КОСТА ПЕЕВ

РЕЧНИК

НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

ТОМ 4

Подарок от отдела Кадров Горздрава

КОСТА ПЕЕВ

РЕЧНИК НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

Коста Пеев

РЕЧНИК НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

Рецензент

акад. Божидар Видоески

Директор
Д-р Томе Груевски

***

Уредник
Д-р Зоран Костов

Програмери
дипл. инж. Тихомир Атанасовски
дипл. инж. Владимир Лазов

***

Компјутерска обработка
дипл. инж. Владимир Лазов

КОСТА ПЕЕВ

Р Е Ч Н И К

НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

ТОМ 4

НИП "Студентски збор"
Скопје, 2006

KOSTA PEEV

DICTIONARY

OF MACEDONIAN DIALECTS IN THE SOUTH-EAST AEGEAN PART OF MACEDONIA

BOOK 4

NIP "Studentski zbor"
Skopje, 2006

До пред неколку години, Речникот се работеше како дел од проектот на МАНУ "МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ ВО ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА", под раководство на акад. Б. Видоески. По неговата смрт, за жал, соработката беше прекината, проектот затворен и работата врз Речникот се префрли во ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК. Во составувањето на Речникот е користен архивот на Дијалектолошкото одделение при Институтот како и оној во МАНУ. Поголемиот дел од материјалот е собран од авторот на Речникот. Освен тоа вршена е ексцерпција на голем број дијалектолошки и етнографски студии од кои се земени широки контексти, со цел да се илустрира не само значењето на лексичката единица, туку и да се документираат моменти од материјално-културното живеење на еден дел од македонскиот народ, кои поради познатите историски фактори, неповратно тонат во заборав. Познато е дека основниот постулат на дијалектот е територијата каде што тој се зборува. За жал нашите југоисточни говори во Егејска Македонија во поголем дел за време на Втората балканска војна, делумно и во Граѓанската војна во Грција, останаа без тој природен постулат. За илустрација да споменеме дека познатиот македонистички центар Кукуш, во летните месеци 1913 г. под ужасен притисок на грчката солдатеска беше буквално избришан од географските карти, таму, не остана ниту еден Македонец – староседелец, а и денеска нема автохтоно македонско население. Наша задача беше, преку анкетирање на бегалци, да го "заштитиме и одбраниме од заборав" (како што напиша проф. Бл. Конески во рецензијата за трудот "Кукушкиот говор") народниот живот на населението од односнава регија со сите негови манифестации: обичаи поврзани со одредени настани од личниот и семејниот живот, хигиена, болести (нивно именување и лекување), верување и суеверија, именувања во врска со меѓусебните односи, обичаи поврзани со раѓањето и смртта, веселби и забави, именување и одбележување на народниот календар и празници; куќата (изградба и именување на деловите), приготвување и видови јадења, имиња на посатки, именување на делови на воденицата, чување и одгледување на домашните животни, терминологија во врска со земјоделството, именувања во врска со ловот и риболовот (средства и обичаи), одгледување на свилената буба, термини во врска со пчеларството, природни појави и верувања во врска со нив. Од истите причини: да се регистрира сето она што претставува дел од животот на прогонетите Македонци од југоисточниот егејски дел, се вадени лексички потврди и од народната поезија, односно е претставен и извесен корпус од топономастичката номенклатура.

Авторот

***

Посебноста на овој речник, подобро кажано, на овие говори, е во тоа што тие го загубиле автентичниот простор на употребата, па нивната територијална припадност и внатрешна диференцијација е своевидна реконструкција (со исклучок на исписите на постарите дијалектолошки студии), направена врз основа на анкетирање на информатори кои живеат надвор од автентичниот простор; тоа е, значи, речник на дијалектите што веќе ги нема. Истовремено, тоа се говори во коишто при истражувањата не се регистрира само актуелната состојба, туку низ архаизмите се бара и дијалектната основа на кирило-методиевскиот јазик, поради што тие привлекувале и привлекуваат внимание не само на домашни туку и на странски слависти.

Освен фактот дека речникот содржи изнимно богата лексичка, фразеолошка и текстовна граѓа, делумно дури енциклопедиска, важни се уште два фактора: 1) делото, заедно со обемната авторова монографија за едниот од говорите од ова подрачје, т.е. за кукушкиот говор, претставува величествен споменик на Македонците, кои во 1913 година биле прогонети од нивните родни села од Егејска Македонија и се расеани на сите страни на светот, дури и преку океанот, и 2) обемната напорна работа - секако и со користење на граѓата од заедничкиот проект – веќе трета деценија ја врши авторот сам, проф. д-р Коста Пеев. Речиси 30 години на редактирање, внесување податоци во компјутер и речничка обработка – сето тоа, бездруго, за секого што не се чувствува погоден од судбината на земјаците кои останале без дом, би било неприфатлива жртва. На оние што пишуваат, а немаат работа со бројните посебни знаци за фонолошки запис, 1000 страници можеби нема да им се чини многу, но сите оние коишто се занимавале со тоа секојдневно и знаат дека и чудесната комјутерска технологија сè уште нема донесено комплетни решенија за одделни проблеми, можеме само да се восхитуваме на авторовата трудољубивост, истрајност, трпеливост и

непоколеблива волја. Колку тешкотии и одрекнувања, а и неопходна подршка од страна на најблиските во сите тие години било потребно, можеме да заклучиме од посебните попратни текстови - посвети и заблагодарувања на авторот.

Горенаведеното можеби некому ќе му се чини редење на детали, но факт е дека тие се клучни за создавање на делото за коешто можеме само да посакуваме да биде остварено до крај, до последната македонска буква, т.е. до Ш. Така Македонците ќе го добијат својот далеку најобемен дијалектен речник, а оние што се занимаваат со споредбена граматика, односно со етимологија ќе добијат обемна граѓа од јужниот раб на јужнословенските јазици.

prof. d-r Vera Smole, Filozofska fakulteta
"Jezikoslovni zapiski", 12\1, Ljubljana, 2006

Јазикот на Македонците од Егејска Македонија има особено историско значење, бидејќи тој е продолжение на јазикот на Светите браќа Кирил и Методиј. Со книгите "Кукушкиот говор" и тритомниот "Речник на македонските говори во југоисточниот егејски дел" Коста Пеев не само што го прошири етимолошкото богатство на сите сродни јазици, туку прави голема услуга на македонскиот народ, бидејќи го спаси тој драгоцен и изворен материјал од заборав.

д-р Јозеф Шалерт, проф. на Универзитетот во Торонто, извадок од промотивната реч **("Македонски вести", бр. 2, 2006 г.)**

***

Професорот Пеев за прв пат го имам сретнато пред 20-тина години во Редакцијата на "Студентски збор" во Скопје. Ние тогаш ги започнувавме нашите кариери, а тој го печатеше своето големо научно дело – "Кукушкиот говор", неприкосновено поставувајќи стандарди во нашата лингвистика од кои нема отстапки ниту денес. На тие средби д-р Пеев оставаше длабоки впечатоци врз мене и ред други македонски новинари и писатели, кои, еве веќе навлегуваме во зрелото доба на нашите животи и слободно може да речам имаме длабока почит кон посветеноста на д-р Пеев да ги промовира исконските говори од Кукушко, Воденско, Солунско, Серско и др.

Д-р Сашко Насев
амбасадор на Република Македонија во Канада, Отава (извадок од поздравното писмо)

Посвета

Трудот им го посветувам на моите родители, личности што усрдно се грижеа за мене и го разбудија мојот дух.

Авторот

О

о́ (< **го**) pron 'кратка форма за директен објект од **он**' ~ *о-зäва́руве дек сä-у́ме, му-ве́ле: "Та́те, што́ сä-у́миш?"* [ПД,144]; ~ *и тре́тјо: пäт мо́мта па́ о́де на-кäд Ке́л'жо – така́ гу-ј-скäра́ли и́мто... О-закä-ра́ли, не́ уф-куна́цте, царо има́л гäскарник, та́м уф-гäскарнико гу бу́тне* [ПК,2(231)]; ~ *и пра́ве сва́дба, о́де то́о – и́ч не́ о брӑснат* (= не му обраќаат внимание) [ПК,-2(231)]; ~ *сја: што́-ќ сä-ро́де, а́ко-ј па́ мӑшко ќ-о:-фӑрл'ум нä-ѓу́брäто. И па́ мӑшко... зе́ме фӑрли́ла-о на-буни́штто* [ПК,2(233)]; ~ *И тава́ ма́ч-то о-фа́ште у-ста́по, гу кла́ве уф-це́бо. Замäркна́ло ве́чарта, и́де до́ма и не́го о-кла́ве та́м прä змиäта* [ПК,2(262)].

о (< **од**) praep 'укажува место од каде нешто се одделува' ~ *царју́т беши собрал собор, тога викнал, ха донесе жената и двете малки отпрет соборот. Хем му рече жената на царју́т: "царју, дали ки можиш да познаиш, кој малко е твој о-тиа двата"* [V,PM,233]; ~ *и кату гу фтаса на пӑнтју́т, му вели: "е ти, побратими, што знаиши, ча за падна о-дарвото, знаиш и кога за умра! молим да ме кажиш"* [V,PM,223] – во контекстот се забележува присуство на остатоци од назалниот изговор (**пӑнтју́т**); в. **од**.

о:, о:, о: interj **1.** 'за изразување пријатно чувство' ~ *о:, о:, о: - гу гл'е́нда м'е́чката - ка́к сä пука́ци Тартано́хч'а та́мана* [MS,t,51]; **2.** 'за поканување, односно за повикување' ~ *оти́де па́к на онова́ гра́т, са чини́ тевди́л и фати́л да прода́ва смо́кви... Тогас оти́де при ца́рју́вите кона́ки, викна́: "о смо́кви, о!"* [V,PM,29]; ~ *тогај му вели ју́дата Зарзавила: "о!! ти си ида на цар наш дете? Мене ме пусна татко ти да ти земам. Јазе сам аскер на него"* [V,PM,155] – во случајот имаме 2 посебности: прво во врска со линеаризацијата, имено атрибутот доаѓа зад именката на која се однесува: **цар наш**; второ – изразување на заменската придавка 'негов' описно со 'на него': **јазе сам аскер на него**.

Обајата top. 'име на село во Валовиште'; според Ј. Иванов од тур. **oba** 'времено живеалиште на цигани, чергари' [ЈИ,МИ...,с. 165].

обала f 'морски, односно езерски брег' – иако информаторот го употребува зборот **обала** сепак е свесен дека се работи за позајмен збор и го објаснува со народскиот "**крај**" и вика: *"А бе́ са́кум дä-мä-извози́ш", ря̆че́л, ма́лце. "Ми, а́ј, ря̆че́л, вле́зи". Фл'ӑзе́л, испӑдна́ле тӑка́ стути́на ме́тра ут-кра́јта, ви́кäме ни:, уд-о́бӑлта нä-фнӑтре* [ПД,146].

обане (се) pf 'се искапе, се избања' ~ *л'у ја виде, и му се наумило да ја залиби, ела не може ништо да устори, дур не земе изим от стара си мајка. Ја дур да иде да пита мајка си, тија може да се обане и да иде при маж'о си* [V,PM,265].

обе́ла pl.tt. 'волнени завивачи, како ленти, се замотуваат околу нозете (под колената)' ~ *пáмнум и дрýго, сé уф-нáс чéтта а-нусувáа. Кá ќи-дójдат, тáтко си-ублéче: двé чúфта обéла, кужýф, бăлтóн. Нạ-дрýмут ќ-óот дạ-j-прăчéке, зăдă-дójдат уф-нáс. Чúко па ќи-брáне кучúнта* [ПК,2(294)].

обере* pf **1.** 'собере (плодови од овошно дрво)'; **2.** 'опљачка' ~ *девójкáта стáна да си úде на сéлуту и са ч'ýдеше, дáл зéме н'ашту, и си рéче: "Сегá некá са кóртолúсам, и сéтне пак шта са вăрна да си óберам змúјуви сарáе и сúнку да си кердóсам". И стáна мáла мóма та си отúде* [V,PM,260].

обесе* pf **1.**'со стегање јаже околу врат задави некого' ~ *така и царјут, кату чу така, л'у утрината порăчал да гу обесат... истом фăрлиха вăжету да гу обесат, тогас веки детету му рече* [V,PM,57]; ~ *царјут му вели на харамиата: "а бре луд дилиа, как не си си уплашил ут мене, да не кладам моја л'уди да ти врăзат и да ти убесат"* [V,PM,211]; ~ *тја му вели на царјут: "јазе за го сторја да отговори н'амојут!" И она кату не можја, земаха да ја обесат* [V,PM,192]; **2.** – (се) ~ *да знáеш óти ки гу изјáдиш имáниту, та сéтни нé ти чáка дрýго, сáмо да úдиш éту на оновá дарво висóко, што је нетрú аф бахчáта, да фăрлиш еднó вăжи да си обéсиш* [V,PM,7]; ~ *и тójнака веки не мóжиши да тарпи пézите, едúн дéн земá еднó вăжи, ...кату как му порăча тáтко му, да си обéси* [V,PM,7]; **3.** 'закачи нешто некаде и го остави да виси' ~ *отúдоха мăра пăт и на пăтју нájдóха едúн водинчáрки кáмин. Речé барлúвоју: "брáте, éту на мájка ми прéслинот!" Гу земá и гу обесú на пójасот* [V,PM,126]; ~ *кату чу така Грују Шкиндерлиа, му са виде лошу, и заедноч извади неговата остра сабја, фати пăрво стар Хајдара, стар харамиа, гу чини четри парча и гу обеси на четри пăтишта* [V,PM,78]; ~ *тјанака как отиде на баирот, тогас тојнака излези от врекиту, та таму от вăнк кăштата имало едно теле, што пасјаши, отиде гу фати телинто, гу враза нетри на врекиту и гу обесил зарди него* [V,PM,104].

обесен* adj 'закачен, оставен да виси' ~ *кату влезоха у старата кашта, виде детенто обесени млого кожи човечески; питаши на самовилината мома: "варај самовилина хубава мома, отшто са тиа кожи така обесени тука?"* [V,PM,217]; ~ *здигнала очите и, виде аф чингел'ут имаши обесана една мрăша от човек одран* [V,PM,62] – нерегуларна употреба на предлогот **аф** 'во', наместо 'на': **аф чингел'ут имаши обесана,** во истиот контекст може да се следи и присуството на гл. конструкција **има (нема) + гл. придавка,** и тоа од првичната фаза кога придавката се сложувала по род и број со предметот на кој се однесува: **виде аф чингел'ут имаши обесана една мрăша**; ~ *га погледна сос грозност и га вели: "е, балдузу, сега и тебика ти докарах тука! Гледаш тиа мрăша обесени? Тиа са твоите двете сестри!"* [V,PM,63] – во контекстот

имаме нерегуларна употреба на кратката заменска форма **га (ја)** во функција на неправ предмет, наместо **ѝ**: **га вели**, покрај редовната: **га погледна**.

обесовани n 'настанот кога некој ќе биде задавен со јаже' ~ *отивах ката вечир на лалавата кăшта, но некоја лошотија не чиних, само ме гледаха и ги гледах, дури веки ми докараа на обесовани* [V,PM,58].

обешта* pf **1.** 'вети нешто' ~ *тéнака имáли еднá лéл'а от мáјка и сéстра. Она пуснá, гу земá тáсу сóс марифéт, та тјáнака не можá да чúни оновá, што обештáла, и цáрјут га изгóни* [V,PM,141]; **2.** 'порача' ~ *ем мо вел'ат и говорат: "море, крали, наш гос., ела да видиш крăпачината жена, да се пречудиш, като неа нема на дун'ата". А крал'у му обештал на сеизите, да одат да мо ја донесат с крăпачино во конакут му* [V,PM,243]; ~ *а сиромахо крапачин и отишел крај морето, кату как мо обештал жена му, и мо дал арапино 40 јајца* [V,PM,243] – уште неколку примери за "несигурната" реализација на неакцентираните **о** и **у**, во случајот се работи за "обратна редукција" – неакцентираното **у** се реализира како **о**: **мо** *обештал*; **мо** *дал; да* **мо** *ја донесат* и сл.

обземе* pf 'приграби за себе, земе' ~ *на нáс бáрчúна úма адúн друк змúју, та тój úскашја да та грáбне, пак já, óти му надвúвам и привáрих та тá обзéх, и сегá тój ма млóгу гарезú и тéра колáј да ма отрéпе* [V,PM,260].

обúде* pf **1.**'посети некого, нешто' ~ *гуворúа, и му сá рéкле на нéго: Мúнан си тú ут Галилéа? Пáлај си, и óбиди óти Профúтин човéк уф Галилéа не испáги. Да пак вúки Ис... а викá, ém вéле: Já-сам вúделот на сфéтут; кój úди пу мéн, нé ј кабúл да си пуóди уф темнúца* [MV,K,262]; **2.** 'го испита вкусот, квалитетот' ~ *óбид-гá мáнџата, да-нé-ј сулéна* [ПК-(Грам)]; **3.** 'проба да стори нешто' ~ *ка си наближúй óн, му питá на нéгу, и му вéли: Шо сáкаш да ти чúнам? И-јóн рéкал: Афéндо, да разглéдам. Ис... ричé на нéгу: Обиди; вéрата твóа ти лекувá. И на тóа саáт си привидé, и óдиши пу нéгу и му слáвиши на Бóга* [MV,K,280] – во контекстот имаме нерегуларна употреба на кратките заменски форми: дативната **му** наместо фор. за прав предмет 'го': **му питá на нéгу**.

обиколи* pf 'помине по пат што врти, т.е. оди наоколу, а не право' ~ *"кога ке да дојди?" – "Да ти кажа. Аку обиколи, скору ке да дојди, ама прав пăт ако дојди, ке да забави"... "Не саках да обикол'ам, за да не забавјам"* [V,PM,55].

обикóлка f 'прошетка во блиски или далечни места' ~ *"... ти миспрáти и-ác пристанáх, станáх зéт! Сéга, вúка, што-е, záедно кеживéема". Нанóво гóзба. Станáле прија́тели. Е дóбро. "Сéга сеснев'áстата, кажáл, ке напрáјми еднá обикóлка от Амéрика ке-дójдими у-Сóлун"* [ЛС(К),126].

обичеј m 'стара манифестација, установена во народниот бит, длабоко вкоренета, често поврзана со религијата, семејните односи и сл.' – сп. го описот на обичајот **отбратки** (в. таму): ~ *На субота па часот на 9, сватот за собере неколко мажи и жени. За везмат л'ап, вину, јадени. За подат на нивјастинската кашта, да повидјат младиту. И на обичеј конец. И на мене радост*

[V,PM,251]; и: **обич'aj** ~ *двете преднини плешти от овенот не ги варјат, туку така соревo месо, едната ја заневат на попот у дома и едната на кумот. Тава обич'aj са чини на жертвите* [V,PM,252].

óбичин* adj 'нешто што не се разликува од другите слични работи' ~ *кăде нáс нúй сáмо ọбично прáвăме, óбично сúрне, úнăче кăшкăвáл, тăквú рăбóти нé знájме дăпрáвăме. Гу-клáвăме уф-сăлăмýра* [ПД,156].

óбично adv 'кога нешто се случува често, односно секојдневно' ~ *áку сáкиш млéку дă-путквáсиш, зă-дăстáне óн кúсăло млéко зă-чýкне, óбично и-гу-јáдăме тóă... уд мăтнúцăта ки-тýриш уф-нéго и-óн сăфáште* [ПД,156].

облагна (са)* pf **1.** 'кога некој ќе се најаде слатки работи, т.е. ќе се заслади' ~ *дојдé врјáме, узрел'áа јáболките, ки дójдиши лáмјата, га јáдиши јабалките. Јáди еднóто, са облагна лáмјата, дојдé дрýг вéчер, га јáди и дрýгата* [V,PM,135]; **2.** fig. 'кога на некого ќе му се допадне нешто и често се навраќа на тоа' ~ *видох на врăх кирамидите лăскаши едно нешту, и јазе кладох една скала, са укачих на кирамидите и најдох неколку карагроша. Кату га најдех, си облагнах та фатих по сичката кашта да терам* [V,PM,40]; односно 'се подлаже' (според Ст. Романски) ~ *кату га најдех, си облагнах та фатих по сичката кăшта да терам* [V,PM,551].

óблак m **1.** 'згусната водена пареа, високо во небото од која може да заврне дожд' ~ *му кажува: "синку, кога ки видиш некој облак и да дăжди, тинака да заприши на една страна, дури да промине облакот!"* [V,PM,93]; ~ *зададе се темен облак,[од врв Пирин Планина,[не ми беше темен облак,[тој ми беше турски зган* [БВ,100-101]; ~ *и стáна нас мáгла гол'áм óблак. И тој като стáна... агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дójде дрýгие óблак и погăрмjă сас óган, са фăрли грóм* [V-,PM,260]; **2.** изр.: **фати облак** (= заврна силен дожд), односно: **мина облакот** (= престана да врне дожд) ~ *са уми лицето, са прикăрсти и киниса да иди. На пăтју гу и фатил един дăж, един страшин облак. И заеднош му фтекна на него, што му речи дјадоту, и запрјал на една страна, дуриде мина облакот* [V,PM,93]; сп. благослов: **куту облак да са туваре** (= кога некој пожелува дрвото да даде многу род) ~ *Госпуд да даде колко листе толко груздаци; куту облак да са туваре, да бериш да не са дуберуве* [ТГ,333]; (сп. уште: **óблач'е-ту** dem. [MS,s,77]).

óблач'ну (и: **óблаш'ну**) adj 'се кажува кога времето е тмурно и има облаци' [MS,s,77].

ọблéкăва impf , в. **ọблéче** ~ *Срăдúн Оцă ọтúшал нă-свáдбă, áмă ọтúшал скúнăт, не-ọблечăн. Сúте сéдăт, нéгọ не-гọ кáнăт... Изл'áвă ọт-врáтăтă, си óде дóмă. Се-ọблéкăвă кáọ бăрóн, óди тáм. "О, дóбре-дójди Срăúн Оцă". Нă-нájýбăвóтọ м'áстọ гọ-сéдăт* [ЛС(К),120].

ọблéклọ n 'она што го облекуваме, алишта' ~ *пóсли кăл'тáтăтă ки-му-тýри тăквóтọ ọдгóри, рýбити, шọ-ки-му-дáј кăл'тáтăтă, пăпýци, фустáнчи, áкọ-е девójче сè, ц'áлọ ọблéклọ* [ЛС(К),136].

ọблéче* pf 'стави облека врз телото' — кога некој ќе тргне на пат, најблиските го советуваат: "*си облечи*

некуа ветка дулама, некуј скапани барнавези, оти не знајш каква сре-ќа ки та сретe" [ТГ,417] – во контекстот имаме пример интересен во врска со линеаризацијата, имено во заповедниот начин кратката заменска форма се јавува пред глаголот: **си облечи** (м. 'облечи се') – за ова в. "Необична иновација во долновардарските говори" (од П. Хр. Илиевски – К. Пеев, *Македонски јазик*, 34, Скопје); ~ *тогас синот му со́с мло́гу жал остана расчу́ден, и сичката му кӑшта си облечи́ха на че́рни дре́хи, фати сино́т му, со́с мло́гу сла́ва и че́ст гу зарӑ та́тко му* [V,PM,7] – во текстот среќаваме проширена употреба на предлогот **на**, во случајот наместо 'со' (**си облечи́ха на че́рни дре́хи**); ~ *му ве́ли: "бра́тку, ко́лку за дре́хите, што ми дадé да си о́блека, благода́рим ти, а́ма за́ nasа́т не мо́га да си вӑрнам, ча си оплаши́х мло́гу. Ја́зе ти са мо́л'а: не́мој хо́ждаш на врӑх вӑлко́т ја́гне?"* [V,PM,21]; ~ *отивах ката вечир на лалавата кӑшта, но некоја лошотија не чиних, ...кату чу така царјўт, поверува харну ча тој е негоф син, гу зема заедноч, гу облечи сос царски дрехи* [V,PM,58].

облечен (и: **о̣бл'а́чан**) adj **1.** 'кога некој има облека врз себе, кога не е гол' ~ *гла́с се-чу́је от-Солу́-на,[от-Солу́на до-Куку́ша[си́те ма́јки расплака́ни,[и со цӑрно об-лече́ни,[си-го-жа́л'ат Го́це Де́лчов* [ПК,2(235)]; ~ *купиха еден таким руби хубави, го ублекоха н'амојут, гу сториха гулем базирґанин, му дадоха и еден гол'ам чибук на ренката... седна н'амојут облечен* [V,PM,177]; **2.** 'кога некој врз себе има убава облека' ~ *ви́ка̣: "Не́-е тва́ ја́дини за̣-чов'а́ко̣, за̣ а̣ли́штата̣-си. Оти о̣бл'а́чан. Ас ква̣-до́јдах, ни́ко̣ј не-ме-по̣ка́ни, се́а̣ за̣-а̣ли́шта̣-та̣ ме-ка́нити"* [ЛС(К),120]; ~ *Сра̣ди́н Ома̣ о̣ти́ша̣л на̣-сва́дба̣, а́ма̣ о̣ти́ша̣л ски́на̣т, не-о̣блечан. Си́те се́да̣т, не́го̣ не-го̣ ка́на̣т. Си́те е́да̣т, не́го̣ не-го̣ ка́на̣т. И о́н ни́ко̣ј не-му-о̣брӑша̣та̣ внима́нии* [ЛС(К),120] – за употребата на **он** место 'нему', в. кај **о̣брӑша̣та̣**.

обложи (**сӑ**) pf 'кога две страни ќе се договорат за нешто што треба да се случи допрва, а при тоа имаат различни ставови, и тој што ќе изгуби ќе треба да исполни извесни барања кон другиот' ~ *овчаро рекал: "Ако ни јӑ излаѓа, кога сӑ вӑрнеш от тӑрговијӑтӑ си, шта ти дам фрет овците, пак ако јӑ излаѓа да спием дома ти, да ми дадеш и двӑтӑ конјӑ алтанјӑ, што караш". Обложили сӑ тај* [V,PM,280]; ~ *овчаро сӑ ч'удил, што да прави, и утишел при еднӑ старӑ бабӑ магесницӑ, на котрӑ казал, как сӑ је с тӑрговецо обложил* [V,PM,280] – во контекстот среќаваме лексички архаизам: **котрӑ** (= која), сп. стсл. **которыи**.

о́блак m 'предниот дрвен дел од самарот' [ПК,2(82)] ~ ако коњот е "ацамија" и не сака право да оди, од **угламникут** ќе му направат **ни-шандрк** или **ил'мек** и со тоа ќе му ја стегнат долната вилица, а крајот од јажето ќе го врзат за предната страна на самарот што ја викаат **облак** [ТГ,419].

о̣бо́р (**и: убо́р** – степенот на редуцираноста често варира, причините се различни, за ова в. граматичкиот дел) m **1.** ~ *сӑ-ви́ке зӑгра́дӑнто, шо́-ј зӑ-сто́ка, не пукри́јно, дво́ро на̣ пуја́тта, то́-ј убо́р* [ПД,126]; **2.** top. **Обӑр** 'име на с. во Пазарско' ~ *на во место течат ув морјто читири "јужно"-македонцкји рекји:*

Галик, Вардар, Кара-Азмак и Бистрица; нај на угри-слáнца уд них се наогја и нај на ветерут теча ув морјто Галик и нај на југ Бистрица; Кара-Азмак (што извира Пајик планина кад с. **Обăр** *и...)* [ME(P),72] – во контекстот се забележува беспредлошко изразување на додатокот за место: **што извира Пајик планина** (м. 'во Пајик планина); на тој начин се потврдува аргументот дека југоисточните говори биле силно опфатени од влијанието на балканската јазична алијанса, впрочем како и говорите од западната периферија.

ọбóри* pf 'успее противникот да го легне на земја' ~ *нạ ọнóạ вр'áме имáлọ пеливạни, имáлọ кạј-нáс нạпạнạгúритọ... Бéгọ шọ-бúл тýкạ, глéдạ, кạýрọ пóсúлạн. Спрéмạ бóрбатạ пóсúлạн. Амạ гọ-и-срáх чọв'áко. "Немój дạ-ми-ọбóриш, óти ýтре..." Тýрчинọ се-зạкáнạл... тúạ Тýрци влạдéеле* [ЛС(К),122].

óбрас m **1.**'страна од лицето на човек' [MS,s,77]; ~ *сиромахут сос жената му, кату видоха таков рахат некој петнајси дни, фатиха образите му да са чинат бели црвени кату јабăлка* [V,PM,64]; ~ *тогас ламјата гу пл'уна на образот и му искара капата и му вели: "ету ти а капата ти"* [V,PM,28] – во случајот имаме двоен сигнал за посвојност (**ету ти а капата ти**) ; **2.** 'лик, лице' ~ *и кóга пóстити, ним да си чúнити кату́ óпаки жалóви; шо си расипýат лúцито нúхно, да си пýл'ат на сфéтут шо пóстат... илим ти кóга пóстиш, мáжи си глáвата, и мúи си óбразот; да не си пузнáваш на л'ýдито шо пóстиш* [MVK,282]; ~ *му вéли на нúа л'ýди, што сидјáа на мезлúчјут; им вéли сос зáтресна глáс и сóс расúпано óбраз: "господáри, динéска ви приказýвам и казýвам прет вáс, ча тóс сиромáх нéма нјáкој кабаáт!"* [V,PM,28]; ~ *"ми е жал, да не си одавиш. Ела, јазика така ке да ти га дам момата!" Али тојнака са обăрна образот каде царјут и му вели така страшно-страшно...* [V,PM,61]– уште една потврда дека во овие говори се среќава сврзникот **али** со адверсативно значење: **али тојнака са обăрна образот** ; ~ *таја Цăрнодреха имаши образо и извадено на кадро. Кадроту му гу дади на мажо ú, му рече: кој час ке да загуби кадроту, тога ке да га загуби и неа* [V,PM,52]; ~ *и заедноч са изменил на образут и онова час отиде да види неговите карагроши, дека га имаши, дали стојат сички* [V,PM,21]; **3.** 'слика, одраз' ~ *и ету дојде царјувут син, кон'у да напуи в чешмата. Кон'ут вода не пијаши. Тогас царјувут син, кату виде нетри у водата да нема ништу в куритата, да и видел образот на сандукот* [V,PM,214]; **4.** 'физиономија, изглед' ~ *и си качú гóри на планúната да си мóли. Да тáму шо си мóлиши óн, му си чинú обрáзут úнакфу, па рýба му бéла си лáскаши* [MV,K,326]; **5.** изр. **му дáве óбрáс** (= го подржува во недоброто однесување) ~ *за-тóо óн зúме сúла óт ти му дáвиш убрáс* [ПК(Ал)]; **да му убели образ** (= да придонесе за достоинството на некого) ~ *и они кату отидоха сите рет на рет, на чилиби Теодорак го чистин'асаха. Пак си собераха набун на Мариновата магазиа, фатили един на друг да вел'ат: "ох! да можими на чилиби Теодорак да му убелими един образ"* [V,PM,164].

Обрештóво top. 'место, ниви во околината на Г. Броди', според Ј. Иванов од стсл. **обрьш** 'високо, стрмно

место' [ЈИ,МИ...,165].

ọбрӑнọва (си) impf 'се обраќа', в. **о́бӑрне (се)** ~ *сига́ ти́ва на-дру́га удин'и́ца и та́мọ па́к ќусе́ дирминц'и́ја нава. Ме-вили́: "Ра́стова́ри това́рọт!" Си-ọбрӑнова му-вили́: "та́тко-ми ми-реч'и: на-ќусе́ дирминц'и́ја да-н'а-ме́л'а бра́ш'но". Си ọбрӑнава му-вили́ дирминц'и́јата* ...[ВБ(В),344].

о́брӑнч' m **1.** 'железна направа, лента во вид на круг, служи за стегање на штиците на буре или бочва' ~ *пра́јат о́брӑнч за бӑнчва* [Пс,С(З)-66] – сп. остатоци од назализмот: **о́брӑнч**; **2.** 'кружна лента од дебело железо, служи за стегање на деловите на тркалото од запрежна кола' [MS,s,77].

обрӑса* pf 'помине со крпче по нешто, избрише' ~ *по вечерата му артиса малко ширбет, гу покри сос чиста брасалка; кату легна, заспа. Стана тас мома, отвори сандукот, гу јади ширбетот и сос брасалката са беши обрӑсала устата и́* [V,PM,235].

ọбра́шта impf 'се обраќа, покажува интерес' ~ *Сради́н Оџа ọти́шал на-свáдба, áмọ ọти́шал ски́нат, не-ọблечан. Си́те éдат, не́го не-го ќа́нат. И о́н ни́ќој не-му-ọбра́шта внима́нии* [ЛС(К),120]; уште една потврда дека "падежниот систем" кај заменките е редуциран, во случајот формата за номинатив **он** се јавува во функција на датив, место 'нему': **и о́н ни́ќој не-му-ọбра́шта внима́нии** (м. 'нему ни́ќој не-му-ọбра́шта внима́нии'); други примери од овој тип в. кај заменката **он**.

ọбу́фки pl 'она што се става на нозете кога се движиме надвор, чевли' ~ *ти́а живе́ели ваф-Ми́сапо-та́миа. Ту́ка кај-Царве́ното мо́ри... и милува́ј-го ма́лото, се-му-купо́ва, но́ви ọбу́фки, но́во тва́, ọноvá. Ти́а бра́ти ка́ко бра́ти го-завижда́ли* [ЛС(К),111].

о́бӑрне (се) pf **1.**'се сврте назад, настрана' ~ *Тогас царјувут син, кату виде нетри у водата да нема ништу в куритата, да и видел образот на сандукот. Тогас си обӑрна та и видел гори на дрјавото, та и видел сандукот, што лӑскаши* [V,PM,214] – во текстот имаме употреба на сврзникот **да** во комплетивни, интенсионални *да*-реченици: **кату виде нетри у водата да нема ништу** (м. 'кату виде нетри у водата дека нема ништу'); и: **обвӑрне** ~ *и, кату си напила млогу вода, патката са обвӑрна да ја види, и л'у са обвӑрна, и заедноши свјаста му са зе* [V,PM,279]; односно: **обурне** ~ *му вели на јунакот: "...мајка ми ки дојди по морету, ки ти тера, ти да не си варниш да ја видиш, ча, л'у да си обурниш да ја видиш, тја свјаста за ти езми"* [VPM,279]; **2.** 'се наведна со лицето надолу' ~ *Квá ќи у́мри женáта, пóла свéт паднýва за-мажсó. Или мажсó ква-ќи-у́мри за-женáта... а-ác ква ќи-у́мра, áко милýва зем'áта нéк се-ọбӑрни надó-паку свéто пáднал за-мéне* [ЛС(К)-120]; **3.**'се повратн' ~ *о́бӑрни си на́зут на Сфе́ти Ав... и две́ти Евангéлиа; ли́ста* 75 [MV,K,311].

обӑрт m 'засечен кружен дел покрај ивицата на дното на буре, таму влегуваат страничните даски, во западните говори: **јатор**' [ПК,2(82)].

Ова́ орта́ top., според Ј. Ив. од тур. ova 'поле', orta 'среден' (Д. Пороj, Валовишко) [ЈИ,МИ...165].

о́вди (< **овде** - со редукција на неакцентираното **е** > **и**) adv 'на ова место, тука' ~ *"А-би за́што си-ма́чити ви́а с'а́ќој де́н' да-до́ати о́вди, нагóри*

нậдо́ли за-во́дậ. Ас сậм-ре́шậл дậ-нậпра́ậ еди́н кậна́л" [ЛС(К),117]. Во зборо-формата **ма́чити** се работи за превид на фонетско ниво, било од страна на информаторот, било од страна на запишувачот, зашто: "на местото на старата носовка од заден ред во коренските слогови во кулскиот говор имаме рефлекс **ă** со алофон [**ậ**] во неакцентирана позиција".

овен* m, zool. 'машка овца' ~ *кату излезе млогу цậрски аскер, ги нậйдоха харамии аф една гора, аф едни студни води: овни пичаха да јадат таму* [V,PM,66]; ~ *двете преднини плешти от овенот не ги варјат, туку така сорево месо, едната ја заневат на попот у дома и едната на кумот* [V,PM,-252]; ~ *тја́нака му ве́ли: "е́ту та́мо и́ма дв*е *овни́, едно́ бе́ло, едно́ цậрно: а́ко вја́хниш на цậрното, ки ти изва́ди а́ф цậрна зе́мја понадо́лу, ако вја́хниш на́ бе́лото, то́ј ке да ти изва́ди на бе́ла зе́мја"* [V,PM,135]; во Гевгелиско е запишано: **овин** (со редукција на неакцентираното **е** во **и**), со следново објаснување: младото од овцата во првата година се вика **јагне**, во втората година машкото се вика **пилеже**, женското **звиска**; во трећата година машкото се вика **коч** или **овин** [ТГ,374]; top. **Овна́рска ста́рга** 'место меѓу карпи' (Зилјаховско), сп.: **ста́рга** 'сточарски термин – тесен простор низ кој поминуваат овците кога ги молзат' [ЈИ,МИ...165].

овене* pf 'кога растението ќе престане да вегетира' ~ *влегла мома во градинче,[цвеќе да бере,[как што брала там заспала,[под трендафилот,[– Стани, стани малкај моме,[стига си спало,[твојто цвеќе што с-убрала,[ти овенало* [...].

овреин* m 'некој што е од еврејска националност' ~ *и тја са исмами, беши ја заколила кокошта, ја направи харно. Пак овреjнот вели на неа: "ама со сé да ја готвиш, да не оставиш ништу от неа – и глава, и курем и сичко"...*

овчишки* adj 'нешто што се однесува на овца - овчи' ~ *беши изл'ал на чаршиата та земал една овчишка глава, ја готви за да вичери, и кату седна сос тајфата да вичерат, дошла котката, му ја зе главата* [V,PM,211]; сп. **о́фчъо**.

о́вậрт m **1.**'краен дел од нивата каде што орачот врти со ралото' [ПК,-2(82)]; **2.** изр. **о́вậрт-за́вậрт** (= постојано: помини, замини) ~ *о́вậрт-за́вậрт на-рики́ита;* исто: *де́ца о́вậрт-за́вậрт нă-ле́бо. Дими́к, гла́дни сă, ќи-пуми́нат, ќи-зами́нат, ќи си-скậ́ршат ле́пче* [ПК,2(187)].

огасне* (и: **јогасне**) pf **1.**'направи да престане да гори огнот' (со тоа што не става дрва во огнот, односно што го покрил со пепел); **2.** изр. **срце да јогаснам** (= да се заситам со вода, да се успокојам) ~ *не сум ти јас лудо прилика за тебе,[на теб лудо младо дода сум ти јазе.[Вода Ленче да ми дадеш, вода да-с напијам,[грло да разлада, срце да јогаснам* [...].

о́гин m **1.**'нажежени гасови што светкаат – процес на горење, оган' ~ *зна́ат о́ти не́-ј не́гậва та: па́шкậта и ре́кли: "Аj ќи-нава́л'ме о́гин, ќи-ри́пме дă-ви́јме ко́ј ќи-рипне оѓно"* [ПК,2(225)]; во Солунско: **вогни** ~ *изл'ази до́л, сă прим'ậни́, гу пи́та паш'а́та: "хи́ч' ни ви́д'ậ д'ậгунда пуидѝн во́гни?" "ви́д'ậх" – му вили́ то̨ј* [MS,t,54]; за време на силните летни горештини (околу Петровден) народот кажува: ~ *А Свити Петар*

(пишува: *Питар?*) *ка е* **стакнал огинут** (= силно го запалил огинот) *оди дá, да таја крава не са сваре* (м. 'не се сварува' – присуство на перфективен презент) [ТГ,15]; ~ *Тýрцте óот дạ-пл'áчкат и нáш сéло Крéцáво. И-нúх ги зăлóват тáм, ги нăпăлнăвăт уф-кăштта, нạпрăскáли гáзја. Сакáли нéкуј дă-ịзлéзе, бúле глáфте му-бúли гóре. Имáло тạвáне нéли, зă-дă-испáднăт уд-óгино* [ПК,2(...)]; според Д. Иванов: основното занимање на бабата во селските куќи е да го **стăке огинот** [ТГ271]; **2.** кај Верковиќ: **оган** 'светкавица' ~ *и стáна нас мáгла гол'áм óблак. И тој като стáна... агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дóјде дрýгие óблак и погăрмjă сас óган, са фăрли гróм* [V,PM,260]; **3.** 'место каде што гори оганот, огниште' ~ *óј нáпрạви óгино, сáкум дạ-пéрум* [ПК,2(82)]; **4.** изр. : **са-фрле уф огин** (= се кажува кога некој ќе добие висока температура); народско лекување: на болниот му се дава да испие една чашка лута гроздова ракија во која има ставено мелен црн пипер... ако пак болеста доаѓа прво со ладна треска, треба да се причека, *па кога ќи са фрле уф огин* тогаш му се дава чашката ракија со црн пипер [ТГ,229]; **жив огин** (= вид болест што ги напаѓа малите деца кога по телото ќе добијат црвенило, како да се полиени со врућа вода, тогаш викаат дека детето добило **жив огин**). Болеста "ја лекуваат" на многу суеверен начин... [ТГ,124]; **Свити Илијув огин** (или: **Свити Илијув пек**) – така се вика времето на две недели пред Свети Илија, народот кажува (во Гевгелиско): во тие денови може на човека и мозокот да му зоврие [ТГ,15]; **уф óгино флéве** (= се однесува пожртвувано, без да се жали себе си) ~ *за другáр, зạ дéтто уф óгино флéве* [ПД,137]; **нúм флéви уф-óгинут** (= избегнувај ги конфликтните ситуации) ~ *áку нéкуј сăтéпат тú ним сă-мéши, ним флéви уф-óгинут* [ПК(Ал)]; **сéде нă-óгăнут** (= се грее, се топли покрај оганот) [ДК,106]; **óгин вăрне** (= се кажува кога е голема горештина) [ПК2(187)]; **óгино пучнáл** (= почнале воени дејствија) ~ *спруму-Питрóвдин нạвéчарта нé сă-пугудúли Гăрцте и Бугáрто... Фăтúли вујнá, óти Сóлăн сạкáла Бăлгáрија да-гу дăрже. И кá-ј зафáјкат нạ-нáште, уфжéтва, гóли, гóли бигáли. Огинут пучнáл ут Срéзăво, прéмạ Амбáр Кóј* [ПК,2(Крец–308)]; со исто значење: **сă-запалúл óгино** ~ *ác óсум гудúни бúх. Мáјка ми-răспрáвише кá сă-зăпăлúл óгино. И ут-тáм, нáште жнијáли нéкуј, тáтку-ми уфдикáно. Флизéли Гăрцте, дéк нăјдéли кул'áли, типáли. Уф нáшто кóј бúше устанáл... и-збрáли уфцăркăфта, а зăпăлúли цăркăфта* [ПК,2(Гăр–321)]; исто: **óгино дујдé (врăс нáска)** ~ *А, ми кá, шó бидé! Ми éто óгино дујдé врăс нáска. Зăпăлúа Сóлун, уд-дóлу кýкушките сéла, сóлунцките сéла и-зăпăлúа. Нúă дур-дójме ду-Кýкуш, дур дójме ду-Крундúрци, нáш-сéло гу-зăпăлúа* [ПК,2(Драг–339)]; **утвурú óгин** (= почна да стрела со огнено оружје) ~ *уф-сéло Бáбjăни се-сфалú Димúтре Бăбjáнски, дујдé натăквú... сијмéните шọ-бéа... му викнá Димúтăр дă-се-придáдăт. Тúе утвурúја óгин и пучнá стрăжение* [ВЕв,295]; ~ *кó и-глéда чéтникут зăстáнáт су-пýшкăта тăкá зăтскрúено и утвáра* (огин) *ут-гóре су-пýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Утпăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја*

óгин [ВЕв,295]; исто: **кă-се-уткри́ óгинут** ~ *ти́е сéа шо-бéа тáму фсéлăто, шо-и-фáтија пéчес дýши исубрáа. Жéнте су-кăндúл'ките свéтат* (*кăндúл'ка* = вид примитивна ламба). *Они су-шти́куви тăкá измушкáа ти́е, и-утипáа ти́ја сéдум дýши. Не мужáа...кă-се-уткри́ óгинут ...и дрýзи ќе-бéреа* [ВЕв,298]; **оган држеше** (= стрелаше со огнено оружје) ~ *првата пушка шо пукна,[Марко вујвода г-убија.[Втората пушка што пукна,[... па му расprсна дружина,[Дине Дирманчов устана,[пет дена оган држеше,[у тоа село Пăтăли...*; **сме пуми́нни прăки три́ óгина** (= имаме многу претргано, многу сме измачени) ~ *зéт-ми и брáт-мо úмаа пéтстоти́ни óфци, сáмо ни́х ги зимáа ... ги-дукарá прăс-Билáсца, прăки Сýj-Лáки и-нусúа нă-Ри́лцката Плáнна. Е-е, ни́ă сме пуми́нни прăки три́ óгина бре́, зăр адúн-ej нáшјо. Ми ни́а сме го·рни, прăго·рни гá·ре* (употребата на кратката зам. форма **мо** наместо 'му' не е превид, ниту печатна грешка) [ПК,2(341)]; **слéзи óгин ут нéбито** (= удри гром) ~ *рéкле: Афéндо, сáкаш да рéчими да слéзи óгин ут нéбито, да му изгóри на ни́х, катý как чини́л Илúа?* [MV,K,329]; **идин вогни и дава** (= запалува нешто, обично објект, односно имот) ~ *исл'áва ман'ж'ó, идúн вóгни и дáва на кăш'тата, ја згур'ăва и си оти́ва* [MS,t,12[; ~ *напкум на долнјут (Баа-бегувут) кунак, ут ка му дадеа иден огин нă аерут и сăмăлăкут ни ут биглúк ни уд ништу не сă виде* [МЕ(Р),89] – зборот **аер-ут**, што се среќава во контекстот е позајмен турцизам и значи 'помошна просторија во куќата за чување на добитокот'; во книгата односниов збор се третира за нејасен, односно непотребно упатува на можноста за "фонетско скратување" на зборот 'аскер'; **нé ми пудúги óгинто** (= не ми зборувај за непријатни и тешки работи); **óгин и плáмин éj**: **а.** (=се кажува кога на пазарот е голема скапотија); **б.** (= се однесува на дете што е многу темпераментно) [ПК,2(187)]; верување: **огин уф куќи да сониш** (значи: ќе ти се случи голема несреќа) [ТГ,313]; клетва: **огин да те изгоре, (пепал да не устане ут тебе)** [ТГ,313]; ~ *ниje влиземе Пăтăли,[пусто да устане Пăтăли,[оган да изгоре шпиуни,[скоро, на сатут кажаја,[силна путера пристигна* [...].

óгинче* n, dem. од **óгин** ~ *óди Мúцо, зéва áднó мăгáре, тувáра áднó кúло и пóл ичумéн, турýва нă тéмилито ут-згрááта гáзија áднá тиникúја, му-клáдé óгинчито... изгурéа* [ВЕв,296].

огладн'аи* pf 'кога некој ќе почувствува потреба од храна' ~ *ти кажувам и на тебика: "...да сјачиш една парча месу от таја мрăша, да изготвиш, та, кога ке да дојдам от работата ми, да јадеми; ама тинака аку огладн'аиш по-напрет, да јадиш!"* [V,PM,63].

огневит* adj 'нешто што гори, што може да се запали' ~ *та утиде мајка му да пита и Бога, та и Господ хи даде изим и ја вели: "Кога дојде на небето таја жена, да не седи фаф ваше сараја, оти вашите сараја са огневити и ша ја испогорет"* [V,PM,265].

огни́ш'ти n 1.'оградено место (в куќи или надвор) на кое се запалува огин'; 2.'место в нива на кое има посадено семе (во случајот од лубеница)' ~ *иднó вр'ăми с'ăх на-крајóт на-ѓóлот иднó огни́ш'ти либин'úци с'ăми. Н'úкна дóл, фатú да-расте́*

идна́ властѝнка, кадѝ ѓо́лот, пуле́ка пуле́ка нара́сна ти́ди ута́так ѓо́лот [ВБ(В),344].

огоди (са)* pf 'се сврши' ~ *и се́тне мома́та са огоди́ за еди́н дру́к от се́лоту и са ожени́ и породи́ до три си́на, што́то сега́ ч'ол'ак ка́ту тја́х не́ма на ју́наста, што́ са вр̀јадни да ди́гат ду пе́тсто-ти́н оки́* [V,PM,260]; ~ *та̀ китка̀ сла̀нцограв била мома млого гиздава и умна, угодила са̀ за сла̀нца̀то, и а̀дна година ходили угода̀ни и са̀ л'убили и миловали, а са̀тна̀ та оставила сла̀нца̀то и са угодила за зорница̀та̀* [V,PM,287].

оголи (са)* pf **1.** 'остане без облека'; **2.** fig. 'остане без материјални можности, осиромаши' ~ *о-тамо си зема нивјастата му, отѝде на каминот и нал тамо двете му братја, дип са беа оголили, ги зема о-татак, ги занесе на татковината му* [V,PM,238].

ограда f 'земјиште што се обработува покрај селото, градини', во стсл. зборот ѡградъ, освен 'градина' означувал и 'кошара', сп. top. **Мари́нова Огра́да** [ЈИ,МИ...,165]; в. **јограда**.

ѫгре́е* pf **1.** 'кога прв пат ќе се појави сонцето (наутро), или месечината (невечер), односно кога ќе излезат од зад облаци' ~ *ѫгрејала месечи́на, ѫгреја́ла месечи́на,[крај-Јова́ѫовете по́рти, крај-Јова́ѫовете дво́ри* [ЛС(К)95]; **2.** fig. 'кога некој ќе доживее среќна околност, односно ќе му се случи нешто пријатно' ~ *и ме́н ќи-ма-угре́е удне́где са́мо че́кум дӑ-м-сӑ-вӑрнат де́цта* [ПК(Мор)].

огри-сланца n 'страната на светот од каде што изгрева сонцето, исток' ~ *во село е еден чифлик на тримина сајбији: Беса-бег, Сали-бег и Саул Модијано, се наоѓа на иден километр узгора уд друмут на* ***ветр*** [МЕ(Р),69] – со лексемата ***ветр*** се означува северна страна.

ѫгро́зи'а pf 'кога некој ќе почне да зборува зарипнато' [ЛС(К),95].

од praep I (со пространствено значење) **1.** 'за означување на место од каде што потекнува нешто, односно доаѓа некое дејство' ~ *рибари́нот му отговори́ на сиромахот и му ве́ли: "са́каш ли да га зе́миш, да́ј еди́н гро́ш, зе́мај га!" Тогас и кӑрпа́чинот извади́ от па́звата му еди́н гро́ш, му даде́ на рибари́нат, га зе́ма ри́бата* [V,PM,17]; ~ *и тој му вели на нихни бӑрзоходеца: "стани, побратими, редот дојде на тебика!" И тојнака отиде при ламјата, и отидоха от далеку месту да си припуснат* [V,PM,45]; ~ *и тој му вели: "дај ти Бог добро!" Пак дјаволот му вели: "отдека идиш, дека хождаш!". И тој му вели: "от селото ми кинисах, на Стамбол да пода"* [V,PM,200]; **2.** 'упатува на оддалечување од некое место' ~ *Кулу́ф на не́го са искáза за си́чку, му ка́за и за та́ја лажа́, што ка́за на кади́ата, и му са прими́ли, как да чи́ни, да гу оте́мни от та́мо* [V,PM,12]; II (со временско значење) **1.** 'по' – упатува на термин подоцна од некој означен настан или време, односно кога почнува нешто ~ *кату си ле́гнахми на по́стел'а, от не́колку ча́с ло́шу со́н засони́х, и сега́ са чу́дим* [V,PM,12]; ~ *му вели на царју́т: "царју, јазе сега ки ида да чинам хазар л'аков и после от три дни ке да дојда да си фатја да ти излекувам"* [V,PM,36]; предлогот се јавува и во редуцирана форма **о(т)** ~ *и о(т) три дни се́тне́ са е́ви ади́н ч'ол'ак на окно́то и ру́кна:*

"Побра́тимје, на́ ти за захме́те и за мл'акуто, што́то ма хра́нещје!" И фӑрли про́с (sic!) *окно́то адна́ зашие́на то́рба и што́ше сабри* (во фуснота: *'сабори'*) *кӑштата, като́ фӑрли то́рбата* [V,PM,261]; од примерите што ги споменавме и од оние што следуваат излегува дека предлогот **от**, кога упатува на временско значење ('по нешто'), често го среќаваме покрај прилозите **после, сетне** – ка-ко удвоен сигнал: ~ *тогас змиата излези, фатила пак да играи, хем му речи на него: "јазе от три дена сетне за си умра; ти да ме везмиш, да ми закопаш во твојут двор"* [V,PM,194]; ~ *и тја са беши научила дип харно сичките работи. После от малко времја и клала момата да ткаи една тенка камуха* [V,PM,194]; ~ *и кубила́та роди́ две́ жрја́пчета. От ма́лку врја́ме се́тни жрја́пчета са чини́ли бӑрзи ко́ни* [V,PM,144]; ~ *беши собрала кокалито, ги кладе на јасилот, четирији дена ги лижиши тамо, и от читирији сетни си чиниха кокалиту златени дрехи* [V,PM,205]; **2.** 'упатува дека нешто станало пред некој термин' ~ *му ве́ли: "аман, па́ша ефе́нди, ја́зика и́мах еди́н мӑш и бил џифаирџи́а мло́гу бога́т. От пет гуди́ни напре́т сос хизмика́рот ти́де да прода́ва џифаи́ри и, ња знам, на пӑтјут гу утепа́а"* [V,PM,27]; – додатниот сигнал, во случајот 'напред': **от пет гуди́ни напре́т,** во примерот што следува отсуствува: ~ *имало еден чувек млат, женет от три година, и Господ му даде едно мӑшко чендо* [V,PM,155]; **3.** 'за точно означување на времето кога станало нешто' ~ *детенто са чини от три години, го пуснаха на скол'уто да са учи, и детенто са беши научило харно* [V,PM,215]; ~ *кога са чини от петнајси години, беши чуло, ча една царџка мома ја беха зели самовилите, та ја затвориха у една златна кула, и са клали крив самовил да ја чува, да ја не откради некој* [V,PM,215]; ~ *и тојнака оти-де еден ден на мајка му и га вели: "мале јаз си чиних от петнајси година јунак, и чуем децата да ми викат авџиоли"* [V,PM,41] – во контекстот среќаваме уште еден случај на употреба на сврзникот **да** во интенсионални, комплетивни реченици, наместо сврзникот 'дека': **чуем децата да ми викат;** III – со други значења: **1.** 'за означување од што е нешто направено' ~ *тога́с ве́ки са чини́ това́рот: сиромахот направи́ та́мо една́ гими́а сѐ от зла́то, га напӑлни алтӑни* [V,PM,14]; **2.** 'за означување на припадност' ~ *и дошел на едно место на пӑтјот, излезе царјут от мравјатја: фатиха да работат мравјатја на пӑтјут, да го глӑтнат џал* [V,PM,157]; ~ *и така зема пушката и отиде да улови, дека да најди, от чешмата мајката, и терајке-терајке га најде и га затӑкна* [V,PM,43]; ~ *тогас тој земува еди́н чинге́л* (= железна направа со остри куки, служи за закачување), *оти́ва на буна́ро, фӑрли́ чинге́л'ут и вели́ на папади́јката: "Папади́јка, дали́ и́маши по́пот бра́да?" – "Ам ка́к, бре́ си́нку, по́п би́з бра́да би́ва ли?" Тогас изва́ждa от буна́ро от ко́зата гла́вата* [V,PM,43] – во контекстот имаме случај што потврдува дека во односниве говори се губи и вокативната форма: **вели́ на папади́јката: "Папади́јка, дали́...";** ~ *те́нака има́ли една́ ле́л'а от ма́јка и се́стра. Она пусна́, гу зема́ та́су со́с марифе́т, та тја́нака не можа́*

да чи́ни оновá, што обештáла, и цáрјут га изгóни [V,PM,141]; ~ *дарвоту е би́ло хра́лопо, хем е било пăлно сос драгоцени и млогу скăпи ка́мини, штото, когá си разби врăхот от дарвоту, са беха истури́ли млогу цифаири* [V,PM,7-8] – како што беше истакнато односнава употреба на предлогот **од** (да изразува посесивност) претставува потврда дека јужните македонски говори биле силно опфатени од влијанието на балканската јазична алијанса и таа специфичност претставува алка за поврзување со западното наречје; **3.** 'за означување на причина, мотив' ~ *мло́гу си мо́лиши на Бо́га и се́кој де́н и дава́л милости́на на сиромáси; и от мло́готу му мо́лени Го́спод до́чу не́говата мо́лба* [V,-PM,7]; ~ *друг му-велиши: "от умó ти такá стрáдаш"; друг му ве́лиши: "таквá глáва и́маш, таквá кáпа ти перл'áга"* [V,PM,7]; **4.** 'за означување на потекло' ~ *ја вели: "мале, мила мале, јазе за ти пита н'ашто, ама праве да ми кажиш... јазе дали от татко ми сејан сам, или от иѓуптин!"* [V,PM,182]; **5.** со значење на други предлози: **а.** наместо 'за' ~ *и кату за си исфăриш таја работа, тогас от јунакот за врăзат една кăтка, за ја варакосат с фарак...и еди́н прăстен од мјад* [V,PM,245]; ~ *да ти кажими: "аку га најдиш да спиј, гледај да ја закачиш за коса́та и́, та да нема сила да са врати, л'у аку га фатиш от друго место, ки ти изјади!"* [V,PM,52]; ~ *нă-свикăрвăта ќи-зе́вăа ќи-му-ă-изго́риа шăми́ăта, нă-свекурут кáпăта. И по́сле ќи-зе́вăше нивéстăта дă-дăру́ва пре́д дă-ă-сва́л'ăт. Ќи-зе́вăше сфе́курут ќи-ă-сфáлеше... Ќи-ă-фáтише уд-рăкăта и ќи-ă-сфáлише* [ВЕв(Ил)307]; ~ *тогај касапот за го труколи увенот, да го заколи. Утрината за го варјат да на една тапсја хлеп месјат от цăркква, сетне на ручокот за викнат комшијте си и роднините* [V,-PM,251]; **б.** наместо 'освен' ~ *и тој пак га викна момата пред гостут. Пак гостут га пита: "дивојку, от татку ти друг когу имаш?" И тјанака му вели: "от татка ми друг имам дјадо ми"* [V,PM,55]; **в.** наместо 'низ' ~ *"кога ки видиш матна река да иди, да не миниш от неја, дурде не утихне реката"* [V,PM,93]; ~ *от-тамо дојде на едно место, најде една рјака, штото млого силно вăрвјаши, и нејната вода проминаши от стредја от морету и са не збрăковаши сос муретy* [V,PM...]; ~ *и как влезе нетре от портата дјатенто, фати да ражи тајчинто, вел'ајке: "да не јадеш, калеко, от манџата динеска, оти ки утрујат с зехир!"* [V,PM,158]; ~ *хич да не си карат, л'у да отворат на градот портата, и "кој за промине нај-напрет от портата да дојди нетри, него да гу земите, да гу сторите цар"* [V,PM,-231]; ~ *ету и наречниците му излезоха, му вел'ат: "и това гледај, он кога спие кандилата му гори, тинака кандилата да га изгăсниш!" И тојнака отиде, кандилата га изгасна, јургануm гу зема, от портата излезе* [V,P-M,75]; ~ *тојнака га ве́ли: "же́ну, сно́шти засони́х, ча една́ какара́ска на бе́лујут о́л му фл'ázи от устáта му, та му изл'ázи от гăзот"* [V,PM,30]; **г.** наместо 'по' ~ *кини́саа да и́дат кату на́ Стамбол; та еди́нојут оти́де от дру́г пăт, дру́гиот оти́де от дру́г пăт* [V,PM,144]; ~ *му вели: "братку...*

ету това кесе ти гу оставјам на тебика дар и, што пари дребни да туриш аф това, сѐ алтѐни ки си чинат! Л'у ти са мол'а да ми кажиш, от кој сукак да ида аф царјувут конак?" [V,PM,34]; ~ *тјáнака му речѐ: "éла, брáтку вечертá!" Кату му дадѐ умýјни да са умýи, гу познáла от прăстинот, ча је нéин мăж ú; заеднóч сá познáха, са пригăрнаха, са бацáха, са чинú голéм рáдос меѓу нúхка* [V,PM,110]; ~ *и тојнака тебдил са чини, са преобрази со са други дрехи, вјахна на харин кон та от друг пат отиде та ги срјати на един орман нетри* [V,PM,92]; **д.** наместо 'до' ~ *един ден, кату отиваши заран на училиштето, на пăтју гу стрјати царјут. Тојнака как виде, на царју му чини дури от земја поклон* [V,PM,95]; ~ *пак повтор гу викнал; тогај стана момчету, отиде на царјут, му са поклони дур от земјата, и царјут му стори една политика* [V,PM,191]; **ѓ.** наместо 'покрај' ~ *му вéли: "сегá да ми вјáхниш и, кáк ки промúними от злáтната јáбăлка, да глéдаш да искúниш едúн дáл ú да побéгними, чá áко усјáти лáмјата, и тéбика и мéни ки ни изјáди"* [V,PM,113]; **е.** наместо 'зад' ~ *дјáдото му вéли: "кáк ки влéзиш, л'у нéтри от пóртата úма еднá чéшма жúва вóда. Ти са мóл'а, нá ти и еднó шишéнци, да нал'áиш мăра вóда да ми докáраш, да си омúам óчите ки ми оздрáвл'аат!"* [V,PM,40]; **ж.** наместо 'со' ~ *му вéли: "цáрју, пúлету на твójта зéмја нé е, тýку да ми дáиш еднó пúсмо от рăката ти* (= писмо што си го пишувал со своја рака), *да му закáрам на оновá цáр, што га повéли онáја зéмја!" Цáрјут от рăката му му дадé пúсмо* [V,PM,121]; ~ *и така секој цар што зададе речта на некој човек от устата му* (= збор што го изговорил со своја уста), *не са вăрнува, а не кату тебе... сега да са вăрниш* [V,PM,185]; ~ *по дно времја имало един Стојан авџиа, се от лов са храниши* (со лов се хранеше) [V,PM,170]; **з.** наместо 'на' ~ *тогај дјадото источи остра сабја, да ја посечи змиата от стредја. Тогај змиата половината влези на моминото сăрце и половината падна вун* [V,PM,174]; **ѕ.** 'кај' ~ *пóпо нạ́онóạ́ вр'áме кọмáндạ́. От пóпọ́ сипрáшạ́ли. Амạ́ úтạр, мýдạр... вúкạ́: "Дрáги сел'áни, ќи-си-пọмóлими нạ́ Гóспọ́, нóгу сýшạ́-и вúкạ́, áс као свештéнạк, áс ќи-си мóл'ạм, áмạ́ селóтọ́ дạ́-бúди слóжнọ́"* [ЛС(К), 113]; **б. изр.: от Бога да најдити** (= Господ да ви плати за злото што ми го направивте) ~ *тога тјанака вели на татко и: "от Бога да најдити, тате, мале, и сички мој роднини, што ми оделихти от касметјут!"* [V,PM,91].

ода f 'безбојна, прозрачна течност, соединение од водород и кислород, ја има во изворите, реките, езерата, а во вид на водена пареа ја има во облаците - вода' ~ *дивójку, мáри, úзгору леле,[јут Бóга нáшла твójата мáјка,[шту тој пратúлă, дивójку мáри, [шту тој пратúлă рáну за óда* [АС(3),145]; ~ *за јáм и јáс л'ăп, за пóда сăс óлувéто да му дáм óда да пúјат* [MS,t,65] – во текстот се забележуваат две граматички посебности, прво проширена употреба на кратката заменска форма за неправ предмет **му** од еднина во множина: **да му дáм на óлувéто,** и второ присуство на двоен акцент

во лексемата *óлувéто* – специфичност за крајните источни говори; ~ *за митáт враш'úлуту, за му тýрнат óда, да сă накăсни враш'úлуту* [MS,t,67]; ~ *и р'еч'и: "клат' казáн'ут, да ступлúш' óда да стóра бáн'а!"* [MS,t,68]; ~ *удáта, ш'у им'ăха за пијéни у варéлит'ą, му битúса... "дúрму н'émами óда, да зл'áзими на ниш'úту да éзмими óда"* [MS,t,84]; ~ *с'ăкутрăj д'éн' хóждаха са сарá за óда сăс м'ąхóт* [MS,t,74]. Сепак испуштањето на иницијалното **в-** не е до крај спроведено, има случаи во кои паралелно егзистираат и едната и другата форма (**вода** и **ода**) ~ *рéче адúна змúј на ч'ол'ака: "Прéтел'о, зéми кóжета та ид дóнеси вóда да пúеме!" И тój стáна та зé кóжета и от мáл е дúгна, за дá иде на óда* [V,PM,262].

одави pf **1.** 'кога дишните органи на некого ќе му останат под вода и нема можност да дише' ~ *тојнака флезе сос кон'у аф реката да мини. Кату беши мошне силна водата, гу зема надол, гу одави сос кон'у барабар* [V,PM,93]; **2.** – (**си**) ~ *дакле Кулýф áф морéту а тýка да си одáви, а тáмо, далгúте гу извадúха понапрет тáмо, дéка сáкаши да излéзи, гу фăрли морéту на сухо* [V,PM,8]; ~ *тогá Чингúл-дилибéја речé да не си одáвет и ги земá сóс марифéт, нá еднá адá ги фарлú* [V,PM,141]; ~ *и стом отúдоха áф стреду морéту, ету глéдат едúн човéк на морéту... и кату гу вúдоха от далéку, гу пожáлиха, ча сáкаши да си одáви* [V,PM,24]; ~ *жената и била мошни умовитна: знаиши, ча на увреjската книга е писано... сите христиани да си одавjат на морету* [V,PM,193]; **3.** 'кога со силно стегање, односно со затворање на грлото некој ќе остане без воздух' ~ *и тој, л'у излези отпрет, самовилата гу одави него, му зема нивjастата, и царjут му даде царчината на него* [V,PM226]; ~ *вечерот, кату и дошел крив самовил у дома му, момата оттук о-там гу замај муди ја каза, ча сос едно кокалче гу одави попова сина* [V,PM,226]; ~ *едúн дéн земá еднó вăжи, отúде на бахчáта, кату как му порăча тáтко му, да си обéси, фăрли вăжито на врăх дăрвото...*(но) *си разбú вăрхот от дăрвóто и тój не си одави* [V,PM,7]; ~ *мáчката, как бéши глáдна, фати тáмо, еднú мúшки одáви, дрýги изтепá, дрýгите побегнáли и фрет сá искрúха;* **4.** 'се отруе'(?) ~ *флезé аф казáно, са кăпá и са чинú еднó јунáче млáдо, од дjун'á-гузелú по-хáрно. Кату гу вúде цáрjут, флезé и тój да са кăпи áф мл'ákото, си одавú нétри, зашто мл'ákото бéши зихирлúа* [V,PM,124].

ода(j)а f 'просторија во куќата, соба'; во Солунско **удáја**: **1.** 'просторија, општо' ~ *вечерóт туриха женáта аф еднá одајá без светúло и Кулýф от вăнка га чинúха никáх и такá гу турúха и нéгу нétри при жената* [V,PM,11]; ~ *онова сахат он направи на Лиму кехајовите кукá една одаја башка, та отишел на Солун* [V,PM,164]; ~ *и трите дивојки имали башка удаја, што седjали. Наj-малкат каде бахчjата ú гледаши одаjата ú* [V,PM,159]; и: **óдае** ~ *и на еднá óдае фнétре úмаш'а злáтна суфрá и позлáтни стóлове, и фс'éкога úдеха да-едáт фнétре. И на-софráта úмаш'а цáрцки мáнжи* [ВД(ГБ),328]

– уште еден случај во кој предлогот 'во' е заменет со **на** (укажува на внатрешност): **и на една́ о́дае; 2.** 'просторија во која не са пали оган' [BS,120].

одајушка* f, dem. в. **ода(ј)а** ~ *та фаштја ноќ ѓавол, го клава нетре у един сандăк, го товари на хамалино та го занесе на чилиби Теодораќовата куќа, го оставу- ва тамо при одајушката* [V,PM,165].

одајче n, dem., в. **одаја** ~ *цетата лајат по дворовите,[колите тропат по калдрмите,[галена Рада оште не станува.[Отвори стрино шарено одајче,[покрени стрино ресено килимче* [БВ,40].

одалечи (си) pf 'се истави, отиде на страна' ~ *и кату хождаха на пăнтјут, на един орман нетри си одалечи аскерот от царјут неколко место пăнт* [V,PM,210]; ~ *кату одаличиха от нас земја нетре на морету, крал'ут позна што му ја открадоха момата* [V,PM,212].

оданăт adv 'онаму' ~ *тојнака кату излезе оданăт, најде чешма, на чешмата беши Маркова керка: кату слăнце светиши, кату месечина грешиш* [V,PM,77]; ~ *га вели: "не ти кажувам, рибу, дурде не ми извадиш оданат морету!" ...и рибата гу зема пак на гăрбо и гу промина оданат* [V,PM,100]; ~ *на моите греди, как ки кладиш остра сабја и как ќи проминими приз тамунака, мрјажите ќи си сечат, та така ке да проминиш приз таму. Ки идими оданăт морету* [V,PM,77].

одбере pf **1.** 'меѓу повеќе различни работи се определи за она што е поважно, односно подобро' ~ *еднош поискали трите дивојки по една либиница от бахчеванџиата, и он пусна калеку да одбере три либиници, да занесе на царските дивојки* [V,PM,159]; ~ *добро јутро мои шурети.[Дај Бог добро наши зету,[ти да јодиш на трлото,[да јодбереш девет браве,[девет браве сите исти,[ќи ти дајме бела Рада* [БВ,35]; ~ *Кара Ташо стар војвода,[одбрал момци за слобода,[што ки бије турски жган,[Заплакале стари буки* [БВ-113]; **2.** 'оддели едно од друго' ~ *му вели: "40 кила житу, ичмен, чиница, ръж, мисир ки ги турими на един куп, ки ги разбăрками аф една удаја нетри и ки ги закл'учам. Ако можиш на един вечар зăрно по зăрно да го одбери... тогас момата ми ќи га дам"* [V,PM,97]; ~ *та си лéгнало дéтето, пак дjáдото срýкал мрáвките, та отбрáли сéмјатата сjáко на башкá. И катó стáнало прéс отринтá детето, отишлó на пóртите, похлóпало* [V,PM,258]; ~ *отишéл отринтá и му насúпали на еднó вăршúло по еднá мjáра от фрет сéмјата и го накáрали "до ýтре ráно акó мóжеш да гú отбéреш – хáрно, и шта та загобúме"*[V,PM,258]; **3.** 'препознае' ~ *и фнéтре фаф-пештерéта, тáм му б'éше кăштата... и бé пригиздéна фнétре сăс-с'акáкви прилигúа* (sic), *штото не-мóж'а ч'ул'áк да-одберé направáта-хи, óти ни-е-ч'улéш- та нáправа, ами от-jýди* [ВД(ГБ),328].

одберáн* adj 'нешто што има висок квалитет' ~ *еднó врjáме едúн човéк са чинú падáрин, сéлските лóзja да ги чýва, и, когá узрелjáха лóзите, дофáдиши еднá самовúла, нáj-одберáното грóзди тjáнака гу jáдиши* [V,PM,139].

одбур m 'кога се бере грозјето се изделува она што е поквалитетно и

се чува дома послано на леси, тоа грозје се вика **одбур** (дека е одбрано); се јаде кога другото ќе заврши' [ТГ,347].

одвечар adv 'времето откако ќе зајде сонцето, кога се стемнува' ~ *Ка́ бига́ме? Нѝа нѐл' ка̨жа́ме утве́ча̨рта, ут-мо́јто се́ло, ут-Ѝлѝла́ре, сӑ-фа̨ти́ бо́јо, и ка́ бига́ме о́двечар чувѐцте си́те си-тува̨рѝа ко́л'те, дими́к* [ПК,2(282)].

одвичера adv в. **одвечар** — тоа е време кога сонцето заоѓа, тогаш *вулуварто* со стоката тргнуваат за на кај дома; со исто значење и: **надвичера** [ТГ,10].

Одвӑде top.'име на место, ниви и градини од **оваа страна** – поименчена форма' (според некое маркирано место), Савек, Валовишко [ЈИ,М-И...166].

о̨двӑрзе* pf 'ја отстрани врвката со која е врзан, затворен некој предмет (во случајот вреќа)' ~ *ква̀ се-вра́тили до́ма̨, а̨-о́н па̨ри́ти без-да̨-ви́да̨т ти́а̨, ква̀-са́ уф-о̨да̨ја́та вне́три, чува́лити на́двор, то́ј о̨двӑрза̨л еди́н чува́л и ги-пу́штал па̨ри́ти вне́тре* [ЛС(К),113].

о̨дго̨ва́ра̨ impf 'кога некој дава одговор на поставеното прашање' ~ *го́ро̨-ли, го́ро̨ зиле́но̨, ей-зиле́но̨, ей зиле́но̨,[и́ма̨ш-ли с'а́нка дибе́ла, ей дибе́ла̨, ей дибе́ла̨![... и-јо̨дго̨ва́ра̨ го́ра̨та, ей-го́ра̨та, ей-го́ра̨та* [ЛС-(К),131].

о̨дго́ри adv 'кога нешто се наоѓа, или се става на повисоко место, односно врз нешто' ~ *по́сли ка̨л'та́та̨та̨ ки-му-ту́ри та̨кво́то̨ о̨дго́ри, ру́бити, што̨-ки-му-да́ј ка̨л'та́та̨та̨, па̨пу́ци, фуста́нчи, а́ко̨ е девојче сѐ, ц'а́ло̨ о̨бле́кло̨* [ЛС(К),136].

о-де (< отдека) adv 'за место, односно правец' ~ *пак дјаволот му вели: "отдека идиш, дека хождаш!". И тој му вели: "от селото ми киниса, на Стамбол да пода"* [V,P-M,200]; ~ *и френгот му вели: "ти ли си Госпот?" И царјут му вели: "не ме знаиш мене кој сам"? - "О-де да знам?"* [V,PM,165].

о́де* impf **1.**'се движи, се оддалечува' ~ *и кӑжа́а на́ште бижа́нци: се́кој да̨-си-трӑгне бра́зда, да̨ не́ му-о́т бижа́нцте, дӑ-не́-мо̀-о́рат* [ПК,2-(222)]; ~ *и-ве́ле: "Е, дӑ-тӑ-фу́кне, о́ј* (скратената форма < оди) *ти про́си кума́те, а ја́ тво́јо мӑш две́ ли́ри ми дӑдé, скрија́л-ej утте́бе, нӑ-ме́не, ве́ле, миј-дӑдé"* [ПД,1144]; ~ *Га́лик мина́више прӑзна́што по́ле, о́јше Але́ксуво; о́н би́ше граница* [ПК,2(187)]; ~ *зе́ две́ ја́ја, к-о́де, ки-зӑне́се. Оде пӑтут и сӑ-ми́сле: "А бре, си ве́ле, шо к-о́дам су-не́го дӑ-сӑ-да́вӑм, се́ки де́н дӑ-му-но́сӑм пу-две́ ја́ја... а́ми не́ зе́м ину-гуле́м ка́мен – а́ дӑ-му-сто́рам у-гла́вата"* [ДК,142]; – во двата контекста среќаваме примери за употреба на додатокот за место без предлог (**о́јше Але́ксуво** м. 'одеше за Алексуво' и **о́де пӑтут** м. 'оде пу-пӑтут...'); **2.** 'доаѓа на местото каде што се наоѓа тој што зборува' ~ *кани́ но́го л'у́ди, и а пошти́ на измика́рут и́стум на вече́рата, да и наре́чи кане́тити да си о́дат; а ве́леши: Ела́јте, ету сата са азу́р си чини́ле* [MV,K,278]; **3.** изр.: **о́ди пу-цинде́мо** (клетва = оди по ѓаволите) [ПК,2(187)]; **ка ти оде?** (= дали си успешен?) ~ *излизе́л ӑдна́ш де́ду Го́спут дӑ-си-изви́де л'у́ју-ту нӑ-зе́мјӑтӑ...Кӑ наближи́л ӑдну-се́лу...влизе́л у-дво́рут...* (рекол): *"Пу́л'ӑм ка́к тка́ју, ниве́сту, и са́кӑм дӑ-тӑ пи́там, ка́ ти-о́де рӑбо́ттӑ" – "Ка́ ки-ми-о́де? – ка́ са́кӑм, тӑка́ ми вӑрве"* [ВВ,309]; **н'а́ма̨ да̨-о́де** (= бргу ќе се случи,

нема да помине многу време) ~ *истăрчал, оjдéл тáм, ạ-óн ạднá лéạ вăрти, úмạ ýште двá-трú пăтạ дạ-извăрти зивгáрọ и-дạ-завăрши. "Дạ-дójдиш, вúкạ, дạ-пóчнạт сăденéто"..."Н'áмạ дạ-óде пọлọвúна сáạт, ќи-дójдам"* [ЛС(К),123]; **óди-ми, дójди-ми** (= се кажува кога некој често оди и се враќа, т.е. не се задржува на едно место) ~ *шó нé седнýвиш на-адно мéсто, тýку цéл дéн óди ми, дójди-ми* (прáвиш) [ПК,2(187)]; **оди пу-царскó – дата-виде госпо** (= оди по "правиот" пат за да немаш непријатности) [ПК,-2(187)]; **ój тă сéди** (= тешко се опстојува некаде, невозможно е) ~ *уддéме Сикúрник, дă-сéдме, адни тýрцки кăшти пăлни ýбре. Шó вúкат вóшки, сúчко, ój* (оди) *тă сéди* [ПК,2(341)].

одели (си)* pf 'кога некој го напушта заедништвото, кога се разединува било од поединец, било од мнозинство' ~ *тогас тојнака зема на старио рăката му, га баца и му рече: "сполај ти, деду! Тинака пак това што ми чини на меника, ќи ти проштавам, дур дека сам жив". И така си оделиха, тојнака на татак, старио на тамука* [V,PM,34]; и: **отдели** ~ *уф-јунáкăви двóри[слăнце прăпичéло,[уф-мó-мини двóри[póса зăрусúла[óтдили-се мóма[од-мájка ут-тáтко* [ВГ,271].

одере* pf 1. 'симне кожа од телото на животно со помош на нож' ~ *дjадоту му вели: "скору, побрати, да најдити една крава, да га заколити, да га одерити кожата, да га чинити мјах, да дојдити тука"* [V,PM,63]; ~ *тогас калугерот му вели: "тинака да идиш да фатиш един калугер кату мени, да гу заколиш, да одериш кожата, та да га надиниш тинака, да си чиниш калугер!"* [V,PM,75]; 2. fig. 'ограби некого' ~ *нúштичко не му устăвúа, му га удрáа кóжта* [ПК(Мор)].

одерува impf в. **одере** ~ *пóпо ка видýве оти-јáгăнто-ј злó уф-нéгọвта кăшта, зимýве, гọ-ọдéруве јáгăнто (му-сиблéчуве кóожта) и гọ-пуштýве дéкạ-сák'е дạ-óде* [В-Д(Пат),285].

одештими adv 1. 'одејќи, додека одел' ~ *и рекле: "Оди си скоро, да не дојде мајка ни, да та изеде!" Одештими са момата и паднало едно клопце от конци; она одила, оно са мотало по неа. Ка дошла самовилта, надушила и рекла: "Што ми мирише на човек!"* [V,PM,269]; **одештимиса** ~ *бегал ут дома, утишал да пале касмет. Одештимиса по пăтут, стретел едни л'уде и питал: "Дека седе Дедо-Госпуд!"* [V,PM,266]; 2. 'летајќи' ~ *оралут рекал: "Заколи три бивула, напăлни три меа вода, качи и врăз мене и ти качи се, да ке та извадум!"... Детто зготвило месото и водата, и качило врăз оралут, и оно са качило. Одешти ми са, каде викнувал оралут "Г'а", му давал месо, каде – "пју" – вода* [V,PM,271]; – во примерите кон формите на активниот партицип на презентот **одешти** се придодадени и кратките заменски форми **ми, си.**

ọдзóве* pf 'одговори на повикот' ~ *сă-прáа нạ-трú-и-пул, нé-сáке дă-с-ọдзóве* [ПК(Мор)]

одја f 'једна тинктура' ~ лекарство со кое се лекува кожната болест **црвиника** или **црвен ветар;** пред да се стави на болната кожа **одјата** се меша со **прав** од тутун или **катран** (пак од тутун) [ТГ,233].

одлучи pf 'реши' (во народниот исказ

пообично е да се употреби гл. 'реши', но информаторот го употребил "модерното" **одлучи**) ~ *та̀ ви́ка̀ мо́и, о̣на̀ а̀ ви́ка̀ мо́и. И-о́н не-мо́ж да̀-о̣длу́чи. Од-де́ка̀ ќи-о̣длу́чи о́н чи́и е-дете́то. И- о́н ви́ка̀ на̀ ѓила́то̣: "До́неси е- ди́н ме́ч и-дете́то̣ де́лиго̣"* [ЛС(К),110].

одмена f 'помош', в. **одмене** ~ *триш блазеј му на та мајка,[ка изгледала добар син,[добар син за одмена* [БВ,19].

одмене pf 'помогне во вршење на некоја работа, замени' ~ *триш блазеј му на та мајка,[ка изгледала добар син,[невеста да му донесе,[мајка да си одмене* [БВ,19]; ~ *оди ќерко оди, вода да напӓлнеш.[Чекај Ленко чекај и јас ке дом со теб,[и јас ки дом су теб стомни да ти одменам* [БВ,175].

о̣дмо́ри* pf 'почине' ~ *ви́кат: "Еј другáр! Шо́ пра́јш, до́бар де́н'!" "До́бар де́н'! Еве о̣дмо́ра̀м ви́ка̀".* [ЛС(К),116]; ~ *"Ти́-ли-си Ил'о?" "Ас-сум". "Е ка́к е та̀ рӑбо́та?" Ви́кум: "Тӑка́ и-тӑка́, то́а друга́ро, ви́кум, о-изгуби́х". "Ки-до́јде бе́лки. Ој ти ле́гни си, о́дмори"* [ПК,Д,172].

о́дмӑн adv 'близу, веднаш' ~ *пупӑдии́ата̀ че́сто пӑта сӑ-нӑјдува́ла̀ ус-еди́н нѝјн кумши́а. По́пут нӑ-муже́л дӑ-гу-пика́се то́а. Он се́ко̣а̀ нидел'а а-вӑѓа́л цӑрквӑта̀. Цӑрквӑта̀ би́ла̀ о́дмӑн ду-кѝјнта ку́ка* [ВГ(Ѓ),275]; и: **одма** ~ *"Ка́де-и сӑнду́чито?". – "До́ма!" – "Бӑрго д-о́ш да-гу-зе́ваш". Сус-ко̀јна гупрефӑрли́ле ду-се́луто, гу зе́ле, гуно́сӑт. Ко́ ќи-гу-ви́де, ствáрно сӑнду́чито не́јно. Одма ги-зе́ма ца́ревиут си́н сӑта* [ВЕв(Круш)303]; ~ *то́а̀ та̀рго́вецо, та̀ка́-е на́ли, бо̣га́т'о̣ чо̣в'а́к сѐ ми́сли на̀-пари́ти, не-за̀спа́л о́дма̀* [ЛС(К)107]; ~ *и на́м ут-та́ кӑпи́нта ки-си-кла́виш нӑ-се́мто̣, ки си-ски́ниш ли́с, ки-кла́јш, то́ о́дма ки-са̀-на̀ле́пе и ти ки-си-ши́риш ту́ка, ки-си-кла́виш на̀-о́да̀рут или ма́са* [ВМ(Струп)317].

о̣дна́двро̣р adv, opp. на 'внатре' ~ *А, му-с'а́чи, ми́ро̣ му-ту́ра̀т, ко́сичка̀ му-с'а́ча̀т и-по́сли на̀-цӑрква̀та̀ ка́ ќе-е о́шти ка̀-ќи-му-ту́ра̀т и́митро̣ прет-да̀ вл'а́за̀т а̀в не́тре, о̣дна́двро̣р ќи-му-ту́ра̀т и́митро̣* [ЛС-(К),136].

одне́ва* impf 'однесува, носи' ~ *и охче́ре, ка̀то́ чу та́зи лакардие́, осло́ше го и му одне́вашѐ ка́та о́трина прјасно мл'аку, и змије́та го изја́вашѐ* [V,PM,261].

о̣дне́си* pf в. **одне́ва** ~ *"... слу́ша̀јти, мо́ра̀ да̀-ме-спро̣ве́дети до̣-до́ма. Да̀ми-о̣дне́сити". И ти́а̀ а́јди. Дво̣и́ца го̣-но́са̀т до́ма, има́л два̀-си́на, а-до́ма̀ н'а́ма̀л ни́што* [ЛС(К),117].

одоздола adv в. **одол** ~ *одоздола иде едно лудо младо,[се песни си пее и пушки си фрла,[тој е Ариф ага, тој е море бегот,[право тој ми трга у наште дворови* [БВ,124]; ~ *еј одоздола едно лудо младо неженето,[а на анамче вели ем гојвори:[Аман анамче, колко го даваш твојто бело лице* [БВ,200]; и **оздола** ~ *тамо имаше еден војвода,[тој си имаше девет момчија:[А бре момчија, храбри јунаци,[оздола иде силна потера,[фаќајте пушки, труби трубите* [БВ,137]; в. **јоздола**.

одо́л praep 1.'подолу од даденот предмет, отстрана' ~ *тогај царјут и клал тел'али да викат, колко јунаци има и нема, да проминат одол конаќут му* [V,PM,159]; ~ *и Госпот послуша неговата молба, гу стори пиле, и летнал, отиде, ја најде нетре на бахчата, дека беши везила тенка камуха одол*

бел тринда́фил [V,PM,227]; **2.** 'кога некои работи се ставени една врз друга, т.е. едната е одоздола' ~ *ца́рју́т... го извади да му го даде, хем му наринчја на чобано: "ету ти го давам да го кладеш отдол јазико ти, ама глендај да не кажиш на жена ти, зашто, л'у да кажиш на неа, лошју ке да умреш!"* [V,PM,170].

одол adv 'на пониско место од нешто друго, долу' ~ *то́јнака на бра́та му ве́ли: "бра́те, ме́ни ми са пика́и! Ки са попи́ка от ту́ка". Бра́т му му ве́ли: "сака́н, бра́тко, одо́л и́ма чове́ци"* [V,PM,126]; ~ *и му рекоха самовилите: "тука о-дол има еди́н страши́н ара́пин, ара́пинот има една сабја, што вреви: јако можиш да на ја донесеш сабјата, ниа за ти дадеме тасот"* [V,PM-237]; ~ *тогас брат му му вели на лудојут: "сакин, брате, да не ги пусниш, зашто одол има базирґани, седјат, за уклавеш подин, да сетни бил'а за орандишими"* [V,PM,229].

Одона́т top.'име на место, ливади од **онаа страна**' (според некое маркирано место, во случајот од онаа страна на Бутковското Езеро) – поименчена форма, Валовишко [ЈИ,МИ...,166].

одре́ве* pf 'одговори, прозбори' ~ *тогас жа́бите, кату чу́ха така́, заедно́ч одревеха: "и ни́а, се́стру, ки излезими". И фати́ха да излева́т по една́ по една́, и то́јнака ги утепуваши да не одре́вет ни́шту* (со значење "нешто") [V,PM,29]; и: **одрјави** ~ *авџиолиа, кату чу така, му одрјави на ца́рју́т: "молим ти, ца́рју, да ида дур на дома ми, та типа́ра ке да дојдам да ти кажа"* [V,PM,42]; ~ *немаши веки сос каква хвалба да гу хвали авџиолиата и му вели: "што му е бакшишут на тиа, авџиоли?" И тојнака одрјави: "две аспра"* [V,PM,42].

одри pf **1.** 'нанесе удар, натепа, удри' ~ *и ка́ту гле́даши, зема́ барли́во-јут една́ балти́а, и кату гу одри́ на по́пот сос балти́ата, гу отепа́, му га сја́чи главата* [V,PM,125]; ~ *тогас попов син му вели: "е, крив дјавол, дур сега ти беши живот!" и гу одри една бозлугана, гу закопа со сѐ нетри на земјата* [V,PM,226]; ~ *и он фати с стапот да ја намјари на главата да ја отепа... Он кату ја одри сос стапот, она по стапот си здигна и си завила на неговата шиа* [V,PM,175]; и: **одрић** ~ *как мо рече така, си разл'ути тој и салдиса косата, да гу одрић, и не можа. Тогас чамурџиата една бозлугана салдиса* [V,PM,233]; односно: **одари** ~ *и тога́, като ви́де ги́здава девојка, ода́ри си ра́ки от главата и си тија́ ре́че: "Нека́ си зе́мех л'у-што́то да и́сках, кога́ бја́х фче́ра ту́кана!"* [V,PM,260]; ~ *тама́н ага́ б'е́ше на-врата́та на-пеште́ра́та, и нат-не́к от-го́ре до́јде дру́гие о́блак и пугарм'а сас о́ган, са-фа́рли гро́м та па́дна та ода́ри змиј́ета, штоту б'е́ше на-ко́не* [ВД(ГБ),328]; **2.** 'погоди со куршум, застрела' ~ *јуде изл'ала една змиа л'ута от морету, дур наврах дарвоту си окаци да и јади малкате пилиа. Ја тој здигна си пушката, ја одри змиата, ја отепа* [V,PM,172]; – формата **одри** место 'удри' не е печатна грешка; може да се допушти дека честата редукција на неакцентираното **о** во 'у': **чуве́к, кулѐно** и сл. допринесла да се појави и "обратна редукција"; уште една потврда за тоа имаме во претходниот контекст кај кратката заменка 'му' што е регистрирана како **мо (как мо рече**

така); како втор услов за односнава промена треба да се споменат честите случаи на асимилација и елизија: **му го** > 'мо'.

ó̀дрина f 1. 'лозје во кое лозите се кренати на високо, на кревет врз кој се распослани лозниците' ~ *бúх на-ó̀дринта* [ПК,2(82)]; 2. в. **ó̀дăр 4.** ~ *ка̀ ќи флéзе дóма, уф нéгувот двóр úма ó̀дрина (асма), ќá̀ сублéче кушýл'та, ќá̀ зăкáче тáм на̀ ó̀дринта, нă дирéкут. Ут кушýл'та óтвурто сă уф мустáќте* (во шлемот) [ИГ,114]; 3. за заглавниот збор **(одрина) во** Гевгелиско е регистрирана гатанката: **цăрно мéче дрéн трéсе** (одговор: 'одрина') [ИГ,122].

о̀дромóни* pf 'проговори, одговори' ~ *кадúата, кату не чúнише хáз да úма таквúј мáлки дéца прéт нéгу, зашто̀ удроман'аха óни сéкакви лáфови, и такá му речé на чорбаџúата, да ги изгóни децáта от тáму, да не чýјат штó врéвјат двата* [V,PM,25].

ó̀дăр* m 1.'кревет' (основно значење) ~ *го пита жената му: "што ли си така, мăжу!" Он и рекла: "кату не сам харно, жену, оморил сал динеска!" Ноа вечјар си заспал харно; утринта, кату стана от одăрот, си уму лицето, вели на жена му...* [V,PM,169]; сп.: **да пумúниш пуд ó̀дарут на̀ Исус** (ритуал во црквата пред "Христовото воскреснување" кога децата поминуваат под некаква маса која што претставува кревет на кој "лежи" мртвиот Исус); 2. 'дрвена рамка на која има наредено врвки од тутун за да се сушат' ~ *вăркáјте дă-збéрме ó̀дăрто óт ки-зàвăрне* [ПК(Мор)]; 3. 'заковани штици како кревет, поставени на дрво (на нива), оттаму стопанот го надгледува бостанот или лозјето, односно ги чува од крадци'; 4. 'направа во вид на кревет (во дворот) врз кој е распослана лозница' ~ *нáпрàви ó̀дăр нă-ло̀ста да нé сă-рăсúпе грójсто* [ПК,2(82)]; 5. 'дрвена направа како маса врз која се одгледува свилена буба' ~ *чим пурáсне гулéма, гă-нăрéдат на̀-гулéми ó̀дăре и гà ранат гулéми гранки. Одăре, крéвите имправат, крéвите уд-лéси и уд-дăрва* [ПК,2(187)]; ~ *и нáм ут-тá кăпúнта ки-си-клáвиш нă-сéмтò, ки-си-скúниш лúс, ки-клáјш, тó ó̀дма ки-сà-нàлéпе и ти ки-си-шúриш тýка, ки-си-клáвиш на̀-ó̀дарут или мáса, тóгин бéа мáлце па-мóжиш на̀-синúја* [ВМ(Струп)317]; 6. 'веранда, чардак'?! ~ *вá вéчăр ки спúм нă ó̀дăрут* [СК,332] – објаснувањето е од Саќов, возможно дека тој направил превид, имено ако на верандата имало лежај (**одар**) и на тој начин ги помешал поимите.

ó̀дăрче n, dem. в. **одăр 5** ~ *сéмтò шо-ки-пл'ýске, шó ки-сă-рóе тó, ки-си-клáвиш идна̀-нóвина на̀-тó ед-ну-ó̀дăрче, ки-си-прáјш или мáса, шó úмиш ки-си-клáјш и нáм ут-тá кăпúнта ки-си-клáвиш нă-сéмтò* [ВМ(Струп)317].

ó̀жа̀к m 'стап за разгорување на огнот во **пешта**'? [ЛС(К),95]. Објаснувањето треба да се прими со резерва, бидејќи по сите истражувања што ги имаме вршено во долновардарските, или пошироко во југоисточните говори, заклучокот е следниот: називот **оџак** (или **ожак**) се јавува со следниве 3 значења: **а.** 'сосидан отвор над огништето, стигнува до над покривот на куќата и низ него поминува димот', **б.** 'поткренат простор до огништето, служи за одмарање, обично на постари луѓе' ~ *тúа̀ билú трú,*

четúри брáта. Тúа рабóтат, óн сéдал на бáата, на-оáко [ЛС(К),110]; **в.** 'привремено огниште во дворот заградено со неколку камења' – слични се објаснувањата и кај В. Будишевска. Веројатно работите се измешани со називот **ужег** 'запалено но недогорено парче дрво, гламја' во кој се крие гл. **'жегнува'**. Односнава зборoформа ја констатиравме во спомените на Трајко Ќехаев од солунското село Ватилак, објавени од Љ. Милетиќ во сп. "Македонски преглед"

ожéни pf 1.'организира стапување во брак на маж со жена (обично младич со девојка)' ~ *тогас тојнака му вели: "брате, јазе познах, ча ми милуваш и сакаш да ми ожениш. И јазика некем да ти престăпнам речта, но богатска мома некем да зема"* [V,PM,85]; ~ *та хóата тогá ки нáјди едúн човéк сóс пáри, ки гу чúни пазáр едúн вéчер да гу ожéни сóс онáја женá; васа нóшт на мрачúло да сá; нúту тój да га вúди, нúту женáта нéгу* [V,PM,11]; ~ *аку сакаш, да ми ожениш, требува да ми га дадеш хизмиќарката ти... Брат му, кату чу таков одговор, заедноч отиде... и гу ожени* [V,PM,86]; 2. – **(са)**: **а.** 'стапи во брак девојка (жена) со младич (маж), се омажи' ~ *са исмами увреjката, гу зема, са уженúха двата, и дур на годúната, увреjката родúла две дечjунка от него* [V,PM,224]; ~ *и сéтне момá-та са огодú за едúн друк от сé-лоту и са ожéни и породú до три сúна, штото сегá ч'ол'ак кату тjах нéма на jунáсту, штó са врjадни да дúгат ду пéтстотúн окú* [V,PM,-260]; ~ *имашја адúн человéк стá-ра мáјка млого, што не мóжеше нитý да хóди, нúту да гледа ут стáрус. И рéче на синá си: "Сúнку, нúту да ни тú е прóсту, аку ни ма ожéниш"* [V,PM,263]; **б.** 'стапи во брак младич со девојка, се ожени' ~ *и ќосéто остóрили лакардúа сас баштá си, визúрја: кój шта зéме от незикáна мóми? – кój донесја жúвата вóда. Ја ќосéто ни глéдал да са ожéни* [V,PM,257]; ~ *на-рăкúте-му имáлу гул'áма книгą и на-книгăтą билó нăпúсăну: "Кăтó пручăтéш тăс книгą, já шта-стáнą и штą-сą-óжăн'ą зą-тéб'ą"* [ВД(ГБ),330]; ~ *кату ја зе детенто момата, си ожениха. От две-три дни сетне ету ти един крив куц от самовилите иде каде него* [V,P-M,226]; ~ *един човек по дно врем-ја и седјал на едно касаба, имал сирмае, харно работиши; дојде на иликиа, си ожени за една вдовица жена. Кату си ожени, припадна много сиромах, и жената му тешка са чини* [V,PM,161]; **3.** изр.: **г-ужúни-ли** (= дали стори некоја непријатност, пр. дали скрши нешто?).

ожјадни* pf 'почувствува потреба од пиење течност, обично вода, ожедни' ~ *пуснал сугарите на езера, водата ја беха смрăкнали; тогас сопразна винуту на езера и, кату ожјаднаха ламите, го испиха ви-ноту, си са опиха* [V,PM,185]; ~ *кату и дошел на самовилскиот бунар, беши ожадн'ал за вода, и бунарот кова не имаши* [V,PM207]; ~ *да туриш сунгарот нетре на езера, да смракни водата, и да туриш на вода место винуто: ламите кату за ожаднјаат, за гу пијат винуту* [V,PM,185].

оживен adj 'кога нешто егзистира бурно, активно' ~ *ер как да би-да друмут и ако не е като по-*

наприд, ама па сѐ си останува оживен сус људа и су тарговија [МЕ(Р)72]; ~ *во џаде като ув елимцко време така и ут ка дуј-деа Турџите па и ду сеа ӑј идно уд најоживените су л'уда пӑтиш-та* [МЕ(Р),72].

ожувјаи* pf 'кога нешто што не покажува знаци на живот ќе зажи-вее, пр. цвеќе, но во приказните и за човек' ~ *видел нетри мома умрјана. От-тука, оттаму фати да ја побарова, ја фати за гӑр-лото малко, зӑрното кајдиса от вунка, момата ожувјала* [V,PM-214]; ~ *дојдоха две змии да фа-тиха тамо да са борјат; кату са борјаха, едната змиа падна, са оклава, другата пак зема една трјавчина, ја маза по устата на оклаваната змиа и ја ожувјала* [V,PM,217]; и: оживее ~ *óна ста-нýва пипирýда, ква-ќи-гу-прóбýши, ква-ќи-оживéе, нáли! От-тúи пеперýди óстáвјат с'áми* [ЛС-(К),136]; ~ *напкум царувут син а зел за жена. Братјата и чуле, зашто оживела сестра им, ама не знајале дека е. Рекле: "Ад да са чиниме просјаци, просештими са по куките, ки а најдиме!"* [V,P-M,270].

ъзáт' adv, opp. на 'напред' ~ *тáм дé фатúха да-жнáт сифтé зл'áва и-дúн зáјаџ и му-фӑрл'авáт стра-пóт-му си-уидúса драж'áлитó-му, фл'áзи на-газóт. Фатú да бӑга зá-јицут, за-да-си-скрúј на пш'ен'úцата и страпóт ъзáт' вúра жн'é* [ВБ(В),344].

ъзгóра adv 'од горната страна на нешто' ~ *и тúџ сӑглáсили, рéшили дӑ-гъ-утéпат...А-óн мýдар. Клáл едúн трýп ъзгóрӑ и-гъ-пъкрúл съ-кébитъ, óн път-крéвитъ. И-тúџ флúзат, нóкнъ вр'áми... бáгӑ, бýгӑ, бáгӑ, бýгӑ, излúзат, óдат, си-легнáли. Рáнто... си-мúи и вúка: "Ej тáа вéчар, вúкӑ, еднú мýви, еднú кóмари ме-јадéа"* [ЛС(К),117]; и: **ъзгóри** ~ *тӑкá ќи-нӑпрáјми в-еднá сóбӑ висóкъ, кат нӑ-крéват, и ъзгóри ќи-пъстéли-ми б'ál чӑршáф и-ќи-нӑфӑрл'увáми лúс-тӑ ът-цӑрнúца кат-ќи-изл'áгат цӑрвито* [ЛС(К)136].

оздрави* pf 'кога некој ќе се ослободи од болеста, т.е. ќе се излечи' ~ *на Бóга си мóлиши, садé здрáви да му дáва на нéгу и на женáта му. И Бóг дадé, принихá мӑра женáта му и полéка-полéка оздравјáла, са чинú хáрно* [V,PM-14]; ~ *рибата гу зема на гӑрбо, гу извади оданат морету и му вели: "ти са мол'а да питаш и за мојта рана со што да ја оздравја", оти рибата имала лоша рана на гӑрбо ú* [V,PM,86]; ~ *цáрјут, што седјáл áф онúа конáки, и бúл мóшни бóлин... калúнката на цáрју га закарá пó-нýда. Цáрјут, кáк хáпна от калúн-ката, оздравјá* [V,PM109]; ~ *ти са мóл'а, нá ти и еднó шишéнци, да нал'áиш мӑра вóда да ми докáраш, да си омúам óчите ки ми оздрáвл'аат!*[V,PM,40].

оздравјава impf 'се ослободува од болеста', в. **оздрави** ~ *по две-три дни фатиха да му услекнуват добиџите, и едно дете от млогу-ту сипка, што имаши, дури веки кокалиту му са гледаха, ама ниту омираши, ниту оздравјаваши* [V,P-M,40]; ~ *он па му вели: "јаз от-напрет на Стамбол, на царскиј син му ослепех и двете очи; и колко хекимџии си собераха, не можјаха да го оздравјајат, и царјут сите ги заколи"* [V,PM,167].

ози (си)* (< вози) impf 1. 'се движи седнат во некакаво превозно сред-

ство'; 2. 'се влече' ~ *утринтá бишкáринот станá, глéда бúшката, пáк га нéма, áма на рáнината бéши пáднало слáна, и кáк си óзиши вăжето, пăт направúй* [V,PM,116].

Озрем (и: **Оздрем, Озрен**) top. 'име на рид со лозја'. Ј. Иванов допушта две можности: според лично име, но пологично од стсл. **зьрѣти**, односно **озирати** – место од кое може да се набљудуваат лозјата (с. Височен, Драмско) [ЈИ,МИ...-166].

osaде adv 'назад' ~ *да нема шубе да не ги откраваат кату жниеше, ги вăрзуваши и снопите; и кога са повратил osaде да види, дали стојат снопите, кога гледа, две или три снопи санким човек ги караше* [V,PM,82].

osat praep 'укажува на положба откај грбот на некого (на нешто)' ~ *сетни отиде и на удајата, дека беши керка му, и л'у влезе нетри, osat вратата гу најде кепиту и гу зема* [V,PM,35]; ~ *тамо, дека чуваши, едвам дојде една страшна ламја, ревјаши ешти от далеку; царјувут син, как ја виде, млого си оплаши... и са скри osat корен'ут* [V,PM,219].

оицка f 'натпревар' (?) ~ *децáта познáха, чá ке дá ги расúпат, побегнáха от тáмо, отúдоха тýка-тáмо. Тихúса, голéмојут нá édна óицка излезé пăрв, фатúха, гу чинúха цáр, и тójнака кату си чинú цáр, втóриот му брáт гу чинú визúрин* [V,PM,129].

oj interj 'за повикување' ~ *му велú гимицúата: "господúне, óшти нéма да úдими на господáро? Отговорú тój и му велú на гимицúата: "ój гимицúа, брáтку, óшти нé е врéме да úдéми на господáро"* [V,PM,14];~ *отúде викнá еднú хамáли и му дáва пет грóша, хém му вéли: "ój хамáли, нá ви пет грóша да гу издúгнити товá жрjáпче от тýка"* [V,PM,120]; ~ *oj мори моме, кутра Елено,[кажи го, кажи брат ти Марко дека-j.[Ej бре вие Геги, Геги Јарнајути, сега тука беше, не знам дека отиде* [БВ,68]; ~ *тогáс кăрпáчинот му велú на тел'áлот: "oj тел'ál, éту од мéника úма шejсéт хил'áди грóша и, аку артирúса дрýг пóвики, пák да дójдиш на мéника?"* [V,PM,18]; сп. **ój Мúлка** - обраќање кон девојка, жена што многу скита, што не е сериозна [ПК,-2(187)].

ojгун adv 'добро направено, што одговара' [BV,120]; ~ *нé мé-j ujгýн ká-óдум уф-нúхка, óтпăт ми-сă* [ПК(Мор)].

ојна f, bot., во описот на говорот на с. Кула, Серско, називот **ојна** се објаснува како 'смрека' [ЛС(К),-96]. Во блиската регија (Драмско), Ј. Иванов го запишал top. **Хојнáка** (с. Ливадишта), и го изведува од 'хвојна', стсл. **хвоина**, односно **ојна** [ЈИМИ...213].

ојнáк m 'човек што не држи до ветеното, што е непостојан' [СК,332].

ојска f в. **војска** ~ *тамошнúj цáр са случи да úмри, и останáло санот му на цáрчината. И на онúа днú úмаши кавгá сос дрýг цáр, беши собрал ојска* [V,PM,8]; ~ *тога царо зарадуван прашил jă, што иска да хи даде? Тja му искала нова кадилук, от де тja била, осем товара алтанjă и двесте души ојскă, да ja отведат ду градо хи* [V,PM,283].

ójќe* impf 'сака' – архаизам (записот не е погрешен, но зборформата се среќава само во песна) ~ *лéштевичке, бéрберичке,[збúри пéна да-рýчаме,[ójќам, нéjќам,[пúле ми е загинáло,[óд-мóре дó-морé,[*

до-цáрóви двóруве [ПК,2(229)]; од истиот корен во малешевските говори (со кои граничат југоисточните) запишавме: **не хте** (= не сакаше), но комплетната парадигма ја немаме констатирано.

ок m 'дрвото што го поврзува плугот со јаремот, во други говори **гредел**' [MS,s,77]; сп. **оќ** 'воиште на кола кога ја влечат 2 коња' [ПК,2(82)].

ока f 'стара мерка за тежина, поголема од кгр. (1280 гр.)' ~ *му вéли на цáрју: "јáзе, цáрју, ти са цјáнем на тéбека да ти нóсам дăрви сóс 40 мулúнта, áма тé-рам да ми напрáвиш дéвет окú едúн чакмáк"* [V,PM,107] – во текстот се среќава проширена употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род: **нóсам дăрви;** за ова в. во граматичкиот дел; ~ *и кату ги виде ерген цар, и рекла на бахчеванџиата да му даде неколко оки јабалки* – случај на употреба на именка во служба на атрибут, како придавка: **ерген цар** наместо 'царски ерген'; ~ *тúја тинкúј, пу-петнáјсе кúла дă-лáгиш аднá тинкúа úма. Двăнáјсат аднó врéме тéглише стáрјут, дванáјсат óки. Сјáа петнáјсат кúла úде аднá тинкúа* [ПК2(288)]; ~ *ахтаринот беши млогу сиромах, и нетри на дуќанот му немаши млогу сирмија: ако имаши една ока орјахи, една ока имиш* [V,PM,34].

окáт adj 'снаодлив, т.е. тој што се движи, односно контактира "со отворени очи" ' ~ *да-знá, окáт сăвúке тó, дă-знá шó трéбе дапурдáве, шó трéбе да кúпе* [ПК,-2(241)].

окачи* pf 1.'постави нешто на високо место' ~ *ја најдоха умрјана момата...ја кладоха нетри у сандукот, ја здигнаха, оттамо ја занесоха на царската чешма, близу имало дрјаво високо, тамо ја окачиха* [V,PM,214]; 2. – (**си**) 'се искачи на повисоко место' ~ *и кату виде дјаволот, ча гу тера увреjнот, си окачи на еден брјаст на врахот. Уврјајнот гу виде, ча си окачил, отиде и тој си окачи на брјастот* [V,PM,224]; ~ *си окачи умовитнојут гори, и лудојут, как виде него, и тој сос гриндата и сос каминот си окачи гори* [V,PM,228] – во текстот среќаваме остатоци од некогашниот назален изговор (**гриндата**); ~ *заеднош ламјата са варна да бега, но тој ниту светилуту изгасна, ниту са оплаши от неа, туку си окачи на јабалката* [V,PM,219]; ~ *Тогас си обăрна та и видел гори на дрјавото, та и видел сандукот, што лăскаши. Си окачи гори, сандукот дол гу извади* [V,PM,214] – во текстот го среќаваме глаголот **извади** со значење 'симна'; сп. уште: **окаци (си)** ~ *јуде изл'ала една змиа л'ута от морету, дур наврах дарвоту си окаци да и јади малкате пилиња* [V,PM,172].

окачува impf в. **окачи 1.** ~ *кату чу царјут, млого си нал'ути и от јад пукна. Тогас чамурџиата зева кон'ут, ја окачува нивјастата, и царјувото дете неговото кон вјахна, и чаморџиа пишак, отидоха на татковината му* [V,PM,234].

оклаве* pf 'убие' ~ *беши услекнала на јагнето мајка му, да остана без мајка; да фатих една кучка, цо* (sic!) *беши родила тогас, оклавах кучинтата, да кладох јагнето, саиши* (= цицаше) *от кучката* [V,-PM,182]; ~ *и еден ден, кату играиха, си скараха, едната змиа а удри на другата, ја оклава, пак третата зема една трјавичка, ја*

кладе наврах уклаваната змиа, та ја ужувја [V,PM,209]; ~ *отиде на тајл'акот, му вели: "ету цар̀јут ми пушта на езера да оклава двете лами"* [V,PM,185]; односниов глагол (без префиксот **о-**, во формата **кăлве**) го имаме констатирано во други долновардарски говори со значење: 'удира, тепа' ~ *онăкăлвá дéтто за-нúшто,* односно: 'реже, прави да биде ситно' ~ *нă шчúца си-кăлвахме мéсо* (со удари со секирче го ситнеле месото, наместо со машина за мелење) [ПД...].

оклаван* adj 'убиен' ~ *дојдоха две змии да фатиха тамо да са борјат; кату са борјаха, едната змиа падна, са оклава, другата пак зема една трјавчина, ја маза по устата на оклаваната змиа и ја ожувјала* [V,PM,217].

окно n **1.** 'преграден дел од прозорец' ~ *и о(т) три дни сéтнé са éви адúн ч'ол'ак на окнóто и рýкна: "Побрáтимје, нá ти за захмéте и за мл'акуто, штóто ма хранеще!" И фăрли прóс* (sic) *окнóто аднá зашúена тóрба и штéше сабри кăштата, катó фăрли тóрбата* [V,PM,261] – предлогот 'прес' во долновардарските говори се јавува и во формата *прóс,* како што е во контекстот, но тоа не му било познато на редакторот и затоа зад односниов збор напишал (sic!); **2.** 'еден дел, преграткa од дисагите' – вид торба од дебело платно со 2 "окна", згодна за товарење или за носење ~ *вéле, вéле éм гојвóре:["Ајде мáјко, стáра мáјко,[нáпăлни-ми мáле мишинлúј дисáги,[еднóто óкно тýрцки жăлти лúри,[другóто óкно бéли мицăдúи"* [ПК-2(273)]; **3** 'преграткa од направата во која се остават лажиците' [ИГ-,127]; **4.** 'дел од направата **примка** којашто служи за ловење птици, еребици. **Примката** е составена од повеќе крукчиња направени од влакната на опашот од коњ; тие крукчиња се викаат **окна**' [ТГ,388].

околúа f **1.** 'реон, покраина' ~ *са причý на сúчката околúа тáмо, ча и дошéл едúн трагóвец млóгу богáт, и сúчките човéци гу вúждаха, ама не мóжаха да гу познáјат* [V,PM,15]; ~ *фатиха тил'ал да вика по сичка околúа, вел'áјке така: "чујте, сел'ани, от цар̀јут има повелиа, на тој сиромах никој ништу да не чини лошу"* [V,PM,15]; ~ *árно áма сă-настрвúла еднá мéчка и сéкуј дéн му-земувáла пу-еднá óфца. И вóа чувéк разглáсăве* (погрешно пишува: **разгласáве**) *низ-нéговта околúја дали кă-се нáјде нéкуј дă-а-унúште мéчката, нóго кé-гу-нăграде* [ВГ(Мир),273]; **2.** 'близина, околина' ~ *фатили од măра дни сетне правцјате да влеват сами нетре на морету, да са одавјат тамо: ближните си одавиха сички, и от околиа оставили чобаните* [V,PM,-193].

около (и: **óкулу**) prаep **1.** 'за означување на приближна вредност' ~ *Димúтре му-вúка на-пандýрут: "Мúцо, óди зéвăј ăднó кúло ичумéн, стó кúла (кúло кúи-бúде óсум кутúи, тúја-сă пу-двăнáјсет, óкулу стó кúла). Оди зéвăј, вúја пцéта нé-се придáват, дă-и-изгóриме тýка"* [ВЕв,296]; **2.** пространствено (укажува на заобиколување на некого или нешто) ~ *кúи-трăгниа зă-кăдзéтут... кóа кúи-стúгнеа дóма, дузéтут, тúе шo-бéа устăнáти тáму кúи-зăпáлиа óгин... и сăта тúја сукóјна, кóли, си-вăртиа, ă-вăртиа нивéстăта укóлу óгинут* (дел од свадбениот церемон-ијал) [ВЕв(Ил),-

307]; ~ *тога вл'али короконц'урето и ја изјали, чревăтă хи клали около воденичките камене, пак биските хи на цифоне* [V,PM,-287]; **3.** временски: 'приближен термин' ~ *óкулу Питрóвдин...~ околу... 17 година тога рече на мајка му: "мале, да идиш да ми тераш царјувата керка! Сакам да са женим"* [V,PM,88]; ~ *áрно áма тóа бúло нóго л'ýто* (пишува: **лýто**) *и сúте офчáрски кучúн'а сạ-рạзбе-гáле.Околу срет-нóќ мéчката úде. Офчáрските кучúн'а сạ рạзбéгаваṭ, а малéчкото кýче ú-се-фрлúло нạ-врáто нạ-мéчкạта* [ВГ-(Мир),273].

óкул–óкул adv 'наоколу' (скратена форма од **óколо**) ~ *и си фạрлú уч'úт'ạ, пугл'éда на стр'ăш'та А лéксандрóту и вúд'ạ инó м'áсту млóгу хýбаву стулúсану óкул – óкул с'é сăс стр'éбру и мáламу* [MS,t,60];

октакóш'а num 'осумстотини' ~ *са јас сă рудúх на хúл'а октакóш'а éнининда ин'á* [MS,t,87].

октóмбри m 'есенски месец (X)' [BV,120].

оку n 1.'орган за гледање кај човек или животно' ~ *úмаш' кáк и ти да му гу звáш' на н'éгу укóту, амá тр'ăбува да ти гу звáј тój и дрýгуту óку* [MS,t,57]; ~ *мувéле:"Ќи-ти-гу-извáдăм óкуто". – "А бе, кăк ќи-ми-гу-извáјш?, вéле. Јáс уд-óгнут тă-извáду, па óкуто ќи-ми-гу-извáјш?"* [ДК,137] ~ *утúди на брáт-ú му-р'éч'и: "ми брăка иднó óку?"* [MS,t,51]; ~ *ричé Гóспот: Сфитúло на снáгата и óкуту му. Окуту áку ти и чúсто, сăта снáга ти сфéтена; па áку тú и óкуту лóшо, сăта снáгата ти и тéмна* [MV,K,264]; и: **око** ~ *му рекла: "Иди направи еден сăндăк толек, штото да можеш внетре в нег да стоиш прав, на средăтă да кладеш едно сăрче колко једно око, извнетре да сă закл'уча и да са откл'уча"* [V,PM,280] – специфичното образување **толек** наместо 'толкав' (форма нотирана во Зборникот на Верковиќ), иако не е типична за македонскиот јазик, особено не за говорите што немаат допир со српскиот јазик, сепак ја сметаме за реалност, бидејќи при дијалектните истражувања во Гуменџа (јужно од Гевгелија, за жал денеска во Грција) запишавме: освен **тóлик** и **кóлик**; ~ *сạдúлạ Гéлạ бọсил'ак,[нạ сýхạ хрúдạ без јóда,[јóдạ нéмạ дạ гọ вáди,[плéтạ нéмạ дạ гọ грáди,[Гéлạ си óчи цăдúлạ,[тạ си бọсил'ák вạдúлạ* [ПсС(З),70]; **2.** изр. **му ни фáти укóту** (= остана разочаран од нешто, не му се допадна) ~ *"и тú úмаш' хák да гу уклавéш' н'éгу, да сă пукáциш' на џ'ạмúјата, тój пак да стуú удóл, да сă фăрлиш' тú на врăх н'éгу!", сă почýди нóс, му ни фáти укóту, за да ја стóри тáс рáбута* [MSt,57] – во контекстот има специфичност во линеаризацијата: кратката заменска форма и глаголот се разделени со негацијата: **му ни фáти укóту; на око му влези** (= му остави силен впечаок); ~ *излези една мечка, идиши по негу. Попот са вăрна и га виде, мошни на око му влезе и га зал'уби; мечката от попот останала трудна* [V,PM,106]; со блиско значење: **óчте дạ-ти-устáнат уф-нá:** ~ *лигнýве-си; áма тáа зграáта пулúло, куту пулúјна злáто, óчте дạ-ти-устáнат уф-нá:, лăске* [ПК,2(263)]; **имах на око** (= планирав, сакав нешто да сторам) ~ *ув неа јас имах на око прăвно и прăвно...* (недостига натамошниот текст) [МЕ(Р),70]; **тăкá ми-испáднá уд-óчите**

(= силно го замразив) ~ *то͝ сéга сáмјо кăжáл: "То͝ дéф тăкá ми испăднá уд óчите, дáјте-ми édна бăлтúй кó-дум и нéго ко͝-фáтум, кó͝-дунéсум и дéфо"* [ПД,160]; **да ти не-је уд око!** (= се кажува кога некој добро изгледа, односно кога е поправен) [ТГ,247]; **óчи прáвум (бăркум)** (= ништо не работам, го губам времето) ~ *шó нé испáднувиш нă вóнка мáлце, шó прáвиш цéл дéн дóма? – Очи прáвум (бăркум);* **óчте ми-пубилéе** (= така се изразува, се жали тој што многу време очекува некого, со поглед управен кон правецот од каде треба да се појави); **да си отвориш очите** (= да бидеш внимателен, да не дозволиш да те измамат) ~ *ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозја, бахчи, кашти, олóви и другу, што úмам фрéт тúнака ки ги повéлиш, áма да си отвóриш óчите* [V,PM,7]; **óште óчте му глéдат** (= се кажува ако вдовица се премажи бргу по смртта на мажот ѝ) [ПК,2(187)]; **за побегна, де ми глендат очи** (= ќе заминам одовде, ќе одам било каде) ~ *ú вели: "мале, мила мале, јазе как за вјахна таткова ми кон'а...за побегна, де ми глендат очи, и ошти еднош да си не видем тука"* [V,PM,183] – сп. специфичност во збороредот: глаголот и заменката се разделени со негацијата **(да си не видем тука** м. 'да не се видем тука'*)*; ~ *"дúрму тăј рáбутáта, скóру да стáниш' хазăр' и да си пójти, д'е ва гл'éндат óчи, ézми си и тýс синдýч'ą, нăтр'ą тúсă сúч'кат'а парă!"* [MS,t,57]; **почнáл да-и-белéе óчте** (= се кажува кога некој губи свест) ~ *сą-грабнáле и Ѓýптино почнал дą-и-белéе óчте, а змéо го-питáл шó тóлко сą-кукóте* [ВГ(Мир),272]; **пуглиднáл пуд óко** (= кога некој на брзина ќе погледне некаде со намера да не биде забележан) ~ *и лисúцăта ки-му-рéче нă-вăлко: "Ама ко͝-ки-влéзăме уф-мéне, сáмо прăт-тéбе дă-си-глéјш. дă-нé-дúгиш глáва нă-гóре". Уф-тó͝ врéме вăлко пуглиднáл нăгóре пуд óко и шó ки-вúде; рúби* [ВД(Пат)286]; **и си-фăрлú уч'úт'ą** (= го усмерил погледот, погледнал во одреден правец) ~ *си фąрлú уч'úт'ą, пугл'éда на стр'ăш'та Алéксандрóту и вúд'ą инó м'áсту млóгу хýбаву стулúсану ó-кул, óкул с'é сăс стр'ébру и мáламу* [MS,t,60]; ~ *лéже тáм пуд-ăнă-сéнка, ко͝-пýле ăну-пúле цúфка нă ăнă-дăрвúче и вó ко͝-си-фăрле óчите, пýле тáму ăнă-змúа сă-дéбе дусидéлту дă-му-ј-зéвą пилúшчăтą* [ВВ(Крон),312]; со исто значење: **убăрнáл óчи** ~ *"Арну, чéду, árну! Ами кój тă-нăучú тăкá спóрно дă óрăш, сúне?" Урáчут убăрнáл óчи нă-нéбту: "Гóспут, дéду, Гóспут мă-нăучú, óн е-врéдин зă-сé нéшчу"* [ВВ,-310]; **ни óко нé удвăрзýва** (= не погледнува) ~ *му-дунисýва кáфе, ни óко нé удвăрзýва кади-нéа тó дéтито. Пýле, óн му-ă-прá вáи рăбóта* [ДК,132]; со исто значење: **óко нé фăрл'а** ~ *вójден тáка, ýтре тáка; двé-трú пăти тúшле – нéма. Дéтто нé пругувруýва су-нéа úч. Око нé фăрл'а. Ину-дéн сă-рăзбул'ýва тáтку-му, крáлут* [ДК,132]; **óчи ни дéка, тáм ни глáва** (= се кажува кога некој е без ориентација и движењата му се непланирани) ~ *чúчо вúке: "Ас úмум двé кéрки, ти úмиш снáј млáди, тáмо ák ги-устáвме тáа ки-стáне гулéма бел'á. Пóárно, вúке, óчи ни-дéка, тáм ни глáва"* [ПК,2-(357)]; клетва: **гóспо зă-óчте дă-му-фáне** ~ *"Дéка-ј, вúке, тáтку-ти?". "Тáтку-ми, óдăхме уф-Исúн чаýш,*

зимá гу-издạдé-гу на-гăрчкó: евзýл". "Арáм, вúке, да-му-бúде, гóспо зạ óчте да-му-фáне, тóлк гудúни шóсте гу-рăнúли" [ПК,2(357)] – во контекстот среќаваме несоодветна употреба на кратката зам. форма за неправ предмет **му** наместо формата за директен објект 'го' (**гóспо зạ-óчте да-му-фáне**); со ова и со многу други примери се потврдува она што го имаме истакнато во граматичкиот дел: дека нивелирањето на падежните форми кај заменките во овие говори е прилично напреднато; сп. уште: **лоши очи** — трудната жена не треба да шета по селото бидејќи има луѓе *сус лоши очи па можат да а урочат* (= да ѝ сторат некоја маги- ја) [ТГ,104]; — ако непознат човек дојде во куќата каде што има новороденче, пред да поминат 40 дена, и ако го помилува детето, тогаш, по заминувањето на гостот детето го стават на местото каде што тој седел и ќе го *затракал'ат* (= превртат) *за да не гу фате уд очи – да не гу уроче* [ТГ,116].

окọкóрен* adj 'кога некој има втренчен поглед', в. **очеклен** ~ *чúниш сáке да-т испláше, утвурúл адни óчи окọкóрени* [ПК(Грам)].

окумýш adj 'образован, способен, начитан човек' [СК,332].

ол* m, zool., Bos Taurus (в. **вол**) ~ *зà јáм и јáс л'ăп, за пóда сăс óлувéту да му дáм óда да пúјат* [MS-t,65]; ~ *за сă нáјада хýбајạ, за му дáм и на óлувéту да идáт, за му дáм и пл'ăва* [MS,t,65]; ~ *сегá ти порăчувам: ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозја, бахчи, кашти, олóви и другу* [V,PM-,7]; ~ *една жена си имала еднă сојă дăштерја и другă завареницă. Нехинăтă си миловала много, пак завареницăтă ненавиждала, бахтала и ја праштала да паса оловето* [V,PM,286]; ~ *да му ни устáни ни урáлу ни ш'óгуд'ạ и óлувéту да му б'ăгнат* [MS,t,77]; во примерот што следува има траги од назалниот изговор ~ *тýс óл úма на грăбó фрăнгăрăц* (= црв јагорец) [ПсС(З)-,67].

олạдáк 1.adj 'вистински' ~ *тáтку му и мáјкă му олạдáк си прăкăжувáле: "цáрут гулéма вујнá утвурúл, вójскăта а здрубúл; имáло нúкоа дујнá-ѓузилúјка тáм, зạ нéа сă типáл"* [ИГ,114]; **2.** 'можен, иден, што се очекува да биде', сп. ~ *зéт олạдáк* (кога постојат индиции дека тој ќе биде зетот) [ПК(Мор)] – турц.

олеле interj 'изразува болка, жалење' ~ *тојнака пита на жена му и на баба му, дека е дјатету. Баба му, сос сăлзи плачејќе му вели: "олеле зетју, на свадбата јангăн са чини, дјатету изгорја!"* [V,PM-,94].

олски adj 'нешто што се однесува, односно што му припаѓа на **вол**' (во крајната источна периферија се реализира како **ол**) ~ *и тојнака отиде, зема девет олски мрăша, ги враза ysад кон'а сос девет чингел'а... И кату са очиха ysат кон'ут олските мрăша, фати да јаде и си закачи за деветја ú глави сос деветја чингели* [V,PM,78]; ~ *слăнцето им вéлиши: "и вúа сти хáрни, áма нáј-мáлката, Ангелúну, е нáј-хáрна". Тéнака од јáд што да чúнат? Отúдоха, га измáжаха сóс óлцка лáјна* [V,PM,132]; во контекстот прави впечаток дека личното име од ж. род **Ангелина** во номинатив завршува на **-о**, односно со редукција на **-у: нáј-мáлката, Ангелúну, е нáј-хáрна**, што претставува потврда за нефункционирањето, или на делум-

ното функционирање на категоријата род во југоисточните говори.

óлушум m 'синко' ~ *ни́м óди сáм, óлушум, óти е стрáшно* [СК,332].

óлăн interj 'бре' ~ *óлăн Ми́цо, зăш'ó стóјш тýка сáм?* [СК,332]; ~ *шó сă-смéјш óлан; мáн-ми се уд-глáфта, óлан* [ПК,2(82)]; ~ *това сиромах кату си напи вода, рече на дјатету, без да знај, ча он га има правена чешмата: "их олан, побратими, какви будали л'уди има по земјата? Да имам толку пари, јазика хождам да открадам куумциовата жена, а не да чинам тука чешма да пиат светот!"* [V,PM,67] – во текстот среќаваме употреба на конструкцијата **има (нема) + глаголска придавка** и тоа во првичната форма: **га има правена чешмата**; ~ *и л'у гу виде, му рече: "поможи Бог, јунак!" – "Дај ти Бог добро!" Пак авциолиа му вели: "ама јунак што си, олан побратими!"* – турц.

омадрú pf 'стане разумен, послушен' ~ *и тóј, катó не мóжеше да е омадрú на лафувéте, са зач'ýди, как да направи. И бјéше времéту зúма, и фатú адúн сн'ак, аднá фортýна, и хи рéче: "Мájку, аку мóжеш да приспúш тази нăш на керамúдите отгóре на кăштата, шта та оженем"* [V,PM,264].

омáжена* adj 'жена што е во брак', ~ *ако си дојш пред Ѓурѓовден,[ти ке ме најш армасана,[армасана немажена,[ако си дојш по Ѓурѓовден,[ти ке ме најш омажена* [БВ,164].

омáла f 'вид лесна несвестица од преумора и глад, односно од голема жештина' [СК,332]; **во случајот:** од преголема изненаденост ~ *узбăлтúта, а-бре, а-бре гу-нăсéчуве, то дăрвуто пăждúне, пáри пăлăн уф-нéтре. Удделе пá нă-брáт мукăжáл. Удделе зá:дно. Пá:рте кá видéл, знáчи, óмăла да му-пáдне* [ПД,161].

омакан* adj 'натопен во течност' ~ *така сетне домакинот поклонува три поклони, и попот земува литургиата, ипсосова и псалит "достојно ест", хем раздава попот на сички по една хупка, омакана сос вино* [V,PM,251].

омами (се) pf 'кога некој ќе стори нешто што не треба, т.е. ќе се излаже' ~ *с-легна Марко, дремка го навали,[па достаса Јуда самовила,[она беше на висока тумба,[омами се това летно сланце,[да го свале Јуда самовила,[се фатија на јуначки нозе,[се фатија борба да се борат* [БВ,28].

омдúса impf 'очекува, се надева' [B-V,121]; ~ *ич нă-нéго нúм да-умдúсиш* (= немој да се надеваш дека ќе ти поногне) – турц.

омира* impf, в. **омре** ~ *по две-три дни фатиха да му услекнуваат добиците, и едно дете от млогуту сипка, што имаши, дури веки кокалиту му са гледаха, ама ниту омираши, ниту оздравјаваши* [V,PM,40].

омирáло n 'смрт, умирачка' ~ *тýка на гóрата излéзоха дéветмúна хајдýти, на соблéкоха, на гу земáха сúчкото имáни, и от омирáло, што куртулúсахми, пák бериќáт* [V,PM,22]; ~ *ониа другите л'уди, што беха на корабјут сос момата, сос лошо омиралу беха умрјали, ги фарлиха нетри на морету* [V,PM,212]; ~ *и кату останала трудна, ја не имаши от радост. А ли дошло времја за да роди. Пăрво викнали две стари баби, за да ја отродат. Царицата, от млогу болки, дојде дури на крај омирало*

[V,PM,275] – се забележуваат 2 посебности: прво во врска со зборо-редот – глаголот и заменката се разделени со негацијата – **ја не имаши от радост**, второ: присуство на адверсативниот сврзник **али** – **али дошло времја за да роди**; ~ *га земá човéкот змúата, га кладé на пáзвата му, чинú илúк на змúата, га куртулисá от омирáлото* [V,PM148] – во текстот имаме употреба на предлогот **на**, кога покажува нешто во внатрешноста, наместо предлогот 'во' (**га кладé на пáзвата му**).

омислéн adj 'тој што има грижи, замислен' ~ *кáзал на бјазарѓáнина: "За две рáботи шта та пúтам и, акó ги свăршиш, зúмај рúбата. Да ми кáжеш, кóлку укú вóда úма фаф барáта, и кóлку аршúна úма от земјáта до нибéто и михлéт до трú дни, акó нé, шта та зáгобја". И си отишéл бјазарѓáнина омислéн* [V,PM,255].

óмјạс m 'изглед' ~ *адúн óмјас сă* (= слични се, имаат исти црти) [ПК-(Мор)] - грц.

омјас(в)а impf 'личи, напомнува на некого' [BV,121]; (и: **умјаса**) ~ *и момчéта са чинúха јунáци, си научúха, ферманлúи си чинúха* (пишува: **си чинúхат**) *и фрéт са омјáсаха кату брáтка* [V,PM,144]; ~ *цáрјут повел'а на негови л'уди, му донели увреинот отпрет него, го заколи сос нож, заколеха и едно прасе. Кога гленда, сăрцата омјасат* [V,PM,194]; ~ *кумицата гледа, кату неговата жена умјаса нивјастата. Тогас му вели на дјатету: "Лудо младо! Ушници, прăстен, бил'ущуга един мастор ги чини. Ами и кумицата и нивјастата са омјасат"* [V,PM,70] – грц.

омори (са)* pf 'кога некој ќе почувствува замор' ~ *го пита жената му: "што ли си така, мăжу!" Он и рекла: "кату не сам харно, жену, оморил сам динеска! Ноа вечјар си заспал харно; утринта, кату стана от одăрот, си уму лицето, вели на жена му...* [V,PM,169]; ~ *ету излезел един арапин, му вели: "што дјадо така пешкаш тука и викаш: ох?" И он му вели: "е ајол си оморих, та затова викам: ох!"* [V,PM,234];~ *за дá го изедé ламјáта, дáл му едúн сăт и го испрáтил да донесé от назикáна вóда. И катó пат'ýвало детето, оморúло са, заспáло на пăтја* [V,PM257].

óмóс conj 'за спротивност – ама' ~ *"за ја згурúш', ш'тó да ти прáв'ạ? óмóс јас мójту приќé ш'ту гу úмам ут мájка и си гу знája!"* [MS,t,11]; ~ *д'ăтито óмọс за-дан'ạ забáви, цáл óр'ạх му-гọ-бутнá на-газóт. Тó óр'ạхот фатú. Н'úкна и му-изл'ázи ут-грạбóт-му* [ВБ-(В),344]; и: **óмус** ~ *си вúд'ạ óмус и ранкáта прăстин'у: н'ăј н'éјн'у* [MS,t,22] - во контекстот имаме остаток од назалниот призвук: **ранкáта**, уште и беспредлошки состав: **ранкáта прăстин'у** (м. 'на ранкáта прăстин'у') и трето: неакцентираното **а** и неакцентираното **ă** имаат иста реализација, и оттаму формата **ранкáта**, иако големата носовка во односниве говори се јавува со континуант **ă**; ~ *да пóш' да му рич'éш' на ч'урбаџ'úјата: "б'ăлуту ч'éрну стáнува, ч'éрнуту б'ăлу стáнува, пúсанóту óмус са ни распúсува"* [MS,t,14] - грц.

ọмóт m 'јарем'(?) [ЛС(К),96]. Веројатно се работи за превид, **омот-от** (или: **омоќ-от**) значи: 'парче дебела кожа која што ги **поврзува**

гределот со **јаремот**, ги спојува да се држат заедно' (во некои говори), додека 'јаремот' е "дрвена рамка" во која се впрегнуваат воловите кога орат, или кога влечат кола. На поширок простор наместо **омот'** се употребува: **привој (приву)**, сп.: *вéли: "бráте, нá ти а тáја кóжа да си чúниш еднó прúву за орáлото"* [V,PM,125].

омре́ pf 'престане да живее, почине' ~ *и детето му са примóлило и зарéкло, óти нéк да остóри сúн на баштá си и да му дадé нéговите дрéхи, пак тój да зáме нéговите и са приклéло да омре́ та, áко стáне на пóфтор, тогá да кáжја на баштá си, óти е тój сúн* [V,PM,257]; и: **омрје́** ~ *хи велú: "Сéди сегá тýк да сáмне, та кугá сáмне, аку си жјува, шта та óженем". И тó е остá и мúслеше, данó да омрје́, немój за тувá да збуру́ва* [V,PM,264]; ~ *от гóре дójде дру́гие óблак и погáрмјáй сас óган, са фáрли гром та пáдна та одáри змијéта... та гу отре́па... и тáм като́ омрја, отúде си дру́гата мáгла* [V,PM,260]; односно: **омреá** ~ *свáршила са клетвата, штó са проклéло детéто на кóсе́то, óти, акó омреá та нá пофтóр да стáне, тогá да кáже на баштá си нá визирја, чи тój му е сúн, пак кóсето не* [V,PM,258-259]. Може да се претпостави, како што беше истакнато, дека поради неинтензивниот изговор на неакцентираните вокали дошло не само до замената (редукција) на **о** со **у** (*чувéк* м. 'човек'), туку и до обратна редукција (замена на **у** со **о**: *омре́* м. 'умре'); има и други такви случаи што се објаснети на соодветните места.

омрјал adj в. **омрен** ~ *и от двá дни сéтне гу глéда едúн от хизмикáрјато като омрјáл, та гу попúтал: "Оти си такá, ч'орбажú?" И тój му рекáл: "Зашто́ ма пúташ? Ни é тója рáбота"* [V,PM,256]; ~ *и охчére са оплáши, óти ни му платú мл'ákуту, штóто го хрáн'ешје 40 дни. И си отúде офчére домá си и са ч'óдешје, што да стóри, и бjéше като омрјал стáнал* [V,PM,256]; – во контекстот имаме употреба на минатиот активен партицип-2 (што во литературниот јазик се среќава во глаголски конструкции како л-форма), во функција на придавка, атрибут (**омрјал** = умрен).

омре́ш m 'смрт, умирачка' ~ *па вúи му сą рéкле на нéго: Ето за Ис..., шо сą чинú човéк Профúтин, стрáшин и на лáфот и на рабóта кри Бóга, и на сáто инсáн; да как гу прудусувáле Книговúтите и Старéите за тéшка омре́ш, да гу ставросáле* [MV,K,253].

омрен adj 'тој што не е жив' ~ *и она му рече: "добрја да дојдиш! И јаз имам маж на курбет, дајма го чекам да дојди: има сега петнајси година ни го чух, ни ме чу и он, не знам жив је или омрен"* [V,PM,163]; в. **омрјал**.

омудри (некого) pf 'направи некој да биде смирен, мудар' ~ *ниа чјухми, оти имаш јунак зент, штото страшни лами фати живи, белата бесна кубила ја фати, ја омудри, молим на вашо величество да го пусните* [V,PM,186].

ому(ј)е* pf 1. 'измие, исчисти нешто, најчесто со вода' ~ *умовитојут му вели на лудојут: "а бре, ти, ако дојдиш по-напрет от гората, да кладеш малко вода да са топли, да ја омуиш на мајка главата"* [V,PM,228]; ~ *и от сја нататак, кој ки иди да мели на воденицата,*

хак да не зеваш, туку, кога ки испрашташ човекот, тасот да гу омуваш, та тој ке ти дава по една жалтица [V,PM,278]; ~ *и му вели лудојут на умовитојут: "јазе, брате, ја умух на мајка главата ѝ и л'у ја омух, отворила устата и сакаши да јади, зех и јаз едно ице, ја дадох да јади"* [V,PM,229] (случај на употреба на кратката заменска форма за директен предмет **ја** наместо дативната 'ѝ': **ја дадох да јади);** во истиот текст и: **омие** ~ *тогас јунакот седна да чува воденицата и, кату му порăнчала младата самовила, тăј праел: л'у да омиваши тасот, един алтин добиваши* [V,PM,278]; **2.** – **(са)** ~ *ráну за стáна ут спан'éту, за сă óмуја пóнапр'ăт'* [MS,t,65]; ~ *"ти са мóл'а, нá ти и еднó шишéнци, да нал'áиш мăра вóда да ми докáраш, да си омúам óчите ки ми оздрáвл'аат!"* [V,PM,40].

он pron **1.** 'лична зам. за 3л. едн., во источната периферија се употребува и **тој**' ~ *и она отидел, гу бакна рăнката, и тој ја дава един алтин многоценно* [V,PM,164] – во контекстот се присутни неколку граматички посебности, прво, случај на нарушена конгруенција: **она отидел,** што претставува убав пример дека не треба случаите од типот **"он рекла"** да се објаснуваат со зачуван и вокализиран **краен ер. односно вторично појавен (в. Ј. Иванов, М. Малецки, Зб. Голомб и др.),** туку дека е во прашање нефункционирање на категоријата род (ова веќе го имаме коментирано; в. во граматичкиот дел); второ, неразликување на функционалноста на прав и неправ предмет: **тој ја дава** (м. 'тој ѝ дава'); ~ *и óна рăбóте мéсц-и-пул, зăвúве óна. Зăмéсиц-и-пул пурáснуве и зăвúве* (станува збор за одгледување на свилената буба) [ПК,2(...)]; ~ *óде óна дă-шéте, дă-рабóте, дă-крáде, óн ус-дéцта сéде* [ПК,2(234)]; ~ *пýшта: пупадúката и óна гу-пáсе, пáсе, гу-дукáре. Оно пá грăц, грăц, пá вăгл'ăне јáде* [ПК,2(233)]; **2. 'он'** во функција на директен објект', поконкретно: **óна** со значење 'неа' ~ *цвúка ка:-тýриш уф-бăкăро* (**бакар** = котел), *ка:-пудвáриш, ка:-прăцéдиш. Сéтне пóдварта ка:-искáриш, и н'а: ка:-прăцéјш и óна уф-цидúлка ка:-тýриш, сă-чúне тáм* [ПК,2256)]; ваквата нерегуларна употреба на номинативната форма **он, она,** освен во материјали од Кукушко е констатирана и во Серско: ~ *а пеликáно úмă нăпрăвéно седéло и ми пáзи, нă-мójатă кăштă úмă седéло, вúкă, и-óн гă-лекувáх* (м.: 'и него го лекувах') [ЛС(К),129]; и во други регии: ~ *најпосле чини една кратунка, га издјалка добре, га тури аф чешмата. Она веки га оставиха, не га открадоха* (м. 'неа веки га оставиха')[V,PM,67]; ~ *тинака некоја богатска мома да не земиш, туку брат ти, што има една хизмикарка, она да га земиш* (м. 'неа да га земиш') [V,PM,85]. Во "Кулакиското евангелие" ја сретнавме споменатава номинативна форма **он** во функција на датив (м. 'нему') ~ *да му вéли на нéгу: Пријáтил, как си дујдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба? Па óн му падна́ тéшку* (м. 'нему му падна тешку') [MV,K,270]. Во "Историја на македонскиот јазик" (Конески, с. 147) среќаваме: "Во нашите говори се забележуваат некои понатамошни израмнувања во промената на личните заменки... Во западното наречје се забележува

процес на навлегување на долгата форма за акузатив и во сферата на индиректниот предмет: *нас ни* (спрема: *нас не*), *вас ви* (спрема: *вас ве*), *нив им* (спрема: *нив и*). Се слуша и обратна замена: *ним ги*. Во 1 и 2 л. мн. имаме во некои говори (преспанскиот и др.) еднакви кратки форми за датив и акузатив: *нам ни – нас ни, вам ви – вас ви*". Значи констатирано е дека мешањето на формите главно се случува на ниво: акузативни и дативни форми. Но од нашите примери излегува дека во југоисточните говори односната појава (нерегуларна употреба на падежните остатоци кај заменките) е понапредната, бидејќи е опфатен и номинативот. "Сите овие појави се израз на општата тенденција во развојот на нашиот јазик за редуцирање на морфемите во деклинацијата" (с. 147).

оназ pron 'за покажување на некого или нешто веќе споменато, односно што го гледаме но не е во наша непосредна близина – **онаа'** *~ напа́л'н'а ги в чувал и отива на ти́клата... Оназ тикла – ди́гни се, ди́гни се, похлу́пи са, похлу́пи са... Ни мој да излезе!* [ВД(Кал),334].

о҃нака́ adv 'на оној начин' *~ тарго́вецо́ ви́ка҃: "Слу́шај, ви́а҃ сти-сиро҃ма́си л'у́ди. Ко́лку пари́ те́рати да҃-ми-го҃-продади́ти дете́то҃"... Ти́а҃ сиро҃ма́си л'у́дето҃... се-чу́дат, се-пра́т. Се́а҃ ни-та҃ка́, ни-о҃нака́* [ЛС(К),107].

она́кеза adv 'исто така' *~ по́по па́ са҃-ра҃зл'у́туве и зи́ме си-уте́пуве и дру́го҃то де́те. На́пкум пушту́ве и мо́мичката. И сус-њаа та҃ка́ биду́ве* (погрешно пишува: **би́дуве**). *На҃-кусу́ро пушту́ве по҃па҃ди́ка҃та҃. И-сунјаа она́кеза* [ВД(Пат),285].

Онамната Маала top. 'селско маало што се наоѓа на "**онамната** страна" ', с. Липуш, Валовишко; сп. **онам** 'отаде' [ЈИ,МИ...,166].

онбаши́ја m 'офицер во некогашната турска војска - од низок ранг' [BV,121]; *~ тога́ оти́де и Кулу́ф на о́јска, и Го́спод му дадé ја́кос мло́гу и марифе́т: са чини́ онбаши́а, от онбаши́а јузбаши́а и проче́е* [V,PM,9]; – турц.

о́нд'е́н' (и: **о́ндин'**) adv **1.** 'преку еден ден, задутре' [MS,s,78]; *~ си-вичира́ле а́рно, си-пра́ви́ле ке́јф це́ла ве́чер. Нара́нто: "А бе ѓа́у́р, му-ве́ле, а бе ка́у́рче, зе́ва҃ј две́ ли́ри и о́ј-си! Утре не́, о́нден па́ да҃-до́јш! Утре не́ – о́нден. Да҃ са҃ удмо́риш идну-ден"* [ДК,134]; сретнавме и случаи во кои прилогот се јавува во членувана форма: **о́ндинту** *~ на҃-у́труту на҃-о́ндинту кинисал, о́де та́м на҃-то́ ме́сту. На҃о́ји́ѓа҃ та́м пала́ти. Та́му на҃јде́л три́ дивујчи́јна* [ВВ(Крон),312]; **2.** 'по неколку дена' [MS,s,78].

ондулак m 'данок, десеток (10 % од приходот), што во Турско го земала државата', уште се вика и **ашар** [ТГ,339]. Во соседниот струмички говор веројатно се употребувал словенскиот збор **десеток**, што го имаме запишано во топонимот **Десе́цки Гумна** 'место каде што од снопјето се изделувал, земал **десетокот**' (с. Дукатино).

онеме pf 'кога некој ќе ја загуби способноста да зборува' *~* сп. верување: во секоја куќа постојат *арни и лоши работи шо не са за кажувајне*. Во тие лоши работи се вбројува и *куќната змија*, која што не треба да се убие ниту да се зборува за неа, зашто оној што ќе го стори тоа може да *ослепе*, или ако пушти глас може да *онеме* [ТГ,301] – суеверие.

о́ниј pron 'за покажување на некого

или нешто што не е во наша близина, но сепак го гледаме – оној' ~ *после три или чéтри дéна отиде óниј човéк на кадúата и му вéли: "кади ефéнди, јáзе отúдох да си рашетам покрáј морéту и гу најдéх товá човéк тáмо"* [V,PM,9]; и: **оно (за м. род)** ~ *оно ден и царјут изл'ази пишак и тебдил да ходи по земјата му, да види што има* [V,PM53]; и: **онова́** (за м. и с. род) ~ *и така детету останалу да чува дјукáнот и, дур да дојди ахтаринот, детету и продал за неколку гроша њашту, парите ги тури аф онова кесе, што му и дал старио* [V,PM,34]; ~ *тój бил мнóгу бǫгáт чǫв'ák. Имáл четúри, пéт сúна, бǫгáт, кój óфци, кój ǫнóвǫ* [ЛС(К),118]; ~ *да знáеш óти ки гу изјáдиш имáниту, та сéтни нé ти чáка дрýго, сáмо да úдиш éту на оновá дарво висóко, што је нетрú аф бахчáта, да фăрлиш еднó вăжи да си обéсиш* [V,PM,7]; ~ *Ох, áм дéка отиде оновá рáдос от онúа мóми? Они фатúха да плáчат, ча ги бéши стрáх, цáрјут да не ги расúпи* [V,PM,10]; за ж.род **онае** ~ *сега удајата е харна, ама сега да имаш и ламината керка, онае дјуња-ѓузели, тогас векн кату тебика друг нема* [V,PM,43]; сп. изр.: **онова саат** (= во моментот, бргу) ~ *ету на онова сахат дошли карталите, сакаха човекот да го изјадат* [V,PM,222]; ~ *му вели на царјут: "ету тос мој пезодром ки пусними да ја посака за мене". Еи царјут, да не расипи на синот му хатиро, го викна онова саат оштн дјатенто и му вели:...* [V,PM,157]; ~ *онова сахат он направи на Лиму кехајовите куќа една одаја башка, та отишел на Солун* [V,PM,164]; **твá ǫнóва** (= било што) ~ *ǫтúвǫт тáму и-стигнáли тáм. "Дóбрǫ вéчǫр, твá ǫнóвǫ..." Он, гвá ги-вúде ги-пǫзнá ǫт-му-сǫ-брáтǫ* [ЛС(К),113]; ~ *úстǫ прáį ón-пǫ. И нǫ-úсти нáчин. Ги-пǫсрéтал фúнǫ, твá ǫнóвǫ, и-тúǫ пáри ги-врáт'а* [ЛС(К),113].

онлук m 'стара турска монета', сп. обичај поврзан со свадбениот церемонијал: ~ *и кату за го брич'ат, зентјут изважда неколко стребрени пари или онлуци, метнува нетри на тавлата, та ја земуват две-три деца, хождат на водата, ја треснуват тавлата и ги земуват парите* [V,PM,248].

о-о-лéле interj (извик со кој се изразува чувство на болка) ~ *и вăлко ă-стигнáл и á дă-сă-фăрле врăз-нé:, а óна фăтúла дă-óх- ке и жáлно дă плáче: "о-о-лéле глáвичка, о-о-лéле глáвичка"* [ВД(Пат),286].

óп interj 'се кажува кога нешто се случува на брзина, изненадно' ~ *и рéкле: "Е, Гóспуди тúа кáминто дă-стáнăт сјá: адни кăшти"... имáло кáрпи гулéми... И тúа óп стăнáле кăшти кáминто* [ПК,2-(228)]; ~ *"Нăýчи нúшто?"* (зн. 'Дали научи нешто?' – отсуството на прашалната честичка "дали" сигнализира на елементи од балканската јазична алијанса), *вó му вéле: "Нé нăýчи!" Шаап, иднă-шл'ă-кăнúца м-удúра. Другуто дéн тáка, другуто дéн тáка – ооóп, сă-испăлнáја читирдéсит дéна* [ДК141]; ~ *е, рéкăл: "сјá: д-úма, чáфките нǫ-пулéнта да-стáнǫт óфци"...О-оп, чáфките óфци станýват* [ПК,2(228)]; ~ *"... пóвеќе ми-ј-скăráа óчте, а нé па твójут, úч па нé ки-мóж да-пуглéднум". Пóсле кандúсе, му кǫпнýве мáлко, о-ó-п, árно* [ПК,2(231); ~ *тăкá, тăкá,*

пудигна́х си-гла́вта, гле́дум пут-кру́шта дву́јца се́дат... Ја́с о́п сӑ-на̨дде́х на̨-сре́ди [ПК,2(359).

о́пак adj 1.'се кажува за човек што е злобен, што се однесувва лошо' (в. **наопаку**) ~ *ве́лиши на сфе́тут: Ше́с дни́ са уф неде́л'а, шо и просте́но да си рабо́ти; на ви́и дни́ ви́ки да и́дити да си лекува́ти, да ни́мо на де́нут на су́бута. Гуворѝ Ис... на не́гу, да му ре́кал: Опак човек, се́куј ут ва́с не́ си пу́шки во́лут или магари́ту ут ја́слата уф-су́бута, и а но́си да и напо́и?* [MV,K,278] – во текстот, во зборо формата **субута** големата носовка се рефлектирала во **у**, што претставува црквенословенизам (**вилика субута**); 2. 'нечесен, лицемерен' ~ *а́ку не пруштава́ти на л'у́дито кабаа́тити на ни́х, ни́то Та́тко ва́ш ки ви про́сти ва́ши гре́хови. И ко́га по́стити, ним да си чи́нити като́ о́паки жало́ви; шо си расипу́ат ли́цито ни́хно, да си пу́л'ат на сфе́тут шо по́стат* [MVK,282] – во изводот среќаваме изразување на посвојноста со форма на личната заменка, наместо со присвојна придавска заменка: **а́ку не пруштава́ти на л'у́дито кабаа́тити на ни́х** (м. 'нивните кабаа́ти' = греови).

Опака, Опаката Рјака top. – во првиот случај има поименчена придавка, сп. стсл. **опакъı** 'обратен, не на лице' – Ј. Иванов истакнува дека споменатава река навистина има обратен правец на течење, според реките во соседството [ЈИМИ...,166].

опако adv 1. 'кога нешто е поставено на обратната страна' ~ *тогас бабата зема една честина и брашно и едйн бакӑр* (сад) *и една пируска, та отиде праве на брјастот удол седна, фатила на опако честината и клала брашно да тсеи* [V,PM,241]; 2. 'кога нешто е сторено обратно' ~ *амӑ идно пурӑмнувајнӑ нӑ тијӑ гуди́ни су сига́шните сӑ пулјӑ оти тогӑј јӑрӑдж(и́)јте нӑ погулемите мал-сӑјбиј биле по арни, сеа нӑ опӑку ув помӑлечките* [ME(P),85].

о̨парни́к m 'место изложено на ветришта' ~ *ни́м о-дӑржи де́тто нато́о о̨парни́к* [ПК(Мор)].

опашан adj 'заобиколен' ~ *сӑто поле опашано-ј су неколку ридишта едри и малечки, ка са пулја ут Постул "паралелни" планини, шо са зафајкјат ут Пајик и одат пишин на југ и на зајди-слӑнца ду Водин* [MEPp,70].

опаше (се) pf 1.'половината си ја стегне со појас' ~ *ќе-се опа́ше по́јас и пре́га̨ч со̨-алтӑн'е; ту́ри на-рӑците гри́мни стре́брени, – ти́-ја ги кажу́ваме ко́лби; и́ма гри́мни от-ме́да – ме́дени гри́мни* [ВЕв-,301]; – уште еден пример во кој атрибутот доаѓа зад именката, што се третира за балканизам: **ту́ри на-рӑците гри́мни стре́брени**; ~ *ја тја на мајка и́ вели; мале, мила мале, јазе как за вјахна таткова ми кон'а, и ки опаша с таткова ми остра сабја и да кинисам за нивјаста* [V,PM,183]; 2. 'на појасот, односно на ременот закачи некој предмет' ~ *тјанака са ублечи сос мӑжки дрехи, са опаси сос остра сабја, вјахна на бӑрзата кубила, киниса на пӑтјут* [V,PM,71]; ~ *без изун татков стана та си опаша сос тешка и остра сабја, си зема и тешка бозлугана* [V,PM,-215]; ~ *и то́јнака зема́л 40 мули́нта, опаши́ чакма́кот на по́јас, зема́ и балти́ата, кини́са, оти́де на гора́та... и то́јнака фати́ да се́чи дӑрва* [V,PM,107]; (– **чакмак**

= челична направа со која се удира во кремен камен и се запалува оган); 3. 'се спреми со оружје' ~ *тогáс цáрјут му дадé бáрза кóн'а и́ пет шéс другáри; и си опашú сóс пиштóха и пýшки, вјахнá на бáрза кóн'а и кинисáха* [V,PM,111].

опашка f 'израсток на задниот дел од телото на животните' ~ *отиде цáрјуф син на чаирите, легнаха двата близу-близу; ама истом по ранината хратленту со опашката си земуваши от реката вода и напраскаше околу момата тревите* [V,PM,71].

опии са* (и: **опие се**) pf 'се напие алкохол и покажува знаци на пијанство' ~ *пуснал сугарите на езера, водата ја беха смрáкнали; тогас сопразна винуту на езера и, кату ожјаднаха ламите, го испиха виноту, си са опиха* [V,PM,185]; ~ *гóстето ке-вечéрат, ви́но ке пи́јат, ќе-и-кáршат мисýрито, ќе-се-опи́јат...ќе-и́грат, ќе-лудýват – óро и́грат, тáпанут кóа чýка* [ВЕв(Бар),301]; ~ *калугириту земаха ракиата, пијаха сос детенто, дури векu гу опиха, гу стуриха дип ќор-ќутук, си ја земаха калугирету момата* [V,PM,230].

опита* pf 'запраша' ~ *кажи го, кажи брат ти Марко дека-ј.[Ej бре вие геги, геги Јарнајути,[сега тука беше, не знам дека утиде.[Ох, му сичеја нејна руса коса,[и ја повторија, пак ја опитаја:[Oj мори моме кутра Елено,[кажи го, кажи брат ти Марко дека-ј* [БВ,68]; ~ *е, сéга цáрут ќи-и-пи́та шó зáнат и́-мат. Опи́та пáрву уд-гулéму па ду-мáлéчку. Гу-пи́та гулéмиут брат: "Ти́, му вéле, шó знáјш?"* [БМ,195].

опи́тува* impf, в. **опита** ~ *пá иднивујни́ци и́мше тáм сус-нáс. Тие тą ọпитýвăт шó рăбóтте, шо пруизвóд си-извáјќте у сéлто, кáк си пуминýвте, шо пóвиќе рăбóтте – 'нáчи ступáнцки рăбóти нą пи́тăт. А, вó кýче сáмо заи́р пăлно, óтруф* [БМ,193]; ~ *и тóгăш, нą-тó-тăквó шо-нą-ọпитýвише и шо-нą-чи́нише, нą-тó другáрину сą-видé лéбут пут-пáлтту шому-бéше* [БМ,192].

опко n 'опачина, т.е. задната страна од нешто' ~ секоја *ругузина* има *лице* и *опко* (опачина) [ТГ,353].

оплáши pf **1.** 'стори нешто од што некој почувствува страв' ~ *тогáс кадúата му велú сос л'ýтос за да гу оплáши, да га остáви женáта: "а бре беззакóник, зашто пристапкаш зáконот спрăти пазарлăкот, што чинú! Зашто не земýваш алтăните и да га остáвиш женáта?"* [VP-M,12]; **2.** – **(си)** ~ *му вéли: "брáтку, кóлку за дрéхите, што ми дадé да си óблека, благодáрим ти, áма зá насáт не мóга да си вăрнам, ча си оплашúх млóгу"* [VP-M,21]; ~ *и л'у го вúдоха, сúчки, штó бéха аф гимúата, си оплашúха от нéгу, зашто не бéши човéк кату нúх* [V,PM,24]; ~ *му вели: "а бре кајурин, ја парите дај ми, или за та зан'а на пашата да ти заторја!" Тогас христенинот са беши оплашил млого, дур му си расипа чехриту* [V,PM,193]; ~ *му рекăл: "Јас рéкох да ма ни пи́таш за по-гол'áма рáбота, а то за тáзикáна мóже и хизмикáрја да е свăрши". Та са оплáшил цáрја и сáм си рекăл: "Хизмикáрја му тóлку знáе, ја ч'орбажúата кóлку знáе?"* [V,PM,256].

оплашин adj 'тој што чувствува страв' ~ *сиромахут кату оплашин му вели: "варај, господине владика, што и това што ми кажуваш?*

Јазе ти знам тебика кату татку и ти казах правината" [V,PM,39]; *~ и така оплашен на жена му говори: "ох, жену, динеска ... тил'ал викаше: "кој знаи, таја болка от дека испаднала на правцјата, да кажи на царјут, млого мижде има да везми!"* [V,PM,194];*~ Тогас христенинот са беши оплашил млого, дур му си расипа чехриту. Кату гу виде увреинот така оплашен, му вели: "а бре будала, што си си оплашил така!"* [V,PM,193].

óпне pf **1.** 'затегне нешто' *~ óпн'оо тóо сиjúмут* (= затегни го); **2.** – **(се) а.** 'се испружи, легне комотно' *~ ýбуво-j лéтто, óпни-му-се нă-слáнцто цéл дéн, ќи-сj-спéчиш куту рúба* [ПК,2(187)]; **б.** 'се спротивстави' *~ дóбро-ама, мăрувájќи-гу, знáчи, сă-спуштúл дéфо уф-нéтре, до:-мéрăт тăмáн. Ká му чýкне дистúна кирфúj узгóре и-дéфо уф-нéтре фáтен. "Е, óпни-сă рăчéл сéга, дă-вúдуме дáли мójш да-гу-утвóриш"* [ПД,160]; *~ нóго, нóго áк сáке дă-знáа, óпни-му-се и тú, нúм му мóлчи;* **в.** 'се зафати сериозно за да се заврши некоја работа' *~ усájн мáстур, óпни-му-се, зă-мéсиц-двá ка:-нăпрáвиш куту нúшто;* **3.** изр.: **м-упúнат ќутéко** (= кога некој е изнатепан) *~ гăрчќо: пóп дăржáл цăрква в-Алéксуво...Фáјкат аднá сăбáјлин, н-éдин Вилúдин, гăрчќо: пóп дăрже цăрква, м-упúнат ќутéкут* [ПК,2(306)].

опознае* pf 'запознае' *~ и му кáза всúчко, óти тój гу напсóва, пак дрýгиа заклáха, та на нек остáна халáјтката, и óти рéч'а: "Гóспот да ми дадé, а тó от цáрја парú ништá"... Тогá излала и халáјтката та са опознáли сáс цáрја* [V,PM,255].

опопи (си) pf 'се замонаши, стана свештеник' *~ и как гу виде владиката, му речи: "ела сега, што ти даде Господ чедо, поп ке ти чинам!" И тојнака отиде на владиката, си опопи и работил на Бога ду 16 година* [V,PM,88]; *~ по-дно време имало еден човек, мислиши да се опопи. Но кату не имал чендо, зарди това млого ахтлиа беши* [V,PM,215].

оправи* pf 'даде тек на нешто, среди' *~ "Ами сега ошти една лажа ки ти питам, наистина дали ки га оправиш?" – "Кажи ми, царју, што сакаш от меника?" Царјут га вели: "пет јајца тројца души да ги дел'ат, сички по три да земат – таквас дјалба дали ки можиш да ги делиш?"* [V,PM,101].

опре* pf 'нешто стигне до некаде, допре' *~ после повелил и на сланцето да изгрее та шта види, што ште стане. Сланцето изгрело и си и опрело зарите на бахчето и гледало, што ште стане. Как гледало, видело, че на сред бахчето стои едно момче и една мома* [V,PM,266].

опрéгна pf 'впрегне, стави во јарем (пр. волови)' *~ еднó врéме úмаши едúн сиромáх човéк. Едúн дéн стáна зарáно, опрéгна óловиту, киníсал, отúде на нúвата да óри* [V,PM,30]; *~ да зéми двé óлови, дá опрéгни, та да úди да óри, áма éдинójут ól на чéло да гу бодé, дрýгио на кăчут* [V,PM,114]; *~ и јазе вјахнах на пашката: отидохми да ја брăками мухата, та ја најдохми на едно рамно поли, дека ја беши опрегнал еден чифчиа сос еден бивул, та сос них орјаши* [VPM,202].

опрéгнант* adj 'кога добитокот е ставен во јарем, за да може да

влече рало, односно кола – впрегнат' ~ *и éту едúн господáр голéм ác еднá карóца сóс чéтри кóни опрéгнанти, сóс кушúа дохóждаши* [V,PM,152].

општé adv 'општо земено' ~ *брýнки на-млájте кá излéвàт вúкаме óти сă-гóе, сă-гó·, а брýнка општé. Е, тó-j чúр, óн ќи-пусинée* [ПК,2(240)].

óштина f 'градска управа со администрација' ~ *мúро му-тýрат, кóсичка му-с'áчат и-пóсли на-цăркватà ка-ќе-е óшти ка-ќи-му-тýрат úмитo прет-да вл'áзат ѧвнéтре, однáдвор ќи-му-тýрат úмитo. Нúа ѧф Гăрцúја, нé-знáе нúкýj úмéтo... Тáм ќи-го-запúшат на-óштина* [ЛС-(К),136].

ѳпăрнúно (**лúце**) adj 'лице изгорено од ветар и сонце' [ПК(Мор)]; в. **ѳпарнúк**.

ор! (< **мори** – само за лица од ж. род) interj ~ *сам се чуде сирак Кол'о,[пари нема да му врате,[си отишол дури дома:[Кол'овице ор нивесто,[извади си тешки дарои,[ја бркни си у џепои,[да прибројме триста гроша* [БВ,46].

ора (< хора) pl 'луѓе' (називот е позајмен од грчкиот јазик каде што значи 'област', односно значење било познато и во стсл. јазик) ~ *кój úма кóли, кój úма кóјне дăнóсăт кáмине, вáр, пéсук, ки-сеплáште скăпо, прéскăпо. Мájстуре вúка нóго – адúн дéн, што-ки-енăзăт, двá нăпрéт нéк-е. Нăбрáа-се óра. Тáа се-нăпрăвú нă мăш – истрижá-си кóста* [ВК,283]; во истиот текст подолу: **хора** ~ *и вăрвăт-си хóра нă-гóре, нă-дóле, пúăт, јăăт, не-плáштăт.*

óра* (и: **óри** < оре – со редукција) impf 'ја разрива земјата со плуг или рало, ја приготвува за сеидба' ~ *и кăжáа нáште бижáнци: сéкуј дą-си-трăгне брáзда, дą-нé му-óт бижáнците, дă-нé-мо:-óрат* [ПК,2-(222)]; ~ *да си-зéмиш sигвáр вąлóве,[да си-óриш рáмни двóруве,[да си-сéјш бéла пчинúца* [ПК,2-(253)]; ~ *отидохми да ја брăками мухата, та ја најдохми на едно рамно поли, дека ја беши опрегнал еден чифчиа сос еден бивул, та сос них орјаши* [V,PM,202]; ~ *такá и срéднојут брáт најдé едúн чорбаџúја, са главú да му óри на нúвите* [V,PM,20]; ~ *сéтни големójут сúн бéши мăра по-акалúја, земá олóвиту, и отúде на нúвата да óри* [V,PM,26]; ~ *еднó врéме úмаши едúн сиромáх човéк. Едúн дéн стáна зарáно, опрéгна óловиту, киниса л, отúде на нúвата да óри* [V,PM,30].

óрадúса pf 'наиде, му се случи непријатност, сп. го изразот: **бил'á óрадúса**) ~ *дојдé пападúката да тéра пóпа, му вéли: "а брé сúнку, дéка е пóпот?" Барлúвојут заеднóч: "кój знáj дéка е пóпот? Кój му речé да úди на диминúко, да глéда, нúа зашто мérихми алтăни!" Тогáс пападúјката познáла ча пóпот бил'á óрадúса* [V,PM,125]; ~ *тогас брат му му вели на лудојут: "сакин, брате, да не ги пусниш, зашто одол има базирѓани, седјат, за уклавеш подин, да сетни бил'а за орандишими"* [V,PM,229].

óра калúсу 'поздрав, пожелување = среќен ден' – грц. [MS,s,78]; се употребува и скратената форма: **ора кали** ~ *кату чу и калек, лизнува на космите му, и дошел бăрзата кон'а со сè таким да вјахна, киниса и ги фтаса зентјувите на пăтјо. Он му и рекла еднош: "ора*

кали"! И ошти еднош не могли да го видат [V,PM,160] – во извадокот има 2 случаи на нерегуларност во употребата на родот – именката е во машки а атрибутот во женски род: **дошел бăрзата коńа,** во вториот случај субјектот е во машки а предикатот (**л**-формата) во женски род: **он му и рекла.**

Орáково Вăршúло top. 'ниви во Зилјаховско', сп. тур. *orak* 'срп, жетва' + слов. *вăршúло* 'гумно' [ЈИ–МИ...166].

орал (и: **óрăл**, односно **урéл**) m, zool., Aquila 1. 'крупна, црна граблива птица' ~ *к-óдăме уф-нă-цáро двóро киóрăме, шо-úма жúво сăто киизóрме... Кá ки-испáдне цáрската мóма óрал'то ќи-стóт нă-кăштта, ќа-грáбнат, ќа дóнцат* [ПД,154]; ~ *оралут рекал: "Заколи три бивула, напăлни три меа вода, качи и врăз мене и ти качи се, да ке та извадум!"... Детто зготвило месото и водата, и качило врăз оралут, и оно са качило. Одешти ми са, каде викнувал оралут "Га", му давал месо, каде – "њу" – вода* [V,PM,271]; ~ *еден ден – ка са шетал, видел еден орал, дека писке. Го питал: "Што пискиш?" Оралут му рекал: "Една змиа иде ката гудина, ми јаде пилците, и сега иде, па да ми и изеде"* [V,PM,271]; 2. изр. **удурéл нă будéл** (= нешто направено нередовно, со прескокање); **óрли нóсе** (= се кажува кога нешто испушта интензивна смрќава) [ПК(Иц)].

орáлу* n 'земјоделска направа за разривање на земјата, рало' ~ *мójнака, кату ги најдé алтăните, пák ги зарú на мéстоту им, и заеднóч здигнáл орáлуту и си отúде аф-домá, без да кáжи нúшту на жéната му* [V,PM,30]; ~ *и тój отúде на брáта му, му вéли: "брáте, нá ти а тáја кóжа да си чúниш еднó прúву за орáлото, ча јáзе гу заколúх óлот, гу продáдох месóто на гáргите!"* [V,PM,125]; ~ *като спал тој, ăдно дјаволча дошло да му открадă воловăто, и, как ги отпрăгал от оралото, ч'ул го чл'ака и станал та го фатил* [V,PM,290].

орана (**нива**) adj 'нива што со помош на рало (или плуг) е приготвена за сеење' ~ *нúва áку нé-ј рăзрăбóтăна, устáнна нé óрăна сă вúке цéл'на* [ПД,120].

орáт (**вол**) adj 'вол со кој се ора' [ПК,2(82)].

óр'ạх m, bot., Juglans regia 'овошно дрво, расте високо, плодот му има тврда кора; називот освен на дрвото се однесува и на плодот' [MS,s,78]; ~ *пák на жрјáпчето храната му е бúла: стафúди, мúгдали, орјáхи, лéшка, и дрýги таквúи* [V,PM,120]; ~ *фатихми, чукахми од орјах л'ушпи, ја вразахми раната. На раната беши зникнал орјах еден корин, и си чини гол'ам орехот* [V,PM,202]; ~ *и пак што има на земјата дăрва, кăтки цвете и друго нешто, на едно кадро да ги извадиш и аф орјахо нетри да ги избериш!* [V,PM,89].

óрахч'и* n, dem. в. **óр'ạх** ~ *с'éтн'ạ нóс дúфуту з'éва кóпану, гу ч'ýка кýцур намúсту Иринќóт; л'у раскрúва орган'у, гу гл'éнда кýцур. Тугáш фáти да сă ч'ýка дúфуту; и Иринќóт имáш'и óрахч'áнта, си ги разбúваш'и сăс ч'акăнчиту* [MS,t,50].

орач* m 'човек што ја ора земјата' (со пошироко значење = земјоделец) ~ *тоги Април отиде, му кажа на орачут: "Така, така, риче, они сакат да ти преземат бирикетут, колко една инка што бере да ти*

остават" [V,PM,294]; ~ *стани ми стани галена Радо,[стани ми стани чупче чујено,[орачи сидат за Рада зборват,[стани ми стани галена Радо, стани ми стани чупче чујено,[дрвари сидат за Рада зборват* [БВ,40].

орве* pf 'откине плод' ~ *бабата му вели: "синку, как за појш, тасот да гу земиш и да побегниш! Зере тамо има млого имиши: сакăн да не си смамиш, да орвеш от имишите"... Кату бегаши, беши видел едни смокви хубави, орва една смоква* [V,PM,219]; ~ *заеднош ламјата са варна да бега, но тој ниту светилуту изгасна, ниту са оплаши от неа, туку си окачи на јабалката, ја орва и фати да ја тера ламјата* [V,PM,236].

орган m 'музички инструмент' ~ *и то́ј седна́ на еди́н крај, ча мо́мите при еди́н хаву́з едни пе́сни пе́иха, други сви́рка сви́рјаха, една́ му́зика и се́какви орга́ни* [V,PM,9].

оргован m, bot., Suringa vulgaris, и: **аргован** ~ *дека седе Делјан Грозда,[Делјан Грозда бојаџијата,[бојаџијата вапцаџијата,[да ми вапца два бајрака,[еден зелен, еден црвен,[ја зеленио за Велигден,[ја црвенијо за кавгата.[Оргованот му цутеше, на градите му паѓаше* [БВ,150].

оре interj 'за повикување (обично на лица од м. род)'; в. **море, јоре** ~ *А лексо веле гојворе:[Оре бре попе, мор попе,[ако бре попе ти си Грк,[вратут ти да си искршиш.[Ако си попе машинец,[чини се ду мен поблизу* [БВ,128]; за ж. род: **ори** ~ *ори Недо леле млада чорбаџијке,[од вишни дивани на рамни дворови,[мене да ми платиш што сам работило,[што сам работило токмо три години* [БВ,186].

орлав* adj 'нешто што се однесува на орел' ~ *рекло: "Ќаа! Пушти ме ваа састра јас да гу носам и оште сус пејна да и́ гу дадум!" И ќаата гу пуштил. Си рекăл детто: "сеа да ијм орлавта сила!" Са чинил орал* [V,PM,295].

орле n, dem, в. **орал** ~ *пиринцко орле, орле крилато,[високо леташ, далеку гледаш, што пушки пукаат, Турците ухат.[Дали Русија Плевен разбива* [...99].

орлија* adj 'нива што се ора' ~ *ним шетај Цемо слободен,[низ тије нивје орлије,[низ тије нивје грозлије,[распашан Цемо растурен* [БВ,98].

Орлици pl 'група ѕвезди: **Рало-то, Орачот**' [ЛС(К),96] – називот за предметот со кој се ора овде гласи **орало** м. 'рало' и оттаму називот на ѕвездите **Орлици**.

ормај m 'вид слатко овошје, урма' [BV,122] – турц.

орма́н m 'шума, дрвја, освен на ридско земјиште може да биде и среде поле' ~ *оти́де на ни́вата да о́ри. Оти́де не оти́де три́-че́три браздă, е́ту едни́ хајду́ти изле́зоха от орма́нот, гу зема́ха де́тето, зашто гу зна́јаха, ча бе́ши чорбаџи́јску* [V,PM,26]; ~ *му вели царјут на сиромахут: "ej побратими, ајди да влезими двамината аф орману та да излезими четроица!"* [V,PM,54]; ~ *тамо има чешма и една висока тополa, ти да си искачиш на тополата, јако да си дăржиш, јазе пак за са искриа на орманот* [V,PM,54]; ~ *и тојнака тебдил са чини, са преобрази со са други дрехи, вјахна на харин кон та от друг пат отиде та ги срјати на еден орман нетри* [V,PM,92]; Ј. Иванов наведува повеќе топонимиски образувања од односнава регија: **Орма́ница, Орманли́и, Орма́нто**

[ЈИ,МИ-166].

орма́нче n, dem. од **орман** ~ *и сизе́мă но́га за но́га са-скри́мă уедни* (едно?) *орма́нче, у-една-шу́ма и та́м це́ла де́н. А, шо́ муричёк ја́с на-то́ другару́т: "Ге́ли зе́вăј еди́н ле́п случа́јно да-н-сапријаде, ле́тин де́н, мо́ш-да-ти-сапријаде, ама́ как ти-о́труф"* [БМ,191]; в. и: [BV,122] – турц.

орне n 'обработка на земјата со рало – орање' ~ *"А-бе, ко́јн, а́рăнто că-забра́уве ли?" – "А-а, ви́ке ко́јно, că-забра́аве, ја́. Ас ка́ би́х мла́т: о́рне, о́рне, нă-че́за, нă че́за, нă-шпие́та, нă-шпие́та. Сјаа устаре́х, а́дна кло́ца ми-ддеа"* [ПК,2(265).

Орници top. 'брег, ниви' (Герман, Валовишко), како апелатив (= нива што повеќе години не се работи) називот е познат во западните македонски дијалекти, на исток се употребува **целина,** сепак среќаваме траги во микро-топонимијата, што се потврдува и со заглавниот збор [ЈИ,МИ...167].

о́ро n **1.** 'народен танец' [BV,122] ~ *бележи́л јунак, бележи́л,[бележи́л мо́ма на о́ро,[бележи́л јунак, бележи́л,[бележи́л ки́тка в-градина* [ПК,2(187)]; ~ *та́м că бе́рше, нă-Ле́тин Сви́ти Атана́с, пăнăги́р. Пăнăги́р пра́вăхме. На пăнăги́р и́даа уд-си́те се́ла. Ќи-до́јдат, о́ра ќ-и́ма, го́сте. Тăва́-ј пăнăги́р* [ПК2-(295)]; ~ *нă-се́лто нă-Петро́вдин пра́ват cắир. И că-фати́ли нă-о́рто мо́ми, ерге́не игра́ат. У-тăва́та вре́ме, не́ кут са́а бăркани́ци мо́ми, ерге́не – мо́мте удде́лно, ерге́нто удде́лно игра́ат* [ПК,2(337)]; **2.** 'народна веселба со оро' ~ *ут-кăпумина́ле два́јсе гуди́ни, са-дукăра́ло ре́т то́ тăргова́ѿо да-до́ па́ уф-то́ се́ло. Ве́чăрта си-но́јце акра́но, уфкăваѿне́то пусаде́ле и удде́ле на-о́рто* [ВД,278]; ~ *да ути́шла ке́рка му на Х..., и играја́ла, и а биндиса́ле на о́роту на cắти, да ричё ца́рот на мо́мата: "Са́кај, шо ки са́каш, да ки ти да́дам"* [V,PM,26]; **3.** изр. **о́рто гу-во́де** (= тој е прв во многу работи, обично недобри) ~ *си́те ра́бо́ти о́н ги-зафа́ште, о́н о́рто гу-во́де* [ПК,2(187)].

ороне* (и: **јороне**) **солза** 'заплаче, пушти солза' pf ~ *молчи моме молчи, чума руба неќе,[чума руба неќе тук мен ме сака,[ти момиче убаво, ти благо јаболко,[лежев се долежав, веќе ке се јумре,[бар да дојдеш моме на мојата гроба,[свеќа да запалиш, солза да јорониш* [БВ,213].

орта-копа f 'детска игра поврзана со празникот **Прочка** или **Запустејне**'; сп. обичај: приквечер пред празникот, на одредено место покрај селото, децата уште преку ден секој ќе донесе еден **нарамник** (= колку може да се носи на рамото) **ражиница** (= крупна слама) и ќе направат голем куп слама околу кој навечер ќе се наредат и ќе го запалат, а потоа ќе играат. Според авторот Ст. Тановиќ се работи за позајмица од турскиот јазик со значење: заобиколен куп.

Орта-Чиким top. 'име на место во Дојранско Езеро, таму се фрла **грип** (= вид рибарска мрежа)' ; тур., зн. 'среден излез'.

орта́к* m в. **ортакчи́а** ~ *кату чинили здра́во жи́во, са искáзаха се́кој по што ра́бота кинúсали, и така́ сачинúха тројца ортáци: колку ке да добúат да гу де́л'ат кату бра́тја* [V,MP,8]; ~ *рекоха меѓу них: "ајде, побратими, да го исмамими тос дебелоглав бăлгарин, да станими сос него ортаци, да го извадими по гурбет, да го загубими дегонде"*

[V,M P,178].

ортаклăк m 'договор за заеднички економски настап' [СК,332]; ~ *и тјанака му вели: "Синку, да направими еден тјумјусук, и да идиш на царју да му речеш: царју, мој дјаду и тој татку имали еден ортаклак, та една делва алтани останаха неделени"* [V,MP,100].

ортакчи́а m 'човек што има договор со некого за заеднички економски настап' [СК,332].

о́ртума f 'направа од сплетени конци од коноп, служи за врзување – јаже' ~ *но́сат сини́та, лăжи́ци, сăдăве, дă-сă-вичере. Ле́но – дă-пули́ват. Ту́к и то́о, сијме́но. Ади́н ут-кумитто зăд-гăзо но́се о́ртума, ел'ме́ко нăпра́вин, мо́о туру́ват нăши́ита* [ПК,2(335)]; и: **ортома** (без редукција) ~ *малкајут брат им вели на гол'амите: "ади братја, за ва враза сос ортома и да ви пусна нетри на дупката, да терати ламјата и, ако си оплашите нетри да клатнити ортомата"* [V,MP,220]; ~ *Големјут брат рекал: "Вăрзајте ме сус една ортома, пуштејте ме уф дупката и, кога ки а дрăснум, да ма искарите?"* [V,PM,16]; однос- но: **ортама** ~ *и́махме адна́ ждри би́ца, брáт ми гă-у́чше тугáј ус-кустéци дă-óде, рăва́н. Кустéци знáјш шó-ј? Нáнójсто клáват кустéци дă-мóже рăва́н д-óде. Ортáми, кустéци* [ПК-,2(351)].

оружје n 'метална направа за стрелање (за напад или одбрана)' ~ *збогум ти моја другарке,[збогум, јас те оставам,[мојто срце ми нарача,[да те оставам бре сама,[јас ки јодам на борбата,[сос оружје во рăце* [БВ,117-118].

оружéн adj 'дотеран, спремен' ~ *тогáс бáбата, кату гу ви́де такóв приминéт, оружéн, му вели: "си́нку, тéзи дивójки нé са за тéбика; л'у когá сáкаш ти́нака л'у́ба, јáзе да ти нájдам; éла по мéника!"* [V,MP,8].

оса f, zool. Vespa, в. **воса** ~ *викна писна Асан бегот,[кај ке оставам млада анăмка,[млада анăмка дробни деца,[дробни деца клети сираци,[голи боси, како оси* [БВ,150].

осамдасé num 'сто без дваесет' ~ *и тáм дујдé, фрóнт напрăвúа ви́ке, дéка-ј тó Џумајáта, укупираа сè Бугáрто. И куту-нáс стáри осамдасé гудúшни чувéци, нéублéчни, тăкá-ј кáрăт на-фрóнто* [ПК,2(219)]; и: **осомдесéт** ~ *тел'álот фати́ да ви́ка шејсéт хил'áди за кăштата, друг га артири́са седамдесéт хил'áди, áјде пак кăрпáчинот осомдесéт хил'áди* [V,MP,18]; односно: **осудéсет** ~ *да бéши нóгу стáра, пу мăжут уживé сéдум гудúни нáпăкун ут чúста дýша нúјна; да бéши удувúца осудéсет и читúри гудúни, шо не испáгиши уф валтáрут, дéн'а нóка а пóстиши* [MV,K,314] – во извадокот имаме проширена употреба на предлогот **уф**, се јавува наместо предлогот 'од': **не испáгиши уф валтáрут дéн'а нóка** (м. 'од олтарот'); за ова поопширно во граматичкиот дел.

о́сим (< **осем** – со редукција) num 'број = десет без два' ~ *пóпут сахáтут гу им'ăш'и у ранкáта и гу гл'éндаш'и, кугá да дójди о́сим* [MS,t,68]; ~ *ут тáм, н'ă закáраха у Бад'émч'ифли́к и там с'ăд'ăхми пу на с'éдим, о́сим м'ăјинц'ă* [MS,t,2]; ~ *на гудúната стáна тéш'ка и на о́сим м'ăјинци гу рудú сабáлин* [MS,t,3]; и: **осом** ~ *и кату битиса свадбата, осом дни сетне тој зема лирата му, отиде на змиината дупка, свириши три дена и три*

ноќа [V,PM,198]; ~ *чиниха што чиниха, дојдоха двајсит и осом дена, хизмиќарот му вели на дјатинту: "ајди, да си појми"* [V,PM,238]; ~ *Гóспод ми помóгна... купúх на вýјко ми кăштата и на брáта ми магазúата, и úмам тýка на хáнот, што сéдјам óсом мéсици, и нúкој не можá да ми познае* [V,PM,16].

осјáти* pf 1. 'сфати' ~ *тогáс зéт му му вéли на цáрјут: "ej дјáдо, товá гу чинúх, за да познáиш и да си осјáтиш, ча нá земјáта, што повéлиш, нá царчúната твóја úма сиромáси и богáти, штóто сúчки плáштат еднá даванúна; штóто не трéбува такá да чúниш"* [V,PM,115]; 2. 'почувствува, осети' ~ *árно áма Ѓýпино ọсетúл óти змéо нéма такá дạ-гọ-ọстáве вáа нóќ и зạтóа сạспремил* [ВГ(Мир)273]; ~ *кóạ ọạмнáлọ, децáтạ ги-дóạт, квạ-глéда, тáạ жéнạтạ, тạкá мáјкạ, кáọ мáјкạ, не-е-нéјнọ д'áте. Знáчи óнạ ọсетúлạ, мạкáр била зạ-двá трú дéн'а* [ЛС(К),110]; ~ *Тáткọтọ кóрạв бúл, ọќọрạв'ál, и пọ-рạкúти ги-пóзнáвал кój-е, кój né-e... пóгọл'áмиọ пóúтар, си-мạскúрạл рạкúти... и вúка: "Блạгọслóв дạ-ми-дájш тáткọ". Тój гọ-фáштạ зạ-рạкúти, áма м-м-м, стáриọ ọсéтạл* [ЛС(К),114].

осјáчи pf 'оддели парче од нешто со помош на нож, секира и сл.' ~ *крýшата, кату крýша, кáк да врéви, и óн, кату барлúв што бéши, фатú сóс балтúата да чýка на крýшата, да га осјáчи, и, кату чýкаши, бучáши* [V,PM,125].

оскер m 'војска, аскер' ~ *имáло на нéговата цáрчина на еднó мéсто човéци, штото бéха млóго асúи: даванúна на цáрју не му дáваха двájси годúни. И млóго оскéр* (sic!) *погубú цáрјут тáму зáрди онája даванúна* [V,PM,107] – формата **оскер** место 'аскер' не ни е позната во други случаи и мислиме дека редакторот на Зборник на Верковиќ со право зад **оскер** ставил (sic!).

ослепе pf 1. 'кога некој не може веќе да гледа' ~ *постјаха, му удри по една дамга и на двамината и мо даде за пиле млеко от бивол млеко. Го земаха и они млекото, отишли на царјут, му намазаха очите, повике ослепе* [V,PM,160]; ~ *он па му вели: : "јаз отнапрет на Стамбол, на царскиј син му ослепех и двете очи; и колко хекимции си собераха, не можјаха да го оздравјајат, и царјут сите ги заколи"* [V,PM,167]; ~ *друго рекло: "Јаз, като сă мијáше царската керка, пиках сă в лигено и ослепја, та боедин лекарин ни може да јă излекува"* [V,PM,281]; 2. – **(са)** ~ *и на ониа дни, как и дошел царјут от кавгата, му са ослепели и двете очи: не можиши да види* [V,PM,125] – употреба на перфективниот гл. **види** во презент, наместо 'гледа'.

ослуша* pf 1. 'со органите за слух прими некои звучни сигнали'; 2. 'прифати нечија сугестија, послуша' ~ *и на хáна úмало еднá ходајá хýбава, та л'у кój да приспú в нéа, ни осăмновал... пак тój ни ослýшјал, ами отишéл фаф ходаéта сас халáјтката да приспјăт* [V,PM,254]; и: **ослóше** ~ *И велú му змиéта на охчéре: "Побрáтиме, ја сам змúј, са бăхтахме сас адúн дрýк змúј и ми надвú, та ма сегá тук фăрли, и сам сегá отслáбнал та не мóга да хóдем, и ти са мóлем да ми донéваш катá ýтрина мл'ákуту от охцéте ... и охчéре... ослóше го"* [V,PM,261].

ослободи pf 'кога лице што било осудено, односно што било в зат-

вор ќе биде пуштено на слобода' ~ *и ви́ка: "Ту́, ви́ка, у́три са́д ќе-би́ди и-те́бе ќе-те-ослобо́ди фа-ра́но, и-ќи-ти-сло́жи на-и́сто м'а́сто, на-слу́жба, каква́ слу́жба и-ма́л"* [ЛС(К),112]; ~ *ко́а го-су́дат о́ди, го-нака́нува на-д'а́до-му да-потпи́ши, па́ да-го-ослобо́ди од-бесу́лка, о́ти го-тури́ли уф-за́твор... И то́ј потпи́шува* [ЛС-(К),112].

ослободува impf, в. **ослободи** ~ *о́ти го-тури́ли уф-за́твор...И то́ј потпи́шува. Е, го-ослобо́дуват, си до́ва до́ма* [ЛС(К),112].

османли́ја m 'Турчин' [BV,122].

о́снува f 'преѓа што заедно со **ва́тукут** се вткајува во платното' ~ *гу прумі́нат иди́н'у кра́ј на о́снува́та на стр'ад'а́ на крусно́ту и ут'е́гнуват о́снува ко́лко мигда́н' и́ма;* [MS,t,7]; ~ *с'е́тн'а о́снува́та ја бира́т алиш'и́да, ја з'е́ват ина́ ку́па* [MS,t,7].

осо́бено adv 'најмногу' ~ *Е на, тва́ е, ви́ка, мно́гу про́ста ра́бота. Ква́ ќи-у́мри жена́та, по́ла све́т надну́ва за-мажо́. Или мажо́ ква-ќи-у́мри за-жена́та. А-осо́бено за-мажо́ жена́та, о́ти мажо́ не-мо́жи да-се-испе́ри и- така́ си-и-принадда́рино* [ЛС(К),120].

особи́на* f 'карактеристика' ~ *за-па́рф пат, иако напра́вил н'а́кога гр'а́шка, то́а, оно́а, тр'а́ба да-му-се да́де проште́нка, о́ти напра́вил една́ гр'а́шка, а́ма и́ма мно́гу до́бри особи́ни* [ЛС(К),126].

Осо́јки top. 'место што не го пече сонце', opp. на **присој (Метох – Серско);** стсл. **осоиѣ** [ЈИ,МИ...168].

осок m 'нуз продукт што го вградуваат пчелите кога прават пити во кои се чува мед – восок' ~ *умовитојут у дома си отиде, пак лудојут товари базирѓанското имани на базирѓанските мулинта. Иманиту и било десет товара тимјан и осок. Тој гу занесе на висока гора, тамо беши набрал млого дарви, запали голем вогин, нетре на вогинот беши турнал тимјан и осокот* [V,PM,229] – во контекстот се забележуваат две граматички посебности, едната морфолошка (веќе спомената): проширена употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род *(млого дарви),* втората фонетска: испуштање на иницијалното **в-** во примери од типот **осок м. 'восок'** (исто и: **олови** < волови, **ода** < вода), но забележуваме и обратен случај: **вогин** наместо 'огин'.

осомми́на num = 8 души, само за машки, односно за мешани лица ~ *и заедно́ч јуродиса на вра́х тја́х и посе́чи от ни́х осомми́на; остана́ еди́н от деветина, и си фати́ сос не́гу да си бори́чка* [V,PM,21]; и: **осомтјами́на** ~ *тогас и то́ј му ве́ли: "бра́тка мо́и, ја́зе са́м ги отепа́х осомтјами́на заедно́ч"* [V,PM,22].

осраши (са) pf 'се исплаши' ~ *ре́че ч'ол'а́ка на змие́та: "Ко́пам, о́ти на ме́н адна́ ко́же о́да ни ми сти́га да пи́ем, та затова́ шта напра́вем, са́ма ода́та на коли́бата да си дохо́де"... И като́ ч'у́ змие́та, са осра́ши, и рекоха́ си два́та змі́уве...* [V,PM,262].

остава impf (в. **оста́ј**) 'дозволува' ~ *кату чух твојто име, ча си хубава, дојдох тука аф градо, си научих, ча твој ма́ж е јадлив и да не остава друг ма́ж да ти види* [V,PM,68]; ~ *татко му гу не оставиши да пои, ама тој от млого иштах, сам без таткова му изун отиде да чува, запали и тој шанданите, кату другите му братја,*

и седнал да чува [V,PM,219].

ọстáj* (и: **устáви**) pf **1.** 'стави нешто некаде, за да остане таму (на неопределено време)' ~ *е-е, кóлк úма пу-пắто зạкóпино. Ќ-úмре, ќо:-зạкóпат, ќ-úмре, ќо:-зạкóпат. Устạвáли пу-пắто и дéчка. Кóлк úма е-ее, нóѓино пу-пắто: зáвиј-го, óстạв-го* (спомени за трагедијата на бегалците од 1913 г., кога мајките бегајќи, под налет на разјарените грчки војници, си го оставале на пат третото дете за да ги спасат двете деца што ги носеле со себе) [ПК,2(308)]; ~ *пúте ạрáпино: "Дéк ќо:-нóсиш тóо дéте бáбо?" "Ќо:-нóсум нạ-занáат до:-úчум". "Бáбо, вúке, ák-сáкиш óставј-о: тýк, прắ-мéне, ác ќо:-úчум"* [ПК,2(268)]; ~ *сéтне и-остáвил кучúн'ата. Она и-вắрзáла со синџúре јáк'и, му кладéле на-úшите бубák за-да-нé-му-се слýша* [ВС(Град),295] – во извадокот среќаваме неколку граматички посебности, некои од балканистички карактер; прва: проширена употреба на предлогот **на** кога упатува на внатрешност, наместо 'во' – **му кладéле на-úшите бубák**, втората посебност е во врска со линеаризацијата – местото на атрибутот во постпозиција во однос на именката: **и-вắрзáла со синџúре јáк'и**; трета – проширена употреба на кратката заменска форма за дативен предмет, еднина **му** во множина наместо 'им' – **да-нé-му-се слýша** (на кучињата), **2.** 'напушти некого (односно нешто)' ~ *тогáс и женáта гу познá и му вéли: "амáн моја дýша Кулýф, тúнака ли си тýка, штó дóјди? Ах мóја дýша, ти са мóл'а óшти еднóч да не ми остáвиш сáма!"* [V,PM,11]; ~ *дека ќ-одиш луда Кал'о,[дека ки си оставиш Кал'о,[твојта мајка ју татко.[На чужда мајка и татко,[мајко и татко да викаш* [БВ,21]; ~ *Ив... па му удúраши нáзут, и му вéлиши: Јáс úмам бóрџ да си крắстам ут тéб, и тú úдиш на мéн? Гуворú Ис... и ричé на нéгу: Óстави сејá, óти такá лúчи на нáс да си плáтими сéкоа прáвина* [MV,K,308]; ~ *дóр да изрéче лакắрдúјата óфцете станáле чáфк'и и летнáле. Сéтне дéтто и сéстрата оставúле конáкắт* [ВС(Град), 295]; ~ *ја пúта дắш'тир'áму: "д'éј з'éнт'у?" – "хич' ми м'ạ пúташ' тáти, óстави м'ạ, на м'éн'ạ идúн кóн' да ми дукáраш' и идúн кáт мýш'ка рýба"* [MS,t,29] – во солунските говори големата носовка се рефлектирала во *ă*, евентуално со назален призвук, и оттаму изненадува рефкесот **-у-** во придавката *мýш'ка*, за кој не може да се рече дека е стар дублет, ниту пак српско влијание (поради географската оддалеченост) – останува претпоставката за евентуалната лабијализација; **3.** 'даде нешто, подари' ~ *сегá са ценúх и јáзе сос нéгу да úда! и éту ми дадé дéсет хил'áди гróша напрет да ти остáвам тýка, да хрáниш тајфáта, дур да дóјда и јáзе'* [V,PM,13]; ~ *"Aj, вúка, дạ-нé-ве ọстáвạ бес-пạрú, já нạ-тéбе тóлку, já нạ-тéбе тóлку, дạ-нé-си бес-úч пạрú. Знájти, вúка, óти ác сắм кọмạрџúạ"* [ЛС(К),125]; ~ *аку Госпот рече, пак некој пăт да са видими, не знам, туку ету това пăрстен ти гу оставем. От то вечер аку останеш трудна и аку родиш мома* [V,PM,55]; ~ *му-вéл'аха: "áјде бéгај от нáс! Не ти е срáм! Тóлку имáни што ти оставú тáтко ти, гу-изјáди. От главáта ти теглиш"* [V,PM,7]; **4.** 'ослободи, пушти некого, или нешто,

на слобода' ~ *тој не ги оставиши. Нај-после им рече на падариту: "закáлнети са за вашата господарка, аку ништу не ке да му чини на нашјут господар, така ки ви оставам!"* [V,PM,45]; ~ *за óра пулувúн вр'áтин', за ха óстаја да пуч'úнат óлувéту;* [MS,t,65]; ~ *хајдýтинот амáн му речé: "брáте, познáх, ча си по-јунáк от мéника и затовá ти са мóл'а: óстави ме жúв да ти кáжа, дéка са нáшите магазúи, да зéмиш злáту и срéбро, кóлку што сáкаш!"* [V,PM,21]; ~ *óстави м'ạ мáн'ụ'и, ми м'ạ бáраш' , јас умúрам, ти сă газó си игráш'!* [MS,t,13] – рефлексот **а** за големата носовка во лексемата **газó** претставува само привиден исклучок од нормалната замена – во прашање е резултат од неинтензивниот изговор на неакцентираните вокали при што дошло до совпаѓање на **а** и **ă** (истово објаснување важи и за случајот **мажó** од наредниот контекст); **5.** 'остави жена' (= се разведе) ~ *пáк мажó и сáкаши да га зéми, зашто нејната гиздавúна не можи да си искáжи, áма тýрскиј зáкон такá кату не дáва, зашто Тýрците, когá остáват жéните си, им дáват никáхот сетни пак да си зал'ýбат...*; ~ *легнали да спет, и тја го запитала, а тој хи вревил: "На тебе што ти трјабува да знајăш?" Тја му рекла: "Ил ми кажи този даро от што је, ил шта та оставе"* [V,PM,283]; **6.** 'дозволи' ~ *дошло на осомтја дена, му вели на попот: "тате, јазе за вода ки ходам". Попот гу не оставиши. Тој не послуша на татко му, туку зема един бардак на ранката му* [V,PM,225] – во текстот среќаваме три морфо-синтаксички посебности, прво во врска со линеаризацијата: глаголот и кратката заменска форма се одделени со негацијата: **попот гу не оставиши** (м. ...не гу оставиши), што не е обично во литературниот исказ, второ директниот објект се јавува придружен со предлогот **на: не послуша на татко му,** трето – употреба на предлогот **на** во функција на 'во' односно 'со': **зема един бардак на ранката му** (м. ... во (со) ранката му); ~ *му вел'áт: "дéка ки úдиш, побратими, от тýка, та такá вúкаш? Не знáиш ли, ча тýка úма дéвет брáтка хајдýци, што нé остават човéк да промúне прúз тýка, биз да му зéмат, што úма на дисáкот?"* [V,PM,21]; ~ *от јунаците сос авџиолиа стана буковсвиец, ги фати падарите, сакаши да ги свие кату важета. Они фатиха да му са мол'ат да ги отпусни, да му остават и мулетата да пасат аф ливадите* [V,PM,45] ~ *умрентујут длаговал на три арнаути по сто гроша, и арнаутите не оставиха да гу зарăјат, туку гу бијаха да им даде тристате гроша* [V,PM,33]; ~ *си мол'ам на тебе, царју, да ми оставиш да идам на господаро ми да му закарам тиа верисиш, што му собрах от човеците, ча и он не знај, дека си нахождам, и, ако е касмет, пак можи јазе да си чинам твој зет* [V,PM,22]; **7.** 'одложи нешто да се стори во иднина' ~ *тогај зева пушката да ги отепи и двата там, дека си науми, пак вели сам: "по-харно е да оставим за утра таја работа". И остави си пушката, та си легна да спиш* [V,PM,163]; **8.** изр.: **оставем ти сос здрави** (поздрав кога некој заминува) ~ *и јунáкот са благодарú от тáја рéч, извадú еднá шéнпа алтăни, дадé на дветé мáлки и на женáта и речé: "остáвем ти сос здрáви, мáјко"* [V,PM,23]; **останахме гладни** (=

немаме средства ниту за основните потреби) ~ *еден ден и рекла: "мари жену, ки ходам јазе на корбет, белке по дин кисмет излева..." И жената му вели: "да поиш, манжу, зере гледаш, останахме гладни и голи"* [V,PM,161]; **нéма такá дa-гo-остáве** (= ќе го казни) ~ *árно áма Ѓýптино ọсетúл óти змéо нéма такá дa-гo-остáве вáа нóќ и зaтóа сa-спремил* [ВГ(Мир),273].

остане pf **1.** 'се задржа на истото место каде што бил' ~ *цaрјув син просрја рäка да га фати, га фати за пашката, и остана опашката на негу* [V,PM,73]; ~ *нај-гол'ámojут на еднó село си-фáти гувидáр, да пасé сéлските гувéди, и останáл тáму* [V,PM,20] – уште еден случај на проширена употреба на множинската наставка **-и** кај именки од среден род (**сéлските гувéди**) – оваа појава има поширок размери, в. во граматичкиот дел; ~ *и така детету останалу да чува дјуќанот и, дур да дојди ахтаринот, детету и продал за неколку гроша њашту, парите ги тури аф онова кесе, што му и дал старио* [V,PM,34]; **2.** 'заземе функција' ~ *тамошниј цáр са случи да ýмри, и останáло санот му на цáрчината. И на ониа дни úмаши кавгá сос дрýг цáр, беши собрал ојска* [V,PM,8]; **3.** 'се лиши од нешто' ~ *гу-изјáди сос побрáтимиту му и сос посестрúмките: тој останá кату прóсик гол, и фатиха свјáтот да му са смéјат* [V,PM,7]; ~ *устaнáх бис скäршен динáр, устанáх гóл;* **4.** 'кога некоја состојба ќе остане непроменета' ~ *пак тјанака: "ах мале, човек има, скрихом ми земува хупките". Дувечераха, здигнаха софрата; она останала гладна, си легна сос мајка ú тјана да спии* [V,PM,34]; ~ *лисúцта а-видéла пу-дéлто кá óде. "А -бе, вéле, дéдо шó тáа лисúца путéбе óде?" – "Остај, óстај бáбо, тáа лисúца, сјáа нúа ќи-ј-дájме аднá квáчка..."* [ПК,2(266)]; ~ *кај рекáта сéдам крáви. Рáнити, дебéли, гóени, áма пóсли ниф изл'áгали слáби, одвáј óдат, ги-из'áли на-гóените, а-пá úсти остaнáли, не-се-пoпрaвúли* [ЛС(К),112]; ~ *л'у отидоха прицарските конаци, Цäрнодреха си закачи за пенџирјате и ка залепена остана. Колку си мачиха да га откачат от пенџерета, не можаха* [V,PM,53]; **5.**'кога нешто нема да се потроши до крај' ~ *вуденичáрут имáл рoсници и-отúшла лесúцта, сäнäјäдéле су-русни́ци и тá шo-муостäнá си-а-нäмäчкá глáвäта и си-избегá. По-пäтут кoгa-гу-стигнá вóлкут и-фäтú лесúцäта да-му-сеплáка на вóлкут...* [ВМ(Сар),316]; ~ *и през нäшта натоварва ги нéз мулета умр'алите и ги испусне кäде искат да идат мулетата... На нóа чув'ак са останали парите* [ВД-(Кал),316] – во контекстот имаме употреба на л-формата со значење на гл. придавка: **нéз мулета умр'алите** (м. 'умрените'); **6.** изр.: **устaнá на сýу** (= кога некому нешто ќе му биде ускратено, односно нема да му успее); **остана сос имја** (= кога за некој ќе се стекне извесно сознание, односно кога некој ќе добие прекар) ~ *та тój, от што бéши сиромáх и кäрпáчин, са чинú сáтника едúн богáт: кату негу друг не имаши. Останá сóс úмја, ча брáт му от Стáмбол му дадé пáри и са чинú богáт* [V,PM,19]; **останáла чýдна** (= се загрижила) ~ *тогáс женá му му вéли: "вáрај, мäжу, товá сóн лóшу е – еднó дéте úмами, мóжи и товá*

да ни у́мри". И така жена́та му влезе́ на мло́гу гајл'а́ и остана́ла чу́дна [V,PM,30]; **остана́ла те́шка** (= забремснила) ~ *по дно време имало две кумши, и двете чендо немали. От неколко време сетне Госпот на едната кумшијка ја даде, та остана тешка* [V,PM,241] – во текстот се забележуваат две посебности, едната фонетска (зачувани траги од некогашниот назален изговор: **чендо**, другата морфо-синтаксичка (натамошно упростување на падежниот систем кај заменките: употреба на кратката форма за директен објект **ја** наместо дативната 'и́': **на едната кумшијка ја даде;** ~ *и от мло́гуту моле́ни Го́спод до́чу не́говата мо́лба и му дадé; жената му остана́ла те́шка* [V,PM,7]; ~ *и е́днош излезоха по гората сос жената му, на Бога се верно мол'аха... И пак от гората са вăрнаха и си отидоха у дома. От нус час жената му останала тешка* [V,PM,215]; односно: **останала трудна** ~ *аку Госпот рече, пак некој пăт да са видими, не знам, туку ету това пăрстен ти гу оставем. От то вечер аку останеш трудна и аку родиш мома ...* [V,PM,55]; ~ *има́ли една́ ку́чка и една́ куби́ла: ко́ските они́а ги јадо́ха. Жената му, ку́чката и куби́лата фре́т остана́ли тру́дни от ри́бата* [V,PM,144]; ~ *тја́нака му вели́: "ти́нака, си́нку, та́тку и́маш еди́н по́п, зашто́ он бе́ши дошéл еди́н де́н на гора́та да набе́ри да́рва та тогáс ми бе́ши фати́л, та от не́гу остана́х тру́дна и ти роди́х те́бека"* [V,PM,106]; **останáл сирáк** (= му умреле родителите – двајцата или еден) ~ *едно́ врја́ме едно́ чорбаџи́јцко дја́те остана́ло сира́к от та́тко, оти́ваши на́ скол'о́то, са учаши кни́га* [V,PM106]; **ишта́х му оста́на** (= остана со голема желба за нешто) ~ *еди́нојут ко́рин и́маши са́л една́ смо́ква. Погул'а́мојут бра́т га изјáди смо́квата, на по-ма́лкојут ишта́х му оста́на, ка́к и то́јнака не можá да не ку́си от смо́квата* [V,PM,28]; ~ *ки оста́нам ту́ка, ки ча́кам ду́р на дру́гата годи́на да си чи́нат смо́квите, и ја́зе да нако́усам о-ти́а смо́кви, о́ти ишта́х ми оста́на* [V,PM,28]; **хатар да не ти остани** (= да не се навредиш) ~ *му вели: "калитати, ти са мол'а да ми дајш твојта кубила да ида на воденица да мел'а едно кило чиница!"... – му вели на криштанлако му: "хатар да не ти остани, јазе, кубилата ми е трудна, не ти га давам"* [V,PM,94] – употреба на номинативната заменска форма **јазе** наместо општата 'мене': **јазе, кубилата ми е трудна;** ~ *ами царицата и рекла: "нека земи кривото муле да и он нека дојде с тебе, хатир да му не остане"* [V,PM,159] – во текстот одново прави впечаток линеаризацијата, имено кратката заменска форма и глаголот се разделени со негацијата: **да му не остане;** ~ *му ве́ли по́пот: "ја́зе ти са́кам да ми си цја́ниш хизмика́рин от ку́к до ку́к и хати́р да не́ ти оста́ни, ча́ на ко́го хати́р ки му оста́ни, по една́ фа́ша царвýли от грабо́т ки са изва́ди"* [V,PM,127]; **не остана глас веке** (= се кажува кога некој продолжително и многу плаче) ~ *ами невестата на морету не остана глас веке да плачи, ала с умот си молеши на Бога, да ја откини от морету* [V,PM,166]; ич' о́стави са (= нема смисла да се зборува за тоа) ~ *наци́кува т'а́: "тръ́ча́ти кумши́ји!" и*

кумши́јиту трӑ́чат, пи́тат: "ш'то́ ста́нахти?" "ич' о́стави сӑ, то́с го́стину... сму́кни иди́н ко́кал... и́ш'тиш'и да сӑ уда́ви" [MS,t,38]; **не остана рент** (= немаше погоден момент) ~ *си отиде приз друг пӑнт по-ближно; на мајка му и не остана рент да пита за поранките на слӑнцето, ча беши близу пу Ѓорѓу́вден* [V,PM,199] – во извадокот се забележуваат остатоци од носните гласови: *пӑнт, рент;* **да не му остани севда** (= да не остане со неисполнета желба, со недоживеана љубов) ~ *после пуштил крапачино малкото дете от три дана, да земи жената му, да ја донесе на конакот, да ја види и крал'ут, да не му остани севда за неа* [V,PM,244]; **остани сос Богом** (= поздрав кога некој си заминува) ~ *тогас тојнака са чини пиле, касна на паратиро и рече на нивјастата: "остани сос Богом"* [V,PM,91]; со исто значење: **останите с здрави!** ~ *Тогај вели на домашните: "останите с здрави!" И домашните говорат на них: "сос здрави да појти! Бог да даде хајрлија касмет"* [V,PM,245]; ~ *пуглидал де́ду Го́спут, пуглидал и си-тӑргнал: "Остани су-здра́ве, ниве́сту!"* [BB,310]; сп.: **оставем ти сос здрави** ~ *извади́ една́ ше́нпа алтӑ́ни, дадé на дветé ма́лки и на жената́ и речé: "оста́вем ти сос здра́ви, ма́јко"* [V,PM,23];.

останува impf 'следува' ~ *сега за нивјастата си карат, кој да га земи. Лалата га сака, зашто от царјут на негу останува* [V,PM,47].

остари* pf 'кога покажува знаци на старост' ~ *татко ми беши богат мло́гу та сега́ запа́дна: хем остарја́, хе́м жи́ви са и та́тко ми и ма́јка ми, и ја́зе сега́ рабо́тем по шејсе́т па́ри на де́н да ги хра́ним* [V,PM,...]; ~ *тогас Гӑрциту рекоха еден на друг: "е, побратими, истина Бӑлгариту са били бодали на земјата: ету остарја, отиде, пак пита за времената"* [V,PM,179]; ~ *дурдé бе́х мла́т и врӑтја́х ка́минот да да ме́ли водини́цӑта, бе́х ха́рин, и ме зо́беа, и ме по́иха, и ме че́шеха, а́ма сега́ остарја́х, ету ме извади́ха ту́ка на снего́* [V,PM,138].

осто́ри pf 1. 'направи, стори' ~ *и хми ка́зал па́к: "Л'у ко́ј заминé прис ха́на, ко́лку харч да осто́ри, пари́ да ни зи́мат'а". И то́ј си отише́л сас халајтката на ходаéта* [V,PM,255]; ~ *и детето му са примо́лило и заре́кло, о́ти не́к да осто́ри си́н на башта́ си и да му дадé не́говите дре́хи, пак то́ј да зӑ́ме не́говите и са прикле́ло да омре́ та, а́ко ста́не на по́фтор, тогá да ка́жја на башта́ си, о́ти е то́ј си́н* [V,PM,257]; ~ *та от на́зика́на ря́ка фа́тали ка́та де́н по една́ ри́ба. До две, до три уки́ дохо́дјала. И така́ еди́н ден като́ осто́рил плу́т за ри́бата, ко́ј да е зи́ма, и отриди́ли на ца́рја да е да́ват* [V,PM,255] – во крајните источни говори кај повеќесложните зборови се има развиено и вторичен акцент, т.е. зборот се јавува со 2 акцента (основен и секундарен): **на́зика́на; 2.** изр. **осто́рили лакарди́а** (= се договориле) ~ *и ќосе́то осто́рили лакарди́а сас башта́ си, визи́рја: ко́ј шта зе́ме от незика́на мо́ми? – ко́ј донесја жи́вата во́да. Ја ќосе́то ни гле́дал да са ожéни* [V,PM,257].

о́стра adj (m,f) 1. 'нож, секира и сл. ако убаво сече' ~ *а третата, нај малката, му вели: "тате, немој гајле бериш за това туку иди, на меника да ми купиш едно хӑртле*

ма́лку и една бъ́рза кубила, и една остра сабја и мъ́жки дрехи: јазика на војска ке да идам!" [V,PM,71]; ~ *тјанака са ублечи сос мъ́жки дрехи, са опаси сос остра сабја, вјахна на бъ́рзата кубила, киниса на пътјут* [V,PM,71]; ~ *му р'е́чи сфа́т'ѧта "мло́гу о́стра но́ш' и́маш'"* [MS,t,78] – во случајот формата за женски род **остра** го покрива и машкиот, што е резултат на нефункционирањето на категоријата род во овие говори; сепак ја имаме забележано и соодветната форма за среден род: ~ *така вечерот, кату заспали кумшиите и домашните всите, тогас излезе жената дол на будрумот и зела остро нохче, да беши заколила прасинто* [V,PM,193]; **2.** 'кога некаков предмет (во случајот камен) е стеснет кон врвот со нерамнини што можат да сечат, односно да предизвикаат некаква повреда' ~ *пръпл'ува́ла па́ пумина́ла во́дта. Чини́ла дѧ-ј-пръ́фта́се. "Бра́те, фъ́рли, ре́кла се́страта, бри́чут, дѧ-съ́-чи́не о́стри ка́мъ́јне дѧ-нъ́-мо́ж-дѧ-нъ́-сти́гне"* [ВГ,269] ~ *па́-ј пръсти́гнуве, па́ пу ни́х. Фъ́рле бра́то бри́чо, стѧна́ли ка́мне о́стри... Та́ткуто пръ́ви́л шо́ пръ́ви́л, пумина́л и ка́минто* [ПК,2(228)] – во контекстот има уште еден пример за споменатата специфичност во линеаризацијата: кога атрибутот доаѓа зад именката (**ка́мне о́стри**,...).

остра́ми* pf 'направи некој да се чувствува виновен, посрамотен' ~ *му ве́ли: "Ма́жу, ти́нака ти́а де́ца та́ка, ка́к ги научи́, не́кој па́т ки ти остра́мјат, л'у от сега́ да фа́тиш да му са ка́раш"* [V,PM,25]; и: **осра́ме** ~ *кажи, кажи Гоно шо му е болката?[Право да ти кажам бре мили бај Дино:[твојта ќерка Софка дали е дивојка,[дали је дивојка или е нивеста,[ако-ј дивојка бре мили бај Дино,[ако-ј дивојка наскоро ја мажи,[наскоро ја мажи да не те осраме* [БВ,48]; ~ *тогас ламјата гу пл'уна на образот и му искара капата и му вели: "ету ти а капата ти!" Тој дојде от тебика понапрет, има шес саати. Тогас тојнака си осрами* [V,PM,46] – во случајот среќаваме удвоен сигнал за посвојност: **ету ти а капата ти!**

остра́мотиѫ* pf – в. **остра́ми** ~ *дојдоха и царските зентјуфци до него и го питат: "дали можими да најдими тука от пиле млеко?"... и тој им рече: "по една дамга ва удривам на ганзот". И они си остра́мотиха, ама што да чинат!* [V,PM,...]; ~ *тогај чобанот еднош викнал на името ланџица, и ланџицата бе излела от царската пазуха. Как виде царут, така мошне си остра́моти, дури падна на земјата, си залиса* [V,PM,176]; ~ *и ја приучова невестата му сам он, хем ја вели: "ету утри ни дојдат тука базирѓаниту. Да глендаш да не ме остра́мотиш!"* [V,PM,164] – случај на употреба презент од перфективен глагол со значење на идност: **ету утри ни дојдат тука базирѓаниту** м. 'ќе ни дојдат'.

островичка f 'парче земја среде вода, остров' ~ *и тај като варвјал с тјах, стигнали ду едно гол'амо море. Всред нег имало една островичка, там сја запрјали чаплоците да починат* [V,PM,285]; ~ *и ноз ден сја забахтало морето и исфъ́рлило на островичкъ́тъ́ толко жјувини, што́то сја напъ́лнило сичко на там* [V,PM,285].

ѻстри́ло n 'остриот дел од секирата' [ЛС(К),95].

осу́мна pf 1. 'кога ќе се обзори, наутро пред да се појави сонцето' ~ *васа но́шт на мрачи́ло да са́; ниту то́ј да га ви́ди, ни́ту жената не́гу, та утринта́ о́шти по зорјата да га остáви пáк женáта сáма. Кога́ ки осу́мна...* [V,PM,11]; и: **осăмне** ~ *пăрвио нарéшник му-ви́ка: "Тва́ д'áти дạ- е-зráво и жи́во". Втóриọ ви́ка: "Сре́ка гọл'áмạ дạ-и́мạ", ạ-трéтиọ ви́ка: "И-нạ-тóạ таргóвецọ дạ-мујáди имáнитọ". Тóј е-чýл. И-сéạọсăмнáлọ* [ЛС(К)107]; 2. 'наутро кога ќе се пробуди' ~ *и харáпина ни са ви́дел, што стáнал, и ч'овјáка си лéгнал сас халáјтката цáрцка и осăмнали зráви* [V,PM,254]; ~ *и на хáна и́мало еднá ходајá хýбава, та л'у кóј да приспи́ в нéа, ни осăмновал... пак тóј ни ослýшјал, ами отишéл фаф ходаéта сас халáјтката да приспјăт* [V,PM,254]; ~ *цéла нóш нé спáх, тạкá усạмнáх* (= ноќта ја поминав без да заспијам); 3. изр. **дудéк на адúн нé му са-стéмне на дрýк нé му ọсăмнуве** (= често се случува несреќата на еден да се совпадне со среќа на друг); клетва: **да нé усăмниш** (= да не го дочекаш утрото, да не се пробудиш); сп. **Сạмнýл'ка** (= име на ѕвезда Деница) [ПК(Гăр)].

осуше pf 1.'кога растение ќе престане да вегетира' ~ *дека брала там заспала,[меѓу цвеќето,[поминало лудо младо,] крај градинчето.[– Стани, стани калеш Шијке,[доста си спала,[ќе повене калеш Шијке,[ружиното цвеќе.[– Ак повене нек се осуше,[друго ќе берам* [БВ,224]; 2. fig. 'кога човек многу ќе заслабне, најчесто од некоја опака бо-лест' ~ *сă-исушúл, вéјка стáнал* [ПК(Мор)].

ọсăди* pf 'одреди казна на некој што е виновен' ~ *ви́ка: "Утри сăдọ шоќи-стáни, тéби ќе-ти-ọсăждат нạсмăрт". И тạкá и́сто стạнá. Дéн', двá, тóạ гọ-пуштúạ, ọнóạ гọ ọсăждат* [ЛС(К),112].

о-тамо adv 1. 'од тоа место, од местото за кое се зборува, оттаму' ~ *и те му рекоха: "ниа не можими да наситими еден јунак". И него ошти да му дадат леп оттамо* [V,PM,234]; ~ *о-тамо си зема нивјастата му, отиде на каминот и нал тамо двете му братја, дип са беха оголили, ги зема о-татак, ги занесе на татковината му* [V,PM,238]; ~ *и тој стана о-тамо, отиде, уседла белата бесна кубила. Тогас кубилата му рече: "тајл'акот остави го тука..."* [V,PM187]; 2. 'потоа' ~ *една бозлугана ја одрива, та ја клава нетре на хурната, ја испекова. О-тамо па са варна на трите моми* [V,PM220]; ~ *и реката му стори пăнт, промина. Оттамо достигна на едно место, две планини една от друга са биика, са караха* [V,PM,199] – во текстот среќаваме уште една потврда за присуството на остатоци од назализам во овие јужни говори: **му стори пăнт.**

о-там prаер 'поради таа причина' ~ *тогас мајка му му вели: "нема мајко ништо. Ден везден л'уди глендаш по сичката земја и о-там на човек ти мириса"* [V,PM,199].

отара* impf 1. в. **отвори** (pf) ~ *и рекоха на неа: "ти, стара баба, можи да знаиш, дека си нахожда дјун'а ѓузели, ти са молими, бабо, да ни кажиш, нејната врата как са отари"* [V,PM,232] – пример за употреба на номинативната наместо вокативната форма: **рекоха на неа: "ти, стара баба, можи да знаиш"**; ~ *царјут извади аскер млогу, и катарџиата, как отворил оно најмалкоту чарчаф, покри не само*

фрет аскерјут, туку и царскиут конак гу покри, ча то чарчаф, колку да сакаши катарниата, толку гу отариши [V,PM,79]; и: **отвара** ~ *тогас старата змиа му ја даде кабачката, хем му наринчја: кога сакаш да ја отвариш, да велиш "ач асандра"* [V,PM,176]; **2.** 'кине плик од писмо' ~ *он-гạ-ки́ни твá и пи́ши нạ-жéнạ-му: "Квạ-ќи-дójдạ твá д'á-ти шọ-ќи-дọнéси писмóтọ дạ-гạ-дáјш пóмлáдạтạ ќéрка..." Квạ-ọтвáрạ óнạ писмóтọ, тóạ ọнóạ и-женáта мó-рạ, нáли. Мажсó-и и-пи́ши тạкá* [ЛС(К),109]; ~ *гọ-дáвạт писмóтọ нạ-бáбатạ, дạ-кáжими, нạ-жéнạ-му, тáạ гọ-ọтвáрạ, áмạ óн, и́ч, ни́ дạ-се-шéгувạ сóс ќéркити, дạ-кáжими, н'áшто, нé, кáọ дạ-не-знáј ни́што се-прáви. Ти́ạ чéкạт дạ-кáжи н'áшто, пá ни́што* [ЛС(К),125]; **3.** 'ја отстранува врвката со која е врзана "устата" на вреќа' ~ *ти́ạ не-знáạт. И ти́ạ ги-врáт'ат су-сé твáрови. "Зáштọ не-врáт'ạти?" "Тạкá нарéди цáрọ". Ти́ạ се-врáтạт, ọтвáрạт чувáлити и внéтри чáшạ* [ЛС(К),113].

отат adv, в. **о-тамо 1.** ~ *отат иде лудо младо,[дури силин, дури вилин,[ка се вије, ка се крше,[куту прчка царничкова,[куту гранка миндалова* [ТГ,177] – во гевгелискиот (од каде што е контекстот), како и во другите долновардарски говори некогашното вокалното **р̥** се реализира со призвук, но Тановиќ тоа не го одбележил; сп.: **ка се крше**; исто така рефлексот од **големата носовка + р** ги предава како вокално **р̥**: **прчка (царничкова).**

о-татак adv, в. **о-тамо 1.** ~ *и нал тамо двете му братја, дип са беха оголили, ги зема о-татак, ги занесе на татковината му* [V,PM,238]: сп. top. **Отätак Лäката** 'од онаа страна на лаката'; сп. **лака** = место каде што врти реката (Елешница, Валовишко) [ЈИ,-МИ...,168].

отбира* impf 'прави избор' ~ *на онија дни еден цар отбираше јунаци за неговата мома, да чини брак* [V,PM,184].

о́тбрáтки pl.tt. 'на недела по свадбата младоженеците одат на гости кај родителите на невестата, таму остануваат и на ноќевање' ~ *дójди нид'ál'ата, ги калéса тáтку-ји на о́тбрáтки* [MS,t,15]; ~ *на четвăртокот мајка и́ за пусни две малка, да ги акалесат на отбратки. И те на пентук вечерот часот на еден за везмат едно деверче сос них, за подат на татка и́ на отбратките. И как за подат на дворот, перво за извадјат статјавата от земјата нивјастата и зентјут. Така сетне влеват у дома. Тамо, колко роднини има нивјастата, за му бакнат рăнцата, после и колакот големојут двамата ки го разбијат на два комати, да така за седнат, да сторјат здраво-живо. Го питат зентјут как промина сос нивјатата, и нивјастата сос зентјут. Така сетне вичерат. На субота па часот на 9 сватот за собере неколко мажи и жени. За везмат л'ап, вину, јадени. За подат на нивјастинската кашта, да повидјат младиту. Друга една малка свадба са чини нос ден, часот на 12 секој на каштата му за пој. Тогај хождат побратимиту, ги зеват младиту, ги заневат на зентјувата кашта. И на обичеј конец. И на мене радост* [V,PM,251].

отвéдја pf 'допрати, однесе' ~ *и тój завéдја цáрја за раќáта, та го отвéдја при казáн'а, и му кáза всúчко, óти тój гу напсóва, пак дрýгиа закláха, та на нек остáна халáјтката, и óти рéч'а: "Гóспот*

да ми дадé, а тó от цáрја парú ништá" [V,PM,255]; ~ *тога царо зарадуван прашил јă, што иска да хи даде? Тја му искала нова кадилук, от де тја била, осем товара алтанјă и двесте души ојсќă, да ја отведат ду градо хи* [V,PM283]; ~ *та го запúтало, кадé са нахóжда вóда да пúјат. А кóсето знајáл, кадé úма. Отвéл го на едúн бонáр блúзо при пăтја. Фл'áл кóсето в бонáрја напúл са вóда, флéзло и дéтето в бонáрја, пúло и тój* [V,PM,257] – во извадокот имаме уште еден пример за нарушена конгруенција: субјектот е во машки, а предикатот, л-формата во среден род: **пúло и тój**.

отвори pf **1.** 'отстрани некаква преграда, односно направи нешто да биде достапно' ~ *л'у от мăра чáс сéтника отвори си учúте и прогледнá на гори кадé дăрвото и, когá видé хáрно, дăрвото е бúло...пăлно сос драгоцени и скăпи кáмини* [V,PM,7]; ~ *пак касметјут му вели: "да идиш да земиш едно вреке и тука да дојдиш на лозету, да кладиш новите ти нетре... и да отвориш устата от врекиту"* [V,PM,83]; ~ *утúшăл кум-Вóлчо: "Кума-Лúе, óтвор-ми, кума-Лúе!" "Ќи-ти-утвóрăм, кум-Вóлчо, амą-у-гóре на-тąвáнут дą-не изглéдиш!"* [БМ,203]; ~ *влезé нéтри самóс, земá книга, отвóри пéнџирјата, фатú горе да извáжда јурнéк схéдио* [V,PM,18]; **2.** 'со помош на клуч (во овие говори паралелно со **кл'уч** се употребува и: **отвур**) направи некаков влез да биде слободен (пр. од просторија) ' ~ *му ги наброи, и кадиата му даде кл'учовету. И тојнака ги зема, отиде, га отвори каштата, влезе натре* [V,PM,18]; ~ *тјáнака му дадé на бишкáринат сúчките кл'úчови и му речé, сúчките одаú да ги отвóри, сáмо еднá удајá да са чýва, да не га отвóри* [V,PM,116]; ~ *цетата лајат по дворовите,[колите тропат по калдрмите,[галена Рада оште не станува.[Отвори стрино шарено одајче,[покрени стрино ресено килимче* [БВ,40]; ~ *и л'у отиде слепиот на капиата му, отворил вункашната капиа, влезе нетри на дворот, та не и знаел, ча и друг човек иди после него* [V,PM,188]; ~ *излезé дóл, здигнá пот скáлата што бéши мермéрот, најдé кл'úчовиту, отворú магазúата, влезé нетри* [V,PM,18]; **3.** 'распростре, пр. постилка' ~ *царјут извади аскер млогу, и катарџиата, как отворил оно најмалкоту чарчаф, покри не само фрет аскерјут, туку и царскиут конак гу покри* [V,PM,79]; **4.** 'раскрили страници на книга' ~ *вечерта васа ношт отвори една книга, сé си пејаши; при нивјастата не приближи, ниту ја фати сос рăнка* [V,PM,79]; **5.** 'со кинење на плик ја направи достапна содржината на некое писмо' ~ *твá д'áти отивăјќи сéднал, л'áтнo вр'áми бúло, пod-еднá гóрница... Вúка "шo-не-гóтвóрą тó-пúсмо ác"* [ЛС(2),108]; **6. отвори магазиа** (= кога некој магазин (продавница) за прв пат ќе почне да работи) ~ *му дадé дéвет шéнпи алтăни и му вéли: "áди сегá, úди си пák да отвóриш магазúите ти, да си глéдаш рабóтата здрáва и да нé вéлиш óшти еднóч, ча садé на твójта кăшта е Бóг!"* [V,PM,153]; **7.** изр.: **вујнá утвурúл** (= започнал со воени дејствија) ~ *тáтку му и мájкă му олаџáк си прăкăжувáле: "цáрут гулéма вујнá утвурúл, вójскăта а*

здрубúл; имáло нúкоа дујнá-ґузилúјка тáм, зá нéа сă типáл" [ИГ,114]; со блиско значење: **огин утворија** (= припукаа) ~ *а бре браќа, браните се,[... огин ќе утвориме,[бајрак ќе развиеме,[бајрак за Македонја* [БВ,82]; **му отвори очте четри** (= го натера со големо внимание да проследи некоја работа) ~ *кату ја виде царјувото дете, падна тамо кату умрјант, проглендот. Как виде така чамурџиолу, му удри една пл'асканица на царјувот син, му отвори очте четри* [V,PM,232]; **а утвурима лакäрдијата** (= почнавме разговор за нешто) ~ *сеа сакам да речам оти ут виа ангарџ мадаф, чунким а утвурима лакäрдијата за ангаријта, оти ут та мадаф има и ангарија на бегут* [ME(P),74]; **киутвóре рäбóта** (= кога се очекува нешто да земе негативен развој, пр. некоја болест) [ПК(Мор)].

отворин adj 1. 'кога внатрешноста на нешто, пр. на просторија, е достапна' ~ *пусна о-там надол питата, и тој после неа, та пак питата отиде праве на нос конак. Кату беше отворена портата, влезе и тој нетри* [V,PM,214]; ~ *сакаше да гу глатни цјало детенто: толко беши отворена устата му, штото единојут додак му беши на земјата* [V,PM,215]; ~ *да как испаднáл ут вóдата, а видé нéбито отфорéн, и Сфéти Дýх па слéзиши кату гулýб нáврąз нéгу; и глáс му дујдé ут небúн'ата: Тú си мójо сúн милослúф* [MV,K,308] – во текстот среќаваме интересна множинска форма **небúн'ата**, што секако не означува вистинска плурална форма од именката **небо**, туку се работи за извесна експресија (в. *Бл. Конески*, Граматика, с. 223); 2. изр.: **да ви е вратата отворена** (= да имате отворен пристап до нешто) ~ *им вели: "господáри мои́, вúа, што длагóвати на мój господáр ету тóлку грóша, мáксус за вáс сам дошéл да ми платúти, и пáк да ви е вратáта отворéна"* [V,PM,20]; **сас утворина уста** (= се кажува кога некој е крајно изненаден, непријатно) ~ *сă пукáци тój гóр'а на бр'ąстó, си јáхнува кóнч'ąту, врăтнува кл'ýч'у, си прул'éтнува утáм. И инсáну устáна сăс утвóрина ýста да хáска на гóр'ą ... вил'áха: "Гóспут' бúш'и тóс"* [MS,t,...].

отвун adv '(од)надвор' ~ *еден ден старата баба парамана излела отвун порти, да налии вода с две бардаци* [V,PM,165].

óтвур m 'метална направа за заклучување и отворање – клуч' ~ *дáј ми óтвурут ут амбáрут* [СК,-332]; ~ *óтвурто сум си-ги-зăбрăвúл* [ПК,2(82)]; ~ *кą ќи флéзе дóма, уф нéгувот двóр úма óдрина (асма), ќă: субléче кушýл'та, ќă: зăкáче тáм нą óдринта, нă дирéкут. Ут кушýл'та óтвурто сă уф мустáќте* (во шлемот) [ИГ,114].

отвурче n, dem., в. **отвур** ~ *слези си доло јов јудајче,[земај си алтăн јортвурче,[оптвори алтăн чекмеџенце,[земај си пари небруjени* [ТГ,211] – во контекстот среќаваме именка употребена како атрибут, според турски образец: **алтăн јотвурче** (м. 'алтăнско јотвурче', т.е. позлатено), исто така: **алтăн чекмеџенце**.

Отвăдните лóзја top. 'место со лозја што се наоѓаат на **оваа страна**' (во однос на одреден, познат објект) – с. Савек, Валовишко [ЛИ,МИ...,168].

отвăнка adv **'однадвор', в. отвун** ~ *влева нетри жената му, си заклушта нетри, са искри. Га дојде арапинот отвăнка, што да види:*

ниту алтуни има, ниту от жените му подна има, сал сандукот стои тамо [V,PM,235]; и: **отвунка** ~ *изл'ала да си рашета, и тој отвунка и ч'увал, пак ја зема и побегна сос неа* [V,PM,239]; ~ *сега на патју как ке идиш, три прачка* (м. 'прăчки') *ке да најдиш: една зелена, една жăлта и трета царвена. Жăлтата и цјарвената отвунка царјувите конаци да ги закопаш* [V,PM,275].

отвăрзă pf 'кога некој ќе ослободи нешто што било врзано (во случајот ѓаволче)' ~ *и като набрал много дарва, накупил ги на ăдно мăсто, запалил ги и утишал да отвăрзă дăволчато и да го фăрли в оганă, да изгори* [V,PM,290]; ~ *и тăј го отвăрза от дарото и го фăрли в оганă, та изгорă* [V,PM,290].

отвăрте* pf 'замавне, удри' ~ *истум зготвил, па дошал педа човек лакут брада, му пусакал малце чорбичка. Он, ка го отвртел каменут, гу удире еднош, му скапуве главата* [V,PM,271]; сп. **зáвăрти му адúн шамáр** (= удри му една шлаканица).

óтгдá adv 'откај' ~ *зелá кдăнă бърдáко,[мăр дă отúде зá јóдă[óт нéјă р'ăкă дăлéко.[отгдă јă вúде Тýрчин,[и óн óтúдé по нéјă* [ПсС(З),71];

отговор m 1. 'тоа што ќе го каже некој во врска со одредено прашање' ~ *и ја вели: "ох, жену, крал'у ме најдé тешка работа, да мо најда едно дете от три дана, каршилик да мо даде, отговор да му отговори"* [V,PM,244] – во извадокот имаме 2 примера за нерегуларна употреба на кратките заменски форми за директен објект во служба на датив: *и* ***ја*** *вели: "ох, жену, крал'у* ***ме*** *најдé тешка работа"* (наместо: и ѝ вели: "ох, жену, крал'у ми најдé тешка работа"; ~ *аку сакаш, да ми ожениш, требува да ми га дадеш хизмиќарката ти, та немој бериш гајле сетника за мени. Брат му, кату чу таков одговор, заедноч отиде... и гу ожени* [V,PM,86]; 2. изр. **даде отговор** (= одговори на некое прашање) ~ *му вели царјут на сиромахут: "ej побратими, ајди да влезими двамината аф орману та да излезими четроица!" И на това сиромахут са куниши, ча не знаиши да даде некој отговор* [V,PM,54]; ~ *и заедноч и пуснал човек, гу зема гувидарино от гуведите и гу чини рицал, и гу кладе на конаќут да сăди. Гувидарино как си седна, не знаиши да дава отговор на некој* [V,PM,95]; – во случајот имаме употреба на множинската наставка **-и** со именка од среден род: **гу зема гувидарино от гуведи-те.**

отговара* (пишува: **отковара***) impf 'дава одговор', в. **отговори** ~ *пак мајка и наистина беши станала крава, та отговори на неа кату крава: "му! му!" Пак тја ја вели: "што, мале, така кату крава ми отковаришу?"* [VPM,205]; ~ *еjди Марко, јунак Крали Марко,[јазе тебе, не та жалам,[тук ми дојде таа црна ламја,[гу прилапа нашто машко дете,[одговара јунак Крали Марко:[пусистримо ти да ја пристигниш,[да пристигниш солунската ламја,[да го најдиш мојто машко дете* [БВ,28-29].

отговори pf 1. 'даде одговор на одредено прашање' ~ *му вели́ гимици́ата: "господи́не, о́шти не́ма да и́дими на господа́ро?" Отговори́ то́ј и му вели́ на гимици́ата: "о́ј*

гимциúа, брáтку, óшти нé е врéме да úдéми на господáро" [V,PM,14]; ~ *тогáс тójнака му отговорú на брáта му: "добрé ти најдох, брáте! Јазе отúдох, шетáх мóри и сýха зéмја"* [V,PM,14] – во илустративниот текст имаме уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род, сп.: **мори** место 'моринја' (*шетáх мóри и сýха зéмја*), за ова в. поопширно во граматичкиот дел; ~ *гу стрјáти едúн гóл човéк и му вели: "дéка úдиш такá, бе побрáтими?" И тój му отговорú: "úдам да бера верисéнта от тáја касабá тýка, што си глéда"* [V,PM,14]; ~ *да фати сега татко му да го пита: "што си ти на таја жена?" Он отговори: "јазе и сам син на неа"* [V,PM,163] – во извадокот имаме описно изразување на зам. придавка 'нејзин': **јазе и сам син на неа** (м. 'јазе сам нејзин син'); **2.** 'се вклучи во разговор и понуди решение за нешто' ~ *вели едната самовила на другите: "да знај Костандин сега колај, излева отука!" Тогас една отговарја, как има колај да излези* [V,PM,228].

отгóри adv **1.** просторно: 'згора врз нешто' ~ *тогас дјаволот најде врјаме, зема капако, една гол'ама плоча тури на капако и седнал отгори* [V,PM,97]; ~ *и приближú при нéа, турú ухóто му аф момúн курéм отгóри и, когá чýл хáрно, нéтри аф мóмин курéм жáби удрéвиха* [V,PM,29]; ~ *и тój, катó не мóжеше да е омадрú на лафувéте, са зач'úди, как да направи. И бjéше времéту зúма, и фатú адúн сн'ак, аднá фортýна, и хи рéче: "Мájку, аку мóжеш да приспúш тази нáш на керамúдите отгóре на кáштата, шта та оженем"* [V,PM,264]. ~ *фати хамали да носјат керпичите на корабјут, тој пак и нареваши нетре на корабјут: от долу онаа клаваши, што имали џифаири, па отгори наренди празнате керпичи* [V,PM,190]; **2.** 'упатува на издигнато, повисоко место' ~ *си најде на едно место, штото имало тамо един конак голем, на един дирек стоиши, и високо много от конаку отгоре вода течаши* [V,PM,167]; ~ *татку му не беши онова час дома; детету плачаши на дворут и, кату плачаши, отгори пажда един караграш, му удри на прăстате* [V,PM,38]; ~ *пák от мăра чáс сéтни са посерá тójнака отгóри. Базирґáните фатúха да вéл'ат: "охо-хо! лóпова лоповúца по дjáдова брадúчка!"* [V,PM,126]; ~ *ја вели да изл'ази долу; тја не изл'ава. Собера аскер млого сос балтии, да отсекат брјастот, за да ја трокул'ат отгори, да ја везми* [V,PM,241]; **3.** временски: 'после, по извесен период' ~ *пóсле мара врéме богáтиот си разбол'á тéшка бóлка, гу зафтăкна гăрло; на двájси чéтри саáта отгóри умрjá, и гу зарăха* [V,PM,14]; ~ *така куумциата от јад, от кахăр, на две дни отгори падна, разбол'а си и умрја* [V,PM,70].

отдека adv 'покажува место, од каде' ~ *тогас тој отиде, надјана чизмету на нозите му и запкăнот на рăнците и трăгнал да брăка, слăнцето отдека угрева да гу најди, да са пита на него, как да стори* [V,PM,198]; ~ *и тој му вели: "дај ти Бог добро!" Пак дјаволот му вели: "отде- ка идиш, дека хождаш!"* [V,PM,200].

отделеко adv, орр. на 'одблизу' ~ *станал, отишал и тамо. Кога да виде*

отделеко, била убава кату слăнце. Ем са бајнала уф морето [V,PM,293].

отдол prаер 'под' – укажува на положба кога нешто се наоѓа пониско од нешто друго ~ *тојнака отиде да га ори и да га сеи чиница и, как ориши, отдол един камин најде един казан алтани* [V,PM,86]; ~ *крýшата, кату крýша, кáк да врéви, и óн, кату барлúв што бéши, фатú сóс балтúата да чýка на крýшата, да га осјáчи,... и тójнака га извадú крýшата, отдóл коринóт најдé едúн казáн алтăни* [V,PM,125]; ~ *кату проминали отдол орјахот кирации, метнували, кој гăрмуди, кој камини да трокал'ат орјахите* [V,PM,203].

отдóл adv 'здола, одоздола' ~ *от далéку как видé, јáбăлките трипáраха от слăнцету и заеднóч как промúна отдóл, прострја рăкáта му, искúна едúн дáл сóс дéсет јáбăлки* [V,PM,113].

отéмни pf 'отргне, спаси' ~ *Кулýф на нéго са искáза за сúчку, му кáза и за тáја лажá, што кáза на кадúата, и му са примóли, как да чúни, да гу отéмни от тáмо* [V,PM,12]; ~ *фатú да гу вúка: "скóру тăрчи, брáтку, да ми отéмниш от тáс душмáнка змúа, ча ки ми изјáди и мéника, и двете ми мáлки?"* [V,PM,23]; ~ *и тој тогáс фатú му казá сúчко, кáк са чúни: кáк отепá деветмúна хајдýци...и как на пăтјут отепá змúата и отемна онаја жена сос двете мáлка на рјáката* [V,PM,23].

отéпа* pf 'убие, уништи' ~ *óн сăскójно пýс-се пу-нéго – фтáси-го, óтепи-го, пýс-се пу-дрýго– фтáс-го, óтепи-го, пýс-се пу-дрýго – фтăс-гу, óтепи-го. Бúше рăсипáл пé-шéс дéца* [ПК,2(336)]; ~ *úмам да земýвам тóлку хил'áди грóша от тúа човéци, óни ми са плáчат, ча хајдýти гу земáха имáниту... та сегá да ви кáжам, кój ги отепá, ама ми е стрáх да не стрáдам нешту* [V,PM,22]; ~ *тогáс и тój му вéли: "брáтка мóи, јáзе сáм ги отепáх осомтјамúна заеднóч"* [V,PM,22].

отéпан adj 'убиен' ~ *гo-скорнáла сúн ú и-тój, измóран,... зăстанáл, детéто тýк, Мéчо, сúн-му гo-н'áма, отéпан-е* [ЛС(К),109].

отепува impf (в. **отепа**) ~ *тогас педа човек лакот брада, кату здигна топузката и фати да отепува, ниту царја остави, ниту от аскерот некој* [V,PM,80]; ~ *гo-скорнáла сúн-и и-тój, измóран, фл'áгăл уф-сóбатa, сéднали и-сéа не-знáе кój отúшăл дa-и-нóси кóнитo. Квa-отúшăл дa ги пóи, гo-отепýвaт. Нa-сúнo гo-утепýвaт* [ЛС(К),109].

отsăди adv 'најпосле, назад' ~ *дунсéа дупл'áн (мамудúа), двá стaмбóла (алтăјне), пăпýци, чурáпе, кaврăк, едúн зa клajнájне, двá, зa пукрijувájне едúн, три... нa свéкурут бухчăлăк, нa свекăрвата еднóшка, нa чтúри дéвире, нa сúте бухчăлăци, нa зóлва, нa чúн му, нa вýјку му, нa нéгувут тéтин, нa кýмут (нó-otsăди)* [ИГ,116].

оти (и: **от**) adv 'по која причина, зошто' (прашално) ~ *един увчар, гу викале Стујан, иде една ден пра селски поп и гу питал: оти ни уф един калиндар нема Св. Стујан? Поп-куту секуј поп му вели: Не знам оти нема Св. Стујан, ама, ако сакиш...* [ТГ,26]; ~ *Дáве... Тóо óт нé ублéкăл рýба, сáмо сă глидáл тaкá, сă-пуглиднувáл. "От тaкá măр кýмо лéсо сă-глéде"?* [ПК,2(233)]; ~ *пóсли дестúнa, петнájс дéнa, пá се-сретúли.*

Оцатѧ му-ви́кѧ: "От-бе Пе́тре, тѧка́ нѧпрѧви́ ти? На́ли ќи-зе́миши, ви́кѧ, лѧжи́ти, ќи-до́јдиши" [ЛС(К),130].

от(и) conj 1. 'дека' (исказно) ~ *си гу кла́ди у пи́ч'ката, да ја згурѝ, ш'у ка́за, о́ти ја иба́ дирминџ'и́јата* [MS,t,78]; ~ *Ра́до ле Ра́до ју́бава,[...Да́ли си чу́ла, рѧзбра́ла,[от ќи тѝ те́бе јустаа́вѧт* [ИГ,-107]; ~ *малце дунеси, ама сус се срце дунеси! От ки дунесиш цал леб, Госпуд не са свал'уве да руче или да ти рече: "Аферим? Ти најгулема пугача дунисе?"* [ТГ,220]; ~ *си кла́ј сăс умо́, о́ти Го́спут сă ни нахо́ж'да* (= си помисли дека Господ не може да се сретне) [M-S,s,78]; ~ *му вили́: "ја́с да т'ѧ вра́за ту́ка да сă саала́м, о́ти за м'ѧ ч'а́каш' "* [MS,t,77]; ~ *с'ắкан-д'ѧ има́ш'и дијадо́сану (му има́ш'и пура́нч'ину) ... о́ти на кутра́ скала да по́јат, да ги ни устав'ат да ја́хнат на гими́јата* [MS,t,58]; **2.** 'бидејќи, затоа што' (причински) ~ *уд-Гăрбăше́л' уди́ме уф-Куку́ш. Пра́во вăрве́ме низ Куку́ш, не́ устѧна́ме... Вујни́ците пучна́а дă-да́ват бискуви́ти, о́т имали де́чка до́ма* [ПК,2(296)]; ~ *па ве́л'ат Фар...: Во́а човек не́ ј уд Бо́га, о́ти не а дра́жи субо́тата. Дру́зи па ве́леа: Как мо́жи човек гре́шин такфи́и чу́дби да чи́ни?* [MV,K,259]; ~ *бра́ме мисирки, ги-нăпăлни́ме тава́нто ду-ту́ка уф-на́тре, о́ти пусте́л'ни да́ски* [ПК2(279)]; ~ *за гуле́мјут ниша́н* (дел од ритуалот на свршувачката)... *ќи-до́ат нѧ читвăрто́кут ве́чăрта; о́ти дуле́ко, уф на́с спа́а; сăба́линта уф пито́кут и дăрува́ме и си ути́даа* [ИГ,116]; ~ *"и, ми, ре́кăл, ми зѧ-ру́би ле́сно-ј, а́с ќи-ј-да́м, мо́јте". Да́ве... То́о о́т не́ ублекăл ру́ба, са́мо сă-глида́л тѧка́, сă-пу-глиднува́л* [ПК,2(233)].

оти́ва* impf 1. 'оди, заминува' ~ *не хо́ждаши на бра́та му да си мо́ли ве́ки; и, де́ка оти́ваши сѐ вел'аши: "имам на глава́та ми, ама не́мам на на́звата ми; и́мам у́м, а́ма не́мам на́ри"* [V,PM,13]; ~ *тога́с зе́тјут му вели́ на дја́до му: "е дја́до, сега́ зе́тјут оти́ва при нивја́стата или нивја́стата оти́ва при зе́тјут?" Тога́с ца́рјут му вели́: "нивја́стата, си́нку, оти́ва при зе́тјут"* [V,PM,113]; ~ *Зарзавилата напрет и он после, отивајке, отивајке, го извади дјатенто на едно поле* [V,PM156]; ~ *удека и чула една стара баба та отива на царјувут син, му вели: "ох, синку млого си минкал за онаја мома, туку јазе да ти сторја да излези"* [V,PM,241]; **2.** fig. 'живее, се снаоѓа, поминува' ~ *вели на татка и́: "тате, јазика ке да земам сос меника и гăлăбот мој: да видими, как отиват сестрите ми, ки ти пусна писмо сос гăлăбот"* [V,PM,63]; **3.** изр. **отива напрет** (= напредува, успева) ~ *касметлиа беши големојут, понеже неговата работа га благослови Господ, отиваши напрет, и си чинил тој најбогат от сички тамошни* [V,PM,82].

отјува impf 'оди', в. **оти́ва** ~ *изл'а́ват пак, вăрв'ат. Брои-ги пак, пак ги брои – четири́есе ду́ши, изл'а́ват си, пак четири́есе души. И тој оттам отјува на тикла́та: "Ач аврам!" Отвори се тикла́та* [ВД(Кал),333]; ~ *тој отјува... Има такво, ej такова же́лезо имахме ние, токма́к го викахме. Aj тăј же́лезо, на дăрво навр'ано. Отјува – от глава́ на глава́, от глава́ на глава́ – та ги истрепал* [ВД-(Кал),333].

отиде* pf 'замина, се оддалечи' ~ *тогáс тójнака му отговорú на брáта му: "добрé ти најдох, брáте! Јазе отúдох, шетáх мóри и сýха зáмја"* [V,PM,...]; со редукција и елизија: **ојде** ~ *ни мájка жáл'ум, ни стáри бáшта,[тýко си жáл'ум първото лúбе[– на вójнаójде,ójде нé дójде,[кójнут му дójде, нéго го нéма* [ИГ,108]; ~ *и сéтне попад'áта казва: "Ех, ба деверчо – казва – нашија поп го нема! От кога си ојде и нема го". – "Во-о! – казва... Убиха го харамијте!"* [ВД,(Кал),334].

ѳткáжи pf 'кога некој ќе прекине некоја врска, ќе престане да комуницира, односно ќе престане со одредена дејност' ~ *óти с'áкој свéтци сè сѧмъ́чини тúѧ, зáтоѧ сѧ-свéтци, нáли. Дóбро сéѧ. И-Бог дозвóлил, тój н'áма дѧ-се-ѳткáжи, áмѧ сéѧ сáтанáтѧ ќи-го-мъ́чи. И, пасéјќи ѳфцúти... н'ákквѧ грóм, тóвѧ, ѳнóвѧ и-ѳфцúти г-изгóре* [ЛС(К),118].

откáк conj 'по завршувањето на одредено дејство' ~ *мóри Дáно, мáлкај-ле Дáно,[откáк сме се армасáли,[не сме се видéли де.[Сáмо едúн пъ́т, мури Дáно, на бунáро* [ПК,2(335)]; ~ *дъ́вójко мъ́рú, изгóроле![ѳткáк си съ́ла рáн босúл'ак,[не си гó видъ́ла, вадúла,[чинú ми сä чéстѧ планúнѧ,[пòд нéгo л'ýди седъ́хѧ* [ПсС(З),74].

ѳткáра pf 'однесе, допрати' ~ *тојнака праве га откара кожата на царјут. Царјут, как га виде, си зарадува млогу и му рече на авциолиа: "што му е бакшишо на това?"* [V,PM,41];~ *и кугá съ́мна, рýкашја на синá си: "Сúну, éла ма свáли и ожení ма!" И тój са зáч'ýди пак, штó да е прáви, амú стáна та е зимá та е откáра фаф горáта* [V,PM,264]; ~ *и пá гѧ срéште въ́лко на-пъ́то, дутéпин... и му-съ́-кѧчúла на-гъ́рбо. "Кáч-ме на-гъ́рбо, óткар-ме нъ́-тáа тýмбата. Тáм мѧ-изéди, на-тифирúч"* [ПК,2-(225)] – во текстот среќаваме две посебности поврзани со императивот, прво: скратени форми, без наставки – *Кáч-ме ... óткар-ме* , втората посебност е во врска со линеаризацијата: кратката заменска форма доаѓа пред заповедната глаголска форма – *Тáм* ***мѧ-изéди***... Подолу, во материјалот сретнавме уште еден пример: *"бáре* ***мъ́-јскáри*** *нътá тýмбата, тáм* ***мъ́ јáди***"; односнава линеаризација може да се следи и во претходниот контекст (под истиот заглавен збор (**ѳткáра**), но сепак од друг извор, што зборува за раширеноста на односнава појава: ~ *Сúну, éла* ***ма свáли.*** Извлекувањето на кратката заменска форма пред глаголот претставува особеност на западните македонски говори и се вклучува во "балканизмите", овде е интересно дека се јавува и во императивни форми, што е регионално ограничено; за ова в. под заглавниот збор **ѳблéче**, односно во: "Необична иновација во долновардарските говори" (од П. Хр. Илиевски – К. Пеев, *Македонски јазик*, 34, Скопје).

откаче* pf 'отргне' ~ *л'у отидоха при царските конаци, Цъ́рнодреха си закачи за пенџирјате и ка залепена остана. Колку си мачиха да га откачат от пенџерета, не можаха* [V,PM,53].

откине pf **1.** 'со влечење оддели нешто, пр. лист или плод од гранка'; **2** 'спаси некого, го ослободи од некои тешкотии' ~ *им рече: "скору мои л'уди, моја братќа, да идити гори на земјата, да најдити некој стар човек, да питати, как можити да ми откинити от тука!"*

[V,PM,63]; ~ *зивајте а риче мојта сабја риче,[сичејте ми а русата глава и јас да са уткинам,[и тогај ми а зе Михаил'чувата сабја,[али пуста сабја риче Михаил'чева,[друга рака не а утвара* [ME(P), 51] – присуството на адверсативниот сврзник **али** (во овој текст): **али пуста сабја риче Михаил'чева,[друга рака не а утвара,** претставува најсериозна потврда за тоа дека неспоменувањето на односниов сврзник од страна на П. Лавров во описот на граматичките посебности на приказните во *Lidové povídký jihomakedonské...,* не значи дека тој (сврзникот **али**), не се употребува во југоисточните говори (мислење за кое се залагаа одредени слависти; за ова в. во граматичкиот дел), бидејќи песната, односно извадокот од песната, што погоре го цитиравме е запишана имено од Лавров, при дијалектни истражувања во с. Постол, Ениџевардарско (изворот е погоре означен); ~ *ламјата са примоли на дјатенто: "молим, јуначе, отсечи а змиата да ме откиниш, и што сакаш да те дам"* [V,PM,183]; ~ *ами невестата, на морету, не остана глас веке да плачи, ала с умот си молеши на Бога, да ја откини от морету* [V,PM,166]; **3.** – (**си**) **а.** 'се одделиʼ ~ *и тјанака си разбудила, са џаскаши млогу за да си откини от негу, ама никак не можа да чини; л'у фатила да са моли на царскиј син* [V,PM,52]; **б.** 'се спасиʼ ~ *и така помина от мравјате, дојде на пчелите. И на них му даде метот* (не: 'медотʼ) *40 товара, и така си откина и отиде по-нататак до карталите* [V,PM,157]; ~ *христианинот му вели: "ба!! Таја работа бива. Утри оштиј зарано можи да ти донесам от детенто ми сърцето". Така сиромахот са откина нос час от увреинот* [V,PM,193]; **4.** изр. **ко́лко ки ти си откѝни от сърцето** (= колку сакаш толку ќе ми дадеш) ~ *"јазе сакам веки да си идам. Да ми дадеш хакот, што ти работих шес годѝна, колко ки ти си откѝни от сърцето, и пак, ако е късмет, ки дојдам!"* [V,PM,110].

отклони pf 'отргне, отстрани некого, од нешто' ~ *му-вѝка на-Го́спо: "Ас мо́рам да-го-отклонам о́тте́би", зна́чи от–Го́спо, о́н сиверу́ва мно́гу на-Бо́га. Ви́ка: "Ни́когаш не-мо́жиш да-го-отклони́ш. За́што да-го-ма́чими чов'а́ко!"* [ЛС-(К),118].

откл'уча pf 'со помош на клуч стори да може да се отвори нешто што е заклучено, пр. врата' ~ *му рекла: "Иди направи един сандак толек, штото да можеш внетре в нег да стоиш прав, на средата да кладеш едно сърче колко једно око, извнетре да са закл'уча и да са откл'уча"* [V,PM,280] – од гледна точка на образувањето интересна е заменската придавка **толек** (*сандак*) 'толкав', сп. стсл. **толикъ**; в. кај заглавниот збор **око**.

отко́а conj 'откогаʼ, в. **откак** ~ *тоа чувек оде уф-се́лто и пи́те дека-е то́а уфча́р. И отко́а му-кажу́ват, о́н о́де уф-трлото* [ВГ(Мир),273]; ~ *и́-ре́кла: "Та́а же́на не́-ј тъква́ же́на, та́а је-ба́бата Сре́да, и ва́а но́к ка́-та́-ва́рше те́бе... ко́ к-о́диш до́ма ка́-ај ви́книш: "Ръшландијце мури́, ку́кта ти-изгуре́ и де́цата ти-изгуре́а уф-не́а!" Отко́га ки-ј-гу-ре́чиш то́а, о́на к-избе́га"* [ВГ-(П),276].

откопува impf 'со копање извадува нешто од земјата што било закопано' ~ *му ре́кал: "Си́н-му ут-*

цáрут дạ-знáј шó úма пуд-вá дăрвичту – иден кăзáн лúри úма... ама не-знáе". Вó, óти му-кăжáл змúјта, разбирáл... си-утúшăл дóмă, си-зéве идна-купáчка, óде си-ј-ọткọпýве тие лúрте [БМ,199] – во содржината имаме уште еден пример за посесивна употреба на предлогот **од** (*сúн-му ут-цáрут*), што во досегашната литература многу често се третираше за регионална особеност на западното наречје, односно се вбројуваше во групата диференцијални карактеристики во однос на источните говори; втора особеност што остава впечаток се нерегуларностите во конгруенцијата: *му-**кăжáл змúјта,*** или: *шó úма пуд-**вá дăрвичту,*** што многу сериозно сигнализира дека категоријата род е сериозно засегната во овие говори (поопширно за ова в. во граматичкиот дел).

открава* impf 'зема нешто кришум, што не е негово', в. **откраде** ~ *и така един ден, за да поверува и да нема шубе да не ги откраваат кату жниеше, ги вăрзуваши и снопите* [V,PM,82] – во множинската форма "**снопите**" одново срекаваме проширена употреба на наставката **-и**, кај едносложни именки што обично се јавуваат со наставката -ови, односно **-је** (на односнава појава веќе имаме укажано и со примери од претходниот материјал). Ова го толкуваме како позајмен образец, в. поопширно во граматичкиот дел.

открáде* pf **1.** 'скришум земе нешто' (в. **открава**) ~ *тјанака му вéли: "зашто, мăжу, да не кáжа, не ги открáдох да ми е стрáм? Јазе казах на сичко селу, ча цáрјут на помилува, зашто бехми сиромаси"* [V,PM,32]; ~ *тојнака, кату чу така, заедноч си зави сос кепиту и си загуби заедноч от тамука; отиде пак на онаја удаја, дека беши царјувата керка; еден вечер га откради* [V,PM,35]; **2.** 'грабне девојка (во случајот од самовилите), за да му биде жена' ~ *отиде на татко му, му вели: "тате, јазе за пода, царската мома от самовилите да ја открада, да ја зема на мене жена"* [V,PM,215].

открадне* pf в. **откраде** ~ *пак тјанака му вели: "сега, кога да е, меника ке да ми откраднат от тебика, но тинака пак да ми тераш, дур да ми најдиш!"* [V,PM,53]; ~ *на трéтиј ден гу пратили нá еднá зéмја, имáло еднá злáтна јáбăлка, штó га чýваши стрáшна лáмја, да открáдни от тáмо злáтна јáбăлка* [V,PM,113];~ *му рекоха: "ади иди, немој ти е страх! Кога протудраку ки спие, тинака да идиш от гн'аздата да открадниш гăлăбите и заедноч да побегниш!"*[V,PM,74].

открúе (се)* pf 'се покаже' ~ *"Зáшто гạ-ọткрáднạхти?" "Амạ не гạ-ọткрáднạхми нúạ?" И нé-гạ-ọткрáднạли, тój гạ-стáви нáли! Е тóгạ се ọткрúл óти е-брáт* [ЛС(К),113].

откупи pf 'даде пари за да дојде до нешто што се продава' ~ *кату видоха така неговата дружина, сакаха кожата да га откупјат от негу, му даваха пари безброј и гу фалеха млогу, ча отепа фил'у* [V,PM,41]; ~ *и тој отиде тамо на децата, им даде десет пари, ја откупи котката, ја зема, ја занесе у дома му* [V,PM,203]; ~ *тогас, кога си куртулиса змиата* (пишува: **земната**) *от децата, и рекла, "кој тос човек, што ми откупи мене от децата? Нека дојди при мене!"* [V,PM,53].

отлак параси m 'во минатото (пред Балканските војни) од Гевгелија за

Солун се патувало со запрежни коли, таксата што требало да ја платат **кираџиите** на селските пандури, доколку останале да ноќеваат покрај некоја селска чешма, се викала **отлак параси**' [ТГ,431].

отлипи (са) pf **1.** 'кога нешто што било залепено ќе се одвои'; **2.** 'се истави, се отргне' ~ *и тјанака, как гу виде, гу позна и заедноч са отлипи от пенџерата и му седна на скутот* [V,PM,53].

отлупе* pf 'извлече нешто од некаде, во случајот камен од ѕид' ~ *и харáпина тугá гу завéдја за ракáта и на еднó кýше фаф ходаéта отлýпил му едúн кáмен, и пот кáмен'а едúн казáн алтăн'а* [V,PM-254] – рефлексот **а** за големата носовка (*ракáта*) се должи, веќе имаме речено, на неинтензивниот изговор на неакцентираните вокали поради што разликата во артикулацијата меѓу **а** и **ă** се затемнила и така наспрема **рăка** имаме **ракáта.**

от-мáл adv 'одвај' [V,PM,551– ?] ~ *рéче адúна змúј на ч'ол'ака: "Прéтел'о, зéми кóжета та ид дóнеси вóда да пúеме!" И тój стáна та зé кóжета и от-мáл е дúгна, за дá иде на óда* [V,P-M,262].

отнапрет adv 'порано' ~ *он па му вели: "јаз отнапрет на Стамбол, на царскиј син му ослепех и двете очи; и колко хекимџии си собераха, не можјаха да го оздравјајат, и царјут сите ги заколи"* [V,PM,167].

отнетри adv 'одвнатре' ~ *арапинот гу издигнал сандуко, отиде на стредја пăнтју, рече да почини, пак тас отнетри сандукот викаши: "ти видох, ти видох"* [V,PM,235].

отонат* adj 'потопен (во течност)' ~ *колите тропат по калдрмите,[галена Рада оште не станува.[Отвори стрино шарено одајче,[покрени стрино ресено килимче,[Радини очи мрежа замрежени,[Радино лице жолто поблидено,[Радино грло крф отонато* [БВ,40].

отопи pf 'направи нешто да стане мокро, натопи' ~ *кату сторили пазарлик, отиде јунакот на полету, гу припусна тајл'акот по полету, го назнои, веки вода си отопи* [V,PM,185].

оторен* adj 'кога некој простор е достапен', в. **отворин 1.** ~ *тогас и тој киниса, отиде на крајната удаја, ја отори сос онаја трја-ва, влезе нетре и, га гленда, ламјата сос оторена очи спала* [V,PM,220].

отори pf 'стори некој простор да стане достапен', в. **отвори 1.** ~ *тогас и тој киниса, отиде на крајната удаја, ја отори сос онаја трјава, влезе нетре и, га гленда, ламјата сос оторена очи спала* [V,PM,220].

отпира impf 'става нешто така да се наслонува, да биде стабилно' ~ *мајка му беши умрјала от врјаната вода, и са беши отворила устата ú зинанта устана. Ја зева лудојут, ја отпира на фтисот... зева тој едно ице та ја клава на устата ú* [V,PM,228] – формата **фтис** 'ѕид' освен во југоисточните ја имаме констатирано и во југозападните егејски говори (Костурско); в. **отпри.**

отпрега* impf 'ослободува впрегнато добиче од јаремот' ~ *като спал тој, ăдно дјаволча дошло да му открадă воловăто, и, как ги отпрăгал от оралото, ч'ул го чл'ака и станал та го фатил* [V,PM,290].

отпред prаер **1.**'укажува на положба откај предната страна на нешто (на некого), односно кога нешто се наоѓа напред' ~ *там, дека*

плачаши, ету стариот пак си најде отпрет негу и му вели: "што плачиш, синку, али сос кеситу и сос кепиту не можа да чиниш некоја работа?" [V,PM,35]; ~ *сакајке от мајка му пари да му закара на даскалут, падна от неботу един карагрош отпрет негу и от мара саат после падна друго* [V,PM,38]; ~ *тогас змиата излезе отпрет негу и му вели на татка и: "тате, што е това, што ке да чиниш? То човек да не беши, јазика беши на два мојто живот"* [V,PM-81] – во контекстот како посебност се јавува нерегуларна употреба на номинативната заменска форма **(јазика)** наместо општата ('мене'): **јазика беши на два мојто живот**; **2.** 'кога нешто се случува во присуство на некого' ~ *си́нку, ти́нака и́маш та́тку, ца́р је́ на земја́та... кога́ бе́х тру́дна со́с те́бика, отпре́т не́гу пра́дна́х, и о́н си разл'ути́ и ме́ изгони́* [V,PM,154]; ~ *царјут беши собрал собор, тога викнал, ха донесе жената и двете малки отпрет соборот. Хем му рече жената на царјут: "царју, дали ки можиш да познаиш, кој малко е твој о-тиа двата"* [V,PM,232]; ~ *тогас со-празна винуту на езера и, кату ожјаднаха ламите, го испиха виноту, си са опиха. Тогас тој ги фати ламите, ги занесе жјуви отпрет царјут* [V,PM,185].

от-прес prаер 'пред' ~ *и ка́то́ са сварѝ се́днаха да едя́т, се́дна и челове́ка сас т'ах да еде́. И змију́ве́те, ка́то́ едја́ха месо́то и кокали́те, клавахá си от-прес т'ах. И нова́ челове́к, ка́то́ еде́шја и тој ме́су сас т'ах и приз рамото́ си фа́рлешја кока́ли́те, и ни оста́вешја ко́кал от-прес не́к* [V,PM,262]; и: **отпреш** ~ *ни оста́вешја ко́кал отпреш* [V,PM,...].

отпри pf 'затвори, потпре (врата)' ~ *и кату влезоха нивјастата и зетјут аф удајата, зетјут вели на нивјаста: "нивјасто затвори и отпри харно вратата! И да не си оплашиш, оти грмеш страшно ке да биди, штото земјата ки си затреси"* [V,PM,90].

о́тпуска f 'ослободување на војникот за извесно време (пр. 20 дена) од животот во касарна (обично за посета на своите), отсуство' ~ *гу-стрите́ме, а-на́ ác му-сум-бра́тче́т на́тóа. "У, у, здра́во ка́л'та́та". "Здра́во". Ви́ке: "На́-отпу́ска ќ-о́јте!" Ас дур да-му-удгувó́рам, тóа другáро ве́ле: "Отпуска"* [ПД,172].

отпусне pf 'дозволи на некого да си замине' ~ *от јунаците сос авџиолиа стана букосвиец, ги фати падарите, сакаши да ги свие кату важета. Они фатиха да му са мол'ат да ги отпусни, да му остават и мулетата да пасат аф ливадите* [V,PM,45].

отпуштение (на греовите) n 'простување' ~ *домакинот поклонува три поклони, и попот земува литургиата, ипсосова и псалит "достојно ест", хем раздава попот на сички по една хупка, омакана сос вино. И така са чини отпуштение* [V,P-M,251] – називот е црквенословенизам.

отпушти pf 'престанува да држи нешто' ~ *е, виде́л не-виде́л, па́-а-ќа́чи́л кума-Ли́ја на-гя́рбут, па́ а но́се, а но́се ду-дýпкя́та. Рипна́ла – му-са-скри́лă... пýште ни́кој-стáн у-дýпкя́та. Фáти ни́кој жи́ла: "Жи́ла те́глиш кум-Во́лчо, о́тпушти ја!"* [БМ,204].

отре́ди* pf 'определи, се согласи за нешто' ~ *та от на́зика́на ря́ка*

фа́тали ка́та де́н по една́ ри́ба. До две, до три уки́ дохо́дјала. И така́ еди́н ден като́ осто́рил плу́т за ри́бата, ко́ј да е зи́ма, и отриди́ли на ца́рја да е да́ват [V,PM,255]; ~ *като излѫ́ла от морѫ́то и ни нашла корбан момѫ́, разл'утила сѫ́, та влѫ́ла в градо и изѫ́ла повѫ́кѫ́ от сто моми. От тога сѫ́ уплашили гражданѫ́то и отрѫ́дили закон, сѫ́ рѫ́д катѫ́ годинѫ́ да хифѫ́рлѫ́т по ѫ́днѫ́ момѫ́* [V,PM,255].

отре́пе pf 'убие, уништи' ~ *на на́с ба́рчи́на и́ма ади́н дру́к змију́, та то́ј и́скашја да та гра́бне, пак ја́, о́ти му надви́вам и прива́рих та та́ обзе́х, и сега́ то́ј ма мло́гу гарези́ и те́ра колаj́ да ма отре́пе* [V,PM,260]; ~ *и ста́на нас ма́гла гол'а́м о́блак... и нат не́к от го́ре до́јде дру́гие о́блак и погѫ́рмјѫ́ сас о́ган, са фѫ́рли гро́м та па́дна та одѫ́ри змије́та... та гу отре́па* [VPM,260]; ~ *И като́ ч'у́ змие́та, са осра́ши, и рекоха́ си два́та зми́уве ади́н на дру́к: "Тузи́ ч'ол'а́к на́с шта раси́пе. Да мѫ́чиме да го отре́пеме!"* [V,PM,262] – во контекстот среќаваме две посебности: прво отсуство на кратката форма на лично повратната заменка **се: да мѫ́чиме** м. 'да се мѫ́чиме' (ова не е случаен пропуст на Верковиќ, истото ние го имаме констатирано при анкетирањето на бегалци од Кукушко) и второ отсуство на удвоениот објект: **тузи́ ч'ол'а́к на́с шта раси́пе** м. '... нас шта нѐ расипе'; в. **оте́па**.

отриде́н* adj 'определен' ~ *и така́ еди́н ден като́ осто́рил плу́т за ри́бата, ко́ј да е зи́ма, и отриди́ли на ца́рја да е да́ват, за да са ни ка́рат за не́а... и като́ дошѐл се́тне ца́рцкиа́ ахчи́а, за да зе́мја отриде́ната ри́ба, и риба́рја му ка́зал: "е́то но́зика́на безаргѓа́нин зе́ ри́бата"* [V,PM,255]; сп. случаи за секундарен акцент: кај повеќесложни зборови за да се избегне четворосложното акцентирање, на вториот слог од крајот се јавува нов, секундарен акцент – **но́зика́на**.

о́трина f 'времето кога почнува денот, утро' ~ *и охче́ре, като́ чу та́зи лакарди́е, осло́ше го и му однева́ше ка́та о́трина прјасно мл'аку, и змије́та го изја́ваше* [V,PM,261].

отринта́ adv 'наутро' ~ *и ца́рја помина́л нази на́ш фаф ходае́та и отринта́, кога́ сѫ́мнало, попи́тал ханжи́ата, ко́лку му пра́ви харчта́, а пак то́ј му ка́зова: "За и́ме Бо́гово пари́ не зи́мам"* [V,PM,255]; ~ *та си ле́гнало де́тето, пак дја́дото сру́кал мра́вките, та отбра́ли се́мјатата сја́ко на башка́. И като́ ста́нало пре́с отринта́ детето, отишло́ на по́ртите, похло́пало* [V,PM,258]; ~ *отише́л отринта́ и му наси́пали на едно́ вѫ́рши́ло по една́ мја́ра от фрет се́мјата и го нака́рали "до у́тре ра́но ако́ мо́жеш да ги отбе́реш – ха́рно, и шта та загоби́ме"* [V,PM,258]; и: **отрина́та**: *и там приспа́ ду́р да сѫ́мне и си́чката на́ш ни заспа́, та ми́слеше ка́к да иде па́к отрина́та при тја́х* [V,PM,263]; – за обратната редукција на неакцентираните вокали **о < у**: *отринта́* м. 'утрината' в. кај **омре́**.

отрова f 'нешто што содржи отровни материи', в, **отровачка** ~ *по гроздови време и собрала една кошничка грозди, и со една игла зарната ги дупиши и на дупките дребна отрова посипа* [V,PM,213]; ~ *момата, кату гу испрати татка и́, си вѫ́рна у дома, от мајчиној грозди едно зѫ́рно зема та хапнала, зѫ́рното останало на*

моминото гърло. Момата от отровата са утру, умрја [V,PM,214]; ~ *"Мале, мила ма- ле, ти стара ле мале,[...јотруј мале, јотруј, млада ми невеста"[...си је ми станала Стујанова мајка[...она си јотиде на нова пазара,[...она си купила риба ми јангула[риба ми јангула и зелен ми бардак,[и зелен ми бардак за пара јотрова* [ТГ,98].

отровачка f 'материја којашто ако влезе во организамот може да предизвика смрт', в.: **струф** ~ *тогас жрјапчету му вели на авџиолиа: "нивјастата ки вари утри един казан мл'аку; аф-мл'акуту ке да тури отровачка, за да утрои царја. Царјут тебика сака напрет да тури аф казанот!"* [V,PM,47]; ~ *кату чу́ха така́ сестрите и, от ја́д ки пу́кнеа, пак собра́ха една́ ко́шничка гро́зди, му тури́ха о́трова́чка и кини́саа да те́рат Ангели́на: са́каха да га на́јдат да га погу́бјат* [V,PM,47].

отроди pf 'кога некој ќе помогне во раѓањето на бебе, т.е. ќе породи трудница' (во минатото тоа го правеле приучени баби) ~ *други баби докарали, царицата да куртулисат, дури веки на онаја земја баба не остана... Тогас царјут са чудиши, как да стори, та и пуснал л'уди на друга царчина, баби да тера, да отродјат неговата царица* [V,PM,275]; ~ *и кату останала трудна, ја не имаши от радост. Али дошло времја за да роди. Първо викнали две стари баби, за да ја отродат. Царицата, от млогу болки, дојде дури на крај омирало* [V,PM,275] – уште една потврда, меѓу многуте други, дека во Долновардарско се употребува сврзникот **али** со адверсативно значење: **али дошло времја за да роди** (= но дојде време да се породи), за ова в. во граматичкиот дел.

отрује (са) pf 'кога некој ќе голтне отров и ќе умре' ~ *ки те питам, чедо, питам ем распитам:["Дали ти је мила младата нивеста?"["Мале, мила, мале, ти стара ле мале[ного ми је мила в'срце ми је флегла!"["Стујане, Стујане, ти сино на мајка,[дај ми изин сино, мајка да с'утрује"["Мале, мила мале, ти стара ле мале,[ти што к'са јотрујиш, мила стара мале,[јотруј ма- ле, јотруј, млада ми невеста"* [ТГ,98].

отруф m, 1.'материја што содржи отровни состојки', в. **отровачка; 2.** изр.: **заи́р па́лно, о́труф** (= состојба на преголема нечовечност) ~ *па́ идни-вујни́ци и́мше та́м сус-на́с. Тие тạ-ọпиту́ва́т шо́ ра́бо́тте, шо пруизво́д си-изва́јќте – 'на́чи ступа́ници ра́бо́ти на пи́та́т. А, во́ ку́че са́мо заи́р па́лно, о́труф* [БМ,193]– (турцизмот **заир** го објаснува со нашиот збор **отров**); **са-па́лнум са́мо о́труве** (= трпам навреди, и мам големи грижи) ~ *дудека би́ше мале́чка и́мах а́рин живо́т, ут-ка́ пурја́сна́ са-па́лнум са́мо о́труве* (или: *ју́ѵе*) [ПК-(Грам)].

отсекова (си) impf, в. **отсечува** ~ *дошла една котка, едната јарибица ја зема о-тамо. Виде жената. ча останала сал едната јарибица, са беши оплашила... си отсекова едната и́ биска; ја кладе на тенџерот* [V,PM,155].

ọтсе́че pf 1. 'со помошта на остар предмет, пр. со нож, оддели едно нешто од друго, односно направи нешто на парчиња' ~ *и змиата му вели: "ти са мол'а, јуначе, отсечи ја ламјата на две комадја да ја приглитнам, ча џјала не мога да ја глатнам, да сетне јазе знам што да ти дам"* [V,PM,184]; ~ *и тја му каза: "е,*

џанам манжу, едната јарбица ми ја откраде котката, та ми беше страх от тебе, да не ми се караш; отсекох едната ми биска, та ја готвих" [V,PM,240]; ~ *ја вели да изл'ази долу; тја не изл'ава. Собера аскер млого сос балтии, да отсекат брјастот, за да ја трокул'ат отгори, да ја везми* [V,PM,241] – забележливо присуство на нерегуларна употреба на кратките заменки: формата за прав предмет **ја** наместо дативната 'ѝ': **ја вели да изл'ази**; **2.** 'убие, уништи' ~ *му вели: "далеко от мене! Јазе на татко ми сам ке си ида и сос спанјо човек не си збрăкам. Далеко, далеко! Зашто ки извадим сабјата, ки ти отсечјам кату диавол"* [V,PM,155]; ~ *Стójко си сáбл'а извáди,[на-пáша глáва-j отсéче,[прăснáли свáтове да бéгат* [ПК,2(236)]; **3.** 'прекине со давање нешто, пр. јадење, помош' ~ *тој утрината и порăнчел на перетите да му доневат за двамина таин* (= јадење, порција). *Дошло време, царјувот син отиде на кавгата и порăнчел, таин да заневат на удајата му... Кату чули, ча царјувут син гу оклаваха на кавгата, фатиха, му отсекоха таинот, не гу заневали* [V,PM,234]; **4.** изр.: **отсекат папучлук** (= кога родителите на девојката и на младоженецот пред свадбата се договорат какви и колку дарови ќе донесе невестата во новиот дом) ~ *преде една нидјал'а или един месјац за пуснат хабар за бракот да си чинат хазир. Тогај една нидел'а напрет папучлук за отсекат* [V,PM,246].

отсечува* impf, в. **отсече** ~ *мо вели: "јазе не сакам покрај мене ти да приближиш, зашто сега изваждам остра сабја, да ти отсечувам главата"* [V,PM,155].

отслабне* pf 'кога некој ќе стане немоќен, слаб' ~ *и охчéре отúде. И велú му змиéта на охчéре: "Побрáтиме, ја сам змúј, са бăхтахме сас адúн дрýк змúј и ми надвú, та ма сегá тук фăрли, и сам сегá отслáбнал та не мóга да хóдем"* [V,PM,261].

отстрешта adv 'отспротива' ~ *са чудиха, што да сторјат там. Дека са чудиха, ету најмалко- то дете иди отстрешта* [V,PM,231].

отстăпе* pf 'се повлече' ~ *пák блú-зу-е грáдут, мóж дă-дóјде вójскă-та и мóрăше дă-отстăпăт. Вăндо су-чéтта утидé уф-Пájăк плăнúна* [ВЕв,299]; ~ *фронтот гу скинаја, Турците напреднаја,[ногу исир фатија и ногу убити паднаја,[назад не отстапија, назад на кај Измир* [БВ,171]; ~ *осум души отстапија,[седум души там паднаја,[си паднаја и умреја,[за чувечки правдини* [БВ,101].

ọттáм adv, в. **оттаму** ~ *дăвójко мăрú, изгóрроле![ọткák си сăлạ рáн босил'ák,[... чинú ми сă чéстạ плạнúнạ,[пọд нéгọ л'ýди седăхạ,[л'ýди седăхạ, óфци плạднăхạ,[ọттáм пọмúна лýд гидúја* [ПсС(З),-74]; ~ *изл'áват пак, вăрв'ат. Брои ги пак, пак ги брои – четирúесе дýши, изл'áват си, пак четúресе души. И тој оттам отјува на тиклăта: "Ач аврáм!" Отвори се тиклăта* [ВД(Кал),333]; и: **о-там** ~ *и ошти един ден отидоха и дојдеха меѓу две пантиштја: сиромахот да си раздели каде касабата, и калугеро о-там нагоре* [V,PM,...].

оттаму adv **1.** 'од тоа место' ~ *оттаму детето отиде на еден град, там дека беши царјувата столнина. Кату немаши пари, што да чини, отиде на еден ахтарин* [V-

PM,34]; ~ *и тамо в царскио двор имаши една штерна, што наливаха вода оттамо царските л'уди* [V-,PM,156]; ~ *"Далеко, далеко! Зашто ки извадим сабјата, ки ти отсечјам кату диавол". Тогај он си махна оттамо, и дјатенто ходиши право на пунтот* [V,PM,155] – присуството на рефлексот -у- за големата носовка (со назален призвук:-ун-) во лексемата **пунтот** претставува реткост, за разлика од некои други примери, како **субота** (сп.: **велика субота**), што може да се третираат за црквенословенизми, овде останува да се помисли на лабијализација; за другите случаи со зачувани траги од назализам укажуваме на соодветните места; **2.** 'потоа' (за време) ~ *оттáмо пáк човéкот фатú да са мóли на змúата и да вéли: "амáн змúју, ти са мóл'а, óшти на еднó нéшто да са пúтами, та сéтни да ми изјáдиш!"* [V,PM,139]; ~ *оттамо дојде на едно место, најде една рјака, штото млого силно вăрвјаши, и нејната вода проминаши от стредја от морету и са не збрăковаши сос муретy* [V,PM,155]; ~ *от-тáмо кáк побегнáл, óн отúде аф еднá гóра нéтри; тáмо најдé еднá стрáшна змúа, са мăчаши да изјáди едúн élин* [V,PM,111]; **3.** 'тогаш' (од тогаш) ~ *от една нидјал'а отидоха на царквата да го крастјат, му закачи на попот за брадата; оттам ошти го познаха, ча јунак за стани* [V,PM,215].

Оттáтăшното вăршúло top. '**вăршúло** (=гумно) што се наоѓа на **оная страна**' (с. Черешово, Драмско) [ЈИ-,МИ...,168].

от-толко conj 'иако' ~ *тогај тја отиде на брата и му каза. Утрината, от-толко зенгинин, што беши зентјут, познаха писмото, му земаха сичкото имани... гу тури гăски да му паси* [V,PM,198].

оттýка adv 'од ова место' ~ *тогај дјатенто тури на вогин от карталите мишјано, и дојде илчиа от них и му вели: "да му кажиш на карталите тас зготвиш тос вечјар да си махни оттука!"* [V,PM-,158]; ~ *ка-ќи-сл'азити по-мéни и ќи-вúкати: "Тéрами да-јáдими чо-в'áшко мéсо!" , áс ќи-ви-вúкам: "Мáрш оттýка, смúрити-сти!" И дóбро* [ЛС(К),118]; и: **о-тука** ~ *и тој вели: "скоро златното пиле да ми го најдиш, чја побегна о-тука!" Ја картал'ут еднош как си пусна и, тука и таму, го најде пиленто, му го даде* [V,PM,173]; во употреба е и скратената форма **оттук** ~ *"мајка ти така фтјала. Ету таја пита оттук надолу за ја пусна, и ти да пошш по неа: дека питата за пои, тамо ти е касметјут"* [V,PM,213].

оттýка-оттáмо adv 'ваму-таму' ~ *фатú да га вéли: "óх, мúлата ми сéстра, от когá ти не вúдох, áма сегá кáк са чинú вéки царúца, не сáкаш да знáиш за нáс!" Оттýка-оттáмо га земá, гá бóдна сóс еднá губéрна úглá, га утепá, га зарú нéтри аф цáрјувата бахчá* [V,PM134]; ~ *тогас тја влева нетри на удајата, дека беши царјувото дете, фатиха двата да играјат, оттука о-тамо, момата сос млого милвента гу умира детенто* [V,PM-,209]; ~ *вечерот, кату и дошел крив самовил у дома му, момата оттук о-там гу замај муди ја каза, ча сос едно кокалче гу одави попова сина* [V,PM,226]; ~ *дојдé редó да рóди цáрјувата жéна, га викнáа бáбата. На бáбата га фтекнá, земá еднó мáчле и еднó кýтле, та такá отúде оттýка, оттáмо*

[V,PM,141] – во текстот среќаваме нерегуларна употреба на кратката заменска форма за директен објект **га**, наместо очекуваната дативна форма 'ѝ' (: **на бáбата га фтекнá**), такви нерегуларности во "падежниот систем" кај заменките имаме регистрирано повеќе и тие се одбележани на соодветните места.

отуртиса pf 'се намести, седна' [V,PM,375].

отфăрли* pf 'отстрани, испушти' ~ *(гласот)* **в** *гу отфăрлăт нă зăфатукут нă лăкăрдијата:* **ода** *м. 'вода',* **ол** *м. 'вол',* **отта** *м. 'воата'* [ME(P)].

от-што conj **1.** 'иако' ~ *та мój, от што бéши сиромáх и кăрпáчин, са чинú сéтника едúн богáт: кату негу друг не имаши* [V,PM,19]; **2.** 'бидејќи, затоа што' ~ *"Е, ако ме слушиш, гледаш, јазе остарјах, не мога да работја и, отшто ми ареса твојут ум, ти вел'ам: да везмиш тес двете магарини"* [V,PM,180] – прави впечаток множинската форма **магарини** во која имаме комбинација од наставките **-иња**, во овие говори **-ина**, (од именките од ср. род) + **-и** (од повеќесложните именки од м. и ж. род); во истиот текст (што го ексцерпираме) има и случаи само со наставката **-и**: *на магари-ти* (за ова проширена употреба на наставката **-и** в. во граматичкиот дел); ~ *тójнака му велú "ефéндим" – на кадúата – "јáзе úмам еднá свúрка, сос онáја засвирнáх. Отшто му са вúде на нúх и на добúците кајдúата ми хáрна, фатúха сúчки да úграт. Сéтни јáзе што кабаáт úмам?"* [V,PM,127].

оќ m 'воиште на кола кога влечат 2 коња' [ПК,2(82)].

оќорáви* pf 'ослепи' ~ *пóмáлкиа тáткото пó го-милувáл. А тóа ја-мúјата ракúти му-бúли грáпави óт рабóта. Тáткото кóрав бúл, оќорав'ál, и по-ракúти ги- позна̀вал кój е, кój né-е* [ЛС(К),114].

офицéр m 'тој што има чин во војската, командир' ~ *твá д'áти квá напредnáло мнóгу, и-кóга го-лупнáл фарáон у-зáтвор, у-úстиа зáтвор, у-úста одјá, да-кáжими и-другú н'ákој офицéри, едúнјо бúл генерáл* [ЛС(К),111].

óфтика f 'болест на белите дробови, туберкулоза' ~ *лóша бóлис бúше; уд-óфтика-ј фáтин* [ПК,2(82)].

офтикил'áф adj 'човек што боледува од туберкулоза' [ПК,2(82)].

офца* f, zool., Ovis aries **1.**'домашно животно од кое се добива млеко, волна и месо' ~ *пујнó вр'ăм'а идúн туџ'árин, жúвини ш'ту бир'é, кóзи, óфци, крáви, óјди на инó сéлу* [MS,t,15]; ~ *едно времја еден човек на едно село си фати чобан, да паси овци. Имал и негова неколко овци; имал жена лоша много и две дивојки харни* [V,PM,169]; ~ *и тамáм отúшла óфцта уфтăрлуто, лéгне уф-срéт óфци, сăскрúла ф-тăрлуто. И-вăлко: "Пăтúло, пăтúло, дójци јáгнито"* [ПК,2(224)]; и: **охца** ~ *велú му змиéта на охчéре: "Побрáтиме, ја сам змúј, са бăхтахме сас адúн друк змúј и ми надвú, та ма сегá тук фăрли, и сам сегá отслáбнал та не мóга да хóдем, и ти са мóлем да ми донéваш катá ýтрина мл'ákуту от охцéте прјáсно"* [V,PM,261] – прави впечаток линеаризацијата: атрибутот доаѓа по именката (балканистичка посебност): **мл'ákуту от охцéте прјáсно** (независно што именката и придавката не се во непосреден контакт); **2.** изр.: **óфцити загубéни** (= библиски израз, се однесува на оние што ја

изгубиле "вистинската вера") ~ *и Учени́ците си до́шле кри не́го, распи́таа на не́го, е́м гу ве́леа: А пу́шти а на не́а, о́ти сѐ ви́ка пу на́с. Ис... гувори́, да ричѐ: Не́ сам дуј де́н за дру́го ни́што, туку́ пу о́фцити загубе́ни на Из...ка зе́мн'а* [MV,K,272] – во контекстот има уште една потврда дека во југоисточните говори кратките заменски форми за прав и неправ предмет се мешаат: употреба на кратката заменка за акузатив **го** наместо дативната 'му': **распи́таа на не́го, е́м гу ве́леа.**

офч'арина m 'човек што пасе овци' ~ *мја́сашје като́ ч'ол'а́к, и очи́те му бја́ха мло́го гол'ами и све́теха като́ о́ган. И са опла́ши офч'арина та са вӑрна да бја́га. И но́зи́ бје́ше змӣј, и си ди́гна змӣе очи́те каде́ охче́ре та го ро́кна* [V,PM,261].

о̣фча́рка f 'жена која што пасе овци' [ЛС(К),96].

офча́рски* adj 'нешто што се однесува на **овчар**' ~ *а́рно а́ма то́а би́ло но́го л'у́то* (пишува: **лу́то**) *и си́те офча́рски кучи́н'а са̣-ра̣збега́ле. Околу срет-но́к ме́чката и́де. Офча́рските кучи́н'а са̣-ра̣збе́гава̣т, а мале́чкото ку́че и́-се-фрли́ло на̣-вра́то на̣-ме́чка̣та* [ВГ(Мир),273].

о́фчка* f, zool., dem. од **офца** ~ *бе́го ги-да́ве ни́фте, ги-да́ве ни́вите на сјурма́си. Сјурма́си рабо́тат... Ко́ј с-и́мше о́фчки, ко́ј с-и́мше гуве́да* [ПК,2(251)].

о́фч'ку ма́слу n 'масло добиено од овчко млеко, се користи како мрснотија кога се приготвува јадење, но исто така се јаде и само со леб' [MS,s,77]; во записот што следува (од с. Зарово), имаме зачувани траги од носовката од преден ред: **о́фчъ̆о ме́нцъ̆о [ПсС(З),68].**

ох interj 'искажува чувство на болка, односно на немоќ' ~ *тогас му вел'ат сватовиту на просикот: "ох, зентју, дека за поими сос змиата! Царју̣т за на спанди"* [VPM,198]; ~ *ка́ изле́гал то́ чуве́к уд-буна́ро: "е́, што́ ба́бо, за-што́ пи́тиш!" – "Не́ бре си́но, с-умури́х, о́х ричѐх"* [ПК,2(255)]; ~ *кату чу така цар̣ју̣т, си разл'у̣ти мло́гу и заедно́ч са ска́за за ца́р. Ох, а́м де́ка отиде онова́ ра́дос от они́а мо́ми? Они фати́ха да пла́чат, ча ги бе́ши стра́х, ца́р̣ју̣т да не ги раси́пи* [V,PM,10]; ~ *го́лоју̣т му вели: "ох бра́тку, не са дале́ку; ету ту́ка оса́м таја плани́на са, л'у ти са мо́л'а, вӑрни са наса́м, бари ти́нака да не па́тиш ни́шту, зашто́ о́ни са ло́ши чове́ци, да не ти оте́пат"* [V,PM,21]; и: **оф** ~ *Димка ја палак, ја најдек,[Димка е мома за мене.[Викнала Димка да плаче: Оф леле Боже до Бога,[ах што ми било писано,[турцка робинка да станам* [БВ,59]; ~ *Ра́тка си-вле́гла грӑди́нка,[се́кӑк-фо цфе́ке дӑ-бе́ре,[оф-оф, Ра́тко бре, [у́мир, зӑги́нӑм зӑ-те́бе* [Д-К,159]– уште еден пример за употреба на додаток за место без предлог: **си-вле́гла грӑди́нка** (м. '... во **грӑди́нка**').

о́ха-о́ха interj 'извик со кој се тераат воловите кога се ора'; уште: **го́ре-до́лу, бра́зда** [ПК,2(82)].

ох-ох-ом interj (извик за пријатно чувство) ~ *м'е́ч'ката сӑ курди́сува да ја̣д'е́ кадӑнфатм'а̣. "Ох-ох-ом, бла́гу Тартано́ч'а̣"* [MS,t,54]; исто така: **о-хо-хо** ~ *на́к от мӑ́ра ча́с се́тни са посера́ то́јнака отго́ри. Базирѓа́ните фати́ха да ве́л'ат: "о-хо-хо! ло́пова лопови́ца по дја́дова брадѝ́чка!"* [V,PM,126]; ~ *"Охохохоххо?"* 'извик што се слуша кога играат русалиите' — за **русалите** (нивната игра е специјална, се игра главно во Долновардарско, се

надоврзува на божиќните празници), в. кај односнава заглавна единица). Сп. илустрација: пред да почнат со играта водачот малку ќе истрча, и сите други по него, и откако ќе ги вкрстат ножевите и ги удрат така за да се слушне звук *ки са продвикнат: "Охохохоххо?"* [ТГ,224]; ~ *млого зорт му дојде, са пика отгори наврах базирѓаните. И базирѓаните фатиха да вел'ат: "охо хо...о хохо! От Бога топла росица дојде". Лудојут му вели на брата му: "брате, ме добол'а рамото, за си пусна вратеното и пресленот"* [V,PM,...].

óхи part 'доколку стои пред глагол дава одречна смисла на целата реченица - грц.' ~ *ни мо́ж'и да сă ступлú биле́, óхи да сă сфа́ри* [MS,s,77]; ~ *фа́т'ạха да сă см'ắјат валúту и паш'а́та "хúч' бака́ру* (сад, котле од бакар) *на т'ạп'а́ту, сф'ạш'та́ на курин'о́, ни мо́ж' да сă ступлú биле́, óхи да сă сфар"* [MS,t,55]; ~ *"за пулувúн саа́т' тра́гнува пампо́р'ут за у А мерикú!" нив'ắстата фа́ти да пла́ч'и: "ми хо́ж'даш'!" "óхи! за по́да!"* [MS,t,84]; ~ *"óхи! ха ни з'е́вам, на т'е́б'ạ н'е́ка-сă!"* [MS,t,83].

óхке impf 'кога некој со стенкање искажува болка' ~ *и ва́лко ă-стигна́л и а́ дă-сă-фа́рле вра́з-не́, а óна фа́тúла дă-óхке и жа́лно дă пла́че: "о-о-ле́ле гла́вичка, о-о-ле́ле гла́вичка"* [ВД(Пат),286]; и: **охка** ~ *та: ка́ша си-нắма́жуве нă-гла́вăта, а нă-то́ă па́шкăта му-скина́л, нă-ва́лко. Сă-нắјде́ле на́пкун па́к, та: óхка, гла́вăта, мо́зуко и истиче́л* [ПД,157].

óхтика f 'болест туберкулоза' [СК-332]; и: **óфтика** ~ *ло́ша бо́лис би́ше; (и он) уд-óфтика-ј фа́тин* [ПК,2(82)].

охчер* m 'човек што пасе овци', в **офч'арина** ~ *мја́сашје като́ ч'ол'а́к, и очи́те му бја́ха мло́го гол'ами и све́теха като́ óган. И но́зú бје́ше змúј, и си ди́гна змúе очи́те каде́ охче́ре та го ро́кна* [V,PM,261]; ~ *и охче́ре оти́де. И вели́ му змие́та на охче́ре: "Побра́тиме, ја сам змúј, са бắхтахмε сас ади́н дру́к змúј и ми надви́, та ма сега́ тук фắрли"* [V,PM,261]; и: **офча́р** ~ *ја́-сạм офча́р а́рин, а́рин офча́р ду́ша- та-м са́м дава́л за óфцити. Измика́рут па́, и то́ шо не́ ị алúз офча́р, шо не́ са óфцити не́гуви, а гле́да вắлкут шо си и́ди на óфцити, и а уста́ва óфцити, да бе́га* [MV,K,311]; ~ *таму си го најде,[таму да му плати,[никого при него,[саде један овчар,[на овчар се моли,[аман, заман овчар,[подај ми раката,[од вода д'излезам* [БВ,16].

охắлен* adj 'растревожен, засрамен' ~ *поплакоха и двамината, и така си разделиха един на друг, и си отиде царут нататак. Сиромашката мома останала охắлена при татко ú* [V,PM,34] (– сп. проширена употреба на предлогот **на** наместо 'од': **си разделиха един на друг**); и: **охилен** ~ *ја лалата от много јадови, што имал на Ил'а, му и дал една јаспра дар. И тој го зема дарот, го и врăзал на вракозунјут и си отиде на дома му охилен* [V,PM,171].

оцéј* (< отсее) pf 'исчисти жито или брашно од нечистотии со помош на решето или сито' ~ *утринта́ саба́лин за ста́на, за óцција с'ắм'ạнту да́-ј ч'úсту, за гу кла́да у вр'ắтиш'тắт'ạ* [MS,t,66] – пример за присуството на двоен акцент во периферните источни говори: **вр'а́тиш'та́т'ạ**.

Оцре́шту top. 'место, ниви што се

наоѓаат наспротива од с. Куманич (Драмско)'. Ј. Иванов наведува дека се работи за фонетска промена од **Отсрешту** (ц < тс), наведувајќи го уште и примерот **оцутре** (< отсутре) 'наутро' [ЈИ,МИ...,168].

очаен adj 'натажен, во очај' ~ *од врх Пирин Планина,[очаен глас се чује,[Македонија плаче,[Европа цела беснее,[Англичани и Немци,[Италијани и Френци,[сакат да нѐ поробат* [БВ,151]; сп. **охален**.

очéклен* adj 'со отворени очи', в. **ококóрен** ~ *кóн'у му вéли: "нéмој ти е стрáх! Зéми двé лáтки и вjáхни ми, и, когá ки úдими нá жúвата вóда, тáму úма стрáшни самовúли, га чуват водáта, и, ако úмат óчите очéклини, тóгас спúат"* [V,PM,113].

очеши (са) pf 'ја среди косата со помош на чешел' ~ *утрината, кату стана момчету от халиштету, са уму, са очеши, рече на мајка му: "мале, дај ми мара л'ап да јам"* [V,PM,87].

очи (са)* pf 'се види, се забележи' (?) ~ *и тојнака отиде, зема девет олски мрăша, ги враза уsад кон'а сос девет чингел'а... Тамунака как гу виде ламјата, излезе, сакаши да гу изјади... И кату са очиха уsат кон'ут олските мрăша, фати да јаде и си закачи за деветја úглави сос деветја чингели* [V,PM,78].

очикувачка f 'надеж, очекување' ~ *ув пăлна очикувачка оти сѐ е ка шо трибува ув селту и оти за сѐ сă криви силјајнто, бејзте најповикјă зăрди менăтă на живечкăтă и погулеми арџуве сѐ повикјă и повикјă и răсипувăт, газăт напрежните тукмечки и и ближăт селтă ду турвајне* [ME(P),86].

очубóл' m 'болест на очите' ~ *дéтто о-фатúй очубóл', ká му са-залипúли óчте, ká му-пуцăрвинéли, сăлsи му-тéчат, нă-мóш да-пуглéдне* [ПК,2-(82)].

óца m 'духовник муслимански' ~ *úмаше áдно тýрско сéло: испаднá óцата* [BV,120]; и: **уцá** ~ *идну- кумшúа нă-Нăстрăдúн уцá дóшăл дă-му-гупусáка мăгáрито... óцата му-рéкал дéка мăгáрто нé-е дóма. А дудéка óни мăбитúле мăгáрто сă-răзрикáло* [ДК,155].

оцак m 1. 'направа во куќата низ која излегува димот, димник' ~ *óде дă-гу-пáла. И óде у-испул'ýва уд-уцákут – дéуто си сéде нă-óгăнут* [ДК,117]; 2. 'огништето' [BV,120]; 3. 'просторија во која се наоѓа огништето' [BS,120](?).

óш'ти adv 1. 'кога нешто е присутно, изразено и продолжува да трае' ~ *нúă óдиме ус-зóлвата, óна óште бúше мóма* [ПК,2(251)]; ~ *и вил'áт: "фáт'ąхми тóлкус дýш'а, алá идúн ч'ув'ăк, кăк ја вúд'ą фóтографúјата, фáти да плáч'и и óш'ти плáч'и"* [MS,t,25]; ~ *му вилú на н'éгу: "пóт' мáјч'ин-ти!...ч'ą з'éнт'у спú óш'ти; кăк да гу разбудúми?"* [MS,t,17]; ~ *и на А лéксандрус с'éстрит'ăму д'éн' и н'éса óш'ти ж'úви сă* [MS,t,-61];~ *вил'áт паш'áта и валúту "óш'ти н'éма за ни дад'éш' дај-д'éми?" "Н'ăј варéна мáнц'ата óш'ти!"* [MS,t,55]; 2. 'нешто во поголема мера' (**óш'ч'и**) ~ *р'éч'и сфáтут: "бúш'и óш'ч'и пóóстра, си брúч'ах таш'áцитy си ускабúй"* [MS,t,78]; ~ *к-óдăт за брáшно дă-тéрат ут-тúą шóпките тáм, уд-Бугáрто. Кá ки-н-сă-пýштаа, вúкше тéјко, ус-кáмине: у-у, вúкаа, бóже, у-у. "Вúą цéли Гăрци сте, óште нă-мăгáрто нă стрáна кá сéјте, сă-знáјте óт сте Гăрци, а уд-Гăрци бéкте, тýк úјте. А дă-*

с-јóјте пá у-вáшто" [ПК,2(322)]; **3.** 'придавање, односно повторување на означеното' – во скратена форма: **ош** ~ *"Сјáа, вúке, ќи-ит-изéдум, вúке вáлко". – "Ош пó-н-гóре ќ-óдме, дрýк шó-ќ кáже, вúке, урáчо"* [ПК,2(265); ~ *и áрно áма тýк кá дуjдéме тýк устáнáме; нá-мужéме дójме до-вúјме Кýкуш óш аднóч* [ПК,2(252)]; сп. **ошт-иднúш** 'повторно' ~ *éм ричé на нéгу: Дýхо биз глáс и глýх, јáс ти повéлам: úспадни уф-нéгу, и ошт-иднúш да не флéзиш на нéгу* [MVK,285] – во контекстот предло-гот **на** се јавува со функција на 'во' – да упатува на внатрешност: **да не флéзиш на нéгу** (м. 'во него'), понеобична е употребата на предлогот **уф** со значење на 'од': **јáс ти повéлам: úспадни уф-нéгу**.

П

па adv 'повторно, одново' ~ *на у́тр̆ата де́н сąба́линта, на́ сă фа́шќăт, са бо́рат ду ве́чăрта. Па́ нă мужéл дą нăдви́е ни́ то́а, ни́ то́а* [ИГ,113]; ~ *с-га́ ги-но́сąт и ти́ą пąри́ що-ни-ба́ą варна́ти и-но́сąт и-дру́ги пąри́ на́ дą тва́рąт, дą-зе́мąт. Исто пра́ј о́н-пą... Ги посре́тąл фи́но, тва́, о́нова, и-ти́ą пąри́ ги-вра́т'а* [ЛС(К)113]; ~ *по́сле не́ко минýта му-ве́ле де́уто: "Оди, ве́ле, зи́ми фăлцáнто". И то де́те о́де, на́ чукну́ве нă-вра́тта. Цáро, е́дна шăка́ пăри́ му-да́ве* [ПД,145]; ~ *ве́л'ат па на сле́пјот: Ти́ што ве́лиш зарди не́го, о́н ти упули́ о́чити? И о́н ре́кąл: Профи́тин ки би́ди. Не́ верува́ле Чифу́тите за не́го да бе́ши сле́п* [MV(K)-259] – во контекстот го среќаваме сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење, наместо 'дека': **не́ верува́ле Чифу́тите за не́го да бе́ши сле́п**.

па part (за засилување) ~ *Ти́ą му-ви́кąт: "Па-не́-и ло́што дą-го-пови́ками. Ка́ко ју́нак сąс-на́шąтą гру́па дą-с--скло́пи"... Гла́вниą ви́ка: "На́што дру́штво така́ с--сложи́, дą-ти-при́ми со-на́с а́ко милу́ваш"* [ЛС(К),116]; ~ *Кумши́ити не́гови, и дру́зи што гу зна́ја по́скоро о́ти бе́ши сле́п, ве́леа: Не́ и во́а што се́диши да про́сиши? Дру́зи ве́леа: Во́а ја. Дру́зи па: Оти ката́ на не́го мња́са. Па во́а ве́лиши: Оти ја́-сąм* [MV(K),258]; ~ *би́ле ќе́рки нă-не́куа ца́р. На́јгуле́мта би́ла ли́чна ка́у зве́здą, сре́днăтą ка́у мисичи́на, а на́ј мăле́чкăтă-пą ка́о сла́нце. Та́ гуле́мта а-тукми́л нă-гуле́миут бра́т, та́ сре́днăтą нă-сре́дниут, а мăле́чкăтą о́н ă-зăдăржа́л* [ВВ(Кр),312].

паап interj 'подржување на звукот од удар' – *"Ај бе дă-вле́зăм кăдинăтре бе́ки вра́тта утфуре́на-е". Вле́га нăтре. Паап, вра́тта ă утвору́ва. Ко́а скукна́ле, же́нта ве́ле: "Та́тку-ти, бре, си до́е". И сăзгушна́ле* [ДК,127].

Павле 'м. л. име запишано во Гевгелиско' [ТГ,115].

Пада́липтето top. 'место во близина на планинскиот премин **Пре́секите** (с. Трлис, Драмско)'. Ј. Иванов ја допушта можноста дека овде во средните векови имало **ан** (зграда за одмор на патниците) и го поврзува со старото значење на *падалиште* 'место в планина за одмор' [ЈИ,Ми...,168].

Пада́ло top. 'место каде што има водопад' [ЈИ,Ми...,168]; сп. **Арами́цко Пада́ло** – Калопот, Зилјаховско [ЈИ,Ми...,70].

падар* m 'чувар на полето, нивите, лозјата' – нему му е поверена летината, бидејќи тој кога се зафатил за таа работа се заколнал дека *"право*

ке гледа и право ке гуворе" [ТГ,-279]; ~ *и таму, дека хесап чиниха, ету дојдоха ламините падари, ги собраха мулитата* [V,PM,44]. Поради замената на носовката од заден ред со **ă** (сп. гл. **пắде**) нормално е да се очекува дека зборо-формата ќе гласи: **пắдар**, но поради неинтензивниот изговор на неакцентираните **а** и **ă** дошло до неутрализација меѓу нив и оттаму: **падар**. Потврда за кажаното наоѓаме во примерите што следуваат ~ *вијă пă си имắт кắту пắдарă, кắту измиќарă, ши – сијмејнă* [ME(P),84]; ~ *ут прибруждејнă дур нă тригускатă, sастрă и катă вечắр пắдајрјуту носắт пу две кошници гроздă* [ME(P),91]; со зачувани траги од назализмот: **пắндар** ~ *зе́вắт се́а пуле́ка-пуле́ка де́к ќ-о́ắт – нă-ло́јзито. Одắт, сă-нắја́жцắт гро́зде удло́јзито. Сă-нắја́жцắт гро́зде и о́-дắт нă-кắли́вắта нă-пắндарут. Висо́ка кắли́ва, су-скала́ сă-кắчфа́ја. Ви́кắт: "Оj пắндắр, о́j пắндắр!" Не́ма пắндắр* [ВК(Тр),323].

падарин m, в. **падар** ~ *Кату чу татку и, ча побегнаа, ха и зел после да а тера и а пристигна на пắнтјут. Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата, са чини кату бустан сас либиници, пак тја са чини падарин, гу и чувала* [V,PM,279]; ~ *едно́ врја́ме еди́н чове́к са чини́ пада́рин, се́лските лозја́ да ги чу́ва, и, кога́ узрелја́ха ло́зите, дофа́диши една́ самови́ла, на́ј-одбера́ното гро́зди тја́нака гу ја́дјаши, и то́јнака, кату не мо́жиши да ви́ди, ко́ј гу јаде́ гро́здиту, зема́ една́ ста́пица* [V,PM,139].

Па́дежо top. 'дол' (Липуш, Валовишко); Ј. Иванов го изведува од *пад-* [ЈИ,-Ми...,168].

Пади́ните top. 'ридна месност со длабнатини' (името е познато во Серско, Драмско, Валовишко; разновидности: **Пади́на, Пади́нето, Паде́ната** и др.) [ЈИ,Ми...,168].

падне (и: падни) pf 1.'нестане, се загуби' ~ *ко́ј ки јади от тиа смокви, ке да му паднат роговиту!* [V,PM,35]; **2.** 'отиде, излезе' ~ *е бре, дивојче јубаво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними* [ТГ,-100]; ~ *си-има́ле ина́-чу́па и ину-де́те. Е, то́ кắтă-де́н уде́л нă-ло́ф. Дуне́сăл ину-де́н ина́-ирби́ца. Же́нтắ-му си-ă-кла́ила та́му, пắдна́ла пу-дру́зи ра́бо́ти* [ДК,115]; **3.** 'изгуби рамнотежа и се најде долу (на земјата, на подот)' ~ *сă убрна nasа́т' да ви́ди и гу гл'е́да кутý парта́л ту́ш'каш'т'е́м на в'ạтиро́ па́дна у мур'е́ту* [MS,t,58]; ~ *сто́р н'ă ина́ ку́па, заш'то́ за па́дними и сă удри́јми* [MS,t,62]; ~ *си sи́гна нуга́та и хи́тра Пе́три па́дна ут дало́т у ина́ја тра́ни* [MS,t,75]; ~ *уста́нува сắс ино́ кри́лу ко́н'у и фа́ш'та да си па́ж'да на зим'а́та и така́ си па́дна у иди́н гла́мбо́к до́л гул'а́м* [MS,t,23]; ~ *ко́га гу-ре́кắл то́: "е́л у та́-те!", зăбура́вắл сирума́у де́ка нă-пле́штите но́се гắрне и-рắши́рва ра́ќите и ста́пу су-сѐ па́днắл, сă-искắршắл, сă-истури́ла и бини́ќа́та* [ДК,152]; ~ *и тугас си р'е́ч'и Кра́л'у Ма́рку: "н'ắ-сни в'е́јки за ж'иво́т!" и па́дна сă уклава́ и така́ му уста́наха ко́кале́то на по́ртит'ạ* [MS,t,39]; и: **пани** ~ *и́сă н'емладу́сат крила́та, за ти утинц'а́јат да за па́ниш' у мур'е́ту* [MS,t,58]; **4.** 'удри (гром)' ~ *и са небје́то заоблачи за да фа́ти да́ш,*

и са за лъ́ска там на една́ ба́рчи́на, и са еви́ха два оганје́ и ... погъ́рмја оште аднъ́ч по-сра́шно, и ви́де, чи ади́на о́ган ди́гна са, та па́дна фаф поле́то, фаф ади́н са́с [V,PM,261]; **5.** 'пресече, обори' ~ *е, гре́де ца́рут дъ́ и нъ́по́е ко́јнъ́та – а ви́жца чу́пата. Ле́па – слъ́нце гре́е. Му ве́ле нъ́ ъ́ргатте: "К-о́јте, та́м и́ма ина́ тупола. Къ́-па́дните та́ тупо́лта, и́ма ина́-чу́па"* [ДК,115]; **6.** 'се изнемошти, умре' ~ *но́з дру́гицу, ш'ту си ути́ди, н'е́са: "а́х!" , у́тр'ъ: "ах!" ни ути́ди иди́н м'а́јанц и па́дна, си умр'а́* [MS,t,42]; ~ *ним се кла́ни, лудо младо,[ним се кла́ни ти уф мене,[тук за твоја брза којна,[јуште рече малој моме, јуште рече не дуриче,[је паднала брза којна,[је паднала, је јумрела* [ТГ,197]; **7.** 'погине' ~ *пу́кна пу́шка, ле́ле,[пу́шка пу́кна, пи́ле Спа́но,[ду́ри го́ра је́кна – ју́нак па́дна* [ИГ,108]; ~ *[дваја́ст и пе́тми́на, ве́рна дружи́на:[на́јнъ́пре́т въ́рви Тра́јко Мора́рцки,[по-не́го о́ди Ту́ше Богда́нцки,[пра́во си-те́гл'ъ́т за-Стујъ́кацво,[јо́дат и не́јат и за-бо́ј ми́сл'ат:[пра́во стрел'а́јте, пра́во фъ́рл'а́јте,[од-на́с падна́а ду-три́ста ду́ши,[уд-ни́х падна́а ду-три́ ил'а́ди* [ПК,2(272)]; ~ *тугај стъ́на́ та́а чу́дба. И на́ште те́пъ́т и Ту́рцте те́пъ́т. Адно-вре́ме Ту́рцте по́сустръ́шија. Се́тнъ́н зъ́пъ́ли́ја не́колку ду́ши та́м, уф-Къ́-ли́нуво. Ее, ми кумите и́мше Къ́-ли́нуво, а́ма не пъ́дна́ ут-куми́тин ни-ъ́ди́н, ни́што, са́мо де́ца шо-јзгуре́е уф-ка́штте* [ВК(Мал),289] -- сп. додаток за место без предлог: **куми́те и́мше Къ́ли́нуво** (наместо 'во Къ́линуво'), што се третира за балканистичка посебност; **8.** 'изгуби во игра' (во случајот игра на табла) ~ *фа́шка́т да игра́ат на та́бла. Та́ткуто ричел: "Кој ки па́дне, ки му иска́рме о́чте". Де́тто са́ пучуди́л... си ре́кло на у́мут: сто́ј да па́днум и ја́с ед-на́ш, да ви́дум, шо́ ки-пра́ве во́а та́тко* [ИГ,114]; **9.** 'добие' ~ *муриче на дефут: "На ти на тебе дибелто месо; на оралут – ца́рвенто месо, на мравата коските". Риче дефут: "Куту ка саках, такоф дел ми падна"* [V,PM,35]; **10.** 'стигне' ~ *навечъ́ртро си-и́дъ́т бра́тјата-му уд-ло́в дека би́ле. Пу́л'ъ́т крива́тут – мо́ме лигна́ту. Одат а-скорну́вът. Му ре́кле: "Шо́ тъ́ка́?" Му ре́клъ́: "Тъ́ка́ и тъ́ка́, сакаа да-ма-зако́л'ъ́т и стана́ ја́зика бига́ј и де́ка пъ́дна́ј – у-ва́ште ръ́ци"* [БМ(Зб),198] – кратката дативна форма за м. род **му** се јавува во две нерегуларности, прво: употреба наместо дативната за ж. род 'и́': *о́дат а-скорну́вът. Му ре́кле;* второ: наместо дативната множинска форма 'им': *му ре́кле: "Шо́ тъ́ка́?" Му ре́клъ́: "Тъ́ка́ и тъ́ка́, сакаа да-ма-зако́л'ъ́т";* **11.** 'се случи' ~ *и ви́ка, така́ и-така́. Он му-ви́ка: "Та́тко, мно́гу ле́сно-е тва́, ви́ка, ки-па́дни гол'а́ма су́ша. Се́дам годи́ни ки-би́ди гол'а́ма су́ша, н'а́ма ни́што да-и́ма"* [ЛС(К),112]; **12.** 'се симна' ~ *"Ка́ ки-па́дниш, ръ́че́, нъ́-до́лу уф-ливајте, та́м и́ма, ръ́че́, ки-тъ́-прасре́тнъ́т две́ кучи́јна, едно́то, ръ́че́, бе́ло, едно́то, ръ́че́, ца́рно... Ку́чишчъ́та ка́ ки-съ́-ну́шчъ́т уф-тебе, пу́шкъ́та о́ш ка́ ка-зи́миш да-нъ́пъ́лниш* [ПД,147]; **13.** 'клекна' ~ *ка му дујде́ иде́н шо му дла́жиши де́јсет илја́ди гро́шови. Чу́нки нима́ле да му и да́ди, пувел'а́ ца́рот да са́ пра́да́ди, и на не́гу, и на жена́ му, и де́цата му, и сѐ шо и́маши, и да си пла́ти бо́рцот. То́га падна́ измика́рот да му си мо́лиши на не́го: Афе́ндо, ти са́ мо́л'ам да*

ми чéкаш [MV(K),68] – во извадокот се забележува следнава посебност: директниот предмет е придружен со предлогот **на – да сă прăдáди, и на нéгу, и на жéна му** (оваа специфичност ја познаваат и западните и јужните периферни говори); ~ *нáшал идéн ут измиќáрито шо бéа зáино су нéго, да му длăжиши на нéго стó грушóви: да гу фатú ут гăркл'áнот, ки му удáваши- ... Му паднá тóа сарóмăх на нóзити му, му си мóлиши* [MV(K),268] – во извадокот среќаваме нерегуларна употреба на предлогот **од** наместо 'за': **гу фатú ут гăркл'áнот, ки му удáваши...** – за ова поопширно во граматичкиот дел; **14.** 'капне' ~ *зимнидéле úмше áма пó-мáлко. Пúјаа чувéцте нóго вúно. Имше цăрно грóзде, јáка шл'úпка, дибéла, нé сă-јáјше, за-вúно бúше, áдно цăрно вúно – вăпцúвише дèк ќипáдне* [ПК,2 (215)]; **15.** изр.: **паднал гол** (= останал без облека, гол) ~ *мăжо нé кăндисáл, рекал: "Нáс не: зăбрáнно". "Нé е, рéкăл, вă лăжáл тóо шо-ви-зăбрăнúл, јăдéјте". Е, фăтúли тúă друґо: дéн тóо дăрво, шо рéкăл Гóспу: уттóо дăрво дă нé јáјте, фăтúли, јăдéли, јăдéли, пăднáли гóли. Нă-друґо: дéн úде Гóспо им-вúке: "Елáјте, елáјте", вúке* [ПК,2(237)]; **вéјште му пăднáа** (= многу се посрамоти) ~ *нéјќе да-флéзе, вéјште ќи-му-пáднат* [ПК2(155)]; **падна́ бóлин** (= се разболе) [ПК,2(150)]; ~ *царјут от мăра дни сетне са беши разбол'ал от тешка болка и са фати от вăрла чума; кату гу изчука, падна четиридесјат дни болин, после умрја* [V,PM,195]; ~ *димéк дă-пáдне бóлин, тóлко дăуслăбéе дă нис úглини ýши дă мóш дă-пумúне, куту кóниц* [ПК, 2(182)]; **уд-магáре ќи-пáдне чувéк** (= му се кажува на некого што премногу се ангажира, без одмор) ~ *нúм сăвáрки тóлко, уд-магáре ќи-пáдне (чувéк), пá ќи-с удмóре* [ПК,2(204)]; **уд мене падни, куту на камин падни** (= така "порачува" магарето на човек кога го јава) ~ *"уд мене падни, куту на камин падни – на место устани!"*, додека коњот обратно порачува: ~ **"уд мене падни, на душек падни, на еднăш стани!"** [ТГ,79]; **му паднала тешка дремка** (= му се приспало) ~ *јуридил си, дуздисал си ду два сива којна,[кинисахте, Ванґелино, пу бели друмуве,[ка дујделе, леле цанум, ду среди на пăтот,[му паднала на Јуванче дури тешка дремка* [ТГ,40]; **капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш** (= кога човек има големи непријатности од нешто и сака побрзо да се отстрани) ~ *ако при ткаењето жиците се заплеткуваат или се кинат, тогаш таа што ткае ќе каже: псешка работа! Капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш. Седни па прапејви!* (како кога се оплакува мртовец) [ТГ,364]; **нéма дă-т пáдне ýстта** (= нема да ти се случи ништо лошо ако прозбориш со луґето) ~ *áк кáјш адно дóбăр дéн нă-чувéк, нéма дă-т пáдне ýстта, прăгувóри, зăшó си-чувéк* [ПК,2(180)]; **шáно и́ паднá** (= повредена и́ е гордоста – иронично) ~ *ее, сјáа друґут цáр пă-с-имáл куту нúц кá úмме дéн, нéли прáзник. Сă-збрáли, и о викáле нăрóдо. Цăрúцта пучăстăвáла, пучăстăвáла нă гóстто, áма кути чувéк сă-јзлăжáла нéли, сă-јспăрдéла. Цáрут му-пăднáл шáнут, óти сă-јзпăрдéла, зúме гă-нăпăдăве* [ПК2-(Кре–300)]; ~ *бре шо и са кажá-*

ло, пă сă л'ýте, шáно ú пăднáл....; **нéма úгла дéк да пáдне** (= кога на едно место има насобрано многу луѓе) ~ *нă-пăзáро úгла нéма дéк дă-пáдне, тóлко нарóт нé бúло* [ПК,2(166)]; **ми-пăднá нă-ăкăло** (= се присетив за нешто) ~ *ги-убисúла рúбите нă-тăвáно, и пá си-излизéла дă-бăрке нéкуј друк килипýр. Сă-шушкáла тýка-тáм, и ét-ти-о вăлко прăд-нé: "Дéк си кинисáла, мурú кýмо лúсо, нă-мéне пă-ми-пăднá нă-ăкăло дă-дójдум пăр-тéбе, дă-т-j-ă-вúдум кăштта"* [ВК(Пат),286]; **жал ми падна** (= почувствував жал, се ожалостив) ~ *три дивојки сусам берат,[сусам берат, песма пејат,[песма пејат спрутив мене,[жал ми падна, џан дивојко?[си искарах шарен кафал,[си засвирех спурти нихка,[ми с-испушти дробно стадо,[си направи гулем зарар* (= голема штета) [ТГ,338]; ~ *царјут гу виде и му рече: "не идиш на меника да си цениш?" Мајдон му вели: "идам". И така са цени на царјут и са куртулиса от протудраку. И млогу са зарадува Мајдон, а протудрак млогу жал му падна* [V,РМ,73]; ~ *нéкуј гу-учúл дéјту нóгу. Ех, си-вăрнáлу дејту дóма, гу-нăјдýва тáтку-му дăнăмăна. Му-пăднá жáлус нă-дéјту зă-тáтку-му кá гу-видé* [ВЕв(Кор),303]; со исто значење: **му-паднало грех** ~ *сúчко сă-устăвúли нă-нúвите и сăрпуве и сè. Пу-пăтиштта, нă-мужвáлисă дă-нóсат, и мăлéчките дéца сă-ги-устăвáли пу-пăтиштта. И мójта бáба, тáа шо бúла рóдина уф-сéло Стрéзуво, чúчу-j, адúнјо гă-устăвúл нă-пăто, а нă пóгулéмјо му-пăднáло нóго грéх, сéтне утúшăл, óн гă-зимáл, си-рéкăл: "Дéк сúте, дéк нáште дéца к-ýмрăт иóна нéк ýмре". И сă-зăминáли нăвáки. Струма сă-гă минувáли, нóго тишкутúј сă-имáли. Сétне сă-јăвúла нéка: бóлис, испáнска бóлис, гизăтрупувáли уф-нéкоо вáр, гифăркáли уф-нéкуј дýпки* [ПК,2(Ним–275)] – автентични кажувања на информаторот Милан Гогов роден во с. Ниманци, Кукушко, за голготата низ која поминале Македонците летото 1913 г., кога грчката солдатеска со оган и меч ги принудила да ги напуштат родните огништа; исто: **тăнгą ми пąднá** ~ *тăнгą ми ị пąднáлу зą тéбą* [ПсС(З),67]; **гу-пăднáл мăка** (= почнал да завидува) ~ *имáло двýјца брáте, а нóго ýбуво пуминувáле. Дóбро-ама ѓávуло гивидéл óти нóго ýбуво пумúнувăт и-едúн друк сă-рáнăт... И-тăкá ѓávуло гу-пăднáл мăка óти тóлку árно дă-пумúнăт* [ПД,165]; **му паднало криво** (= се нашол повреден, омаловажен) ~ *на дедо Госпуд криво му падна и тоги праклáна: "Уд сега и дејна и нока да работиш, и ка ќи дуработиш па пуд мишка рабутенто да си гу земиш"* [ТГ,365]; ~ *кога пуминуве дистина дена, некуј чувек па му веле: "А, утре ки дојме уф тебе на ракија, утре е Св. Јован!" – А кога му дуjдел ушите един Св. Јован увчарут му паднало криво и гу пите попут: "Ама, попе, уште колку Свити Јувановци има?"* [ТГ,26]; ~ *она тргнала сусе јарци, сусе кози да оде на јазлăк, да летуве уф планина. Идеќи пу пăтут сè си пракажувала: "Трш, јаре в планина! – Серем се Сечку на брадина!" – Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни да владеје* [ТГ,13]; со исто значење: **му паднá тéшку** ~ *кá флéгал цáрот да убúди сфадбáрите, а видé тáму идéн човéк*

*шо не́ бе́ши примине́т да ли́чи за сфа́дба. Да му ве́ли на не́гу: Прија́тил, ка́к си дуј*дэ́ *ту́ка, шо нема́л си ру́ба за сфа́дба? Па о́н му падна́ те́шку. То́га ричэ́ ца́рот на измитчи́ити: Варза́јти на во́а* [MV(K),270] – мешање на заменските форми за прав и неправ предмет е позната работа во македонските дијалекти, но овде, во југоисточниот дел, во нерегуларностите е вклучен и номинативот, што претставува повисока форма во нивелирање на падежните остатоци кај заменките: **па о́н му падна́ те́шку** (м. 'нему му падна тешко'); **му падна лошо** (= му се слоши, изгуби свест) – на тримерциите, тие што три дена гладуваат за време на **Велики пости**, им купуваат лимони но само да ги мирисат – **да им не падне лошо уд глади** [ТГ,14] – посебност во врска со збороредот: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата *(да им не падне лошо)* ; **ма̏нгла па́дна** (= згусната водена пареа, магла, се спушти близу до земјата) [ПсС(З),68]; **па́дна на̏ ло́шјут пъ́т** (= се упропасти) [ДК,106]; **му падна́ уф гъ́рдите** (= го прегрна) ~ *о́шти дале́ку биде́ки о́н, гу виде́ та́тко му, и му прижал'а́, и тъ́рча́ да му падна́ уф гъ́рдити, му гушна́ да му бацу́ваши* [MV(K),281] – во текстот среќаваме две посебности: прво збороформата **биде́ки** ја зачувала својата глаголност: **дале́ку биде́ки** (= кога беше далеку) и второ: кратката зам. форма за датив **му** се јавува во функција на акузатив: *му гушна́ да му бацу́ваши* (наместо 'го гушна и го бацуваше'); **падна на ногите му** (= клекна) ~ *му ве́ли: "а́ди сега́, и́ди си па́к да́ отво́риш магази́ите, да си гле́даш рабо́тата здра́ва и да не́ ве́лиш о́шти едно́ч, ча садэ́ на тво́јта ка̏шта е Бог!" Тога́с и то́ј гу позна́ и падна́ на но́гите му да гу про́сти* [V,PM,153]; со исто значење: **му падна́ на коле́ната** ~ *Как му фъ́рл'але, затфори́ле но́го ри́би уф гри́пут, ду́ри ки си ски́ниши. И а вика́ле на другари́те шо би́ле уф дру́ѓут ка́икут, да до́јдат да и пума́гат... Ка виде́ Си́мон Пе́трос, му падна́ на коле́ната Ис...-ова* [MV-(K),272]; **падна вогин от небету** (= удри гром) ~ *ету и едни кираџие проминаха приз таму и вел'аха: "ама чиница олан таја нива!" И тој кату чу, рече да са похвали и му вели: "моја е таја чиница!" И ошти речта не доречи, падна вогин от небету и са запали чиницата, фати да гори* [V,PM,86]; **му падна́ стра́х** (= се исплаши) ~ *ричэ́: А фе́ндо, ти пузнајах на те́б шо си иде́н скри́вин човэ́к, жни́иш де́ка не́ си сиа́л, и избиру́аш де́ка не́ си дава́л; и му* (ми?) *падна́ стра́х, да ути́дох, гу скри́х тво́јто карагро́ш уф зе́мнјата* [MV(K)271]; ~ *му ве́ли: Ста́ни си, зе́ми си де́тито и Ма́јка му, и о́ди си на зе́мн'а Израи́лцка. И он стана́л, си а зе́л де́тито и Ма́јка му, и си дујдэ́ на зе́мнја Израи́лцка. Ка съ́ научи́ па́ шо цару́ва А... на Јудэ́а, му падна́ стра́х та́му да си о́ди* [MV(K),306]; ~ *ре́кал: Афе́ндо, а́ко си ти, по́вели да до́јдам ка̏т те́п ја́с пу во́дата. Он му ре́кал: Ела. И слизе́ уф ка́икут Пе́трос, си газа́ уф во́дата, да си о́ди ка̏д Исус. Ни́ли бе́ши ве́тар си́лин, му падна́ стра́х* [MV(K),267] – предлогот **уф** многу често се јавува наместо 'на' (и обратно), освен тоа, во контекстот, се јавува со значење на 'од': **и слизе́ уф ка́икут Пе́трос** (= се симна од каикот Петрос); дека не се работи за превид наоѓаме потврда во друг пример

од истиот текст: **и испадна́ уф не́гу лошутѝата** (наместо 'од него'); за ова в. во граматичкиот дел; **на две дни отгори падна** (= за кратко време тешко се поболи) ~ *тогас познал, ча беши неговата жена нивјаста. И заедноч стана куумџиата и отиде на пашата да гу здигни, ама напразно му беши хожданиту: најди таму зид... Така куумџиата от јад, от кахăр, на две-дни отгори падна, разбол'а си и умрја. Џіатету га зема жената и си седна аф куумџиовата кăшта* [V,PM,70]; **падна́ на арами́ити** (= се најде во рацете на разбојници) ~ *ре́кал на не́гу: На́, да гу гле́даш. Кój се́ја ут ви́и три́ти ве́лиш ти, да би́ди кумши́а на то́ чове́к шо падна́ на арами́ити? Он му ре́кал: То́ шо прави́ добро́ту на не́гу* [MV(K),277].

пáднýва impf 1. 'се руши', в. **паѓа** ~ *е-па, тва́-е, ви́ка, мно́гу про́ста ра́бота. Ква́ ќи-у́мри жената, по́ла све́т паднýва за-мажо́. Или мажо́ ква-ќи-у́мри за-жената. А-осо́бено за-мажо́ жената, о́ти мажо́, немо́жи да-се-испе́ри и-така́ си-и-принадда́рино* [ЛС(К),120]; **2.** 'ја губи борбата' ~ *бе́го шо-би́л ту́ка, гле́да, ка́ро по́ си́лан. Ама го-и-сра́х чов'а́ко. "Не́мој да-ми-обо́риш, о́ти у́тре на́ли..." Ту́рчино се-зака́н'ал... И се́а гле́да бе́го, хм, хм, не́-му-уџдису́ва ра́бота. И-ви́ка: "Ту́к и́ма н'а́што". Ко́лку са́т, два́ се́-бо́рат, ни́кој не-паднýва* [ЛС(К),122].

паднăн adj 'наместен, ставен' ~ *двете деца на човекут си спале заедно. По-големјут станувал порано. Коа да виде, пăрвната састра, от как јале кукошката, един алтăн паднăн до главата на брат мо* [V,PM,274]; в. **пăднáт.**

пáѓа* (и: **пáж'да,** односно **пáжќе**) impf 1. 'се изместува од повисоко на пониско место, по законот на земјината тежа' ~ *и ќи-зе́ла сто́мните, ќи-зăмина́ла зă-Чучу́ро. Еди́н-пăт, гă-стрите́ла не́каа же́на, сă-вика́ла Го́рска сăмуди́ва. И ре́кла: "Мо́мичко, да́ј-ми дă-пи́јнам во́да". Та́а мо́мичка и- пуда́ла сто́мнăта дă-сă-нăпи́е. "Блăгусло́вна да-си, ка́ ќи-прăгуво́риш, ка́ ќи-с-јо́диш до́ма, зла́то и стре́бро уд-у́стта да-ти-па́ѓе"* [ПК,2(Кpец– 301)]; ~ *удо́л џ'ами́јата има́ш'и иди́н сара́фин, па́ж'да на вра́х сара́фину и гу уклава́ва* [MS,t,56]; ~ *"да ја́хна ко́ну, да по́ја на дру́ги сила́, да м'а́там пари́ на зим'а́та, да вил'а́т л'уд'е́ту ут Го́спут' пари́ па́ж'дат"* [MS,t,20]; ~ *дујде́ло вре́ме – руди́ла. Лижа́ќи ма́јка му, о́н, о́ште ка́ па́жќе ут ма́јкă му и ри́пке низ уда́ата, ско́ке – пи́те: ву́јко де́к-е* [ИГ,110]; ~ *море лудо, море младо, ацамија,[нит уд Бога, лудо младо, мома пажќе,[нит уд земја, лудо младо, мома никне,[туку сум ти, лудо, уд мајка рудена* [ТГ,96]; **1.а. – (си)** ~ *и така́ му згур'а́ва крило́ту на ко́ну, уста́нува сăс ино́ кри́лу ко́ну и фа́ш'та да си па́ж'да на зим'а́та* [MS,t,23]; **2.** 'припаѓа, следува' ~ *ричé Го́спот на ва́а прика́зна: Иде́н чове́к има́л две́ сино́ви. И му ричé по́мла́дјот на та́тко му: Та́тко да́ј ми мо́јото де́л шо ми па́ги ут има́њото. И он му раздили́ на ни́х има́њото* [MV(K),281]; ~ *уд него се повелјат села шо са ут солуџкјут јукумат и са пагјат утăда уд Вардар* [ME(P),72]; ~ *ут негу имăт дел сăтă села шо имăт мегјă су негу, и спрути селту уф чиј синур сă пагјă* [ME(P),80]; ~ *Одăт, о́дăт пу-пăтут и си-збуру́вăт нако́ј па́јќа ва́ сега, чу́нки ќи-па́дне*

на идéн уд-ни́х. Гулéмиат: "Јáс акýне-бéк ни́шту нă-мóжикте да-нąпрáвите". Дрýјкăт:"Тăкá...", нáчи (значи) *пувăрзáни би́ле* [БМ(В),196]; **3.** 'се наоѓа' ~ *селту Илицијву шо пагјă узгорă ут друмут носă вăрдарцки пăртал* [МЕ(Р),81]; **4.** 'уназадува' ~ *су секуа менă нă субăштă и селту или паѓă или că кревă* [МЕ(Р),90]; **5.** 'станува немоќен, умира' ~ *că напúва тóј и că фармакóсува; и пáждa* [MS,t,61]; **6.** 'губи во игра' ~ *Дéтто că пучудúл... си рéкло нą ýмут: стóј дą пáднум и јáс еднăш, дą вúдум, шó ќи-прáве вóа мáтко. Кą пáжѓе дéтто óдма пувéл'а ут цáрут дą гу вăрзąт дéтто* [ИГ,114].

паза́р m **1.** 'одреден простор каде што се продава зеленчук, овошје и сл., односно каде што се врши размена на стоки'; има и: **ајва́н паза́р** 'место каде што се продаваат животни' [ПД(Фур)]; ~ *магáр'ąту да гу закáраш' на пазáр'у да гу прудад'éми* [MS,t,55]; ~ *му звáж'да прăстин'ут и ранч'úцит'ą: "н'ăса у тóјта ж'éна?" тóс му вилú : "на пазáрут' прудáват млóгу такфăс"* [MS,t,71]; ~ *синóт му, што и бúл млóгу хáрин, милостúф и прáв човéк, кладé тил'ál да вúка по пазáрите: "нá кóгу úма мáтко му да дáва пет пáри, да дóјди сјáкој да си гу зéми!"* [V,PM,-108]; ~ *вóјден úма нишáни дéка сéлто бúло у-пóле, тáка шу-úма нú́шта шó că-вúкăт:* ***Шúшива Чéшма, Читúри Пăтúшта, Măрнúца, Тăргувýшче,*** *бизбéли тáму сă-прáвело нúкуј пáзăр* [ДК,154]; **2.** 'плоштад, центар на градот (каде што има продавници)' ~ *и л'у са ожениха, тјанака имаши от хако и по на двеста гроша, му а даде на негу, и тојнака, кату излези на пазарјут и чул да продават едни ниви, и тој нака ги купи сос онúа двеста гроша за женинот кăсмет* [V,PM,86]; ~ *"с'ă за ти дáм парú да пóш' на пазáр'у да кýпиш' идúн дугáн' "* [MS,t,27]; ~ *она си купила риба ми јангула,[риба ми јангула и зелен ми бардак,[и зелен ми бардак и пара јотрова,[она си е дошла уд нова пазара* [ТГ,99]; ~ *испаднá нóгу рáну да фáти аргáти ѓундулукчúи за лóзиту. И са пазарисá су аргатúти на дéнут пу двé грóши, и а пуштúл на нúх на лóзиту. Па на трúти саáта испаднá, а видé дрýзи шо сéдиа на пазáрут ајл'áк* [MV(K)-,315]; **3.** 'договор' ~ *пазарот ни беше три лири и лира му даде Петри пишин* [МС(В),77]; ~ *хóąата тогá ки нáјди едúн човéк сос пари, ки гу чúни пазáр еднá вéчер да гу ожéни сос онáја женá, васа нóшт на мрачúло да сá* [V,PM,11]; 4. 'денот кога има пазар' ~ *ýтре· еј пазáр (сăбута, уф Струмица еј пазáр)* [ПК(АЌ)]; **5. Пазар** 'име на населба во Ениџевардарско' ~ *му правáт мегја на полјто ут ветăрут ăј иден град ут турцко врема, а то је Пазар* [МЕ(Р),69]; **6.** изр.: **гупрáвиј пăзáр** (= дадов пари за нешто, го купив) ~ *áјде нáпкум. Гу-устăвú дéјту, гу-носú нăнáка, јá и нéкуи и-купúли, дéца. Мувúка дéјту: Ај бéгај, бил'á ќикýпиш... – Хá, ричé, јá гу-прăвúј пăзáр, ричé* [ВЕв(Кор),304]; **că-бéре пăзáро** (= се организира, се одржува) ~ *Мурáрци пá христијáнско сéло бúше и Алéксуво, тăкá пуд-нáс уд-до- лу, а нúа бúме уф-стридúпăк. Штéмница бúше нáшто сéло, тáм că-бérше и пăзáро уф-питóк* [ВК(Пат),288]; **ус-дéца нă-пазáр нúм óди** (= децата не треба да бидат

вклучени во сериозни работи) ~ *ка̀ сă гу-изрижа́ли ло́јсто ва̀дин! Ни́што гро́зде ќи-не́ма. – Е, ус-де́ца нă-пазáр не́ сă-о́де от ќи-т нàправàт бил'á* [ПК,2(205)].

Пазар Пăт top. 'пат низ кој минувале пазарџиите' (Џума Махала, Валовишко) – образец позајмен од тур. јазик во кој именката се јавува како атрибут на др. именка, впрочем од истава регија е запишан и примерот: *Пазар Јоли*, наспрема *Пазарски Пăт* [ЈИ,Ми...,168].

пазарејнин* m 'жител на градот Пазар, Енице-Вардар, [МЕ(Р),174].

пазарениц* m 'жител на Пазар', в. пазарејнин* ~ *на во извор пăтниците пазарејна и силјајнто ут друјзте села на окулу гу велјат "Бајната"* [МЕ(Р),69].

пазари pf и impf **1.** 'договори да купи **(односно продаде)** некоја работа' ~ *ста́на утúди на гурбе́т (кш'инитјá) и тáм пазáри* [MS,t,18]; ~ *тогас царјувата мома го и пратила сос други траговци на един панаир, му даде хазна пари, што ќи му текни веки да пазари, да земи за да добии. Сакаши да му види умот, дали вреднова за неа* [V,PM,190]; ~ *аз ги пазарúх дăрвата и ти сјáа ним сă-бăрки* [ПК(Грам)]; ~ *кóга сă-пăзáриле и му-ă-дáшăл мăлáчкăта, Мустăфá му-рéкăл: "Аирлúа нéка-ти-е, нóгу дă-ти-жúве, áма úмăј нă-пáмет: мăлáчкăта ти-ă-прудáду, ă плéмнăта, áмбăру и Имúн нé-ти-прудáду"* [ДК,154]; **2.** 'договори со некого за да изврши одредена работа (за пари)' ~ *сăкáле измúќар óни. Вó пáла рăбóта. Му-вéл'ăт: "Сáкăш кăј-нáс дă-дójш измúќар?" Дéтто му-вéле: "Јáс рăбóта пáлăм". – "А рно, élăј! Ќи-сă-пăзáриме. Кóлку пáри сáкăш нă-гудúнта?"* [ДК,127]; ~ *отúде покрáј морéту, најдé едúн гимициа, гу пазари за да гу закáра на еднá касабá кату на Шам* [V,PM,8]; ~ *и тáм пазарú да му стóри на цáр'у идúн кунáјќ* [MS,s,81]; **3.** – **(сă)** ~ *и тój ги з'éва парúт'ą и трăгнува, утúва, нахóж'да идúн дáскал хýбав и са пазáр'ăт да гу науч'ú да п'áј* [MS,t,26]; ~ *тój гу земá и отúде аф морéту, најдé гемúа, си пазари сос гимициáта* [V,PM,23].

пазáрин* adj 'кога за нешто е направен договор за продажба' ~ *дојдé рéд, сáка да úди на хаџилăк, вéли на женáта му: "жéну, сè нá чифýтинот да ги дáваш јáиците, ги úмами пазáрени по стó грóша еднóто и да ги хрáниш децáта хáрно!"* [VP,M129]– присуство на гл. конструкција *има (нема)* + гл. придавка и тоа во првичната варијанта кога придавката се сложува по род и број со предметот: **јáиците, ги úмами пазáрени по стó грóша.**

пазариса* pf, 'уговори цена за извршена работа', в. **пазари** ~ *напкун вăрваха на пăтот три мангусарки, и јаз пасах овците на полето и ги викнах и ги пазарисах да ми требат зăбито* [МС(В),76]; ~ *он па гуворú, да ричé на идéн ут нúх: Пријáтил, нé ти сéчам áкут, не ти пазарисáх пу двé грóшови? Зéми си твójто áкут, и óди си* [MV(K)315] – во извадокот, во функција на вокатив се јавува номинативната форма: **прија́тил, не́ ти се́чам а́кут;** ~ *Небéсинта цариту́на умнјáса су чувéк идéн стопáн, што испаднá нóгу рáну да фáти аргáти ѓундулукчúи за лóзиту. И са пазарисá су аргатúти на дéнут пу*

две́ гро́ши [MV(K),315] – во контекстот е регистрирана проширената употреба на множинската наставка **-и** кај еднозложни именки: **са пазарисá су аргати́ти... пу две́ гро́ши.**

пазарису́ва impf 'тргува', в. **пазариса** [BV,128].

паза́риште* n 'место каде што се продаваат различни работи, но основно за исхрана', в. **паза́р** ~ *ету еди́н де́н излезе́ ра́но от кӑштата му... промина́ приз паза́ришт*е*то* [V,PM,17]; ~ *ее-е, сӑ-сика́вум, ка́ не́ сӑ-сика́вум, кут сја́а ме́-ј: уфпито́к сӑба́јлинта, вујко пригна́ вӑло́јфто, уддé нӑ-мисúркӑта. Шо́ бре́ та́м нӑ пӑзӑри́шт*т*о сӑнӑпална́ило чуве́ци? Кукуше́не си́чките избига́ли* [ПК,2(247-248)];~ *кату чу така Мајдон, отиде на пазариштету, купи свингер и отиде аф протудракувата тавлахана, му здигна на кон'ут ногите, му тури свингерут, гу вјахна* [V,PM,74].

паза́рлӑк* m 1.'работи купени од пазар, односно од дуќан' ~ *остретна́х кӑд до́дне, сӑ-вӑри́нише, но́шише пазарлӑци* [ПК(Мут)]; 2. 'договор' (во овој случај не е купопродажба) ~ *Кулуф стре́кса, и чини́ха пазарлӑк; и така́ гу зема́, гу закара́ аф ба́н'ата* [VP,M,11]; ~ *зашто́ пристапкаш за́коно*т *спрӑти пазарлӑко*т*, што чини́?"* [VP,M,12]; ~ *пак лудојут отиде на гранчаровото село, промина приз гранчаровата порта; изл'ази гранчаровата мајка, му вели: "дека хождаш?" И тој ја вели: "касмет сакам". Фатиха тамо, пазарлик чиниха, са глави* [V,PM-230]; ~ *та́мо те́раши кӑсме́т така́ пожале́н сирома́х и си најда́ та́мо е́ди́н богат човек; на́ не́гу са цени́, биз да чи́ни не́кој пазарлӑк. Гимицийата се́тни са вӑрна́ па́к назат* [VP,M,108]; ~ *тогас тој му и рекла на них: "јазе ја скокнувам, ама сакам пӑрво сос царјут да чинам здрав и јак пазарлик сос писмо и сос мјухјурја"* [V,PM,185]; ~ *и гу закáраха у цáр'у думá и стóр'ąха пазарлӑк у нид'ӑл'а за сӑ винч'á-јат* [MS,t,28]; – кога ќе се приближи *Ѓурѓодин* почнуваат да се договараат кој со кого ќе **крдари** (заедничко чување на овците од повеќе сточари). Тогаш се гледаат сметките колку е потрошено за сено, за крма, го поделуваат тоа *на глава пу колку ќе дојде*, и кога сè ќе средат пристапуваат кон **пазарлук** [ТГ,377]; 3. изр.: **чини́ха (сто́риха) пазарлӑк** 'се договориле за купување-продавање' ~ *кога влезоха во магазиата, видоха, што н'ашто му требуваши, тамо имјало; фатиха, пазарлук чиниха за некој педесет хил'ади гроша* [VP-M,177]; ~ *ути́ди на тас ма́ндра за да в'е́ни ж'и́вини, сто́риха пазарлӑк* [MS,t,16]; и: **пра́ват пӑзӑрлӑк** ~ *ка́рӑт-гу нӑ-паза́ро. Сӑбе́рат та́м си́те и ара́пино та́ма. Пӑзӑрлӑк пра́ват, ба́бӑта не́јќе до: да́де угла́мнико, а ара́пино гле́де до:-фа́те угла́мнико. Нӑпрӑви́ли пӑзӑрлӑк* [ПК,2(Ним–270)]; ~ *гу пра́в'ат пазарлӑку три́ста драхми́* [MS,t,55]; ~ *и́де пӑјто́нут на ме́стто, запи́ре, гуле́мцут гу прӑви́кӑве ура́чут: "ќи-м-гу да́јш то́а де́тто на ме́не. Ко́лко пари са́киш ќи-ти да́дум". Напра́вӑт пӑзӑрлӑкут* [ИГ,111].

па́зва* f 1.'местото кај градите, накај мишката' ~ *тојнака, как га зема грошовету, га тури аф пазвата му*

и трăгнал да иди по пубратимиту му [VP,M,33]; ~ *ела ми ела, пусестримо![дej, гиди, ветка пусестримо,[да ми седниш ду меника,[ду меника ле ду кулено,[да распетлиш де ред пител'ки,[да ми бркниш де уф та пáзва* [ТГ,95]; ~ *дéка отúваши сè вел'аши: "úмам на главáта ми, áма нéмам на пáзвата ми"* [VP,M,13]; ~ *Кустадине, мили сино! Мajка ка ки те забраве! Много ми си малечук сино. Не си, сино joште сам за пăт да jодиш! Кoj ки ми те гледе, кoj ки ми те чуве? Мajка да знajше, Кустадине, уф пазви ки ти скрijше. Уд неja не та удделувише, Кустадине!* [ТГ,263]; и: **пазфа*** ~ *извадú от пáзфата му едúн грóш, му дадé на рибáринат, га зéма рúбата, киниса да га закáра на домá му* [VP,M,17]; односно **пазуха** ~ *"Марijче, тенко, високо,[немој ми врвиш низ двори,[ним ми раздигај jадови,[jадови моjи дертови,[чунки са малце моjите,[а што да правум и сус твоjи?" – "Хej, море, лудо и младо,[тури ги в десна пазуха"* [ТГ,100]; ~ *млáдо, млáдо, гиди рóсно злáто,[гúди рóсно злáто, прăвно л'ýбо![на рăнка му лéгна шипéрница,[уф пазýха му бăркна кáт ф копрúна,[дăхó му мирúса на рáн бăл босил'ák* [ПсС(З),72]; **2.** 'гради' ~ *зáгăрни си-j-пáзвите; ~ зúмно врéме синóсум уф-пáзвите jáрина (вăлна) да-нé-мé-j студéно* [ПК,2(83)]; **3.** изр.: **уф-пáзвăта дă-т сă-вăрне** (= вид блага клетва): ~ *клéтвите шó-j кажувáла нéкаа жéна, тáа дрý·кта нéjке да-j кажýве, зăтóо вúке: уф-пáзвăта дă-т сă-вăрне;* **уф-пáзва змúа нé чýвум** (= не сакам пријателство со човек што мисли зло да ми направи) [ПК,2(208)].

пáзвичка f, dem. од **пáзва** ~ *Бог да jобије, мамо, терзијчето,[аман, аман, мила мале, комшијчето![што ми скроjи, мале, jелеченце,[што ного ме стеге чак jод мишки,[аман, мила мале, до пазвички* [ТГ,-39].

пáзи impf 'чува' ~ *а пеликáно úма напрáвено седéло и ми пази, намójта кăшта úма седéло, вúка, и óн га-лекýвах. Викнéjте-го дóктора, тój ветеринáрнио. Викнéjте-го, ќе-ви-кáжи кáк е-бúло* [ЈС-(К),129] – употреба на номинативна наместо формата за директен предмет: **и óн га-лекýвах** м. 'и него го лекувах'.

п'ăj̑ (и: **пее**) impf 1.'чита' ~ *му вилú: "на т'éс парú да пóш' да нájдиш' идúн хýбаф дáскал да са науч'úш' да п'ăш'!" ... нахóж'да идúн дáскал хýбав и са пазáр'ăт да гу науч'ú да п'ăj* [MS,t,26]; ~ *и му писáл Пилáто и пúсму навраз глáвата уф крăстот; да пúсмоту вéлиши: Исус Х..., Цáр Jудéjцко. На вá пúсмо нóгу Чифýти а пијáле, óти мéстуто шу гу крăстúле на Исус бéши блúзу ду грáт* [MV(K),293]; ~ *имало трујца братја: Предлозан, Димитре и Ристо, са главиле на еден човек: Алате. Алате гу пуштил Предлозан да носе една книга на жента мо. Одешчими са по пăтут, а утвурил книгата, а пиал. Внăтре писало...* [V,PM,272]; ~ *да в'éниш' книгата, на скумин'ó васа нóш' да с'ądúш' ... да п'ăш'* [MS,t,-31]; – во настојувањето да ги убедат селаните да не држат *служба* (како српско верско обележје), бугарските намесници (според Тановиќ) зборувале: *"На, гледиш архимандрит! Вадан утре владика ки са чине, нема ни една книга што неје а пијал, ама ето служба не држе. Зашто? Оти*

не чине, оти не је будала. Да е арно и он ки а држише" [ТГ,215]; ~ *ина́ фо́тографи́ја, ја з'е́ва ... ја уп'ā́ва удуса́т' пи́сано́ту и гл'е́да, п'ā́ј* [MS,-t,9]; ~ *от пет или шест години сетни нузи дете сакаши царјӯт да гу научи да пеи книга, ама са чудиши, как да стори, ка некој учител кабул не гу чиниши, зашто учителите ги беши страх от таков дете змиа* [V,PM,276]; ~ *и ут идна-две гудини дā нāвакā сā пувелјāт ут Екзāрхијāта и пејāт нā сколјоту и нā цāрквāтā бугарцки* [ME(P),80]; ~ *га гл'е́нда, д'ā́т'анту и з'е́лу идна́ кни́га на ранка́та, п'ā́ј* [MS,t,81]; **2.** 'артикулира мелодија, најчесто пропратена со текст – пее' ~ *и тој седна́ на еди́н крај, ча мо́мите при еди́н хавýз едни пе́сни пе́иха, дру́ги сви́рка сви́рјаха* [V,PM,9]; ~ *пиле пее пу турски дукајне,[с уста пеје, с грло збор чинуве: "Не ми е жал, кузум братко Ристо,[не ми е жал от ти мен ме лажа, тук ми е жал оти не ми кажа,[тук ме лажа ду девит години"* [ТГ,199]; ~ *Сраулица фати да пеи една песна, малци речовита, ама много гласовита* [MC(B),96]; ~ *амā па биле Гāрци, оти пијале нā цāрквата и нā скāљоту гāрцки* [ME(P),83]; и: **по́и:** ~ *и то́јнака вјахна́ на́ бā́рза ко́н'а, оти́де на́ Чингу́-дилибе́ини дво́рове, фати соломони́ка да по́и... и то́ј ги закара́ на́ се́стра му, фати́ха та́мо да и́грат: едни сви́реха сви́рки, дру́ги му́зики, и едни́ игра́јаха* [V,PM,142] – уште еден случај на изразување на директниот објект со предлогот **на: то́ј ги закара́ на́ се́стра му;** за ова поопширно во граматичкиот дел; **3.** 'учи' ~ *детету кату пејал некои две месици, извади га првата книга и сака друга; дојде дома плаче* [V,PM,38]; ~ *а́рноāма не́чурбāџи́јāта, сā́те де́ца не́-ј устāви́л дā-рāбо́тāт кāто-чифчи́ј, ту́ку не́кои уд-ни́х и-пушчи́л дā-пе́јāт зā-дā-зāфа́тāт не́која у́ка. Пу-не́која гуди́на ā́дно́ у́д-де́цта, шо́-ј-ма́ше прāте́но нā-пејā́јне, си вāрна́л уд-скол'о́то* [BC(Кал)292]; **4.** 'пишува' ~ *удго́р'ā рāнц'ā́т'ā има́ш'и идна́ кни́га, п'ā́јаш'и на́ кни́гата: "ч'итири́јси д'е́н'а, ч'итири́јси в'е́ч'еро́ви да п'ā́ш', хич' да ни спи́ш' да така́ да ста́нам"* [MSt,53]; **5.** 'зборува' ~ *он толку гудини ка ки дојше летото ми пеише: ами јас коа ки си ом дома* [ME(P),68]; ~ *му вили́ на ца́р'у: "то́с киманици́ја заш'то́ ни п'ā́ј?"* (тој фактички се правел нем) [MS,t,30]; **6.** 'кога свештеникот (в црква, училиште или дома) низ пеење кажува молитва или друг текст' ~ *и стануват, си хождат на јунакова кашта, пак седнуват, јадат, пијат, ахенг чинат, дур да усумни. На понидјалн'ак рано викат попот, му пеј водосвјатение, за да си чисти каштата* [V,PM,247]; ~ *пусна жената му на владиката да гу викни да пеи некоја молитва на детету* [V,PM,-40]; ~ *"ама́н, у́тра ко́гу за по́ј да па́ј на ч'е́ркфата?"* [MSt,68] – има употреба на ген.-акуз. форма **ко́гу** наместо номинативната 'кој': **у́тра ко́гу за по́ј да па́ј; 7.** изр.: **пее мулитва** 'кога попот се моли над тешко болен човек', сепак народот обично се ослонува на судбината: **ако има век; ако е дадено; ако има дни; не-је уф наши рāци** итн. [ТГ,284]; **пеје симијна** – денот пред да се почне со есенската сеидба на жито (се вика *семе ваѓајне* или *семе искарувајне*) свештеникот ги обиколува куќите да *свете вода* и да чита молитва над

житото што ќе се сее, и тоа се вика: **неје самџ̣ина** [ТГ,331].

паида f 'направа за ловење птици', со **паидата** се лови зимно време; кога се лови се покрива со ситна земја, а одозгора останува да се гледа само зрното, птицата кога ќе го клукне зрното, тетивата (се прави од овчји црева) – механизмот се ослободува, и птицата останува заробена [ТГ,389]; во Кукушко го запишавме следново објаснување: *'пăи̇̀та а-пра́вме са́ми. Ќи-зе́миш а́дно дӑ́рво куту* **купа́нка** (= коритце) и **те́ќува** (тетива ?), *ќи-нăпра́виш две крӑсна́ти, те́ќуфте ќи-ј-о́пниш, ка́ ќи-зăвле́чиш ти́а крӑсна́тте са́ми ќи-пл'у́снат, то́ги сӑ-фа́штат пи́лците. Пăи̇̀та а-курди́сувиш нӑ-ѓу́бăрто, ус-н'а́а фа́штат пи́лци пу дво́ришта зи́мно вре́ме* [ПК,2(93)]; во Солунско: **пахи́да** 1. 'фак, стапица за глувци, односно за птици' [Сухо], 2. во Висока [Солунско]: ~ *за пилч'а́* **пахи́да**, *за мӑ́ш'ка* **капа́н** [M-S,s,78].

па́јанц'и́на f 'мрежата што ја прави пајакот за да фаќа мушички и сл.' [MS,s,78]; и: **пџ̣енџи́на** ~ *па́енку плите́ пџ̣енџи́на* **[ПсС(З),66]**.

па́јанк m, zool. Tegenaria domestica 'мало животинче кое по ќошињата плете мрежи за да фаќа мушички и сл.' [MS,s,78]; и: **па́енк** ~ *па́енку плите́ пџ̣енџи́на*; сп. клетва: **па́енк дӑ тџ̣ зџ̣ви̇̀ј** (= да завршиш како мушичката што ќе ја фати пајакот во мрежата) [ПсС(З),66].

пајдо́се* pf 'заврши нешто, во случајот крај на свирките, односно на веселбата' ~ *ни́е, на́мта, што́ пџ̣ви́не – си-игра́ја, си-свире́ја ду идну-вре́ме. Ричёја ви̇̀ќе – па́јдус. Ду-де́ситте са́тут свире́ја и чў́нки ќи-ј-пајдо́сӑт сви́ркте* [БМ(Цр),206].

па́јдус m 'крај, завршеток (обично на некоја веселба)' ~ *ни́е, на́мта, што́ пџ̣ви́не – си-игра́ја, си-свире́ја ду-идну-вре́ме. Ричёја ви̇̀ќе – па́јдус. Ду-де́ситте са́тут свире́ја и чў́нки ќи-ј-пајдо́сӑт сви́ркте* [БМ(Цр),206]; ~ *на-ше́с са́ато па́јдус кажа́ га́здата; ра́но пајдуса́ме ва́адин* [ПК,2(83)].

Пӑјик top. 'име на планина во југоисточна Македонија' ~ *на ветắрут* (= северна страна) *и на зајди-слӑ́нца са пўлја ут селто Пӑјик планина* **[МЕ(Р),70]**.

пак adv 'повторно, одново' ~ *иди́н д'ён' ги затфо́ри ме́чката пак така́ сӑс ка́мин'у, ама́ д'ӑ́т'ату ста́на кувитли́ја, гу пӑ́хна ка́мину* [MS,t,-16]; ~ *утрина́та па́к бабата гу примени́ сос же́нски дре́хи и гу извади́ вӑ́нка от по́ртӑта* [VP,M,9]; ~ *му вели на кучицата: "ади, кучицца, направи кучиата, да идими пак на бан'ата"* [VP,M,56]; ~ *за усӑ́мни, за ста́ни да сӑ мў́ј, за пи̇̀ја кафе́, за ид'е́ л'ӑ́п и за по́ј па́к на враш'и́луту* [MS,t,67]; ~ *с'ӑ́ јаз за т'ă ку́п'ă па́к ама́ т'ă ни пў́ш'там в'е́јки... гу гл'е́да н'е́гувоту магар'ă па́к та́м* [MS,t,55]; ~ *н'ӑ́ зака́раха дур у Сулу́н на ту́мбата, там н'ӑ́ пи̇̀саха пак аш'ќе́р'ă* [MS,-t,2]; ~ *гу кла́ват Ќел'е́ш'у по́фтур да пруми́не; пруми́на́ па́к ут по́ртӑта, па́к н'е́гу гу удри́ва ина́ ја́блӑкӑ* [MSt,34]; ~ *"на́-ти двӑ́јсти ли́рӑ, за по́ш' па́к на кафине́ту, ут-ве́ч'ӑра, кога́ зата́ра"* [MS,t,83]; ~ *"ти кога́ и̇̀ш'тиш' да сӑ уж'е́ниш', и̇̀ма то́лку ца́рцка д'ӑ́ца да ста́ниш' па́к царица"* [MS,t,84].

пак conj: **а.** 'бидејќи, ама' ~ *ве́ли на дру́гите: "... то́ј и на́с ки ни изја́ди". Пак то́ј позна́ваши, што́*

вре́веха, фати́ да ви́ка: "ско́ру ја-де́ни, ча о́гладн'ах!"; [V,PM,24]; **б.** 'и' ~ *са почу́ди са́мо на скалата што и ви́дел ... па́к кога́ оти́де го́ри на одаи́те, си загуби умот* [VPM,13]; ~ *оти́де при ца́рју-вите коња́ки, викна́: "о смо́кви, о!". Па́к изл'а́зи ца́р'увата мо́ма, му вели: "ко́лку га да́ваш смо́квите?"* [V,PM,29] – во контекстот кратката заменка за директен објект **га (ја)** од 'таа' во едн. се јавува наместо множинската форма 'ги': **ко́лку га да́ваш смо́квите?; в.** 'сепак' ~ *му вели́: "а бре́ гле́даш ли ти́а два-најсите де́лви, што́то са пӑлни сос алтӑни, и па́к не кӑјди́сах да да́м еди́н гро́ш за она́ја ри́ба"* [VP,M,17].

пак part **а.** за повикување: **пакти́** – во минатото жената така се обраќала до својот сопруг; сп. **ма́ри; б.** за засилување ~ *он пак а риче: "халал да му е на тој јунак, што цалова белото ти лице"* [MC(B),96] – во контекстот имаме уште еден случај на нерегуларна употреба на кратките заменски форми: формата за директен објект **(ј)а** од 'таа' во служба на индиректен: **он пак а риче.**

па́кус m(f) 'несреќа, штета' ~ *Ту́р-цте но́го пакус прӑви́ца, запали́ца се́лта, зъпӑли́ца но́го нӑро́т, но́го нӑро́т измре́ тугај. Вујчи́на ка́ зе́е дӑ-фӑркат, дӑ-пу́кат, сӑ-пулупи́, умре́ нӑ-ме́стто, умре́ е́ште* [BK(Шт),288]; ~ *Сӑ-збури́ли Ту́р-чино и де́лт Го́це. Нӑ-муже́л Ту́р-чино до-пувла́де нӑ-де́лт Го́це. Де́лт–Го́це о-пувлӑди́л не́го. Му-зе́л но́жо, гу-зъкла́л, г-устъви́л ли-ша́но врӑз не́го, си-бига́л пу Ѓо́л'о, пу-Арди́нскоо Ѓо́л'. И ни́што па́кус не́ стӑна́ло уф-се́лто, о́ти излизе́л пра́в де́ут Го́це* [ПК2(Крец–311)].

паксима́т m 'препечен леб, приготвен за да се користи повеќе време' ~ *"Не́мам господи́не, ниту л'а́п, ниту па́ра скарше́на". Тога́с гимици́ата извади́ две-три́ о́ки паксима́т, му даде́ и си оти́де не́три на́ Цариграт. Сас о́нова́ паксима́т живу́ваши мло́гу вре́ме и пи́таши ту́ка-та́му, да на́јди не́кои кӑсме́т* [VP,M,151].

пала impf **1.** 'бара' ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата ишкија и да е прилика на неја?"* [MC(B),94]; ~ *напкун ка руча, кинисал да пала Шамлијско делијче, напкун сӑ-стретаха на морската порта* [MC(B),98]; ~ *тӑрча и кажа на селото: "го отипаха на Трајко!" Напкун стана селото, сите тӑрчаха, там ми палаха ноќата* [MC(B),75]; и: **па́-ле** ~ *оде де́к сӑ брала во́јскӑта. Оде пра́во прӑ ца́рут, ко́јн са́ке. Му ре́кле: "Ко́ј ќи гу удбе́риш – то́а". Оде, па́ле, гу нӑјду́ве не́гувут ко́јн* [ИГ,115]; ~ *чујаме да он има ... една арна трандафилова китка. Нија пак имаме едйн арин каранфил, па дујдеме да са пугодме! Домаќинот им одговара: "Таја куќа што а палте, ваја е. Дилми сте фрлиле толко мирак на мој трандафил... нек сте живи вија – ки ви гу дадум!"* [ТГ,162] – во текстот имаме употреба на сврзникот да со декларативно-интенсионално значење: **чујаме да он има** (во литературниот израз овде би се употребил сврзникот **дека, оти**); ~ *еден ден са субрале сите жита, са фал'аа сите заедно, и да не са они трабувише сӑт свет корајне да јаде... првно зафати чиница(та) – кара башак – да са фале, вил'аќи: "Мене сите ма палат. Ма јаде и крал' и сирумах... и кога са рожќат*

трабувум, и кога умират – па трабувум!" [ТГ-342]; ~ *чорбаџијке млада, ти моја агинке,[уф книга ми пише мома да не земам:[јазе да си палам млада ми дувица,[млада ми дувица сус ного прикија* [ТГ157]; **2.** 'прашува' ~ *за-кóј пáла* (= за кого прашува) [ПК,2(83)].

па́ла f 'она што му се става на коњот на грбот кога се јава, пр. дебела тканина' [MS,s,78].

палав'а́та f 'будалаштина, немирно, бујно однесување во младоста' (сп. **палаф)** ~ *"за ка́ж'иш' заш'то́, ш'то́ ти т'е́кна?!" "на мо́ју дилилúк (палав'а́та) удго́р'ą идúн ч'ув'а́к зако́лих"* [MS,t,18].

паламáрка f 'вид направа од парче даска што жетварот ја држи в рака, на трите прсти, кога жние за да не се пресече' ~ *за ве́зма аргáтиту и стрáпуве́ту и паламáрка и за ж'е́нат* [MS,t,66]; во Кукушко запишавме: 1. *та́-j ишти́чка, и́ма три́ ду́пки да́-си-кла́јш пра́стто. Ус-н'а́а са́-жни́е, ка́ ќифа́тиш, о́на, адна́ ра́кавéтка це́л пуло́к пра́ве. Уф-на́што до́л, ни́а сè ус-па́лмáрки жни́ја́хме;* **2.** fig. 'голема рака' ~ *ти́ па́ шо́ и́миш а́дна ра́ка, це́ла па́лмáрка* [ПК,2(94)].

паламида, f, **1.** zool. Palamys sarda 'вид морска риба од родот на скушите' – во минатото кога немало граница, во буриња, заедно со сардели и лакерди, ги носеле од Солун во Дојран, Гевгелија. Денеска се користат дојранските риби (ги има со **благо** месо: **мрена, костра́к, сом, крап, белувица, клен,** во другата група со **л'уто месо** спаѓаат: **црвеноперка, платица,** слична е на **црвеноперката,** само е поголема, **турна, јангула)** [ТГ,391].

па̨ла̨ми́да f, bot. Cirsium ~ 'диво едногодишно растение, *бо́цка́т ли́ста́та ма́лце на́ вра́о, га́ и́ма уф ни́ските ме́ста, ме́та́р и пул мо́ж да́ пура́сне, цве́то на́ мо́жум да́ ви гу убја́снум, а́ли го́ре мо́ж да́ да́де пло́т куту ги́нга́р, куту то́пче'* [ПД(122)] – во извадокот го среќаваме (повторно) присуството на адверсативниот сврзник *али*: **цве́то на́ мо́жум да́ ви гу убја́снум, а́ли го́ре мо́ж да́ да́де пло́т**; за ова поопширно во граматичкиот дел; од Кукушко: ~ *та́-j тре́ва, га́-и́ма низ ни́фте. Она-j кут ги́нќа́р, на́-ва́ро да́ве ца́ф кут то́пкички си́ни* [ПК,2(94)].

Паланга top. 'ниви меѓу Хоџово и Вранково' (Валовишко) – од тур. *palanka* 'укрепено место, оградено со ров' [ЈИ, Ми...,169].

пала́нsa f 'рачна вага, долу има сад во кој се става она што треба да се измери' [MS,t,78]; во Кукушко запишавме: ~ *та́-j, шо́ те́гл'ат ус-н'а́а на́-па́за́ро. Она-j ус-два́ та́са. Не́кој га-ви́кат тирзи́а* [ПК,2(94)].

палари́ја f 'вид капа, шешир' [BV,123].

пала́т' m 'висока убава зграда – дворец' ~ *з'е́ва ида́н па́т', ч'ув'а́к ш'ту ни ста́пна, утúват, утúват, утúват .... на́ж'дат ида́н пала́т'* [MS,t,52]... *хо́диш'и, хо́диш'и, ч'итири́јси ска́ли утúва е́м на го́рнију пала́т'* [MS,t,53]; ~ *фа́ти сто́ри идна́ гул'а́ма ка́ш'та: пала́т'* [MS,t,86]; ~ *ути́ди на пала́т'ут и гу па́та мума́та: "ш'о́ сто́ри?"* [MS,t,,82]; ~ *ви́кнува ида́н за́бути́н ут пала́т'ут и му вили́: "на́-ти не́т' ли́ра́"* [MS,t,82]; и: **палата** ~ *и ло́ва́т. Та́ткуто ќ-о́де, де́тто ќи-прудáва ри́би. На́па́лну́ва то́рба́та ри́би, о́де кра́с-кра́лцка́та па́ла́та* [ДК,128]; ~ *ста́ну́ве де́т-*

то, о́де. Уддéл, ту́ка ше́ти, ф-то: грáт пи́ти, по́нăтăка́ ше́ти, пи́ти и о-нăйдéл Ло́ндун. Нăйдéл Ло́ндун и са:-пита́л дéка-j цáрскăта пăлáта [ПД,148]; ~ *му вéле пéтjут* (погрешно пишува: 'на-пéтjут'): *"Jáс мóжăм дạ-нạпрáвăм една палáта кáква сáкăм, су-тóлкăву прọзóрче, су-тóлкăва дýпка"* [БМ(В),195].

па́лаф adj 'немирен, безумен' [MS,t,78]; ~ *фáти да брка пу дулáп'ạ, пу ќуш'áнт'а, пу партáла, стáна алúс пáлаф* [MS,t,11]; сп. **палав'áта**

Палахан top. 'ниви и ливади' (Кăрчово, Валовишко) – според J.-Иванов се работи за композитум од грч. παλαιος 'стар, веток' и тур. hane (= стар ан) [ЈИ,Ми...169].

па́ле impf 'лути' ~ *пипéро нóго пáле; мă-пáл'ат óчте уд-кăдéжут* [ПК,-2(83)].

пален m 'кога говорителот не сака да го употреби зборот *ѓавол* тогаш го заменува со *пален*', сп. религиозен ритуал: штом жената – породилка ќе сети *да ја фашќат бол'ки* тогаш куќата се окадува со темјан, жената и целата куќа ќе се попрска со *света водица*, со намера да се набрка од домот оној *пален'ут* [ТГ,105] – во контекстот имаме употреба на интенсионалниот, декларативен сврзник **да**, наместо дека: ќе сети *да ја фашќат*.

пален adj 'проклет' ~ *áма бидéјќи и пóпут бúл нéпеан, пă-зăтó и óн му-j-нусúл нă-дéjто дă-му-нéj. Дéjто и нă пóпут му прăвéл ќéфут и кáто нă-пóп су-óшче пóгулéм ифтибáр му-кăжувáл зă-сè шọ-писáл у-тá: пăлéна книга* [ВЕв(Кал),292).

па́ли impf **1.**'запалува нешто, прави да гори' ~ *бáба гу-пáле óгино* [ПК,-2(83)]; ~ *тоj, кату отиде малко нетри на дупката, беши нашел една стара баба, палила една хурна да пече л'ап* [VP,M,221]; ~ *му вел'ат: "варај јуначе, как си дошел тука? не ти е страх от ламјата? Ча мајка и по-нагори ја не виде, дека палиши хурната, за тебе жив да ти испечи"* [V,PM,220]; **2.** 'вжештува' ~ *тугáс ж'инáта пáли иднó ж'ел'ạзу* [MS,t,78]; **3.** – **(са)** ~ *порăнчеа, л'áп да мјáси, да гу пéчи, ама да é ниту печéну, ниту непечéну... змејут каза на неја: "Как ки мјасиш, да кладеш подницата да са пали, и да гу покриеш л'апот от гори ки са печи, от дол ки е непечену!"* [V,PM,132].

паливо́т m **1.**'стар, изнемоштен вол' ~ *чинúха двáта збóр, пăрво да дел'áт олóвиту и крáвите... кój добúтук ке да флéзи аф нóвијут ихăр, да é на барлúвоју сúн, кój ке да флéзи áф вéткио ихăр, да é на умовúтију сúн. Ги удрúха добúцитy, фатúха да флéват нá вéткио ихăр, зашто тáмо бéха наýчени, нáj-пóсле едúн паливóт, при нóвију ихăр* [V,PM,124]; ~ *тóјнака му речé: "да ми дáиш, цáрју, четирúјси товáра прóсу ú едúн стáр ól!" Цáрјут му дадé четирúјси товáра прóсу и едúн стáр паливóт* [V,PM,121]; ~ *Тóо буцнáл кóјно, пá н-áјн пăрч сă-кăчúла бáбăта. Дуjдéл ду-áдна рéка, кóјно пумнáл рéкта, пăрчо н'а:-пумúнуве. Бáбăта устáнăве. Удéјќи пу-пăто éдни чувéци зă-кул'áли адúн пăл'вóт, адúн вóл* [ПК,2-(Мор–230)]; **2.** fig. 'стар човек' ~ *у-у, тóо стáр пăл'ăвóт énус ќи-сăжинýве* [ПК,2(94)].

па́личник m 'железен дел од ралото, се става напред за да ја сече (разрива) земјата' ~ *цăлезн'о: дéл шо гă сéче зéмăта, уд гóре пă úма ýшо, тó: а прăвăрнуве зéмăта* [ПД(121)]; и: **па́лишник** – вечерта спроти *Бужúќ* многу малку се спие – толку *колко*

да му падне да са прачесте. Наутро рано се станува, обично прв ќе се крене домаќинот и ќе го истави од *пизул'ут* (дел од огништето) *палишникут* на кој бил наденат *каракоңулут* (колач), *палишникут* ќе го однесе надвор, а *каракоңулут* ќе го намести во *лајчарникут* (= прегратка во која се чуваат лажиците и ножевите), каде што ќе остане до идниот *Бужиќ*. Овој колач подоцна се употребува како лек [ТГ,85]; ~ *мури, стáни, лýдо, стани, млáдо, на нúва да јóдиш [мури не си слéпа, не си нéма оти палúшник нéмам* [МЕ(Р),98]; во Солунско Малецки запишал: **па́лч'аник** [MS,t,79].

палто́ n 'горна, штофена облека' ~ *"за ми ги дад'éш' палто́, пантанóл, илéјќу, ш'ѝч'кит'ạ рýби за ми ги дад'éш' да такá за ти кáж'а!"* [MS,t,41]; ~ *óна, дур-д-óдăт рибáрте д-и-прудáт рúбите, идná пу идná и-спуштýва пу-пăтот. Сéа зéвăт рибáрте, óше нéвлизéни у-врáтта, му-вéл'ăт нă жéјнте: "Бýнди ви-нóсиме. Фăрлите у-фýрнăта пáлтта! Нóви нóсиме". Тúа си-и-изгурýвăт пáлтта* [ДК,118]; ~ *да ти ш'ту стăпна дóл на двóру дúрата за устáни да пу дúрата за т'ạ фáт'ат; и катрáн'у сă нал'ạпú на ранкáв'у на палтóту* [MSt,22]; ~ *невéстạта ќе-се-преméне сос ңýбе – катовúја длăгите пáлтофци тýа што нóсạт у-вáс; ќе-се-преméни софустáн и кошýл'а* [ВЕв(Бар)] – интересна множинска форма: **па́лтофци**, со наставката *-овци*, што обично оди со роднинските имиња од м. род, наместо наставката *-а* со која прават множина именките од ср. род: **палта**.

палхи́р m 'прозорец' (сп. **парадúр** 'таен влез, окно' – ?) ~ *навечерóт најгул'áмата сéстра сидná узат у-палхúрăт да-брáни. Около полýнош а-фатú др'áмка и заспá. Али Гóспот дадé, да-онó вéчăр ни-дојдóха хармúјто* [ВЛ(Aj),338] – уште еден случај на употреба на адверсативниот сврзник **али** (од Лагадинско, Видоески, 1999): **али Гóспот дадé, да-онó вéчăр ни-дојдóха;** ~ *óна зé јатагáнăт и сидná узáт у-палхúрăт да чéка. Тóкмо у-полýнош палхúрăт фатú датрóпка, и мóмата дигнá јатагáнăт и застанá прáфцом* [ВЛ(Aj),338].

памбу́к m, bot. Gossypium 'индустриско растение – памук' [BV,123]; в. **памукли́ја**.

па́мит (и: **памет**) m **1.** 'разум' ~ *áма тúја дéцата и-зéл рúбăрут. Нéмăл дéца óн, сáмо со-жéна-му бúле. И кóга ги-зéл тúја дичúјната утидно́ мéсиц пáмет имáле запитнáјс гудúни* [ВЕв(Кр)]; **2.** 'совет' ~ *карај ме, мамо, јучај ме,[как да ја земам Лил'ана,[Лил'ана једна на мајка,[Лил'ана алтăн дивојка! – Карам те, сино, јучам те,[мајчина јука не фашкиш,[мајкина памет не слушиш,[слези се доло јов јудајче,[земај си алтăн јотвурче* [ТГ,211] – случај на употреба на именка како атрибут на друга именка (според турски образец): *алтăн јотвурче* место 'алтăнско (златно) јотвурче'; **3. изр.: то́лку му стигáла па́миту** (= се кажува за некој што постапува неразумно) ~ *вáа му-óде нă стáну. Зил'áва жéна-е. Стáни, бре, стáп! Стáни, óди бре истéрăј крáвите! А бре, стáни нăрáни кукóшките, бре! А бре, стáни смéти! Стáни нăпрáј рýчук! Тó си стóе. Стáну знáе? А ма зил'áва, тóлку му-стигáла пáмиту* [ДК,124]; **не́-ј тăма́м ни нă-па́мито**

(= се кажува за некој што нема нормално однесување) ~ *гу-нăпăдúх нă-нéго. И óн питýве пу-нéкуј рăбóти, áма óн бил нéшто..., глéм óти нé-j тăмáм ни нă-пáмито. Гу-нăпăдúх, вúкум: "Aj ój-си нă-нáки, тú нé ми трéбиш"* [ПК,2-(Грам–239)]; **и́мăj нă пáмет** (= внимавај на тоа, запамети го) ~ *Мустăфá му-рéкăл: "Аирлúа нéка тие, нóгу дă-ти-жúве, áма и́мăj нăпáмет: мăлáчкăта ти-ă-прудáду, ă плéмнăта, áмбăру и Имúн нéти-прудáду"* [ДК,154]; **кój ти гу дáде вó пáмет** (= кој те посоветува) ~ *му-вéле: "А бе, дéте, зáшто тú нé пúтăш: вá жéнта зăшó вăрзáна-е?". – "Jác, му-вéле, нă-чýжда рăбóта нé-сă мéшăм, нéми трéбăт тúа рăбóти нă-мéне" – "Ама кój ти-гу-дáде вó пáмет нă-тéбе?"* [ДК,127]; **за пáмет** 'нешто необично, што остава впечаток' ~ *тоги Април му риче: "Ки ти чинум един дослук, ке ти дадум едно ново семе от жито да го сеиш, да да чиниш ного жито". Му даде просино семе; ка го сеа офчарут, са чини едно просо за памет* [V,PM,294]; **си-клăдéк на-пáмитут** (= си помислив) ~ *ми ричé: "Ojте нă-стó мéтри!" – пá, тáм úмише един-дăп. Суудéjнту нă-шéс мéтра ќи-на-клáвăт нă-нишáн. Ама-jác шó си-клăдéк нă-пáмитут, си-вéл'ăм ам' аку-прудăлжăт сус-нác дă-úдăт тúе му-са-фăлбăзáни, а аку-зăстáнăт тáм ни-j-упáсна рăбóтта* [БМ(В),192].

пáмитин* adj 'умен, тој што расудува добро' ~ *кáк не-излéвăт пилúнă ǫтвáрени jájцă, тăкá н'áмă дă-нúкни и мójтă чинúцă. Шó ќи-ги-сăдити чǫв'áцити. Не-мóж дă-ги-сăдăт. И зăвăрший сăдо. Имáлǫ и тугáj пáметни чǫв'áци* [ЛС(К),124]; ~ *"Ут-сéга нă-тáм, та ки-те-рăбóтта, низдвóро, рăчé, сè ти ки-вáрши кавéта". И дéтто, пáмăтно: "Ajде, рăчéл, дă-нóсум". Чукнýве пá нă-врáтта и вúке уд-нăтре цáрицта: "Ajде". Флăзéл дéтто, пудáве кавéто и гуклáва тáм нă-мáста* [ПД,145]; ~ *тóо си-j-ráне, пурăснáли гулèми тúă. Стăнáли акăллúи, пáмитни. А пă тáа сéстра-му зал'убúла-се сăснéкуј Арáпин. Ама тúă кучúнта нă-Арáпино ќо-изéт* [ПК,2(Мор-228)]; ~ *Ус-тáтку-му сă-пазáрăт: кóлко сáкиш, тóлко. "Нá-т тóлко". Гу-зúме дéтто óн, дéтто му-вéле: "Ej, ут-тéп пóучин нúм зúми". "Мóлчи бе, рéкăл тóо англúјскоо тăргóвиц, ти кá-ќ-си-árин, кá-ќ-ситăкóв пáмитин нéшто, нé-т-јскăрвáли тýк нă-чáршúта дă-тăпрудáват"* [ПК,2(Ним–271)].

пампóр* и: **пáмпур** m **1.** 'направа за превоз на патници и сл., што се движи по вода, брод' (сп. **воднjут пампур**) ~ *с'éстрит'áму д'éн' и н'éса óш'ти ж'úви сă б'ăли, сă сл'áвали утпрăт' пампóру и ги сă пúтали капитáниту* [MSt,61]; ~ *Тó нéмjут прáве тáму идну-нúшту – пéт стутúни дă-jáдăт и дăпújăт; пéт стутúни дýши и дăспújат, ама нé пругувурýва. Мувéле крáлцкăта ќéрка нă-тó: "Jác мóра дă-гу-нájăм. Дă-ми-дáш мурнáри и пáмпур, ќ-óăм ќи-гупáлăм"* [ДК,129]; ~ *зан'éсуха варéлит'ą у пампóр'ут, трăгна за у Америкú* [MS,t,86]; ~ *и пóпиту там хазăр' , ги винч'áха и пампóру хазăр' б'ăш'и* [MS,t,13]; ~ *"алáто, рăчéл, áк сáкиш пá ки-тó: вăрнум, и рăбутнúците пá ки-тú: вăрнум, áма пăмпóро, вéле, мúсл'ум нă-мéне пóклун дă-ми-гу-дájш, зăтó: шо-ти-изл'ăкувáх дéтто, а-тú тóлко дóктуре си-искул'ál зăрди нéго"*

[ПД,149]; ~ *сă-стурúле су-ни. Сă-рăзмишúле тáму. Пушчúле мýзикăта и тúа, димéк, нóгу árна мýзика имáле.* – *"Дă дójдите!, му-рéкле, дă-вúјте шó мýзика úмме и шó јăдéјне у-пáмпурут. Пáмпурут у-мóрто* [ДК,131]; **2.** 'превозно средство што се движи по шини' (сп. **карапампур**) ~ *еминки втасиме на Одеса (зајднăш ут карапампур да флезиме право) – изливајне ут пампурут и уливајне уф воднјут пампур* [МЕ(Р),68]; ~ *"Е-шó тăкá?" – "Ми-бижáнци сме-нúă, нă-аднú тăргóфци кăрáме стóка, зă-пáри. Нé ни-сă-плáште нă-пăмпýро, тăкá ки-с-óјме пéш"* [ПД(172)]; сп. **макина** [ПД-(129)].

пампри́ца* f 'дел од воденицата, парче железо углавено во горниот камен, тоа го врти каменот – прплица' ~ *идúн и бúл вудинч'árин и уч'éл идúн ч'ифч'úја тамóкул вудинúцата, му ја уткрáва пампрúцата* [MS,t,43].

памуклија adj 'нешто (пр. облека) што е ватирано со памук, памучен'; сп. – *русалијата* е вака облечен: на нозете има *пинци, чурапе* или *убијала*, кои што добро ќе му ги чуваат нозете да не му се *подбијат* од играње; потоа има *бели зиври* (тесни бели панталони, припиени до месото), над кои се спушта (од половината до колената) фустан со густи бори од *бочници* (парчиња од кои е сошиен фустанот), преку половината има **појас,** потоа **памуклија дулама** и одозгора **џамадан** или **купаран** [ТГ,224]; в. **памучин.**

памучин* adj 'нешто направено од памук' – кога младата невеста ја дарува деверот, *пусестримте* ја пеат оваа песна: *"јубујаја ти, моме, памучни чурапе,[јуд јунак купени, јуд девер дунсени![јубујаја ти, моме, кундуре, папуци...[јуд јунак купени, јуд девер дунсени"* [ТГ,179].

панагúр m 'голем пазар што се одржува еднаш (или два пати) во годината, за време на некој празник, пропратен со народна веселба' ~ *мlóгу сă упláш'и, даш'ó рáнуту б'ăш'и панагúр: нúту пóп, нúту дјáк ... ш'úч'ка умр'ăнта иднá кýпа* [MS,t,70]; ~ *а óн, сирумá, нимáше рудни́ни д-óде и дă му-грéдăт у-гóсти, а и нимáше џăмúа, бăрем дă-сă-пуклóне. Кóга и пулéше сил'áјнте кáко сă-бéрăт и си-óдăт пу-гóсти, на-џăркфа и нă пăнăгúри, нóгу мéрăк му-устăнáло* [ДК,153]; ~ *на Бугаричкото пăтче отидохме на панагир* [МС(В),77]; ~ *уф Стујáкăво гóстаа, прáваа курбáн двáјсăт-трúјсăт кýки. Нă пăнăгúр óат нă "Прéсвета"* (се мисли празникот или на црква Св. Богородица?) [ИГ,118]; и: **панаир** ~ *от гудиниту сетне за дојди еден панаир, да речеме Богородичин ден. Тогај пак јунакот за викни роднините му. Ки си собрат десетина жени да подат на повиш, за занесат една зја папуци, скахуни, шамии два, фес, ририф, еден кондир вину и еден ракиа и алтуните* [V,PM,246].

пана f 'подолго дрво, прат на кој на едната страна има прицврстено крпа, којашто служи чистење на фурната во која се пече леб' [BV,124].

панагон m **1.**'кога врз добичето, освен товарот што го носи од двете страни, се додаде уште нешто одозгора врз самарот' ~ *бúл едúн-рибáр и отúшăл дă-прóдáва рúби у-еднó сéло. И нă-пăтут ка-ођúл ă-нáшăл еднá лесúца и си-ă-фăрлúл нăт-пăнăгóнут* [ВМ(Сар),316]; ~ *нéкуј сирмáх чувéк купúл рúби, ќи-ј нóсе дă-ј прудáве пу сéлта. Пу-сéлта зăвудéл си кóјно, вóде си кóјно и*

на пъ́то гле́де адна лиси́ца сă-напрăви́ла у́мрăна."И-и, ебáа, дéк умре́ла", ре́кăл. Фáите, фăрл'у́ва: нă-пăнăго́но нă-ко́јно [ПК,2(225)]; *~ то́-ј ка́ ќи-кла́јш нă-мăга́рто, ка́-ј тува́рно о́ште тува́р,* пр. *ту́рј-оо дéтто дă-сéдне нă-пăнго́но;* – **в среда пред свадбата** другарите на младоженецот заедно одат в планина да берат дрва за потребите на свадбата. Навечер кога се враќаат врз самарот одозгора, меѓу товарените страни ќе стават по една зелена смрекова гранка, зашто "не е убаво" кога е свадба да се носи само суво [ТГ,159]; **2.** fig. 'неочекуван психички притисок' *~ ма́лко ми-că мо́јте гăјли́на, сјáа пă и ти́ ми-дујдé нă-пăнăго́н* [ПК,2(94)].

пана́да f 'петно, дамка'; сп. **панадли́ву ли́ци** [MS,s,79].

панадли́ву ли́ци 'лице покриено со (жолтеникави) дамки' [MS,s,79]; во други источни говори (пр. струмичкиот): **дамкил'а́во ли́це.**

пангар m 'маса в црква, близу до вратата, таму се остават свеќите и *нафурата* (= мали парченца леб над кои попот пеел молитва)' – првиот ден од празникот *Бужи́к,* откако попот ќе прочита: *"Днес Христос рождается..."* и откако ќе заврши литургијата верниците почнуваат (прво мажите) со причесна. Прво ќе им даде попот винце со лажиче, а потоа земаат од *нафурата,* што стои (како што рековме) на *пангарот.* Оние што не се причестуваат ќе се соберат околу црквенските "двери". Попот ќе го симне *фелонот,* ќе го земе молитвеникот и за сите ќе прочита заедничка молитва за опростување на греовите, при тоа споменувајќи им ги имињата на верниците: *раб божји Јован, раб божји Стојан* итн. [ТГ,86]; *~ кут сăндăк-е́ј* (пангарот), *ма́са, сто́о уф-цăрквăта ду вра́тта, нă не́го сто́от свéќте* [ПК,2(94)]; и: **пингар** – на *мртвин* жените си ги земаат своите *санове* (садови), во кои ги однесле литургиите, излегуваат надвор и секоја пак остава по една литургија на *пингарут* [ТГ,32].

Пăндăли́ув 'фам. име запишано во Кукушко' *~ Ут-та́м се́тне, најдéх адни уд-Мо́крине, нă-Пăндăли́уф Мануш пра́ф бăрчéт. А нај-но́го мă-арисá уф-Лагади́на, не кут уф-Мура́рци. Ут-Су́хо на-ва́ки чи́сто мăкидо́нцко си-гувора́т, дур по́а́рно и уд на́с* [ПК,2(Крец-308)].

Пандилимон 'име на празник' – тоа е лесен празник, го празнуваат само жените: не перат, не месат и не се чешлаат. На *Св. Пандилимон* штрковите полетуваат на југ, терминот е многу прецизен (27 јули, ст. стил) и по тој ден не останува ниту еден штрк [ТГ,74].

пандо́фли (dem. **пандофлички**) pl (ед.: **пандо́фла**) **1.** 'влечки, домашни обувки со високи потпетици' [MS,s,79]; *~ Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета* [ТГ,39]; **2.** fig. 'погрден израз за жена' *~ зă-а́дна пăндо́фла мă-нăпрăви́ со́л' и во́да* [ПК,2(94)].

пăне́р m 'плиток сад од плетени тенки гранки, излуштени, има 2 рачки од страна' *~ ќи-го-кăрстăт нă-цăркву, ќи-до́јдăт до́мă, пре́т ру́чек, до́мă, кăл'та́тăтă, пă-го́сти. Ехе́, ко́лку и́мăш ро́дă, то́лку го́сти. Кăт-нă-сва́дбă. Пă-це́л пăне́р да́рави. Пă-си́ти ги-изда́рихми* [ЛС(К),136].

Панол 'м. л. име запишано во Долновардарско' *~ самови́лата сегá, за да са причу́и на цáрјут, оти́де и́ му*

ве́ли: "џа́рју, ти са мо́л'а да ми да́диш ва́што ки́ло да ме́рими алтъ́ните, што зема́хми от лозја́та ха́к со́с мо́ј бра́т Пано́л". И џа́рјут са почу́ди, от де́ка то́лку а́лтъни фати [V,PM,140]; ~ *му ве́ли: "џа́рју, ја́зе дојдо́х е́ди́н ла́ф да ти ка́жа, ама не зна́м дали́ ка си погоди́ ла́фот ми". Џа́рјут га ве́ли: "ка́жи, Кира́ Ма́ргу, што́ са́каш?" – "Џа́рју, тво́јта мо́ма да га да́диш на́ мо́ј бра́т Пано́л, би́ва ли, не би́ва?"* [V,PM,140].

пантано́л m 'дел од облеката со кој се покрива долниот дел од телото, панталони' ~ *за ми ги дад'е́ш' палто́, пантано́л, ули́јку, ш'и́ч'кит'а ру́би за ми ги дад'е́ш' да така́ за ти ка́ж'а!"* [MS,t,41].

панти́ч'ка f 'тешкотија, мака'; односна форма Малецки ја наведува од с. Сухо, додека во Висока заблежил: **пъ́нтич'ка,** секако ова е резултат на блиската зона на артикулација на неакцентираните ***а*** и ***ъ,*** но поблизу до ***а*** и оттаму **панти́ч'ка** [MS,t,79].

пану́кла f 'некаква болест' [MS,t,79]; ~ *"да ти кажјам, кадиа афендиа: едно времја имало вър̀ла ч'ума и панукла, ч'укаши по селото. Та тогас татко ми и сичката тајфа и сел'ани изл'азоха на нашта нива на бижин'а и тамо отиде панукла; сичките сел'ани беха умрјали"* [V,PM,182]; во Солунско: 'некаква зараза'; Будишевска како најраширено го наведува значењето: 'болест чума' [BS,125]; во Гевгелиско називот е регистриран со подруго, веројатно вторично значење – 'навредлив збор': нечиста крпа за бришење, пачавра, вошка [ИГ,127]; слично значење регистриравме во Кукушко: ~ *шо́-с сънатукми́ла мъ́ри́ пъ́ну́кло, сѐ нъгуто́во че́киш, ка́ се́-ј нъ́тукми́ла али́с пъ́ну́кла* [ПК,2(94)].

Панукли́с top. 'рамни ниви', од дијал. *панукла* 'чума – грц.' (Грачен, Зилјаховско) [ЈИ,Ми...169].

па́нцерă f 'железна облека што во средниот век ја носеле рицарите за заштита на градниот кош' ~ *на ју́трăта де́н сăба́алинта, па́ сă фа́шка́т, сă бо́рăт ду ве́чăрта. Па́ нă муже́л да нăдви́е ни́ то́а, ни́ то́а. То́а, ре́кла, Кара́-Џиндем е а̨дна мо́ма – дујна́-ѓузили́јка. Но́се бănsắр-куши́л'а (па́нцерă)* [ИГ,113].

панџак m 'горна облека за од дожд' [V,PM,376].

п'анџ'ар m, bot. 'вид зеленчук, со корен што се јаде – морков' [MS,s,79].

панџурјут m 'абажур, драперија' [V,PM,376].

папага́лу n, zool. Psittaci(formes) 'вид птица со многу шарени перја, донесена од тропските краишта, се чува во кафез' [MS,s,79]; М. **Малецки** во Висока (Солунско) ја запишал множинската форма **папага́луфци;** употребата на наставката **-овци** (-**евци**), што обично оди со фамилните имиња (*Велковци, Петревци*), во односниов случај може да се објасни како "нагодување на имињата на домашните животни по образец на личните имиња", во таа смисла проф. Конески ја споменува множината **сивчевци** како синоним на 'волови' според еднината **сивче** (име на вол).

папади́а̨ f, bot., Anthemis nobilis [ЛС(К),-96].

папади́јка f, zool., Julus terrestris 'стонога' [BV,125].

папади́јка f, 'жена на поп', в. **пападја́** ~ *тогас то́ј зему́ва еди́н чинге́л, оти́ва на буна́ро, фъ́рли́ чинге́л'ут и вели́ на папади́јката: "папади́јка, дали́ и́маши по́пот бра́да?" – "Ам ка́к,*

бре́ си́нку, по́п би́з бра́да би́ва ли?". Тогáс извáжда от буна́ро од коза́та глава́та. Папади́јката вели́: "не́-ј та́ја гла́ва на по́пот?" [V,PM,125] – во контекстот има 2 граматички посебности, првата се наслонува на балканската јазична алијанса: употреба на предлогот **од** со посвојно значење (како што е впрочем во западното наречје): **извáжда от буна́ро од коза́та глава́та; втората: е** употреба на номинативната форма со значење на вокатив: **вели́ на папади́јката: "папади́јка, дали́ и́маши по́пот бра́да?"**

папа́џја f 'жената на попот' [MSs,79]; *~ тогас, кату видоха попот и пападјата, ча аргиса детенто, отидоха да го брăкат; земаха и едно шише жјува вода сос них, да му са нава, ча, ако најдат детенто мартво, да го ужјувјајат* [V,PM,226]; *~ тогас дојдоха на самовилцката река. Тамо имало млого хубаво место зелено, и легнал попот малко да поспии; пападјата седјаши тамо. Дека седјаши, дојдоха две змии, да фатиха тамо да са борјат* [V,PM,216]; *~ попот и пападјата кату земаха писмото та видоха, ча нихното дете да и станал цар на самовилите, станаха, кинисаха да гу терат* [V,-PM,216] – во материјалот има уште една потврда за употребата на сврзникот **да** со интенсионално-декларативно значење, наместо 'дека': **видоха, ча нихното дете да и станал цар.**

Папазќој top. 'име на с. во Драмско' = **Попово Село** (грчко-турска комбинација) [ЈИ,Ми...170].

папарига f, bot. 'растение со лисја што на допир со кожата парат – коприва' ...

Папазќупрју top. 'дрвен мост на р. Места кај с. *Папазќој* на некогашниот пат Кавала–Драма' (= **Попов мост** – грчко-турска комбинација) [ЈИ,Ми-...170].

папија zool. Anas 'шатка' *~ тука се плодат ногу лиут, така има ут пилците лиутут шо се јада: диви папиј* [МЕ(Р),76]; во Гевгелиско **пąпи́а** [ИГ,127].

папијна глава f, bot., Helleborus odorus 'цвеќе со голем цвет, средишниот дел е жолт и високо поставен, жените го носат в црква' [BV,125].

папијче* n, zool. dem. од **папија** (Anas), се случува на кокошката кога леже врз своите јајца да и подметнат и јајца од **папија**, и ќе се изведат **папичијна**, коишто за недела, две ја напуштаат квачката [ТГ,402].

паплама* f, bot. 'вид покривач' *~ заедноч т'анака фăрли рăката и́ на врăх папламата, суфати кепету от негу, и така остана тојнака на мигдан* [V,PM,34]; М. Малецки во Солунско запишал: **па́плума** [MS,s,79].

пąпла́чка f 'стара баба' (пејоративно) [ЈІС(К),94].

папр'ак (и: **паприт'**) m, bot. Nephridium filix mas (Filicinae) 'вид растение, вегетира на високи, планински места – папра' [MS,s,79]; в. **папăр.**

па́псa (и: **пашa**) pf 1.'престане некоја активност, се смири' *~ Па он а фле́гал уф идно́ каи́к, шо бе́ши ут Си́мона, му пи́та на не́гу да гу вле́чи ма́ло ни́шт'о пу су́хуту, и засидна́, си прикажу́ваши уф каи́кут на инса́нут. Ка си папса́ вики да прикажу́ва, ричé на Си́мона: Вле́чи гу се́ја на дăлбо́ко* [MV(K),272]; *~ ширлаанџи́ата му даде́ една́ пара́, и то́јнака фати́ да сви́ри. И кога́ фати́ ширлаанџи́ата да ска́ка хо́ро, ко́н'ут игра́аши, ка́миниту и дăрви игра́јаха, ме́ховиту со́с ширлаи́но*

падна́ха на зе́мја, са ты́рна ширлаа́нот ко́н'ут и побе́гнал. Фати ширлаанци́ата да са мо́ли на барли́воју да пáпса [V,PM,126] – во контекстот имаме потврда за обопштената употреба на множинската наставка **-и** и кај именките од среден род: **да́рви (ка́мениту и да́рви игра́јаха)** ; ~ *станáха сички на мóлба, да са мóл'ат на Бóга... л'у фáти óн да си мóли, фуртýната пáпса, и са умири́ мóрету кату напрéт* [V,PM,23]; ~ *колко дăжд и дăждало, не можа да го накăсни него. Кога папса дăждот, тој си облече пак сос дрехите му, като он беши сух, а не мокар* [V,PM-200]; ~ *вели: "свирка сакаш, свирка за ти дам, ама ако можиш да ја чуваш, ча тиа свирки кога ки фати да свириш, што нешто има по земјата, или земја, или камин или добитук или човек, сичка ке да играт и, дур не папсаш свиринето, неште си запрат"* [V,PM,230]; **сп.** уште: **пáпсá: бул'áфте** (= се смирија болките) [ПК(Грам)]; 2. 'се измори' ~ *Гу игрáе куту пăртáл уф-рăцте. Гăjрéт, гăjрéт, дéтто сă усúл'ăве, Јарăм-Минăрéту пăпсýве. Сă бурúл'е óште и Јарăм Минарéто пăпсáл. "Нă мóжум, рóп сум на тéбе, кýлле"* [ИГ,113]; ~ *Ká пуглéднуват сел'áнто: нă-мăгáрто вăлк. "Брéj, вăлк, гл'ăдájте, вăлк, дăржájте". Удрăт ус-стáн, ус-кáмăне, ýдрăт, гу-прăтéпăт. Избигáл пá. Избигáл ама глáдин, папцáл векé, нă-мóш д-óде. Уддéл нă-нéкуј прúпик нéде, нă-нéкó: слáнце. Прăпéчува се ду-édно лóзе* [ПК,2(216)]; сп. ~ *ут пýсти тит'ýн дéцта ми-папцáа* (= од работа на тутунот децата се преморија) [ПК,2(83)].

пáпсува (и: **пăпсýве**) impf 1. 'се уморува' ~ *Кă фáшкăт д-сă бóрăт, Јарăм Минăрéту сă умóрúл. Гу игрáе куту пăртáл уф-рăцте. Гăjрéт, гăjрéт, дéтто сă усúл'ăве, Јарăм-Минăрéту пăпсýве* [ИГ113]; ~ *и гу фáтат, гу клáват хапăс и н'éгу и тój хúч' ни пáпсува плáч'ин'éту у апсанáта* [MS-t,25]; и: **пáпсова** ~ *брé пará му дáва, брé нé знáм што му дáва, óн нé пáпсова, л'у му вéли: "дурдé нé битúсам кajдúата, не пáпсовам!" О-тáмо грăнчáринот и ширлаанцúата отúдоха на кадúата, дававцúи са чúниха* [V,PM127]; 2. 'прекинува' – в. **папса** ~ *дрýгиjу мăс гу рáбутúхми, д'éсит' днú завúра пáтусу и дувúр'а (пáпсува вар'ăниту)* [MS,t,4]; ~ *и гу фáтат, гу клáват хапăс и н'éгу и тój хúч' ни пáпсува плáч'ин'éту у апсанáта* [MS,t,25].

папýле n 'деденце' (sic?) ~ *иднó вр'ăми úмаши иднó папýле и иднá бáба. Папýл'то úмаши удóл у-кăштта-му иднó дуќáнче, úмаши и трú штéрки... хармújто... фатúха кáта вéчер да jáдат и да-му-пл'áнат дуќáнăт* [ВЛ(Aj),338].

папýци pl 'кожени обувки, чевли' – во селата (Ник и Пат), во градот Дој: **имúни:** [ПД(118)]; ~ *такви папуци да ми направиш, што са мажат буја, уд четири митилика една кутиjка, и да лăскат, сус високи тупуци* (потпетици) [ТГ,134]; ~ *малој моме дост jубава,[пре ког легниш, пре ког станиш?["Пре мама легнем, пре тате станем"... малој моме, дост jубава,[кој ти jубујве кундур папуци? – "Мама ми jубујве, тате субујве"* [ТГ,370]; ~ *утúди у касабáта да си стóри лýстру папýцит'ą* (отиде во градот да си ги исчисти кондурите) [MS,t,68]; ~ *пишúн ќи дóăт линáрки, двăнájсăт*

же́ни (армаса́рки) пу мъ́ле́чки́ут ниша́н. Де́сит ду́ши армаса́ре; све́курут, де́вирут, ки́ дуне́съ́т алтъ́јне, пъ́пу́ци, купри́нин къ́врък, шъ́ми́а, ко́лба, се́нка, спъ́ле́то [116]; ако плаче некое дете за да го смири мајка му ќе му зборне: *"Ја го дедо Бужиќ иде сус криво магаренце; ки ти дунесе: бобо, дулама, папуци, фес сус пискул'. – Ако не молчиш, ка ки чује оти плаќиш, ки са нал'уте и не ти дунесуве ништо!"* [ТГ,84]; *~ тој е би́л папучи́а, карпа́ч, што-то излева́ши на чаршија́та, къ́рпиши папу́ци* [V,PM,16]; *~ сто́р'аха мухабе́т и сл'а́зи да си по́ј д'ъ́т'ату, ги изва́ж'да папу́цит'а ут нуга́та* [MS,t,22] – обичен превид: множинската форма **папу́ци** е во конгруенција со зборо-формата **нуга́та**, којашто е во еднина. Поретко ќе ја сретнеме и еднинската форма: **папуц** *~ и оттам отиде на бунарот, да напуи кон'ут. В бунарот падна златнојут папуц, нетри го оставила тамо, и пак отиде дома на јасилот* [V,-PM,206]; *~ и рибата гу зема пак на гърбо и гу промина оданат. И л'у дојдоха на крајта, тојнака от страх га удри рибата сос папуцут на гърбо. Раната онај час пукна, и уздравјала рибата* [V,PM,100]; во Речникот од Зборникот на Верковиќ: **папуц** 'лесна обувка без петица' [V,PM,376]; од Кукушко: *пъ́пу́цо ме́-ј ръ́спо́рин;* и: *пъ́пу́цта ме́-ј ръ́спо́рна* [ПК,2(95)].

папучи́а m 'мајстор што поправа чевли, кондурација' *~ от та́мука оти́де и на о́нај негоф прија́тел папучи́а, му дадé... што́ зема́ на за́им му дадé и фајда́та* [V,PM,19]; *~ тој е би́л папучи́а, карпа́ч, што́то излева́ши на чаршија́та, къ́рпиши папу́ци* [V,PM,16]; во Солунско е регистрирано: **папучи́ја** [BS,126]; в. **пъ́пучя́р**.

папучлук m 'договор меѓу родителите на девојката и на младичот околу даровите што треба да ги приготват за свадбата' (сп. **папуци** = кондури) *~ тогај една нидел'а напрет папучлук за отсекат. Седнуват сички, збор чинат, секој што за му текни. Тогај за фатат збор да чинат за бракот. От јуначката страна говорјат на девојкината страна: "е! сфато, сега што сакати, вашо милос?" И тој вели: "јазе имам ету толку деца, на сите по еден чифт скорни, толку девојки по една зја папуци, на жена ми и на двете лел'а папуци"* [V,PM,246].

пъпу́чки pl, dem., в. **папуци** *~ дујдéла къ́ръќо́ѵулта: "Че́шъ́л, пе́шъ́л девójко, утво́ри-ми вра́тта, ќи-ти-мо́тум цре́вата ут-ко́л нъ́-ко́л, ут-къ́ма́ра на-къ́ма́ра". Ар-а́ма, ку́чинцто, ма́чинцто и пите́лчто къ́жа́л: "Ар-а́ма, ка́ ќи-дójш нъ́-мо́мъ́та ќи-дуне́сиш спре́ма, си́чко ќи-до́нциш, ду-чура́пче, ду-пъпу́чки, ду-фуста́нче, ду-си́чко ќи-до́нциш* [ПК,2(Иц-285)].

пъ́пцин adj 'многу изморен' *~ съ́-въ́рна́а пъ́пцини, ту́тким дъ́-съ́ ло́зе купа́ли* [ПК,2(83)].

папъ́р m, bot., Nephridium filix mas 'тревно растение, без цветови и семе; го има од различни видови – папрад, папра' [ПГ(Ф)]; в: **папр'ак**.

пара f 1. 'монета, стоти дел од некоја парична единица' *~ на богатиот му си не да́ваха то́лку па́ри, та затова́ ча́каши за да га зе́ми за трији́си па́ри ри́бата* [V,PM,17] – посебност во збороредот: глаголот и заменката се разделени со негацијата (**му си не да́ваха**); *~ де́тто му ви́ке на ву́јку-му, кă виде́л пъ́јто́нут о́т и́де узго́ре:*

"вóа ќи мă кýпе мéне, да сáкиш нóго пáри билé (барем)" [ИГ,111]; **2. пари́** pl 'монети, вредносни предмети од хартија или од метал' (множинската форма се употребува многу почесто отколку еднинската, освен во изразите и затоа Малецки ја третира како pl.tt.) ~ *и Настрадúн-хóџ'а з'é парú ут думá, утúди на пазáру, да си кýпи другу магáр'ą* [MS,t,55]; ~ *утúвал пујнó вр'ăм'ą за да рáбути и гу стр'ăл идин харамúја на пăнт'ó и му брăкаш'и парú* [MS,t-18]; ~ *ви сă мóл'а млóгу, дад'ăти гу на м'éн'ą заш'тó јас ич' н'éмам мáлки, кóлку парú úш'тити за ви дáм!"* [MS,t,16]; ~ *тýрскăтą парă ни сą кąтă тýкąшнăтą* **[ПсС-(З),64]**; ~ *и з'éва инá тóрба парú и трăгнува* [MS,t,9]; ~ *дéтто му вúке нą вýјку-му, кă видéл пăјтóнут óт úде узгóре: "вóа ќи мă кýпе мéне, да сáкиш нóго пáри билé (барем)"* [ИГ,111]; ~ *му нагутф'óва инá камúла, му тувáра вóда, инá камúла л'áп и инá камúла парú* [MS,t,14]; во Солунско и Кајларско како множинска е регистрирана формата **парă(а)** : ~ *му вилú: "áку úмаш' парă, да ти дáм мл'ăку"* [MS,t,80]; ~ *му р'éч'и на д'ăт'ąнту, кóлку парă за úш'ти у гудúната?* [MS,t,81]; ~ *крáлцкăта ќéрка мувéле: "Дáли бúло кăсмéт рибáр су крáлцка ќéрка дă лéгне?" И дéтто ооор, му-сă-рăсипýва ќéјфут. И кăко лижăле, тáка нé мăрда. И кăди-пóл нóш шó си-имáл нúку пáра – шишт. нă-бигáјне* [ДК,128]; ~ *"éзми си и тýс синдýч'ą, нăтр'ą ти-сă сúч'кат'ą парă!"* [MS,t,84]; сп. верување: за празникот **Вудици (Богојавлење)** народот мисли дека на полноќ **се** *отвараат небесата* и дека тогаш секој ќе го добие она што ќе го посака. Приказната продолжува како некој чекајќи го тој момент од возбуда се збунил и наместо да побара од Бога *кутал пари,* побарал *кутал глави* [ТГ,25]; **3.** изр.: **нă-пáрта пýл нé сă вúке** (= за некого парите не значат ништо, т.е. троши многу пари' [ПК-,2(185)]; **прăбúјна пáра нéма** (= нема ни динар) ~ *уф-џéбо прăбúјна пáра нéмум, а сáкум ус-другáре уфкаавинéто дă-флéзум* [ПК,2(188)]; со исто значење: **нимáл скăршена пáра** ~ *идну-пăтник óдăл нă-гурбéт. Пу-пăту влéгăл у-иднă-ăшчúлница зă-дă-кăсне нúшчо, áма нимáл скăршена пáра* [ДК,155]; **пáрта тéче куту вóда** (= парите многу брзо се трошат); **пáра нă-мóж дă-зăвăртум** (= имам многу трошоци, не ми останува ништо); **пéт пáри нé дáве** (= не се секира) ~ *óна сј-о-глéде кéјфо, за дéцта пéт пáри нé дáве* [ПК,2(188)]; **парú сéче** 'брзо се збогатува' ~ *нашиот базирѓанин (сака) ... тенко кату камуха, штото мăра драмови да има, много пари да сече* [V,PM,178]; **шчó пáри врéдите!** (= колку сте силни) ~ *като ја-видéла че-úде лáмјата, зафатúла да-плáче и му-капнáла на-дéтто еднá сăлза и станăл. Дéтто је-рéкăл на-мéчката, на-вăлкăт и на-лисúцата: "А да-ве-вúдам сегá шчó пари врéдите?"* [ВС(Гр),295]; **пáри, пáри, до-пупáрат** (блага клетва – пр.: ја кажува мајката кога синот постојано бара пари).

пара́ conj **а.** 'отколку' ~ *"пóхýбав'ą н'éка си бúх у хапсанáта, парá сă тýк ш'ту л'éгнах на тóс ухтикáсан кривáт, áх, ýх!"* [MS,t42]; ~ *му р'éч'и : "н'ăј пóхýбав'ą да гу úмаш' кадúјата аратлúк парá мелезúму?"* [MS,t,56]; **б.** 'освен' ~ *"на т'éб'ą другá џ'изá н'éма за ти дáм парá,*

за ти гу в'е́на ш'и́ч'куту има́ни" [MS,t,48].

пара́-ба́ба f 'мајка на баба, пребаба' [ПК,2(95)].

паравѝди* pf 'превиди' ~ *и јас ви́д'ах, паравѝд'ах и ве́л'а на ма́јка: "јас за си по́да у Со́лу́н па́к!"* [MS,t,2]; ~ *ви́д'а паравѝд'а мума́та утѝди, фл'ази н'е́тр'а у буна́р'у* [MS,t,61]; ~ *падариту видоха, паравидоха, ча не излева на главица сос букосвиец, си закăлнаа за тјахна господарка: они ке да кажат на неа, ништо да не чини на авџиолиа* [V,PM,55].

парагон m 'букет' (од цвеќе) [BV,126].

пара́-де́до m 'татко на дедо' – во однос на децата од внукот ~ *ác му-со́м пăра́-де́до нă-ти́а де́ца, ну́ци и о́на-ј пăра́-ба́ба, ут ну́к ну́к, тре́то куле́но, три по́иса* [ПК,-2(243)].

парадѝс m 'орр. на пекол, рај' ~ *"ш'то́ ји нузи́ та́м на стр'ăш'та?" – "но́с-и парадѝсу!"* [MSt,60]; ~ *ути́ди да ти напра́ви пăнт', да ти утфо́ри и по́ртата, да по́ш' пра́в'а на пара́дисути* [MS,t,57]; ~ *дја́вулу иди́н д'е́н' уткра́ва ина́ ја́блăка ут пара́диса и исл'а́ва на зим'а́та* [MS,t,30].

парадо́са pf 'предаде' ~ *у тимел'у да ја фа́ти ш'и́ч'ко да бити́са, кл'у́ч'уве́ту на ръ̆нка́та да ги парадо́са и кла́ди* [MS,t,19].

паракав m 'седенка; насобрани девојки навечер во некоја куќа, каде што работат, се веселат и сл.' ~ *кумшиите тогаш имали адет, л'атото клавали слама кату врашилу та запал'уваха га, паракамновали, да им свети...и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките да принде* [V,PM,205].

паракамнова impf 'учествува на **паракав** (= седенка – насобрани девојки навечер во некоја куќа, каде што работат, се веселат и сл.) ~ *и таја мома сос мајка и хождала ката вечер да паракамнова, да принде вăлна; и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките и да принде* [V,PM,205].

паракини́са* pf 'покани' ~ *и сă наближи́ле на се́лото шо сака́ле да хо́дат, па о́н си разделу́аши по́дале́ку да си хо́ди. Да му паракини́саа (гу ка́ниа на не́гу), и гу ве́леа: Се́ди су на́с, е́ту замрăкна́, и пумина́ де́нут* [MV(K)334]– уште еден случај на нерегуларна употреба на заменските форми: кратката форма за прав предмет **гу**, наместо дативната 'му': **гу ка́ниа на не́гу, и гу ве́леа** (м. 'му велеа'); освен тоа предметот се јавува во придружба на предлогот **на**: **гу ка́ниа на не́гу**.

паракли́с (и: **паракли́ш'**) m 'мала црквичка' [MS,s,79]; освен во Солунско називот е запишан и во Воденско [BV,126].

Паралијката top. 'ниви и чешма' (во околината на с. Куманич, Драмско), од диј. *паралија* 'софра', во грч. 'рамно место покрај морски брег' **[ЛИ,Ми...170]**.

пара́ки ш'ину n 'лага' ~ *Кадијата му вили́ на н'е́гу "н'ăј пара́ки ш'ину, ш'ту ти вили́..."* [MS,t,57].

паралăја adj 'богат' (тој што има многу пари) [BV,126].

па́ра-ма́јка f 'маштеа'; в. **повто́рена ма́јка** [ЛС(К),94] (в. **пара́-де́до**).

парама́на f 'гувернантка, домашна помошничка' [MS,s,79]; ~ *от два месеца сетне чилиби Теодорак фати една хизмиќарка дивојка и една стара баба на дома му, да седјат с невестата му кату пара-*

мана [V,PM,164]; ~ *Господ му даде по едно по едно три деца. Царјут чини една кула висока сос цамови и ги затвори нетри аф кулата сос една парамана и трите деца, и ги храниши сѐ месо без кокали* [V,PM,50] – плеонастичка употреба на предлогот **по: му даде по едно по едно три деца**, наместо: 'едно по едно'.

параном* m 'прекар, презиме' ~ *сега правихме свадба нија на селото, сă женише един, братовчед мој от стрико, дете Г'еоргие, параномот дедо Мел'ув* [MC(B),92]; в. **пăрмóн**.

пáрạнýк m 'превнук' ~ *уд-нýкут нýк сă-вúке пáрạнýк* [ПК,2(83)].

парапунúсану д'áтт'ạ 'тажно, расплакано дете' [MS,s,80].

парапýну n 'жалба, тужба' ~ *стóрихa дрýгит'ạ бакáли парáпуну на цáру* [MS,t,28].

парасéстра f 'присестра, таа што не е вистинска сестра' [BV,126].

парасúн m 'тој што не е вистински син (во однос на еден од родителите)' [BV,126].

пạрạскúнкạ f 'крава што се тели првпат' [ЛС(К),96].

парасол m 'направа со која човек се заштитува од дожд – чадор'; со исто значење и: **с'áнка** [MS,s,80].

пạрáтáтко m 'тој шо не е вистински татко, притатко' ~ *и мáткọ-му (нạ-нéгọ мáткọ-му сéгạ), нé твá пạрáтáткọ, мáтко-му. Вúкạ:"Слушạjти сúн'ọ, едикójси м'áстọ úмạ хráнạ, ќи-зéмити кạмúлити, кóни, шọ-бúлọ, ќи-óдити, пạрú éви* (= ете ви)" [ЛС(К),112]; ~ *"ут-кăде, кáко вúе знáете óти ви-и-мájка?" – "Тáтко-ни ни-кăжýвăше, тó шóни-и пáрăтáтко. Он не-нáшол пу–Вáрдăр у-сăндукут"* [ВЕв-(Кр),302], в. **пọвтóрạн тáткọ**.

паратúр m 'прозорец, окно' ~ *и они калугери дојдоха на нос грат. Момата ха виде приз паратирот и му вели на нејн мăнж: "ету, глендаш тиа калугери, што шетат по тука? Наши л'уди са. Татко ми ги пусна да на терат"* [V,PM,238]; ~ *тогас тја изл'ава приз паратирот нетри на бахчата, фашта, си изважда ќуркот, гу остаја тамо, изл'ава сама на сокаќут* [V,PM,235]; ~ *царјувут син дошел от кавгата и питал за момата; му рекоха: "побегна приз паратирот на бахчата". Отиде на бахчеванџијата царјувут син, му вели: "момата от тебе ја сакам"* [V,PM,236]; и: **парафúр'** ~ *цáрувáта мóма гу ји вúд'ал* (sic!) *ут парафúр', алá úч' му ни удрумóни* [MS,t,33]. Отсуството на конгруенција меѓу субјектот и л-формата, кога подметот е во ж., а прирокот во м. род (**мóма гу ји вúд'ал**), М. Малецки го третира како нејасно (запишал: sic!), бидејќи тој и други истражувачи (пр. Зб. Голомб) ги имале забележано само обратните примери, кога субјектот е во м., а л-формата во ж. род (**тој рекла**), и таквите случаи ги објаснувале како резултат на фонетски фактор (вокализација на крајниот ер), – превидот настанал бидејќи немале увид врз односнава појава во Долновардарско, којашто има пошироки размери и настанала како резултат на нефункционирањето на категоријата род во односниве говори; за ова поопширно во граматичкиот дел.

паратúрка f, 1. 'окно', в. **паратир**; 2. 'таен влез' ~ *и тјáнака са вăрнá, отúде нá горáта; бéши умрăкнáло. Тáмо најдé днá мрáфкана* (пишува: 'мрафка на') *дýпка; фатú, га раскопá*

ма́лко онáја дýпка, пот нéа најдé еднá паратúрка; га отвóри, влезéла нéтри [V,PM,132].

Пара́шка ж. л. име ~ *Пара́шка тóо чéке, дă чýу нéшто и дạ чýкне бăрбáно* [ПК,2(211)].

парафтасан* adj 'кога нешто е созреано повеќе отколку што треба, пр. ако некој плод е презрел' ~ *царјут фати, ги отсечи либиницúте и трúте: една беши парафтасана, втората беши токму на времето и третата приближи да фтаса* [V,PM,159].

па́ре impf **1.**'лути' (пр. јадење во кое има *пăрăжлúф пипéр*) [ПД(119)]; **2.** 'нешто што е врукó исто така **паре** ' ~ *нúм јáди, мáнцата óште пáре, пучéки, нéк истúне* [ПК,2(83)]; **3.** 'кога кожата ќе се надразни, ижурка од допир со коприва' – на празникот *Ѓургевдин* се врзуваат јажиња за гранките од дрвја, односно се прават лулки на кои се *л'ул'ат* младите, при тоа лулање на поголемите девојки по нозете ги удираат со коприва, *и парат* [ТГ,70]; ~ *амáн шó сăиспăрéх ут-тáа куприúфта* [ПК,-2(83)]; **4.** изр. **ка́-ќ сă-ис(пу)па́риш уд-млéкто, ќи-дýјш и на-мăтнúцта** (= доживеаната непријатност нè опоменува да бидеме внимателни кон сè нешто) [ПК,2(83)].

па́ре* impf 'распара нешто сошиено' ~ *пáрам рăмбови ут пурăмбúнуту* **[ПсС(3),66]**.

паре́(j)а m **1.** 'познат, пријател' ~ *тój му р'éч'и : "јас дójдух при вáм да стáними парéја" ... "ти сăс нáм за стáниш' парéа"* [MSt,74]; ~ *с'éтн'ạ кáк сă уж'éни, утúди на кафинéту, сид'ăха ас парéата* [MS,t,70]; **2.** 'група, грамада луѓе' ~ *инá парéа л'ýди* [MS,s,80].

паре́шт* adj 'врукý' ~ *фатú момáта, нáправú еднá пúта, турú и прăстино нéтри, га извадú пúтата от вóгúн, га земá бáбата, га закарá на цáрјув сúн óшти тóпла, парéшта* [V,PM,134].

паричка f, 1. dem. од 'пара' ~ *кату и дал тристате гроша, останал без една паричка, рече сам на себе си: "сега да си вăрна на татку ми, он, знам харну, как ке да ми пита, што ги чиних парите?"* [V,PM,33]; ~ *трăн расте високо, има плодуве куту парички* [ПД(124)]; ~ *му вéли на гимицúата: "амáн, брáте, јáзе нéмам парúчки да ти плáт'а гемицилăко"* [V,PM,151]; **2.** '***тó-j малéчко лéпче,*** *сă-мéсе нă-Бăдник вéчăр и нă-Свúти-Вашúл' – нă-сýрва. Уф-н'áа сă-клáве малéчка пáра, пáричка; сă-пéче, сéтне, нă-вичéрта сăкăрше и сă-дéле нă-сúте. Уф-кój ќи-сă-пáдне пáричката, óн-ej кăсметлúита, димéк* [ПК,2(83)] – називот се пренел на *лепчето* во кој се става *паричката;* **3.** 'име на украсно, домашно цвеќе' (според формата) [ПК,2(83)].

па́рички pl 'лушпи' ~ *тúа-сă рúбини пáрички, шó сă-пукрúјни рújпте удгóре ус-пáрички, пáрички. Нéкуј сéла па им-вúкат* ***стăргáчки*** [ПК,2(83)] – додаток за место без предлог: **нéкуј сéла па им-вúкат** (м. 'во некој села...').

парк m 'убаво уреден простор со цвеќиња, дрвја и трева'~ *бáпта пá óде. "Цáре, áс пák стрójник сýм дójна". "Ак-мójш ут-мójoo пáрк ду-твójo двóр една злáтна кăлдăрмá да-нăпрáвиш мóж дабúде". Бáпта зúме-си стáпчито, óде-си дóма. А-пăрчéкуве дéтто* [ПК,2(Ним–263)].

Парликовите тумби top. 'место со тумби (= могили) и дрвја *парлики* (= вид даб – Quercus pudescens)' [ЈИ,Ми...,170].

парли́ца* f, zool. 'женско магаре, магарица' ~ *и́ди вудинч'а́рину удго́р'ą, ја-ј загуби́л парли́цата* [MS,t,43].

парма́к m **1. 'прст'** [V,PM,376]; **2.** 'дрво од ограда на скали' ~ *фа́тсе зă-пăрма́ųте, дă-не́ па́дниш; ~ мо́ш' да клад'е́ш' ниш'а́н'ă, на зим'а́та пе́п'ăл за настил'е́ш'; и на ска́лата парма́ку катра́н за гу намаж'и́ш'* [MS,t,22]; сп. **трапуза́н'**; **3.** 'спица на тркало од запрежна кола'; **4.** изр. **пăрма́к уди́ре** *(а́к-ej не́писмин чуве́ко)* = како замена за потпис му се зема отисок од прстот [ПК2(95)].

пармакла́к m 'ограда на скала', со исто значење: **трапуза́н'** [MS,t,22].

пąрна́р m, bot. Quercus coccifera; 'зимзелено растение, го има по ридиштата, расте ниско, на ливчињата има боцки, кога гори прави: *пăр-пăр, ча́тке*' [ПК,2(95)]; ~ *и о́н ут-на́зут, врăтни́чки и́мăт ку́ките се́лцки, ут-на́зут пре́ку врăтни́чкăта испа́ја, плити́на, плитини́ца. Гу-ра́ни́ја уф-но́гăта, а́рно а́ма мăтно вре́ме, тимни́ца, испăдна́ в-ăдни́ пăрна́ре та́м. Си-избига́* [ВЕв,299]; сп. top. **Парна́р Да́г** 'планина' (Драмско) – според тур. образец: именка во служба на атрибут (*парнар* = зимзелен даб + *даг* = рид – **турц.**); од истиот тип: **Парна́р Ту́мба** (Трăнка, **Валовишко**) [ЈИ,Ми...,170].

парнау́м m 'прекар' ~ *гу уста́ха д'ă-т'ąту, ш'ту му има́ха кра́стину иди́н парнау́м Ќел'е́ш' ; Ќел'е́ш'у да ч'у́ва бахч'а́та* [MS,t,33]; в. **пăрмон**.

пąро́ла f 'збор што на прв поглед упатува на нешто добро, а всушност договорена лага' ~ *то́гăj ма́-јорут:"Пу́шти-ј бре, ку́че кра́стăву, л'у́јту..." То́гăj му ве́л'ăм ја́с на-то́ другáрин-ми: "Ајде, Ге́ли, по́бăрзо, чико́рте и по́нądăле́ко да-ста́ппнимă не́-са-зна́е шо́ ќи-на-на́е удса́дин, да-н-му-ј пąро́ла"* [БМ(В),195].

партал* m **1.**'алишта, облека' ~ *фа́-ш'та да брка пу парта́литу, фустáн'а трисе́, там гл'е́да, тук гл'е́да* [MS,t,11]; сп. top.: **Парта́ло** (Валовишко), **Парта́л Махала́** (Бутково, Валовишко) – Ј. Иванов ги изведува од прекар [ЈИ,Ми...,170]; **2.** 'носија, облека врзана за одредена регија' ~ *зарди шо му ј парталут на Пустулејна иден су куфалцкјут, бузечкјут, питровцкјут и на другјзте села удвăда уд Вардар* [МЕ(Р),72]; **3.** 'ствари што ги носи невестата кај младоженецот, фактички тоа се подароци (обично облека и сл.) што семејството ќи ги дава на ќерката кога ќе се мажи' (в. **прикија**) ~ *та́м не́ма кико-ту́ва да-о́дąт л'убо́вници. Ка́ ќе-а-армáсąт, не-мо́же ско́ро парта́л да-му-пра́ви: две́ годи́ни ќе-о́ди армаса́но, да-му-бе́ре, ру́бички да-му-пра́ви, та-то́гај ќе-а-пра́ви сва́дбąта* [ВЕв(Бар)]; **4.** 'парче од облека' ~ *На та́тку-му сă пра́виш'и, ч'ą и́ди напо́сл'ąт н'е́гу; кугá сă убрна насáт' да ви́ди и гу гл'е́да куту́ парта́л* [MS,t,58]; **5.** 'домашни работи, различни ткаенини' ~ *га пометоха кӑштата, га испáстриха и си износи́ха парта́лите таму* [V,PM,19]; **б.** изр.: **си-збра́ пăрта́л'то** (= си замина) [ПД,137]; **гу-нăпрăви́ли пăрта́ле** (= го испотепале, го уништиле) ~ *не́коо дру́го пă-на́шо сира́че, де́тинце, ка́-избига́ли на́ште, сă-вăрну́ве уф-Мура́рци. По́по д-им пугóде нă-Гăрцте ре́кăл: "Ја то́о сă-вăрна́, бăрке има́не". И Гăрцте фа́јкат*

ус-кáмăне г-утипáли. Г-утипáли кути кýче. И тáм сj-умрéло дéтто. И óно нимáло ни мájка ни тáтко. Гу-смăчкáли, гу-нăпрăвúли пăртáле. Тóо мj-о:-кажувá éдна жéна тáм. Вúке: "Нé-árно нăпрăвú нáшjо пóп. Ет-тăкá и тăкá, издé адно дéте" [ПК-2(Крец–313)].

партáл'аст adj 'со испокинати алишта, парталав' ~ *и парú нé остáнаха вéки, ниту дрéхи му остáнаха на снágата му, такá партáл'аст останá. От-тáму najдé едúн гимицúа, товарú нéшто зá Цариградá, му велú: "áмáн, господúне, да дójда и jáзе сóс тéбика"* [V,PM,151].

пạртáлкọ n 'тој што не е убаво облечен' ~ *Срạдúн Оцạ бúл мýдạр и сúти гọ-бăркạт. Пạртáлкọ óдạл. Кóгạ ќи-си-ọблéчи Срạдин Оцạ, као оцạ. А-квá ќи-óди пạртáлкọ, скинáт. Мýдạр Тýрчин еóн. Гọ-гóни Тýрцијạ, гọ-гóни Бạлгáријạ, гọ-гóни Гăрцијạ* [ЛС(К),-121].

пạртéнкạ f 'волнена завивка за ногата, се носи зимно време' [ЛС-(К),94].

Партеное 'м. л. име' ~ *баш на А раплија имаше едно тăрло от галичани, и там имаше братјата на владиката, што беше тога, што сă викаше Партеное* (се однесува на Партенија Зографски) [МС(В),91] – во случајот со предлогот **од** се изразува посвојност: **тăрло от галичани** (се работи за влијание од балканската јазична алијанса, со што југоисточните говори се изделуваат од источното наречје) .

партимéнт m 'спрат'; сп. **кáт, пáтума** [MS,s,80].

паруш'ијáса (сă) pf 'се јави' ~ *кугá дójди дин'ó да сă паруш'ијáса на цáр'у, утúди на палáт'у да му кáж'и, ш'ту сă науч'и́* [MS,t,41].

парче (и: **парча**) n 'дел од нешто' ~ *и ă-зéвăт кăрпăта ă-утфуруvăт. Шó ќи-вúăт унăтре у-кăрпăта: иднуцáм пáрче, иднă-рăка пéсук, иднă-лузúнка пáрче, иднă-цăрна кăрпа* [ДК,134]; ~ *рéкạл на нúх: Имати нúшто за jадéни тýка? Па óни му а дадéле на нéгу рúба пичéна иднó пáрча, и ут вóсук пчéла мéт* [MV(K)335]; ~ *кăжýве нạ тáтку му: "Jác ќи гу дăржум, ти́ ел гу зáкули" (он не знáе óти син му е тикú). Кạ úде тáтку му ус кăлăчкạта дạ му а сéче глáвта – и вóа гу нăпрáаве нạ пăрчújна* [ИГ,-115] – во контекстот прави впечаток линеаризацијата, имено во формите на императив кратката заменска форма се јавува пред глаголот: **тúел гу зáкули** м. 'ти ел зáкули го'; – за ова в. во граматичкиот дел; ~ *"тебе ак та видат,[море врашко чедо,[ќи та прават, цанум,[парче пу парче,[мрава што пуносе"* [ТГ,-102]; ~ *ах ми ти, син ти чифтели чашки,[среќа да гу сретне, куршум да го jудре,[сабја да гу сече парче пу парче,[дома не си иде* [ТГ,206]; ~ *ти знам тебика кату татку и ти казах правината, и пак ти кажувам, ча петнајси парчи најдох* [V,PM,39]. Пример за множинска форма на **-и** кај именки од с.р.: **парчи** (за споменатава проширена употреба на оваа наставка в. во граматичкиот дел). Со исто значење и: **кумáт'** [MS,s,80].

парчúнка f , dem. в. **парчушка** ~ *от тáмо отúде нá мердевéно, нá скáлата. Скáлата úмаши четирújси басамáци, постéлени сè сóс цóха, и óни бéха сéкаква тjурлúа; земá от нúх по еднá парчúнка* [V,PM,123]; ~ *тојнака отиде, зема девет олски*

мрăша, ги враза ysam кон'а сос девет чингел'а... ламјата фати да јаде и си закачи за деветја ú глави сос деветја чингели. Тогас излезе и Грујо Шкиндерлиа от кон'ут, извади остра сабја, га разсече парчинки-парчинки [V,PM,78] – интересна употреба на гл. **излезе** со значење 'се симна (од коњ)': **излезе и Грујо Шкиндерлиа от кон'ут**; ваквата употреба на односниов глагол го имаме сретнато и на други места, конкретно во селата на источните падини од планината Беласица (Коњарево, Дражево).

парчушка* f 'дел од нешто, парче' ~ *"млогу пешман станах, што не зех алтини и сребро. Земах тасот, и, кату идех на пăнтјут, гу удрих от земјата, гу разбих..." Тогас младата самовила му вели: "Скору чеч да најдиш парчушките от тасот, да ми ги донесеш тука, оти ти не знаиш, ошти што има на тасот"* [V,PM,277].

пáса* f, в. **пазва** ~ *гу пúта цáр'у: "д'é-ти кóн'ч'ąту на т'éб'ą?" "у пасáта си гу úмам"* [MS,t,37] – станува збор за влакно што го чува во пазвата и со "кое го повикува" коњчето. Во контекстот имаме аналитичко изразување на посвојноста: **кóн'ч'ąту на т'éб'ą** наместо 'твоето коњче'.

пасе (сă) impf 'моментот кога кобилата се оплодува' [ПД(125].

пасé* impf 1.'кога животното се храни со трева' (ја кине директно од земјата) ~ *четиријси филдиши излеват от гората, пасáт на ливадите* [V,PM,42]; ~ *гу ц'áснува мýл'ąту ут калó тój, гу извáж'да, гу клáва у бајúру да пасé* [MS,t,36]; ~ *изл'ázи нóз д'éн' мéч'ката да пасé и гу нájди мáлкуту там д'é плáч'ш'и* [MS,t,16]; ~ *и-óн сúлąн сúлąн се-прáј сąс-кóн'ọ. Твá квá гọ-пọдбрáл,... тój пáднąл ọт-кóн'ọ вọ-вọдáтą, и-вọдáтą гọднéлą. Кóн'о, кóн плúва, ọт-тáą срáнą изл'áгąл... А-нą-кóн'ọ имáл дисáги. Тój, пăлно злáто-сè. Зąстáнąвą бýрąтą и-óн си-минáвą óт-нáą срáнą, и-пáси кóн'ọ* [ЛС(К),119]; **2.** 'ја чува стоката додека таа се храни со трева' ~ *нехинăтă си миловала много, пак завареницăта ненавиждала, бахтала и ја праштала да паса оловето. Един ден си носила за ручок једнă питинкă и, като пасла говедата, паднала хи* [V,PM,286]; ~ *нај-гол'ámojут на еднó село си фáти гувидáр, да пасé сéлските гувéди* [V,PM,20] – уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род: **сéлските гувéди**; ~ *уч'ел идúн ч'ифч'úја тамóкул вудинúцата, му ја уткрáва пампрúцата, си ја клáва у турбáта и си ги пасé вóлувéту* [MS,t,43]; ~ *напкун вăрваха на пăтот три мангусарки, и јаз пасах овците на полето* [КС(В),75]; ~ *Т'éс имáха инá гăска, утúва да ги пасé* [MS,t,53]; ~ *"Јас си имах едно дете,[он си јоде в силна војска,[си јустави млада жена,[млада жена јут три ми дни,[нити жена ни дувица,[си гу чика длăго време,[вадан она са мăжува,[да не гледум, да не слушум,[си испаднах гăски да си пасум* [ТГ,335]; ~ *на тóа врéми, му са искажá Исус самосéб на ученúцити нéгуви, ка станáл ут ýмреш, и вéли на Симон Петро:... ми а милýваш пóвики ут вúи? Вéли на нéгу: Истúна, Афéндо, ти знáиш шо ти милýвам. Вéли на нéгу: Пáсај јáгнити мóи* [MV,K,338] – во контекстот имаме нов пример (ги има повеќе такви)

за проширената употреба на множинската наставка **-и** и кај именките од среден род: **пáсај јáгнити мој**; 3. 'кога пчелата собира цветен прав' ~ *фати детенто, му вели една прикажна на ќусету: "пубратими! татко ми едно времја беши имал педесет кошови пчели; ката ден мухате, кога хождаха да пасат, ха бројаши, и пак вечер, кога дохождаха, ха бројаши"* [V,PM,202]; 4. изр.: **óште кóлко ќи-пáсиш тéлци** (= се кажува на неразбран човек кој не се сообразува со нормите) [ПК,2-(187)].

пасинук m 'син што мајката го донесла од друг брак' ~ *дедо Костадин имаше един син и един пасинук – син от друг татко – и една керка* [MC(B),72].

пáска f, в. **пáса (= пазува)** [MS,s80]; ~ *му вели кадиата на троицата: "излезејти вунк, и јазе да скрием едно н'ашто, дали ки можите да познаите!" Излезоха вунк умовитните. Кадиата и зел един портокал, го и скрил на паската му, си зави харно сос авдеслáкот му. Тога а викна и троицата нетре и му вели: "е, ако можите сега да познаити, што има нетре у мојта паска"* [V,PM,181]; ~ *га гленда мајка му, што да види: јадена, маѓии, штото царјут нема таквии маѓии. Јадоха, пиха, и пак ја затвори, си ја кладе на паската му* [V,PM,176].

паскисува impf 'станува сиромав, се измачува' [BV,127].

пáсму* n 'одредена количина преѓа што стои посебно подврзана на мотовилото, од кадешто при потреба се симнува' ~ *с'ā ѝш'тими да гу уд'āними плáтнуту, з'évами ни́титу и гри́бин'ó кóлку пасмá плáтнуту* [MS,t,7]; ~ *трú-штúри прéплета прáвāт áдно пáсмо* [ПК,-2-(83)].

п'ácна* f 'зборовно музичко дело што се исполнува било од поединец, било од група, но може да биде и само во форма на напис (со ноти или без)' ~ *и тój си битúса п'ąсн'áта и стáна да си пój* [MS,t,27]; ~ *úма Дóлнąа Цумаја и-Горнą,... Долнą Цумаја, нашта, е-нą-сéдąм килóмéтрą от нáшто сéло. Сè свирáчи сą. Пóловúнтą грáт и пóвеќе са мąсармáни, се вúкат, кąýри цúгąни. И-сè мąкедóнцки п'ácни свúреą н-óнą вр'áме* [ЛС(К),121]; и: **песна** ~ *Сраулица фати да пеи една песна, малци речовита, ама много гласовита* [MC(B),96]; ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... Да биде плāна песни и цумбус"* [ТГ,296]; ~ *и вāлко уддéл-си глáдин. И тāкá óде пу-пāто глáдин, нáјде аднó прáсе нéгде рóфке и гуфáште. "Ќи-тā-изéдум". "Фáт-ме, вúке, з-ýхто, ќи-т-испéм адна пéсна, да сéтне мā-јáди"* [ПК,-2(224)] – во врска со линеаризацијата прави впечаток препозитивната употреба на кратката заменска форма во однос на глаголот во императив: **да сéтне мā-јáди** – поопширно за ова в. во граматичкиот дел; освен тоа забележливо е присуството на форми од перфективен презент: **óде пу-пāто глáдин, нáјде аднó прáсе;** – кога младичот ќе се ожени, или девојката ќе се омажи *"гу навѓануват брига и касавет па и оро забрауве и песни забрауве"* [ТГ,322] (зборoформата *брига* ја немаме на друго место регистрирано, место неа се употребува

турцизмот 'гајле', возможно дека Тановиќ направил превид); односно: **песма** ~ *Сички ки дојдат, за фатат да месјат колачинта, и таја, што ки мјаси, да е дева сос мајка, сос татку... онаја дивојка за надјани от зентјут фесот... за пејат песми свадбарски, прајат много колачинта шарени и един гол'ам л'ап, којто се вели* ***прăмна л'ап,*** *това што ки го поклонуват на нункото* [V,PM,246] – во контекстот со предлогот **од** се изразува посвојност: **за надјани от зентјут фесот** м. 'на зетот фесот' (оваа особеност, како што рековме, се третира за балканска јазична посебност).

па́спал m 'прав од ситно брашно нафатено по гредите на воденицата' ~ *но́шќа устáнăл, áма вăлци лéводéсно ви́јат. И дéка дă-că-пи́кне, дéка дă-că-пи́кне? Иднă-вудини́ца рăшýкăна имáло и нăбóжца врéме că-пикнýва у-тá вудини́цăта. Că-пикнýва у-вудини́цăта зăд-врáтăта уsáди... пăтáра шу-кáра вудини́ца би́ла учéна ни́кој мéчка. Céки дéн удéла пáспăл лижéла óклу кáминут* [ДК,142].

паспатéпсува* impf 'пребарува' ~ *д'á-т'ąту стáна питнáјси, ш'иснáјси гуди́ни, фатú да паспатéпсува дулáпиту* [MS,t,9].

па́ста f 'вид колач, филован' ~ *нáјáрни пáсти прáвше Али-Кóч уф-Срýмица* [ПК,2(83)].

пастала́сува* impf 'дипли, калапи (тутун)' ~ *пу Димúтруф д'éн' фá-ш'тат мăнгли, ум'éкнува т'ут'ýн'у и гу клáвами да гу пастала́сими* [MS,t,5].

паста́л m 'нареден (искалапен) тутун, што се става во денкови' ~ *и пусти́ла ч'ýлу на синдýку и фáш'-та да наклáва пастáла* [MSt,5]; ~ *ум'éкнува т'ут'ýн'у и гу клáвами да гу пастала́сими, з'évами п'éт', ш'éс, дисти́на аргáти за да прáв'ат пастáл* [MS,t,5].

пастарма (и: **пăстăрмá**)* f 1. 'месо од овца, нарецкано, се чува покриено со многу сол, се користи зимно време'; 2. изр.: **кут пăстăрмá ќи-т нăпрáвум** (= силно ќе те изнатепам, ќе те направам да личиш на пастрма) ~ *мóлчи, зéр áк стáнум кут пăстăрмá ќи-т нăпрáвум, ќинă-мóјш дă-стáниш* [ПК,2(171)]; ~ *тогас и тој кату излезе при них, сос тешката бозлугана ги направи сичките пастарми на земјата. От них излезе един јунак, пак самовил, сос него три дена и три ноќе си борјаха* [V,PM,216].

пąстúр m 'човек што чува овци, овчар' [ИГ,128].

па́стри impf 1.'чува' ~ *и такá останáла прúказ, да га приказýват на сиромáси човéци и, аку нáјдат нéшту, да знáјат кáк да гу пáстрјат* [V,PM,19]; 2. **'средува'** ~ *са-свăрши́ свáпта. Дéцта, ви́е дрýјсте дéца, дóма устанáја, неутúдија ни́где. Е, нáпкăмта, каса-вăрнáја, са-вăрнáме ни́е нą-нáзăт, вики́е фáтине дą-си-пáстрине* (= средува – објаснувањето е од авторот), *дą-са-измúјш, дą-си-нąпрáвиш* [БМ(Цр),207]; 3. 'чисти од бурјан, плевел' [MS,s,80].

па́су n 'пасош, документ за идентификација' ~ *заш'тó ут Сулýн на гóр'ą ни мóж'иш'и да прумин'éш' ... áку н'éмаш' пáсу ут Ингили́зиту* [MS,t,2].

па́суш (и: **па́шуш**) m 1., в. **па́су** ~ *и кá дујдéме тýка, а-брé вáадăн, а-брé ýтре, ду-дéн-дăнéска сè нă Кýкуш óјме. И ни́ą дýри шó сме ро́дини тáм, áко нé сме зăпомни́ли нóго, јá-вáадăн, дă-мă-пýштат ми-că-óде нă-дóлу, тáм дă-*

живéм. Já, пáшуш прăвúх вáа нидéл'а, тóо пуминáл рóкут, нóф прăвúх, нéка до:-пу(т)пúшат д-óдум на-дóлу [ПК,2(Пос-293)]; **2.** 'документ за сопственост на домашно животно, крупно' ~ *Идe дóма, пó гу-пúте мáтку-му и бáч му, бáчăвцте. "Кáк бé сúне, шó напрăвú вáа гудúна?" "Тáте, нúшто". "Е, штóм тăкá, ýтре-j питóк, ќи-му-искáрме еднó пáсуш, ќо-искáрме нă-пазáро, ќо-прудájме* [ПК,2(Ним–271)].

пáсăна adj 'се кажува за бремена кобила' [ПД(125].

пат interj 'подржување на звукот од удар' –... *сéде нă-ăнă-плăнúнка и сă-чýде шó дă-прáве, не-знáе дéка дă-фáте. Лéже тáм пуд-ăнă-сéнка, ко: пýле ăну-пúле цúфка е... пýле тáму ăнă-змúą сă-дéбе дусидéлту дă-му-j-зéва пилúшчата. И вó извájќа тó буздугáнут – пáт! Мăнýва* [ВВ(Кр),312];~ *пи-тáл: "Дéка-j?" – "Já-а тáму у-дрýгта удáа" – му-рéкле. Вó влéва нăтре, тá: стăнýва, ámą дур-дă дóе рéт дă-стáне дă-гу-кáсне, дă-гу-лáпне, óн су-буздугáнут – пáт! Му-иудúрą тúą глáвите* **[ВВ(Кр),312]**.

пат-пат interj 'извик со кој ги мамат, ги повикуваат шатките' [ПГ(Фур)].

патúтра* f 'ногалка (педала) на направата разбој' ~ *и с'ă за гу привăз'éми на разбóју; з'éвам цилóфтину, ги з'éвам патúтрит'ą* [MS, t,7].

пат'и* impf **1.**'се измачува, страда' ~ *и му вил'áт: "хájдибé Ќел'éш'! ни сă вăрками, ти óш'ти утúваш'" "ш'тó да прáв'ą!? такфóс халáт ми дáхти, тузú гу пáт'ąх"* [MS,t,35]; ~ *му вилú: "иксúќ да б'ăш'и и гăската, тузú, ш'ту гу пáт'ąх јас, н'ăj за кáзувáни!"* [MS,t,57]; ~ *му-вéле нăжéнта: "Спрéми-сă ќ-óјме вá нóш нă-тó мéсто. Има árна мýзика, árно јăдéјне – тáму ќи-сă-висéлиме". Му-вéле: "Нéмуј, нé прáј тáка. Ќипáтиш, мăжу!"* [ДК,131]; ~ *Видéх, прăвидéх, нă-чéдо мéсто, шо вúкме нúа, дăдéх гă сéстрă-ми, дадéх-гу и брáтчито. Исчăшá:-га, учистú:-га, тáм уф-Дójрăн. Нé-j-пузнáм чувéцте тáм уф Дójрăн, сáмо и сáмо дă-j-зéмат-ги. Ет, тóо сăм патúл цáнам дéца, áска* [ПК,2(359)] – во извадокот е регистрирана преодната фаза од извлекувањето на кратката заменка пред глаголот: кога паралелно егзистираат и двата типа, и стариот и новиот – кога е во препозиција во однос на глаголот (во случајот во блага заповед): **дă-j(ги)-зéмат-ги** – **за ова в. во граматичкиот дел**; ~ *ха виде приз паратирот и му вели на нејн мăнж: "ету, глендаш тиа калугери, што шетат по тука? Наши л'уди са. Татко ми ги пусна да на терат. Сакин да не излезиш по вăнка, да тја видјат: за ти познајат, та сетни лошу за патими"* [V,PM,238]; ~ *му вели така сос грозност: "господине, да ми кажиш право, колку карагроша зема о-тиа, зашто лошу ке да патиш!"* [V,PM,39]; ~ *"ету тýка осáт таја планúна са, л'у ти са мóл'а, вăрни си насáм, бари тúнака да не пáтиш нúшту"* [V,PM,21]; ~ *лиш'ицата хóж'да пукрáј арасláнут: "ш'ó пáти тýка цáриму?"* [MS,t,77]; ~ *пак сă фáтат да играјат кумáр'; пак гу пáти кутý прăвната пáтка, му ги з'éха парúт'ą* [MS,t,9] – овде глаголот **пати** (страда) е употребен како преоден; **2.** изр.: **ќи-вúде и ќи-пáте** (= ќе страда) ~ *ус-тóо лúгуво дéте ќи-вúде и ќи-пáте* **[ПК,2(201)]**.

патúлкă f 'страдање' ~ *тја завчас сја разделила и му сторила пăт и, като заминал от другăтă странă, питала го: "Каде шта идеш, синко?" Тој и на нејă казал сичкăтă*

си патилкă, и чи вăрвјал да идјă да сја пита при слăнцето, што да прави [V,PM,284].

патири́ца f 'дрвена направа со која луѓето со повредена нога, или без нога, се помагаат кога се движат' [MSs,80]; ~ *ее-е, шó чувéк бúше, пă нóго аúр видé, умрé на-гудúнта. Туку нéјсине, аднó дéте устăнá, óно уд úгла* (инекција) *сибéп сăкáто устанá, сјáа ус-патăрúци óде. Здрáво бúше дéтто, инжéкција кá му удрúа, устăнá сăкáто дéтто* [ПК,2(Иц–289)].

патри́ца f 'првиот ден по празникот', во случајот по празникот *служба* (според Тановиќ): утредента е *патрица*. Тој ден *служба се испрашќе*. Секој што ќе дојде ќе биде почестен со ракија и кафе, а жените со леб и варено месо [ТГ,215].

пати́тра f 'дел од направата за ткаење' [MS,s,81].

пáтка f, zool., Anas 'птица (домашна или дива) живее покрај води, лесно плива' [ПГ(Фур)]; ~ *му вели на јунакот: "Ej побратими, от татка ми, ти куртулисах толку пăнтја, ами сега как да ти куртулисам от мајка ми? Сега инак не можи. Ади за ти метна у морету, ти ки си чиниш патка* [V,PM,279]; ~ *а-фăрлúле при пáтките тáму у-крушнúците. – "Фăрлите-му трó лéп нéка јáде!", му рéкал. И тá кóга и-вúшла, му рéкла: "Гóспуди, шó рéку јáс, ти шó ми дáди". Е, му-фăрл'ăт нá-патките и нă-нéа му-фăрл'ăт* [ДК,114]; ~ *та кулúбăта а-нăпрăвúл óн тăмáн пукрăј édна бáра, éзерце. Уф-тó éзерто пăимáло сè пáтки дúви. Вájн утéпе, ýтре утéпе, фăтúло и зúма, пăднáл снéк* [ПД,154].

патка* f 'страдање, **тешкотија'**, в. **патилкă** ~ *на ва питачка му са пувăријна на чувек изридувачката на сăта патки шо имам пуминато* [ME(P),67]; [ME(P),174]; ~ *пак сă фáтат да игрáјат кумáр'; пак гу пáти кутý прăвната пáтка, му ги з'éха парúт'ą* [MS,t,9].

пáтке impf 'удира (со рака)' ~ *áк тă пáтнум аднá* [ПД(116)].

пąтлицáн m (често во pl: **пąтлицáјне**) bot., Lycopersicum esculentum (Solanum lycopersicum) 'зеленчуково растение со црвени, сочни плодови' [ПК(...)]; кај Малецки, од Солунско: освен **патлиц'áн** има и **патлац'áн**, сп. **ч'áрна патлац'áн'ą, ч'éрни патлиц'áни, ч'арв'éни патлиц'áни** [MS,s,81]; ~ *аку саде сус колче, пăтлицане дă речăме или пиперки, а ако фăрле семе (чиница, учмен) сă вике сé:* [ПД(121)]; сп. **думáта**.

п'ąтнáјси num '10+5' ~ *и стујú пý на пąтнáјси дни и úди с'éтн'ą динкш'úјата да гу стóри д'éнґуви* [MS,t,5].

патóсува impf 'премачкува со глина долниот дел на просторијата, она по којашто се гази' (подот, **патосот**) [MS,s,81].

патрида f 'татковина, роден крај' [ME-(P),174]; ~ *тогáс тој стана прáв, са поклонú на господáро му и са прости сос нéгу ... и киníса, отúде на нéговата патрúда* [V,PM,15]; ~ *и такá Дéдалáта сă чýдиш'и, кáк да стóри, за да си пój на патрúдата* [MS,t,58]; ~ *на крајта на ланцката сколјацка гудина сă стукмих су брат ми Лазар па да си ом на патриата* [ME(P),67]; ~ *јас чиних нает да кинисам за милта ми патрида на крајта на Питровјут месец* [ME-(P),67].

патри́к m 'црковен, христијански великодостојник' (сп. **патријаршија**) [BV,-128].

па́тума f 1. 'подлога на приземје'; 2. 'спрат'; сп. **дјуш'амé, партимéнт** [MS-s,81].

патуна f 'основа, подножје' [MS,s,81].

па́тус m 'голем дрвен сад во кој се става грозје и се прави вино' ~ *за дад'é мло́гу гро́зди, за субир'е́ми мло́гу уки́ да за до́јми дума́ за гу змачками у па́тусу* [MS,t,4]; ~ *дру́гују мӑс гу рабути́хми, д'е́сит' дни́ завúра па́тусу и дувúр'а ... ~ ци́пур'е́ту ш'ту устáнуват у па́тусу, ги зва́ж'дами у катúт'ą* [MS,t,4].

па́тче n, zool., dem. од **патка** [ПҐ(Фур)].

па-у,па-у interj 'подржување на звукот што се создава при пукање со пушка и др.' ~ *бӑлгарските вујни́ци флизе́а уф-Мо́крăне с-но́жуфто нăпу́шките, те́рат пу-кӑштте дăне́ма Гắрци устáнни уф-се́лто.Прăшитáа кӑштте, испăднáа се́лто нă-во́нка. Па́ прăпукáа и це́л де́н куршу́мто свире́й нăднáс, а́јде низ на́шо: дво́р: па́-у, па́-у* [ПК,2(222)].

паун m, zool. Pavo cristatus 'голема птица со убави, шарени пердуви' ~ *утишле, са главиле на един цар. Запеуве паунут царув, ца-рут рекал: "И! Што убув паун имум!" Трујцата браtја рекле: "Алатувут е поубув". Царут рекал: "Кој к-оде ут вас да го земе?"* [V,PM,272]; ~ *Предлозан му гу отнесуве паунут на царут. Напкум царут си пофалил којнут. Братјата рекле: "Алатувут којн е поарин ут твојут"* [V,PM,272].

пач'а f 1. 'долниот дел од ногата на животно, пр. од овен' [V,PM,376]; 2. 'јадење што е приготвено од долниот дел на нозете на животно (овца, коза и сл.)' ~ *като за подат: "добро вечер! дај Бог добро! чисти ви младиту!" И кату за седнат сички, тогај зентјут пăрво за му баци рăниците, така и нивјастата, и на сички му дарјува по една ширвета или чевре. После дарот јадат, пијат за кладат трапеза л'ап и от заколените кози или офци глави пач'а* [V,PM,250].

пач'авýра f 1. 'крпа за бришење што се користи в кујна, нечиста' [MS,s,78]; 2. fig. 'жена што не држи до својата чистоќа, односно што не држи до своето достоинство' **[ПК(Гắр)]**; сп. top. **Пачаýрова Тýмба** – на тој рид (*тумба*) бил убиен човек со прекар *Пачаýра* (= нечиста крпа) – Трăнка, Валовишко [ЈИ, Ми...71].

паша f 'кога добичето кине и јаде трева – пасење' ~ *на-Го́спо* (рекол),*"ки-ми-напра́јш пти́ца, не-ми лу́вам живо́т ве́чи. Ка́де-е бра́тми, та́м и а́с". И затва́ ви́ка "т'ухх"* (име на птица), *зна́чи по-на́ши: "т'ух" се-ви́ка: "Што́ напра́јах". И затва́ ви́ка* (птицата), *то́ј про́литно вр'а́ми ви́ка са́мо, асе́а го-н'а́ма. Кога сто́ката излизаа на-па́ша* [ЛС(К),116].

паш'á m 'турски великодостојник' ~ *Пујно́ вр'ăм'ą има́ш'и иди́н паш'а́ ина́ мо́ма ху́бава* [MS,t,54]; ~ *каталаху́ и́ди иди́н паша́ у нузи́ с'е́лу; д'е́ за по́ј? – у то́с ч'урбаџи́ја* [MS,t,48]; ~ *да си чу́ати ут л'у́дити, о́ти има́ле ние́т да ви продо́сат на со́бар, и на сӑдбити ки ви би́јат, и на па́шити и на царо́вити ки ви но́сат за́рди ме́н да мартири́сати на ни́х и на л'у́дити* [MV(K),326]; ~ *послушаха на старојут човек, отвориха портата; ету и това дјате, промина, гу фатиха, гу стопиха цар. Тогас кату чуха братите му, отидоха при него: стрјаднојут*

са чини гинирал първ, а најмалкото са чини паша [V,PM,231]; *~ напкун го фатиха на Битолско... и му рече пашата: "а бе керата, ти не знаеше ли, што има обесечка? Ха!"* [МС(В),73].

Па́ша Ќупресѝ top. 'мост на р. *Серо́вица*' (не само зборовите, туку и структурата на сложениот назив е позајмена од тур. јазик: *Па́ша Ќупресѝ* = Пашов Мост [ЛИ,Ми...171].

па́лка f **1.** 'израсток на задниот дел од телото на животно, опашка' ~ *сăс па́ш'ка ш'и́ка му́хат'а* (= со опашот ја брка мувата) [MS,t,54]; *~ му-ве́ле: "Ја́с ќи-сă-ка́чăм го́ре ќ-ă-чу́кăм, ви́а ќ-и-бе́рте, а́ма ја́с та́ка не́-сă ве́рвăм нă-ва́с. Ви́а ќ-и-суберте, ќи-бе́гăте. Де́к ќи-вăстѝгнăм ја́ска?" – "Е, шо́ дă-пра́јме!" – "Сăте зă-на́шките ќивă-вăрзăм зă-кру́шта"* [ДК,118]; *~ легнал да спие и, га си разбуди, га гленда една страшна змиа: главата и беше на врахот на брјастот, пашката и на земјата* [V,PM,222]; *~ мишката отиде на самоладарникот сос самоладу, си намака пашката, и пак оттамо отиде на червен пипер, си упипели пашката* [V,PM,204]; **2.** 'долги перја на задниот дел од птица' [ПГ(Фур)]; **3.** 'дел од нива, ожнеана поста' *~ ва́адин би́х на па́шката, пашка́р нă-жни́нто;* **4.** 'дрвото што го сврзува ралото со јаремот' [ПК,2(83)]; **5.** 'плетенка од косата на девојка (или жена)' *~ тогас момата са запрјала тамо, та ја беха дали три златни јабалки на пашката и ги кладоха. Тăј кога отиде момичката у дома на мајка ѝ фтресена* [V,PM,218]; **6.** изр.: **вăрти су-па́шкăта** (= се умилкува) *~ прăви́а ручо́к, му-ви́ка: а́ј, ричѐ, во́ по́рцшто зе́ви-го дă-му-но́сиш нă-то́ шо́ на́ј ми́ј ми́ло, на́ј ми́ј ми́ло. Га́здата му-ви́ка, зна́чи нă-же́нта-му дă-муно́си. Ама во́, ка-испа́дна на́двур нă-тре́мут, куче́нце има́ли, вăрти су па́шкăта... (нă-то́ му-да́ди)* [ВЕв-(Кор),304]; **му-флизе́ му́ă пут-па́шкăта** (= *не́кој а́ко тăрчке нă-ва́м, нă-та́м*) [ПД,137]; **ма:-испрăви́ па́шкăта** (= му помогна) *~ ма:-свăрши́ ра́бо́тта, ма:-испрăви́ па́шкăта и са: не́ пра́зна́ве* [ПД,-137]; **си-свија́ па́шкăта** (= побегна, си замина) *~ сă-нăјăдé, сă-нăпи́, си-свија́ па́шката, ни дă-пла́те, ни дă-пи́те* [ПК,2(194)]; со слично значење: **кре́ни-си-а па́шкăта** *~ уд-нико́лку де́на сă-искри́вăл, сăзăпу́стăл, сла́п, су-ти́а ра́ни – гупушти́ле нă-ăвли́јте та́му. Кри́ф ко́јн ко́ј ти са́ка! Уд-нико́лку де́на то́ кре́ни-си-а па́шкăта о́ди-си!* [ДК,141]; **која какараска Госпуд е а уставил биз пашка, па и нас да на забраве!** (со овие зборови се бранат оние младичи што не се решаваат да стапат во брак) [ТГ-306]; **ко́зла дăрча га би́е, о́на па́шкăта нагоре** – поговорка, се кажува за оној што се инати и што се прави важен кога не е во право и кога има тешкотии; сп.: **дăрча** 'продолжителен и студен дожд' [ИГ...]; сп. **кујру́к.**

пашкар m **1.** – тој што прв ќе започне да копа и го тера првиот ред се вика **танчар,** а тој што го тера последниот се вика **пашкар** (лозјето и бавчата со црници се копаат, а *бубаку́т* – памукот, *чиничката* и *бустанут са прашат*) [ТГ,333]; **2.** 'исто така се вика и тој што жние последен во постата' *~ ва́адин би́х пăшкар* [ПК,2(96)].

пашлъ́к m 'место каде што пасе стоката, пасиште' [ПК,2(83)].

па́ш'оф* adj 'она што му припаѓа на пашата' ~ *мо́ј сиромáх са почýди и от стрáх ни знáиши, штó да отговóри. И така гу собрáа сијмéниту, гу закарáа на пашóф конáк* [V,PM,27]; ~ *тóс в'éч'ер на врăх ќерамúдит'ą úсă тантанúсам, алá ýтр'ą в'éч'ер сăс паш'óвата мóма úсă куџ'акладúсам ('за си пригăрнам')* [MS,t,54]; ~ *пашóвите л'уди колку потерáа, н'áкој н'а можáа да фáтат* [V,PM,27]; ~ *и тој един ден ми најди на чаршиата та ми стегна млого, сакаши да ми затвори в пашовот конак; и јазе, кату човек, са оплаших* [V,PM,194].

пашота (или **анодино** – etr sulfurik) f – производ што во минатото кога немало граница, *кирациите* го пренесувале од Солун во провинциите, во казите; освен *пашота* носеле *нанеја, нишадрујy* (амонијак), *рачиново* (рицинус), *сулфато* (кинин), *ѓок таши* (модар камен) [ТГ,414]

па́ш'та (си)* impf 'страда, доживува несреќа' ~ *и вилú на бáбата: "такá, такá си пáштам јáс тýкá"* [MS,t,9]; ~ *е, мáли, мáли, да м'ą знáш', ш'тó си пáш'там – умр'ăнт мăнч' за в'énам* [MS,t 52]; в. **патка**.

па́шчичка f , dem. од 'пашка' ~ *аj, утúшле у-јáзут, ма-а-вăрзáла кăрблăта нą-вóлкут зą-пáшкăта, гупуштúла у-јáзут... вóлкут му-саскинáлă пáшкта и истăрчáл. Муса-пуплąкáл нą-кума-Лúја: "А, кума Лúе, мóр вúди сăм бис-пáшчичка!"* [БМ(Сар),203].

пе́гичка* f 'местенце, точка со потемна боја во однос на бојата од околината' ~ *скóврăно шó-ј и óн тăквó-ј, сáмо шăрéно-ј, бујáта мó-ј: шăрéнко, бéло и сúво, и тăкá цăрни пéгички úма, фúнс пúле-ј* [ПД(126].

пе́да, и: **пе́нда*** f **1.** 'растојанието меѓу малиот прст и палецот, кога раката е отворена' ~ *пéн пéндă и удáјąтą длăнгą* [ПсС(3),69]; ~ *и тáа влéгла. Ткáла, ткáла, ткáла, нé знáе дă ткáе, ама тáка гу рéчи тó. Нă-мужúла дă-суткáе нúту двé пéди* [ДК,113]; **кај Малецки: п'éнт', п'éнди** (pl) [MS,s,-81]; ~ *тогас попов син му вели: "е, крив дјавол, дур сега ти беше живот!" и гу одри една бозлугана, гу закопа со сè нетри на земјата четиријсет пендја* [V, PM, ,274]; **2.** 'простор колку една педа' ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде! Да ви даде длăг живот и кăсмет, арин век и на секуја педа пу ока бирикет ... Госпуд да ни живеје кртеникут и новата кртеника!* – со тие зборови кумот се заблагодарува на поканата да венча. На ова, присутните ќе викнат: *"Амин! Госпуд да пувеле така да биде! Уд твоја уста уф Божји уши!"* [ТГ,161]; **3.** изр.: **педа човек лакут брада** (од приказните 'симбол за нешто недобро' – човек на кого телото му е колку една педа, а брадата колку од прстите на раката до лактот) ~ *на вечарта дошле друзите братја, го питале, кăде е бишката? Он им кажал: "Дојде еден педа човек лакут брада, а смукна бишката, си избега". Вичерале таа вечар сух леб и солче и пиперче* [V,PM,270]; **пе́да и чо́пур** (= се кажува за човек со низок раст) [ПК,2(188)].

пе́дăсăт num '40 + 10' ~ *пéдăсăт сă пишáх тóѓи; кóлко, цáл вéк сум извăрвéла, ич нé знáм. Уф Сóлун, јá, куту сáа, зăýмина, сè сáма* [ИГ,121]; и: **пе́ăсе** ~ *нáшто сéло сă-вúкше*

Мура́рци. Тва́ би́ше гуле́мо се́ло. Уфуко́лита би́ше пъ́рво. Три́ста и-пе́йсе къ́шти би́ше. Сѐ христе́не, не́мше ни́каква дру́га ве́ра [ПК,2(215)]; и: **пидис'е́т** ~ *му вили́ мума́та ... : "зна́ш' какфо́ пра́стин да нагутфи́ш'? на та́тку за и́ма то́п цо́ха, на ма́јка за и́ма то́п купри́нин, на м'е́н'а за и́ма пидис'е́т пиндо́лари"* [MS,t,28]; ~ *му да́ди ч'урбаџ'и́јата пидис'е́т ли́ри, гу кла́ва у дисајќу и тра́гнува да си по́ј* [MS,t,16]; ~ *и тува́р'а пидисе́т ука́, ути́ди на дирминц'и́јата* [MS,t,78].

пеза f **1.** 'чувство на срам и непријатност' ~ *и то́јнака веки не мо́жиши да тарпи пе́зите, еди́н де́н зема́ едно́ ва́жи ... да си обеси* [V,PM,7]; **2.** 'неприфатливо однесување, срамотилак' ~ *еди́н уд на́што се́ло гуле́ми пе́зи напра́ви, де́ф фати́* (= побегна, исчезна) [ПК,2(159)]; **3.** изр.: **му сă бијăт пеза** (= го прават смешен) ~ *нијднă женă и повичкиту мăжă нијднă скăршенă гăрцка не знаат, ут шо колко за да му сă бијăт пеза* [ME(P),83]; ~ *"На ти една стиска алтăјне!" – "Ним са бии пеза сус мене: дај ми колко чинат!" (Читајал, зашто на шака му веле)* [V,PM,274] – во контекстот имаме лексички архаизам: **читајал** = мислел; сп. во рускиот јазик; ~ *а-фăрли́ле при па́тките та́му у-крушни́ците. – "Фăрлитему тро́ ле́п не́ка ја́де!" И та́ му ре́кла: "Го́споди, шо́ ре́ку ја́с, ти шо́ ми да́ди". Е, му-фăрл'ăт на́патките и нă-не́а му-фăрл'ăт. Ти́а сă-би́ăт пе́за су-не́а, сă-чи́нăт* [ДК,114]; со блиско значење: **на пе́за да гу зе́ват** ~ *фати́ха на пе́за да гу зе́ват: "то́ј л'а́п не́ма да ја́ди, а́ма ка́шта са́ка да ку́пи"* [V,PM,18]; ~ *си буташи сѐ нетри на пипелот; дури веки ја беха извадили едно имја – кутро пипелашко! Друшките и́ на пеза ја зевали, хем ја вел'аха: "варај, кутро пипелашко, не приндеш, л'у си буташ нетре на пипелот"* [V,PM,205] – употреба на кратката форма за прав предмет **ја** наместо дативната 'и́': **хем ја вел'аха**; ~ *тогај му рече на Гъ́рциту: "добро утро ви, братка!" И они си насмејаха на Бъ́лгаринот, кату на пеза гу земаха веки* [V,PM,179].

пезадром m 'пешак' ~ *вратејке, вратејке, пак излезе на друмот, идејке каде дјатенто кату пезадром, вăрзал на ногата* (пишува: 'ногато'!) *едно џангараче* [V,PM,155]; ~ *тогај џарот на него бакшиш и дал много, да и пуснал много аскер да го достретет синот му. И кога го донесеха при џарјут, радос голем си чини меѓу них, и ж'ал многу му дојде на сирак пезодром* [V,PM,156]; ~ *и дјатенто стана и фатили да вăрвјат на пътот, Зарзавилата на врăх кон'а применент, а дјатенто отпрет него пишјак пезодром* [V,PM,156].

пе́зе* impf 'срами, засрамува' ~ *ја́с т'а пе́з'а, ти м'а пе́зиш'* (= јас тебе те срамам, ти мене ме срамиш) [MS,s,82]; ~ *д-о́јш, до-испе́зиш а́дно а́рно;* ~ *ка́ ми-дујде́, ка́ мă-пизи́, ка́ мă-пизи́ прăт-л'у́јто, мă-зăкупа́* [ПК,2(83)]; ~ *пак тиа Гъ́рци: "е море, дебелоглав Бъ́лгарин, ти на земјата си бил добитук, а не човек". Болгаринот веки малч'аши, наколко да го пезеха тиа двата Гъ́рци. Вечерот са спали харно, и времето са беши умундрило* [V,PM,179] – на крајот од текстот среќаваме остаток од назализмот и замена на големата носовка со **у: са беши умундрило,** што не е карактеристично за овие говори.

пезевéнк m 'тој што врши неморални постапки, клеветник' ~ *Вăндо сучéтта ѵтидé уф-Пăјăк плăнúна. И-кăзнúја. Оште ќе-кăзнеа, óште ќе-бéреа, áма се-уткрúто пезевéнк шо-нé-се-придăдé. И тăкá избегáа нăгóре* [ВЕв,299]; ~ *адни арăмúј имáли нóго пáри. И сиднáли дăпучúват тáм. И-адúн к-óде дă-сăмóче ду-вăлко. "А, а, пезевéнк, шó тéриш тýк, мă-јзмучá!"* [ПК,2(191)]; ~ *нúа тú и дадéме да и гóтвиш пезевéнк* [BV,131]; со редукција: ~ *пизивéнк н'áадин, áк-тă-фáтум ќи-вúјш дéк сă-рóжде лéбо* [ПК,2(84)]; освен **пезевенк** Тановиќ со исто значење запишал и: **кодош** [ТГ,194], но според нашите сознанија **пезевенк** има пошироко значење (негативно), а кодош се сведува на 'клеветник, шпион'.

пéј m 'гаранција, залог во пари' ~ *тогáс кадúата му велú: "такá не бúва, господúне, амú úди да докáраш дéсет хил'áди гróша пéј"* [V,PM,18].

пејан adj 1.'учен, образован' ~ *там имаше братјата на владиката, што беше тога, што сă викаше Партеное, учен од Русија беше, пејан с царот на едно школ'о* [МС(В),91]; ~ *ного пеин чувек бише татку-ти;* ~ *Пу-нéкуја гудúна ăднó ýд-дéцта, шó ј-мáше прăтéно нă-пејăјне, сивăрнáл уд-скǫл'óто, áма немăјќи зăшó дă-си-зăфáти дă-рăбóти, пáк си-зăкăчúл зă-рáлцито дă-óра. Кăтǫ пеáн чувéк немáл мирáк дă-óра и дă-кóпа* [ВЕв(Кал)292]; ~ *тó: дéте кáто нóго пеáн нă-сăте сил'áјна му-пéјл книгите шǫ-му-úдија удăскерлăк или уд-дрýго мéсто и сăте сил'áјна гу-сăкáле и прăвúле гулéмо ихтибáр* [ВЕв(Кал)292]; 2. fig. 'советуван, со извесна доза на притисок' ~ *пéин-ej, шó-ј тóлко мúрин вáадăн;* 3. 'нешто, во конкретниот случај жито над кое попот пеел молитва' ~ *тóо жúто-ј пéјно, апнáјт-си за-здрáве* [ПК,2(83)]; сп. **пејно масло**.

пејани n 1.'кога се артикулираат гласови низ песна' ~ *кату как правјат на зентјут, така и на нивестата сос пејани, сос хоро. За сторјат една каниска, штото га за дојдат сватовито и кумовиту... тогај му ја поклонуват тас каниска на кумот* [V,PM, 248]; и: **пејне** ~ *то: уд-нóго пéјне, уд-нăстúнка грéздăво гувóре. Гăрлуту мó-ј уд-нăстúнка, нăстúнин и гувóре гăрличáво. Имше адúн гувúка Гăрлицта. Сè гăрлише óн, бóлис. Гăрличáро Мúцо му-вúка:* [ПК,2(242)]; 2. 'учење, училишна наобразба' ~ *árно-ăма нéчурбăџúјăта, сăте дéца нé-ј устăвúл дă-рăбóтăт кăтǫ чифчúј, тýку нéкуи уд-нúх и-пушчúл дăпéјăт зă-дă-зăфáтăт нéкуја ýка. Пунéкуја гудúна ăднó ýд-дéцта, шó ј-мáше прăтéно нă-пејăјне, си-вăрнáл уд-скǫл'óто* [ВС(Кал)292].

пéјна f 1. 'сапуница' (со исто значење: **скама**); 2.'меури што се прават при брзо движење на вода, млеко и сл.' ~ *тоа детто рекло: "Ќáа! Пушти ме ваа sастра јас да гу носум и оште сус пејна да и гу дадум!"* (млекото) [V,PM, 295]; и: пена ~ *вéли на нéгу: А бизвéрна рóда, дýри кóга ки бúдам су вáс? Дунсéјти гу вáка на мéне. И му дунсóа на нéгу кăд нéгу. Да ká гу видé, скóро емéн гу путрисé на нéгу рăѓата, и паднá на зéмнјата, си вáлкаши су пéна уф ýстата* [MV(K),285] и: **пјана** ~ *ету кату шу протудраку, заедноч стана, отиде аф куриата разиден, от устата кату река изл'аваши пјана, и от далеку ошти фати да вика: "кој си тинака бре, што сечеш дăрва на мојта куриа?"* [V,PM,76],

односно: **пáна** [MS, s,79].

пејно масло n 'осветено масло, масло над кое пеел свештеник' – според народното лекување болното уво се лекува така што внатре се сипа малку **пејно масло**, некои стават и **слáзи** од винова лоза – кога лозата се реже, други варат праз, и така варен, откако ќе се исцеди водата се става околу болното уво итн. [ТГ,231].

Пејчúнова Кýзн'а top. 'ковачка работилница на *И. Пејчинов*, од Г. Броди, Серско' [ЈИ,Им...,171] – во контекстот имаме присуство на лексичкиот архаизам **кузн'а; сп. во рус. јазик**.

пéк m 'голема горештина' ~ *кату не бéши научéн на таквá рáбота, и от млóгу захмéт, от пéк слáчоф, от млóгу топлинá си разбол'á. Вечерóт легнá дóма бóлин* [V,PM,150]; ~ *вáа нидéл'а бúше нóго пéк; сè изгурé тóо пéк.* Сп. уште: *шó си-застанáла нă-пéкта; мă-фатú* **пýкта пéк**, *кá ќи-с-јóдум кój знáа?* [ПК,2(84)]; ~ *пéк е вóнка* [ПД(Фур)]; времето на две недели пред Св. Илија народот го вика *Свити Илијув пек, или Свити Илијув огин.* Народот кажува дека во тие дни може на човека да му зоврие мозокот и затоа не се работи по нивјето, или пак ако и работат тогаш трае само до 9 саатот, потоа ја остават работата зашто од силниот *пек* не може да се работи [ТГ,16].

пекул m 'ад, каде што одат душите на грешните' (празноверие) ~ *и му дујдé врéмито, умрé сиромáхот, да му нóсиле Анѓелити на Авраáм уф пазýвата; умрé и зингúнут, и гу купáа. И си а зé óчити уф пéкул, да флизé уф тéмно на мăка, а гледá на Авраáм ут далéко, и на Лáзар уф пазýвата негова* [MV(K),274]; ~ *тóга ки уговóри и на ни́х, и ки рéчи: Истúна вéл'ам на вáс, кóлко нé чинúхти на вúа сиромáси, нúто на мéн чинúхти. Да ки си óдат вúи на вéшново пéкол, па прáвинти на рáј жúв дувéшно* [MV(K),282]; ~ *ричé на нéгу: Блазé ти и, С..., шо нé ти лúпса нúто снáга нúто крăф, тукý Тáтко ми шó и на небúнити. Ијáс па ти вéлам óти ти си Пéтро, и наврáс тéп ки клáдам тéмел да прáвам Црăкфата ми; и пóртити уф пéкул нé ки мóжат да и повлáдат на нéа* [MV(K),322]; ~ *тóо шо прáве лóшо, дýшта уф пéкуло (катрáно) ќи-му-óде* [ПК,2-(84)].

Пел top. **'име на место (извор) во Енџевардарско'** ~ *на во извор пăтниците пазарејна... гу велјат "Бајната",... селјанто на блискуту му ду негу селу – "Пел"* **[МЕ(Р),69]**.

пелатúја* m 'купувач, муштерија, клиентела' ~ *кăк вúд'аха миш'турúјиту (пелатúјата) тýс прéпнуту д'ăтл'а ... фáт'аха сúч'ка да хóж'дат тáму* [MS,t,81]; [MSs,81].

пеливанлăк m 'херојство, јунаштина' (често пати иронично) [BV,129].

пеликáн n. zool. Ciconia alba 'штрк' ~ *а пеликáно úмą нąпрáвеноо седéлоо и ми пáзи, нą-мójтą кăштą úмą седéлоо, вúкą, и óн гą-лекýвąх. Викнéјте-гоо дóктороо, тój ветеринáрниоо. Викнéјте-гоо, ќе-ви-кáжи кăк е-бúло* [ЛС-(К),129]; ~ *шетájќи нą-лóф нą-еднó м'áстоо, глéдą едúн пеликáн, штăркал, еднóтоо крúлоо úдрил, не-мóш дą-лéтне. Вúкą: "Тój ќи-гоо-утéпą н'ákoj, немóш дą-бéгą". Дигнýвą-гоо, гоо-нóси пá нą-úстиą лéкар. Вúкą:"Ќи-гоо-лекýвąш"* [ЛС(К),128] – нивелирањето на остатоците од падежниот систем кај заменките е позната работа во македонските говори, но тоа обично

се случува на релација: директен и индиректен предмет во реченицата, пр. **нас ни даде, нам не виде** и сл.; во југоисточните говори ова рушење е напреднато па во конкретните случаи формата за номинатив ја среќаваме наместо формата за директен предмет; во првиот случај: **ви́ка, и о́н ґа-леку́ваx** (м. 'него го'), во вториот: **то́ј ќи-ґо-утепа́ н'а́коj (наместо: 'него ќи-ґо-утепа́ н'а́коj')**. .

Пелцка Вагја top. 'име на голема бразда со вода, вада, во спрега со старото име **Пела** (врзано со Александар Македонски) – во реонот на с. Постол (Еницевардарско) [МЕ(Р),-77].

пелте n 'нишесте, скроб' – ако мајката нема доволно млеко уште од половина година почнува да го храни бебето со *каша* од гриз, или со *пелте* (нишесте) [ТГ,130]; во соседниот кукушки говор запишавме: **пил'те́** 'желе, извриен сок од овошје' ~ *нăпрăви́х пил'те́ уд-дýjни, о-турúх уф-кăлáп* [ПК,2(84)], исто и кај Малецки (од Солунско): **пилт'е́** 'конфитур од извриен сок од овошје' [MS,s,82].

пел'те́к (и: **ґăнка́ло**) m 'тој што датка кога зборува' [ПД(115)]; [MS,s,81].

п'е́на f 'пародршка, перо за пишување', в. **кундилуфо́ру** [MS,s, 81]; освен во Солунско називот е регистриран и во Гевгелиско [ИГ,127].

Пена 'ж. л. име запишано во Мегленско' ~ *ни Пе́на утúде. Пе́на, но́jќта ка-дуjдéjа пугăзéjте, дăрéкне, тóгин утúде, но́jќта, мускăршúлă нéколку саáни и пá да-а-нéма. Ет тăкá, му-скăршúлă двет-три-сájне, тăкá бигá* [БМ(Цр),207].

пенда́ртос m 'леб што се носи в црква во врска со одреден верски ритуал' [BV,130]; **петолебие**.

пенжјура f 'застаклен отвор на ѕидот', в. **пенџере** ~ *и хи ре́че: "Л'у́бе, ма́лка мóме, мóе весели́у, на ску́та ти ма́лку шта задре́мам, та да гле́даш прос* (sic) *зла́тна пенжју́ра, аку да ви́диш от на́зи ба́рчúна да са подаде́ н'а́ква ма́гла, и на чéса да ма ру́каш"* [V,PM,260].

пензја f 'парични средства што месечно од пензискиот фонд ги добиваат пензионераните личности' ~ *ти́, бра́тче, ним са-секúрај за-до́ма, ти се́дими ту́к jа́с ќи-та ра́нăм, ним бе́ри гаjле́, jа́с си и́мăм пе́нзја, ти ќи-би́диш су-ме́н, ни́ на-ни́куj не-мудутижжу́jш* [БМ(Сар),203].

Пено (Петре) 'м. лично име запишано во Гевгелиско' [ТГ,114].

п'е́нт' f 'растојание меѓу палецот и малиот прст, кога раката е отворена – педа' [MS,s,81]; стсл. **пѧдь**; в. **педа**.

пенџере* n 'отвор на ѕидот за да влегува светлост, прозорец', в. **пенжјура** ~ *гăлăбот, кату отиде на царските конаки, кăсна аф пенџерету аф она удаја, што седиши царjут* [V,PM,63]; и: **пинџе́ра*** ~ *си ре́кле: "Ни́а ќи-зăтфо́риме су-ину-вилéнце пинџе́рте, не́ма да́-сă-ви́де". Е, ти́а и-зăтфури́ле пинџе́рте, му-ре́кле: "Ќ-устájме иднă-дýпка дă-гу-ви́jме цáрут"* [ДК113]; ~ *ину-вре́ме нă-зáмăн имáше ину-цáр, инă-цăри́ца. Ама но́гу ле́па шу-бе́ше цăри́цăта нимáше тăкфá. Е, о́на си-бе́ше нă-пинџе́рта и пуле́ка-пуле́ка сивизе́ше* [ДК,144]; (кај Будишевска: **пенџера** – BV,130); **в. пинџерка**.

пенџерина* f, в. **пенџере** ~ *тоjнака беши млогу хитăр да а побегнал: приз пенџеринатa скокна* [V,PM,35].

пенџехир m 'вид облека' [V,PM,376].

пенџирја* f 'застаклен отвор на ѕидот', в. **пенџере** ~ *га отво́ри кăштата, влезé не́три самóс, земá кни́га, от-*

во́ри пе́нџирјата, фати́ горе да изва́жда јурне́к схе́дио [V,PM,18].

пе́п'ạл и: **пе́пел** m || f 1. – 'материја, ситна (во вид на прав) што останува по согорувањето, пр. на дрва, има сива боја' ~ *но́с, ш'ту гу зва́д'ạхми за пикме́с гу кла́вами у каза́ниту, гу фӑрл'ами и пе́п'ạл н'е́тр'ạ* [MS,t,4]; ~ *мо́ш' да клад'е́ш' ниш'а́н'ӑ, на зим'а́та пе́п'ӑл за настил'е́ш'; и на ска́лата парма́ку катра́н за гу нама́ж'иш'* [MS,t,22]; ~ *си завратја еднош на л'аво, еднош направо; душа не остави жјува. Тогас отива и на царјут от крӑстот на дол гу прави прӑст и пепјал, от крӑстот нагори гу остави здрав* [V,PM,226]; ~ *детето родено от пепелта на изгорена глава* [ИГ,110]; ~ *едно време имаши еден сиромах, којто пу сапунџиите носиши пепел и са храниши* [V,PM,47] – во минатото пепелта се користела при перење, наместо сапун, веројатно и во првото манифактурно производство; ~ *ји р'е́ч'и на ма́јка-му: "да ми сто́риш' дв'ӑ магар'ạнта ут п'е́п'ạл!"* [MS,t,48]; и: **пе́пил** ~ *за ја запа́ли раж'ани́ната да згори́ и да ста́ни пе́пил* [MS,t,66]; 2. изр.: **пе́пӑл ти нӑ-изи́кўт** (= да не се оствари тоа што го спомена – се кажува кога некој ќе искаже некоја пакосна, односно еретичка мисла [ПК,2-(188)]; **огин да те изгоре, пепал да не устане уд тебе** (= да те снема – **клетва**) [ТГ,320]; **восук са правимă, пепӑл** (= кога некој ќе стане блед, пеплосан, во случајот од страв) ~ *на-но́се ня-то́ ме́сту де́ка-и скри́мă али́штта, де́ка-и устави́мă пу́шките... ня-то́ ме́сту ня-но́се. Ејгиди, ма́јко, ни́е су-бе́ла у́ста, са́мо ся-призи́рămă ня-сра́на су-другáрин-ми. Бели, восук са правимă, пепӑл* [М(В),192].

пепеларин m 'тој што носи и продава пепел' ~ *и кога са чини на петнајси или на двајси години, татку му гу зема пу негу да гу чини пепеларин* [V,PM,47]; в. **п'е́п'ạл**.

пепеларјув adj 'нешто што се однесува на **пепелар'**, в. **пепеларкин** ~ *гу зема пу негу да гу чини пепеларин: негов занајат да гу научи. И детето, кату беши млогу умно, послуша на татко му и отиде пу негу. От неколку дни сетни умрја татко му, и остана детету сос имету пепеларув син. И кату чу сички да гу викат сос това име, му са гледаши лошу* [V,PM,47-48]; ~ *докара царјут и лафот за пепеларјувут син и вели на царицата и на момата му: "да видиш, џанăм царица и моја керко, тованака пепеларјув син два пăтја зема нашут ухтар и мерил алтăни и, кога ми го дакаруваши ухтарјут, на дноту му нахождах по еден алтăн* [V,PM,48-49] – во југоисточните говори нивелирањето на падежните форми продолжува, така што вокативната форма често е заменета со номинативна: *вели на царицата... му: "да видиш, џанăм царица".*

пепеларка f 'жена на **пепеларинут**' ~ *отиде на царјут му вели: "цар'у, поклон имаш от мој сина, пепеларјув сина! Дојде от чуздина. Да ми дадеш ухтар'ут да мери алтăните, што је добил аф чуздина!" Царјут, кату чу така, са почуди... стана сам царјут, гу даде ухтарјут на пепеларката* [V,PM,48].

пепеларкин adj 'нешто што се однесува на **пепеларинут** (тој што во минатото носел и продавал пепел)'

~ *цáрјут заедноч повел'а, робинки да му дадат дрехи, да си примени. Му дадоха, са примени, са урожи. И така сос млогу марифети и сос млогу лажа са чини царски зет пепеларкинут син* [V,PM,50].

Пепелаш top. 'мало селце во Драмско' – од *пепел* "според бојата на почвата или спрема прекар" [ЈИ-Ми...,71].

пепелашкă f 1. 'бедно девојче, што обично живее при макеа' ~ *кату чју така татко и много са устрамоти от неа и млáкна. Аде дојде пладнина. По пладнина сички излезоха на хоруту, та ú вел'ат и на неа: "ади, кутро пипелашко, да поими на хоруту!"* [V,PM,206]; ~ *и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките и да принде. Та она не принджаши, туку си буташи сè нетри на пипелот; дури векu ја беха извадили едно имја – кутро пипелашко!* [V,PM,205] – во случајот имаме употреба на зам. форма за прав предмет **ја**, наместо датив. '**ú**': **векu ја беха извадили едно имја**; ~ *цáрут дáшăл зăпувéт д-óдăт сăти тáму дă-прáвăт гóзба, дă-сá-гóстăт. И-пукáнăл сăти сéла. И óни сă-ублéкле, сă-стурúле. – "А тú сéди, Пипилáшка, дóма, му-вéле, нúа ќ-ójме кăj-цару"* [ДК,120] – во извадокот имаме употреба на номинативната форма во функција на вокатив: *а тú сéди, Пипилáшка, дóма*; 2. 'леб со врука пепел' ~ *завареницăтă бахтала и ја прашталa на воденицăтă да млеjă наштја, белки ја изjадат короконцjуре. Момичката утишила и, кога сă вejке убаво смрачило, испекла си еднă пепелашкă (богача) и седнала да вечерjă* [V,PM,287].

пеперуга f, bot. 'мак' [BV,125].

пéпил'áну и: **пипилúву** adj 'со боја на пепел, сиво' (Малецки го одбележил како неутрум [n]) [MS,s,81].

пéр m 'таткото на мажот во однос на снаата' – свекор [ЛС(К)94].

пéра f 'свекрва' (мајката на мажот во однос на снаата) [ЛС(К)94].

Пералúштето top. 'кладенец, место каде што жените переле алишта' (во месноста *Зраздол*, Драмско) [ЈИ,Ми...,171].

перане n 1. 'активност кога со вода (стоплена) и сапун се чистат алишта и сл.' ~ *на стреда рано за кладе нивjастата, да пере неколко ништа, за остави сетни на зăлвата перанету, тja за помете каштата* [V,PM,250]; 2. изр.: **нăперинто ќи-утворе** (= се кажува кога некој новопримен член, било во семејството, било на работа, во почетокот се прави наивен, а подоцна ќе се покаже во правата светлина) [ПК,2(185)].

первáс m 'дел од рамка на прозорец (или врата)' [ПК(Грам)].

пердáх m 1.'казна со тепање'; 2. изр.: **úдри му ájн пердáх** (= изнатепај го) ~ *нé слúше ли? Удри-му ájн пердáх, дă-вújш дáл' нé-ќ тă-слúше* [ПК,2(204)].

пердáше impf 1. 'оди брзо' ~ *вúj-го ká пердáше, нă-мójш д-о-стúгниш*; 2. 'силно кара, односно тепа (некого)' ~ *ká-гă зăпирдăшúj, нă-мужéнипéт дă-кáже*; 3. 'ја прави завршната фаза од малтерисувањето' ~ *миустăнá óш адúн зит дă-j-спердăшум и ќи-с-óдум гáаре* **[ПК,2(84)]**.

пердé (и: **пирдé** – со редукција на неакцентираното **е** > **и**; за односнава појава поопширно во граматичкиот дел) n 1.'материја со која се покрива прозорецот' ~ *сă кăчýвăт гóре нa кунáкут. Дa гу*

дúгнат пирдéто вúќе – пá не кăжýве, туку мúћу нóјзте на чурбăмúата испáће прăт цáрут [ИГ,111]; ~ *ако ти ја дадат, мила ле мале,[по-скоро абер да чиниш,[море да растурам ветки куќи,[да направам висок сарај,[мори пинцерки му сидифлији,[а пирдијна кадифилиј* [ТГ,97]; 2. 'слепило, мрежа на очите' ~ *преди четири години имах перде, сă чудих, сă чудих; немаше никој кулај, то пусто е око* [МС(В)76]; ~ *перделúй ej óн, чувéко стăрéе, пéрде úма нă-óчте, áку нé глéде* [ПК,2-(240)]; 3. – кога ловат риба на **рани-ла**, ќе изберат место каде што водата тече бавно, па таму ќе направат заклон од врбови гранки и др., од долната страна ќе истурат храна; на обалата ќе направат перде каде што се скриени рибарите за да не ги забележат рибите [ТГ393]; 4. изр.: **нéма пердé** (= се кажува за човек што не го засегаат недобрите и срамни дела што ги прави) ~ *сјáа млăдéжо нéма пердé, ки, шó сáкиш д-úма нăпридúи. Нé сă-знáа кój-ej стáр, кój-ej млáт* [ПК2(180)]; **му-пукнáло пирдéто** (= го изгубил срамот) [ПК,2(150)].

пéрдуф m 'она со што е покриено телото на птиците' ~ *"Амăн, бре бráте! Кăко мóж дă-сă-кáчиш?" –"Ќи-тă-нăпрáм и тéбе тáка áко сáкăш дă-сă-кáчиш и ти. Ќи-тă-нăпрáм лéсна кăо пéрдуф. Јáс тáка бе дибéл, сéстро", му-вéле* [ДК,-119]; ~ *су-ришéто и су-дăрмун нé-сă пăлне вóда. Плáче, чúне, вúка, цúка – нéма. Е, сă-субрáле врáпците, а-пужăл'áле бáбăта. Му-рéкле: "Бáбо, дóпри ришéтто! Ќи-си-истрéсиме нúа трó пирдýфите, ќи-пáднăт у-ришéтто, ќи-нăпăлниш вóда"* [ДК,-146].

пере* impf 1.'чисти алишта и сл. со помош на вода и сапун' ~ *ки вида ногу жени от блиското до во извор село, шо идат тука да са перат* [МЕ(Р),69]; ~ *идну-дéн Нăстрăдúн уќá су-жéна-му утúшле нă-рéкăта д-и-испéрăт пл'áчките. И прáле шо прáле сиднáле трó дă-пучúнат* [ДК,155];~ *сн - та мéн мă-чúсте, мă-пéре и дéк ќ-óм нéјнто лúце д-éј бéло. Нé ká ќ-óм нéјнто лúце цăрно дă-бúде* [ПК,2(244)]; ~ *нáпкум кą сă сублéчăве дóма дą гу пéре сéстра му, прáќи, сéстра му гу нąóжће кáмăнчто и нă мóж дą сă нąглéде нą нéго* [ИГ,110]; ~ *кó си жéнен, глéндај си пăнтју,[глéндај си пăнтјǫ, скрăши си врáтǫ!" – "Не сăм ергéн, нó поцăркнен,[мájкą ми зелá невјăста,[хáрǫ дрăмливǫ, мóшне спáнливǫ,[фáштą дą пéре, пéре и дрăме"* [ПсС(З),74]; и: **пир'é*** ~ *гу звáж'дами с'éтн'ą, утúвами на студ'éната вóда да гу б'ăлими, гу пир'éми у курúтуту* [MS,t,8]; 2. изр. **нúшто нé гу пéре** (= направи голема грешка, не може да се спаси) [ПК(Грам)]; **сáкиш уз-мéн дă-с-(ис)пéриш, ама нă-мóјш** (= кога некој се оправдува и покрива некој чин што не е добар) [ПК(Мор)].

перет* m 'слуга, што помага дома' ~ *и л'у за дојди кумот, седнуват на една удаја все кумови, на друга одаја сватови. Тогај перетиту земуват онаја каниската, што беха направили момите на четвăрток, ја поклонуват на кумовата трапеза* [V,PM,249]; ~ *стана тас мома, отвори сандукут, гу јади ширбетот и сос брасалката са беши обрăсала устата ќ и, га си разбуди царјувут син, што ки најди? Утрината фати да му се кара на пиретите му* [V,PM,235].

Перибара top. 'бара и пасиште меѓу селата Дреново и Височен (Дрампско)' – "двосложен композитум од заповедната форма од гл. *пере* и именката *бара* и покажува што се работи во месноста; сп. top. *Пăрдикон"* [ЈИ,Ми...71].

перивóл'* m 'градина' ~ *пујнó вр'ắм'ą идúн калýјар исл'ázи ут манастúру, утúди на перивóл'у да субирé смóкфи* [MS,t,45]; односниов грцизам се јавува и како микротопоним во Зилјаховско, Серско [ЈИ,Ми...,171].

перифé́р'а f 'се кажува за реон што се наоѓа на крај' ~ *си дójдух туká; и тук нájдух Англи, Гáли, Италúји, Срăби на сулýнската перифé́р'а* [MS,t,2].

пé́рке impf 1. 'удира' ~ *ák-тă-пé́рнум адна́ ќи-вúјш áрăнто;* 2. fig. 'навредува' ~ *тáа снáата сè тук мă-пé́рке, áма сă-прáвум на-будлá, да-нé́-с кáрме* [ПК,2(84)].

пé́рки pl 'крилца со кои плива рибата' [ПГ(Фур)].

перкија f, zool. Perca fluviatilis. **Перкијата** е риба што многу често ја ловат во Дојранското Езеро. Не е многу голема – достигнува до 1,5 кгр. тежина (и до 30 см, должина). Телото ѝ е покриено со тврди крлушки чиј заден крај е запчест. Двете челусти ѝ се снабдени со многубројни мали, скриени запчиња. Бојата на грбот и по страните ѝ е зеленкасто-жолта, со темни попречни рабови, а на стомакот е речиси бела. Во месец март женската ги испушта икрите во вид на долги пифтиести ленти, што се виткаат околу стеблата на водните растенија или пак пливаат слободно. Месото на **перкијата** е мошне вкусно [КД,58].

пé́рне* pf 1.'турне, отфрли, удри' ~ *турú от дóл едúн кóш, си качú на кóшут, тури јулмéкот на гăрлото му, го пé́рна кóшот да са обéси* [V,PM,7]; 2. fig. 'упати критика' ~ *пé́рнј-о: мáлко, зéр нóго гó-ј дигнáл нéшто нóсо* [ПК,2(182)].

пé́рнин adj 'тој што се однесува чудно' ~ *гу-нăпăдúх нă-нéго. И óн питýве пу-нéкуј рăбóти, áма óн бил нéшто..., глéм óти нé-ј тăмáм ни нă-пáмито... Уш нéкуј книги пишувáл, вéл'ше. Нé гу-знáм кăквú книги сă-тúă. Мáлку уд-акăло пé́рнин бúл* [ПК,2(239)]; ~ *дýр нé гу лúче зăгудúнте, алúс пé́рнăн-ej* [ПК(Грам)]; односно: 'жена (девојка) со несериозно поведение' [ПК,2(188)]; ~ *кýптéн бúше пé́рнина, ká сă-мăжú кój знáа?* [ПК,2(84)].

пé́рница* f 'мека постилка врз која човекот си ја става главата кога одмара, односно кога спие' ~ *што н'áшту му арéсаши за кăштата, и купúл: пóстел'а, пé́рници и дрýги рабóти* [V,PM,19]; ~ *си собраха на трапезата, јадоха, пиха; стана ламјата постилала дјушега, перници, за да легнат да спат, та тогас чиниши хесап да ги изјади* [V,PM,103]; ~ *ќ-ójш тáмка, ќи тă прăчéкăт... ќи-испáдне óна, ќи-т дáде слáтко (дúско), кáвé ќ-ти дáде, - уф óчте нéма да а пулéдниш. Нą вéчăрта уф ądúн јургáн ќи-спúјте, нą адна́ пé́рница* [ИГ-112]; ~ *тąкá иштé кą спáле, кą плąкáле и двýјцта, тóа дéтто кą плąкáл, сăлзите ут óчте прăку пé́рницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112]; ~ *мájкăта ká видéла óти змúта гă-спăсúл, зимáла, му-ддéла лúра и-рăчéла: "Ки-гă-клájш вéчăр пут-пé́рницăта, сéко: сăбájле еднáта двé ки-сă-прáвăт. И тăкá бугáт ки-сă-чúниш. Ама нéма нă-нúкуј дăкájш"* [ПД,152].

перо* n 1.**дел од покривката на**

телото од птица' ~ *и кога ки ти дојди некоја газа на главата ти, да го туриш перото на вогино, и ниа на тебика можими да ти помогними ништу* [V,PM,96]; ~ *и то́с ги напра́ви крила́та... ги сто́ри ут ко́куш'ко́ви пира́* [MS,-t,58]; ~ *Гу фӑрл'ӑт нӑ буни́штто. Та́м си ле́же. Пумина́ле адни гӑлӑбе. Вóа знаја́л и гӑлӑбско да гувóре... и ти́ја̨ гӑлӑбто си прӑкӑжува́ле: "Да̨ му пу́штиме а̨дно́ пе́ро, дӑ си-ј че́пне о́чте, ќи пуле́дне"* [ИГ,114]; ~ *да га удере́ш кожа́та и да ги чи́ниш мја́х; да гу напӑлниш мја́хот, вóда и месóто, да ги дока́раш ту́ка, да ми ги кладе́ш нӑ врӑх пера́та ми, о́т една́та стра́на месóту, от дру́гата вода́та* [V,PM,136]; **2.** 'направа за пишување' ~ *о јоди, јоди, до дуќа́јне,[да ми земиш, стара мале,[да ми земиш бела книга,[бела книга, златно перо,[да испишам бела книга,[бела книга црно писмо* [ТГ,37].

пе́рун m 'голема шајка, брут' [ДК,-105]; ~ *и чу́пата ути́шла до́ма и му-ре́кла нӑ-та́тку-му: "Дӑскӑ-ли́цӑта са́ка дӑ-тӑ-зе́ва те́бе". То́ му ре́кӑл: "Арно. Ја́с кӑ-ќи-му-ку́пӑм ини-че́јли, а́к и-зӑбе́се инӑш нӑ-пе́рунут-му го́ре, а́ко па́днӑт ти́а че́јлите ут-пе́рунут, тугáј ќ-ӑ-зе́ӑм дӑскӑли́цӑта"* [ДК,147]; и **пиро́н** [MS,s,83].

пе́ру́ника f, bot. Iris germanica 'украсно растение, има остри и зашилени лисја, спаѓа во групата на устоцветни' [ИГ,127]; в. **ширинуга**.

Перушине́стата Ска́ла top. 'планински гребен, карпи во кои имало гнезда од орли' (сп. *перуши́на* = пердушка, перја; *ска́ла* = карпа) [ЛИ,Ми...,171].

пе́ру́шки и: **пи́ру́ш'ка** pl 'она со што е покриено телото на птиците – перја' [MS,s,83]; ~ *и то́јнака зе́ма мре́жата, оти́де на́ е́зера, ловја́л, ловја́л везде́н, не можа́ да фа́ти дру́га, са́мо една́ чу́дна ри́ба со́с влакна́, со́с пе́ру́шки. Ри́бата му ве́ли: "зашто́ ми́ си фа́тил ме́ника? Ја́зе сам ца́р на́ ри́бите"* [V,PM,-143]; в. **пе́рдуф**.

пе́рце n, zool. 1.dem. од **перо** ~ *вóа знаја́л и гӑлӑбско да гувóре... и ти́ја̨ гӑлӑбто си прӑкӑжува́ле: "Да̨ му пу́штиме а̨дно́ пе́ро, дӑ си-ј че́пне о́чте, ќи пуле́дне". И му пушту́вӑт а̨дно́ пе́рце и вóа, ала́ќи, гу нӑјӑду́ве, си чипну́ве адно́то о́ко, – му сӑ прӑви́дуве* [ИГ,114]; **2.** изр.: **ле́к ку́гу пе́рце** (= несериозен, со "лесно" однесување) [ПК(Грам)].

пе́с m, zool., Canis familiaris 'домашно животно што ја чува куќата и имотот' ~ *за̨мина́л иден-чуве́к, ре́кӑл: "Ба́јче, шо пра́јш?" – "Шо́ да̨-пра́м, му-ре́кӑл, не́-ма̨-са́кӑт ви́е си́нуфте, та́ка ма̨-и́мӑт кӑту-пе́с"* [БМ(Зб),196]; ~ *сирома́х бе́ши, и́мито му Ла́зар, тóа па си вӑр-тиши до по́ртата не́гува, ем и́маши ра́ни, и пича́лиши да си наја́ди ут ро́нкити шо паѓа́ле ут трапе́зата зинги́нцка, туку́ и псе́тата му ли́знаа ра́нити* [MV(K),274]; – во некои регии почесто се употребува називот **куче**, отколку **пес**, сепак и таму обичен е изразот (клетвата): **це́та да те јӑдӑт** [ПД(125].

песно̨по́јка f, в. **песнӑри́јка** [ЛС(К),100].

песнӑри́јка f 'жена што убаво пее'; за маж.: **песнӑрúа** [ПД(Ф)].

п'е́т' num (= десет минус пет) ~ *санда́лу ста́нува ут п'е́т', ут ш'е́с прӑнч'ки, усӑхнува санда́лу зака́цини пу ш'а́јкит'а̨, пу стр'а̨ха́та* [MS,t,5]; ~ *и си з'е́ват рӑнка ... ут пе́т' дакúка с'е́тн'а̨ трӑгна пампо́р'ут* [MS,t,84]; ~ *ја ура́т ни́вата ч'е́тир, пе́т' урала́, ста́нува ху́баф нада́с*

[MS,t,3]; ~ *и за дад'éш' на д'ăт'ąнту пéт' лúрă* [MS,t,83]; ~ *гуворú жéната, да му ричé: Нéмам мăж. Вéли на нéа Исус: Арно си рéкąл шо нéмаш мăж: óти пéт мăжи имáл си* [MV(K),257] – најсериозна потврда дека е под прашање тврдењето на некои слависти (Ј. Иванов, тој прв пишуваше за тоа, по него М. Малецки, Зб. Голомб и др.) што случајот: **тој рекла го толкуваа како** зачуван полуглас во слаба позиција, нашиот пример: *арно си рéкąл* – се однесува на женски лик од Библијата (имаме забележано и др. слични примери што се нотирани на соодветни места во Речникот), сите тие упатуваат на друг заклучок: и во двата случаи се работи за нефункционирање на категоријата род во овие говори -- еднаш субјектот е во машки, а предикатот во женски род, друг пат субјектот во женски а предикатот (л-формата) во машки род; за ова в. во граматичкиот дел.

пет прста f, bot. 'име на трева'; сп. народно лекување: – кога на некое дете ќе му се јават *жл'ешки* (= отечени жлезди) ги лекуваат на тој начин што ќе се земат исушени лисја од тревата *пет прста*, ќе ги истолчат, смесата ќе ја натопат со зејтин и ќе ја стават таму каде што има отечена жлезда (*жл'ешка*) [ТГ,124].

пéта (и: **пента**) f 1.'задниот дел на стапалото' ~ *Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета* [ТГ,39]; ~ *нą пéнтąтą хóди* [ПсС(З),69]; ~ *пулека си терај, лудо,[твоја брза којна,[да не ми настăпиш, лудо,[меснати ми пети,[меснати ми пети, лудо,[на бајна бајнани* [ТГ,157]; 2. изр.: **ќи-ми-ј вúјш пéтте (óш адну́ш)** (= уште еднаш нема да ме видиш, последен пат доаѓам) [ПК,2(201)]; **ќо-измéре уд-глáва дупéти** (= ќе го посматра испитувачки) ~ *шó чувéк ќи пумúне ќо измéре уд-глáва ду-пéти* [ПК2(158)].

п'éта f 'вид направа', сп. **суфрá** [MSs,-82].

пéтала f 'метална поткова, плоча што се прицврстува со клинци на копитото од коњ или друго крупно домашно животно' ~ *и му вилú ... : "дáј ми ја пéталáта и кусим'ó! ... јáс дýр на тузú вр'ăм'ą ч'áках да т'ą дукáрам и за си пóда на нóс сф'ăт"*[MS,t,37]; ~ *нáдини си ги в'éткит'ą рýби, úзвади м'ą пéталáта ут нугáта, ч'éпни ми инó кóсми ут ч'умбáзу* [MS,t,33]; ~ *а пýсна брáти да пój да му клáд'é пéтала на кóн'у* [MS,t,51]; ~ *излезоха наречниците му и му вел'ат: "синку, на таја работа, што ти пуснаха, требува... да здигниш на кон'у четрите ноги, да му турии свингер на петали месту... ча инак ки тропка кон'ут, кє да си разбуди протудрак* [V,PM,74].

петемúка adj, f 'мила, сакана', в. **питимија** ~ *имáла мáјка шчéрка петемúка,[шчéрка петемúка, еднá кајметлúка,[дáла ја дáла дăскалúца сă-ýче,[дăскалúца се-ýче до-трú гудúни,) до-трú гудúни и три месéци,[тáа нé изýчи до-трú гудúни,[туку изýчи до-шéс месéци* [ПК,2(260)].

петина num 'пет лица' ~ *пак тој-нака... чул и му вели на негу, којто смрăкаши морету и от носо му висјали ледници: "ej побратими, ади стани, ча на тебика дојде редот да ни куртулисаш, ча ламјата повел'ала да изгорат една фурна три дни и да на фăрл'ат и*

петината аф фурната?" [V,PM,46].

петгуди́шин* adj 'некој што има пет години' ~ *Удде́ме уф-не́го. Пу-адна́ ниде́л'а дигна́ме-сă зă-До́јрăн. Нă-прăкара́ на-Дојрăн. Удде́ме уф-Сфи́т-Или́цката цắрква. Та́м ма́јка-ми умре́. Устана́ме: петгуди́шна се́стра, а́с и гудина́к бра́т* [ПК,2(359)].

Петку 'м. л. име запишано во југоисточните говори' – од текстовите што следуваат излегува дека истата форма ***Петку***, во првиот случај е употребена како вокативна, а во вториот како номинативна ~ *де, един ден беше заминал от дома му, друг един просик та му вели: "ади Петку, стани да појми на сфети Илиа, динеска панаир станува, тамо да просими!"* [V,PM,196]; ~ *пак излезе змиата, фатила да играи, дур си насити и пак му напăлни таистрото алтăни. И така ката ден кату чинеши, Петку напăлни си една кăшта алтăни и си чини по-зенгин от царјут* [V,PM,197].

петле n, zool. dem. од **петел** ~ *ако си петле чопни си пашка, ако си пул'ка – крило си чопни* – ова го зборуваат додека го држат пилето в рака, потоа ќе го пуштат и ако се **чопне за пашка** – значи дека е петел, а ако пак се **чопне** за крило значи дека е **пул'ка** – празноверие [ТГ,402]; ~ *"Ки ти кăжум едно нешто, ама ки ми слушиш?" – "Ки ти слушам. Татко ми ми велише: "стар чувек што ки ти рече, да го слушиш!" – "Зад тоа, зад тоа рид има едно пăсто село; в таа, в таа кука има чтири кукошки, едно петле"* [V,PM,273]; ~ *Чека ма́јка да-си-до́јде ке́рка-ѝ и ка́к не-дохо́ди тăргнала да-ја-пресре́тне. Утѝшла в-гура́та, вл'а́гла в-кăштата. Ка́к ги вид'а́ла черва́та по-дире́ците, падна́ла и умр'а́ла. Момѝчето остана́ло сос-ма́чето, ку́чето и пе́тлето* [ВС(Кал),336]; в. **петл'ăнце**

петли́рка f 'голема златна монета' (= пет лири) ~ *кога ќи са армаса мо́мата и зе́тот ќе му да́де пешкеш петли́рка* [BV,130]; ~ *та́а ни́ва ут-Ту́рцте гă-купи́ме. То́ги Ту́рцте ту́рцки па́ри те́рат, са́кат ли́ри. Е, уд-де́ка ти́ја? Ја́с зе́х, о-рăсипа́х ника́фут шо́ би́ше пра́ви́л све́крут, ка́ кăжа́ де́лто дă-ј-ку́пме ти́а ни́ви. Шо́-ј ника́ф, пи́тиш? Ника́ф ej питули́рка* [ПК,2(288)].

петлица* f 'мала направа со која се запетлува облека, копче' ~ *"е, ако не ми лăжиш, извади белите цицки." И ва тăгл'а петлицата и сă разгăрди* [МС(В),98].

пе́тл'ăнце n, zool., dem. од **петел** [ПД(Пат)] ~ *станах уф зори (прад зори), питлијнта кога прапцјаја* [ТГ,11]; – *армасанте* девојки, за празникот *Прошка (Запустејне) бакнуват рăка* на роднините од страна на свршеникот, и добиваат *металик*, а од оние што се поблиски роднини по грош два или *игла сус рубија* или *петлинце* (= брош од сребро во вид на петле) [ТГ,34] – станува збор за периодот пред Балканските војни; – кога е најмало се вика **пиле**, потоа **петлинце**, па **петле**, па **питилак** [ТГ,403].

пе́тми́на num 'пет лица', в. **петина** ~ *ми́на́а зăмина́а два́јст и пе́тми́на,[два́ј и пе́тми́на, ве́рна дружѝна:[на́јнăпре́т вăрви Тра́јко Мора́рцки,[по-не́го о́ди Ту́ше Богда́нцки,[пра́во си-те́гл'ăт за-Стуја́кăво* [ПК,2(272)].

петнајси num '10 + 5' ~ *детето по-напрет си даврандиса, сос един бардак и уклавал петнајси душа* [V,PM,-

63]; ~ *спроти мајчини ми повеленија – мајка ми е дип харна – преде петнајси или осомнајси години да и дошел у д'адова кăшта еден гост, га ареса на мајка ми, за еден вечир са винча сос неа* [V,PM,56]; и: **петна́јсти** (не·е: adj) ~ *и за дад'е́ш' на д'ăт'ạнту пе́т' ти́рă за кафе́ту и петна́јсти на т'е́б'ạ* [MS,t,83]; односно: **питна́јси** ~ *има́ш'и ино́ д'ăт'ạ питна́јси, ш'испа́јси гуди́ни; би́ш'и уч'е́л куту́ у Атина, сă би́ш'и фа́тил у иди́н ч'урбаџи́ја* [MS,t,26]; ~ *питна́јси дни му да́ва мјухле́т: то́ за сто́ри по́хубаву н'ăш'ту ут занајма́т'ут-му, но́с за ја в'е́ни мума́та ж'е́на* [MS,t,19]; ~ *за прумина́т питна́јси дни с'е́тн'ạ нарáст'ува, пу́ш'та три́, ч'е́тир листа́* [MS,t,5]; ~ *сига́ му вили́ на визи́рину: "за ти да́м питна́јси д'е́н'уви мухле́т, да по́ш' да сă науч'и́ш' ш'ту вил'а́т н'ăс, ш'ту ги ти́сахми на тифте́р'у"* [MS,t,40]; ~ *ут мрăва вр'ăм'ă д'ăт'ạту ста́на питна́јси, ш'испа́јси гуди́ни* [MS,t,9].

Пе́тра* 'ж. л. име запишано во Дојранско' ~ *Ста́ни Пе́тро, ста́ни шчер́ко,[о́јгин дă-нăва́лиш, виче́ра дă-пра́виш,[виче́ра дă-пра́виш Пе́тро, ки-ни-до́јдат го́сте* [ПД,155].

Петре 'м. л. име од Солунско' ~ *напкун и му рече на Петре зандањџијче: "да ми дадеш бела книга и едно каламар да изписам една молба на Имир Никола"* [МС-(В),93]; ~ *пазарот ни беше три лири и лира му даде Петри пишин* [МС(В),77].

Петриво top. 'име на населба (некогашен чифлик) во Ениџевардарско' ~ *тăка је не сăл су Постул ами су сăтă околни чифлици: Грубивци... Петриво* [МЕ(Р),86]; и: **Петриву** ~ *да зăфатимă уд уздолу: на угри-слăнцă Долнăтă Малă,... биз мегјă су Постул, Бозиц, Петриву, Кушинуву и Коникуву* [МЕ(Р),81].

петро́фка кру́ша f, bot. 'дрво круша чии плодови зреат околу празникот **Петровден**' (среде лето) ~ *ја́с, о́п, сă-најде́х на-сре́ди. Една́ цăрвена́ мумиа, пăлна кру́ши, петро́фки кру́ши. Се́дат Ту́рци ус пиштóле. "Се́дни, се́дни де́те, зе́ми, зе́ми кру́ши, не́-сă бо́ј", ми ви́кат* [ПК,2(358)].

Петру́пол 'град во Русија, Петроград' ~ *о́нај господа́р на Мо́сха, што му рече́, дали́ и́ма Бо́г на ва́шта зе́мја, о́н запа́дна и са чини́ про́сик, про́сиши по ту́ка по та́му, и така́ оти́де и на́ Петру́пол да про́си* [V,PM,153]; ~ *кату ч'у така́, де́тето побе́гна, оти́де пак да про́си. От мăра вре́ме се́тни најде́ другари да и́ди на Петру́поли* [V,PM,152].

петстотини num '400 + 100' ~ *отиде, от еден уврејн на заим пари земал, от еден до петстотини гроша* [V,PM,192]; и: **пе́стутини** ~ *и пи́те чувéците, ко́ј кăквó дă-но́се. Та́а кăжа́: – Ако-сте-сто́ ко́ли, дă-сечи́нăт пе́стутини, ил'а́до* (пишува: 'ал'адо' - печатна грешка?), *ко́лку мо́же; ма́јстурто, ако-са-де́сет ду́ши, не́ка би́дат петна́јсе, два́јсе, сто́ ду́ши* [ВК,283].

пе́тăк* m 'петтиот ден од неделата' ~ *свéкăрут ќе-оти́де у-мо́ма̀та ... ко́га ќе-му-па́дне пăт, – за-сва́дба да-се-прикажу́ват. Ќе-ка́же свéкăрут: "Ќе-да́ји мо́ма̀- та, за-ф-недéл'а сва́дба да-пра́виме?"... – "Ќе-си-зéваш тăпане, на пе́тăкут о́ште тăпанут ќе-го-зéваш, цéла сва́дба ...да пра́виш* [ВЕв(Бар)]; и: **петóк** ~ *на у́тринта де́н шо́ и пу петóкут, си насăбра́ле Старе́ите и Ф-те на Пила́то, и му ве́леа: А-фе́ндо, сă а смили́хми о́ти та́а ла́жа шо си*

рёкал, жúв бидёки: пу трú днú нáпкун ки застáни [MV(K),289] – периферните говори по правило кријат повеќе архаични посебности, таков е случајот со збороформатa **бидеки**, во која се зачувала глаголноста: *тáа лáжа шо си рёкал, жúв бидёки;* и: **питóк** ~ *ее-е, сă-сиќáвум, ка́ нё сă-сиќáвум, кут сјáа мé-ј: уф-питóк сăбáјлинта, вýјко пригнá вăлóјфто, уддё нă-мисúркăта. Шó брé тáм нă пăзăрúштто сă-нăпăлнúло чувёци? Кукушёне сúчките избигáли* [ПК,2(247-248)]; ~ *Мурáрци пá христијáнско сёло бúше и Алёксуво, тăкá пуд-нáс уд-дáлу, а нúа бúме уф-стридú-пăк. Штёмница бúше нáшто сёло, тáм сă-бёрше и пăзáро уф-питóк* [ВК(Пат),288]; – така е во Кукушко, во дојранско-гевгелиската регија има фонетски измени: во Фурка **питóк, но во** соседната населба Богданци **пăтóк**. Во минатото овој ден се третирал за празник: тој ден сите постат, нова работа не се почнува, исто така не смее глава да се мие; сп. верување: *кăсметлија си бил, мајка ти не је придела спурти питок* (се однесува на човек што "се спасил од голема несреќа затоа што мајка му празнувала тој ден"). Некои **питоковци** имаат свои имиња: **Вели-питок, Сирни-питок, и Балакли-питок** (= првиот петок по Велигден) [ТГ,9]; во крајниот југоисток се среќаваат траги од назалниот изговор (примерите се од Солунско): *п'ёнтук* – сп. **стсл. пѧтъкъ** [MS,s,81]; ~ *после за растроши един кулак от онциа, што сторили на пентук, и ки го фăрли напрет и назат, за ирмен за си прикрăсти три крăстови* [V,PM,250].

п'ёфира m, в. **пехер** [MS,s,81].

пехер* m 'татко на сопругата, дедо' ~ *он отúде, му казá на кадúата, и на мăжó и на пехерó ú* [V,PM,11]; ~ *оттамо пак арапинот издигнал сандукот, гу и нел на пехерот му, л'у нетри на дворут го остави, и побегнал* [V,PM,235]; ~ *тој зема царјувата мома. Кату са винчаха, тој му вели на пехерот му: "е, пехер мој, сега ниа адет имами, пăрво да дадеш на момата ти един хубав кон"* [V,PM,237]– во контекстот имаме употреба на номинативна форма во служба на вокатив: **му вели на пехерот му: "е, пехер мој"** ; ~ *му вёли: "господúне, динёска чух, пехерó ти, кажýваши на сел'áните, ча си вúдел на сóнут еднá какарáска"* [V,PM,31].

Пехца top. 'примитивна печка за редуцирање на железната руда'; сп. стсл. **пѣшть** (Мрвашко); во околината на с. Старчишта (Драмско) "Покрај коритото на **Задменска река** се гледаат остатоци од стари печки (сп. топ. **Пехци** – мн. форма), каде што се обработувала рудата"; обработката на железната руда во минатото во Драмско била доходовна дејност, за тоа сведочи богатата микротопонимија, сп. уште еден пример: **Пехцето** 'ниви и ливади покрај **Караќојската река**' (Драмско), таму била печката (*пехцата*) на *Гуџјо-чорбаџи* којашто престанала да работи некаде кон 1900 г.; на друго место, покрај **Сенгеловската река** имало градски купишта згура, доказ дека овде на големо се обработувала железна руда [ЈИ,Ми...,172].

пёчат m 'направа; трагата што ја оставa таа направа врз документот ја потврдува веродостојноста на напишаното' ~ *ќе-ви-ги-плáт'ą, вáжно, ќи-ми-дáјти докумéнт. Смётка, páспискą, пёчат, óти кýпенą уф-Бąлгáријą земл'áтą* [ЛС(К),121]; ~ *и дујдёли. "Има лёк?" "А-а, úма,*

а́ма ќи-дајте дӑ-в-ӯдрум п-а́јн мијӯр нӑ-гӑ́зо, п-а́јн пичáт". Е, шó-ќé-ј? – ут-кójн плóча [ПК,2(231)]; ~ *"Дóбро, му-рáчéл, слӯши, ја тӑкá нӑ-стрáна, дӑ-извúнте, ја едúн тáткуф печáт дӑ-т-ӯдрум нӑ-гӑ́зо, нá-ти éдна шӑкá пӑрú". То: ká-ј видéл пӑрúте: "Пӑ, рӑчéл, шó кибúде едúн печáт áк ми-ӯдре нӑгӑ́зо". И му-уждúре éн-печáт* [ПД150].

пече impf **1.** 'кога нешто (пр. месо, јадење) е ставено на оган и се приготвува за јадење' ~ *ка слушá шо и Дáскалот, си убличé цубéту (óти бúло гóлин) и си пушти́ уф мóрито. Па дрýзите Ученúци дујдéле су кájикут. Ка испадна́ле на сýхуту, а глéдат óгин запалéна, и рúба шо си пéчиши, и лéп* [MV,K,338] – проширена употреба на суф. **-ин** во придавката **голин** наместо 'гол'; второ: рушење на категоријата род (именката во машки а атрибутот во женски род): **глéдат óгин запалéна;** ~ *оттамо отидоха на едно место, една водиница три камини брашно мелеха, и троица месиха, и троица печјаха, един јунак не можаха да гу најадат* [V,PM,233]; ~ *тој, кату отиде малко нетри на дупката, беши нашел една стара баба, палила една хурна да пече л'ап* [VP,M,221]; ~ *жената кату ја чисти харно кокошта, кога гленда гол'амото дете, на кокошкината глава пишиши, ча кој за ја јаде главата, цар ки си чини. Кату виде така, ја откраде главата, побегна, са скри, ја печи, ја изјади* [V,PM,231]; ~ *е, сéга гу-викнýва брáт-му нӑтре, óде брáт-му. Г-уткрúвӑт, шó ќи-вúӑт – óвен. Гудéрӑт, гу-бéсӑт и гу-пéчӑт дӑ-гујáдӑт. Тугá сӑ-смúри су-брáту. Ето вó-е: "Брáт брáт нé ráне – тéшко тó шу-гу-нéма"* [ДК,152]; ~ *гу сӑ закóлили д'ӑт'ѧнту, гу сӑ клáли у хýрната да гу пикáт* [MS,t,**80**]; **2. 'грее' (сонцето)** ~ *тó:-ј лéтто, кóга пéче нóго* [ПД(137)]; **3.** изр.: **нӑгӑ́зут јáјце му-с пéче** (= на голема мака е); **го мӑ́че, куту нӑ-жáр допéче** (= кога некој е подложен на сурова тортура) ~ *нóго го мӑ́че, гу-јстизáве, живóто мó-ј куту нӑжáр до:-пéче (нӑ-шúши до:-вӑ́рте)* **[ПК,2(186)]; лéп са-пéче** (= лете кога зреат житата, кога е голема жештина) ~ *тó:-ј лéтто, кóга пéче нóго, прӑд жéтва, вуркúна-ј, óјгин ej нóго* [ПД,137].

пé-чéс num 'пет-шест' – приближен број ~ *áс бúх нӑ-гувé:та, гувé:та пáсӑх, дујдé чúк-ми, нӑ-тáтку пó мӑлéчук брáт и кӑжá: "Ајде бéгат сúте, ќи-бéгме гáре". И уддé сéлто, пригнá адúн sигвáр, áдна кóла прӑгнáа. И нúй пу-чúко, úмӑхме пéчéс глáви гувéда и двé-трú кóзи, и зӑбрáме и кáрӑме. Прáво нӑ-Штéмница óдме, тó-ј пӑ́т нӑ́-гóре* [ПК,2(Мор–218)]; ~ *глéде адúн гӑ́рчки вујнúк стó: нӑ-пӑ́то. Нúй óјме зӑ-Гӑ́рција, мúслиме óти пáк е тýрцко, ќи-нéма грáјница. "А, вúке, нúй уд-Гӑ́рцте бéгиме, нá нӑ-Гӑ́рцте ќ-óдиме". И дујдéме ду-нéго, зӑпрéме. "Зӑпрéјт кó:л'те"; пé-чéс кóли тӑкá, прóсти кóли, ус-двé тӑркáла* [ПК-,2(Мор–220)].

пé-ч'ин* adj 'храна (пр. леб, месо) што била на оган и така е приготвена за јадење' ~ *тáм имáш'и инá пéч'ина гӑ́ска ут вӑ́нк на пиш'кýн'у и гӑ́ската б'ӑ́ш'и на мелезúмину* [MS,t,56].

пéчини кóри pl 'вид пита' (во западните говори: **тури-печи)** ~ *тó -ј бáница, сӑ клáве мáлчко рéтко тéсто уф типцúита и сӑ-зӑпéчуве, сéтне пá сӑ-клáве ут-тéстто, пá*

сă-путпе́чуве и сѐ тăка́ ду́р дă-сă-нăпắлне типци́ита [ПК,2(84)].

пе́чка f 'железна направа во која се пали оган, служи за загревање на простории' [ПД(Пат)].

пе́чăво n 'јадење печено' ~ *за* **гуле́мјут ниша́н** *дујдеа́ пак то́г'иска о́сум ду́ши: свекурут, вујко̣то на̣ мо́мчто, те́тинут дујде́, де́вирут (бра́т му), ку́мут дујде́ и дру́зи ни́јни рудни́ни, бăрче́дăвци. Но́саа пе́чăво, ри́ба уф та́ва* [ИГ,116]; кај Тановиќ, пак од Гевгелиско: *печуво* – пред свадбата свекорот со блиски роднини одат да ја посетат невестата да ѝ порачат *да се чине азăр за уф чужда куќа*, при тоа тие носат и подароци: *кулак, печуво и карта сус вино; кулак* е леб од пченично брашно; *печуво*, ако е пост – риба *шаран* печен во тепсија со кромид, а исполнет со различни мерудии, а ако се мрси тогаш: печена гуска (или мисирка) [ТГ161]; на друго место, пак кај Тановиќ: *уф типција пуд вршник пичено месо* [ТГ,208].

пе́ш adv 'движење само со нозе', в. **пе́шки** – во илистративниот контекст што следува ги пренесуваме доживувањата на Ефка Кол'ува од с. Ицеларе, Кукушко, која што го доживеала егзодусот низ кој поминале многу Македонци од југоисточниот егејски дел за време на Втората балканска војна 1913, кога грчката војска со преднамерна цел да приготви услови за елинизација на односниов простор го уништи градот Кукуш и триесетина села во околноста. Тоа го правиме, свесни дека ја оптеретуваме речничката граѓа, но исто така свесни дека тие факти треба да се забележат за да не се заборават. ~ *Ка́ бига́ме? Ни́а, не́л' кӑжа́ме, ут-мо́јто се́ло, ут-Ицила́ре, сă-фắти бо́јо, и ка́ бига́ме одве́чăр чуве́цте си́те си-туваря́ја ко́л'те. И пригна́а ко́л'те, чини́а. И мо́јто та́тко, туваря́ме, чини́ме и сăба́јлинта ма́јка ќи-нă-јспра́те де́цта, ка́ ќи-пу́кне гăрна́тта прику кӑ́штта и вăло́вто, ади́нјут нă-го́ре, ади́нјут нă-до́ле о-уднисе́. Тува́рна, азăр, ко́лта с-јаа-устăви́ме, тăка́ избига́ме ус адна́ ду́ша. Ус-житва́рски ру́би, кӑкви́ би́ли, ус-тăкви́ с-јо́даа чуве́цто, ус-дри́пуви ру́би. А дру́зи се́тне нă го́ре, шо бига́а, ка́-с-утвури́ бојо, по́ сă-нăбăви́а, по́слăбо́дно си-зима́а ше́ј. Ут-та́м, а-бре́, а-бре́, та́а зи́ма удде́ме уф-Со́фја, та́м сиде́ме. Ду-Со́фја сѐ* **пе́ш** *уди́хме, сѐ нă но́га. Вујна́та, ни́а бе́гме, вујна́та пу-на́с и́де. Ни́а нăпре́т бе́гме, нă-мо́ж дă-зăста́ниш, а́к-уста́ниш ќи-т-иско́л'ат. Сă-вăрна́а адни чуве́ци, Гắрцте би́а ги-искла́ле. Тăкво́ бе́гне дă-не́-да́а Го́спо. По̄л'то го́рше. Сно́пто пу-ни́вте ги-згуре́ли. Ле́бо гу-гуре́ли, жи́тто. Ба́ш уф-же́тва сме бига́ли... Питро́вдăн. Ут-ка́ бига́ме та́а ве́чăр, удде́ме уф-Ку́куш лижа́ме. Имăхме та́м адна́ ку́ма, та́м уф-ни́х лижа́ме. Та́а ве́чăр ка́ прă-лижа́ме се́тнă нема́ лижа́не, се́тне, се́тне, бе́ги, бе́ги... ги вăрве́ме то́ Грăма́дна се́ло, то́ Нима́нци, Ро́шлăво, Дрăгуми́рци, Же́нцко. Та́м, деме́к, шо би́а по́близу дуна́што се́ло. Ни́а сме пắрви Ицила́ре, ута́м сă-фắти бо́јут, оти ми́ќи Ку́куш и ми́ќи Со́лăн би́ше. Пу пắтут: нăро́т, нăро́т, гле́јш чуве́к умре́л нă-пắто. Бе́гат, мада́м Ту́рци и́дăт, ќо̄-уста́вăт нă-пắто у́мрин чуве́ко, же́на – би́л, ма́ш – би́л, де́те – би́л, шо́ де́-ј г-уста́вăт. Ее-е, шо́ нăро́т изумре́ пу-пắто. И-ма́јки уста́ваа де́ца нă-пắто. Мла́да же́на гле́јш уми́ре, а́ј-вắрват. Иат Гắрцте, тăкво́ бе́гине би́ше то́о. Дă не́ да́а Го́спо* [ПК,2(Иц-282-283]; ~ *"Е-шо́ тă-ка́?" – "Ми-*

бижáнци сме-нúй, нă-аднú тăргóфци кăрáме стóка, зă-пáри. Нé ни-сă-плáште нă-пăмпýро, тăкá кис-óјме пéш" [ПД(172)].

п'éш' f 'фурна (направа за печење леб, печиво и др.)' ~ *тјáнака по-нáпрет отúде, кóлко јýди самовúли úмаши тáмо, ги кладé, измéтоха, изчúстиха хáрно нéјните конáци, та úм вéли: "скóро влезéјте нéтри áф пештјá дá си искрúјти, чá аскéр млóгу дофáда!"* [V,PM,140]; ~ *да гу клад'é на пиш'тá да гу испич'é* [MS,t,51]; ~ *исл'áзи пијдáх идúн арáпин кáта д'éн' ут нузú с'éлу јад'ăш'и пујнá п'éш' л'áп, пујнá мóма... гу з'é, гу закáра на кадăнфатм'ą, да гу клад'é на пиш'тá* [MS,t,51]; ~ *му вéли нá дјáтето: "úди да му кáжиш на цáрјут, чéтри óки брáшно чúсту сáм дá гу цéи, ...едúн л'ап да гу чúни, и пáк тójнака сáм да гу полóжи на пештјá"* [V,PM,122]; ~ *утúди, утúди мрăва пăнт' и нájди инá péш' пýлна л'ábуви* [MS,t,**61**] – во текстот за некогашното вокално **л** имаме рефлекс **ул**: *пулна*, што може да се објасни како лабијализација, бидејќи основната замена за споменатиов глас во овие говори е **ăл**; ~ *и тój ги з'éва книгиту, у пиш'тá ги фăрл'а, ги згур'áва* [MS,t,**37**]; ~ *с'éтн'ą ја пулáват ш'úч'ката тапс'á сăс máслу, ја закáрувáми (баклавата) на пиш'тá* [MS,t,**8**]; **сп. хýрна.**

пéш'ка impf 'стенка, офка' [MS,s,82]; ~ *по дно време еден увреjн от ониа, што фрăкат на Солун прăст, излеваши вăнка, и тој, кату фрăкаши прăст, си уморил, велаши "ох" и седна да си почини тамо. Дека седна еди-тамо, ету излезел еден арапин, му вели: "што дjадо така пешкаш тука и викаш: ох!"* [V,PM,234]; ~ *фашта увреjнот, му дава на арапинот едната мома, зева трите врăвjа алтуните. Пак от неколко дни сетни излазе увреjнот вăнка, фати да пешка* [V,PM,234]; ~ *а когá стáнá, просикот фати, си врăзá пак чакúйрат му, побăрка на земjáта за да везми кривáкот, но не можá да гу нájди. Кату ахкаши и пéшкаши прóсикот за кривáкот, еден човек питá го: "штó дедо ахкаш и пéшкаш такá?"* [V,PM-,189].

пешкеш m 'подарок, дар' [V,PM-376]; [BV,131].

пéшки adv 'движење само со помош на нозете' (без превозно средство), в. **пеш, пишак** ~ *вéле: "Вúй уд-дéк сте?" – "Нúй-сме, вúкум, бежáнци, ут-Струмичко, крăj-Бăлáсца, тáмо. Куту-сурмáси чувéци, кăрáме дубúци нă-ајн-тăргóвиц, дујдéме тýка. Нătрéно né-ни сă-дáва пáри, трăгнáме пéшки. Кýкуш, вéл'ум, дéка-j?"* [ПД,172].

пештера* f 'голема дупка меѓу карпи' ~ *и тамáн агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дójде дрýгие óблак и пугăрмjá сас óган, са фăрли грóм та пáдна, та одáри змиjéта* [V,PM,260]; ~ *и тојнака, кату си најади, стана му помогна на старицот, сече и тојнака мăра от дăрвоту. Вечерот стариот му вели: "синку, благодарим ти динеска, што ми помогна, затова това вечир ти са мол'ам: ела да идими аф мојта пештера на гости!"* [V,PM,84]; ~ *на Стáра Плáнина гóре úмашја адно сéло, што сá зóве Пирúн сéлото; и нáт сéлото гóре úма пéштери од сакалé* (= соколи) [V,PM,259]; и: **пиштера** ~ *И нóсе, нóсе уд-дека-удéле, пу-пăт пучнáле пугóре дą-óдăт пу плáнинта, пу-*

спили́јна, у-ка́рпи. "А, си рекла, ва не-ј арна ръ́бота". Е, а-нуси́л, а-нуси́л и о́де на-адно-ме́сту, кре́ва а̣дна-сте́на, а-кла́ва на-кра́ја, а та́ пиште́ра да́-е [БМ(В),194]; сп. top.

Пештерата 'длабнатина во карпи' над манастирот *"Св. Костадин"* (Клепушна, Зилјаховско); има случај кога името *пештера* од релјефен се префрлил на хидрографски поим, сп. *Пештерник* – река, лева притока на *Караќојската река*, која што пак доаѓа од карсни извори, од околината на *Врисова Пештура*, во близина на Трлис [ЈИ,-Ми...,172].

пиа́нсфо n 'состојба на организмот по консумирање на жесток алкохол, кога човекот не е свесен за своите постапки' ~ *аку фа́тиш, си́нку, сос пиа́нсфо и сос калпе́и и сос лошотии, да зна́еш о́ти ки гу изја́диш има́ниту* [V,PM,7].

пива́рски* adj 'нешто што се однесува на пијачката пиво' ~ *збу́ра са ка́пка пу-ка́пка и да-напъ́лни едну-ши́ше пива́рско. Напъ́лни ш̣о напъ́лни едно-ши́ше и ќи-о́дъ̀т идна́ ста́јница милицио́не́рска, дъ̀ме́к пулици́јска де* [БМ(В),190]

пидри́ка f 'волна приготвена за предење, кадела' ~ *Ка́ съ̀-преде́ли? Е, фу́рката те́-ј ту́к-тъ̀ка́ зъ̀бо́дна, нъ̀-по́јсо и ќи-мъ̀книш ни́шката; ту́к ќи-въ̀ртиш тъ̀ка́ и ќа:-завија́ш ни́шкъ̀та. Па́ ќи-пу́штиш, па́ ќи-пре́диш. Сѐ тъ̀ка́:– ~ Руда́но* (= направа за предење, чекрк). *Ка́ те́-ј курди́син и́ма ја́ле́зно вър̀те́но. Вър̀те́нто ка́ ко:-кла́јш и́ма руда́но тъ̀ка́ ча́пъ̀ра́шка, ќите́-ј курди́син и ќи-си-пре́диш. Ќивъ̀ртиш руда́но. Нъ̀-руда́но има мъ̀къ̀ра́. Е тъ̀ка́ вър̀те́нто ко:-кла́јш и ќи-си-зафа́тиш. Е-е-е пидри́къ̀та ќи-сја:-тъ̀ргниш и ќи-зъ̀ви́јш тъ̀ка́* [ПК,2(Пл–254)].

пи́е (и: пи́ј) impf **1.**'во организмот внесува течности (вода, вино и сл.)' ~ *у́тр'а̣ да по́ј з'е́нт'у ут ко́зит'а̣ да в'е́ни иди́н ерќе́ч' да зако́лими, да јид'е́ми, да пи́јми* [MS,t,17]; ~ *"и ш'то пра́ви там на́с мо́ма?" – ја пи́та ба́бата; "мума́та та́м јад'е́, пи́ј съ̀с измиќа́ркит'а̣, ни мо́ж'и да по́ј пуиди́н ни́ту пи́лъ̀ биле́"* [MS,t,21]; ~ *съ̀ разбу́ж'да мума́та, бра́ка ш'урбе́т' , да пи́ј, пути́ру пра́зин* [MS,t,21]; ~ *тој вели: "же́ну, се́га си најдо́х къ̀смет'у, немо́ј ми ско́псаш! Сега́ ету пари ти доне́сох да ја́диш и да пи́еш"* [V,PM13]; ~ *"и́ш'тиш' да до́ш' съ̀с м'е́н'а̣? за ти да́м ајлъ́к хил'а́да и не́т' стути́на драхм'а́нта и да ид'е́ш' и да пије́ш'!"* [MSt,73]; ~ *"да ид'е́ми, да пије́ми и да си иб'е́ми!"* [MS,t,78]; ~ *сиднал ми е Ма́рку и Јанку́ла [ја́дат, пи́јат, лъ̀ка́рдија чи́нат* [ME(P)95]; ~ *за с'е́днат у дума́, за пучи́нат, за пи́јат кафе́, раки́ја и за вич'е́рат* [MS,t,67]; во употреба е и редуцираната форма *пи́ј*: ~ *виде́ на чешма́та да пи́ши едно́ пи́смо така́: "ко́ј не́ ки пи́ј от та́ја во́да еди́н та́с, мъ̀ж не си бро́и, от же́на по-олча́к је!"* [V,PM,122]; ~ *и то́ј каздиса и му кла́ди фарма́ј̀к на вино́то за да пи́ј* [MS,t,60]; ~ *"Ха! Ки носум на Св. Испас, а дали Св. Испас јаде или пије? Јас пак за него носум, а не друзи да јадат! Кога он не јаде и не носум!"* [ТГ,324] — текстот укажува како верскиот фанатизам кај дел од населението ја губи некогашната сила; **2.** изр.: **пи́јам т'ут'у́н'** 'пушам цигари' [MS,s,81]; **ус-бубај̀к кра́фта мј-а:-пи́јш** (= систематски ме измачуваш) [ПК2(205)].

Пи́жов (Пи́жув) Тра́п top. (сп. **пи́жо** – заштитно име на скороро-

дено, некрстено дете; **трап** – мало возвишение) [ЈИ,Ми..., 172].

пизивол m 'мрежа за ловење риби, личи на конусовидно ќесе'. **Пизиволот** е сплетен од праќе, отворот е нанижан со олово, а врвот врзан со долго јаже. Со него се лови секаква риба, но само на крајот на Езерото. Се вика уште и **сертме** [КД,60].

пи́зма f 'лутина, омраза' ~ *пи́зма не́ дăржум áска* [ПК,2(84)].

пизми* impf 'мрази некого, го измачува' ~ *ричé Гóспот на нéгови Ученúци-ти: Вáа и повéлата на вáс, да си милýвати идéн на друґут. И сфéтут аку ви пúзмат, а знáите шо пишúн ут вáс на мéн каскандисáле* [MV(K),296]; ~ *úлим чýнким нé сти ут вóа сфéт, тукý јáс ви прибрáх на вáс ут сфéтут, зардú тóа ви пúзмат сфéтут на вáс. Да мúслити прикáзната шо ви рекóх јáс на вáс. Нé и пóгулéм измикáрут ут ágата нéгуво* [M-(K),296]; ~ *аку нé и кажáх на нúх, ка дујдéх, немáле грéх... Кój пúзма на мéне, и на Тáтко ми гу пúзма* [MV(K),296].

пизу́л' m 'мал отвор во ѕидано огниште (настрана), таму стои **пирустијата** кога не се употребува' [ПД(119)]; ~ *тóо дéте дéн виздéн го-пасéл јáгнăнцто и-вичиртá сă-варúне дóма сус-јáгнăнцто. Јáгнăто прáво на-пизýл'о утúве и рýп-рýп-рýп фăтúл да-жвáке адин-вăглен* [ВК,284], кај Д. Иванов (од Гевгелиско) објаснувањето е подруго: 'ограда на огниште' [ИГ,127]; слично објаснување запишавме во Кукушко: 'ниско ѕитче до огништето' ~ *сéдни ду-пизýл'о, си-стóплиш рăцто* [ПК,2(84)]; сепак односниве "различни" објаснувања имаат единствен заеднички именител: 'место покрај огништето'.

пи́ивиц m, bot. Lolium temulentum 'пијанец' ~ *рáсте уф-жúтто, áк нé сă-исчúсте кáк сă-смéле, лéбо шо к-о-јáјш тă-упúјве, сè-т-сă-спúи* [ПК,2(84)].

пи́ивица f, zool. Nirudo medicinalis **1.**'мекотело животинче, без 'рбет, живее во води, ако дојде во допир со кожата на човек почнува да смука крв, се користи во народната медицина' ~ *дóд Рájна, óти а-бóле глáфта, чéсто си пуштýве крăф успúивици, сéтне пó-árно ú ej* [ПК,2-(194)]; ~ *грлото ји било, мале,[куту остра сабја,[лицето ји било, мале,[тиквешка пугача,[очите ји биле, мале,[кустуренски цреши,[вегите ји биле, мале,[морски пијавици* [ТГ,52]; односно **пл'áвица** [MS,s,82]; **2.** изр. **алúс пúивица** (= се кажува за претерано упорен човек, што по секоја цена сака да си ја исполни целта) ~ *кáк сă-запúи алúс пúивица* [ПК,2(84)].

пијáн adj 'кога некој консумирал повеќе алкохол и ја изгубил контролата' ~ *"пýстој, дјáку, и ти катý пóпут пијáн-си"* [MS,t68]; ~ *пијан идам јод града,[Велико мори![Велико мори![сритох мома в ливада,[ej, ґузел мори,[ej, ґузел мори,[на којн трева жнијала,[Велико мори![Велико мори* [ТГ,345]; ~ *и што си веле младо јабанџијче пијано:["Седи сус здраве, тенка Малишовка јубава!"[и што му веле тенка Малишовка јубава:["Оди сус здраве, море, лудо младо, пијано,[оди су с здраве, море, лудо младо, без пиштоле!"* [ТГ,156]; ~ *царјут остана тамука пијан, си заспа. А ма гнусниот човек, кату беши млогу акăлиа, зема покривка, гу покри на*

царју́т [V,PM,58]; и: **пи́јан**, **пи́јн** ~ *ја́ кут а́ска ка́ си-ј бла́ скум а́нѓа́л'то ус-си́но, сно́шти па́ пи́јан дујдé* [ПК,2(193)]; ~ *пи́јни би́а (ба́а) си́те ду еди́н...*

пијана вода (<**пеена вода** – со редукција = вода над која пеел попот, "света водица") f – на празникот **Вудици** сите одат в црква, брзат да стигнат, да го слушнат попот кога пее *"Во Јордан'е..."* Кога ќе заврши литургијата *се свети вода. Водата се свети* или *крсти* пред црквата, во еден голем котел. Откако ќе *се крсти* водата, попот со китка босилек ќе им прсне по челата на верниците. Добро е, за здравје, човек да се напие *на гладно сре* чаша *крстена* или *пијана вода* (суеверие) [ТГ,25].

пијандýрко m, в. **пијаница** ~ *сă-прăжини́, уддé ут-тăрăн нă-глóк, сјáа пă шó-ј сă пугуди́ áдин пијандýрко* [ПК,2(207)].

пијани́ца m 'тој што пие многу алкохол' ~ *и тикна за Ѓуро пијаница от Куфалову* [МС(В),97].

пијáтка f, dem. од **пијато** 'плиток сад' ~ *пијáтка мóш дă би́де уд метáл, мóж дă биде ут пурцулáн* [ПД(120)].

пијáто n 'сад, чинија', в. **пијáтка** ~ *пијáтки ги ви́куме ти: пли́ткички шо сă, а дăлбóка ако-ј пăни́ца сăви́ке; пијáтка мóш дă би́де уд метáл, мóж дă биде ут пурцулáн* [ПД(120)]; ~ *нá Петрóвден бахчеванци́ата собрáл смóкви от лó-зите, кладé нá еднó пиáто и му вéли нá дéтету: "á брé чéдо, зé-ми товá пиáто сос смóквите, да гу закáраш на господáро бахчи́ш"* [V,PM,150].

пијдáх (и: **пи:дáх**) adj 'присутен, постоечки' ~ *подно време имало един млогу чорбаџиа, штоту имал дванаеси синови и имал една воденица. И на таја воденица пеидах са чини една млада самовила. Таја самовила ката година изјавала и издавила по еден от тиа дванајсите синови* [V,PM,277]; сп. **пијдáх стáнувам** (= се покажувам); **стáна пи:дáх идúн клáјанц н'éтр'ạ; исл'áзи пијдáх идúн арáпин** [MS,s,82].

пи́јини (и: **пи́ане**) n **1.**'пијачка, она што се користи за пиење' ~ *и фáф сарáе фнéтре така сú свáтешја и данјá и нашјá, и ни́што ни липсовáшја фáф сарáе ни́што óт едéне, ни́ту от пи́ане, ни́ту о(т) дрéхи за нóсене* [V,PM,259]; ~ *за тузú ми бирéш' гајлé, бáбу, ја-за кýп'ạм јáдини и пи́јини!* [MS,t,21]; и: **пи́јне** ~ *адúн дéн чýл нéјнут л'убóвник óти, знáјш, утпăтувáли нă-гóре, нă-дóле, кăжувáли: "Абе, нă-едикój-си áн јáдине, пи́јне бес-пáри – сáмо зăáднá прúкăска. Мóже, дă сáке чувéк, дă-сéде двá-три мéсци – пáри нé-му-сáкăт и́ч* [ВК,283]; **2.** 'чинот, употребата на она со што се заситува жедта – пиење' ~ *му вилú: "пýстој, пóпи, ут млóгу пијéни пáдна"* [MS,t,68]; ~ *удáта, ш'у им'áха за пијéни у варéлит'ạ, му битúса* [MS,t,84]; ~ *Проч'уло сја дур на царја, та и неговăтă керкă поискала да идјă и утишла. Като видела , как сја чашата напăлне алтанјă на сјако пијăне от нејă, поискала да ја земе* [V,PM,285]– во контекстот имаме пример за употреба на перфективен глагол во презент: **как сја чашата напăлне алтанјă.**

пи́јне* pf 'се напие малку' ~ *и ќи-зéла стóмните, ќи-зăминáла зă-Чучýро* (име на извор). *Едúн-пăт, гă-стритéла нéкаа жéна, сă-викáла Гóрска сăмудúва. И рéкла: "Мóмичко, дáјми дă-пи́јнам вóда". Тáа мóмичка*

ú-пудáла стóмнăта дă-сă-нăпúе. "Блăгуслóвна да-си, кá ќи-прăгувó-риш, кá ќи-с-јóдиш дóма, злáто и стрéбро уд-ýстта да-ти-пáѓе" [ПК,-2(Крец-301)].

пикái̯ (сă)* impf 'исфрла урина, се моча' ~ *бáбата úш'таш'и да сă пикáj."Тýка сéр сă, тýка пúк сă"* [MS,t,74]; ~ *"утúдух на цáр'у, му сă пикáх на уч'úт'ą, гу усл'ąп'áх цáр'у"* [MS,t,24]; ~ *друго рекло: "Јаз, като сă мијăше царската керка, пиках сă в лигено и ослепја, та боедин лекарин ни може да јă излекува"* [V,PM,281]; ~ *отамо дојдоха едни базирѓани, седнаха отдол брјастот на сјанката, и, л'у седнаха они, лудојут му вели на умовитојут: "Брате, мене ми са пикај, ки са пикам от тук надол"* [V,PM,229]; ~ *му вилú ...: "т'éс ш'ту за дójат, ни прáви да сă пикáја у инó ш'иш'é да за му гу прудад'éми л'ăк на т'ăх"* [MS,-t,36].

пикаса pf 'забележи', в. **пикасува** ~ *втори пăт ка му и носе друзите јајца на чифутинут, гу питал ут дека и зиме. Он му кажал за ко(ко)шката. Чифутинут пикасал работата, си кладел на умут, как да а заколе таа ко(ко)шка; зашто кој ú јадел главата, са чинувал цар* [V,PM,274]; ~ *éдну врéме сижувăјáле едúн пóп и éдна пупăдúа. Пу-нéкулку гудúни уф-нúјнит брáк пучнáла неслóакта. Пупăдúатą чéсто пăта сă-нăјдувáла ус-едúн нúјн кумшúа. Пóпут нă-мужéл дą гу-пикáсе тóа* [ВГ(Бог),275]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчýдите лóшо уф сăрцити вáш. Шó-i̯ пóкулáј да рéчам: ти и прустéни грéхови, úли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Сúн úма пувéл'а наврąс зéмн'ата* [MV(K),266]; ~ *А-зéл лисúцта, афăрлúл нă-кóлта ... Лисúцта пулéка, пулéка лăзéјќи дујдéла ду-адúн кóш сус-рúби и ăднá пу-ăднá сúте рúби ги-фăрлúла... Мăтрăпázо нúшто не-пикăсáл* [ВК(Пат),285].

пикасува impf 'забележува', в. **пикаса** ~ *колку повичкја полјто сă ближă ду морту толку едвај се пикасува* [ME(P),75]; [ME(P),174]; сп. ~ **зáпикасj-о: дéк óде** (= види каде оди) [ПК(Грам)].

пúке (сă)* impf 'се турка, влегува некаде на брзина (низ тесен простор)', в. **пикне** ~ *шó сă-пúкиш тáм?* [ПГ...].

Пúкла top. 'дол што минува низ с. Тăрлис, Драмско' – име од гл. **пикá (сă)** 'се моча'. "Често име на извори и реки, што го добиле поради влажноста на бреговите" [ЈИ,Ми...172].

пúклу n 'дете што се помочува в гаќи' [MS,s,82].

пикмéс(з) m 'вид конфитур, варено, превриено овошје' ~ *за дад'é млóгу грóзди ... за гу змáчками у пáтусу и такá за пýсними мăс за да стóрими пикмéс* [MS,t,4]; ~ *царјут му га не даде момата, л'у му вели: "три ока пикмез, три ока мет, три ока катран ки гу разбăркам на едно и, аку можиш да разделиш пикмезу башка, медот башка и катрано башка"* [V,PM,97]; и: **пекмез** – без редукција ~ *та за езми една баба от малките колачини, за ги намажи сос мет или пекмез да на момите за да даде по едно, хем за ги намажи по лицето, вел'ајќе на них: "на мари, да сти благи момушки, да ви л'убјат јунаците!"* [V,PM,247].

пикмез-таваси m 'сад (тава) во кој се вари конфитур (пикмес)' – сп. го обичајот: в понеделник, по свадбата се пие *блага ракија* (доколку невестата била чесна); ќе се запали силен оган и се прави *ирмик-алваси* (вид алва од гриз), се вари во поголем, но не длабок сад **пикмез-таваси**. Ракијата ќе биде зашекерена и црвена, зашто *алвата* и *благата црвена ракија* се симбол на чесноста (на девојката) [ТГ,186] – позајмено од турскиот јазик и како лексика и како образување: **ирмик-алваси** – именка во служба на атрибут (м. "ирмична" алва), истиот образец и во: **пикмез-таваси** (м. "пикмезна тава").

пикмешче n, dem., в. **пикмес** ~ *мори уф килар ки флезам, ле мале,[и оно пу мене, мале... и оно пу мене:["Море, тур-ми, тур ми, мила ле додо,[пикмешче на лепче, додо, пикмешче на лепче* [ТГ141].

пи́кне pf 1. 'стави нешто во тесен простор', в. **пи́ке (сă)** ~ *и-ни́й стигна́ме и-мурăрча́не сă-свăли́ли дă-ги-прăче́кат. Сă-прăбра́ме, нă-зăкăра́: нă-Бă-ла́сца. Нă-зăкăра́: нă-адна́ ка́рпа, ја́ кути-та́: со́ба ка́-ј... Нăтре гре́: та: ка́рпăта. Пикна́:-нă та́м, ту́ка, ве́ле, ва́:дăн ки-дину́вате, ве́чăр, ви́ке, та́м, нă-то: ја́вур ки-сă-свăлите* [ПД,173]; ~ *змéо а-пикна́л ра́кта уф-гла́афта и искара́л не́колку во́шки. Ѓу́птино па́к искара́л це́ла ша́ка во́шки и па́к испадна́л по́јуна́к* [ВГ(Мир,272]; **2.** – **(сă)** ~ *ину-дăулци́а су-то́ да́улут ду́мбăл шу-ду́мбăл та́му, кă-сфăри́ăл, си-гре́де. Си-гре́де, но́шка гу-фа́тăл. То́ пăтут – ни́кој пла́ни́ни. Но́шка уста́нăл, а́ма вăлци ле́во-де́сно ви́јат. И де́ка дă-сă-пи́кне, де́ка дă-сă-пи́кне? Иднă-вудини́ца ръшу́кăна има́ло* [ДК,142]; ~ *тоги Алате са чинил ветăр, скăршил колта, напкум фатил, утепал царут су сè аскер и са пикнал уф една дупка. Предлозан и двујцата му братја са скриле* [V,-РМ,273]; ~ *лиси́цăта сă-пи́кна у ду́пкăта и вăлкут тăрча, ă-фа́шта. Ко́га фăшта́ше но́гăта о́на вика́ше: "А, пу́кни, тре́сни, ко́рен те́гниш"* [ДК,144].

пикну́ва impf 1. 'става нешто во простор што е ограден, што не е отворен', в. **пикне** ~ *нă-бугáтјо му-виле́ле: "Брáт брáт не́ ра́не – те́шко то́ шу-гу-не́ма!" И то́ што́ пра́ве и́дну де́н? Зе́ва и́дну-о́вен, у-зăко́л'ва, у пикну́ва у-и́збăта до́-лу, гу-пукри́ва. Оде нă-и́дну-прие́-тел' му-ве́ле: "Не́ зна́јш ја́с што́ сто́ри? До́е и́дно́, та́ка-та́ка. Ја́с г-уте́па. Што́ дă-гу-пра́јме?"* [ДК,-152]; ~ *по́ли́чна би́ла. И се́а кадă-ă-зăги́нăт? До́шло вре́ме дă-тругúсфăт ло́зја и о́ни му ре́кле нă-та́: по́ма́ле́чкăта итăрва, нă-та́а нивéстăта. Му-ве́л'ăт: "Аj дă-тă-пи́книме у-бо́чфа дă-ă-чи́ш"* [ВК-(Рак),324]; **2.** – **(са)** 'навлегува некаде' ~ *сă-ка́чфа то́, дрăсе. Тугáj иднă-ме́чка гре́де удна́ка. Кри́вјут кă-ви́жва ме́чката, тăн-гăн, тăн-гăн, пуле́ка-пуле́ка у инă-кăпи́на сă-пикну́ва, сле́пјут што́ зна́? Дрăсе* [ДК,136]; ~ *но́шка уста́нăл, а́ма вăлци ле́во-де́сно ви́јат. И де́ка дă-сă-пи́кне, де́ка дă-сă-пи́кне? Иднă-вудини́ца ръшу́кăна има́ло и нăо́жца вре́ме сă-пикну́ва у-та́ вудини́цăта. Сă-пикну́ва у-вудини́-цăта зăд-вра́тăта уса́ди* [ДК,142].

пико́ч' m 'течност што истекува од мочниот меур' ~ *има́ха пуиди́н диса́јќ пари́, му ги да́духа и му да́ди то́ј ут пико́ч'у пу мрăва пико́ч' и ги спра́ти* [MS,t,36]; в. **пика́ј (сă)**.

пиктиа f 'потечена и засирена крв' **[ПК,2(84)]**.

пи́купа adv 'легнат на стомак со собрани нозе' ~ *лигна́л пи́купа и са́мо сте́н-*

ке; ле́гни пи́купа ќи-т-сă сти́ше ме́ут [ПК,2(84)]; овој дијалектен збор од југоисточните говори Н. Толстој го разгледува во своите руско-македонски лексички паралелизми.

пила f 'направа за сечење дрва, бичкија' ~ *"как ќи идими на халваџината, да имаш пила по тебика та да фатиш диднгилите да ги делаш, да си разбие кучиата"* [V,PM,56] – проширена употреба на предлогот **по** наместо 'со': **да имаш пила по тебика**. За ова и други нерегуларности во употребата на предлозите в. во граматичкиот дел.

пи́ла f 'специјална направа од челик, назабена, служи за острење, односно за стругање на железо – еге' [ДК,104]; регистрирана е и формата **пило** [ПК,2(84)]; ~ *шо́ о́стрăме, пи́ло за стăргăне* [ПД-(121)].

Пила́тева Ку́зн'а top. 'железарска работилница во с. Г. Броди, Серско, сопственост на Д. Пилатев, којшто 1912 г. ја претворил во машинска работилница за изработка на големи "кулски" часовници [ЈИ,Ми,173].

пил'а́ф m 1.'јадење од варен ориз (без шеќер)' – на трапезата кога се руча јадењата се носат по овој ред: *кисала чорба,* потоа едно од овие три јадења: *сарма сус кисала каша,* или *ќуфте сус каша, дулма* (= млади тиквици полни со ориз и месо) *сус кисала каша,* потоа *јанија, рибник,* па *печено месо, пил'ав* или *сутлијач,* или нешто сукано, како: *баница, сусамница* (= пита со сусам), *сарлија* (= вид баклава), *лукуме* и др. [ТГ,21]; 2. изр.: **ни-ла́ф, ни-пил'а́ф** (= ниту збор) ~ *ту́к би́ше, сă-лафи́хме, а́ма зă-те́п ни-ла́ф ни-пил'а́ф* [ПК,2(182)].

Пил'а́ф Тепе́ top. 1. 'највисок врв на пл. *Кушница'*; 2. 'купообразен врв над *Горенци,* Зилјаховско' – композитум од два турцизма: *пил'аф* 'варен ориз' и *тепе* 'врв' – очигледно дека топонимот е изведен според формата [ЈИ,Ми,172]; сосема истото име (на висок рид) го имаме запишано во штипско-радовишкиот регион.

пи́ле (и: **пи́лă, пили**) n, zool. 1. 'општ назив за птица, не е dem.' ~ *му вили́ ... "тфо́јта мо́ма н'ăј в'е́ј̀ки мо́ма" "шт'о́ вили́ш' џ'а́нам? там пи́лă ни мо́ж'и да по́ј"* [MS,t,22]; ~ *тус пи́ли и зăнча́р* (= орел што лови зајаци) [ПсС(З),69]; ~ *не и по́вре́дна ду́шата уф јаде́нито, и сна́гата уф убле́клуту? Разглида́јти а́рно пили́штити на не́бито, шо ни́то се́јат, ни́то жни́ат, ни́то бе́рат уф амба́рити, и Та́тко ва́ш уф-не́бито и ра́ни* [MV(K),264]; ~ *та́м д'е бира́ш'и смо́кфит'ą ви́д'ą ино́ пи́л'ą ху́баву, али́с маламо́сану* [MS,t,45]; ~ *Аман море, лудо младо,[како да сум јас јубава!?[– Кога мен ме зима лудо,[куту пиле јас си летах,[се пу лозја јас си шетах,[бело грозде јас си чопках,[* (сп. **чо́пка** 'клун на птица' ~ *сус чо́пката та́а чо́пке* = колве зрнца) *ими сега, лудо младо,[думакинка ти се чиних,[думакинка лудо младо,[не личе – лична да биде!* [ТГ350]; ~ *и што вели А рапине, ем гуворе, џанум: "Дали знајиш ил' не знајиш, Попово Јуванче:[оти сум ти јас заптисал се бели друмуве,[и не давум преко нихка пиле да пралете* [ТГ,40]; ~ *легна пот крушата ма́ра да поспи́е; и и́шти не бе́ши спа́л, дојде́ едно́ пи́ле, ка́сна́ на кру́шата* [V,PM,30]; ~ *ско́врăно шо́-ј и о́н тăкво́-ј, са́мо шăре́но-ј, буја́та мо́-ј: шăре́нко, бе́ло и си́во, и тăка́ џăрни пе́гички и́ма, фи́но пи́ле-ј* [ПД(126)]; ~ *какара́ска је пи́ле, кој̀ато ка́та годи́на са мин'у́ва*

гн'ázдуту-и́ и гн'ázду глéда да чини на нáј-висóко дарву [V,PM,30]; ~ *н'éтр'ạ имáш'и идúн клáјạнц, ш'ту тич'áш'и ... и инó пúл'ạ вúкаш'и* [MS,t,60]; **2.** изр. **уд пиле млеко** (= нешто што не може да се најде) ~ *Што не кладема?! Што ричеја се правиме; да речаа уд пиле млеко – и тоа ки најдохме! Ама кога нимал дни!?* (= се кажува кога лекувањето на некој болен не било успешно) [ТГ,428]; ~ *дек си чудиха, и дошел един лекарин, го виде и му рече на царјут: "да има от пиле млеко да го намажете, ке прогленда". Тогај двете зентјуви кинисаха да хождат да брăкат от пиле млеко* [V,PM,160]; ~ *тогас момата му вели: "ох, тате, јазе тука имам секаков имиш за да јам, дури и от пиле мл'ако да сакам"* [V,PM,214].

пиле (са)* impf **1.** 'се размножува' (се однесува на птици) ~ *и тој кинисал да појди и да јутиде до стредја морету. Тамо имало дрјаво високо и гол'амо, старо. И што пиле имало на дјун'ата, сите тамо са пилели* [V,PM,172]; **2.** изр. **пúлци пúл'ат** (= чуваат, одгледуваат деца) ~ *ус-такóф думáкúин пúлци нé сạ-пúл'ат* (= кога таткото не се грижи за децата) [ПК(Ним)].

пúли impf 'сече со **пила** *(бичкија)*' ~ *"А-аа, нé знáш, бáбо, му вéле. Јáс ина-чýпа вúду. Нă-чéшмăта инăпувá кójнăта. Нă-мóжăм д-ă-ýрвăм нúкăк. Јá, пúлите тóа дéн нă-мóж д-ă-сéчăт тупóлта". – "Е, му-вéле, кóга тáка јáс ќ-а-ýрвăм", му-вéле* [ДК,116].

пилејне n 'кога од семето на свилената буба ќе се појават првите црвчиња, ларви, што понатаму се развиваат во *кожурци* од свилена буба' [ТГ,408].

пилива́н (и: **пехливан**) m **1.**'човек што се бори со друг **пилива́н** јавно, пред гледачи – борач' ~ *испаднаха, излезеха солунчани пехливани е там на јамијта порта* [МС(В),97]; **2.** 'храбар човек, често иронично' ~ *испăдна́ме нă-дóло, пу-Бăлáсца, вике гáре бис стрáх, зăфăтúме пéсни. Кóга вúдуме адúн пúнук, адúн úмум, адúн нéăм, устăнáл óн тáмă. Дујдéме нă-аднó мéсто, тúй пиливáне зăпăлúа адна бýка* [ПД,174]; ~ *и ọнóạ вр'áме имáлọ н'áкој, úметọ му-зạбрáја, ọт-Спáт'ọвọ, пеливáни имáлọ кạј-нáс, нạ-пạнạг'úритọ и-гизапóмн'ạ ác. Са ќуспéта* (кожени панталони со кои се бореле **пилива́ните**). *И-тýк сăм вид'ál, áмạ вéчи н'áмạ. И-кáнти úмạ зејтúн, ќе-сенạмáчкạ гóл'ạн* [ЛС(К),122] – проширена употреба на суфиксот **-ен (ạн)**: **гóл'ạн** наместо 'гол'; ~ *еј, Јáно, Јáно, пиливáн Јáно! [пиливáн Јáно цăрква си прáва* [МЕ(Р),95]; ~ *цáро пă рéкăл: кój ќа-утúне мójта мóма, ќа-дáм нă-нéго. Нéкуј Арáпин сă-кăжáл куту пиливáн, пă скрúл се ф-нéкуј баúр, ф-нéкуј дрăмки; глéде ká ќи-до-лáмата* [ПК,2(229)]; **3.** fig. 'некој што не е доволно облечен' (бидејќи **пилива́ните** се борат голи).

пиликатник m 'ограден простор во Езерото (Дојранско) со трска, во вид на круг, како срце во кој ги ловат (и ги чуваат) птиците, што потоа ги користат за ловење риби', одозгора има мрежа, над водата 1,5 м., внатре оставаат мртви риби, од страната има отвор околу 10 см. широк, низ него влегуваат птиците, но не можат да излезат. Тоа се птици преселници што им помагаат на рибарите во ловот, *пучнýвăт дă úдăт уф уктóмвăр мéсăц;* ги фаќаат *уф пиликáтнико* [ПД(127]; сп.

пеликáн 'штрк' [ПД(114)], односно: **пиликáну** и **пил'кáн.**

пиликáнуво јáјце n 'јајце од штрк' [ПК,2(84)]; (и воопшто: 'големо јајце').

пили́н m, bot., Artemisia absinthium **1.** 'лековито растение со пријатен мирис, но многу горчлив вкус' ~ *па се врнах, мале, па и ричех:[Дубру вечар! [дури тога, мале, јудгувори,[прагувори:["Ела вечар, лудо, на вичери,[пу вичери!" – "Пилин била, мале, и вичера,[и вичера,[огин да ји горе, мале, и пустел'а"* [ТГ,50]; сп. скратена споредба: **пили́н го́рче** (се кажува за нешто што е многу горчливо, што по горчливиот вкус напомнува на пелин); **2.** изр., поговорка: **зе́т куту ме́т, си́н куту пили́н** (се кажува за семејства во кои родителите на девојката големата љубов кон ќерката ја пренесуваат на зетот) [ПГ(Фур)]; **да та пилиносе** (= клетва: да те отруе – горчливоста на **пелинот** се споредува со отровот) [ТГ,319]; М. Малецки запишал во Солунско: **пили́ну** [MS,s,82].

пилинова вода f 'вид чај од растението *пили́н*, Artemisia absinthium'; сп.: – болеста треска ако на самиот почеток доаѓа ... како ладна треска тогаш треба да се причека, па дури кога *ки фрле уф огин,* тогаш треба да се испие онаа ракија со црн пипер. Некои против грозница пијат и *пилинова вода* [ТГ,229].

пили́ш(чи)че* n, zool.,dem. од 'пиле' ~ *си-има́л адно́ Ќо́с Кусу́ле и си-прăви́л сиде́лце н-адна́ дăби́чка. Та́м си снисе́л три́ ја́јца и си-л'упи́л три́ пили́шичка. Лиси́цта кă-нăучи́ла о́ти и́ма та́м пи́лишча о́де дă-му-и-са́ка. И му ви́ка: "Ќос Кусу́ле, вăрта́м па́шка, се́чăм дăби́чка, пу́шчи ми пи́ле"* [ВБ(Кр),-313-314].

пи́лка* f 'машки полов орган' ~ *иди́н по́п ути́ди на удини́цата ... сид'ăха сăс дирминџ'и́јата, си м'ăр'ạха пи́лкат'ạ* [MS,t,78]; ~ *ни муж'а́ да трапи́, сă надý, ста́на пиш'то́ут ('пи́лката') и сă прузва́ла ('сă устрамути́')* [MS,t,78].

пилчу́нка* n, zool., dem. од 'пиле' ~ *и гн'а́зду гле́да да чини на на́ј-висо́ко дарву... за да не́ можи змúа да изјáди ицáта и пилчýнкате* [V,PM,30]; ~ *и ути́ди при гн'а́здуту, на́јди три пилч'ýнка и ха фа́ти т'ăх* [MS,t,75].

пил'оци pl, zool. 'вид птици, преселници, што наесен доаѓаат на Дојранското Езеро' (еднинската форма не е регистрирана, возможно: **пил'о́к**) – **пил'оците** се исти како **сурлињата,** само се двапати поголеми од нив. Тие, летајќи над водата, познаваат каде има јато риби и таму надлетуваат, така со своето присуство им сигнализираат на рибарите дека тука има риби и на тој начин мошне им помагаат [КД,58].

пилч'урч'а n, в. **пилчу́нка** [MS,s,81].

пил'ă-пил'ă interj 'така ги повикуваат, ги мамат пилињата' [ПД(Фур)].

пил'ăнце n, zool., dem. од **пиле** (= малото од кокошка, но и за малото од било која птица) [ПД(Фур)]; ~ *на́ пуудúле, пуд-е́дно дру́го дăрво сăдна́ле дă-сă-пучи́нăт и л'ăгна́ле тăка́ дă-пуспи́т, дă-пудре́măт. Пăт дăлк. И-не́ко пи́л'ăнце фăти́л дă-чăрчо́ре* [ПД,153]; ~ *ка́ зăгина́ло пил'ăнцуто мо́мăта кăжа́ла нă-ма́јк-ин: "Тăка́, тăка́, ка́ ве́зум е́дно пил'ăнце ми пе́е нă-гергéфо: е мо́ри девójко, ти читири́јсе де́на и читири́јсе ве́чăри ки-гле́диш у́мрăн, а́ма о́н ки-ужи́ве: нă-читири́јсе де́на, ка́ ки ста́не ки-тă-нăгра́де"* [ПД,164].

пинавре́јќ m 'машки панталони со широки ногавици и широк заден дел, ги носеле старите луѓе' [MS,s,82].

пингор m, zool. 'вид птица' ~ *"и кога ки ти дојди некоја газа на главата ти, да го туриш перото на вогино, и ниа на тебика можими да ти помогними ништу!" Гу зема перото... на една страна најде млогу пчели и едно пиле ги јадиши. Пилето гу вел'ат пингор* [V,PM,96]; – таа птица кога е голема суша "се моли на Бога" да заврне дожд [V,PM,554].

пиндаре pl 'сад во кој има варена пченица и 5 литургии'; жените овој сад го носат в црква спроти празникот Св. Богородица за здравје на целото семејство; ако се разболи некој од семејството тогаш *таксуват* (обеќаваат) дека спроти празникот Св. Богородица ќе однесат в црква *пиндаре* [ТГ,29].

пиндо́лару* n 'голема златна монета, петолирка' ~ *му вили́ мума́та ... : "зна́ш' какфо́ пра̏стин да нагутфи́ш'? на та́тку за и́ма то́п цо́ха, на ма́јка за и́ма то́п купри́нин, на м'е́н'а за и́ма пидис'е́т пиндо́лари"* [MS,t,28].

пини́р m 'вид пита' ~ *то́-j ја́дине. Сӑ-пра́ве ус-чи́сто бра́шно, пре́сно си́рне, ја́јца, сӑ-пе́че, се́тне сӑ пупа́руве ус-ширбе́т* [ПК,2(84)]; в. **пинирли́јӑ**.

пинирли́јӑ f 'печено тесто со јајца и сирење' ~ *то́-j ја́дне, сӑ-пра́ве пуга́ча ус-чини́чно бра́шно, сӑ-избо́дуве ус-буне́ла и сӑ-кла́ве уд-го́ре ја́јца, си́рне и ма́с, се́тне сӑ-пе́че* [ПК,2(84)]; сп. уште: ~ *и́ ви́кӑт ти́ ле́пчӑта шо-j пра́вӑт ус си́рне удго́ре* [ПД(118)].

пинт'е́лч'а n, zool. dem. од **пинт'е́л** [MS,s,83].

пинти́ја m 'тој што не сака да даде ништо, скржавец' [ПК(Гӑр)].

пинту́рка f , dem. од 'петица' (пр. на дете) [MS,s,33].

пинушка f, bot. 'дел од пресечено дрво што останал на коренот – пен' [ДК,106]; ~ *Гре́де пӑндя̆рут инувре́ме, сӑ-ка́чфа нӑ-ска́лта, ко́а пу́ле – две́ спи́јӑт узго́ре. И о́н му-ӑ-трӑгну́ва ска́лӑта, ӑ-фӑрл'а по́на́ка и си о́де... са́кӑт дӑ-сӑ-сфа́л'ӑт... Скукну́ва и то́. Нӑ-инӑ-пину́шка о́чите си-и-изва́жца и две́те* [ВК(Тр),322].

пинци pl **1.**'примитивни, лесни обувки, направени само од парче кожа' ~ *фатиха да ги биат селаните: "А јде бе ѓаур шети ми кон'ут"; тој, кој немаше кон, даваше пинците* [МС(В),72]; ~ *мури, ста́ни, лу́до, стани, мла́до, на ни́ва да јо́диш [мури не си сле́па, не си не́ма оти пи́нци не́мам* [МЕ(Р),98]; – наутро при облекувањето *(убличувајнто)* постои извесен ред: прво се облекуваат *барнавезите* (панталоните), па *дуламата* (кошулата), а потоа *појсут*, потоа *ублечуве купаран* и на крај *убујве пинци* [ТГ,18]; ~ *испӑдна́ме нӑ-до́ло, пу-Бӑла́сца, вике-га́ре бис стра́х, зӑфӑти́ме пе́сни. Ко́га ви́думе ади́н пи́нук, ади́н и́мум, ади́н не́ӑм, устӑна́л о́н та́мӑ. Дуј де́ме нӑ-адно́ ме́сто, ти́ӑ пилива́не зӑпӑли́а адна бу́ка* [ПД,174]; од односнава регија ја имаме запишано и формата во ж. род: *"а-а, ја гуто́ва-сум, с-убу́вум, о́ш-ӑдна́ пи́нца и с-убу́х и вӑрвум"* [ВК(Иц),292]; **2.** изр. **нӑ-пи́нуко ме́-j** (= така се изразува оној што не се чувствува засегнат од некоја работа) ~ *а́ска си-зе́х шо́ ми трибу́више, сја́а нӑ-пи́нуко ме́-j* [ПК,-2(185)].

пинча́нки pl ~ *вӑрвци нӑ-пи́нците, шо сӑ-вӑрзу́ват нӑ-но́јсто* [ПК,2(84)]; сп. и: ~ *и уд го́ре нӑ-врӑз ни́х* (врз

завивачите) *пинчáнките ки сă вăрзăт нáпкум* [ПД(118)].

пинч'á f 'задниот дел од женска кондура, штикла'(?) [MS,s,82].

пинчáр m ~ *мáјстур шо прáве пúнци* **[ПК,2(84)]**.

пинч'úца f 'дел од плугот' [MS,s,82].

пинц'é n 'подлошка на кондури, подметка' [MS,s,82].

пинцерка* f, 'прозорец', в. **пенцере** ~ *ако ти ја дадат, мила ле мале,[по-скоро абер да чиниш,[море да растурам ветки куќи,[да направам висок сарај,[мори пинцерки му сидифлији,[а пирдијна кадифилиј* [ТГ,97].

пинц'úк m 'нешто што се купува од апотека, вид лекарство'(?) ~ *утúдух на фармакúјун, пинц'úк з'éх и дрýги л'ákуви* [MS,t,3].

Пúо 'прекар запишан во Еницевардарско' ~ *кă-дујдé Пúо, ăднó Пúо, ăјдýт е тó, чýкăт нă-пóртăта, нé-утвáра... Кó и-глéда чéтникут зăстăнáт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра утгóре супýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Утпăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја óгин* [ВЕв,299].

пип-пип interj 'цвилење на кученце' ~ *é, сéга, му-вúка, гуспудúн, ричé, јá мóжи нéкăкво, áма тýка пák ќи-ви-пуфтóрма сéга. Дă-вúите кáк и-мúло кучéнцито. Вúј-гу кучéнциту. Гу-викá. Удри-му иднó стáп. Муудрú иднó стáп. Кучéнциту пúппúп, избигá* [ВЕв(Кор),305].

пипаво магаре n 'слабо, болникаво магаре' – во минатото, бидејќи државата им ги одземала добрите коњи за свои потреби (т.н. *меќере*), селаните се досетувале и дома место брз коњ чувале по некое *пипаво магаре* [ТГ,97].

пипалова вода f 'вода во која има растворено пепел, во минатото, во недостаток на сапун, жените переле со *пипалова вода*' – на **Чисти пуниделник**, тоа е **првиот ден од Вилигденски пости** жените имаат многу работа: сите садови (и од бакар и од глина) треба да се измијат со **пипалова вода;** работите да се истресат, главите да си измијат, со еден збор се трудат сè да исчистат *и да мирисе на чисто* [ТГ,42]; сп. уште: ~ *ус пипилóва вóда нúа áдно врéме пéрăхме, дă-că-чúсти бéл'те рýби. Пипилóфта вóда-ј нóго л'ýта, óна-ј скăпýве рăцто* [ПК,2(84)].

пипéр' m, bot., Capsinum annuum **1.** 'ситни делови од исушени и истолчени пиперки, се стават во јадење за подобар вкус'; има: *л'ут пипéр, цăрвéн пипéр, цăрăн пипéр; ч'арвéн, ч'éрна (ч'árна) пипéр*' [MS,s,83]; ~ *тóо мúшо шó-с-кăчúл, гóр имáла адна пулúца, нă-тáа пулúцта гóр ф-адná кутúа цăрвéн пипéр, дрýга кутúа зијтúн, адná кутúа... Пишúн флéве уф-тóо пипéро, сéтне уф-тóо зијтúно, тóо мúшо áдно árно с-убркóле у-цăрвéнјоо пипéр* [ПК,2(264)]; ~ *му вéли: "óх мăжу, хárно си земáл рúбата... ами кату нéмами нúти сóл, нúту пипéр?"* [V,PM,17]; ~ *мишката отиде на самоладарникот сос самоладу, си намака пашката, и пак оттамо отиде на червен пипер, си упипели пашката* [V,PM,204]; **2.**'пиперки - растение и плодови' ~ *прудде árно пипéро, зимá бајá пáри и си нăкривú кáпта* [ПК,2(194)]; ~ *дă зăвăрне áјн ýбуф дóш, тă да нé о-вáдме пипéро* [ПК,2(153)]; **3. 'нива засадена со пиперки'** ~ *и кога отиде дома, му вели на брата му и на жената му, ча и купил ниви за женинот му кăсмет. Фати брат*

му да му са кара, ча нивите беха едни каминливи, едни, штоту не чиниха пипер, а не друго нешто [V,PM,86]; ~ *ác бúх óдăна нă-пипéро кóга сă-вăрнáла дóд-Лúка, затó: нé сă-видéме* [ПК(Ним)].

пипе́рка * f, bot., Capsinum annuum, в. **пипе́р 2.** ~ *пипéрки ги-сијáа, бустáн лáни, пóлни бустáн н'а: гạ-сијáа. Вáа гудúна пипéрки ќа:-сéјме. Кá дујдé дă-сă-дéл'ме, ác сум гạ-дăдéла питулúркạта тáм, н'áа дáм нú:вта, тáа нúва ќе-ј нă-мéне* [ПК,2(Иц–288)].

пиперка буковска f 'црвена лута пиперка, се става во ракија за да биде лута' [ТГ,355].

пиперче n, dem., в. **пипе́р 1.** ~ *на вечарта дошле друзите братја, го питале, кăде е бишката? Он им кажал: "Дојде един педа човек лакут брада, а смукна бишката, си избега". Вичерале таа вечар сух леб и солче и пиперче* [V,PM,270].

пипил'а́нка f, zool. 'вид змија' ~ *áа змúа гă-вúкме пипил'áнка, óна-ј пипил'áва, úма пипилóва бујá* [ПК,-2(84)].

пипил'а́нка f ~ *тá-ј бóлис пу-тит'ýно, лúстуфто му-стăнýват кут ус-пéпăл пусóл'ни. Стăнýвăт тéнки, кут-шýма сă-дрóбат* [ПК2(84)].

пипили́ште n 'опожарено место, само пепел' ~ *"Нúй-сме, вúкум, бежáнци, ут-Струмичко, крăј-Бăлáсца, тáмо. Куту-сурмáси чувéци, кăрáме дубúци нă-ајн-тăргóвиц, дујдéме тýка. Нă-трéно нé-ни сăдáва пáри, трăгнáме пéшки. Кýкуш, вéл'ум, дéка-ј?" Ас о-глéдум Кýкуш дéка-ј, áма пá пúтум, уш-не-знáм, дека-ј. "А, тóа грáтче-ј Кýкуш. Изгóрăно, сáмо пипили́ште-ј, нéма грáт, нéма нúшто"* [ПД,(Пат–172)] – автентично кажување (на дедо Ил'о од Патарос) за тоа како изгледал уништениот град Кукуш по налетот на грчката војска јули 1913.

пипилóва пугáча f ~ *пипилóва пугáча сă-мéсе ус-пипилóва вóда и ут-гóре сă-пусóл'уве ус-пéпăл, сă-пéче пудвăршник. Ká-ќ сă-испéче, с-истрéсе пéпăлта. Пипилóфта пугáча нóго-ј árна* [ПК,2(84)] – во контекстот имаме присуство на перфективен презент: *с-истрéсе пéпăлта.*

пипире́фка f 1.'вид оро, се игра ситно'; 2. изр.: **пипире́фка ќи-игра́а** (= ќе се однесува како што ќе му биде речено) ~ *нé сă бóо-ли? Мóре ká ќ-óде прăд нéго, дă-вèјш, пипирéфка ќи-игráа* [ПК2(188)].

пипирли́а adj 'нешто што има светлоцрвена боја, т.е. бојата на пиперот' ~ *сушúх адúн пипирлúа фустáн, ич не-ме-ј пу-мирáко* (зн. : не ѝ се допаѓа) [ПК,2(85)].

пипиру́дạ f, zool. 'последен стадиум од развитокот на свилената буба, кога снесува јајца' ~ *онạ стạнýвạ пипирýдạ, квạ-ќи-гọ-прибýши, квạ-ќи-ọживéе, нáли! От-тúи пеперýди ọстáвạт с'áми, стó, дв'áстạ пạрчúнạ зạ-с'áми. Рạзлúчни пипирýди изл'áвạт, б'áли, шạрéни. И-тúạ си-úмạт лéгọ кáкọ врáпчитọ и-тáм ќи-и-нóси јајцáтạ* [ЛС-(К),137]; в. **пирну́га**.

пи́пко n 'вид врабец, има цуцка на главата' (Пат), во Фур: **чучул'а́н** [ПД(126)].

пи́пла f 'жена што невешто работи, **пипаво'** ~ *нă-мóжум дă-рăбóтум ус-тáа пúпла, зăрди н'áа сè кусýрни сме нúа двéте* [ПК,2(85)].

пипо́н' m 1.'растение со големи сочни, слатки плодови, од типот на тиквите' [MS,s,83]; ~ **ласти́на** *вúкуме нă тúй ут кóрăнто шо сă уд лубăнúца, пипóн, ут тúква* (така запишавме во Ник., но во Фур.

покрај **ласти́на** со исто значење се употребува и **ло́н)** [ПД(123)]; **2.** 'погрдно за човек: отечен од пиење или од болест, односно за човек што се држи многу надмено, пр. ако не поздравува' ~ *ка́ се-ј надýл, али́с пипо́н* [ПК,2(85)].

пипува работа f 'работа со многу финеси и затоа бара и внимание и време' ~ *вéзинто-ј пи́пува рăбóта* [ПК,2(85)].

пи́пуф adj 'тој што работи бавно, невешто' ~ *нóго пи́пуф чувéк си, нé ти спóре ич рăбóтта* [ПК,2(85)]; в. **пипла.**

пи́ра f 'водено испарување, пареа' [MS,-s,83].

Пира́лката top. 'ниви покрај канал со вода во околината на *Просеник,* Серско'; секако тука пререле жените со **пира́лка** (= дрво со кое се чука по алиштата кога се пере), "коренот во гл. *пере"* [ЈИ,Ми...,173].

пира́ксува* impf 'задева' ~ *да знáјах, гу ни пираксувах хи́ч'!* [MS,-t,57]; ~ *т'ạ гúбам, т'ạ закáш'там* [MS,s,83]; – посебност во линеаризацијата: глаголот и кратката заменска форма се разделени со партикулата за негација (**ни** < 'не' со редукција): **гу ни пира́ксувах.**

пиран'е́ n 'чистење на алишта со вода и сапун, прање' [MS,s,83]; ~ *у сăмбутạ жéнăтạ утúвạт на пиранé* [ПсС(З),67].

пиргили́сан* adj 'притегнат, уреден' ~ *нáшта кóла бúше пиргили́сна áдно árно, кут нéкаа тýрцка нивéста кáк вóдат* [ПК,2(85)].

пирдили́и adj 'човек што тешко гледа, што има **перде** на очите, кусоглед, *што има пирдé* ~ *шó óјш али́с пирдили́и* [ПК,2(85)]; и: **пердăли́а** ~ *перделúй ej óн, чувéко стăрéе, пéрде úма нă-óчте, áку нé глéде* [ПК,2(240)]; ~ *гу вúкуме тó áко бéли му сă óчите мáлко* [ПД(115)].

пирдýше impf 'прави нешто да биде растргано, разредено' (сп. **пирдýх** од **пердýх**) ~ *шó гă-пердýшиш кóста* ?! (= зошто ја растураш косата?) [ПК(Гăр)].

пиré n, bot. ~ *нóго лóша трéва, рáсте уф-урúзо. Плóдо нé-ј збéрин уф-мăлéчкичка тýфкичка, úма цăрни зрăнцта* [ПК,2(85)].

Пирин top. 'име на село на Стара Планина' ~ *на Стáра Плáнина гóре úмашја адно сéло, што сá зóве Пирúн сéлото; и нáт сéлото гóре úма пéштери од сакалé* (= соколи ?) [V,PM,259] – присуство на лексичкиот архаизам: **зове** 'вика'; и 'име' (на планина во Пиринска Македонија).

пиринýгạ* **1.** bot. Iris 'полско и градинарско цвеќе со цвет во различни бои (бела, сина, жолта), има долга рачка – устоцветно' ~ *изникнáлạ пиринýгạ, изникнáлạ пиринýгạ,[при-чубáнọвọтọ стáдо, при-чубáнọвọтọ стáдо,[чубáн стóе пạ-гạ-глéдạ, чубáн стóе пạ-гạ-глéдạ.[Рáсни, рáсни пиринýгọ, рáсни, рáсни пиринýгọ,[дạ-нарáсниш, дạ-нạпýкạш, дạ-нарáсниш, дạ-нạпýкạш* [ЛС(К),131]; и: **пирунга** ~ *и сă пăлни су урман, најногу: дива трăскă, рогус, сас, шиварика, тиквина, блатцки гингир, реш, пирунга* [МЕ(Р),76]; **2.** 'ж. л. име' ~ *Пиринуго, јубава дивојко,[тихо пејиш дилеко се слуше,[чул те уфчар преко три планини,[си јуставил трло неградено,[јуф трло то стадо небрујено,[миґу стадо ведро пракувано* [ТГ,56]; в. **перýника.**

пирунýга (и: **пиринýга**) f, zool., Papilio 'вид инсект со шарени, убави крилца (ги има различни видови); во првиот стадиум тие се гасеници - пеперуга' [ИГ,127]; [ПГ(Фур)]; в. **пипиру́да**.

пири́с m 1.'диета' – породилката држи *пирис* и јаде само: *русник чорба, варен урис, чорба уд пиле, млеко, млечник* и уште некои други јадења, што се малку засолени [ТГ,109]; ~ *но́го би́х бо́лин, до́ктуро ми ка̨жа́ да-дăржум пири́с; да не́ ја́дум л'у́то, ки́сло и мăрсно;* 2. изр. **не́миш пири́с на́-у́стта** 'кога некој се изразува неконтролирано, со груби зборови' ~ *ку́пте́н но́го гувóриш, и́ч не́миш пири́с на́-у́стта* [ПК,2(85)].

пиркúја f 'свадбени дарови'; сп. **при́ка, прик'е́** [MS,s,83].

Пирките top. 'име на христијанско, македонско маало во Солун' ~ *сăтă ристенцки мали нă Пазăр сă туку речи сăл ут сил'ајнă... такă је и су сулунцкăтă мала Хамидие или Пирките* [ME(P)-91].

пирл'ага impf 'личи, прилега, одговара' ~ *му вели на цар'ут: "харну ти докара авџиолиа таја кожа,... да направиш една удаја и да га постелиш... да пирл'ага за три кефа!"* [V,PM,41]; и: **перл'а́га** ~ *друг му велиши: "от умó ти такá стрáдаш"; друг му вéлиши: "таквá глáва úмаш, таквá кáпа ти перл'áга"* [V,PM,7].

пирси́цки* adj 'нешто што се однесува на Персија' (со редукција **е > и**) ~ *у-сăте цăрни шу-би́ле чýпата нă-крáлут му сă-рудúла бéла и лéпа. У-тó врéме пирси́цката крăли́ца рудúла двé: иднó мăшко и иднó жéнцко* [ДК129].

пирусќа f 'железен триножник, на него се става котлето кога се грее вода' ~ *пак бабата запалила вогни и напăлнила бакăро вода, турила пак пирусќата наопако, за да кладе бакăрот сос водата* [V,PM,241]; ~ *тогас бабата зема една честина и брашно и еден бакăр и една пирусќа, та отиде праве на брјастот; удол седна, фатила наопаку честината и клала брашно да тсеи* [V,PM,241]; и: **пиристи́ја** ~ *еднá жéна, нимáла-си пиристи́а, нé знáм дáли ви́кте сјáа. "Бре́ си́нче, нá-ти тáа кирфи́јчкăта, óди нă кувáчо дă-нăпрáве аднá пиристи́ја". Гă-зимýве дéтто, кути дéте óде нă-кувáчо: "Чи́чко, рéкăл, мáма мá-пушти́ дă-нăпрáвиш аднá пиристи́ја"* [ПК,2(Крец–302)]; кај Малецки: **пируст'а** [MS,s,83].

Пирустија f 'име на созвездие, тоа се 3 ѕвезди (оттаму и името *пирустија*) распоредени на самиот зенит'; освен *Пирустија* ги има уште следниве ѕвезди: **Квачка, Нишајне, Седам Уфчара (Голема и Мала Мечка), Саба Јалдази (Деница)** [ТГ,333].

пирушан акалија m 'некој што се однесува несериозно' ~ *куту жинен чувек трабуве да си направе руби спурти него, а не да се праве пирушан акалија* [ТГ,133].

пирăни́ца f 'долниот дел од воденицата, колото во кое удира водата и преку **вретеното** го врти каменот, во др. говори: **воденично коло**' ~ *му-ре́кăл нă-лесúцăта: "А-а, кумалúе, шó úмăш тú?" "Е, рúби, кумевóлче!" "Еми ут-дéка си-и-брá!" "Е, кумă-вóлче, дă-ти-кáжăм: ǫтúдăк нă-вуденúцăта, му-ă-зăпрéк вóăта нă-вуденичáрут и утúдăк пǫт-пирăни́цта и си-и-нăбрáк рú-бите* [ВМ(Сар),316]; *"Е-е – му-ре́кла*

ку́ма ли́са – ти́ ќе-си-зе́вӑш се́га едну-бу́ре, ќе-гу-вӑрзиш за-на́шкӑта и ќе-о́јш пут-пирӑни́цта... ќе-нӑбе́риш ри́би" [ВМ(Сар),316]; во Серско: **пе́рница [ЛС(К),95]**.

пи́с adj 'нечист' (обично во морален поглед) ~ *што́ пи́с чуве́к е́ј то́о; и́ч не́ ми сӑ-слу́шат пи́с маабе́те* **[ПК,2(85)]**; сп.: *зина́ е то́·* (зн. неморален е). *Зина́ мӑга́ре, буди́нке пу-чу́жди же́ни, а нӑ-же́нта пи́с ин ви́киме, пи́с же́на та́а, не́чиста, фӑшки́а* [ПК,2(241)].

пи́са f 'катран, зивт' ~ *ви́а крӑдли́вите утидо́а иштӑри́а сӑте по́рти. Ко́га утидо́а зӑ-дӑ-и нӑлӑт, нӑ-муже́а д-и-фа́тат нӑк. Ца́рут не́ма... Е, ќ-у-пра́вӑт нӑтут су-пи́са; ќи-фӑрл'ӑт ли́ри* [ДК,136].

пи́сан adj **1.** 'кога врз нешто (хартија, камен, дрво и сл.) има испишано букви, зборови' ~ *и пузнаја́хми што и исти́нц'ко не́гувото кажува́ни. Има о́шти но́гу такфи́и што чини́л Исус; тии аку са писале иден пу иден, тра́чам ни́што зе́мнјата ки и приби́ри́ши писа́нити кни́ги* [MV,K,-319]; ~ *туку́ ко́га сӑ прислави́ Исус, то́га сӑ уми́ле што би́ле ви́и писа́ни и кажу́ваа ви́ки л'у́дите што би́ле су не́гу, о́ти на Ла́зар му викна́ уф гро́бут, и гу крина́ на не́гу ут умре́ш. Зарди то́а и гу причикува́ле на не́гу л'у́дито* [MV(K)288]; ~ *да ричé на ни́х: Ви́а прика́зни, што ви и каза́х на ва́с, о́шти бидéки су ва́с, што така́ му бе́ши писа́но да си чи́нат си́ти што бе́а писа́ни на М... но́мото и на Профи́тити и уф кни́гити за́рди ме́н* [MV,K,260] – во текстот сврзникот **бидéки** се јавува со архаично значење, односно со зачувана глаголност: *ви́а прика́зни, што ви и каза́х на ва́с, о́шти бидéки су ва́с* (со значење: додека бев со вас); ~ *отвори́ тефте́рите, виде́ та́му они́а, што бе́ха пи́сани, човéциту, ги викна́* [V,PM,20]; ~ *Нӑпӑкун ве́ли на Тома́: До́ниси ва́ка прӑстот, е́м ви́ди ми и рӑци́ти, да ни́м сӑ чи́ни низве́рнин туку верува́н... И дру́зи но́гу ви́ки ниша́ни* (пишува: 'иншани' – печатна грешка) *прави́л Исус што не́ сӑ писа́ни на во́а кни́га* [MV,K,337]; ~ *ма ш'то́ за јид'е́ми? трӑбува́ш'и да би́ш'и хали́с баклава́, ни на кни́гата пи́сана* [MS,t,8]; ~ *жената и била млого умовитна: знаиши, ча на увреј ската книга е писано, кој увреин да можи човешко сърце да открадн, да стори магиа, да бан, сите христиани да си одавјат на морету* [V,PM,193] – уште еден пример за проширена употреба на предлогот **на** – кога укажува на внатрешност, наместо 'во': **да си одавјат на морету;** ~ *и видел тамо, дека ја имаши закопана, биши зникнало един висок кипарис. На кипарисот на коренот имало писани букви, штото н'ахто не знаиши да ги пеи* [V,PM,198] – во текстот е зачувана првичната форма од конструкцијата *има (нема) + гл. придавка,* кога придавката се сложувала со именката на која се однесува: *ја имаши закопана (змиата);* и: **пишан*** ~ *напкун ги даде на нас јурушите, и ги носихме на сардарот... имахме и книга пишана од бегот* [МС(В)74]; ~ *на во́јна о́јде, о́јде не до́јде,[ко́јнут му до́јде, не́го го не́ма,[на се́длото и́ма пи́смо пиша́но* [ИГ,108]; **2.** изр. **така е пишано** (кога некого ќе го снајде некоја непријатност го тешат со овие зборови), или: **ако е уд бога ричено да биде – ки биде,** односно: **уд Госпуд е** 'нешто што е судбинско предодредено', во минатото многу често и болеста така се објаснувала, дури и не се барала помош од лекар, освен волјата на Бога причина можело да биде и ако некој **направил магија,** односно ако

ја **нафрлил бол'ката,** односно ако **нагазил** [ТГ,227].

пи́сано́(ту) n 1.'напис, она што е напишано' ~ *ина́ фо́тографи́ја, ја з'е́ва, ја гл'е́да, ина́ ху́бава мо́ма и ја уп'а́ва удysа́т' пи́сано́ту* [MS,t,9]; **2.** 'предодредено, судбинско' ~ *момата, ... на Бога се верно молиши да са откини о-тамо, така вел'ајке: "ох, Боже, и сиромаштиа е била млого тешка, ама това-ј било потешко! Да не и писано, Боже, подин брат на самови(л)ски рӑнци да промине"* [V,PM,195]; ~ *нӑ-мо́јш ни́што, шо́-ј пи́шӑно ќи-до́јде. Утпи́шӑнто не́ сӑ-бе́ге...* ~ *и ка́зува́ш'и на инса́ну о́ти писа́ноту сӑ ни распи́сува* [MS,t,18]; ~ *Се́тне ба́бӑта сӑ-зе́, ути́ди дӑ-гу-па́ла де́уту. Си зе́ва и три́ плу́ти сире́јне.Оде дӑ-гупа́ла. И о́де, у-испул'у́ва уд-о́јӑкут – де́уто си-се́де нӑ-о́гя̆нут. –"Ле́ле го́спуди, шо́ ми-е-писа́но са́м дустанӑм се́а. Кӑк сӑ-жи́ве са́м?"* [ДК,117]; ~ *и да му рич'е́ш' на ч'урбац'у́јата: "б'а́луту ч'е́рну ста́нува и ч'е́рнуту б'ӑлу ста́нува, пи́сано́ту сӑ ни распи́сува"* [MS,-t,15]; ~ *гу брка Го́спут' да по́ј да гу на́ј, да гу пи́та: "пи́сано́ту сӑ распи́сува и́ сӑ ни распи́сува"* [MS,-t,14].

писа́р* m 'ангажиран човек да води евиденција, односно запишува, регистрира она што е потребно' ~ *случи́ло, о́ниј дни́ му дошли́ рабо́ти мло́гу, фати́ха си́чките писа́ри да пи́шат, така́ и де́тето. По́сле оти́де пе́рвиат писа́р да ви́ди, де́тето какво́ пи́ше. И кату гу виде́, са почу́ди* [V,PM,152]; ~ *тога́с то́ј му ве́ли нӑ господа́ра си: "што́ да ти ка́жа господи́не? Това́ де́те повре́ден ја́ от си́чките писа́ри, и от ме́ника е повре́ден". Тога́с господа́рот му ве́ли на писа́рат: "така́ да зна́јте, от Македонска зе́мја каквѝ ду́хови испа́ждат!"* [V,PM,153] – изблик на национални чувства кај раскажувачот, односно запишувачот на приказната (и едниот и другиот од Солунско).

пи́ска f **1. 'свирка'; 2. 'долгата коска од коленото до стапалото'** [ПК,2(85)].

пи́ске impf 'вика со висок глас' ~ *еден ден – ка са шетал, видел еден орал, дека писке. Го питал: "Што пискиш?" Оралут му рекал: "Една змиа иде ката гудина, ми јаде пилците и сега иде па да ми и изеде". Тоги детето а удире змиата, ка са качувала по дӑрвото, а утепуве* [V,-PM,271]; ~ *удде́ле, купи́ле е́дна ругузи́на, га-завијале уф-ругузинта, ка:зя̆пал'ӑт. Та: пи́ске уф-ругузи́нта. Дӑ зна́јш, ви́ке, ти́ ме́не дӑ-мӑ-лӑ́јш. Та́: дӑво́јка ме́не дӑ-мӑ-чу́ве... а-ти́ зя̆-три́ де́на дӑ-гу-зе́миш бӑкши́жо"* [ПД,165]; ~ *пя̆се́јки о́фци не́кој де́н е́дна кӑпи́на сӑ-зя̆пӑли́ла, гуле́м о́гин испя̆дна́л ут-та́м. А-та́м има́ло-пя̆ е́дна зми:. Зми:та пучна́ла, ка́ фя̆ти́л о́гино дӑ-го́ре, дӑ-пи́ске, по́муш бя̆рка́ла* [ПД,152].

писку́л' m **1.** 'висулка направена од конци во различна боја, се закачува на горниот крај на капата, специјално на фесот (капа што ја носат Турците)' – ако плаче некое дете за да го смири мајка му ќе му зборне: *"Ја го дедо Бужи́ќ иде сус криво магаренце; ки ти дунесе: бобо, дулама, папуци, фес сус пискул'. – Ако не молчиш, ка ки чује оти плаќиш, ки са нал'уте и не ти дунесуве ништо!"* [ТГ,84]; **2.** 'цвет на пченката (личи на висулка од конци)' [MS,s,83]; **3.** 'врвка на кондури' [MS,s,83]; **4.** изр.: **се́ писку́л' сӑ-пра́ве** (= се однесува надмено, како да е поважен од другите) ~ *ја тӑко́ф-ej Са́нде нӑ-А...*

кăкóф кус-éj áма сè сáке дă-знáа пóвќе уд-сúте, нăд сúте уд-гóре дé-j сáке, кут пискýл', зăтóо му-j-звáдин и пăрмóн Пискýл'о Сáнде [ПК,-2(193)].

пискул'че n, dem. в. пискýл' 1. ~ *"мамо, мори, мамо главата ме боле!" – "на глава си фино фехче,[на фехче си тепелуче,[удузгоре и пискул'че – хej, зашто велиш, мила ќерко,[глава да те боле!"* [ТГ,95].

пискурник m 'парче округла даска, од едната страна има шари, резба; со притисок врз тестото се добива ишарано лепче што се носи в црква – литургија.' Ова лепче се носи в црква кога е празник на мртвите (*мртвин)* и се раздава на вратата од црквата, односно на гробиштата [ТГ,30].

пи́скăне* n 'викање со силен глас' ~ *нăпăлних óчте дă-плáчум. Глéм кăм зáвуда сă-витрéе нéкуj áма нмóжум дă-гу-рăзлúчум шó-j. Мăпуштúа, áс тăрчум, óни прăпукáа, óдум кăт-мájка, óни плáчат, áс плáчум. Уддéме фăф-сéлто, сúчко изгóрно: жúтишта шо úмше субéрно. Уддéме пу-рéкта, флизéме уф-édна jéла шо-о-вúкме нúа, тáма да-прăнукáвме. Дéтто на-цúцка намájка-ми плáче, óно па ќи-нă-издáде. И-мájка-ми вúке: "Дé брé Рúсто, ти сă-мóче? Да му дájме, вúке, нă-дéтто, зéр ќи-н-издáде"... (Jác) стéнки, кулку édна лăжúца мăлéнка, двă-трú кáпки и прáво уф-рăцте, му мáчкиме нă-ýстта да зáпре* ***пи́скăнто****, да нé плáче* [ПК2(Ал–358)] – како илустрација на лексемата **пискане** дадовме поголем контекст (извадок од биографски кажувања на Ил'о Даскалов, од с. Алексово) за да ја илустрираме автентично жалосната судбина македонските жители од Кукушко кога биле принудени да ги напуштат родните огништа пред страшниот притисок на грчката војска за време на Втората балканска војна 1913 г.

пислăк m 'срамотилак, неморалност' ~ *гулéм пислăк сте нaпрăвúли зáстринта* **[ПК,2(85)]**.

пи́сменце* n, dem., в. **писмо** ~ *тaпúaтa у-нéго. Сéа, óди нa-кaпитáно, вúкa: "Еве-ти тaпújaтa". –"А ми пaрú? Ас, вúкa, дв'á лúри ти дaдéх. Шó дa-прájми!" –"Нé милýвaм, вúкa, áс брóт. Нé милýвaм и-пaрú. Твá пи́сменцéто, вúка, дáми-го дaдéш"* [ЛС(К),125].

писме́н* adj 'тој што знае да пишува и чита' ~ *нa писмóто пишýвa: "Твá д'áти шo-ќи-дójди, квá-ќи-си врáтa дa-го-пoгýбити". Тój сéa го-тéкнaло óти имáнито дa-мujáди, нáли нáрешнúцити го-рéкoa твá. Твá д'áти oтивájќи сéднaл, л'áтно вр'áми билó, пoд-еднá гóрница, вúка, писмéно д'áти, в-гимнáзиa óди. Вúка: "шo-нé-гoтвóрa тó-пи́смо ác"* [ЛС(К),108]; ~ *"Пи́смăн си?", му-рăчéл дéуто. – "Пи́смăн сум, рăчéл, мáлко". Мудáве дéуто и мулúф и книга* [ПД,147] – во контекстот среќаваме прашална реченица без партикулата **(да)ли**, сп.:*"Пи́смăн си?"*.

пи́смино adv 'во писмена форма' ~ *aку-зaстáнăт тáм ни-j-упáсна рăбóтта. Вó пу-нáс – дéк зaстáнмă нúе и óн. Е, нéjсе, тá минá шоминá, на-призé уфицéрчиту шобéше и ни-зéва свидéнија, ама ýсмино нé пи́смино, зăшó бéгăте, ут-кóго бéгăте, нúе árни л'ýде нé тéпиме* [БМ(В),192].

писмо́ n 1. 'писмена порака до некого, извесна содржина, испратена со цел да соопшти нешто' [MS,s,83] ~ *и тикна за Ѓуро пијаница от Куфалову: испишаха две писма*

[MC(B),97]; ~ *на ти и едно писмо от мојта ръ́ка, да гу дадеш на царјувата керка, сама да гу пеј! Писмото така велиши: "царјува керка, харна дивојка, моја л'убов!"* [V,PM,90]; ~ *варзала писмото на гъ́лъ́бни крили и гу прати на татка и* [V,PM,63] – во текстот имаме проширена употреба на множинската наставка –**и** кај именки од ср. род: *гъ́лъ́бни крили* (м."крила") – за односнава посебност в. во граматичкиот дел; ~ *тјанака седнала, писала едно писмо на татка и́ така: "тате мој, царју, три керки си имал, трите причуени по сичката земја: двете от умот да ги извадиш"* [V,PM,63]; ~ *сега две́ годи́на кату чини́, на господа́рот му не прати́ хи́ч писмо* [V,PM,14]; ~ *нъ́пи́шуве адна́ гуле́ма кни́га, пи́смо демек, гъ́-да́ве нъ́-пъ́рхутчи́та, а о́н та́а нидел'а уста́не уф-С..., дъ́-ка́жме, де. Г-испра́ште них. Шо́ пиша́л, пиша́л то́о тъ́рго́фцо, пъ́ръ́-хутчи́та, сј-о-кла́ве пи́смото уфце́бо и па́ съ́-въ́ри́нат* [ПК,2(Ним–271)]; ~ *тој отговори́: "и́мам ја́зе еди́н бра́т на Ста́мбол, та он ми писа пи́смо за да му ку́п'а таквас една́ ка́шта"* [V,PM,18]; **2.** 'напишан текст' ~ *и хекимџијата, тамо на страната кату си вал'аши нос лиен, го зема, в него да течи кръ́вта. Кога искара капако, гленда писмо на лиено да вели така: "дјушјун дајап!"* [V,PM,168]; ~ *и му писа́л Пила́то и пи́сму навръз гла́вата уф кръ́стот; да пи́смоту ве́лиши: Исус Н..., Ца́р Јуде́јцко. На ва́ пи́смо но́гу Чифу́ти а пија́ле, о́ти ме́стуто шу гу кръ́сти́ле на Исус бе́ши бли́зу ду гра́т* [MV-(K),293]; ~ *виде́ на чешма́та да пи́ши едно́ пи́смо така́: "ко́ј не ки пу́ј от та́ја во́да еди́н та́с, ма́ж не си бро́и, от же́на по-олча́к је!"* [V,PM,122]; ~ *тогас тој му и рекла на них: "јазе ја скокнувам, ама сакам пъ́рво сос царју́т да чинам здрав и ја́к пазарлик сос писмо и сос мју-хјурја"* [V,PM,185]; ~ *искара́јт-ме на дру́м, на суберут,[ле́ле за ба́јра́кут ко́јну ми въ́рза́јте,[на но́јзте пи́смо испиша́јте,[на съ́рце́то пи́ле Ста́но,[ки́тки насија́јте* [ИГ,108]; **3.** 'ракопис||писмо' ~ *"да ја ви́да кни́гата!" и ја гл'е́да н'е́гувоту писмо́ и то́ј си мла́кна пак* [MS,-t,17]; **4.** 'судбина' ~ *ут-пи́смуто не́ съ́-бе́ге* [ПК(Мор)]; **5.** изр.: **зна́е пи́смо** (= умее да чита, да пишува) ~ *о́н не́ зна́е се́га ко́-е та́. Не́-ъ́ зна́е. – "Е, се́га, му ре́къ́л, к-у-кла́јме га́зда ко́ј зна́е по́јќе пи́смо". Она зна́еше о́ти зна́е пи́смо. – "Ту́ка ко́ј зна́е по́јќе пи́смо то́ ки-би́де га́зда"* [ДК,133].

Писна Тикла top. 'карпа под која тече мала струјка вода и во најсушниот период' (сп. тур. **pis** 'нечист, гнасен'; **тикла** 'месност каде што има камени плочи' – според Ј. Иванов станува збор за латинизам) [ЈИ,Ми...,73].

писни́ца f 'тупаница' [ПК,2(85)].

писова* impf, в. **пи́ш'и (писа)** ~ *и па́к гу попи́тал, колко оки́ во́да и́ма фаф бара́та, и хизмиќа́рја иска́рал крату́ната и ако́лата та му ка́зал: "Сас ај та́зикана крату́на приме́рих и на ако́лата писо́вах". И като́ зел ца́рја ако́лата пъ́лна ну́ли, не́ можил да собере́ ко́лко о́ки са* [V,PM,256].

писо́к и: **пе́сук** f, m 1.'ситни зрнца од земја, обично од речен нанос, се користи во градежништвото' ~ *и ъ́-зе́вът къ́рпъ́та ъ́-утфуру́вът. Шо́ ки-ви́ът унъ́тре у-къ́рпъ́та: иднуцам пъ́рче, иднъ́-ръ́ка пе́сук, иднъ́-

лузи́нка пáрче, иднă-цăрна кăрпа [ДК,134]; ~ *утидé сигá нóго нă-дăлéко, нă-аднá рăскрăсница: дă-кáжиме такá дă-óде нă-кăд-Сóлун пăт... и викнá тил'ál ф-тáа укóлнус: – Кój и́ма кóли, кój и́ма кójне дă-нóсăт кáмине, вáр, пéсук* [ВК,283] – очигледен пример за влијание од турс. јазик: "лепење на именките една до друга" (без придавска формација): **дă-óде нă-кăд-Сóлун пăт;** во Солунско: **п'áсук** ~ *и тóс мáстуру имáш'и у дулó на п'ąсукó идúн куцýр гул'áм* [MS-,t,20]; во Дојранско: **пăсóк** ~ *мувéле нă-башчá-му: "Сéга ќ-óдиш дóма, к-им дáјш нă-мăсăчáрто плáтта и к-им кáжиш: уд-ýтре нă-тăкá бăркáјте-си кăсмéт, нămóжум јáс дă-вă-глéдум, ету глéте, кути рúбăта нă-пăсóкта устăнáх"* (= се кажува кога некој ќе се најде во тешка материјална состојба) [ПД,144]; **2.** гатанка: **ортума уд писок (= јаже)** ~ *дудека зетут не ки дунесе ортума уд писок – не вичерме* [ТГ,162]; истава гатанка ја среќаваме и во Зборникот на Верковиќ: ~ *они чиниха каул сос царјут така: "царју, дали можиш да чиниш едно вăжи от песук три педја?" И царјут рече: "мога това да го чинам"* [V,PM,59].

Писцáта top. 'падина, ниви и рушевини од стара топилница за железо' (Елешница, Валовишко) [ЈИ,Ми...,173]; в. **Пехца.**

писти́* impf 'штеди, економисува' ~ *писти́ мáнџ'ата* (= *пóмáлку сă јáди)* [MS,s,83].

писуки́ш'ти n 'место каде што има многу песок' [MS,s,83]; сп. **кумлу́к.**

писуклив* adj 'место што содржи песок' ~ *да и таја турлија прăс шо се наогја ув нашто поље... шо му велиме нијă "гјерин" не јă толку писуклива* [ME(P),75]; ~ *кăрцката земја ј песоклива, цăрвеница, цăрна прăс, бела прăс* [ME(P),78].

пи́та (и: **пăта**) impf **1.**'бара да му се соопшти, објасни нешто, праша' ~ *му вéли: "да ти питам, дали от тýка си, или от дрýга зéмја и по-што рáбота са вратúш тýка"* [V,PM,13]; ~ *јáс пăтąм, пăтąј стáритą;* уште поговорка: *кój пăтą, ни скăтą* (= кој прашува не скита) [ПсС(З),64]; ~ *мухтарут немă изим ни јдин, дă удрă селцки мијур, биз дă гу питă субăштă* [ME(P),91]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [кýка празна растурена;[нема никој кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *гу пúта тój: "кутрú си ти?"* [MS,t,59] – сп. присуство на лексички архаизам: **кутри** (= кој); ~ *му вéли: "амáн, човéче, тинака, што си дошéл тука, да ти пúтам: тýка, што излéзох јáзе, кáк са именýва товá грáт?"* [V,PM,8]; ~ *му вели така: "ах синку, тинака сос това занајат млогу мăка ке да теглиш, туку ер-зашто на меника да идиш да си питаш!"* [V,PM,41]; ~ *му велú на јунáкот: "да ти пúтам, јунáче, сегá три годúна на чуздúна как си проминáл?"* [V,PM,23]; ~ *Исл'ázи дóл, сă прим'ąнú, гу пúта паш'áта* [MS,t,54]; ~ *гу пúта игýмину: "такá, такá, дóл на пóртата úма идúн калýјąр сăс инá кóш'ница смóкфи и вилú ч'ă ут тóс манастúр и б'ăл"* [MS,t,45]; ~ *утинóш' ги клáва н'ёгувит'ą хрисавикá ... на инó бл'ýду и ги дáва на измикáрката да пój да гу пúта*

[MS,t,12]; ~ *устáна з'énт'у и нив'ắстата думá и тугáс нат'ạнхá гу пи́та: "ут ш'то сój си ти?"* [MS,t,15]; ~ *ви́ди инó сф'ạти́лу на крајó с'élуту, ути́ди на пóртата, чýкна и ути́духа, пи́таха* [MS,t,15]; ~ *прúн да пój óшти на киш'énудухи́јуту, гу ви́ждa инá бáба и гу пи́та* [MS,t,9]; ~ *и дáва инá нójма, исл'áва дóл, му утфáра пóртата и гу пи́та* [MS,t,10]; **2.** 'бара согласност за нешто, се советува' ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... да им се пите уџакут,... уџакут да им са лаге! Првна да са лаге!* [ТГ,296]; **3.** 'проси' ~ *да питиш па да са раниш* (клетва – со просење да се исхранувaш) [ТГ,320]; **4. – (са)** ~ *Ристос да је тука, не са пите за тија работи, који ѓавул та буце... тија работи не са арни* (така му одговарале жените од Гевгелиско на Ст. Тановиќ кога собирал дијалектен материјал и ги прашувал за лекување на извесни болести) [ТГ,2]; ~ *ќи-с пи́тум дóма дáл' да дójдум и ác* (бара согласност) [ПК(Гăр)]; ~ *"млăч' ти! ут т'éб'ạ сă ни пи́та ш'ту прáв'ạ!"* [MS,t,11] – дијалектна посебност од Солунско: глаголот и заменската форма, што по правило одат заедно, овде се одделени со негацијата: **ут т'éб'ạ сă ни пи́та.**

пи́та f **1.**'јадење од сукано тесто, баница – **то́ч'ину'** ~ *т'á му стóрила инá пи́та, н'étр'ạ с'é ли́ри пу́лна* [MS,t,34] – регуларна замена на некогашното вокално **л** во Солунско е 'ăл', во случајот **пу́лна** може да се објасни со лабијализација; ~ *и с'éднаха да идáт; им'ăха тóч'ину ('пи́та') и брăкаш'и сфáт'ạта идúн нóш'* [MS,t,78]; **2.** 'питулица од пченкарно брашно'; **сп. мисúрна пи́та** (= леб од пченкарно брашно); **3. 'леб',** ~ *ниа имами адет: едната страна брашноту гу мјасими, една пита ја клавами на вогинот да са пиче; и ниа са прикажувами* (погрешно пишува: 'прикажуваму'), *и кој ки надвии на прикажните, земува питата* [V,PM,202]; **4.** 'неисцедено саќе од пчели се вика **пита' [ТГ,400];** сп. **мéт на пи́та** (= меден колач); в. **ѓуме́ч'** [MS,s,83].

питајнă (и: **питане**) n **1.** 'прашање' ~ *и тăрговецо навăрвил си по пăто, пак овчаро утишел в градо, от де бил тој, и с питане нашел кăштăтă му. Дур ега сă вејке смрăчило, хлопал на портите му* [V,PM,280]; **2.** изр. **нејкă питајнă** (= јасно е дека е така) ~ *нејкјă питајнă оти он тикмилј сам ни си й рăботă рăоттă* [ME(P),89].

питачка f **1.**'кога нешто се прашува, прашање'; **2.** изр.: **нејке питачка** (= несомнено) ~ *Постул ăј от ногу страни интересин, ами нејкјă питачка оти најповичкјă...* [ME(P),82]; ~ *на ва питачка му са пувăрија на чувек изридувачката на сăта патки шо имам пуминато* **[ME(P)67];** в. **питајнă.**

питаште́м adv 'прашајќи' ~ *гу врăзá кóн'ут на едúн хан и питаште́м, питаште́м најдé Кулу́фувата кăшта; гу оставúха човéците, влезé нетри* [V,PM,12]; ~ *тиа двамина питаштем-питаштем га најдоха дупката и, кога влезоха ф неа, видоха самовилин син, спиши и га цицаши царјувата мома. Тјанака им рече: "скоро да идити гори на земјата, да најдити некој стар човек, да питати, как*

можити да ми откинити от тука!" [V,PM,63].

пинте́л* m, zool. 1. 'домашна птица – машкото од двојката: кокошка – петел' ~ *кукури́кна пинт'е́литу и сă пуб'а́гнаха дјáвуле́ту* [MS,t24]; ~ *гр'е́бин' на пинт'е́лут* [MS,s,33]; ~ *и кога приближиха веки на неговата земја, тој имаши еден пинтел на конаќут, са чуиши далеку: кога ке да кукуричкаши, са чуиши дур на крај царчина негова* [V,PM,72]; ~ *и богатјувата мома, кату беши заспала и баилдисана от она вода, тогас си разбудила и вели: "мари сестру, на това магарјув цар пусти пинтел са чуи дур тука"* [V,PM,72]; ~ *пенте́л на буни́шти пặі* [ПсС(З),70]; ~ *вечерот пак за си собрат кумови и сватови, јадат, пијат. И богазјајту, колко ки бидат, сите ки дојдат на зентјут да си гостјат дур саатут на 7, и прајат и пентелот с пентелова песна* [V,PM,250]; ~ *бостанот стана кату орман, хем и врăзал либиници млого. По либиници време татко ми и вјахнал пентелот и јазе котката* [V,PM,202]; и: **пе́тăл** ~ *инă кукóшка устăна́та и идну-пе́тăл. Тúа викáле: "Тýк-тýк, тýпа-тýка-тýка, тýп-тýп, тýк-тýк!" Тúа жéјнте си рéкле: "Шó ви́ка тýка вó пéтлу? Ај д-испýлиме шó úма?" Кóа ќ-óдăт дă-ви́дăт – су-кóшу пулупéна, чýпăта стóе уздóла* [ДК,121]; има и: **диф пител** 'вид фазан', ловеле уште: **дива папија, путпулок** и др.[ТГ,385]; 2. изр.: **де́к не-пе́ăт пе́тли** (= пусто место, без луѓе) ~ *Кáк? Мójта мóма вóнка не-излéзе и тувá да-стáне. И ви́кăт двá ци́нл'ата, кăчýват-га уфпăјтóнут дă-га-уткáрат тáму, дéк не-пéăт пéтли, úмто дă-не-ј-чýăт* [ВК,283] – уште еден пример за перфективниот презент: **мójта мóма вóнка не-излéзе и тувá да-стáне** (наместо стандардното: 'вонка не излегува'); **кут некуј пител** (= се кажува за некој што се прави важен и со претерано гордото однесување, сака да доминира); **пителут не му пее вике** (= нема веќе влијание неговиот збор) [ПК(Мор)]; **кăд нáс пите́л пéе** (= кај нас домаќинот го има главниот збор) [ПК,2(150)].

пител'ка f 'направа за запетлување на облеката, копче' ~ *ела ми ела, пусестримо![дej, гиди, ветка пусестримо,[да ми седниш ду меника,[ду меника ле ду кулено,[да распетлиш де ред пител'ки* [ТГ,95]; [ПК,2(85)].

пите́лче m, zool., dem., в. пинтел ~ *Исјáа жéнта ут-мăжут мóмта нé а-сáке, гă-нéјќе. Е, що ќи-прáве: фáјќе ú-измéсуве адна бéла пýпа. И, тáа пýпа гă-тăркáл'уве. Тáа пýпа дéк ќ-óде, уф-нéкаа вудúница. Кá уддéла уф-тáа вудúницта имáло: áдно кýчинце, áдно мáчинце и áдно питéлче* [ПК2(Иц–285)]; ~ *дујдéла кăрăкóнцулта: "Чéшăл, пéшăл дивójко, утвóри-ми врáтта, ќи-ти-мóтум црéвăта". Ар-ама, кýчинцто, мáчинцто и питéлчто кăжáл: "Ар-áма, кá ќи-дójш нăмóмăта ќи-дунéсиш спрéма, сúчко ќи дóнциш, ду-чурáпче, ду-пăпýчки, ду-фустáнче, ду-сúчко ќи-дóнциш* [ПК,2(Иц-285)]; и: **петелче** ~ *момичката утишила и, кога сă вејќе убаво смрачило, испекла си еднă пепелашкă (богача) и седнала да вечерјă; на петелчето и на коткăтă давала средăтă и ги милувала, пак тја јала коринките* [V,PM,287].

Питéстата Чéшма top. 'водата извира од под голем камен, рамна плоча'; во дијалектот во употреба е придавката **питест** со значење: 'притиснат, сплескан', сп. **пита** [ЈИ,Им...,173].

питилак m, zool. 'машкото од кокошката, петел' – кога е најмало се вика **пиле,** потоа **петлинце,** па **петле,** па **питилак [ТГ,403];** в. **пинтел.**

питими́ја adj 'сакан, гален' ~ *имала чина, дос, син питимија,[син кајмитлија,[она гу дала дос, поп да се јуче,[ѓак да се чине,[она гу дала, дос, за три гудини,[и три месица,[он се научил, дос, за три месица,[и за два три дни* [ТГ,50]; ~ *о́н не́-ј питими́ја уф-со́јо;* ~ *има́ла ма́јка си́н питими́ја, си́н кајмитли́ја* [ПК,2(85)]; в. **петеми́ка.**

питинка́ f (dem. од 'пита') ~ *момичката хи рекла: "белки, бабо, најде тук една питинкă?"* [V,PM,286]; ~ *нехинăтă си миловала много, пак завареницăта ненавиждала, бахтала и ја праштала да паса оловето. Еден ден си носила за ручок једнă питинкă и, като пасла говедата, паднала хи* [V,-PM,286]; ~ *о́н утѝшал на-Сру́ма да-нале́ј во́да. Т'а́ си-тува́ри нако́н'о чеи́за и ѧлтăните и си-одн'а́ла дума́. Ма́јката р'е́кла на-ќе́рка-и́: "Е мари́ ќе́рко, ја́ ќе ти-напра́ја ѧт-чи́сто бра́шно пити́нки и те́бе ќе-та-пу́сна да-дука́раш ѧлтăни"* [ВС(Кал),336].

питлинти́а f 'место каде што се пресекуваат два пата, раскрсница' ~ *питлинти́а ви́кме, раскрăсница ви́кме, то́о е и́сто* [ПД(129)]; [ПД-(132); сп. стсл. **пѣтлıа.**

питри́ка f **1.**'кадела од волна (или памук) приготвена за предење'; **2.** изр. **питри́ки па́ѓат** 'врне снег со големи снегулки' ~ *цѐли питри́ки па́ѓат, ќ-о-нăа́ке нăдно́ч* **[ПК,2(85)].**

питрици pl.tt. 'детска забава, натпревар што се состои во истовремено покренување од земја на 4 ореви' [MS,s,84].

питроф месец* m **'летен месец кога "паѓа" празникот Петровден – јули'** ~ *јас чиних нает да кинисам за милта ми патрида на крајта на Питровјут месец* **[МЕ(Р),67].**

Питрови жеги pl 'времето од 15 јуни до празникот **Питровдин** (12 јули) народот ги именува **Питрови жеги.** Тогаш фаќаат најголеми горештини и народот зборува: "леб се пече" (т.е. житата по нивјето созреваат). Народот уште зборува дека тие дни Св. Петар ја заклал и ја ставил да се вари својата крава, и околу ручек, кога поради жештината воздухот ќе почне да трепери, народот верува дека тоа е *думан* (пареа) од неговиот казан. Тогаш обично се кажува: *"А Свити Питар ка е стакнал огинот* (го засилил огинот), *оди да, да таја крава не са сваре"* [ТГ,15].

Питро́(в)фд'е́н' m 'име на празник (среде лето)' ~ *до́јди Питро́фд'е́н' , ути́духа ш'и́ч'ки у ч'е́ркфа ... ја уста́ха бахч'а́та Ќел'е́ш'у да ја ч'у́ва* [MS,t,33]; ~ *нăпăлни́х о́чте да пла́чум. Гле́м кăм-за́вуда сă-витре́е не́кој. Мă-пушти́а, а́с тăрчум, о́ни прăпука́а, о́дум кăт ма́јка, о́ни пла́чат, ас пла́чум. Удде́ме фăф се́лто, си́чко изго́рно, жи́тишта шо и́мше суберно, Питро́вдин, не́ли* [ПК,2(Ал–358)]; ~ *пучна́а ти́й то́пуве дă-пу́кат уф-се́лта, запа́л'уват се́дбите, жи́тта. Ба́ш кул-Питро́вдин би́ше, прет Питро́вдин* [ПК,2(Мор–218)]; од Гевгелиско: **Питровдин** – тоа е *гулем и тежук* празник, зашто за него се пости, како што се пости за Божиќ

и Велигден. На **Питровдин**, покрај другото јадење, треба да се направи и **млечник** (= вид јадење од кори, на средина има млеко и парчиња од кори), за да "бидат благи" цела година. До **Питровдин** *секуј живтвар* треба да *дужниje*, ако сепак некој остане да жние и по празникот тогаш му се потсмеваат вака: *"А, он јаде вадан штркал"* [ТГ,73]; од Серско: **Петро́вден** ~ *Ра́сни, ра́сни пирину́го, ра́сни, ра́сни пирину́го,[да-нара́сниш, да-напу́каш, да-нара́сниш, да-напу́каш,[на-нив'а́сти за Вели́ген', на-нив'а́сти за-Вели́ген',[на-ирѓе́ни за-Ѓурѓо́вден', на-ирѓе́ни за-Ѓурѓо́вден', на-чуба́ни за Петро́вден', на-чуба́ни за-Петро́вден'* [ЛС(К),131].

питро́вка f, bot. 'дрво кое раѓа плодови што зреат околу Петровден' ~ *питро́вка мо́ж де-ј јабу́лка, гро́зде или кру́ша* [ПК,2(85)]; в. **петро́фка кру́ша.**

питроф-пос m 'постење пред празникот **Питро́фд'е́н'** ' – овој пост влегува во параметрите на годишните времиња (во Гевгелиско): пролетта трае од **Свети Чтирасат** па до **Питров-пос**, летото трае од **Питров-пос** па до **Мала Бугуројца**]ТГ,7].

питроп m 1.'човек што работи в црква и му помага на попот, пр. тој продава свеќи, или на гробишта со торба в рака оди кај жените и собира *куматчијна* леб за попот' [ТГ,31]; **2.** 'благајник' ~ *ка умрака́на ви́ки, ве́ли стопа́нут ут ло́зито на не́говуто пи́труп: Ви́кај на аргати́ти, и да́ј му на ни́х а́кут му, да зафа́ти да пла́тиш пиши́н ут напуко́шнити дур на пра́внити* [MV(K),314] – во контекстот има убав пример за тоа дека во југоисточните егејски говори, како и во западното наречје, предлогот **од** се јавува и со посесивно значење: **стопа́нут ут ло́зито** ; ~ *му а ва̀рза́ ра́нити, а ми су ви́но и су дӑрвино ма́сло, и гу качи́ на не́гууто дуби́ток, и гу носи́ на спита́л'а. На у́тра̀н де́н... извади́ две́ це́ли, му а да́л на пи́тропот... да му ре́ка̀л на не́гу: На́, да гу гледаш* [MV(K),277].

Питру́хци фам. име ~ *а́дно де́те шо́ и́мат Питру́хци, уф-ча́ша до-испи́јш* [ПК,2(208)].

Питру́ш м. л. име ~ *до́бар е, не́ сӑ ка́ре, не́ сӑ л'у́те: Питру́ш* [ПК,2-(154)];и: **Анди-Питруш** [ТГ114]; ~ *И ти́а са́а гу-фа́јкӑт де́тто дака́же ко́ј-утипа́ Ту́рчинут. То́о де́те ре́кӑл: "Не́ зна́м". Му-удри́ли ќуте́кут, о-пубӑрка́ли и кӑжа́л: "крицува́не". "Ко́ј-сӑ?" "Ми́цо Пӑнӑјо́туф и Го́це Кл'а́нкуф". Мо́јо та́тко са-ви́кше Питру́ш Та́шуф* [ПК,2(Кр–294)].

питу́ве* impf 'праша' ~ *зинги́ната ме́се идна-чи́ста пугача, ӑ-клава у-то́рбӑта, о́де. Гу-нӑо́жца то́ де́-дуто шу-би́л. – "Де́ка о́јш, бре де́те!" – "Де́к ќ-о́ӑм – ќ-о́ӑм, ти́ шо́ питу́вӑш?"* [ДК,126]; в. **пи́те.**

питу́лица f 'јадење од пржено тесто, тиганица'...

питум adj 1. opp. на 'див', пр. *питума круша* (круша што е калемена, со убави, сочни пло-дови); **2.** fig. 'за човек со мил карактер, што е толерантен' – кога во некоја куќа има гости, а ќе придојдат и нови, тогаш оние што се порано дојдени ќе станат за да направат место на ново-дојдените, кои за да се извинат ќе ја кажат поговорката: *"Дош-ли диви да истерат питуми!"* [ТГ,90].

питум бозил' m, bot. Sambucus nigra 'бозел', тој не е калемен, но се разликува од другиот по тоа што стеблото е празно и децата од него прават свирка (кавал) [ТГ,323].

пи́ќа́суве impf 'забележува, осеќа' [И-Г,127].

пиужина златна f 'украс од златна жица што се придава кон обетките' [ТГ,136].

пи́фка f 'јаболкото на грклаиот, го има само кај мажите' [ЛС(К),93].

пихти́а f 'засирена, згусната течност од варени свински нозе и уши' [ПК,2-(85)]; сп. уште **пикти́а** 'засирена крв' [ПК,2(84)].

пициник m 'леб печен во фурна' ~ *му дадоха кајве и пил, л'апче мăричка* (пишува: 'моричка', но 'мăра') *кату гол'ам базирґанин по мăра да јаде. Него да му даваха на темнојут еден пициник му не стигаши, ама как да исмамјат еден траговец, да му везмат иманиту* [V,PM,178] – во текстот зам. форма за прав предмет **него** (без предлогот 'на') се јавува во функција на дативната форма: **него да му даваха** (м. 'нему да му даваха'), освен тоа прави впечаток зборопед: глаголот и заменката се разделени со негацијата – **му не стигаши** ('не му стигаши'); в. '**пишник**'. Сп. 'пешт'.

пицне pf 'допре, пипне' ~ *сос бабата на пăтју как идиха, имало една река да проминат. Бабата кату беши биз гашти, здигна дрехите си нагори каде појасо, тојнака "тутуч" речи, и си закачиха дрехите и на појасот: бабин гăз на мигдан остана... еден чобан излези. Как га виде бабата, речи сос прăстот да ја пицни* [V,PM,98].

Пицур top. 'чешма од која со прекини тече по малку вода'; според Ј. Иванов од гл. **пика́ (сă)** 'се моча' + наст. –ур (сп. *чучур*); стсл. **пиканина** – Крушово, Валовишко [ЈИ,Им...,173].

пич m 'вонбрачно дете' [ПК,2(85)]; в. **пичлеме**.

пича́л'ба f **1.** 'ангажираност на луѓето кога одат надвор од своето место за да заработат повеќе' ~ *си-би́ле тримѝна бра́тќа. Две́те гулеми са лафи́ја да о́дат на пича́л'ба, пума́лту бра́те не сака́ле да гу зе́ват на пича́л'ба. Ти́ја кинисале да о́дат пупăтут и то́: сѐ гу* (ги?) *прати́ло пу ни́х* [БМ(Тр),205]; ~ *ња́ма́лиа ре́кал, са́мǫ блаґǫслóв те́рам ви́ка, ни́штǫ дру́го не́-те́рам. До́бро. И тăргнал то́а на-пича́лба. Едниǫ те́рал кăшта, дру́гиǫ те́рал ни́-вити, а: "Ас не́-те́рам ни́што. Блаґǫслóв да́j-ми и-ґǫто́вǫ"* [ЛС(К),119];~ *та́ткǫтǫ блаґǫслǫв'а́л: "Да-и́мати здра́ви и живǫт, ас сăм ста́р, ќи-у́мрам...", и-така́ на-та́м, печа́лба, тва́, ǫно́ва. По стари́нски. До́бро* [ЛС(К),115]; **2.** 'заштеда' ~ *и-с'а́ди и си ми́сли ка́кǫ ќ-и́ди уф-се́лǫ се́а. Три́ ґоди́ни ґǫ-н'а́ма и-печа́лба́ ни́што. Ґǫ-и-сра́м сеа* [ЛС(К)119].

пича́ли (**печа́ле**)* impf **1.**'стекнува богатство' ~ *другá:рто дудéк сăмăчаа, пича́л'аа, ти си-ше́тше гăзо, сјáа не́к ти сă-сме́е све́то* [ПК,2(194)]; ~ *има́л еди́н три́ си́на. Ни-да́ва ǫ-дв'а́ста дина́ра и-на-три́мата и-да-о́дат на-курбе́т. Кój ко́лку ќи-пича́ли, то́а* [ЛС-(К),124]; ~ *еди́н измѝсл'уве: "До́бро, ръче́л, и́ма кула́j нă-то́:. Ки-j пу́шчăме тру́јцăта, пу-три́ гуди́ни кój ки-до́: нă-и́ста да́та ту́ка, кój ки-печа́ле по́вике пăри́, мо́мăта ки-би́де нă-не́го"* [ПД,146]; ~ *зă не́куј пичали́л ли, зијани́л ли* [ПК,2(158)]; – тој што живее сам вака го објаснува својот статус: *"немум никакув субаша, па да ми праве тиртип и куманда, ка да работум. И ако са мăчум ама знам биле за когу пичал'ум"* [ТГ,286];~ *де́тто не́ о пу́штат. Нă-де́ут му-ви́кат: "Шó са́киш ќи-ти-да́jме, де́тто*

не-о-пýштиме". И кăжáл: "Шо сá-кум!? Пáри ќи-ми-дájте". "У-у дéдо, тóа нéка-j рăбóтта". Едúн тувáр лúри му-нăтувáруват нă-măгáринцто, дéут стáне, си óде. И пичăлúл дéут [ПК,2(Крец–299)] – уште еден случај за перфективен презент: **дéут стáне, си óде** (м. 'деут станува...'); и: **пичéле** *~ двájс гудúни чувéк, нă-акăл ej гáаре, сáм пичéле* [ПК,2(183)]; *~ нé зăвúдуви нă-кумшúјте тýки стéгни гăс, пичéли, дă-вúјш кá сă-пичéле* [ПК,2(195)]; **2.** 'се здобие со нешто што му е потребно' *~ па идéн сиромáх бéши, úмито му Лáзар, тóа па си вăртиши до пóртата нéгува, ем úмаши рáни, и пичáлиши да си најáди ут рóнкити шо паѓáле ут трапéзата зингúнцка* [MV(K),-274]; *~ и óн фатú да угладнýа, и си утúди, си главú на идéн ут тóа céло, и му пуштú да пáса прáвците уф урмáнут. И пичáлише да си најáди ут кужýрити шо јадéле сфúните, и нéкој нé му давáле лéп да јáди* [MV(K),281]; **3.** 'се труди' *~ па Мáрта си чистýаши кýќата, имáла нóгу рабóти, застанá и рéкла: Афéндо, нé ми жáлиш шо ми а устави́ сéстра ми сáма да рабóтам? Гуворú Исус да а ричé на нéа: Мáрта, Мáрта, пичáлиш и си размăтиш óмут за нóгу рабóти, идéн сáл трибýва* [MV(K),292]; **4.** 'сака, настојува' *~ на тóа врéми, застојáл Исус на иднó мéсто пóле, и нóгу Ученúците нéгови, и нóго л'ýди и сфéт, ут сăта Јудéа и Јеросáлим, шо дујдéле да му слýшат, и да сă лекýват ут бóлкити, и шо сă мăчúа ут тéшката бóлка дјáволцка, и си лекувáа. И сăти л'ýди си пичáлиа да сă фáтат ут нéгу* [MV(K),303] – проширена употреба на предлогот **ут** наместо 'за': **пичáлиа да сă фáтат ут нéгу** (м. 'сакаа да се фатат за него') – за ова в. во граматичкиот дел; втора посебност претставува употребата на именка како определба на друга именка: **на иднó мéсто пóле** (м. 'на едно рамно (полско) место'); **5.** 'даде' *~ владиката пак му вели: "ади господине, јазе ке да му купа една книга, и за ајлăци Госпот пак ке да печали"* [V,PM,-37].

пичáлка f 'летна кујна во дворот каде што го печат лебот или друго под вршник, а кога е студено таму жените прат'; *сă вúке и* **пичáло** [ПК,2(85)].

пичен adj 'нешто што било на силен огин' – сп. **пичена прс** (земја што била на оган): во вршник ќе испечат *бела прс*, или како што ја викаат *ума*, таа се сипа во благо вино (шира) и се меша за да не се расипе **пикмезут**... Ако во една каца има 30-40 ока шира, се сипа четири до пет ока *пичена прс* [ТГ,356]; *~ рéкал на нúх: Имати нúшто за јадéни тýка? Па óни му а дадéле на нéгу рúба пичéна иднó пáрча, и ут вóсук пчéла мéт* [MV(K),335] – посебности: употреба на заменската форма *нúшто* наместо 'нешто': **имати нúшто за јадéни?**; друго: нерегуларност во родот: **рúба пичéно иднó пáрча**; и трето: употреба на именка како атрибут на друга именка (образец позајмен од турскиот јазик): **ут вóсук пчéла мéт** (м. 'пчелин мет'); *~ пăк на дрýгиј дéн порăнчеа, л'áп да мјáси, да гу пéчи, ама да é ниту печéну, ниту непечéну. Самовúлите отúдоха* [V,PM,132].

пичејне n 'јадење, пр. месо, што е приготвено на огин' *~ дали знајиш, бела Радо,[оти сакум да-т уставум,[оти не си јубава,[куту првната гудина?! – Аман море, лудо младо![како да сум јас*

јубава:[тешка куќа на мен стоје,[мисејне, пичејне – сѐ на мене [ТГ,350].

пичéнка f 'клас од пченка со зрна' (Фурка), во Патарос: **кубáк**, во Николич: **мáл'ка**.

пичéта f **1.**'крпа што се става под брадата на малите деца за да не се валкаат' [MS,s,83]; сп. **ѓуслу́к**; **2.** 'тенка шамија' ~ *ни́ѧ ќи им да́дме ца́ло (сре́бърна па́ра), алтӑнче, зама́нска па́ра, и цвéќе и ќи́тќичка (къ̆рамфи́л'че), въ̆рза́ни ус цъ̆рвéн ко́ниц, сус въ̆ра́к; бухча́л'к: кушу́л'а, га́шти, ри́за, чивре́ (пъ̆чéта), чура́пе, въ̆ркузу́н* [ИГ,116].

пи́ч'ка* f 'женски полов орган' ~ *"дирминц'и́јата – вили́ – т'ѧ иба́!" "уд'é зна́ш'?" – вили́; "пи́ч'ката – вили́ – вр'ӑви!"* [MS,t,78].

пичлиме n 'дете родено надвор од брак' [ПД(117)]; в. **пич**.

пи́ш interj 'извик за терање мачка' ~ *нъ̆ вéчъ̆рта съ̆-збра́ли и сидна́ли да-вичéрат. Ку́чиншто чини́ло: "ѓауѓау, са́кум а́но пáрче лéпче!" Ма́чиншто, и о́но мја́фке, са́ке. Та́а мо́мта пъ̆ му-вéле: "Пи́ш, пу́ста, нъ̆-мéн ма́јка мја:-мисú, нъ̆тéп н'а:-мисú. Нé ти да́м"* [ПК-,2(Иц-285)].

пишáк (и: **пишá**) adv **1.**'одење пешки (не со превозно средство)', в. **пеш** ~ *тогас детенто стана право и рече на мајка му: "мале, јазе за пода на дјадо ми на гости!" И зема татковата му сабја, и тръ̆гнал пишак да хожда* [V,PM,207]; ~ *ут-ту́к ду-Сру́мица сѐ пишáк о́дъ̆х, ка́ би́х по́мла́т; съ̆-ви́ке и пишá* [ПК,2(85)]; ~ *си-дујдé пишá;* ~ *на пътјо как въ̆рвиши, и достигнал еден калугер, пишјак и он ходи. – "Ора кали, патер! Каде Бог повели ки ходиш?" И калугеро му и рекла: "Бог да ти прости чендо! Јазе си не знај дека ки ходам"* [V,PM,161] – уште еден пример за нарушена конгруенција: **калугеро му и рекла** (субјектот во м., а л-формата во ж. род); ~ *шо ув селто ако кондисат Турци и нејќјат да оат пишак ду друго место* [ME(P),73]; ~ *кату чу царјут, млого си нал'ути и от јад пукна. Тогас чамурциата зева кон'ут, ја окачува нивјастата, и чаморциа пишак отидоха на татковината му* [V,PM,234]; ~ *ми измами, Каранфил'о,[ми измами сата стока,[сата стока, сате пари,[дај ми, дај ми Каранфил'о,[баре половинта пари,[да си купам брза којна,[да не јодам, Каранфил'о,[да не јодам сирак пишак* [ТГ,173]; сп. *јаја́н хо́д'а* (= пешки одам) [MS,-s,83].

пишак* m (човек што оди пешки, пешак) ~ *тука има мос и за пуминувајнто преко не плајќјат сал пишаците* [ME(P),72].

пишáјне n 'резултатот кога се пишува' ~ *уф-цъ̆рквата шо пéат, сѐ знáм. Зѧ пишáјне нéшто – нъ̆ мо́жум. Го́спут да гу про́сте, ќи ре́чше: "ја́с нé знáм, ба́ӑпта а питáјте, о́на сѐ знáе"* [ИГ,119].

пи́ш'и impf **1.**'црта букви, ноти, знаци, со коишто се предава некоја содржина – пишува' ~ *нај-ма́лкојут, кату зна́иши ма́лку да пи́ши, оти́де на еди́н гол'а́м базирѓа́нин* [V,PM,20]; ~ *му пи́ш'и ина́ кни́га ч'урбаџ'и́ја на Аркуду́т' и му пи́ш'и н'е́тр'ѧ...* [MS,t,17]; ~ *дѧ ти пи́ши ду́мӑтѧ, как вр'ӑвиш* **[ПсС(З),64]**; ~ *ја з'е́ иди́н кихајá (ч'е́лингата) за графе́а, за граматѝк гу з'е́; фáти да пи́ш'и на ки́хајата, фáти да му бир'е́ иса-*

п'а [MS,t,68]; ~ *му вили́: "зна́ш' да пи́ш'иш'?" "зна́м!" – вили́* [MS,t,-68]; ~ *ја з'е́ва нас кни́га Анг'елус Кири́ју, му ракч'е́хнува, му пи́ш'и, ина́ дру́га кни́га му да́ва* [MS,t,17]; ~ *пи́ш'ам сăс. мела́н', сăс мо́лив* (= пишувам со мастило, со молив); и: **писа** ~ *тјанака седнала, писала едно писмо на татка и така: "тате мој, царју, три керки си имал, трите причуени по сичката земја: двете от умот да ги извадиш"* [V,PM,63]; ~ *Исус пак сă навиде́ до́ло, да су прăстут си пи́саши на зе́мнјата. Ка си чика́ле ви́ки шо му пи́таа на не́гу, си застана́* (пишува 'растана' – евидентно дека се работи за печатна грешка) *про́стум, и ричé на ни́х: Кój ут ва́с не́ма гре́х, то́а не́ка фăрли ка́мин на́при наврạс не́а* [MV,K,316]; **2.** 'се чита (може да се прочита)' ~ *виде́ на чешма́та да пи́ши едно́ пи́смо така́: "кój не́ ки пи́ị от та́ја во́да еди́н та́с, мăж не си бро́и, от же́на по-олча́к ịе!"* [V,PM,122]; ~ *И мо́мта има́ла-си пуртре́т, о́ште ка́ е-би́ла мо́ма уфба́штината кăшта – сăшто кутý ка́ е-би́ла. Ту́рăт-гу пуртре́тут фуфка́ма́рта и пи́ше нă че́шмата: кój ки до́јде миштури́ја, ки-пи́е, ки-ја́де, па́ри не́ма дă-се-зе́ме* [BK,283]; ~ *жената кату ја чисти харно кокошта, кога гленда гол'амото дете, на кокошкината глава пишиши, ча кој за ја јаде главата, цар ки си чини* [V,PM,231]; ~ *гу зạкла́л'е и не́го – три́јздéвит – и то́а дéтто дéк стујáло, пукна́ло (ґа́вулут би́ше то́а) – чти́рсăт. То́а, шо пиша́ло на́ гла́ăвта: "уд ва́а гла́ва чти́рсăт ду́ши ки зăг'и́нăт" – зạгина́ле* [ИГ,112]; ~ *сид'ă ина́ фо́тографи́ја и з'е́ и до́јди думá, сă разбул'á ут нузи́ кајмо́ ... пи́ш'и ysám' фо́тографи́јата* [MS,t,9]; ~ *којна му е дошал, мале,[него си гу нема![на којна на седло, мале,[книга бела книга,[јуф книга си пише, мале:[Руша нек се мăже,[Руша нек се мăже, мале,[мен ним да ме чеке* [ТГ,38]; ~ *цáр'у ви́д'ạ та́му, ш'ту пи́ш'и на кино́тита́та кла́јạнц, гу пи́та визи́рину: "то́с кла́јạнц заш'то́ крăф тич'е́?"* [MS,t39] – испуштен е предлогот **од**: **то́с кла́јạнц** наместо 'од то́с кла́јạнц'; **3.** 'заведе, стави во некој список' ~ *н'ă зака́раха дур у Сулу́н на ту́мбата, там н'ă пи́саха пак аш'ќе́р'ạ* [MS,t,2]; [MS,s,83]; (= нè запишаа, нè повикаа повторно во војска) [MS,-s,83]; ~ *пе́дăсăт сă пиша́х то́ѓи; ко́лко, ца́л ве́к сум извăрве́ла, ич не́ зна́м. Уф Со́лун, ја́, куту са́а, зăу́мина, сè са́ма* [ИГ,121]; **4.** 'претстави' ~ *и пак трети пăнт отиде мајка му, ја проси момата от царјут. И царјут рекла на неа: "пот да му кажиш на сано ти, да си пиши иманиту и стоката: ако има колко мојта, тогас веки за му ја дам момата!"* [V,PM,197]; **5.** изр.: **ако го видиш, да го пишиш** (= никогаш веќе нема да го видиш) ~ *хизмиќарот, кату не имал пари да плати на ханот, зева кон'ут и му вели на ханџиата, ча за пој по чаршиата, да тера детенто, и ханџиата поверова и гу остави. Хизмиќарот, кату излезе вунка от ханот, ошти еднош ако го видиш, да го пишиш* [V,PM,238]; **пишат кăсметјут** (наречниците) = ја одредуваат судбината ~ *оновá вéчер нá сиромáхо женáта му родúла еднó мóмче, и нáречниците дојдóха та му пúшат кăсмéтјут* [V,PM,145];~ *дојде време, родила едно дете, името му туриха Мајдон. На трите дни дој-*

доха наречниците, да му пишат кăсметут [V,PM,73].

пи́шин* adj 'заведен, зарегистриран' ~ *тру́јца си́на и́махме. И, дујдé ре́т, а́јде ста́рјо, све́куро ги-ра́здили́, убуви́на ка́квó. Му-купи́ ни́ви уд-Ра́дуво, ни́ви му купи́ и ут-ту́ка, му-ра́здили́. Пу-два́јсе де́кара ни́ви му-ддé. Нă-на́с супре́, е-пă и́ма и мăсра́ф, о́сум де́кара супре́ме на ст рте. Ама тира́а гро́бнина, а́рно а́ма та́тку-мо си-нăпра́ви́ по́тпис, си-чини́, о́ти врăс-то́о де́те сă-пи́шини ни́вте. Ја́ ко́лко умра́зи́ј, сја́а не́ј'кат дă-сă-ви́ит* [ПК,2(Иц-286)].

пиши́н adv 'прво, на самиот почеток (порано во споредба со нешто друго)' ~ *и ка́то шо се це́пат во́јте шо испагја́т ут Обăр пишин на две реки* [ME(P),78]; ~ *оти он имаше нает пишин да ода на идно руско село кăд иден му другар* [ME(P),67]; ~ *ут дека пу тро зафајкја́т да завăртуват пишин на југ, напкум југ и угри- сла́нца* [ME(P),70]; ~ *пиши́н ќи до́ăт лина́рќи, дваја́јсăт же́ни (армасáрќи) пу мăле́чќут ниша́н. Де́сит ду́ши армасáре; све́курут, де́вирут, ќи дуне́сăт алтắјне, па́пу́ци, купри́нин ка́врăк, шăми́а, ко́лба, се́нка, спăле́то* [ИГ,116]; ~ *мă зăстăна́а на вра́тта уф мо́мчто, испăдна́ све́курут и свă-кăрвăта, ми дăдéа еди́н ле́п прăд ме́не, мă прăчика́а сус ле́п, му сă зăкла́јна́х три́ пăта, им бăкна́х пиши́н на ни́х ръка* [ИГ,117]; ~ *и му рече: "зашто́то ка́де се смеиш и там плачиш?" – и ца́рско бостанџијче му кажа: "ки ти питам јаз пишин да ми кажиш и напкум јаз ки ти кажам"* [MC(B),94]; ~ *т'а́ му р'е́ч'и: "ми сă в'ăсаш', да ид'е́ми пиш'и́н, да пује́ми, ат с'е́тн'ą ц'а́л в'е́ч'ар сă то́ја!"* [MS,t,68]; сп. во Речникот од Зборникот на Верковиќ: **пешин** 'аванс' [V,P M,376].

пишко́та f 'вид бисквит' ~ *ни́а си-пра́вăхме до́ма са́ми пишко́ти, о́ни сă куту пандуспа́н, са́мо ќи-кла́јш три́-шти́ри ла́жи́ци бра́шно по́ви́ке* [ПК,2(85)].

пишкул'а́к m 'навредлив збор, мрсолко' [ПК,2(85)].

пишма́не (са) impf (pf) **1.** 'се враќа, не го прифаќа она што пред тоа го уговорил, односно го замислил' ~ *папади́јката му ве́ли: "да гу изго́ними!" – "Да гу изго́ними, ама фа́ша царву́ли ки ми изва́ди от гъ́рбо. Ту́ку а́ди на те́шки рабо́ти да гу ту́рими, он да си пишма́ни и да побе́гни!"* [V,PM,127]; ~ *и-о́н без дă-пи́те ни́што, прăко-ни́х пуми́не, зе́ме о́јгин и-о́де ду-ắдно ме́сто. Арно-ама, по́сле са-пишмани́л, ричел: "Зăшо́ гу-зăма́х ара́м то́ о́јгин, зăшо́ не́-ј пита́х да́ли ку-ми-гу-да́дăт?" Па́к сă-вăрне ка́де-ни́х и-им-ви́кне* [ПД,168] – присуство на презент од перфективни глаголи: **па́к сă-вăрне ка́де-ни́х и-им-ви́кне** (наместо: 'па́к сă-вăрну́ве, вăри́не ка́де-ни́х и-им-викну́ве'); **2.** изр.: **пишман са чини** (= се предомисли, се откажа) ~ *Лил'ана за ръка ја фашке,[и што си веле ем гуворе:["Попуве, млади ќакуве,[си убрнајте друґут лист,[куту за винчајне младенци,[оти бах умрин – јуживех,[пишман се чиних не јотидех* [ТГ,214]; ~ *кадија́та фати́ да ви́ка: "на́нсај, ве́ки немо́ј сви́риш!" И то́јнака му ве́ли: "е́ кадија, ја́зе кајдија́та дурде́ не́ исвăршем, не́ на́псувам!" Така́ и кадија́та пишма́н са чини́ от сви́рката* [V,PM,127]; исто: **пиш'ма́н за ста́ни** ~ *ви́каш'и: "кутри́ за в'е́ни ут ма́с лăскавáта прăс пиш'ма́н за*

стáни и кутрú н'éма да в'éни и нóс пиш'мáн за стáни"! [MS,s,83] – во извадокот имаме присуство на лексичкиот архаизам **кутрú** 'кој', сп. во рускиот јазик; ~ *и тăj отиде на воденицата при негов побратим, при младата самовила, и ја вели: "Ej побратими! Мja пусна на партал мајка, ама млогу пешман станах, што не зех алтини и сребро, што ми даваши. Земах тасот, и, кату идех на пăнтjут, гу удрих от земjата, гу разбих* [V,PM,277]; ~ *и пишмáн стáнал и тăргнал дă-гo-бáрă. И, шетájки гo-нáшал дo-дăрвoтo мăртăф* [ЛС(К),116]; сп. **пишмáн сă-чинúл шо сă-рудúл** (= се кажува за многу флегматичен човек) ~ *нóго мăрзăлúф, о-мăрзе шо óде, а нé пă дă-рăбóте* [ПК2(188)].

пишманлăк m 'откажување' ~ *ама дă-знájш пишмăнлăк дă-нéма* [ПК-,2(86)].

пиш'нúк* m 1.'леб печен во фурна **(пéш'т)'** ~ *вúкат пиш'нúциту ут н'éтр'ă ут пиш'тá: "jáла, хýбава мóма, да н'ă звáдиш', заш'тó за згурúми!"* [MS,t,63]; ~ *му вéли на човéко: "é, што сáкаш сегá да ти дадé кутúата?" И тój му велú: "сáкам л'áп!" Тогáс дjáволат гá чукнá сóс прăчката еднóч и га вéли: "úзвади, кутúа л'áп!" И кутúата извадú две-трú пишнúка л'áп* [V,PM,148]; **2.** 'вид тестенина од пченкарно брашно' [MS,s,83]; Ј. Иванов со истиот корен го поврзува и топонимот **Пишниковици** (ниви во реонот на Орјаховец, Серско) [ЈИ,Им...,173]; сп. 'пешт'.

пúш-пúш interj 'извик за терање мачки' [ПД(126].

пишталка f 'играчка со која свират децата' ~ *Дăштарчинката, като погол'ама, скрила паритjа, ... и тă такмила сичкитjа потрăби на кăштăтă... Синчато кога попорăснало, пак го питала: "Да си имаш, брача, пари, што кý си купиш?" – "Пиштáлка и пушка, сăстричко"* [V,PM,-291].

пиш'тóф (и: **пиштох**, односно **пиштол**) m **1.** 'механизам за пукање со мали куршуми, пиштол' ~ *с'éтн'ă ут мрăва вр'ăм'ă ш'ту царýваш'и óш'ти изл'ázи иднó михáнима пиш'тóф* [MS,t,39]; ~ *и си опашú сóс пиштóха и пýшки* [V,PM,111]; ~ *и што си веле младо jабанџијче пијано:["Седи сус здраве, тенка Малишовка jубава!"[и што му веле тенка Малишовка jубава:["Оди сус здраве, море, лудо младо, пијано,[оди сус здраве, море, лудо младо, без пиштоле!"* [ТГ,156]; *Дéтто му-вéле: "Jác рăбóта пáлăм". – "Арно, élăj! Кú-сă-пăзáриме. Кóлку пáри сáкăш нă-гудúнта?" Тúа си-рéкле: "А, нéма дă-сиóде, нáшо дéте кú-бúде". Кóа дóшăл нă-дéсет гудúни си-купýва идну-пúштул* [ДК,127]; ~ *úмăше трú партизájне тáм, гу свалúја ут-кубúлта сăмáрут, гу скинáја ... извадúја трú пúштoли, ги клăдéја у-сăмáрут и трú книúги и ми ричéја: вjájни-а кубúлта сéга óди у Бúзуву. Кá-кúóдиш ду-Бúзуву адин-стáп пукубúлта дă-и-замúниш Гăрцте* [БМ(Сар),204]; **2.** изр.: **гóл пиштóл** (= тој што нема материјални добра, бедник) ~ *мójта нýка тăкá сă мăжú зă адúн гóл пиштóл, сúн ми цéл живóт ги ráне, ги тăгăрéсуве* [ПК-,2(157)]; **стáна пиш'тóут** 'кога пенисот има ерекција' ~ *ни муж'á да трапú, сă надý, стáна пиш'тóут ('пúлката') и сă прузвáла ('сă устрамутú')* [MS,t,78].

пишýва impf, в. **пиш'и** ~ *л'у приближиха крај нас касаба, фати Зарзавил*

пишува една книга на татко му да знај, как син му иди [V,PM,156]; ~ *на писмо́то пишу́ва: "Тва́ д'а́ти шо-ќи-до́јди, ква-ќи-си вра́тa да-го-пого́бити". Да-го-пого́бити дете́то, пи́ши на-же́на-му. То́ј се́а го-те́кнало о́ти има́нито да-му-ја́ди, на́ли на́решни́цити го-ре́ко́а тва́* [ЛС(К),-108] – во контекстот имаме употреба на номинативната заменска форма **тој** наместо дативната 'нему', исто така кратката форма за директен предмет **го** наместо дативната 'му': **То́ј се́а го-те́кнало о́ти има́нито да-му-ја́ди (место 'нему сега му текнало...').**

пишу́ги pl **1.** 'клобурци, меури што се подигаат кога врне дожд'; **2.** fig. 'за некој што се држи многу надмено' ~ *ка́ се́-ј надо́л али́с пишу́га* **[ПК,2(86)].**

пиш'ќу́н'* m **1.**'патос пред фурната на кој се остава лебот (пред или по печењето)' ~ *има́ш'и ина́ пе́-ч'ина гӑска ут вӑнк на пиш'ќу́н'у* [MS,t,56]; **2.**'покренат, дрвен дел, испуштен напред пред дуќан или продавница' [MS,s,83]; ~ *и дика́нто и́маа пишќу́не; сӑ-спу́штаа дӑ-сӑ-зӑтво́рат у́буво, а ут кра́јта и́мше дӑска дӑ-мо́јш си-се́дниш* **[ПК,2(85)].**

пју interj 'повик, подржување на звукот што го испушта орелот' (во случајот кога бара вода) ~ *детто зготвило месото и водата, и качило врӑз оралут, и оно са качило. Одешчими са, кӑде викнувал оралут "га", му давал месо, кӑде – "пју" – вода* [V,PM,270].

Плавилата top. 'место покрај Крчово, Валовишко, таму пререле, прочистувале руда' [ЛИ,Им...,174], сп. гл. **пла́ве** 'испира алишта по перењето со сапун' (во источните говори).

пла́ве impf 'се движи во вода со мавтање на рацете и нозете, плива' [MS,s,84]; и: **пли́ви** ~ *дојде́ дру́г еди́н човек, гу здигна́ от гими́ата душма́нинот и гу удри́ не́три аф море́ту: и ка́ту не́маши дӑската сос не́гу да пли́ви, си одави́ аф вода́та* [V,PM,24]; ~ *тојнака киниса да иди пу морету, мајка му на дома са вăрна. Он как плаваши на морету, гу беши фăрлил аф една ада на сухо, наедно сос копанката* [V,PM,89] – проширена употреба на предлогот **на: пливаши на морету** место 'во морето'.

пл'а́вн'а (и: **пл'а́мн'а**) f 'помошна просторија во која се чува храна за стоката, плевна' ~ *гу з'е́ва но́с ку́цур, сӑ затфа́ра у ина́ пла́вн'а н'е́тр'а и фа́ш'та да ра́бути* [MS,t,20]; ~ *за ха сúгнат у пл'ӑмн'ата, за ту́рнат пл'ава́та, зӑса врӑнат на враш'и́луту* [MS,t,67]; ~ *и-то́ј зна́ј да-лӑжи и-то́ј. Еди́н в'а́тар ду́е, стигну́ват до-една́ пл'а́мна, шта́ла, шо́-е би́ло, рас-ту́рана. Зна́чи мо́жи да-се-скло́ни н'а́ко*ј. *"Ја́, ту́к ќе-вл'а́зими", ви́ка Насрадúн* [ЛС(К),130]; ~ *и тја си разедила, да отиде вӑнка от селото, на една пл'амн'а да спии. Ја запали пл'амн'ата, ја згорја. Утрината га глендат сел'аниту комабашиовата пл'амн'а са изгорјала* [V,PM,209]; и: **пле́мна** ~ *уднáтре има́ја: тримо́ј, уда́ј, чӑрда́ци, мутла́ци, ќира́ли, муса́ндри и дула́пи. А уднадруф: гуле́ми двуро́ј, ӑро́ј, пуја́ти, кучи́ни, пле́мни и гуле́ми ӑмба́ри* [ДК,154]; ~ *Мустáфа му-ре́кӑл: "Аирли́а не́ка-ти-е, но́гу дӑ-ти-жи́ве, а́ма и́мӑј нӑ-на́мет: мӑла́чкӑта ти-ӑ-прудаду, ӑ пле́мнӑта, а́мбӑру и Ими́н не́-ти-прудаду"* [Д-К,154].

пладн'е́ pf 'се одмори по ручекот', в. **пладнуве** ~ *на про́јма за пу́сна о́луве́ту да пладн'а́т* [MS,t65]; ~ *и*

га дојдеха до стредја пăтјут на една ливадја, изл'азоха тамо да пладн'ат. Тогај дјадото му вели на дјатенто: "е сега, сину, што сакаш – дали нивјастата ки земиш, или 40 товари алтуни?" [V,PM,174]; ~ *"Чин ми са, Боже, бọсил'ák,[чин ми са гóрạ зелéнạ!"[Кạк сạ дạвójкạ молúлạ,[тăj ми бọсил'ák нарáснал,[пọд нéго óфци плáднахạ,[пọд нéгọ л'ýди седáхạ* [ПсС(З),71]; ~ *утринта фатил пак работата му, да паси овците. Еден ден отиде на полету отдол еден брјаст, да ги пладни овците, и тој легна да спии. И на сонот дојде еден голуб да му вели: "е, да знаиш тука, што лежиш, отдол тебе шо има?"* [V,PM,170].

пла́дне n 'средина на денот', в. **пладнина** ~ *Ká бигáме ли? Пáсăхме ниспóл'то. Гăрцте уз-дóл ká нăстăпваа, сă-глéјше бил' ká úдаа. Нúạ фăтúме дă-бéгме, а пă уд-дóл адни́ бýгарски вујнúци тáм нă Гăрдúшто нáше, нăт-сéлто прăпукáа. Тăмáм нúạ дукăрáме нă-плáдне мúските нạ-плăднúшто кулу двăнájс сáато, глéдме кóл'те тувáрни* [ПК,2(Пос–290)].

пла́днина f 1. 'времето околу ручек, кога сонцето е највисоко, пладне' ~ *И, ут-Кýкуш нúạ цéла вéчăр пăтувáме. Сăбájл'то... адна жéна мăлéчко дéте нóсе уф-рăцте и, гу-турú пут-пăто ду-áдни тăрне... óна бéге нă-гóре. Аа-а, устăвú-го дéтто, прăд нáс, нă-дéне нă-плáднина и, бéге* [ПК,2-(Пос–222)]; ~ *уф-гулáчкăта курú-ă, скрúшно, ни нă-адúн гулчáниц дă-нé кáже, двájсе и шéс дéна нăглидá тáмă. Вéчăр ки-ни-дунéсе лéп, сăбáле пá ки-дójде. Аднá дéн вúке, плáднина бúше: "Ајде, ричé, вáдăн гáре мúните"* [ПД,173]; **2.** 'ручек' [MS,s,84]; – кога сонцето ќе се искачи пет до шест *устена* или *куприли*, тогаш е време за *рачок* или *пладнина*. Работниците во тоа време ручаат, а потоа малку подолго одмараат' [ТГ,10]; **3.** 'одмор попладневен' ~ *рáнуту пасúх улóити кóлку двá сахáти, сéтн'и спригнáх, урáх, испучинувáх, ми-са-пријáди, запрéх улóиту сиднáх, си-најáдух, пák урáх, сéтн'и г'и пустúх улóиту на-плáднина* [ВБ(Нег),339].

пладнуве impf 'одмара на пладне (под сенка)'; сп. – местото каде што пасат овците и каде што има направено чардак да **пладнуваат** овците, каде што ги молзат и млекото го подсируват, односно каде што овчарите одмараат се вика **бачило** или **мандра** [ТГ,376]; ~ *тáм плăднувáме. Жéшко, óгин, сă-вúке, гóре. Адна жéна мăлéчко дéте нóсе уф-рăцте* [ПК,2(Пос–290)]; ~ *И кá дујдéме уф-Кýкуш, видéхме нóго вујнúци. Рáнини, нóсат сус-кóли. Сáмо вујнúци рáнни рăзнóсувăт гáаре. И, ут-Кýкуш нúạ цéла вéчăр пăтувáме. Сăбájл'то уф-Алéксуво усăмнáме. И тáм плăднувáме* [ПК,2(Пос–290)]; ~ *Нúạ уттáм сăбáлинто фăнáме Пупóво. А дно сéло Пупóво, а тăкá-ј, нис-стрéт нéго зăминáме. Тáм áдни гулéми брéстуве úма, тáа крáј. Já óште сă-глéет тáм уд-Дójрăн. Чéшма тáм, пá сă-плăднувáме. На длăгуто удéне трéба дă-плăднýвиш. Плăднувáме тáм, кá сă-залăдú, вéчăр тăргнáме тýка на-кăде Билáхца-ј тăвá, Пурój дéка-ј* [ПК(Пос–290)].

плајкја* impf 'дава пари или друга вредност за нешто што купил или добил' ~ *тука има мос и за пуминувајнто преко него не плајкјат сăл пишаците* [МЕ(Р),72]; ~ *субăштă гу плајкăт бегут и јăрăцијте: две килă житу и 1 ичумен* [МЕ(Р),87].

плáјна f в. **плáднина** ~ *си дóјди ч'урба-џ'ијата на плáјна, ја пúта ж'ината-му ...* [MS,t,18].

плак m **1.** 'кога некој, најчесто од болка или навреда, испушта солзи, плачење' ~ *дéтто ќи-си-уздăрвéе куту нúшто, тú ќи си устáниш ус-плáко* [ПК,2(195)]; ~ *нéјкум плáк уф-кăшти, дă-знајш* [ПК,2(86)]; и: **плач:** ~ *да му вéли на нéгу: Пријáтил, кáк си дујдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба? Па óн му падná тéшку. Тóга ричé цáрот на измитчúити: Вăрзájти на вóа... и извадéјте тáму шó-ј плáч и трисéнуто зăбите* – [MV(K),270]; ~ *му дадé едúн хáрин кóн и парú бéз брój и дрýги дáрови, и сос млóгу плáч гу úспрати* [V,PM,25]; **2.** изр. плáко **мо-ј нă-нóсо** (= се кажува за дете што лесно, за ситници се расплакува) **[ПК,2(188)]**.

плáка (в: плáче) impf **1.** 'гласна реакција пропратена со леење солзи на човек што доживеал некаква несреќа **или неправда'** – ако плаче некое дете за да го смири мајка му ќе му зборне: ~ *"Ја го дедо Бужúќ иде. – Ако не молчиш, ка ки чује оти плаќиш, ки са нал'уте и не ти дунесуве ништо!"* [ТГ,84]; ~ *још-те глăтнувајќи и душа си даде,[ej што си ли веле, Стујан, млади Стујан:["Мале, мила мале, ти стара душманке,[сама што ќи плаќе невестина мајка,[сама што ќи плаќе, и ти с неја плаќи!"* [ТГ,99]; – на крштевката кога го даруваат детето, кога оставаат по некоја пара покрај пернúцата ќе речат: ~ *Ајде, гулемо да пурасне, братче (или сестричка) да си купе;* ако детето молче ќе продолжат: *гледиш ли гу, укубетут нијединl Сè разберуве, па види ка молче за пари!*, ако пак плаче: *бре, бре, бре, ки се каже дека е! И оти бил јунак, па знајал да плаќе. Ох, ох! Грубутија нијадна! – Укубет и грубутија* – така викаат за да не го "урочат" [ТГ,116]; ~ *тąкá ишмé кą спáле, кą плąкáле и двýјцта, тóа дéтто кą плąкáл, сăлзите ут óчте прăку пéрницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112]; ~ *донсéха тија пет души, сè малки от 13 години; как почнали да плакат на кунакут* [MC(B)75]. Во контекстот што следува е регистрирана интересна форма за 2 л. мн. импер.: **плакасте м. 'плачете'** ~ *ним плакасте, лăжа е, одејте на селото, ва не верувам да е истина* [MC(B),80]; **2.** – **(се)** 'се жали' ~ *пo-пăтут кoгą-гу-стигнá вóлкут и-фăтú лесúцăта дą-му-се-плáка нą-вóл- кут и му-вúка: "Ах, кумо-вóлче, глáвăта ми-ą-скăршú вудиничá- рут, ми-истичé мóзукут"* [BM(Cap),316].

плáка f **1.** 'дел од плугот што ја отфрла земјата кога се ора'; **2.** 'училишна табличка што ја користеле учениците во минатото' [MS,s,28].

плáкани (и: плáч'ини) n **1.**'чинот кога болката, односно тагата се изразува низ леење солзи – плачење', в. **плак** [MS,s,84]; ~ *детету, кату гу загуби кадроту, фати да плачи и сос плакани отиде дома, вели на Цăрнодреха: "ах, жену, на меника млогу јазăк са чини, си гу загубих кадроту!"* [V,PM,52]; ~ *вéл'ам на вáс шо уф Анадóлот и уфдéка заóги слăнцито нóго лýди ки дујдéле и ки си намéстат... ки си хóдат на тéмно надворéшн'ото, тáмо шо и плакáнито и шо си кăрцат зăбите* [MV-(K),265]; **2.** 'жалење' ~ *лешúцата фатú да си плáчи нóгите и: "óх, носúнки, носúнки за плáкани, глáва*

за трóшени! Тáтко ми не бéши кадúа дá сăди, јáзе штó сáках кадúа да си чúнам и да сăндја човéк и змúа?" [V,PM,139].

плакéнда f 'пита од пченично брашно'; сп. **крáш'ник**, односно **тóч'ину** [MS,s,84].

плакне impf 1. 'кога нешто (алиштa или др.) се испира со чиста вода, пр. по перењето со сапун' ~ *трăгнаха, отидоха на гората да ловјат. Пак он, што си плакн'аши устата сос една река, кату Струма, седна на една место да готви* [V,PM,234]– сп. нерегуларност во родот: **на една место**; 2. изр. **си-ј плáкне óчте** (иронично: кога некој се загледува во убава девојка) [ПК,2(194)].

плакусува impf 1. **'опфаќа, покрива'** ~ *уздолу уд него се зафајкја идно толку гулему поле шо гу плакусува сăто место мегју Солун, Бер, Негуш* [ME(P),70]; 2. 'потиснува' [ME(P)-,174].

плáмин (< **плáмен** – со редукција на неакцентираното **е** во **и**) m 1.'црвени, огнени јазици што се креваат од силен, разгорен оган' [MS,s,84]; ~ *кинисал оттамо чобанот, отиде неколко саати пăнт и, га гленда, отпрјат него си запали един силин вогин, пламин здига дур на небету* [V,PM,175]; ~ *и кату отúваа на пăтјут, Кира Мáргу нá цáрјут му вéли: "цáрју свáту, јáзе понáпред ки си úдам, хазирлăк да чúнам. Вúа дéка ки вúдити сúн дúм, чéрни кáдови, царвéн плáмин, тáмо да дójдити!"* [V,PM,140]; ~ *едно-врéме пукнá идна бóмба. Су-пукájнто бóмбăта нúе видéмă плáмин са-дигнá, свéтло, и пучнáа пúшки, шмájзери да-пúкăт* [БМ(В),191]; 2. изр. **óгин и плáмин éј** (= се кажува за многу темпераментен карактер, пр. за дете што лесно се возбудува) [ПК,2(187)]; **плáмин-ej** (= кога некој има висока температура) ~ *дéтто мé-ј бóлно, плáмин-ej, úма нóго óгин* [ПК,2(188)].

план m 1.'нешто измислено, приготвено за реализација'; 2. изр.: **готве плануве** (= размислува како да стори нешто – во случајот со негативна конотација) ~ *пу-еднá гудúна тáткуто пăк сă-ужинúл. Уф-кăшчăта дунцéл млáда жéна. И óна гутвúла плáнуве кăк дă-ги-мăче дéцăта, óти сăкáла дă-сă-услубóде уд-нúх* [ВД,276)].

план m 'направа за стругање штици, поголем струг' [ДК,105]; во Кукушко: **плáна** [ПК,2(86)].

плáнинка f 1.'планинска куќичка' (рус. земляника лесная) [MS,s,84]; 2. dem. од 'планина' (во случајот: 'рид') ~ *и вó óде óшче пóдóлу. Нăóѓă двé брáвја, ... ăднó цăрну и ăднó бéлу. Е тó бúл – зă-цăрнуто áк сă-фáтиш, демéк к-óју óшче пóдóлу... сéде нă-ăнă-плăнúнка и сă-чýде шó дă-прáве, не-знăе дéка дă-фáте. Лéже тáм пуд-ăнă-сéнка* [ВВ(Кр),312].

Планúнца (и: **Планица**) top. 'име на село на северозапад од Кукуш' ~ *Планúнца, нáшто сéло бúше тýрско сéло; и кавýре и Тýрци, такá си живéąхме. Дрýга вéра нéмше.Тýрцте бúй пóвќе, нúй бúме пó-мáлко. Нúа си-бúме н-ádна крáј, Тýрцте бúа н-ádна крáј. Утúвăхме ус-ѓунл'ýк дă-рăбóтме. Ими нă бéзи рăбóтахме. Нą-бéјсте* [ПК,2(250)].

планúнцки adj 'она што се однесува на планина' ~ *сака оша да се кажа оти не сăлда така му са трача оти Постул ăј токму утдаличен ут ричејнјут планинцки шокал* [ME(P),71]; ~ *Уфчáрте гупричикáле, му-дáшле кóлку сáка дăсă-нăпúе бинúца и нă-крáју му-дáшле*

идну-гулéмо гъ́рне зъ́-дóма. Ама пъ́тту бúл плъ́нúнцки и дилéку и пустáнъл. Нóси-гу су-идна́ ръ́ка – пустъ́нала, нóси-гу су-дрýга ръ́ка и дрýгъта пустъ́нала [ДК,152]; ~ *и станáле, да гу извадúле вонка ут грáт, и гу носúле дýри на връ́фут планúнцкут, тáмо шо бúла нéгува грáт темилúсана, да гу субóрат ут тáмо дóло* [MV(K),325]; ~ *ристенцки селъ́ устъ́наа ногу малцъ́... съ́ нáогиа нъ́ по-долнъ́, по плъ́нинцкъ́ земjъ́* [ME(P),84]; ~ *ми-кáквó бúше? Нú плъ́нúнцко, нú пóлцко бúше сéлто Штéмница. ... нúвите му бúа кути нъ́-ритчúна тъ́ка́, áма съ́-ръ́бóтаа* [ВК(Шт),288].

планѝчка f, bot. 'дива, шумска јаготка' [ПК,2(86)].

плáнна f 1. 'големо возвишение, тешко проодно' ~ *сéлто Штéмница... тъ́ка́ бúше кути-дójдъ́но, нúвите му бúа кути нъ́-ритчúна тъ́ка́, áма съ́-ръ́бóтаа. Тумбáрки, тумбáрки сè... Дъ́-кáжум дъ́-бúше рáмно пóле, нé бúше. А пъ́-j плáнна дъ́-бéше, нé-бéше* [ВК(Шт),288]; ~ *Ама скъ́рáа-се Бугáрто ус-Гъ́рците за-Сóлун. Пучнáа вујнá. И Гъ́рцте цéла дъ́ржáва ка́ пудбрá, пучнáа тúй тóпуве дъ́-пýкат уф-сéлта, запáл'уват сéдбите, жúтта. Ка́ пучнáа бý, бý-бý. И тъ́вá пóл'то стъ́нá, Сулýнцкото Пóле, кадéш цéло ... и нъ́рóт пу-тáа рéкта нъ́дóл, пу-Гáлик, цъ́рно станá, мрáфка. Бéгат. Сивúкме: ду-тáа* ***плáнна*** *ќ-ójме и пáк съ́-въ́рниме, Крýша, Каръ́дáк и викáме. И уддéме, дé-тýк, дé-тáм, дъ́-тá уф-Бугáрја, цéло сéло бигáхме, ус-фамúлúта... Кърáме, кърáме ду-Димúр Исáр, нъ́-мóсто, тáм нé пумúнуват дубúцте. Мóс, тъ́квó, нъ́прáвин на-лóтки. Ръ́стýрин мосто глáвин'о, на-лóтки нъ́прáвин, тъ́ цъ́ндáре тýрски тáм куту рóбе пумáгат, бýтат на-нъ́рóдо, дъ́ пръ́кáрът дубúцте. Бýтат, е-ej, ќо-збérат дубúтко, мъ́гáрто нé-óде, ќо-дúгнат нъ́-ръ́ци и бýтнат-гу нъ́ мóсто тáм. И пръ́кърáме мóсто тáм нúа и вójскъ́та. Бéге бугáрската вójска вúќе, изгубúа вúќе, мóж да-придъ́ржáват, ама тóпуве нéма бугáрски, устъ́вúли-ги на-Гъ́рцте. Тáм лéп нъ́пръ́вúи мájќте, испичéа. И къ́жáа: Гъ́рцте фтъ́сáли, нъ́ближúли гáре. Нъ́рóдо пá сúчко устáвú: вълóве, кójне. Удúме, удúме ду-Крéсна дéка-j. И-сá пъ́то тéсин. Тáа лóша рéка-j тáм, клисýра. Пá мóра дъ́-бéгме пукръ́j-дрýга стрáна, дъ́-бéгме плáнинта. Тó пъ́т нъ́-мóж д-óдме, дéк óът кóлите. Кóл дукóла, пъ́лно. Вójска, нъ́рóт съ́-зъ́бъ́ркáл гáре. А-бé, дéцта сjустъ́вúа чувéцте. Já тká нъ́-мóж до-нóсе жéна, нéкуј вýјник гу-зéме, гу-тýр на-кójно, гу-кáре óн, нéкъ́де áк съ́-нá пá ќ-ин-гу-дá. Ръ́збулéл-се адна жéна, тáм, ду-нáс блúзу. Ка́ пумнáме Штéмница нъ́-гóре, гъ́устъ́вúли дéк лéже, нéм нúкуј кръ́j н'á, избигáли. Тъ́квú ръ́бóти бúъ́ тúй* [ПК,2(218)] – контекстот е широко даден бидејќи претставува потресно сведоштво за уништувањето на Кукуш и за маките низ кои поминале бегалците од Кукушко за време на Балканските војни (1913 г.), тоа е извадок од автентични сеќавања на информаторот Атанас Јанев, од с. Моравци. Во употреба е и нередуцираната форма: **планина*** ~ *инудъ́ујцúја су-тó дáулут дýмбъ́л шудýмбъ́л тáму, къ́-сфъ́ршъ́л, си-грéде. Си-грéде, нóшќа гу-фáтъ́л. Тó пъ́тут – нúкуј плъ́нúни. Нóшќа устáнъ́л, áма въ́лци лéво-дéсно вúјат.* [ДК,142]; ~ *тој тога увъ́рувал, разл'утил съ́ и ръ́кал на ъ́дъ́н си ратај, да јахнъ́ и нъ́jъ́, и закланото дъ́тъ́ на ъ́дъ́н кон, да ги заноси на ъ́днъ́ далъ́чнъ́ и пустъ́*

планинă [V,PM,291]; ~ *отиде дома и видел неговите жени да скокат голи, грабнал ножа и заклал всичките и напкун избегал на планината* [MC(B),72] – во текстот имаме употреба да сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење (наместо 'дека, оти'): **видел да скокат** м. 'видел дека скокат' – за ова в. во граматичкиот дел; **2.** 'шума' ~ *ǫткáк си сắла рáн бǫсил'áк,[не си гǫ видắлą, вądи́лą,[чини́ ми са чéстą плąни́нą* [ПсС(З)74]; **3.** изрека: **планина што е планина, ако не се чува и она са разболʼуве** (порака: 'здравјето треба да се чува') [ТГ,247].

плáс m 'дел од ралото' [ПК,2(86)]; ~ *то· шó-j спујýве сúте дéлăве* (објаснување за називот **глăвúна**): **ýшо, пáличник, плáс** и **кимéр** [ПД,121].

пласан adj 'создаден' ~ *зелената да ја земиш на рăката и да идиш там, дека царицата е болна, три пăтја прачката на земја да удриш и да речеш: "Излези веки от-тамо, ер што да си пласан от Бога!" Тогас тој ке изл'ази кату л'ута змиа* [V,PM,275] – во контекстот е забележлива проширената употреба на предлогот **на** наместо 'во': **зелената да ја земиш на рăката**; исто така се забележува разлика во развојот на големата носовка, од една страна има *рăката*, а од друга *прачката* – возможно дека споменатава разлика зависи от тоа дали континуантот на носовката е под акцент или не е.

пласкун m, zool. Тоа е најситна риба во Дојранското Езеро. Ја ловат само за јадици (за мамец) [КД,59].

пласти pl 'волна приготвена за предење' – пред да ја предат волната, откако ќе ја извлачат, ќе ја сторат во вид на пласти. Од женските работи секоја девојка треба добро да знае: како *се ткаје*, како *се плетат чурапе*, како се прават *влăна пласти*, како *се везе, суќе, месе* [ТГ,267] – ова е дел од селското (домашно) стопанство во минатото, но во планинските населби, во намален обем, и денеска е актуелно.

пласто́ n 'вид тестенина од пченкарно брашно'; в. **пишни́к** [MS,s,84].

плата f **1.**'парична награда за работа во текот на месецот' ~ *стáрио зимýве пăри́те, а дéтто му-вéле нăбашчá-му: "Сéга ќ-óдиш дóма, ким дáјш нă-мăсăчáрто плáтта и к-им кáжиш: уд-ýтре нă-тăкá бăркáјте-си кăсмéт* [ПД,144]; **2.** 'плаќање' ~ *Уф-аднá стáја шéс фăми́ли сéдăхме. Нóго нăрóт. Шéс кăшти сме сидéли, шéс фăми́ли. На-Питрóвдин нéли бигáме и дујдé прóлит. Уф-Ѓурѓóвдин кăжáа: "Кój сáке д-óде уф-струмичка укóл'а, óти слубóдно-j димéк". И сăчини́ме ни́а, дујдéме тýка. Бес плáта, пáри нé ни-зимáа за-пăт. Такá нă-дунцéе, ус-кóли* [ПК,2-(Иц–283)].

плате (и: **плати́***) pf **1**'кога некој даде пари како замена за предмет што го добил, или за услуга што му е направена' ~ *идну-пăтник óдăл нă-гурбéт. Пу-пăту влéгăл у-иднă-ăшчи́лница зă-дă-кăсне ни́шчо, áма нимáл скăршена пáра. Пăрво г-упи́тăл ăшчи́ăта дáли мóже дă-јáде ни́шчо, áма кóга ќи-сă-вăрне уд-гурбéт дă-му-плáте* [ДК,155]; ~ *за псуни́саш' имáни ... и нузи́ имáни за в'éниш' за гу платúш' и за устáвиш' дипóж'иту пари́* [MS,t,28]; ~ *да úзвад'а едно схéдио от кăштата, да му закáрам на брáта ми и да зéмам пари́те от нéгу да ги плáт'а*

[V,PM,18]; ~ *симни се ле доло, млада чорбаџијке,[уд вишни дивани, акут да ми платиш,[... што сум ти рабутил* [ТГ,157]; ~ *"ни гл'ёдаш' на́ш'та ра́бута не ди́га ... ут три́ста драхми́ нагор'ą ни мо́га да ти пла́т'ą"* [MSt,26]; ~ *"сега́ да и́да пла́т'а кади́ата за кăштата пари́те"* [V,PM,19] – во текстот среќаваме изразување на неправ предмет без соодветен сигнал (дативна заменска форма, односно предлогот **на**): **да и́да пла́т'а кади́ата** м. 'да идам да му платам'; ~ *удгудина, ако бијме здрави и живи и него ки гу зем или ки гу пуштам (демек ки му платам пăтните арџови)* [ME(P),...]; ~ *л'уґăто шо ги фатиш дă ти пумагăт нă гумнуто, они ки ти рăботăт, ти ки му платиш* [ПД(122)] – уште еден случај на перфективен презент: **л'уґăто шо ги фатиш** (м. '... шо ќе ги фатиш'); **2.** 'се одмазди за сторена неправда' ~ *ác ќи-му пла́тум ко́га-то́ги;* ~ *аман тоги што си вели Попово Јуванче:["Ванѓелино – сајирџијко, моја верна л'убо,[земи моја остра сабја удри на ког сакиш!"[се излăжа Ванѓелина, удрила на него,[си удрила, Ванѓели̇но, али не го секла.[Што си вели ем гуворе Попово Јуванче:["Црна кучко, л'ута змијо, јазе ки ти платум!"* [ТГ,41] – во извадокот имаме уште еден случај на употреба на адверсативниот сврзник **али** наместо 'но, ама': **си удрила, Ванѓелино, али не го секла;** за ова в. во граматичкиот дел; **3.** 'врати' ~ *тогáс тój извадú, му плати и му вéли: "нá ти трúста хил'áди да плáтиш бóрџут"* [V,PM,15]; ~ *му вели: "добро пăт да ти даде Господ, синку! Това добро, што ми си чинил, јазе не мога да ти гу плат'а"* [V,PM,33]; ~ *отиде, от един увреин на заим пари земал, от един до петстотини гроша, за една година ваде, да му плати паритe* [V,PM,192]; ~ *имáх з'éнту парú ут бáнката и ґýч'-белá да сă плáт'а* [MS,t,5]; ~ *гу пúта: "и ти си дójди, мój мăн'ч' д'é-ј?" "тфójу мăн'ч' умр'ă да јас ксудéпсах за тфójу мăн'ч' дв'ă хил'á:рки, да ми ги плáтиш'!"* [MS,t,46]; ~ *ка фати́ да а ви́ка идéн пу идéн да а пúта, му дујдé идéн шо му длăжиши дéјсет илјáди гро́шови. Чýнки нимáле да му и дáди, пувел'á цáрот да сă прăдáди, и на нéгу, и на жéна му, и дéцата му, и сè шо úмаши, и да си плáти бóрџот* [MV(K),268]; **4.** изр. **го́спо да му пла́те** (клетва што обично ја искажува оној што од една или др. причина не може да врати за нанесена навреда, неправда и сл.) [ПК(Гăр)].

плат'е́н* adj **1.** 'кога за предметот што го добил има дадено пари' ~ *тój и вилú: "н'éка ја прóвал'ą, јáс ја úмам плат'éну!"* [MS,t,69]; **2. 'кога за она што го сработил има добиено пари'** ~ *тąкá сă мáат мајстурто шо сă нă дéн плáтни* (зн. 'не работат доволно') [ПК,2(159)]; **3.** 'кога на некого ќе му бидат простени греовите' ~ *му вилú: "ти да пóш' на идúн распăнт' да с'ăш' бустаннăк ... за с'ăш' и три глáвн'ą на-пóпуку, кугá за вúдиш' да пýснат дáлуви, тугáс да знáш' , ч'ą ти сă плат'éни гр'ă-хувéту!"* [MS,t,43].

платица f, zool. – риба слична на крапот, се разликува по тоа дека е повеќе плоската, а и по должината, која достигнува и до 40 см. Нејзината тежина достига до 2 оки (околу 2,5 кгр.). Бојата на грбот и е малку маслинеста, а од страните и по стомакот сребрена.

Ја ловат најмногу и во големи количини преку зимата и пролетта, кога ги фрла икрите. Во друго време многу малку се лови. Се извезува на други пазари, а овде (во Дојран) не се цени многу [КД,59]. Со истото име во Пазарско се именува некој друг вид 'риба – ситна' ~ *ут ногуту турлиј риби шо-ј има ув блатту ки-ј речиме вија: сом, јăнгулjă,... гуџар, платица* [МЕ(Р),77]; во Дојран има одделна мрежа со која ловат риби **плăтици** и **крапуве,** долга е околу 50 м., широка 3 м., се поставува ноќно време [ПД(128].

плáтно n 1. 'материја, ткаена' ~ *и такá ут кóл на кóл ... битúсува плáтнуту снýван'éту* [MS,t,7]; ~ *зăткáлă нивéстăтă, кá ă-нăучúл дéуту и сă-чýде, кóлку лéсну и спóрну сă-ткáе плáтнуту? Зăигралă сувáл'кăтă у-рăцту нă-млáдăтă жéнă, и нишчéлките зăпијáле* [ВВ,310]; ~ *с'ă úш'тими да гу уд'ăними плáтнуту* [MS,t,7]; ~ *с'éтн'ą óснувáта ја бирáт ... ја врăзуват у инá тáлва и úдат да гу навúјат плáтнуту* [MS,t,7]; ~ *на шо ќи гу зăвúјши крóсното –* **зăвăртáл'ка** (се вика). *Пą кă ќисвăрше плáтноото сă вéле прăвăрзăвум* [ИГ,121]; ~ *гол'áмата рéчи: "áко мóжи дá гу покрúј конáќут сóс еднó плáтно и пák плáтноото да гу избéри áф еднá л'áшка нéтри, и пák áко мóжи да чúни едúн калдăрăм от нéгов конák дýр нá нáшот от карагрóши, тогáс ки гу зéмам"* [V,PM,131]; 2. 'тенка плосната материја од нешто (во случајот од железо)' ~ *Тýрците прăвúја специјáлни лóтки, специјáлни лóтки су-укрéплени жилéза тăкá, нáпрет пу-двуúца дă-чúнăт и ут-стрáните тăкá, тăквúја, плáтна жилéзни шó немóже дă-и-прибúе куршýм, ọсигýрăни зă-дă-ă-ýдрăт кулúбăта* [ВЕв,297]; 3. изр.: **прăс плáтно довúдум** (клетва: 'мртов да го видам') ~ **óн о-глидáл тéјко! Прăс плáтно до:-вúдум** (= мртовците редовно ги покриваат со платно) [ПК,2(189)]; **нă-тóо рăзбój нéмум плáтно** (= со таа работа не се занимавам) [ПК,-2(186)].

плах m 'чувство на страв' ~ *вéлеши: Кój ми а фатú рýбата ми? И му вéлеа на нéгу Ученúците: Глéдаш инсáнут шо ти тúскат, да вéлиш: кój ми фатú? И приглиднýаши да а вúди на жéната шо му а фатúла. И жéната си уплашú, си стрéсиши, нúкакфа сă чинúла ут плáх* [MV(K),324].

плаче (и: **плачи**)*, в. **плака** 1.'испушта солзи од тага (поретко од радост)' ~ *кинисаха на пăтот; там, дека сă смеише, там плачеше* [МС(В),94]; ~ *и с'éстра-му идúн д'éн' с'éдн'а на врăх главáтаму, плáч'иш'и и иднá слăзá му кáпна* [MS,t,51]... ~ *кугá ја вúд'ą фóтуграфúјата да ја пригăрна, фáти да плáч'и* [MS,t 25]; ~ *га вéли: "кýни си, дивójко, немój плáчиш, немój ти е стрáх, дúлма јáзе тýка си нájдох!"* [V,PM,135]; ~ *тăкат, плáч'ат, рискантци дáват сăс балтáци, ч'ýкат, ж'éл'ązу јáкуј, сă ни утфáра хич'* [MS,t,54]; ~ *нив'ăстата млóгу сă устрамотú, утúди у думá и плáч'иш'и* [MS,t,68]; ~ *ох, áм дéка отиде оновá рáдос от онúа мóми? Они фатúха да плáчат, ча ги бéши стрáх, цáр'ут да не ги расипи* [V,PM,10]; ~ *фатúла т'áнака да плáчи, да вúка, нéќáши да гу остáви мăжó ú* [V,PM,31]; 2. 'кога гранка на лоза е

отсечена и оттаму пушта сок како солзи' ~ *но́го пла́че о́дринта о́ти до́цкина гă-рижа́хме* [ПК(Гăр)].

пла́ч'ини* n 'кога некој низ солзи ја изразува својата мака' ~ *и гу фа́тат, гу кла́ват хапа́с и н'е́гу и то́ј хи́ч' ни на́псува пла́ч'ин'е́ту у апсана́та* [MS,t,25]... *то́ј ут пла́ч'ини ни мо́ж'и да ка́ж'и* [MS,t,25]; сп. **пла́кани**.

пла́ч'иш'т'е́м adv – архаична форма за гл. прилог 'плачејќи' ~ *"да ми дад'е́ш' идно́ о́ку да така́ да ти гу ко́вам ко́н'у" т'а са вắрна пла́ч'иш'те́м дума́* [MS,t,52]; ~ *и кату отиваши дјатету плачиштем на пắтју, гу стрјати царју́т, му вели: "што плачиш, дјате!"* [V,PM,101]; ~ *ма́ксус гу фắрли́ врит'е́нуту у буна́р', до́јди и т'а́ пла́ч'иш'т'е́м на ма́јка-и* [MS,t,63]; ~ *на́ј-се́тни по́повата гла́ва га изва́ди, га зему́ва папади́јката плачиште́м, ја закара́ на до́ма* [V,PM,125]; ~ *му ве́ли: "ej ти́нака, што ми докара́ перо́то и пи́лето, са́кам да ми дока́раш на пи́лето господа́рката дјун'а́-гу́зели́, и́ли ки ти га зе́мам гла́вата ти!" Ца́рју́т му да́ди три́ де́на мјухле́т, и то́јнака па́к плачиште́м оти́де на жрја́пчето* [VPM,125].

плачо n 'дете што многу плаче, плачко' – кога некое дете не спие и непрестано плаче, тогаш сакаат со магија *плачот* да го *нафрлат* на друго дете, во таков случај мајката на детето наутро го изваѓа детето до прагот, тука застанува и кога поминува со стоката селскиот говедар таа изговара: *Ајде да одме плачо – клачо, пу ладни сенки, пу студени води; ниja да се врниме, ти да не са врниш, там да устаниш, сенка да са чиниш, уд слӑнце да бегиш, пу вода да истечиш!* Тоа три пати се изговара едно по друго, мајката потоа ќе фрли три камена по говедарот зборувајќи: *Да одиш, ама да не са врниш!* [ТГ,125].

плаше (сă) impf 1.'чувствува страв' ~ *не́кој мӑш шо сă-пла́ше, мо-ј стра́х, ви́кме от ej ус-же́нцко сӑрце* [ПК,2(206)]; ~ *ви́ке: "Aj д-о́јме за́дно на-ца́ро па́рте ки-му-ди́гнаме". – "Ки-би́де, ти са́мо на-ме́не урта́к да-ма-зе́миш и и́ч ни́м са-пла́ши ко́ј ти уждира́л шама́р"* [ВД(Ник),278]; ~ *што си мислиш, што си лагиш, црна Арапино![не сум пиле, не сум овца, сус лаф да ма плашиш,[ако не си врашко чедо, држ сега сус рӑци* [ТГ,41]; ~ *го-ви́ка на-ка́урино: "Jáла ва́му! Шо́, ви́ка, сӑт ве́чи, тва́, оно́ва" –"Бе́го, ви́ка пе́лива́но, ќе-ти-ре́ча пра́во!" – "Ка́жи ми-пра́во!" Бе́го се-нал'у́тал. "Ка́жи-ми пра́во, не́мој да-се-пла́шиш, ту́к-сӑм ас!" Ви́ка: "Ми-се-зака́ни тва́"* [ЛС(К),122]; ~ *па о́ни сă наближи́ле и му фати́ле но́зити, и му са пуклуни́ле на не́гу. То́га ве́ли на ни́јни Исус: Ни́м сă пла́шити, уде́јтисти, каже́јти на бра́тќа му да си о́дат на Галиле́а* [MV(K),289]; ~ *сă мӑн'ч'аха да гу ја́хнат ко́н'у, ко́н'у сă пла́ш'иш'и ут с'ӑнката-му* [MS,t,-59]; 2. изр. **ут-се́нкӑта сă-пла́ше** (= се кажува за некој што е голем страшливец).

плашли́ф* adj 'се кажува за некој што претерано е осетлив и има страв од сè и сешто' [ПД(Фур)]; ~ *е́ту си чини́ уф мо́риту но́гу по́трис, ду́ри ка́икут ки сă удавиши ут далга́тити, па о́н спи́иши. И ути́дуа Учени́цити ... ем му ве́леа: Афе́ндо, да ни чу́иш, е́ту ки си загини́ми. И ве́ли на ни́х: А ма́лове́рни, о́ти таквии плашли́ви сти?* [MV(K),297].

пла́ш'та impf, в. **плати** ~ *гу ви́кна за да ку́пи пуртука́ла и му вили́: "ко́лку ти пла́ш'та но́с ч'урбаџ'и́ја?"* [MS,t,26]; ~ *н'ӑс пари́ за лиж'а́т с'е́ та́м на туж'а́риту; има́ниту, ш'ту за и́ди, па́к за гу пла́штам* [MS,t,28]; ~ *но татку му, кату беши сиромах и не беши кадӑр да плашта ајлӑци на даскали* [V,PM,37]; ~ *и де́тто се-излажу́ве, искáрве че́шкӑта ут на́звата, напӑлне-гу во́да – се-напӑлнуве сус-зла́то. Аку-ја́дум, ви́ке, пе́т гро́ша, пла́штум петна́јсе* [ВК,282]; во Гевгелиско: **плашке;** наутро вака се молат на Бога ~ *"Госпуди Боже и Свита Трујџо, никуј* (место 'некој') *касмет да пувелиш, да ни уделиш, дечка да си ранум, виргија да си плашку́м, уф село да не са страмувум, душмајне да не сретум ни уф пӑт, ни дома..."* [ТГ,306].

пла́ш'тани n 'давање пари за извршена услуга, плаќање' ~ *гу ви́кнува ца́р'у у удаја́та-му, му вили́: "сӑ ни ефхариш'ти́са ут мо́јту пла́ш'тани, да така́ сӑ ч'у́диш'?!"* [MS,t,19] – специфичност во линеаризацијата: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата: **сӑ ни ефхариш'ти́са.**

пла́ш'тинга f 'голема вага со платформа' [MS,s,84].

пле́ва f 1.'остатоци од житни класје – ситна слама' [ПК,2(189)]; во Солунско: **пл'а́ва** ~ *за му да́м и на о́луве́ту да ида́т, за му да́м пл'а́ва* [MSt,65]; ~ *за по́да у дума́... за му кла́да пл'а́ва да ида́т* [MS,t,65]; ~ *фати́ха са чини́ха безу́мни; не зна́иха на еди́н о́л пл'а́ва да да́ват* [V,PM,25]; *плевата* се меша со земја – глина, кога таа ќе се користи за ѕидање (фактички земјата ќе се стори како каша и тогаш се замешува со плева)]ТГ,298]; **2.** изр. **прӑс и пле́ва** (= нешто во многу голем број).

пле́к m 'тенок слој од метал, ламарина' ~ *ут-пле́к, по́-ра́но шо́-с сӑ-служи́ли ме́сто ла́мба, не́ма ста́кло, сус ста́кло удго́ре пӑ а́ко-ј фине́р сӑ-ви́ке* (објаснување за називот **кӑнди́ло** = светило со кое се служеле кога нокно време оделе кај добиците) [ПД,121]

пле́не pf 1.'ограби' ~ *напкун от там Нигрита е било зингинско село – отидоха там да го плене* [МС(В),72]; **2.** 'зароби некого и го има како потчинет' ~ *на тесните сокаци најде дети Сраулци; го плени и го има девет години* [МС(В),95]; **3.** изр.: **се́ло сӑ-пле́не, ба́ба сӑ-ре́ше** (= се кажува кога во сериозни ситуации некој се однесува несериозно) ~ *нӑ-ме́н гӑзо ми-пу́ке уд рӑбо́та, о́на ми-кӑжу́ве нӑ-го́сте д-о́јме* [ПК,2(192)].

пле́ска* impf 'удира', в. **плесне** ~ *и ш'и́ч'ки фа́т'а̨ха да си пл'е́скат ранц'ӑт'а̨ и да ви́кат "ж'и́ту о Алéксандрус!"* [MS,t,59].

пле́сне (и: **плесни**) pf 'удри со рака' ~ *речи дур да доречат, Илија испадна пред них и плесна рӑци за да се бијат* [МС(В),97]; ~ *си пл'е́сна рӑнц'ӑт'а̨ ч'урбаџ'и́јата: "јазӑк ути́ди д'ӑт'а̨ту"* [MS,t,18].

пле́снува impf, в. **плесне** ~ *кугá раскри́ва, ш'то́ да ви́ди – прус-ќе́фал! си пл'е́снува рӑнц'ӑт'а̨, трач'и́ на а́ш'тинуми́јата* [MS,t,13].

пле́т m 1.'ограда на двор од прачки' ~ *о́н-ејут-сӑчки* (= од прачки); ~ *кугá за пуб'а̨ла́ј ху́бав'а̨ гу прусти́рат на плито́ за да усӑхни* [MS,t,8]; ~ *плитини́ца не ви́ке – туку пле́т. Ус пӑрте* [ИГ,120];

~ *"Кóга ќи-сă-стóре дă-сă жéнăм? Ќ-ă-чéкăм јáс!?" И óн стáнва пулéка-пулéка ă-зéва кут-шу-бéше пувцéна, нáдру ă-зăкáчфа нă-кóлјăта нă-плитúшчăта и дă-гунéма, излéзе* [ДК,151] ~ *сạдúлạ Гéлạ бọсил'áк,[нạ сýхạ хрúдạ без јóдạ,[јọда нéмạ дạ гọ вáди, плéтạ нéмạ дạ гọ грáди* [ПсС(З),70]; ~ *"Е што уткраде, кажајте, де!?" – "Ето што: беше еден убув бустан, заграден сус црни трјне. А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагăн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут и салде една лубаница беше, па и неја ја скинал.Остави да, и сат бустан виран* (упропастен) *гу правил... сè уд крф!"* [ТГ,187]; **2.** изр.: **прăки плéт нé видéл** (= не умее да сработи нешто како што треба – пр. за жена која не знае убаво да плете) [ПК,2(189)]; исто така: **чúниш прăс плéт нé видéл** (= се кажува за несмасен човек) [ПК,-2(211)].

плéте* impf **1.**'со помош на специјални игли од конци прави плетиво' (обично со тоа се занимаваат жените) ~ *јáс, óти тăнтéли плéтăх, ич нé мă вирýваа л'ýјто óт нé знăм дạ чéтум* **[ИГ120];** ~ *имáло трú чýпи. Тúа бúле сирăчúна нè уд-мáјка, нè ут-тáтко. Нóгу сирумáшки. Е, шó прăвéле? Плитéле нă-тéбе, нă мáне* [ДК,113]; ~ *"ej бре, слăнце, варај слăнце![дал' гу виде мој ми татко?" – "твој ти татко вино точе,[вино точе, бре нивесто,[да ки дојде ф-теб на госте" – "ej бре, слăнце, варај слăнце![дал' и виде мојте снаји?" – "твојте снаји, бре нивесто,[твојте снаји венци плетат,[да ки дојдат ф-теб на госте"* [ТГ,55]; ~ *утúвам пл'етиш'т'ém* (= додека одам и плетам) [MS,s,84]; **2.** 'заплете, направи плетенки на косата (обично кај девојчиња)' – во сабота, пред свадбата, младата невеста си мие главата, а *пусестримте* ја чешлаат и ќ *плетат кусланки* (плетенки) [ТГ,167]; **3.** 'пајакот прави (**плитé**) пајажина' ~ *пáенку плитé пạенцúна* **[ПсС(З),66]; 4. 'со плетење на млади гранки направи некаков сад, пр. кошница, кош'** ~ *ă-зéва. Шó ќи-прáве? Дă-н-сă-стрáме. А тáа чýпа тáму стуéла. Тúшăл ину-дéдо дă-бéре пăрчки, дă-плéте кушój, кóга ă-пýле – инă-чýпа нúчку сиплáче* [ДК,121].

плетинúна f 'ѕид направен од сплетени гранки, а потоа премачкани со глина' ~ *тýрцките кăшти сúте бúа ус-плетинúна* [ПК,2(86)]; и: **плитинúна** 'нешто сплетено' [ПК,2(178)]; в. **плитинúца**.

плéтăн adj 'нешто што е добиено со плетење' ~ *óгрăда плéтăна ут пăрте* [ПД(120)].

плéшти pl 'делот од грбот, од вратот и рамениците на долу' ~ *"Е, нă-тéбе, му-вéле, ину-ќýп ќи-тивăрзăм пóгулéмо. Тú-си јăк, мăкниш рúби, му-вéле, јáска слáба сум, лéјка, áма нă-мóж дă-бáрăм, му-вéле, ќимă-кáчиш нă-плéштте". Тó сè жúви ráни-е и нéа нă-плéштте ă-кăчýва* [ДК, 118]; ~ *кóга гу-рéкăл тó: "él у тáте!", зăбурáвăл сирумáу дéка нă-плéштте нóсе гăрне и-рăшúрва рáцúте и стáпу су-сè пáднăл, сăискăршăл, сă-истурúла и бинúцăта* [ДК,152]; и: **плéшки** ~ *нóка бидéки на тáа дéн уф нăдéлата да пóртите биле затворéни, тáмо... дујдé Исус... му сă-кажá рăцúте и плéшките* [MV-(К),252] – зборoформата **бидéки** овде ја чува глаголноста, т.е. се покажу-

ва со своето архаично значење: **нóќа бидéки на тáа дéн**; наспрема употребата како сврзник во повеќето македонски говори, па и во литературниот јазик; ~ *да му застанá уфстрéт, да вéли на нúх: Мúрба на вáс. Ка му ричé, му са кажá рăцúте и на плéшките. Сă радувáле вúки Ученúците ка и видóа на Стопáнот* [MV(K),252] – во случајот директниот предмет е придружен со предлогот **на: му са кажá рăцúте и на плéшките** – појава прилично раширена во периферните западни и јужни говори, позајмена од ароманските говори; кај Малецки: **пл'éш'ка**.

плúви (и: **плăва**) impf в. **плáве** ~ *и кáту нéмаши дăската сос нéгу да плúви, си одавú аф водáта* [V,PM,24]; *рúбăтă плăвáт* [ПсС-(З),64]; ~ *"... вúка, нé-е длăбóка!" И-óн сúлăн сúлăн се-прáј сăс-кóн'ọ. Твá квá гọ-пọдбрáл, ... тój пáднăл ọт-кóн'ọ вọ-вọдáтă, и-вọдáтă г-ọднéлă. Кóн'о, кóн плúва, ọт-тáă срáнă изл'áгăл... А-нă-кóн'ọ имáл дисáги. Тój, пăлно злáто-сè* [ЛС(К),-119]; ~ *тој ја вели: "ох котку, как да не сам кахарлиа, што ми открade царјувата мома прăстенот, та сега не мога да праја веки никак без него?" Котката му вели: "господине, јазе гу зевам от неа, ама не мога да пливам морету"... Вјахна котката на кучинто та отидоха, пливаха морету* [V,PM,204].

плúга f 1.'меур на ногата од тесна кондура' [ПД(115)]; 2. изр. **сăфăтúла цăрúцта зă-дăржáл'то, плúга ú испăднáло** (= кога некој се жали и од мали напори) **[ПК2(198)]**.

плижóк m, zool. Helix i Limax 1.'ползач со рокчиња и "куќичка" (корупка) што ја носи со себе и во која се крие – полжав'. Со истиот назив се именува и голиот полжав (тој што нема куќичка) **[ЛС(К),96]**; и: **пижóк** ~ *прăт Вилúгдин сă-бérат пижóци;* односно: **пăрăжл'ок** (и: **пăржăл'ок**) [ПГ(Фур)]; 2. fig. 'се кажува за човек со претерано гордо однесување, вообразенко' ~ **ká сé-j надýл алúс пижóк** [ПК,2(84)].

плиј* impf 'плука' ~ *кој му беше пријател', ги плијаше, кој му беше душманин, – удри со стапот да скокат* [МС(В),92].

плúко n 'лист подебела хартија, специјално свиткана во која може да се стави писмо и да се испрати по пошта' ~ *Твá д'áти ọтивájки сéднăл, л'áтно вр'áми билó, пọдеднá гóрница, вúка: "шọ-нé-г-ọтвóрă тó-пúсмо áс". Детéтọ. Вáди мọлúвọ и-сéă нă-плúкọ, пọлéкă, пọлéкă, гọ-ọтвóрел. И-пúши óти твá д'áти дă-си-пọгýби. Он-гă-кúни твá и-пúши нă-жéнă-му: "Квá-кúдójди твá д'áти... дă-гă-дáјш пó-млáдатă кéркă"* [ЛС(К),109].

плимăтúк m 'духовник, исповедник' [MS,s,84]; ~ *ọт мăрă с'étнă дọшéл идúн плимăтúк. Цáр'у рéкăл на плимăтúку дă сă пумóли нă Гóспọдjă дă му дăдé чéнду. Плимăтúку му-рéкăл: "Гóспуд' дă-тидăдé идná мóмичка, ămá дă-умр'ắ на п'ắтнăјситу гудúнă"* [ПсС(З),76].

плúске impf 'истура течност на брзина' ~ *ноќта вода уд лијенут не са плиске вонка оти ки та бол'ат очте* (изрека запишана во Гевгелиско) [ТГ148]; – кога играат **дудуле** домаќинката ја посипува **дудулејката со** брашно, а девојките и младичите се *плискаат* со вода, кој што ќе дофати (стомна, кофа, канта, *канаваза* и др.) [ТГ,435].

плúсне* pf 'истури течност', в. **плис-**

ке ~ *то́ камила́ринот и́маш'и идна́ то̨пу́ска на-рака́та а-удри́ идна́ то̨пу́ска си-раципи́ либин'и́цата, пл'и́сна идна́ о́да ут-либин'и́цата, пе́т сто̨ти́н'и кам и́ли ш'о́ има́ш'и си-уда́виха* [ВБ(Бал),344].

плиска́вица f 'дланка' в. **плисни́ца** [ЛС-(К),93].

плисни́ца f 'шлаканица' ~ *ка́ му-удри́ не́каа плисни́ца дӑ-ви́јш ка́ бе́ге* [ПК,2(86)].

плитар m **1.** 'тула печена на сонце (не на огин), при мешањето на земјата се додава плева за да биде масата компактна; измешаната земја се става во специјален *калап* од кој се вади и се остава да се суши' [ТГ,298]; **2.** fig. 'поголемо парче сирење' [ПК,2(86)].

плитејне n 'активност кога од конци се прави плетиво' ~ *има́ло три́ чу́пи. Ти́а би́ле сирачи́на нѐ уд-ма́јка, нѐ ут-та́тко. Но́гу сиру-ма́шки. Е, шо́ прӑве́ле? Плите́ле нӑ-те́бе, нӑ-ма́не. То́ вре́ме нима́ше фӑбри́ки. Е, су-плите́јне, су-рӑбо́та* [ДК,113]

плитини́ца f 'ограда, сплетена' ~ *о́грӑда пле́тӑна ут пӑрте* (= од прачки) [ПД(120)]; ~ *плитини́ца не ви́ке – туку пле́т. Ус пӑрте* [ИГ,120]; исто така и некоја мала, споредна врата може да биде **плитини́ца** ~ *ко́ и-гле́да че́тникут зӑстӑна́т су-пу́шката тӑка́ зӑтскрие́но и утва́ра ут-го́ре супу́шкӑта. Го́ре пӑто́н и́мӑше. Ут -пӑто́но фӑти́ дӑ-пу́ка. И утвури́ја о́гин. И о́н ут-на́зут, врӑтни́чки и́мӑт ку́ките се́лцки, ут-на́зут пре́ку врӑтни́чкӑта испа́ја, плити́на, плитини́ца* [ВЕв,299] – уште еден пример за посебност во збороредот: атрибутот стои зад именката: **врӑтни́чки и́мӑт ку́ките се́лцки; в. плетини́на.**

пли́тка adj, m (f), в. **пли́тук** ~ *пли́тка линг'е́р, пли́тка бл'у́ду* 'плиток сад', *пли́тка во́да*; заб.: уште еден случај на несоодветна конгруенција – именката од машки а атрибутот од женски род *пли́тка линг'е́р*, што е резултат на нефункционирањето на категоријата род во овие говори (за ова има и поинакво мислење, в. во граматичкиот дел).

пли́тка f 'плетенка' (коса) [ПК,2(86)].

пли́ткичка adj, dem. од 'плитка' ~ *пијатки ги ви́куме ти: пли́ткички шо сӑ, а дӑлбо́ка ако-ј пани́ца сӑ-ви́ке* [ПД(120)].

пли́тук adj, opp. на 'длабок' [ПД(Фур)]; в. **плитка**.

пли́х m 'непечена цигла, направена од глина измешана со плева' [MS,s,85].

плод(т) m 'рожба на растение, често се користи за исхрана на луѓето'; сп. ~ *тре́ва, цве́то ка́ ко: да́де смӑрде но́го. Длӑги ги-да́ве, куту са́бји, а смӑрдӑт. Ми́сл'ум цве́то, а пло́до по́сле му стӑну́ве куту уд чини́чка* (пченка) *кла́ше, ма́л'ка уд чини́чка* (клас од пченка), *цӑрве́но, ра́сте пу кӑрувӑто* (објаснување за тревата **змија́нӑц**) [ПД(122)]; ~ *то: ej пло́т и уд дӑп и ут пӑрна́р. Пӑрна́р се́-ј пӑрна́р, а́ма пло́до мо́-ј ис куту нӑдӑбо и му ви́кӑме жи́р и нӑ-не́го* (објаснување за називот **жир** = желад) [ПД,124]; ~ *и ви́ка, за̨тва́, на̨-пло́днити го̨ди́ни, пӑрвити, ки-си-спре́миш хра́на за̨-се́да̨м го̨ди́ни... И за̨тва́, ква-и́ма̨ сега́, ти́а̨ се́да̨м го̨ди́ни ќ-и́ма̨ пло́т мно́гу. Ќи-кла́јми резе́рви* [ЛС(К),112].

плоди (се)* impf 'се размножува, се создава ново поколение' ~ *не сӑ пуминува ут урман, тука се плодат ногу лиут* [МЕ(Р),76]; ~

"Е, ре́кăл, тăка́, тăка́, дуjдé ѓа́вуло, нă-излăжа́, апна́ме. Пиши́н апна́ же́нта – ни́што, дăдé нă-ме́не, саках до-галтнум – не, и сăка́х до:-избл'у́вам нă-мужéх. Ја́ дéка ми-устăна́ лиша́н. Тóо ут-туга́j е ту́к". Нă-мăjшто и́ма, нă-же́нте не́ма. И ре́кăл Го́спо: "Ви́ă не́мише дă-рăбо́тте, а́ма са:, ре́кăл, ќи, ус-тру́т, ќи-сă-мăчте, ќи рăбо́тте и ви́ă ќи-сă-пло́jте", ре́кăл [ПК,-2(238)].

пло́дин* adj 1.'за живо суштество што дава репродукција' ~ *Он му ви́ка: "Та́тко, мно́гу ле́сно-е тва́, ви́ка, ќи-па́дни гол'а́ма су́ша. Се́дам годи́ни ќи-би́ди гол'а́ма су́ша, н'а́ма ни́што да-и́ма. А ти́а се́дам кра́ви што-бе́а, ... су́вото го-уни́шти на-пло́дното, затва́ су́вото уни́шти дарва́та"...;* 2. 'период кога растенијата многу раѓаат' ~ *и ви́ка, затва́, на-пло́днити годи́ни, пăрвити, ќи-си-спре́миш хра́на за-се́дам го́ди́ни* [ЛС(К),112].

пло́са f, zool. 'птица еребица' [ИГ,127].

пло́ска adj, m (f), opp. на 'надуен', т.е. 'сплескан' [MS,t,8]; за употребата на придавската форма за женски во функција на машки род (како атрибут), в. **плитка**.

пло́тче* n, dem., в. **плод(т)** ~ ниска трева, *да́ве пло́тчăта про́л'ăтта ра́но, куту зрăнца, куту груздák, си́на, цăрве́на буја́* (објаснување за полското цвеќе: **ку́куво гро́зде**) [ПД,122].

пло́ча* f 1. 'тенка плоштина од нешто, обично од камен' ~ *и дjатету влезе аф бунаро да си напие вода. Тогас дjаволот најде врjаме, земал капако, една гол'а-ма плоча тури на капако и седнал отгори* [V,PM,97]; ~ *и му показу́ва пло́чата, што бе́ши та́-му покра́j не́гу* [V,PM,30]; ~ *и-викну́ве рăбутни́ците, си́те испăдна́ле та́м прă-де́уто. Удде́ле тăка́ нă-стра́на, има́ло не́ко: пло́ча, ка́рпа. "Ајде, рăче́л са:, зима́jте та: да: прăпăрча́ме нă-дру́гăта стра́на". – "Ка́мăн то́лкуф сă-ди́ге?" – "То́лко ду́ши не́ ќа:-ди́гнăте? – "А ја́с, рăче́л, ќи-ви-ви́кум, ви: ќи-ди́гате"* [ПД,150]; ~ *и о́н купи́ са́ван, и гу уткува́, да му зави́ су са́ванут; да гу купа́ уф-гробут, шо бе́ши чине́то ут ка́мин; да му са кла́л и пло́ча на-вра́тата* [MV-(К),255]; ~ *и но́го ра́но на та́ нидел'а ути́шле на гро́бот, ка угрија сла́нцито: ем вел'а́ле ми́ѓу ни́х: Кој ќи ни трàка́ли на на́с пло́чата ут вра́тата ут гро́бут* [MV(K),255] – во контекстот имаме употреба на личната зам., ген.-акуз. форма **них** наместо повратната 'себе': **вел'а́ле ми́ѓу ни́х;** ваквата замена е нашироко позната во југоисточните говори, пр. во кукушкиот; 2. 'железна поткова на коњ, магаре и сл.' ~ *му-па́дна́ла пло́чта нă-ма́га:рто* [ПК(Гăр)].

плу́к m 'железна направа за орање' – фабрички, ако е дома правен **ура́лу** [MS,s,85]; ~ *нă-лиши́цата и́ тăкна́ло: "Ја ка ќа:-до́нцăме: ки на́jдиш ти еди́н плу́к, ра́ло, ме́чкăта ќа: кла́ме нă-пре́ди и-вăлко, а-ја́с уд-са́ди; ќ-о́дăме уф-нă-цáро дворо ќи-ора́ме, шо-и́ма жи́во сăто ќи-изо́ра́ме. Ка-ќи-ви́дăт тăкво́ чу́до, оти ни: о́ра́ме, си́те ќи-испа́днăт, ќи-испа́дне и цáрскăта мо́ма* [ПД,154].

плуќа́ f 'исткаен колан, појас' ~ *наткáвам ина́ плуќа́, гу зва́ж'-дам с'е́тн'а ч'ума́ку* [MS,t,7].

плу́т m 'договор' (? – прашалникот е од Ст. Романски во Речникот на Зборникот од Верковиќ) ~ *от на́зика́на рја́ка фа́тали ка́та де́н по една́ ри́ба. До две, до три уки́ дохо́ djала. И така́ еди́н де́н като*

остóрил плýт за ри́бата, кój да е зи́ма, и отридúли на цáрја да е дáват, за да са ни кáрат за неа [V,PM,255]

плута* f 'големо парче сирење, исечено во правилна форма' ~ *и мувéле: "Бáбо, ти́ вó дóбро шу-нигу-прáјш сăте óфци нă тéбе". Сéтне бáбăта сă-зé, утúди дă-гу пáла дéуту. Си зéва и трú плýти сирéјне. Оде дă-гу-пáла* [ДК,116]; ~ *и му-рéкăл кóа гу-вúшăл сирéјнито: "Фăрли гóспуди, фăрли óше трó сирéјне!" Бáбăта óше инăплýта сирéјне фăрлúла. Он рéкăл: "Вóа-е, вóа-е нă-бáба прéшлито јáс шу-му-гу-нăпráву'"* [ДК,146].

плуштáт* m 'широк простор обично во центарот на градот' ~ *и вó вúка, ă-зé нăдóлу ут-кýката: Еéј, фил'áн чувéк си-жéни ýтре, викáни нă-свáдба. Вúка. Жăндáрити: шó брé вúкăш тú? Еве, цăрну нă-бéлу, јáс-сăм пуштéн. Аj нăдóлу, уфтáса ýлицăта кăj-кăлкáзут, плуштáдут и пá вúка* [ВЕв-(Кор),306].

плуштатка f, в. **плуштáт** ~ *уф-Мурáрци úмше двé млúна на гáс, на-гáзија, двé млúнуве úмше. Сéлто бúше кулк пулвúна грáт. Пăпучáре úмше, нáшто сéло прăку петнáјсе дýши пăпучáре. Сè дикáне úмше тóа мéсто, Ґирáн шо сă-вúкше. Ґирáн – дикáне зăбикóлини, плуштáтка ф сридáта* [П-К,2(216)].

плуш'т'é n 'широкиот, остар дел на мотика' [MS,s,86].

Плăдни́штто top. 'место каде што пладнува стоката од с. Постолар, Кукушко' ~ *тăмáм ни́ą дукăрáме нă-плáдне мúските нă-Плăдни́штто кулу двăнáјс сáато, глéме кóл'те тувáрини.* Во продолжение ќе ги претставиме сеќавањата на информаторот Димов Илија, којшто како десетгодишно момче (род. 1903 г. во споменатово село) го доживеал прогонството на Македонците од југоисточниот егејски дел за време на Втората балканска војна 1913 г.: *Кá бигáме ли? Пáсăхме нис-пóл'то. Гăрцте уз-дóл кá нăстăпваа, сăглéјше бил' кá úдаа. Ни́ą фăтúме дă-бéгме, а пă уд-дóл адни́ бýгарски вујни́ци тáм нă Гăрдúштто нáше, нăт-сéлто прăпукáа... Глéдме кóл'те тувáрини: клăдéли пу-нéкоо врéјка брáшно уф-нăтре, пу-адúн јургáн, чéрги, кутéл и дă бéгат. Нáс ќи-нустáваа. А-а, гутóви, нéма врéме дă-нă-бăркăт, дă-нă-чéкат. Вујнáта тăкá óде, гóре пóл'то. И ни́ą сус ни́х, а нă-гóре. Кá зăминáме пăто, глéдме адúн бăлгăрски вујни́к путкáмăнто тáм, сă-тýле. Они адни́ тупчúнка пýкат, и ни вéле: "Бигájте пóскóро, глидájте дă-избéјкте". Они пýкат, глéет дă-мóш сă-истéгле нăрóдо. И кá дујдéме уф-Кýкуш, видéхме нóго вујни́ци. Рáнини, нóсат сус-кóли. Нăрóт бéга нă-сúте стрáни, кукушéне, а Кýкуш óште нé гóрше. Нé бúше дójдăна гăрцкăта вујскá уф-Кýкуш, óште фрóнт дăржăт дóло. Сáмо вујни́ци рáнни рăзнóсувăт гáаре. И, ут-Кýкуш ни́ą цéла вéчăр пăтувáме. Сăбájл'то уф-Алéксуво усăмнáме. И тáм плăднувáме. Жéшко, óгин, сă-вúке, гóре. А дна жéна мăлéчко дéте нóсе уфрăцте и, гу-турú пут-пăто ду-ádни тăрне. Уф-ádни дрáки, шó вúкме. Дéтто уф-рéкта нис тúą дрáкте, óна бéге нă-гóре, Аа-а, устăвú-го дéтто, прăд нáс, нă-дéне нăпладнина и, бéге. И плăднувáме тóо дéн уф-Алéксуво кăт тáа **Сýта Рéка,** пут-тúą јáвурто, пáмниш ли, знájш ли? Тук ти бúше пóмăлéчук* (се обраќа кон помалиот брат). *Мисúа жéнте лéп бес квáс, присни́к, дă-сă-јспéче, дă-јáдиме, нéма шó, дéца мăлéчки. Кăде сáато трú тăргнáме. Прáво*

ут-кăде Штéмница нă-гóре, дă-фăтúме зă-Крýша Плáнна. Бăлгăрскăта вујскá сă-фáштăт фрóнт нă-Крýша Плáнна. И-вúкат: "Бигáјте, вáа вéчăр гл'ăдáјте дă-пумúнте Крýша Плáнна. Нúа ќи-пудăржáвме óгино нă–Крýша Плáнна дă-мóж дă-ј-збéѓте прăку Димúр Исáр. Дă-измúнте нă-мóсто нă–Стрýма". Дă мóже нăрóдо сă-истéгле [ПК2(Пос–290-291)].

плъ́зи (сă)* impf 'се движи сам од себе, по некоја мазна и наведната површина – се лизга' [MSs.85].

плăк m, zool. ~ *тó-ј едúн гулéм, алúс пúле, áма нé-ј пúле, ус-крúла, нă-вéчăр-éј óн, лéте, нé глéде. Зă-лéк гу-фáштат, о турýват уф-шăрлáн* [ПК,2(86)] – дадениот опис од информаторот одговара на 'лилјак', а називот **плăк** фонетски стои близу до литературното 'полв' (Rattus rattus).

плăн* adj, 1.opp. на 'празен'; в. **пăлин** ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... Да биде плăна песни и џумбус* [ТГ,296]; ~ *да биде плăна здраве, касмет и бериќет; и сус жито – жито; и сус дубици – дубици; и сус пари – пари; и сус радуст – радуст; и сус синуве – синуве; и сус керки – керки* [ТГ296]; **2.** изр. **плăна црква диќеле** – загатка (= уста полна заби) [ТГ290] – на повеќе места во материјалите од Тановиќ за некогашното вокално **л** се јавува рефлекс **лă**; според нашите истражувања основната замена во Гевгелиско гласи **ăл**; исклучок забележивме во с. Костурино, што се наоѓа на половина пат меѓу Гевгелија и Струмица.

плăно adv 'многу' – кога ќе сретнете ловец не треба вие прв да поздравете со **дубрутро**, туку треба да се причека ловецот да поздрави, а вие да му одговорите: **"Плăно! Дајбудобро!"** [ТГ,386].

плăчлúф adj **1.**'се кажува за дете што не се воздржува и често плаче'; **2.** fig. 'се однесува за некој што многу често се жали јавно' [ПД(Фур)].

плăшúло n 1.'дрвена кукла, облечена (личи на човек), са става во лозјето или нивата за да ги плаши птиците'; **2.** fig. за човек што изгледа многу лошо [ПГ(Фур)].

плăштúца f 'тенок, рамен камен' ~ *плóсук кáмăн, тéнук* [ПД(129)]; во Кукушко: **плуштúца** (и: **плошкица)** 'камена плоча' ~ *двóрут о-нăридúме плуштúци, ќи-нéмме гáаре кáл* [ПК,2(86)].

пл'á(ј)а impf 'чисти простор од плевел, пр. в градина – плеви' [MS,s,84].

пл'ана* f 'материја, крпа со која се повиткува мало дете, бебе' ~ *нивјастата му отишла на Костадиновата кашта, на Костадинова мајка вели: "варај мајко, миличка бабо, дали ми сакаш тоа вечер на тебе госка да бида, ча имам тузи малко дете без пл'ани, да не гу помразна вăнка?"* [V,PM,228].

пл'áни* pf 'ограби'~ *иднó вр'ăми úмаши иднó папýле и иднá бáба. Папýл'то úмаши удóл у-кăштта-му иднó дуќáнче, úмаши и трú штéрки... хармúјто... фатúха кáта вéчер да јú-дат и да-пл'áнатдуќáнăт* [ВЛ(Аj),-338]; ~ *и а-вéли "Жáлна-ми штéрко, уд-дрýсти ти-сéстри искрúх, áла уд тéбе ни-мóја да-искрúја: уд-н'ăко вр'ăми давáм* (печатна грешка – треба 'навам'), *мóмата-ми,... ми-пл'áнат дуќáнăт"* [ВЛ(Аj),338].

пл'аскаиска f 'шлаканица, удар со

дланка' ~ *кладе чаморџиата да готви, ету и џадото и дошел. Чаморџиата зе чанакот да му даде манџа. Тогас џадото гу удри една пл'асканиска на чаморџиата* [V,PM,-234]; и: **пл'асканица** ~ *видоха, една мома имало зографисана* (погрешно пишува 'згорафисана'), *тамо, штото на земјата таквас да нема втора. Кату ја виде царјувото дете, падна тамо кату умрјант, проглендот. Как виде така чамурџиолу, му удри една пл'асканица* [V,PM,232]; односно **плескани́ца** ~ *тјанака му вéли: "кáк знáиш, такá чúни!". Тогáс тójнака га удрú еднá плескани́ца и са чинú еднá червéна јáбалка; га зéмá тój јáбалката, га турú на пáзвата* [V,PM,131]; в. **пл'уска́ни, ш'ама́р** [MS,s,84].

пл'а́ске impf 1. 'згазнува, односно паѓа во нечиста вода' ~ *жáпта пл'áснá уф-вóота*; *шó пл'áскиш уф-кáлта;* 2. fig. 'кога некој зборува неконтролирано' ~ *шó пл'áскиш шó-ќ-ти-дóо на-ýстта* [ПК(АЌ)].

пл'аф-пл'уф interj 'извик кога се борат **пиливани** (борачи)' ~ *и ǫнóǫ вр'áме имáлǫ н'áкǫј, úметǫ му-зǫбрáјǫ, ǫт-Спáт'ǫвǫ, пеливáни имáлǫ кај-нáс, нǫ-пǫнǫз'úритǫ и-ги-зǫпóмн'ǫ ác. Са кýспéта. И-тýк сắм вид'ál, ámǫ вéчи н'ámǫ. И-кáнти úmǫ зејтúн, ќе-сенǫмáчкǫ гóлǫн. Кǫ-ќе-рéче: пл'áф-пл'ýф* [ЛС(К),122].

пл'а́чка impf 'краде' (обично повеќе работи и со голема вредност) ~ *óн бúл мýдар. Рǫзбрáл óти вǫ-Цắрнǫ Гóрǫ úmǫ ǫјдýци. Ајдýци, ǫрǫмúи. Пл'áчкǫт. И вúкǫ, нǫýчǫл óти ќи-слúзǫт, тúǫ-сǫ нǫ-висóкǫтǫ, а слúзǫт нúскǫтǫ, нúǫ вúкǫми дирé* [ЛС(К),116] – во контекстот имаме употреба на додаток за место без предлог: **слúзǫт нúскǫтǫ** (наместо 'во ниското'), што се третира за образец позајмен од балканската јазична алијанса.

пл'а́ч'ка f 'грабеж, крадење на работи со голема вредност' [MSs,84]; ~ *нéли ти рắспрáувах удéве, кá бигáме сắто сéло с-испрắзни гифắтúли, ги-зắрубúли тúа шо устắнáли. Дắ-ј-збérат, дắ-ј-м-зémат пáрте. Уд-Ацинýс, уд-Ајдắрлúа, тúа тáм сéла шо-бúа Тýрцте óот дắ-пл'áчкат и нáш-сéло Крéцắво. И нúх ги зắлóват тáм, ги-нắпắлнуват уф-кắштта, нắпрắскáли гáзја. Сắкáли нéкуј да-ѕлéзе, бúле глáфте му-бúли гóре. Имáло тắвáне нéли, зắ-дắ-испáднат уд-óгино. Итắкá устắнáли глáфте изгóрни нагрéјте, ósум дýши. Тúа сắ-Бắлцúфте и Тáнắфте зáдно. Они, кá бигáли, сắ-пувắрнáли нắзắт, зắ-пáрте, и тắкá сắ-изгóрни* **[ПК,2(Крец–312)]**.

пл'ачки* pl 'алишта' ~ *идну-дéн Нắстрắдúн ųá су-жéна-му утúшле нắ-рéкắта д-и-испéрắт пл'áчките. И прáле шо прáле сиднáле трó дắ-пучúнат* [ДК,155].

пл'а́чкине n 'грабеж', в. **пл'а́ч'ка** ~ *дрýго адно сéло, сắ-вúкше Кулкýтино, сè гу-истрибúа, ду-ýше, дучувéк. Кумúтто тáа рабóта. Пóсле загúна твá тéпắне, твá пл'áчкине, сắ-турú рéт. Ама скắрáа-се Бугáрто ус-Гắрците за-Сóлун. Стипáа-се тáм. Пучнáа вујнá* [ПК,2(Мор–218)].

пл'уи (пл'ýу) * impf 'исфрла пливачка', в. **пл'ука** ~ *детенто са чини от три години, го пуснаха на скол'уто да са учи, и детенто са беши научило харно да пеи, хем да пиши, но сè мундро не седјаши: кого биши от децата, кого пл'уши и на едно дете му извади очите* [V,PM,215] – во лексемата **мундро** освен остаток од назалниот изгор (од големата носовка) имаме и замена на вокалниот сегмент со **у**,

наспрема обичниот рефлекс (во овие говори) **'ă'**; и: **плуи*** ~ *и сéга цáрут нăрéдил нă-жéна-му дă-ă-извáдат нă-срéт сéло, су-плýнки дă-ă-дáвăт... Кóа ă-извăдúле нáдвур дă-плýјат, себрáл цéл свéт и пучнáа да-вăрвăт* [ВЕв(Кр),302]; ~ *вúја стражáрите фáн! Зăштó вúја нé-ă-плујнýвăте?" –"Кáко нúе дă-ă-плýјниме, áј óди тú плýјни-а твójта мájка, тá ни-и-мájка, кáко дă-ă-плýјнимме!"* [ВЕв(Кр),302]; односно: **пл'ý:** ~ *нéко: врéме устанáло: кáк жéнта гу-излăжáла, змúата а-гăлтнáл мăжо и тýк тăкá рăцкувúцта шо: нăпрáвăна; то: гу-гăлтал, ду-тýк кá дујдéл до: пл'ý: нă-мужéл, и тýк устăнáл и устăнáл. Нă-мăјшто úма, нă-жéнте нéма, óти жéнăта гу-излăжáла* [ПК-2(Грам–237)]; в. **плиј**.

пл'ýиш'т'ém adv 'плукајќи' ~ *и дијатáксува паш'áта на асќéр'у, гу звáж'дат ч'урбаџ'ијата ут кăш'-тата пл'ýиш'т'ém* [MS,t,48].

пл'ујнýве* impf, в. **пл'уи (пл'ýу)** ~ *и вúја стражáрите фáн! Зăштó вúја нé-ă-плујнýвăте?" –"Кáко нúе дă-ă-плýјниме, áј óди тú плýјни-а твójта мájка, тá ни-и-мájка, кáко дă-плýјнимме!"* [ВЕв(Кр),302].

пл'ука* impf 'исфрла од устата плувачка, односно нешто што пред тоа го ставил в уста' ~ *они смукаха с каламот и пл'укаха на рăката и велиха: "на, број!"* [МС(В),76]; в. *пл'уúштém*.

пл'ýмбо n 'видарски алат, висак' ~ *мájстурто шó клáвăт, за зúдо да бúде прáф* [ПД(135); и: **пл'омбо** ~ *óн кажýве súдо дáл'-ej избéгин, дáл' нé-j; нéго о-нóсат sudápто, мájстурто* [ПК,2(86)].

пл'уне pf **1.** 'низ устата исфрли плувачка', **в. пл'ука** ~ *и са пофали на ламјата: "ету, господарка моја, га куртулисах момата ти, гу успих тјахниј бăрзоходеца и му земах капата!"... Тогас ламјата гу пл'уна на образот и му искара капата* [V,PM,-46]; ~ *дójди и дрýгуту д'ăт'ạ, гу пл'ýна :"ти си – вилú – маскарá"* [MSt,70]; ~ *си-пушчúл уфчáро стáпо, сă-нăмутáла óна, испăднáла уд-óгино. Му-рăчéла: "Лéгни дă-ти-пл'ýнум уфýстта, ут-сúте изúци ки-знáјш, а мójта мájка, кути цáр-ej нă-змúјте* [ПД,152]; ~ *по-големјут брат му рекал: "Ад да чиниме каул, ако ма удавиш сус една пл'унка, да ти дадум сите пари што имам. Ак та удавум, да ми дадиш сите пари, што имаш. Пл'унал човекут* [V,PM,270]; – кога некое дете ќе се сопне и падне, родителите за, да не плаче, ќе му речат: *Ако, ако, ако – така ки пурасниш! Пл'уни, пл'уни, тамо дека падна, ки си најдиш ирмилик! Ах, та палена (баксус) Ѓупка, вадан истури уд вургијата* (кожено кесе) *на тоа место брашно, па за тоа падна!* [ТГ,122]; кога ќе испратат некое дете да заврши некоја работа, пр. да донесе вода од чешмата, татко му (или некој друг од семејството) ќе рече: *На, ки пл'унум, скоро да дојдиш* – детето ќе побрза да се врати додека плувачката не е исушена, бидејќи во обратен случај ќе се исуши и детето – на тој начин ги заплашуваат децата [ТГ,122]; и: **пл'ујне** ~ *му-рéклă: "Шó сáкăш дạ-ти-дáм?" Му-рéкăл: "Шó ки-ми-дáјш, нé сáкăм нúшту". Му рéкăл: "Зéјни дă-та пл'ýјнăм нạ-мýцкăта и ќи-рạзбéриш шó лáфе дивутúјне, ајвájне, óфци, кóзи"* [БМ(Зб),199]; ~ *дудéка сạм тýка нạ зéмн'ата, сạм вúдело на зéмн'а. Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката, да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от.*

Да му ричé на нéго: Оди си, мúi си [MV(K)258] – во контекстот имаме нерегуларност во употребата на предлозите 'во' (во случајот 'уф') и 'на', имено предлогот **уф** е употребен кога се однесува на нешто надворешно: *да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от* (м. 'на очите'); **2.** изр.: **пл'ýн-си нă-рăцто** (= зафати се за работа) ~ *ним-чéки нă-пумухчúj, туки пл'ýн-си нă-рăцто, áк сáкиш нă-врéме дă-свăршиш рăбóтта;* **пл'ýн-си уф-пáзуфта** (= не се потсмевај на слабоста или несреќата на другиот, бидејќи може истото да ти се случи) [ПК,2(188)]; во Солунско Малецки забележил: *гу пл'уна* =го плукна.

пл'унка f **1.** 'она што се излачува во устата како слуз' ~ *му рекал: "А д да чиниме каул, ако ма удавиш сус една пл'унка, да ти дадум сите пари што имам* [V,PM,270]; ~ *дудéка сąм тýка нą зéмн'ата, сąм вúдело на зéмн'а. Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката* [MV(K),258]; и: **плунка** ~ *и сéга цáрут нăрéдил нă-жéна-му дă-ă-извáдат нă-срéт сéло, су-плýнки дă-ă-дáвăт. Дă-губéри цéл свéт сè у-плýнки дă-ă-удáвăт ут-стрăмутилăк* [ВЕв(Кр)]; **2.** изр.: **нé пл'ýj, пл'ýнкăта ќи-т сă-вăрне** (= не зборувај лошо за своите блиски) [ПК,2(181)]; **ус-пл'ýнки ќи-т удáве** (= се кажува за оној што многу зборува и кога зборува како да плука) ~ *нă-сéгде úма таквú чувéци, кá ќи-фáте дă-гувóре... ус-пл'ýнки ќи-т удáве* [ПК,2(206)]; сп. **ш'л'унка** [MS,s,85].

пл'ункичка f, dem. **1., в. пл'унка**; **2.** 'нешто пифтиесто, без кора, лигаво; во случајот што следува: 'кога од семето почнува да се оформува ларва од свилената буба' ~ *ду-трú-дéна тăкá ќи-си-прáвиш и пишúм утпăрвин ќи-си-бéриш лúшче мáлце, áма тó нóгу сúтну ќи-гу-дрóбиш оти-тó óште пл'ýнкичка-и, ќи-пóчниш да-си-а-рáниш вúќе* [БМ(Стр),200].

пл'ýпąниц m 'меур од изгорено' ~ *глéјш какóф пл'ýпąниц ми-сă-дигнá, шó мă-пăрснá врéла мáс* **[ПК-2(86)]**.

пл'ýска* (и: **пл'уске)** impf **1.**'стрела, пука' ~ *утúди тój на врăх главáта-ји, с'éдна и слýш'а тóпувéту как пл'ýскат* [MS,t,13]; [MS,s,85]; ~ *стáн', марú жéну, да ги чýш бáри тóпувéту, кáк пл'ýскат* [MS,s,85]; **2.** 'кога семето од свилената буба ќе ја пробие кората за да се развие потоа во ларва' ~ *сéмтǫ шо-ќи-пл'ýске, шо-ќи-са-рóе тó, ќи-си-клáвиш идна-новина натó, едну-óдăрче ќи-си-прáјш или мáса, шо úмиш ќи-си-клáјш, и нáм ут-тá кăпúнта ќи-си-клáвиш нąсéмто* [БМ(Стр),200]; **3.** 'врне силен дожд' ~ *нúм испáќи нă-вóнка, вúј кá пл'ýске, жúва вóда ќи-т-нăпрáве;* в. **пл'ýснува.**

пл'ýска (и: **пл'ýскифца)** f 'меур што се прави на кожата од изгорено' ~ *мájко, кóлкува пл'ýска ми-стана́,... ут-шăрлáно кá пăржąх рújпте* [ПК,2(86)]; в. **пл'ýпąниц.**

пл'ускáвица f **1. 'силен дожд'** ~ *кá мă-фąтú áдна пл'ускáвица дýдąле мă-нąпрăвú;* **2.**'тепање'~ *шó бúше тáа пл'ускáвица сăнóш кăд-вáска мăрú, кój сă-тéпше?* **[ПК2(86)].**

пл'ускáн* adj 'ако е со пробиена, отворена опна' (кога ларвата на свилената буба ќе потпорасне и ќе ја пробие опната со која е завиткана) ~ *и ка-ки-дójде у-тóплуту врéме укулу-Велúгдин, ки пóчне тó дąса-рóе, и ки-си-гу-удвúвиш ка-ки-*

и́ма пл'ускáни сéмијна и ки дóјде врéме ки-збýвне тá кутúјта [ВМ-(Стр),317].

пл'ускани n **1.** 'стрелање'; **2.** 'удирање, пр. по лицето'; сп. **плúсканúца, ш'амáр** [MS,s,85].

пл'ýснува* impf **1.**'пукнува (во случајот со пиштол)' ~ *Липóн пиш'тóфу гу напăлн'увáха барýт и куршýм, да с'етн'ą гу пл'уснувáха* [MS,t,39]; **2.** 'удира' ~ *пл'уснýва вудáта* (= удира водата) [MS,s,85].

пл'ýсна pf, **1.** в. **пл'ýска 1.** ~ *нóс гу р'éч'и: "дрăш' рăнкáта да гу фăрл'а!" и му пл'ýсна, му ја удрú рăнкáта* [MS,t,39]; **2.** 'удри со шлаканици' ~ *ká-ќ тă-пл'ýсне тáткути дă-нé ми плáчиш, нé-ќ-тă брáнум, дă-знáјш* **[ПК,2(86)]**.

пл'ýскифца f 'мал оток на кожата, плуска со течност (од удрено, изгорено или набиено место)' [П-Д(130)].

пл'ýскăвăц m, bot. Papaver rhoeas 'диво полско цвеќе, има убави црвени цутови, но не мириса убаво – булка' (Пат), во Ник освен **пл'ускăвăц** го викаат и **диф афион** [ПД(122)].

пл'ăскăтýрник m ~ *тó-ј јáдне уснăриндúсна тúква, јáјца, млéко и шикéр, пéчно уф-фýрна;* fig. 'неубаво јадење' ~ *úч нé знáа дагóтве тáа мójта снáа, шо прáве адни рăчóци алúс пл'ăскăтýрник* **[ПК,2(86)]**.

по part (за образување на компаратив) ~ *нéколку днú сéтни големójут сúн бéши мăра по-акăллúа, земá олóвиту, отúде на нúвата* [V,PM,26]; ~ *видé на чешмáта да пúши еднó пúсмо такá: "кój нé ки пúį от мája вóда едúн тáс, мăж не си брóи, от жéна по-олчáк ję!"* [V,PM122]; освен придавки се степенуваат и именки: ~ *му р'éкуха: "ут нáм пó-јунáк-си!" и утúдуха на кулúбата* [MS,t,75] – именката **јунак** овде е сфатена како 'јуначен'; ~ *по-кротките безu по-путпушкјăт, по серттă по грабăт* **[МЕ(Р),85]**; ~ *сă углидувáле нą углидáлто, вáа вил'ála: "уд мéне пó-ýбăва нéма нądујнáта", он пă вил'ál "пó-сúлин јунáк нéма дă úма нą свéтут"* [ИГ,112].

пó adv 1. 'повеќе' ~ *ут стрáната нă курáбо úма двăнájсе нугál'ки, уд дăбувo дăрво, дăбо пó трá: и шчúците дă сă уд дăб, пó-árни сă, пó трáт* [ПД(128]; ~ *ут ка сă минијă тро врuмијнтă ăнгăријтă фăти по дă услăбувă* [МЕ(Р),89]; ~ *можиа,... дă му сă пожал'ăт нă бегут и да гу истерăт субăштă, дă-ј бегут по мирак имăше зă чифликýт* [МЕ(Р),90]; ~ *сил'ајнту уд ден нă ден сè по сирумашејăт, сè по си-ј скусувăт арџувјту* [МЕ(Р),90]; ~ *и фáт'ąх рáбута... кáмин'а да ц'ăпими... и такá пó ми сă утфóри душ'áта заш'тó л'ábу си гу звáж'дах* [MS,t,3]; **2.** 'почесто' ~ *нúą, шó дă-кáжум, бúме прă-нájмăлéчкоо, кóга нéма живóт, е нă-мојш дă-живéјш. Јáс сă-рăзбулéх, лижáх трú мéхца у бóлница и нé дујдé та: снáа дă-мă-вúде úч, прă-н'а: шо бúх. Та: úдише пó. И видéме, нé видéме, прă-тóо сúн дујдéме* [ПК,2(Иц–286)].

пó: (и: **пóе, пои**) impf 'дава на животно да пие вода' ~ *óн ут-гóр нă-дăрвуто сéде. И дујдéл нă-цáро измикáро дă-гу-пóе кójно. Кójно нé пијáл вóда тáм, нăсăт сă-тăгл'ál... И нéјсе, сéа ќи-зúме цáровјо сúн утúве, ќ-óде óн ќо-пó: кójно. Утúве. И нă-нéго тăкá* [ПК,2-(Пл–258-259)].

поаргиса* pf 'задоцни' ~ *от мăра дена сетни му дојде на татко му книга, да ходи на царска кавга. И тој на жената му припорăнчова и вели: "кога детинто ки си чини за ука, да го дадеш на даскал да си учи! Ету ти оставјам стока, пари, и јазе ако поаргисам, тој детенто да го гледаш харно!"* [V,PM,155]; сп. *за м'ạ аргисаш' мло́гу* (= ме задржуваш, ќе задоцнам многу) [MS,s,4].

поарин* adj 'подобар' ~ *Предлозан му гу отнесуве паунут на царут. Напкум царут си пофалил којнут. Братјата рекле: "Алатувут којн е поарин ут твојут"* [V,PM,272]; ~ *гу-пуштúле нă-ăвлúјте тáму. Крúф кóјн кój ти сáка! Удникóлку дéна тó крéни-си-а пáшкăта óди-си! – дójди Тýрците кóга имáле Бájрăм. Кój ут-кój дă зéва кóч пóáрен, пóтугá, Тýрците пáлăт* [ДК,141]; сп. поздрав: – навечер по посетата кај некој сосед или роднина, гостинот на заминување се поздравува со: *Добра ноќ!*, на тоа му одговараат: *А мин! Госпуд на вас поарна* (некои: *подобра*) *да ви даде!* [ТГ,315].

поарно adv 'подобро' ~ *и црева са баре карат, а кам да са не карме нија* – конфликтните ситуации се неибежен дел од животот, тоа особено важи за оние што работат заедно и затоа постои изреката: "*Сус јабанџија поарно са пуминуве*", или *"Јадејне и пијајне братски, исап глидајне* (= правење сметка) *– душмански"* [ТГ,319].

побара pf 'фати' ~ *и тојнака тогас си побара на главата, позна, ча нема капа* [V,PM,46]; ~ *и тјáнака му вéли: "ами снóшти, мăжу, когá лéгнахми и си турúл сáбјата дá нé си побáрами, јáзе приз вечерóт прифăрлúх рăкáта ми нá врăх тéбика и сá отсéкох от сáбјата мăра, áма динéска не ти казáх* [V,PM,145]; ~ *и тójнака фатú да га побáра по гăрлото, зăрното излезé от гăрлото ú, и ужувјáла. Тогáс цáрјув сúн га земá за жéна, га чинú царúца* [V,PM,133].

побарова impf 'фаќа', в. **побара** ~ *се окачи гори, сандукот дол гу извади и, га гу отвори сандукот, и видел нетри мома умрјана. От-тука, оттаму фати да ја побарова, ја фати за гăрлото малко, зăрното кајдиса от вунка, момата и ожувјала* [V,PM,214].

побе́гне* pf 1.'напушти некое место на брзина, со трчање' ~ *и кату немаха рахат от аскерите, побегнали от таму и отидоха на един грат, си заселиха* [V,PM-40]; ~ *простр'а рăкáта му, искинá едúн дал сóс дéсет јáбăлки и едúн дизгúн удрú на кóн'ут, побегнá* [V,PM,113]; ~ *таја џанабет жена беши залуд'ала, дур да отвори паницата, и как га отвори, побегналу оно шеј от нетри* [V,PJM,65]; ~ *тојнака беши млогу хитăр да а побегнал: приз пенџерината скокна* [V,PM,35]; ~ *адúн капитáн, тáм уф-Дýпница, какóф ej бил, мăјóр ли, кăпитáн-ли, нéзнáм вúке: "А, тóо мóмче пубигнáло. Ајде, вéле, на-тéп бисúлка или стрéлба". "Шóм сáќда-м-утéпте, утипájте, вéле, тájфăта умрéла и-ác нéк ýмрум". Фáште вýјко, тáа лúрта на-тóо кăпитáнут ма:-дáве. Жúф д-устáне* [ПК,2(Шек–278)]; и: **пуб'а́гни*** ~ *"утúдух на перивóл'у за да субéра смóкфи и там вúд'ạх инó пúл'ạ маламóсану и р'éкух да гу фáт'а и тój пуб'ăгна"* [MS,t,45]; ~ *кукурúкна пинт'élиту и сă пуб'ágнаха дјáвулéту*

[MS,t,24]; ~ *и вилú: "ми трукулú кóн'ут, ми разбú кýрут, гл'éнда кандú т'éб'ạ!" – и сфáт'ạта пуб'ăгна* [MSt,78]; **2. 'замине'** ~ *цар'ут му вели: "скóру от двóрут ми и от мójта цáрчина да побéгниш, учúте ми да ти нè вúдат тýка óшти едноч!"* [V,PM,10]; ~ *она кајве му служи, тој не можа да ја познај, туку она гу позна. Кату и пил кајвету, тој стана да побегни и платил пари за кајвету* [V,PM,239]; ~ *как отидоха да легнат сос детенто, му каза на детенто: "братче, утри ште на закол'ат, л'у утри да побегними"* [V,PM,240]; – *"Ами кам татко ти?" – "Татко ми јазе го не знам, зер, кога побегна татко ми, јазе бех ошти на мајчинот ми корем". Тогај го пригарна и фати да плаче, хем да му вели: "ох, сину, јаз ти сам татку!"* [V,PM,163]– во контекстот со предлогот **на** се означува внатрешност, наместо 'во': **јазе бех ошти на мајчинот ми корем** (= мајка ми беше бремена, јас бев во нејзиниот стомак); **3.** 'напушти семејство' ~ *нéкој пăт не ми кáза, ча úмаш брáт на Стáмбол; сéга от дéка ти дojдé товá? Безбејлú тúнака сáкаш да побéгниш от тýка* [V,PM,18]; ~ *един вечер царјут му рече на гнусниот: "да земиш таин'ут да гу закараш на милната!" И тојнака зема таин'ут, отиде гу даде на кучката. Как чекаши царицата за таин'ут и как не дојди таин, стана, побегнала и отишла на татка ú* [V,PM,60].

побегнова impf, в. **побéгне** ~ *она рекла: "са уженувами, туку ниа адет имами, са чинимu голи кату от мајка родени и са каннимu". И арапинот заеднош си распримени, отиде да са канпи. Она пак му зева сичкојут такăм и рубите, от тамо побегнова, са приминила кату кисиџиа* [V,PM,235]; и: **пубáгнува** ~ *и úди, му вилú ут пóртата: "áди мáли, тáти, áку м'ạ вúдити óш't инóш' у уч'úт'ạ да м'ạ пúш'ити!" и... си пубăгнува утáм* [MS,t,32].

побјади* pf **'кога некој ќе ја добие битката'** ~ *искáрал кратýната и акóлата та му кáзал: "Сас ај тáзикана кратýна примéрих и на акóлата писóвах". И катó зел цáрја акóлата пăлна нýли, нé можил да соберé кóлко óки са. И такá побјáдили цáрја, за да зúма бјазарѓáнина рúбата* [V,PM,256]; и: **пọбéде** ~ *ама пák нé-сạкáл дạ му-се-предáде, нạ-тóлкạф чувéк дạ-му-признáе óти е пóсúлạн. Затóа му-предлọжил дạ-се-бóрạт и тój кój ќạ-пọбéде, ствáрно е-нájсúлạн* [ВГ(Мир),272].

побјал'а pf, в. **побјал'ава** 'кога нешто ќе стане бело, односно ќе добие боја на млеко' (во случајот што следува: ја варосува куќата – станува бела) ~ *станаха утринта ошти рано-рано, кинисаха, отидоха на татко му на уврејнот. И, га гленда, детенто, сичко чарно. Тогас гу викна на татко му, му вели: "тате, зашто така си чинил?" И тој шаштиса... тогас уврејнот курдиса, побјал'а каштата му и стори свадба на санот му* [V,PM,239]; ~ *и ми р'éч'и да сă умúја на б'ăла вóда... сă умúх и пуб'ạлáх* [MS,t,15]; ~ *кугá за пуб'ạлáј хýбав'ạ гу прустúрат на плитó* [MS,t,8]; и: **побеле*** односно: **пубéле*** ~ *ká гăсаа вáр, гу пăрснá и нă ạднóш óкто му пубилé, уќурвé...* ~ *Соломóн му велú: "дjáдо, горáта побел'á, клáдниците присушúха, двé без трú нé чúнат"... цáр Давúд му вéли: "брадáта ти и*

кóсмите от главáта ти побел'á, очúте ти присошúха клéпките, нóите (нозите) *ти без стáп не чúнат"* [V,PM,130]; ~ *тáм дéка-j пубилéна бýбăта, дạ-рéчме шо-сáке дạ-нáјде мéстọ зạ-кужýруви дạ-вúе, ќи-са-пубéле пу-тúе вéјкте, бéла ќи-бúде, сăта бýба ќи-са-нạкáче нạвéјкте* [БМ(Стр),201] ~ *"јас ки јодам, бре нивесто,[в силна војска мускувија" – "Ej спајија, млад спајија,[бидел' фати, ти ним јоди" – "Бре нивесто, грејна душо,[бидел' нејќат, мен ме сакат,[кажи колко ки ме чекиш" – "Ej спајија, млад спајија,[ки те чекам длăго време,[дудек коса ки-пубеле"* [ТГ,-334]; ~ *нé вéлети вúа óти и жетфáр сéја, и жéтфата дујдé? Етý ви вéл'ам: упулéјтисти, да видéјте нúвити што си пубилéа, сáка да си жнúјат вúки* [M-V(K),258].

побјал'ава* impf 'станува бел, побелува' ~ *тја утишла на кладнецă, прала ја и ја чјукала цјал ден, и пак ни побјал'авала. Тја плачала и сја чјудила што да прави* [V,PM,287].

поблúжно adj '**побли**зок' (со формата за среден род се покрива и машкиот) ~ *и он стана оттаму, си отиде приз друг пăнт поближно; на мајка му и не остана рент да пита за поранките на слăнцето* [V,PM199].

пóблúзу adv, opp. на 'далеку' ~ *úмше аднó мăлéчко сéло, ká гу-вúкаа нé знáм. А-а-а, тóо бúше Ѓóлдăс. А ма мăлéнко бúше тóо сéло. Тóо сéло тăкá сă чинú демéк. Ká фатúме, сă-рăстурú. Алóцалáр и Пустулáр, тúа сéла бúа пóблúзу. Сéтне úмше аднó, Амбáр-Ќój мувúкаа, Кăрá Бунáр пу тýрцко. Тýрцко бúше, кăýре нéмше* [ПК,2-(Иц–280)].

побратимка f 'блиска другарка' , в. **пубратим** (формата за ж. род ретко се среќава) ~ *тогас мисинчината вели на неа: "е побратимко, и ти си хубава, и јазе и слăнцето и звездите, ама сега момата е нај хубава"* [V,PM,213].

побрăкова impf 'со раката побарува нешто во џебот, односно во пазвата' ~ *тогас единојут са побрăкова на паската за кл'учовиту, дил да отвори сандиките, фати да тјухка: "бре, што сторихми? Ниа сми забравили кл'учовиту на нашта кăшта!"* [V,PM,178].

пóбудлá adj 'тој што не е паметен, во случајот: што не е итар' ~ *гăкăчúл вăлкут нă-лисúцта нагăрбут. Одăт, лисúцта вúке: "Бóлин здрáв нóсе". "Што гувóриш кумúце?" Си-бáм нă-глáфта от мă-бóле, кýмо вăлче, дă нé мијстéче мóзуко, зéр глéјш кóлко меј истéчин". И дујдéли ду-дýпкăта, лисúцта си-скукнáла уф дýпката. Вăлко нéли пó-будлá си-устăнáл* [ПК-2(Крец–304)].

побутнă pf 'потурне, измести' ~ *тă му тога рăкла, да кладă јаковитătă билкă в пазвătă си и сătнă да побутнă ăдăн камăн, котри стојал там и имал ду дăсăт хилăди ока* [V,PM,289] – сп. во контекстот: **котри** – лексички архаизам.

пóбăргу adv 'кога нешто се прави побрзо' ~ *и нăрáнто стáнăл стáрут утúшăл зă-дăрва и стáрăта утúшила су-дăрмунут и су-ришéтто зă-вóда. И стáрут си-дóшăл пóбăргу, ă-зáклăл бúшкăта* [ДК,146].

пóбăрка f 'кога од овошните дрвја, односно од лозниците, што веќе се обрани, дополнително си прибира

по некој заостанат плод' ~ *збрáх áдна тóрба урéе пóббăрка* [ПК,2(86)].

повади pf 'земе нешто, го извади од некаде' ~ *он му хвăрли кл'учовете и га вели: "отвори хазната, повади колко пари сакаш"* – во примерот имаме употреба на формата за прав предмет **га** наместо за датив 'му': **хвăрли кл'учовете и га вели,** освен тоа засегната е и категоријата род [МС-(В),94].

повали (сја) pf **'полегне'** ~ *тја утишла на кладнецă, прала ја и ја чјукала цјал ден, и пак ни побјал'авала. Надвечар заминало једно дјадо и ја питало, зашто плаче. Тја му казала сичкјо, тој хи рекло: "Повали сја, синко, по неја, и шта побјалијă!"* [V,PM,287].

повеление* n 'раскажување' ~ *спроти мајчини ми повелениа – мајка ми е дип харна – преде петнајси или осомнајси години да и дошел у д'адова кăшта еден гост, га ареса на мајка ми, за еден вечир са винча сос неа* [V,PM,56] – во извадокот имаме употреба на сврзникот **да** со интенсионално-декларативно значење, наместо 'дека': **спроти мајчини ми повелениа ... да и дошел у д'адова кăшта еден гост.**

повéли* pf **1.'нареди'** ~ *и заедноч ламјата повел'а еден деф, да га запали фурната, да га гори три дни* [V,PM46]; ~ *тја сă указала, чи му је жената. После повелила и нăзи кăштă, барабар с кладнецо, да изгорет и да направет сарајă в котри седјали с мăжо си и сă пол'убили и миловали от понапрез* [V,PM,283] – уште една потврда за присуството на архаичната заменка **котри** 'кој': **в котри седјали;** ~ *да одиш на пăтут, дек ке замине Ристос, да му речиш: "Даскале! Ти са мол'ум, воа леп е ноф, да гу благословиш да е блак!" Офчарут чини кату как му повел'а Април* [V,PM,294]; ~ *му речé: "дéка повéлиш, господáр мój, да úда; пúши ми тефтéро"* [V,PM,23] – во контекстот имаме додаток за место без предлог: **дéка повéлиш... пúши ми тефтéро** (м. 'на тефтéро'); ~ *нáшјо млăдéш нă-тăрăн éј зăдójн, нă-мójш до:-пувéлиш, нă-мójш лáф дă-му-кájш* [ПК,2(186)]; **2.** 'благослови' ~ *"На новјут гост Госпуд нова нафака* (среќа) *да му даде! Сус таква радуст Госпуд сите братја да и зарадуве, и дека треба да се врне! Ваја гудина винчаме, Госпуд да пувеле уд гудина воја време măшко дете да крстиме! Уџакут да гу пудновиме. На младенци Госпуд касмет да им даде! Мир и милост меѓу них да биде. Сус мед и млеко да се ранат!"* – зборови на благослов на вечерата по свадбата [ТГ,184]; ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде! Да ви даде длăг живот и кăсмет, арин век и на секуја педа пу ока бириќет... Госпуд да ни живеје критеникут и новата критеника!* – **со** тие зборови кумот се заблагодарува на поканата да венча. На ова присутните ќе викнат: *"Амин! Госпуд да пувеле така да биде! Уд твоја уста уф Божји уши!"* [ТГ,161]; – првиот ден кога орачот ќе оди на нивата да ора, домаќинката ќе му донесе богат ручек и ќе благослови: *"Ајарлија работа, Божиј човече![Колико зрнца толико куранчијна![Колико куранчијна толико класчијна![Уф секуј клас пу сто зрна"*; на тоа орачот одговара: *"Амин! Госпуд да пувеле така да биде!"* [ТГ,332]; образувањата *колико, толико* ги немаме сретнато при истражувањата

во Гевгелиско, но ако земеме предвид дека голем дел од материјалот Тановиќ го има запишано уште пред Балканските војни 1913 г. ("во Турско"), а освен тоа во соседната населба Гуменца, што се наоѓа недалеку на југ, во денешна Грција запишавме: *кóлик пурасна́л на мáјка,* тогаш можеме текстот на Тановиќ да го земеме како реален; **3.** 'покани' – *калесарите* (тие што канат за свадба) кога ќе почнат да *калесуват,* прво ќе кажат *добру вечар,* а **потоа:** *"Ви чинуве чико Јуван* (името на домаќинот на свадбата) *клајне и здраве и ва кане да пувелите за уф нидел'а на свадба; оти ки гу жене син му Ристо сус Нетка Пиперува!"* [ТГ,165]; – тој што *слави служба* (според Тановиќ така било во минатото во Гевгелиско) приквечер чека гости и дава вечера, при тоа благословува: *"Госпуди Боже и Св. Танасе* (или бил кој светец што се слави), *ка е арно така да дадиш! Госпуди Боже, и Свити Ѓорѓе, на душмајне на врат им стани, басрет им фати* (да им ја спречиш намерата). *Госпуди Боже и Свити Димитрија и унадашна* (прекутрешна) *свита Нидел'о, на помуш да ни бидиш, лошо на арно да убрниш... Госпуди Боже и Свита Бугуројцо и нејна друшка Свита Варвара и Свита Катарина, на помуш да ни бидиш, јардăм да ни чиниш, уд биса да на чувиш!"* Накрај завршува: *"Ајде пувил'ајте! Који милува – дујде. Госпуд нека ни биде на помуш!"* – Гостите одговараат: *"Амин"* [ТГ,210]; **4.** 'побара' ~ *и фрăкнал гемициата мрежата на морету, да се хванали много риби на касмет нихно. И крапачинот и повел'ал, зарди неговот касмет да хварли гемициата мрежата, да види, што ки хванат и на негово касмет* [V,PM,242] – во контекстот среќаваме уште еден случај на употреба на предлогот **на** наместо 'во': **и фрăкнал гемициата мрежата на морету** (м. 'во морето').

повел'а impf **1.**'управува' ~ *тогáс, кáк гу ви́де цáрјут, чá и докарáл двáјсигоди́шна давани́на и пáк жи́в дојдé, са почýди. И тогáс му дадé нá нéго óнája зéмја да га повéли, гу чини голéм човéк* [V,PM,108]; ~ *тогај царјут вели на чобано, оти она беши с чобански дрехи: "што посакаш от мене да ти дам?" И она рекла: "сакам да ми дадеш Солун града да повел'а, и сичката Солунска каза. И царјут заеднош писал фермани наврăх жената, да повели Солуна и Солунската каза* [V,PM,167]; ~ *тáмо си заселúха фрéт и повéл'аха двé зéмја; нá нéговите конáки прати́ от л'удéто му, еди́н вези́рин повéл'аши* [V,PM,147]; ~ *зă дă можă по кулај дă гу пувел'ă селту он кунуштисува су два-триминă по-зијнгијнă* [ME(P),91]; ~ *мéн ки́мă пувéл'е адно уфчерáшно лáјно* [ПК,2(208)] – реакција од возрасен човек наспрема грубото однесување на помлад човек; **2.** 'располага со нешто' ~ *ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозјá, бахчи, кăшти, олóви и другу, што и́мам фрéт ти́нака ки ги повéлиш* [V,PM,7]; **3.** – **(са)** ~ *тука седа чауш или муљазим су неколко заптиј: уд него се повељат селта* [ME(P)72]; ~ *Постул кăту сăтă села шо лежат нă арни мистијнă и лесно сă пувељăт* [ME(P),83]; ~ *и ут идна-две гудини дă нăвакă сă пувељăт ут Екзăрхијăта и пејăт нă сколјоту и нă цăрквăтă бугарцки* [ME(P),80].

повелиа f, в. пувел'а; 'наредба' ~ *ве-*

л'а́јке така: чујте, сел'ани, от цар-јут има повелиа, на тој сиромах никој ништу да не чини лошу, ниту една кокош да му не си загуби [V,PM,33]; ~ *на вечарта му дунесле на Бога измитчијте мо (тиа биле нарӑчниците) вичера (вичерта му била: што е мир на светут; су ного видоло и су ного јасте) и му рекле: "Господи! Ил'ада и един човек дујде на видулто; пувилиата што ти е!"* [V,PM,266]; и: **пувили́** (< повелија – со редукција и елизија) ~ *Удде́ле тӑка́ нӑ-стра́на, има́ло не́ко пло́ча, ка́рпа. "Ајде, рӑче́л са, зима́јте та да прӑпӑрчӑме нӑ-дру́гӑта стра́на". Ка́мӑн то́лкуф сӑ-ди́ге? "То́лко ду́ши не́ ка-ди́гнӑте?" – "А ја́с, рӑче́л, ки-ви-ви́кум, ви́ ки-ди́гӑте". И-зима́ле, а-дигна́ле; не́-ли бо́жа пувили́, шу-ве́л'ӑт, а-прӑпӑрчи́ле пло́чӑта, испӑдна́ло сѐ зла́то* [ПД,150].

пове́рува pf 'прифати нешто за вистина' ~ *"та́мука аф не́а уздо́лу и́ма алтӑни зариини: да ги зе́миш да си видиш сиромашшиата ти". То́јнака, кату чу така́, не поверува на пилету* [V,PM,30]; ~ *му ве́леа санки́ дру́зите учени́ци: видо́хми Го́спода. И о́н му рече́: "аку́ не ви́дам на рӑците му ниша́ните ут кӑрфи́ите, и аку не кла́дам прӑстут ми на ниша́ните, и аку́ не кла́дам рӑката ми на ре́бруто му, не́ к-п(о)веру́вам"* [ВЕв(Кон)308]; ~ *кога́ виде́ господа́рот неговите тефте́ри, са почу́ди и тога́с пове́-рува* [V,PM,15]; ~ *скинала две ја-бӑлки и ги фӑрли аф гаштите и́, и то́јнака после, кату си качуваши, салдиса рӑката да побара нешту, али фатил јабӑлките аф гаштите, поверувал мутлак да е мӑж, а не жена. Тогас излезоха от јабӑлката* [V,PM,72] – во контекстот има 2 посебности: прво, употреба на адверсативниот сврзник **али** (што предизвика дискусија): **да побара нешту, али фатил јабӑлките**, и второ, употреба на лексемата **излезе** со значење 'се симна': **излезоха от јабӑлката**; **поверова** ~ *одговори и он: "ох, јуди самовили, ами јазе сам тука, за това на човек мириса". И самовилите повероваха на него; да фатили да вревјат за него самовилска врјава: "е, сега, џаним сестра" вели едната самовила на другите, "да знај Костандин сега колај, излева отука!"* [V,PM,227]; ~ *хиз-ми́карот, кату не имал пари да плати на ханот, зева кон'ут и му вели на ханџиата, ча за пој по чаршиата, да тера детенто, и ханџиата поверова и гу остави* [V,PM-238]; ~ *тогас уврјајката поверова на неговите ланжа, та му даде една хазна алтуни, да занесе на нејнот син* [V,PM,224].

по́вечку adv 'нешто изразено во поголема количина (во споредба со нешто друго)' ~ *о́џа̨та̨ му-ви́ка̨: "От-бе Пе́тре та̨ка́ на̨пра̨ви́ ти? На́ли ќи-зе́миши, ви́ка̨, ла́жити, ќи-до́јдиши" – "Да-се-на̨сме́еме, ви́ка̨, ма́лку, да-се-на̨длӑжими. Еми, по́го̨л'а́ма ла̨жа́ о̨т-та́а милу́ва̨ш! Ко́лку вр'а́ми по̨тпи́ра̨ши та́м зи́до̨ве́то̨?" По́вечку о̨т-три́ сӑта̨, ви́ка̨ О̨џа̨та̨. "Еми та́а̨ е-ла̨жа́", ви́ка̨ Пе́јко̨* [ЛС- (К)-130].

повиди pf 1. 'дојде во посета, на **по́виш**' ~ *каде шестиј ча́с дојде́ ма́јка и́ на по́виш да га повиди* [V,PM,30]; ~ *на субота па часот на 9, сватот за собере неколко мажи и жени. За везмат л'ап, вину, јадени. За подат на нивјастинската кашта, за повидјат младиту. Друга една малка*

свадба са чини нос ден [V,PM,251]; *~ кату чу така́, то́ј стана́ от трапе́зата и оти́де на́ бра́т му на по́виш. Напре́т, кога́ бе́ши сироха́х, неќа́ши да гу ви́ди, ама сега́ оти́де. И ка́к гу ви́де снаха́ му, стана́ гу земá за рака́та и му ве́ли: "о́х, бра́че, не́зна́м што да уба́рними: на́ то́лку годи́ни и ти е́дно́ч си дошёл да на повиди́ш* [V,PM-148]; *~ еди́н де́н оти́де да повиди се́стра му; гу најде́ дирви́шино умрја́нт. Тога́с фати́ са́м, гу зари́ на́ дирви́шинот, си земá се́тни от та́мо си́чко, и се́стра му га земá и га закара́ на коната́ките* [V,PM,142] – во текстот директниот предмет е изразен во придружба на предлогот **на**, што се смета за ароманско влијание: **гу зари́ на́ дирви́шинот; 2.** – **(си)** 'се види со некого' *~ Еди́н ден му вел'ат на чобано: "е ба́штју, до сега ниа бехме загубени, туку ти што на стори туз добро, на прихрани, си нарастохми". Сега и ниа ти си молими да дојдеш, да ти занесеми на нашто мјасто, да видиш наштја ка́штја и нашио ба́штја и мајка – да си повидити"* [V,PM,169]; *~ по дно времја имало еди́н бога́т чове́к, с неколко хизмиќари завратјаши, и еди́н кумшиа имал негов, штото лафови продаваши и наберал хазни алтăни. Еди́н ден стана и тос бога́т. Отишел на кумшиата му, да си повидјат* [V,PM,168].

повие* pf 'завитка бебе во пелени' *~ и заедно́ш излезе и падна едно нешто от царицата, от крастот на дол човек, от крастот на гори змија. Кату видеха така, млогу са оплашиха сички, што беа тамо. Но момата зема вода, гу измила и гу пови и гу даде на мајка му, да гу бизае* [V,PM,276]; *~ тогас то́ј ке изл'ази кату л'ута змиа. Ти да не си оплашиш от негу, л'у да го земиш, да гу измиеш и да гу повиеш, и да гу дадиш на царицата да гу бизаи!* [V,PM,273]; *~ ста́нвăт ту́а, ту́ка ма́ксăм – та́м ма́ксăм, не́маа. Ко́а пу́л'ăт на́дру, нă-ко́лјăта зăка́че́на, пла́че. Сă-дрăсна́ла нă-ме́ву. А-зе́ле, ă-пувúле, ă-чинúле, ă-уздрăве́аа* [ДК,151]; в. **пувиве**.

повиќа* pf 'покани да дојди, извика' *~ му-ви́кат: "Та́м и́ма еди́н чов'а́к ле́жи и-пи́ши на-саб'ата со-еди́н у́дар четри́иси ду́ши". Јунак. И-о́н вика. Ти́а му-ви́кат: "Па-не́-и ло́шо да-го-по́вика́ми. Ка́ко јунак сас-на́шата гру́па да-се-скло́пи"* [ЛС(К),116]; *~ са: ти ки-пи́тиш, ки-са́киш, ќ-о́јш уф Ло́ндун... Ќ-о́јш уф-Ло́ндун, та́м англи́скио кра́л и́ма де́те уф-ко́жа зăви:но. Ти ќ-о́диш та́м, ки-сă-рăзвăртиш укул-пăла́то, ки-ви́киш: о,о до́ктур, о,о до́ктур. К-излéзе пули́цијата дă-тă-пувúке, ти́ рắче́, дă-не́ сă-упла́ишш* [ПД,147].

по́вике adv **1.**'компаратив од многу, множество од нешто' *~ по́вике ра́кăве́нки ки нăпра́вăт пăло́к, а по́вике пăло́зи сно́п* [ПД(122)]; *~ "ут три́ста драхми́ нагóр'а ни мóга да ти пла́т'а" – "и јас за си по́ја, д'е́ ми да́ват по́вики!"* [MS,t,26]; *~ и т'е́ му р'е́куха: "ја́ла! сирма́си сни́, н'е́ма-ми дру́га удаја́ по́вики, ама́ пукра́ј нам про́мин' и ти́!"* [MS,t,15]; *~ стана́ха се́тника мирахчи́е, фати́ха да си ка́рат, ко́ј по́вики да зе́ми; дели́ха што дели́ха, ви́ки ка́штата не́ си де́лиши* [V,PM,17]; и: **по́јќе** *~ та́а чу́па ă зе́ва, ă-зăне́сфа у-плăни́нăта, му-и-изва́жца о́чите, ă-уста́ва та́му де́ка пла́че. И не́јна ă-ублéкфа, ă-нăридýва, к-ă-ви́шăл ца́ру, сă-нăл'у́тăл по́јќе* [ДК,121]; **2.** 'често, многу често' *~ на-пăза́р о́дăхме ф-Ште́мница по́вќе. Та́м би́ше пăза́ро, та́м би́а Ту́рџте. Бе́зи би́а,*

та́м бе́зи живе́а. Це́лта уко́л'а бе́·сте сѐ та́м живе́ја·... ако́ртно ме́сто (сп. "курорт"), *по́тăка́, по́уф-пла́нинта, во́да по́·вке́, ла́дно* [ПК,2(216)] – во контекстот среќаваме додаток за место без предлог: **це́лта уко́л'а бе́сте сѐ та́м живе́ја·** (м. 'во (од) це́лта уко́л'а'); ~ *нăвря́с чура́пто că но́сăт, ги пра́вăт по́вике ус ша́јăк, ду ту́ка фа́ичăт* [ПД(136); ~ *та́·j пă уд доло жăлта, уд горе бела, тиă растăт уф стăрни́штта повичке* [ПД(123)]; **3.** 'застапеност во повисока степен од нешто друго' ~ *асăл ста́ро, по́-ра́но и ви́каа сини́а, а́ли се́га суфра́ că ви́ке по́вике* [ПД-(120)] – уште една потврда за присуството на адверсативниот сврзник **али: али сега суфра́ că ви́ке;** ~ *слăничкăтă нусијă că бăркă су вардарцкăтă ув селто Аларе, дека повикјиту носăт вăрдарцки пăртал* [МЕ(Р),81] – во текстот прилогот е членуван: ***повикјиту***, исто така и во следниот случај: *и ја́зе фати́х, гу научи́х мла́дојут о́л да о́ри, по́викету ја́з рабо́тех, ду́р да гу на́уча, и сега́, кату остаре́х ету по́вики, ме изгони́, ме остави́ ту́ка на снего́* [V,PM-138]; ~ *са чини́ мло́гу богáт, от господа́рот му по́вики* [V,PM,27]; ~ *кату чу́ бра́т му, ко́лку бе́ши л'утéн на нéгу, о́шти по́вики си разл'ути* [V,PM,16]; ~ *и така на 105-годишен човек – ала(х)-билир може да и повиче – кăсмет биде да пул'ам на стари години* [МС-(В),77]; ~ *зака́раха на цáр'у л'ăк, му кла́духа на уч'и́т'а, му ги усл'а-п'а́ха по́вики* [MS,t,...]; ~ *имаши еден сиромах човек и бил млогу акăлиа, ама колку и бил акăлиа, толку и повики беши гнусин* [V,PM,58]; ~ *и така секој ден идише – де бре, де бре, де бре – ми ги расипа повичи очите* [МС(В),77]; **4.** 'со поголема важност' ~ *су-јдна лăкăрдjă он ăj повикă уд малсăјбијтă ув селту* [МЕ(Р),90].

повина pf 'се наведне, ожалости' ~ *и она пушти скути и рăкави и повина лицето, că чини гајлилија и отиде дома* [МС(В),96].

по́вира́н adj, компаратив од **виран** 'неквалитетен' ~ *и тăргна́ме ут-Сики́рник, ту́к ут-Кулéшино, то· пăт пра́во зă-Мо́крина. Уддéме, Мо́крина пра́зна. Нăсили́ли că-та́м на́ште бижа́нци по́ра́но, по́а́рните ка́штички тăка́ фăна́ли. Ни́ă пра́во нăкра́ј адна́ по́вира́н ка́шта бутна́ме-се, кулк да-не́-сме нă-мигда́н* [ПК,2(221].

по́висо́ку adv, opp. на 'пониско' ~ *"с'е́ напо́сл'ат м'е́н'а да и́диш', да ни по́ш' ни по́висо́ку, ни по́ни́ску"* [MS,t,58]; ~ *ти́а ра́бо̤тат, о́н се́дна̤л на̤-ба́ма̤та̤, на̤-о̤ма́ко̤. Едно вр'а́ме, на́ли до́лу по́висо́ко, жа́рта де́ка̤-е. За̤по́мнили-сте ви́е. И-о́н, една́ па́рчка̤, едно́ ста́пчи и-са́мо̤ го̤-ри́и пе́пело̤* [ЛС(К),110].

по́висо́чко adj, n, в. **по́висо́ку** ~ *амани-ку́јчту гу-на̤јде́, ни о́ни гусритна́ја то́ не́шту. И де́к ки-о́јмă – дистина-ме́тра на̤-де́сно̤ ут-ала́тте дек-са-устăве́ни, на-идно̤-ка́минче така́ по́висо́чко* [БМ-(В),192].

повичка́ adv 'повеќе' ~ *сеа кăту шо că утвури лăкăрдијтă зă субăштă, не ки бидă лошо да зăпузнајме тро повичка́ су негувут авăле* [МЕ(Р),90]; ~ **фăрту́на** *е по́вичке ве́тăр и до́ш ка́ ки-фа́те* [ПД,129]; в. **по́вике.**

по́виш m 'среќавање, видување' ~ *каде шестиј ча́с дојде́ ма́јка и́ на по́виш да га повиди* [V,PM-31]; ~ *кату чу така́, то́ј стана́ от трапе́зата и оти́де на́ бра́т му на по́виш.*

Напре́т, кога́ бе́ши сирома́х, нека́ши да гу ви́ди, ама сега́ оти́де [V,PM,148]; ~ *от гудениту сетне за дојди един панаир, да речеме Богородичин ден. Тогај пак јунакот за викни роднините му. Ки си собрат десетина жени да подат на повиш, за занесат една зја папуци, скахуни, шамии два, фес, ририф, един крондир вину и един ракиа и алтуните* [V,PM,246]; ~ *и пак кога га земá нивјáстата, тога видé, пак си насмеá. Збóр чини́ зе́тјут, цáрјут по-нáпрет да и́ди на зе́тјувата кáшта на по́виш, и чини́ха збóр, кóј дéн да дóјди цáрјут* [V,PM,114].

по́вла f 1. 'нешто како поголема црпка со која ги фаќаат и ги вадат птиците што се фатени *уф пиликáтнико* (во Дојранското Езеро); за да не можат да бегаат, на птиците им ги сечат крилјата [ПД(127]; 2. 'рибите што се собираат во *кóтецо* (гонети од птиците, во Дојранското Езеро) некогаш се толку многу што рибарите просто ги извлекуваат со црпка (црпката има обрач колку една поголема тепција); таа црпка се вика **по́вла** [ПД(127]; 3. "тоа е железна алка широка еден аршин, која има дршка долга еден и пол аршин. На алката се врзува мрежа во форма на ќесе. Дршката се зацврстува со јаже чија должина треба да изнесува колку и длабочината на Езерото. Со така подготвена направа се греба по дното на Езерото и се фаќаат школки" [КД,60]; 4. 'специјален сад со рачка со кој се црпи водата што ќе флезе **уф курабо**' (= чамец со кој ловат риби во Дојранското Езеро).

поводе* pf 'потера, поведе' ~ *"Ти имише, риче, девит ил'ади офци, јас флизех, ти утипах три илјади". – "Да ти си бил мој душман!" Гу фатил и него, гу тепал, тепал, гутиснал уф един дол. Па си поводел офцата, па си кинисал* [V,PM,293].

по́вој m 'лента од украсено платно со која се стегнува бебето откако ќе се завитка во пелени' [ПК,2(86)].

по́вој m, bot. **'трева што се завиткува околу други растенија'** ~ *óна цáфте бéли кúтки алúс úнка, óна нóго сă-лóзе, сă-шúре, áма кóрăно и-éј плúтук* [ПК2(86)].

поврате (са)* pf **1. 'кога** некој ќе се сврти назад' – објаснувањето е од Ст. Романски ~ *и така един ден, за да поверува и да нема шубе да не го откраваат, кату жниеши, ги вăрзуваши снопите; и кога са повратил одзаде да види, дали стојат снопите, кога гледа, две или три снопи санким човек ги караши, отидоха на братувата му нива* [V,PM,83] – множинската форма **снопи (снопите)** ни ја потврдува поставката за проширената употреба на множинската наставка – **и**, не само кај именките од среден, туку и кај еднозложните од машки род (за ова в. во граматичкиот дел); **2.** изр.: **неје он Госпуд** (се однесува на докторот), **па да може душа да поврате** – текстот е забележан пред стотина години и тогаш помош за болниот барале со тоа што *ки гу миросе попут* или што ќе спие в црква; има уште и други празноверија: пр. земање на *света водица* или баење, или околу болниот ќе ставеле икони, евангелија и др. зашто, *само Госпуд може душа да пуврате* [ТГ,127].

по̣вра́ти pf 'изблуе' (нешто што каснал) ~ *н'áкој кýп се-скаршúл, лижéјќи мнóгу, мнóгу вр'áми и-се-истурúли пари́ти, се-рас̣кап̣áло тóа и-се-турúли, и-змúа̣та, та̣ка́, ќе-гằтне дести́на, петнáјси, и-ги-нóси, óди пред-вра́та̣та и-ќи-ги-истýри, ќи-*

ги-пǫврáти и си-óди [ЛС(К),128].

повратја (са) pf 'се задржа некаде, се повртка' ~ *тогас му вели: "е, што сакаш сега мижде да ти дам?" Лудојут кату са повратја тамо, да види ништу да проси, му промина през окото една свиркичка* [V,PM,230]; и: **повр̆ätја са** ~ *отиде, хизмиќар са чини на протудраку. Мăра време кату са повр̆ätја таму, протудраков аскер, как гу видоа негу, ча појунак је от них, му рекоа на протудраку: "господар наш! Тој јунак, што са чини на тебика хизмиќар, да знаеш, ча теби ке да ти погуби"* [V,PM,73] – наместо форма за повикување среќаваме номинатив: **рекоа на протудраку: "господар наш!"** .

повреви* pf 'поразговара' ~ *и тојнака отиде пред него и му вели: "дјадо, добре вечер!" – "Дај Бог добро, синку!" – "Дјадо, јазе дојдох при тебека това вечер, мăра да повревими, лаф да чинимu"* [V,PM,93].

по́вре́дин* adj 'позначаен' ~ *Не́ мо́жите да рабо́тите на Го́спот и на Дја́волот. За то́ ви ве́л'ам, ни́м да си у́мати: за ду́ша ви, што ки ја́дити, и́ли што ки пи́ити; ни́то за сна́га ви, што ки му ублéчити; не и по́вре́дна ду́шата уф јаде́нито, и сна́гата уф ублéклуту?* [MV(K),264].

по̨вто́ран та́тко m 'очув', в. **па́ра̨та́тко** [ЛС(К),94].

по̨вто́рена̨ ма́јка̨ f 'маштеа'; в. **па́ра̨ма́јка̨** [ЛС(К),94].

повто́рин* adj 'кога нешто се јавува по втор пат' ~ *да́ли си чу́ла, ра̨збра́ла,[от ќи тă те́бе јустáва̨т,[оти не́ си ју́бава,[като пра́вната годи́на,[и повто́рната нидéл'а?* [ИГ,107].

повăнк adv 'надвор' ~ *бабата кату и рекла, чја мома си и родила, тас вели на бабата: "сакин, бабу, повăнк да не си рекла, чја мома имами, туку дјате да велиш, чја мажот ми, ако дојди от хаџилик, та да чуи, јазе си загубем живот"* [V,PM,183]; и: **повăнка:** ~ *така сетне повăнка момата дјате го сториха* [V,PM,183].

повăрни* pf **'возврати за сторена услуга'** ~ *му вéли: "јунáк, ми́лин си́нку, ти́нака това́ добро, што ми направи́ на ме́ника, ја́зе не́мам со што да гу повăрна"* [V,PM,23].

погини* pf 'убие' ~ *Ама си научих, ча на нејната земја има дефови, што чуват, та они можи нас да на погинат* [V,PM,44]; ~ *му вел'ат: "варај, јуначе, на ти таја трјава и да пошш на нај-крајната удаја... тамо га најдиш ламјата... ако си има очите затворени тогас да не си приближил при неа, ча за ти погини"* [V,PM,220]; и: **погăни** ~ *и тојнака на кон'у вели: "ке да ида през мори да зема Марковата керка, да га зема за жена". Тогас кон'у му вели: "тинака на моите греди да кладеш остра сабја, ча на средја морету има една стара Јуда самовила. Тјанака ке да курдиса купринена мрјажа, тебе да ти погăни"* [V,P M,76]; ~ *гол'амојут му рече на татко му: "тати, јазика сакам да ида да си шетам твојта земја"... Татко му му вели: "синку, харну... но има ламина керка Цăрнодреха, што е млогу страшна, та ми е страх синку, да ти пусна, да ти не погăни таму"* [V,PM,50-51] – на уредникот на Зборникот (од Верковиќ) не му било познато дека во македонските дијалекти – оние што трпеле посилно влијание од балканската јазична алијанса, се среќава додаток за место без пред-

лог и затоа случајот: *да си шетам твојта земја...* во фуснота го објаснува вака: "повидомуму – *'шетам, шеташ, шета на...'* " [V,PM,51]; во врска со редоследот прави впечаток дека глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата ('не'): **да ти не погăни таму.**

поглатни pf 'кога она што е в уста влезе во хранопроводот'; во случајот (fig.): 'нешто исчезне во некој отвор (дупка, гроб)' ~ *таму изл'ази царјувата мома на врăх мајчин гроб, са поткол'ани и фатила да плачи: "Ах мале, мила мале! Стани да видиш, на што кучка маштеа западнах. По хубаве, мале, гробо-ти да си отвори и мене да ми поглатни!* [V,PM,275];~ *"имами тука у ѓол'ут една страшна ламја, та ката ден по един човек изјава, да така на дава, по една стомна нал'авами". Тогас и тој вели на бабата: "дај, бабо, един бардак да пода, да нал'ам вода". – Бабата му вели: "сакин, синку, тебе цал за ти поглатни". – "Нека ме поглатни"* [V,PM,221]; и: **погăлтни*** ~ *и тојнака тогас извади сабјата му, посечи рогови на еленот, и змиата заедноч гу погăлтна. Оно час змиата виде, на пăтју идиха едни л'уди, и му вели на човека: "покриј ми тука аф тиа шуми, да не ми видат"* [V,PM,80].

погленда pf 1. 'управи поглед' ~ *извадиха три харамије, да мо што му зема по малко крăв, и тројцата нос час са измрјали. Тогај хекимџиата му вели на царјут: "виде, царју, да ти зевах пешин на тебе крăв, ишташи да умреш"... му вели: ету на лиенот как пиши. Погленда царо в писмото: "дјушјун дајап!"* [V,PM168]; ~ *си фăрлú уч'úт'ą, пуглéда на стрăш'та Алéксандрóту и вúд'ą инó м'áсту млóгу хýбаву* [MS,t,60]; ~ *арисах си мома, мале,[јуд сред горна мала,[баш на лева страна.[Иди ми ја сакај, мале,[дал ки ми ја дадат,[ако ми ја дадат, мале,[постој, пуглидај ја* [ТГ,50]; ~ *дивојче јубаво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними* [ТГ,100]; ~ *и сúчките отúдоха на хóро, и нáзи гиздавáта мóма и тјá дójде тáм на хóру. И играéха млóгу кату на Вилúгден... И са евú едúн чјул'ак сас сúф кóн, дójде фаф хóрото на срéде сас кóне... та пуглéда фрéт хóрото* [V,PM,259]; ~ *дивојче јубаво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними* [ТГ,100]; **2.** 'причува' ~ *вели на жена му: "варај, жену, динеска, кату немам кеф, нека дојди едната дивојка с мене на овците!" Да и зел и дивојката негова, отишли крај морету да и пасат. Он ја речи на дивојката: "да поглендаш овците! Јазе ки ходам тувана на едно село"* [V,PM,169] – уште еден случај на нерегуларност во употребата на кратките заменки: формата за директен предмет **ја** се јавува наместо дативната 'ú': **Он ја речи на дивојката.**

погледани n 'поглед', в. **пóглиндук** ~ *виде аф чингел'ут имаши обесана една мрăша от човек удран, млогу са оплашила и фатила да плачи ризико и да си кăлни дните и, што беши родена аф них. Тојнака, как га виде, така шо плачаши, га вели: "што плачеш, мори, така сос едно грозно погледани?"* [V,PM,63].

пóглиндук m 'поглед, согледување'; сп. **повтóрин пугл'éндувáни** [MS,-s,86].

пǫго́дин adj 'соодветен, она што одговара' ~ *и́ч не́ ме́-j пǫго́дин фуста́нут* (= ако не е добро сошиен); ~ *а́ма стjо́о* (< сте го) *пугуди́ли зе́то* – иронично 'ако не е соодветен според невестата' [ПК(Гăр)].

погоре adv 'на повисоко место' ~ *се качих jоште погоре,[там најдех китка сминлова,[на китка вел'ам, гуворам: "Венај си, китка сминлова,[как што си вене млад Стујан,[за Ѓурѓин Стојна Попува"* [ТГ,101]; ~ *уд-но́гу во́да шу́-гриде́ла утплăни́нăта и му-гу-да́вăл дуби́тукут, туга́ сил'а́jнте зăфăти́ле дă-пра́вăт ку́jки нăкăj-плăни́нăта. И сѐ идно́ по́го́ре пра́вăл ку́jка, де́ дру́к пра́вăл по́го́ре* [ДК,153]; и: **пугоре** ~ *сǫзе́ле ви́е две́те – мо́мта и ѓа́вăлут – а не́ гу-зна́е ва́ оти-е ѓа́вăл. И но́се, но́се уд-дека-уде́ле, пу-пăт пучна́ле пуго́ре дǫ-о́дăт пу-пла́нинта, пу-спили́jна, у-ка́рпи* [БМ(В),194].

погреши pf **1.**'направи нешто што не требало, односно што не било разумно' ~ *И заеднош излезе и падна едно нешто от царицата, от крастот на дол човек, от крастот на гори змија. Тогас царицата рече: "Не е харно, човек на Бога да погреши, ча jазе са мол'ах, ченду да ми даде, та нека е л'ута змиа. Ету и Госпот това, што саках, това ме даде"* [V,PM,276]; и: **пугре́ши** ~ *таап вле́га* (мечката) *нăтре и о́де дă-ли́jже та́му. Во́ кă-ви́ди, ут-стра́, фа́ти дă-сă-бе́ре. Кă-сă-бире́ше, кă-сă-бире́ше – но́jсте си-и-бире́ше; пугре́ши -- ба́м у́дри нă-то́ дăу́лут. И ме́чкăта, а́ко-е ме́чка а́ма зăиднăш сă-упла́ши* [ДК,142]; **2.** – **(сă)** 'кога некој има проблеми со здравјето' ~ *то: уднóго пе́jне, уд-нăсти́нка гре́здăво гувóре. Гăрлуту мо́-j уд-нăсти́нка, нăсти́нин и гувóре гăрличáво. З-е́jн Вили́дăн по́по са-пугриши́л, прави́ там слу́jжбата, ама гре́здаф* [ПК2-(Грам–242)].

погрубе́н'е n 'чинот кога се закопува мртовец' ~ *де́тто си-кини́се, си-прăда́лже пăто, ви́ке: "Пу-два́ пу-три́ нă де́не". Стре́ште, пă нуси́ли не́куj мăрто́виц нă-погрубе́н'е. "У-у зăшо́ тăка́ ви́киш бе́, ни́а ади́н ва́дин, це́лто се́ло го́ре, ти́ ви́киш: пу-два́ пу-три́ нă-де́не"* [ПК,2(Крец –302)] – примерот **погрубе́н'е** укажува дека во југоисточните, како и во југозападните егејски говори се среќаваат глаголски именки од перфективни глаголи, образувања што не се познати во стандардниот јазик.

погуби pf 'убие' ~ *му рекоа: "господар наш! Тој јунак, што са чини на тебика хизмикар, да знаеш, ча теби ке да ти погуби"* [V,PM.73]; ~ *лалата сакаши да отепи филдишите да гу погуби авџиолиата и затова чинiши така* [V,PM,41]; ~ *и царјут послуша на керка му и утрината пуснал еден негов човек, ја зема нас мома и са ужени сас неја. Ама от мăра времја сетни заборавила, от каква сиромаштија ја покаци Госпот... от млогу јадлива, што била, сакаши царјувата мома да ја погуби* [V,PM,275]; ~ *тогас мисинчината вели на неа: "е побратимко, и ти си хубава, и јазе и слăнцето и звездите, ама сега момата е нај-хубава". Тогас тја млого жална са вăрнала на дома и и си чудиши, сос што тертип да ја погуби* [V,PM,213]; ~ *таргóвецо ви́ка: "Слу́шај, ви́ǫ сти-сирǫмáси л'у́ди. Ко́лку пари́ те́рати дǫ-ми-гǫ-прǫда́дити дете́тǫ". Он те́рǫ дǫ-гǫ-пǫгу́би,*

дạ-нé-му-гọ јáди имáнито [ЛС(К),107].

погул'ám adj 1. 'повозрасен' ~ *Катúнч'у му р'éч'и: "ти си пóгу-л'ám, јáс т'ạ ни стăпнувам т'é-б'ạ!"* [MS,t,39]; **2.** 'покрупен' ~ *сид'áха сăс дирминụ'ýјата, си м'ăр'ạха пúлкат'ạ, кутráји пóгул'áма* [MS,t,78]; 3. 'поважен' ~ *úлим чýнким нé сти ут вóа сфéт, тукý јáс ви прибрáх на вáс ут сфéтут, зардú тóа ви пúзмат сфéтут на вáс. Да мúслити прикáзната шо ви рекóх јáс на вáс. Нé и пóгулém измúкáрут ут ágата négуво* [MV(K),-296]; ~ *и как заседнá, а викáл на дванáдесет, и вéли на нúх: Кój сáка да бúди прóт и пóгулém ки бúди ут сăти пóмалéчок, и на сăти измúкáр. И си а зéл дéти, гу клáл уфстрéт на нúх, и му гушнáл* [MV(K),303] – уште една потврда дека остатоците од падежите кај заменките (прав и неправ предемет) се мешаат: употреба на **му** наместо 'го' (**уфстрéт на нúх, и му гушнáл**) ; ~ *на тóа врéми, а гледá И... на Исус шо идéл кăд négу, и вéли: Ету јágнито Господúноф, шо а кринáл грéхут ут сфéтут. Вóа-ј шо му рéкох јáс: úди чувéк пу мéне, шо и пóгулém ут мéне* [MV(K),309].

пóгун m 'мерка за површина на земја (= 1.600 м. кв.)' [ПД(121)]; ~ *земјăтă шо ă имă Постул имă 48.000 погујнă* [ME(P),79]; ~ *лозјăтă и пчиничките сă рăботăт су кирија: 20 гр. лирă 100 погунут лозă* [ME(P),-89]; ~ *Бужано, моме, Бужано,[Бог да јубије татку ти![што си прудаде чифликýт,[двеста погуна ливади,[триста погуна угаре* [ТГ,92]; ~ *младо си саках, мале,[лудо си зимах;[се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво, сè трискал'аво,[сум гу пуштила, мале,[на таја нива, мале,[девит погуна* [ТГ,141]; ~ *мójто тáтко и дéдо уд-зóр сă-избигáли уд-Нимáнци уф-Кýкуш. Тáма сă-живјáли ádно трú гудúни. Купúли градúна уд-двăнájсе пóгуна. Сéтне лóзе си-купúли адно два-трú пóгуна. И пáрите са-ј-устăвúли кóга-ј избухнáла вујнáта. Пáрите сă-ги-закупáли уф-нéкуј тиникúј тáма уф–Кýкуш* [ПК,2(Ним-274)].

погăрмја pf 'од небото се слушна татнеж, загрме' ~ *и са небјéто заоблачи за да фáти дăш, и са залáска там на еднá бáрчúна, и са евúха два оганjé и ... погăрмја оште аднăч по-срáшно, и вúде, чи адúна óган дúгна са, та пáдна фаф полéто, фаф адúн сáс* [V,PM,261]; ~ *и тамáн агá бjéше на вратата на пештерéта, и нат нéк от гóре дójде другие óблак и пугăрмjá сас óган, са фăрли гróм та пáдна та одáри змијéта* [V,PM,260].

погăрмјава* impf 'се слуша татнеж', в. **погăрмја** ~ *и при маглáта úмашја гróмуве нагóтвени, и кугá излéзеше от пéштерéта и погăрмјавашја сас маглáта. Једнăч, катó си л'ýбеше гúздавата девójка, и си клáде главáта на скýта...* [V,PM,259].

под praep 1.'укажува на положба кога нешто се наоѓа здола, подолу од даден предмет, односно од определена граница' ~ *ламјата кога му кажуваши на авџиолиата тиа лафови, он, што слушаши, под земјата што си чинииш, и чул* [V,PM,45]; ~ *фăрли тојнака онова кепету и са чини един гол'ам чадăр, штоту ги собра фрет под негу* [V,PM36]; ~ *кату хождаха по тук по там, излезоха на един друм, најдоха един камин голем мишанлиа; тамо имало и три пăнтишта. Царцките синуви збор чи-*

ниха и рекоха меѓу них: "ади братја, да оставиме тука пот камин'ут нише прăстени и да земи секој по един пăнт" [V,PM236]; и: **пут** (со редукција на неакцентираното **о** во **у** и обезвучување на финалното **д**) ~ *си-л'ăгна́ле, утринта́ пут-пе́рница́та нăјде́л две́ ли́ри. Пучна́ле по́бугата́чко дă-că-ублéчувăт, дă-că-ра́нăт. Вăјн си-купи́ле ни́вичка, у́тре ко́јнче, ра́ло и-тăка́ пучна́ле бугáти дă-că-чину́ват* [ПД,152]; ~ *не́ мо́жи да си скри́и гра́дут шо и узго́ри уф пла́нина, ни́ту канди́л'ут, ка ки гу запа́л'ат, не́ гу кла́ват пут сфити́луту, туку́ гу закачу́ат на́врạс сфети́луту* [MV(K),299]; ~ *пот ска́лата здигна́ еди́н мерме́р ка́мин мишанли́а... гу зема́ кл'у́чот и отвори́ неговата магази́а, што́то била пот земја́та де́вет арши́на* [V,PM,17] – во случајот атрибутите што ја определуваат именката се поставени симетрично: едниот е пред а другиот зад именката (**мерме́р ка́мин мишанли́а...**), во истиот контекст прави впечаток дека во служба на атрибут се јавува именка: **мерме́р ка́мин** м. 'мермерен камен' – и двете појави се третираат за влијание од соседните несловенски јазици; **2.** 'упатува на површина што стои пониско од некоја друга' ~ *да идиш праве л'у пот гората има широки ливади, при ливадите има чешма* [V,PM,42]; **3.** 'низ' ~ *излезе куумцията... му вели: "што сакаш лудо, младо?" – "Ади да дојдиш да ми венчаиш, ча отидох, га откра́дох армасницата ми!" И тојнака му речи: "ади, иди си тинака, хазăр да си чиниш, и јазика сега ке да дојдам!" И куумцията, дур да закл'учи девет порти железјани, жената му пот лагăмот по-напрет отиде на зентјут, са чини нивјаста* [V,PM,70]; **4.** проширена употреба на предлогот **пут** наместо 'на' ~ *не́ те-ј гнăс? Ќи тă дáам пут сăд* (= ќе те дадам на суд, т.е. ќе те тужам) [ИГ,120]; **3.** изр.: **пут кл'уч** (= кога нешто е недостапно, заклучено) ~ *свăкăрвата тýк умре́. Пут-кл'у́ч шо́ дăржишe? Ни́што. Кл'у́чо-ј устăна́л та́м, ако-ј има́ло. Ни́ă си-бига́ме го́ли, чи́сто го́ли. Ка́ дујде́ме ту́ка нă-де́тинцто пу-буни́шта сум-бра́ла вăлничка ут-кăдăјнте шо́ шутка́ли, н-а́дно тăкво́во, кукура́ткичка. Сăм вија́ла вăлничка да-зăпле́тум чура́пче нă-де́тто. А, тăка́ мăка тигл'а́ме* [ПК,2(252)]; сп. поговорка: **си́ф суко́л (сăлăп) пуд зе́ми ле́те** (= дел од ралото што ја разрива земјата – паличник).

по́дале́ку adv, opp. на 'близу' ~ *и сă наближи́ле на се́лото шо сака́ле да хо́дат, па о́н си разделу́аши по́дале́ку да си хо́ди. Да му паракини́саа (гу ка́ниа на не́гу), и гу ве́леа: Се́ди су на́с, е́ту замрạкна́, и пумина́ де́нут* [MV(K),334] – нерегуларност во употребата на заменките – формата за директен објект **го** наместо дативната 'му' (**гу ве́леа: Се́ди су на́с** м. 'му велеа'); почести се обратните случаи: формата за дативен **му** во функција на прав предмет **го**.

подби́е* pf 'повреди' – *русалијата* е вака облечен: на нозете има *пинци, чурапе* или *убијала*, коишто добро ќе му ги чуваат нозете да не му се *подбијат* од играње; потоа има *бели зиври* (тесни бели панталони, припиени до месото), над кои се спушта (од половината до колената) фустан со густи бори од *бочници* (парчиња од кои е сошиен фустанот), преку половината има *појас*, потоа *памуклија дулама* и одозгора **џамаан** или **купаран** [ТГ,224].

подвик m **1.** 'прекар'; **2.** 'навредлив

збор'? [MS,s,86].

по́двара f 'млечен производ, не е од висок квалитет, нуз продукт – урда' ~ *цви́ка сă-ви́ке та́а шо́ сă-це́де ут-си́рăнто. Та́а гă-пудва́рăт, по́двара сă-ви́ке. Цви́ка ќа: ту́риш уф-бăкắро* (= котле), *ќа:-пудва́риш, ќа:-прăце́диш. Се́тне по́дварта ќа:-иска́риш, и н'а: ќа:-пра́цејш и о́на уф-цидѝлка ќа:-ту́риш, сă-чи́не та́м. Цви́кăта се́тне га́јре ќа:-шу́тниш, шо́ ќи-ј-пра́виш, во́да стăну́ве* [ПК,2(Пл–256)].

по́двир m 'место каде што извира секогаш по малку вода' [ПД(129)].

по́ди* pf 'појде, отиде' ~ *зема́л сос не́гу и хизмиќарот му, вја́хнали на бắрзи ко́ни да по́дат на ч́узда зе́мја дале́чна да продава́т џифаи́рите му* [V,PM,26]; ~ *де́тто гада́де че́шкăта. Удри́ла-му ади́н шăма́р, зе́ла-му че́шката – не́ си зă-ме́н! Бе́ге си-де́тто утта́м, стра́х мо́-ј дă-н-гу-зăло́ват, ако ви́кне. И мо́мта си-пуде́ до́ма, де́тто уф-а́нут* [ВК,282].

по́дин (< по-един) 'некој' pron ~ *кој хождаши на удајата му, го виждаши ч́јунки пак тес троица́та: единојут му беши кафеџиа, второјут сиизин, третојут ахчиа.... Тес троица́та отидоха сега по чаршита да излăнжат под-дин траговец* [V,PM,177]; ~ *напослет като идиши, го наи дјадото на пăнтјут, и му вели: "поможи Бог , дјадо! – "Дај ти Бог добро, чендо!" – "Дјадо, не си видел да проминат по-дниа л'уди оттука!"* [V,PM,179]; ~ *тогас брат му му вели на лудојут: "сакин, брате, да не ги пусниш, зашто одол има базирґани, седјат, за уклавеш подин"* [V,PM229]; ~ *и она отиде да му вели на царјут: "тате, да дојди и калек да тја види, белки ки има подин л'ак да ти кажи!"* [V,PM,161]; сп. **подна** (= ниту една) ~ *бостанот са беши чинило като мост; врăвјаха от врăх мостот кирациии. Като ч̣у така големојут син, са почјуди и не можа да најди подна реч и тој да кажи* [V,PM,201]; ~ *влева нетри жената му, си заклушта нетри, са искри. Га дојде арапинот отвăнка, што да види: ниту алтуни има, ниту от жените му подна има, сал сандукот стои тамо* [V,PM,235]; ~ *тогај бабата го изважда нос ґавол от сандăко хем го пита: "е! стори подна работа?" И он ја отговори да ја вели на бабата: "е море бабо, де она е била халис кахпе!"* [V,PM,165] – формата за директен објект **ја** во функција на дативната 'ѝ': **ја отговори да ја вели на бабата.**

по́длок m 'дупка на брегот од реката, под некој камен, односно под корен од дрво, таму се кријат рибите' [ЛС-(К),97; в. **по́дмăл**.

подлучено adj 'јадење што содржи лук' – на 1. јануари се слават заедно три празника: *Сурва, Св. Вашил' и Нова година;* навечер спроти Нова година дечињата со торби и со стапови се собираат во групи и почнуваат да одат по куќите, да *сурвескат.* Наутро сите одат в црква. За ручек се вари свинска глава со лук, *подлучена* [ТГ,23].

подмја́тка (са)* impf 'се фрла, скока' ~ *и като́ оти́доха на ч̣ол'а́ка до́ма́ мо, та като́ фле́зе ч̣ол'а́ка домá си, фле́зе и змие́та по не́к сас пари́те; та като́ ди́хаџија змие́та, та от си́ла от дошја́та на змие́ деца́та са подмја́ткаха го́ре фаф тава́не на ка́штата* [V,PM,263].

по́дмăл m 'место каде што навлегува вода во брегот под некој камен

или дрво' [ПД(129)]; ~ *то́-ј ду́пка пуд-не́кој гуле́м ка́мин или дӑрво уфре́кта, нă-кра́јта, уф-по́дмоло и́ма се́кој пӑт ри́би, та́м сă-кри́ит о́ни* [ПК,2(87)].

по́дница f 1'дебел сад од глина во кој се пече леб под вршник' (во западните говори: **црепна**) [ПД(120)]; ~ *и тјанака, как чула, ча на татка и ке идат на гости, заедноч стана, цеа брашно чисту и месила каниската, сос млогу радост га испекла на подница* [V,PM,81] – посебност во редоследот на зборовите: атрибутот зад именката: **брашно чисту;** ~ *порă̆нчеа, л'а́п да мја́си, да гу пе́чи, ама да е́ ниту пече́ну, ниту непечену... змејут каза на неја: "Как ки мјасиш, да кладеш подницата да са пали, и да гу покриеш л'апот от гори ки са печи, от дол ки е непечену!"* [V,PM,132]; 2. 'леб печен во **подница'** ~ *кату чу така старецот, имаши една подница л'ап сос негу аф тавлата му, му даде на човека л'ап, јади, колку што можа, подницата пак цјала си стоиши. И тојнака, кату си најади, стана му помогна на старицат, сече и тојнака мă̆ра от дă̆рвоту* [V,PM,84].

поднош adv 1. 'никако' (ниту еднаш) ~ *подно време имало една жена, штото са беши уженила, та поднош не и родила и млого пожалена ходиши на земјата, зашто нема да остави и тја кату свјатот корин на нејно место* [V,PM,218]; ~ *по дно времја един човек имал три синови, да и порă̆нчовал на них ката ден, сос ќусе човек алишвериш да не прајат поднош, зашто ќусето... дјаволчини има в него* [V,PM,201]; ~ *тес магаринта, как за ти а дам така без кампистра, сал самарја да му сториш еднош, да а работиш три година, да а мă̆нчиш много и поднош самарите да не напă̆лниш* [V,PM-180]; ~ *Отишел на кумшиата му, да си повидјат и му вели: "добар ден, кумшиа мој!" – "дај ти Бог добро!" – "Што праиш тука и ти поднош не изл'аваш, да си повидиш сос свјатот?" Ја тој му вели: "немам работа вун, туку тука сјадја, продавам лафови"* [V,-PM,168]; 2. 'некогаш' ~ *тиа кожи, што са обесени сите са от хизмиќариту, штото ги питаши мајка ми: си научиха занајат и они вел'аха "си научихме". Тебе, ако ти пита поднош, дали си научи занајат, ти да кажиш: "не си научих"* [V,PM,217].

поднокӑше n 'место на крај, на ќоше' ~ *ја текни на бабата да оди на куконата, плачејќе хем молејќе вели: "ох, ох! кокона! Јазă̆к си чини на мене, јаз ако фтесах, пак ти да ме простиш, ти са мол'а и клан'а! От пустото јангин ме и страх, алаисе да донесам един мој сандă̆к да го клада тука на поднокӑше, дур да најда кӑштјата* [V,PM,165]; Ст. Романски упатува на следнава можност – од: **подно** 'некое' + тур. **ќуше** (= кат, место во собата) [V,PM,555].

подо́лин* adj 'подолу поставен' ~ *и сă субра́ на сă̆ти Хаха́ми и Грамати́ци л'у́ди, распи́таши на ни́х де́ка сă роди́ Христос. Они му кажа́ле: На Витлеем Јудејцка, о́ти такӑ јӑ писа́но ут Профи́тинут: И ти Витлеем зе́мнја Ју́даф, шо бе́ши на́јмале́чка и по́до́лна* [MV(K),-305].

по́до́л adv, в. **по́до́лу** ~ *сабајл'та ка станали, на-дру́ѓут де́н, па́ ги-искарувáт дуби́цте, по́до́л о́дӑт*

тăка́. Гле́де вăртат гуве́·та, гле́дат адно́ прăка́ршăно ма́че. Шăре́но ма́че. И тăва́ ма́что о-фа́ште у-ста́по, гу-кла́ве уф-це́бо [ПК,2(262)].

по́до́лу adv 'на пониско место' ~ *и во́ о́де о́ше по́до́лу. Нăо́ѓа две́ бра́вја, ка́ту-що-му-ка́жа́ла не́јнта мо́ма о́ше пре́т дă-ă-пу́ше нă-го́рнăта се́мна, ăдно́ цăрну и ăдно́ бе́лу. Е то́ би́л – зă-цăрнуто а́к сă-фа́тиш, деме́к ќ-о́јш о́ше по́до́лу* [ВВ(Кр),312].

подоста adv 'повеќе' – земјоделците, селаните, летно време, кога се оптеретени со напорна работа, легнуваат да спијат веднаш по вечерата, ама зимата по вечерата, *подоста са седе* [ТГ,22] – споменатава прилошка форма (*подоста*) регистрирана од Ст. Тановиќ (Гевгелиско) не ја сретнавме во своите теренски истражувања, ниту пак кај некој друг автор.

подпира impf **1.** 'става потпора на нешто за да биде стабилно'; **2.** 'навечер ја затвора главната врата од внатрешна страна со подебело дрво; дрвото со кое се потпира се вика *засомница*' (за *засомницата* има направено специјално место во ѕидот каде што тоа стои преку ден) [ТГ,304].

по́дпис m 'име и презиме напишани скратено, со сопствена рака' ~ *ами оти́доха, се́кој пари́те, што длагова́ши, му га да́доха, и се́кој си земá по́дпис от негова́та ра́ка* [V,PM,20]; ~ *сăтнă тој зă тоăгăтă и утидă при царо, каза му, чи ќу утрăпă ламит'а, ако му дадă дăштарăтă си за жјăнă. Царо му сă фтаксал и му дал подпис, чи ако ги утрăпă, мутлак ќу му дадă за жјăнă дăштарăтă си* [V,PM,291]; ~ *царо зарадуван дал му подпис, чи, ако тарколи баиро, мутлак ќу му дадă ни л'у дăштарă-тă, ал и друго, што иска. Чл'ако, като зăл подписо, утишал при баиро* [V,PM,289].

подробно adv 'кога нешто се прави во детали' ~ *и навăрвил. Като вăрвјал, срешнал го едно џадо и го питало: "Каде што идеш, синко?" Тој му казал подробно сичко, што је патил, и ќи вăрви да идјă при слăнцето да сја пита, што да прави* [V,PM,283]; ~ *коа го видела жента сус толко шеове, са почудила и гу питала, ут дека зел толко пари? Он ѝ кажал подробно и ѝ рекал: "Оште колко друзи јајца ки снесе кукошката, ми нарăча, па да му и носум"* [V,PM,274].

подрукна pf 'извика', в. **порука** ~ *кату чу така тојнака от жената му, стана, отиде на оно место, дека га најде жената му желка, викна и подрукна, та излези на жената му лел'а и гу пита на негу: "што сакаш тука, господине?"* [V,PM,79] – уште еден случај на употреба на предлогот **на** како сигнал на директниот предмет: **и гу пита на негу** (се мисли дека се работи за ароманско влијание)

подрум m 'просторија под куќата, ископана в земја – визба' ~ *Таа нă-уфчáро, нă-бráто му-рéкла: "ác сá-кум тúа кутрúнта дă-ј-дукáриш, ди-ј-пумилý·м мáлко". Тóо нă-мужéл дă-ј-скăрше атăро, óде дă-зúме лéп и кутрúнта и зăкăрăве. Тáа ги-вăрсáла ф-пóдрумо и зăтнáла им ýште ус-бубáјк – дá нé слýшат* [ПК,2(228)]; ~ *тá кó гу-вúшла, димéк, сă-чудúла нă-шó дириџé дóшла. Кă нé-ќи-сă чýде – мăш му вéле, мăш. Арно ма, придă-стúгне вóа тáму, тúа бурúнта тúшле тáму. И-зéва у-пудрýмите и-клáва тá* [ДК,133].

подрăнкува impf 'подсвирнува на жичен

инструмент' ~ *еден ч'ул'ак изл'авал много пăтjă на едно мjасто с трамбула, да си подрăнкува. Еднач, като си там дрăнкал, ч'ула го една змиjă и изл'ала да поиграjа* [V,PM,282].

подсмукуве* impf "ухну́ва" – сп. обичај: кога грми народот не jаде леб, а и на децата не им даваат да jадат. Магариња та и мачките ги третираат за несреќни (чифтилии) па ги бркаат далеку од себе. Кога ќе загрми силно луѓето се крстат и шепотат: *"Госпуди!... Госпуди!"* и *пудсмукуват* од страв [ТГ,432].

по́дăлбо́ко adv, opp. на 'плитко' ~ *мувéле: "Флéзи пóнăстридý, óти тáм úма пóгулéми рúби" Вăлко флизéл и фăтúл д-о:-влéче кýпо. Кýпо сăнăпăлнúл сус вóда и фăтúл дă-гутéгле вăлко сé пǫдăлбóко и пóдăлбóко. И вăлко á-а дă-с-удáве, áма тéгле дă-тéгле* [ВК(Пат),286].

по́дăле́чко adv, opp. на 'близу' ~ *то:j зградúчка нăпрáвăна пóдăлéчко дéка живéе гулéмата, édрата стóка, уф áтǫро на кăштта* [ПД...]; ~ *тóгăш една-змúja уткăде-уфицéрут, нýшлеста, сучучýл' нǫ-нóсут, зǫминá ут-тó кáминче нǫ-дрýгту. И jác тóгăj привикáк: "Брé, една-змúja му-вéл'ăм!"... И óни сǫ-зǫнимáа скорудвájсăт минýти су-нéа, а тá вójскта шо-бéше нáприт, прит нác, ǫтúде пóдăлéчко* [БМ(В),193].

поеде (се)* pf 'се изеде' ~ *закарали се, кој да земе по една от сестрите си, ашто ('зашто' !?) за секи немало. И толко се карали, дур штели еден на друг да се поедат. Тога Бог се нал'утил, та треестето брата дигнал горе на небето* [V,PM,266].

поеднош adv 'еднаш' (во случајот: по една голтка) ~ *и сватувиту за метнат дар; којто таткото, за метни алтун, на другите кој грош, кој ирмилик, спроти обичај. После това ки пиат поеднош от јуначката ракии и ки станат веки да си подат* [V,PM,245].

пожален adj 'тажен, загрижен' ~ *кату жал му падна, и станал, отишел у дома му пожален и на мајка му ја вел'аши: "мале, мила мале, динеска излезох сос јунациту и јазе да си радувам на џ'умбушут, но повики си пожалих, сиракот, зашто они си фал'аха* [V,PM,196]; ~ *така сиромахот са откина нос час от увреинат, да отиде у дома му пожален много и кахарлиа. И жената (му), кату гу и видела така пожален, познала ча кахăр има* [V,PM,193]; ~ *тáмо тéраши кăсмéт такá пожалéн сиромáх и си најдá тáмо édин богáт човéк; нá нéгу са ценú, биз да чúни нéкој пазарлăк. Гимициjата сéтни са вăрнá пăк nasat* [VP,M,108]; в. **пуж'а́ли**.

Пожар top.'падина, ниви' над с. Рупел, Валовишко; според Ј. Иванов: "од диј. **пожар** 'млада гора', за разлика од други говори, каде што со **пожар** се именуваат обично места опожарени случајно или намерно – при т.н. "огнено земјоделство" [ЛИ,Им...,174].

позабави* pf 'се задржа некаде, дојде доцна' ~ *ету јазика ке да идам на работа, тинака да сјачиш от сестрина ти мрăша една парча да готвиш да јадеми, та јазе ако позабавим, да не ми чакаш"* [V,PM,62].

позајмица f – кога на некој домаќин ќе му се соберат многу работи што не може сам да ги заврши тогаш тој повикува свои пријатели или роднини да работат кај него *на заим, пузајмица* (работни денови

што тој треба да им ги врати). *На заим* може да биде: *купајне* (пр. лозје), *прашејне* (окопување на *бубаќ* 'памук', *чиничка* 'пченка', *бустан*), *чиничка брајне, жнајне, сусам брајне, бубаќ брајне, чиничка л'упејне* и др. [ТГ,327]; в. **пузаиме**.

пóзарáна adv 'порано' ~ *и отишлú фаф Цáригрáд. И едúн дéн тáј пóзарáна отишлú на еднó кафинé и зафáтили да си прикáзоват, и едúна рекáл: "Сјагá да е такáф цáрја, да ми дадé хил'áда грóшја и еднá халáјтка, та да си úда"* [V,PM,253].

позборува* pf 'поразговара' ~ *сега ке да ти дам каршилáк за фчерашните две работи. На јукушут кога ми речи, да си вјахними един на друг, беши за да позборувами двата, дури да проминеми јукушут* [V,PM,55].

поздигни pf 'крене нешто, го стави на повисоко место' (в. **подúгни**) ~ *робинките вода налјаха; речи тја да ги поздигни стомните на рамо, пак те и вел'ат: "ми, мајсторко, при стомните приближаваш, да не падни от тебе некоја вáшка на стомните, речи, нетри, ча кралицата си угн'усова!"* [V,PM,195] – во контекстот како партикула за негација среќаваме **ми** (= 'не'), позајмена од северните грчки говори: **и вел'ат: "ми, мајсторко, при стомните приближаваш..".**

пọзивáр* m 'курир, тој што носи **позиви** (повици) за во суд и сл.' ~ *ọјдéл дạ сéе жúтọ и нạ-жéнạ-му и-кạжáл: "Квạ ќи-дójди тáкọвóтọ, курúрọ, ọт-сáдọ дạ-ми-вúкạ, ќи-му-кáиш, нạ-фил'áн нúвạ сáм. Снóшти свáри ченúца, пạ-ọјдé дạгạ-с'áј". Тój пọзивáрọ, ги-знајáл сúти м'áстạ, сúти нúвички* [ЛС(К),123].

пóзиф m 'повик' (пр. од суд, од војска и сл.) ~ *вúкạ: "Дóбрọ. Едúн дéн' нạпрéд ќе-ми-кáжити, вúкạ, кóạ ќи-ви-дáạт пóкạнạ зạ-сáдọ, дạ-излéзете нạ-сáдọ". И-óни пóзиф óти ýтре ќе-излéзạт нạ-сáт. И-óдạт кáọ дạнéскạ, нạ-óцатạ мукạжýвạт рạбóтатạ: "Утре излéвạме нạ-сáт"* [ЛС(К),123].

позин* (чл.: **познијут**) adj **1.**'заден, последен' ~ *стредин мигју* **а** *и* **ă** *повичкјă прилегă нă познјут* [МЕ-(Р),82]; **2.** 'растение што е засадено подоцна, се разбира и ќе зрее покасно' ~ *пóзна мисúрка* (= пченка што зрее касно наесен); ~ *вá гудúна пóзин мé-ј фăсýл'о;* но **позни** можат да бидат и пилињата што се изведени не во пролет, туку подоцна ~ *тúа пúлчки ми сă-нájпóзни* [ПК,2(87)]; сп. уште fig.: *исéнцка јáрка, позна* (= се кажува за некој што е младолик); во [МЕ(Р),174]: = "послешниот".

позлатен* adj 'предмет врз кој има ставено тенок слој злато' ~ *óти ни е чјулéшта нáправа, ами от јýди, змúуве, што свéтешја конáку кату слáнце когá грéе от н'ákаде фаф нéгу. И на еднá óдае фнéтре úмашја злáтна суфрá и позлáтни стóлове* [V,PM,259]; и: **пузлатен** ~ *ка се виje, ка се крше,[куту прчка миндалова,[дури на којн не си вѓаје,[на зингији не си стрпке,[дури узда не си држе,[седло му е шикосано,[зинѓији са пузлатени* [ТГ,177]; ~ *не ми е жал от ти мен ме лажа, тук ми е жал оти не ми кажа,[тук ме лажа ду девит години;[ти ме тира уд Дунав за вода[а јас не знам Дунав дека тече,[јутад иде шајка шимширова,[јуф шајка си пиле пузлатено* [ТГ,199].

познава (и: **пузнава**)* impf **1.**'разбира' ~ *пл'унката га лижна, и си научил*

да вреви секаков јазик и да познава секаква вр'ава [V,PM163]; ~ *дојде времја, кобилата и родила мăско тајче, и бабата родила мăско дјате. И кату си нарастаха, штото рăжјаши тајчинто, познаваши дјатенто, што му велише* [V,PM,158]; ~ *пак тој познáваши, штó врéвеха, фатú да вúка: "скóру јадéни, ча óгладн'áх!"* [V,PM,24]; **2. 'знае'** ~ *дали си чул кога ми рече: "блазе ги ониа, што умрјаха, и тешку на ониа што са родиха, дур до век така да отиват!" Оно стар беши мој татку: он је, што познава сичките кăсмети... твој брат је роден... на прăмнојут вечир, как беши трапезата пăлна и неговата кăшта така ке да е пăлна"* [V,-PM,85]; ~ *Видéх, прăвидéх, нă-чéдо мéсто, шо вúкме нúа, дăдéх гă сéстрă-ми, дадéх-гу и брáтчито. Исчăшá:-га, учистú:-га, тáм уф-Дójрăн. Нé-ј-пузнáм чувéцте тáм уф-Дójрăн, сáмо и сáмо дă-ј-зéмат-ги* [ПК,2-(359)] – во контекстот е регистрирана една преодна фаза во врска со линеаризацијата: кога се чува старият тип, т.е. кратката заменска форма е во постпозиција во однос на глаголот, но истовремено е регистриран и новиот тип, кога заменката е извлечена пред глаголот: **дă-ј-зéмат-ги** (<дă-ги-зéмат-ги); **3.** 'препознава, разликува од другите' ~ *катý кáк си дáл пувéла на нéго за сéкој човéк, и шо сè шо са дáл на нéго, да му дáди на нúх живóт ду вéка. Вáа ј на нúх живóт ду вéка, да ти пузнáват на тéб, шо ти си сáм истúнцко Гóспот, и на тó шо гу пуштú — Исус Христос* [MV-(K),261]; ~ *"он утúде на јабандá [на јабандá на чужбúна" [– "да гу видиш, мóри нивéсто [дал' гу пузнáвиш"* **(погрешно запишано: нивисто)** [ME(P),97]; ~ *т'á му вилú* (всушност прашува): *"да ја вúдиш', да ја пузнáш' пák?" "да ја вúдим, ја пузнáвам!"* [MS,t,26]; ~ *вúи збурýваа мúгу нúх за сăти вúи шо си чинúле. Да тáму шо си лáфиа óни и си чýдиа, и вóа Исус ка си наближúй пуóдиши сус нúх; úлим óчити на нúх му са стимнúле да не гу пузнáват* [MV(K),334]; **4.** 'се гледа, се забележува' ~ *кандúл'ут, ка ки гу запáл'ат, нé гу клáват пут сфитúлуту, тукý гу закачýат нáврăс сфетúлуту, и сфéти на сăти шо сă уф кýката. Такá и вáшо вúдел да си сфéти при л'ýдито, да ви пузнáват вáши дóбри рабóти* [MV-(K),299]; ~ *ут млóгу вр'ăм'ą с'éтн'а фáти мумáта да сă пузнáва ч'ą-ј т'éш'ка* [MS,t,84]; ~ *и когá дојдé на шеснáјси годúна, фати да са познáва, ча јé мóма. Тогáс царúцата вéли на нéја: "сúнку, áко познáј татко ти, ча си мóма, и тéбика и мéника ки нú закóли"* [V,PM,111]; **5.** 'има познанство со некого' ~ *куту гăски уф-мăгла, ни пăт знájме, ни чувéк пă пузнáвме, дă-пúтме* [ПК,2(171)]; **6.** – **(са)** 'другарува' ~ *сă-пузнáвме* (= другаруваме, пријатели сме); ~ *тогас попот зема живата вода от дисакат, фатил, го умул на детенто по лицето, и детенто ужјувја; санким кату спиши, така са разбудило. Фати попот да гу пита: "што праиш, бре синко?" И тој им рече: "ох, ва са мол'а, почекајти тука малко виа, да сетне са познавами"* [V,PM,226].

познае (и: **познај**) pf 1.'заклучи, сфати' ~ *кату познá сáм, ч'а ки ýмри, викнá детето покрáј нéгу и му вéли: "а бре сúнку, глéдаш ли, јáзе веки ки ýмрам"* [V,PM-7]; ~ *и рече:*

"Боже, мили Боже! Дај ме едно ченду да родја, и јазе да си чина мајка, та нека е л'ута змија!" От как цариц̣а са молила на Бога, не замúна млогу времја и познала, ча остана трудна [V,PM,275]; ~ *л'у гу виде царјут гăлăбот, познал, ча има писмо, заедноч прострја рăката, гу фати гăлăбот* [V,PM,63]; ~ *мајка му, кату чу така от сина ú, познала, ча млогу мăка ке да тегли неин син* [V,PM,41]; **2.** 'се увери во нешто' ~ *прати едúн човéк нéгов пáк да ги земи ц̣ифарц̣úите, да ги сăди пóфтор. Отúде човéкот, ама кóгу ке да нájди? Тогас кадиата позна́ нихната крúвина* [V,-PM,9]; ~ *аф неговут таван, дека га имаши карагрошите, имаши тамо гн'азда от гарги без број; и тогас позна, ча наистина гаргите га износиха карагрошите* [V,PM,-40]; ~ *тój пузна́ ч'ц̣ т'éс пуртукáл'а, ш'у úма и т'éс калúнка úј млóгу гул'áм ч'урбац̣'úја* [MS,t,86]; ~ *амá ина́ бáбич'ка ја пузна́ мумáта, заш'тó утúва д'ăт'ц̣ пукрáј н'éја* [MS,-t,22]; ~ *кугá ги вúд'ц̣ д'ăт'ц̣ату н'ц̣ш'тáта ги пузна́ и тугáс пузна́, ч'ц̣ на кш'énудóхину ж'ината-ј* [MS,s,92]; ~ *и брáт му óмус пузна́ ч'ýдбата, ш'ту му б'áш'и на н'éгу и му вилú ...;* сп. уште: *вилú на брáт-му: "пузнáвам, брáти, ш'ту úш'тиш' да м'ц̣ уклáвéш'"* [MS,t,48]; ~ *Дуовнико му риче оти за него нема пруштавија, ама нека гу уставе воја занајат, нека са моле на Госпут, па може ки му просте. Тоги арамијата гу запитал: "Ими как ќи пузнајум оти ќи ми са простат?"* [ТГ,146]; ~ *тóс манц̣'ó на нáс иќýпката пузна́, ја присл'ăди, пузна́, ш'тó за сă уб'ăси* [MS,t,53]; **3.** 'разбере' ~ *дујдé и тó шо зé иднóто карагрóшот, ричé: Афéндо, ти пузнајáх на тéб шо си идéн скрúвин човéк, жнúиш дéка нé си сиáл, и избирýаш дéка нé си давáл* [MV(K),271]; ~ *да му ричé: А лóшо измикáр и тешковúт', ми пузнајá ти́ на мéн шо жнúјам дéка не сијáх, и приберýам дéка нé сум дáл, требýаши и ти́ да гу дáдиш на сарáфот мójто злáто* [MV(K),271]; ~ *момата позна работата, че беши нејн пăрв л'убовник; ак фатиха да ја венчат, тја и рекла на тамошните: "ми са рашетува"* [V,PM,239]; ~ *цар'ут, как ги види, са почуди и тогас позна, как óнај сиромах беши млóгу прав човéк* [V,PM-32]; ~ *ама Гóспот позна́ нéговата клéвета, и затовá на сред'á пăт'у си заоблачú небéту, вати тéшко да грамú* [V,PM,16]; ~ *фатú сос нéгу да си борúчка тăкму трú дéна и трú нóка, дýр вéки хајдýтинот амáн му речé: "бráте, познáх, ча си по-јунáк от мéника"* [V,PM21]; **4.** 'препознае (пр. она што порано го познавал)' ~ *и царско бостанцијче му кажа: "ки ти питам јаз пишин да ми кажиш и напкум јаз ки ти кажам; разгледајте ми на мен и кон'ут, ки ми познајте?"* [MC(B),94]; ~ *га тури хизмет да чини и, кату са врат'аши толку време таму, мајка ú не можа да га познај* [V,PM,36]; ~ *отворú тójнака вратáта, влéзоха нétри сúчки и, когá видóха, сéкој си позна́ имáниту и си гу земá* [V,PM,22]; ~ *кугá ги вúд'ц̣ д'ăт'ц̣ату н'ц̣ш'тáта ги пузна́* [MS,t,12]; ~ *а-видéх Дéжда вáдăн, ус-аднáта нóга уфгрóп éј, ќ-умúре, нă мужé дă мăпузнáа* [ПК,2(205)]; ~ *ги разгл'éда ш'úч'ки кóн'у и гу пузна́ нóс, ш'ту му дáди фармáјќ* [MSt,61]; ~ *вадан*

она са мăжуве,[... и си срите малко дете:["А бре дете, мало дете,[земи си гу воја прстин,[и гу носи на нивеста,[да и гу дадиш ф нејни рăци!"[Ка си виде млада нивеста,[ка си виде златин прăстин,[видуваќи гу пузнаја,[и што веле на сватуве:["Еј сватуве, мили братја,[мојут мăж си је дошал, ој" [ТГ,335]; ~ *мо́лис гу ви́д'ạ ... гу пузна́, ала́ д'ắ-ду-му ни муж'ắш'и да гу пузна́ј н'е́гу* [MS,t,87]; ~ *та́м ни муж'а́ визи́рину да пузна́ј ш'то́гуди, до́јди на го́р'ạ, гу на́јди ста́рију и му р'е́ч'и: "кали-ме́ра!"* [MS,t,40]; **5.** 'осети, забележи' ~ *на две џангали гу пристигна ламиниот бăрзоходеца и кату тихни ветир му грабна капата, без да познај тојнака* [V,PM,46]; ~ *и тјанака му даде вода сос сребарн ибрик, си напи. Тогас га вели: "идиш ли, дивојку, по мени, да ти земам за пăрва л'уба?" Тјанака му вели: "јазика хазăр сам за тебика, ам аку ти познае татку ми Марку, и тебика и меника ки ни погуби". Пак тојнака га вели: "ела тинака сос меника, та за то гајле ним бери!"* – уредникот на Зборникот (на Верковиќ) формата **ним (за то гајле ним бери!)** погрешно ја објаснува, во фуснота, како "нему" [V,PM,77], фактички се работи за редукција од 'немој'; инаку **ним** е нашироко позната во долновардарските говори, а "нему" ја немаме сретнато; **6.** 'откриe' ~ *кога́ чу́л ха́рно, не́три аф мо́мин куре́м жа́би удре́виха, но не позна́, ко́лку жа́би и́ма: една́, или две"* [V,PM,29]; ~ *обложили сја, и тој му рекал: "Ако познајăш ти, от што је този даро, јаз шта ти дам и нег, и фрет стокăтă си, и женăтă си!" Евреина рекал: "Јаз, ако ни познам, от што је, имам три хазни, шта ти ги дам!"* [V,PM,283]; ~ *џар'увата мо́ма и́маши ста́р мара́з: не́кој хикимџи́а не мо́жиши да позна́ј што́ мара́з бе́ши* [V,PM,29]; ~ *"ќи-а-зако́л'ăм во́шкăта, ќи-а-уде́рăт, ќи-мă-а-изва́дăт ко́жта, ќи-а-убе́сăт на-по́ртта, и не́ка вắрве млади́нта и ко́ј ќи-а-пузна́е ут-шо́-ј ва́ ко́жа на т̣о ќи-би́де ќе́рка-ми"* [БМ(В),194]; ~ *ка ми видеха, што водих харамијата, емен го видеха, го познаха – го имаха кăрстен* [МС(В),91]; **7.** 'прифати нешто како реалност' ~ *и́дести са́мо на́ пắрвиј гимици́а, му ве́ли: "те́бе, господи́не, ки ти по́зна за та́тку; ти са мо́л'а да ми зе́миш, да ми отне́сиш на не́кој дале́чно ме́сто, да си џа́нем на́ не́кој чове́к"* [V,-PM,108]; ~ *џарјут поверува харну, ча тој е негоф син, гу зема заедноч, гу облечи сос царски дрехи и му вели на лалата му: "еј лала, иди на дома ти да чиниш зап твојта кубила, да си чинам зап мојто жрјапче!" И така лалавата мома остана посрамна, пак младоту халваџиче џарјуво дете са познало* [V,PM,58]; **8.** 'различи едно од друго' ~ *му вели: "имам 40 кубили и 40 жрјапчита. Кој ки можи да ги познај, котриа са по-големи и да ги вразе на рет, на негу ки га дам момата ми!" Фатиха сичките јунаци, си чиниха, не могли нити да ги познајат, кои са по-големи* [VPM,97] – во текстот повторно се среќава архаичната заменска форма: **котри** (*котриа са по-големи* = кои се поголеми); **9.** 'запознае' ~ *и о́де то́ џа́рут та́му па́ нă ло́ф, па и нắожџа. Му-ве́ле џа́рут нă-ти́а де́џăта: "Ја́с са́кăм дă-вă-го́стăм, дă-că-пузна́м су-та́тку-ти"* [ДК,114]; ~ *о́де му-ве́ле: "Та́те, та́ка и та́ка џа́рут ни ре́чи. Са́ка дă-нă-го́стăт, дă-că-пузна́е су-те́бе"* [ДК,114]; 10.

'доживее некоја пријатност' ~ *Мáјкта, мáјкта, ви́ке: "А, мăр ќéрко дéк ќ-óјш ти́ пá пу-нéго?" "Е, мáјко, óн шó и́ма му-дáвите, шó нéма нé му-дáјвте". "Шó сáке бе ќéрко?" "Дáјт-му, мáјко, ут-ти́ą злáтните пăрстине, едúн, и óн дă-пузнáа нéшто"* [ПК,2(Ним–263)]; сп. изр.: **шó живóт пузнајáх сус нéго!?** (= немав среќен живот со тој човек) [ПК(Ним)].

познание pf 'сознавање, препорака' ~ *и кату влезоха на конаќут, и кату виде дјатенто тамо царјут, да рече му на змиата татко и́, тос си оплашил млого. Змијата му вели: "варај, јуначе, што толко са си оплашил?" Му даде познание на татка и́, за да го приземи дјатенто сос голема слава* [V,PM,181].

пои (и: **пое**) impf **1.**'дава вода на животно да пие' ~ *прăста си кăрша – кăргýј гу рáна[сăлsи си рóне – кăргýј си пóја* [МЕ(Р),93]; ~ *плáштą чǫв'áк, едикójси вéчар, óн ќи-зądóни,... зас'áдą, пусúą. Квą-ќи-дój чǫв'áк, кóнитǫ дą-ги-пóи, ýдри нą-куршýмо, дą-гǫ-ǫтé-пąш* [ЛС(К),109]; ~ *е, сă-чинúл адúн áт. Оде бáбăта дă-о-пóе вéчăрта, ри́тке, скóке, г-áпке нă-бáпта зă-гăрбо, зă-рăцте* [ПК,2(Ним-269)]; ~ *дурдé бéх млáт и врăтjáх кáминот да мéли водиницата, бéх хáрин, и ме зóбеа, и ме пóиха, и мé чéшеха, áма сегá остарjáх; éту ме извадúха тýка на снегó и нá слáната, кú ýмрам от гладúа* [V,PM,138]; ~ *сéтн'и спригнáх, урáх, испучинувáх, ми-са-прijáди, запрéх улóиту сиднáх, си-најáдух, пák урáх, сéтн'и г'и пустúх улóиту на-плáднина, пák г'и-пасúх, утúдух на-рéката г'и-пóх* [ВБ(Нег),339]; **2.**fig. 'дава во изобилство пијачка (ракија, вино)' ~ *и така оној вечер ги гости, ги пои хáрну; утрината станаа царските л'уди, фатиха тил'ал да вика* [V,PM32]; ~ *за* **гулéмјут ~~нишáн~~** *дуjдéа пák тóг'иска óсум дýши: свéкурут, вýјкǫто нą мóмчто, ...и дрýзи нúјни рудни́ни, бăрчéдăвци. Нóсаа пéчăво, рúба уф тáва. Дунсéа вúно, рикúа, сă густúа, сă пуúа* [ИГ,116].

поизгоре adv 'на повисоко место, погоре' ~ *поизгоре отиде, гу прастрите Сечко и му риче:"Поможи Бог, ќаа!" – "Дај Бо добро! Ут дека ма знаиш, от сум ќаа?" – "Ти имише, риче, девит ил'ади офци, јас флизех, ти утипах три ил'ади"* [V,PM,293].

по́ирба́п adj 'снаодлив, (по)итар' ~ *нáјнăсáди утúшăл éн-мąлéчќут... Инáпкум куту-пóирбáп гу-нąкáрăве и-нéго дą-дýне. Вóа викáл: "Гóстто нé-дýąт". Ко·-сă-нąвидéла, а-удрúл ус-сáбјăта и двýјцăта брáтја испăднáле уд-нéа* [ВГ(Ѓав),274].

поиска* pf 'посака' ~ *вечарта пил с нејă вино и, като штjал испијă виното, от устăтă му затичали алтанјă (жалтици), и сја чашата напăлнела* (погрешно пишува 'нанăлнела'). *Проч'уло сја дур на царја, та и неговăтă керкă поискала да идјă и утишла* [V,PM-285]; ~ *и богатио и му дал толку, што поиска златаринот, хем му порăнчја: "ама да го сториш дјушјун дајап"* [V,PM,168]; ~ *нашел тамо двете овци, спроти как му каза нај-малката мома; отиде нетри мрачива, вјахна чарната овца, отиде на долна земја у една стара баба на гости, поиска тамо вода да попие* [V,PM,221]; ~ *та му дáл ќосéто пет кóн'а нáтовáрени сас што поúскал, и, като стúгнал на крáј морéто,*

натýрил по сýхо пченúцата, медá, просóто, пак кóнете сосjáкал [V,PM,258].

пóишче* n, dem. в. **пójăc** ~ *станáли и са кинисáли. Стигнáли дo едúн бунáр': га-вăрзáли с-пóишчето и га-пуснáли на-бунáро. Тój отúде на-дóлна зéмjа* [ВС(Кал),337] – имаме проширена употреба на предлогот **на**, кога упатува на внатрешност, наместо 'во': **га-пуснáли на-бунáро** за ова поопширно во граматичкиот дел.

пói (< појде) pf 'отиде некаде' ~ *пулéк, пулéк си дójди и тój думá; дур да си пói тój думá, цáр'у си бúш'и уч'éл пóнапр'ăт* [MS,t,35]; ~ *"и ш'то прáви там нác мóма?" – jа пúта бáбата; "мумáта тáм jад'é, пúj сăс измикáркит'ą, ни мóж'и да пój пуидúн нúту пúлă биле"* [MSt,21]; ~ *за усăмни, за стáни да сă мýj, за пúja кафé, за ид'é л'ăп и за пój пák на враш'úлуту* [MSt,67]; ~ *"jác за ти дáм ш'úч'куту имáни и на т'é-б'ą за стáна измикáрин!" и трăгна да пój на ч'уфлúкут* [MS,t,70]; ~ *"да му ни фт'éсаш' на мáтку-ти, да т'ą пукалн'é пак да стáниш' магáр'ą!" – и гу устáви да си пój* [MS,t,55]; ~ *идúн д'éн' мéч'ката, кугá исл'áваш'и за да пój да брқа jáдини, му клáваш'и и-нá рóпката на устáта, идúн гул'áм кáмин'* [MS-t,16]; ~ *му вели: "áди сега, долу на чаршиата са продава един безистен: да поиш тамо, да го артирúсаш, колко можиш, та да го земиш!"* [VPM,162]; ~ *визúрину з'éва кóн'у, з'éва и идúн дисájк лúри, трăгнува да пój да пúта да сă науч'ú, дójди на крajó на с'éлуту* [MS,t,40]; и: **поди** ~ *истом веке дошли на стреду морету, тогај чилиби Теодорак си содрузова нејнот кораб да ја пусна на морету самичка, хем ја вели: "ајде с здрави л'убов!"... Тогај невеста фатила да плачи и да му вели: "аман! Де да пода сега јаз?"* [V,PM,166]; ~ *тја му и рекла: "остави, сину неколко пари". Детенто ја вели: "дај ми ги, мале, да подам јазе на панагирот, белке Господ даде по дно касмет на мене"* [V,PM,172] – и во двата контекста (последниот и претпоследниот) имаме примери за употреба на кратката зам. форма за директен објект **ја**, во функција на индиректен: **ја пусна на морету самичка, хем ја вели; Детенто ја вели: "дај ми ги, мале"**, и: **појде** ~ *појде лудо с-една риза грозде,[појде младо с-една риза грозде,[да излăже мома црнајока,] да ја носе јуф гора зилена,[тамо они век да си векуват* [ТГ,51]; ~ *појдох си појдох, мила мале,[на шарена чешма,[тамо си најдех, мила мале,[једно дивојче,[једно дивојче, мила мале,[скопско јабулче!* [ТГ,197].

по-јунак m (adj) со значење: 'појуначен' (степенување на именка) ~ *вéки хajдýтинот амáн му речé: "брáте, познáх. ча си по-јунáк от мéника"* [V,P-M,21]; ~ *колку беши јунак личин, појунак и по-личин са чини* [V,PM,-47]; ~ *си-бúле нéкоj Гýптин и нéкоj змéх. Сакáле дą-се-надúтрат и дą вúдат кój ќе излéзе пójунáк* [ВГ-(М),272].

пójýс adj 'поспособен' ~ *сă-стурýве аднó прóсо. Ут-прóсто сă-стурý-ве адна квáчка. Дéтто сă-стурý-ве адна лисúца, квáчкăта и пúлцте дă-j-изéде. Дéтто пójýс испаднá уд-учúтăло, арáпино* [ПК,-2(Ним–254)].

пójăc (и: **појис**) m **1.** 'материја, шарена, ткаена во вид на лента, *ус-пójсут си-j стéгăт пулвúнте*' ~ *тогас и*

тој, кату зема свирката, ја бодна на појасот, изл'ази дол на земјата и нал на пăнтјут един гранчарин сос петнајсет добици [V,PM,230]; *~ и сă крăстаа сăти на Јордáна рéка ут нéгу, ка си-спувјидýваа грéхо-ви. Јоáнн бéши убличéн ут влáтно камúлцко, и пóјас уф кóжа на пулувúната, и скрáпли јадéл и ут дúви пчéли мéт* [MV(K),307] – во југоисточните говори во употребата на предлозите среќаваме голема нерегуларност, во случајот предлогот **уф** се јавува наместо 'од': **и пóјас уф кóжа на пулувúната** (наместо 'од кожа'), за ова поопширно во граматичкиот дел; *~ и зел хизмиќáрја еднá акóла книúга та е напăлнил фсé нýли, и зéл еднá кратýна кóлко еднá окá да берé, запáсал е на пóјаса* [V,PM,256]; *~ на пăтут те стрéјќам, Нéдо, глáва измијéна [глáва измијéна, дýшо, фýрката јуф пóјас* [ME(P),99]; *~ Кá сă-предéли? Е, фýрката тé-ј тýк-тăкá зăбóдна, нă-пóјсо и ќи-мăкниш нúшката; тýк ќи-вăртиш тăкá и ќа:-завúјш нúшкăта* [ПК2(Пл–254)]; *~ "Богме Митро, ќучук Митро,[не сам нашал срма кулан,[ако најдех па те лăжум,[куту него да са чинум,[на твој појис да си лежум,[тенка снага да прапашум"* [ТГ371]; **2.** 'тесна ивица од земја' *~ óјше сè пу-úвицта, пу-пóјсут...*; **3.** 'делот каде што завршува грбот, половината' *~ ду-пóјсут сă-рăзгулúл* [ПК(Гăр)]; *~ сос бабата на пăтју как идиха, имало една река да проминат. Бабата кату беши биз гашти, здигна дрехите си нагори каде појасо, тојнака "тутуч" речи, и си закачиха* (пишува: 'закичиха' – печатна грешка) *дрехите и на појасот: бабин гăз на мигдан остана* [V,PM,98]; *~ тамо, дека врјавиха тос лаф, ету на пăнто беши изл'ал един стар дјадо сос бела брада до појас, му вели на Гăрците: "со здравје, мои сина, дека сторихте ниет да појте"* [V,PM,179] – нерегуларност во употребата на множинската наставка **-и** кај едносложните зборови; сп.: **мои сина** (место 'мои синови'); **4.** 'виножито, божилак' (освен **појăс** со исто значење во Кајларско: **вино и леп** [ДК,105]; (рус. радуга); **5.** 'поколение' *~ áс му-сýм пăрá-дéдо нă-тúа дéца, нý-ци и óна-ј пăрá-бáба, ут-нýк нýк, трéто кулéно, три пóиса* [ПК,2(243)]; 6. 'долги греди, вградени во ѕидот на куќата' [MS,s,86]; **7. Св. Бугуројчин Сребрин појс** – реквизит на црквата во Гевгелија. Под истото име има и празник, но не е "тежок" и сите работат. Тој ден пред да изгрее сонцето децата што се болникави (*маразливи*) ги провлекуваат под *Бугуројчин сребрин појс*, како што рековме тој е црковна своина, и за "провлекувањето" се наплаќа, иако не е скапо [ТГ,75].

показа (и: **покáжи**) pf **1.** 'даде на увид' *~ "Мóре мáни, викáл, дă-шó пáри збрáх дудéка бјáх кóруф. Сè сивúках: дáјте-ми пу-ăднó, пу-ăднó. Они пу-нóго ми-дăвáли. Шó пáри збрáх!" И-му-пукáже пáрте ут-цáро, ут-тúй л'ýјгето мóсто шо-гăрдúли и ут-тó: шо-прăвúл вудăнúца* [ПД,167] – употреба на перфективен презент: **и-му-пукáже пáрте ут-цáро**; **2.** 'упати' *~ куумџиата, кату чу така от жената му, поверува ча млогу верна е жената му-ј и како не чини кабул чузди мăжи, макар и да са нај-харни и нај-лични на светут. Тогас млогу фалби показал каде жената му оно вечир, вечераха сос радос* [V,PM,68]; *~ "Кá ти-вăрве, сúнку, урájнту?" – "Ми-спóре дéду,*

но́гу ми-спо́ре: зъ̆-де́н изуру́вам две́ пурго́ни!" – "Арну, че́ду, а́рну! А ми-ко́j тъ̆-нъ̆учи́ тъ̆ка́ спо́рну дъ̆-о́ръ̆ш, си́не? Ура́чут убъ̆рна́л о́чи нъ̆-не́бту: "Го́спут, де́ду, Го́спут мъ̆-нъ̆учи́: о́н е-вре́дин зъ̆-сѐ не́шчу. И ӑ́дну-ста́ру къ̆́ту-те́п ми-пукъ̆жа́ [ВВ,310]; ~ *"Амъ̆-ка́ съ̆-нъ̆учи́ са́мъ̆, бре-ке́рку?" – му-ве́ле Го́спут, зъ̆-дъ̆-му-упи́тъ̆ у́мут. – "Ет тъ̆ка́: са́мъ̆ съ̆ми́чкъ̆ къ̆́ту-мла́дъ̆ ни-висти́чкъ̆", му-ве́ле па́ ва́ будъ̆ла́тъ̆. – "Ама-ни́куj не́-ти-пукъ̆жа́", му-ве́ле па́к Го́спут. – "Ех и ти́, ста́ру-а́ру! ти-къ̆жа́х: сти́га ви́ке ми-збуру́ваш: дъ̆-нъ̆-ми́слиш пъ̆-о́ти ти́ мъ̆ нъ̆учи́?"* [ВВ,310]; **3.** 'докаже' ~ *богатиот фати сега сос негу да са џинглештисува, за да му покажи истината, за која причина требува ногите да имат човеците на поихтибар, а не главата* [V,PM,66]; **4.** – **(си)** 'се потврди' ~ *тогáс мój, за да си покáжи, ча мój га чини́ тáја рáбота, и́м вéли на онúја човéци: "ви са мóл'ам, нéка и́ди едúн човéк да ви́кни комáбашијата"* [V,PM,22]; **5.** – **(си)** 'се претстави' ~ *и мój му вéли: "áх, господáр мój, млóгу добрó си чинúл на мéника, и́ јáзе вредéн си показáх на мáтимите ми, у тéзи учúлишта свъ̆ршúх"* [V,PM,150]; ~ *(от сиромáх, што бúши), кáк да си покáжи заеднóч богáт, чини такvá еднá дипломáтика: казá, ча и́ма брáт на Стáмбол* [V,PM,18]; ~ *та зел ќосéто на дéтето дрéхите и кóн'а и, катó стигнáли блúзо прú касабáта и фл'áли да посрéшнат на визúрја дéтето, показал са ќосéто чи мój му е сúн* [V,PM,257].

показу́ва (и: пукажуве) impf **1.** 'посочува нешто' ~ *и му показу́ва плóчата, што бéши тáму покрáj негу;* **2.** 'става нешто на увид' ~ *отворил најкрајната врата, тамо го нашал педа човек лакут брада, гу удире сус калъ̆чката му, а сече главата, а покажуве на момите. Они фатиле да са радуват, зашто ного и мъ̆чил* [V,PM,271]; ~ *къ̆вицúцкио сúн úчгу-нéма, óн чéка дáтта, а óни едúн дéн пóрáно пръ̆стигнáле. Утринтá о-курдúсуве пъ̆ръ̆хóдо, злáтнио пъ̆мпóр, стигнýве дéно, ги-пукáжуве пъ̆рúте, гъ̆-зúме цáрскъ̆та мóма зъ̆-жéна* [ПД, 151]; ~ *едну-врéме цáрефта кéрка си-фатúла еднаживутúна на-глáфта, вóшка. И, тá, вóшкта ма-а-пукáжуве на-цáрут, тáтко му: "от тáте, јá шофатúх!"* [БМ(В),194]; **3.** 'станува јасно' ~ *съ̆-пукажáхте каквú сте* [ПК(Гъ̆р)]; **4.** 'претставува' ~ *му вели на Мајдона: "Мајдон, от тебика сакам да идиш, от протудраку кон'ут да ми гу докараш! Аку не, главата ти земувам!" И тојнака рече: "ба, царју, от мени да гу земиш!" Фати веки Мајдон да са покажува јунак прет царјут* [V,PM,74].

покаи (са)* pf 'изразува жалење за некоја постапка (недобра) што ја направил' ~ *Зашо такá вáшо Дидáскало сéди су имрукчúи и су грéшни л'ýди да јáди су них зáјно? Исус ка слушá му рéкал на нúх: Нéмат касавéт здрáвјити л'ýди ут икимцúата, тукý бóлнити шо лéжат уф пустéлјата... óти не дујдóх тýка јáс да канам на прáвинти, туку на грéшнити да съ̆ пукájат* [MV(K),300]; ~ *и тојнака, кату виде веки злоту сé по него ходи, са покаја* [V,PM40]; ~ *óн па рéкал: Нúм, Тáтко Аврáм; тукý акý да óди нéкој уд мъ̆ртфити на нúх, ки си пукájат. Да му ричé на негу: Нúл на М... и на Пруфúтити не слýшат, нúто ут мъ̆ртвин нéкој да стáни, не ки*

му слу́шат [MV(K)274]; ~ *ричé: Ти сă пукајýам, Тáтко, Стопáн на нéбито и на зéмнјата, шо си а скри́л вúа ут книгувúти и разбрáни л'ýди* [MV(K),324]; ~ *тогáс момчéту му вéли: "хáрно вéлиш, цáрју, амú мájка ми, когá бéши трýдна сóс мéни, зашто́ ја си изгони́л, зашто́ прáдúла пред тéбика?" Катý чý цáрјут такá, záеднóч са покајá и пýсна пáк човéци. Га земáха царúцата, га докараха нá нéгу... и си чинú рáдост* [V,PM,154] – како посебност во линеаризацијата се забележува следното: глаголот и кратката зам. форма (за директен објект **ја**) се одделени со формата на помошниот глагол (**си**): **зашто́ ја си изгони́л** (во стандардниот јазик: 'зашто си ја изгонил').

пóкаңа f 'званичен повик' (пр. за свадба, за суд, за војска и сл.) ~ *дéлто и Тóме сă-знаја, óни. Тóме óш нă-нидéл'та ни-ддé пóкаңа, дój-ме нă-свáдба, ут-тáм, кăд зéто. Тýка сúно нé нă-сáке, нé нă-канú нă-свáдба, ама свăтúната ни-пуштú. Ошт пундéлникут дујдé прет-свáдбăта* [ПК,2(Иц-188)]; ~ *вúкаː "Дóбрǫ. Едúн дéн' наңпрéд ќе-ми-кáжити, вúка, кóа ќи-ви-дáат пóкаңа заː-сắдǫ, даː-излéзете наː-сắдǫ". И-óни, пóзиф óти ýтре ќе-излéзаː наː-сắт. И-óдаː кáǫ даңéскаː, наː-óцаː му-кажýваː рабóтаː: "Утре излéваме наː-сắт"* [ЛС(К),123]; в. **пуканувачка**.

покачи pf 1.'кога нешто од пониско место се стави на повисоко' ~ *и тиá, катó рéче такá сина хи, са зарáдува и му отговурú: "Шта да прéспем, чéду, л'у ма óжени". И тój е зимá та е покáчи на вечертá, кугá мăркнá, на керамú-дите и хи вéли: "Сéди сéга тýк да сắмне, ако си жјува, шта та óженем"* [V,PM,264]; **2.** – **(ја)** ~ *тога утишал дома си, жената му го питала, де је бил толко години. Тој хи рекал: "Јаз си бех тук и ката ден си та гледах от кавакă през гн'аздото: четри години бех чаплок". Тја му ќја за този присмјавала и ни го вјарувала. Тога ќја тој покачил на тополăтă, зел пăрстен'а и хи го дал* [V,PM,286]; ~ *и рéче на мájка си: "Мájу, сéди тýкана! Сегá шта дójде јунáка". Тој такá хи рéче, за да седú тáм, да е изедé мéчката, кугa дójде. И тój са покáчи на еднó дăру да си глéда – "да вúм шту ште прáви мéчката, ага дójде"* [V,PM,264]; ~ *вечарта, като сă вејке смрăчило убаво, влела дома си за да слуша, да сă научи себеба. На дора хми имало кладнец и ду нег едно даро: на даротo сă покачила да слуша. Като стојала на даротo, видела, чи от кладнецо изл'али много дјавол'а* [V,PM,281]; и: **покаци** ~ *и тóс сă разгóли, сă пукáци на врăх ќерамúдит'ǫ и васа нóш' тáм удгóр'ǫ сă тантанúсаш'и* [MS,t,54]... *пúта пóфтур "штó клáди да сă пукáци". "Клáх риж'énуту на пýмпу да сă пукáц'ǫх!"* [MS,t,52]; ~ *да сă пукáциш' на џ'амúјата, мój за стуú удóл, да сă фăрлúш' ти на врăх н'éгу* [MS,t,57]; ~ *и "хýваа – р'éкуха – н'éка сă пукáци"* [MS,t,23]; ~ *мój му кáзува: "хúч' ниш'тáм ш'тóгуди другу да м'ǫ устájити да сă пукáцам гóр'ǫ ... и да сă пумóл'а на Гóспут'"* [MS,t,23]; **3.** fig. 'во општествената хиерархија заземе повисока позиција' ~ *и царјут послуша на керка му и утрината пуснал еден негов човек, ја зема нас мома и са ужени сас неја. Ама от мăра времја сетни заборавила, от каква сиромаштија ја покаци Госпот... от млогу јадлива, што*

била, сакаши царјувата мома да ја погуби [V,PM,275]; в. **пукачуве**.

поклон (пукло́н) m 1. 'во знак на почит (или поздрав) го наведнува напред горниот дел на телото (= прави **поклон**)' ~ *ка́к са̀-сре́тнат руса̀ли́јте две́те че́ти ќи-за̀ста́нат на̀-не́јсе, на̀-сто́ ме́тра да̀ле́ко. Се́тне са̀-на̀ме́стат че́тте, а́к-са̀-сугла́сат една́та че́та да̀-да́а по́клон, ќи-за̀ста́не шо́-ј та̀нча́рот на-о́рто, ќа-ди́гне ка̀ла̀́чка̀та пра́во и си́те ќи-пуми́нат пут-та́а ка̀ла̀́чка* [ПК,2(Крец–306)]; ~ *чини еден поклон на владиката и му вели: "да ми простиш, владика мој, ету сега ти прикажувам за твоите карагроши"* [V,PM,40]; ~ *го приступетна сос многу чест. И фатил царјут да му прави поклони до земјата, вел'ајке на чобано: "сполај тебе, господине, што си прихранил моје деца"* [V,PM,169]; **2.** 'она што се дава како дар, за извршена услуга или нешто слично'; сп. обичај: – церемонијата крштевка обично се извршува в недела, а спроти петок, кога ќе се затемни, таткото на бебето оди кај кумот да го кани и при тоа ќе му даде **пуклон** (погача и малу карамфил). Ќе му ја бакне раката на кумот и ќе му рече *"Сус Божија мисла уф нидел'а лагиме да крстиме!"* [ТГ,113]; ~ *дал' си чула Като, разбрала,[твојут вујко, Като, свадба ки праве,[свадба ки праве, Като, син ки си жене?[ки те викат Като, за пусестрима,[ти да месиш, Като, бели пугачи,[бели пугачи, Като, бели пуклојне* [ТГ,156]; – кога се прави покрив на куќа на мајсторите им се носат подароци, а тие се заблагодаруваат со овие зборови: *"... мајстуре, Трајко чурбаџија пуклон ни дунисе, на нашјо сајбија атăр му лага; нас на зарадува, на млади калфи мирифет, на сите ураче бириќет; на који ки дунесе и који не ки дунесе бериќат версин, ама тоја што ки дунесе оште поберикат версин!"* [ТГ,297]; ~ *тука имаш поклон от цар'ут, сака вашата керка да му га дадеш* [V,PM,45]; ~ *"алáто, рăчéл, áк сáкиш пá ки-тó: вăрнум, и рăбутни́ците пá ки-ти́: вăрнум, áма пăмпóро, вéле, мúсл'ум нă-мéне пóклун дă-ми-гу-дáјш, зăтó: шо-ти-изл'ăкувáх дéтто, а-ти́ тóлко дóктуре си-искул'ál зăрди нéго"* [ПД149]; ~ *фати да удр'áви жáбин јазúк и вéли на жáбата: "ох сéстру, т'а чýх глáсо ти и ти познáх; излези вăнка да ти кáжа, ча от мáјка ти донéсох пóклон"* [V,PM,29]; 3. 'поздрав, порака' ~ *стана мајка му, отиде на царјут му вели: "цар'у, поклон имаш от мој сина, пепеларјув сина! Дојде от чуздина. Да ми дадеш ухтар'ут да мери алтăните, што је добил аф чуздина!"* [V,PM,48]; ~ *ама пепеларјувут син беши млогу хитăр, та колај не можиши човек да гу смами. Сос онова човек му пусна на царјут поклон, да му пусни четиријси мулинта и четиријси чифта вречишта, ча ке да товари иман'ето му* [V,PM,49]; ~ *тој му рече́ нá карта́ло: "да úдиш нá дóлна зéмја, тáмо úма стáра самовúла, да кáжиш на нéја пóклон от мéника, да ти дадé трú тапсúи, тáмо што има!"* [V,PM,137].

поклони-погача f 'специјално приготвен леб печен во тепсија или под вршник, се праќа како поздрав' ~ *напкун и́ риче: "да направиш едно поклони – погача, да напăлниш две долиј вино и да*

заколиш нај-големиот брав, и утри застра ки одими" [MC(B),96].

поклони pf 1.'даде нешто како подарок, односно го отстапи' ~ *как седнаха да јадат сватовиту и кумовиту, чопл'акот са окачи на гриндата, му поклониха на кумот каниската на софрата, така и стомната сос виното* [V,PM 242]; ~ *он му риче: "Ни кабаатот ти простам, ни глоба ти глобам, ни глава ти сечам дор не донесеш Танка Арнаутка, твојта пăрва л'уба да ми ја поклониш"* [MC(B),93] – во текстот одново среќаваме употреба на презент од перфективен глагол, што зборува за фреквентноста на односнава појава: **ни кабаатот ти простам** (место: 'проштавам'); ~ *уттáм, к-ă-сфăршăл рăбóтта, мувéл'ат: "Шó сáкăш сéга дă-ти-дájме, дă-ти-дунéсиме нúа! Шó дă-ти пукло́ниме? Шó нéмте нă-тфójта дăржáва дă-ти-дájме"* [ДК,133]; **2.** – **сă** 'се помоли, оддаде почит' ~ *мăка гу-јăдéше, чунки бéше уд-дрýга вéра и нé-сă мишéше су-рисјáните. А óн, сирумá, нимáше рудни́ни д-óде и дă-му-грéдăт у-гóсти, а и нимáше џăмúа, бăрем дă-сă-пуклóне* [ДК,153]; ~ *Ни́ли бéши вéтар сúлин, му падна́ стрáх; да зафати́ да путуну́а, а вика́ ém џарка́: Афéндо пóможи. Па Исус а пушти́ рăката, гу фати́, да му рéкал: А маловéрнин, зашто си уплашúй... Тúи пак шо би́ле уф каикут дујдéа да му си пуклуни́ле на нéго* [MV(K),267]; ~ *кату му са поклони, му вели: "џарју, јазе дојдох да просја твојта мома за мојто дете, чопл'акот"* [V,PM242]; ~ *тогáс тој стана прáв, са поклони́ на господáро му и са прости сос нéгу* [V,PM,15]; ~ *и л'у влезе нетри аф владикувата удаја, са поклони на владиката и седна при негу* [V,-PM,38]; ~ *си разл'ути млого и му вели на гостот: "а бре јабанџиа гидиа, зашто не стануваш прав и ниту се поклони на мене, кога си дошол"* [V,PM,222]; ~ *а чý Исус шо гу извади́ле на́двор, ка гу на́шал, му ре́кал на не́го: Верýваш ти́ на Господи́ново Си́н? Гуворú па óн да ричé: Кó-ị тó, Афéндо, да си верýвам на не́го? Му ричé Исус на не́го: И гу видé на не́го, и су тéб шо прикажýва, вóа ị. И óн ричé: Верýвам, Афéндо. И му сă пуклуни́ на не́го* [MV(K),259]; ~ *и тójнака најдé врéме, заеднóч са укáчи гóри и фл'ázи аф џáр'увата удајá, му са поклони́* [V,PM,31]; **3.** изр.: **поклони глава** (= се повлече, ја призна својата слабост) ~ *кáк стана́ Половúнмицáн на јунáчки нóги, фати́ сос топýзката да ги бúе и сáкаши да ги утепа сички. Кáк видéха такá, поклони́ха глáва на Половúнмицáн и му дáдоха двájсигоди́шина давани́на* [V,PM,109].

поклон'ава impf 'подарува', в. **поклонува 1.** ~ *зема човекот пăрстенот, отиде, гу даде на џарјут и му рече така: "џарју, младо добро халваџиче под нosu ету ти поклон'ава да продадиш то пăрстен, на негу спомин да чинúш"* [V,PM,57].

поклонува* impf, **1.'дава подарок'** ~ *кату как правјат на зентјут, така и на нивестата сос пејани, сос хоро. За сторјат една каниска, штото га за дојдат сватовито и кумовиту... тогај му ја поклонуват тас каниска на кумот* [V,PM,248]; ~ *и л'у за дојди кумот, седнуват на една удаја все кумови, на друга одаја сватови. Тогај перетиту земуват онаја каниската, што беха направили момите на четвăрток, ја поклонуват*

на кумовата трапеза [V,PM,249]; **2.** 'оддава почит, се моли' ~ *ќи-дóјди ден' óсąм дýши ќе-се-пọклóнąт нą-девéтиą. И гọ-рąспráивąли нą-мáјкąтą, нą-мáткọтọ. И тýкą тúą гọ-истąлкýвąли сăн'ọ: "Нúą, ќи-дóјди вр'ámи, нą-нáјмáлкиą брáт нúą ќе-се-пọклọнýвąми"* [ЛС(К),113]; ~ *ма тó шо нé слýши на мéн, неќáл да знáи на тó шо ми пуштú. Сą утфорúле и седумдéјсити су рáдус да му вéл'ат: Афéндо, и дјáволити су твójо úми да сă пуклунýат на нáс* [MV(K),298]; ~ *нáши Таткóви на вá планúна сą пукланúле; па вúа вéлети óти на Јерусалúм и мéстото шо трибýва да се пукланýат* [MV(K),257].

пóкрив* m 'горниот дел од некој објект што штити од дожд или други врнежи'; сп. ~ **кóрда** *сăвúке нă-тăрлуто шó-ј зăгрáдăно, шó лéжăт óфците, пукрúјно-ј то·, уд еднáта стрáна-ј дúгнăно, сустăрска кăд-нáс и-прáвăме. И тăкá úма пýштăно, кулку едúн, пулвúн мéтăр ут прéди. Пóкриво нă тăрăлто сă-вúке кóрда, пукрúјно тăрло* [ПД,125].

покрива f 'наметка, надворешна облека' ~ *кепе... – покрива, штоту са покриват чобаниту, кога дăжди* [V,PM,33].

покривало n 'материја, полупровидна со која дамите си го покриваат лицето, вел' ~ *нивјастата за са примени харно. За поj нејн брат или сестра да ја метни покривалото на лицету ú. Так за стани нивјаста, за бакни пак на сите рăнките, хазăр ки си чини веки* [V,PM,249]; ~ *тогас и тјанака отговори и речи на младата нивјаста: "мари не сам ниту н'ама н'амичка, ниту сл'апа сл'апичка, туку за един лаф, што сам рекал на царјув син, ми беши страм, та тинака, млада нивјаста пот покривалуту, не ти е страм веки да одрјавиш!"* [V,PM,72-73] – еден од примерите во кои субјектот е во ж. род, а л-формата во машки: *и тјанака отговори:... што сам рекал;* поранешните истражувачи ги немале забележано ваквите случаи не ги коментирале; в. **пукривач**.

покривка f 'материјал со кој се покрива човек кога спие' ~ *царјут остана тамука пијан, си заспа. А ма гнусниот човек, кату беши млогу акăлиа, зема покривка, гу покри на царјут* [V,PM,58].

покриен* adj 'кога врз нешто има ставено покривка' ~ *му вели на јунако: "Еееј синко, ти млогу л'ап ки јадиш у мени, но утри ки ти извадем моите три керки, и трите един бој, ама покриени, ки са невести: ако ги познаеш... која сакаш сетни земи си ја невеста!"* [V,PM,279]; ~ *и помина мáлку врéме, и дójдоха змиовéте да вúдет, кадé спú. И катó вúдеха тáм кáмене покрúен, стори хмú са, чи е чјол'ака, и си рéкоха адúн на друг: "Хájде да гу отрéпеме!" И тузú си рéкоха и зéха кáмене становúти та фăрлеха по нéк* [V,PM,263]; и: **покрúјн** ~ *сă вúке зăгрáдăнто, шó-ј зă стóка, нé покрúјно, двóро нă пујáтта, то·-ј убóр* [ПД(126]; ~ кóрда *сă-вúке нă-тăрлуто шó-ј зăгрáдăно, шó лéжăт óфците, покрúјно-ј то·* [ПД,125]; **2.** изр. **покрúјн'о· гăс мýјте нé о-пл'ýут** (поговорка = работите треба да бидат обезбедени, заштитени, за да не се случи да бидат повредени или уништени) [ПК,2(190)].

пóкулáj adv 'полесно' ~ *ричé: Тéшку да си óдат зингúнити л'ýди на Господúнова цаpштúна. Оти пóкулáj úма да си замúни спартúната курабápцка уф úглицки ýшите, нúбиле зингúнин да флé-зи уф цаpштúната Господúнцка* [MV-(K),279]; ~ *Да сă уклăвáм?; да сă закóл'ам? – кутрój пóкулáj Гóспудúм?* [MS,t,54]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчýдите лóшо уф сăpцити вáш. Шó-і пóкулáj да рéчам: ти и прустéни грéхови, úли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Сúн úма пувéл'а наврас зéмн'ата* [MV(K),266].

пóкулájно adv 'полесно', в. **пóкулáj** ~ *рéкал на Ученúцити: ... Пак вéл'ам на вáс: пóкулájно да помúни фóртомата уф úглата, нúбиле зингúн'от на Господúнова цápштина да флéзи* [MV(K),269]; ~ *шо и пóкулájну, да рéчам на вó бóлниот: ти и прустéни грéхови, или да рéчам: стáни си, и крéни си носúлото, и óди си?* [MV(K),284].

пол adv 'половина од нешто', в. **пулвин** ~ *кóга лигнáле двéте нăвичépта кpáлцкăта кépка му-вéле: "Дáли бúло кăсмéт рибáp су-кpáлцка кépка дă лéгне?" И дéтто: оооп, му-сă-păсипýва кéjфут. И кăко лижáле, тáка нé мăpда. И кăди-пóл нóш шó си-имáл нúку пápа – шишт, нă-бигájне* [ДК,-128];~ *и уттáму, кăди-пóл нóш, а, нă-бигájне. Тáму кóга тúшле, áма úма сáт, сáт и пóл пăмпýрут дă-дóе. И óна, чýпăта, зăспáла. Тúа пýсти пápи, тúа дисáгите, к-устáнăт пóнáка* [ДК,-132].

пóлạ adv, в. **пол** ~ *вúкạ тóạ-е нéjно. "Нé!", тáа вúкạ. "Móе-е!"... Нạсăд, шó ки-рéчи сăдọ. Дọ-Соломóн. Цápọ, тój е-мýдạp, тój е-пpóчут дạ-кáжими... И-óн вúкạ нạ-цилáто: "Дóнеси едúн мéч и-детéто дéлигọ". Знáчи мýдạp. Твá се-вúкạ мýдpọс. Детéто нạ-пóлạ. Тáа вúкạ нéjно, ọнáа вúкạ нéjно. Он гọ-тéкнạ нáли мýдạp, и-нạ-тáа пóлạ, нạтáа пóлạ.* [ЛС(К),110] – системот во остатоците од падежите кај заменките, присутен во повеќето македонски говори, па и во нормативниот јазик, овде е сериозно засегнат, сп. во контекстот: **он гọтéкнạ** наместо: 'нему му текна' (употреба на номинативот во служба на индиректен објект, како и кратката форма за директен објект **го** место за датив 'му').

пола* f 'долен крај на попска (односно од женска) облека' ~ *ети тăpчаха солунските граѓани да го причекат, кој нога му бацува, кој păка, кој полта* [МС(В),98].

пọлáшкạ f, zool. 'млада кокошка, јарка' [ЛС(К),96].

поле* n 'широко и рамно место (ливади, ниви)' ~ *един цар отбираше јунаци за неговата мома. Отбирането беши, што и направил на полето една дупка 40 адими* (чекори) *шарока и толко дламбока...: "котри јунак излези сос кон да ја прискокни дупката"* [V,PM,181] – лексички архаизам: **котри;** ~ *то·-ј сúвичко, мăлéчко пúле, бéли дáмки úма низ нéго. Уф-пóл'то пéе: пăт-пăл'áк, пăтпăл'áк. Гу úма уф-нúвите, нúско лéте и кóга л'ăтнýве бpăмче* (објаснување за птицата **пăтпăлóк**) [ПД,126]; ~ *тáтко и ги направúчúзме от желéзо и стáп од желéзо, и тjáнака надjáна чизмéто, земá и желéзни ú стáп нá păка, киниса, л'убóвникот да гу тéра. Шетáла пóли и гóри, мăpа-млóгу до трú годúни* [V,PM,131] – уште една потврда за проширената употре-

ба на множинската наставка **-и** кај именките од среден род: **шета́ла по́ли** (м. 'полиња') **и го́ри**, за ова в. граматичкиот дел; ~ *мори, југрија́ла мисичина,[пу Сер пол'е, рамно пол'е[пу Јуванови рамни двори,[мори, Јувануве вичерале,[сирак Јуван не вичере* [ТГ,97] – во текстот има уште еден случај (потврден повеќе пати): употреба на именска форма во служба на атрибут – **пу Сер пол'е** (место: 'пу Серско поле') [ТГ97]; ~ *до́бро-ама, Лу́:то сă-нăучи́ло о́ти ки-бăга́ли уд-не́го. Ги-уста́ве ко́јсте нă-по́:л'то, до́јде до́ма. Бра́јки ше́ăве уф-ти́ă вре́јките, флизе́л уф-ăдна́та вре́јка о́н, Лу́:то. Не-гу-зна́:т о́ти уф-вре́јкăта-ј фле́зăн, не́го гу-зна́:т нă-ко́јсте* [ПД,-163] – во извадокот среќаваме 2 граматички посебности: употреба на перфективен презент: **ги-уста́ве ко́јсте нă-по́:л'то, до́јде до́ма** и употреба на адверсативниот сврзник **него** наместо 'туку': **не-гу-зна́:т о́ти уф-вре́јкăта-ј фле́зăн, не́го гу-зна́:т нă-ко́јсте**; Малецки во Солунско ја запишал редуцираната форма: **по́ли** [MSs,86].

полегна pf 'легна за кратко време' ~ *и как кинисаха, хождаха на пăнтју́т. На едно место беха седнали да починат. Момата полегна на неговото колено, да поспие* [V,PM,192]; ~ *го́рǫ-ли, го́рǫ зиле́нǫ, ej-зиле́нǫ, ej-зиле́нǫ,[и́маш-ли с'а́нкą дибе́лą, ej-дибе́лą, ej-дибе́лą,[дą-си-пǫле́гнąм ста́дǫтǫ, ej-ста́дǫтǫ, ej-ста́дǫтǫ* [ЛС(К),130-131]; ~ *мајка му му рече: "Ил'у сину, тој занаат останалу от башта ти, ти да го не зафатиш!" Он мајка не послуша; стана другио ден па отишел на полету да лови. Пак лов не добил и седнал одол една вăрба под сенката; полегнал да поспие* [V,PM,170] – среќаваме посебност во зборо́редот: меѓу кратката зам. форма и глаголот е вметната негацијата: **ти да го не зафатиш!**

полека (и: **пулека**) adv 'бавно' ~ *пулека си тера́ј, лудо,[твоја брза којна,[да не ми настăпиш, лудо,[меснати ми пети,[меснати ми пети, лудо,[на бајна бајнани* [ТГ,157]; ~ *пулека си тера́ј, лудо,[твоја брза којна,[да не ми настăпиш, лудо,[меснати ми пети,[меснати ми пети, лудо,[на бајна бајнани* [ТГ,157];

полека-лека adv 'бавно, постепено' ~ *ка вика, вика – нито Хасан, ниту Хасаница, и јаз полека-лека си носих мојте овци* [МС(В),93]; ~ *от калугера кату си научила, дека си нахождада неин л'убовник ... полека-лека отишла на онова грат, сос цар'ут дослук фатили* [V,PM,192]; ~ *еден ден и трите самовили ја беха оставили момата сама тамо в дупките, пак те отидоха да уловјат друго некој по пресно лов. Тогас момата ... побегна оттамо. Полека-лека отиде на мајчинии бунари; беши станала веки кату иѓупка* [V,PM,195].

поле́ка-поле́ка adv 'бавно, многу бавно' ~ *и Бо́г дадé, приниха́ ма́ра жената му и поле́ка-поле́ка оздрав'ала* [V,PM,20]; ~ *сă-ка́чфа то́, дрăсе. Тугáј иднă-ме́чка гре́де удна́ка. Кри́вјут кă-ви́жва ме́чката, тăн-гăн, тăн-гăн, пуле́ка-пуле́ка у-инă-кăпи́на сăпикну́ва сле́пјут шо́ зна́? Дрăсе* [ДК,136]; ~ *Тва́ д'а́ти ǫтива́јќи се́днąл, л'а́тно вр'а́ми било́, пǫд-една́ го́рница, ви́ка: "шǫ-не́-г-ǫтво́рą то́пи́смо ас". Дете́тǫ. Ва́ди мǫли́во исе́ą нą-пли́кǫ, пǫле́кą, пǫле́кą, гǫ ǫтво́рел. И-пи́ши о́ти тва́ д'а́ти дą-си-пǫгу́би. Он-гą-ки́ни тва́ и-пи́ши нą-же́нą-му: "Ква́-ќи-до́јди тва́ д'а́ти... дą-гą-да́јш по́мла́датą ќе́ркą"* [ЛС(К),109]; ~ *сă разгăрди и му кажа нишаните; напкун а свăли по-*

лека, полека, си га бацува, си га помажи с ръка [МС(В),98]; ~ *р'éч'и: "јáс за úзл'а!" гу връзаха сăс идна́ хóртума, гу пýснаха пулéка, пулéка дóл* [MS,t,86]; ~ *нă-лисúцăта ú-сăпрăјăдéли ри́би. Лигнáла нă-ăди́н дрýм и сă-чинáла сáнким ýмрăна... и éтти ади́н мăтрăпáс нă-кóла нăтувáрна сус-ри́би вăрве... А-зéл лисúцта, а-фăрли́л нă-кóлта ... Лисúцта пулéка, пулéка лăзéјки дујдéла ду-ади́н кóш сус-ри́би и ăднá пу-ăднá сúте ри́би ги-фăрли́ла* [ВК(Пат),285]; ~ *и пулéк, пулéк си нарáстуха; д'ăт'ạту... с'é на ж'др'ă-пч'ăту, утúва, гу храни* [MS,t,31]; ~ *пулéк, пулéк си дójди и мój думá; дур да си пój мój думá, цáр'у си би́ш'и уч'éл пóнапр'ăт* [MS,t,35]; ~ *и трăгнаха пулéк, пулéк, си дóха на Алéксандра на прутéвусáта* [MS,t,60]; ~ *пулéк, пулéк мájка м'ạ нарáсти, м'ạ пýсна и на ш'кулóту* [MS,t,87].

по́ле́па adj 'комп. од лепа (= убава)' ~ *ама имáше ину-глидáло и сăпулéше нă-глидáлто и упúтфаше: "Глидáло, мúло глидáло, у-мéне пóлéпа кój úма?"* [ДК,144] – во контекстот имаме уште еден пример за присуството на архаична лексика во овие периферни говори, сп.: **леп** 'убав'.

по́лес m 'посета, контакт со личност што носи среќа (или обратно) во одредени празнични денови', в. **пулазе** ~ *нúй úмме упрăдéл'ăни дéнуве, нă то: дéн сăбájле кój ки ти дó:, то: тă пулизúл: кăкóф беркéт к-úмиш, шо к-úмиш дóма. Пóлес сă вúке то:. Тиă дéнуве сă: Свúти Рáнгел и ...* [ПД(132)]; ~ *нă-Вăрвáра ák-тă пулéзе (дóма áко ти дójде) нéкуј árин чувéк, шó úма árин пóлис, цéла гудúна ќи-тивăрве лéсно рăбóтта и нă-тéбе и уф-кăшти;* или: *ák-тă-стрéте нăсăбájле, ká-ójш нă-óрне, прăф нăпăто, нéкуј шó úма árна дýша, шó мо-j árин пóлизо, нúшто нéма дăт-сă-слýче лóшо. Сè árничко ќи-тивăрве рăбóтта, ус-лéсничко ќи-сј-асвăршиш* [ПК,2(87)]; и: **полуз** – сп. обичај: жената пред да почне да ткае треба да се прекрсти и да каже: *"Боже пуможи! Сус леко да родум!"* (раѓањето се однесува на успешна работа при ткаењето), сепак треба да ѝ помогне некоја жена или дете шти има *лека рăка и лек полуз* [ТГ,363]; **полузут** особено е важен во живинарството, името на празникот **Св. Варвара,** ако гостинот што прв ќе дојде е со **лек полуз,** кокошките ќе сневаат многу јајца, и ќе изведат многу пилиња, ако пак не е *сус добар полуз,* кокошките преку цела година, нема да *сневат*, односно ќе *сневат* малу јајца. За таквиот човек се кажува дека има *лош полуз* [ТГ401]; в. **полизиа.**

по́ле́сно adv 'кога нешто се врши со помалку напори' ~ *удúл, удúл, видéл адно крúво мýле, пáсе, нăпăдин, крúво... "Е, рéкăл, тéбе бáш сја: ká сум углăдéл, тéбе нéма дăти-прóстум". "Е, рéкăл, úм, рéкăл, нă-нójсте еднú цилизúна, úскар-ij пă, нáпкум, пóлéсно дă-мă-јáдиш* [ПК,2(224)].

полечка adv 'бавно', в. **полека** ~ *рекал: "Шта ти каза, ама на никој да ни кажјăш, чи, ако кажјăш, ни ште вејке ражда алтанjă". И хи казал полечка: "От змијă је, жено!" Тја рукнала јачо: "От змијă ли је, мăжјо?"* [V,PM,283].

по̨лизи́а f 'среќа или несреќа што ќе ја донесе тој што прв ќе дојде дома на празникот Св. Варвара' ~ *нă Вăрвáра сáкум Шúл'ка дă мă пулéзе, óт úма лéсна по̨лизúа*

[ПК,2(166)]; в. **полес**.

по́лиму n 'војна, војска'~ *"ја́с до́х сăс по́лиму ту́ка, н'е́ма л'ап да в'е́ними?"* [MS,t,59]; сп. **мурабе́**.

политика f **1.**'итрина'; **2.** изр. **стори (чини) политика** (= омилостиви некого) ~ *пак повтор гу викнал; тогај стана момчету, отиде на царјут, му са поклони дур от земјата, и царјут му стори една политика, знаете, хем му стори место, и седнал при царјут* [V,PM,191] – проширена употреба на предлогот **от** наместо 'до': **му са поклони дур от земјата;** ~ *дошла нетре невестата, фатила и она да му вели на Марин: "добре дојди, господине, здраво живо дома тајфата?" – и да му донесе благото ракиа спрăти адето, и пак го спрати дур вунка. Така и на сите траговци, да речеми, чинииш политика* [V,PM,164].

Политов хану – еден од многуте анови во Солун во кои отседнувале македонските кирации и арабации во минатото, кога не постоела граница [ТГ,424].

по̣ли́ци̣а f 'државна служба (вооружена) задолжена да се грижи за безбедноста' ~ *и-о́н зе́л, пре́д да-ни-ка́жи о́ти-са брат'а, зе́л ча́ша̣ зла́тна̣, и-па̣ри́ти и-ча́ша̣та̣ зла́тна̣ га-ста́ил уф-чува́ло. И ти́а̣, ква́ си-тăргна̣ли, си-о́да̣т се́га и-о́дма̣ пра́шта̣ по̣-ни́ф по̣ли́ци̣а* [ЛС(К),113]; ~ *са: ти ки-пи́тиш, ки-са́киш, к'-о́јш уф-Ло́ндун... К'-о́јш уф-Ло́ндун, та́м англи́скио кра́л и́ма де́те уф-ко́жа зăви́но. Ти к'-о́диш та́м, ки-că-рăзвăртиш укул-пăла́то, ки-ви́киш: о, о до́ктур, о, о до́ктур. К-изле́зе пули́цијата дă-тă-пувй́ке, ти́ ръ́че́, дă-не́ că-упла́шиш* [ПД-,147]; ~ *па́ о́де, не́кој ада́м* (чекор) *фăрл'у́ве, па́ ви́ке. О-чују́ве пули́цијата. Оот, му-кăжу́ват на-ца́ро. Му-ве́л'ат: "Чисти́ти ца́ро, ту́ка еди́н до́ктор на-пăто ви́ке, но́ф до́ктор"* [ПД,148].

поличин adj, компаратив од 'личен' (убав) ~ *јас ки си сăдам, дивојче,[јас ки си сăдам на моми,[ти ки си сăдиш, дивојче,[ти ки си сăдиш на ергејне,[поличните ми момички,[на полоши ми момчијна,[полоште ми ергејне,[на полични ми момички* [ТГ,101]; ~ *ти́а бра́ка ути́шле на-гурбе́т и си-устăви́ле жејнте са́ми. То́лку вре́ме ти́а итăрвите не́-ă cắка́ле та́а по́ма́ле́чкăта нивеста. По́ли́чна би́ла. И се́а кă-дă-ă-зăги́нăт? Му-ве́л'ăт: "Ај дă-тă-пи́книме у-бо́чфа дă-ă-чи́ш"* [ВК(Рак),324].

полк* m 'голема воена формација' ~ *по́сле загина́ тва́ те́пăне, тва́ пл'а́чкине, că-тури́ ре́т. Ама скăра́а-се Бугарто ус-Гăрците за-Со́лун. Стипа́а-се та́м. Пучна́а вујна́. Бугарска во́јска не́мше, сла́бо нă-Со́лун, да́л' и́мше адна дивиза, не́мше ајн-две по́лка* [ПК2(218)]; ~ *И ф-то́ вре́ме ади́н по́лк има́л кăм Петри́ч во́јска, не́ би́ла нă-фро́нто, о́на дујде́, дă укупи́ре уд-Мо́крăне пă-зă-Но́во Се́ло, да-прăсе́че Стру́мичко По́ле, дă-за́пре ма́лко гăрчкăта во́јска* [ПК,2(222)].

полка f 'вид танц што се играл во аристократските кругови, односно на нивните приеми' ~ *пра́во ко́га вле́гла, ă-ви́шăл ца́руво си́н како и́грăла. Ле́ле, пулу́дăл пу-не́а уд-ме́рăк и су-не́а да и́гра. А-фа́тăл, и́гра по́лка су не́а. Це́ла но́ш-е су-не́а* [ДК,120].

половина* f 'средина' ~ *една змија ка се пушти да ми хапни, като вратот ми дебела; току да ми хапни и един орел că пушти и га фана за половината* [МС(В),95]; в. **пул(у)ви́н**.

половина-умрент adj 'полумртов' ~ *детету, кату чу така от старио, млогу си оплаши и падна на земјата кату половина-умрент* [V,PM,33]; и: **полови́н умре́н** ~ *гу фăрли море́ту на сухо... от стра́х са и мени́л, са чини кату полови́н умре́н* [V,PM,8].

положи pf 'стави нешто некаде' ~ *дојде́ ста́рата самови́ла, га најде́ умрја́на, мло́го га пожали́ и не́ са́каши да га зари́и, л'у направи́ еди́н сандăк от зла́то, га кладе не́три а́ф сандăко, га закара́ на вра́х една́ че́шма, га́ положи́, та́мо га остави́* [V,PM,133]; ~ *кату ги положи́ха алтăните не́три а́ф една́ удаја́, му ве́ли на барли́воју: "и́ди да зе́миш от по́пот ки́лото, да ги ме́рими алтăните, ама́ да му ка́жиш, ча ки ме́рими про́со!"* [V,PM,125]; ~ *му ве́ли на́ дја́тето: "и́ди да му ка́жиш на ца́рјут, че́три о́ки бра́шно чи́сту са́м да́ гу це́и, не́говата цари́ца да гу мја́си, еди́н л'ап да гу чи́ни, и па́к то́јнака са́м да гу поло́жи на пештја́"* [V,PM,122]; ~ *ламјата си зарадувала и фати да готви секакви манџи за јадени; изготвила сичку, поло- жи трапеза, тури манџиите* [V,PM,103].

по́ло́ш* adj 1. компаратив од 'лош' ~ *и а́јде испадна́а куми́тто слубо́дни, пучна́а дă-ко́л'ăт Ту́рци, дă-фа́ка́т Ту́рци. Сăрди́сат се́лто, ти́ă шо́-că по́-ајл'акчи́ј не́кој, о́т гу-сăрди́сăт ту́рцкуто се́ло, ко-збе́рăт нă-џами́та: "Да́ј-ти не́т ли́ри". А па не́кој шо́-ј бил по́ло́ш гу-вăрsăт* [ПК,2(217)]; 2. 'неубав' ~ *јас ки си сăдам, дивојче,[јас ки си сăдам на моми,[ти ки си сăдиш, дивојче,[ти ки си сăдиш на ергејне,[поличните ми момички,[на полоши ми момчијна,[лоште ми ергејне,[на полични ми момички* [ТГ,101].

по́ло́шо adv 'компаратив од **лошо**' ~ *па на́пкунта гу наоги Исус уф И..., да му ре́кал: Ето са лекува́; да не си гре́шиш ви́ки, да не́ ти са на́јди по́ло́шо* [MV(K),256]; ~ *па идна́ же́на има́ла бо́лка да кра́ф му тече́ла дванáдесет гуди́ни, и но́гу că мăчи́ ут но́гу лека́ри, и му дава́ла сắто има́њо шо има́ла, и ни́што силиме́т не́ а виде́ла, туку́ на по́ло́шо му că чини́ла* [MV(K),324].

по́лук m *'расипану ице́* врз кое лежи кокошката кога се спрема да снесе јајце' (така запишал Малецки во Солунско [MS,t,86]), споменатава специфичност "расипану" не е докрај точна, бидејќи пологот е јајце што се остава во гнездото, независно дали е расипано, т.е. во првиот период, кога е пресно, тоа не е расипано, а сепак е **по́лук**, дури по извесно време, од стоење ќе биде *расипану*; сп.: тоа се остава во гнездото за да ја подмамува кокошката [ПК,2(92)].

полумăртв adj 'кога некој се наоѓа меѓу живот и смрт' ~ *момата и ужувјала, и на татка и́ жива га закараа. Татко и́, от далеку как га види, от радост полумăртв са чини и от мăра час сетника дојде на себе си* [V,PM,64]; ~ *тојнака, как га виде, така шо плачаши, га вели: "што плачеш, мори, така сос едно грозно погледани?" Тјанака заедноч от страх кату полумăртва си чини. Пак тојнака га вели: "куни си, ... да сечиш от таја мрăша една парча месу, да туриш да изготвиш"* [V,PM,63]; в. **половина умрент**.

полу́нош(т) adv 'средина на ноќта' ~ *но фторицу вечир трапезата помăра манџи имаши, и две кандила*

горјаха. И пак на полуношт дојде оно стар от вăнка, пак така му рече, кату на прăмнио вечер, сиреч "хил'ада умреха, хил'ада и един са родиха. Блазе ги ониа, што са родиха, и тешко на ониа, што умрјаха!" [V,PM,84]; ~ *о́на зе́ јатагáнăт и сидна́ узáт у-палхират да чека. Токмо у-полунош палхи́рăт фати́ да-тро́пка, и мо́мата дијна́ јатагáнăт и застана́ пра́фцом* [ВЛ(А j),338]; ~ *навечеро́т најгул'а́мата се́стра сидна́ узат у-палхи́рăт дабра́ни. Около полу́нош а-фати́ др'ắмка и заспа́. Али Го́спот дадé, даоно́ ве́чăр ни-дојдо́ха харми́јто* [ВЛ(А j),338]; – во приказна од Серско, запишана кон крајот на 19. век (1891) зарегистрирано е присуството на адверсативниот сврзник али: **а-фати́ др'а́мка и заспа́. Али Го́спот дадé, да-оно́ ве́чăр ни-дојдо́ха харми́јто; и: пулу́нуш** ~ *Ти́ испăдна́ле, га́здите, и-о-прăима́ле нăго́сте. Та ве́чăр о́ни пă ки-прăви́ле пăржé́шка, има́ле ро́дăно дéте, жéнцко. Тăма́м сă-чина́ло пулу́нуш дујдéле нăре́чниците и пучна́ле дакажу́ват. Пắрвата рачéла: "Е, дéј жи́ва и здра́ва..."* [ПД(151)]; ~ *ќ-о́дăме уф-нă-цáро дворо ки-о́рăме, шо-и́ма жи́во сăто ки-изо́рăме. Каки-ви́дăт тăквó чу́до, оти ни́ о́рăме, си́те ки-испа́днăт, ки-испа́дне и цáрскăта мо́ма. Уддéле нă-пулу́нуш, ка-зéле живо́тните, ка ура́ле, кадруби́ле, ка ура́ле, ама ни́кој неиспăдна́л, би́ле лéгнăни* [ПД,154].

полупашник (и: **кускун**) m 'парче дрво што со две јаженца е прицврстено за задниот дел од самарот и се наместува под опашката на коњот, со цел да не дозволи самарот да се лизне напред кога оди по удолница' [ТГ,420].

по́лцки* adj 'нешто што се однесува на **поле**' ~ *ми-кăквó би́ше? Ни́ плăни́нцко, ни́ по́лцко би́ше се́лто Ште́мница. Тăка́ би́ше кути-до́јдăно, ни́вите му би́а кути нă-ритчи́на тăка́, а́ма сă-рăбо́таа. Тумба́рки, тумба́рки сè* [ВК(Шт),288].

полцки изикј* m 'говорот (дијалектот) на полските села во Пазарско' ~ *селту Илицијву... носă вăрдарцки пăртал, амă гу лафăт полцкјут изикј* [МЕ(Р),81].

пол'ка f 'модерна 'женска блуза' ~ *пол'ка сус буфки* (украсни туфки) *и тантели* (чипка) [ТГ,136]; кај Будишевска (од Воденско): **по́л'кă** 'женска облека, нешто пократка од "**скурдел-от**" [BV,134].

пол'уби* pf 'засака (повеќе)' ~ *завчас повелила да ги убијăт, а тја сă указала, чи му је жената. После повелила и нăзи кăштă, барабар с кладнецо, да изгорет и да направет сарајă, в котри седјали с мăжо си и сă пол'убили и миловали от понапрез* [V,PM,283].

помажи pf 1.'помилува' ~ *сă разгăрди и му кажа нишаните; напкун а свăли полека, полека, си га бацува, си га помажи с рăка* [МС(В),98]; 2. изр. **сичките порти ги помаза** (= даде пари или сл. на оние од кои зависи дали ќе се заврши некоја работа, т.е. изврши поткуп) ~ *и сичките порти га помаза, и така сетни искара от конаќут владички пусула за да са венчај, отиде попови викна, отиде и на куумциовите порти чука* [V,PM,70].

по́мᵩле́чук* adj, в. **по́малук** ~ *тúа бра́ќа утúшле нă-гурбéт и си-устăви́ле жéјнте сáми. То́лку врéме тúа итắрвите нé-ă сăка́ле тáа по́мăле́чкăта нивéста. По́ли́чна би́ла* [ДК,150]; и: **пу́мăле́чук** ~ *па, и́ма умира́чка, ăку зéјнăм ду-у́тре, друјкдéн, дᵩ-у́мрăм, кăту-Суфи́јка как*

не-а-видéк, и ни су-тéп не-ќи-савúјме. Já, Мúци, устăрéл, уд-мéн три-гудúни пýмăлéчук [БМ(Стр),203].

пóмáлко adv, в. **помалцă** ~ *сăдăмдăсéусумдăсé кăшти христијáне и двăтрúјсе кăшти, тăкá нéшто, Тýрци, сéдăм-óсум кăшти Ґýпци úмше. Сúчко úмше укул-стó двă-тринájсе кăшти. Нéкоо кăшта мóж-д-úмше кăýрто пóвиќе, нéкоо Тýрцте пóмáлко, áма тýка-ј* (станува збор за с. Штемница, Кукушко) [ПК,2(Шт–246)].

пóмалук adj 'помлад' ~ *"јас за пóда у касабáта, за нájда идúн пóмалук граматúк ут м'éн'ą!"* [MS,-t,68].

помалцă adv 'помалку' ~ *најповикјă ут ветăрут на југ; мигју них сă нăогјăт негјдин повичкјă негјдин помалцă длăбоки долиштă* [ME(P),79].

помамица f 'измама, итрина' [MS,s,86].

помачи (си) pf 'поднесе напори (физички или психички), ~ *така кеманецuата, кату си помачи мло-го да гу стори н'амојут да отговори, та не можа, и царјут му зема главата на кеманецuата* [V,PM,192].

помилóва pf, в. **помилува** ~ *излезé и самá Чингúл-дилибéја, сáкаши дá гу изјáди, áма пák гу помилóва и му речé: "áди úди си тúнака, и јáзе ки дójдам!" Он киníса да úди; тјáнака си зéма сúчките рéнгови и по-нáпрет от нéгу отúде* [V,PM,143].

помилува pf **1.**'сожали (и помогне)' ~ *му вéли: "зашто, мăжу, да не кáжа... јазе казах на сичко селу, ча цáр'ут на помилува, зашто бехми сиромаси"* [V,PM,32]; ~ *кату виде жената му, ча тојнака убогатил млогу, фатила да гу јаде кату червие дăрвоту, да кажи на неа, как чинил тојнака, та толку Господ гу помилува* [V,PM,81]; ~ *Исус гуворú, да ричé: Нé сąм дујдéн за друго нúшто, тýку пу óфцити загубéни на Из...-цка зéмн'а. Жéната ка дујдéла, му са пукланú на нéгу, да вил'ála: Афéндо, помúлуј ми* [MV(K),272]; ~ *на тóа врéми, удéки Исус пу пăтут, óдиа пу нéгу двé мúна слéпи шо викáле, ем вел'áле: Давúдуво Сúн, помúлуј нác. Ка флизé уф кýката, дујдéа кри нéго тúи слéпити* [MV(K)-266]; **2.** 'погали (со рака)' ~ *А пă тáа сéстра-му зал'убúла-се сăснéкуј Арáпин. Ама тúй кучúнта нă-Арáпино ќо-изé:т. Рéкăл: "Ќоизлăјш брáт-ти дă-ти-ј-дукáре кутрúнта дóма, ќи-ј-вăрsиш тú, áс ќ-ó:м, ќо:-зăкóл'ум нéго". Тáа нă-уфчáро, нă-брáто му-рéкла: "ác сáкум тúа кутрúнта дă-ј-дукáриш, ди-ј-пумилý:м málko"* [ПК,2(228)].

помин m 'начин на живот (поставеност во семејството и во општеството)' ~ *кáк ин éј пóминут?* (= во какви околности живее) [ПК(Гăр)]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [кýка празна растурена;[нема никуј кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *си-нéмăт пóмин ус-мăжо; úч не нè-ј árин пóминут, зăтóо сме сирумáси* [ПК,2(87)]; ~ *ма насăрчи да зем да написам сè шо можам да научам за селцкјут помин ув Постул* **[ME(P),70];** – младите ако се имаат земено, т.е. ако стапиле во брак *сус мирак,* ако се сакале како *ерген и мома,* нивниот *помин* ќе биде добар, а ако бил *биз мирак, биз срце зимувајне,* тогаш се јавуваат недоразбирања, но по правило без обзир дали се сакале или не, штом *им пумине веніц прако глава* (=

штом ќе се венчат), *легнуват на брашно* (се помируваат со ситуацијата) *и си гледат работа* [ТГ,192].

помираклија adj 'со голема желба' ~ *достă ј дă видă чувек колку помирăклија нă чифликјут му бил пустолцкјут бег* [МЕ(Р),85].

помисли* pf 'се присети' ~ *вéчąртą, двą-трóица билú лǫвцúи, кóлку билú, вúкąт: "Слýшај, кáкǫ мóжи нúą дą-гǫ-зéмме детéтǫ, дą-гǫ-спáсими, нáли". И-пóмислили, ќестáвими зąс'áдą. Зąс'áдą знáиш шǫ ќи-се-рéче: пусúа* [ЛС(К),108].

помит m 'направа што служи како метла, на крајот има крпа, со неа се мете фурната во која се пече леб'; и: **пóми [ЛС(К),95]**.

по́мни* impf 1.'памети, се сеќава' ~ *"пóмниш, когá земáх еднá голéма крáпова риба, éту онáја рúба ги докарá тúа алтăни на нáс"* [V,PM,19]; ~ *царјут, как гу виде така пожален, фати да му вели: "ади, зетју, немој имаш гајле! Тинака не помниш, каков татку имаши, ама сос твојта прокопиа за три или четри години си добил сос кила алтăни"* [V,PM,51]; ~ *зимáх адна́ крýша сус-прáвата рăка, сус дéсната дé. Апнáх ут-тáа крýшта, ќá га гризнáх, такá тýка ми-устанá. "Ајде, вúке едúн'о, да-гу-пýштум прă-мáјка-мо, нéка си úде". – "Тăвá, вúке-ј у гудúни, áк о-пýштиме, тóо ќи-пóмне óти тáтку-мо ќи-г-убúјме", вúке дрýг-јо:* [ПК,2(358)] – присуство на архаизмот **прав** 'десен': **сус-прáвата рăка**; ~ *и царјут му вели: "јазе, синку, сам цар. Алтăну ти гу дадох за да ми помниш". Тојнака му вели: "што да ти помн'а, царју? Јазе сам гувидарски син, и пак да ме чини некој таков поклон и таков чест ке да му дадох една шенпа алтăни!"* [V,PM,95] – во текстот кратката заменска форма за директен предмет **ме**, се јавува во функција на дативен предмет: **да ме чини таков поклон** (место: 'да ми чини...'), тоа е еден од многуте примери во кои заменските форми за прав и за неправ предмет се мешаат (за ова в. во граматичкиот дел); ~ *да си отвóриш óчите, сос ум да си вратúш, заштó сáкам мојто úме пак да рабóти, да си пóмни мојта хубавúна* [V,PM,7]; и: **памне** ~ *ác нé знáм нúшто, бáпта сè пáмне, óна сè знáа* [ПК(Грам)]; односно: **пуме́те*** ~ *пéсни, прúкăжнúци; А-а, бре сúно, ми-тăкнýве, а ткá сáма кáк сéднум, кáк-сă-здýмум. Тугáј ќи-пуме́тум, ќи-м-úде на-акăл и ýмрини и жúви, сè-ќ м-úде н-акăл* [ПК,2(253)]; ~ *нé пуме́тум тóлко сúно* (информаторот се обраќа со "сино" кон истражувачот, во конкретниот случај кон авторот) ~ *Тýрско имáне бúше* (се однесува на селото **Планúнца**, што се наоѓа на север од Кукуш), *нúа нéмăхме нúви, имáне. Имише тăквú уфчáре, уфчăрúича, óфци си-пáсаа, óфци си-глéдаа, тúй бúа, другúги нéмише. Имише тăкá пу-нéкуј, тăкá пóбугáти кăшти, с-úмаа, бýбички сирáнаа* (се однесува на: свилена буба) [ПК,2(250)]; **2.** 'споменува' ~ *му вели: "ох, џадо, си фатил да ме питаш за Господински работи. За нес работи Госпот знаи. Јаз што знам!" Тогас џадото, кату го виде ... чја Богово имја помни, му рече:...* [V,PM,179].

по-много adv 'повеќе' ~ *тој ми велише, да не јадам лук, зашто ки ми бол'ат по-много очите* [МС(В),77].

помога* impf 'пружа помош' ~ *риче на неговата л'уба: "пăрва л'убо, от дека сакаш да помогаш, зашто ми се додеја"* [МС(В),97]; в. пумаге.

помогне* pf, в. **пуможе** 1.'земе учество во нешто (со работа, со пари и сл.) за да му олесни на другиот' ~ *Госпот ми помóгна, добúх не сáмо тáја стóка, што úмам тука но и двáјси гимúа* [V,PM,16]; ~ *л'у ти са мол'а, пусни балдузата ми да им помогни мăра да битисат* [V,PM,62]; ~ *и кога ки ти дојди некоја газа на главата ти, да го туриш перото на вогино, и ниа на тебика можими да ти помогними ништу* [V,PM,96]; ~ *рече: "ајде, вујчо, да направам и за мен хазăр един кон, да дојдам да ти помогнам"* [МС(В),97]; и: **пумóгне** ~ *ká глéјш ká сă-мăче чувéк, дýшта дă-т сă-скúне, áма шо мójш ká нé мójш дă-пумóгниш* [ПК,2(160)]; ~ *идну-врéме си дóе, жéнта а нáе су-идну-чýжцо чóек. Сă-спýшти тó нă-мéне. Жéнта áнди дă-пумóгне нă-мéне, пумóгна нă-тó прийтéл'ут. И кýчито кă-бéше, сă-спýшти, дáп – гу-фáти прийтéл'ут* [ДК,127]; ~ *нéкуј шо нé сă-л'ýте, нé сă-кáре ус-нúкуј, нé зăвúдуве, сáке дă му пумóгне нă-чувéк...*; ~ *пумóгни-си сáм, тą и гóспо дă-т пумóгне, рăбóт-си, мăч-се, пичáли* [ПК,2(190)]; 2. изр.: **му вели: "поможи Бог, побратими"** и он: "дај Бог добро" [V,PM,223] – поздрав.

помош (и: **пóмуш**) f 1.'тоа што се дава (односно прави) за да му се помогне на другиот' ~ *уд-нéго нéјкум пóмуш от нóго нăвéле. Ќи-т нăпрáве нéкаа дубрúна стó пăти ќи-т ја нăвéле* [ПК,2(183)]; ~ *пăсéјки óфци нéкуј дéн éдна кăпúна сă-зăпăлúла, гулéм óгин испăднáл ут-тáм. Атáм имáло-пă éдна змú. Змúта пучнáла, ká фăтúл óгино дă-гóре, дă-пúске, пóмуш бăркáла* [ПД,152]; ~ *един уфчáр си-и-пáсил óфците. Нą-пладнúнта си-ј-заплăднувáл пут-идną-дăрвúче, си-лигнáл. Две гáврăјне зéле дą-му-пéјăт нą-глáвăта. Е, чýл иден-глáс: "Пóмуш, пóмуш"* [БМ(Зб),199]; ~ *напкун как чу селото, тăрчаха на помушт кое с дăрво, кое как са најде* [МС(В),74]; 2. 'подршка' (во случајот од Бога) ~ *и мајка му му рече: "... иди, сино, и меника да не ми заборавиш, ча тебика ти имам веки помошник за сичку!" И така пепел'арув син сос мајчините му молитви и сос господинска помош киниса, отиде на чуздина да работи* [V,PM,48]; — сп. обичај: на вториот ден од *Бужúќ* роднините се посетуваат за да си честитаат. Домаќинот ќе го земе *паурчето* со ракија и ќе наздрави: "*Дубре дујдете! Ка је арно Госпуд да даде; динешин ден за ув ного гудини. Госпуд да даде бириќет и касмет; дедо Бужúќ да ни је на помош, и Св. Вашил' сус здраве да прачекме; Нова Гудина ајарлија да ни биде и Госпуд некуја управија да даде!... Здра ми си!" – Сите одговарат: "Спулај ми ти! – Амин!"* – за средниот ден *уд Вилигдин* во Гевгелиско е забележан следниот навик: постарите луѓе ќе се соберат пред вратата од црквата и тука ќе лицитираат за црквенските икони и крстови; откако попот ќе испее: *Христос воскресе,* клисарот ќе го подигне крстот високо, сите да го видат и ќе викне: "*Који има мирак да гу купе? Госпуд ки му даде ного касмет и бирикет, здраве и живот!*", пр. "*Н.Н. за Божји крст даве две кутли чиница*". Така се

лицитира и кој ќе даде повеќе нему крстот ќе му го предаде клисарот зборувајќи: *"Нека ти је ајарлија и на помуш!"*. Има селани кои секоја година "го купуваат" истиот светец: *Гошувчуве* – Св. Васил, *Маркувци* – Св. Лазар, *Попувци* – Св. Параскева итн. [ТГ,61]; од истава регија (Гевгелиско) и од истиот автор (Тановиќ) е регистрирана и фонетската варијанта **помоќ**, сп. дел од вечерната молитва: *"Свита Бугуројцо и Свита Нидел'о, на помоќ да ни бидиш, уд лоши работи да на чувиш! Свита Бугуројцо и Свита Варваро, на вас ви са мол'ум, уф ваши рăци душта си ја давум"* [ТГ,306]; кај Малецки: **пóмуш'** [MS,s,86].

помошник m 1.'тој што помага при вршење на некоја работа' ~ *му вели така: "ах синку, тинака сос това занајат млогу мăка ке да теглиш, туку... Господ да ти е помошник за сичку!"* [V,PM,41]; **2.** 'тој што е втор човек во одредена хиерархија, заменик' ~ *"мале, јазе ке да идам на чуздина да работам, за да си чинам човек и да зема малку ихтибар, ча, аку седам тука, сè пепеларјув син ке да ми викат". И мајка му му рече: "... иди, сино, и меника да не ми заборавиш, ча тебика ти имам веки помошник за сичку!"* [V,PM,48]; од Солунско: **пóмуш'ник** [MS,s,86]; в. **пумагáч'ин**.

помразни* pf 'настине, измрзне' ~ *нивјастата му отишла на Костадиновата кашта, на Костадинова мајка вели: "варај мајко, миличка бабо, дали ми сакаш тоа вечер на тебе госка да бида, ча имам тузи малко дете без пл'ани, да не гу помразна вăнка?"* [V,PM,228].

пóмрăва adv 'помалку' ~ *и нáз гудúна сăфт'é сăфт'é за дад'é пóмрăва грóздинци* [MS,t,4].

пóнависóку adv 'погоре' ~ *гу з'éј тупýзу, гу мéтна на висóку óш'ти пóнависóку* [MS,t,52].

пóнавăнк adv 'понадвор' ~ *гу тýрнуват т'ем'él'у, гу звáж'дат пóнавăнк, ги фăрл'ат гриндúт'ạ удгóр'ạ, гл'éдат – пак кýндури úдат* [MS,t,45]; ~ *"утúдух на перивóл'у за да субéра смóкфи и там вúд'ạх инó пúл'ạ маламóсану и р'éкух да гу фáт'а и тój пуб'ăгна пóнавăнк"* [MS,t,45].

пóнагóр'ạ adv 'на повисоко место, погоре' ~ *вúд'ạ инó пúл'ạ хýбаву, алúс маламóсану; трăч'ú за да гу фáти, пúл'ạту скóкнува, утúва пóнагóр'ạ* [MS,t,45]; ~ *момите... му вел'ат: "варај јуначе, как си дошел тука? не ти е страх от ламјата? Ча мајка и по-нагори ја не виде, дека палиши хурната, за тебе жив да ти испечи"* [V,PM,220] – во контекстот имаме редослед несоодветен на нормативниот исказ: глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата: **по-нагори ја не виде;** ~ *и граѓаните послушаха на старојут човек, отвориха портата; ету и това дјате, што вел'ахми понагори, промина, гу фатиха, гу сториха цар* [V,PM,231]; ~ *пóнагóри утúдуха, нáјдуха идúн стáр сăс брáда, рáбут'ăш'и на табáкш'илýку* [MS-t,40]; ~ *и гу устáви н'éг у нóс р'éнт, ш'ту л'áташ'и, сă пукáци тój пóнагóр'ạ* [MS,t,58] – сп. остаток од назализмот, односно од малата носовка: **гу устáви н'éг у нóс р'éнт**; в. **пóнăгóрце**.

пóнадламбóку adv 'на пониско место' ~ *и гу сúгна на рáмуту и сăс куш'úја гу зан'éси и гу фарлú пóнадламбóку и сă-вăрна да си утúди, да си вéзми лúрата* [MS,t,70].

пóнąдăлéкǫ adv, opp. на 'поблизу' ~ *тóгăj мájǫрут: "Пýшти-j бре, кýче крáстăву, л'ýjту..." Тóгăj му вéл'ăм јáс нą-тó другáрин-ми: "Ајде, Гéли, пóбăрзо, чикóрте и пóнąдăлéкǫ дąстáпнимă* (пишува: скапнимă?), *нéсą-знáе шó ќи-на-нáе удсáдин, дą-нму-j пąрóла"* [БМ(В),195].

пóнадóл adv 'кон пониско место' ~ *стр'ăднајут брáт утúва пóнадóл* [MS,t,80]; ~ *така сетне га здигна лудојут грендата на рамото, кату едно вратено гу носиши. Оттамо отидоха по-надол, најде еден камин от воденица, му вели на умовитојут: "брате ја го и прасленот"* [V,PM,229]; ~ *тójнака кáту останал тáму аф баúро при смóквите, пó на дóл мáлку úмаши едúн éзер* [V,PM,28]; ~ *кугá пóнадóл гл'éда инá мрăчува, идúн зандáн' и гу пúта пруфúтис Јеримúјас: "нáс мрăч'ува ш'то-ји?" – "нáс-и кóлаш'у"* [MS,t,60].

понаир* m 'голем собир на населението за некој празник, со веселби, свирки, панаѓур' ~ *кату трăгнаха да подат на понаирот, Петку са запр'а на един орман, да си направи лирата, да ја д'уздиса* [V,PM,196]; возможно дека е превид зашто еден ред погоре наоѓаме: **панаир**.

пóнáка adv 'понатаму' ~ *уткăршýва ину кóмăт, му-дáва. Оде пóнáка, пá гу нăóжца. – "А, бре дéте, дéк ќ-óјш?" – "Ќ-óдăм дă-си-гупáлăм кăсмéтут", му вéле, дéцăта глáдни-ми-că"* [ДК,126]; ~ *и уттáму, кăди-пóл нóш, а, нăбигájне. Оăт нă-бигájне. Тáму кóга тúшле, áма úма сáт, сáт и пóл пăмпýрут дă-дóе. И óна, чýпăта, зăспáла. Тúа пýсти пáри, тúа дисáгите, ќ-устáнăт пóнáка* [ДК,132]; ~ *Мéчкăта фăтú дăбéга. И дéка ќ-óде? Прáво у-кăпúнта. Крúвјут вúка: "А бре, нéмуј тýка нé-ă нóси, бре! Пóнáка óди!" Нé, тáа пýста тáму óде* [ДК,136]; ~ *óдăт нă-кăлúвăта нă-пăндарут. Висóка кăлúва, су-скáла că-кăчфája. Нéма пăндăр. И тúа că-кáчфăт нă-кăлúвăта, му-ă-зăспýвăт. Грéде пăндăрут ину-врéме, că-кáчфа нăскáлта, кóа пýле – двé спúјăт узгóре. И óн му-ă-трăгнýва скáлăта, ă-фăрл'а пóнáка и си óде* [ВК(Тр),322]; ~ *и вéли на нúх: Елájте пу мéне, и ки ви чúнам на вáс рибáри на л'ýдите. И óни на тóа чáс скóро емúн (веднаш) си уставúле грúпот, утúдоа пу нéго. И ká си приглидná пóнака, а виде друзи двé брáтќа* [MV(K),263-264].

пóнан'étр'ą adv 'во внатрешноста на нешто, повнатре' ~ *гу тýрнуват т'ем'él'у, гу прáв'ат пóнан'étр'ą, ги клáват гриндúт'ą удгóр'ą – млóгу длăги úдат!* [MS,t,44]; ~ *му р'éч'и : "ут т'éб'ą пóнапр'ăт дójди пóпут, вéзми гу пáк да гу фарлúш' пóнанétр'ą"* [MS,t,70]; ~ *тогас тој и клатнал хортомата, та гу пуснаха. Си завратја оттамо, отиде понанетре, најде четиријси удаја.. тамо најде три моми прехубави, штото сос забите бесер точили* [V,PM,220].

пóнапр'ăт adv (компаратив од **напред**) – 1. 'порано' ~ *му р'éч'и: "ут т'éб'ą пóнапр'ăт дójди пóпут, вéзми гу пáк да гу фарлúш' пóнанétр'ą"* [MS,t,70]; ~ *пулéк, пулéк си дójди и тój думá; дур да си пój тój думá, цáр'у си бúш'и уч'ел пóнапр'ăт* [MS,t,35]; ~ *по-напред да пијах вода не можах, да јадам хлеб; да јадах карпус, ми трăпнуваха* [МС(В),76]; ~ *зет'ут киниса от три дни сетни и пак три дни понапрет отиде на цар'увите конаќа*

[V,PM,36]; ~ *ер как да бида друмут и ако не е като по-наприд, ама па сѐ си устанува оживен сус ӆуда* [ME(P),72]; ~ *ја нáјди, ја ни нáјди, јас ни знáм, си дóх пóнапр'ạт* [MS,-t,43] – отсуство на прашалната честичка 'дали', што се третира за посебност на балканските јазици; **2.** 'попрвин' ~ *óти ки бúди нóгу и гулéм кạд Бóга; и вúно и ракúа да нé пúи, и ут Сфéти Дýх ки си зéви дáрут óшти уф сắрцито бидéки уф мáјка му... И он ки удéл пóнáпри ут нéгу су Сфéти Дýх* [MV(K),294] – зборо-формата **бидеки** ја чува глаголноста: **уф сắрцито бидéки уф мáјка му** (= кога беше во утробата на мајка си); ~ *манц'óт и пóнапрắт' утúди у думá и прáи на ж'инáта* [MS,t,78]; ~ *рáну за стáна ут спан'éту, за сă óмуја пóнапр'ắт'* [MS,t,65]; ~ *а тýка да си одáви, а тáмо, далгúте гу извадúха понапрет тáмо, дéка сáкаши ... гу фắрли морéту на сухо*[V,PM,8]; **3.** 'побргу' ~ *и кáк гу видéха мóмите Кулýфа, сúчки на нóга станáха от рáдост и којá по-напрет да му речé: "добр'á дójди!"* [V,PM,10]; ~ *имам друг еден деф, којто е бắрзоходник. Ки гу извадам да си припуснити: кој ки излези по-ӆунак, да дојди понапрет, ки му дадам момата* [V,PM,45]; в. **пóнắпрéди**.

понапрешин* adj **1.**'поранешен' ~ *на третта вечар пак му донесле измитчијте мо малко вичера и малко видоло, т.е. една ронка вичера и колко една искра видоло, па гу питале куту понапрешните вечери. Он му рекắл: "Што имум на софрата пред мене, тоа касмет е и на децата"* [V,PM,266]; **2.** 'последен, важен' ~ *на тóа врéми, дуӆдé идéн пиӆáн човéк на Исус, му дукимáсаши на нéгу, и му вéлиши: Дидáскале, кó-ị пувéл'а пóнапрéжна и гулéма на нóмуто?* [MV-(K),258].

пóнáпри adv 'порано, пред другите' ~ *úди и Пéтрос... шо óдиши пу нéгу, и флизé уф грóбут, и а глидáл сáванити шо стóиа тáму, и пукривáчката шо му имáло наврạс глáвата, не бúло су сáванити, тукý сáмо бéши брáну кýп на иднó мéсто. Тóга вúки флéгạл и другúјут Ученúк шо дóшạл пóнáпри на грóбут* [MV,K,336]; ~ *úлим тóа шо флéва ут врáта, тóа и офчáр на óфцити. На нéгу му утфáра капицúата, и óфците му слýшат нéгувуто глáс, и на тúи óфци а вúка на úмито... Да кá ки извáди вúи óфци, óди он пóнáпри, и óфците óдат пу нéгу* [MV(K),319] – во контекстот имаме случај за нерегуларна употреба на заменските форми, конкретно: заменката за дативен предмет **му**, употребена наместо формата за прав предмет 'ги': **óфците не му слушáле на нúх** (м.: 'не ги слушале на них').

понапукóшин* adj 'тој што дошол подоцна, задоцнет' ~ *ка умрạкнá вúки, вéли стопáнут ут лóзито на нéговуто пúтруп: Вúкај на аргáтити, и дáј му на нúх ákут му, да зафáти да плáтиш пишúн ут напукóшнити дур на прắвнити* [MV(K),314] – во илустративниот текст имаме употреба на предлогот **од** со посесивно значење: **стопáнут ут лóзито** (м. 'на лозито'); карактеристика што југоисточните говори ја споделуваат со западното наречје, а се работи за влијание од балканската јазична алијанса; ~ *как си дуӆдéле и прắвнити, умдисáле шо ки зéмат пóвики; и на нúх му дадé пу двé грóшови. Кáк и зéле, фатúа да си лýтат на стопáнот, ем вел'áле: Вúа пóнапукóшнити шо чинúле идéн*

сáăт, и на нúх су нáс тóкму [MV(K),315].

пóнáпăкон adv 'подоцна' ~ *óна ка утúшла и кажá на Ученúцити шо си удирáле и плакáле; па óни ка а чýле óти жúв, и сă видé ут нéа, нé верувáле. Да пóнáпăкон си кажá на двé мúна ут нúх шо удúле пу пăтут* [MV(K),333]; и: **понапкум** — кога се *слави служба* се чекаат гости коишто ги послужуваат со кафе и ракија. Кога веќе ќе дојдат сите *на кои се надејат* (тие што ги очекуваат), домаќинот ќе ѝ рече на домаќинката: ~ *"Ајде, чинувајте азăр, а тија што ќи дојдат понапкум па ки ја чинме кабул. Не са карме"* [ТГ,210].

понарахат adv 'поспокојно' ~ *си-утúдух дóма, растувáрих магáриту врăзáх улóвиту, му-дадóх мисирлăк да-јáдат, г'и-устáвих... сă-најáдух зéлник, х'ич' нé-ми-бúш'и слáтук, вăнка дăж'ц'и-ш'и, пусéдух мăра и си-лигнáх, сă-разбýдих, слýшам дăж'ц'и, кáпк'ити кáпат, си-лигнáх пóнарахáт* [ВБ-(Нег),339.]

пóнасам adv 'поваму' [MS,s,86].

пóнăтáм adv, 'потаму', в. **понататак** ~ *и сегá óдăт, óдăт. Сл'áгăли ăт-плăнúнăтă и минáвăт кáо, тáă рéкичкă гóри, чúстă, пóтăчéтă тáму, нáли, тéчи вóда, се-нăпúли вóдă, л'áтнă вр'áми и пóнăтáм мáлку, сéднăли пăт-еднá гóрницă (гóрницă вúкăти дúви крýши нáли, тúи мăлéчкити)* [ЛС(К),114]; ~ *имáло нéкоа врéме трýјца брáте. И-тúй трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, гистимнúло ду-нéкоа вудăнúца. Иричéли: тýк ки-прăспúме..., пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтáм* [ПД,167].

понататак adv 'потаму' ~ *са чини кату бустан сас либиници, пак тја са чини падарин, гу и чувала. И ету татку и приближи ду неа и ја пита, без да ја познаи: "Ej падарин, дали си видел от тука да проминат две млади?"... И тој нити либиница и јал, ниту понататак отиде, са вăрна назат* [V,PM,279]; ~ *тогáс дјáволут му вéли: "úди си понáтáтак ке да нájдиш дрýг кату мéни; негу да гу питаш!" И тój киníса пак на пăтју да úди* [V,PM,147]; ~ *понататак отидоха, забиха гребенот на земјата и на Бога се верно молиха двата: "Боже тос гребен тука да са чинит тес зимби сите трăни и кл'уча, та да не можи човек да промине приз тука"* [V,PM,240].

пóнгóре adv 'укажува на повисоко место', в. **погоре** ~ *стрéшто глéдат адúн кójн пáсе, рăве кójно сýу трéва. "А-бе кójн, áрăнто сă-забráве ли?" - вúке сјáа урáчо. И вăлко тáм. "А -а, вúке кójно, сă-зăбráаве já. Ас ká-бúх млáт: óрне, óрне, нă-чéза, нă-чéза, нă-шпиéта, нă-шпиéта. Сјáа устăрéх, аднá клóца ми-ддéе и тýк ќи-с-ýмре, вúке". "Сјáа, вúке, ќ-ит-изéдум, вúке вăлко". "Ош пó нгóре ќ-óдме, дрýк шó-ќ кáже, вúке, урáчо"* [ПК,2(Ним–265)].

пóндóле adv, в. **пóдóл** ~ *нă-трéтјоа дéн пá, óш пóндóле óдăт, глéде аднó прăкăршино кýчинце, кýтре. И нéго о-фáште ус-стáпо, и нéго о-зúме и нéго о-клáве уф-кулúбата* [ПК,2(Ним–262)].

понéже conj 'бидејќи' ~ *На дорă му имало един кавак (топола), на нег направил гн'аздо и четри години прил'атовал там. На сетнăтă годинă един ден жената му прала на дорă. Тја вăрх купан'атă оставила си пăрстен'а и, понеже хи завикало горе детето, оставила си там пăрстен'а* [V,PM,285]; ~ *млóгу беши богат, кójто иман'ето нéгову немаши крáј, али понéже Господ не му дадé*

че́ду, и за това́ мло́гу си молиши на Бо́га [V,PM,7] – уште една потврда за присуството на адверсативниот сврзник **али: иман'ето не́гову немаши кра́j, али поне́же Господ не му даде́ че́ду**.

по́ни́ску adv **'подолу'** ~ *"с'е́ напо́сл'ạт м'ен'ạ да и́диш', да ни по́ш' ни по́висо́ку, ни по́ни́ску"* [MS,-t,58].

По́норе, и: **По́нор** (уште се викаат и: **Еле́шките ду́пки**) top. 'две пештери, понори во околината на *Елес*, Драмско', според J. Иванов "таму се губат водите од Зрновското поле, над самата утока има огромна карпа како со нож пресечена; од стсл. **поноръ**, образувано од **по-** и **-норъ**; со редување на кореновиот вокал **-ниръ** во *нириште*, сп. стсл. **нирьць** 'понор, пештера', струс. **новръ**, река *Нур;* сп. *нирец* 'вид птица, гнурец" [ЈИ,Ми...,176]; во кукушкиот говор запишавме: **ну́рке (сă)** 'кога оди се плетка во нозете'.

по́нъ̆ва́кичка adv 'ваму' (со чувствен однос) [ПД(131)].

по́нъ̆го́рце adv 'на повисоко место' (со чувствен однос) [ПД(131)].

по́нъ̆на́ки adv 'потаму' ~ *ни́jъ̆ ка́ пъ̆тува́ме, ка́ пъ̆тува́ме, а́дно вре́ме ко́га сắмна, па́ нă-тва́ ме́сто. По́нъ̆на́ки не́-сме знъ̆jа́ли д-о́дме. Усắмна́, па́ та́м, нă а́дно ме́сто, Же́нцко му-ви́кăт, ф-Же́нцкуто по́ле* [ПД,172]; ~ *нă-то́ă другáро вел'ум: "Ле́гни уф-та́а кăпи́на", сă-бутна́ме та́м, ле́жи ту́ка. По́нъ̆на́ки не́ма мъ̆рдъ̆не. Лижа́ме, лижа́ме, адно́ вре́ме, ка́ нă-зъ̆jде́ сла́нцъ̆то ти́ă сă-пърбра́ нă-до́ло. Ајде, тъ̆ргна́ме сја́ зă-ф-се́лто* [ПД,172].

по́нъ̆на́м adv 'потаму', в. **по́нъ̆на́ки** ~ *ви́кум: "Вујко, ду-на́ште дă-пу́штиш а́jн чувек уд-ва́ште... дă-ми-зе́ме ру́би нă-ме́не и-се́стра-ми и же́нта дă-до́ат ду-ту́ка". То́ă чувек удде́ и ми-дунсе́. И-же́нта дуjде́. Ви́кум: "Дă-ми-дуне́сиш три́ ли́ри па́ри"... Мо́рум дă-и-уста́вум, де́к ќ-о́м по́нъ̆на́м* [ПД,173].

по́нъ̆пре́ди adv 'порано', (в. **по́напр'ắт** 1.) ~ *ама-пре́д дă-ста́не, о́ште три́ де́на ка-устъ̆на́ле, дуjде́ла е́дна ѓу́пка. Зна́е о́ти чуве́ко ки-ста́не нă-читири́jсто дéн, зă-три́ де́на дуjде́ла о́на по́нъ̆пре́ди, нă-мо́мăта гă-нăкъ̆ра́ла д-ин ле́гне нă-ску́то, да-по́ште* [ПД,164].

по́нъ̆стриди́ adv 'кога нешто се наоѓа не на крај туку на средина' ~ *"Е, а́jде, мури́ ку́мо ли́со, дă-м-уднесиш нă-ре́кăта и а́с дă-фа́тум ри́би". Удде́ли нă-ре́кăта, лиси́цта му-въ̆рsа́ла нă-въ̆лко а́ди́н ќу́п нă-па́шкăта и му-ве́ле: "Фле́зи по́нъ̆стриди́, о́ти та́м и́ма по́гуле́ми ри́би"* [ВК(Пат),286].

по́нъ̆тъ̆ка́ adv, в. **понататак**~ *ка́ бига́ме, уд-Нима́нци ка́ излизе́ме ни́ă удде́ме нă-на́што се́ло, нă-Плъ̆ни́ца. Плъ̆ни́ца по́нъ̆тъ̆ка́ е, о́на не́ би́ше зъ̆па́л'на. Си-пумина́ме, вујна́та сă-би́т до́лу не́л'. Ни́ă биз-вујна́ бе́гме. Пу-на́с не́мше дă-пу́кат, а́ма по́л'то го́рише га́ре* [ПК,2(Пл–250)]; ~ *А-зе́л лиси́цта, а-фъ̆рли́л нă-ко́лта ... Лиси́цта пуле́ка, пуле́ка лъ̆зе́jќи дуjде́ла ду-адин ко́ш сус-ри́би и ъ̆дна́ пу-ъ̆дна́ си́те ри́би ги-фъ̆рли́ла... Мътрăпа́зо ни́што не-пикъ̆са́л и гини́ш-гини́ш си-въ̆рве́л по́нъ̆тъ̆ка́* [ВК(Пат),285]; ~ *сă-упна́л те́гле, те́гле и ќу́п! сă-скина́ла жи́лта и въ̆лко тъ̆нгъ̆рă-мъ̆нгъ̆рă сă-тъ̆ркъ̆л'а́л нă-до́ле ча́к ду-ре́кăта и ема́н не́-сă-удъ̆ви́л. И тъ̆ка́ ку́с, бис-пъ̆шка си-тръ̆гна́л по́нъ̆тъ̆ка́* [ВК(Пат),287]; ~ *стъ̆ну́ве де́тто, о́де. Удде́л, ту́ка ше́ти, ф-то гра́т пи́ти, по́нъ̆тъ̆ка́ ше́ти, пи́ти и о-нъ̆jде́л Ло́ндун. Нъ̆jде́л*

Лóндун и са:-питáл дéка-j цáрскăта пăлáта [ПД,148] – удвојувањето на предметот е позната појава во југоисточните говори, но не е доследно спроведена како во западното наречје, сп.: **Нăjдéл Лóндун и са:питáл** (м. 'Го најдел...), но еден ред погоре: **о-нăjдéл Лóндун**. Во пунктот Ниманци ја забележивме скратената форма: **пóнткá** ~ *"А бé кýче, вúке урáчо, árнăто сă-зăбráве ли!" "А-а, сă зăбráуве já. Јáс, вúке, ká бих млáдо óфце чýвах, дóма нé пýштах нúшто, е сjáа, вúке, устăрéх ма-испăдúа уддóма". "Е, сjáа ќи-т-изéдум, вúке пák вăлко". "Нé, пó-н-ткá ќ-ójме, óш адúн дă-пúтме, рéкăл урáчо"* [ПК,2(Ним–266)].

пóóduysát' adv **временски:** 'подоцна' ~ *já ти гу úди цáру, прумúна сăс з'éнт'уфцéту, му вил'áт: "áдибé Ќел'éш', óш'ти тук си?!" "é, ш'тó да прáв'ą ... такфóс халáт ш'ту ми дáди цáр'у и јáс пóóduysám' да дóјда"* [MS,t,35].

пóотsăди adv 'на крај, назад' ~ *нą свéкурут бухчăлăк, нą свекăрвата еднóшка, нą чтúри дéвире, нą сúте бухчăлăци, нą зóлва, нą чúн-му, нą-вýјку му, нą нéгувут тéтин, нą кýмут (пóотsăди)* [ИГ,116]; ~ *удидну врéме сă-скăчúа нă-иднă-угурúна. А ждрéбито устáна уsáди нă-нúвјата, пáсе пóуsáди. И вúкна ждрéбито: "Мájко, чéкăj-мă!"* [ДК,138].

пóп m 1.'свештено лице (од православна вероисповест)' ~ *идúн пóп утúди на удинúцата да м'éли пш'инúца* [MS,t,78]; ~ *поп куту секуј поп, му вели: Не знам оти нема Св. Стујан, ама, ако сакиш, дај ми една овца па да ти клам едно име, што го пише уф сите калиндаре. Тоа прастанал на ваја работа, дунесуве една овца и дубијве име Јован* [ТГ,26]; ~ *му р'éч'и : "за ти дáм идná лúра, тóс пóп да гу вéзмиш' на грабóт, да гу занис'éш' "* [MS,t,70]; ~ *булгáрскă и грăцкă пènт пóпуви сą стóриха* [ПсС(З),64]; ~ *пóпут, кăк тимн'акóсувáш'и, утúди при н'éја, и кл'éпна ас укóту* [MS,t,67]; ~ *и пóпиту там хазăр' , ги винч'áха* [MS,t,13] – за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај едносложни именки: **пóпи** (уште и кај именки од ср. род) в. поопширно во граматичкиот дел; **2.** изр.: **пóпо дą ти вúкне** (= клетва – кога на некого му се пожелува смрт) [ПК,2(188)]; **дáj-си пóпе жé:нта** (= кога од некого се бара премногу, пр. работи што и нему му се потребни) [ПД,137].

попáла* pf 'побара' ~ *как ги попалаха јуруцúте козúте, дојдоха на Солун и зимаха ил'ам от пашата да отепат кăде ки најдąт харамиата* **[МС(В),**73].

попáра (и: **пупáра)** f **1.**'вид јадење, попарен леб прво со врућа вода а потоа со врућ зејтин' – се јаде наутро [ПК(Гăр)]; ~ *сýј зáлци сăпупáрăт ус-врéла вóда и шăрлáн* [ПК,2(87)]; ~ *тој ми велише да не јадам попара, нито луковина* **[МС(В),**77]; **2.** 'јадење, што се приготвува од вода, оцет, зејтин, пипер, пиперки и сол' [MS,s,86].

пóпадна pf 'падна, налегна (во случајот: слана)' ~ *ráно сланáта пóпадна,[пред сáми ден Илиндéн,[па ми-попáри, попáри,[сè по-полéто трéвата,[и по-горáта шýмата,[лéлин áман шýмата* [ПК,2(236)].

попáри (и: **попаре**) pf **1.** 'кога кожата ќе дојде во допир со врућа течност' ~ *ąмáн, дéтто сја: пупăрú рăкта, сáке да-м-тýрум зијтúн;* ~ *лудојут кату отиде на гората, за един сахат и дошел сос три товара дарва, у дома разтовари, и зел един гол'ам казан и клал вода да са топли. Водата беши заврјала харно. Тогај зева мајка му да ја умуј, ја попари чисто* [V,PM, 228], ~ *нези, на котри ни може да млејă воденицата, да угреет един казан вода и да јă изсипат по каменето: и дјавола шта попарет, и воденицата шта замлејă* [V,PM,282]; ~ *и му вели лудојут на умовитојут: "јазе, брате, ја умух на мајка главата ú и л'у ја омух, отворила устата и сакаши да јади, зех и јаз едно ице, ја дадох да јади". Тогас умовитојут познал, ча ја попари тој мајка му* [V,PM,239]; ~ *дјáкут и диспóт'ут, сă пупáр'ąха и умр'ăха* [MS,t,68]; ~ *гă-гледáле нă-рéт мájкă-му. Дóбро-ама, то: пó-мăлéчкио мáлко чăпăршăк бúло, без акăл. Ка-дујдéло рéдо нă-нéго да:-глéде мájка-му, зă-глáвăта д-ин-измú:, гă-пупăрúл, умрéла... "А-бре Лýдо тú шó ин-нăпрăвú? Тú мájка, ричéл, са:-пупăрúл мијájки"* [ПД,161]; **2.** 'кога наесен растителноста ќе ја зафати студен бран, што ќе ја смежури (во случајот кога ќе падне слана)' ~ *рáно сланáта пóпадна,[пред сáми ден Илинден,[па ми-попáри, попáри,[сè по-полéто трéвата,[и по-горáта шýмата,[лéлин áман шýмата* [ПК,2(236)]; **3.** – **(си)** 'почувствува лут мирис' ~ *мишката... сос самоладу, си намака пашката, и пак оттамо отиде на червен пипер, си упипели пашката, и сетне утиде, дека спјаши царјувата мома... пашката и ја бутна нетри на носот; момата от пиперот кату си попари, еднош кихна* [V,PM,204]; **4.** изр.: **на душата ми попари** (= почувствував пријатна возбуда) ~ *фати да казува на мајка ú: "ах, мила мале, динеска небету ми чини вредна, да видам доброто халваџијче и от неговата гиздава рăка да земем блага халвичка! Ами, мале, тој не е момче на земјата, тој е ангел и, л'у гу видох, на душата ми попари* [V,PM,56]; скратената **форма се јавува со обратно значење: мă-пупарú** (= кога човек неочекувано ќе слушне нешто многу непријатно) ~ *тиą лáфуве шо ми-ј кăжá, мă-пупăрú* [ПК,2(179)]; во клетви: **пу-дрóбо дă-тă-пупáре** ~ *тăкá ги кăлнąт жèнте нą мăјшто кá сă кáрąт зă-пáри* [ПК,2(189)]; **пáри, пáри, до:-пупáрąт** [ПК,2(188)]; верување (суеверие) – ако во некоја куќа има болен *уд баба-шарка* (сипаница), кога се перат алишта не смее да се вријат, зашто може *баба шарка* да биде во облеката, па ако се таа *пупаре* тешко на тоа семејство [ТГ,128].

попаси* pf 'кога добичето јаде трева, ја кине директно од земјата, но за кратко време' ~ *достигнаха ду ламината земја при ливадите, пуснаха таму мулитата да попасат малку. И јунаците седнаха, хесап чиниха* [V,PM,44]; ~ *ка усамна, пуштиха коните на зелена ливада – коните да попăсат, а они малци да илиндисăт* [МС-(В),95]; и: **пупáсе** ~ *спригнáх, урáх, ми-са-пријáди, запрéх улóиту сиднáх, си-најáдух, пák урáх, сéтн'и г'и пустúх улóиту на-плáднина, пák г'и-пасúх, утúдух на-рéката г'и-пóх... пá г'и пупáсих улóиту, г'и-збрáх и трагнáх да-си-дохóж'ц'ам дýр дадóм* [ВБ(Нег),339].

Попвасил'ова Кузн'а top. 'ковачка ра-

ботилница во Горно Броди на К. Попвасилев'; сп. лексички архаизам: **кузн'а** [ЈИ,Ми...,176].

попие pf 'голтне течност (во случајот вода)' ~ *нашел тамо двете овци, спроти как му каза нај-малката мома; отиде нетри мрачива, вјахна чарната овца, отиде на долна земја у една стара баба на гости, поиска тамо вода да попие* [V,PM-,221].

по́пијáн adj **'тојшто испил повеќе алкохол'** ~ *é, вá ни́вăта, ричé, вá зéмјăта, вá трéвăта е-нéјна, нéјно чéдо. Кóлку дă-и-трéбиш, кóлку дă-ă-чи́ниш, тá пáк ќи-ни́кни. Тó му-ј нéјно чéдо. – Хá, мáјкăта, пóпијáн испăднá ут-ни́х пóпăмитли́ф* [ВЕв(Кор),305].

попика́и pf 'исфрли урина, се измоча' ~ *на прóсикат му дојдé рашитувáни, óтиде на потрéбно мéсто да си рашéта. Остáви кривáкот на зéмјата та фáти да содварзýва чакши́рот, за да попикáи. Тогáј харамíата му земá кривáкот и побегна оттáму* [V,PM,189]; ~ *нá оновá брјáст дојдóха едни́а базирґáни сóс четири́јси товáра нéшто тимјáн и вóсок, под сéнката разтоварíха и седнáли дá почи́нат. Они л'у седнáха, тójнака на брáта му вéли: "бráте, мéни ми сá пикáи! Ки си пóпика от тýка"* [V,PM,126]; в. **пупика́ва (сă)**.

попи́та* pf 'распраша' ~ *и го принéло, та отишéл при мóмите на сарáе, похлóпал, та изл'áли и трúте при нéк сас еднаквá преме́на, еднакăф возрáс, еднакво́ лúце. Попитáлú го: "Е, што úма?"* [V,PM,275]; ~ *и ханжúата, му кáзал: "Ето нóзинáка ч'орбажúа, нó шта гó продадé зарáт ходаéта, óти л'у кój приспú фаф нéа, ни осăмновашја. И порýкали ч'орбажúата на хáна и гó попúтали, кóлку гу тéра, – и чорбажúата му казал: "хил'áда грóшја"* [V,PM,-254-255]; ~ *пáк тójнака отúде нá кóн'у, са попúта, и кóн'у му вéли: "сегá да ми вјáхниш и, кáк ки промúними от злáтната јáбăлка, да глéдаш да искúниш едúн дáл ú да побéгними, чá áко усјáти лáмјата, и тéбика и мéни ки ни изјáди, хич нéма селјамéт!"* [V,PM,113]; и: **пушита** ~ *Гулéмиjат: "Јáс аку-не-бéк нúшту нă-мóжикте да-нąпрáвите". Дрýјкăт: "Тăкá...", нáчи* (значи) *пувăрзáни бúле. Ајде, цáрут ќи-арéше вá рăбóта. Оат нą цáрут сукéрка-му. Рąдóсин цáрут е, шо напрąвúте? – сéга дą-вúјмă нą-кóгo припájґа. И пупитá сăте кój шо рăбутú* [БМ(В),196]; ~ *урáчут сăчудúл -- чудúл и си-рéкăл нă-ýмут: "Аj дă-вúдме и вó мурąфéт нă-дéуту" и зăурáл тăкá, кá му-кăжáл стáрицут; кă-извăдúл три-читúри брáзди, дéду Гóспут гу-пупитáл: "Е, му-вéле, сă-нăсмијýва, кá ти-сă-пýле сéга урájниту?"* [ВВ,309].

Попкостово лувиште top. 'име на место покрај брегот на Дојранското Езеро, семејството **Попкостови** таму имале **лувиште** (рибарска колиба)'; се наоѓа во локалитетот **Рăт** [КД,65]; **Попкостови** имале и друго **лувиште** што се наоѓа во локалитетот **Црнила** [КД,65].

Попкочево лувиште top. 'име на место покрај брегот на Дојранското Езеро, семејството **Попкочеви** таму имале **лувиште**'; се наоѓа во локалитетот **Малéчка калдăрмá** [КД,65].

попла́чи (си) pf 1. 'се расплака' ~ *царјувата мома кинисала да иди и пак на мајчин гроб са поплачи, и пак от гроб глас са е чуло: "Немој плачеш, мила керку! Л'у дека имаш*

закопани двете прачки, жäлтата да земиш и сос неа цaрjувото дете да гу учиш. И кату ки са научи, после теби ке ти сака" [V,PM,276]; ~ *"от то вечер аку останеш трудна... и аку родиш момче и да нарасни, тогас да му дадиш пäрстено да ми тера, да ми најди". И така жената зема пäрстенот, поплакоха и двамината, и така си разделиха един на друг* [V,PM,55] – во текстот имаме проширена употреба на предлогот **на** наместо 'од': **и така си разделиха един на друг; 2.** 'се пожали' ~ *отúваши по нéкој пäт на брáта му да си поплáчи за нéшто* [MSt,13]; ~ *и сичката околиа отидоха, са поплакоат на цaрjут от них. Царjут прати млогу аскер, дека да ги најдат харамиите да ги утепат... Сички ги отепаха; Дили-Димо сам остана, виде, ча инак не можи да чини сам на царските човеци са придади* [V,PM,66]; и: **пуплаке** ~ *ох, милна мале, милна мале![на кого ме устави, милна мале?[дали ме пурасна и суриди,[па си риче стиге гајри,[она може сама да се гледе?![ти са суриди и киниса,[ама не питиш и за мене,[как ки пуминум, век да викувум:[на кого дерт ки си кажум,[на кого ки са пуплакум* [ТГ,264]; ~ *аj, утúшле уjáзут, ма-а-вäрзáла кäрблäта нàвóлкут зà-пáшкäта, гу-пуштúла уjáзут... вóлкут му-са-скинáлä пáшкта и истäрчáл. Му-са-пупл̀акáл нà-кума-Лúja: "А, кума Лúе, мóр вúди сäм бис-пáшчичка!"* [БМ(Сар),203].

попов* adj 'нешто што му припаѓа на попот' ~ *jугрijала рана звезда,[брке место да кундисе,[место не ја харисуве...[харисала, биндисала,[ф-тија попови jудаjи,[тамо има ду две баби,[ду две баби кавецијки,[две нивести измитчијки* [ТГ,52]; ~ *тогас нивјастата му си оплашила млого и лу дојде кривата самовила, цaрjут ја вели: "ади да тја видја, ако можиш да погубиш попов сина, момата ми да ја земиш, и цар да ти сторја на моето место!" Фати да вика крив самовил: "ох, дека е попов син?"* [V,PM,226]; ~ *оj ти Кóл'о, бáбин Кóл'о, бáбинуто дéте! зáшто шéтäш бáбин Кóл'о, пу-Пúрин Плäнúна?[бáба ќи-тäжéне, Кóл'о, зä пóпува кéрка* [ДК,156].

по́по́вики adv 'повеќе' (со удвоена компаративност) ~ *кугá ја вúд'ạ мäш'тихá-jи сäс пýлна фýта мáламу óш'ти пóпóвики изил'énса* [MS,t,63].

попорасне* pf 'стане поголем, одрасне' ~ *Дäштарчинката, като погол'ама, скрила паритја, што хми оставил тато хми, и тä такмила сичкитја потрäби на кäштäтä... Синчато кога попорäснало, пак го питала: "Да си имаш, брача, пари, што ќу си купиш?"* [V,PM,291].

попошта pf 'исчисти главата од вошки'; в. пошта ~ *Свäти Ѓорги хи рäкал: "Ми сä боиш, äз ќу кортолисум тоjä момä: ти иди дома си, пак момата нäка дојдä да ма попошта дур да ламjä от морä излäзä!"* [V,PM,288]; ~ *като пасла говедата, паднала хи и сја тарколила, та утишила в еднä долчинкä... видела там, чи седjала еднä бабä. Момичката хи рекла: "Белки, бабо, најде тук еднä питинкä?" Бабата хи рекла: "Ни сум, синко! Ела да ма малко попоштеш!"* [V,PM,286]; ~ *отúде да га тéра тýка-тáмо, га нáјде и га вéли: "óх, мúла сéстро, кáк си чинúла дури вéки царúца? Тóлкос Гóспот вéки ти милýва, ú*

ја́зе по́вики ти милу́вам. Ле́гни си ма́лко да ти попо́штам. И тја́нака ле́гнала. Тогáс се́стра ѝ га удави́ и га зари́ на дво́рот [V,PM,133]; и: **пупо́ште*** ~ *Не́кој Ара́пин сă-кă-жа́л куту пливáн, пă скри́л-се ф-не́кој баи́р, ф-не́кој дрắмки; гле́де ка́ ќи-до꞉-ла́мата. И то́о зу꞉лăва́л-се, ре́кăл: "Ај мăр мо́ме, дă-мă-пупо́штиш ма́лко", и лигна́л нă-ску́то нă-та́а мо́мăта* [ПК,2(Мор–229)]; ~ *"Е, шо́ ќи-т дăру́꞉м?" "Не́ма дă-мă-дăру́виш, ре́кла, да́ј дă-т-пупо́штум ма́лко", нă-цăри́цта и́ ре́кла. Ка́ да꞉-излắже? И сја꞉ ви́ке: ел ќи тă-пупо́штум. Та꞉ пă легна́ла, легна́ла да꞉-пупо́ште* [ПК,2(Пл–259)].

ꝑопра́(в)ꝓ adv 'кога нешто е сигурно точно' ~ *ти́ꝗ гле́дат дꝗ-гꝓ-да́дат дете́то на́ли, не́-е зꝗ-пари́ рꝗабо́тта се́гꝗ. Та́а бо́гатꝗ фꝗми́лиа била́. И-гꝓ-да́ли на-ти́ꝗ тꝗргофцити. Тꝗргофцити нꝗ-ко́ј ќꝗ-гꝓ-зане́сꝗт, гꝓ-зане́ли нꝗ-ца́рꝓ, нꝗ-фꝗрꝗо́н ꝑопра́ꝓ. Не́мꝗл д'а́ꝗа. И тва́-д'а́ти ꝑора́сналꝓ, а́мꝗ било́ мно́гу му́дро, и́тро* [ЛС(К),110]; ~ *ви́кꝗ: "Пре́ку ꝗа́мчитꝓ, ви́кꝗ, пре́ку прꝓзо́рчитꝓ вле́зе, ви́ка, еди́н гắлап и-ми-се́днꝗ нꝗ-ра́мꝓто, ꝑопра́вꝓ нꝗ-де́сно̄тꝓ ра́мꝓ да́же, ви́кꝗ, и-ас, о́п! дꝗ-гꝓ-фа́тꝗ и-о́н си-ле́тнꝗ, искꝓчи ꝓд-прꝓзо́рецо"* [ЛС(К),111] – во истражувањата на долновардарските говори (и теренски и од материјали) односниов глагол (**искочи**) го немаме констатирано.

по́пук (и: **пу́мп** односно **пắмп**) m **1.**'трага од папочната врска (на среде од стомакот)' ~ *ни́ă по́пук гу-ви́киме. По́пуко* (и: *по́пко*) *ка́ гу-вắрте, бắшка́ е о́н, а куре́мо ка́ гу-бо́ле – о́н це́л'о. И куре́мо мă бо́ле и куре́мо мă-вắрте, гу и́ма то́о. Во́да ак прắ-пи́ју, тугáј о́н зе́ме дă-сă-прути́ве и не́ма дă-би́ју кут ка́ си би́л* [ПК,2-(Грам–238)]; ~ *гу пи́та по́фтур: "ш'то́ кла́ди да сă пука́ци?" "кла́х риж'е́нуту на пу́мпу да сă пука́ц'ах!"* [MS,t,51]; ~ *пắмпу мꝗ були́* (= ме боли стомакот) [ПсС(З),64]; **2.** 'центар на нешто' ~ *му вили́: "ти да по́ш' на иди́н распắнт' да с'ắш' бустанлắк ... за с'ắш' и три глáвн'ꝗ на-по́пуку, кугá за ви́диш' да пу́снат да́луви, тугáс да зна́ш' , ч'ꝗ ти сă плат'е́ни гр'ắхуве́ту!"* [MS,t,43]; **3. изр.: по́пко мо-ј вắрзан та́мка** (= постојано оди некаде) ~ *нă-си́н-ми по́пко мо-ј вắрзăн (зăви́ј̄н) уф-каави-не́то* [ПК,2(188)]; **мă-вắртише по́пуко** (= ме болеше стомакот); со исто значење: **сắрцуто мă ја́де [ПД(115)]**. Прави впечаток дека во заглавните зборови **по́пук,** односно **пу́мп** како рефлекс за големата носовка среќаваме **о**, односно **у,** иако нормалната замена за споменатата носовка во југоисточните говори е **ă (рăка).** Оваа нерегуларност би можела да се објасни како **лабијализација; освен тоа** во формата **пу́мп** забележана во Солунско се присутни и траги од назалниот изговор: **на пу́мпу** [MS-t,51]; паралено со **пумп,** Малецки од Солунско наведува и **пắмп.**

по́пăвăли́ја m 'жител на с. Попово, Дојранско (за жал сега во Грција)' ~ *то́о шо́-ј ут-Пупо́во о-ви́кме по́пăвăли́ја* [ПК,2(87)].

по́пăмитли́ф adj 'поумен' ~ *е́, ва́ ни́вă-та, ричé, ва́ зе́мјăта, ва́ тре́вăта е-не́јна, не́јно че́до. Ко́лку дă-и-тре́биш, ко́лку дă-ă-чи́ниш, та́ пак ќи-ни́кни. То́ му-ј не́јно че́до. – Ха́, ма́јкăта, по́пија́н, испắдна́ ут-ни́х по́пăмитли́ф* [ВЕв(Кор),305].

пор m, zool., Mustela putorius 'мало диво животно, се храни со јајца, пилиња, испушта непријатен мирис' ~ *кулк-а́дна ма́чка-ј, сă-кри́и уф-зе́мта, и́ма ло́ша ди́ра, смắрде но́го* [ПК,2(87)].

пóра f 'возраст, често во споредба меѓу возрасни' ~ *нă ко: пóра бúше?* [ПД(117)]; ~ *адна́ пóрạ бúхме ус тéјк-ти* (= на иста возраст бевме со татко ти) [ПК(Гăр)].

пора f 'железо среде главината на тркало од коњска кола, таму влегува осовината' [ПК,2(87)].

поранка* f **1.** 'наредба' ~ *отидоха царските л'уди пак на цар'ут, му казаха, ча сфăршиха поранката му* [V,PM,33]; ~ *рекла крал'у на крăпачино да му најди 40 јајца с по еден зајк нетре... сиромах крапачин, си отишел кахăрлиа да ја вели на жена му: "ох, мила жену, как да чинам јази сиромах, зашто крал'у ме наричја тешка поранка, да му најда 40 јајца с по еден зајк нетре"* [V,PM,243] – во контекстот имаме пример за нарушена конгруенција: субјектот е од машки, а предикатот (л-форм.) во женски род: **рекла крал'у на крăпачино** (со повеќекратни проверки утврдивме дека се работи за нефункционирање на категоријата род – за ова в. во граматичкиот дел); **2.** 'желба, соопштение' ~*"ету виа тука имате млого имани и пари, ама вашиот син млого са мăнчи тамо?" Кату чу така уврјајката му вели: "ох, господине, дали скоро за поиш тамо?" И тој вели на неа: "истина, јазе пак скоро за пода тамо, ча имам млого поранки тамо, и, ако сакаш да му зан'а нешто, дај ми да му занесам"* [V,PM,225]; **3.** 'совет' ~ *кату свăрши татко му порăката, са прости сос сичките пријатели и сóс домашните си, придадé си душата на Бога* [V,PM,7]; ~ *и кату гу сечиши дăрвото, кăлниши Адама и Еву, велиши: "така от Бога да најдат Адам и Ева, што не послушаха Бог, што им порăча, л'у престăпнаха неговата порăка, та сега и ниа са мăчими тука гладни и жедни!"* [V,PM,64].

по́ра́но adv **1.**'некогаш, одамна' ~ *мăлéчка вăрчва, уд зéма нăпрáвăна, по́ра́но уф-н'а: млéко дăржáли, мáсло; úма рăчки двé, ут три-штúри кúла, пéт* [ПД(120)]; ~ *зă-мáндрите нај-лóш е Дубрувéно* (име на ветар што дува во Дојранско), *óн дý: ут-Крýша, ут Сýрл'ăво, пóгулéми дăлгú* (брановi) *прáве, ги-рăстýруве мáндрите, лéсите ги-судéруве и тăкá рúбите избéгувăт. По́ра́но нóго штéта прáвише, ти: гудúни нé дý:* [ПД,129]; **2.** 'побрзо' ~ *да нé чéкиш дă сă стéмне, да си дóјш по́ра́но* [MS,t,15]; ~ *и тăргнáме ут-Сикúрник, тýк ут-Кулéшино, то: пăт прáво зă-Мóкрина. Уддéме, Мóкрина прáзна. Нăсилúли сă-тáм нáште бижáнци по́ра́но, по́ár̀рните кăштички тăкá фăнáли. Нúй прáво нăкрáј адна́ по́вирáн кăшта бутнáме-се, кулк данé-сме нă-мигдáн* [ПК,2(221]; ~ *двете деца на човекут си спале заедно. По големјут станувал порано. Коа да виде, пăрвната састра, от как јале кукошката, един алтăн паднăн до главата на брат мо* [V,PM,274] – употребата на кратката форма **мо** наместо 'му' не е превид на запишувачот туку резултат на асимилација и контракција од дативната форма 'му' + акузативната 'го': **мо** < му го, **возможно** дека потоа се проширила односнава употреба и се јавува **мо** наместо 'му' и во случаите како: *брат мо* (?).

по́рас m 'студен полноќен ветар'; во други говори: 'полноќ' [BV, 135].

пореди* pf 'истера нешто по ред' ~ *братјата ú ка дошле, поголемјут ú брат тискал на вратта, не можел да а отворе. Сите осум братја са поридило, не можеле. Нај-малечќут,*

ка са напнал, а отворил [V,PM,269] – случај со нарушена конгруенција: субјектот во множина, а предикатот (л-фор.) во едн. ср. род: **сите осум братја са поридило; за ова в. во граматичкиот дел..**

пори́ни* pf 'исчисти' (со лопата) ~ *за му кла́да пл'а́ва да ида́т, за ч'е́ш'а о́луве́ту, за по́рина аху́рут* [MS,t,65].

по́рнува impf 'убива'; сп. ~ *за т'а по́рна* (= ќе те убијам) [MS,s,86]; значењето што го наведува Малецки може да биде и пошироко : удира со остар предмет, пр. ако волот удри некого со роговите.

поро́ди* pf ' "донесе на свет", роди' ~ *и се́тне мома́та са огоди́ за еди́н дру́к от се́лоту и са ожени́ и породи́ до три́ си́на, што́то сега́ чјол'а́к ка́ту тјах не́ма на јуна́сту, што́ са врјадни да ди́гат ду пе́тстоти́н оки́* [V,PM,260]; ~ *Соломо́н би́л му́дар. И-о́на́ вр'а́ми има́ло по́родили́н до́м. Дв'а́ же́ни, една́ же́на́ ту́к, една́ же́на́ та́м, уф-една́ со́ба́ и-со-сре́ќата се-по́родили́. Една́та же́на́ те́шко спи́ела́ уф-са́н* [ЛС(К),109].

по́родили́н adj 'нешто што се однесува на пороѓај' ~ *И-о́на́ вр'а́ми има́ло по́родили́н до́м. Дв'а́ же́ни, една́ же́на́ ту́к, една́ же́на́ та́м* [ЛС(К),109].

Породска Добрава top., сп. **добрава** 'млада, силна, несечена шума', одосниов стсл. збор се јавува и како **дубрава,** т.е. големата носовка се јавува со нерегуларната замена: **о**, или **у (според Ј. Иванов) [ЈИ,Ми...,114].**

по́рта f **1.** 'широка врата низ која се влегува во дворот или во куќата' ~ *дру́гајут д'е́н' хо́ж'да д'а́ду́ту на ма́лкајут бра́т на по́ртата* [MS,t,80]; ~ *как б'а́гаш'и пу сука́ку, ви́д'а́ ина́ по́рта утво́рина* [MS,t-,56]; ~ *ш'е́таха, ш'е́таха но́с д'е́н', вич'аро́т фта́саха на по́ртата на на́с ж'е́на* [MS,t,68]; ~ *му ве́ли: "ка́к ки вле́зиш, л'у не́три от по́ртата и́ма е́дна че́шма жи́ва во́да. Ти са мо́л'а, на́ ти и едно́ шише́нци, да нал'а́иш ма́ра во́да"* [V,PM,122] – во текстот се забележува нерегуларна употреба на предлогот **од** наместо 'зад': **не́три от по́ртата** ; ~ *са́ ту́рна удго́р'а́ ут по́ртата смо́ла на вра́х мума́та и ја смули́ удго́р'а́ дур до́л* [MS,t,64]; ~ *до́јди о́сим са́тут и по́пут ч'у́кна на по́ртата* [MS,t,68]; ~ *па́к хло́пна по́ртата; то́ј и́ вили́: "ко́гу ч'у́ка ва́нка?"* [MS,t,68] – употреба на формата за директен објект **ко́гу** наместо номинативната 'кој' (**ко́гу ч'у́ка** м. 'кој чука'); ~ *кугá утиди на по́ртата, са́ убрнува, кугá гл'е́да: ч'ув'а́к* [MS,t,55]; ~ *ути́ди да ти направи пант', да ти утфо́ри и по́ртата, да по́ш' пра́в'а́ на парадисути* [MS,t,57]; ~ *ви́ди ино́ сф'а́ти́лу на крајо́ с'е́луту, ути́ди на по́ртата, чу́кна* [MS,t,15]– беспредлошка употреба на додатокот за место: **на крајо́ с'е́луту** наместо 'на крајо́ од се́луту'; ~ *и то́ј си бити́са п'а́сн'а́та и ста́на да си по́ј; т'а́ ут го́рнију сука́к, то́ј ут до́лнију сука́к и са́ ч'ати́саха на по́ртата* [MS,t,27]; ~ *но́ќа биде́ки на та́а де́н идна́ ут суботá, и по́ртити биле затфоре́ни, та́мо шо би́ле Учени́ци, субра́ни за́рди стра́х ут Чифу́тите* [MV(K),337]; ~ *и тугáс си р'е́ч'и Кра́л'у Ма́рку: "н'а́-сни в'е́јки за ж'ивот!" и па́дна са́ уклава́ и така́ му уста́наха ко́кале́то на по́ртит'а* [MS,t,39]; – во последниве контексти имаме употреба на множинска фор-

ма: **порти**, како pl.tt., бидејќи портите по правило имаат две крила; 2. изр.: **бла́гăта ду́ма џăле́зни по́рти утво́руве** (= толерантниот и коректен однос можат да помогнат да се реализираат некои замисли) [ПД(137)].

портокалци m 'тој што продава портокали' ~ *така момчету, кату јунак што беши, са соблече и приближи при нивјастата да ја фати. Тогас нивјастата му вели: "бре портокалци, ошти малко не си потрапал"* [V,PM,192]; ~ *кату промина от пăнтјут, един продавал портокали. Тој портокалциа беши едно момче лично* [V,PM,190]; в. **пуртукала́**.

портокалцијче n, dem. в. **портокалци** ~ *Тој портокалциа беши едно момче лично. От млого хубавина, што имаши портокалцијчето, царската мома гу и викнала гори да купи портокали* [V,PM,190].

португер (и: **прутогер**) m **1.** 'човек задолжен со гласно викање да им пренесува на луѓето извесни соопштенија од власта' (во минатото); кај Будишевска (од Воден): 'човек што соопштува за смртта на некој сограѓанин' [BV,135] – очигледно дека објаснувањето е премногу ограничено; **2.** fig. 'подбивно за човек што зборува многу гласно' ~ *рăзвика́л се али́с прутогер* [ПК(Ал)].

поруку́ка* pf 'повика' ~ *и ханжи́ата, му ка́зал: "Ето но́зина́ка ч'орбажи́а, но́ шта го́ продаде́ зара́т ходае́та, о́ти л'у ко́ј приспи́ фаф не́а, ни осăмнованија. И поруку́кали ч'орбажи́ата на ха́на и го́ попи́тали, ко́лку гу те́ра, – и чорбажи́ата му казал: "хил'а́да гро́ша"* [V,PM,254-255].

по́ру́нтăф* adj 'со многу влакна' ~ *им-риче́ла о́ти нă-си́те к-им-кла́пашки о́ште по́у́бави ут-ни́нте шо-и́маа. Вăлците кăндиса́ли. Лиси́ц-та зе́ла ăјн-ку́п ка́лчи́шта, им џуздиса́ла пу-ăдна́ па́шка, е́м по́-дла́га, е́м по́ру́нтăва* [ВК(Пат),-287].

по́рџие* n 'сад од кој се јаде, чинија' ~ *прăви́а ручо́к, сидна́а, пуручáа, му-ви́ка: а́ј, ричé, во́ по́рџиито зе́ви-го дă-му-но́сиш нă-то́ шо́ на́ј ми́ј ми́ло, на́ј ми́ј ми́ло. Га́здата му-ви́ка, зна́чи нă-же́нта-му дă-му-но́си* [ВЕв(Кор),304].

порăнче pf 1.'даде порака нешто да се стори, нарача', в. **порăнчова** ~ *и му порăнче пак: "утрината да дојдиш да сфириш, да играја хоро, ча млого биендисах тојто сфирини!"* [V,PM,197]; ~ *детенто, кату чу така от ку́сету, му вели на ку́сету: "побратими, татко ми и порăнчел, сос ку́се човек да не куноштисам"* [V,PM,202]; ~ *пак на дру́гиј де́н порăнчеа, л'а́п да мјаси, да гу пе́чи, ама да е́ ниту пече́ну, ниту непече́ну* [V,PM,132]; ~ *кату ја удри тричетри бозлугани, мечката фатила: "аман, брате" да вика. Тогас ја остави и тој жива мечката, та ја кладе тамо пак да чува, хем ја порăнче на неа: "е бре, мечко, кој да промине приз пăнтјут да гу не бараш и ништу да му не чинии"* [V,PM,215] – прави впечаток редот на зборовите: како и порано што имаме нагласено, глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата: **да гу не бараш и ништу да му не чинии**; и: **пурăнч'и*** ~ *и но́с са́т' до́јди икимџи́јата и пурăнч'и на измика́рката* [MS,t,13]; ~ *пурăнча́х да ми ку́пјат тју́тјун* [ПсС(З),66]; ~ *ги над'ăнаха крила́та и му пурăнч'и на д'ăт'ąту "с'е́ напо́сл'ąт м'е́н'ą да и́диш' "* [MS,t,58]; ~ *н'е́са пурăнч'ах да ми*

дунисáт ýтр'ą п'ém' хил'áда укă ви́ну [MS,t,68]; ~ *и пурăнч'и на ж'ината-му: "ýтр'ą сабáлин да гу разбуди́ш' з'ént'у да пój на кóзит'ą!"* [MS,-t,17]; ~ *един ден от скол'уту как идиши, на пăнтјут беха изл'али три јуди самовили млого стари, кату цадјаси, да ја вел'ат: "момичка, мила хубава,... дали си казала на мајка ти вчера што ти поранчахми?"* [V,PM,218] – во контекстот имаме две граматички посебности: **а.** употреба на зам. форма за директен објект **ја**, наместо дативната 'ѝ': **три јуди самовили ... да ја вел'ат**: и **б.** употреба на номинативна форма наместо вокативна: **да ја вел'ат: "момичка, мила хубава"** (м. да ѝ вел'ат: "момичко, мила хубава") [V,PM,218]; односно без траги од назализмот: **порắча*** ~ *га ви́де мăжо и́, ча са чýди, пáк га порắча: "сакăн жéну, млóгу да са чуваш да не кáжиш на нéкој!"* [V,PM,30]; и: **порача** ~ *порача на жената му, неговата пушка да га не продаде́ на друг авџиа* [V,PM,40]; ~ *маштеа хи, като видела толко руба, каскандисала и утринта, като сја научила, у-де хи ја, пратила сојăтă си дăштерја да пасе оловето и хи порачала, да идјă на нози мјасто* [V,PM,286]; **2. – (сă)** 'се договори' ~ *сă суби́рат ш'и́ч'киту ут дванájситу аратли́ци, сă пурăнч'аха ... да пójат за дрăвá* [MS,t,48].

порăнчова impf 'дава порака, искажува желба' ~ *и утрината стана чилиби Теодорак да ходи на цăрквата, хем порăнчова на жената му, вел'ајке: "динеска, жену, да стори́ш манџи харни, ч'а ки излеземи на трифирич дур на Караборун!"* [V,PM,166]; и: **поранчова** ~ *тогас тја фашта, на един сандук клава сестра и́ отдол, и отгори клава имани и алтуни, и му поранчова на арапинот: "сега как за го здигниш оттука сандукот, хич да не си починиш"* [V,PM,235]; сп. примери без назален призвук: **порăчова*** ~ *пак тојнака, што слушиши на земјата што са чини, и чул така, кога ламјата порăчоваши на неин бăрзоходец* [V,PM,45]; ~ *ох, ами кога виде така она мома, каква душа имала ацеба, да гледа сестра и́ обесена и нејн живот доврăшен, и оно деф да порăчова така: "мари, ету ти кажувам, ошти едноч татку нема да видиш ниту мајка!"* [V,PM,62].

порăчува* impf, в. **порăнчова** ~ *л'у сегá ти порăчувам: ету тóлку пари ти остáвам, толку стока, ниви, лозјá, бахчи, кăшти, олóви и другу, што и́мам фрéт ... да си отвóриш óчите, сос ум да си врати́ш* [V,PM,7]; ~ *боса мома река прегазила,[шо и зела ду два златни српа,[да нажниje росна дитилина,[да наране јунакова којна,[ем гу ране, ем му порачуве* [ТГ,164]; и: **пурăнч'ува** ~ *на иди́ну ж'ината-му пурăнч'ува: "да ни гл'éдаш', мăнџ'и, млóгу скăмпа ґулн'ýк, ýтр'ą за сă нájди пóскăмпа"* [MSt,47]; ~ *нóс д'ён' му пурăнч'ува на ч'убáниту: "ýтр'ą сабáлин, кутрú за дój да навúка на кóзит'ą, тут ед'énсăнăс на кýчантáта н'éка гу изидáт!"* [MS,t,17]; ~ *хóж'да на кáфинéту ... с'éднува на карéглата и пурăнч'ува иднó кафé* [MS,t,83]; **2. сă пурăнч'ах** 'се решив' – според Малецки [MS,s 94]; пологично: 'се препорачав'.

пос'áj pf 'фрли семе на обработено, изорано земјиште за да никне – посее' ~ *пуштúли го курúро до-дóма. Жéна-му вúка: "На-тáа нúвичка, вúка, ójдé, сварú снóшти ченúца, па-ójдé да-га-пос'áj, вúка, да-га-зарúи". – "А знáм, вúка ác дéка-е нúвата"* [ЛС(К)123]; и: **пусее** ~ *"ним ми раздигај јадови,[јадови моји дертови,[чунки са малце мојите,[а што да правум и сус твоји?" – "Хеј, море, лудо и младо,[тури ги в десна пазуха,... изорај рамни дворове,[пусејај моји јадуви"* [ТГ-,100] – заб. треба:...'*моји јадуве*'.

посака pf 1.'побара нешто' ~ *царјут пак посакал от катарџиа да му докара педа човек, лакот брада да има. Тогас тојнака отиде на жената му, га вели: "мари жену, царјут сака да му најда педа човек, лакот брада да има". Тогас жената му му вели: "за това гајле бериш? Това е нај-колајна работа"* [V,PM,80]; ~ *еднó дéте и еднá сéстра зéли едúн вóл и отúшли на-ормáнăт. Като-отúшли тáм, го-заклáле на вóлăт. Дошлá мéчката и посакáла мéсо. Тúе му-речéли: "Ако-ни-дáдеш еднó мéче, ќи-ти-дáдеме мéсо"* [ВС(Гр),294] – во текстот среќаваме употреба на предлогот на во служба на директниот предмет: го-заклáле навóлăт (ова особеност се поврзува со ароманско влијание); и: **пусáке** (**пусака**) ~ *они вичерале и сакат да легнат,[тоги што си веле Стујанува мајка:["Земи си, Стујане, зилен бардак вода,[да не ти пусаке младата нивеста"...[јоште глăтнувајќи и душа си даде* [ТГ,99]; ~ *му-тикнáло д-óде уплăнúнăта дéка тăрлăта дă-пусáка уд-уфчáрите дá-му-дáдăт мáлку биниúца зă-дă-сă-нăпúе* [ДК152]; ~ *му-сă-мóле: "Амáн, мúла лáмичке! Тă-мóл'ăм, уздрáви-ми-гу сúн-ми. Тáа нивéстăта вéќе шéта, шéта, нé-гу испýл'ва сúн-ми ич'". – "Е, сéга, зă-тфójто átăр ќи-ти-г-уздрáвăм. Ќ-ójш ќи-му кáјш нă-сúн-ти тóа: Оти ми пусáка нóгу пáри, му-вéле, мă-нăл'ýти"* [ДК,123]; **2.** 'побара девојка за жена' ~ *пре блазе ти, бела Јано,[пре блазе ти на тебика,[как си растиш, бела Јано,[ем сус мајка, ем сус татко,[миґу девит милни братја,[ја пусакал бела Јана,[ја пусакал – млади Стујан* [ТГ,201].

по́сáкан* adj 'се кажува за оној што ужива повеќе симпатии отколку другите' ~ *бил бóгат чов'ák. Кáко го вúкаа сáмо úмито? Тóа во кнúгити го-пúши, вó царкóвни кнúги. И имáл дéват сúна, а-нанájмáлкиа, сéкое нájмáло е пóсáкано, а-онóа вр'áме бúли óфчáри* [ЛС(К),110].

по́салáм adj – комп. од **салам** 'добар, убав' ~ *нúа сјáа нéјкиме дă-фáтме тук нéкаа пóсалáм кăшта, мúслиме дă-сă-вăрниме пák дóлу. Сéдме тáм нă-мирáта. Арно-ама видéме, прăвидéме сă-бутнáме уф-ádна вирáн кăшта* [ПК,2(Ним–261)].

посат* m 'оружје' ~ *на мајка му пак вели: "ами мале, ко татко ми беши авџиа, дека му са пушките и другите посати?"* [V,PM,41]; ~ *влезе аф халету да си турни водата Дили-Димо, најде време, си сотвăрза рăцúте и, кату излезе вăнка, сос един јумрук утепа един џелатин и му зема посатите, и сос онúа посати утепа повики от хил'ада душа* [V,PM,66]; и: **пусат:** ~ *елбет су то пусат они шу гу имиа тогај: пушки криминлиј или су капцули... можиа сăл да-ј заплашат на дивите прасијна* [МЕ(Р),77]; ~ *рăбојтăте сă миниј: му сă зе пусатут (немă*

изим дă носăт пушки и кăлăчки а ками и револjă пăк дистур) [ME(P),88].

посестримка* f 'пријателка, другарка, блиска (како сестра); **посестримките помагаат на свадба'** ~ *татковото му имáни около две-три годúна гу продадé, гу изjáди сос побрáтимиту му и сос посестримкúте: тој останá кату прóсик гол* [V,PM,7]; в. **пусестрима**.

посечи pf **1.**'убие со нож' ~ *и заеднóч jурoдúса на врăх т'áх и посéчи от нúх осомúна* [V,PM,21]; ~ *на брjастот имало едно гн'аздо от тези гол'амите пилциja; змиата сакаши да ги изjади. Тој как виде, така извади неговата сабjа, ja посjачи змиата, ja оклава* [V,PM,222]; ~ *хајде дошло врéмjа да úдат на бáн'ата сос други мóми, и детето сос тjáх. И като застáнало нá вратата, заспáло, пáк ќосéто го пóсечи сос нóжja и са скрúи* [V,PM,258]; ~ *тогај дjадото му вели: "хајде, сину, да ja објасими нивjастата, да ja делими пу половина". Тогај фати дjадото, ja објаси за една вăрба на дол глава, та зема остра сабjа, здигна рăнката да ja посечи* [V,PM,175]; ~ *малкото дете источи неговата остра сабjа, да еднош jурудиса на врăх ламите, достигна само две-три посечи; другите как видоха, ча за си изгубjат животат си, фатиха да бегат* [V,PM,225]; **2.** – (са) 'почувствува голема немоќ' ~ *и заеднoч фатиха двата да бăлват, и кату бăлваха, от неговата уста излеваши грах, а от царицата бăклава. Тогас тојнака вика на царjут: "скору ела, царjу, да видиш, кој jади баклавата!" Царицата от бăлвани млогу са посjачи и са чини кату полумăртва* [V,PM,61].

посин adj, орр. на 'мрсен' – домаќинката за празникот *Бăдни вечар* приготвува: *посна сарма* (= сарма без месо), *суке сарлиja, кисела каша* (од брашно и оцет), *сусамница* (= баница со сусам), *фасул'* (сите јадења се посни) [ТГ,81].

посúнето n 'дете доведено во семејството од друго семејство, но го чуваат како да е родено тука' ~ *И-гo-дáли на-тúa тaргóфцити. Таргóфцити нa-кój кa-гo-зaнéсaт, гo-зaнéли нa-цáрo, нa-фaрaóн пoпрáo. Нéмaл д'áца. И твá д'áти порáснaлo, áмa билó мнóгу мýдро, úтро. А пoштó пoсúнетo детéтo, нa-фaрaóн женáтa, сега женúти, знáчи мнóгу билó ýбaво, кaкo си-зaл'ýбилa у-нéгo и-гo-нaпáѓa сегá* [ЛС(К),110].

пóсип m 'брашно со кое се посипуваат корите кога се сука' ~ *дă-нé сă-лéпат кóрте турýв-си пóвиќе пóсип. Има бăшкá пóсип зă-баклăвá. Он éj ус-ирмúк, шикéр и урéе* [ПК,2(87)].

посипа pf 'посоли нешто ситно' (пр. брашно), в. **пусипува** ~ *по грозди време и собрала една кошничка грозди, и со една игла зарната ги дупиши и на дупките дребна отрова посипа* [V,PM 213]; ~ *лáмjата са оплáши и гу избăлва цjáл човéка, áма умрjáнт. Тој га вéли: já го уживéвам, já сéга ти зaкóл'увам!" Лáмjата úмаши éднó шишé жúва вóда, земá, гу посúпа мăра нá ýстата; човéкот ужjувjá* [V,PM,145]; ~ *јазе ки ти донесам на тебика едно шише жива вода. Кога ки умра, – зашто мени ки ми закол'ат, – тогас тинака живата вода да ми посипиш: јазе ке да ужјувеам* [V,PM,98].

посирумаф* adj, opp. на 'богат' ~ *уднăтре имája: тримój, удáj, чăрдáци, мутлáци, ќирáли, мусáндри и дулáпи. А уднáдруф: гулéми двурój, ăрój, пујáти, кучúни, плéмни и гулéми ăмбáри. Имája и пóсирумáсите, áма нé тáка* [ДК,154].

пóситн'ạ (< посетне) adv 'подоцна' ~ *пóситн'ạ пруминá идúн ч'убáнин ... и си р'éч'и: "милúч'ка сфитá Бугурдúч'ка си сл'áла и ти на зим'áта да ш'éташ'?"* [MS,t,23].

поскăпија f 'кога животните трошоци растат, скапија' ~ *имиш чино син за жинејне,[жени си го, чино, ваја јесин;[ваја јесин, чино, јефтинија,[ја ду друга, чино, поскăпија,[чиница је чино, кăкличава,[ракија је, чино, шпиртил'ава* [ТГ,370].

по-скору (и: **поскоро**) adv 1. 'побргу' ~ *ти са мол'а по-скору да ми пушташ писма, за да си научам здравјето ти* [V,PM,48]; ~ *арисах си мома, мале,[јуд сред горна мала,[баш на лева страна.[Иди ми ја сакај, мале,[дал ки ми ја дадат,[ако ми ја дадат, мале,[постој, пуглидај ја,[ако не ја дадат, мале,[поскоро да дојдиш* [ТГ,50]; ~ *глéдме кóл'те тувáрини: клăдéли пу-нéкоо врéјка брáшно уфнăтре, пу-адúн јургáн, чéрги, кутéл и дă бéгат. Нáс ќи-н-устáваа. А -а, гутóви, нéма врéме дă-нă-бăркăт, дă-нă-чéкат. Вујнáта тăкá óде, гóре пóл'то... глéдме адúн бăлгăрски вујнúк пут-кáмăнто тáм, сă-тýле. Они адни́ тупчúнка пýкат, и ни вéле: "Бигájте пóскóро, глидájте дă-избéјќте"* [ПК,2-(Пос–290)]; ~ *тој им вели: "на царјувут син ја оставих, да ја чува. Ајди, карај поскору да појми, ча пот ругузината има една дупка; оттамо излева един џадо: ако излези, да знајш, ча ја зел"* [V,PM,233]; ~ *му дадé ú еднó пéро и му вéли: "на ти товá пéро, да гу гóриш нá вóгино да ти дóјди едúн хáрин кóн ú да гу вјáхниш, да úдиш поскóру нá цáрјут!"* [V,PM,143]; ~ *излизé уд-вóта, сă-истрисé и сă-спугнá пу-лисúцта дă-ă-фáте и дă-ă-удáве, óти гу-излăжá дă-му-сă-скинá пáшкăта. Лисúцта дрýм! Бéгели, бéге, вăлко пу-нé, и á дă-ă-фáте, áма óна пóскóро бéге* [ВК(Пат),286]; **2.** 'неодамна' ~ *Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката, да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от. Да му ричé на нéго: Оди си, мúи си. Кумшúити нéгови, и дрýзи шо гу знája пóскоро óти бéши слéп, вéлеа: Нé и вóа шо сéдиши да прóсиши?* [MV(K),258].

пóсл'ạт adv **1.**'после, потоа' ~ *"хájдибé Ќел'éш'! óш'ти тýк си?!" "é, ш'тó да прáв'ạ, такфóс халáт ми дáди цáр'у и јас за си дójда пóсл'ạт"* [MS,t,36]; ~ *царјув син отиде, га вели: "е побратими, динеска ке да са укачими на јабăлката, да јадеми јабăлки, туку тинака напрет ки си укачиш, та јазика послет"* [V,PM,71]; **2.** 'назад' ~ *за вéзма аргáтиту и стрăпувéту и паламáрка и за ж'énат; идúн за úма пóсл'ạт, шу завръзува снóпиту* [MS,t,66]; ~ *те как видоха, ча послат идат мајка му и татко му, детенто вели на сестра му: "мила моја сестру, да кладеми тука бричот, и Бог да даде тузи место, тези камини бричови да си чинат, да не можи ни човек да промине приз тука, ни добитак"* [V,PM,240]; **3.** изр. **зема на послет** (= кога некој некого следи) ~ *и кату вечерјаха таму, царјут и лалата заспаа, и тојнака запал'ува фенерчиту му, изл'ава на лагăмот. И лалата си*

разбуди оно саат и гу зема на послет: ајде-ајде, отиде добро халваџиче на лалавата кăшта [V,PM,57]; ~ *дека са чудиха, ету најмалкото дете отстрешта. Тогас кату арслан са метна наврах змиата, та извади негова остра сабја, фати комат по комат ја стори змиата. И така гу земаха детенто послет и отидоха сички, си собраха наедно* [V,PM,231]; в. **напóсл'ạт** [MS,s,87].

пóсл'ạд praep 'по' ~ *"ш'тó да прáв'ạ!? такфóс халáт ми дáхти, тузú гу пáт'ạх и јас за си дójда на пóсл'ạд вас"* [MS,t,35]; ~ *кату отговорихa така просициту, хајдутот чул сичко, сетни се послет него ходиши, го ловјаши да му везми капата на просекот* [V,PM,**188**].

после praep 'по' ~ *после ручокот тресноваши трохите от софрата на морету; да јуде си научиха три малки риби, дохождаха тамо. За ден тој кату глендаше рибите, как јадјаха трохи, сиир му са праиши* [V,PM,169]; ~ *пóсле н'áколку дéна стигнáли на едúн балкáн, нéтри на еднá гóра, штоту сал еднó нéбо са глéдаши* [V,PM,27]; ~ *га зéма рúбата, киниса да га закáра на домá му, и богáтиот пóсле нéгу отúваши* [V,PM,17]; ~ *пóсле мăра врéме богáтиот си разбол'á тéшка бóлка, гу зафтăкна гăрло* [V,PM,17]; ~ *и пóсле двé-трú саáти грăмиш са чинú на небóто, паднá тéшка мăнгла* [V,PM,24].

пóсле adv 'потоа' ~ *зăпрé вујнáта. Кăт тúй гулéмте дăржáви сéгичка шо дáват кумáнда, тăкá зăпрé вујнáта. И кажáа пóсле: "Кój сáке да-с-јóде слубóдно-ј, дă с-јóде дóма, рóднуто мéсто" И нúй стујáме петнájс дéна, пá нă-мóж сă-рéшме с-јóдме* [ПК,2(Мор–218)] – уште еден случај на употреба на перфективен презент: **нă-мóж сă-рéшме.**

после pf (< постеле) 'стави покривка врз нешто, односно направи тоа (нешто) да биде покриено', в. **постила** ~ *сака да чини удаја и да после от фил'ут кожата* [V,PM,42]; ~ *тạкá ќи-нáпрạјми в-еднá сóбạ висóкọ кạт-нạ-крéвạт, и-ọзгóри ќи-пọстéлими б'ál чạршáф и-ќи-нафạрлýвạми лúстạ ọт-цăрницạ кạт-ќи-изл'áгạт цăрвитọ* [ЛС(К),136] ~ *хем пуснал еден човек от четирисете, хем му рече да му кажи на царјут, да постеле от скалата дур на филдишната одаја сé маргарит, да така да изл'ази нивјастата* [V,PM,173]; ~ *му вели на цар'ут: "харну ти докара авџиолиа таја кожа,... да направиш една удаја и да га постелиш"* [V,PM,41]; ~ *зема детенто от дјадото остра сабја, да јутиде на царскиј конак. Постела момата, ја тој ја вели: "моми, за мене друга постел'а да постелеш"* [V,PM,175]; ~ *тогас негов лала стори тертип, аскерот опрегна и кучиата сос четри кон'а бăрзи. Постелаха нетри у кучиата сè златни постел'а, фати царјут, са прости сос царицата и вјахна на кучиата* [V,PM,210].

последи pf 'тргна да оди по некого, да го следи' ~ *тогај дјадото му и рекла: "немој хождаш, јуначе, на панагирот, туку ела с мене да ти зан'а на еден пазар, да добиши харно!" И детенто послуша на стариот и го последи него. И ходејќе по тука, по тамо, јутидоха на една гора* [V,PM,174].

послинта adv 'потоа, после' [ПД(131)].

послуша pf 1. '(не) прифати нечиј совет, односно (не) се согласи' ~ *она му и рекла: "сакăн брато, да не пиеш от таја вода, ча ки си чиниш елин!" Тој на сестра му не послуша, туку и пил он тамо вода, и заеднош са чини елин сос големи рогови* [V,PM,240]; ~ *тójнака не послушá на гóлојут, што му речé, тýку еднóч стóри ниéт, киниса* [V,PM,21]; ~ *тójнака не послушá, останá тáмука; и брат му гу остави и си отúде на домá му"* [V,PM,28]; ~ *и не ми остáвиши да úдам сос óнај трагóвец, áма јáзе не послýшах на тéбика и отúдох* [V,PM,16]; ~ *му вели на нејн мăнж: "ету, глендаш тиа калугери, што шетат по тука? Наши л'уди са. Татко ми ги пусна да на терат". Сакин да не излезиш по вăнка, да тја видјат: за ти познајат, та сетни лошу за патими". Тос не и послушал* [V,PM,238]; **2.** 'слушна нешто (за кратко време)'; ~ *тугáс фáти киман'éту да гагарúса. Сă запр'á мрăва на скáлата и гу послýш'а* [MS,t,27].

послýшјова* impf, в. **пуслушува** ~ *и тогá чјол'ака зе парúте та стáна гол'ам и зингúнин на сúчките. Штотó бе тóлко испáднал, тóлко млóго стáна зингúнин и пăрф, сúчки на нéк да са пúтат и да гу послýшјоват лакáрдиетá му* [V,PM,263].

пóслăбóдно adv 'кога нешто се врши без притисок' ~ *тувáрна, азăр, кóлта с-јаа-устăвúме, тăкá избигáме ус аднá дýша. Ус-житвáрски рýби, кăквú бúли, ус-тăквú с-јóдаа чувéцто, ус-дрúпуви рýби. А дрýзи сéтне нă гóре, шо бигáа, ká-с-утвурú бојо, пó сă-нăбăвúа, пóслăбóдно си-зимáа шéј* [ПК,2(Иц–282)].

поспúе pf 'спие малку' ~ *и тójнака, кату ориши млогу саат, са умурú и отúде, легна пот крушата мăра да поспúе* [V,PM,30]; ~ *и как кинисаха, хождаха на пăнтјут. На едно место беха седнали да починат. Момата полегна на неговото колено, да поспие* [V,PM,192]; ~ *дојдоха на самовилцката река. Тамо имало млого хубаво место зелено, и легнал попот малко да поспии; пападјата седјаши тамо. Дека седјаши, дојдоха две змии, да фатиха тамо да са борјат* [V,PM,216]; ~ *мајка му му рече: "Ил'у сину, тој занаат останалу от башта ти, ти да го не зафатиш!" Он мајка не послуша; стана другио ден па отишел на полету да лови. Пак лов не добил и седнал одол една вăрба под сенката; полегнал да поспие* [V,PM,170].

посрамин* adj 'кога некој чувствува срам, засрамен' ~ *царјут поверува харну, ча тој е негоф син, гу зема заедноч, гу облечи сос царски дрехи и му вели на лалата му: "ej лала, ej лала, иди на дома ти да чиниш зап твојта кубила, да си чинам зап мојто жрјапче!" И така лалавата мома остана посрамна, пак младоту халваџиче царјуво дете са познало* [V,PM,58]; и: **пострамин*** ~ *му вели на татко му: "и јазе да пода, тате, та да видими, как за стани таја работа!" И татко му му даде изин. Отиде и стреднојут син, и на него така му стори водинчарот. И тој са вăрна млого пострамин на татко му* [V,PM,201]; ~ *тогас нај-малкојут и рекла на татко му: "е тати, двата ми братќа отидоха на водиницата, пострамни са вăрнаха. Сега рендот дојде на мене, и јазе да пода, от рент да изл'а". Фати*

нај-малкојут син, стори сам един товар мливу, товари на кон'а, отиде на водиницата [V,PM,**202**] – во контекстот го имаме примерот, што ги довел во заблуда поранешните истражувачи на долновардарските говори, во врска со нарушената конгруенција во случајот: **нај-малкојут и рекла на татко му,** што ја третираат како резултат на развој (вокализација) на крајниот **ѣ** во **рекълъ**. Ние веќе укажавме дека се работи за нефункционирање на категоријата род; поопширно в. во граматичкиот дел.

посрáшно adv 'кога се случи нешто од кое човек може да се исплаши' ~ *и са небјéто заóблачи за да фáти дăш, и са залăска там на еднá бáрчúна, и са евúха два оганjé и ... погăрмја оште аднăч по-срáшно, и вúде, чи адúна óган дúгна са, та пáдна фаф полéто, фаф адúн сác* [V,PM,261].

посрештне* pf **'пречека, сретне'** ~ *На врăштането тој нихтјал да ја прибăрка, ами терал мјасто тјасно да најде, за да можjă да ја прихрипне... и си останал ч'ул'ак. Тога утишал дома си, жената му го убаво посрештала* [V,PM,286]; ~ *та зел ќосéто на дéтето дрéхите и кóн'а и, като стигнáли блúзо прú касабáта и фл'áли да посрéшнат на визúрја дéтето, покáзал са ќосéто чи тój му е сúн* [V,PM,257]; ~ *като стигнал дома си, тја като как напреш изл'ала да го посрештне и да му фати коно. Пак тој, нал'утен, искарал сăбjăтă си и сă мăчил да jă убиjă* [V,PM,281]; ~ *Граждането сă ч'удили, как таков цáрски ч'ул'ак шта кондиса в такавă кăштă, в котрă саде мăжо си-бил и затова на другă кăштă натакмили хи кунак и изл'азли да jă посрештнат* [V,PM-,282]; и: **посретне:** ~ *сегá ги-нóсат итúа парú шо-ни-бáа варнáти инóсат и-дрýги парú пá да твáрат да-зéмат. Истo прáj óн-па... Ги посрéтал фúно, твá, онóва, и-тúа парú ги-врáт'а* [ЛС(К),113].

пост m 'чин поврзан со религијата кога верниците, во одредени денови, поврзани со некој празник не јадат мрсни работи, а во одредени денови пак воопшто не јадат' [MS,s,86]; ~ *Кóлко врéме? Ими já лáги. Ут кá бигáме, рéчи тó пóстот уjзвăрвéме, бугурój-чќо: пóс. Бугурójчќо: пóс гу-jзвăрвéме и си дуjдéме на-вáки, спурти Бугрójца. Бугрójца лижáме уф-Крéсна, кá úдеме тýка* [ПК,2(252)]; ~ *пáлај на стрéдно пóст при Вилúгден, на трúти нидéли ут стрéдно пóст* [MV(K)294]; ~ *илим Исус гу фатú ут рăката, гу крúнá, и он станá. И ка флизé уф кýка, Ученúцити му пúтаа на нéгу: Оти нúа не можáми да гу извáдими? И му ричé на нúх: Вá рăѓа су другó нúшто нé и чирé да испáдни, тукý су мóлба и су пóст* [MV(K),285] – во текстот имаме проширена употреба на предлогот **ут** наместо 'за': **гу фатú ут рăката**; втората дијалектна посебност е во употребата на кратката зам. форма за датив **му**, наместо формата за прав предмет 'го': **Ученúцити му пúтаа на нéгу**. Сп. уште: **Велики пос**, или **Виликденски пос**, односно **Вилидинскăjу пост** [ПсС(З),64]. Верување: **Вилики пост** трае точно седум недели. **Вилики пости се** строги пости. Нема да се омрсат дури и болни луѓе. Мнозина првиот ден од Вилики пости ништо не јадат и не пијат – за да им се испостат цревата, а децата и бабите **тримират**, т.е. ништо не јадат до среда наутро [ТГ,13].

пóста f 'дел од нивата што го зафаќа група жетвари кога жнеат' [ТГ,-336]; ~ *кóлко шо ки зăфáтăт нă едúн пăт* [ПК(Мор)]; в. **постацúја**.

пòстáна pf 'бидна' ~ *ас не зéвам нúшто, já-гò тестáмéнто, нá-тук-е, já ќи-гò-дàдéме уф-бáбàта. Имà и-тú да јàдéш, и-ác, и-ќéркàта. Ас сăм зéт, гòтóвò, тú м-испрáти, вúкà, и-зéт пòстáна, шó-ти-и мăкà сéгà* [ЛС(К),126].

постане* pf 'се измори' ~ *и карталите заеднош гу земаха наврăх крилата им и фатиха да л'атат с него тăкмо три дена и три ноќа, до там постанаха* [V,PM-222]; ~ *тогас царјут му вели: "побратими, сега и двата да ходими, ке да постаними, но нади јаика да ти вјахна мăра, и сетни тинака пак ми вјахнуваш мăра – така да гу извадими* (пишува: 'гузизвадими' – печатна грешка?) *то јукуш!"* [V,PM,54]; ~ *óнúа хизмúќáри, сóс десетјá магáрита товáрени,* (пишува: 'говарени' – печатна грешка), *прáв пăт кату úдиха, тиúса едúн азмăк нá пăтју, от тáм удрúха магáритата да проминáт. Кату ги удрúха аф ázмáку, четритјá магáрита, кату бéха слáби, постáнаха* [V,PM,114] – присуство на архаичната наставка за множина кај именките од ср. род **-ета**: **магáрита** (< 'магарета' – со редукција на неакцентираното **е** во **и**); и: **пустани** ~ *и сéднăл тáму нăтá дă-почúне стáрјут. "Сéдни дéте, му-рéкăл, дă-пучúниме". Стáр чóек. – "Оф!", стóри кóга сéдна. Оп, уд-дýпкăта излéга иднó. – "Шó мă-вúкăш!", вéле. – "А бе, кáко тă-вúкăм, вéле. Јáска пустáна и "óф" стóру"* [ДК,140]; ~ *Уфчáрте гупричикáле, му-дáшле кóлку сáка дăсă-нăпúе бинúца и идну-гулéмо гăрне зă-дóма. Ама пăту бúл плăнúнцки и дилéку и пу- стáнăл. Нóси-гу суидна рăка – пустăнáла, нóси-гу судрýга рăка и дрýгăта пустăнáла* [ДК,152]; ~ *му вилú: "пýстај, пóпи, ут млóгу пијéни пáдна"* [MS,t,69].

пóстаџ'úја m 'тој што носи писма, поштар' [MS,s,87]; сп. **тахидрóмус**.

постацúја m – кога се жние нивата се изделува на делови како ленти и секој дел што се жние одделно се вика **поста**, тој што почнува прв да жние, ја определува постата и го држи правецот, за да не стане постата некаде поширока, некаде потесна, тој се вика **постацúја** (*кóји сече поста)* [ТГ,336].

постелан* adj 'кога нешто во тенок слој е распослано врз некоја површина (рамна)' ~ *на скалата го беха ч'акали до хил'аде душа, хем от скалата до неин конак беши постелана сè многоцен камин и маргарит на земјата* [V,PM,172]; ~ *кáк вúде цáрјут Кира Мáргини конáки, чýдум са почýди, и, гá излезé Кирá Мáргу, ги досрјáти сос млóгу ихтибáр нивјáстата и зéтјут, га кладé нá еднá удајá, постéлана садé у злáту* [V,PM,-140]; со редукција: **пустилáн** ~ *утúди гóр'ą ж'инáта, му пустилá идúн јатáк за да си л'éгни. Исл'ázи дóл: "áку ви сă спú гóтуву ју гóр'ą пустилáну!"* [MS,t,37]; и: **пуслан** – кога се спремаат за спиење, долу на земјата има *пуслано ругузина,* а врз *ругузинта* некои ќе постелат душек полн со стари крпи и памук [ТГ,22]– материјалот е регистриран во селата во Гевгелиско, но поодамна.

постéлка* f, в. **пустел'а** ~ *сиромáхот отúде нá домá му, вéли нá женáта му: "áди жéну, сегá нúа кé да сéдними нá брáтовата ми кăшта: сóс кутúјката трáмпа чинáхми". Женáта му му вéли: "áми тúа*

постéлки дéка ки ги остáвими?" [V,PM,149]; ~ *тогас вели Половингäзју: "така не е научен тојнака да спие, ами сака постелка пäлна сос алтäни, перница сос злату, та така да спие"* [V,PM,103]; ~ *и л'у отидоха аф царските конаки, царјут и викнал двамина л'уди и им рече да испастрјат при неговата удаја една удаја, и они заедноч земаха метли, изметуха удајата, га послаха харно сос постелки царски* [V,PM,64].

пости impf 'кога верникот не јаде мрсни работи (во одредени денови пред големи празници)' ~ *вúа си мóлиши: Гóспот, испóлајти, шо нé сам катý друзити л'уди, лóши, крúви, пýшти, já кату вá јумбрукчúата. Пóстам дваш на нидéл'ата, сáто стóка шо úмам дáвам на дéсет иднó* [MV(K),280] – во случајот вокативот се изразува со номинатив – **си мóлиши: Гóспот, испóлајти** (м. 'Господи') ; ~ *и аку не пруштáвати на л'удито кабаáтити на нúх, нúто Тáтко вáш ки ви прóсти вáши грéхови. И кóга пóстити, нúм да си чúнити катý óпаки жáлови, шо си расипýат лúцито нúхно, да си пýл'ат на сфéтут шо пóстат* [MV(K),282] – во текстот посвојноста се изразува описно: **на них (кабаáтити на нúх)** м. 'нивни'; сп. обичај – за празникот *Крстовдин* се пости строго, не е дозволено да се јаде ниту зејтин ниту *шарлаган*, бидејќи *са посте за крс.* Попот оди по куќите да *свети вода.* Жените земаат вода од котлето на попот, од *светата вода* за *нов квасец фашќајне* [ТГ,24].

постила* impf **1.** 'мести постилка' ~ *по вечерја зема она дјатенто нејно, отиде нетре да спии, па него му постила вунка, зашто беши лето* [V,PM,163]; ~ *си собраха на трапезата, јадоха, пиха; стана ламјата постилала дјушега, перници, за да легнат да спат, та тогас чинии хесап да ги изјади* [V,PM,103]; ~ *пустúлам килúм'у, кривáт'у; ја пустúлам трáпизáта* [MS,s,94]; ~ *з'éва ч'ýлуви и сиц'úм'ạ и синдýку ут динћáсувáниту ... и пустúла ч'ýлу на синдýку* [MS,t,5]; **2.** 'става нешто (во случајот послужавник, табла)' ~ *тогај за седнат сички, му вел'ат говорјат: "чистита ви сватови" и од двата страна. Тогас за постилат тавла отпрет них от дивојкините страни, и бл'уда с ririф, за фатат да пиат ракиа...,* (в. **после, пустеле**).

постил'ак m 'она врз што се спие', в. **пустел'а** ~ *от ка префäрлил вагичката, на мужел вике да оде пу него. Други пäт си пофалил царут душегут (постил'ак). Братјата пофалиле Алатувут инди, бил поарин* [V,PM,272]; и: **пустил'ач** ~ *појде лудо с-една риза грозде,[појде младо с-една риза грозде,[да излäже мома црнајока,] да ја носе јуф гора зилена,[тамо они век да си векуват,[пустил'ачут – кујун детелина* [ТГ,51].

постилане n, в. **постил'ак** ~ *и фáф сарáе фнéтре така сú свáтешја и данјá и нашјá, и нúшто ни липсовáшја фáф сарáе нúто óт едéне, нúту от пúане, нúту о(т) дрéхи за нóсене, нúту дрéхи за постúлане* [V,PM,259].

постои* pf **1.'причека'** ~ *тој му и рекла на хизмúкарот: "постој, почекај ошти малко да са шетам". Как отиде приз една чаршиа да са шета, промина приз царскиј конак* [V,PM,238]; ~ *му вéли бáбата на нéгу; "пóстој тýка тúнака! Јазе ки*

извáдам жéнски дрéхи да си приméниш и такá да ти зéмам нéтрика!" [V,PM,9];~ *арисах си мома, мале,[јуд сред горна мала,[баш на лева страна.[Иди ми ја сакај, мале,[дал ки ми ја дадат,[ако ми ја дадат, мале,[постој, пуглидај ја* [ТГ,50]; ~ *и му дават алтунот, и тој го и видел и му вели на човека: "постој тука, јазе да пода дур на дома ми, да зема пари, да ти расипа алтуно!"* [V,PM,188]; ~ *мọмá му вéли-гọóри: кó си ергéн, пọстój, чáкај,[дạ ти дáм кáткạ мáшạнạ; [кó си жéнен, глéндај си пáнтју,[глéндај си пáнтјọ, скрáши си врáтọ!"* [ПсС(З),74]; **2.** 'остане нешто некаде за кратко време' ~ *и рекла на жената му: "Мол'ă ти că, дăштерју, нека постои това сăндăк дома ти ду утре, чи шта ида на једно мјасто, та ма је страх"* [V,PM,280]; ~ *ја нусиле јуф кулиби,[јуф кулиби пра трлото,[малце време пустујало,[малце време пред вичери,[си пувиде млади Стујан,[си пувиде дробно стадо* [ТГ,103]; **3.** 'егзистира, го има' ~ *и ќи-кáжум, óти читúристóтини гудúни пустóт русăлúјте. Дýри пéјсе и пăрва гудúна тúạ óра, пéсни, русăлúјцки, ги-јскăрáме уф нóти. Сăдумдéсет и пăрва гудúна гинусúме уф-Зáгреп, că прăсликáа и русạлúцките, мăкидóнцки óра сăчинúа уф-дукумéнт, уф-нóти* [ПК,2(Крец–305)].

Постол top. 'име на населено место во Ениџевардарско' ~ *и него ки гу зем или ки гу пуштам (демек ки му платам пăтните арџови) на Постол за јдно видувајне...* ~ *Постол се наогја на иден рид шо јаваш-јаваш се чина по нисук ут кăда-ј селто* **[МЕ(Р),70]**.

постолцки* adj 'нешто што се однесува на името Постол' ~ *он ут селто не, ама ут постолцкјут синур можа да са вида* **[МЕ(Р),71]**.

пóсустрáше* pf 'многу се исплаши' ~ *кá ọ-зăпăлúạ Кăлúнуво, ác тáм бúх. Уддéх Кăлúнуво нă-гóсте дăпусéдум. Тугáј стăнá тáа чýдба. И нáште тéпăт и Тýрџте тéпăт. Адно-врéме Тýрџте пóсустрăшúа* [ВК(Мал),289].

посăрнен adj 'несреќен, поцрнет (во случајот кога некој е во лоша брачна врска)' ~ *мọмá му вéли-гọóри: кó си ергéн, пọстój, чáкај,[дạ ти дáм кáткạ мáшạнạ; [кó си жéнен, глéндај си пáнтју,[глéндај си пáнтјọ, скрáши си врáтọ!" – "Не сăм ергéн, нó посăрнен,[мáјкạ ми зелá невјăста,[хáрọ дрăмливọ, мóшне спáнливọ"* [ПсС(З),74].

пот f 'течност што ја излачува човек (или животно) од потните жлезди, има солен вкус'...

пóт' pf 'појди' (заповеден начин – 2. л. едн.) ~ *и д'ăт'ạтój бúш'и разбуд'éну, му вилú на н'éгу: "пóт' мáјч'ин-ти!"* [MS,t,17]; и: **пóц (си)** ~ *ти ги з'éвам кóн'у и рýбит'ạ и т'ạ пýш'там гóл, да си пóш'; пóцси că здрáви!"* [MS,t,41].

потамо adv 'надалеку, натаму' ~ *фати џарјут, кладе на едно далечно место една остра сабја и една тешка бозлугана, ги пусна и децата потамо, да ловјат* [V,PM,232].

пóте n 'сад од глина' ~ *стáрска дýма, мăлéчко бăрдáче* [ПД(120)]; од Солунско (кај Малецки): **пóт'ạ** 'сад од глина со рачка во кој селаните си носат јадење кога се отидени во нивјето по полски работи' [MS,s,17]; во Кукушко запишавме: **поте** 'чаша од чинго или глина, собира околу

250 грама' ~ *дóнцj-о тó пóттo, нă-пинцéрката-j, дă-с-нăпúм вóда* [ПК,2(87)].

пǫтéче pf 'се појави течност' ~ *змéо кажáл: "Чúм си-тú пóсúлен, зéми едúн кáмǫн, стúсни-го и уд-нéго нéка пǫтéче вóда"* [ВГ(М),272].

потискă (или **баскија**) f 'вид мрежа, предмет за ловење риби' – *баскијата е* вистинско мрежасто ѕвоно. Ќе се земат два *пăрта* во вид на полукруг, па најпрво ќе ги укрстат и ќе ги зацврстат еден за друг, а потоа ќе прицврстат околу нив мрежа и ќе се добие вистинско ѕвоно, кое од сите страни е затворено, освен одоздола, како ѕвоно – со него се *потиска* рибата' [ТГ,396]; ~ *тијă шо сакăт дă ловăт су потискă или су мрежи му плајкăт нă мајстурут нă кулибăтă кесим* [МЕ(Р),89].

пóтúх* adj 'помирен' ~ *Пá-с збрáме дистúна кăшти уд-Мурáрци, тăргнáме. Мóстут рăсúпин, тáм ájн мóс пăднáл, цилéзăн бúше, пăднáл, с-убисúл тăкá. Ejн друк úмше, óн нă-цéло дúдгнин. Едúн пóп уд-Владáта* (село на брегот на Дојранското Езеро, сега за жал во Грција), *тáм купúл нéка: кóличка, уд-Бугáрја, áма вóта гă-смутáла кóличката, гă-уткăрáла нă-ќóше, тáм пóтúха вóта* [ПК,2(220)].

пóткоф m 'ставање метални плочи на копитата од домашните животни' ~ *Глигóре, дубúцте ми-сă зăпóткоф, дă-j дóнцум?* [ПК,2(87)].

поткол'ани (са) pf 'клекна', в. **путкул'ава** ~ *тогас царскиј човек, кату ја зема нас мома, ... та трагнали за да идат. И тихиса приз мајчиниј гроб да проминат. Таму изл'ази царјувата мома на врăх мајчин гроб, са поткол'ани и фатила да плачи: "Ах мале, мила мале! Стани да видиш, на што кучка маштеа западнах"* [V,PM,275].

пóткфас m 'тесто со квасни габи што се користи за заквасување на лебот (пред да се пече)' [MS,s,87]; в. **кфáс**.

потмести (са) pf 'се тргна, се измести' ~ *му дашла един кат такăм руба, штото царјут не имал таквас руба, да така изл'ази пред царјут. И царјут, кату гу виде, стана прав со сичкиот аскер. Но арапинот ниту стана, ниту са потмести, зашто уклава ламјата* [V,PM,222].

пóтне impf 'се припотува' ~ *фăтúла дă кáжва. Му-вéле: "Јáс бé мăлéчка. Мájкă-ми ќ-úмре, măштéăта вó и вó ми-прáj". А măштéăта фăтúла дă пóтне* [ДК,145].

потон m 'покриен, но отворен дел на предната страна од куќата, голем ходник' ~ *царо нова сахат сă лăхало та излăзăл на потоно да сă расходи и, като видăл чл'ака, рукал го при нăг* [V,PM,289]; ~ *и рекла на жената му: "Мол'ă ти сă, дăштерју, нека постои това сăндăк дома ти ду утре, чи шта ида на једно мјасто, та ма је страх". Тја хи рекла: "Макар, бабо, остави го тук на потоно!"* [V,PM,280]; ~ *зела му дрехите, надјанала ги, и тивдил утишила ду едно равно поле, там наградила едни сарајă, на котри доварето били от голо злато, потонето от сăрче, и на сјакă камаркă светил златен свештник* [V,PM,285]; и: **пăтóн** ~ *кă-дујдé Пúо, ăднó Пúо, ăјдýт е тó, чýкăт нăпóртăта, нé-утвáра... Кó и-глéда чéтникут зăстăнăт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра ут-гóре супýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Утпăтóно фăтú дă-пýка...утвурúја óгин* [ВЕв,299].

потора f 'вооружена група што има цел да врши одредени задачи – потера' ~ *как зе хабер аскерот, отиде голема потора на Гумен-ца, ама Шабан-Гега избегна* [МС-(В),72]; в. **путера.**

по́точе* n 'мала рекичка' ~ *и сегá óдат, óдат. Сл'áгали от-плани́-ната и минáват кáо, тáа рéкичка гóри, чúста, пóточéто тáму, нáли, тéчи вóда, се-напúли вóда, л'áтно вр'áми и пóнатам мáлку, сéднали пот-еднá гóрница (гóрница вúкати дúви крýши нáли, ... малéчкити)* [ЛС(К),114].

потпира impf **1.** 'прави нешто да стои стабилно' ~ *сă-путпúрат адúн на дрýк* [ПК(Ним)]; **2 – (сă)** ~ *Кáк стáнум сáкум сă-пóтпрум. Тá-j знáчи укăпáла снáга, крăфта слáба, jáдинто слáбо и се нăмá-л'уве чувéк уф-тéлто, кувéт нéма, тóо е. Зăшó стáрте ус-стáпче сă-путпúре* [ПК(Грам–241)]; ~ *дéвит си гудúни кáк лéжиш,[мájкини клéтви да-стúгниш,[óште дéвит да лéжиш,[нис пăрстин дă-сă-пумú-ниш,[нă úгла дă сă-путпúриш* [ПК,-2(Крец-316)]; **3.** изр.: **путпúре súдуфто** (= безделничи) ~ *кá нé тé-j стрáм уд нарóдо, кá тă глéдат цéл дéн путпúриш súдуфто, áска зă-тéп сă-стрăмýвум* [ПК,2(190)]; ~ *óцата му-вúка: "От-бе Пéтре тáка напрáви ти? Нáли ќи-зéмиши, вúка, лáжити, ќи-дójдиши. Да-се-насмéеме, вúка, мáлку, да-се-надлăжими". "Еми, пóгол'áма лажá от-тáа милýваш! Кóлку вр'áми потпúраши тáм зúдовéто?" Пóвечку от-трú сăта, вúка Оцата. "Еми тáа елажá", вúка Пéјко* [ЛС(К),130].

по́тпис m **1.**'лично испишано име и презиме (обично скратено)' ~ *ричé, já жéнта ќи-ти-а дóнсăм, áма сáмо иднó ќи-сăкăм ут-тéп. Шó? А ку ми-путпúсăш, ричé, хóтел Măкидóнjă (мóжи дă бúди) и фил'áн дукáн, тó и тó.... – Ама ќи-ми-дáш и дузвóл'а, пóтпис, шó ќи-прáм, ќи-прáм јас уф-грáдут, дă-нé-ми фáќăт жăндáри* [ВЕв-(Кор),305]; ~ *ги-дадéл парúти на-едúн гол'áм кóмарциа да-го-нaýчи кóмар да-игрáе. "Е, тáка ќи-фăрлиш зáровето, тáка" Научúл-го. Трéтта годúна ги-дадéл парú-ти на-едúн адвокáт да-имитúра пó-тписи. И-твá го-научúл* [ЛС(К),124]; **2.** изр. **направи потпис** (= остави тестамент за наследство) ~ *трýјца сúна úмахме. И, дујдé рéт, áјде стáрјо, свéкуро ги-păздилú, убувúна кăквó. Му-купú нúви уд-Рáдуво, нúви му купú и ут-тýка, му-păздилú. Пудвájсе дéкара нúви му ддé. Нă-нáс супрé, е-пă úма и măсráф, ósум дéкара супréме на стáрте. Ама тираа гробнина, árно áма тáткумо си-нăпрăвú пóтпис, си-чинú, óти врăс-тóо дéте сă-пúшини нúвте. Já кóлко умрăзúј, сјáа нéјќат дă-сăвúит* [ПК,2(Иц-286)].

потпúшува impf 'става потпис, гарантира', в. **путпúса** ~ *му-испăлнили желáниетo. И-тój потпúшува. Е, го-ослобóдуват, си-дóва дóма. Незнáј óти детéто зéт му-стáна* **[ЛС(К),126].**

потпраг m 'лента исткаена од козји влакна која што се протнува под стомакот на коњот и се притегнува самарот'; **потпрагот го** викаат и **кулан [ТГ,...].**

по́тпре* pf **1.**'стави потпора на нешто, за да се држи'; **2. – (сă)** 'се наслони' ~ *Кáк стáнум сáкум сă-пóтпрум. Тá-j знáчи укăпáла снáга, крăфта слáба, jáдинто слáбо и се нăмáл'уве чувéк уф-тéлто, кувéт нéма, тóо е* [ПК(Грам–241)]; ~ *Стáпчто нóго пумáге. Стáпче ác кóга úмум уф-рăкта нóго ме-árно,*

сă-пóтпрум, ќи-стáнум, ќ-óдум [ПК-(Грам–241)] – случај на перфективен презент: **сă-пóтпрум, ќи-стáнум.**

потпрен adj 1. 'кога на нешто има ставено потпора за да се држи (пр. исправено)'; **2.** 'затворен' (пр. врата) *~ и она го питала: "От кăде замина?" – Отговорил: "Низ вратта" – Стануве. Коа да виде вратта затворена (потпрена)* [V-PM,295].

потпришне pf 'се кажува ако при печењето на лебот остане празнина меѓу кората и средината'; таквото лепче *– потпришнана литургија* не смее да се носи в црква [ТГ,30].

потпришнан adj 'неубаво испечен леб, со празнина среде лебот' [ТГ,30].

пóтпăл m 'суви ситни деланки со кои се потпалува огин' *~ сúтни сăчкички ќи-нăрéјш уф-уџáко или пă уф-ќурсúита и ќи-ј путпáлиш; збéри-ј тúа дăлáнкички áрни сă зă-пóтпăл* [ПК,2(87)].

потрапи (си)* pf 'се воздржа, притрпи' *~ така момчету, кату јунак што беши, са соблече и приближи при нивјастата да ја фати. Тогас нивјастата му вели: "бре портокалџи, ошти малко не си потрапал"* [V,PM,192].

потребин adj 'нешто за кое се чувствува потреба' *~ му плати и за да му пиши и друга книга, втора, што му беши потребна за детету* [V,PM,38].

пóтрис m 'кога се потресува околината' *~ éту си чúни уф мóриту нóгу пóтрис, дýри кáикут ки сă удáвиши ут далгáтити, па óн спúиши. И утúдуа Ученúцити ... ем му вéлеа: Афéндо, да ни чýиш, éту ки си загúними. И вéли на нúх: А málовéрни, óти таквúи плашлúви сти?* [MV(K)297]; *~ уф сýбута пу вéчара кăд зóра на идéн дéн пу сýбута, дујдé Марúа Маг... и дрýгата Марúа, а глéдаа грóбут. Ету и пóтрис сă чúни голéм, óти Ангел Господúноф ислéгал ут нéбито, ка си наближúи а трăкал'á плóчата ут врáта* [MV(K),289]; во контекстот среќаваме 2 посебности, едната морфолошка: нерегуларност во категоријата род – кратката зам. форма во женски, а именката на која се однесува во машки род: **а глéдаа грóбут**, втората посебност е од фонетска природа – големата носовка е заменета со **у: идéн дéн пу сýбута** (во прашање е црквенословенизам, односно лабијализација од соседното 'б').

Потрошако top. 'ниви на кои се сади пченка и мак', запишано во *Карамово*, Серско; "од дијалектното *потрошак* – нешто раздробено, образувано од стсл. **трохъ**, во врска со гл. **трошити**" [ЛИ,Ми...,174].

пóтрупа pf 'покрие, потисне нешто со повеќе материјал' *~ запáли-си, запáли-си Шáр-Плáнина, áјди,[запáли-си, запáли-си Шáр-Плáнина,[апóтрупа, а-пóтрупа три-јýнака, áјди,[три-јýнака, три-јýнака, трióфчара* [ЛС(К),132].

потрăби pl 'работи што се потребни, во случајот за куќата' *~ тато хми умрјал, а тијă останали сироти. Дăштарчинката, като погол'ама, скрила паритја, што хми оставил тато хми, и тă такмила сичкитја потрăби на кăштăтă* [V,PM,291].

потсечи pf 'со остар предмет, пр. со нож, нешто што било цело го раздели' *~ тогас детенто малко са оплаши, ама пак јуначко сарце му и заврјало, та извади остра сабја, на змиата заеднош трите глави ја потсечи, та кату ја остави сос четри глави* [V,PM,215].

пóтугá adv 'степенување на прилогот **тугá**' ~ *уд-никóлку дéна сă-искрúвăл, сă-зăпýстăл, слáп, су-тúа рáни – гу-пуштúле нă-ăвлúјте тáму. Крúф кójн кój ти сáка! Уд-никóлку дéна тó крéни-си-а пáшкăта óди-си! – Ајт, áјде, áјде, áјде – дójди Тýрците кó-га имáле Бáјрăм. Кój ут-кój дă зéва кóч пóáрен, пóтугá, Тýрците пáлăт* [ДК,141].

потýми* pf 'отстрани' ~ *пáк лéлите и отúдоха, га вéл'ат: "éј гиди дивójку, сáма дилибéја да ти га докáра, тогáс да вúдиш!" Тénака сáкаха вéки да ги потумјáт и двáта от тáму, да нé ги позна́и мájка им* [V,PM,142;556]; ~ *сáкаа лéлите и да гу потумјáт дјáтето* [V,PM,556].

потури pl. tt. 'широки панталони' ~ *скокна право на Сраула, му сиче учкурите от потурите* [MC(B)97]; и: **путýре** ~ *широ́ки пантало́не úмише еднó врéме – кут Тýрците шó нóсăт* [ПД(118)]; ~ *и на чеса дојде мечката и е фати да е дере сас нехтете, пак бабата е баращја мечката и хи са мислеше, чи е јонак, и така хи вревеше, като е баращја: "Милие јунак, сас кýрк и сас путуре!"* [V,PM,264].

пóтфат m 'маја за кисело млеко' ~ *зéх пóтфат, ки-прáвум кúсло млéко* [ПК,2(87)].

пóтăкá adv 'потаму' ~ *на-пăзáр óдăхме ф-Штéмница пó·вкe. Тáм бúше пăзáро, тáм бúа Тýрцте. Бéзи бúа, тáм бéзи живéа. Цéлта укóл'а бéсте сè тáм живéја:... акóртно мéсто, пóтăкá, пó-уф-плáнинта, вóда пó·вкe, лáдно* [ПК,2-(216)].

потăни* pf 'пропадне, се изгуби во течна маса' ~ *му вéли: "éј мăжу, што тóлку са чýдиш? Далú ти потăнаа курáбите или пари нéмаш?"* [V,PM,30]; ~ *пáк вечерóт му вéли на брáта и: "ти са мóл'а, брáте, да úдиш да ми докáраш сáма Чингúдилибéја да га вúда!" Пáк тójнака утринтá стáна, отúде нá Чингúдилибéини конáка. Кóн'у потăна, батúса до корéмо, не мóжи да излéзи* [V,PM,143].

пóтăнце n, dem. од **поте** 'сад од глина' ~ *стáрска дýма, мăлéчко бăрдáче* [ПД(120)].

пóýбав'ą adv 'подобро' ~ *си р'éч'и: "óшти прăвна в'éч'ер, гл'éдај ш'то ми вилú! фандáсу, ш'ту úмам да трăгна ут н'éја; пóýбав'ą – си вилú – да си пóја!"* [MS,t,29]; ~ *тój му вилú: "хúч' парú да ми ни дáваш'и, тузú, ш'ту гу наýм'ăх, пóýбав'ą да м'ą уклавéш'!"* [MS,t,19].

пóудник m 'јаже со кој се води добиток' [MS,t,87]; сп. **вудúло**.

пóутатăк adv 'потаму' ~ *ц'áска пу хóртумата, прáви ч'изúја ... ја удм'áствува хóртумáта инý мéтру пóутáтак* [MS,t,3].

пóýтр'ą adv 'денот што доаѓа по утрешниот' [MS,s,87].

пóýчин adj 'тој што има повисоко образование' ~ *úде сúлин, сúлин тóо англúјскоо тăргóвиц: "Шó-ј тáа рăбóта, кăквá-ј тáа рăбóта?" Устáтку-му сă-пăзáрăт: кóлко сáкаш, тóлко. "Нá-т тóлко". Гу-зúме дéтто óн, дéтто му-вéле: "Ej, ут-тéп пóýчин нúм зúми"* [ПК,2(Ним–271)]; ~ *óн прáво нă-жéн-мо: "Шо бă, жéно тáа рăбóта?" "А, бе мăжо, ác ăднó пúсмо дубúх: ет-тăкá и тăкá пúше". "Ах, рéкал, дă-мă-а ébум, сăј бúло шó ми кăжа: ут-тéп пóýчин ним зúми"* [ПК,2(Ним–271)].

пофали pf 1.'кога се зборува пофално (за некого)' ~ *зафатил да испитува*

сјако дјаволча, што је усторил на л'удето нози ден. Едно рекло: "Јаз тăј и тăј усторих на нашатă тук чорбаџијкă, и сега је мăжо хи тера да јă убијă". Другите фрет за това го пофалили [V,PM,281]; ~ *друго рекло: "Јаз днеска, двамина брăта на едно лозе дел'аха еднă лозă, седнах вăрх нејă и шта сă истрепат от карание". И него пофалили* [V,PM,-281]; **2.** – **(са)** 'кога некој за себе, или за нешто свое, зборува многу позитивно' ~ *Предлозан му гу отнесуве паунут на царут. Напкум царут си пофалил којнут. Братјата рекле: "Алатувут којн е поарин ут твојут"* [V,PM,272]; ~ *тáа лисúцта ги-набисúла сúте нă-тăвáно, а пă куму вăлче, вăлко утúвал нă-гóсте ф-н'á. И сjá, óн óште нé флéгăл, тáа дă-сă-пуфáле: "Кýму вăлче, нé пуглéдни нă-гóре, зéр тăрне, глóжде úма, ќи-т сă-нăпрáшат óчте"* [ПК,2-(Мор–225)]; ~ *и óна ќи-сă-пуфáле ус-думăќинлăк, нé глéде пуд нóктто гăби ќи-ј нúкнăт* [ПК,2(189)]; ~ *и, кату дојде по напрет, гу искриха; и от шес саата сетника дојде и другиот и са пофали на ламјата: "ету, господарка моја, га куртулисах момата ти, гу успих тјахниј бăрзоходеца и му земах капата!"* [V,PM,46]. Употреба на номинативна наместо вокативна форма: **ету, господарка моја.**

пóфат m 'работа, фаќање'; сп. изр.: **úма пóфат** 'кога некој со умешност работи, умее' ~ *úма пóфат, му óде уд-рăка, нóго скóро рăбóте чувéко, áска нă-мóжум кут нéго* [ПК,2(87)].

пóфте pf 'посака' ~ *и óн пóфте бáничка, дáј му; пóфте да-зéме, áма сизбрá рăкичкăта, сă-зăстрăмú* [ПК,-2(87)].

пóфнăтре adv 'кога нешто се наоѓа не при крај, туку подлабоко' ~ *и тăкá дујдéли ду-дýпкăта и влизéли фнăтре. Вăлко зăстăнáл мáлце нă-стрáна, лисúцта-пă удделá пóфнăтре дă-му-дунéсе нéшто нă-вăлко, дă-гу-гóсте... ађéто си-е-тăкá дé* [ВК(Пат),286].

пóфтур adv 'одново, повторно' ~ *гу удрúва инá јáблăкă мумáта, фáш'-тат да сă кáрат и другúги јунáци, тáм ш'ту имáш'и: "јóк! м'éн'ą м'ą удрú!" "јóк! т'éб'ą т'é удрú!" гу клáват Ќел'éш'у пóфтур да пруминé* [MS,t,34]; ~ *прати едúн човéк нéгов пáк да ги земи џифарџúите, да ги сăди пóфтор* [V,PM,9]; ~ *свăршúла са клéтвата, штó са проклéло детéто на ќосéто, óти, акó омреá та нá пофтóр да стáне, тогá да кáже на баштá си нá визирја, чи тój му е сúн* [V,PM-258]; ~ *гу пúта пóфтур: "ш'тó клáди да сă пукáци?" "клáх рижс'éнуту на пýмпу да сă пукáц'ąх!"* [MS,t,51]; и: **повтор** ~ *тогас кралицата ја беши ч'ула и по-харно така слушала; повтор кату чула хуба е, излезе долу та ја вели на момата и тамо на старолакот: "што сакаш тука мајсторко?"* [V,PM,196]; ~ *пак повтор гу викнал; тогај стана момчету, отиде на царјут, му са поклони дур от земјата, и царјут му стори една политика, знаете, хем му стори место, и седнал при царјут* [V,PM,**191**] – проширена употреба на предлогот **от,** наместо 'до': **му са поклони дур от земјата** (м. 'до земјата').

пóфăт m, bot. (Пат) во Ник **пóвут** 'растение, *тóо сă пувúве пу нéко дăрво, сă пукáчуве, цăфте бéло цвéтче и фúно мирúсе нă слáтко*' [ПД(123)].

пóха f 'јаже, плетено' ~ *канáп'у пл'éтин* [MS,s,86].

пóхáрно adv 'повеќе, посилно' ~ *ету и кл'ýчот от магазúата и, за да верýвати пó-хáрно, стáните да úдими аф горáта* [V,PM,22].

похарци* pf 'потроши' ~ *тја му рекла: "Ако и да та је мăжо ми пратил, ал јаз ни та напуштам внетре. Иди тука на близниο хан, спи там, и, л'у колко похарциш, јаз утре шта ти ги плате!"* [V,PM,280]; ~ *му вели: "ади, момче, ела у мени, јазе да ти пратја на скол'у, да са учиш книга!" И тој стрекса и седнал при неа. И тја похарци млого пари, му стори руба, та го и пратила на скол'уту* [V,PM,190]; ~ *му вéли: "áх, господáр мój, млóгу добрó си чинúл на мéника, ú јáзе вредéн си показáх на мáтимите". Пák тój господáр му велú: "áми сákаш ли дá úдиш и нá поголéми училúшта?" И тој му вéли: "сákам, áма нéмам харчлúк да похáрцам"* [V,PM,150] – во текстот имаме употреба на номинативна форма во функција на вокативна: **му вéли: "áх, господáр мój"**.

похлóпа* pf 'чукна, тропна' ~ *и го принéло, та отишéл при мóмите на сарáе, похлóпал, та изл'áли и трúте при нéк сас еднаквá премéна, еднакăф возрáс, еднаквó лúце. Попитáлú го: "Е, што úма?"* [V,PM,258]; ~ *и катó стáнало прéс отринтá детето, отишлó на пóртите, похлóпало. Изл'áли пак мóмите, попитали го: "Е, свăрши ли?"И тој "Свăрших"* [V,PM,258].

похлупи pf 'покрие', в. **похлупјува** ~ *и заедноч цáрјут зема една златна паница, аф неа тури едно живо мишче, гу похлупи и гу закара аф нихната удаја паницата, га кладе горе аф полицата и на тјах му вели: "таја паница да га не барнити, ча л'у да га барати ке да ви изгон'ам оттука"* [V,PM,64] – веќе рековме дека предлозите **аф** (во) и **на** се мешаат: **кладе горе аф полицата** (м. 'на полицата'); ~ *Напăл'н'а ги в чувал (парите) и отива на тúклата: "Ач аврáм, капá аврáм! Ач аврáм, капá аврáм!" Оназ тикла – дúгни се, дúгни се, похлýпи са, похлýпи са. Ни мој да излезе!... пóдигни са, пáнни пак, пóдигни са – пáнни пак...* [ВД(Кал),334].

похлупјува* impf 'затвора, покрива (пр. со капак)' ~ *проминаа пет-шес саати, фати сиромахувата жена, на рахат не можиши да седи, му вел'аши на мăжо ú: "стопане, ади да отворими паницата, што остави цáрјут, л'у да видими што има аф неа, и пак га похлупјувами!"* [V,PM,65].

пóхýбав'ą adv 'подобро' ~ *фáт'ąхми да с'ăјми т'ут'ýн и такá фáт'ąхми пóхýбав'ą да си прумúнами* [MS,t,1].

пóхýбаф* // -хýваф adj (компаратив) 'поубав' ~ *м'ą извáди ут нóс ч'урбáц'úја, м'ą пýсна у Сулýн за да сă наýч'ą пóхýбав'ą занајáт'* [MS,t,87]; ~ *му вилú на инсáну: "за прумин'éти ш'úч'ки ут мójу двóр за кáж'ити, кутрó н'ăш'ту-j пóхýваву!" ... р'éкуха: "ш'адравáн'у-j пóхуваф"* [MS,t,20]; ~ *нарáсти на ч'урбац'úјата мумáта, úш'ти да ја тáкми, гу ш'éта ш'úчкуту с'éлу, ут тузú пóхýбаво д'ăт'ą ни мóж'и да сă нáј* [MS,t,14].

почарни pf 'кога нешто ќе добие црна боја' ~ *увреј̀ност речи, ча умрја синот му, фатил мајстори, сос чарна боја му почарнаха каштата, дури кирамидите, и млого са пожали увреј̀ската кашта* [V,PM,238]; ~ *момата, дека беши бела и цáрвена, дојде исăхнала кату дăска*

и почарн'ала като иґупка, ама на Бога се верно молиши да са откини о-тамо, така вел'ајке: "ох, Боже, и сиромаштиа е била млого тешка, ама това-ј било по-тешко!" [V,PM,195].

пóчáс adv 'подоцна' ~ *пă-нéко· без мáјка, без тáтко, уфчáрче и óно сáк д-óде да·-ви́де, áма кáк дă-óде. И нéкуј ус-нéго зáдно пăсéл óфци му рéкăл: "Нé că-плáши дéте, и ни́а ќ-óјме, ќа·-ви́дме". "Дé бé, дé де, кóга ќ-óјме?" "Ќ-óдме пó-чáс, нéк că-зaмăркне мáлко ќи зăтвóрме óфцте, ќи-зéмме аднó јáгне, ќ-óдме"* [ПК,2(Крец–298)].

починка f 'одмор', сп. обичај: – **дамаларите** играат ноќно време, ќе се облечат колку што можат посмешно, ќе се исцрнат по лицето, да не се познаваат. Околу 8 часот навечер почнуваат да одат по куќите, откако ќе изиграат по едно-две ора, ќе ги даруваат и тие ќе продолжат во соседната куќа. Околу полноќ прават **починка** на сред село. Ќе донесат крупна слама и гранки, ќе запалат огин и ќе поседнат (**дамаларите**) околу огинот [ТГ,343]; в. **пучи́вка**.

почитува* impf 'уважува, се однесува со почит' ~ *пд-ви́кд: Нé-е твá јá-дини зд-чов'áко, зд-дли́штдтд-си. Оти óбл'áчдн. Ас квд-дójдх ни́кој не-ме-пóкáни, сéд зд-дли́штдтд ме-кáнити", ви́кд. "Aj дóглéдани". И си-зaми́нал. Знáчи милу́вд при́мер дд-дáј, гó-пóчи́тувдш чóв'áко зд-дли́штдтд, д-нé кáó чóв'áк* [ЛС(К),120].

почне* pf 'се случи нешто ново' ~ *Затóа му-предлóжил дд-се-бóрдт и тój кój ќд-пóбéде, ствáрно е-нájси́лдн. Сд грабнáле и Ґу́птино пóчнал дд-и-белéе óчте, а змéо гó-питáл шó тóлко сд-кукóте. Вóа му-óдгóвори́л óти глéде нд-кój ри́д дд-гó-фрле* [ВГ(Мир),272]; ~ *и, му-зи́ме áдна гулéма кни́га, тăквá, му-ндпи́шуве óн адн-árно, óн кá знáа. Нă-женá-мо пи́ше сјáа: "Тóо дéте кá ќо-при́миш, прáво до·-избри́чиш, до·-ублéчиш, до·-ндпрáвиш и зéт. Дд-пóчниш и свáдба"* [ПК,2(Ним–272)]; ~ *си-л'ăгнáле, утринтá пут-пéрницта нăјдéл двé ли́ри. Пучнáле пó-бугáтичко дă-că-ублéчувăт, дă-că-рáнăт. Вájн си-купи́ле ни́вичка, у́тре кójнче, рáло и-тăкá пучнáле бугáти дă-că-чину́ват* [ПД,152]; ~ *и ка-ки-дójде у-тóплуту врéме укулу-Вели́гдиин, ки-пóчне тó дд-сд-рóе, и ки-си-гу-удви́виш ка-ки-и́ма пл'ускáни сéмијна и ки-дójде врéме ки-збу́вне тá кути́јта* [ВМ(Стр),317]; ~ *глé-дăхме бу́ба. Ли́с ќи-му-дрóбат на-бу́бата, си́тно кут-тит'у́н. Пóчнат да пураснат, ќи-м-дáвиш ли́ста мă-лéнки, лăстáре ут-цăрни́чки* [ПК,2-(Мор–215)] – во контекстот, како дијалектно обележје, имаме присуство на перфективен презент: **пóчнат да пурáснат;** ~ *и-кóга а-ви́де óн, прáво ус-ти́й нóжувуто, двáта, уф-глáвите, двéте, и-ги зăбóде. Пучнáла та· дă-ри́ке и сус нáшкăта гу-мáне кăндúлто, гу-изгăсе и-нéма свéтло. Гá-утăпáл лáмјăта, али нă-мóже сéга дă-избри́ше крăфта* – еден од многуте случаи на употреба на адверсативниот сврзник **али: гá-утăпáл лáмјăта, али нă-мóже сéга дă-избри́ше крăфта** [ПД,168].

почу́ди (са) и: пуч'у́ди pf 1.'се изненади' ~ *са пуч'у́ди пнивмати́ку, му вилí: "ти да пóш' на идúн распăнт' да с'ăш' бустанлăк и тó за прумúна, за гу запúраш' да му дáваш' пу инá либăни́ца"* [MS,t,43]; ~ *и как ви́д'ахa лам'áт'д, кáк ја спú тóлку óда, му că пуч'у́д'ахa* [MS,t,74]; ~ *коа го видела жента*

сус толко шеове, са почудила и гу питала, ут дека зел толко пари? Он и́ кажал подробно [V,PM,274]; ~ *ги виде нетри на горештата фурна са замрăзнали и тераха вогин, са почуди и им рече да излезат* [V,PM,46]; ~ *му вел'а́т: "а бре́ ти зашто́ гу отепа́ онова џифаирџи́а тогáс на гора́та? Ади е́ла сега́ ти и́ска паша́та!" Тој сиромáх са почу́ди и от стрáх ни зна́ши, што́ да отгово́ри* [V,PM,27] ~ *ма́јка и́, кату чу така́, са почуди и вели на керка́ и́: "мари ке́рку, и от ма́јка скри́хом би́ва?"* [V,PM,30]; **2.** 'се восхити' ~ *та́мо то́ј и́звади же́нските дре́хи и ста́на пра́в. Кога́ гу виде́ха, мо́мите се почу́деха на неговото јуна́штво* [V,PM,9]; ~ *тогáс онова́ ца́р, кату га виде́ она́ја же́на, са почу́ди и рече́ сос умо́т му: "наи́стина, за та́ја же́на чове́к са утепу́ва да га зе́ми"* [V,PM,12]; ~ *кога́ оти́доха на неговата кӑшта, сиромáхот са почу́ди са́мо на скалата што и ви́дел* [V,PM,13]; ~ *цар'ут, как га виде нивјастата да е толку лична и хубава, са почуди и не можи да си искажи радоста* [V,PM,46] – употреба на сврзникот **да** во декларативно-интенсионални реченици наместо 'дека': **как га виде нивјастата да е толку лична;** ~ *ху́бави би́ли мо́ми, ни́хната гиздави́на не можи да си иска́жи ... кату ги виде́, тој са почу́ди и ве́ли на ста́рата ...* [V,PM,9]; **3.** 'се замисли' ~ *му вели на царју́т: "царју, јазе сакам еди́н фустан да ми сторш, да има слáнцето и месинчината и ѕвездите наврах него, и вечер, кога да го надјана да свети". Царју́т оти́де на терзиата, му каза; терзиата са почуди* [V,PM,223]; ~ *цар'ут, как ги види, са почуди и тогас позна, как о́нај сиромах беши мло́гу прав чове́к* [V,PM,32]; ~ *на пăтју гу и фатил еди́н дăш, еди́н страши́н облак... И така киниса та оти́де до една река. Кога виде една мăтна вода, еди́н страши́н поро́ј, седна тамо, са почуди, как да мини* [V,PM,93]; ~ *показа́ тефте́рите за пет годи́ни, што ра́бота направи́л на такси́тот. Кога́ виде́ господа́р-от неговите тефте́ри, са почу́ди* [V,PM,14]; ~ *паш'а́та că пуч'у́ди мрăва по́ ут гламбо́ку и му вили́: "ма́с ра́бута н'е́ма зă-ј така́, а́ла ти că мо́л'ам да ми ка́ж'иш' пра́вината"* [MS,t,48]; ~ *"с'ă ти за м'ạ в'е́ниш' м'е́н'ạ? ш'то́ вили́ш'?" "да că пуч'у́д'ạ то́с в'е́ч'ер, да у́тр'ạ са́т'у на иди́н да до́ш' за ти ка́ж'ạ"* [MS,t,10]; в. **са причуди.**

почука pf **1.** 'удри, чукна за кратко време' ~ *пăрвио ричел: "Ја́с, е́дин мо́с пра́вăт, де́нта гу-пра́вăт, ве́чăр гу-рăсту́рувум и-не́ им-да́м дăгу-нăпра́вăт". Гу-пучука́л пу-гăрбо, ричел: "Бра́во!" Нă-фто́рио гупита́л: "Ти шо́ нăпрăви́?" – "Ја́с, ричел, и́мише двуја̀ бра́те, до́бро живе́ја̀, ја́с ги-нăтера́х дă-си-изва́дăт о́чите". И-н'о́ гу-пучу́ке пу-гăрбо* [ПД,166]; **2.** изр. **чума почукала** (= кога ќе фати опака болест со широки размери) ~ *кога видела млогу гробишта, питала на царскиј човека, што ја водиши: "Еи побратиме! Што са тија гробишта тука? Дали некоја чума почукала катука?" И он одговори: "Ах девојку! Чума не почукала, л'у тиа са седамдесат и две гробишта от седамдесет и две баби, што не можеха да отроџат нашата царица"* [V,PM,276].

по́чуру́к adj 'нешто неквалитетно' ~ *е́х, нă-у́трупо па́к г-пу́шта: дă-о́диш дă-ми-зе́вăш уд-на́јдо́лнуто ме́со. Во́ о́ди купу́ва па́ гла́ви и*

изи́ци. И ка́ и-но́си, во́ учен би́л. А бе ка́ ти-ка́жа́j, ричé, и вчéра глáви изи́ци, нájчурýкут мéсу дă-ми-зéвăш. – Ут-во́ по́чурýк нéма [ВЕв,Кор,304].

поште impf в. **пошткa** ~ *питала ја бабата: "Што пошташ, синко?" Тја хи рекла: "Сребро и маламо, бабо". Бабата хи рекла: "Да ти сја зјуви рăки, синко!" Момичката утишила и утрешнија ден да ја попоште* [V,PM,286]; ~ *мóмата му-рéкла: "Нé си-óдам, зáшчо лáмјата к'и-зáтне чéшмата и не к'еúма да-пúјме вóда". Дéтто је рéкло: "Дúл'му нé-си-óдиш, пóшчи-ме сéа тú и ка-к'и-дójде лáмјата, кáжи-ми"* [ВС(Гр),295]; ~ *ама прéд дă-стáне, óште трú дéна ка-устăнáле, дујдéла éдна ґýпка. Знáе óти чувéко ки-стáне нă-читирújсто: дéн, зă-трú дéна дујдéла óна пóнăпрéди нă-мóмăта гă-нăкăрáла д-ин лéгне нă скýто, да:-пóште. Е, поштájки, éдна úгла у-врáто, тýка ин-гă-зăбóдуве* [ПД,164].

пошткa impf 'чисти од вошки, пребарува со прстите по косата, ја **поште'** [ТГ,272]; ~ *напкун седна Ґурга на зелени чаири и легна Сраула на скутот, она фати да му пошткa глава* [МС(В),95].

пǫштó adv 'бидејќи' ~ *И-гǫ-дáли на тúą таргóфцити. Таргóфцити нą кój ќą-гǫ-занéсąт, гǫ-занéли нą цáрǫ, нą-фąрąóн пǫпрáǫ. Нéмал д'áца. И твá-д'áти пǫрáснąлǫ, áмą билó мнóгу мýдро, úтро. А пǫштó пǫсúнетǫ детéтǫ, нą-фąрąóн женáтą, знáчи мнóгу билó ýбąво, кąкǫ си-зąл'ýбилą у-нéгǫ и-гǫ-нąпáґą сегá* [ЛС(К),110]; ~ *и-пóсли гąвáрими и-áјде кóнци, изл'áвą свúлą. Акǫ нą-вр'áми не-ги-пǫпáрąш зą-дą-гą извáдąш свúлатą, óн-ќи-гǫ-прибýши... И-тój се-рąсúпувą свúлатą, кǫпринатą. Пóштǫ óнǫ прибýшил и-кóнцатą ги-прибúл. Итýкą вéчи н'áмą крáj* [ЛС(К),136].

по́ăвќе adv 'нешто во голема количина, повеќе' [ИГ,127]; в. **по́вечку**.

прабие pf – верување: ако некој рано наутро, кога уште не каснал ништо, слушне како кука кукавица, или како црцори ластовичка, или како штркот чука со клунот, тогаш се вика дека *ќе гу прабие*, а тоа значи дека нема да биде здрав, односно дека среќата ќе му побегне, затоа треба штом ќе се пробуди, тоа важи особено за младите, да каснат макар залак леб: *Да апнум за кук, ластавичка или штркал – да не ма прабијат* [ТГ,144]; ~ *нăсăбájле, áк нé си-јáдăн, áк-чýјш дăпéе штăркăло, пиликáно, гугýткăта или пă пýпунцо, вúкме от тé-j прăбúл. Ак тă-прăбúи, тóо дéн рăбóтта нéма дă-ти-вăрве* [ПК,2(89)].

прабоже* pf 'убие со бодеж' ~ *ej што си ли веле, Стујан, млади Стујан:["Мале, мила мале, ти стара душманке,[сама што ќи плаќе невестина мајка,[сама што ќи плаќе, и ти с неја плаќи!"[Стујан си искара ноше црностренче,[си је се прабудел јуф то мало срце* [ТГ,99]; за илустрација на гл. **прободе** еве и едно празноверие од минатото: – народот во минатото верувал дека мртовецот може да се повампири ако умре *уф пугани дни*. За да не стане *вампирин* треба со железно вретено *да се прободе уф мех* и во дупчето да се стави парче од воденички камен, подоцна тоа е заменето со ставање в уста едно парче керамида на кој се испишани иницијалите на Исус Христос [ТГ,259].

прабраде* pf 'завитка, покрие коса со шамија' – штом болниот ќе умре огледалото и чешелот се сокриваат, жените ќе се *прабрадат* со црна шамија, мажите исто така

до шесте недели ниту се бричат, ниту се потстрижуваат [ТГ,252].

прабрадин* adj 'завиткан со шамија, забраден' – жените ќе се *прабрадат* со црна шамија дури до очите и така остануваат *прабрадани* до шесте недели, а некои и подолго [ТГ,252].

Прабраждејне – име на празник (*Преображение* – 7. август, ст. стил), попладнето, спроти празникот се спремаат кошници и др. садови со кои ќе берат грозје. Тогаш се кинат првите гроздови, пред да касне домаќинот од грозјето се раздава на комшии, а жените носат еден сад со грозје *поп да гу неје*, и дури потоа смее да се јаде. Децата кога играат в поле не смеат да јадат капини пред да каснат грозје, бидејќи тие се сметаат за *ѓавулско грозде*, **па поради тоа ако некој** прво касне капини, а потоа грозје, се третира дека е на ѓаволска страна [ТГ,74]; и: **прибруждејнă** ~ *уд негу сибеп că туријă и лозјăтă: ут прибруждејнă дур нă тригускатă, састрă и катă вечăр пăдајрјту носăт пу две кошници* [МЕ(Р),91].

прабражденски месиц m 'народен назив за месец август во Гевгелиско'; од односнава регија Ст. Тановиќ ги запишал уште следниве народни називи на месеците: **коложег** (= јануари, тогаш секој треба да има дома *кола дрва и кола брашно, оти не знаиш какво време ки фате*), **сечко** 'февруари', **прешар** 'мај', **житвар** 'јуни', **бил'ар** 'јули', **бугуројчин** или **груздубер** 'септември', **митровски** или **касим** 'октомври', **листупад** 'ноември' и **гулемјут месиц** или **бужиќов** 'декември' [ТГ,7].

прав adj 1.'вистински, каков што е' ~ *бáбата отúде нéтри, земá жéнски дрéхи, излéзи вăнк, гу примéни и гу земá нéтре ...и тáмо тój úзвади жéнските дрéхи и стáна прáв* (можело да се види дека е машко а не женско) [V,PM,9]; ~ *хај си стана, хај си зима једна ругузна,[си ја зави, си ја врза куту права свеќа,[јуд удзгоре ја пулија сус смола и катран,] како, џанум, ја запали уд пладнин сабајлин,[она му свитила, џанум, дур ду црна мрака* [ТГ,42]; **2.** 'чесен' ~ *имáло двé брáќа. Иднóто брáт бéше нóгу прáф, дрýгјут бéше нóгу крăдлúф. Е, тáка тó устáви двé дéца. Дójди крăдлúвјут ýмри* [ДК,136]; ~ *синóт му, што и бúл млóгу хáрин, милостúф и прáв човéк, кладé тил'ál да вúка по пазáрите: "нá кóгу úма тáтко му да дáва пет пáри, да дójди сјáкој да си ги зéми!"* [V,PM,108]; ~ *цар'ут, как ги види, са почуди и тогас позна, как óниј сиромах беши млóгу прав човéк* [V,PM,32]; сп. уште: *нă прáфта му дýша о-зăтвурúа* [ПК(Мор)]; **3.** 'ослободен од греови' ~ *му-вéле: "Ифéнди, тýка úма иднукăýрин зáтвур, ýтре ќи-сă-бéсе. Нáшта вéра, знájш, му-вéле, кристијáнцка, трéба јáс дă-гу-причéстăм, му-вéле, и прáф чóикут д-ýмре"* [ДК,135]; **4.** орр. на 'виновен' ~ *лисúцăта му-вéле: "Јáс мóжăм дă-сýдăм, áма дă-сă-удвúе ут-тúлут, дă-зăстáне нă-пăтут дóлу. Јáс ќи-зăстáнăм нăстрéди и ќи-сýдăм: кój-е крúф, кój-е прáф"... –"Е, сéга, лисúцата му-вéле, нă-мéне, вó дóбро шу-ти-гу-нăпрáви, шó ќи-ми-пудáриш"* [ДК,137]; ~ *и фатила уврјајката да го пита: "е, господине, што има, што нема на гори?" И он фати да казува за коласта, ча млого мака тегл'ат грешните л'уди, пак на рај боже много рахат имат правате л'уди* [V,PM,224]; **5.**'десен' ~ *кога гледат сиромах карпачин, от права страна малкото дете от*

три дана чибук пие, сăндба сăнде, крал'у диван му стои [V,PM,244]; ~ *зимáх аднá крýша сус-прáвата рăка, сус дéсната дé. Аннáх ут-тáа крýшта, кá га гризнáх, такá тýка ми-устанá. Едно чигáр испијá, две испú, трú, лáф нéма* [ПК,2(358)]; ~ *óна зé јатагáнăт и сидná узáт у-палхúрăт да-чéка. Тóкмо у-полýнош палхúрăт фатú да-трóпка, и мóмата дигнá јатагáнăт и застанá прáфцом. Иднó си-пăхнá хармúјата глáвата мéћу жил'áста мóмата го-удрú со-јатагáнăт и му-го-сичé прáвото ýхо* [ВЛ(Aj),338]; ~ *то-ј нăпрáво прéдăно* (преѓата е добиена со вртење на вретеното на десно) (Пат); [ПД(131)]; ~ *ја разгóл'ува, гл'éнда на прáвата бúска три кóсим'а злáт'ана* [MS,t,71]; сп. **прáф вéтăр** 'ветар што во Дојран дува од север' [ПД(129)] – (овде несомнено **праф** има вторично значење; сп. **прав** 'десен'); – за архаичната употреба на **прав** со значење 'десен' по периферија на јужнословенските јазици поопширно пишува рускиот проф. **Н. Толстој**, за ова в. во уводниот дел, во првиот том; 6. 'исправен, во вертикална положба', орр. на "крив" ~ *си разл'ути млого и му вели на гостот: "а бре јабанџиа гидиа, зашто не стануваш прав и ниту се поклони на мене, кога си дошол"* [V,PM,222]; ~ *даскалут кату виде владиката, ча носи дете, си зарадува и стана прав на ногите си, гу досрети* [V,PM,37]; ~ *Кулуф л'у гу вúде, станá прáв, такá и женáта му, гу пријáха сос млóгу радост и млóгу џиримóн'а му чинúха* [V,PM,12]; ~ *и гу сúгна пóпут и гу занéси на бакáлинут на врáтата и гу клáди прáф* [MS,t,68]; 7. изр.: **úмаш' прáу** (= вистината е на твоја страна) ~ *ја тăкна вáрката на ж'инáта-му и вилú : "áку úмаш' прáу, на прáу да т'ạ звáди Гóспут'"* [MS,t,68].

прáв adv 'право, веднаш' ~ *от нúх едúн станá от тáмука, отúде прáв на сиромáхот да гу пúта* [V,PM,31].

праварзана кола f 'ако на колата со која се врши превоз поправките не се извршени туку деловите се само *праврзани*'. *Кираџијата* морал добро да внимава на опремата на својот коњ, а *арабаџијата* на колата и на биволите (што ја влечеле колата). И коњот и биволите пред сè требало да бидат потковани и добро нахранети, зашто *"Сус гладин и непуткуван којн и сус праварзана кола не са праве арабаџилăк и кираџилăк"* [ТГ,419].

праве impf 1.'создава нешто со физичка (или умствена) ангажираност' ~ *и га вел'ам: "ним викај, само опули се тука да видиш, што правам"* [MC(B),76]; ~ *утúвами на нúвата, ут'égнувáми инá хóртума, прáвими инá кýка* [MS,t,3]; ~ *за у питнáјси днú нóс кýџур гу прáви идúн кóн' сăс крилá* [MS,t,20]; ~ *прáјạт убрăнч зạ бăнчвạ* [ПсС(З)-,68]; ~ *и два л'ýди дрăж'áт хóртумáта ... и нóс сăс кýката џ'áска пу хóртумата, прáви ч'изúја* [MS,t,3]; ~ *пúта, д'é ја прáв'ăт кýпрúјата, да сă науч'ú* [MS,t,24]; ~ *и фáт'ạх рáбута у Англиту, ч'étир драхмú на дин'ó ... кáмин'а да џ'ăпими, халúк да прáвими* [MS,t,3]; 2. 'приготвува јадење' ~ *ке одих на вечерта, ки кондисах, ки правих маџа на пăтот, ки доџа овчарите, ки јадиха, ки спијаха два-три сахата* [MC(B),80]; ~ *прăвúа ручóк, сиднáа, пуручáа, му-вúка: áј, ричé, вó пóрџиито зéвиго дă-му-нóсиш нă-тó шó нáј мúј*

ми́ло, ... Га́здата му-ви́ка, зна́чи нӑ-же́нта-му дӑ-му-но́си [ВЕв(Кор),-304]; и: **пра̄и:** ~ *гӑската ... фа́ш'та, ја зако́л'ува и ја вари́, ја пра́и ма́нџа* [MS,t,77]; ~ *тра́хна ('ма́нџ'а ут бра́ш'ну'): пра̄јат ч'а́сту, гу сӑхнуват, гу прӑ̄јат др'е́бну* [MS,t,65] 3. 'образува, формира' ~ *по́вике рӑкӑве́нки ки нӑпра́вӑт нӑло́к, а по́вике нӑло́зи сно́п; по́вике сно́пи ка́ ки-ј збе́рӑме пра́вӑт ста́ва* [ПД-(122)]; ~ *враза́ч'инут ха... врӑ̄зува сно́пи; пу д'е́сит' сно́пи ха пра́и ста́ва* [MS,t,66]; – во двата контекста среќаваме проширена употреба на множинската наставка **-и** кај еднословни именки: **снопи;** ~ *усӑхнува ху́бав'а̨, гу суби́рат, гу дипло́суват ... гу пра́в'ат ина́ тру́мба за да фа́ти калӑ̄п* [MS,t,8]; ~ *та́м за стуја́т дур да усӑхнат ... с'е́тн'а̨ саба́лин кугá и́ма ро́са, ум'е́кнуват... ги пра́вими санда́ла̨* [MSt,5];~ *зӑ-ма́ндрите* (ограден простор во Езерото за полесно ловење риби) *на́ј-ло́ш е Дубрува́но* (име на ветар што дува во Дојранско), *о́н ду́: ут-Кру́ша, ут Су́рл'ӑво* (име на село во Дојранско, сега за жал во границите на Грција), *по́гуле́ми дӑлги́* (бранови) *пра́ве, ги-рӑсту́руве ма́ндрите, ле́сите ги-суде́руве и тӑка́ ри́бите избе́гувӑт* [ПД,129]; **4. 'извршува'** ~ *... или кој ки кундисӑт ув селту некуј Турци... и ки фатӑт да ти правӑт зулум не испаѓӑ сӑип* [МЕ(Р),90]; ~ *"Е што уткраде, кажајте, де!?" – "Ето што: беше еден убув бустан, заграден сус црни трјне. А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагӑн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут и салде една лубаница беше, па и неја ја скинал. Остави да, и сат бустан виран* (упропастен) *гу правил... сѐ уд крф!"* [ТГ,187]; ~ *нӑ-бугáтјо му-виле́ле:"Брáт брат не́ ра́не – те́шко то́ шу-гу-не́ма!" И то́ шо́ пра́ве идну дéн? Зéва идну-о́вен, у-зӑко́л'ва, у-пикну́ва у-и́збӑта до́лу, гу-пукри́ва. Оде нӑ-идну-прија́тел' му-ве́ле: "Не́ зна́јш ја́с шо́ сто́ри? До́е идно́, та́ка-та́ка. Ја́с г-уте́па. Шо́ дӑ-гу-пра́јме?"* [ДК,152]; **5.** 'организира' ~ *и така ги вӑрна и ги прави тешка свадба и ги гости цел месец и напкун ги пушти на града Будима* [МС(В)96]; ~ *та: ве́чӑр о́ни пӑ ки-прӑви́ле пӑржé́шка, има́ле ро́дӑно де́те, же́нцко* [ПД(151)]; ~ *му ја да́ди и кни́гата, ја уп'ӑха и ја́ман, ја́ман му пра́ват иди́н бра́к* [MS,t,-17]; и: **пра̄ј** ~ *ути́духа у с'е́луту на идно́ ки'инудухýју; пра̄ј гул'а́ма го́зба стра́тиго́ту* [MSt,73]; **6.** 'поправа' ~ *семиту ут декӑ бешӑ пу 12 килӑ житу... гу дунцеа нӑ пу 6 кила житу и ичумен, не и правӑт ку-кјите* [МЕ(Р),88]; ~ *кукјите сӑ турýват, нема кој да-ј права* [МЕ-(Р),86]; **7.** 'го поминува времето, го исполнува денот' (обично по прашањето *што*) ~ *фати со́с ра́дос да гу пита: "о́х мӑ́жу, добро до́јди от Ста́мбол! Ам што пра́ви дивир'ут ми, гу на́јде?"* [V,PM,19]; ~ *му вили́: "на цӑрува́та мо́ма нас кӑш'та" – "и ш'то пра́ви там на́с мо́ма?" – ја пи́та ба́бата* [MS,t,21]; ~ *му вили́: "ја́ су Ѓо́рги! ш'о́ пра́иш'? ка́кси?"* [MS,t,86]; **8.'исполнува некаков временски рок'** ~ *ну́кут пра̄ви́ две́ гуди́нки;* **9.** 'се чувствува' ~ *шо́ пра́ве булни́кут* (= како се чувствува болниот); **10.** 'мести изместен зглоб' ~ *о́ј дӑт-т-јӑ нӑпра́ве рӑ́кта Кира́на* [ПК(Гар)]; **11.** 'добива' ~ *седбӑта*

му удирише баш, семиту бише 12 к.ж., 12 ичумен, уров правиа л'ујту пу 15-20 килă [ME(P),90]; **12.** 'зборува' ~ *"ни стáнува, ни стáнува! – пак прáви – за ми ги дад'éш' палтó, пантанóл, илéјку, ш'úч'кит'ą рýби за ми ги дад'éш' да такá за ти кáж'а!"* [MS,t,41]; ~ *"т'ą милóвах да дójдух – д'ăт'ąту и прáви – с'ă ш'тó вилúш' да úдам, да ни úдам?"* [MS,t,22] – во контекстот имаме прашална реченица без партикулата **'ли' (балканизам);** ~ *д'ăт'ąту му прáви на тáтку-му: "ми ни дáваш', тáти, мрăва парú, да јáхна кóн'у, да пóја на дрýги силá?"* [MS,t,20] – необична линеаризација (во прашални реченици): прво заменката, а потоа негацијата (повторно без честичката **ли**): *"ми ни дáваш'?"*; и: праи ~ *манц'óт и пóнапрăт' утúди у думá и прáи на ж'инáта: "ш'ó ч'ýја – вилú – ж'éну?!"* [MS,t,78]; ~ *му прáи цáр'ут на скопóту: "ш'ó тимурúја úш'тиш' да ти стóр'ą?!"* [MS,t,78]; **13.** 'одговара' ~ *му вúка на ч'ифч'úјата: "éј, ја ни вúд'ą мójта парлúца, бé?" ч'ифч'úјата му прáви: "ц-ц,–ц-ц!"* [MS,t,-43]; **14.** 'дозволува, чини така да се направи' ~ *му вилú ... : "т'éс ш'ту за дójат, ни прáви да сă пикája у инó ш'ш'é да за му гу прудад'éми л'ăк на т'ăх"* [MS,t,36]; 15. 'предизвикува' ~ *дјáвулу и фл'áва на цáрицата у кур'éму и прáви ин'é булúки* [MS,t,31]; ~ *и такá сă испатландúсаха икимц'úјиту, ч'ą бóлката ни кáци, сид'ă ш'убијéту (идújата) прáви, ш'ту прáви* [MS,t,43]; **16.** 'изменува (во негативна смисла)' ~ *јáхнува кóн'у на дóл на гóр'ą пу бахч'áта, ја прáви зерзибúл, ја змáч'ка ш'úч'ката бахч'á* [MS,t,3]; **17.** 'чини, има вредност' ~ *и нузú имáни за в'éниш' за гу платúш' и за устáвиш' дипóж'иту парú дв'ă кóлку прáви имáниту* [MS,t,28]; ~ *му дáва дв'ă лúрă за кафéту, му вилú д'ăт'ąнту: "ни прáи тóлку кафéту"* (= не чини толку пари кафето!) [MS,t,83]; [MS,s,88]; **18.** 'полово соединување (меѓу маж и жена)' ~ *сúга ни прáими инóш' на тáс зил'éната трáва* [MS,t,77]; **19.**– 'израз за равенство' ~ *трú и пéт прáвąт óсом* [ПК(Гăр)]; **20.** 'слави црковен обред, празник' ~ *уф Стујáкăво гóстаа, прáваа курбáн двájсăт-трújсăт кýки. Нą пăнăѓúр óąт нą "Прéсвета". Мăртвин прáвăт спурти Митрóвдин* [ИГ,118]; **21.** 'имитира, подражава одреден звук од животно' ~ *уд-нóгу врéме нăцáрут дéтто тúшăл тáму кă-бúл лóвăч, тúшăл тáму дă-гу-нăпóе кójнут. Кójнут пúе вóда и* **ррр** *прáве, сă-плáше и пýле нăгóре* [ДК,148]; ~ *вечерот пак за си собрат кумови и сватови, јадат, пијат. И богазјајту* (сватовите), *колко ки бидат, сите ки дојдат на зентјут да си гостјат дур саатут на 7, и прајат и пентелот с пентелова песна* [V,PM,250]; **22.** 'зида, гради' ~ *ја он отговори: "ету има на една касаба една водиница, ја прајат масторету: ден'а ја работат, вечер јаз ја турам, и мастори толко сам отепал!" Тогај му вели гол'амојут: "аферим"* [V,P-M,167]; ~ *тéмил' да фáта зúт да зазúда [шó а правúл ду три гудúни* [ME(P),95]; **прáи:** ~ *и прáи кулúба за ч'убáниту да спáт, да ни пумрăзнуват зимáта* [MS,t,67]; ~ *сă вúке нă тăрлуто... пукрújно-ј то:, уд едната стрáна-ј дúгнăно, сус тăрска кăд нáс ú прáвăме* [ПД-(125)]; **23.** 'крева шум, пука' ~ *ác бúх нă-гувé:та, гувé:та пáсăх, дујдé*

чи́к-ми, нă-та́тку по́-мăле́чук бра́т и кăжа́: "Ајде бе́гат си́те, ќи-бе́гме га́ре". И удде́ се́лто, пригна́ ади́н sигва́р, а́дна ко́ла прăгна́а. И ни́й пу-чи́ко, и́мăхме пе́-че́с гла́ви гуве́да и две́-три́ ко́зи, и зăбра́ме и ка́рăме. Бу-у, бу-у, то́пуфто пра́ват, бе́гат Буга́рто, и они́ бе́гат с-на́с бăрба́р [ПК,2(Мор–218)] – сп. додаток за место без предлог: **и удде́ се́лто** (м. 'во селото') ; **24.** – **(сă)** 'се преправа, се претставува' ~ *ón, ка́к си-је-зе́л ма́ската, хо́ди и је прода́ва (ма́ската от-кади́ја)! То́ва кади́ја пушти́ да-му-ви́кнат Стратин-о́ца. Ка́к ти́дахạ да-трупна́ха на-по́ртата, Стратин-о́ца се-пра́ви мо́ма: "Ко́ј тро́па на-по́ртата?"* [ВС(Кир),293-294] – пример за употреба на предлогот **од** со посесивно значење: **ма́ската от-кади́ја,** наместо 'маската на кадија', што се третира за влијание од балканската јазична алијанса; сепак треба да се одбележи дека само неколку реда подолу среќаваме: **да му пла́ти ма́ската на-кади́ја.** Се чини дека запишувачот на приказната М. Вукчевиќ погрешно го запишал зборот **кадија** без член, т.е. организацијата на реченицата упатува на: 'ма́ската от кадијата'; можеби за односниов превид придонело и немакедонското потекло на истражувачот; ~ *уф пунидéлникут пусéстримте ц-сă ублéча́т уф нивéстини фуста́јне, пубра́тимте ус ша́ми́јки (тул'бе́јне) на гла́а́вта... ме́чки сă-пра́ва́т* [ИГ,118]; ~ *а́рну-ам', ка-визе́ма́ у кури́јта, ца́рква́та ни-бе́ше на-дéсна стра́на, а се́лто претна́с... ме́н-ми-са-виде́ движе́ние удде́сна стра́на, а ја́с си-разбра́к оти-во́јска; са-пра́ва́м да-не-ј-виде́к и му ве́л'ăм:...*[БМ(В),192]; ~ *слăнца́то си гра́ло и сă правило, чи ни ă гла́дă, тă сă ва́ртăла по на́го, и от много ва́ртăнă около слăнца́то и мăкă пожа́лтăла та стаала китка слăнцогра́в* [V,PM,288]; ~ *и́ма не́кој пра́ве ло́шо за́т чуве́к, а пра́т не́го сă-пра́ве а́рин кут сви́та бугуро́ја;* **25.** – **(са) 'се здебелува, пораснува'** ~ *и, пучна́ дạ-а-ра́не во́шкина хра́на. Та́, во́шката, стạна́ла о́ште по́-уле́ма ут-ши́шту. Стана́ла и сạпрăви́ла ско́ро ка́ту ја́гне, ду́ри и вла́кна му наникна́ле ле́ву-де́сну* [БМ(В),194]; **26.** 'се чини' (ми изгледа) ~ *"на м'е́н'ạ ми са пра́ви, са́н ка́зува́хти и јас са́н ви ка́зувах"* [MS,t,12]; ~ *"ш'то́ ста́на га́ската?" – "ни зна́м! ми сă пра́ви: прул'е́тна"* [MS,t,56]; ~ *На та́тку-му сă пра́виш'и, ч'ạ и́ди напо́сл'ạт н'е́гу; кугá сă убрна nasа́т' да ви́ди и гу гл'е́да кути́ парта́л* [MS,t,58]; **27.** изр.: **сă-пра́ве нă три́-и-пу́л** (= се прави дека не разбира) ~ *а́с му-ка́жу́вум, а о́н сă-пра́ве нă-три́ и-пу́л* [ПК,2(197)]; **два́ о́стри ка́ма́на кăрма́ пра́ва́т, бра́шно не́ ме́л'а́т** (= два остри карактера тешко се сложуваат) [ПД,137]; **праве инле** (= зборува невистини) – девојчињата што заедно треба да пеат лазарски песни вака се колнат во меѓусебна верност: *"На! Леб бакнувум и воја леб очи да ми фате, ќорува да одум, ако правум инле и ако са уддел'ум уд вас!"* На истиот начин се колнат и останатите девојчиња од групата и потоа парчето леб ќе го фрлат на кровот од црквата зборувајќи: *Коју ки праве инле и куту воја леб да са исуше!"* [ТГ,44]; му **пра́ве ạдна́ тимина́** (= му се поклонува) ~ *ми́ѓу но́јзте на чурба́ци́ạта испа́ѓе пра́т ца́рут. Му пра́ве ạдна́ тимина́ и му ка́жу́ве: "Ца́ро, ре́ка́л, дạ ти ка́жум зạшо́ сă на́смија́ та́а ри́а́бта на ца́ри́ца"* [ИГ,111]; **митајне праат** – сп. обичај: кога се одделуваат младите членови од заедничкото

семејство, прават заедничка вечера, *са прустуват,* младите, тие што заминуваат три пати *прават митање* и на најстариот му ја бакнуваат раката **со зборовите:** *"Прости, баче, ако ти нешто згреших, зарди лебут и солта што сме заедно ја јаделе!"* Тој им одговара: *"Прустено и уд мене и уд Госпуд и на воја век, и на тоја век"!* [ТГ,294]; **праве тока** (= кога луѓе што пијат заедно вино или ракија и кога пријателски ќе ги чукнат чашите се вика дека *прават тока)* [ТГ,163]; **сите сме измет правиле на тоја ум,** или: **сите сме биле сос тоја ум** (= се кажува за грешките што ги прават младите луѓе) [ТГ,134]; **уд-бääлта прáве бúвул** (= се кажува за некој што во зборувањето ги зголемува работите, пр. туѓите грешки) ~ *úма тäквú, пóвиќе жéнте сä-тäквú, ќи-чýут áјн лáф сéтне ќи-кажýват прäкäжнúци; уд бääлта бúвул ќи-нäпрáват;* со слично значење: **уд-влáкнäто прáве кáмúла** ~ *уд нéкаа мáлéчка грéшка прáве гулéма рäспрäвúа* [ПК,2(203)]; **гäрнци прáве** (= се кажува за некој што починал); **кá-ј дигнáл глáва** *(сä прáве сè ón дä-знáа)* (= се кажува за оној што има многу високо мислење за себе) [ПК2(169)]; **уд-адно́то две́ пра́ве** ~ *гулéм думаќúн-ej, нé трóше, нóго чýве* [ПК,2(203)]; **праве акарет** (= ги злоставува другите) – среда е последен ден од свадбениот церемонијал, попладнето ќе се соберат *пубратиме* и *пусестрими* и во шега ќе испокршат сè што ќе им дојде до раце: *чаши, букале, мисуре, канавази* (садови, вазни) и др. Кога од сето тоа ќе се *наситат* (кога на човек од нешто му е доста) *правејќи акарет,* тогаш невестата ќе направи вечера, која ќе биде завршна за сите гости (ТГ,190); **си-правиле ќејф** (= ужива́ле – во односот маж - жена) ~ *тугá, стáро врéме, тáка имáја – клáпа нä-врáтта. И тáп врáтта, си-óде дóма. Си-пäрвно вичирáле унäтре, димéк, си-вичирáле árно, си-прäвúле ќéјф цéла вéчер. Нäрáнто: "А бе ѓäýр, му-вéле, а бе кäýрче, зéвäј двé лúри и ój си! Утре нé – óнден пá дä-дójш. Дäсä-удмóриш идну-дéн"* [ДК,134]; **му-прäвéл ќéфут** (= му ги исполнувал желбите) ~ *áма бидéјќи и пóпут бúл нéпеан, пä-зäтó и óн му-ј-нусúл нä-дéјто дä-му-пéј. Дéјто и нä пópут му прäвéл ќéфут и кáто нäпóп су-óшче пóгулéм ифтибáр мукäжувáл зä-сè шǫ-писáл у-тá: пäлéна книга* [ВЕв(Кал),292]; **праве хизмет** (= услужува некого, му помага) ~ *и толко се карали, дур штели един на друг да се поедат. Тога Бог се нал'утил, та треестето брата дигнал горе на небето да му правет хизмет* [V,PM,266]; **колку му прави харчта** (= колку треба да се плати за извесна услуга) ~ *и цáрја поминáл нази нäш фаф ходаéта и отринтá, когá сäмнало, попúтал ха(н)жúата, кóлку му прáви харчтá, а пак тój му кáзова: "За úме Бóгово парú не зúмам". Та са поч'ýди цáрја и го испúта, как навјаксова, на ден по тóлку л'ýде заминóват* [V,PM,255]; **прави инат** (= непотребно се лути, се инати) ~ *тогас царјут му вели: "мојут зент, халваџиа, дека и, да гу видја?" Тогас излезе царјувот зет, му вели на френгот: "ошти еднош сос халваџиата инат да не праити, зашто живи на Бога ви носи!"* [V,PM,201]; **прајат имани** (= се богатат) ~ *и момчету, кату зема парите, отиде сос траговциту на панаир. Сички другари фатили да прајат имани, секои спроти траговиата, што имал*

[V,PM,190]; **сă-прáвăт фудýл** (= се однесуваат премногу гордо) ~ *Вăлците кăндисáли. Лисúците зéла ăjн-кýп кăлчúшта, им-дjуздисáла пуăднá пáшка, éм пóдлăга, éм пóрýнтăва, им-ги-вăрsáла. Вăлците сă-глéт и сă-прáвăт фудýл сус-нóвте пáшки* [ВК(Пат)287]; **сиир му са праиши** (= му беше интересно, се радуваше) ~ *после ручокот тресноваши трохите от софрата на морету; да јуде си научиха три малки риби, дохождаха тамо. За ден тој кату гледаше рибите, как јадјаха трохи, сиир му са праиши* [V,PM,169]; **сúлан се-прáj** (= покажува херојство) ~ *"Пá, вúкạ, чéкạм дạзạмúни бýрạтạ, кáj-ќи зạмúнạ". –"Ej, вúкạ, си-плáшиш, тáạ нé-е-длạбóка". "Кáкọ нé-е длạбóка, кáмини нóси, вúка, нé-е длạбóка!" И-óн сúлạн сúлạн се-прáj сạс-кóн'ọ. Твá квá гọ-пọдбрáл, тóạ-е сúлан, ọт-плạнúнạ дóвạ* [ЛС(К),119]; **правејќи маабет** (= додека разговараа) ~ *и-змúạтạ, тạкá, ќе-гăтне дестúнạ, петнájси, и-ги-нóси, óди пред-врáтạтạ и-ќи-ги-истýри, ќи-ги-пọврáти и си-óди. Тój сạс тóạ, сạс чọв'áко се-úмạт, сéạ пријáтели-се нáли! И, прạвéјќи мạạбéт, вúкạ: "А -би, Кóли, дạ-рéчạм, кạj-мéни претврáтạтạ ми-нóсạт пạрú, н'ákọj. Тú-дạ-нé-си"* [ЛС(К),128]; **прăвúме кăýл** (= се обложивме) ~ *"Дéк ójте брă-дéца?" – "А-мú, рăчéле, нúй óдаме нă-пóпо, пă-сjá: пугудúме". А -па-нé: úстински пóп, áми ѓávул е сèга. –"Е, ми-зăшó?" – "Прăвúме кăýл сус-брăт-ми двýjцăта, дáл'-ej крúвинта árна, дáли прáвинта-j árна!"* [ПД,165]; **си прáви сăс умó** (= си мисли) ~ *си прáви сăс умó: "ш'то анáнги да пóда jác склáвус дăсапák, афý úмам инá камúла пари"* [MS,t,14].

прáве adv 1. 'веднаш, направо' ~ *илезú сиромáхот от злáтената гимúа и отúде прáве на господáровата кăшта* [V,PM,14]; ~ *станáха сúчки, отúдоха сос нéгу аф горáта, прáве на магазúата* [V,PM,22]; ~ *му вели: "стáни, ... подигни онáја плóча, колáj богáт да си чúниш"... и стаи, прáве отúде на плочата, га подигнá, и бéши наистина товá* [V,PM,30]; ~ *тогас бабата зема една честина и брашно и един бакăр и една пирусќа, та отиде праве* [V,PM,241]; и: **прáв'ạ** ~ *фл'ázи н'éтр'ạ и прáв'ạ гóр'ạ трăч'ú* [MS,t,56]; ~ *зл'ázуха у касабáта и си з'éва д'ăт'ạнту зимбúл'ут ... си хóж'да прáв'ạ у думá* [MS,t86]; ~ *и трăгнува суфéринут пр'áв'ạ за да пój на палáт'ут* [MS,t,83]; ~ *гу јáхнува кóн'у, врăтнува кл'úч'у, прул'éтнува утáм, си утúва прáв'ạ на цáрувáта мóма* [MS,t,21]; ~ *дур да пój тóс да сă заóкули ... ни-в'ăстата фустáн'у гу извáж'да, ут будрýм'у на јатáку прáв'ạ* [MS,t,13]; **2.** орр. на 'криво' ~ *пак тојнака вели: "харна удаја, дивојку, имати, ама уџаку је мăра крив". Тјанака позна-ла, ча за носо ú така вревиши гостут, и заедноч му дала каршилăк: "ej господине, уџако е крив, но кадешут изл'ава праве"* [V,PM,54].

правејне п'кога нешто се приготвува', пр.: *вино правејне, вар правејне,* така запишал Тановиќ [ТГ,351], но подолу: *вар-правејне* или *вар-пичејне* (последното е поточно).

правидна душа 'чесен човек'; сп. верување: – кога ќе фати силен ветар народот кажува дека е тоа *крмнина* – т.е. дека некаде е пролиена "правична" крв. "*Ох, дека исклаа некуји правидни души!... Ваја е дуќумија Божја*" [ТГ,436].

пра́вин adj 1.'приготвен, изработен' ~ *му-кажу́ват ти́ја: и-дă-сă-нắўчиш и дă-не́-сă-н-ў́чиш сѐ дa-ви́киш не́ зна́м. Ка́-т-искара́т го́ре пра́-ма́јка-ти дă-ка́јш не́ зна́м, о́ти, а́ку ка́јш "зна́м", ара́пино тă-j-зе́де. Ти́ја ка́шти сă-пра́вни се́ ут-чуве́шки ко́ски* [ПК,2-(Ним–268)] – во контекстот, што не е многу голем, има 2 случаи на перфективен презент, што зборува за честотата на односните форми: **ка́-т-искара́т го́ре... и ара́пино тă-j-зе́де;** ~ *ма́лsăхме уф-ве́дре, уф-шо́ и́ма, уф-те́ньаре. Еми и́мше и ут-пра́с видри́на пра́вини, а пă са: пă уф-тиньири́на. Тиньири́на мо́лsат* – беспредлошки додаток за место: **тиньири́на мо́лsат** (м. 'уф тиньирина') [ПК,2(256)]; ~ *дуjдé чи́к-ми, и ка́жа́: "Ајде бе́гат си́те, ќи-бе́гме га́ре". И удде́ се́лто, пригна́ ади́н sигва́р, а́дна ко́ла пра́гнаа. И ни́ă пу-чи́ко... Пра́во на-Ште́мница о́д-ме, то́:-j нă-го́ре. Пу-то́: пắт, пра́-вин'о избига́ме дắле́ко* [ПК,2(218)]; ~ *ку́пин-ej ил' пă до́ма-j пра́вин (ле́бо)* [ПК(Гăр)]; ~ *како́ф ej, зă-ни́што не́ о-би́ве, не́ о-уме́е ни́што, чи́ниш ус-мо́ч пра́вин* [ПК,2(206)]; ~ *то́о ба́б-Цо́фин Атắнас чи́ниш пра́вин не́дупра́вин: де́к сă-ла́фе ќи-фа́те дă-сă-сме́е* [ПК,2-(188)]; **2.** 'нешто изработено мајсто-рски' ~ *пи́тиш ка́штте ка́кви́ би́ја? Еми ја́, ни́ски ка́шти, не́ тắкви́ висо́ки кутусјáа шо́ и́мме пра́вини ка́шти. Ни́ски ка́шти тắка́, не́куј ма́лко пудигнини, тắкви́ би́ја* [ВК-(Шт),288]; ~ *това сиромах кату си напи вода, рече на дјатету, без да знај, ча он га има правена чешмата: "их олан, по-братими, какви будали л'уди има по земјата? Да имам толку пари, јазика хождам да открадам куумциовата жена, а не да чинам тука чешма да пиат светот!"* [V,PM,67] – во текстот ја среќаваме конструкцијата: *има (нема) + гл. придавка* и тоа во првата фаза, кога придавката се сложувала со предметот на кој се однесува: **он га има правена чешмата;** **3.** 'вистински' ~ *и ве́лиши: и на ме́н ми зна́ити, и уде́ка са́м па ми зна́ити; и ут са́м ут ме́н не испадна́х, тукý то́а шо ми пушти́ пра́вин, шо ви́а не́ гу зна́ите* [MV(K),256] – случај на изразување на директниот предмет со предлогот на: **и на ме́н ми зна́ити;** ~ *тукý ки до́јди вре́мито, и сéга-j, о́ти ти́и пра́винти пукаја́ни л'у́ди ки си пукланýат на Та́тко су сѐ са́рци и пра́вина; о́ти и Та́тко такфи́и па́ла шо си пукланýат на не́го* [MV(K)-256]; **4.** 'безгрешен, правичен' ~ *то́га ки уговóри и на ни́х, и ки ре́чи: Исти́на ве́л'ам на ва́с, ко́лко не́ чини́хти на ви́а сироса́си, ни́то на ме́н чини́хти. Да ки си о́дат ви́и на ве́шново пе́кол, па пра́винти на ра́j жи́в дуве́шно* [MV(K),282]; ~ *па же́ната му... Елисаве́т. И јо́бити би́ле пра́вини крај Бо́га, а тера́ле е́м чини́ле на са́ти пуве́ли и пра́вини Господи́нцки, о́ти би́ле чи́сти. Па не́кој де́ти не́ му са чини́ло, оти Елисаве́т бе́ши ја́лоф, и на гуди́нити би́ле устаре́ле* [MV(K),294] – во контекстот имаме еклатантен пример за тоа до која степен категоријата род во југоисточните говори не функционира: определбата за жена што не забременува е дадена со формата за м. род – **јалоф: па же́ната му... Елисаве́т... не́кој де́ти не́ му са чини́ло, оти Елисаве́т бе́ши ја́лоф;**

~ вúа си мóлиши: Гóспот, исполájти, шо нé сам катý дрýзити л'ýди... И јумбрукчúата стóиши у-далéко, и вéлиши: Гóсподи, прóсти ми на грéшин човéк. Вéлјам на вác, вóа испадná прáвин и прустéн си утúди на кýкја му [MV(K),280]; *~ а видé Исус на Н... шо úдиши кăд нéгу, и вéли зарди нéгу: Ету прáвин Израúлитин, шо нé му си наóги на нéгу кривутúа. Вéли на нéгу Н...: Удéка ми знáиш?* [MV(K),283]; **5.** сп. **прáвина** (за девојка, жена) 'дотерана, нашминкана и сл.' [ПК(Гăр)] – односно значење на придавката во м. род го немаме констатирано.

прáвина* f **1.**'вистина' *~ јазе ти знам тебика кату татку и ти казах правината* [V,PM,39]; *~ паш'áта сă пуч'ýди мрăва пó ут гламбóку и му вилú: "тác рáбута н'éма зăј такá, ála ти сă мóл'ам да ми кáж'иш' прáвинáта"* [MS,t,48]; *~ гу пúта ч'урбаџ'úјата: "да т'ą пúтам јас т'éб'ą да ми кáж'иш' прáвинáта!"* [MSt,47]; *~ кату седнаха да јадат, бабата и јала и пила, и на пазва си напални за гостју. Свадбарите ја питаха бабата: "бабо, зашто тăј праиш, дали некој гост имаш?" Тја правината на свадбарите не и казала* [V,PM,221]; *~ ету на пăтјут гу стретоха три жени: тиа били неговите наречници. Му вел'ат: "синку, дека ке да идиш?" И тојнака им каза правина. Тогас тенака му рекоха: "ади иди, немој ти е страх!"* [V,PM,74]; **2.** 'справедливост, она што е ред' *~ сéкуј сáке дą зúме, прáвина не сă глéде* [ПК(Гăр)]; *~ тукý да не са умýати, ém да вéлите: Шо ки јáдими, úли шо ки пúими, úли шо ки си облéчими... Тукý пишúн да пáлати на Господúнова царитúна и нéговáта прáвина, и сăти вúи ки и намéсти ón* [MV(K)264]; *~ "Дéкójте брă дéца?" – "А-мú, рăчéле, нúă óдаме нă-нóпо, пă-сjá: пугудúме". А -па-нé: úстински пóп, ámи ґávул е сèга. –"Е, ми-зăшó?" – "Прăвúме кăýл сус-брăт-ми двýјцăта, дáл'-ej крúвинта árна, дáли прáвинта-ј árна!"* [ПД,165]; *~ "А-бă, ричéл, мójш крúвинă дă-нăпрáвиш, ми-тó-ј чувéко, прáвинта né-ј árна. Дáбро дă-нă-прáвиш né-ј ýбуво, злóто-ј ýбуво"* [ПД,165]; **3.** 'правда, невиновност' *~ "от што му са вúде на нúх и нá добúците кајдúата ми хárна, фатúха сúчки да úграт. Сétни јáзе што кабаáт úмам?" Тогáс кадúата му најдé нá нéго прáвината и му вéли: "свúрни málко, и јáзе да поúграм сóс мојáта кадúјка!"* [V,PM,127]; *~ но они му дáли млóгу драгоцéни кáмина на кадиата, та крúво са сăдиха, óни земáха прáвината, пák Кулýфа гу турúха хапуз* [V,PM,8]; *~ жáлнjо: нă-прáвинта си-издé кутéко* (= кутриот го изнатепаа иако не беше виновен); *нă-прáвинта зăгăзú* (= настрада без вина) [ПК,2(185)].

прáво adv **1.**'веднаш, директно' (в. прáве) *~ јаз два дена има, што дојдох от тамо, ако човекот имаше ништо, тој ки дојдеше право у мен* [MC(B),80]; *~ бегот гол хатот го вјана и зима мастагарката; ... как го видеха јуруците право на мене ми совăрsаха* [MC(B),74]; *~ тóо дéте дéн виздéн го-пасéл јáгнăнцто и-вичиртá сă-варúне дóма сус-јáгнăнцто. Јáгнăто прáво на-пизýл'о утúве и рýп-рýп-рýп фăтúл да-жвáке адин-вăглен* [ВК,284], *~ така си а уjдисама работта за кинисувајтто ут тува, што емин ки*

втасиме на Одеса (зајднăш ут карапампур да флезиме право) – изливајне ут пампурут и уливајне уф воднјут пампур [МЕ(Р),68]; ~ *една вечар, каде сахатот три нока – му вел'ат на то место на Данајков Рид, там овци пасах – дојдеха двамина Арнаути право на мен* [МС(В)74]; ~ *нă трундúро úма скрăмăтúци, скрăмăтúк е дăрво ут смрéка, чăтáл кăту бýква Т, едúнјо дéл óде прáво нă гóре* [ПД(128]; ~ *си чини бостанџијска руба и уружи Бошково кон, го вјана и тигл'а право на Имир Николови конаци* [МС(В),-94]; **2.** 'точно, верно, како што е вистината' ~ *сега ти питам, мале, сакам право да ми кажиш: татко ми, мале, што занајат имаши на животот му?* [V,PM,41]; ~ *жената му каза право, ча децата и ги открадоха. Тогас уврејнот ја вели: "скоро донес гул'амото дете, да гу заколими, јазе да гу јада него, зашто тој да расипи сичката работа"* [V,PM,231]; ~ *за Бога, за душа, право да кажиш* (изр. кога некого го заколнуваат да ја каже вистината) [ТГ,320]; ~ *излезе пак прет сиромаху и му вели така сос грозност: "господине, да ми кажиш право, колку карагроша зема!"* [V,PM,39]; ~ *аку нé ти вúждах тéбика, ки вél'ах да е она нáј-хубава на земјáта, áма сегá кажýвам прáво, оти тúнака си млóгу по-хýбава от нéа* [V,P-M,9]; – како тој ќе сведочи тоа е точно, бидејќи тој кога се зафатил за таа работа се заколнал дека *"право ке гледа и право ке гувоpе"* [ТГ,279]; **3.** 'правично, како што е ред' ~ *му вели: "не е право да се бориш со стари л'уди, изпадни с акранот"* [МС(В),98]; ~ *му-вéле вóлут: "Слýшите вáка! Јáс нă-мójто гáзда двájсет гудúни му-óра, му-рăбóта; му-пурáсти и дéца. Ето, сéга устáри, мă-пуштúа у-áвлúăта, мă-тóкме дă-мă-зăкóле, му-вéле. Нéма прáво"* [ДК,137]; ~ *от тáмо киníсаа, пák отúдоха, нájдоха áф еднá дýпка еднá лешúца. Човéкот вéли на лешúцата: "лешúцо да ни сăдиш прáво, јáзе ке ти докáрам еднá квáчка сóс дéсет пúлца бакшúш!"* [V,PM,139]; **4.** 'таму каде што е потребно, во вистинскиот правец' ~ *мúнáа зăминáа двájст и пéтмúна,[двájст и пéтмúна, вéрна дружúна:[нájнăпрéт вăрви Трájко Морáрцки,[по-нéго óди Тýше Богдáнцки,[прáво си-тéгл'ăт зă-Стујákăво,[јóдат и пéјат и зă-бój мúсл'ат,[прáво стрел'ájте, прáво фăрл'ájте* [ПК,2(272)]; **5.** 'десно' ~ *прифтáса прăвна на мурабéту тój; фáти да кóли на л'áву на прáву да му сă набú рăнкáта* [MS,t,35]; ~ *и пак младата самовила отиде, му вели: "Што плачиш? Има колај и за тас работа: па да земиш камшикот, да пошиш на нивите, седом да удриш на право и осам на л'аво, сичко ке си чини!"* [V,PM,278] – уште еден пример за присуството на лексемата **прав** 'десен'; в. **прав.**

правој m 'направа од штавена кожа, како појас со кој се прицврстува јаремот со ралото' (на **потеглото** – **воиштето** од ралото има дупче во кое влегува дрвце што се вика **утраш,** и околу него и јаремот се замотува **правојот**) [ТГ,326].

праврате (са) pf 'се обрне' – *пудстрминот* личи на *стрмино,* само е помал: ако е самарот нов и *не е лигнан,* лесно може да се *праврате* односно да се *(на)стране;* за да не се случи тоа предните нозе од коњот се вовлекуваат во *пудстрмино* и самарот не може да падне]ТГ,420[; в. **прăвăрнуве.**

правудија f 'подарок во пари што се даваат на свршената девојка', сп. обичај – за време на *армасот* (свршувачката), кога свештеникот ќе ја прочита молитвата и ќе ги благослови *армасанте* со зборовите: *"Да са живи, да са здрави, Аврамува и Исакува мулитва да имат!"* итн., тогаш таткото на девојката се ракува со таткото на момчето и ќе си *разменат нишајне* (ќе ги променат бовчалаците). Потоа доаѓа *армасанта* девојка и ги дарува гостите. Прво почнува со свештеникот, ќе му ја бакне раката и *ки гу даруве сус риза*, потоа ќе ги дарува и останатите. Штом ќе ги добијат даровите гостите ѝ даваат на девојката *правудија* (подарок пари), а таа примајќи ја *правудијата* им бакнува рака [ТГ152]; – за време на Божиќните празници *армасникут* со своите *пубратиме* руча кај девојката. По ручекот *армасницта* ги дарува со *пачети* (шамивчиња), а тие нејзе како *правудија* ѝ даваат *алтънче* [ТГ,153].

правýн m, bot.'вид печурка, расте по дрвјата, особено на црница, служи за припалување оган со удирање на кремен камен со парче челик' [ИГ,128]; в. **пран**.

прагледне pf, в. **прăгле́де** ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[оти, Петре, така прави,[који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде![така ки се мăчат и путиркат,[оти немум јаска никуј,[ни рода-руднини, ни татко ни мајка,[на кого молба ки правум,[који ки ма пугледне и прагледне?* [ТГ,264].

прагоре pf 'кога нешто ќе изгуби од својот квалитет поради пресилната температура на која е изложен, пр. *лебут* или нешто друго што се става на огин може да **прагоре**', но исто така може да **прагоре** и **уцетут** (да стане премногу кисел) ако е оставен некаде каде што температурата е висока, во таков случај му се додава вода од варена пченица [ТГ,355].

прагризе pf 'прекине (прегризе) со забите нешто' ~ кога жената ќе почне да ткаје, не е добро другите да ја прашуваат: *"са работе арно?"*, бидејќи по таквото прашање може веднаш тука да се створи ѓаволот и да ја *замрси* работата. Ако некој во шала кажува*: "Как, как, сă кине, са кубе!"* Ткајачката обично му одговара: *"Изиќут да си прајадиш, таков лаф да не прагувориш!"* – или: *"Изиќут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364].

прагăрле pf , в. **прагăрне** ~ *вујковците му, ка чуле, му рекле: "Пош не бре дете, при мајка та!" И пушле. Ка си прагăрле, сите на местото умреле* [V,PM,270].

прагăрне (са)* pf 'зеде во прегратка, гушне' ~ *рекла: "братјата ми тука седат, ки чекам тува". Почекала. Дошле братјата и, им рекла: "Јазе ви сум сестра". Тоги са прагарнала сус сите* [V,PM,269]; ~ *она му рекла , куту как шо било. Тоги момата и детто а прагăрнале и рекле: "Ти си нашта мајка!" Си свалиле капите* (погрешно пишува: 'камите'), *косата да му виде* [V,PM,268]; и: **прăгăрне*** ~ *и́де адúн дéн тóо дéтто, крăдéјќи, крáдéјќи гу-фáќе, гу фáќе. Кá о-фăтúла дéтто, бáбăта сă-ј-пăрдéла. И дéтто кăжáло: "А бáбо, кá пăрднá мă-рудú". "У, сúне, сúне", гу-прăгăрнáла и н'о пýште дă-с-јóде* [ПК,-2(207)].

прадаве* impf 'кога еден отстапува нешто на друг' – кога невестата ја изведуваат од татковата куќа тоа го прават браќата нејзини (или

најблиски роднини), тие ја пратат до половина пат а потоа ја *прадаваат* (и *теслимат)* на браќа од младоженецот, или на мажи од неговите сестри [ТГ,276].

пр'а́дна adj, m (f) 'нешто што е напред, пред другите' (со формата за женски род: **пр'а́дна** се покрива и машкиот, што упатува, како и другите слични примери, дека категоријата род во овие говори не функционира нормално) [MS,s,87].

праз m, bot. Allium porrum **1.** 'градинарска култура, слична на лук'; **2.** изр.: **нѝ-пра́зо во́ота ќи-ми-се́че** (= знам дека не може ништо да ми стори) ~ *шо́ ќи-му сă-бо́м, дă-не нă-пра́зо во́ота ќи-ми-се́че* [ПК,2-(185)].

праземе* pf 'одземе нешто насилно' ~ *тоги Април отиде, му кажа на орачут: "Така, така, риче, они сакат да ти праземат бирикетут, колко една инка шо бере да ти остават"* [V,PM,295]; спроти празникот *Мартинци* има обичај домаќинот на куќата да заколе кокошка и со нејзината глава да испише крвав крст над главната врата (портата). Потоа домаќинката зема и става во *ирамот* (волнена престилка) бело просо, не гледајќи колку ќе земе и со него *праседве* (растура, фрла) околу куќата, зборувајќи: *"Кога душмајне воја просо ду зрно ки гу суберат, тоги и нашут касмет да гу праземат!"*. Овие зборови ги повторува вртејќи околу куќата, оборот и бавчата [ТГ,16]; уште едно празноверие: спроти празникот *Ѓурѓовдин* може некоја лоша жена од туѓата стока со магии да го *праземе максулут* (= млекото, маслото, сирењето). Тоа го прави на полноќ – *у никује доба*, кога се доближува до туѓата стока, меѓутоа тоа може да го прави само жена која веќе *прајасала* (= престанала да раѓа) [ТГ,66].

празимуве* impf 'кога нешто се презема од еден кај друг' – кога ќе ја изведат од дома младата невеста нејзините браќа (или блиски роднини) ја предаваат на браќата (или роднините) од младоженецот и тогаш кога ја *празимуват* невестата поново се простува со деверите (тие што го воделе коњот), а потоа со родителите и роднините [ТГ,182].

празин*(< 'празен' – со редукција) adj **1.**'одреден простор во кој нема ништо'; орр. на 'полн' ~ *напкун оди сестра ми да искари кабаницата да вичерами – типицјата празна!* [МС(В),92]; ~ *кăнту* (простор покрај огништето за одмарање) *і пра́зин* [ПсС(З)64]; ~ *да идиш на цар'у, да му тераш четирицси мулита и четирицси чифта хорали празни* [V,PM,43]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [куќа празна растурена;[нема никуј кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *и пути́р'у и гу спи́ва, гу устáв'ă пра́зин* [MS,t-,21]; ~ *и като́ оти́де при одáта, чјудеше́ са кáк да прáви зá одáта, óти кóжета не мóже прáзна да нóси. Аку да е напăлни, кáк ште́ е однесе́?* [V,PM,262]; ~ *и гу утфáр'а, ш'тó да ви́ди? прáзин дулáп* [MS,t,9]; ~ *прáзна кăшта* (= куќа во која нема жители) [MS,s,88]; ~ *тăкá рăбóтаа уф-Сóфја, óни гу-рăбóтаа. Ни́ą шо-би́ме мумури́ј* (девојки) *таквú, ги рăзнóсăхме на-дру́го мéсто. Сéкуј бару́т пу-бăшкá гу-дéл'ăхме. Е, гúлsи му-ви́каа на-куршу́мут, нă-прáзн'о: куршу́м* [ПК,2(Иц-284)]; **2.** 'без ништо' ~ *и хи́тра Пе́три и*

з'ел́ хо́ртума́та и си утѝди пра́зин сăс т'ăх [MS,t,75]; ~ *оттамо гранчаринот што да стори? Гу беши страм да пој у дома празин, отиде да товари вјајки от гората* [V,PM,230]; ~ *и тој зема пушката, отишел на полето да лови. Лов не доби, празин си вăрна дома. Мајка му му речи: "Ил'у сину, тој занаат останалу от башта ти, ти да го зафатиш!"* [V,PM,170]; ~ *ама́ до́јдух тук на куми'ѝјата ку́ч'ąту м'ą забира́, гу лупа́х идѝн ч'ана́к у глава́та да си до́јдух пра́зин дума́* [MS,t,30]; – масата (трапезата) е исто така *празна*, ако околу неа нема наседнато луѓе: кога ручекот е готов, домаќинката обично гласно ќе викне: *"Ајде, рачокут е азăр"*, ако домаќинот не може веднаш да дојде, тогаш софрата не се поставува *за да не чеке празна* [ТГ,288]; или: кога софрата се тресе не треба да биде празна, т.е. треба да остане некоја корка што ќе падне на земја [ТГ,289]; **3.** 'со неисполнети желби' ~ *га викна: "ела тука, пападика! Што тераш?" – "Ох, царју, јазе што терам, не е за кажувани. Ки да ти кажем". Пак царјут вели: кажи ми, пападика, што тераш, та ако е за чинењи, ки ти кажем как са чини, ако не, пак ки си вăрниш празна"* [V,PM,88]– во текстот вокатив се изразува со номинативната форма (**га викна: "ела тука, пападика! Што тераш?"**); **4.** 'коњ или друг добиток што не е товарен'; **5.**'тој што нема пари и имот' [MS,s,88]; **6.** изр. **сус празни ръ̑ци** (сп. обичај: откако ќе се уговори свршувачката свекрвата ја повикува *армасницта* да дојде кај нив *да дипле шејве, дарува* (да ги средува работите), ќе ја пречекаат убаво а на одење ќе ѝ дадат марама полна со овошје и благи работи, зашто не чини *да се испрате сус празни рăци* [ТГ153]; **пра́зна гла́ва** (= човек, односно жена со глупаво однесување) [MS,s,88].

празник m 'ден кога се празнува, односно не се работи, пр. недела или друг ден посветен на светец' ~ *катă ниделјă и катă празник, субăштă ки чинише абер* [ME(P),89]; ~ *на кра́нинта де́н на гуле́мата уф пра́зник, де́ка сто́иши Исус а викна́, е́м и вел'а́: Аку́ ѝ жеди́н не́кој, не́ка до́јди кри ме́н, да не́ка пи́ѝ. То́ шо веру́ва на ме́н, като́ ка́к ве́л'ат кни́гити, ре́ка уф не́говото са́рци ки прили́и во́да за живо́т* [MV(K), 262]; ~ *еди́н де́н и́маши голе́м пра́зник. Господа́рот вјахна́ на каро́ца-та и ути́де на магази́ите, гу зема́ детету, и дојдо́ха на до́ма. Тога́с извади́ керка́ му прет не́гу да гу види де́тето, без да зна́ј ни́шту* [V,PM,153]; ~ *ваадăн ej пра́зник, диспа́днум нă-во́нка и а́с дă ви́дум бе́л све́т* [ПК,2(166)]; – празникот *Мартинци*, уште го викаат и *Вăлков празник*, особено го славаат во планинските села, оние што имаат овци, тие тогаш *нема ни тенко влакно да фатат уд работа* [ТГ17]; ја имаме запишано и фонетската разновидност: **празни́к** [ПД(Фур)].

празничин* adj 'нешто што се однесува на празник' ~ *и ув мăшкјут и ув женцкјут партал сăл ут шејци, пишин ки бидă минетă ув празничнјут партал* [ME(P),81].

празно́ва (сă) impf 'во празничен ден кога не се работи се *празно́ва*' [MS,s,88].

прајаде pf, 1. в. **прајадуве** ~ *Кустадине! Ка ки гледум твојте врсници; твојте врсници, твојте другаре? Кого мајка ки прачеке; ки прачеке, ки дучеке? Који ки удмене татко, који ки удмене мајка?*

Кустадине, мили сино! Оти ми са нал'ути сино; си устави мајка и татко, да си јодиш јуф чужди свет, дека никој не та знаје?! Да ти са прајаде лепче који ки ти даде?" [ТГ,263]; **2.** 'прегризе нешто со заби' – ако некој во шала кажува:*"Как, как, сă кине, са кубе!"* Ткајачката обично му одговара: *"Изиќут да си прајадиш, таков лаф да не прагуворишь!"* – или: *"Изиќут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364]; **3.** (**прăјáде**) 'изеде многу, повеќе отколку што е обично' ~ *урúге, му-бăрбóре курéмо. Или прăјăдéл или тăкá úма, то: урúге, му-вúкăт. Или то: сă-прăпúл, ќи-урúге. Германците нé пăрдéшо, тáа пóвиќе га мрáзат, тáа урúгинто* [ПК,2(Грам–240)] – уште еден случај на несоодветна конгруенција: **тáа пóвиќе га мрáзат, тáа урúгинто** (именката е од ср. род, а заменката од женски).

прајадуве impf 'присакува да јаде' ~ *"Е што уткраде, кажајте, де!?" – "Ето што: беше еден убув бустан, заграден сус црни трјне. А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагăн* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут и салде една лубаница беше, па и неја ја скинал. Остави да, и сат бустан виран* (упропастен) *гу правил... сè уд крф!"* [ТГ,187] – алегорија на првата брачна ноќ.

прајасина жена f 'жена што престанала да раѓа'; сп. народно верување од Гевгелиско: ако некоја жена работи на празникот *Руса среда* (среда пред *Ѓурѓов-ден*) може да добие рани на главата, ваквите рани можат да се излекуваат само на следниот начин: тој ден *прајасина жена* треба да замеси говедски лајна со просо и кога лајната ќе се исушат да ги изгори и со пепелта да ги посоли раните [ТГ,8].

прак m 'долниот дел на врата (односно на порта)' [MS,s,87].

пракине (са) pf 'се "пресече" (прекине) нешто што е во тек'; сп. верување: – кога е човек на умирачка, кога "испушта душа" не треба гласно да се плаче, зашто е *грота* (или *граота*) *и може душа да му са прекине* (т.е. да се "прекине излегувањето на душата", односно "едната половина да одлета", а другата "да остане") и тогаш агонијата на оној што умира му се продолжува [ТГ,251].

пракован* adj 'нешто на кое има заковано повеќе клинци, во случајот ведро' ~ *Пиринуго, јубава дивојко,[тихо пејиш дилеко се слуше,[чул те уфчар преко три планини,[си јуставил трло неградено,[јуф трло то стадо небрујено,[миѓу стадо ведро пракувано,[пракувано, ведро немирено* [ТГ,56].

пракуван појас m 'религиозен, црквенски реквизит'; сп. верување – ако на некоја жена новороденчињата ѝ умираат, таа се обидува да се заштити на тој начин што последното новороденче го *пуминуве низ сребрин пракуван појас;* провлекувањето се врши пред да изгрее сонцето. Како што рековме појасот е своина на црквата и за секое поминување под него се плаќа извесна мала сума – *за лек да фате.* Овој појас уште го викаат *сребрин вениц.* Освен со споменатово провлекувње, некои родители се обидуваат да се заштитат со тоа што на децата им даваат симболични имиња: *Трајан, Трајанка* и сл., други на капата на децата ќе им обесат различни *ајмалии, близнак трн, сребрен крст, дрвце од Христовиот крст* [ТГ,120].

праклáне pf 'стави под клетва, заколне' ~ *на дедо Госпуд криво му падна и тоги праклáна: "Уд сега и дејна и ноќа да работиш, и ка ќи дуработиш па пуд мишка рабутенто да си гу земиш"* [ТГ,365]; ~ *ето ти го и Ристос ке замине: "Даскале!", риче- а, "воа жито ти са молиме да го праклáлниш, да са угорче!"* [V,PM,294]; ~ *јас кога бах, млад Стујане,[мала и малечка,[мала ем малечка, Стујан,[јуф бели пилени,[мајка мен ме л'ул'е, Стујан,[јазе се си плакум,[тоги мајка мен ме, Стојан,[л'уто праклáнала,[л'уто ме праклáна, Стојан,[песна ми пејаќи* [ТГ,200]; – тој што кумот го држал гол в раце при крштевката, тој мора многу да внимава да не го навреди кумот, зашто ако кумот го *праклáне, "не можат ни три владици да му пуможат"* [ТГ,308].

праклáнувајне n 'кога се искажува тешка клетва' ~ *и црева са баре карат, а кам да са не карме ниja;* во таквите моменти мажите се служат со непристојни зборови – *псујајне,* а жените со *клáнајне* и *праклáнувајне;* изразот низ клетви е многу богат: *Чума да та удре!; – Да та тресне, да та млáсне!; – Да та здрве!; – Земја да не та дексе!;* (земјата да не те прими, да те исфрли); – *Бол'ка да та сутрије!; – Црве да вариш* (да имаш рани со црви); – *Уф рблак да сер...* (да бидеш неподвижен, под себе да одиш по голема нужда); – *Просјаци да водиш!* (членовите на семејството да ти се просјаци); – *Вилигдин да не дучекиш!* (да умреш пред да дојде Велигден); – *Каман и дрво да са чиниш!* (да се здрвиш, да се парализираш); – *Уд Бога да најдеш!* (Господ да те казни); – *Госпут да те сфате, магаре уф куќи да не ти рикне!* (да ти замре домашното стопанство); – *Кукумавки да ти на главата кукат!* (кукумјавка = утка, симбол на зло); – *Дома да не си умриш!* (да умреш далеку од своите); – *Чафки да ти очи чопкат!* (да умреш далеку од своите, да нема кој очите да ти ги затвори); – *Врата да ти се сус црна врба затворе!* (смртта да господари во твојата куќа); – *Стрела да те згоде!* (да те удри гром); – *Далак да те убие!; – Изикут да-т са-фате!* (да не можеш да зборуваш); – *Сус црно да са пукријиш!* (црно се носи кога ќе почине некој близок); – *Куту куче да избиснејиш!* (да те касне бесно куче, односно да се разболиш од беснило); – *Да питиш да са раниш!* (да просиш за да се прехраниш); – *Да немиш чиница да ти се раздаве; свеќа да ти са запале!* (да бидеш сосема беден, да немаш ништо); – *Да та пилиносе!* (да те отруе – растението *пелин* е многу горчливо); – *Коран да не устане ут тебе!* (да немаш потомство); – *Гроб да не ти са знае дека ти е!* (да умреш без никој од своите); – *Кучијна да та кубат!* (да останеш сам и крајно немоќен за да не можеш да се одбраниш од кучиња); – *Гора да фатиш, дома да не си дојдиш!* (да го изгубиш разумот); – *Огин да те изгоре, пепал да не устане ут тебе!* (да ти се изгуби трагата); – *Црна земја да та глáтне!* (да исчезнеш, да умреш); – *Рáци и нози да ти са фатат!* (да се парализираш); со исто значење: – *Да ти се исуше и рáка и нога; – Да не усимниш!* (да не се пробудиш од сон, да умреш додека спиеш); – *Куту вол да рикиш, па така душа да дадиш!* (да имаш тешка и мачна смрт); – *Превул да те скапе!* (глад да те сотре) [ТГ,320].

пралепе pf 'прицврсти едно со друго со помош на лепило', fig. 'придружи' – девојките кога излегуваат од дома обично се во друштво со некој роднина, но по пат секако ќе им се **пралепе** некој младич [ТГ,323].

пралигато adv 'кога нешто одговара, кога е погодно' ~ *Госпуди Боже, и свита Бугројцо... и ти Свити Ѓорѓе сус златин мăздрак (коње)... ако са вија măки зарди некуј негув грех, сите ви са мол'ме, да гу простите и да гу куртулисите, и ако е ваш, ако е на вас пралигато, си гу зимајте... Ако са măче зарди чужди греуве, нека са прасече концут* [ТГ,284] – независно што заповедта е во блага форма, сепак прави впечаток дека кратките заменски форми доаѓаат пред глаголот (*си гу зимајте...*), што не е обично за стандардниот јазик.

праличе impf 'одговара, личи' — свадбата заправо почнува в сабота навечер, кога ќе дојдат *тапајне* (тапан и зурла) и ќе почнат да свират, а младите да играат. Штом ќе удри *тапăн* тогаш ќе речат: *"Ха, сај-и било свадба, брej... Е, сега праличе, умјасе на свадба... Свадба биз тапајне, црква биз поп! Свадба биз тапајне ни пет пари не чине. На свадбата душа даве тапăн"* [ТГ,168]; в. прил'ага.

праматар m 1. в. **праматáрин** ~ *тój чувéк шó óде пу-сéлта дă-прудáве ситнéже: мунúста, úгли, купчúна, прăстăнчта, лáстика, бýи и др.* [ПК,2(89)] – во текстот имаме присуство на архаичната множинска наставка за с. род **-ета: прăстăнчта**; ~ *е, сă-кăчúл тáмка нă-дăрвуто и-тăкá зéл дă-вăрне дош. А-пă-нéкуј чувéци тáм, шо-имáло бăкáле, прăмăтáре, дă-кăжăме, сè си-удделе тáмка пут-то дăрвуто, дă-не-ги-вăрне дóши* [ПД,162]; 2. 'прекупец (во случајот на риби)': пристигнува кораб со риба (на брегот на Дојранското Езро) и го заобиколуваат **праматарите**... го прашуваат рибарот колку бара (за рибите) [КД,60]; и: **пăрмăтáр**.

праматија (или: праматарски еспап) f – во минатото пред да се постави граница меѓу Вардарска и Егејска Македонија главниот трговски центар бил Солун, *кираџиите* таму носеле жито, вино, сусам, памук, ќумур, даски и др., а назад враќале *праматија: басма, платно, шамии, кавраци, гајтани, ширити, разни накити (гривни, прстени, обетки и др.)* [ТГ,414]; ~ *му рекăл на син мо: "Товари един товар праматиа, оди продави на тоа село! На вечарта оди на госте на тоа човек и гледи да го кандисаш, да заколе кокошката, да да ú изедиш главата и сăрцето!"* [V,P-M,274].

праматáрин m 'трговец што продава ситни работи по селата' ~ *А пýсна на праматáрину да кýпи ч'итирúјси индиз'áнта кáбути* [MS,t,52]; в. **праматар**.

праматарлăк m 'ситни работи што се продаваат за домаќинството: конци, игли, копчиња, тантели и сл.' ~ *ги прудáва и камúлиту и си утфáра идúн дуѓáн, éм бакалăк éм праматарлăк* [MS,t,14].

прамира (и: **прăмúре**) pf 1. 'паѓа во бессознание, како да умира' ~ *умúре и пăк ужúвуве; тăкá прáве Вáнѓа шó-ј уф-Пéтрич, óна прăмúре и ин "сă-кăжýве Гóспо", óна "гувóре ус-нéго", а сéтне ин-кăжýве нă-чувéцте шó ќи-м-сă-дéсе* [ПК,-2(89)]; слично е објаснувањето и кај Тановиќ од Гевгели; сп. верување: народот верува дека ако некој неизмиен почне да јаде,

или ако жената неизмиена почне да меси, тогаш треба да се очекува сиромаштија и дека наскоро во таа куќа луѓето ќе *прамират* од глад [ТГ,18] – во контекстот е присутен лексичкиот архаизам: **сă-дéсе** (= се случи), ова единица ја немаме регистрирано во другите говори, а ретко се среќава воопшто во словенските јазици; сп. во српскиот; **2.** 'кога некој, обично жена се преправа дека се онесвестила' ~ *нóго знáа óна дă-прăмúре, áк нé-ú-éj нéшто пу-ạтăро, дýр дă-вúјш прăмрéла;* **3.** "умира од страв" ~ *амáн брé, шó мă-исплăшú, прăмрéх* [ПК,2(89)].

прáн m, bot 'вид печурка, расте на дрвјата, обично на црница, се употребува за палење оган со кремен и огнило' [ПД(123)]; и: **прáм** [ПГ(Фур)]; ~ *нéкуј ú-вúкат прáна. Сă-вáде уддăрвата, сă-вáре, ус-н'áа сă-пáле ус-чăкмáк óгин, фăрле úскри и ќи-сзапáле* [ПК,2(87)]; в. **правун**.

праоде pf 'кога малото дете ќе почне да оди мајка му ќе замеси **пугача** и откако ќе ја испече, им испраќа на соседите по едно парче, зборувајќи: ~ *Јован (или Ристо, или...) прауди и ви пуштуве пунуда да дојдите да гу видите*'. Тој што ќе го прими парчето погача ќе каже: ~ *Госпуд да му даде здраве и касмет и гулем да пурасне!* По месец или два, откако ќе почне да оди мајка му му пее: *Баш, баш куни!* (= раце),*[мама даде зиза* (= цицка),*[тате даде бобо* (= бонбони),*[Кој ќи руче? – Милена ќи руче* [ТГ,118]; потоа *му са сече сопка*. Овој обичај се состои во следното: со парче конот ќе му врзат двете нозе на детето и ќе го пуштат да оди, се разбира тоа ќе падне и во тој момент некој од домашните ќе го пресече конапот, а друг во исто време ќе истури вода со зборовите: "*Куту вода брз да биде!*" [ТГ,122].

прапаше pf 'си ја стегне со појас половината' ~ "*Богме Митро, ќучук Митро,[не сам нашал срма кулан,[ако најдех па те лăжум,[куту него да са чинум,[на твој појис да си лежум,[тенка снага да прапашум*" [ТГ,371].

прапее* (и: **прăпее**) pf **1.** 'почна да пее' ~ *станах уф зори (прад зори), питлијнта кога прапијаја* [ТГ,11]; **2.**'кога младо петле ќе почне да кукурика'; верување: петлињата не смеат да се колат се додека не *прапејат, зашто не е арно* [ТГ,403].

прапејвајне n 'плачење и редење над новиот гроб, особено пред да го закопат мртовецот'. *Прапејвајнето* може да биде *арно,* кога некоја жена умее убаво да пее и да ги реде добрите страни на покојникот и неговите маки, уште ги споменува оние што ги остава зад себе и сл. Сп.: ~ *Кустадине, мили сино! Мајка ка ки те забраве! Много ми си малечук сино. Кој ки ми те гледе, кои ки ми те чуве? Мајка да знајше, Кустадине, уф пазви ки ти скријше. Уд неја не та удделувише* [ТГ,263] – употреба на личната заменка (за директен објект) **неја** м. повратната 'себе': **уф пазви ки ти скријше. Уд неја не та удделувише.**

прапише pf 'кога старите својот имот, или дел од имотот со документ го оставаат во наследство на некој од потомците', по правило е така, поретко може да го *прапишат* и на некој што не е член на семејството, но тој ќе ја земе грижата да ги чува старите [ТГ,292].

праплашуве* impf 'прави некој да доживее страв'; сп. кога на коњот ќе му се појават на градите дебели и тврди

жлезди; го лекуваат на тој начин што под раната ќе подметнат керамида со барут што ќе го запалат, и ќе ја оплат раната, на тој начин болеста ја **праплашуват** и таа ќе се повлече – суеверие [ТГ,389].

праработуве* impf 'работи по малку, неусилено' – празникот *Св. Сава* не е многу тежок празник, сепак жените го празнуваат и ништо не работат, додека мажите **праработуват**, т.е. привршуваат некои започнати работи [ТГ,78].

прасаде pf 'кога дрво, обично овошје ќе се извади од едно и ќе се сади на друго место' (во дупката покрај коренот на дрвото се истура малку јачмен за да се подобри почвата) [ТГ,350].

Пра́сека top. 'преод в планина, погодно за поминување, пресек'; сп. стсл. прѣсѣкъ [ЈИ,Ми..., 178].

пра́се n, zool. 1.'малото од свиња' [ПГ-(Фур)]; и: **пра́с'ѧ** 'свиња'; сп. **то́пику пра́с'ѧ** 'домашна свиња', **ди́ва пра́фч'ѧ** 'диви свињи' [MS,s,88]; ~ *елбет су то пусат они шу гу имиа тогај: пушки криминлиј или су капцули... можиа сăл да-ј заплашат на дивите прасијна* [ME(P),77]; ~ *да ут та́мо бе́ши дале́ку, бил'у́к пра́си пасе́ле. Па лошути́ата уф них, си мо́лиа на не́го, ем ве́леа: Аку ни изва́диш на на́с ут ви́и, по́вели на на́с да си хо́диме на бил'у́кут уф пра́сити* [MV(K)265] – во контекстот имаме случаи со проширена употреба на множинската наставка **-и** (на тоа имаме укажано и порано) кај именките од с. род: **праси**; за односнава појава коментар немаме сретнато, ни се чини дека може да се допушти позајмен образец; за ова в. во граматичкиот дел; ~ *тогај жената му му вели: "и за това кахăр береш, мăжу! Јазе довечера за гу закол'а прасинто, што имами на будрумо, да извадја сăрцето, да му гу занисеш на нас увреинот"* [V,PM-,193]; кај Тановиќ (од Гевгелиско): – младото од свињата во првата година се вика *прасе* или *бишинце*, кога ќе порасне машкото се вика *нерец*, а женското *бишка* или *прасица* [ТГ,374]; **2.** изр. **црно прасе пу рит пасе** – загатка (одговор: брич) [ТГ,290]; сп. архаична множинска форма: *прахчу́лчентă* [ПсС(З),69].

прасече (и: **прăсе́че**) pf **1.** 'со притисок од нешто остро (пр. со нож, ножица или секира) оддели работи едно од друго што биле заедно'; **2.** 'го прекина текот на нешто', пр. ако пороѓајот се одвива тешко тогаш се мисли дека некој *со лошо око* ја видел породилката и го *пресекал* пороѓајот [ТГ,105]; 3. изр.: **ричé и прăсичé** ~ *шо ќи-ка́же, ла́фо не гу вăри́не нăса́т. Ќи-ка́же и ќи-нăпра́ве, ла́фо-мо-ј, не́ма шо ту́к* [ПК,2(191)]; **мă-прăсичé** (= ме исплаши, занемев) ~ *ка́ о-видéх о́т ми но́се тилигра́ма, мă прăсичé не́што* [ПК2(179)]; **нека са прасече концут** 'нека се прекине животната нишка' – дел од прошталната молитва ~ *Госпуди Боже, и свита Бугуројцо... ако са вија мăки зарди некуј негув грех, сите ви са мол'ме, да гу простите... А ко са мăче зарди чужди греуве, нека са прасече концут, нека престанат вија бол'ки* [ТГ,284]; **жилите му са прасечеа** 'се кажува кога некој ќе стане многу немоќен', сп. верување: кога платното што е исткаено треба да се сече, не е препорачливо да биде присутна машка особа, бидејќи **жилите ќе му са прасечат** [ТГ,364] – суеверие.

прасѝца f, zool. 'свиња што има прасиња' [ЛС(К),100].

пра́ске impf 'крши' ~ *гле́j ка́-j пра́ске гра́нките ут-то́о зла́тно дрӑ́фце* [ПК,2(87)].

пра́скӑва f, bot. Prunus persica 'вид овошје, дава убави сочни плодови, праска' [ПК,2(87)]; сп. **пра́скӑви́ца** [ПД(130)].

пр'аскокни* (и: **прӑско́кне**) pf 1. 'се префрли со скок од едно на друго место' ~ *му отговори: "зашто сам бъ̆рзоходец та, аку немам тиа камени въ̆рзани аф ногите ми, можи да да пристъ̆пнам, от крај до крај да пр'аскокнам"* [V,PM,44] – во текстот среќаваме проширена употреба на предлогот аф (во) наместо 'за': **тиа камени въ̆рзани аф ногите ми** – за ова поопширно во граматичкиот дел; ~ *"е́, се́га – им ричела лиси́ца – зна́м о́ти си́те сте гуле́ми јуна́ци, а́ма дъ̆-нъ̆ва́л'ме ӑди́н гуле́м о́јгин и дъ̆-ви́дме ко́j ќ-о-прӑско́кне". Нъ̆ва́ли́ли о́јгин и лиси́ца пиши́н фӑрц-скукна́ла и пу не: ӑди́н пу-ӑди́н си́те вӑ́лци* [ВК(Пат),287]; 2. 'се измести, се придвижи преку нешто' ~ *ка́ о́де же́:нта, јъ̆бу́лкӑта си-j ди́ге гра́нуфто, та́а нъ̆-мо́ж дъ̆-фа́те, дъ̆-ски́не. "Се́ч-гъ̆ ца́ро та́а јъ̆бу́лкӑта". Га-сичу́ве, а́рно а́ма чука́jќи, ка́ а сичува́л, дӑ́рвуто пъ̆рска́л, дува́ро прӑскукна́л не́каа тре́скичка уд-ја́бу́лкӑта* [ПК-,2(Крец–300)].

праскокнуве impf, в. **пр'аскокни** ~ *А воја урсус што праве!? Ка му са прајадуве лубеница, и то сношти, пу воја ветар, пу воја сафрагън* (лошо време) *и не глидаќи ни оти плет има, ни... праскокнуве, флеве уф бустанут* [ТГ,187].

пра́скӑви́ца f, bot., Prunus persica 'вид овошје' (дрво и плод) (Ник), во Пат: **пра́скува** [ПД(130)]; в. **пра́скӑва**.

Пра́слоп top. 'мало село во *Чеч*, Драмско – ниско место, длабнатина, погодно за поминување', сп. стсл. **прѣслопъ** [ЛИ,Ми...,179].

прастане pf 1. 'даде согласност' ~ *Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни он да владеје. Едно марта прастана и кандиса* (погрешно пишува: *'кандисак'*). [ТГ,13]; ~ *поп куту секуј поп, му веле: Не знам оти нема Св. Стујан, ама, ако сакиш, дај ми една овца па да ти клам едно име, што го пише уф сите калиндаре. Тоа прастанал на ваја работа, дунесуве една овца и дубијве име Јован* [ТГ,26]; и: **прӑста́не*** ~ *"Ут-ка́ ки-гу-изл'ӑку́виш де́тто, ца́ро ки-не́ма ме́сто де́к дъ̆-тъ̆-ту́ре те́бе. Ки-ти-да́ве и пулви́нта ца́рсво, ки-ти-да́ве, нъ̆приме́р, една укол'а, ти-да:-кума́ндувиш. Ти не́ма, рӑ́че́ дъ̆ прӑста́ниш, ти-ки-му-са́киш нъ̆-не́го зла́тнио пъ̆мпо́р"* [ПД,148]; 2. 'прекине, престане нешто' ~ *Госпуди Боже, и свита Бугуројцо... сите ви са мол'ме, да гу простите. Ако са мӑ́че зарди чужди греуве, нека са прасече концут, нека прастанат вија бол'ки* [ТГ,284].

прӑстрете* pf 'најде на некого' ~ *поизгоре отиде, гу прӑстрите Сечко и му риче: "Поможи Бог, ќаа!" – "Дај Бо добро! Ут дека ма знаиш, от сум ќаа?" – "Ти имише, риче, девит ил'ади офци, јас флизех, ти утипах три ил'ади"* [V,PM,293]; ~ *гу фатил и него, гу тепал, тепал, гу тиснал уф един дол. Па си поводел офцата, па си кинисал. Ет-ти го Мартин гу прӑстрител, му рекал: "Поможи Бог, ќаа!"* [V,PM,293].

прасукуве* impf 'со вртење на вретеното повеќе нишки става една со друга'; сп. жените наесен кога

одат в поле на работа по пат *прасукуват куприна* (= од свилената буба извлекуваат *свилени, купринни нишки*) [ТГ,287].

прати pf 1.'ангажира човек да оди некаде за да сврши некоја работа' ~ *прати еди́н чове́к не́гов па́к да ги земи џифарџи́ите, да ги са́ди по́фтор* [V,PM,9]; ~ *де́сет кора́би, ги напа̀лни́ сто́ка, му дадé и еди́н пра̀в гимџи́а и гу прати да гу продадé онова́ има́ни и да си вà̀рни наса́т* [V,PM,13]; ~ *маштеа хи, като видела толко руба, каскандисала и утринта, като ја научила, у-де хи ја, пратила својàта си дà̀штерја да пасе оловето и хи порачала, да идјà̀ на нози мјасто* [V,PM,286]; ~ *са главúх аф еди́н базирга́нин, кóјто ме прати́ да му бе́рам верисе́нта* [V,PM,22]; **2.** 'даде нешто со порака да биде однесено некаде, односно предадено некому' ~ *варзала писмото на га̀ла̀бни крили и гу прати на татка и* [V,PM,63] – уште еден случај за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од ср. род: **га̀ла̀бни крили**; ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата шкија и да е прилика на неја?"* [МС(В),94]; **3.** изр. **прати хабар** (= извести за нешто) ~ *кога приблизила ду градо, де живел мà̀јо хи, пратила хабар, кунак у него да хи такмет. Граѓането са̀ ч'удили, как таков царски ч'ул'ак шта кондиса в такава̀ ка̀шта̀* [V,PM,282]; ~ *ни́а не́ ти чи́ними ни́шту на те́бика, л'у ки пра́тими хабе́р на та́тко ти, да ни пра́ти па́ра* [V,PM,26].

пратогир m 'во минатото тој што го известувал населението за некои важни настани, освен тоа тој одржувал ред кога биле собрани селаните сред село за некој празник' [ТГ,279]

пратока f, bot. 'име на билка, ја викаат и *кркл'а*' – семето од оваа билка служи како лек кога човек не може да оди по мала нужда (кога не може да мокри); семето од споменатава билка се вари и болниот ја пие како чај. Истиот "лек" се користи и кај болните животни [ТГ,244].

пратока f – кога се вари ракија првата (ракија) што ќе **пратече** (таа е најлута) се вика **пратока** [ТГ,287].

праточе pf 'за виното се вика дека ќе се **праточе**, кога ќе се префрли од **куритто** каде што било ставено грозјето во буре, **уф куритто** ќе остане **кумијна** од која се вари ракија' [ТГ,355].

пра̀ту́ва̀ impf '(ис)праќа некого да оди некаде', в. **прати** ~ *"Милу́ва̀м да̀-ме-на̀у́чиш, ви́ка̀, и-ác да̀-сви́ра̀м". Ви́ка̀: "Има̀ш пари?" "Има̀м, ви́ка, дв'а́ста дина́ра̀". Му-и-да́л. Го̀-у́чи то́ј зна̀ето. Се ва̀рну́ва̀т. Тој-е печа̀ли́л то́лку па́ри, то́ј то́лку. Тој н'а́ма ни́што. До́бро. Дру́га̀та го̀ди́на, па́ ги-пра̀ту́ва̀* [ЛС(К),124]; ~ *о́н седну́ва̀, и́стиа ра̀ко̀пи́с. Пи́ше дру́го̀ пи́смо. "Тва́ д'а́те ви-го̀-пра̀ту́ва̀м, ка́ ќи-до́јди, да̀ не-ме че́ка̀ти, да̀ до́јда̀м, мо́ш да̀-за̀ка̀сне́а̀м (а̀-о́н по̀-ц'а́л м'а́са̀ц не-се-ва̀рну́ва̀л, по̀-дв'а́, три́), за̀-по́ма́лка̀та ќе́рка̀ да̀-га̀-же́нити* [ЛС(К),125].

праубиде* pf 'посети (повторно)' ~ *удеки и аскерут дујде. Царувут зет му веле на шура мо: "Ад да поручиме, да напкум ка̀ са уд-риме!". Са наручаа. "Сидејте виа тука!", риче царувут зет, "да јас ќ-одум да и праубидум!"* [V,P-M,296] – кратката заменска форма за дат. предмет **мо** место 'му' не е печатна грешка.

пра̀ўтка f 'ситни прашинки од кожа

под косата на човек – првот' [ЛС(К),97].

пра́ф (< прави) – императив (2 л. едн.) ~ *му вили́: "ја́ла да гу изва́дими и синдýќу, ут-та́м с'ётн'ạ ш'ту и́ш'тиш' пра́ф!"* [MS,t,11].

прафате pf 1. 'преземе нешто од некој друг, но за кусо време'; **2. – (се)** 'се пренесе болест од еден на друг' – пр. некои кожни болести, сп. верување: *лошата краста* (или *жлѝта рана)* може да се *нафрле* на некој друг, тоа се прави така: ќе се земе некоја крушка со која ќе се натрие раната и кога никој не гледа крушката ќе се фрли на улица со зборовите: *"Кој ки а земе, кој ки а апне, на него рани, на мене здраве!"*. Меѓутоа, тој што ќе ја најде крушката, ако се сети дека е *нафрлено,* ќе ја фрли крушката и ќе рече: *"там да му устане"*, по овие зборови раните не можат да се префрлат, т.е. нема да *се прафатат* кај здравиот [ТГ,234] – се разбира ваквите суеверни постапки во поново време ретко се практикуваат.

прафашќе impf 1.'кога болеста оди од еден на друг човек' – народот верува и знае дека болеста *чума са прафашќе* затоа контактите со болниот се сведени, односно биле сведени, на нула, пр. ако треба да се земе пари од некој што има чума парите треба прво да се стават во оцет, а потоа да се земат. За тоа како некогаш се пренесла чумата постои ваква легенда: некој татко продал жито во Солун, кога се вратил парите ги предал на ќерка му, тој умрел, а наскоро умрела и ќерка му. Луѓето не знаеле од што умреле, а наскоро се заразиле и родните и комшиите. За тој случај постои и песна во Гевгелиско, а може да се слушне и клетвата: *"Чума да те згоде!"*, *"Чума да те удре – лек да не најдиш"* [ТГ,241]; **2.** 'се остварува, се реализира' – се верува дека оној што е проколнат од родителите нема да помине добро, дури се верува дека ако него *клетвата не ки гу фате,* таа ќе ги стигне неговите деца или внуци, па макар тоа било и *уф дивето кулено.* Исто така е тешка и *прафашќе* и клетвата од кумот.

прафтју m 'израз со негативна конотација' ~ *гу викна нивјастата му и му вели: "за тебика ми зема, да ти питам, или за това стар прафтју?" Тојнака га вели: "как? Јазика за мени ти земах, а не за друг". – "Е мадам така е, и јазика за тебика дојдох. Не чинам кабул, тој стар прафтју да ми намига сос окоту и да ми маха сос главата"* [V,PM,78] – според Ст. Романски: **прафтју** < 'прăфтју' = *прăхтјо*, тој што *прăхти* [V,PM,557].

прафчар m 'човек што чува, односно пасе свињи' ~ *да ут та́мо бе́ши дале́ку, бил'у́к пра́си пасе́ле... ем ве́леа: Аку́ ни изва́диш на на́с ут ви́и, по́вели на на́с да си хо́диме на бил'у́кут уф пра́сити. Да ре́кạл на ни́х: Удејтисте... Ка́ ути́шле уф пра́сите, си тăрча́ло сӑто бил'у́к уф мо́рито... Па прафча́рити си бига́ле уф гра́дут* [MV(K),265] – веќе зборувавме за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај именки од среден род: **бил'у́к пра́си пасе́ле**; ~ *да ка испадна́ле дја́волити ут чове́кут, фле́гле уф пра́фцити; и ирудúса бил'у́кут на до́ло уф бла́туту, и си удави́ле. Ка и виде́ле прафча́рити шо си чини́ така́, си бига́ле, и си ути́дуа, си кажа́а уф гра́т* [MV(K),275].

прафч'у́лч'ạ n, zool. dem. 'малото од свиња, прасе' [MS,s,87].

пра́фцом adv 'исправено' ~ *о́на зе́ јатага́нăт и сидна́ узáт у-палхи́рăт да-че́ка. То́кмо у-полу́нош пал-*

хи́рăт фати́ да-тро́пка, и мо́мата дигна́ јатага́нăт и застана́ пра́фцом [ВЛ(Aj),338].

прах m 'ситни честички, прашина' ~ *ґу́птино наме́сто ка́мạн искара́л едно́ па́рче си́рне и гу-стисна́л. И уд-не́го и́стина пртиче́ла во́да. И зме́о зема́л еди́н ка́мạн, гу-стисна́л, тоа са-направи́л пра́х* [ВГ(М),272].

пра́хин m, bot. Fomes fomentarius 'печурка што расте на дрво, трат' [MS,s,87]; в. **правӯн** и **пран**.

прачесте pf 'кога верникот, откако ќе го истера постот оди в црква (кога е празник) и свештеникот со лажиче му дава пречиста: малу винце и *нафура* (= залче леб над кој попот пеел)'; сп. – наутро рано на празникот *Бужи́ќ* мајката ги кори децата да се кренат за да одат в црква: *"Ајде, стани, сино! Дедо Бужи́ќ дујде. А јде, уф цркви ки јодме да гу видме, да на прачесте!"* **[ТГ,85]**.

прачуе (се)* pf 'се дознае, се рашири глас' ~ *се прачула мома јубавица, лелем,[она курдисала сред-село мијана,[дека се берат Турци ем кауре,[вино си прудаве с чаша мириница,[– каул курдисала мома јубавица,[који ки испије чаша мириница,[тоа ки ја земе мома јубавица* [ТГ,198].

праша* impf 1.'кога некој поставува прашање, т.е. сака нешто да дознае' ~ *като вăрвјала, пошла при дваминăта брата, што сă карали за лозăтă, прашила ги, зашто сă карат? Тија хи казали: "Зашто ни можеме да разделиме лозăтă"* [V,PM,282]; ~ *от там пошла на воденицăтă, што ни можала да млеjă. Прашила ги, зашто не млеjă Тија хи рекли: "Не знаеме, братко"* [V,PM,282]; ~ *овчаро утишел в градо, от де бил тој, и с питане нашел кăштăтă му. Дур ега сă вејке смрăчило, хлопал на портите му, и, като изл'езла ступаницата прашила, кој хлопа на порти* [V,PM,280]; 2. – **(си)** 'се допрашува, се советува' ~ *пóп на-ọнóạ вр'áме кọмáндạ. От-пóпọ си-прáшạли. Амạ и́тạр, мýдạр, нạцăрквạтạ кóгạ óдạт ви́кạ: "Дráги сел'áни, ќи-си-пọмóлими нạ-Гóспọ, нọгу сýшạ-и, ви́кạ... ámạ сéлọтọ дạби́ди слóжнọ"* [ЛС(К),119].

праше impf 'кога некој работи на второ, површинско окопување на земјоделски култури, пр. на *чиничка* = пченка, *бубаќ* (памук), *бустан* и сл.' **[ТГ,136]**.

праши pf 'фати, допре' ~ *мајка и била млого лична и млого хубава, и толко ја милуваши момата, што-то не даваши на некој да ја праши. Дојде времја, момата си беши станала до петнајси година: беши станала от мајка и по-лична* [V,PM,213].

пра́шка f 'мало парченце од дрво, раска' ~ *кăкóф зинкóр чувéк ej, прáшка уф-óчте мо-j дéтто, нéјќе до:-ви́де...*

праш'лáк m 'камен што се рони, мек камен' [MS,s,88].

пра́шта f 1. 'примитивна направа од коноп за фрлање камења и сл.' ~ *сúте дéчка си-играáт ус-прáшти, нé-вéл'ат óт ќи-с-сукáпат гл фте;* 2. ~ *нă-сумáро нă-мăгáрто* (се разбира и на коњот) *и́ма прáшта уд-едната и уд-дрý:гта стрáна, дăмójш сă-кáчиш пóлéсно* [ПК,2(88)] – уште еден случај на употреба на пефективен презент: *дă-мójш сăкáчиш.*

прашта* impf 1.'испраќа' ~ *ги глéдаши децáта сос нéговите дéца, ги прáшташи на учúлиштето да си учáт* [V,PM,16]; ~ *една жена си имала сојă дăштерја и другă пак завареницă; нехинăтă си миловала, пак зава-*

реницѝтѝ бахтала и ја праштала на воденицѝтѝ да млејѝ наштја [V,PM,287]; ~ *мајка хи сѝ разбол'ала и ја праштала да хи донесе вода студена. Тја ни ја услушала. Тога мајка хи ја поклела и рекла: "Да сѝ, керко, по кѝштите навѝрташ и да сѝ л'у жалиш, чи ни ма си слушала!"* [V,PM,292]; **2.** 'овозможува некому да оди некаде' ~ *ама тинака как ми велиши на меника: "немам вакѝт, немам вредност за да праштам дете на даскал"* [V,PM,38].

пра́ште* impf 'удира, фраска' ~ *кѝквѝ шѝма́ре ќи-пра́штѝт ка́-ќ с-до́јш до́ма, ќи-ви́јш а́рѝнто* [ПК,2(88)].

пре prаep 'кај, при' ~ *малој моме дост јубава,[пре ког легниш, пре ког станиш?["Пре мама легнем, пре тате станем"... малој моме, дост јубава,[кој ти јубујве кундур папуци? – "Мама ми јубујве, тате субујве"* [ТГ,370].

преапне* pf **1. 'касне нешто на брзина'; 2.** изр.: **си прихапна јазикот** (= почувствува голема непријатност) ~ *детето од три дана като беши хванал да мо дава каршилак на крал'а, да му отговарја преслатки збори, да мо вели на кралу, зашто не излези да го сретне, да го брани от псетите. Кога чул крал'у таквиви думи о таков дете, си прихапнал јазикот* [V,PM,244] – во текстот повторно се среќаваме со проширена употреба на множинската наставка **-и** и кај еднозложни зборови: **збори** м. 'зборови' (**преслатки збори**); односно кај именки од среден род: **псети** м. 'псета' – **да го брани от псетите;** за ова в. поопширно во граматичкиот дел.

Превала top. 'ниско место, погодно за поминување' (Серско–Зилјаховско) [ЈИ,Ми..., 178].

прегазе pf 'помине преку река (со газење)' ~ *боса мома река прегазила,[шо и зела ду два златни српа,[да нажније росна дити- лина,[да ранане јунакова кој- на,[ем гу ране, ем му порачуве* [ТГ,164].

прегѝ́т adj 'коњ, вол, што се впрегнува и со него се ора'; со исто значење и: **урѝ́тин** [ПК,2(88)].

пре́ги adv 'пред извесно време' ~ *јургѝ́но кѝ гу-уткрија́л: чѝко́р* (= пенушка), *дѝ́рво, не́ же́на-му. "Ах, викѝ́л, ма́мѝ-му, викѝ́л, гле́ј шонѝпрѝ́ви́л, викѝ́л, же́нта-ј та: уфкѝза́но шо́-ј, же́нта-ј". Е, утта́мка, то́а па́ тѝ́рче, се́га пу-не́го зѝ́-дѝ́-гу-фа́те, па́ куту пре́ги. Густигна́л...* [ПД,159].

прегне pf **1.** 'кога добитокот се стави во положба да влече (пр. кога воловите се стават во јарем за да орат)' ~ *прѝ́внут му ричѐ на не́гу: А купи́х ни́ва, и и́мам сѝ́кле́т, сѝ́кам да си о́дам да гу ви́дам; ти сѝ мо́л'ам, ни-ми-чикѝ́јти. И дру́ѓут ричѐ: А купи́х две́ во́ла, и ки си о́дам да и пре́гнам да а ви́дам, ти сѝ мо́л'ам ни-ми чикѝ́јте* [MV(K),278]; постапката **прегнува** има и пошироко значење, освен на добитокот се однесува и на самата кола: ~ *ѝс би́х нѝ-гуве́та, гуве́та пѝ́сѝх, дујде́ чи́к-ми, нѝ-та́тку по́-мѝле́чук бра́т и кѝжѝ́: "Ајде бе́гат си́те, ќи-бе́гме гѝ́ре". И уддé се́лто, пригна́ ади́н sигвѝ́р, а́дна ко́ла прѝ́гна́а. И ни́ѝ пу-чи́ко, и́мѝхме пе́че́с гла́ви гуве́да и две́-три́ ко́зи, и зѝ́бра́ме и кѝ́ра́ме* [ПК,2(218)]; ~ *му-ве́ле нѝ-кра́лут: "А бе та́тко, му-ве́ле, ај д-о́јме, му ве́ле, та́м де́к о́ѝт гуле́мите дѝ́-сѝ-рѝ́ше́тѝ́ме". Има́ло идну-кучиа́ч ста́р нѝ-че́за. А -пригна́ле кучи́ата – ќ-о́дѝ́т* [ДК,-132]; ~ *сѝ́бута нѝве́чир це́ла но́ќ сва́дба. Утриде́н, нидéл'та, ќи-*

тъ́ргниа дъ̆-ъ̆-зéвът нивéстъта. Ќи-съ̆-субéриа кóјна, кóли. Иргéјнту ќи-вјáниа кóјна, дрýзи ќи-прéгниа кóли. Зъ̆-нивéстъта ќи-спрéмеа дрýга кóла. Брúшка му-вúкъ̆ме нúе [ВЕв(Ил),307]; **2.** fig. 'кога младоженците со симболика се стават во јарем, т.е. во брачни обврски' ~ *и ќа: нóсът* (невестата) *прът кýмут, ќи-м съ̆-зъ̆клáјне трú пъ̆та (Бóже, шó бáа будḁлéсти). Нáпкум ќа: зúмът, ќа: клáат на стрéди, ќи гу зúмът и мóмчто – и двýјцта ду еднó дрýго. Ќи зúмът еднá бéла риза, тóґи ќи-ј прéгнът, хýмут* [ИГ,117].

прегóр m 'суво место на кое културите не успеваат, т.е. *прегорувам*' ~ *тój мéсто шó нé рóжде нúшто: шó ќи дáа тóо прегóр* [ПК,2(88)].

прéд (и: **прад**) prаер 1.'упатува на предната страна – од каде што е лицето' ~ *сегá ми е стрáм кáк да излéзам прéт господáро ми и прет човéците* [V,PM,21]; ~ *кату чу така цар'ут, пусна човек и гу викна авџиолиата прет негу* [V,PM,42]; ~ *дојдóха сúчки прет нéгу; тогáс тój му вéли на сúчки ...* [V,PM,22]; ~ *едната úмаши прет нéја јарибúца сос дéвет јарибúчки, нá тапсјá игрáиха, и т'ánака нá гиргéф вéзиши и сиúр чúниши* [V,PM,135]; ~ *и когá си собрá мезлúчут, тогáс гу извадúа и сиромáхот от зъ̆ндáн'ут, гу закарáа прéт пашáта* [V,PM,27]; **2.** 'укажува на непосредна временска блискост' ~ *прет дъ̆-дójдиш ти, óн си-уддé; ... нъ̆-двá днú прът Бужúк сърăзбулéх; ~ станах уф зори (прад зори), питлијнта кога прапијаја* [ТГ,-11]; – петлите пеат *уку вичери, уку сред ноќ, пред зори и уф зори* [ТГ,403]; ~ *имáл ḁднḁ-цáр трú синóви. Имáл и áднḁ ḁбóлку. Кáтḁ-гудúнḁ прéт дḁ-зрéе тó ăбóлкуту му-гу-идéле. Ко:-удéле дḁ-гу-бéрът, гу-нъ̆јдувáле издéну* [ВВ(Кр),311] – категоријата род во Воденско скоро да не функционира, сп.: **ḁднḁ-цáр... áднḁ ḁбóлку** (формата за ж. род од бројот 'еден': **áднḁ** во првиот случај оди со именка од м. род, а во вториот со именка од ср. род), таквите примери не се инцидентни, туку ги среќаваме многу често; **3.** 'упатува на нечие присуство' ~ *му вéли: "áх мъ̆жу, не ти вел'áх јáзе по-напрéт, ча ки ти острáмјат прéд човéкот?" ... гу бéши стрáм да излéва прéд човéците* [V,PM,26]; ~ *немаши векu сос каква хвалба да гу хвали авџиолиата прет лалата му* [V,PM,42]; ~ *ка фтасаха таму, он пред неја кажа, оти Ѓурга зе главата на Илија* [МС(В),97]; ~ *пусéстримте пéḁт: вóди брáче, вóди,[прет кýм да а нóсиш –[кум ќа а дḁрýве дýјна ем нḁрáнsа* [ИГ,117]; **4.** изр.: **прад слăнце заоѓајне спијајне – азăр бол'ка** (изрека: најкорисно е спиењето преку ноќ) [ТГ,249].

предéл'а (и: **пăрдéла**) f 'големо стадо овци, над илјада, не мора да се на еден сточар' [ПК,2(88)].

преди prаер 'порано од некој (одреден) настан, пред' ~ *преди четири години имах перде, сă чудих, сă чудих; немаше никој кулај, то пусто е око* [МС(В),76]; и: **преде** ~ *спроти мајчини ми повелениа – мајка ми е дип харна – преде петнајси или осомнајси години да и дошел у д'адова кăшта един гост, га ареса на мајка ми, за един вечир са винча сос неа* [V,PM,56]; и: **пред**.

предложи pf 'даде предлог нешто да се стори' ~ *змéо се-зачудúл и си-помислúл óти Ѓýптино е-ствá-рно нóго сúлăн. Ама пák нé-сąкáл дḁ-му-се-предáде, нḁ-тóлкąф чувéк дḁ-му-признáе óти е пóсúлḁн. Затóа*

му-предложил да-се-бо́рат и то́ј ко́ј ќа-по́бе́де, ствáрно е-на́јси́лан [ВГ-(Мир),272].

Предлозан м. л. име запишано во југоисточните (македонски) говори ~ *имало трујца братја: Предлозан, Димитре и Ристо, са главиле на еден човек: Алате. Утишле на нивата да жниат* (пишува 'да жинат'?). *Алате гу пуштил Предлозан да носе една книга на жента мо* [V,PM,272] – како што веќе истакнавме заменската форма **мо** (добиена со асимилација и контракција од *му + го*) се наложила и многу често се јавува во улога на дативната форма '**му**'.

пре́дник m 'дел од женската облека, се носи напред, од половината надолу, за да не се валка фустанот, скутник' ~ *áко-j ут плáтно, памýчно* **пре́дник** *сă ви́ке*, а ако е волнен – **прăгáч** (Ник) [ПД(118)]; ~ *уддéла та: жéна, дéка ú вăрве лáфо, ут-тéбе едúн кумáт, уд-нéкуј сúрне, уд-нéкуј ýрда, шо-ви́кăт, збрáла едúн пре́дник, пре́дник ви́кăме ти: пăргáчуто* [ПД(144)].

предни́н* adj, в. **предăн** ~ *двете предни-ни плешти от овенот не ги варјат, туку така сорево месо, едната ја заневат на попот у дома и едната на кумот* [V,PM,252].

пре́дништа pl 'преѓа во различни бои' ~ *ќи-j-збе́рум ти́а пре́дништа, ќи-зăткáм áјн ирáм* (= ткае-на, шарена постилка) [ПК,2(88)].

пре́дно n 'конци добиени од испредена волна или памук'; има и *пичено предно* (= специјално приготвена преѓа од памук) – на *Бужи́к* попладне кај *армасницта* ќе дојдат роднини од страната на момчето и ќе ѝ донесат ока или две *пичено предно*, а за возврат *армасницта* на жените ќе ги дарува со *шамиа*, а девојките со *кавраци* (тенка шамија) [ТГ,154]; и: **приде́но** ~ *ину-дéн му-вéле: "Ајде дă-зéвăш дă-прéдиш придéно, вăлна!" Му-дáшла и вăлна дă-прéде, а тá мăлéчка нé знáе, áма дă-прéде. А-зéла тá вăлнăта и утúшла да-пáсе крáвата* [ДК,120]; ~ *и сă-стимни́ло. Чýпата си-гу-зéва придéнто, му-гу-дáва бáбăта, си-óде дóма. Вá мăшчéăта ă-ви́два вăлнăта, лéпо придéно* [ДК,120] – во последниот контекст има уште еден пример за присуството на лексичкиот архаизам **леп** (= убав) **во егејските говори**.

пре́днос f 'кога нешто се става во прв план, кога му се дава предимство' ~ *дéкạ ќе-óди чов'áко, ọтúшạл уф-буни́шти... и тọгá минáвạ ѓáвọлọ, сáтạнатạ сạс-тóрбạ и-му-бáрạ дạ-му-дáј н'áштọ. Изв'áдạл цăрви му-дáл... И тọгá цăркнạл сáтạнатạ. Пýкнạл óти не-мọжéл дạ-гọ-нạклóни, пá си-верýвạл и-пá Гóспọ, пá му-дáл пре́днọс* [ЛС(К),118].

пре́дăн adj 'тој што стои напред, односно што е прв' ~ *ни́м дă-бúјш пре́дăн, áма ни́м ни săдăн...*

прежáли* pf 'кога нешто ќе се жртвува' ~ *написýва едну-пúсму ду-мáтку-му... гу пýшта гăлăпчту и му-ви́ка: "Ајде, гăлăпче ми́лу, лéтај кóлку си-кадăр зạ-дạ-мóјш дạ-фтáсăш мéн дạ-ма-уткúнии"... Нạ трéтиут дéн гу-пýшта трéтту гăлăпче су-пúсмуту и му-вéле: "Твóја дýша ќи-прежáлиш мóја да спáсиш"* [БМ(В),195].

през prаер 1.'низ' (в. **прис**) ~ *там дојде аскерут и са били една ношт; сабалината Шабан-Гега избегал през аскера* [МС(В),72]; ~ *боса мома река прегазила,[да наране јунакова којна,[ем гу ране,*

ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да пăтуваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста,[за нивеста мошне уд дилеко,[прес три гори и прек три планини" [ТГ,164]; и: **прăз** ~ *тој тога ги ударил по главăт'а с тоăгăтă, и завчас сă фăрлили в ăзăрото, та, от много боликă как хрипкали по ăзăрото, провалили го, и тиă услăкнали, пак ăзăрото истăкло прăз дупкăтă и прăз срăд градо* [V,PM,291]; **2.** 'кај' ~ *овчаро зел гердано и си пошел при овците. Тăрговецо от три месеци сетне сă вăрнал през овчаро и го питал, излăгал ли је женăтă му, ил ни је јă* [V,PM,280]; **3.** 'преку, од другата страна' ~ **но́вина** (нова нива што се отвора на некое необработено место) – *де́к и́ма пра́зно ме́сто пă-но́вина утво́рувaa, по́ дă-сă-ра́нат, сјурмáси де́. Си-рăбо́таа та́м, ка́мине тре́баа, с-иска́рваа. Но́вина утво́рувaa. И та́м и́мише мисти́на, а́ма ма́јка не́ зна́а, си́но* (се обраќа кон истражувачот). *Нă тка́ би́ше* ***Прăз–Ре́ка*** (top.), *нă-ка́де* ***Миждире́чка Стра́на*** (top.) [ПК,2-(250)]; **4.** 'одозгора' – породилката што ја *гази сенка,* вака ја објаснува својата болест: навечер и́ се чини дека се *пујавуве сенка* и таа од страв се покрива *през глава* (се вовлекува во постилката преку глава) и потоа "сеќава" како ја притиска некој терет, како да сака да ја задави. Таквото неугодно чувство може да потрае и по цел час, а кога ќе се освести целата е во пот и крајно исцрпена [ТГ,111]; **4. 'пред'** ~ *и змијýве́те, като́ едјáха месóто и кокали́те, клавахá си от прес тјах. И новá человéк, като́ едéшја и тој мéсу сас тјах и приз рамотó си фăрлешја кокали́те и ни остáвешја кóкал от прес нéк* [V,PM,262]; **5.** изр. **през сабја ке промини** (= ќе биде заклан со сабја) ~ *царјут рекла: "дурде си не најди ланџицата, нема кабил да стана јаз. Ниа дојдохми на госте. Таја работа не бива! На кого ки си најди ланџицата, он през сабја ке промини"* [V,PM,176] – специфичност во врска со редоследот: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата: **дурде си не најди.**

прек prаер 'низ' ~ *ем гу ране, ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да патуваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста,[за нивеста мошне уд дилеко,[прес три гори и прек три планини"* (од Енице-Вардар) [ТГ,164].

прекаде (и: **прикади**) pf 'кога свештеникот, на верски обред, со запален темјан, што испушта мирис, ќе помине околу нешто (пр. околу мртовец)' ~ *увенот за го дражи един на ранката, за езми домакинот на една кадешница за кладе вогин и тимјан, за го прикади около три пăнтја* [V,P-M,251]; ~ *тогај за викнат и попот, за донесат отпрет тапсјата сос л'апот и едно бл'удо пшеница варена и една литургиа, за благослови попот, ки прекади на сичките тамо, вел'ајке: "Свјатиј Божже"* [V,PM,251]; ~ *га го виде от далеко ошти Зарзавил, ч'а иди с невестата, много си нал'ути. Зере, кату идиши детенто с невестата, и́ каза сичко: веке хем от ламјата трите златни косми му ха и дал на неа, хем каза на неа, ки –"аку умра, да ми прикадиш, пак ки станам!"* [V,PM,158].

прекада f 'чинот кога свештеникот со кадилница во која има запален темјан ќе помине и ќе прекади' ~ *мăжăхи рекăл: "ăку-ти-кáжа шта-ýмр'а". Тá билá ло́ша же́на и му-рекла́: "Не́ка*

дạ-умрéш, ăмạ-úскạм дạ-ми-кáжеш". И чул'áкạ са-пригóтвил зạ-умирáчкạ. Кáзăл-хи дạ-утрéби жúту дạ-умéси хл'áп и дạ-свáри фăсýл зă-прéкạдạ [ВД(ГБ),331].

прéкар m 'именување на родот' ~ *нă-нáска прéкаро нé-j Мијáл'ци. Тăкá нă-прăкáрувăт* [ПК,2(88)].

прекúпе* pf 'состојба на експлозивна нетрпеливост' ~ *ми-прăкипé, нé сă-издăржуве вúке ус н'ó:* (= не можам повеќе да го трпам) [ПК(Грам)].

прéкна f в. **прекнувица** [ПК,2(88)] и: **прехна**.

прекничáф (и: **прехнăл'áф**) adj 'човек што на лицето има **прéкни** (= жолти точки, дамки)', ~ *тúа цéл думазлăк сă-прекничáви* [ПК,2(88)].

прекнувица f – обично во множина: **прекнувици, прекни** = жолти дамки на лицето, повеќе (и поголеми) се јавуваат на трудни жени; сп. верување: – за да исчезнат жената треба да се измие со вода во која има ставено една *стиска прс уд незнајин гроб* и кога се мие треба да изговори: *неканени да дујдете – невидени да-с јодите!* [ТГ,104].

прекус m 'сено од второто (есенско) косење' [ДК,104].

прекăлнан adj 'проколнат' ~ *чул А лате, са пуштил по него. Ка префарлил ваѓата, фатил да вике: "Е! Алате, жал, жал! Не ти давум паунут". Па Алате бил прекăлнан от Бога да на може да помине вагичката"* [V,PM,272]; и: **прикăлнăт**.

прéкăр m 'место погодно за поминување' ~ *тó-j тéсно мéсто* (пр. покрај некој дол), *кăт прăкáрăвăт стóкта* [ПК,2(88)].

прелие pf 'истури течност врз нешто'; пр.: доколку умрениот ќе се стави во стар гроб, коските на оној умрениот поодамна, ќе ги измијат и *прелијат* со вино [ТГ,254].

прéлиф m 'место годно за премин преку река, плитко' [ПК,2(88)].

пр'éлу n 'квалитетна преѓа, пасмо конци, волнени' [MS,s,88];~ *пр'é-лу дукáруват ут фáбрикáта, гу купóвами ни́* [MS,t,6]; ~ *така за везмат еден кондир, за кладат еден колак на кондирјут, и онаја прăмната везената чеврја, или една ширвета алова, и сос алово пре-ло* [V,PM,264]; ~ *дај ми нăкулку клăмбạ прéлу* [ПсС(З),64].

прéлук m **1.** 'нива оставена неколку години да прележи необработена, да се засили почвата' [ПД(121)]; **2.** 'дел од нива што не се ора поради непогодност' [ПК,2(88)[.

прéма praep 'кон' ~ *едно врéме спúја: уф лувúшчăта, óти ко: стујáл Стáр Дójран мáндрите бúле нă гóре, прéма Николич* [ПД(128].

премéжда f 'несреќа, тешкотија, премрежје' ~ *и тáа премéжда пумúнá* [ПК,2(88)]; в. **прéмриш**.

премена f 'она со што човек се облекува' ~ *и го принéло, та отишéл при мóмите на сарáе, похлóпал, та изл'áли и трúте при нéк сас еднаквá премéна, еднакăф возрáс, еднаквó лúце. Попитáлú го: "Е, што úма?"* [V,PM,258].

премине* pf 'помине од една на друга страна' ~ *нија бехме на срешту; дојде и ни се моли да му удрим козите да преминат Вардар* [МС(В),73].

прéмре pf **1.** 'кога ги поминува задните часови од животот, пред смртна состојба'; **2.** изр.: **прăмрéх, тă пá ужúвéх** (= многу се преплашив) [ПК,2(189)]; в. **прамира**.

пре́мриш m 'несреќа', в. **преме́жда** ~ *пумина́ме ош-ади́н пре́мриш* [ПК,-2(88)].

пре́мул' adj 'јадење што е многу солено' ~ *то́о ја́дне ва́адӑн пре́мул', нӑ-мо́ш сӑ-ја́де* [ПК,2(88)].

пре́ндину n 'преѓа' ~ *пре́ндинуту и ту́к; испре́ндух пре́уту* [ПсС(З),-69] – во примерот имаме зачувани траги од назализам, сп. стсл.: **прѧда**; в. **предно.**

пренесе* pf 1.'однесе нешто од едно на друго место' ~ *та му да́л ќосе́то пет ко́н'а на́товарени сас што пои́скал, и, нату́рил по су́хо пчени́ците, меда́, просо́то, ... та са собра́ли пиле́тата, пче́лите, мра́фките... му рекло́ едно́ пи́ле: "Ела да та пре́неса прис море́то!"* [V,PM,258]; ~ *и го прине́ло, та отише́л при мо́мите на сара́е, похло́пал, та изл'а́ли и три́те при не́к сас еднаква́ преме́на, еднакӑф возра́с, еднакво́ ли́це. Попита́ли́ го: "Е, што и́ма?"* [V,PM,258]; ~ *и отишел на кра́ј море́то. Дошли две́ пи́лета, приме́ли ги прис море́то и стигнали при визи́рја* [V,PM,258]; **2.** – (са) 'се префрли од едно на друго место, се пресели (пр. во друг град)' ~ *Е, има́л Го́спут за-ме́н. Па́ са-пувра́ти́к ду-до́ма, па́ си-прибра́к де́ца, па́ си субра́к ступа́н, си-прибра́к ку́ј̀ка. Ама дујде́ вре́ме да-са-ту́ри та́ ку́ј̀ка, да-са-принесмӑ у-Макидо́ња* [БМ(Сар)-204]; и: **пра́несе (сӑ)*** ~ *и фӑти́ли ус-ти́ја о́ра (ру́сӑлицки) да-збу́рӑт па́ри, дӑ-гра́ат цӑ́ркви, учи́лишта. На́ште коо сӑ-пра́силили трина́јста гуди́на, ка́ избига́ли ту́ка, то́о о́ро сӑ-ра́шири́ло и ту́ка. Гу-има́ло уфти́а кра́ишта и ту́ка, а́ма гивика́ли* **цӑмӑла́ре**, *не́-ј вика́ли* **ру́сӑлиј**. *Ут-куку́шку́т кра́ј сӑпра́несуват трина́јста гуди́на, ру́сӑлијте и́ат ту́ка* [ПК,2(Крец–305)].

пренесу́ва impf 'носи работи од едно на друго место', в. **пренесе 1.**~ *дете́то ви́ка "Слу́шајти, то́ј што́-ки-ми продаде, што́-ме-продава́, ки-би́ди пишма́н, и-то́ј што́-ки-ми-ку́пи и-то́ј ки-би́ди пишма́н". То́ј-на́, таргове́ц ви́ка: "Што́, ки-го́-пу́штам та́му слу́га, да-ди́га, да-пренесу́ва н'а́што, го́тово"* [ЛС-(К),124]; ~ *копри́ната е-от-Ки́на. Би́ло забра́нето уф-Ки́на, за-да-не́ ископчи сви́лата от-та́м. Калу́ѓер о́н би́л, от-Га́рција. Калу́ѓеро оти́шал сас-бастун, пробу́шал-го ба-сту́но, пра́зан, и-го-напа́лн'ал ја́јца от-сви́ла и-така́ го-пре́несу́ва пре́ку гра́ница* [ЛС(К),137].

пре́но́го adv 'нешто изразено во голема мерка' ~ *И ја́ј-го, што́ ви́кат утрина́јста, емен, бли́зу, нӑ-ка́де сидумдисе́ гуди́ни ка́ сме ту́ка. Шејс де́вит гуди́ни ка́ сме ту́к, че́до. Ми, но́го ма́ка истигл'а́ме, но́го. Пре́но́го* [ПК,2(Крец–296)].

пренус m 'дел од црквениот церемонијал, кога попот им дава причесна на верниците'; сп. верување: – детето што често боледува, што *не вирее* се лекува со баење, или пак *гу фрл'ува̀т на зора*. В сабота рано болното дете ќе го извади надвор *прајасина жена* (таа што престанала да раѓа) и кога "ќе удри зора" ќе го крене три пати угоре, свртена кон исток и ќе изговори: *На ти, зоро, болно шилеже – дај ми здраво*. Утредента, в недела, кога се дава причесна, и кога свештеникот врши *пренос* треба детето да се остави на земја и свештеникот со причесната треба да помине преку детето [ТГ,123].

преобрази (са) pf 'се измени' ~ *пехера му си зарадувала за керка и́ и за мнучито и́, ча и дал изӑн за них, да идат на сфадбата. Така кинисаха*

да идат на пăтју. И тојнака тебдил са чини, са преобрази со са други дрехи, вјахна на харин кон та от друг пăт отиде та ги срјати на един орман нетри [V,PM,93]; ~ *дервишино пак си преобрази, са чини пак царјува керка, и стапот веки беши останало като иглин вăрх* [V,PM,92].

Преодо top. 'ниско место, погодно за поминување', *Сенгел'ово* (Валовишко)' [ЈИ,Ми..., 178].

препала* pf 'побара детално' ~ *заспал и на сонут му дошло: мутлак да оде на селто, да а најде црната кукошка. Станал, кинисал, одеки, одеки, го нашал селто, препалал и нашал, а фатил цăрната кукошка, си а носил дома* [V,PM,273]; и: **прапала** ~ *си ја фати, леле цанум, црна Арапина,[си ја фати, си ја удри јуд бела ми стена,[си ја прави, леле, цанум, јуд двеста парчијна,[тоги, лелем, та прапала тенка Ванѓелино,[те прапала да те најде Попово Јуванче* [ТГ,41]; в. **попала**.

пре́пин* adj 'личен, убав' ~ *нив'ăстата му б'ăш'и мло́гу пре́пна; у нид'ăл'а ути́ди на ч'е́ркфата* [MS,t,67]; ~ *афу́ ... сă прим'ạни сăс но́ват'ạ ру́ба, д'ăт'ạнту ста́на мло́гу пре́пну* [MS,t,81].

пре́пишти pf 'силно извика' ~ *е, виде́л не-виде́л, па́-а-качи́л ку́ма Ли́ја нạгăрбут, па́-а-но́се, а-но́се дудýпката. Рипна́ла – му-са-скри́лă. Пучна́л дạ-те́гне да-а-пу́ште уд-ни́кујста́п у-дýпкта. Фа́ти-а но́гта – пре́пишти зạ-да-а-утпýште* [БМ(Стр),204].

пре́плет m 'дел од пасмо, концы преѓа, поврзани' ~ *ут пре́днуто па́смуто шо-ј, не́ли ти: та́м сă рăзде́л'ăни нă пре́плете. Па́смо-ј це́ло, а пă пре́плете и́ма уф на́тре* [ПД(118)]; ~ *сто́ и два́јсе ни́шки пра́вăт ади́н пре́плет* [ПК,2(88)].

препослан* adj 'препокриен' ~ *едноч са причу на неговата земја авџиолиа јунак, и дваш са причу неговата удаја от филдиш кокалиту, и препослана сос фил'у кожа* [V,PM,43]. Употреба на именка во служба на атрибут (препослана **сос фил'у кожа** = со слон кожа, м. 'слонска кожа' – образец позајмен од турскиот јазик).

прери́пне* pf 'скокне, замине преку некоја препрека' ~ *си́те по́рти зăтвореи́ни,[си́те го́сте ле́ле ја́дат, пи́јат,[Турунџи́ла ги́ди ни́кујне го-ка́ни,[Турунџи́ла на-ко́јна муве́ли,[ве́ли ем говори: ри́наj, ри́наj ко́нче,[да прери́п- ниши ти́ја те́шки по́рти* [ПК,2(Ним–273)].

пресве́таја adj, f 'од религиозната христијанска терминологија – определба на света Богородица' ~ *Пресфе́таја Богоро́дица. Чи́стаја Дје́ву* [MV(K),306].

пре́сев m ~ *пре́сево сă-пра́ве ус учме́н, се́мки уд-бубајк, бăмбо́ни, нăу́т и па́ри, си́тни динáрчта. Ус-то́о сă-прăсе́ве нивéстта ка́ а зи́ме мо́мчто уд до́ма* [ПК,2(88)] – присуство на архаичната наставка на ср. род **-ета: динáрчта**.

пре́син adj 1.'наскоро настанат, свеж' ~ *де́чкăта, ка́-ќ сă-у́дрạт, ка́-ќ фа́тат дạ пла́чат, дạ-ј замо́лчиме ќи-м ка́жме: лу́да ко́за, пре́сна ра́на* [ПК,2(174)]– иако основен рефлекс за вокалното **л во овие говори** се јавува двофонемната вредност **ăл (кăлне)**, сепак при истражувањата во повеќе пунктови сретнавме **молче** (и **молзе**); ~ *и сам сега́ отсла́бнал та не мо́га за да хо́дем, и ти са мо́лем да ми доне́ваш ката́ у́трина мл'а́куту от охце́те прја́сно... и ко́лку шта ти и́зем,*

шта ти плáтем и нáтплáтем [V,P-M,261] – во врска со линеаризацијата, во контекстот имаме пример кога придавката е во постпозиција во однос на именката, па дури и се разделени со други зборoформи: **мл'áкуту от охцéте прjáсно;** ~ *да исплетат тенка мрежа,[да ки дојме, мрена рибо,[да ки дојме – да те фатме,[да те правме, мрена рибо,[да те правме пресна чорба,[пресна чорба, мрена рибо,[пресна чорба – пулининска* [ТГ,49]; – водата исто така може да биде *пресна* ако е скоро донесена од чешма, пр. наутро кога се мијат луѓето сакаат водата да биде *пресна* [ТГ,18]; – жената, домаќинка, од нивата брза да се врати дома за да *готви вичера,* така што *аргатите* кога невечер ќе се вратат дома да најдат *пресна* (свежа) *вода, зготвина вичера и исчистина кукá* [ТГ,287]; **2.** 'нов' ~ *де еден ден и трите самовили ја беха оставили момата сама тамо в дупките, пак те отидоха да уловјат друго некој по пресно лов. Тогас момата најдела време та побегна оттамо* [V,PM,195].

прéсно млéко n 'млеко што не е потквселено, што е свежо' ~ *нă прéснуто млéко кá ки-гу-зăтóплиш кóра фáке. Та: ин-вúкăме кóра. Нúй мувúкăме кăjмáк нă-кúслуто млéко, гóрниo дéл* [ПД,156]; ~ *пурăснáло тóо дéтто, нă-прúкăска нóго скóро рáстăт дéцта. И аднóто дéте вил'áло: "Е тýк шó-j ýбуво дă-нăпрáве чувéк нă-вăздух цáрскут пăлáт". И úдат дóма. Кăжýве нă-тáтку-му: шó ýбуво тýк jáдме сúрне, кúсло, прéсно млéко, кăжувáл друýгут сúн* [ПК,2(Крец– 301)].

прéскăпо adv 'кога за нешто се бара многу пари' ~ *дă-кáжиме такá дă-óде нă-кăд-Сóлун пăт... и викнá тил'ál ф-тáа укóлнус: – Кój úма кóли, кój úма кójне дă-нóсăт кáмине, вáр, пéсук, ки-се-плáште скăпо, прéскăпо* [ВК,283] – употреба на именка во служба на атрибут: нăкăд-Сóлун пăт; ваквите конструкции позајмени од турскиот јазик се среќаваат и во други говори, но во Долновардарско ги забележуваме многу почесто.

пресладок* adj 'премудар' ~ *като си качиши на скалата, дур да влезе на крал'увата одаја, детето од три дана като беши хванал да мо дава каршилак на крал'а, да му отговарја преслатки збори, да мо вели на кралу, зашто не излези да го сретне, да го брани от псетите* [V, M,244].

прéслап* m 'ниско место в планина, меѓу ридови, погодно за поминување' ~ *нă-прéслạпо чéкат лувúјте дúвич* [ПК,2(88)].

прéснoóрка f 'нива наскоро орана' ~ *нúм га-сéj, прéснoóрка-j óште, нéк пустóо, цăрвик ќи-изéде сè* [ПК,-2(88)].

пресрéтне pf 'се најде со некого на пат' ~ *червáта ú-ги-закáчиха надирéка. Чéка мájка дạ-си-дójде ќéрка-ú и кáк не-дохóди тăргнáла дај-пресрéтне. Утúшла в-гурáта и вл'áгла в-кăштата. Кáк ги вид'ála червáта по-дирéците, паднáла и умр'ála. Момúчето останáло сосмáчето, кýчето и пéтлето* [ВС(Кал),336]; ~ *"Кá ки-пáдниш, рăчé, нă-дóлу уф-ливáјте, тáм úма, рăчé, ки-тă-прăсрéтнăт двé кучúјна, еднóто, рăчé, бéло, еднóто, рăчé, цăрно... Кýчишчăта кá ки-сă-пýшчăт уф-тéбе, пýшкăта óш кá ка:-зúмиш да:-нăпăлниш. Ким-клéкниш нă-кулéна и двăтá дăги утéпиш* [ПД,147].

престоi* pf 1. 'застане' ~ *тамо видех да излези едно пиле, от пиле са чини човек, седна, и трапеза*

невидена са положи пред него, и две ангели му пријастојаха: единоју от десната му страна, другио от левата [V,PM,92]; **2.** изр. престои **диван** (= стои мирно, понизно) ~ *после пуштил крапачино малкото дете от три дана, да земи жената му, да ја донесе на конакот да ја види и крал'ут, да не му остани севда за неа. И ја донела малкото дете отпрет карпачин, диван престоі и мо вели:...* [V,PM,244].

пре́стрăма f 'првото одење на зетот во семејството на невестата, по свадбата' [ПК,2(88)].

престраме (се) pf 'престане да се срами' – откако ќе ги прими даровите од деверот, младата невеста ќе му бакне рака на деверот и ќе го дарува *сус пачета*, а *пусестримте* ќе пеат: *"Престрами се, моме,[пред мајка, пред татко,[пред рода, руднини"* [ТГ,180].

пресул m 'солена **суруватка** (според Ст. Тановиќ), односно вода во која има растворено многу сол, пр. кога во неа се чува сирење'; сп. обичај: – кога човек ќе се изгори веднаш на местото се става крпа натопена ... во *пресул*, (други) на изгореното место ќе стават кора фатена врз киселото млеко [ТГ,238].

претстáве* pf 'создаде претстава, замисли' ~ *ка̀ сă-испăлнуве врéмуто дудéка му-рăчéл дéуто, нă-та: дáта дă-сă-нájдăт пá тáм, о-зăпúре пăрăхóдо тáм, нăкăде грáницăта, дă-претстáвăме. Изл'ăзéл тăкá, рăбутнúците си úмăт јáдне, пúјне* [ПД,150].

префăркне* pf 'прелета' ~ *сéтне пак ни знáе, на котрá да даде прăстен'а. Дошлá пчелáта, кázала му: "Тúа кáк шта стојат и трите в еднó, јас шта прéфăркна на еднá прис главáта. На нáзикана да гó дадéш!"* [V,PM,258].

прехнăл'аф adj 'човек со дамки по лицето' (Дој), во Ник: **дамкăл'аф** и **шăрен** [ПД(115)]; в.: **прэкнич'áф**.

прехубав* adj 'многу личен' ~ *тогас тој и клатнал хортомата, та гу пуснаха. Си завратја оттамо, отиде понанетре, најде четирицси удаја... тамо најде три моми прехубави, штото сос забите бесер точили* [V,PM,220].

пре́чи* impf 'прави тешкотија на некого' ~ *сă чинýвум, мукăéт иште. Ми ти дéк а кладé! Јáз дă-н ти прéчум исé* [ИГ,120]; ~ *мájкаму и тáтку-му Гăрците ги-фăти́ли и ги-зăтвури́ли уф-кунáкут, áма сéкаа вéчăр пу-двă-трýјца манува́ли кој му-причéло. Зăтó: и нéкаа мúсија – фрăнцýска, пудúгнина уткăлýгирките ут-Сóлун дујдéла уф-А мбăр-Кój, тáм уф сéлто и видéла дéца зăтвóрни и нăрóт зăтвóрно, тáм уф-кунáкут. Еднá мóмичка испăднáла, га питáли: "Дéка-ј мájка-ти и тáтку-ти?" Мóмичкăта рéкла: "Е, мájка и тáтко тáм-сă уф-рéкта зăкóл'ни"* [ПК,2(Крец–304)] – дел од тажните **бижански** приказни.

пре́чка (сă)* impf 'се расправа, се кара' ~ *нúт úмат зă-шó, áма сáмо сă-прéчкат* [ПК(Гăр)]; ~ *и зéвạ тó мéсуту му-гу-дáвă, му-гу-зăлипýвạ тáму и сă-испрăвýвạ тó дéјтту, кинисýвạ, си-óде нă áка* (така?). *Вýнтурут – ét тó пúл'ту – си-утúде дóлу. Јунáкут и нăјја́ бráтќăтạ кáк сă-прéчкăт тáму, кáк сă-кáрăт зă-тá нéјнта мóма шọ-бúла лúчна кăу слáнце* [ВВ(Кр),312](**вунтур = вид орел**).

пре́чкạ f 'тоа што пречи при извршувањето на некоја работа' ~ *ај-нá ќиси-сọбéрạт. "Пóнé, мóл'ạти, ác*

фчéрą жнúјą и-нé-ми-си-сǫбрáни снóпито". Знáј пóпǫ óт не-се-слáгą сéлǫ, сè ќе-úмą н'áштǫ прéчкą н'ákǫj. И тąкá дăлго вр'áми пóпǫ си-кǫрúстел [ЛС(К),120] – уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај едносложните зборови: **снопи**.

пречници pl 'дрвца што придржуваат', сп. обичај од дамнешни времиња: – во старо време мртовците не ги закопувале во сандаци, туку на страните на гробот (на околу 50 см.) ќе се ископаат дупки во кои се вметнувале дрва (тие дрва се викале **пречници**) а врз нив се ределе даски, така што мртовецот останувал во празниот простор под даските [ТГ,256].

пречуди (се) pf 'многу се изненади, се зачуди' ~ *излела девојката, да помети рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, и видела сеизиту на девојката. Шјаштисали, штото прогледот му си земá;... са учили на крал'а, да мо кажјат, та ем мо вел'ат и говорат: "море, крали, наш гос., ела да видиш крăпачината жена, да се пречудиш, като неа нема на дјун'ата"* [V,PM,243] – сп.: **двори** pl м. 'дворови' – проширена употреба на множинската наставка **-и** (извадокот е од прозен текст).

пречýен* adj 'познат по своите квалитети' (ако не е во иронија) ~ *какóв кăсмет си имáл да спиеш сос таквá жéна, којá е еднá на земјáта пречýена* [V,PM,11].

прéшле* n, в. **пр'éшнил** ~ *óна ни́ку врéме тáму сидúла. Му-тикнáло зă-дéдуто, дă-гу-ви́де дéдуто. Зéла сирéнце и прéшлито шу-придéла и тúшла тáму гóре, у-сéлуто, дéуто дéка жúвăл. Că-кăчúла нă-бáцăта гóре и фăрл'а сирéјнито* [ДК,146].

пр'éшнил, и: **праслен**, односно **преслин** m **1.**'округло каменче, на средина има дупче во кое влегува долниот дел од вретеното и со тежината го оптегнува конецот кога се преде – прешлен' ~ *на врит'éнуту на фýрката* [MS,s,88]; во Кукушко: **прéшлин** ~ *тó-j тăркáлче уд-дăрво или ут-кирмúтка, că-клáве нă-вăртéнто* [ПК,2(88)]; ~ *лудојут грендата на рамото, кату едно вратено гу носиши. Оттамо отидоха по-надол, најде един камин от воденица, му вели на умовитојут: "брате ја го и праслено от вратеното", фати камино, го наврја на гриндата си, гу зема на гăрбот* [V,PM,229]; ~ *отúдоха мăра пăт и на пăтју нájдóха едúн водинчáрска кáмини* (sic!). *Гу земá и гу обесú нá пójасот. Отúдоха понатáтак, нájдоха éдúн балабáн от тúа чáмовите дăрви* [V,PM,126] – пример за правење множина со наставката **-и** кај именките од с. род: **от тúа чáмовите дăрви** (наместо 'дрва' – за ова в. во граматичкиот дел); **2.** 'дел од направата за ткаење – од разбојот' [MS,s,18].

при prаер **1.**'упатува на место во близина на нешто, односно на некого, со значење: **до, кај, покрај**' ~ *да идиш праве л'у пот гората има широки ливади, при ливадите има чешма... растовари ракиата, и балтаџиите седнаха при товарите* [V,PM,42]; ~ *ричé Гóспот на Ученúцити нéгуви: Сéкој човéк тó шо ки ми сă кáжи на мéн насприту л'ýдито, и Човéшиноу Сúн ки му сă кáжи на нéгу приту óчити на Господúнцки Ангели. Тóа пак шо ки ми арнúса на мéн при л'ýдити, и óн ки сă арнúса приту Господúнцки Ангели* [MV(K),299]; ~ *и тој седнá на едúн крај, ча мóмите при едúн хавýз*

едни пе́сни пе́иха, дру́ги сви́рка сви́рјаха [V,PM,9]; ~ *то́јнака ка́ту останал та́му аф баи́ро при смо́квите, по́ на до́л ма́лку и́маши еди́н е́зер* [V,PM,28]; ~ *близу при сиромахувата кӑшта имаши една кӑшта, на која сед'аши един владика* [V,PM,37]; **2.** 'укажува на правец на движење, односно приближување; со значење: **докај'** ~ *вели на бабата: "дај, бабо, един бардак да пода, да нал'ам вода". – Бабата му вели: "сакин, синку, тебе цал за ти поглатни". –"Нека ме поглатни". Бабата му даде бардак, и тој отиде да нал'аи вода; и га отиде при ѓол'ут, га гленда, ету и една мома седи тамо и плачи* [V,PM,221]; ~ *им рече́: "о́дити, си́нку, и Бог да даде́ да доби́ите, како што са́кати, и така́ да до́јдити при ме́ни!"* [V,PM,19]; ~ *и сӑ разјӑж'да та́тку-и: "ско́ру да по́ш' при н'е́гу, да ми сӑ ма́хниш' ут кӑш'тата"* [MS,t,84]; ~ *и приближи́ при не́а, тури́ ухо́то му аф моми́н куре́м отго́ри и, кога́ чу́л ха́рно, не́три аф мо́мин куре́м жа́би удре́виха* [V,PM,29]; ~ *кату свӑрши́ си́чкта му ра́бота, оти́де при море́ту да на́јди не́кој гимнаи́и за да излези пак на господа́ро му* [V,PM,24]; ~ *и кату излезоха вӑнк при ливадите, там фӑрли тојнака онова кепету и са чини един гол'ам чадӑр* [V,PM,36]; ~ *си калн'аши ... касметјут, вел'ајке каде Бога: "ах, Боже, милички Боже! Не да ми раждаши мајка ми един камин, туку ме роди човек, ме порастна, да си горја на жив живот!" Един ден ја пуснаха, самас ... да собери зели, и л'у отиде при полету, беха излели три јуди самовили* [V,PM,195]; и: **прӑ** ~ *а́јде, рӑче́л, са: нӑсӑд д-о́дӑме, прӑ де́до* [ПД(152)]; ~ *ка́ изле́гӑл то́ чуве́к уд-буна́ро: "е́, што́ ба́бо, зӑ-што́ пи́тиш?" "Не́ бре́ си́но, с-умури́х, о́х ричех" "А, не́, тук-еј о́х. Де́к ќо:-но́сиш си́н-ти?" "Е, прӑ ох ќо:-но́сум, нӑ-зӑна́:т да-у́че"* [ПК,2(253)]; ~*А зиму́ве кушу́л'та и во́а му сӑ прӑда́аве ро́п нӑ де́тто. Му а да́ве па́к кушу́л'та, са а ублеч'ӑве Кӑра́-Џинде́м, и гу зӑво́дӑве и гу но́се прӑ Јӑрӑ́м-Минаре́то и прӑ ко́јнут* [ИГ,114]; Тановиќ од гевгелискиот говор ја бележи формата: **пра** ~ *ох на мајка, оди пра мајка* [ТГ,130]; ~ *ја нусиле јуф кулиби,[јуф кулиби пра трлото,[малце време пустујало,[малце време пред вичери,[си пувиде млади Стујан,[си пувиде дробно стадо* [ТГ,-103]; примери со **пӑр:** ~ *ги-убиси́ла ри́бите нӑ-тӑва́но, и па́ си-излизе́ла дӑ-бӑрке не́кој дру́к килипу́р. Сӑ-шушка́ла ту́ка-та́м, и е́т-ти-о вӑлко прӑд-не́:. "Де́к си-кинисала, мури́ ку́мо ли́со, нӑ-ме́не пӑ-ми-пӑдна́ нӑ-ӑкӑло дӑ-до́јдум пӑр-те́бе, дӑ-т-ј-ӑ-ви́дум кӑшта"* [ВК(Пат),286]; **3.** 'укажува на намена, цел, со значење **за'** ~ *па́лај на стре́дно по́ст при Вили́гден, на три́ти нидели ут стре́дно по́ст* [MV(K),294].

приа́тел* m 'близок познаник, кон кого имаме почит, доверба' ~ *кату свӑрши татко му порӑката, са прости сос сичките приатели и со́с домашните си, придаде́ си душата на Бога* [V,PM,7]; ~ *тога́с крӑпа́чинот оти́де на еди́н негоф прија́тел папучи́а, му вели́: "господи́не, ти са мо́л'а да ми дадеш де́сет хил'а́ди гро́ша"* [V,PM,18]; ~ *от та́мука оти́де и на о́нџ негоф прија́тел папучи́а, му дадé... што́ зема́ на за́им му дадé и фајда́та* [V,PM,19]; и: **пријӑтил'*** ~ *зӑ се́ шо сӑ имӑ ричену, гирек нӑ цӑрквў, гирек на анут или не́ѓдин нӑ другу месту,*

субăшувите пријатил'ă му кăжувăт нă негу [ME(P),91]; ~ *ки сă чина диво прасă и ки му оди на руднијнте и на пријатијљту дом му* [ME(P),77]; ~ *лоꙋи́ąтą ви́кą: "На́јзв'ар е-чов'а́ко. Змі́ąтą, ви́кą, змі́ја, прија́тал, милу́вą да-се-вăрни дăлгo, ą чов'а́ко, му-си-нąпрąви́л а́рно, ą-о́н непријáтел ти́-е. Ас ко́ą ти-прáм а́рно, не́ ми-ми́сли ло́што* [ЛС-(К),129]; ~ *Гувóри Исус: Не́ ї дванáдесет саáта дéнут? Кój пуудúл на дéнут, не́ си супну́а, óти му сă глéда ви́делот, и áку пуóди нéкој пу нóка, сă сóпка ... да пу ви́а пá вéли на ни́х: Лáзар нáшо прија́тил зáспа, ки óдам да гу разбу́дам* [MV(K),286]; ~ *ка́ флéгąл цáрот да убúди сфадбáрите, а видé тáму идéн човéк шо не́ бéши примине́т да ли́чи за сфáдба. Да му вéли на нéгу: Прија́тил, кáк си дуjдé ту́ка, шо немáл си рýба за сфáдба?* [MV(K),270].

прибере* pf 1.'стави на едно место некои работи, ги намести' ~ *и така си-ј прибрама шејвиту, шо-ј имахна за зивајна, нај-повичке книги* [ME-(P),68]; ~ *на идéн чувéк зингúн му дадéа ни́вити ногу бирикéт. Да си чýдиши сáм, и вéлиши: Шт'ó да чúнам, шо нéмам дéка да си прибéрам сéдбата? Рéкąл: ки и расúпам амбáрут, да ки прáвам пóгулéм, да тáму ки и прибéрам сáта рáна* [MV(K),276]; **2. 'земе со себе'** ~ *А па-еднá нáша бáба, систрăни́ка, óна гă-ддéли дăдúка нă-нéкуј дóктур уф-Кýкуш. Она устăнáла, си-прăбрáла пáрте, сjáа úма фáбрика зă-пăпуци уф-Атúна. Е-е óна збрáла пáрте, от-тугáј сúчко устăнáло* [ПК,2(Крец-308)] – употреба на лич. зам. **она** со значење на полната форма за директен објект 'неа': **óна гă-ддéли дăдúка** наместо 'неа гă-ддели...', што зборува дека системот на падежни остатоци кај заменките во Долновардарско е сериозно нарушен; ~ *и тó шо ми милýва на мéн, ки си милýва ут Тáтко ми; и-јáс ки гу милýвам на нéгу, и ки му прибéрам на нéгу сус мéне* [MV(K)319] – во контекстот имаме уште еден пример за проширената употреба на заменската форма за дативен предмет **му** наместо формата за прав предмет 'го': **ки му прибéрам на нéгу** (м. 'ки гу приберам'); ~ *рéкăл нă-óąта: "Зáшчо-е вó мăлéчко кóтле, бре уąá?" А нă-тó óąта му-рéкăл: "Рóди, кумшúа, ăрăнúąта рóди". А нă-кумшúąта árно му-дóшло и сиă-прибрáл ăрăнúąта зájно су-кóтле* [ДК,154]; ~ *дóшąл Човéшноу Сúн да прибéри загубéнито. Ка вéлите вúа? Аку му сą чúни на нéкој да úма стó óфци, и да си загúни идéн ут ни́х, не устáва деведéјсет и дéвет, да ки киníса пу планúнити, да пáла загубéнито?* [MV(K),262]; ~ *óни кá стăнáле сăбájле, глéдăт – нéма мóмичка. Дéка ќа: нájдăт? Едно врéме слýшат кá плáче вóнка, нăкóло нăдéнна. Кá видéле от-éј жúва, а-рăзвијáле – сáмо нă-курéмо мáлце бúла судéрăна. С-ја: прăбрáле* [ПД(151)]; ~ *Гуворú Исус да а ричé на нéа: Мáрта, Мáрта, пичáлиш и си размăтиш óмут за нóгу рабóти, идéн сáл трибýва. Или Марúа и прибрá árноуто дéл, шо нéма да сă раздéли ут нéгу* [MV(K),292]; **3.** 'пречека, покани да влезе дома' ~ *на тóа врéми, флизé Исус на иднó сéлу, и иднá жéна, му велјáла úмито му Мáрта, гу прибрá на нéго дóма му. И вá úмаши и иднá сéстра, а велјáла Марúа* [MV(K),292]; ~ *си качú нáврąс иднá цăрнúца да гу вúди, óти у-тáму ки замúниши. Да кá дуjдé Исус на тóа мéсту, при-*

глидна́ да гу виде́, и му сă ре́кал: З..., бắргу сле́зи си, о́ти ва́ден ми и на ку́ката тфо́ја да си до́јдам. И слизе́ тарчани́ќ, да гу прибра́ радо́син [MV(K),280]; ~ *за́шо угладне́х, да ми дадо́хти да ја́дам, же́дин бех, да ми напуи́хти, бе́х јабанџи́а, да ми и прибра́хти, го́лин бе́х, да ми убличе́хти* [MV(K),282] – во текстот имаме уште еден пример во кој нерегуларно и непознато за други говори, се јавува суфиксот **-ин: го́лин** наместо 'гол'; ~ *он не́ бе́ши ви́дело, туку́ да на ка́жи за ви́дело. Шо и ви́дело исти́нцко, шо му сфе́ти се́кој чо́век шо и уф инса́нот, и инса́нот зарди не́го са чини́, да не́ гу пузнаја́ле. На пузнаја́тите дојде́ да не гу прибра́ле* [MV(K),251] – проширена употреба на предлогот **на** наместо 'кај': **на пузнаја́тите дојде́**;

4. 'среди, зема под грижа' ~ *се́дум де́на сиде́к, ни́ ле́п, ни́ во́да; у́ста ми-путимне́лă, ќе́рка пла́ка до́ма, ја́с за-утипа́јне! Е, имал Го́спут замéн. Па́ са-пувра́ти́к ду-до́ма, на́ си-прибра́к де́ца* [БМ(Сар),204]; ~ *И ка́ ра́спра́ве о́на, ка дујде́ли на́ве́чарта, та́ва́ би́ло гро́зно. Ни́сселто гуве́да ри́кат, не́ма ко́ј ди-ј-праве́ре* [ПК,2(Кpец-308)]; **5.** 'освои' ~ *му рече: "са́кан, јаз не сам Шамлијско делијче, а сам шамлијско девојче, јаз не сам дошал Солун да прибера"* [МС(В),98]; **6.** 'подбере' (во смисла нападна) ~ *ала татко и ја прибера, ја спанди, вел'ајке: "калек ки дојди на кавгата с мене и јаз да прокопсам"* [V,PM,159]; **7.** 'собере' ~ *и пузнаја́хми шо и исти́нц'ко не́гувото кажува́ни. Има о́шти но́гу такфи́и шо чини́л Исус; тии аку са писале иден пу иден, тра́чам ни́то зе́мнјата ки и приве́риши писа́нити кни́ги* [MV(K),319]; **8. пăрве́ре (са)*** (< прибере, со редукција и антиципација префиксот при- се изменил во 'пăр-' според развиток на вокалното **р**, коешто често преминува во 'ăр') 'си замина на кај дома, односно отиде таму каде што треба' ~ *нă-то́ă другáро вел'ум: "Ле́гни уф та́а ка́пи́на", сă-бутна́ме та́м, ле́жи ту́ка. По́нăна́ки не́ма ма́рдăне. Лижа́ме, лижа́ме, адно́ вре́ме, ка́ нă-зăјде́ слăнџăто и-ти́ă сă-пăрбра́: нă-до́ло. Ајде, тăргна́ме сја́: зă-ф-се́лто* [ПД,172]; ~ *и-ни́ă стигна́ме и-мурăрча́не сă-свăли́ли дă-ги-прăче́кат. Сăпрăбра́ме, нă-зăка́ра́: нă Бăла́сца. Нăзăка́ра́: нă-адна́ ка́рпа, ја́ кути-та́: со́ба ка́-ј* [ПД,173].

прибиру́а* impf 'зема', в. **прибере 2.** ~ *да му ричé: А ло́шо измиќа́р и тешкови́т', ми пузнаја́ ти́ на ме́н шо жни́јам де́ка не сијáх, и приберу́ам де́ка не́ сум да́л, требу́аши и ти́ да гу да́диш на сара́фот мо́јто зла́то* [MV(K),271].

прибие́ pf **1.**'отвори дупка на нешто' (употребувајќи сила) ~ *Ту́рците прăви́ја специја́лни ло́тки, специја́лни ло́тки су-укре́плени жиле́за тăка́, на́прет пу-двуи́ца дă-чи́нăт и ут-стра́ните тăка́, тăкви́ја, пла́тна жиле́зни шо́ не-мо́же дă-и-прибие́ куршу́м, осигу́рăни зă-дă-ă-у́дрăт кули́бăта* [ВЕв,297]; **2.** 'прекине нишки, уништи' ~ *и-по́сли га-ва́рими и-а́јде ко́нци, изл'ава́ свила́. Ако на-вр'а́ми не-ги-попа́раш за-да-га́ извáдаш свила́та́, он-ќи-го́-прибу́ши... И-то́ј се-раси́пува́ свила́та́, копри́на́та́. По́што́ о́но прибу́шил и-ко́нцата́ ги-прибил. И-ту́ка́ ве́чи н'а́ма́ кра́ј* [ЛС(К),136].

прибúрạ impf 'присвојува, зема'; в. **прибере 2.** ~ *му-ги-земáли сúте парú нạ кạпетáно, тúи, дрýгити кọмạрцúи. Тój му-вúкạ, детéто: "Дáj-ми еднá лúрạ, дв'á, ác дạ-фắрлạм, вúкạ, дạ-вúдạм зáро". Фарлúл. Шó милýвạ, твá, готóво. Дубеéш, душéш, сúти. Тój сè прибúрạ. Ни-и-прибрáл парúти* [ЛС(К),125].

приблéе* pf 'почна да блее' (јагне) ~ *Уттáм óдăт у-дéд-му и кạ-сазрăувáле тáм, чинúле, и му-рéкăл, тó дéд-му, дă-óдăт дă-фáтăт јáгăнца дạ-зạкóл'ăт. Идну-јáгне гуфạтúле – приближáлу* [БМ(Зб),199].

приближ'и* pf 'стигне наблизу до нешто (или до некого)' ~ *дojдé време, си разбол'а, веки приближи да умре* [V,PM,40]; ~ *стр'ắтуха идúн пампóр' да úди ут А мéрика; приближ'аха набýн и двáта* [MS,t,86]; ~ *кóн'у сă плáш'иш'и ут с'ắнката-му и пуидúн ни мóж'иш'и да гу приближ'и* [MS,t,59]; ~ *и приближú при нéа, турú ухóто му аф момúн курéм отгóри и, когá чýл хáрно, нétри аф мóмин курéм жáби удрéвиха* [V,PM,29]; ~ *Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата, са чини кату бустан сас либиници, пак тја са чини падарин, гу и чувала. И ету татку и приближи ду неа и ја пита* [V,PM,279]; и: **приблизи** ~ *кога приблизила ду градо, де живел мăжо хи, пратила хабар, кунак у него да хи такмет. Граждането сă ч'удили, как таков царски ч'ул'ак шта кондиса в такавă кăштă* [V,PM,282].

приботнант* adj 'заболен, нешто ставено некаде со притисок' ~ *и кога приближеха веки покрај касабата, у стредја пăтјут беха приботнанти три прачки, една зелена, друга жăлта и трета царвена* [V,PM,282].

прибýши pf **1.**'направи дупка на некоја преграда, опна' ~ *и-пóсли гạ-вáрими и-áјде кóнци, изл'áвạ свúлạ. Акọ нạвр'áми не-ги-пọпáрạш зạ-дạ-гạ извáдạш свúлạтạ, óн-ки-гọ-прибý-ши... Итój се-рạсúпувạ свúлạтạ, кọ-прúнạтạ* [ЛС(К),136]; **2. (прọбýши*)** 'направи дупка во некој предмет во која може да се стави нешто' ~ *кọпринạтạ е-от-Кúнạ. Бúлọ зạбрáнетọ уф-Кúнạ, зạ-дạ-нé искóчи свúлạтạ от-тáм. Кạлýгер óн бúл, от-Гắрцијạ. Кạлýгерọ отúшạл сạс бạстýн, прọбýшạл-гọ бạстýнọ, прáзạн, и-гọ-нạпắлн'ạл јáјцạ от свúлạ и-тạкá гọ-прéнесýвạ прéку грáницạ* [ЛС(К),137].

прибắрка pf 'нагази во течност, се натопи' ~ *чаплоците ги изјали и пак навăрвили. Като много вăрвјали, стигнали ду еднă рјакă, котра била толко широка, штото ако ни сја прибăркала никак си, ни сја заминовала. Чаплоците ја прибăркали и, кога стигнали на другăта странă, станали л'уде* [V,PM,286]; ~ *като поминало л'атото, тој пак навăрвил с чаплоците и, кога прибăркали пак нăзи рјакă станали л'уде. На врăштането тој нихтјал да ја прибăрка, ами терал мјасто тјасно да најде, за да можјă да ја прихрипне* [V,PM-,286].

прибắрнува* impf 'обраќа' ~ *и т'é си сă фл'áвали с'énак у мурéту ... му гу прибăрнуваха пампóру* [MS,t,61].

привúка* pf 'почна да вика, извика' ~ *тóгăш една-змúја уткăде-нéгу, уткăде-уфицérут, нýшлеста, су-чучýл' нанóсут, зạминá ут-тó кáминче нạдрýгту. И јác тóгăј привикák: "Брé, една-змúја му-вél'ăм!" И тóгăј уфицérут са-чинú: "Брé, кáква змúја?!"* [БМ(В),193].

привръ̆з'е́* pf 'заврзе' ~ *гу уд'а́нъ̆хми ут ни́тит'ạ, гу уд'а́нъ̆хми ут грибин'о́ и с'а́ за гу привръ̆з'е́ми на разбо́ју* [MS,t,7]; ~ *с'а́ на крусно́ту гу навúхми, úш'ти да съ̆ привръ̆з'е́ на разбо́ју* [MS,t,7].

прúву n 'парче дебела кожа со која се поврзува јаремот со гределот од ралото', в. **правој** ~ *и мо́ј оти́де на бра́та му, му ве́ли: "бра́те, на́ ти а ма́ја ко́жа да си чúниш едно прúву за ора́ло, ча́ ја́зе го заколúх о́лот, гу прода́дох месо́то на га́ргите и на какара́ските, а́ма кру́шата си чúни кифúл да ми плати́ парúте!"* [V,MP,144]; во Кукушко запишавме: привój [ПК,2(88)].

привръ̆зува* impf в. **привръ̆з'е́** ~ *как за бити́са с'е́тн'ạ привръ̆зувам пак на са́днуту кро́сну съ̆с ина́ хо́ртума* [MS,t,7].

привъ̆рну́ва impf 'обраќа' ~ *Гу-кла́ва нӑо́пко си́тто. Се́е ба́бъ̆та, о́на а-пу́ле удузго́ра. – "Не́муј, мъ̆р-ба́бо, му ве́ле. Въ̆рни-гу и́нъ̆к си́тто!" – "Нӑ-мо́жъ̆м, бре че́до, не́-м-съ̆ пу́ле. Урви-съ̆ дъ̆-ми-гу-кла́ш!". Е, та́, му до́шло жа́л', съ̆-урва́ла. Му-гу-привъ̆рну́ва си́тто* [ДК116]; в. **прибъ̆рнува**.

пригизден* adj 'украсен' ~ *и фне́тре фаф пештере́та, та́м му бје́ше къ̆шта́та, што́то бје́ше от ади́н ка́мјан излопа́на фрет къ̆шта́та, и бе́ пригизде́на фне́тре съ̆с сја́какви прилигúи* [V,PM,259].

пригле́де pf 'изврши преглед за да се констатира извесна состојба' ~ *слугúните ви́кат: – Ца́рскъ̆та мо́ма – те́шка. Ут-чуве́к нъ̆-чуве́к нъ̆-бъ̆шта́-ј се-чу́. Ца́рут ви́ке адна́ ба́ба дъ̆-га-пригле́де. – Аку-ј те́шка, ви́ке ца́рут, ки-а-зъ̆ко́л'ум* [ВК,282].

пригле́дне* pf **1.** 'упати поглед' ~ *и ве́ли на ни́х: Елáјте пу ме́не, и ки ви чúнам на ва́с рибáри на л'у́дите. И о́ни на то́а ча́с ско́ро еми́н* (веднаш) *си уставúле гри́пот, утúдоа пу не́го. И ка́ си приглидна́ по́нака, а виде дру́зи две́ бра́тќа* [MV(K),263-264]; ~ *да и пувел'а́ на сфе́тут да си наре́дат уф тре́вата, и́ли зе́ ти́и пе́т лебо́ви и две́те ри́бички, и приглидна́ на не́бито, благосови́, и скạрши́ да му даде́ на Учени́цити ле́пот, па Учени́ците дава́ле на сфе́тут* [MV(K),266]; ~ *по́кулајно да помúни фо́ртомата уф и́глата, ни́-биле зингúн'от на Господи́нова цạ́ршти́на да флези. Учени́цити не́гови, си чу́диа но́го... Му приглидна́ Исус, ем ричé на ни́х: Уф сфе́тут во́а-ị ма́чно, и́ли ут Бо́га съ̆́ти колајна* [MV(K),269]; ~ *си качú на́врạс идна́ цъ̆рни́ца да гу ви́ди, о́ти у-та́му ки замúниши. Да ка́ дујде́ Исус на то́а ме́сту, приглидна́ да гу виде́, и му съ̆ ре́кạл: З..., бъ̆́ргу сле́зи си, о́ти ва́ден ми и на ку́ќата тфо́ја да си до́јдам* [MV(K),280]; **2.** 'се обрати со внимание' ~ *и ре́кạл М...: Голе́мо и съ̆́рцъ̆то ми на Го́спот, и радува́ла ду́ша му кри Бо́га мо́јо уткина́ч, о́ти приглидна́ на на́јдо́лна измика́рка не́гува. Ету ут се́га на́ка съ̆́ти роди ки ми благосо́ват* [MV(K),301].

пригле́жде impf, в. **пригле́де** ~ *слугúните ви́кат: – Ца́рскъ̆та мо́ма – те́шка. Ут-чуве́к нъ̆-чуве́к нъ̆-бъ̆шта́-ј се-чу́. Ца́рут ви́ке адна́ ба́ба дъ̆-га-пригле́де. – Аку-ј те́шка, ви́ке ца́рут, ки-а-зъ̆ко́л'ум. Ба́бъ̆та пригле́жде – те́шка мо́мта!* [ВК,282].

приглидýва* impf 'надгледува, обраќа внимание' ~ *и извъ̆дúја пишто́л'те и къ̆жа́ја: мо́ра дạ-ръ̆бо́тиш су-на́с. И јас му-ричé́к: нем-ма-клъ̆ва́јте у-тъ̆ква́ при́мка, нạ-мо́жъ̆м, си-и́мъ̆м дро́бни де́ца, са́къ̆м и ку́јќта дạ-си-а-приглидýвъ̆м* [БМ(Сар),204]; ~

вéлеши: Кój ми а фатú рýбата ми? И му вéлеа на нéгу Ученúците: Глéдаш инсáнут шо ти тúскат, да вéлиш: кój ми фатú? И приглиднýаши да а вúди на жéната шо му а фатúла [MV(K),324].

приглитни pf 'она што го има в уста преку хранопроводот го внесе во стомакот, проголта' ~ *и змиата му вели: "ти са мол'а, јуначе, отсечи ја ламјата на две комадја да ја приглитнам, ча цјала не мога да ја глăтнам, да сетне јазе знам, што да ти дам"* [V,PM,181]; и: **приглăтна** ~ *тогај чобанот го зе каминчјато сос много радост. И го земаха пак трите јунаци, го занели до морету, пак риби станаха, го приглăтнаха, кату напрјат* [V,PM,170]; ~ *и тójнака земá влакнáта, ги фăрлú отпрéт кýчинто, влакнáта са чиниха верúги, и сá вразáха кýченто и кóн'ут. Тогáс и нéгу лáмјата гу приглăтна* [V,PM,144].

пригóр adv 'угоре' ~ *и му-вéле нăвăлкут: "А бре вăлк, дă-дójш умéне дă-вúш, áма нéма дă-сă-испулиш нă-тáвăнут ич, зáшто úма пúпер, ќи-ти-пáдне у-óчте". Ама úтер вăлкут пу-трó, пу-трó сă-испýли пригóр* [ДК,143].

пригóтви* pf 'спреми, уреди' ~ *сýтринта стáна дéтто утúдé нăрéкăта, фăрлú вăдичкăта, фатúси пáк дрýга рúба. И дујдé дóма, пригутвú рúбăта, истăргá га, рăстăрбушúй-га. Нăјдé вăтре една чéша* [ВК,281]; ~ *мăжă-хи рекăл: "ăку-ти-кáжа штą-ýмр'а". Тá билá лóша жéна и му-реклá: "Нéка дą-умрéш, ăмą-úскам дą-ми-кáжеш". И чул'áкą са-приготвил зą-умирáчкą* [ВД(ГБ),331].

пригувóри pf **1.** 'одговори' ~ *úди Исус, пóртите, бúле затворéни, да застанá уфстрéт на нúх, да рéкал: Мúрно на вáс. Нáпăкун вéли на Томá: Дóниси вáка прăстот, éм вúди ми и рăцити, да нúм сă чúни низвéрнин туку верувáн. И пригуворú Томá, да му ричé на нéгу: Ти си Стопáн, Ти си Гóспот мój* [MV,K,337]; **2.** 'зборне проговори' ~ *и от неа му дошла един кат такăм руба, штото царјут не имал таквас руба, да така изл'ази пред царјут. И царјут, кату гу виде, стана прав со сичкиот аскер. Но арапинот ниту стана, ниту са потмести, зашто уклава ламјата. Седнаха сос царјут, приговорихa* [V,PM,222].

прúгур* m 'место со слаба почва каде што **прегорува** посеаното'; исто така: **пригурлúво мéсто** [ПД(129)].

пригýшне* pf 'стави во прегратка, загрне' ~ *дечúјнта умрéја, а кóга дујдéла мájк-му зą-да-i-нąдóе, шоки-вúде: дéцта умрéни и тóг-и-пригушнáла и умрéла врс-нúх* [БМ(Тр),205]; в. **пригăрни.**

пригăрнат adj 'кога некој е земен во прегратка, гушнат' ~ *тој утрината га пита жéната му: "марú жéну, гу пýсна зéтјут, дéка ти рéкох?" Жéната му вéли: "е, цанúм мăжју, кату гу вúдох сóс момáта пригăрнат, нифтјáх да му рáсипа кéјфот, пýснах нáште дјáца"* [V,PM,146].

пригăрни* pf 'го опфати и го притисне до градите' ~ *жéната му, как гу вúде, гу пригăрна и му вели: "áх мăжу, што чини тúнака, си загуби?"* [V,PM,32]; ~ *тóс в'éч'ер на врăх ќерамúдит'ą úсă тантанúсам, алá ýтр'ą в'éч'ер сăс паш'óвата мóма úсă куц'акладúсам ('за си пригăрнам')* [MS,t,54]; ~ *и л'у гу виде момата, излезе сама вăнка, гу пригарна, гу зема нетри, та тогас татко му позна, какви гул'ами синови имал* [V,PM,223]; ~ *кугá ја*

ви́д'ạ фо́тографи́јата да ја пригъ́рна, фáти да плáч'и [MSt,25]; ~ *вид'ạ дјáкут и тój ја пригъ́рна и т'á му р'éч'и: "ц'ál вéч'ăр сă тója!" и с'éднаха да идáт* [MS,t,68]; ~ *и пópут ут рáдус ја пригъ́рна и т'á му вили́: "ми сă в'ăсаш', ц'ál вéч'ăр нáш'-и"* [MS,t,68]; ~ *фатила да вели: "вараj, мале, мила мајко, јазе не сам мајсторка, што ми велиш, но сам твоја милна керка..." Така кату чу мајка, еднош са припусна, ја пригъ́рна, ја бакна меѓу двете очи, и еднош двјата заикнали: тамо и душите им излезоха* [V,PM,196].

пригъ́рнува*(и: **прегъ́рнува**) impf, **в. пригъ́рни** [MS,s,88]; ~ *на пътот а срете Илија, незнаена дилија, и вели: "а бре Сраулица млада, блазе-ị на тој млад јунак, што ти прегъ́рнува твојта бела примена"* [MC(B),96].

прид praep, **в. преди, пред** 1.'напред, накај предната страна' ~ *пътникут шо има... застанато, да гу распулја чуднjут извор, шо така ич не чикано му испаѓа прид* [ME(P),69]; 2. (временски) 'покажува блискост по време, но во смисла на порано' ~ *ду-прид 15-20 гудини бејзте териа бејлик* [ME(P),89]; ~ *прид прустечката су Питирбург нија су Лазар, чунким лагахме (да гу устаиме там), оти за него вике нема вăрнувачка, чинима нает да вијме, сѐ шо има по-билижито* [ME(P),68]; ~ *за то прид кинисувајнето му удрих иден телj: шо права да права... поскоро да са најда на Питирбург* [ME,67]; **и: прăд** ~ *Глéдум бáба гă-нéма. Вéл'ум: "Дéка-j бáба?" "Е, умрé бáба-ти, вéле, тáм гăзарија́х уф едúн ендéк, гă-пукрúх". Ет тăквó нáшто бéгине бúше. Ká дујдé тáтко, тáа зúма тóо бúше прáд Митрóвдин* [ПК,2(Шт–249)].

придáва* impf 'изложува некого на немилост' ~ *рéкле на нéгу: Зáрди Исус Н...-а, шо сă чинúл човéк Профúтин, стрáшин на сéкој рабóта и прикáзна крă Бóга и на сăто инсáн; ка гу придавáле на нéгу Книговúтити и Старéити нáши на тéшко умрéш, и гу кувáле наврạс дăрвото* [MV(K),335].

придáде (си) pf 1. 'се најде во нечија власт, предаден од некого' ~ *Да как си флéгле, не а најдéле снáгата Господúнова Исус ... Нéма гу тýка, тукý станáл. Мислéjти как ви кажувá на вáс, óшти на Галилéа бидéки, шо вел'ál: шо Човéшноу Сúн úма да си придáди на грéшни л'ýди уф рăцити, и ки си убéси наврạз дăрвото, и на трúта дéна ки ужúвéи* [MV(K),333]; 2. 'самиот се предаде кај некого што е посилен' ~ *и, кату си напила млогу вода, патката са обвăрна да ја види, и л'у са обвăрна, и заеднош свјаста му са зе и са придаде на старата самовила* [V,MP,280]; ~ *и сичката околиа отидоха, са поплакоат на царjут от них. Царjут прати млогу аскер, дека да ги најдат харамиите да ги утепат... Сички ги отепаха; Дили-Димо сам остана, виде, ча инак не можи да чини сам на царските човеци са придади* [V,MP,66]; ~ *уфсéло Бáбjани се-сфăлú Димúтре Бăбjáнски... и дујдé на-тăквú, ду-кунáкут шọ-гọ-úмаа, шọ-бéа Гéгите... Му-викнá Димúтăр дă-се-придáдат, дă-утвóрăт* [ВЕв,295]; ~ *змéо се-зачудúл и си-помислúл óти Ѓýптино е-ствáрно нóго сúлăн. Ама пák нéсạкáл дạ-му-се-предáде, нạ тóлкạф чувéк дạ-му-признáе óти е пóсúлạн* [ВГ(Мир),272]; ~ *Кạ ќи флéзе дóма ти дă-j зéмиш – ќи-т сă-прăдáде нáпкум. А зимýве кушýл'та и вóа*

му сă прăдáаве рóп нă дéтто [И-Г,114]; 3. 'одреди, даде' ~ *и крапачинот и повел'ал, зарди неговот касмет да хварли гемеџиата мрежата, да види, што ки хванат и на негово касмет. Се хвана еден кутук... сиромахо рече им на трагоџите: "Бог това ме предал за касмет мој, ки го зан'а на дома ми"* [V,PM,242]; 4. 'даде нешто за пари, продаде' ~ *ка фатú да а вúка идéн пу идéн да а пúта, му дујдé идéн шо му длăжиши дéјсет илјáди грóшови. Чýнки нимáле да му и дáди, пувел'á цáрот да сă прăдáди, и на нéгу, и на жéна му, и дéцата му, и сè шо úмаши, и да си плáти бóрџот* [MV(K),268].

придáфка f, bot. ~ *тá-ј трéва бис лúста, úма сè цéвички, цéвичките аднá уф-дрýга сă-нăддáват* [ПК,-2(88)].

придвиде pf 'предосети, почувствува' ~ *"Тáтко-ни ни-кăжýвăше, тó шóни-и пáрăтáтко. Он нè-нáшол пу–Вáрдăр у-сăндукут; и нúја стăнáме, шó вúкăт, óн кă-ни-гупручитýвăше тó сăндýк дéка цáрцки сăндýк, áј и нúја придвидéме дéка óна ни-и-мáјка"* [В-Ев(Кр),302].

придвăрúтелно adv 'претходно, понапред' ~ *и Димúтре вујвóда мивéле "Мúцо óди зéвăј ăднó кúло ичумéн". И јáс утúдих, зимáх, гутувăрúх мăгáрито, дунсéх. А придвăрúтелно, вéле, кá фăтúја тúја нáште нă-вáште, вáште нă нáште, нáште нă-вáште, тúја вáште пцéта, ричé, рăнúја идéн уттúја нáште* [ВЕв,296].

придејне n 'дејност кога домаќинката со помош на направа (*рудајн* или *фурка)* од волна или памук прави конци што ќе ги користи за плетење или ткаење' [ТГ,361].

придни́к m 'положба некој да биде пред другите'; сп. изр.: **му-да́ва предни́к** (= го фафоризира); ~ *зимáјтмо придни́ко мáлце, дé, шó-ј тóо уд-нéго, кут нéкуј питéл, сè óн знáа, сè он мóже* [ПК,2(171)].

придăржáве* impf 'помага, дава подршка' ~ *кăрáме, кăрáме ду-Димúр Исáр, на-мóсто. Растýрин мóсто глáвин'о, нă-лóтки нăпрáвин, та цăндáре тýрски, тáм куту рóбе пумáгат, бýтат на нарóдо, дапрăкáрăт дубúцте... Бéге бугáрскăта вójска вúке, изгубúа вúке, мóж дăпридăржáват, áма тópуве нéма бугáрски, устăвúли-ги на-Гăрцте* [ПК-,2(Мор–219)].

приева impf, в. приéме, 2 ~ *като заминал от другăтă странă, питала го: "Каде шта идеш, синко?" Тој и на нејă казал сичкăтă си патилкă, и чи вăрвјал да идјă да сја пита при слăнцето, што да прави. Рјаката му рекла: "Молим ти сја, синко, да питаш и за мене слăнцето, зашто ни ма приева морето?"* [V,PM,284].

приéме* pf 1.'дочека' ~ *Кулуф л'у гу вúде, станá прáв, такá и женáта му, гу пријáха сос млóгу радост и млóгу циримóн'а му чинúха* [V,PM,12]; 2. 'прибере' ~ *му-вúкат: "Тáм úма едúн чов'áк лéжи и-пúши нáсáб'ата со-едúн úдар четрúиси дýши". Тúа му-вúкат: "Па-нé-и лóшо да-го-повúками. Кáко јунáк саснáшата грýпа да-се-склóпи"... Глáвниа вúка: "Нáшто дрýштво такá се-сложи, да-ти-прúмми сонáс áко милýваш"* [ЛС(К),116]; ~ *Шăтáјќи дујдéл нă-нéко: пристáнишче, испáднал уф-нéко: сéло. Бúло дóцкăна и то: тăргóвăцо видéл дéка свăтé: уф-нéко: кăшча... фл'ăзéл уф-двóро и-чукнáл нă-врáтта. Тú: испăднáле, гáздите, и-о-прăимáле нă-*

го́сте [ПД,151]; **3.** 'добие' ~ *магесниците това гу чиниха, за да погубјат Мајдона. Ама Бог кога сака еден човек да гу чини, да прииma или царчина или друга слава, колку душмани да има, пак не могат ниишту да му чинат* [V,РМ,74]; **4.** 'прифати', в. **примини** ~ *и, му-зи́ме а́дна гуле́ма кни́га, тъ́ква́, мунапи́шуве о́н адн-а́рно, о́н ка́ зна́а. Нъ́-жена́-мо пи́ше сјáа: "То́о де́те ка́ ќо-при́миш, пра́во до:-избри́чиш, до:-ублéчиш, до:-напра́виш и зе́т. Дапо́чниш и сва́дба"* [ПК,2(Ним–272)]; и: **при́:ме** ~ *ти́й шу-ди́шме, ни́й – рънки (ги викаме), пръ́ку-ни́х минáва, тáм о́де (воздухот), бе́л'о: дро́п ли, цъ́рн'о: дро́п ли, дро́п, дро́п. Бе́л'о дро́п при́:ме, а цъ́рн'о, о́н си-сто́:. Це́р ви́къ́т Ту́рцте* [ПК,2(Грам–238)]; ~ *и, фа́јќе, фле́ве къ́ръ́ко́нцъ́лта гъ́-изе́дъ́ве мо́мъ́та. Та́јчка, дру́гъ́та: ку́чинце, ма́чинце прииmа́ла и сјудде́ла ублéчинка. А та́а шо не́ прииmа́ла, къ́ръ́ко́нцулта и ги смута́ла цре́:фта ут-ко́л нъ́-ко́л, ут-къ́ма́ра нъ́-къ́ма́ра. Та́м сјустъ́на́ла, у́мрина уф-вудини́цта* [ПК,2(Иц-286)].

прижа́ли* pf 'го сожали, почувствува жал' ~ *гу-зе́ва де́тито то́. То́ дъ́ти-би́де дја́ул. Гу-зе́ва нъ́тре у-ду́пкъ́та, гу-зъ́не́си де́тто. Пу́ле – ни́кој две́-три́ чу́пи ра́јзбој тка́јъ́т. Къ́-гувидо́а чу́пите: "Ауу, тъ́кфо́ де́те!", гу-прижъ́л'а́ја* [ДК,140]; ~ *пувел'а́ цáрот да съ́ пръ́да́ди, и на не́гу, и на же́на му, и де́цата му, и сѐ шо и́маши, и да си пла́ти бо́рцот. То́га падна́ измиќа́рот да му си мо́лиши на не́го: Афе́ндо, ти съ́ мо́л'ам да ми че́каш... И прижал'а́ цáрот ви́ки на измиќа́рот да гу пушти́, и сѐ шо му дла́жиши му башладисá* [MV(K),-268]; ~ *на то́а вре́ми, виде́ Исус но́гу л'у́ди, и прижал'а́ на ни́х, и му лекува́ на бо́лнити лу́ди. Ка замрáкна́ ви́ки, му дујде́ле Учени́ците не́гови да му ве́леа: Ме́стото устана́ ви́ки пусталúа* [MV(K),266] – проширена употреба формата за неправ предмет **му**, освен во дативни (што беше и досега познато) и во акузативни конструкции: **му лекува́ на бо́лнити лу́ди** (м.: 'ги лекува'), во истиот пасус имаме уште една посебност: правиот предмет е придружен со предлогот **на: лекува́ на бо́лнити...**

прижал'а́н adj 'тажен' ~ *Ричé на не́го Исус: Аку са́каш да би́диш досто́ин, о́ди си, про́дај си има́нито, и да́ј-му гу на сирома́сите, и ки на́јдиш има́н'о на не́бито, и е́ла пу ме́не. Ка слушá мла́дјот ла́фот, си ути́ди прижал'а́н, о́ти и́маши но́го има́н'о* [MV(K),268]; ~ *ка́ гу виде́ Исус шо съ́ чини прижал'а́н, ричé: Те́шку да си о́дат зинги́нити л'у́ди на Господи́нова царшти́на. Оти по́кула́ј и́ма да си замúни спартúната курабáрцка уф и́глицки у́шите, ни́биле зинги́нин да флéзи уф царшти́ната Господи́нцка* [MV(K),279].

прижи́ве pf 'го истера векот, проживее' ~ *нъ́-двáјсъ́т диве́ти дујде́к у–Ско́ња, ду-Но́ва гуди́на умре́ ступа́нут. Е, ка́к мо́же гла́ва дъ́-са-кре́не уд-ва́ ръ́бо́та?! Е, па ричéк: фа́ла Бо́го па ќи са-прижúве не́кку, не́ма шо-дапра́вам, не́ма шо-да-сто́рам, та́к ки-би́де* [БМ(Сар),205]; и: **пръ́живе́:** ~ *нъ́-дру́гъ́та ве́чъ́р: въ́лко, ме́чкъ́та, за́јците, сúт съ́ изридúле. "Ими, ръ́че́ле, ти ки-нъ́-ра́ниш уф-та: дъ́лга зúма и-тъ́ка́ ки-пръ́живе́ме. Ни:, шо́ки-ти-путре́бе нъ́-те́бе, ки-ти-спумо́гнъ́ме* [ПД,154].

призде́лува* impf 'се изделува' ~ *и съ́ наближúа уф се́лото шо о́диа, па о́н призделу́ваши дале́ко ут ни́х да си о́ди. Да му съ́ мо́лиа на не́го е́м ве́леа: Ела су на́с, о́ти*

умрąкна́, и пумина́ де́нот [MV(K)-,253].

призе́ми* pf 1.'дочека' ~ *и ка́к гу ви́де господа́рот, сос мло́гу ско́рос излезе́ дол, гу приземá сос мло́гу радос.* [V,PM,24]; ~ *кату виде дјатенто тамо царјут, да рече му на змиата татко ѝ, тос си оплашил млого. Змијата му вели: "варај, јуначе, што толко са си оплашил?" Му даде познание на татка ѝ, за да го приземи дјатенто сос голема слава* [V,PM,181]; **2.** 'прифати под своја контрола' ~ *А ма-ја́с шо́ си-клӑде́к на-па́митут, си-ве́л'ӑм ам' аку-прудал̆жӑт сусна́с да-и́дӑт ти́е му-са-фӑлбазáни, а аку-застáнӑт та́м ни-ј-упáсна рӑбо́тта. Во́ пу-на́с – де́к застáнмă ни́е и о́н. Е, не́јсе, та́ мина́ шомина́, на-призе́ уфице́рчиту* [БМ(В),192].

призи́ре* impf в. **прӑзирне** ~ *е, во́ут-та́м, де́ка ќи-на-но́се, – на-но́се на-то́ ме́сту де́ка-и скри́мă али́ишта, де́ка-и устави́мă пу́шките... на-то́ ме́сту на-но́се. Ејгиди, ма́јко, ни́е су-бе́ла у́ста, са́мо са-призи́рӑмă на-сра́на су-другáринми* [М(В),192] – проширена употреба на суфиксот -ин: **другáрин** м. 'другар'

призо́рка f 'мал отвор низ кој може да се вирка' ~ *зи́д зидо́сано, ва́р варо́сано, ни́где ду́пка ни призо́рка* – поговорка (= јајце) [ИГ,122].

призви́зга* pf 'кога коњот пушта глас, пр. кога кобилата го бара ждребето' ~ *пу-вре́ме му-ре́клӑ же́нта-му: "Ај, ќи о̣днӑ на-го́сте у-та́тку!" –"Е, да̣-о́днӑ", му ре́кӑл то́. Си-и-вјајну́вӑт ко́јнут и куби́лта. Та́ куби́лта би́ла спӑрлна, и та́ же́нта би́ла тру́дна, та́ ко́јнчту са-заумури́лу, призвизга́лу* [БМ(Зб),199].

прија́де (са) pf 1. 'кога некој ќе почувствува глад' ~ *а, шо́ му-ричéк ја́с на̣-то́ другáрут: "Гéли, зéвӑј единле́п случа́јно̣ да̣-н-са-прија́де, ле́тин де́н, мо́ш-да̣-ти-са-прија́де"* [БМ(В),191]; ~ *нӑ-лиси́цӑта и́-сӑ-прӑјӑде́ли ри́би. Лигна́ла нӑ-ӑди́н дру́м и сӑ-чина́ла са́нким у́мрӑна. Пу-то́ дру́м вӑрве́ли уд-вре́ме нӑвре́ме пӑзӑрци́* [ВК(Пат),285]; ~ *ра́нуту пасих улóити кóлку два сахáти, сéтн'и спригнáх, урáх, испучинувáх, ми-са-прија́ди, запре́х улóиту сиднáх, си-наја́дух* [ВБ(Нег)-,339]; ~ *ра́нуто станáх на-ш'е́сти, си-ч'чини́х идúн ч'а́ј, са-напúх, пустúх дубúциту на гуидáро, излéгух накавинéту, пúх идно кавé, сéтн'и миса-прија́ди, утúдух дóма* [ВБ(Нег),-339]; **2.** 'се изнајаде до ситост' ~ *зé тúи пéт лебóви и двéте рúбички, и приглидна́ на нéбито, благосови́, и скаршúй да му дадé на Ученúцити лéпот, па Ученúците дава́ле на сфéтут; и сúти јадéле, и си прија́деле. И шо артирисува́ле кумáти, и крина́ле, и убра́ле двана́десет кóши пáлни* [MV(K),266] – во текстот имаме две посебности, едната морфолошка: проширена употреба на множинската наставка **-и**, и кај еднозложните именки (**коши**): **двана́десет ко́ши пӑлни**, другата фонетска: обеззвучувањето на гласот **б** (> 'п') во финална позиција се пренесло и во членуваната форма: **дадé на Ученúцити лéпот**.

при́јде* pf 'намине, отиде' ~ *и мóмчето ви́ке: – Ка́ се-зăсáках сурцáрската мóма и се-дуближи́- ме. И éс прија́дéх при-нéја. Арно áма, тáа излăжá-ме, зимá-ми чéшката, удари́-ми адúн шăмáр* [ВК,284].

пријуни́са (и: **пирјуни́са**) pf 'пресече дрво со пила' [MS,s,88].

при́ка f 'свадбени подароци што ги носи невестата', в. **пирки́ја, прикé** [MS,-s,88].

прика́ди* pf 'помине со запален темјан низ некој простор' ~ *га го виде от далеко ошти Зарзавил, ч'а иди с невестата, много си нал'ути. Зере, кату идиши детенто с невестата, и́ каза сичко... – "аку умра, да ми прикадиш, пак ки станам"* [V,PM,158].

прика́ж'а́лин m 'тој што многу зборува, односно што озборува' [MS,s,89].

прика́жи́ште n **1.** 'приказна'; **2.** fig. 'нешто многу убаво, изненадувачки' ~ *адни у́буви о́чи, за прика́жи́ште* [ПК(Крец)]; сп. изр.: ~ **та́а мо́јта-ј зă-прика́жи́ште** (= мојата работа е чудна, како приказна) [ПК,2(199)].

прика́жи (си) pf 'се покажа' ~ *ре́кал на ни́х: Шо така́ бе́ши писа́но, и така́ му би́ло да сă ма́чи Христос, и да ужи́веи ут умре́ш на три́та де́на, и да си прика́жи на не́гувуто и́ми пукају́чката и просте́нио за гре́хови на са́то инса́н* [MV(K),335].

при́кажни́ца* f, в. **при́каз, приказна** ~ *то́: де́те са́кало да́-у́че. Ма́јкаму гу-пуштува́ла на́-у́ка д-о́де. Е, де́к ќ-о́-де? Гу-пушти́ли уф-не́кој буна́р де́тто. Има́ло до́л на́ро́т. Та́ка́ прика́жува при́кажни́ца, на́до́лн'о све́т* [ВК(Мал),290]; ~ *бе́, та:-ли-ј ра́бо́тта, за́-мо́ма сате́на́те. Ела, ра́че́л, ас ки-ти-д м два́ гра́ста на́ри́, са́мо та́ткувио мију́р да́-ти-гу-у́друм на́-га́зо. Та́ква́-ј пра́ка́жни́ца́та, ја́. И то: са́-за́ва́ртуве на́-та́ка́, на́-та́ка́, не́ма ни́кој, смакну́ве га́ичите, муужди́ре еди́н мију́р* [ПД,151].

при́каз f **1.**'расказ, приказна' ~ *б'а́гај, б'а́гај ут ку́ч'анта́та да м'а ни изида́т и м'е́н'а – и бити́са ве́јки прикаста́* [MS,t,88]; ~ *и така́ остана́ла при́каз, да га приказу́ват на сироми́аси чове́ци и, аку на́јдат не́шту, да зна́јат ка́к да гу па́стрјат* [V,PM,19]; **2.** 'животна приказна' ~ *и така́ ути́ди Ифти́му у гура́та с'е́тн'а да ни гл'е́да хи́ч' л'у́ди за да са́ ни гр'ахо́ва и та́м са́ пусф'анти и му бити́сува н'е́гува́та при́кас* [MS,t,44]; ~ *и бити́са ве́јки мо́јта при́кас* [MS,t,6].

прика́за pf 'изнакажа', в. **прика́зува 2.** ~ *утрината нивјастата си зарадува, отиде на мајка и́ и на татка и́ ра́нка бакна, си зарадуваха сите. Тогас јунакот му приказа на цар јут сичко, што и проминал приз неговата глава* [V,PM,187].

прика́зна f **1.** 'сторија, некаква содржина, обично измислена', в. **при́каз 1.** ~ *дека по приказната са напија вода Артаксеркувјут аскер, ут коа се јсуши Галик* [ME(P),72]; ~ *има турли-турли* (= различни) *приказни ка бивале тăквијă рăботи* [ME(P),-77]; ~ *и чу́пăта му-ве́ле: "Ја́с ки-ви-ка́жăм инă-прика́зна, ама ки-зăтфо́риме вра́тте. Не́ма ни́ку д-изле́зе утту́ка дур-д-ă-сфắршăм прика́знăта"* [ДК,145]; и **прика́жна:** ~ *и така остана негова прикажна наша примаслицата* [V,PM,47]; ~ *и приказу́ваха на́ си́чки та́ја прика́жна, и са чу́деха какво́ чу́до са и чини́ло* [V,PM,145]; ~ *ниа имами адет: едната страна брашноту гу мјасими, една пита ја клавами на вогинот да са пиче; и ниа са прикажувами* (погрешно пишува: 'прикажуваму'), *и кој ки надвии на прикажните, земува питата* [V,PM,202]; **2. 'сеќавање, раскажување'** ~ *гу имале не сăл сăт Постул, пу приказните на наште силјајне, ми дистинă-двăнајсит села нăокулу* [ME(P),85]; кај Тановиќ **пракажна:** – зимно време по вече-

рата жените предат, влачат или нешто шијат. Мажите раскажуваат различни *праказни, пеат песни или си кажуваат гатанки,* пр. еден прашува што значи: **Една квачка, един питилак и една пул'ка?** – одговор: семејство во кое има: жена (*квачка),* маж (*питилак*), ќерка (*пул'ка);* или: **Един курдак, две питлијна, две кукошки, едно непрапијано петле и две пул'ки** (*курдак* 'вдовец', *питлијна* 'мажи', *кукошки* 'жени', *непрапијано петле* 'младич', *пул'ки* 'девојки') [ТГ,290].

прика́зува* impf 1.'зборува' ~ *там д'е́ прика́зуваха идѝн така́-ји сто́рал ... до́јди риндо́ и на д'ӑт'а̣ту да ка́ж'и* [MS,t,12]; ~ *и приказу́ваха на́ си́чки та́ја прика́жна, и са чу́деха каквó чу́до са и чини́ло* [V,PM,145]; ~ *им ве́ли сос за́тресна гла́с и со́с расѝпано о́браз: "господа́ри, дине́ска ви приказу́вам и казу́вам прет ва́с, ча то́с сирома́х не́ма н'а́кој кабаа́т!"* [V,PM,28]; ~ *ва́зи д'е́н' прика́зуваха дур умрӑ́кна* [MS,t,11]; и: прикажува ~ *ниа имами адет: едната страна брашноту гу мјасими, една пита ја клавами на вогинот да са пиче; и ниа са прикажувами* (погрешно пишува: 'прикажуваму'), *и кој ки надвии на прикажните, земува питата* [V,PM,202]; ~ *то́ дéте сӑка́ло дӑ-у́че. Ма́јка-му гу-пуштува́ла нӑ у́ка д-о́де. Е, де́к ќ-о́де? Гу-пушти́ли уф-не́кој буна́р дéто. Има́ло до́л нӑро́т. Тӑка́ прика́жуве при́кажни́ца, нӑ-до́лн'о све́т* [ВК(Мал),290], односно: **пӑрка́жуве** (< прикажува; префиксот **при-** со редукција и антиципација поминал во **пӑр-**) ~ *И-тӑка́ ѓа́вуло гу-пӑдна́л мӑ́ка о́ти то́лку а́рно дӑ-пуми́нӑт. "Бре́, ричѐл, ја́с ту́а ки-ги-нӑпра́вум, а́ма дӑ-си-иска́рӑт о́чите". И-тӑка́, уф-еди́н'о, уф-то́ по́мӑле́чко, фл'ӑзе́л ѓа́вуло. Сто́ уф-не́го ѓа́вуло и-то́ зӑма́л дӑ-пӑрка́жуве ѓа́вулски муӑбе́те. "Ба́те, рӑче́л, куту дӑ-пра́јме кӑу́л ко́ј-е по́-а́рнуто, да́ли до́бро дӑ-нӑпра́ве чуве́к или зло́"* [ПД,165]; ~ *не́каа же́на шо пӑрка́жуве и шо́-ј и шо не́-ј, зӑ-н'а́а ви́кат: у́дрӑна-ј ус-мо́кӑр прӑга́ч* [ПК,-2(205)]; ~ *"Јо́к, рӑче́ла, не́ о-са́кум". "Е, о́ти, цáрцки си́н, зӑшо́ дӑ-не́-о-са́киш!" – "Ја́с си-и́мум дру́к мӑра́к". Нӑ-дру́гио де́н дру́к дујде́л, не́кој мини́стӑрцки си́н, па́ гӑ-са́кӑт мо́мӑта. Она-па, шо́ ве́л'ат Ту́рците: тӑши́ми, кути нӑ ка́мӑн дӑ-пӑрка́жувиш* [ПД,146]; ~ *бӑга́јте нӑ ку́го пӑрка́жӑвум?* (= иставете се на кого зборувам) [ПГ(Фур)]; **2.** 'раскажува' ~ *и така́ остана́ла при́каз, да га прика́зу̀ват на сирома́си човѐци и, аку на́јдат не́шту, да зна́јат ка́к да гу па́стрјат* [V,PM,19]; **3.** 'договори' ~ *свѐкӑрут ќе-оти́де у-мо́ма̀та нагоди́на, на-полови́на, ко́га ќе-му-па́дне пӑт, – за-сва́дба да-се-прикажу́ва̀т. Ќе-ка́же свѐкӑрут: "Ќе-да́јш мо́ма̀та, за-ф-неде́л'а сва́дба да-пра́виме?"* [ВЕвБар)].

приказова* impf, в. **прика́зува** ~ *и отишли́ фаф Ца́ригра́д. И еди́н де́н мӑј по́зара́на отишли́ на едно́ кафине́ и зафа́тили да си прика́зуват, и еди́на рекӑ́л: "Сјага́ да е такӑф ца́рја, да ми даде́ хил'а́да гро́шја и една́ хала́јтка, та да си и́да"* [V,PM,**253**]; ~ *де́тето, испи́тало ма́јка си за да и́де при башта́ си, а ма́јка му не гу пу́штала. И като надви́ло де́тето, и́спратила гу и гу прикле́ла, сас ќосе́ ч'овја́к да ни прика́зова* [V,PM,256].

при́кан'ува impf 'повикува, поканува' ~ *ма́јка си-го-при́кан'ува, ма́јка си-го-при́кан'ува,[а́јди Јован, а́јди си́ни, а́јди Јован да-вече́ра̀ш,[Јован не́ќе да-вече́ра̀, Јован не́ќе да-вече́ра̀,[о́ти н'а́ма̀ ма́лка̀ мо́ма̀,*

о́ти н'а́мᵩ ма́лкᵩ мо́мᵩ,[дᵩ-му-с'а́ди нᵩ-кᵩл'а́нᵩ [ЛС(К),131].

прѝкаска f 1. 'сторија', в. **прѝказ 1., приказна 1.** ~ *сѝти бера́т да́рвᵩ, то́ј не́. "Слу́шајти, со́бери́ти-ми и нᵩ-ме́ни, ви́ка, сити-трᵩи́цᵩ. Инᵩчи, а́кᵩ пъ́рднᵩ са́мᵩ мъ́глᵩ ќи-на́праᵩ о́вди. И не-мо́жи дᵩ-си о́дими сѝти". Итри́шкᵩ рᵩбо́тᵩ. И ти́ᵩ мо́рат дᵩ-му-со́бе́рат да́рвᵩ. Та́а-е гᵩл'а́ма при́кᵩска, а́мᵩ гᵩ-и́мᵩм зᵩбора́енᵩ* [ЛС(К),110]; ~ *са поклони на владиката и седна при негу... и кату кажаха млогу приказки... фатиха да хоратуват* [V,PM,38]; **2.** 'случка' ~ *и-се́ᵩ гᵩ ви́кᵩт Ме́чᵩ, Ме́чᵩ. Ај, мина́вᵩ тᵩрго́вецᵩ: "Ме́чᵩ!" "Кᵩкво́ и́ми е-то́а?" Гᵩ-испита́вᵩ нᵩ-по́пᵩ тᵩрго́вецᵩ: "Зᵩшо́-бе д'а́дᵩ по́пе, нᵩ-тва́ д'а́ти Ме́чᵩ гᵩ ви́кᵩти", ви́кᵩ. И-то́ј му-ка́зувᵩ прикаскᵩта: "Тᵩка́ и-тᵩка́, и-тᵩка́. Детето́ кај-ме́ч-кинᵩ ду́пкᵩ и-ловми́ти гᵩ-дᵩне́сᵩ..."* [ЛС(К)108] – уште еден случај на употреба на предлогот **на** заедно со директниот предмет: **"Зᵩшо́-бе д'а́дᵩ по́пе, нᵩ-тва́ д'а́ти Ме́чᵩ гᵩ ви́кᵩти"**.

прики(j)а* f 'ствари што ги носи невестата кај младоженецот, фактички тоа се подароци (обично облека и сл.) што семејството ѝ ги дава на ќерката кога ќе се мажи' ~ *нъ̆ керкъ̆ му му дал 3 дела ут Постул къ̆ту прикиъ̆... коа а мъ̆жил за Съ̆ли-бег* [ME(P),85]; ~ *чорбаџијке млада, ти моја агинке,[уф книга ми пише мома да не земам:[јазе да си палам млада ми дувица,[млада ми дувица сус ного прикија* [ТГ,157]; ~ *да му тераш четирујси мулита и четирујси чифта хорали празни, ча, аку да га земиш момата, сака да товариш и прикиата* [V,PM,43]; ~ *ламјата искара момата, га чини теслим на авџиолиа, му товари и четирујси товара прикиа* [V,PM,46]; ~ *"много арно колај има, ама си аџамија. Јаз да направам два товара прикија, па да оружим две бели сансани – два бъ̆рзи кон'а за вјахани"* [MC(B),95]; и: **прики́ја** ~ *сна́а ќи до́нца, но́гу прики́ја [но́гу прики́ја – де́вит кучи́ја* [ME(P),93].

прикопа* pf 'со алатка за копање го обработи лозјето, нивата' ~ *дошал и ду дјадото, на котро лозето ни ръ̆ждало, и му казал, чи ни ръ̆ажда, зашто всред него има пари и ни га сја ископали. Тога дјадото зел да копајъ̆ лозето и да тера парите, та пари ни нашал, ал лозето, като сја убаво прикопало, родило много грозде* [V,PM,284]; сп. **котро** = 'кое' (лекс. архаизам).

прикрасин* adj 'многу убав' ~ *барли́воју со́с а́нгел Бо́гув оти́де пре́д Го́спода, му са поклони́. Го́спот рече́ на́ а́нгел, да гу ше́та на прикра́сни сара́ја и а́ф бахча́та. Ангел кату гу ше́таши на́ барли́воју, барли́в најде́ една́ сви́рка та́мо, га зема́ и оти́де на Го́спода* [V,PM,126]; **и: прекрасин*** ~ *Се хвана еден ќутук... сиромахо рече им на траговците:"Бог това ме предал за касмет мој, ки го зан'а на дома ми"... Еден ден не си отиде на работа, ала чуваши ќутуко, да види, што ки излезе от него. Дека чуваши това, бјаши излела от ќутуко една прекрасна девојка* [V,PM,242].

прикра́сте* pf 'го смени името' ~ *о́н, сирума́, нима́ше рудни́ни д-о́де и дӑ-му-гре́дӑт у-го́сти, а и нима́ше џӑми́а, бӑрем дӑ-сӑ-пукло́не. И идну-де́н до́шӑл влӑди́кӑта, сӑ-субра́ло се́луто и сӑти зӑјно су-Асӑн ти́ше у-џӑркфа и и-нӑпрӑви́ле сӑти ӑде́ти кӑко-шу-е*

ре́т и чо́ику уд-Асăн гу-прикрăсти́ле у-Јо́вăн [ДК,153]; в. прăкрăсте.

прику (и: **преку**) prаер **1.**'упатува на простор каде што се врши некое дејство: низ, преку' ~ *кăде ше́таш мури лу́до, прику во́да [прику во́да, мури лу́до, прику ре́ка* [МЕ(Р),99]; ~ *гу-виде́ла гуле́мта сна́а прику-идна-ду́пкичка ут-та́-вра́тта. Пу́ле, ста́рјут па́ри има́л* [БМ(Зб),196]; ~ *и-се́а, ква-се-ро́ди́ло дете́то, на́реши́ци ти и́дат. А-пре́ку то́а па́т мина́вали тарго́фци. Мина́л тарго́вецо сас-дести́на дванајси ко́н'а* [ЛС(К),107];~ *ви́ка: "Пре́ку ма́мчито, ви́ка, пре́ку прозо́рчито вле́зе, ви́ка, еди́н га́лап и-ми-се́дна на-ра́мото, попра́во на-де́сното ра́мо да́же, ви́ка, и-ас, о́п! да-го-фа́та и-о́н си-ле́тна, искочи од-прозо́рецо"* [ЛС(К)111]; од истиот терен е и примерот: **за-да-не́ искочи сви́лата от-та́м,** но, тоа веќе го истакнавме, глаголот **искочи** не ни е познат од други материјали од Долновардарско; **2.** 'настрана, напреку' ~ *видувајна гу оша уд далеко на аскерут ако сус кола ил сус дубитук завăртуват прико, право да се скријат* [МЕ(Р),74]; **3.** 'укажува дека нешто се случува во простор, што е над нешто друго' ~ *И мо́јто та́тко, тувăри́ме, чини́ме и сăба́јлинта ма́јка ќи-нă-јспра́те де́цта, ка́ ќи-пу́кне гăрна́тта прику ка́штта и вăло́вто, ади́нјут нă-го́ре, ади́нјут нă-до́ле о-уднисе́. Тува́рна, азăр, ко́лта с-јаустăви́ме, тăка́ избига́ме ус адна́ ду́ша* [ПК,2(Иц–282)]; ~ *прику Вардар вăрва друмут на 25 км. ут Солун* [МЕ(Р),72], односно: 'зад нешто друго' ~ *о́н виде́л не́шчу дăле́ку у-плăни́нта, ка́ту дă-му-лăска́л не́шчу. Зăто́ а-пита́л ба́бта: "Ќи-тă-пи́тăм, ба́бу, шо́ лắска прику-ва́ ту́мбăта у-пла́нинта!"* [ВВ(Кр),311-312]; **4.** временски: 'во текот на' ~ *ва́лта е ни́ско ме́сто не́ко-, го́р-до́л мучурии́ште, прăку це́ла гуди́на гă зăдăржуве вла́гăта. На́ште ни́ви пукрăј ѓо́л'о ва́лта ги-ви́куме* [ПД-,129]; **5.** размер 'повеќе од нешто' ~ *уф-Мура́рци и́мше две́ мли́на на га́с... Се́лто би́ше кулк пулви́на гра́т. Га́с вудини́ца му ви́кахме. Пăпучáре и́мше, на́што се́ло прăку петна́јсе ду́ши пăпуча́ре* [ПК,2(216)].

прику́пи* pf 'изнакупи повеќе работи' ~ *и бјазарѓа́нина пу́снал еди́н тјала́л та прику́пил л'у што има́ло фаф касаба́та сижи́ме, кана́ја, хо́ртоми, та натова́рил н'а́кој два́есте араби́* [V,MP,256].

прикупувач* m 'се вика тој што ќе купи нешто а потоа ќе го препродава' ~ *мостут уки́матут му гу дава на прикупувача и тија зеват ут чувек шо вăрва... 20 пари* **[МЕ(Р),72].**

прику́тне* pf 'обрне, стави наопачки' ~ *"Е, мă-ви́кăт". – "Кój тă-ви́ка?" – "Мă-ви́кăт, ве́ле, дăкрăстăм". Она о́де – ја́де ме́т. Тиа вуло́јте нă-мо́жăт дă-сă-се́тăт. Ајде, а́јде – се́ки де́н та́ка, ину-де́н гу-сфăрши́ла ќу́пут, гу-прикутна́ла ни́чку. – "Кă-гу-кла́ди и́мито?", му-ве́ле. –"Ја́деш, ја́деш – ни́чку пулупе́ш!"* [ДК,138].

прикăлна pf 'фрли анатема врз некого', **в. прикăлну́ва** ~ *на вечерта дојде слăнцето и рече заеднош на мајка му: "мале, на човек ми мириса". Тогас мајка му му вели: "нема мајко ништо. Ден вездеи л'уди глендаш по сичката земја, и о-там на човек ти мириса". Тогас мајка му гу прикăлна, за да не стори ништу на човекот* [V,MP-,199]; ~ *и они кату гу видеха* (пишува: 'ведеха' – печатна грешка), *познаха гу, че не е прост човек и*

заедноч му са поклониха... Утрината дойдоха и другите, деветнајсите братја. И на них така ги прикăлнаха за мајчиниј златин зăб [V,MP,51]; ~ *ка и видé Исус óти сă субирýат инсáнут, гу прикалнá на Дјáволот калнéт, ем ричé на нéгу: Дýхо биз глáс и глýх, јáс ти пувéлам úспадни уф нéгу, и óшт-идни́ш да нé флéзиш на нéгу* [MV(K),285]; ~ *гуворú Исус да му рéкал: А бизвéрни, а лóши л'ýди, ду кóга ки бúдам су вáс? Ду кóга ки тéгл'ам мăка су вáс? Дунсéјти гу вáка на мéн. И му прикалнá Исус на нéгу, и испаднá уф нéгу лошутúата, и си ликувá дéтито на тóа чáс* [MV(K),267] – во врска со проширената употреба на предлогот **уф** (во) наместо 'од' (во двата контекста): **јáс ти пувéлам: úспадни уф нéгу** (м. 'од него'), односно: **и испаднá уф нéгу лошутúата** (м. 'од него') в. во граматичкиот дел; и:

проклăне* ~ *от тáм минá лéвен Мúтре,[лéвен Мúтре терзúчето,[скúна си срăкá босил'ák,[нарендú ја на чалмáта,[отдă го видă Гелúна,[л'ýта го клéнтва проклéла:["Исăхнáла ти рăнкáта,[кáто Гéлино босил'ák!"* [ПсС(З)71]; ~ *и като застáнало нá вратата, заспáло, пák кóсето го пóсечи сос нóжја и са скрúи. Когá изл'áли мóмите от бáн'атá, детето сосéчено. И го пол'ала нáзика мóма от живата вóда, станáло. Свăршила са клетвата, штó са проклéло детéто на кóсето* [V,PM,258]; ~ *дéтето, испúтало мájка си за да úде при баштá си, а мájка му не гу пýштала. И като надвúло дéтето, úспратила гу и гу прикléла, сас кóсé ч'овják да ни прикáзова* [V-,PM,256].

прикăлнат adj 'тој врз кого е фрлена клетва' ~ *тóга ки рéчи и на лéвити: Манéјтисте ут мéн прикăлнáти на вéшн'ово óгин, шо и чинéто за дјáволут и за измикáрити нéгува* [MV(K),282]; в. **прекăлнан**.

прикăлнýва impf 'заколнува, "фрла клетва врз некого" ' ~ *сéга óди сúно му-нóсе млéко нă-лáмјăта, мутýра млéко и му вéле: "Нé-зă тóцки пáри. Дáј-ми нóгу пáри!" Нóгу пáри му сáка. Că-нăл'ýтфа лáмјăта, гу-прикăлнýва: "Дă сă-здăрвиш!, му-вéле. Дă-că-стóриш! Дă-că-фáтиш!"* [ДК,123]; ~ *му-că-мóле: "Амáн, мúла лáмичке! Тă-мóл'ăм, уздрáви-ми-гу сúн-ми. Сими-гу-прăкăлнáла. Тáа нивéстăта вéке шéта, шéта, нé-гу испýл'ва сúн-ми ич'"* [ДК,123].

прилáде* pf 'настина, се пролади' ~ *ину-врéме уфчáрчито си-и-пăсéло óфците пукрај-ина-рéка. У-тá рéкăта имáло инă-кăпúна. Дóшло ину-врéме прилáдăл уфчáрчито. – "А ј, си-рéкăл, д-ă-зăпáл'ăм вá кăпúнта"* [ДК,136].

прилáе* pf 'почна да лае, залае' ~ *рéкăл: "Нáвари жúту, нáмеси лéп, да-ми-раздáвиш ка ки-ýмрăм". Фатúла, намисúла лéп, ај наварúла жúту за-да-му-кáже и да-ýмре. Прилăјáл пéсут, му рéкăл: "Агăта ки-ни-ýмре" – на пéтăлут* [БМ(Зб),200].

прилéтни* pf 'се придвижи со летање' ~ *ричé на нúх: Тó шо верувáл на мéн, и шо сă крăстúл, ки уткúни... Стопáнот вúки ка и прикажувá на нúх, прилетнá на нéбито, да си седнá на дéсну уд Бóга* [MV(K),333].

прилигáт adj 'убав' ~ *нóго прилигáт иргéн бúше* (= беше личен, убав младич) [ПК,2(88)]; [ЛС(К)93]; в. **приличéн**.

прилиз m 'местото низ кое се поминува за да се влезе в бавча' ~ *сиќавај се, Цвето, сиќавај,[зашто ти врвум низ двори,[зашто ти вел'ум дубрутро,[зашто ти газум прилизе,[зашто ти берум цвеќинце!* [ТГ,37]; – понекогаш луѓето ќе се скараат и за многу ситни работи: за патот низ нивата, околу *прилизот* на лозјето, на бавчата (особено ако ги немало порано) и сл. [ТГ,319].

прилиги́а* f 'украс, направа во куќата' ~ *и фне́тре фаф пештере́та, та́м му бје́ше кӑштата, што́то бје́ше от адѝн ка́мјан излопа́на фрет кӑштата, и бе́ пригизде́на фне́тре сӑс сја́какви прилиги́и, што́то не мо́жја чјул'а́к да отбе́ре напра́вата хи* [V,MP,259].

прили́и pf 'надојде голема количина вода, што не може да се собере во коритото, односно во садот' ~ *на кра́нинта де́н на гуле́мата уф пра́зник, де́ка сто́иши Исус а викна́, е́м и вел'а́: Аку́ ја̂ же́дин не́кој, не́ка до́јди кри ме́н, да не́ка пи́ја̂. То́ шо веру́ва на ме́н, кату́ ка́к ве́л'ат кни́гити, ре́ка уф не́говото сӑрци ки прили́и во́да за живо́т* [MV(K), 262].

прилика f 'лика, што одговара како двојник' ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата ишкија и да е прилика на неја?"* [MC(B),94]; ~ *и јунак Бошко, как зе такоф цухап, пушти една книга и вели: "или да земиш една нивеста или да најдиш една твоја прилика, твоја ишкија"* [MC(B),93].

приличе́н adj **1.**'убав' ~ *зема́ от дру́гата смо́ква, га дадé наку́си, и па́к са чини́ла прили́чна ца́р'ува мо́ма* [V,PM,29]; **2.** 'голем' ~ *та́му шо ве́лиши така́ е́ту о́блак приличе́н а зави́ на ни́х; е́ту и гла́с ут о́блак испадна́, шо вел'а́л: Во́а и мо́јо Си́н милосли́ф, на не́гу и пувéлата; на не́гу да слу́шити* [MV(K),327].

прил'а́га impf 'прилега, личи' ~ *гра́мнува ца́р'у иди́н камш'и́к на гул'а́мит'а̨ з'е́нт'уфци: "до́л бре́ ќе́рати у кукуш'ка́рнику в'ä прил'а́га ва́м!"* [MS,t,37]; и: **прилегä** ~ *стредин мигју* **а** *и* **ä** *повичкjä прилегä нä познjут* [ME(P),82]; ~ *једна жена си имала једна керкä много лоша, наказувала на мајкä си много и хич ни је слушала. Мајка хи ја приучила и хи вревила: "Нимој, керко, тäј правиш, чи си мома, та ни ти прил'ага"* [V,PM,292]; односно: **перл'ага** ~ *Теодорак му вели: "јазе, дјадо, сакам твојта мома да ја везма за мене". Кехајата отговори: "сакин, чилибиа, това лаф ошти еднош да ми го не речеш! Хич мојта мома за тебе е, или јаз перл'ага с тебе да си фатим"* [V,PM,164]; ~ *фати́ човéкот, ве́ли́ на́ о́лот: "е мо́ре, ста́р о́л, ја́зе чини́х или́к на та́а змúа, га куртули́сах со́с два́јси па́ри от едни́а де́ца, са́каха да га уте́пат, та тја́нака сега́ са́ка да ми изја́ди". Тогáс о́лот му ве́ли на́ човéко: "што́ да ти чи́нам? Таквá гла́ва и́маш, така́ ти пирл'а́га"* [V,PM,138]; ~ *и дјадото му вели на царјувут син: "ба, царју, земи гу: това на тебе перл'ага, само чулцинто мене ми требува"* [V,PM,217] – во контекстот имаме пример за широката употреба на суфиксот **-ува,** придодаден кон несвршен глагол (*треба – требува);* фактички се работи за употреба на граматички сигнал и без кој информацијата е комплетна; в. **праличе**.

прил'атова* impf 'долетува' ~ *кога дошло пак времја да сја вäрнат назад, като навäрвили, стигнали пак ду нäзи рјакä, прибäркали ја и пак*

си станали чаплоци, и чул'ака станал чаплок. На дорă му имало един кавак (топола), на нег направил гн'аздо и четри години прил'атовал там [V,PM,285].

прѝмаслица f 'приказна, измислица' ~ *тогáс цáрјут гу пригăрна, гу бацá нá двéте му óчи, и тóјнака брáтите му ги закла́ и двéте, та тóј земá нéговата л'ýба, и дрýгите ги дадé нá дрýги двá побрáтими. И такá и патúл нáј-мáлкиот сúн и от тогáс останá прѝмаслица* [V,PM,138] – Ст. Романски го изведува од тур. *masal* 'приказна' + суф. *-ица* и преф. *при-* (според *прикаска*).

прим'ạн'éн* adj 'облечен во чиста, односно во нова облека' ~ *мома стоје јуф Дунава,[јуф Дунава, крај Дунава,[тенка бела преминена,[ситно, дробно наридена,[ситно, дробно јуплитена* [ТГ,171]; и: **прăмéнин** ~ *шó ак нé сум прăмéнна, стрóјницте ли ќи-ми-ј вăрнат* [ПК,2(195)]; ~ *"дивојко, јубава дивојко,[ним стој спурти мене, изгурех за тебе" – "гори, лудо, гори, тупарва ки гориш,[кога ќи ме видиш бела ем црвена,[бела ем црвена, ф-ново праминена"* [ТГ,199].

прим'ạн'éнт adj 'убаво облечен', в. **прим'ạн'éн*** ~ *úдат и т'éс гу гл'éдат тáм удóл букó с'ạдú идúн ч'ув'ăк такфóс прим'ạн'éнт* [MS,t36]; ~ *ја вúд'ạха мумáта, такфáс хýвава и прим'ạн'énта сăс тóлкус хýвава рýба* [MS,t,23]; ~ *изл'ази Ил'у применент в царски дрехи горе на гимиата на триферич'ут. И кралицата изл'ала на диванханата* [V,PM,172], односно **приминéт** ~ *тогáс бáбата, кату гу вúде такóв приминéт, оружéн, му вели: "сúнку, тéзи дивójки нé са за тéбика; л'у когá сáкаш тúнака л'ýба, јáзе да ти нájдам; éла по мéника"* [V,PM,9]; ~ *да ка си флéгле уф грóбут, а видéле детéнци, шо сéдиши на дéсно, приминéт и убличéн бéла рýба, да си уплашúле. Па óн вéли на нúх: Нúм са плáшите* [MV(K),332]; ~ *ká флéгал цáрот да убúди сфадбáрите, а видé тáму идéн човéк шо нé бéши приминéт да лúчи за сфáдба. Да му вéли на нéгу: Прија́тил, кáк си дујдé тýка, шо немáл си рýба за сфáдба?* [MV(K),270] – во контекстот имаме употреба на номинатив на местото од вокативна форма, што се третира за јазична посебност: **прија́тил, кáк си дујдé тýка?**

примена f 'нова односно празнична облека' ~ *и вели: "а бре Сраулица млада, блазе-ј на тој млад јунак, што ти прегăрнува твојта бела примена"* [MC(B),96]; и: **примина** ~ *пуснáла цéркватa, сéкој човéк отúде на кăштите му. Брáт му, богáтиот, кату сéдна на трапéзата да рýчи, га вéли на жéна му: "нé знам, мари жéну, товá наш брат динéска, дéка га нájди таквá прúмина и са примјанú и тój и децáта му кату бéјуви"* [V,PM,148]; ~ *дóшле жéни навръз грóбут, и а нусúле балсáм миросли́в шо тăргувáле. Да а најдéле плóчата трăкал'áна ут грóбут. Да как си флéгле, не а најдéле снáгата Господúнова Исус. Да чýнки бúле зачудéни óни зарди нéгу, éту и двé мúна застојáле на нéи су рýби и су примéни шо лăскаа* [MV(K),333]; сп. **прăвна примéна** (= најскапа, најубава облека) ~ *па тáтко му рéкăл на измиќáрити: Извадéјти прăвната примéна, и убличéјти гу, и дадéјти му прăстинут на рăката, и скóрни на нóзити, и а-звадéјти данáкут ранéтито, заклáјти гу* [MV(K),281].

примени (си)*, и: **прим'а́ни** (сă)* pf **1.** '(се) преоблече во друга облека' ~ *му ве́ли ба́бата на не́гу; "по́стој ту́ка ти́нака! Јазе ки изва́дам же́нски дре́хи да си приме́ниш и така́ да ти зе́мам не́трика!"* [V,PM,9]; ~ *она рекла: "са уженувами, туку ниа адет имами, са чиними голи кату от мајка родени и са канпими". Арапинот заеднош си расприменi, отиде да са канпи. Она пак му зева сичкојут такăм и рубите, от тамо побегнова, са приминила кату кисиџиа* [V,PM,235]; ~ *гу запи́ра прос'ąку, му да́ва ру́би, гу прим'ắн'ą* [MS,t,25]; ~ *и кога ке дојди времја, невеста да си чиниш, тога червената прачка да земиш и, истом кога ке ви дадат да спиете, тога ти нетре на удајата силен вогин да запалиш и четирија кошула да си применииш* [V,PM,276]; ~ *кату каза и за трите и братја, му вели на децата: ва са мол'а, јунаци, оставјајти ми, да пода на другата одаја, да са прјамина* [V,PM,233]; **2.** 'се облече во убава, богата облека' ~ *сетни, кату са д'уздиса хоруту, и т'а си приминила сос златните дрехи, вјахна и кон'ут и пак отиде на хоруту кату д'ун'а ѓузели* [V,PM,206]; ~ *сă прим'ắни у нас ру́ба кутý мисинч'и́ната и зв'ąздит'ą и ја́хнува ко́н'у, ги фтáсува на пант'о́ и ги устáв'а* [MS,t,36]; ~ *афý сă умý д'ắт'ąнту хýбаја и сă прúм'ąни сăс но́ват'ą ру́ба* [MS,t,81].

приме́ри* pf 'зеде мерка, одмери' ~ *и пак гу попи́тал, колко окú во́да и́ма фаф бара́та, и хизмиќа́рја искáрал кратýната и ако́лата та му ка́зал: "Сас ај та́зикана кратýна приме́рих и на ако́лата писо́вах". И като́ зел џа́рја ако́лата пắлна нýли, не́ можил да собере́ ко́лко о́ки са* [V,PM,256].

приме́сан adj, m 'леб што е премесуван' [ЛС(К),94].

примини* pf 'прифати' ~ *"она е била кахпеа! Играј с секаков човек. Ету јазе хем ја фатих и едну мишјан земах от неа, ако не верувати"... И тогас Марин и другите базирґани си зарадуваха и му дадоха много бакшиш. Хем на голем ихтибар го приминиха него* [V,PM,166]; в. **прăми́не**.

приминýве* impf 'поминува на другата страна' (во случајот преку граница) ~ *ут-та́м, дујдéа, нă-зăкăрá: нắтре уф-сé:лто. Ка флизéме уф-сé:лто, тáмă имáло пéт дýши нáши прúмăни ут-тýка. Испăднá: жéни, дéца, сúте нă-испрáштăт. Жé:нте-им тáмă, дéцăта-им тáмă, óни приминýвăт* [ПД,174].

примире n 'договор за прекин на воените дејствија' ~ *тăргнáме дéк Џумјá, Блăгójувгрáт. Дујдé: Бугá:рто дă-брáнат вúќе нă-кắд Џумајá, кăд-Дýпница нă-гóре... И куту-нáс стáри ọсąмдąсé гудúшни чувéци, нéублéчни, тăкá-ј кáрăт нă-фрóнто. Уд-дóма, упштинáта ú збéре, им-дáде п-áдна пýшка вирáн, адна тóрба лéп и ó:т нă-фрóнто. Бúа-се тáм дистúна дéна, бидé примúре* [ПК,-2(191)]; ~ *дујдé аднó нăрицéне Гắрџте сă-прăмéстат. Примúре бидéло, прăмúре. Фрăнцýјсто, Англичáнто – мúр, Гắрџте дă-с-јó:т дóма, дă-сă-вắрнат пá нă-нúјнто мéсто* [ПК,2(223)].

примири́са* pf 'почна да мириса' ~ *и тúја утидéле у вудинúџта и са засăлнáле ду-врáтта. Кă-си-лафé-ле такá мéчкта, лисúџта и зáј-џут и на-мéчкта му примирсáлу нéшту на-чувéчку мéсу* [БМ(Тр),205].

примитарен m, в. **праматар** ~ *имáло иднă-ăнăмка, идну-Măкидóнец. Măкидóнцут – сулýнец, ăнăмкăта – сулýнка. Măкидóнцут бил примитáрен; бáсми прудáвăл* [ДК,134].

прúмка f 1. 'мрежа за фаќање птици, направена од влакна од опашката на коњ', сп. птици се фаќаат *"сăс прúмки ут пр'élу"* ; сп. со примка се лови на 3 начина: **на сидело** (на пролет кога птиците носат јајца, **примките** се поставуваат во близина на гнездата), **на чикајне** (на овој начин се ловат *горските јарбици*, **примките** се поставуваат околу некој извор и тоа во август кога многу извори пресушуваат); **на мамка** – и со овој начин се лови на пролет, ќе фатат некоја јаребица, подобро да е женска, ќе ја стават во кавез на некое погодно место, околу кафезот ќе стават **примки**, женката што е во кафез навечер ќе почне да пее и ќе се соберат повеќе јаребици, некои од нив ќе се фатат во **примките**) [ТГ,388]; **2.** 'било каков вид стапица (во случајот за човек)' ~ *о-пúтạт тáм шó дạ-нạпрáвạт: "Кáк кулáј дạ-нáјме, да-ни кáјш?"– "Кулáј –ричéл– ки-тý:рте едúн казáн кạтрáн нạ-врáтта". Другạта вéчар тúа пáк удúле дạ-крáдạт, гáзта удúл нạпрéт. Ама úма прúмка сја:* [ВД(Ник),279]; **3.** фиг. 'нешто заплеткано' ~ *и вилú: "ви ж'éнит'ạ сăс вас у прúмка н'ă-сă фл'ávалу!"* [MS,t,37], [MS,s,89]; ~ *и извăдúја пиштóл'те и кăжáја: мóра дạ-рăбóтиш су-нáс. И јас му-ричéк: нем-ма-клăвájте у-тăквá прúмка, нạ-мóжăм, си-úмăм дрóбни дéца, сáкăм и кýјкта дạ-си-а-приглидýвăм* [БМ(Сар),204].

примоли (сă) pf 'се обрати со молба, односно побара нешто со мил глас' ~ *господáрот млóгу си зарадувá, ча има такóф јунáк таксилдáрин... и му са примóли да гу пýсни пáк на дрýго таксúт да му бéре верисéнта* [V,PM,23]; ~ *умрăкна, ни им'ăш'и д'é да пój да спú, сă примóли на нáс ж'éна да спú вич'арóт тáму* [MS,t-,71]; ~ *кóсéто зел едúн кáмен нат нéк, зá да гó отрéња в бонáрја. И детето му са примóлило и зарéкло, óти нéк да остóри сúн на баштá си и да му дадé нéговите дрéхи* [V,PM,257]; ~ *змиáта му сă примолила да идат зайдно в ăднă горă, от там да му набăрă јаковитă билкă и за сăвдă. Тој ă услушал и утишли в горăтă* [V,PM,289]; ~ *Кулýф на нéгу са искáза за сúчку, му кáза и за тáја лажá, што кáза на кадúата, и му са примóли ... да гу отéмни от тáмо* [V,PM,12]; ~*"áку úш'тиш' тú да сă примóлиш' ... áку м'ạ устáи мóга за да дójда"* [MS,t,83].

примăва* impf 'повторно мие, премива' ~ *мăја сăндувиту, примăвам* [ПсС-(З),64].

прúмăн* adj 'прибран, прифатен' ~ *Ка флизéме уф-сéлто, тáмă имáло пéт дýши нáши прúмăни уттýка. Испăднá: жéни, дéца, сúте нă-испрáштăт. Жéнте-им тáмă, дéцăта-им тáмă, óни приминýвăт. Аднó врéме трăгнáме ... нă-гóре, пу-Бăлáсца* [ПД,174].

прúн praep 'пред' ~ *прúн да стáни мурабéту = прúн пóлиму = пиш'úн ут мурабéту* = 'пред војната' [MS,s,88].

принадáрино adv 'она што на човекот му е предодредено, што го носи во својата природа' ~ *е-пạ, твá-е, мнóгу прóстạ рабóтạ. Квá ќи-ýмри женáтạ, пóлạ свéт пạднýвạ зạ-мạжó. Или мạжó квạ-ќиýмри зạ-женáтạ. А-ọсóбеноạ зạмạжó женáтạ, óти мạжó, не-мóжи*

дa-се-испе́ри и-тaка́ си-и принaда́рино [ЈІС(К),120].

принд'е́ impf 1. 'обработува волна, или памук и од нив, со помошта на фурка или друга направа, прави конци, преѓа' [MS,s,88] – в. придејне; ~ *и тaја мома сос мајка и хождала ката вечер да паракамнова, да принде вaлна; и момата си научила, сама хождаши на паракав сос друшките и да принде* [V,PM,205]; ~ *кату гу виде́ барли́војут рече́: "брате, е́ту на ма́јка ми и врате́ното, што и принд'а́ла!"* [V,PM,241]; ~ *тогас мисинчината вели на неа: "е побратимко, и ти си хубава, и јазе и слaнцето и звездите, ама сега е момата нај-хубава". Тогас тја млого жална са вaрнала на дома ѝ и си чудиши, сос што тертип да ја погуби. Еден ден, дека принджала ја дојде на умот една хитрина* [V,PM,213]; ~ *Оти́доха по-натaтак, на́јдоха е́дин балабáн от ти́а ча́мовите дaрви. И кату гу виде́, барли́војут рече́: "брате, е́ту на ма́јка ми и врате́ното, што и принджа́ла! Ја́зе и това́ ки гу зе́мам"* [V,PM,126]; без зачуван назализам: **приде́ (пре́де)** ~ *ину-де́н му-ве́ле: "А јде дa-зе́вaш дa-пре́диш придено, вaлна!" Му-да́шла и вaлна дa-пре́де, а та́ мaла́чка не́ зна́е, а́ма дa-пре́де. А-зе́ла та́ вaлнaта и ути́шла* [ДК,120]; – кога девојчето го учат да преде, и ако тоа не сака повеќе да преде му се одговара вака: *"А ман. Ного приде, стиге гајри, са пракина придеќи, испри́де кулко на влaк дуп да му затниш"* [ТГ,362]; ~ *"До́бар де́н, чу́по! Шо́ па́лaш! – Вaлнaта ми-a-зе́ ве́тру, д-о́дaм дa-си-a-зе́вaм."– "И шчо́ ва́ вaлна!" – "Мaшче́а-ми ми-a-да́де дa пре́дaм, а ја́с не́ зна́м дa-пре́дам", му-ве́ле* [ДК,121]; ~ *разглида́јти а́рно пили́штити на не́бито, шо ни́то се́јат, ни́то жни́ат, и Та́тко ва́ш уф-не́бито и ра́ни... Учéјтисте ут сфе́тицте* (светулките?) *уф-урма́нут как пура́стат, нито са мaчат, ни́то пре́дат* [MV(K),264]; **2.** изр.: **те́нко пре́де** – **а.** 'во лоша здравствена состојба е'; **б.** 'многу итро постапува' [ПК,2(199)]; сп. уште: **кaсметлија си бил, мајка ти не је придела спурти питок** – верување дека на тој начин човек може да се спаси од голема несреќа [ТГ,8].

прини́ха pf 'се созеде' ~ *Бо́г дaде́, приниха́ ма́ра женáта му и поле́-ка-поле́ка оздрав'а́ла* [V,PM,20].

прину́де* pf 'присили', в. **прину́дуве** ~ *има́л а̨дна̨-ца́р три́ сино́ви. Има́л и а́дна̨ а̨бо́лку. Ка́та̨-гуди́на̨ пре́т да̨-зре́е то́ a̋бо́лкуту му-гу-иде́ле. Ко̨-уде́ле да̨-гу-бе́рa̋т, гу-на̋јдува́ле изде́ну. Ти́а̨ де́цта са̋ принуди́ле и му ре́кле на̋-ца́рут: "Aј ни́а̨ ќ-о́диме ќи-гу-чу́ва̋ме a̋бо́лкуту"* [ВВ(Кр),311] – во контекстот имаме очигледен пример дека категоријата род во овие говори не функционира (односно функционира само делумно): **има́л а̨дна̨-ца́р три́ сино́ви**; ~ *про́литта би́ме прину́дни дӑ-до́јме ту́к у-Бури́суво, дӑ-ку́пме адна кӑшта, а та́м, у-Мо́крина нӑјде́ме сѐ гуто́во, си́чко устáвино, куту-ни́ӑ ка устa̋ви́ме до́лу* [ПК,2(Мор-221)]; ~ *Апусто́л вуј-во́да му-кӑжа́ нӑ-бе́зите да-исте́-рӑт Ге́гите, дӑ-кла́ӑт нӑда́ре ут-на́шите мисти́јна, ут-се́лта. Они му-удби́ја и ти́ја шо-пра́веа зулу́-ми тӑкви́ја, тӑ-се-принуди́ја куми́-тите, Апусто́л су-че́тта дӑ-и-збе́-рӑт ста́ӑта, дӑ-и-исте́нӑт Ге́гите и дӑ-и-но́сӑт уф-нӑтре, уф-ќо́л'ут* [ВЕв,296-297].

прину́дуве* impf 'кога нешто се прави со присила' ~ *аку-за̨ста́нӑт та́м ни-ј-упа́сна рӑбо́тта. Во̀ пу-на́с –*

дéк зацстáнмă нúе и óн. Е, нéјсе, тá минá шо-минá, на-призé уфицéрчиту шо-бéше и ни-зéва свидéнија, ама ýсмино нé пúсмино, зăшó бéгăте,... – А, бре, нúе – му вéл'ăм, óти уттá бéгмă, нéкуј уд-вáс тéпа и бéз дă-та-пúта, сă-принудýвмă нúе зă да-бегмă [БМ(В),192].

прион m 'направа за сечење со запци, како мала пила' ~ *и бабата, што стори таја работа, с прион на стредја ја посечи, и от сите базирѓани иманиту го зема, бејлик го стори царски* [V,PM,167].

припáјѓа impf 'кога нешто некому му следува' ~ *Одăт, óдăт пу-пăтут и си-збурýвăт на-кój пájѓа вá сéга, чýнки ќи-пáдне на идéн уд-нúх. Гулéмиăт: "Јáс аку-не-бéк нúшту нă-мóжикте да-нăпрáвите". Дрýјкăт: "Тăкá...", нáчи* (значи) *пувăрзáни бúле. Ајде, цáрут ќи-арéше вá рăбóта. Оат нă цáрут су-ќéрка-му. Рăдóсин цáрут е, шо напрăвúте? – сéга дă-вúјмă нă-кóгǫ припájѓа* [БМ(В),196].

припáлан* adj 'побаран' ~ *ка ки-си пуштăт силјајнту дубиците не си-ј припалуват цела гудина: имајнту дур издивувало, оти не припалано дур на вăкăт на учејна, гјирек на ралто, кирек на колта* [ME(P),77]; [ME(P),174].

припáла* pf 'побара' ~ *и ки му бúјат пéза су нéгу, и ки му бúјат, и ки му плýјнат, и ки му утéпат на нéгу, и на трúти днú ки ужúвéи. И му óдиа нáпри при нéгу Јáков и Јоáн сúнови З..., и му вéлеа: Дидáскале, сáками шо ки ти припáлами, да ни чúниш* [MV(K),285]; ~ *и а глидáл... и пукривáчката шо му имáло наврăс глáвата, не бúло су сáванити, тукý сáмо бéши брáну кýп на иднó мéсто. Тóга вúки флéгăл и другјут Ученúќ шо дóшăл пóнáпри на грóбут, да и видéл, да верувáл; óти не припалáа нúкој пăт книгата, шо му бéши да стáни ут мăртвити óн* [MV(K),336].

припáлва* impf 'пофаќа' ~ *и кă-сидóшле нúјнте ă-вúшле, шó ќи-вúдат: чýпăта издăлцéна. А-припáлвăт, му-ă-извáжцăт курдéлта и óна стăнáла. – "Е, му рéкле, нúа нé-ти рикóме дă-нă-зéвăш нúшто?"* [ДК,144]; и: **припалува** 'побарува' ~ *на ногу места има курij, дека ка ки си пуштăт силјајнту дубиците не си-ј припалуват цела гудина* [ME(P),77].

припéе* pf 'почне да пее (во случајот петелот да кукурика) ~ *рéкăл: "Нáвари жúту, нáмеси лéп, дами-раздáвиш ка ки-ýмрăм. Фатúла, намисúла лéп, ај нăварúла жúту зăдă-му-кáже и дă-ýмре. Прилăјáл пéсут, му рéкăл: "Агăта ки-ни-ýмре" – нă пéтăлут. Пéтăлут припијáл, му-рéкăл: "Ká нé-ј-врéдин идна-жéна дă-пувéле, нéка ýмре"* [БМ(Зб),200].

припéлкă f 'седенка – кога невечер ќе се соберат девојки, жени, и низ разговор и песни вршат домашни работи (предење и сл.)' ~ *ќи-стáними ráно, квá угр'áва тáа зв'áздатă... и-ќи-нарéдими óкǫлу слáмă, и-ќи-зăпáлими óкǫлу, сè ќе гóри óгăн дă-се-глéда. И-сúти нив'áсти ќе-сéдат, кój ќеплéте, кój вăлнă ќи-чéшă, кój тóă, кój ǫнóă, тăкá, см'áшки дă-пр'ájми... Убáвǫ б'áши мóре, ýбăвǫ. Нă-припéлкă* [ЛС(К),135].

Припека top. (в. **припик**) 'рид со ретка шума'; сп. гл. *пече* [ЈИ,Ми...,178].

припик (< **припек** – со редукција) m 'место изложено на сонце' ~ *дéка слăнцуто удúре, пóвичко пéче, а зăклóнно-ј ут сéкăде* [ПД(129); – додека младите играат оро на сред село, постарите ќе изберат некое

место на *завет* (каде што не дува), односно на *припик* (каде што грее, пече сонце) ќе седнат [ТГ,321]; ~ *ќи-чéте вéсник... на-слăнцто, нạ прúпик* (иронично – зн. 'ќе дреме') [ПК,2(211)]; ~ *Кá пугléднуват сел'á·нто: нă-мăгá·рто вăлк. "Брéj, вăлк, гл'ăдájте, вăлк, дăржájте". Удрăт ус-стáп, ус-кáмăне, ýдрăт, гу-прăтéпăт. Избигáл пá. Избигáл ама глáдин, папцáл векé, нă-мóш д-óде. Уддéл нă нéкуј прúпик нé·де, нă-нéкó· слăнце. Прăпéчуве-се дуéдно лóзе* [ПК,2(216)]; ~ *а-мýдар. И-сáб'ạ нạпрájал, имáл, и-пúши нạсáб'ạтạ: "Со-едúн ýдар (нạ-сáб'ạтạ пúши) четрúиси дýши мăртви". А-тój четрúиси мýви. И лéгнал тạкá нạ-прúпéк. Тúạ мóрạт дạдóạт нạ-вóдạ, дạ-зéмạт вóдạ* [ЛС-(К),116].

припи́ра (сă)* impf 'се расправа, се кара' ~ *на това зговор престигна пак оној човек штото му крадјаши парите на слепити просици, тамо дека са припираха просициту един другиго за парите* [V,PM,207]; ~ *сă сприп'ăхми* (= се скаравме) [MS-,s,89].

припирани n **'расправање, карање'** ~ *на това припирани царјут меѓу џелатите ету дошли прет царја две калугери, му вел'ат на царјут: "царју, много ти година и да ти е жив зентју! Ниа ч'ухми, оти имаш јунак зент, штото страшни лами фати живи"* [V,PM,186].

припи́та pf 'препраша' ~ *фáти да ја припи́та тóс ж'ината: "ми ни кáзуваш' ти на м'éн'ạ тузú д'ăт'ạ амóт' такá гу вúкат Дијуни́ш'?"* [MS,t,47].

приплива pf 'со движење на раце и нозе помине низ длабока вода' ~ *тогај отвори едната риба устата, го зема чобана от нозјата, го глат-на џал. Онаја риба, што имаши чобано на куремот, у стредја припливеши, а другате два риба – едната от правата страна и другата от левата* [V,PM,169] – уште еден пример за присуството на дијалектното значење на зборот **прав** = десен; сп. во рускиот јазик.

припл'а́ва impf 'заплетува' ~ *вăтуку сạ припл'áва* (= јатокот – вид преѓа што се користи при ткаење – се заплетува) [ПсС(З),67].

при́плод m 'чинот на донесување на нова генерација, оплодување на животно' ~ *тú· сă-чýкани кóчуве нé сă зă-прúплод* (објаснување за поимот **брави** = кастрирани овнови) [ПД,125].

припорăнче pf 'даде препорака, побара' ~ *и тој зема от терзиите рубиту, зема и даскалите, ги занеси на Богариово, да ја стори теслим на даскалите армасницата му, да припорăнче да ја науч'ат сичко* [V,PM,164].

припорăнчува impf , в. **припорăнче** ~ *от мăра дена сетни му дојде на татко му книга, да ходи на царска кавга. И тој на жената му припорăнчува и вели: "кога детинто ки си чини за ука, да го дадеш на даскал да си учи! Ету ти оставјам стока, пари, и јазе ако поаргисам, тој детенто да го глендаш харно!"* [V,PM,155].

приправува* impf **1.**'прилагодува' ~ *Бугарјто повикја сă бăркаа су Гăрците, и секуј идно нешту гу приправувиа на гăрцки кăлăп, најногу пăк ув Урумлукут, дека беа Бугарјту удделени уд кăдă ветăрут уд друјзте Бугара су Кара-азмак* [МЕ(Р),75]; **2.** 'одржува нешто со поправки' ~ *турцката грижа за во пăт секуга е била толку гулема шо като или правеле или гу*

приправувале [ME(P),73].

припу́ска pf 'растрча', в. **припу́ш'та** ~ *и то́јнака кини́са, оти́де ду́р на море́ту, гу вра́за хенде́к атлатан на́ е́дна стра́на: ету и куби́лата излезе́ сос де́вет жрја́пчинта, хе́м ви́ка: "а́х нема чове́к да ми вја́хни, да ми припу́ска пу ти́а ра́мни по́ли"* [V,PM,113]– во текстот имаме уште еден случај за образување на множинска форма на именка од ср. род со наставката **-и: пу ти́а ра́мни по́ли** (м. 'полиња'; за ова в. во граматичкиот дел); посебност претставува и множинската форма **жрја́пчинта**, во која се зачувала архаичната наставка **-ѧта**.

припусни (си)* pf **1.** в. **припу́ш'та** ~ *имам друг еден деф, којто е бӑрзоходник. Ки гу извадам да си припуснити: кој ки излези по-јунак, да дојди по-напрет, ки му дадам момата* [V,PM,45]; ~ *тогас детенто му вели на старага дјада: "тате, јазе ки си чинам еден кон, ти да ме вјахниш, и да поими и ниа на свадбата. Да ми припусниш на кушиа, јазе сичките кони ки ги заминам; тогас ки сакат да ми купјат от тебе* [V,PM,217]; **2.** 'се втурна' ~ *фатила да вели: "варај, мале, мила мајко, јазе не сам мајсторка, што ми велиш, но сам твоја милна керка..." Така кату чу мајка, еднош са припусна, ја пригӑрна, ја бакна меѓу двете очи, и еднош двјата заикнали: тамо и душите им излезоха* [V,PM,196].

припу́ш'та pf 1. 'растрча (се), влезе во натпревар' [MS,s,89]; ~ *за́ениту припу́штат* [ПсС(З),68]; ~ *јунакот го виде наврӑх тополата, фати сега сама да вреви: "ах, да има сега еден човек да ми вјахни и да ми припушта по полето, да са назноја"* [V,PM,186]; ~ *дјадото гу зема детенто и гу занесе пак у дома му. И на онаа дни тихиса да има еден бej свадба, и млого л'уди сос кон'а на свадба хождаха да припуштат* [V,PM,217]; ~ *кубилата му рече: "тајл'акот остави го тука, ч'а тамо, дека ти пушта цар јут, човек са изгорјава и добиток, штото е аџамиа. Туку мене да ме вјахниш и да ми припушташ перво две саата по зелено поли, да си назноја"* [V,PM,187] ; **2. – (са) 'се наве́д-на, падна'** ~ *и си-ѓти́ше две́те нацӑрква мӑш и же́на и му-ре́кле на-Ку́мка Кӑли́чка да-му-туру́ва во́да да-не-зӑва́ре гӑрнето. И Ку́мка Кӑли́чка ка-виде́ла да-не́ма во́да гӑрнето и-са-прѳпушти́ла у-гӑрнето и-сӑсвӑри́ла у-гӑрнето* [BM(Cap),314] – сп. убав пример за интенсионална, декларативна употреба на сврзникот **да** наместо 'дека': **Ку́мка Кӑли́чка ка-виде́ла да-не́ма во́да гӑрнето** (м.-'дека нема').

припу́ш'тани n 'трчање, натпревар' [MSs,89].

припӑлнет adj 'нешто (простор, сад и сл.) исполнето до крај' ~ *се раскрија ув урманут; елбет не ув блатцкјут урман, шо е припӑлнет су вода* [ME(P),77].

прира́досин* adj 'среќен, радосен' ~ *и на ше́ста ме́сици па си пушти́л Ангил Га́врил ут Бо́га на гра́т Галилеа, на Чи́ста Дје́ва армаса́на су мӑж, и́мито му Јо́сиф, уф ку́ќа Да́вид; и и́мито на Мо́мата Мари́а. Ка си дујда́ Ангел Господи́ноф кӑд не́а, ричé: Ра́дујс прира́досна* [MV(K),315].

прири́па* pf 'помине преку нешто со скок' ~ *На тре́тиут де́н гу-пу́шта тре́тту гӑлӑпче су-пи́смуту и мувé́ле: "Твоја ду́ша ќи-прежа́лиш мо́ја да спа́сиш"... гӑлӑпчиту*

литнáл су-тóлку гулéма бăрзúна шо дạ-не-гу-вúде ѓăвăлут нạ-грăнúцта пририпáл и нạ-мужáл, дăмéк дạ-гу-стрéл'а [БМ(В),195].

природан брáт m 'полубрат, само по еден од родителите, роден во новиот брак' [ЛС(К),100].

прис (в.: **през**) prаер **1.** 'упатува на поминување во близина на нешто, покрај' ~ *едúн дéн проминá тел'áлот приз кăрпáчинот* [V,PM,18]; ~ *владиката му вели: "бре братку, кату ми беши страх от тиа аскерите, што проминат приз тука"* [V,PM,39]; ~ *тој му и рекла на хизмиќарот: "постој, почекај ошти малко да са шетам". Как отиде приз една чаршиа да са шета, промина приз царскиј конак* [V,PM,238]; ~ *и дóјди вр'ăм'ạту цáр'у да ги токмú мóмит'ạ. Дијатáксува да пруминáт ш'úч'кит'ạ јунáци прис пóртата да вúд'ăт мóмит'ạ, да си удбирáт, кутрú гу úш'тат* [MS,t,34] – уште еден пример за присуството на архаичната заменка **кутри**; ~ *гу пýш'тат ут бахч'áта да пруминé и тój прис пóртата; гу удрúва инá јáблăкă* [MS,t,34] – поголема е веројатноста дека поминал 'покрај портата', отколку 'низ портата', бидејќи станува збор за 'порта' на царската палата, а момците проаѓале покрај палатата; ~ *си удрúва Ифтúм'у т'уфéјќу на рáмуту, прумúна прис главн'áтạ, ги глéда главн'áтạ сă пýснали филúз'ạ (дáлч'анта)* [MSt,44]; ~ *дјáвулу идúн д'éн' уткрáва инá јáблăка ут парáдиса и исл'áва на зим'áта, прумúна прис цáрувáта кăш'та и вúка* [MS,t-30]; **2.** 'укажува на премин преку некој простор – низ' ~ *тýка úма дéвет брáтќа хајдýци, што нé остáват човéк да проминé прúз тýка* [V,PM,21]; ~ *ету едúн дéн излезé ráно от кăштата му... проминá приз пазáришчето* [V,PM,17]; ~ *трăгнах за да дóа у Атúна, пруминáх прис Сулýн* [MS,t,12]; ~ *стáнува ж'инáта-му ... и прис будрýм'у си утúди гóр'ạ* [MS,t13]; ~ *тојнака, кату беши завиен сос кепету, промина прис стред'а аскерут* [V,PM,34]; **3.** 'проникнување низ отвор' ~ *на бéлојут óл му вл'ázи от устáта, приз гăзот му изл'ázи, далú наúстина така си вúдел?* [V,PM,31]; ~ *умовитојут киниса, отиде да копај гроб на гробите, пак лудојут зева една карлига да ја наврја приз мајчинот му нос, да татраштем ја занева на гробот* [V,PM,229]; **4.** 'премин над нешто' ~ *и змијýвéте, катó едјáха месóто и кокалúте, клавахá си от прес тјах. И новá человéк, катó едéшја и тој мéсу сас тјах и приз рамотó си фăрлешја кокалúте и ни остáвешја кóкал от прес нéк* [V,PM,262]; ~ *та му дáл ќосéто пет кóн'а нáтовáрени сас што поúскал, и, натýрил по сýхо пченúцата, медá, просóто, ... та са собрáли пилéтата, пчéлите, мрáфките... му рекló еднó пúле: "Ела да та прéнеса прис морéто!"* [V,PM,258]; ~ *сéтне пак ни знáе, на котрá да даде прăстен'а. Дошлá пчелáта, кázала му: "Тúа кáк шта стојат и трите в еднó, јас шта прéфăркна на еднá прис главáта. На нáзикана да гó дадéш!"* [V,PM,258]; **5.** временски 'во текот на' ~ *за стáна прис вич'арóт да ха вид'ạ óлувéту да му дáм пák да идáт пл'ăва* [MSt,65]; ~ *стáна прис вич'ăрóт и вид'ạ иднó свитúлу* [MS,t,74]; ~ *лéгнаха башкá, тój турú сáбјата у средјá. Тјáнака прис вечерóт прифăрлú рăка нá врăх нéгу, сá посјáчи málко рăката, гá трăгнá и му не кáза на нéгу. Тój сиромáх*

зна́иши, чá нé му бéши жéна, не сáкаши злó да чúни нá нéја [V,P-M,145] – уште еден случај кога глаголот и заме-нката се разделени со негацијата: **и му не ка́за на не́гу.**

присáт m, bot. 'дрво што со калемење од диво станало питомо (она што дава плодови)' [ПК,2(88)].

присечи pf 1. в. **присичува** 1. ~ *момата отиде на стрјашта, седнала, ету и страшната ламја изл'аза, штото имала седим глави; фатил јунакот да са бори сос неа, заеднош ја присечи шестја глави, на седамтја млого са бориха, до три дена и три нока, дури и неа ја присечи* [V,PM,221] – во текстот имаме употреба на зам. форма за директен објект **ја** наместо дативната 'ѝ': **заеднош ја присечи шестја глави** (м.: 'ѝ пресечи шестја глави'), што претставува уште една потврда дека остатоците од падежните форми кај заменките во југоисточните говори ја губат својата регуларност. Примери има повеќе, за ова в. во граматичкиот дел; **2.** в. **присичува 2.** ~ *И ф-то: вре́ме адúн пóлк имáл кăм Петрúч вójска, нé бúла нăфрóнто, óна дујдé, с-укупúре уд-Мóкрăне пă-зă-Нóво Сéло, да-прăсéче Струмичко Пóле, дă-зáпре мáлко гăрчкăта вójска* [ПК,2(222)].

присичува* impf **1.**'разделува нешто на делови со сечење' ~ *нé сă присéчуве тóо дибéло вăже* [ПК-(Гăр)]; **2.** 'поминува преку нешто и го разделува' ~ *су сăта му реки, шо гу присичуват на секада и сăта му планини* [МЕ(Р),71].

прискокни pf 'извесен простор го помине во воздух – скокајќи' ~ *и кога ке дојди времја, невеста да си чиниш, тога ти нетре на удајата силен вогин да запалиш и четирији кошула да си примениш, ча и змиата четирији кошула има. Тогас срешта негу да стоиш и да му велиш: "искари си една кошула, да искарам и јазе" и "да прискокними вогинот!"* [V,PM276]; ~ *он кату дојде аф Рапица река, којто беши три врјатина широка, тој га прискокна и така си куртолиса. И кату са куртулиса, отиде аф една круша на пăтјут, пот сенката си легна* [V,PM,66] – проширена употреба на предлогот **аф** (= 'во') наместо 'под': **и кату са куртулиса, отиде аф една круша на пăтјут;** ~ *и клал тел'ал да вика, којто са причу на сичката земја: "котри јунак за излези сос кон да ја прискокни дупката, он за везми царју- вата мома!"* [V,PM,181] – повторно присуство на архаизмот **котри.**

присла́ви* pf 'кога некој ќе се стекне со слава' ~ *Вáа ја̱ на ни́х живо́т ду ве́ка, да ти пузна́ват на те́б, шо ти си са́м исти́нцко Го́спот, и на то́ шо гу пушти́ Исус Христос. Ја́с ти прислави́х уф зе́мн'ата; пуве́лата а сва̱ршúх, та́ шо ми си да́л на ме́н да чи́нам* [MV(K),261]; ~ *на ва́ (Мари́а) бра́т му Ла́зар бе́ши бо́лин. А пушти́а абе́р ви́и се́стри му на не́гу, шо ве́леа: Афе́ндо, е́ту во́а шо гу милу́ваш бо́лин. Ка́ слуша́ Исус, ричé: Ва́а бо́лка не́ и за умре́ш, туку́ зарди Господи́нова сла́ва, да сă присла́ви* [MV(K),286]; ~ *Илим а́ку са́кати да ви́дити шо и́ма пуве́ла Човé́шноу Си́н да пруштáва гре́хови на зе́мнјата (ве́ли на то́а бо́лнијот): Те́б ти ве́лам: стáни си, и кре́ни си носи́лото, и о́ди си до́ма. И на то́а ча́с станáа, и крина́ носи́лото на ра́мото... ду́ри си чуди́ле си́ти ка гу виде́ле, и му прислави́а си́ти на Бо́га* [MV(K),284]; и: **прăсла́ве**~ *"Е, рă-чé, не́-сте са́мо ви́:, мо́же и не́ко: дру́га дăржáва д-и́ма тăквó де́те и не́го дă-гу-изл'ăку́вум. Оти зă-то: сум ја́с до́ктор, и дă-сă-прăсла́вум"*

[ПД,149].

прислáвен* adj 'познат, славен' ~ *истúна ви вéл'ам на вáс, óти вúа шо дуjдéхте пу мéни, на тóа сăд, кóга ки си седи Човéшноу Сúн уф прислáвéниo трóнот нéгову* [MV(K),263].

прислʼáдúʼ* pf 'тргна да следи некого' ~ *Тóс маңúʼó на нáс иґýпката пузнá, ja прислʼăди, пузнá, шʼтó за сă убʼăси* [MS,t,53].

присмjава* impf 'кога низ насмевка изразува недоверба' ~ *и терал мjасто тjасно да најде, за да можjă да ja прихрипне... и си останал чʼулʼак. Тога утишал дома си, жената му го питала, де је бил толко години. Тој хи рекал: "Јаз си бех тук и ката ден си та гледах от кавакă през гнʼаздото: четри години бех чаплок". Тja му сja за този присмjавала* [V,PM,286].

присмúва* impf, в. **присмjава** ~ *прашили jă, што тера? Тja хми рекла, чи је дошла да излекува царскăтă керкă. Тиja хи сă присмивали и ни jă оставели да влезе внетре* [V,PM,282].

присни́к (пугáча) f 1. ~ 'пугáча (леб) *бéс квáс* (со сода бикарбона), *а áкоj кúснăна пăк* – **кúснăна пугáча** [ПД-(118)]; ~ *нéмахме лéп зă-вéчăр, забăркáх ájн присни́к (пугача)...; ~ Нé бúше дójдăна гăрцкăта вujскá уф-Кýкуш, óште фрóнт дăржăт дóло. Сáмо вujни́ци рáнни рăзнóсувăт гáаре. Жéшко, óгин, сă-вúке, гóре. Мисúа жéнте лéп бес квáс, присни́к, дă-сă-jспéче, дă-jáдиме, нéма шó, дéца мăлéчки* [ПК,2(Пос–290-291)]; **2.** 'недокиснат леб, не е добар бидејќи е правен со малку, односно со лош квасец' ~ *лéбо вáдин-ej присни́к, нé-о бúвше квáсо, úч нéма слáч* [ПК,2(88)].

Присое top. 'падина, ниви, место изложено на сонце' – сп. стсл. **присоıє**, според Ј. Иванов од *при-* + *-сое* (последното со редување од стсл. **сııати**); од истиот **ко рен** се образувањата: **Присојката** (*Лехово*, Валовишко), **Присојница** (*Старчишта*, Драмско) [ЈИ,-Ми...,178].

пристана* pf 'се согласи'; **в. пристáнува** ~ *Имă и-тú да jăдéш, и-áс, и-ќéркăтă. Ас сăм зéт, гoтóвo, тú м-испрáти, вúкă, и-зéт пoстáнă, шóти-и мăкă сéгă. Еве прет-мéни писмóтo, кóă му-гo-дăдé нăкăпетáнo. Ас не-сăм винóвăн. Ти м-испрáти и-áс пристăнáх, стăнáх зéт!* [ЛС(К),126].

пристáнишче n 'одреден простор од брегот на езеро, море или река каде што пристигнуваат (и заминуваат) бродови' ~ *шăтájки дujдéл нă-нéко: пристáнишче, испăднáл уфнéко: сéло* [ПД(151)]; ~ *Му-вéле крáлцкăта ќéрка нă-тó: "Јáс мóра дă-гу-нájăм. Дă-ми-дáш мурнáри и пáмпур, ќ-óăм ќи-гу-пáлăм". – "Дăдéно", му вéле крáлут. Зéва néjсет мурнáри, пáмпурут – óде. Оде, óде, óде нă-тó пристáниште дéка-е тó* [ДК,129]; ~ *имáло édно врéме нéкуj тăргóвăц кój шăтáл удгрáт нă-грáт. Шăтájки дujдéл нănéко: пристáнишче, испăднáл уф-нéко: сéло. Бúло дóцкăна* [ПД,151].

пристáнува* impf 'се согласува' ~ *aj дă нăпрájми свáдбă и-гoтóвo. Тój, детéтo вúкă: "Ас н'áмăм парú" – "Зă-тóă парú úмă..." Ќе-прájми свáдбă". – "Арнo. Кáк ќе-рéчити вúе... Шóм решúли-сте вúе, ác пристáнувăм". Дóбрo. Гă-зéвăт* [ЛС(К),125]; ~"*... нă-двá пăтă, вúкă, нă-трú ми-сă-дoнесéли пo-дестúнă лúри, вúкă, прет-врáтатă истýренo. Турéjте зăсáдá, вúд'ájте кój ги-нóси.*

Ас не-знáм". Дóбро. Амá, тój детéто, лóвцúата, си-úмá и-со-влáстá. Нàпрéдàн чов'ák. Си-úмá и-со-нúф. Го-увàжáвàт. Вúкà: "Прис-тáнувáми" [ЛС(К),129].

пристúгна (: **пристигне**)* pf **1.**'стигна на некое одредено место, дојде' ~ *дур да извади ламјата арапинот, и тој пристигна таму* [V,PM,45]; ~ *на онúа дни и Кулуф пристúгна на онová грат, прóсиши по сокáките* [V,PM,10]; односно: **престигна** ~ *на това зговор престигна пак оној човек штото му крадјаши парите на слепити просици, тамо дека са припираха просициту еден другиго за парите* [V,PM,207]; и: **прăстúгне** ~ *"јáс нé-сум сáмо зă-твójо грáт дóктур, нéгу сум зă-цéл свéт. Мóже д-úма и нă-дрýго мéсто тăквó дéте, дă-гу-изл'ăкýвум. – "Нéма дрýго, вéле, дéдо дă-ми-кáјш?" – "То: ти-кă-жýвум и тýка кá ки-прăстúгниш, јáс, ричé, тéбе ки тă-нájдум"* [ПД,148]; **2.** 'достигне некого (или нешто)' ~ *пóсле пák сă-рăзбудúл дéфо, глéде: устăнáл гóл, јургáно онéма. "Бре, ричéл, то: свéр е пák, јургáно шо-ми-земá". Пá тăрче. Гупăрстигнáл, ама пá тăкá, пуминáл уд-нéгувуто мéсто* [ПД160] – **пăрстигнал** < пристигнал (групата **при-** со редукција и антиципација поминала во **пăр-** – согласно со честата реализација на вокалното **р** како **ăр**); ~ *на две џангали гу пристигна ламиниот бăрзоходеца и кату тихни ветир му грабна капата* [V,PM,46]; ~ *и ја пита, без да ја познаи: "Ej подарин, дали си видел от тука да проминат две млади?"... И тој нити либиница и јал, ниту понататак отиде, са вăрна назат и вели на жена му, на старата самовила: "Не можах, жену, да ги пристигнам"* [V,PM,279] – формата **подарин** не е обична, зашто во овие говори големата носовка редовно се рефлектира во **ă**, ретко во **у** (сепак само два реда погоре среќаваме: 'падарин') ; ~ *утринта рано трагнали двата да бјагат. Кату чу татку и, ча побегнаа, ха и зел после да а тера и а пристигна на пăнтјут. Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата* [V,PM,-279] – нерегуларна употреба на предлогот **по** наместо 'од': **гу удри по земјата**.

пристóл* m 'царски трон, престол' ~ *нáпкум, си а зéме дујнá-ґузилúјката; Јарăм–Минăрéто и Кă-рá-Џиндéм си óдат. Вóа си сиднýве нă пристóлут на тáтко му, си стăнýве цáр* [ИГ,115.]

пристретна pf 'пречека' ~ *и така отишли на царскиј конак; да излезе царјут дур от вунк портите, го пристретна сос много чест. И фатил царјут да му прави поклони до земјата, вел'ајке на чобано: "сполај тебе, господине, што си прихранил мојте деца"* [V,PM,169].

пристýлкă f 'пресен леб приготвен без квасец' [ЛС(К),94].

пристăпка* impf 'прави престап, не го почитува редот' ~ *кадúата му велú сос л'ýтос за да гу оплáши: "а бре беззакóник, заштó пристăпкаш зáконот спрăти пазарлăкот?"* [V,PM,12].

пристăпни* pf **1.**'пречекори' ~ *му отговори: "зашто сам бăрзоходец та, аку немам тиа камени вăрзани аф ногите ми, можи-да да пристăпнам, от крај земја до крај да прјаскокнам"* [V,PM,44] – предлогот **аф** (= 'во') во контекстот покажува проширена употреба и на местото од предлогот 'за': **камени вăрзани аф ногите ми**; **2.** 'направи престап,

згазна на она што е ред' ~ *и кату гу сечиши дăрвото, кăлниши Адама и Еву, велиши: "така от Бога да најдат Адам и Ева, што не послушаха Бог, што им порăча, л'у престăпнаха неговата порăка, та сега и ниа са мăчими тука гладни и жедни!"* [V,PM,64]; ~ *рече на сиромаху: "ади сега, побратими, да идиш пак аф гората да сечеш дăрви, да ги чиниш дăски, и ошти едноч да не кăлниш Адама, ча и тој така послуша на жена му Еву и пристапна господинската порака, кату как и тинака* [V,PM,66]– во текстот среќаваме уште еден пример за широката употреба на множинската наставка **-и** кај именките од ср. род: **да сечеш дăрви** (за ова в. во граматичкиот дел); 3. **'притисне'** ~ *тогас и тој, без да сожали за жената му, ча останала без биска, вели на неа: "ба, жену, толко е слатко човешкото месо! Утре јазе как за гу бричам детенто, за пристапна бричот, да гу закол'а, пак ти момата, как за ја чешиш, забиј гребен'ут на шиата! да ја заколиш, да ја јадеми"* [V,PM,240]; 3. 'се повлече, го откажа (дадениот збор)' ~ *ала он не пристапна клентвата, што си закăлнал на бунаро, л'у му каза на татко му: "сино ти иде. Да излезиш да го достретиш!"* [V,PM,156].

присуши pf 'кога некој извор ќе секне, т.е. ќе остане без вода' ~ *Соломóн му велú: "дјáдо, горáта побел'á, клáдниците присушúха, двé без трú нé чúнат"... цáр Давúд му вéли: "брадáта ти и кóсмите от главáта ти побел'á, очúте ти присошúха клéпките, нóите* (нозите) *ти без стáп не чúнат"* [V,PM,130].

присăди* pf 'судот реши некој да биде казнет, т.е. осуди некого' ~ *на тóа врéми си суберýва Исус на дванáдесет Ученúци нéгуви, и фатú да и кажýва на нúх шо úма да му дójдат уф нéгу да тéгли: Ету шо си úдими уф И... , и Човéшноу Сúн ки прудóсат на Хахамúти и на Граматúцити, и ки му присăдат на нéгу за умрéни* [MV(K),285].

притиска impf 'силно допира до нешто и врши притисок' ~ *пак т'анака на мајка ú велиши: "мале, човек ми притиска това вечер!"* [V,PM,34].

притиснова impf 'врши притисок', в. **притиска** ~ *тој хич не отговори на мечката, туку извадил неговата тешка бозлугана та ја притиснова на мечката. Кату ја удри три-четри бозлугани, мечката фатила: "аман, брате" да вика* [V,PM,215].

притúчфа* impf 'дотекува' ~ *извур вóда извурвáше, ама намăн, úзвур вóда извурвáше,[ду-двé рéки притичфáја, ама намăн, ду-двé рéки притичфáја* [ДК,156].

притрисýве* impf 'пребарува некаде, да нема нешто скриено' ~ *тá ка-чýла, тéт-шо-бúла, прáви идна бăклавúја су-утрóва за-дà-óде дá-му-дáде нàмóмта и дà-а-утрýе. Уттáм утúшле вúке ама кój шо-ки-зáнце гу-прăвáле, гу-притрисýвăт, кáк му-вúкте вúе* [БМ(Зб),199].

приту praep 'спроти' ~ *ричé Гóспот на Ученúцити нéгуви: Сéкој човéк тó шо ки ми сă кáжи на мéн насприту л'ýдито, и Човéшноу Сúн ки му сă кáжи на нéгу приту óчити на Господúнцки Ангели* [MV(K),299]; ~ *ричé: Ти сă пукајýам, Тáтко, Стопáн на нéбито и на зéмнјата, шо си а скрúл вúа ут книгувúти и разбрáни л'ýди...*

и́стина, Та́тко, о́ти така́ си чини́л пуве́ла приту́ те́бе [MV(K),324].

притăрпи pf 'се воздржа, се стрпи' ~ *зет'ут пак гајрет чинииш на неа да притăрпи ошти неколко дена, белким ки ги познајат. Пак фториј ден га мачили нивјастата, и тјанака притăрпја* [V,PM,73].

прики́е n в. прикиа ~ *"за ја згури́ш', ш'то́ да ти пра́в'ạ? о́мос јас мо́јту прики́е, ш'ту гу и́мам ут ма́јка и си гу зва́ја!"* [MS,t,11].

приучи* pf 'даде совет' ~ *па́к на папади́јка ве́ли: "а́х папади́јко, ка́к да чи́ними со́с това́ дја́вол?" Вечеро́т папади́јката гу приучи́ дја́мето и, л'у да се́днат да јада́т на трапе́зата, дја́мето ка́ка да ви́ка* [V,PM,128]; ~ *једна жена си имала једна керкă много лоша, наказувала на мајкă си много и хич ни је слушала. Мајка хи ја приучила и хи вревила: "Нимој, керко, тăј правиш, чи си мома, та ни ти прил'ага"* [V,PM,292]; ~ *така младата самовила гу приуча на јунакот и гу фăрли у морету, и тој са чини патка. Ету и старата самовила прифтаса и фатила да испива морету* [V,PM,279]; и: **прăу́че*** ~ *прăбăрка́ла уф-сто́мните, не́ма во́да. И ко́га а-виде́ла же́нта о́ти си-легна́ла ми́гу-де́цăта, си-ричела у-се́бе: "Ах о́ре, ја́с с-излăжа́х ка́-тă-пуштих пу-кро́сно. Но́го тă-прăучи́ле те́бе, и́се ја́с ќă-тă-нăу́чаах ка́к că-рăбо́те спрути-сре́да"* [ВГ(Бог),276].

приучова impf, в. приучи ~ *после свадбата неколко дена ја кренува невестата, ја занева на Солун на неговите кука. И ја приучова невестата му сам он, хем ја вели: "ету утри ни дојдат тука базирѓаниту. Да гледаш да не ме остpамотиш!"* [V,PM,164].

прифа́ли* pf 'заблагодари' ~ *и-јо́н ре́кạл: Афе́ндо, да разгле́дам. Исус ричé на не́гу: Обиди, ве́рата тфо́а ти лекува́. И на то́а саа́т си привиде́, и о́диши пу не́гу, и му сла́виши на Бо́га. И са́то сфе́т ка́ виде́, му că прифали́ на Бо́га* [MV(K),280].

прифа́ти pf 'даде согласност' ~ *"ќи-тă-у́че", ти́: "Не́ зна́м! ќи-ве́лиш. Он ќи-тă у́дре идну-ша́мăр; иднă-шл'ăкăни́ца ќи-тă-удре. Ако тă-у́дре", ве́ле. И де́тито то́ гу-прифа́ти. Дру́гуто де́н гу-зе́ва о́н* [ДК,140].

прифтаса pf 1.'достигне, се израмни со некого што бил пред него' ~ *ошти не битиса Ѓурга лафот, ети и крал Милош дека лети со кон'от, ги прифтаса* [MC(B,95]; ~ *от мăра час сетни и тојнака си разбуди и, кога виде, ча марифет му чиниха, фати после да ги тера и ги прифтаса на пăтјут. Они удриха топузката... момата га откинаха, али момата са и вăрнала* [V,PM,64] – присуство на адверсативниот сврзник **али: момата га откинаха, али момата са и вăрнала**; ~ *же́ната му ве́ли: "е, ја́ни́м мăжју, ка́ту гу ви́дох со́с мома́та пригăрнат, нифтја́х да му ра́сипа ке́јфот, пу́снах на́ште дја́ца". Ка́ту чу́ така́ чорбаџи́ата, стана́ го́л и бо́с да прифта́са деца́та. Ка́ту оти́де и то́ј ду́р на́ ма́ндрата, чо-ба́ниту и не́гу гу истепа́ха* [V,PM,146]; ~ *му вели на јунакот: "Ej побратими, ти не можиш скоро да бјагаш. Ету татку ми на прифтаса, л'у ади ти да си чиниш пшеница, јаз ки сам падарин!"* [V,PM,278]; 2. 'пристигне' ~ *аме́н утиди да фл'а́зи у турба́та да му зид'е́ л'а́бут, прифта́са ч'уфч'и́јата* [MS,t,77]; ~ *ја́хна ко́н'у, ги фта́са ца́р'у, з'е́нт'уфци и ги уста́ви и*

прифта́са пра́вна на мурабе́ту то́ј [MS,t,35] – уште еден случај на нерегуларности во конгруенцијата: **прифта́са пра́вна на мурабе́ту то́ј**; **3.** 'стигне на време, кога треба' ~ *сидимт'а́х гуди́ни сӑ напу́лн'а̣ха и т'а́ за сӑ уж'е́ни, ни мо́гам да ја прифта́сам* [MSt,19]; ~ *ути́ди на гура́та, сӑс фо́рца пруминá, з'е́ мрӑ́ва мл'а́кци и гу прифта́са гура́та на затфа́ран'ету, му гу ску́мна дизги́н'у* [MS,t,36]; **4.** 'успее да се приготви и да замине' ~ *та́м сӑ разбрӑ́каха Ѓерма́ни и Булга́ри и сӑ апукли́са нузи́ м'ӑ́сту, ја́с прифта́сах, си до́ј̣дух туќа́* [MSt,2].

приходи pf 'си замина' ~ *изважда остро ножче и отсече от нога-та му кабата месо, гу дава на карталите, гу изјават, да така пак гу земаха карталите, ошти две дена и две ноќа л'атаха и гу извадиха на горна бела земја, гу оставиха да приходи* [V,PM,222].

прихрани pf **1.**'даде доволно храна, нахрани' ~ *после ручокот тресновваши трохите от софрата на морету; да јуде си научиха три малки риби, дохождаха тамо. Еден ден му вел'ат на чобано: "е баштју, до сега ниа бехме загубени, туку ти што на стори туз добро, на прихрани, си нарастохми"* [V,PM,169]; ~ *го пристретна сос много чест. И фатил царјут да му праи поклони до земјата, вел'ајке на чобано: "сполај тебе, господине, што си прихранил мојте деца"* [V,PM,169]; и: **2. приранӑ (сӑ)** 'ги задоволи потребите од храна, се прехрани' ~ *ранá дӑ сӑ приранӑ нӑ целá̆ гудинӑ и некуа лира пари* [ME(P),87].

прихрипне pf 'скокне преку нешто' ~ *като поминало л'атото, тој пак навăрвил с чаплоците и, кога прибăркали пак нăзи рјакӑ станали л'уде. На врăштането тој нихтјал да ја прибăрка, ами терал мјасто тјасно да најде, за да можјă да ја прихрипне* [V,PM,286].

прича̣ф (и: **приччуф**) adj 'тој што се закача, што прави расправии' ~ *не́ сӑ вăрше рăбо́та ус-при́чуф чувéк, дéк д-о́де са́мо ка́вги пра́ве* [ПГ(Гăр)]; ~ *ус-те́п ни́куј нӑ-мо́ш дă-живéе, но́го при́чув чувéк-си* [ПК,2(88)].

причесте pf 'верски ритуал, христијански, кога свештеникот на верниците им дава лажиче вино (пропратено со молитва)' ~ *му-вéле: "Ифéнди, ту́ка и́ма идну-кӑ́урин за́твур, у́тре ќи-сӑ-бéсе. На́шта вéра, знáјш, му-вéле, кристијáнцка, трéба ја́с дă-гу-причéстăм, му-вéле, пра́ф чо́икут д-у́мре* [ДК,135].

причику́ва* impf 'прифаќа, поздравува гости', ~ *и кажу́ваа ви́ки л'у́дите шо би́ле су не́гу, о́ти на Ла́зар му викна́ уф гро́бут, и гу крина́ на не́гу ут умре́ш. Зарди то́а и гу причикува́ле на не́гу л'у́дито, оти му слуша́ле ва́а чу́дба о́н шо чини́* [MV(K),288]; ~ *шо му вéл'е Ма́рку на Јанкула: ["трии блазé ти, бра́то, су нивéста[су шен, бра́то, госте причику́ва"* [ME(P),95]; ~ *на то́а врéми, ка си и́диши Исус емéн да флéзи на идно́ сéло, гу причикува́ле дéсет ми́на кéл'ови, шо стуја́ле у-далéко. Да му вика́ле, ем вел'а́ле: Исус Пувéлин, и пуми́луј на́с* [MV-(K),279]; ~ *ка си лафиле, напкум најгулемата мома рекла: "Мале! Да ма земе царут на син мо жена, ки му пустел'ум и ублечум арно удате". Втората рекла: "Мен, да ми земе царут на син-мо, арно ки гу причекувум, ки гу дучекувум"* [V,P-M,267]; в.: **прӑче́кӑве**.

причикува́јне n 'моментот кога се дочекува гостин' ~ *на причикува́јне [коа а причику́ват нивéстта* [ME(P),-100].

причи́на f 'поради што некоја работа се случува' ~ *и такá гу туриха и нéгу нéтри при жената, ама у мрăчова: еди́н дрýг да си не глéдат. И таја причи́на га прáват Турците, за да си не глéдат, та сетни тихúсова са л'ýбјат, та он, што дáва пари, така останýва* [V,PM,11]; ~ *"сто ил'áди, сто ил'áди, јáс, рăчéл, ќо:-зúмум то:-дéте". – "Зăшó о-сáкиш дă-ти-рăбóте?" – "Нă-чéдо мéсто, рăчéл, јáс ќо:-зúмум. Нéмум, рăчéл, јáс дéца, ки-со-глéдум кути-тú шо-си-гу-гл'ăдáл, а шо-вé: причи́нта, вúке, јáс незнáм"* [ПД,144].

причистýве* impf 'прегледува, прави нешто да биде чисто' ~ *Нáчи* (значи), *на-упáснуста óјмă. Пá óни, па, клăдéли мăртва сráжа нáприт, едéн тýка – дрýјќ тáм, óдăт гу-причистýвăт мéстту. Пá, плус тó, па идин-кýче лéву-дéсну шéтка усни́х* [БМ(В),192] – во контекстот имаме очигледен пример за нарушена конгруенција: атрибутот во машки, именката од среден род: **идин-кýче**.

причуди (са) pf 'се изненади, се замисли' ~ *цáрјут отиде на терзиата, му каза; терзиата са почуди и на млого гајле влезе за тоа. Тогас му вели тос гнуснојут калфа: "што мајсторе, гајле имаш? дурде сам јазе". И мајсторот му са причуди, кога и видел, хем и чул така от един калфа* [V,PM,223]; ~ *толку са и причулу това халвацичe на гиздавината му, дури и цáрјут са причуди и мерак чини да иди да гу види* [V,PM,57].

причудин* adj 'необичен, чуден' ~ *едно време един катарциа, кату отиваши на гората да бери дăрва, на пăтјут најде една желка млогу причудна, га зема, га товари аф едноту муле, га докара на дома му. Как га кладе аф удајата, от желката сетни излезе една мома* [V,PM,78] – проширена употреба на предлогот **аф** (= 'во'), наместо 'на': **најде една желка ... га товари аф едноту муле**.

прич'ýi̯ (сă)* pf **1.** 'се разнесе глас, се слушна' ~ *така сетне виде паравиди, цáрјут викна го халвацијченто, му ја даде момата му, му стореха голема сватба. Са причју на сичка земја, ча цáрјут момата му ја даде на халвациа* [V,PM,200]; ~ *идúн друк трăгна ут ибандá да пój у тóс зингúнину; сă прич'ý, ч'ă млóгу зингúнин-ји* [MS,t,46]; ~ *и кату ја виде мајка ú, млого са зарадува, хем плакаха и двата: от момините очи безер рониши, от устата ú маргарит са нижиши. Това са причу дур на цáрјут* [V,PM,219]; ~ *са причý на сúчката околúа тáмо, ча и дошéл еди́н трагóвец млóгу богáт* [V,PM,15]; ~ *така кату са врeвиши таја болка, от реч на реч отиде, са причу дур на цáрјут. Тогас цáрјут турил тел'али да викат по секој село и по секој грат: кој да знаи таја болка, от дека испаднала, млого мижде има от цáрјут* [V,PM,194]; ~ *понéже са причýло товá до крáј земја, ча тáја жéна е нај-гúздава, еди́н цар сáкаши да га ви́ди* [V,PM,12]; **2.** 'стане познат' ~ *и кату влезé тój, и бúл млóгу сáрп и фатúл млóгу харамúи, са и причýл на сúчката зéмја вéки* [V,PM,27]; ~ *толку са и причулу това халвацичe на гиздавината му, дури и цáрјут са причуди и мерак чини да иди да гу види* [V,PM,57]; ~ *и кога гу*

извадиха вунка, и бил един личин јунак над јунаците. Зема стрелата и заедноч гу растури калканот. Тогас са причул на сичката земја сос имја калкандилиа [V,PM,102]; **3.** 'се претстави (во позитивна смисла)' ~ *самовúлата сегá, за да са причýи на цáрјут, отúде ú му вéли: "цáрју, ти са мóл'а да ми дáдиш вáшто кúло да мéрими алтăните, што земáхми от лозјáта хák сóс мój брáт Панóл". И цáрјут са почýди, от дéка тóлку áлтăни фати* [V,PM,140].

причуен* adj **1.** 'познат' ~ *6 ниделја без гјинлјук, а дома нека му гина на љујта работта... ва е причуената турцка ангарија* [ME-(P),73]; и: **2. причујејн*** 'авторитетен' ~ *три минă имăт дел уф негу: Бáа-бej, Сали-бej и Саул... – причујејнут банкарин и бугаташ* [ME(P),84]; [ME(P),175]; ~ *тјанака седнала, писала едно писмо на татка ú така: "тате мој, царју, три керки си имал, трите причуени по сичката земја: двете от умот да ги извадиш"* [V,PM,63] – фразата: **от умот да ги извадиш** (се однесува на нешто многу убаво) од други говори ми е позната како: **от умот да не ги извадиш** (што е и пологично).

пришие pf 'прикачи нешто едно на друго, со шиење, со конец'; сп.: — на капата на новороденчето ќе му *пришијат: крст* (метален или од дрво), *заманска сребрена* пара и парченце од *близнак трн – чалија* (тоа се две гранчиња наспоредно сраснати); крстот се става да биде здраво и Бог да го чува, сребрена пара да биде чисто како сребро, црвениот конец со кој е пришиена парата за капата значи да биде богато, а близнакот трн – *да не гу урочат лоши очи.* Неопходно е на секоја детска капичка да се *пришијат* сите овие работи, а освен тоа, некои ќе обесат на капата и *амајлија* што ќе ја добијат од оцата (или дервишот) (= суеверие) [ТГ,107].

прле impf 'подгорува нешто што има влакна' – свадбата почнува уште во понеделник кога доаѓаат *пусестримите* да *замесат* тесто за 4 леба (*кулаци*), еден за попот, еден за кумот и два за невестата; потоа настанува веселба, некои од присутните ќе истрчаат надвор и секоја ќе донесе по *еден куџак* (= загреб) *ражиница* (слама) и ќе почнат да ја палат сламата таму каде што ќе стигнат, поправо таму каде што некои од *пусестримите* веќе исчистиле, исто така една на друга си ставаат под фустанот од запалената слама божем да ја *прле,* потоа си ги мачкат рацете со црнилото од изгорената слама и си ги црнат лицата, особено тоа ú го прават (ја *прлат* и ја *црнат)* свекрвата; додека трае ова *прлејне* во куќата не смее да има ниту едно машко лице [ТГ,159].

прúш'ка f 'мало воспалено брумче, обично на кажата на усните'; кај Малецки (од Солунско): 'отечено место на кожата' [MS,s,89].

прийтéл'сву n 'кога некои имаат добри и срдечни односи' ~ *и кă-дуjдé блúзу гóрнăта зéмна... сă-свăл'ýва. "Сé јáс ќи-си óдăм, спулáj-ти нóгу, дă-сă-нájме пák кáу-прийтéли, кă-ќи-дóе рéт, пák зă-су-тéбе дă-úмме прийтéл'сву"...*

прийтéл'цки adv 'нешто што има особини на пријателство' ~ *субráле пák прийтéл'цки идну-тувáр дăрва, гу-тувáрвăт мăгáрто и си грéде дóма дéтто. – "А бре, сúнко, мájкă-му гу причéка, а бре, сúнко, шó стóри ти тóлку дéна? Јáс ém тă-прижáл'а"* [ДК,149].

про́ба* pf 1. 'изврши проверка' ~ *му-ве́ле же́нта: "Мӑжу, слу́шај ва́ка: та́ са́ка д-ă-на́јдиш ти́. Јас ќи-ти да́м слубо́да – о́ди; во́ пе́сукут, му-ве́ле, ва́ пукрắј ре́ка се́де. Пу-пе́сукут ќ-о́диш... Ва́ кӑрпӑта цӑрна – нӑве́чер ќ-о- диш". И то́а му-ве́ле: "Ќ-о́дӑм нӑде́јна, же́но дӑ про́бӑм, дӑ-ви́јме иднӑш"* [ДК,134]; **2.** – **(са)** 'се обиде' ~ *ѓу́птино наме́сто ка́ман искара́л едно́ па́рче си́рне и гу-стиснал. И уд-не́го и́стина пртиче́ла во́да. И зме́о земал еди́н ка́ман, гу-стиснал, то́а са-направи́л пра́х, а́ма во́да не́-пртиче́ла. Зме́о са-зачуди́л и каже́л да-са-про́бат и уф-дру́го не́што* [ВГ-(Мир),272].

про̣бо́де* pf 'со притисок (или удар) внесе остар предмет пр. нож, во телото на човек или на нешто друго' ~ *на-ме́стото де́ка шо́ ќе-спија́л о́н, направи́л о̣т-сно́п ӑржа́н'е чуве́к и о̣д-една́ ле́јка гла́ва и оти́-шал го́ре на-та̣ва́но да̣-спи́а. На-сре́т но́ќ зме́о ста̣на́л и ус-но́жо не́колку па́ти гу-про̣бо̣ди́л* [ВГ-(Мир),272].

Прова́лен Ка́мен top. 'место со карпи' (*провален* = продупчен; в. **провали**) [ЈИ,Ми...,178].

провали pf 'отвори дупка на некој предмет' ~ *тој тога ги ударил по главит'а с тоӑгӑтӑ, и завчас сӑ фӑрлили в ӑзӑрото, та, от много боликӑ как хрипкали по ӑзӑрото, провалили го, и тиӑ услакнали, пак ӑзӑрото истакӑло прӑз дупкӑтӑ и прӑз срӑд градо* [V,PM,291]; ~ *му вели: "а бре ахмаци хем будали, хич клавам јазе на калпакот ми пари?" Отговориха другите: "ами братко, кату сми слепи, дека да ги клава-ми?" Пак тој им вели:"јазе, братќа мои, ету провалих кривакот ми, гу сторех сос дламбока дупка, та тука нетри ги клавам алтуните"* [V,P-M,189]; ~ *еден ден кату излезоха на едно поли сос млогу бегови да играјат џиритите... една стара си-ромашка жена промина прет негу и носила стомна сос вода аф рамото и́. И тојнака, кату фӑрли џиритут, га провали стомната* [V,P-M,71] – употреба на предлогот **аф** (< **въ**) кога укажува дека нешто се наоѓа одозгора врз нешто, наместо предлогот 'на': **носила стомна... аф рамото и́** (м. 'врз (на) рамото'); и: **прува́ле** (пр. *сӑс сфр'ӑд'а̣лу*); ~ *сӑ-прува̣ли́ те́нџӑрто* [ПД(116)]; ~ *и з'е́ват двами́на ду́ш'а пуина́ фитифти́ра и ут крӑхч'а на крӑ-хч'а прува́л'ат ро́пки* [MS,t,3]; ~ *нив'ӑстата му вили́: "аман, мӑнџ'у, шо́ за сто́риш', за прува́лиш' бӑнч'фата"* [MS,s91]; ~ *ку́что ко́пе тимел'о кулку ма́что дӑ-вле́зе, дӑ-ви́де ко́ј и́ма у-та́а зграда. Пруваліло ку́что тимел'о удӑ-сӑт, ма́что флеве уф-нӑтре, фливајќи то́о ма́что уф-нӑтре гле́де там адни глухци, адни ми́ше сва́дба пра́ват* [ПК2(264)]; **2.** – **(сӑ)** ~ *са́ке нӑ-то́о цре́по дӑ-му-сӑ-прува́ле не́ка: ду́пка, ич не́ исте́чуве во́ота, зӑто́о чимре́е мискимбре́то* [ПК,2(89)]; ~ *сӑ-прувӑли́ те́нџӑрто, те́че, са́ке ма́лко кӑла́ј дӑ-гу-кӑлӑјду́-сат. Оште сӑ-кӑжу́ве: мо:-прувӑли́ гла́вӑта. Е ка́к гу удри́х, мо:-прувӑли́х гла́вӑта* [ПК,2(240)]; 'се направи дупче на кората од брунка, односно на чир од каде што ќе истече гнојта' ~ *смичо́к сӑ-ви́ке кӑту бру́нкичка нӑ-о́кто, чи́рче, кӑту бра́дувичка, дуде́к сӑ-прува́ле ќи-тӑ-бо́ле, по́сле...* [ПК,2(240)].

провејуве impf – кога се вари **пикмезут,** домаќинката **гу провејуве,** со лажица го вади горниот слој, и истура во вид на капки на земјата, доколку капката не се расплинува,

туку останува цела, тоа е знак дека **пикмезут** е сварен [ТГ,356].

проглед m 'кога нешто се восприема преку очите' – изр.: **прогледот му си земá** (= кога некој ќе се "избезуми" од погледот на нешто многу важно, односно убаво) ~ *тогáј харамиата му земá кривáкот и побегна оттáму, та га занéсе у домá му. Кога гу отворú кривáкот, што да ви́ди? Прóглендут му са земá на харамúата от жилти алтуни* [V,PM,189] ~ *излела девојката, да помети рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, да напујат бăрза кон'а, и видела сеизиту на девојката. Шјаштисали, штото прогледот му си земá;* ~ *кату отвореха удајата, видоха, една мома имало зографисано тамо, штото на земјата таквас да нема втора. Кату ја виде царјувото дете, падна тамо кату умрјант, проглендот* [V,PM,232] (Ст. Романски си поставил прашање дали *проглендот* значи 'проклетиот' (?) [V,PM,558]; сепак мислиме дека се работи за превид, т.е. дека реченицата не е завршена, а би требало да гласи: *прогледот му си земá,* како што е во претходните контексти, но тој веројатно немал увид во тоа).

прогледни* pf 'управи поглед' ~ *прогледнá на гори кадé дăрвоту и, когá видé хáрно, дăрвоту е бúло ... пăлно сос драгоцени и млогу скăпи кáмини* [V,PM,7]; и: **прогленда** ~ *дек си чудиха, и дошел един лекарин, го виде и му рече на царјут: "да има от пиле млеко да го намажете, ке прогленда". Тогај двете зентјуви кинисаха да хождат да брăкат от пиле млеко* [V,PM,160].

продаде́ pf в. **прудáва** (= даде нешто во противвредност за пари) ~ *порача на жената му, неговата пушка да га не продаде́ на друг авџиа* [V,PM,-40] – во текстот одново имаме интересен ред на зборовите: глаголот и кратката зам. форма се разделени со негацијата: **неговата пушка да га не продаде́;** ~ *влева нетри жената му, си заклушта нетри, са искри. Га дојде арапинот отвăнка, што да види: ниту алтуни има, ниту от жените му подна има, сал сандукот стои тамо. Гу здигнова сандукот отаму, ... гу занесе на Солун да гу продаде* [V,PM,235]; ~ *дéсет корáби, ги напăлнú стóка, му дадé и едúн прăв гимицúа и гу прати да гу продадé оновá имáни и да си вăрни nasám* [V,PM,13]; ~ *такá га извадúха кăштата на тел'ál да га продадáт. Тел'álот вúкаши по чаршúата, светóт артирúсоваха* [V,PM,18]; ~ *татковото му имáни около две-три годúна гу продадé, гу изjáди сос побрáтимиту му и сос посестримкúте: тој останá кату прóсик гол* [V,PM,7]; и: прудад'é* ~ *му вилú ... : "т'éс ш'ту за дójат, ни прáви да сă пикája у инó ш'иш'é да за му гу прудад'éми л'ăк на т'ăх"* [MS,t,36]; ~ *и ч'ákами с'étн'ạ туџ'árин (émборус) за да дój да гу укýпи и ни да гу прудад'éми* [MS,t,5]; ~ *магáр'ạту да гу закáраш' на пазáр'у да гу прудад'éми* [MS,t,55]; ~ *ни имáш'и л'áп за да ги схрáни тајфáта, си ја прудáди кăш'тата на н'éгу и т'á си стóри инá кулúва* [MS,t,48]; ~ *фтáса пампóр'ут другајут д'éн' у Амéрика, прудáдуха сул'та* [MS,t,86]; ~ *Бужано, моме, Бужано,[Бог да jубиje татку ти![што си прудаде чифликут,[двеста погуна ливади,[триста погуна угаре* [ТГ,92]; ~*"чунки си ашик за мене,[дил имиш мирак пу мене,[камо ти*

којна сус тебе!?" – "јас имах којна сус мене,[си гу прудадех за тебе![дур да са најдум сус тебе [ТГ,328]; односно: продај ~ *Танка Арнаутка излизе на пазарот, тури един тел'ал и викаха, и така не испадна никој луд да продај керка за многу пари* [МС(В),93].

продвикне pf 'извика силно' – според легендата *Св. Трипун* кога го режел лозјето слушнал женски глас како пее и *са продвикнал: ох, ох, ох!* Потоа режејќи го лозјето со срп, од невнимание си го пресекол носот. Народот верува дека Господ го казнил затоа што се *продвикнал* на својата сестра мислејќи дека е туѓа жена [ТГ,29]; сп. сеќавања за **русалиите** — кога **русалиите** ќе стигнат во некое село, ќе се пријават кај кнезот, попот и питропот и ќе замолат да им биде овозможено да играат во селото. Додека се кај црквата, попот ќе ги благослови а тие редум ќе излезат низ црковната порта и пред портата ќе одиграат 2-3 *русалиски* ора – пред да почнат да играат водачот на групата малу ќе потрча, и сите други по него, и откако ќе ги вкрстат ножевите и ќе ги удрат малку да свекнат, ќе *се продвикнат: "Охохохохо!!"* Потоа почнува играта [ТГ,224]; ~ *му паднала на Јуванче дури тешка дремка;[што си веле ем гуворе Попово Јуванче:["Ванѓелино, Ванѓелино моја прво л'убо,[да ми викниш една песна, Ванѓелино мори,[малце речувита џанум ного гласувита;[белким дремка, Ванѓелино, ки размине, мори".[Ванѓелина атрџијка, атр не скршуве,[си извика она, грејна, една лепа песна,[се продвикна, Ванѓелино, Попово Јуванче* [ТГ,40] – во контекстот го среќаваме лексичкиот архаизам **леп** 'убав', познат нашироко во јужните егејски говори, особено во југозападните, сп. во Костурско: **лепа чупа** (= убава девојка); и: в. **прувикне.**

прóедрус m 'одговорен, тој што има власт' ~ *вúкна с'élуту да гу пш'ифúсат и да гу звáдат прóедрус на крáтусут* [MS,t,86].

проз prаер 'укажува на премин низ некаде' (в. **прис)** ~ *и хи рéче: "Л'убе, мáлка мóме, мóе веселíу, на скýта ти мáлку шта задрéмам, та да глéдаш прос* (sic!) *злáтна пенжјýра, аку да вúдиш от нáзи бáрчúна да са подадé н'áква мáгла, и на чéса да ма рýкаш* [V,PM,260]; ~ *и о(т) три дни сéтнé са éви адин чјол'ак на окнотó и рýкна: "Побрáтимје нá ти за захмéте и за мл'акуто, штóто ма хрáнешје!" И фáрли прóс* (sic!) *окнóто аднá зашúена тóрба и штéше сабри кáштата, катó фáрлú тóрбáта* [V,PM,261] – формата **проз** м. 'през, низ' е позната не само во јужните туку и во други говори, но тоа не му било познато на редакторот на Зборникот и затоа запишал: *прóс* (sic!).

прозорец* m 'отвор на ѕидот за да влегува светлост', в. **пенџере** ~ *одеки по конецут, утишла на колибата кáде момата. Момата затворила вратта. Самовилта ú рекла: "Пушти си прáстот низ прозорецут!" Момата си гу пуштила. Самовилта и клаве един прáстен и умире момата* [V,PM,269]; ~ *и дéтто зă-еднá нáдéл'а врéме, о-искáрувăт ут-кóжта: сă-истинчúла та-кóжа уткýчишкăта пéпăл. И излéве нăпрăзóрăцо, пумúнувăт нéкуј дéца, им-вéле: "Слушáјте дéца, удéјте дăму-кáжте нă-цáро: дóктуро гу изл'ăкувáл дéтто"* [ПД,149].

прǫзóрче n, dem., в. прозорец ~ *му вéле пéтјут* (погрешно пишува: 'нàпéтјут'): *"Јáс мóжăм дà-нàпрáвăм една палáта кáква сáкăм, сутóлкăву прǫзóрче, су-тóлкăва дýпка"* [БМ(В),195]; ~ *вúкà: "Прéку ѫáмчитǫ, вúка, прéку прǫзóрчитǫ влéзе, вúка, едúн гăлàп и-ми-сéднà нà-рáмǫтǫ, пǫпрáвǫ нàдéснǫтǫ рáмǫ дáже, вúка, и-ác, óп! дà-гǫ-фáтà и-óн си-лéтнà, искǫчи ǫд-прǫзóрецо"* [ЛС(К)111] – веќе истакнавме дека гл. **искочи** 'излезе' го немаме сретнато во материјалите што ги користиме; ~ *ка-са-разбудúл пýле – жéна нéма. Са-пуштúл пу-зéмја дà-лóва, дàпáла. Нéма. Пу-нéго дé-бре, дé-бре, пре крáја и-фтáса и тáм ќиј-пупрéче. И тóгăш му-вéле: "А јде, ти прáви-а палáтта су-аднатóлкăва прузóрче"* [БМ(В),196] – очигледен пример дека категоријата род во долновардарските говори е сериозно засегнат: **су-аднатóлкăва прузóрче.**

прóјде pf 'замине, отиде' ~ *Стójна бăли крáј Вàрдáре,[Вáрдàр дójде, прójде,] јǫдзé Стójнà нàдóлу,[нàдóлу кăндắ р'ăкàтà,[чǫбáн пáсе стáдǫтǫ,[тéшкǫ стáдǫ белúцкǫ,[Стójнà му велú-гǫóри:[– "Јój Чǫбáнче, хајвáнче?[Извàди мóмà óд бăл Вáрдàр,[Јǫднéси ја у дǫмá ú"* [ПсС(З),75].

прóјма f 'пладне' ~ *на прójма за пýсна óлувéту да пладн'áт* [MS,-t,65].

прокефалџиа m 'во свадбениот церемонијал учествуваат две деца кои што најавуваат дека ќе се оди по невеста; нив невестата ги дарува со перници (оттаму и називот)' ~ *така отварјат удајата, влеват тиа двете деца. Нивјастата им бакнува ранците хем и дарува двете по една перница. Тиа двете деца са именуват прокефалџии* [V,PM,249]; Романски со право истакнува дека се работи за превид во именувањето: **прокефалџиа**, бидејќи називот е изведен од **проскефало** (= перница), па оттаму и заглавниот збор треба да гласи: **проскефалџиа.**

прóкиш m 'само од себе потквасено млеко, без да му се стави маја' [ПК,2(89)].

проклéт* adj 'кога некој е проколнат, кога е под клетва' ~ *дójранските мóми крéхто се-смéјат,[крéхто се-смéјат и на-Гóлаш дýмат: "Оj ти Гóлаш, Гóлаш, плáнино проклéта,[во тéбека Гóлаш трéва до-раменá,[трéва до раменá,[крăфје до-колéна* [ПК,2(89)]; ~ *проклéти нúа човéци, штоту крадáт или земýват чýз хák* [V,PM,28]; клетви: **коранут да ти е пруклет** (= да немаш среќа во семејството и во поколението) [ТГ,320]; **уу-у, пруклéто дă-си, кáк сă-зăвăрниш дóма, кá ќи-гувóриш змúј и гýштăре уд-ýстта дă-ти пáѓат** (= со овие зборови бабата го проколнала девојчето оти не ѝ дало вода да се напие).

проклăнан adj 'тој врз кого е фрлена клетва' – народот верува дека е **проклăнана** онаа куќа во која не влегуваат ластовички и преку која не летат штркови, оттаму и изреката: **"Куќа биз ластавички, куќа биз здраве"**, а ако дојдат нови ластовички, тие што не биле минатата година, се верува дека ќе им дојде нова среќа: *"Нови ластавички, нов касмет"* [ТГ,386]; в. **прикăлнат.**

прокопиа f 'среќа' ~ *царјут, как гу виде така пожален, фати да му вели: "ади, зетју, немој имаш гајле! Тинака не помниш, каков татку имаши, ама сос твојта прокопиа за три или четри години си добил сос кила алтăни"* [V,PM,51].

прóкóпса pf 1. 'успее (во нешто), се усреќи' ~ *тój ја гóни: "мáн' ми сă утýк! т'éс м'ą настúсаха да с'ă тój за м'ą прóкóпса!"* (иронично) [MS,t,37]; ~ *но тинака некоја богатска мома да не земиш, туку брат ти, што има една хизмикáрка, она да га земиш, ча она има кăсмет... ама за твој кăсмет аку купиш, да знаиш, ча нема да прокопсаш* [V,PM,85] – остатоците од падежниот систем кај заменките во овие говори не функционираат; сп. веќе споменатата употреба на номинатив **она** наместо формата за прав предмет 'неа': **има една хизмикáрка, она да га земиш** (м. 'неа да ја земиш'); ~ *ала татко и ја прибера, ја спанди, вел'ајке: "калек ки дójди на кавгата с мене и јаз да прокопсам"* [V,PM,159] – во иронија; и: **прикóпши:** ~ *господáро му вéли: "немój јáзăк чúниш на тúа дéца, л'у éла јáзе да ти дáм харчлăк за душáта ми, да гу пýшташ товá по-голéмото дéте нá голéмите сколúи, да прикóпши"* [V,PM,149]; **2.** 'одгледа, исчува' ~ *чорбаџúата кату са вăрнаши от хаџилăкот, конáк чинú нá чобáнските кăшти, гу видé момчéту да е млóгу прокóпсану, ги пита на чобáните и му вéли: :"господáри, вáшо и товá дјáте?" И óни му вел'ám: "товá дјáте, хаџúа, нé и нáш, ... гу земáхми и нúја гу прокопсáхми"* [V,PM,146] – нерегуларност во родовите опозиции: **товá дјáте,...нé и нáш.**

прокопсан adj 'успешен, добар' ~ *за вилеетут пари на можиши да артиса да пусни и ниту можиши на вилеет да иди, кату другите мајстори. Жената му беши прокопсана и родила едно момче, гу нарасла и гу пушташи на скол'у-ту да са учи* [V,PM,86]; ~ *чорбаџúата ... гу видé момчéту да е млóгу прокóпсану, ги пита на чобáните и му вéли: "господáри, вáшо и товá дјáте?" И óни му вел'ám: "товá дјáте, хаџúа, нé и нáш"* [V,PM,146] – присуство на сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење наместо 'дека': **гу видé момчéту да е млóгу прокóпсану** – за ова поопширно во граматичкиот дел.

прокопсова* impf, в. **прóкóпса** ~ *един ден кату ходиши на нивата, излези кăсметјут му прет негу и му вели: "господине, што така са мăчиш напразно? Не гледаш ли, ча не прокопсоваш?" И тојна(ка) отговори: "што да чинам?" Пак кăсметјут му вели: "да идиш да земиш едно вреке и тука да дојдиш"* [V,PM,82-83].

прóлет f 'годишно време што доаѓа по зимата (од март до мај)' ~ *да ми дунéсиш два клáса жúту, и јáс да знájам, кóга е прóлет* [ME(P),94]; ~ *прăкăрáме тáа зúма тáм, вúкме: "Нă прóл'ăт ќи-с-јóдме, ќи-ш-јóдме, сă-стóпле, кáк дé-ј ќи-с-пудрéде". И тăкá, тăкá, устăнáме тáм* [ПК,2-(Мор–219)]; ~ *кăде-нáска двá-пăти и-стрúжăме. Пăрвăта вăлна а-вúкăме* **стáра вăлна**, *сéга прóл'ăтта шо-ки-сă-стрúжат, а втóрăта пă, éсăнта стрúжăна, та: ја-вúкăме* **јáрина** [ПД,157]; ~ *цúнка е пúле зúмăта шо вúке:* **цúн, цúн, цúн**. *Знám от дрýјсте ú вúкăт* **сúпка**. *Сúвичка-ј, а тýк úма бéл гердáн. Обично зúмăта* **цúн-цúн**, *а сéга нă прóл'ăтта* **цú-цú** [ПД,126]; ~ *тáа зúма ни-дăвáа јăдéне, нă-шлéн п-áдно кúло лéп ни-дáвше цáро уф-Сáфја ká бúме. Уф-аднá стáја шéс фăмúли сéдăхме. Нóго нăрóт. Тáм бaгáхчто, кут нéкуј цúгăне кáк сă. Ти ќи-сéдиш тáм нă-тó ќóше, јáс тáм, тó тáм. Шéс кăшти сме сидéли, шéс фăмúли. На-Питрóвдин нéли бигáме и дујдé*

пр́олит [ПК,2(Мор–219)].

пр́олитин* adj 'нешто што се однесува на пролет' ~ *И тǫгá рéкал óти: "Не-милýвам дǫ-живéам, нǫ-Гóспǫ, ќи-ми-нǫпрáјш птúца, не-милýвам живóт вéчи. Кáде-е брáт-ми, тáм и ác". И зǫтвá вúкǫ "т'ухх"* (име на птица), *знáчи пǫ-нáши: "т'ух" се-вúкǫ: "Штó нǫпрáјǫх". И зǫтвá вúкǫ* (птицата), *тój пр́олитнǫ вр'á-ми вúкǫ сáмǫ* [ЛС(К),116].

прǫмéн'ува (си) impf 'се дотерува', **в. примени (си)** [ЛС(К),94].

проминант* adj 'тој на кого му поминало времето' (во случајот за склучување брак) ~ *и на нос цар имаши до три дивојки харни. Едната, веки нај-гол'амата, проминанта и била, а средната и била токму на временто и, и најмалката и она дошла за армасувани* [V,PM,159].

промăсти pf 'измести нешто од едно на друго место' ~ *змиáта му сă примолила да идат зайдно в ăднă горă, от там да му набăрă јаковитă билкă и за сăвдă. Змиáтă набрăла билки и му дала, като му казала, чи ăднáтă ă за јакост, и кога ă носи, ќу можјă цалă планинă да тарколи и промăсти* [V,PM,289].

Пропаст top. 'дол' (Ловча, Драмско), сп. стсл. **пропасть**, според Иванов во говорот апелативот е исчезнат [ЈИ,Ми...,178].

пропрјант* adj 'стои допрен до нешто стабилно' ~ *и му вели лудојут на умовитојут: "јазе, брате, ја умух на мајка главата". Тогас умовитојут познал, ча ја попари тој мајка му. Станаха оттамо и двáта, отúдоха у дома. Га гленда умовитојут, што да види? Мајка му умрјанта на фтисот пропрјанта* [V,PM, 229].

прǫпýшти* pf 'изостави' ~ *трéти пăт óдат. А нǫ-нúф ни-се-сăн'ал, квá билú гǫ-дáли óште, тýкǫ прǫпýштах, нǫ-брáтó, нǫ-гǫл'áмјǫ и-нǫ-дрýгјǫ, трéта, четвăртǫ вéчар и-тǫкá нǫ-тáму* [ЛС(К),113].

прос(т)* adj **1.**'необразован, односно малку образован човек' ~ *пák господáро му вéли: "áми на кој скол'у ги пýшташ?" Бахчеванцúата му вéли: "ej ги ти, господáр мój, ги пýштам такá на прóсти учúтели да си наýчат мáлко"* [V,PM,149]; ~ *му вé-л'ат: "амáн брáте, ти са мóлими да ни кáжиш едúн лáф! Ету цáрјут сáка от нác да му нájдими каршилăкот: едúн човéк да рабóти по шејсéт пáри на дéн, вéтко бóрч да плáшта и кăштата да си глéда" А ргáтино му вéли: "не знáм јáзе нúшту, брáтќа мóи, јáзе сáм едúн прóст човéк"* [V,PM,118]; ~ *санким ти не знаиш! Сакиш сус нас, прости л'уѓе пеза да са бијиш* – така му одговарале селаните на Ст. Тановиќ кога собирал материјал (фолклорен, дијалектен) во Гевгелиско [ТГ,2]; **2.** 'неснаодлив' ~ *"Е, е, ми а ój, ác си-ј-нăлувúх уд-ѓóл'о. Тú си, рéкла, пó-јáк, ýтре ќ-óјме и тú ќи-нăлóвиш". И тóо, нéли лисúцта пóúтра а óн пó-прóс, óн зúме адна вăрчва, óна адна лéјкичка, ќи-флéзат ф-ѓóл'о, ќи-нăлóват рúби* [ПК,2(224)]; **3.** 'едноставен' ~ *глéде адúн гăрчки вујнúк стó нă-пăто. Нúй óјме зă-Гăрција, мúслиме óти пák е тýрцко, ќи-нéма грáјнца. "А, вúке, нúй уд-Гăрцте бéгиме, пá нă-Гăрцте ќ-óдиме". И дујдéме ду-нéго, зăпрéме. "Зăпрéјт кóл'те"; пé-чéс кóли тăкá, прóсти кóли, ус-двé тăркáла* [ПК, 2(220)]; 4. изр. **да не ти е просту мл'акуту** (= вид блага клетва) ~ *и пак отговóри стáрата на синá си, рéче му: "Чéдо, јас та сам бизáла*

и хра́нила, и ни штеш да ма ожéниш. И ако ни ма ожéниш да нé ти е прóсту мл'áкуту, што тá сам бизáла" [V,PM,264]; варијанта: **ни́ту да ни ти е прóсту** ~ *адна стáра мáјка млóго, што не мóжеше ни́ту да хóди, ни́ту да глéда ут стáрус. И рéче на синá си: "Си́нку, ни́ту да ни ти́ е прóсту, аку ни ма ожéниш"* [V,PM,262]; сп. **ус-прóсти рáци** 'се кажува за некој што не знае занает' ~ *вéле нă- стáрио: "Шó ки-ми-сă, вéле, ти: пăрú?, дáј, вéле, нéкуј динáр кóлко пу-пăто дă-нă-устáнум глáдăн, дă, дéка ки-мă-нóсе Гóспо, јáс тáм ки-живéм. Јáс, вéле, нéмум зăнáт, ки-печáл'ум ус-прóсти рăци и ки-зи́м цáрскăта мóма?"* [ПД,146].

прóс'ạк (и: **просик**) m 1.'човек што проси, што бара милостина' ~ *му вили́ на кш'énудóхину: "ш'тó ч'ув'ăк и тóс, ш'ту киманúса?" – "иди́н н'ăм прóс'ạк"* [MS,t,29]; ~ *един сувариа го и познал н'амојут, му вели на пашата: "ефендим, тос и н'амојут просик". Викнаха тамо просицкиот иснаф, ги питат просицету за н'амојут* [V,PM,178]; ~ *му вил'áт: "иди́н прóс'ạк и́ш'ти, да т'ạ ви́ди, л'áк да ти дад'é"* [MSt,24]; ~ *пóситн'ạ пруминá и иди́н прóс'ạк ... т'á му вили́: "ми ги ни дáваш' тфójт'ạ рýби и на м'éн'ạ"* [MS,t,23] – посебност во редот на зборовите: заменските форми и глаголот се одделени со негацијата: **вили́: "ми ги ни дáваш' тфójт'ạ рýби"**; ~ *утúва иди́н д'ăду на гул'ámајут брáт прóсјак* [MS,t,80]; ~ *хóж'да д'ăдуту на мáлкајут брáт на пóртата прóсјак* [MS,t,80]; ~ *"за ш'étати пу сукáциту, катý прóсјац'éту ут кăш'та на кăш'та!"* [MS,t,84]; ~ *татковото му имáни около две-три годúна гу продадé, гу изјáди сос побрáтимиту му и сос посестримкúте; тој останá кату прóсик гол* [V,PM,7]; **2.** изр.: **сă-вóдат куту прóхци (= постојано се заедно)** ~ *сă-зăвудéли куту прóхци, já ти-ј úдат, умрéла сум зă-нúхка* **[ПК2(196)]; куту прóсик за стáп: а.** 'кога некој по секоја цена сака да зачува нешто' ~ *ká céj фатúл, алúс прóсик зă-стáп;* **б.** 'настојување да се задржи нечија наклоност, обично на посилниот' [ПК,2-(169)]; клетва: **просјаци да водиш,** односно: **просјаци да раниш (=** семејството да ти се состои од просјаци) **[ТГ,319]**.

Прос'ачен top. 'поголемо село во околината на Драма', сп. *просек* 'пресечено место', стсл. **просѣкъ** [ЈИ,Ми...,179].

прóс'ạцки* adj 'нешто што упатува на просјак, просјачки' ~ *сă убл'ákува т'á у прóс'ạцкит'ạ рýби и трăгна пу пăнт' да úди* [MS-t,23]; ~ *усăмна хýвав'ạ, стáна мумáта ут кампúната, ш'ту бúш'и сăс прóс'ạцкит'ạ рýби* [MSt,24]; ~ *един сувариа го и познал н'амојут, му вели на пашата: "ефендим, тос и н'амојут просик". Викнаха тамо просицкиот иснаф, ги питат просицету за н'амојут* [V,PM,178].

прóсе (и: **проси**) impf 1.'кога некој моли на улица да му дадат милостиња (обично **со испружена рака**)' [ПД(Фур)]; ~ *Как ричé вúи лáфови, и пл'ујнá дóло, и правú кáл ут пл'ýнката, да му а липú кáлот уф óчите на слéп'от. Да му ричé на нéго: Оди си, мúј си. Кумшúити нéгови, и дрýзи шо гу знáја пóскоро óти бéши слéп, вéлеа: Нé и вóа шо сéдиши да прóсиши?* [MV(K),258]; ~ *по дно времја имало еден просек, ката ден по чаршиата сос лирата*

му свириши и просиши [V,PM,**196**]; *~ и ѓávуло óде нạ-чéшмăта, сéлцки чéшми нéли úма. Бáбăта óде дạ-с-нăпú: вóда уд-чéшмăта, ус-пăлăн прăгáч лéп – кумáте. И-вéле: "Е, дă-тă-фýкне, ój ти прóси кумáте, а já твójо мăш двé лúри ми-дăдé, скрijáл-ej ут-тéбе"* [ПД(144)]; *~ сетни тја што да прави? Фатила да проси от порта на порта, и така отиде на царјувата порта и стојала вазиден. Тамо ја виде царицата таквас мундра, што стојаши в портите* [V,PM,**209**]; *~ и тојнака, кату чу така, стана оно час и фатил от селу на селу да проси и просејке-просејке отиде на вилеетут* [V,PM,**87**]; **2.** 'се моли на Бога' *~ и такá Гóспот го милýваши, и когá да прóсиши нéшто от Бóга, му дáваши* [V,PM,**16**]; **3.** 'бара' *~ по дно време един цар имал стребрјан тас; л'у да го лизноваши тасот, што да и просил от негу, му и доневал. Така на голем ихтибар гу имал тасот* [V,PM,**236**]; *~ она му каза: "ходи на морету! тамо е моја мајка. Да викниш три патја Богородица, а от морето ште излези еден цăрăн арапин с едено му дудак (усна) на морету, едено у на небето; а от него да просиш 40 јајца с по еден зајк нетре"* [V,PM,**243**]; **4.** 'стројува, уговара свршувачка' *~ имал дете за женидба, и пуснал просинити ... те, кату отидоха, да ја просат, и кату видоха таквии чудби от момата, забравиха бил'ам хич да кажат* [V,PM,**219**]; *~ имáш'и идúн паш'á инá мóма хýбава; инó сирумáш'ку д'ăт'ạ ја и зал'ýб'ạл и утúди да ја прóси* [V,PM,18]; *~ за пусни јунакот просинити да му ја просат дивојката не само еднош, туку млого пăти. И веки от млого просини за мо ја дадат, зашто една дивојка, ако ја не просат млого и заеднош да ја дадат, онаја дивојка нема ихтибар* [V,PM,245]. Сп. уште: *~ му вилú цáрувáта мóма пák: "с'ă јáз за пýснам прусинáри, да т'ạ прóс'ам; ти да ни кандúсаш'"* [MSt,28]; *~ пујнó вр'ăм'ạ имáш'и идúн паш'á инá мóма хýбава; инó сирумáш'ку д'ăт'ạ ја и зал'ýб'ạл и утúди да ја прóси* [MS,t,54].

просештими adv 'просејќи', в. **просе (проси)** *~ рекле: "Ад да са чиниме просјаци, просештими са по куките, ки а најдиме!" Просештими са отишле на царувата куќа. Па на сестра им ú са добило дете* [V,PM,270].

просин adj 'нешто што се однесува на **просо**' *~ тоги Април му риче: "Ки ти чинум един дослук, ке ти дадум едно ново семе от жито да го сеиш, да да чиниш ного жито". Му даде просино семе; ка го сеа офчарут, са чини едно просо за памет* [V,PM,294].

просини n 'чинот кога кај девојката е дојден стројник со порака од родителите на младичот младите да се свршат' *~ как за си л'убјат јунак и девојка, за пусни јунакот просинити да му ја просат девојката не само еднош, туку млого пăти. И веки от млого просини за мо ја дадат* [V,PM,245].

прóсинка f 'жена што проси', в. **прóс'ạк** [MS,s,90].

просинити pl (в.: **прусинарин** m)* 'стројници, тие што уговараат свршувачка' *~ имал дете за женидба, и пуснал просинити ... те, кату отидоха, да ја просат, и кату видоха таквии чудби от момата, забравиха бил'ам хич да кажат* [V,PM,219]; *~ как*

за си л'убјат јунак и дивојка, за пусни јунакот просинити да му ја просат дивојката не само еднош, туку млого пăти. И веки от млого просини за мо ја дадат [V,PM,245]; ~ *немаши веки рахат од просинити (стројници), кладе тил'ал по сичката му земја да вика да си собрат сичките јунаци, ча царјут чини една кал'а меѓу една вода: кој јунак ке скокни кал'ата, на негу ке да даде нај-гол'амата му керка* [V,PM,61] – предлогот **меѓу** се јавува во необична констелација: **една кал'а меѓу една вода,** веројатно поради аргументот дека водата (реката) има два брега.

прóск'éфал m 'мала, полнета постилка врз која си ја ставаме главата кога спиеме, перница' ~ *му дáдуха прóск'éфал да сéдни; му р'éч'и д'ăт'ạнту: "úмам вăлна на ганьóм!"* [MS,t,78]; и: **прускéфал** ~ *нóс бóлнију си з'é идúн кáмин', си клáј прускéфал на главáта; спáха нóс в'éч'ер тáм* [MSt,46]; ~ *стáнува ж'инáта-му, клáва идúн прускéфал дóл јургáн'у, гу пукрúва дур гóр'ạ* [MS,t,13].

проскомодúа* f 'дел од црквата, поточно од олтарот' ~ *и сăти л'ýди пáк сă мóлиа на Бóга нáдвор на саáтут на тимнјáн шо испáги. Ету му си кажá Ангелут крă нéгу Господúнцкут, шо стóиши уф дéсну уф валтáрут на проскомодúата. Да ка гу видé Профúтин Зааријн сă путрисé и сă уплашú* [MV(K),294]; ~ *му дујдé врéмито да флéзи уф-проскомодúата катý кáк имáл нáкри Бóга, на саáтут на проскомодúата, са угудú да тимња_ тúса, ка флéгạл на Господúново валтáр* [MV321].

прóсо n, bot. Panicum miliaceum 'земјоделска култура од родот на житарите, има округли мали зрна' ~ *Дéтто аднó врáпче стăнýве, литнýве, óде нă-цáро нă-пулúцта зăстáнуве, сă-стурýве адна кúтка, ама кúтка дă-нé а-фáтиш уфрăкта. Сă-стурýве адно прóсо. Утпрóсто сă-стурýве адна квáчка* [ПК,2(Ним–264); ~ *и дјáдотó му кáзал: "Да са вăрнеш, сúнко, да му потéраш пет кóн'а натовáрени: едúн сос пченúца товáрен, дрýк сос мéт и едúн сос прóсо, и едúн на тéбја, дрýгиа за невјáстата"* [V,PM,258]; ~ *един ден са субрале сите жита. И дудека са фал'аа сите заедно,... белото просо пак са тракалише на наќи на ваќи, и ка му са бактиса слушаќи, ... и им рече: "Мулчејте, мулчејте, ајнаци ценабетлер! Трабуве една гудина чувек да чека, па така да му дајте леб. Ка ки ва пуштат за леб да дунесте, една гудина трабуве да пумине па така да дојдите! Ама јас! – За 90 дена никнувум, израстувум и леб дунесувум". И чиницта и ичуменут и ржта, ка чујаа вија лакрдији, толко са устрамија, дури на среди пукнаа уд мăка"* [ТГ,343]; спроти празникот *Мартинци* има обичај домаќинката да земе и да стави во *ирамот* (волнена престилка) бело просо, не гледајќи колку ќе земе и со него *прасејве* (растура, фрла) околу куќата, зборувајќи: *"Кога душмајне воја просо ду зрно ки гу суберат, тоги и нашут касмет да гу праземат!"* [ТГ,16].

простéни* n 'прошка' ~ *рéкạл на нúх: Шо такá бéши писáно, и такá му бúло да сă мăчи Христос, и да ужúвéи ут умрéш на трúта дéна, и да си прикáжи на нéгувуто úми пукајáчката и простéнио за грéхови на сăто инсáн* [MV(K),335].

прости (и: **прусти**) pf **1.** 'кога ќе престане да се лути за некоја навреда, односно

да бара одмазда' ~ *ка́жи ми, ве́ле, си́ну ка́жи ми![ти но́гу гре́ува и́миш[бел'ќи ма́јка ќи ти-ј про́сте* [ME-(P)101]; ~ *му са поклони́ на мӑжо и́, да га про́сти зарди́ гну́сните лакарди́и* [V,PM,16]; ~ *чини еден поклон на владиката и му вели: "да ми простиш, владика мој, ету сега ти прикажувам за твоите карагроши"* [V,PM,40]; ~ *та́тку м'ạ има́ш'и пукална́нт, да би́х ста́нал магар'ạ, с'ӑ м'ạ прусти́ та́тку* [MS,t,55]; ~ *"да зна́ш', ч'ạ ти сӑ прусти́ха гр'ӑхуве́ту, да гл'е́даш' да ни сто́риш' дру́ги гр'ӑхуви!"* [MS,t,44]; ~ *с'ӑ јаз за т'ạ ку́п'ạ па́к ама́ т'ạ ни пу́ш'там в'е́јки и да т'ạ прусти́ та́тку-ти* [MS,t,55]; ~ *му пиша книга молена: "или кабаатот да ми простиш или глоба ки ни глобиш". Он му риче: "Ни кабаатот ти простам, ни глоба ти глобам"* [MC(B),93] – во контекстот имаме уште една потврда за употребата на перфективниот презент во овие говори: **ни кабаатот ти простам, ни глоба ти глобам (м. '... простувам')**; **2.** 'престане да бара да му се врати долгот' ~ *он не́ма дӑ-ти-ј вӑрне пари́те, зӑто́ по́ӑрно ти да-му-про́стиш бо́рџут...* [ПК(Гӑр)]; **3.** 'ослободи некого, дозволи да замине' ~ *пак онаја вели: "да везми мајка му девет мјахови мет благ, да турни по пантјут от дома му дур тука, можи тогас и ниа да му простиме да си пои"* [V,PM,228]; **4. – (сӑ)** 'се збогува, се поздрави' ~ *пусе́стримте ќа а но́сӑт во́нка да сӑ пруштáве. Пе́ạт: отдили се мо́ма,[уд ма́јка ут та́тко,[уд бра́тја ут се́стри,[и уд ро́д-рудни́на. Ќа а ка́чӑт на ко́јнут, ќа а иска́рạт ут се́лто нӑво́нка, ќи сӑ про́сте ус та́ткуто, ус ма́јкạта* [ИГ,117]; ~ *и то́ј оти́де, са прости сос си́чките гражда́ни и така́ кини́са да и́ди на господа́ро му* [V,PM,22]; ~ *кату свӑрши татко му порӑката, са прости сос сичките приатели и со́с домашните си, придаде́ си душата на Бога* [V,PM,7]; ~ *тога́с тој стана пра́в, са поклони́ на господа́ро му и са прости сос не́гу* [V,PM,15]; ~ *и кога́ излезе́ от гими́ата, мло́гу си нажали́ гимџи́ата за негу, си прости́ха два́та* [V,PM,23]; ~ *џифаирџи́ата и́маши еди́н ха́рин таибие́т: л'у кога́ да ти́ваши на н'а́која трӑгови́а, ки си про́стиши сос тајфа́та му* [V,PM,26]; ~ *бела Јана ф-цркви леже,[ја цал'уват род руднина,[род руднина и кумшији,[ја цал'уват, се прустуват,[ред си чеке млади Стујан,[ред си чеке да-а цал'уве,[да цал'уве, да са просте,[не му даваат нејни браќа* [ТГ,202]; **5.** изр.: **Го́спут да гу про́сте** (= израз со кој се обраќаме кон Бога со молба да има милост кон умрениот) ~ *уф-цӑрквӑта шо пе́ат, сѐ зна́м. За̀ пиша́јне не́што – нӑ мо́жум. Го́спут да гу про́сте, ќи ре́чше: "ја́с не́ зна́м, ба́ӑпта а пита́јте, о́на сѐ зна́е"* [ИГ,119]; **за Бо́г дӑ про́сте** (= кога се врши некоја работа без пари) ~ *не́ма дӑ рӑбо́тум зӑ-Бо́г дӑ-про́сте* [ПК,2(165)], односно: **ко́лку за̀-Бо́г дӑ-про́сте** (= се кажува за нешто во многу мала количина) [ПК,2(170)]; **дӑ-про́јстте** (служи да се изрази извинување) ~ *ре́кӑл нӑ-же́нӑ-мо: "Же́но, тӑка́-ј тӑка́, а́д- но де́те сӑ-прудáве уф-едико́ј-си гра́т, ќ-о́м а́с ко-зи́м, нӑ-на́с тӑкво́ де́те ни-тре́бе дӑ-н-чи́сте, дӑ-про́јсте ну́жнико"* [ПК,2(Ним–271)]; ~ *гуна̀ја̀де́л и-тӑка́ сӑ-нӑбута́л кӑде-не́го*

дă-ви́де шо ин-пра́ве нă-кóјсте. Бáш тóгăј гу-зăсвирáл óн свирóло, а пóпо дă-прóстте, уддéл пу-нýжда и-пучнáл нă-гóл гăс дă-скóке [ПД,-162]; в. **пруш'тáва**.

прóстичка adj, f 'едноставна' ~ *и пóпо бáш тóгај: бáп áјн дикéл', гутéпе и удéре, тăкá. "Пупăдúо, излéз ти-нóсум кýрк, кýрк!" И пупăдú·та рáдусна, ú напрăвúли кýрк ут тóо вăлк. Прóстичка-ј, де* (се однесува на приказната) [ПК,2(225)].

простре* pf 'подаде, испружи (рака)' ~ *гу виде царјут гăлăбот, познал, ча има писмо, заедноч прострја рăката, гу фати гăлăбот* [V,PM,-63]; ~ *и заеднóч кáк проминá отдóл, простр'а рăкáта му, искинá едúн дал сóс дéсет јáбăлки и едúн дизгúн удрú на кóн'ут, побегнá* [V,PM,113]; ~ *на една страшна гора му беха изл'али едни харамие: сакаха да му земат парите. Кату прострјаха рăниците да го фатјат, на харамиите му беха сăхнали рăниците* [V,PM,180]; ~ *излезоха три змии, които беха братучети сос она змиа, и му вел'ат: "дај ни рăката ти тука!" И тојнака просрја рăката му на них, и му пл'унаха и му рекоха, да лижни пл'унката* [V,PM,81]; в. **прустúре**.

прóструм adv 'распослано' ~ *и тá вúке ки-сă-испúка сăта најс-вéјкте и ќи-си-извúе кужýрци и пуидná нидéл'а ќи-а-рăстрисýвиш вéјкта-бýбăта ки-си-ј-наклáвиш у-идна удáја на-прóструм, тúе пóлни кужýрци зă-милúна. Е, тăкá кужýрци ќи-си-ј-нăстáвиш тáмка у иднáта сóба* [БМ(Сар)201] – поради технички неможности билабијалното **л** во мегленскиот говор (пр. во adj. **пóлн**) не е одбележано.

прóстум adv 'исправено' ~ *Исус пак сă навидé дóло, да су прăстут си пúсаши на зéмнјата. Ка си чикáле вúки шо му пúтаа на нéгу, си застанá* (пишува 'растана' – евидентно печатна грешка) *прóстум, и ричé на нúх: Кój ут вáс нéма грéх, тóа нéка фăрли кáмин нáпри навръс нéа* [MV(K),316].

прóт m 'прв, одговорен' ~ *тукý кój ут вáс сáка да си чúни гулéм на вáс, ки бúди на вáс измичúа, и кój ут вáс сáка да си чúни прóт, ки бúди на сăти измикáр* [MV(K),-286]; ~ *и как заседнá, а викáл на дванáдесет, и вéли на нúх: Кój сáка да бúди прóт и пóгулéм, ки бúди ут сăти пóмалéчок, и на сăти измикáр. И си а зéл дéти, гу клáл уфстрéт на нúх, и му гушнáл* [MV(K),303] – проширена употреба на зам. форма за дативен предмет **му** во акузативни конструкции: **гу клáл уфстрéт на нúх и му гушнáл** (м. 'го гушнал'); (сп. **прóт-ипургó**, **прот-удрак**, **прот-умастур**).

прóтипургó* m 'одговорен на министерскиот совет' ~ *"ут н'éгу сăбéп – вилú – да калéсам прóтипургúту, дшикит'éту"* [MS,t,12].

протудрак m 'главен, прв ѓавол' ~ *тиа били неговите наречници. Му вел'ат: "синку, дека ке да идиш?" И тојнака им каза правина. Тогас тенака му рекоха: "ади иди, немој ти е страх! Кога протудраку ки спие, тинака да идиш от гн'аздата да открадиш гăлăбите и заедноч да побегниш!"* [V,PM,74]; ~ *ајде пак царјут му вели на Мајдона: "Мајдон, от тебика сакам да идиш, от протудраку кон'ут да ми гу докараш! Аку не, главата ти земувам!"* [V,PM,74].

протудраков adj, в. **протудрак** ~ *тенака му рекоха: "Кога протудраку*

ки спие, тинака да идиш от гн'аздата да открадиш гăлăбите и заедноч да побегниш!" Тојнака, кату чу така, праве отиде на протудраков конак, са скрил и, кога заспал, отиде Мајдон, открade гăлăбите фрет, без да познај никој от протудраков аскер [V,PM,74]; *~ кату чу така Мајдон, отиде на пазаришетету, купи свингер и отиде аф протудракувата тавлахана, му здигна на кон'ут ногите, му тури свингерут, гу вјахна* [V,PM,74].

прóтумáстур m 'голем мајстор' *~ пујнó врăмą имáш'и идúн мáстур, прóтумáстур б'ăш'и* [MS,t,18].

профтаса pf 'пристигна на време, кога треба' [BV,136].

прóцип' m 'мал отвор, процеп' (на sид, на дрво и сл.) [MS,s,89].

прочита pf 'со погледот и други центри (од мозокот) ја прими содржината од напишаното' *~ цáрјут кату прочита писмото, фати да плаче, ама колај немаши; туку заедноч прати двамина л'уди негови, които беха млогу јаки и марифетлии млогу* [V,PM,63]; и: **прочéте*** *~ тąпúąтą унéгǫ. Сéą, óди нą-кąпитąнǫ, вúкą: "Еве ти тąпúјąтą". –"Ами пąрú? Ас, вúкą, дв'á лúри ти дąдéх. Шó дą-прáјми!" –"Нé милувąм, вúкą, ác брóт. Нé милувąм и-пąрú. Твá пúсменцéтǫ, вúка, дá-ми-гǫ дąдéш, дą-гǫ-прочéтąм, шǫ-ти-гǫ-дáде гáздąтą"* [ЛС(К),125]; односно: **пручăтé*** *~ нą-рăкúте-му имáлу гул'áма книгą и нą-книгăтą билó нăпúсăну: "Кăтó пручăтéш тăс книгą, já штą-стáнą и штą-сą-óжăн'ą зą-тéб'ą". Чéлą Мąрýшкą трú днú и трú нăшти. Агá јąисчéлą, умр'álијą мăш сą-сăжувúл и стáнал* [ВД(ГБ),330] – во контекстот среќаваме гл. л-форма, со значење на гл. придавка: **умр'álијą** наместо 'умрениот'; уште: **пăрчéте*** *~ и о-пăрчéтуве пúсмуто жéна-му: кукóшка дă-зăкоóле, óфца дă-зăкóле, чúсти лéбуве, нéма шó* [ПД,158] – во зборoформата **пăрчéте** (<'прочете') групата **про-** се изменила во **пăр-** за да се постигне симетричност со честиот изговор на вокалното **ǫ: ăр,** ваквата метатеза ја имаме констатирано и во групата **при-** (> пăр-): *на-куго пăркáжувум* (<прикажувам); односно **пре-** (> пăр-): *ас ки тă пăрчéкум* (<пречекам); *óн имáл пăрдéл'ăно* (< пределено) [ПД,159].

прочуе (са)* pf 'стана познат' *~ он са прочу на Цариграт, ча двајси гимúа имáни докарá* [V,PM,14]; *~ вечарта пил с нејă вино и, като штјал испијă виното, от устăтă му затичали алтанјă (жалтици), и сја чашата напăлнела* (погрешно пишува 'нанăлнела'). *Проч'уло сја дур на царја, та и неговăтă керкă поискала да идјă и утишла* [V,PM,285].

прóчут adj 'познат' *~ и, вăртéјки-си, гǫ згáзилą детéтǫ. Бéбąнцетǫ. А мą óнą шǫ-глéдą, дрýгąтą зąспáлą тéшкǫ, ǫтúвą детéтǫ гǫ зéма, ą-мăртвǫтǫ гǫ-стáвą тáму... вúкą тóą-е нéјнǫ. "Нé!", тáа вúкą. "Móe-e!"... Нą-сăд, шó ки-рéчи сăдǫ. Дǫ-Сǫлǫмóн. Цáрǫ, тój е-мýдąр, тój е-прóчут дą-кăжими* [ЛС(К),110].

прошение n 'молба' *~ тја му искала нова кадилук, от де тја била, осем товара алтанјă и двесте души ојскă. Царо благодарно приел това прошение и хи дал ферман, штото нова кадилук да је нихин... и јă испратил, да си иде на татковнинă си* [V,PM,282].

прошка f **1.** – празникот **прошка** (на *Виликóф зáпус)* кај православните христијани е најсвечаниот по Бо-

жи́к и Велигден. Тој ден скоро сите одат в црква. Штом ќе падне мрак започнуваат со посети. Кога ќе влезат во домот, ќе поздрават со *дубру вечар*, ќе седнат и откако ќе бидат почестени со ракија, слатко или алва ќе се кренат, ќе метанишат три пати, ќе му бакнат рака на домаќинот, односно на постарите од себе, и ќе речат: *"Чико (или дедо), прости ми ако сум ти згрешил, куту помалечук, куту аџамија и куту ка ни е адет!"* Потоа одговара тој од кого се бара проштевка: *"Прустено нек ти е и уд мене и уд Госпуд и на воја век и на тоја! И ти на мене прости ако сум ти згрешил"*. На тој начин сите *са пруштават* (сосед со соседот, роднина со роднините, брат со братот, синот со таткото и мајката, сестрите со братот, невестата со свекорот, со својот татко и со кумот, сите со свештеникот и со кметот) [ТГ,35]; **2.** изр. **земаха прошка** (= се опростија) ~ *кату чуха така господарите, си оплашиха, ча това, што сака џарјут не можи да биди. Как ги виде така џарјут, им рече ошти едноч: "сос џарјут виа не играјти, ча лошу ке да патимти!" Тогас господарите земаха прошка от џарјут и си отидоха на работата си* [V,PM,60].

прошта́ва* impf **1.**'опростува (пр. за сторена неправда, грешка и сл.)' ~ *ричé Го́спот: Аку пруштáвити на л'у́дити кабаáтут му на ни́х, и Тáтко му* (редакторот во фуснота ставил: 'татко ми') *шо и на нéбито ки и пруштáва на вáс; и аку не пруштáвати на л'у́дито кабаáтити на ни́х, ни́то Тáтко вáш ки ви прóсти вáши грéхови* [MV(K),-282]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчу́дите ло́шо уф сáрцити вáш. Шó-ј пóкулáј да рéчам: ти и прустéни грéхови, и́ли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, аку́ сáкати да пикáсати шо Човéшното Си́н и́ма пувéл'а наврáс зéмн'ата да пруштава грехови* [MV(K),266]; и: **пруш'та́ ве** [MS,s,91]; ~ *да му са налути џáрут, да му дадé на џил'áтити, дýри да си плáти сáто бóрџот на нéго. Такá и Тáтко мój шо и на нéбито ки ви чини и на вáс, áку не пруштáвати сéкој на нéговóто брáт уф сáрцито вáша ни́н'о грéхови* [MV(K),268]; **2.** 'поздравува, изразува почит' ~ *когá чýха граждáните, ча тój ги утепá хајдýтите, нéмаха сóс кóја слáва да гу слáвјат и да прошта́ват тáтка му* [V,PM,22]; ~ *"тинака пак това што ми чини на менка, ки ти прошта́вам, дур дека сам жив"* [V,PM,33]; **3.** – **(сă)** 'се збогува' ~ *Ут ви́нџто ќи дáде прáвно на мóмчто, нáпкум на нивéстта. Нáпкум ќи гу прăфăрл'ăт ви́нто прăку нивéстта и прăку мóмчто. Пусéстримте ќаа нóсăт вóнка да сă пруштáве* [ИГ,117]; **4.** изр. **ќи-ма-пруштавате** 'се кажува кога некој се извинува' ~ *Сă-свăли́ло Тýнтăлчто, ги-збăрýве крýште, ги-турýвăт дúи уф-тóрбăта, нă-Тýнтăлчо гу-грăбнáла, гу-пуштúла уф-тóрбăта. Удúла, удúла ду-срéди пăт тá бáбăта, сјá ќи-мă-пруштáвите, ќи-клéкне сă-мóче* [ПК,2(253)].

проште́нка f 'проштавање' ~ *óн излезéл да-гóвóре тогај... нé-е прóс, учúл детéто. "За-пăрф пáт, иáко нaпрáвúл н'áкоа гр'áшка, тóа, óнóа, тр'áба да-му-се дáде проштéнка óти... úма мнóгу дóбри особúни... и тр'áба да-се-ослобóди"* [ЛС(К),126].

про́ш'финга m 'доселеник, доселеник во Грција од Мала Азија' [MS,s,90].

прте́че* (< 'претече') pf 'се појави течност (од некаде)' ~ *ґу́птино намéсто кáмaн искарáл еднó пáрче сúрне и гу-стиснáл. И уд-нé- го úстина прtичéла вóда. И змéо земáл едúн кáмaн, гу-стиснáл, тóа сa-напрaвúл прáх* [ВГ(М),272].

пру́авлио* m 'градина, двор' ~ *Идúн д'éн' сă субираха ш'úч'кију аскéр ут Филипýпул на пруáвлиóту на цáр'у* [MS,t,58].

пруваґja impf 'поминува' ~ *шо му вéл'е Мáрку на Јанкула:["триш блазé ти, брáто, су нивéста[су шен, брáто, госте причикýва[си смијájки, брáто, и пруваґja"* [МЕ-(Р),96].

прувал'éн* adj **'кога на нешто има отворено дупка,** дупнат' ~ *"а будалá нив'ăсту, афý ни фарлúх на бăнч'фата, м'ą ни устáј, н'ăј прувал'éна"* [MS,t,68]; ~ *и-цáро кá-că-рăзбýде ýтрăта дéн глéде сăрájо прувáл'ăн,... А Арáпуто-па, ка-видéле тáм искóл'ăни тóлко л'ýґе, пăрвјо – дóл шо-бил – óдма că-зăсýкăве, цéл'о кăрвишта că-улупóте и нă-цáро ричéл: "Ас ги-исклáх тýк"* [ПД,169]; ~ *нă* **трундúро** (дабово дрво, стои напречно на **курáбо,** углавено на чивии на горниот дел на страните) *úма прувáл'ăно дýпки, зúмăна-ј мéрка кóлко-ј ширóк курáбо дéка стóт чивýјте, нă-тú чивýј флéвăт дýпките нă-трундúро; ут стрáнта нă курáбо úма двăнájсе нугáл'ки, уд дăбувo дăрво, дăбо пă трá и шчúците дă că уд дăб, пó-árни că, пó трáт* [ПД,128].

прув'ăрува* impf 'кога некој почне да верува во нешто, поверува' ~ *т'é гу прув'ăрувáха* (= тие му поверуваа) [MS,s,91]; ~ *"сúга – му вилú – прув'ăрувах, ч'ą ж'инáта-ми путáна-ј!"* [MS,t,71]; ~ *кугá му р'éкух: "ж'инатáти има ..." , тугáс прув'ăрува и ми дáди* [MS,t,73].

прувéре pf 'да види повторно нешто, да утврди' ~ *пóпут пáк óде, ą-пупăдúатą că-ублéчăве пáк уф-бéлит фустáн. Он пáк пé и уф-нéа глéа. Пáк утúшал дă-прувéре дáли-е нéгăфта жéна* [ВГ(Бог),275]; ~ *гу-упúăвăт пóпут, гу-ублéчăвăт уф-ąрнăýтски рýби и гу-истрă-кáлăвăт* (пишува: 'испрăкáлăвăт' – печатна грешка) *уф-дóлут. Ут-кóа утризнéл, că-глéде и мúсле: Бóже, дáли сăм-бúл јáс пóп! Оде кăдă-нéго дă-прувéре* [ВГ(Бог),275].

прувúкне pf 'викне силно' ~ *И чул'áкą са-приготвил зą-умирáчкą. Кáзăлхи дą-утрéби жúту дą-умéси хл'áп и дą-свáри фăсýл зă-прéкадą. Сúчку билó гутóу и тój утúшéл зą-пуслéдăн пăт дą-си-види кăштăтą. В тузú врéме петăлą сą-прувикнáл: "Кóлку јą-зăвјáн нáшą ступáнин, шą-дą-умúрą зą-ăднă жéнă"* [ВД(ГБ),331]; в. **продвикне.**

прувóде* pf 'допрати' ~ *и, фатúле, му-а-дăдéле, и извинчáле кăту кáк нáште убичáи. Ќи-óăт ќи-а-прувóдăт сфатуштúнте дунéкăде, а дилéку и а-пруводúле ... и тóгăј му-рéкăл: "Дéду, аj, вăрнéјтсą, нúе мójмă да-си-óјмă сáмите!"* [БМ(В),194]; ~ *Ќи-трăгниа зă-кăдзéтут. Ќи-ă-прувóдиа тáтку-му, мájка-му и ќи-трăгниа нă-кăтзéтут дă-ă-нóсат* [ВЕв(Ил),306].

пругувуру́ва impf 'зборнува' ~ *că-кăжýва нéм сéга. Оде нă-бáбăта му-вéле: "Вáка и вáка. Јáс сáкăм рăбóта", му-вéле пу-нéмцки. – "Е, дă-гу-зéвăме", рéкле бáбăта и дéуто. Вó нéм, нé пругувуру́ва úч* [ДК,128]; ~ *нă-трúте гудúни му кинисáла рăбóтта. Тó нéмјут прáве тáму идну-нúшту – нéт стутúни дă-јáдăт и дă-пúјăт; нéт*

стутúни дýши и дă-спúјат, ама нé пругувурýва [ДК,129].

прудáва* impf 1.'кога некој дава нешто, а во замена зема пари' ~ *му звáж'да прăстин'ут и ранч'úцит'ạ: "н'ăса у тójта ж'éна?" – тóс му вилú: "на пазáрут' прудáват млóгу такфăс"* [MS,t,71]; ~ *бúш'и уч'ел кутý у А тина, сă бúш'и фáтил у идúн ч'урбаџ'úја да прудáва пуртукáла* [MS,t,26]; ~ *ги прудáва и камúлиту и си утфáра идúн дуґáн, éм бакалăк éм праматарлăк* [MS,t,14]; ~ *вú-нуту, гу напулнувáми пу бăнч'фит'ạ ... да пúјми и да прудáвами* [MS,t,4]; ~ *да вéли идéн ут Ученúцити нéгови, Јуда..., тó шо ки гу прудусá: Зáшт'о вóа мúру нé си прудавáл за трúста грóшови, и да му сă дáди на сиромáсити? Му ричé вóа лáф, нé и шо си ýмиши гúа за сиромасити, тукý бéши крадáч* [MV(K),288]; ~ *му вилú: "гу ни прудáваш' ти тфój дуґáн' да гу кýп'а јáс"* [MS,t,27]; и: **продава** ~ *кату сед'áши на хáнот, едúн ден чý једúн тел'ál да продáва еднá кăшта, да га тéра трúста хил'áда грóша* [V,PM,15] – употреба на сврзникот **да** со декларативно-интенсионално значење, наместо 'дека': **чý једúн тел'ál да продáва еднá кăшта;** ~ *они му рекоха: "как го продаваш?" И тој им рече: "по една дамга ва удривам на ганзот"* [V,PM,160]; ~ *му вéле: "Сéга тú, ќи-субéриш тринда́фили лéпи, ќ-óдиш у-нă-цáро двóру, ќи-вúкниш: цфéќе прудáм! Цфéќе прудáм!" Е, вáа ќи-вéле: "Кóлку пáри?" Ќи-му-рéчиш: "Зă-идну-чúфт óчи". И óде тó прудáва* [ДК,121] – уште еден случај на употреба на придавката **леп** (= убав); во Гевгелиско е регистрирана формата **пурдаве:** ~ *ej, болин леже грејин Ил'о,[на мека пустел'а...[ej, дружијна гу чекат, Ил'о,[на Солун да јоде,[ох, на Солун да јоде, Ил'о,[жито да туваре...[ох, си киниса, грејин Ил'о,[сус кола да јоде,[ох, сус кола да јоде, џанум,[жито да пурдаве* [ТГ,38]; ~ *Катирина вино пурдавала,[на секуго вино не давала,[на терзији вино не давала,[оти биле они крадоконци – де!* [ТГ,-196]; – *сечко сече, марта дере, април носе кожи да пурдаве* [ТГ,7]; **2.** изр.: **нă-сливáр слúви нúм прудáви** (= не се обидувај да лажеш поискусен од тебе) [ПК,2(186)]; **прудáве чăлăме** (= се кажува за некој што сака да се фали, да се прави важен) ~ **тąкóф бúше и тáтку-му, нóго чăлăме прудáвше** [ПК,2(189)]; **прудаве крст** – *на празникут Вудици водата са крсте уф ректа.* Од црквата сите, заедно со попот и со икони одат на реката каде што попот чита и го фрла крстот во реката. Штом попот ќе го фрли крстот во реката, многу млади луѓе, онака облечени скокаат во реката и го барат крстот. Тој што ќе го најде крстот, се верува дека ќе биде многу среќен, потоа собира пари од луѓето *оти крстут са прудаве. Да го купиш крстот не ти е загубино. Госпуд ки ти даје повиќе* [ТГ,25].

прудóса pf 'измами, предаде' [MS,s,90]; ~ *на тóа врéми си суберýва Исус на дванáдесет Ученúци нéгуви, и фатú да и кажýва на нúх шо úма да му дójдат уф нéгу да тéгли: Ету шо си úдими уф И... , и Човéшноу Сúн ки прудóсат на Хахамúти и на Граматúцити, и ки му присăдат на нéгу за умрéни* [MV(K),285]; ~ *вó му рéкạл, су кáкфо умрéш ки присláви на Бóга. И вó ка му рéкạл, вéли на нéгу: Иди пу мéн. Сă вăрнá Пéтро, глéда на Ученúќ шо милýваши Исус пу нéгу, шо лижá на вечéрата на*

гăрдити да ричé: Афéндо, кój ки ти прудóса? [MV(K),338]; ~ *да вéли идéн ут Ученúцити нéгови, Јуда..., тó шо ки гу прудусá: Зáшт'о вóа мúру нé си прудавáл за трúста грóшови, и да му сă дáди на сиромáсити? Му ричé вóа лáф, нé и шо си úмиши гúа за сиромáсити, тукý бéши крадáч* [MV(K),288].

прудăвајнă n 'дава нешто и за тоа добива пари' ~ *аку видă субăштă оти некуј вагjă крумид или лук зă прудăвајнă и негу ки му гă делjă* [ME(P),87].

прудăлже* pf 'кога нешто не се прекинува' ~ *ми ричé: "Ojте нă-стó мéтри!" – нá, тáм úмише еднăн. Су-удéјнту нă-шéс мéтра кúна-клáвăт нă-нишáн. Ама-јáс шó си-клăдéк нă-пáмитут, си-вéл'ăм ам' аку-прудăлжăт сус-нáс дă-úдăт тúе му-са-фăлбăзáни, а акузастáнăт тáм ни-j-упáсна рăбóтта* [БМ(В),192].

прузвали* **(сă)** pf 'се осрамоти' ~ *ни муж'á да трапú, сă надý, стáна пиш'тóут ('пúлката') и сă прузвáла = сă страмутú*[MS,t,78].

прузáр'ани adv 'рано наутро' ~ *пуч'ивáш'т'ém, пуч'ивáш'т'ém си дój-дух у с'élуту сабáкарш'и (пу прузáр'ани)* [MS,t,2].

прузґáва (сă), и: **прузjáва (сă)** impf 'издишува со артикулација на специфични звуци, се прозева' [MS,s,91].

прузóр'ува (сă) impf 'наутро кога прозорува, кога *удира зора*' ~ *л'у фáти да сă прузóр'ува* [MS,s,91].

пруизвот m 'она што е резултат на човечкиот труд' ~ *нá, идни-вojници úмише тáм сус-нáс. Тие тăпитýвăт шо рăбóтте, шо пруизвóт си-извájíте у сélту, кáк-си пуминýвте, шó пóвиќе рăбóтте – 'нáчи ступáнцки рăбóти нă-пúтăт* [БМ(В),193].

пруклентúјă f 'лоша желба, проклетство' ~ *клéнтва ни мă фáштă, пруклентúјă* [ПсС(З),69]; сп. стсл. **клѧтва, проклѧти.**

прул'éтна pf 'избега, излета' ~ *Мá кáк станýва, џ'áнам, ут пиш'тá да прул'éтна?* [MS,t,56]; ~ *прул'éтна пúл'ăту на гóр'ă и фáти да псáла и тój фáти да гу гл'éда* [MS,t,45].

прул'éтнува impf, в. **прул'éтна** ~ *"јáс му дáдух инá гăска, да ми спич'é, ... и ми вилú, ч'ă прул'éтна, хúч' пéч'ина гăска прул'éтнува пујнóш'?!"* [MS,t-57]; ~ *гу јáхнува кóн'у, врăтнува кл'úч'у, прул'éтнува утáм, си утúва прáв'ă на џáрувáта мóма* [MS,t,21]; ~ *си прул'éтнува утáм. И инсáну устáна сăс утвóрина úста да хáска на гóр'ă* [MS,t,23].

прумúни pf 1. 'помине некој некаде' ~ *ут мрăва гудúни с'éтн'ă сă лáха да прумúне нóс туџ'áрин да брăка ж'úвини* [MS,t,16]; ~ *нéмам прумúнту* (= не сум поминал оттаму) [MS,s-91]; ~ *да са врниш', да си пóш' nasám'! как за си утúваш', за прумúн'еш' прис б'ăла вóда* [MS,t,14]; ~ *мумáта ч'áка, ч'áка дур усăмна, тój ни муж'á да дójди; и гл'éда прумúнат три удунџ'úји* [MS,t,23] – во примеров имаме употреба на перфективен глагол во презент: **гл'éда прумúнат три удунџ'úји;** ~ *заш'тó ут Сулýн на гóр'ă ни мóж'иш'и да прумúн'еш' ... áку н'éмаш' пáсу ут Ингилúзиту* [MS-t,2]; ~ *трú днú и трú в'éч'ерóви с'é мрăч'ува врав'ăха ...прумúнáха ут мрăч'увáта, исл'áха пăк на сф'ăтúлу* [MS,t,59]; ~ *му вилú: "кáта трú*

дни за стуúш' гóл, кóгу за прумúна н'éма да вр'ắвиш' хúч'"... ~ прумúнаха л'уд'éту; тój стуjáш'и халúс мáрмару [MS,t,78] – употреба на долгата форма за директен објект **кóгу** наместо номинативната 'кој': **кóгу за прумúна н'éма да вр'ắвиш' хúч'** ; *~ тáтку-jи вилú: "ш'úч'-кит'ạ jунáци пруминáха т'éб'ạ т'é ни арéса пуидúн jунáк?! óш'ти Ќел'éш'у устáна да пруминé "* [MS,t,34] – специфичност во збороредот: глаголот е одделен од заменската форма со негацијата **ни** (< 'не' – со редукција); *~ трắгнах за да дóа у Атúна, пруминáх прис Сулýн* [MS,t,12]; и: **промине** *~ излела девојката, да пометри рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, да напујат бắрза кон'а, и видела сеизиту на девојката* [V,PM,243]; *~ ету едúн дéн излезé ráно от кắштата му... промúнá приз пазáриштето* [V,P-M,17]; *~ и истом кога тој играиши, една стара сиромашка жена промина прет негу и носила стомна сос вода аф рамото ú* [V,PM,71] – за употребата на предлогот **аф** наместо 'на': **стомна сос вода аф рамото ú;** в. кај заглавната единица **провали;** *~ владиката му вели: "бре братку, кату ми беши страх от тиа аскерите, што проминат приз тука"* [V,PM,39] – одново среќаваме употреба на перфективен презент: **што проминат приз тука;** **2.** 'премине преку нешто, од еден крај на друг' *~ сос бабата на пắтjу как идиха, имало една река да проминат. Бабата кату беши биз гашти, здигна дрехите си нагори каде појасо, тојнака "тутуч" речи, и си закачиха дрехите и на појасот: бабин гắз на мигдан остана* [V,P-M,98]; **3. 'пренесе нешто од едно на друго место'** *~ сега гу и страх, как да кажи на рибата; дојде до неја, га вели: "не ти кажувам, рибу, дурде не ми извадиш оданат морету!" И рибата гу зема пак на гắрбо и гу промина оданат* [V,PM,-100]; **4.** 'прифати некого, го унапреди' *~ утрината нивјастата си зарадува, отиде на мајка ú и на татка ú рắнка бакна, си зарадуваха сите. Тогас јунакот му приказа на царјут сичко, што и проминал приз неговата глава, и царјут са поч'уди и го проминал него на столнината* [V,P-M,187]; *~ хем му вели: "тиа поголемите твоите зент'увци са на татко ми робови и на гắнзувите имат и двата по една дамга от татко ми". И си научи харно царјут и тогас го промина калека на гол'ам ихтибар* [V,PM,161]; *~ тас момата му вели на царјувут син: "милички мắжу, јазе имам четиријсет братќа харамии, ониа требува да ги земеме тука". Тогас пратиха л'уди от царјут и едно писмо от дjун'а ґузели, от нихната сестра... Тогас царјувут син сички ги промина, прắмни ги стори на конаќут му* [V,PM,214]; **5.**'помина извесно време' *~ за пруминáт питнájси дни с'éтн'ạ нарáст'ува, пýш'та трú, ч'éтир листá* [MS,t,5]; *~ ги рáбут'áш'и ... дв'ắ гудúни, дур на трúт'ạ гудúни кутрú прумúнаш'и, му дáваш'и с'é либắнúци* [MS,t,44]; *~ стáна д'ắт'ạту, утúди на ж'инáта, прумúна пу идúн чирéjќ сáт', ч'ýка и манц'ó* [MS,t,10]; *~ дур да чинú тúа рабóти, проминáха пет годúни, от кáк киниса на таксúт* [V,PM,14]; **6.** 'начин на живеење – специфичности' *~ му велú на јунáкот: "да ти пúтам, јунáче, сегá три годúна на чуздúна как си проминáл?"* [V,PM,23]; *~ цáрјут утринта га

питá кéрка му: "кéрку, кáк проминáхти снóшти?" И тјáнака му вéли: "кáк да проминéми тáте? и тóјнака жéна и јáзе; тóјнака легнá áф еднá стрáна, и јáзе от дрýга" [V,PM,112] – несоодветна употреба на предлогот **аф**: **тóјнака легнá áф еднá стрáна, и јáзе от дрýга** (место 'тојнака легна на една страна, и јазе на друга'); ~ *и сама невестата зема остра сабја та му отсече глава на Зарзавилата, кату коза. И така си зеха двата с цáрскио син. И много си проминаха харно живот* [V,PM,158]; ~ *хем мо вели: "е ц'аним цáрју, ти, кога отиде на кавгата, как промина, кој ти куртулиса?" Тогај цáрју му вели на него,... "дојде еден јабанџиа јунак, та он ми куртулиса, него га го удриха на десната рáнка, му врáзах јаз с моја сирвета"* [V,PM,161]; ~ *си кáрахми дрáвуш'ки, си ги рáбут'áхми и ни́фкит'ą ... пруми́нахми идúн сирумáш'ка ж'ивóт* [MS,t,1]; ~ *фáт'ąхми да с'áјми т'ут'ýн и такá фáт'ąхми пóхýбав'ą да си пруми́нами* [MS,t,1]; **7.** 'преспие некаде' (за ноќ две) ~ *тóс в'éч'ăр у вáм да прóмина* 'оваа ноќ да преспијам кај вас'; ~ *и т'é му р'éкуха: "јáла! сирмáси снú, н'émами дрýга удајá пóвики, амá пукráј нам прóмин' и ти!"* [MSt,15]; ~ *му вили нив'áстата: "да дóјш', д'áду, пукráј нáм за пруминéш' и ти!"* [MS,t,80]; **7.** 'почина' ~ *отидоха да го брăкат; земаха и едно шише жјува вода сос них, да му са нава, ча, ако најдат детенто мартво, да го ужјувјајат. И, л'у прибли-жиха при ламите, ламите фатиха да си карат, која понапрет да кажи, ча детенто проминало* [V,PM,226]; **8.** 'вовлече нешто некаде' ~ *ч'éпни ми инó кóсми ут ч'умбáзу, прóмини гу кóсмиту на пéталáта* [MS,t,33]; ~ *ги нарéвами прăву прăнч'киту, му пруми́нами на с'áкуј прăнч'ка и инó карýлч'а* [MS-t,6]; ~ *úмами мáксус т'ут'ýн'уви úгли; ја напулн'увáми иглáта,... ги пруми́нами на канáп'у листáта* 'нанижиме лисја (тутун) на врвка' [MS-t,5]; ~ *пр'éлуту ... гу звáж'дами ут хáркумáта, гу прустúрами на идúн дрăнк и удóл му пруми́нами идúн дрýк дрăнк* [MS,t,6]; ~ *гу з'éвам и крусно́ту, субúрам и масýр'ą да-сă гóтуф, гу пруми́нам грибин'ó н'éтрą на цилóфтину* [MS,t,7]; ~ *гу пруми́нат идúн'у крáј на óснувáта на стр'ą-д'ă на крусно́ту* [MS,t,7]; – во задниве контексти имаме употреба на перфективен глагол (**промини**) во презент: **и удóл му пруми́нами идúн дрýк дрăнк; гу пруми́нам грибин'ó н'éтрą; гу пруми́нат идúн'у крáј;** **9.** 'сврати некаде (на кусо време)' ~ *н'éмам пруминáту* 'не сум навратил' [MS,s,91]; **10.** 'ја излекува болеста' ~ *Крáл'у Мáрку му р'éч'и: "ни́кни, в'éн си мрăва кáлч'ą ут такýн'у за да хáпниш' за ти пруминé сăрцúту"* [MS,t,39].

прумлýк m 'внук од внук, правнук' [MS,s,91].

пруна (и: **пруня́**) f, bot. Prunus spinoza 'трнинка – растение и плод' [BV, 136].

прусани́к m ~ *лéпче ус-мисúркино* (пченкарно) *брáшно, ус-сúрне, ус-сóдичка, нé сă кúсне. К-о-зăмéсиш, к-о-бýтниш дă-сă-пéче* [ПК,2(88)] – за овој дијалектен збор од југоисточниот дел Н. Толстој наоѓа соодветство во рускиот јазик.

прусáрка f. zool. ~ *тó пúле-лúче нă врăпчáн, жăлтýнуво-ј, пéе нájнóго кулу Свúти-Читирújсе* [ПК,2(89)].

прусина́рин m 'стројник, тој што уговара свршувачка' ~ *ина́ нид'а́л'а прумина́, пак му вили́ ца́рувáта мóма: "за пу́снам пак прусина́рин"* [MS,t,28].

прусина́р* m в. **прусина́рин** ~ *му вили́ ца́рувáта мóма пáк: "с'а́ ја́з за пу́снам прусина́ри, да т'а про́-с'ам; ти да ни канди́саш'"* [MS,t,28].

прустена мулитва f, сп. обичај: – ако болниот многу се мачи пред смрт тогаш *гу таксуват*, т.е. се простуваат со него и *гу теслимат на Бога и на ањелите*. Прво ќе го викнат попот да му пее *прустена мулитва* (проштална молитва) и да го *причести*. Штом ќе си замине попот ќе се соберат роднините околу болниот, а домаќинот ќе му се помоли на Бога со овие зборови:. *"Што са вија Ристосуви мăки, што са вија тигоби?! Чиј са вија толко греуве, зарди кого толко сă мăче? Ваја душа не е толко гришувана, ваја душа није за такви мăки. Г'оспуди Боже, и Свита Бугуројцо... Свити Јуване, златно име, и ти Свити Глигоре... и ти Свити Ѓорѓе сус златин мăздрак (коње)... ако са вија мăки зарди некуј негув грех, сите ви са мол'ме, да гу простите и да гу куртулисите, и ако е ваш, ако е на вас пралигато, си гу зимајте; ако е пак наш... доста беа... вија мăки, му дадејте век и кувет куту камин да си биде здрав? Ако са мăче зарди чужди греуве, нека са прасече концут, нека пластанат вија бол'ки, и ако е наш нека биде наш, нека стане, ако е пак ваш... алал. Салде да гу куртулисте , да гу избавте уд вија Ристосуви мăки!"* [ТГ,284].

прусте́н* adj 1.'кога нешто, пр. грев се опростува' ~ *шо и по́кулајну, да ре́чам на во́ бо́лниот: ти и прусте́ни гре́хови, или да ре́чам: ста́ни си, и кре́ни си носи́лото, и о́ди си? Или́м а́ку са́кати да ви́дити шо и́ма пуве́ла Чове́иноу Си́н да пруштáва гре́хови на зе́мнјата* [MV(K),284]; и: **простéн** ~ *и Исус пáк му рече́: ми́р на ва́с! Ка́ ма пушти́ Та́тку и а́зе пу́штам на ва́с. И ка́ рече́ во́а, дујна́ на ни́х и рече́: зимáјте Ду́х Свети́! И на ко́гуту гре́ховите про́стите, са простéни и на ко́гу за́птите, са заптéни* [ВЕв(Кон),308]; ~ *ви́а си мо́лиши: Го́спот, испола́јти, шо не́ сам ката́ дру́зити л'у́ди, ло́ши, кри́ви, пу́шти, ја́ кату ва́ јумбрукчи́ата... И јумбрукчи́ата сто́иши у-дале́ко, и ве́лиши: Го́споди, про́сти ми на гре́шин чове́к. Ве́лјам на ва́с, во́а испадна́ пра́вин и прусте́н си ути́ди на ку́ќја му* [MV(K),280]; ~ *ету му, му дунсе́ле на не́гу иде́н фате́н чове́к, кладе́н уф носи́лоту. Ка гу виде́ Исус на не́гу, е́м ве́рата ни́н'а, риче́ на то́ фате́н чове́к: Ним са бо́ј, прусте́ни ти и гре́хови тво́ј* [MV(K),264]; 2. 'кога нешто е дозволено' ~ *Филипува же́на, шо а зе́ла он за же́на, о́ти му ве́лиши Јоа́н на Х...: Не́ ти и простéно да и́маш же́ната на бра́т ти. Х... па гу каскандисаши , да сака́ла да гу уте́па* [MV(K),330] – во контекстот имаме случај со нарушена конгруенција: подметот во машки, а предикатот (л-формата) во женски род: **а зе́ла он за же́на**; ~ *ве́леа чифу́тите на оздраве́н: Суббо́та ва́ де́н, не́ ти и простéно да кре́ниш носи́лото. Му риче́ на ни́х: То́ шо ми ликува́ он ми риче́: кре́ни си носи́лото, и о́ди си* [MV(K),256]; ~ *пак на́ј-Стареа́та ут Чифу́тити си нал'ути́, о́ти на су́бута а лекува́ Исус, ве́лиши на сфе́тут: Ше́с дни́ са уф неде́л'а, шо и простéно да си рабо́ти; на ви́ш дни́ ви́ки да и́дити да си леку́вати* [MV(K),278].

прустечка f 1.'обичај врзан за празник кога луѓето си простуваат, проштевка' [ME(P),175]; 2. 'збогување' ~ *така си а уjдисама работта за кинисувајтто ут тува, шо еминки втасиме на Одеса (заjднăш ут карапампур да флезиме право) – изливајне ут пампурут и уливајне уф воднjут пампур. Прид прустечката су Питирбург ниjа су Лазар чинима нает да вијме, сѐ што има по-билижито* [ME(P),68].

прусти́ра* impf 1'става кори (лиснато тесто) да се сушат' ~ *за в'е́нат кра́нгу и михáлката да зафáти да тóч'и и бáбата и ле́лата за да прусти́рат ино́ ли́сту* [MS,t,8]; 2. 'става на јаже (жица) алишта или преѓа, да се сушат' ~ *гу пир'е́ми у кури́туту, гу чу́ками на вра́х ка́мин'у удгóр'ą сăс ко́пан'ету и гу прусти́рат* [MS,t,8]; ~ *гу блу́кнувами и пр'е́луту п'е́тр'ą, с'е́тн'ą гу завúрами и гу зва́ж'дами ут хáркумáта, гу прусти́рами на иди́н дра́нк* [MSt,6]; в. **простре**.

пруст'о́вани n 1.'кога луѓето ќе си простат за сторена грешка'; со исто значење: **прущ'тин'е́** [MS,s,91]; односно: **пруштавајне**; 2. 'збогување' – пред да појде на венчавка младоженецот прави *метанија* (се поклонува) на родителите и им бакнува рака, а тие него во образ и на челото, тоа се вика *пруштавајне уд татко и мајка*, бидејќи до сега им припаѓал само ним, а отсега и на невестата, односно на новото семејство [ТГ,175].

пруступајне руба n 'давање како поклон рубата на невестата', сп. го обичајот: – во петокот пред свадбата, навечер, родителите на девојката *алал и́ ја чинуват рубата*, т.е. и́ го поклонуваат од сѐ срце она што го имаат спремно како дар. Споменатово *алал чинувајне*, или *руба пруступајне* се врши на следниот начин: прво се остава рубата *за глидајне*, а потоа ќе донесат 2 сандука во кои ќе биде ставена рубата; таткото ќе ги отвори сандуците, пред да се наредат стварите, ќе фрли внатре пари, малку овошје и *бубакерно семе* (семе од памук) и ќе благослови: *"Што ти правиме, што ти купуваме, колко мужеме, алал ти чинувме, ти пруступјме* (ти го поклонуваме), *и сус здраве и касмет да си ја носиш и скапиш!"* (искинеш). Потоа низ солзи (дека **се разделуваат) девојката, идната невеста, ќе ја** *дипле рубата и ки а ложе* (става, реди) *уф куфчези*, во тоа и́ помагаат *пусестримте* [ТГ,167].

пруступе (се)* impf 'се збогува', в. **пруш'таве** 2. ~ *"Дил ни питаш, млад Стујане,[дил ми питиш ки ти кажме; сеј jумрела, бела Јана",[бела Јана ф-црквu леже,[ја цал'уват род руднина,[род руднина и кумшиjи,[ја цал'уват, се пруступат* [ТГ,202]; сп. го обичајот:– во минатите години тешко болните старци ги *причестувале*, а по *причесната* сите домашни *се простувале* (се збогувале) со болниот [ТГ,251].

прусф'ąнти́ (сă) pf в. **пусф'ąнти́ (сă)** [MS,s,91].

прусф'ąти́ pf 'пушти, развие лист (дрвото)' ~ *да прусф'ąти́ буко̀ (да пу́ш'ти листá)* [MS,s,91].

прусф'а́ш'та impf 'се разденува, самнува' [MS,s,91]; в. **усăмнува**.

пруте́вуса* f 'татковина' ~ *и тра́гнаха пуле́к, пуле́к, си до́ха на А ле́ксандра на пруте́вуса́та* [MSt,60].

прути́ве (сă) 'се противставува, реагира негативно' ~ *ни́ă по́пук гуви́кимє. По́пуко* (и: *по́пко*) *ка́ гу-*

вăрте, бăшкá е óн, а курéмо кá губóле – óн цéл'о. И курéмо мă бóле и курéмо мă-вăрте, гу úма тóо. Вóда ак прăпúјш, тугáј óн зéме дăсă-прутúве и нéма дă-бúјш кут кá си бúл [ПК,2(238)].

пруфи́тис (пруфита, пруфит, пруфитин) m 'пророк' - од верската терминологија ~ *Гу нáјдуха удóл инá јáблăка с'ạд'ăш'и пруфи́тис Иерими́јас* [MS,t,59].

прухуре́сува* impf 'напредува, победува' ~ *прухуре́саха нăтр'ạ пák у душ'мáнинут, гу прáјат стратигóс* [MSt,73]; ~ *пухуре́суват на мурабéту* (= напредуваат во војната) [MS,s,-90].

пручисте pf 'направи нешто да биде чисто, уредно' ~ *вó младúнцут шо-бéше дуjдéну ду-мéн и ми-ричé: "Баj-Вáни, ќи-си-зéвăш идéн вéрин другáр и ќи-ójш фил'áн мéсто, ќи-гу-пручúстиш – тáм дека-бúле пăртизáјнто"* [БМ(В)191] – во контекстот имаме додаток за место без предлог: **и ќи-ójш фил'áн мéсто,** што **се третира за влијание од балканската јазична алијанса.**

пручитýве impf, в. **прочита** ~ *нạсабáјл'ту стạнýва цáрут, сá изми́ва... á нạ-пинцéрта, кóга пýл'е, гăлăпчту уд мóмта... Тóгăш óн гу-фáјќа гăлăпчиту зạ-дạ-гу-крéне, пýл'е -- кни́га уздóла. А зéва тá кни́гăта, а пручитýве – тăкá и тăкá. "Бре! – тóгăj цáрут си рéкăл – а-изгурéк кéрка ми!"* [БМ(В),195]; ~ *"ут-кăде, кáко вúе знáете óти ви-и-мáјка?" – "Тáтко-ни никăжýвăше, тó шó-ни-и пáрăтáтко. Он не-нáшол пу Вáрдăр у-сăндукут; и нúја стăнáме, шó вúкăт, óн кăни-гу-пручитýвăше тó сăндýк дéка цáрцки сăндýк"* [ВЕв(Кр),302] – проширена употреба на предлогот **пу** (< 'по' – со редукција) наместо 'во': **не-нáшол пу Вáрдăр у-сăндукут.**

пруч'ýјна adj, m,f 'познат-а' [MS,s,90] – според Малецки со една форма е покриен и машкиот и женскиот род, што зборува дека односната граматичка категорија во Долновардарско не функционира, или функционира само делумно; за ова има доволно примери во речничката граѓа, но и во граматичкиот дел; сп. ~ *пруч'ýјна крýш'а* (= позната сорта на круша) [MS,s,90]; и: **пручуéн** ~ *му-вúка: "Хá, гáзда, шó си-чýдиш?" – "Ка-нéиту дăми-јáдă. Já-сăм пручуéн нă-цéл свéт. Кóа ќи-чýјăт жéнта ми-бигáла кăдóдам јáс. Знáчи нéмам нúкăкво чéс"* [ВЕв(Кор,305]; в. **прочут.**

пруше́те pf 1. 'помине низ некаде' ~ *тáмо зéмат, гу-прувáл'ăт сăрáјо, нéгувио, дýпка нăпрáвăт и гупýштăт нéго пăрво уфнăтре. Ричéли: "Ти ки-вúдиш, ќи-прушéтиш сéкăде, стрăжáрто ќи-истéпиш, ти-си јунáк, ќи-дójдиш пóсле ќи-нă-зăкáриш, ќи-óдуме, ќи упл'áчкуме сè"* [ПД,168]; 2. – **(се)** 'си направи прошетка' ~ *Имáл пýшка и-ká-е слобóден, изл'áвал низбаúро, отéпал, не-отéпал, нúкому нúшто, ќе-се-прошéта. "И-тú излéвај, вúка, прошéтај-се... áко н'áма, úмаш пáри да-си-кýпиш, áма... н'áшто бóлно да-не-гроутéпаш"* [ЛС(К),127]; 3. **изр.: нúс дивéјс и дéвит рéки ќи-т пруше́те и пá жéдăн ќи-тă вăрне** (= се кажува за човек што се однесува несериозно, што лаже) [ПК,2(182)].

пруше́тува* impf, в. **пруше́те 2.** ~ *мувúка* (на детето): *"Ас едúн дéн ќеýмрам, áма ќе-ти-остáвам едúн асéр". Вúка: "Кáжи тáте?" "Нéе лóшо да-с-прошéтуваш... нúз баúро"* [ЛС(К),127].

пруштавија f 'опростување на сторени греови' ~ *бил еди́н лош ара́мија, што е утипа́л 99 души. Така живува́ќи, бакти́са, па утиде́ пра еди́н дуовник да са испуведе́ и да гу пите́ има́ ли пруштавија за него. Дуовнико му ри́че оти за него нема́ пруштавија, ама нека гу уставе́ воја́ занаја́т, нека са моле́ на Госпу́т, па мо́же ки му просте́* [ТГ,146].

пруш'тин'е́ n в. **пруст'о́вани** [MS,s,91]; и: **пруштавија**.

прчка f, в. **прăт** ~ *ка се ви́је, ка се кри́ше,[ку́ту прчка миндало́ва,[дури на ко́јн не си вѓа́је,[на зингији не си стрпке́,[дури у́зда не си држе́,[седло́ му е шикосано,[зинѓи́ји са пузлатени* [ТГ,177].

пришти́ла pl. 'врвките со кои се стега **ираму (престилката)**' – ако се случи *пришти́лата* сами да се разврзат и *ираму* да падне, се верува дека во тој момент некоја нејзина роднина (или пријателка) се породила [ТГ,366] – суеверие.

прăбăркé pf, в. **прăбăркувé** 1. ~ *прăбăркáла уф-стóмните, нéма вóда. И кóга а-видéла жéнта óти си-легнáла миѓу-дéцăта, си- ричéла у-сéбе: "Ах мóре, јáс с-излăжáх ка́-тă-пуштúх пу-крóс-но. Нóго тă-прăучúле тéбе, úсе јáс ка́-тă-нăучаах кáк сă-рăбóте спрути-срéда"* [ВГ(Бог),276].

прăбăркувé impf 1. **'пребарува'** ~ *флизé и зé да-прăбăркувé нис-куфчего* [ПК,2(89)]; 2. – (са) 'се меша во туѓи работи' ~ *óн сè знáа, уф-сè са-прăбăркувé...*

прăв adj 1. 'во некаков редослед кога е напред' ~ *гу услубóдăве грáут ут Карá-Цинде́м. На у́трăта де́н си-і зăвóдăве двýјцта. И вăрзýве за-кóјнут сус-синцúрто, сă кăчýве óн на кóјнут и киписăве. Оде де́к а устáви прăвнăта дујна́-ѓузилúјка* [ИГ,114]; ~ *едúн мăш и жéна нимáле дéца. Фтóра жéна му бúла на тóа. Ут пăрвата имáл дéте и мóма* [ИГ,108]; ~ *тогас тој вели на нивјастата му: "варај, парво л'убу, ету глендаш тос самовила, што ѝди тука: тебе тој за ти везми, мени ки ми изјади"* [V,PM,226] – случај на нерегуларност во конгруенцијата (именката од ж. род оди со заменка од м. род): **ету глендаш тос самовила**; 2. 'најпознат, најбогат' ~ *да знáеш, ча ми е татку ... којто е прăв џифаирџúја, и не, што ми вéлиш, нé сам кадăр да глéдам таквá жéна* [V,PM,12]; ~ *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... да им се пите џакут,... џакут да и са лаге! Првна да са лаге!* [ТГ,296]; и: **пăрв*** ~ *фăрли прóс* (sic!) *окнóто адна́ зашúена тóрба и штéше саóри* (собори) *кăштата, катó фăрлú тóрбáта. И што да ви́ди ф нéе? Што бјéше пăлна парú. И тогá са восрáдова охчéре, и зúма парúте и стáва пăрф на сéлото* [V,PM,261]; ~ *послушаха на старојут човек, отвориха портата; ету и това дјате, што вел'ахми понагори, промина, гу фатиха, гу сториха џар. Тогас кату чуха братите му, отидоха при него: стрјаднојут са чини гинирал пăрв, а најмалкото са чини паша* [V,PM,231]; ~ *е тá, пéсна нá кажýфше учúтăло адно врéме к-óдăх нăпăрво удлéние, н-учлúште. Кут-кăóдăхме, адна́ гудúна двé удú и тóлко бúше. Сéтне учúтăло ни-кăжувá и дрýги кумúтски пéсни, áма нă-мóжум, нé знáм* [ПК,2(253)]; односно: **пéрв** ~ *господáрот познá и заеднóч*

на́правѝ дру́ги магази́и и гу извадѝ чира́к на писа́рат, му дадé и па́ри сирмаé, и така́ гу и́звадѝ дéтето, гу промина́ пéрв писа́р [V,PM,153]; 3. 'најголем' ~ *на́што сéло сă-ви́кше Мура́рци. Тва́ би́ше гулéмо сéло. Уф-уко́лита би́ше пắрво. Три́ста и-пéăсе кắшти би́ше. Сè христéне, нéмше ни́каква дру́га вéра* [ПК,2(215)]; 4. 'добар мајстор' ~ *му направѝ дéсет кора́би, ги напăлни́ сто́ка, му дадé и еди́н прắв гимици́а* [V,PM,13]; в. **прắвна** и **пắрвиј**.

прăва́лин adj 'нешто, предмет на кој има отворено дупка' ~ *ло́ке во́да али́с прăва́лин* [ПК,2(151)].

прăва́ре pf 'престигне, стигне порано, пред другите' ~ *то: би́ше кăзăлшѝи, а́ма дăла́к му-ви́ка: ту́к. Кăзăлшѝи, ус-а́дна и́гла ко:-чи́не, ки-му-ту́ре ади́н тос, ду-та́м éј. Сéкăде излéве, ту́к излéве, ту́к излéве* (покажува на различни места на телото), *и уф-но́со излéве. Кăту чи́р е. Кăзăлшѝи, то: е ло́шо не́што. Ако нă-мо́ји до:-прăва́риш сắто те́ло ќи-т-јо-фа́те и гуто́ф-си* [ПК,2-(239)]; ~ *а́ј да-пува́ркиме дă не́ не́ прăва́ре* (или: **прăсти́гне**) (= да побрзаме да не стигне пред нас) [ПК(Крец)]; обичај: – пред да дојдат сватовите кај невестата *пусестримте* ќе донесат еден *кулак* (специјално месен леб), со кој ќе ја канат *нивеста*. Овој *кулак* треба сиот "до залак" да се изеде, сватовите *да не праварат* [ТГ,174]; и: **прива́ре*** ~ *та то́ј и́скашја да та гра́бне, пак ја́, о́ти му надви́вам и прива́рих та та́ обзéх, и сега́ то́ј ма мло́гу гарези́ и те́ра колáј да ма отре́не* [V,PM,260]; ~ *и ка́то навăрви́ло дéтето, на кра́ј касаба́та, сла́хал са едно́ ќосé да и́де от ло́ф, та му рекắл: "До́бра сре́шта!" А дéтето ни му отгово́рилу. И ќосето што да пра́ви, отишéл по еди́н дру́к пắт та го прива́рил и па́к му рекắл: "До́бра сре́шта"* [V,PM,256].

прăва́рува impf 'престигнува некој што бил понапред', в. **прăва́ре** ~ *пупắто о́де, вăрза́л-гă та́а куби́лта нă-не́куј дắрми, нă-не́куј бắир. Ближна́л пắрстăно, а́ј го ко́јно, ка́к му сă-ка́че и прă-ва́рува. Вујна́та ка́ гл'ắдала, сă-чу́де, н'о: зна́т ко́ј éј* [ПК,2(231)].

прăве́но* adj 'сторено, приготвено, уредено' ~ *ви́ка идну-да́скăл, му-ве́ле: "Слу́шăј, ви́а дéцăта уд-у́тре у́чăт. Ќ-и-у́чиш ду-два́јсет гуди́ни. На́друф не́! Има ме́сто прăве́но. Ќи-ја́дăт, ќи-пи́јăт-на́тре* [ДК,130].

прăви́де (и: **прави́де**) pf 1. 'почна да гледа, некој што бил слеп', в. **прăви́дува** ~ *и-јо́н ре́кал: Афе́ндо, да разгле́дам. Исус ричé на не́гу: Оби́ди, ве́рата тфо́а ти лекува́. И на то́а саа́т си прăвидé, и о́диши пу не́гу, и му сла́виши на Бо́га. И сắто сфе́т ка́ видé, му сă прифали́ на Бо́га* [MV(K),280]; 2. изр. **видéх, прăвидéх** (= бев принуден) ~ *Пу-адна́ нидéл'а дигна́ме-сă зă-Дојрăн. Нă-прăкара́ на-Дојрăн. Уддéме уф-Сфи́т-Или́цката цắрква. Та́м ма́јка-ми умре́. Устана́ме: петгуди́шна сéстра, а́с и гудинáк бра́т. Видéх, прăвидéх, нă-чéдо ме́сто, што ви́кме ни́а, дăдéх гă сéстрăми, дадéх-гу и бра́тчито* [ПК,2(359)]; ~ *ни́а сјáа не́јки- ме дă-фа́тме тук не́каа по́сала́м ка́шта, ми́слиме дă-сă-вắрниме па́к до́лу. Сéдме та́м нă-мира́та. Арно-ама видéме, прăвидéме сă-бутна́ме уф-а́дна вира́н ка́шта* [ПК,2(Ним–261)]; ~ *ќи-до́о, су́х ле́п нă-вéчăр, ќ-о́де дă-на́се о́фци не́ма јадéне, о́ни сă-нăјăдéли, не́ма ни́што нă-не́го. Видéл, привидéл, си-*

зúме, дúгне шéјчто, тýк дујдéл, прă-тáа снáа. Отн дујдéл, нéјкат дасă-вúит [ПК,2(Иц–287)].

прăвúдуве (сă) impf 'почнува да гледа тој што бил слеп' ~ *вóа знајáл и гăлăбско да гувóре... и тúџ гăлăбто си прăкăжувáле: "Да му пýштиме џднó пéро, дă си-ј чéпне óчте, ќи пулéдне". И му пуштýвăт џднó пéрце и вóа, алáки, гу нăјдýве, си чипнýве џднóто óко -- му сă прăвúдуве* [ИГ,114].

прăвúкăве impf 'гласно извикува' ~ *úде пăјтóнут нџ мéстто, зџпúре, гулéмцут гу прăвúкăве урáчут: "ќи-м-гу дáјш тóа дéтто нџ мéне. Кóлко пáри сáкиш ќи-ти дáдум"* [ИГ,111]; в. **привика**.

прăвна (и: **прăвни**) adj num (m || f), в. **'прăв'** 1.~ *јáхна кóнýу, ги фтáса цáр'у, з'éнт'уфци и ги устáви и прифтáса прăвна на мурабéту тój* [MSt,35] – во -текстот среќаваме несоодветна конгруенција: **прифтáса прăвна на мурабéту тój**; ~ *пуртукалáта хич' и ни удрумóни, сăс умó си р'éч'и: "óшти прăвна в'éч'ер, гл'éдај ш'то ми вилú"* [MS,t,29]; ~ *пак сă фáтат да игрáјат кумáр'; пак гу пáти кутý прăвната пáтка, му ги з'éха парúт'џ* [MS,t,9]; ~ *се пуфтурýват двéте прăвни рé-дишта* [ME(P),95]; ~ *семиту прăвнăтă гудинă гу давă бегут, напкум сă чинă купцку* [ME(P),87]; ~ *ут имиштă нă ва рăмнинă сакă да се знаат вијă тритă... прăвнуту ј зă полјту узгорă* [ME(P),80]; ~ *дáли си чýла, рџзбрáла,[от ќи тă тéбе јустáвџт,[отн нé си јýбава,[като прăвната годúна,[и повтóрната нидéл'а?* [ИГ,107]; сп. **прăмна л'ап; сп. обичај:** – кога родителите на девојката и на младичот ја договараат свадбата се прави веселба со јадење, пиење, се прават колачиња и **прăмна л'ап** ~ *на четвăрток рано зентјут ки акалеса десетина моми, и роднини и нероднини. Сички ки дојдат, за фатат да месјат колачинта, и таја, што ки мјаси, да е дева сос мајка, сос татку... онаја дивојка за надјани от зентјут фесот... за пејат песми свадбарски, прајат много колачинта шарени и един гол'ам л'ап, којто се вели* **прăмна л'ап**, *това што ки го поклонуват на нункото* [V,PM,246] – во извадокот имаме употреба на предлогот **от** со значење на посвојност: ... **онаја дивојка за надјани от зентјут фесот** (м. 'на зетот фесот').

прăвни петли 'времето пред да се зазори' – штом ќе запеат **првите петли** значи дека заминала сред ноќ (или **пракршила**) и дека се ближи зора. Сп. верување: тогаш, штом ќе запеат **првите петли** исчезнуваат и **лушутиите** (= злиге духови) и тој што сака да патува може слободно да се движи. Народот верува дека ако сепак петлите запеат на **полноќ** а кучињата лаат тоа е знак дека ќе дува ветар. Кога петлите пеат а сè останато молчи тоа е знак дека ќе заврне дожд, ако пак во тој момент магарето зарика значи дека некој ќе умре [ТГ,10]; сп. уште: *ваја застра станаме рано уште ка фатија првни петли да пејат* [ТГ,17].

прăвно adv **в. прăву** ~ *прăвно дујдé свéкурут. Мă арисá сус вýјкото нџ мóмчто. Нџ нидéл'та дујдé мóмчто. Сă глидáме сус нéго* [ИГ,116]; ~ *ќи зúмăт еднá бéла рúза, тóѓи ќи-ј прéгнăт, хýмут; уф еднá чáша вúно, ќа а нăпăлнџт, ќи пýштăт пáри уф нăтре. Ут вúнџто ќи дáде прăвно на мóмчто, нăпкум на нивéстта* [ИГ,117]; сп. изр. **прво да апнат умрини души** – верување: ниту една жена нема да вкуси од првите

плодови, особено од овие од своја бавча, додека *не раздаве за душа*. Првата лубеница од бостанот мора да се подели *за душа*, било што да се случи, бидејќи треба *првно да апнат умрини души*. Исто така кога се точи вино или ракија, прво ќе се истури малку на земјата и тогај ќе се каже: *"Нек са напијат и умринте"* [ТГ,33].

прăвнодjáк m 'црковен великодостојник' (од религиозната терминологија) ~ *на Свéтиц прăвномýчник и прăвнодjáк Стéфан* [MV(K),306].

прăвномýчник m 'маченик, светец' (од религиозната терминологија) ~ *на Свéтиц прăвномýчник и прăвнодjáк Стéфан* [MV(K),306] – во текстот срекаваме нерегуларна замена на големата носовка со **у: прăвномýчник** – несомнено се работи за црквенословенизам (веќе имаме истакнато дека нормален рефлекс од споменатава носовка во овие говори е гласот **ă**, сп. **мăка**).

прăвнорóдник m 'првенче, прворoдено дете' ~ *да ка станáл Jóсиф ут сóнут, чинúл катý как му пувел'á Aнгелот Господúнов, и а зéл жéната му. Да не а знáиши на нéа вúки, дýри си рóди дéтито прăвнорóдник, и му кажá на úмито Исус* [MV(K),-305].

прăву adv 'прво, најнапред' ~ *гу пúта прăву ч'убáнину: "ти ш'тó р'éч'иш' за тáс фóтуграфúја?"* [MS,t,25]; ~ *с'éднува бáбата на круснóту, з'éва инá прăнчка и фáш'та с'ąфт'é, с'ąфт'é ('прăву, прăву') да навúва* [MS,t,7]; ~ *т'ут'ýн'у за да сă с'ăj тр'ăбува прăву да гу с'ăjми с'ăм'ąту* [MS,t,4]; ~ *ги нарéвами прăву прăнч'киту, му прумúнами на с'ákуj прăнч'ка и инó карýлч'а* [MS,t,6].

прăвуслáвче n 'назив за штотуку крстеното бебе' ~ *кáк сă-крăсте, кá ќ-óт тáм нă-врáтта нă-цăрквăта вúкăт: еврéjче о-дуjсéх, прăвуслáвче ти-гу-зéх, трú пăти кáже и вúк гáре мо-j-кáжно úмто* [ПК,2(243)].

прăвустúнка f, zool. 'крава што прв за пат се тели, прворотка' [ПК,2(89)].

прăвăрзăве* impf **1.** 'кога завршува ткаењето на едно платно, на крај треба да се **прăвăрзе**' ~ *на шо ќи гу зăвújш крóсното* – **зăвăртáл'ка** (се вика). *Пą кă ќи-свăрше плáтното сă вéле* **прăвăрзăвум** [ИГ,121]; **2.** 'ќе стави крпа врз рана, односно врз болно место и ќе го врзе' ~ *гуша преврзала Руша,[с алова шарветка,[глава преврзала Руша,[с белоградска шимијка.[Кажи Рушо, кажи душо,[jуд што болна лежиш?* [ТГ,38].

прăвăрнуве impf 'обраќа, превртува' – сп. го објаснувањето за поимот: **пáличник**: ~ *jăлéзн'о: дéл шо гă сéче зéмăта, уд гóре па úма* **ýшо**, *то: а прăвăрнуве зéмăта* [ПД,121].

прăвăртýл'ка f 'таа што брзо го менува мислењето и односот, што лицемери' ~ *зéр нé-а-знájш каквá прăвăртýл'ка-j* [ПК,2(89)].

прăгáч m 'волнен скутник, го носат жените', *а áко-j ут плáтно, памýчно пă* прéдник *сă вúке* (Ник) [ПД(118)]; ~ *и ѓáвуло óде нąчéшмăта, сéлцки чéшми нéли úма. Бáбăта óде дą-с-нăпú вóда удчéшмăта, ус-пăлăн прăгáч лéп – кумáте. И-вéле: "Е, дă-тă-фýкне, ój ти прóси кумáте, а já твójо мăш двé лúри ми-дăдé, скрijáл-ej ут-тéбе* [ПД(144)]; ~ *нéкаа жéна шо пăркáжуве и шó-j и шо нé-j, зă-н'áа вúкат: ýдрăна-j ус-мóкăр прăгáч* [ПК,2(205)]; ~ *тýнтăлче имáло гóре нă-крýшта, нéл' ѓáвул. И триснýве тýнтăлчто крýшички,*

ба́бăта ги збиру́ве, уф-прăга́чо ги-туру́ве. Ка-j-тури́ла уф-прăга́чо: "сва́л'-се бре ту́нтăлче, ре́кла, нă-ба́ба д-цj нăпăлниме уф-то́рбăта ти́ă кру́шички!" [ПК,2(253)]; и: **пре́га́ч** ~ *а та́ че́лта шу-пăдна́ла та́му, ă на́шăл ца́руво си́н. Уд ме́рăк не́jна че́ла. Му-ве́ле: "Кój ќ-ă-на́jде ва́а че́лăта ину-пре́га́ч ли́ри ќи-му-да́м". И кла́шăл две́ же́ни дă ше́тăт. Ут-се́ло нă-се́ло* [ДК-121]; ~ *та́а чу́па ă зе́ва, ă-зăне́сфа у-плăни́нăта, му-и-изва́жца о́чите, ă-уста́ва та́му де́ка пла́че. И не́jна ă-ублéкфа, ă-нăриду́ва. К-ă-ви́шăл ца́ру, сă-нăл'у́тăл по́jке. Му-ре́кăл: "Тăкфа́ нивéста!?" Па́ му-да́шăл пу-ину-пре́га́ч ли́ри* [ДК,121]; ~ *ќе-се-опа́ше по́jас и пре́гач со-алтăн'е: ту́ри на-ръ́ците гри́мни стре́брени, – ти́ja ги-кажу́ваме ко́лби; и́ма гри́мни од ме́да, ме́дени гри́мни* (сп. стсл. мѣдъ 'бакар' – лексички архаизам); и: **прега́ч [ПК,2(88)]**.

прăгле́де* pf 'упати поглед, погледна' ~ *сăба́jл' стăну́ват, прăгле́т, прăгле́т тăка́ пла́нинта, не́ли пуле́ни и́ма. Е, ре́кăл: "сjа: дă-и́ма, ча́фките нă-пуле́нта дă-ста́нăт о́фци". Пă ча́фки лита́ли тăка́, "кре́к, кре́к" прăви́ли. О-оп, ча́фките о́фци стăну́ват* [ПК,2(228)].

прăгни́: (и: **прăгни́и**)* pf 'стане мек и полугнил' (се однесува на плодови од дрвото **скорупа, тие** зреат доцна наесен) ~ *сли́че нă го́рничкăта, дру́го дăрво-j то:, дуде́ка не́ прăгни́:т и ти́: не сă jáт, само ги немме ний* [ПД(124)].

прăгувóре (прагуворе) pf 'зборне' ~ *а́к ка́jш адно до́бăр де́н нă-чуве́к, не́ма дă-т па́дне у́стта, прăгувóри, зăшо́ си-чуве́к* [ПК,2(180)]; ~ *jудих, jудих, мале, ду срет пăти,[ду срет пăти,[па се врнах, мале, па и ричех:[Дубру вечар! [дури тога, мале, jудгувори,[прагувори:["Ела вечар, лудо, на вичери,[пу вичери!"* [ТГ,50]; – Ако некој во шала на ткајачката ќе ѝ каже: *"Как, как, сă кине, са кубе!"* Таа обично му одговара: *"Изи-ку́т да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364]; односно **пругувóре** ~ *"Ма́леее, шó а́рно де́те, а́ма не́мо. Не́ збуру́ва. Три́ гуди́ни не́ збуру́ва". – "Ка́ко ма не́ збуру́ва? То́ збуру́ва", му ве́ле. – "Е, ка́к ќи-пра́jме дă-пругувóре?"* [ДК,129]; в. **пругувуру́ва**.

прăда́аве (сă) impf 'признава дека е победен' ~ *Сă бури́л'е о́ште и Jарắм Минаре́то пăпса́л. "Нă мó-жум, ро́п сум на те́бе, ќулле́". Сă прăда́аве и гу вăрзу́ве зă вра́тут ус синџи́рут зă ко́jнут, кини́сăве* [ИГ,113]; ~ *ут кушу́л'та ѳтвурто сă уф мустáкте* (во шлемот). *Ка ќи флéзе до́ма ти дă-j зе́миш – ќи-т сă-прăда́де на́пкум. А зиму́ве кушу́л'та и во́а му сă прăда́аве ро́п нă де́тто* [ИГ,114]; и: **прадауве** – кога ќе дојде Св. Атанас тогаш е *стрет зима*. Тешко е до Св. Атанас, а штом тој ќе помине *и тоа што му беше за умирајне – не са прадауве* (= и тој што му беше за умирање нема да умре) [ТГ,27].

прăдви́ке* impf 'силно извикува' ~ *о́ни ви́кăт: "Мумче́, мумче́", не́ рăзби́рме, на́ зна́jме шо́-j мумче́, ни́а: "де́те, де́те". И ни́а пу-ни́х и сă-качу́jме пу-се́лто тăка́. Ода: пу-о́сăм ду́ши тугáj бăлгарските вуjни́ци, не́ о́да: пу чăтвăру́jца, пу-о́сăм сă-стро́ja:: пăто цéл гу-фáкат. И ни́а кут-де́ца сă-прăдви́кме* [ПК,2(217)]; в.: **продвикне**.

прăди́ impf, в. **прăдни** ~ *му вели́ на́ ца́рja: "а́, ца́рju, те́зи чове́ци прăд-jа́т, а́ми́ да на́jдиш чове́к да не́ е прăди́л, от ка́к си роди́, о́н да гу се́и!" Тогáс ца́рjут му вели́: "а бре́,*

си́нку, ам дéка и́ма човéк, без да прăди́!" [V,PM,155].

прăди́ш* m 'смрдливи гасови што човек (или животно) ги испушта низ дебелото црево, прдеж', в. **прăдни** ~ *еднó врéме éди́н цáр имаши жéна трудна и, когá би́ла óколо на деветја мéсици блúзу вéки за да роди́, еди́н дéн, кату седјáли сóс цáрјут, са лафу́вали* (погрешно пишува: 'лофу́вали'; сп. **лаф** = збор), *царúцата, от мло́гу товáр, што имáла, от-прéт цáрјут прăднáла. Цáрјут, кату чý прăди́шат, си разл'утú мло́гу* [V,PM,155]; ~ *урúге, му-бăрбóре курéмо. Или прăjăдéл или тăкá и́ма, то: урúге, му-ви́кăт. Или то: că-прăпúл, ки-урúге. Германцúте нé пăрдéшо, тáа пóвике га мрáзат, тáа урúгинто* [ПК,2(240)].

прăдни* pf 'кога испушта смрдлив воздух од дебелото црево' ~ *ади кату вичéр'аха, еднóту дéте прăднá на сóфрата* [V,PM,26].

прăдójдин adj 'тој што не е од тоа место, што не е староседелец, што е дојден од некаде' ~ *нăсилéнито ej пóвике уф-Арсуво, стáро Крундúрци. Укулу шéj-сéдам кăшти că-нáши, укулу тринájсе că-прăдójдини, áма пáк нé că-тăквú, дujрăнчáне и́ма, мукринчáне и́ма, пá că-нáши, áма "гăркумáне". Глáвно дрýjсте că-нáши, тăкá чúсто нáшо гувóрат, дă-тé-j мирáк дă-j-слýшиш* [ПК,2(Крец–307)].

прăдукáре* pf 'приближи, донесе близу каде што треба, во случајот до договор' ~ *е, му-искáрăт éjн пáсуш, гу-искáрăт нă-пазáро. Сúте óдат тáм, здрáво жúво ус-тáтку-му сáкат дă-нăпрáват пăзăрлăк, áма нúкуj нé смéе дă-óде кăдă-нéго. Тăмáм ко:-прăдукáрăт на пăзăр-лăко, óно ки-рéче: "Ej, ут-тéп пó-ýчăн ним зúми"* [ПК,2(Ним–271)].

прăдăлже* pf 1. 'настави да прави нешто', в. **прăдăлжăве** ~ *трăгнýве, тáмка и́мише éдни тăрла уфтýрцко врéме. И дéтто прáво нătăрлишчăта óде. Нă-тăрлишчăта нé-нăjдéл нúкуj. Рăчéл: "Ки-прăдăлжум". Пуминáл, тáм éдно сéло... Ет ти éjн стáр чувéк, нănéко: пăтéка* [ПД,147]; ~ *"слýши, му-вéле, кá ки-ти-дáде он нă-тéбе злáтнио пăрăхóд, пăмпóро и вăгó:нто тú, рăчé, нă та: дáта дăдójди пá прă-мéне тýка; нéкуj зáлиф имáло тáмка, уд-мó:рто. Ки-сă-нájдăме, рăчéл, и пóсле ки прăдăлжиш зă-дóма"* [ПД,148]; ~ *имáло нéко: врéме трýjца бráте. И-тúй трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, ги-стимнúло дунéко: вудăнúца. И-ричéли: тýк ки-прăспú:ме ва:-вáчăр, пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтáм* [ПД,167]; 2.'кога нешто трае, опстојува' ~ *Тúа că-викáли русăлиj... Кáпте мубúли тýрцки, áма нă-кáпта имáло пă крăс, că-знáло, нé că-Тýрци, óт că-христéне. И тúа русăлúj игрăjáли нáши óра, кýкушки óра, áма нă тýрцко и́ме óрта că-викáли. И тăкá că-прăдăлжúло дáлго врéме уф-кýкушкоо крáj и că-рăширúло и фăтúли ус-тúа óра да-збúрăт пáри, дă-грáат цăркви, учúлишта* [ПК,2(Крец–305)] – за ова в. поопширно во текстот на заглавниот збор **русали́и**.

прăдăлжăве* impf 'наставува да го прави истото' ~ *и му-ви́ке мóмта: – Ама што-хýбава прúкăска мигувóриш, éс тóлку гудúни живéм тýк, тăквá прúкăска не-бих-чýл, прăдăлжýви, прăдăлжýви!* [ВК,-284].

прăдăну́ве pf 'го помине денот' ~ *нújă кá пăтувáме, кá пăтувáме, áдно врéме кóга сăмна, пá нă-твá мéсто. Усăмнá, пá тáм, нă-áдно мéсто, Жéнцко му-ви́кăт, ф-Жéнцкуто пóле. И дóшче, já кути чéра кá*

рóсише, тăкá... "Слýши, вúкум нă-тó: другáро, áj ќ-ójме нă-тúја кáмăнто гóре. Ки-лéгнăме, вá:дăн ки-прăдăнýваме" [ПД,172].

прăжéне* pf 'повторно се ожени' ~ *сă-прăжúни, уддé ут-тăрăн нă-глóк, сjáа пă шó-j сă пугудú адúн пиjăндýрко* (пијаница) [ПК,2(207)]; ~ *имáл нéко: врéме нéка: жéна, сă-прăжúнúла, сă-прăмăжúла. Е, нéгво аднó и нéjно аднó, мóмичка имáла, двé сă-чúнáли. Е, та: жéна мăжó-j утивáл сè нă-лóф. Утивáл нă-лóф, катăдéн járбици нусувáл* [ПК,2(258)] – во кукушкиот говор жената: **сă мăже**, овде запишаното: **нéка: жéна, сă-прăжúнúла** возможно дека е под влијание на говорот на староседелците во Струмичко; и: **прежени*** ~ *един-цáр, сéа кăту-дéтто как вáше, имáл идна-ýбăва мóма, лúчна. Ама, са-прежúнúл тó цáрут, устăнáл мак-úja. Нáм, тá макúјта шо-му-бúла на тá мóмта, сакáлă дă-а-закóле* [БМ(Зб),197]; односно: **прижени** ~ *Туку нéjсине, аднó дéте устăнá, óно уд úгла* (инекција) *сибéп сăкáто устанá, сjáа ус-патăрúци óде. Здрáво бúше дéтто, инжéкција ká му удрúа, устăнá сăкáто дéтто. Е, сjáа рăбóте, сă-прижúни* [ПК,2-(Иц–289)].

прăзáрник m 'зелник со праз, печен во фурна' [ПК,2(89)]; исто така: **ус-прáс крáшник** [ПК,2(244)].

прăзúа m 'расад за праз' [ПК,2(89)].

прăзúрке impf **1.** 'сирка' ~ *сè тýк прăзúрке уф-нáс;* **2.** 'надгледува' ~ *дéчкăта и-устáвум сáми, áма мájка óде ги-прăзирке пу-два-трú пăти нă дéне, дудéк дă-дóм áска уд-нúфта;* **3.** – **(се)** 'се насира низ тенка ткаенина' ~ *ти сă-прăзúрке фýската, пóдигни сj-áа, дă-нé ти-сă-глéде* [ПК,2(89)].

прăзúрне pf **'погледне на брзина, сирне',** **в. прăзúрке** ~ *óде óна дă-шéте, дă-рăбóте, дă-крáде, óн ус-дéцта сéде. Лисúцта рéкла: "Дă-нé сă-изгóрте!" Огин нàвàлúла, турúла дă-сă-вáре нéшто, фàсýл'. Тóо сàкáло дă-прăзúрне. Бáм – с-удавúл ф-тéнцăрто* [ПК2(234)]; и: **призирне*** ~ *и кату останала трудна, ја не имаши од радост. Али дошло времја за да роди. Пăрво викнали две стари баби, за да ја отродјат. Двете баби са чудјат, што да прават, и л'у призирнеха за да видат... заеднош на бабите душа му изл'али* [V,PM,275] – во текстот имаме уште еден случај на употреба на сврзникот **али** со адверсативно значење: **ја не имаши од радост. Али дошло времја...,** освен тоа како посебност треба да се истакне линеаризацијата: глаголот и заменската форма се одделени со негацијата: **ја не имаши** м. 'не ја имаши'.

прăзнáа pf 'прифати како реалност некоја неприjатност' (в. **прăзнáве** 1.) ~ *уф Грăмáдна мă-интирсúрше адно мéсто: мă-излăжá áдин дéдо ут-Плóвдиф, дójдин уф Рáдуво нă гóсте. Вúкум: "Уд-дéк си бáче тú!" Вúке: "Ас сум уд-дóл, уд-Грăмáдна, ká бигáме уф-адни кáмине зăкупáх адни пáри". Ас уддéх тáм, нăjдéх адни кулишáне, рăскупáме кáминто, áма нé нàjдéме нúшто. Ут-тáм сéтне, нàjдéх адни уд-Мóкрине, нă-Пăндăлúуф Манýш прăф бăрчéт. Нијкá дă-прăзнáа от-éj бăрчéт. Тáм, уф–Мурáрци, нàjдéх кулу седăмнàjсе-усумнàjсе кăшти кулишáне. Ус нúх нăпрăвúх málко маабéт, ама нéчúс маабéт. А нàjнóго мă-арисá уф-Лагадúна, не уф-Мурáрци. Ут-Сýхо на-вáки чú- сто мàкидóнцко сигувóрат, дур пóáрно и уд нáс. Уф-Лагадúна над двéста и усумсé кăшти има нáши. Тóо е мéсто кýлку пулвúна Струмúца* [ПК,2(Крец–308)];

и: **призна́е** ~ *змéо се-зачудúл и си-помислúл óти Ѓýптино е-ствáрно нóго сúлăн. Ама пák нé-сакáл дạ-му-се-предáде, нạ-тóлкạф чувéк дạ-му-призна́е óти е пóсúлạн* [ВГ-(Мир),272].

прăзна́ве impf 1.'прифáка некоја вистина иако му е непријатна' ~ *дýрмин о-видéх ká о-зимá и пá нé прăзнáве, ачúк-ашкúре кóруф мă-прáве'* [ПК,2-(153)]; **2.** 'оддава почит, признание (пр. за некаква услуга)' ~ *(ти) ма:свăрший рăбóтта, ма:-испрăвú пáшкăта и са: нé прăзна́ве* [ПД,137]; и: **призна́ве*** ~ *ми сă убисúạ нă-врáто, áска дạ-j рáнум тóлко врéме и пá не признáват* [ПК,2(176)]; ~ *нéкаа жéна нóго знáа дă сă-прáве árна, мăжо ќа:-зăсáке нóго, нúкуј друк нé признáве* [ПК,2(190)]; ~ *(ти) ма:свăрший рăбóтта, ма:-испрăвú пáшкăта и са: нé прăзна́ве* [ПД,137].

прăúмуве impf 'зема, добива' ~ *áдно врéме кóли óдаа, нéмише дрýго. Jă-рăцúj шó бúа тăквú, óдаа нис мójто сéло, ми вăрваа, нóсаа, кукушéнки, жéни ут-Кýкуш, дă-тăргýват. Оти Сóлăн мóре, мáдам, стóка ут Сóлăн зúмаа нă-Кýкуш нóсаа* [ПК,2(Иц-–280)]; ~ *... а Сóлăн бúше, шó дă-ти-кáжум! Мóж дă-сте-уддéле, уф-Сóлунско, нéсте уддéли?! А тăкá, дă знájте кăквó-j. Стóка прăúмăхме, ќи-дóнсаа жúто, тóги уф-тúа гудúни жúто искáрувјаа нóго. Тáтко тук ќи тувáрше аднá кóла чинúца, жúто, уф-Сóлăн ќа:-нóсше, ќа:-прудájше уф-Сóлăн. Оти тóги, тóо врéме, дéк тăквó, jók чýшки, jók т'ит'úне, тăквú рáбóти* [ПК,2(Иц–280)].

прăка́жăве* impf 1. 'зборува' ~ *Гу фăрл'ăт нă буни́штто. Тáм си лéже. Пумина́ле адни гăлăбе. Вóа знạ́ал и гăлăбско да гувóре... и тúạ гăлăбто си прăкăжувáле: "Дạ му пýштиме ạднó пéро, дă си-j чéпне óчте, ќи пулéдне"* [ИГ,114]; ~ *она тргнала сусе јарци, сусе кози да оде на јазлăк, да летуве уф планина. Идеќи пу пăтут се си пракажувала: "Три, јаре в планина! – Серем се Сечку на брадина!" – Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни он да владеје* [ТГ,13]; ~ *уф Стујáкăво прăкáжăвăт куту уф нáс (Мачуково* – македонско село до Балканските војни, сега, за жал, на грчка страна) ~ *тáтку му и мájкă му олạ́ак си прăкăжувáле: "цáрут гулéма вујнá утвурúл, вójскăта а здрубúл; имáло нúкоа дујнá-ѓузилúјка тáм, зạ нéа сă типáл"* [ИГ,115] – во контекстот имаме употреба на зам. придавка **нúкоа** м. 'некоја'; **2.**'озборува' – скоро секое село си има свој светец (патрон), тогаш е селска слава, а се држи и панаѓур. Тргнувајќи од тоа дека ќе дојдат *чужди л'уѓе* селаните се спремаат како за Велигден. Често зборуваат: *"Море да сме сами, који му гледе оти нешто нема, или нешто е кусо? Ама ки дојдат чужди л'уѓе, па уд них срамота* (погрешно пишува: 'ьих'). *Ки на пракажуват дудек ќи са живи!"* [ТГ,218]; в. **приказува**.

прăка́ре* pf 1. 'однесе' ~ *нă-нăjдé тóо Тýрчино, нă-нусú дóма. "Тáтку-ти, вúке, áк нă-мужéх до:спáсум бăр на-вáска дă-вă-куртулúсме". Уддéме уф-нéго. Пу аднá нидéл'а дигнáме-сă зă-Дójрăн. Нăпрăкарá на-Дójрăн* [ПК,2(359)]; **2.**'помине од еден на друг крај' ~ *кăрáме, кăрáме ду-Димúр Исáр, на-мóсто, тáм не пумúнуват дубúците. Растýрин мóсто глáвин'о, нă-лóтки нăпрáвин, та цăндáре тýрски, тáм куту рóбе пумáгат, бýтат на нарóдо, да-прăкáрăт дубúците.Бýтат, е-ej, ќо:-збéрăт дубúтко, ма-*

гáрто нé óде, ќо:-дúгнат нă-рăци. И прăкăрáме мóсто [ПК,2(219)]; **3.** 'помине некаде извесно време' ~ *итáм устăнáме. Уф-адúн кунáк сéдăм кăшти сă-збрáа, тáм. Една жéна, н-áдин Бăдник, Бужúк, гу-зăпăлú, изгурé то: кунáко. Сúчко изгурé... Прăкăрáме тúа двă-трú гудúни. Сă-рăстурú вујнáта. Кój умрé – умрé, кój жúв си-дујдé* [ПК,2(261)]; ~ *Сă-прăбрáме, нă-зăкăрá: нă-Бăлáсца. Нă-зăкăрá: нă-аднá кáрпа, já кутитá: сóба кá-j... Нăтре грé: та: кáрпăта. Пикнá:-нă тáм, тýка, вéле, вáдăн ки-динýвате, вéчăр, вúке, тáм, нă-то: jáвур ки-сă-свáлите. Пикнá: нă-тáмă, дéно гу-прăкăрáме, árно, тóпло, кáмăн ама-тóпăл* [ПД,173]; ~ *прăкăрáме тáа зúма тáм, вúкме: "Нă-прóл'ăт ќи-с-jóдме, ќи-ш-jóдме, сă-стóпле, кáк дé-j ќи-с-пудréде". И тăкá, тăкá, устăнáме тáм* [ПК,2 (219)] – уште една потврда за широката употреба на перфективниот презент: **сă-стóпле, кáк дé-j; 4.** 'преживее, остане жив' ~ *Бигáме тринáјста гудúна. Е-кáк, знáм-ли кáк? Бúме дóма éто, уф-кăшти, уф-сéлто. Војнú пóнапрéт úдаа, зăтáм вăрваа, нă Сóлун, пут-Кýкуш удóло-j Сарăѓóл', дéка мăшúнта зăпúре. Е, ут-тáм нă-нáм, Сóлăн бúше, ут-тáм станá бójо. Знájш кá úдаа – куту кăчăмáк кá вăрăт. Мójо тáтко жнúјаа ду-пăто, дуцăдéто ус-двăнájс дýши тájфа: твójта мóма, мójта, нé знáм накój, збрáни пумáгаа тáм. И вăрват вујнúци и вúкат: "Чúчо, чúја-j тáа тájфа?". Тáпко вúке: "Мója-j". "А -бе, ти-си-лýт, бéги дóма пóскóро, ýтре нé сă-знáа нă-тăкá-ли ќе-j, навáки-ли-ќе-j". И, ут-тáм, нă-фýтринáта тăргнáхме дă-бéгме...Кăквó бигáне? Кój дéк сă-нájде... И тăкá дунцéа мáлце лéп тугáј, тă-аппáме. Кój умрé, умрé. Апни крýши, нáпијсе вóда, áпни нéшто уф-трúте дéна аднóш. На-усумнájсе гудúни тăквú, млáди шó бúа сè изумрéа. Изумрéа тúа, нé знáм кăквá рăбóта, млáди шó бúа сè изумрéа, нúа устанáме, малéчки óти, нé јájме тóлко нéли, ус-шó дé-j ќи-**прăкáрип**, мáллчко ќ-áпниш. А стáрјоо, вăзрăсин'оо сáксă-нăјáде. Нéли? Сè изумрéе пу-пăто, тáм. Мájка умрé, тáтко умрé. Е, аднá дýпка кулку-тýк шо дăржe тáа удáата, шýтн'оо кój зă-глáва кój зă-рăци, шýтн'оо тáм. И-нăцкáа уфнăтре. Сă-нăпăлнú тáа дýпката. Нóго чувéци зăтрупáа тáм. Зăсмăрдé сúчко уд-Дýпница нă-вáм, иште пóнăвáки* [ПК,2(Шек–277)] – сеќавања, доживувања од Војната 1913 на Гоце Николов од с. Шекерлија, Кукушко; **5.** 'кога некој ќе го надмудри другиот' ~ *тýк, сăбáлинта, бúл' нă-мéнé, úма áдна óфца, сáкăт да:-прудáт мójте, нéма млéко. Зéа дă-ми-пăркáжуват нă-мéне. "Слýши, нă-тóо нýк-ми, мóлчи тáм-ти. Јáс сум прăкăрáл ду-сéга нóго. Јáс, вúкум, кá ќи-уткáрăх нă-грáдо дăпурдáм мо: стóка, сă-нăбéрăт кулу мéн чувéци"* [ПК,2(241)].

прăкáрăве* impf 'потерува, тера да помине' ~ *нă стăрга ги прăкáрăвăт óвците, дă-j мăлзăт; сéдăт двýјца или трýјца, ги мăлзăт* [ПД(126].

прăки praep **1.** 'преку' ~ *прăки минýта* (на секоја минута нешто станува) [ПГ(Фур)]; и: **прăку** ~ *тąкá иште́ кą спáле, кą плąкáле и двýјцта, тóа дéтто кą плąкáл, сăлзите ут óчте прăку пéрницта ду душéгут прăтунúле* [ИГ,112]; ~ *ќи зúмăт еднá бéла рúза, тóѓи ќи-j прéгнăт, хýмут; уф еднá чáша вúно, ќа а нăпăлнąт, ќи пýштăт пáри уф нăтре. Ут вúнцто ќи дáде прăвно на мóмчто, нáпкум на нивéстта. Нáпкум ќи гу прăфăрл'ăт вúнто прăку нивéстта и прăку мóмчто* [ИГ,117]; и: **преко** ~ *се*

разбуди, Ванѓелино, црна Арапина,[што-ј запмисал, Ванѓелино, пăти и друмуве,[и што веле Арапине, ем гуворе, цанум: "Дали знајиш ил' не знајиш, Попово Јуванче:[оти сум ти јас запмисал сѐ бели друмуве,[и не давум преко ниска пиле да пралетѐ [ТГ,40] – уште еден пример за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај еднослоżни именки: **пăти** м. 'пăтишта': **што-ј запмисал, Ванѓелино, пăти и друмуве**; 2. изр. **прăки плéт нé видéл** (= се кажува кога некој несмасно постапува' [ПК,2(189)].

прăкла́ве impf 1. 'става од еден сад во друг, од едно место на друго' ~ *ни́м прикла́ви уд-бра́шăнто;* 2. fig. 'зголемува, кажува невистини' ~ *мо́лчи, ни́м си-прикла́ви но́го* [ПК,-2(89)].

прăкрăсте pf 1. 'кога верникот со прстите од раката допира до четири точки од своето тело (челото – стомакот – левото и десното рамо) и така испишува крст', освен в црква или гробишта, се прекрстува и дома, пред да почне да јаде; на вечерата, додека не се прекрстат сите домаќинот не почнува да јаде, и тогаш прашува: ~ *"Са пракрстите сите?"* и не чекајќи одговор почнува да крши од лебот [ТГ,19]; – во контекстот имаме употреба на прашална реченица без партикулата (да)ли: **"са пракрстите сите?"**, што се третира за балканизам; и: **прекрăсти*** ~ *напкун отидоха тија гувадаре; софрата кладена, ама не прекрăстил да фани да јади* (овде има испуштање на повратната заменка) [МС(В),97]; односно: **прикрăсти** ~ *утрината стана сиромахат от сонот, са уми лицето, са прикрăсти и киниса да си иди. На пăтју гу и фатил един дăш, един страшин облак... и запрјал на една страна дури да мина облакот* [V,PM,93];~ *после за растроши един кулак от онија, што сторили на пентук, и ки го фăрли напрет и nasat, за ирмен за си прикрăсти три крăстови* [V,PM,250]; 2. изр. **си-нăјдéл цăрква дéк дă сă-прăкрăстиш** (= личноста од која бараш помош, односно со која соработуваш не е сигурна) [ПК,2(194)].

прăкăжли́ф adj 'се кажува за личност што многу зборува, понекогаш и досадува' ~ *прăкăжли́ва нăвéста* [ПД(116)].

прăкăлве* pf 'удри, притисне, скине' ~ *сј-о: прăкăлвáл прăстут* [П-К(Мор)].

прăкăлвăно adj 'нешто на кое се познаваат траги силен притисок, односно од удар' [ПД(115)].

прăкăрдáше impf 'претера во некои барања или настојувања' [ПД(134)], [ПК,2(89)].

прăкăрце* pf 'помине некако, преживее' ~ *гă-прăкăрцáме зи́мта* (= ја истеравме некако зимата) [ПК(Ним)]; в. **прăка́ре** 4.

прăкăршăн adj 'нешто скршено, во случајот: со скршен 'рбет' ~ *дéтто сă-цăну́ве гувăдáр уф-сéлто и мáјката дă-пáсат гувéата. Е, тóо дéте пураснуве ергéнин. Рăбути́ли адна́ гуди́на-две-три, ви́ќе искáруват гувéта да-пáсат, глéде дéтто, адна́ змúа прăкăршăна, лáзе* [ПК,2(215)]; ~ *сабáјл'та ка станáли, на-дру́ѓут дéн, пá ги-искáруват дубúцте, пóдóл óдăт тăкá. Глéде вăртат гувéта, глéдат аднó прăкăршăно мáче. Шăрéно мáче. И тăвá мáчто о-фáште у-стáпо, гуклáве уф-цéбо* [ПК,2(262)]; ~ *нa-трéтјо: дéн пá, óш пóндóле óдăт, глéде аднó прăкăршино кýчинце, кýтре. И нéго о-фáште ус-стáпо, и нéго о-зúме и нéго о-клáве тáм уф-*

кулúбата [ПК,2(262)].

прăлéже pf 'преспие некаде за ноќ или две' ~ *и úдаа на-вéчăрта, лéжаа тáмка уф-нáшто сéло. Тúа кăмилáре гу-прудáвăт тóо мéсто... Тóо чувéк бúше пóбугáт, па утвурú áн, пá úдаа камúли, áма пó-мáлко. Пă úмше кăмúлцки дикáн* (ан?), *зă кăмúли дă лéжат нă-вéчăр. Оти знájш, ќи-дójдăт ут-Кýкуш, ќи-дóот, ќи-прăлéжат уф-сéлто, ут--Сóлан ќи-дóот уф-тáм, уф-сéлто ќи-прăлéжат* [ПК,2(Иц–283)]; ~ *Бáш уф-жéтва сме бигáли... Питрóвдăн. Ут-кá бигáме тáа вéчăр, уддéме уф-Кýкуш лижáме. Имăхме тáм аднá кýма, тáм уф-нúх лижáме. Тáа вéчăр кá прă-лижáме сéтнă немá лижáне, сéтне, сéтне, бéги, бéги* [ПК,2-(Иц–283)].

прăлéте pf **1.** 'почне да лета'; **2.** 'со летање помине над нешто' ~ *пúле нă-мóж дă-прăлéте* [ПК,2(188)]; ~ *се разбуди, Ванѓелино, црна А рапина,[што-ј запписал, Ванѓелино, пăти и друмуве,[и што веле А рапине, ем гуворе, цанум: "Дали знајиш ил' не знајиш, Попово Јуванче:[оти сум ти јас запписал се бели друмуве,[и не давум преко нихка пиле да пралете"* [ТГ,40].

прăл'ăтáр m 'мало пиленце' ~ *мă-лéчко пúл'ăнце, ка ки прăлéте сăфтé* (за прв пат – објаснување за називот **прăл'ăтáр**) [ПД(126]; ~ *пúл-чките ќá фáштат дă-сă-ýчат дă-лéтат и-вúкме прăлитáрчита;* **2.** fig. 'мало, мило дете' ~ *вúј-ги шо-с-ýбувички, прăлитáрчита; ój нă-бáба прăлитáрчитта, дуjдéли óни нă-гóсте* [ПК,2(89)].

прăм (и: **на-прăм**) prаер 'изразува споставување, споредба – наспрема' [МЕ(Р),175] ~ *нáпрăм н'óо тó нéj нúшто* [ПК(Гăр)]; в. **прăмо**.

прăмéсте (сă)* pf 'се измести од едно на друго место' ~ *дуjдé аднó нăрицéне Гăрцте сă-прăмéстат. Примúре бидéло, прăмúре. Фрăнцýjсто, Англичáнто – мúр, Гăрцте дă-с-jóт дóма, дă-сă-вăрнат пá нă-нújнто мéсто* [ПК2(223)].

прăмúн* adj **1.**(в. **прăвна**) ~ *прăм-нajут, ш'у гу пăта, му р'éч'и: "с'éм' тýкă и за нájдиш' рáбута"* [MS,t,-81]; **2.** 'важен во извесна хиерархија' ~ *тас момата му вели на царјувут син: "милички мăжу, јазе имам четирцсет братќа харамии, ониа требува да ги земеме тука". Тогас пратиха л'уди от царјут и едно писмо от дjун'а ѓузели, от нихната сестра... Тогас царјувут син сички ги промина, прăмни ги стори на конаќут му* [V,PM,214].

прăмúсл'ăве (си) impf 'си помислува' ~*"Ká сáкиш д-сă-бújме у кóпи* (= со копја) *или дă сă-бóрма?" – "А, рéкăл, чýм ме е у кóпи!" "Ќи-гу-фáтум, си-прăмúсл'ăве, ќи-м-гу ск'úнум врáтут куту на кукóшка"* [ИГ,113].

прăмúне pf 'се придвижи, помине преку нешто' ~ *нăjмéл-се Гóце Дéлчуф вуjвóда,[ус-нéгăфта вéр-на дружúна,[уф-Кукýшко рáмно пóле,[дудéк да прăмúнăт грáницта,[пăрва пýшка пукнáла,[Гóце гу уф-гăрди рăнúла,[в-лéвăта стрáна уф-сăрцето* [ПК,2(Крец–296)].

прăмо prаер 'за означување време кога нешто се случува, пред друго нешто' ~ *úмше нéкаа кóла, сă-нaкачúме сáмо нúа дéцта, бăре нé óдиме пéшки. Стáрте сă-изнăмăчúа, тá сăс-нúх: а-брá, а-брá прăмо Питрóвдин, на-двé дéна стигнáме уф-Цумáта... пусидéме двă-трú дéна, ќá фăтúа дă-мрúăт, фăтúа дамрúăт чувéци. Нéкаа бóлес сă-пуjавú, нé знáм, испáнска бóлис, кój-знáа*

кăквá бéше. И вујнá, умúрăт чувéци. Ут-нáште сéла áјн чувéк, тáм уф-áдни слúви, нă-пуд-Цумáта уддóлу, чаúре úмше, тáм сидéме, умрé. Нúа к-óдиме нăгóре дă-извăрвиме, а бáба пу-нáс гă устáвиме. И, адно врéме áј-го úде адúн чувéк, нămитнáл чéргата нă-гăрбо, дујдé. Глéдум бáба гă-нéма. Вéл'ум: "Дéка-ј бáба?" "Е, умрé бáба-ти, вéле, тáм гă-заријáх уф-едúн ендéк, гă-пукрúх". Еми, шó кu-чúне. Ет тăквó нáшто бéгине бúше [ПК2(Шт–249)] – текстот претставува автентична приказна од информаторот Диниш Митров род. 1899 во с. Штемница, Кукушко, за голготата низ која минале бегалците од Кукушко за време на Втората балканска војна 1913, кога грчката солдатеска го уништила градот Кукуш и неколку десетици села во околината. Настан што не смее да се заборави.

прăмăже* pf 'се кажува за жена кога повторно ќе стапи во брак, така е по правило, но во случајот: кога маж ќе се прежени' (?) ~ *бúли мăш и жéна, сă-чинúли, сă-прăмăжúл мăжут. Сéтне жéнта дунцéла мóма и мăжот имáл и óн мóма. Двé мóми бúли тúа. Исјáа жéнта ут-мăжут мóмта нé а-сáке, гă-нéјќе* [ПК,2(Иц–285)].

прăмăкне* pf 'извлече, скришум однесе нешто' ~ *шо úмше нă-бáхчата сé он прăмăкнá, нă сéстрите нúштичко нé дăдé* [ПК,2(193)].

прăнуќáве* impf, в. **прăнăќуве** ~ *уддéме пу-рéкта, флизéме уф-édна јéла шо-о-вúкме нúа, тáма да-прăнуќáвме. Лéп нéма, вóда нéма, нúшто нéма. Дéтто на-цúцка намáјка-ми плáче, óно па ќи-нă-издáде. И флизéме тáма, мрáфки ќи-нă-дујáдат. И-мáјка-ми вúке: "Дé брé Рúсто, ти сă-мóче? Да му дáјме, вúке, нă-дéтто, зéр ќи-н-издáде"* [ПК,2(Ал-358)] – употреба на прашална реченица без партикула (балканизам): **"Дé брé Рúсто, ти сă-мóче?"** – во текстот ни е претставено трагично доживување на информаторот (непознат) од с. Алексово за злосреќната судбина на бегалците од Кукушко 1913, кога мајка, којашто во градите нема млеко, му ги натопува прегорените усни на детето со мочка, за да престане да плаче, да не ги издаде детското плачење кај грчките војници.

прăнăќúве impf, 'ја помине ноќта, преспие некаде' ~ *Дујдéме, дујдéме ду-кáјничето* (изворче), *ама-нé нă-пуштýват уф-сéлто дă-óдăме, уф-Тудóрăво, áјде гóре уф-плáнината. "Тýка (ричé), вá: вéчăр ќи-прăнăќýвăте, ýтре тáм нă-тúй кáмăне кисă-свáлите и-нúй ќи-излéзăме, ќивă-прăчéкăме". Арну-амă тóй дéн трéска врăс-трéска нă-мéне* [ПД,-173]; ~ *óдат уф-адná вудни́чка. И уф-тáа вудни́чкăта, тáм, ќи-прăнуќýват óни. Кулу стрéт вéчăр úде мéчкăта: "Ии-и, сáм лóф ми-дóшал нă-нóга". "Ее-е, куту-тéп јунáци зăт-врáтта вúсат"* [ПК,-2(Ним–276)]; и: **прăнуштýве*** ~ *сăвăрнáх нă-тóй мéсто, глéдум нéма нúкуј. Вúкум: ќи-стóăм тýка, тăкá си-вéл'ум уф-акáло де, нéли ká ќиустáвиш адúн шéј трéба дă-сăпувăрниш дă-гу-путéрии. Стăнá стрéт нóш, нúшто нé сă-јáви... И вăрвум низ-адни́ дăрва пу-бăúро, сивéл'ум: "Ќи-тéрум дă-прăнуштýвум вéчăр"* [ПД,173].

прăнч'ка f 1. 'гранка, стап, прачка' ~ *напýлнувáми двájси, трúјси калáм'а ... з'évами прăнч'ки, карýл'ки, кóли и мутувúлуту и пр'élуту* [MS,t,6] – уште еден случај за проширената употреба на множинската наставка **-и** кај еднозложни именки: **з'évами прăнч'ки, карýл'ки, кóли** ; ~ *ни*

имáха сăс ш'тó да купáјат, з'éха пу-инá прăнч'ка, стóриха ч'ивúја ... и фáт'ąха да рúјат [MS,t,48]; ~ *сид'ăха сăс дирминц'úјата, си м'ăр'ąха пúлкат'ą, кутрáји пóгул'áма, сăс иднá прăнч'ка* [MS, t,-78] – во текстот се зачувани траги од назалниот изговор кај големата носовка: **прăнч'ка;** сп. **ц'ăп**; **2.** 'прат со кој се навива основата на кросното' ~ *с'éднува бáбата на крусно́ту, з'éва инá прăнчка и фáш'та с'ąфт'é, с'ąфт'é ('прăву, прăву') да навúва* [MS,t,7]; ~ *áку н'ăма прăнч'ката сă ни вúј* [MS,s,90]; **3.** 'врвка (?) од тутун кога се суши' ~ *сандáлу стáнува ут п'ém', ут ш'éс прăнч'ки, усăхнува сандáлу закáцини пу ш'áјкит'ą, пу стр'ąхáта* [MS,t,5] – проширена употреба на предлогот **пу** наместо 'на': **усăхнува сандáлу закáцини пу ш'áјкит'ą.**

прăпáдне (и: **припáдне**) pf **1.**'кога некој или нешто влегува внатре в земја, кал и сл.' ~ *кăжáх: "Aj ќ-óјме утцáро ки-крáдăме". Сè си-искăжáл óн: "Пишúн, рéкăл, гă-убráме мa:зáта. Е-шó кулáј нăјдéте: кăтрáнин кăзáн турúте, тáм дăпрăпáдне уф-кăзáно. Дóбро, прăпăднá мо: гáзда, áма дудéка музăгúне глáвăта ác мо:-зéх и нămужсéте до:-пузнáјте* [ПД,170]; ~ *уф-зéмта прăпăднáх* [ПК,2(207)]; **2.** 'исчезне' ~ *кăдă прупадна ва толку живина?* [МЕ(Р),77]; **3.** 'се кажува кога некој ќе доживее сериозна загуба, односно ќе западне во сиромаштија' ~ *вúкме нéшто ак зăгýбиш, јá пă дă дă-ти прăпáдне имáне, тугáј ќи-рéчиш: áска си-измúх рăцто утто́о и то́о шéј* [ПК,2(193)]; ~ *шóсă зăдумúл си то́лко, гимúјте нé-т прăпăднáа* [ПК,2(157)]; ~ *един човек по дно времја и седјал на една касаба, имал сирмае, харно работиши; дојде на иликиа, си ожени за една вдовица жена. Кату си ожени, припадна много сиромах, и жената му тешка си чини* [V,PM,161]; **4.** 'кога нешто биде уништено' ~ *óдат náучницúто и-Нąсрąдúн Оąą гопúтąт: "Кóгą ќи-припáдни свéто!" Он мýдар, и-óн сą-нąсм'ál нą-тúą трú четúри дýши, тúą náучни л'ýди, се-нąсм'ál* [ЈІС(К),120].

прăпáжде impf 'се губи, пропаѓа' ~ *сă вúке дéк úма тресúлиште, нéко: кáл, нéко: дýпка, дéка гнијáло тáмка сăто, знáчи дéка прăпáжде* [ПД(129)]; – *"ки-тý:рте едúн казáн кąтрáн нą-врáтта. Тó: кąтрáно нé пýште кулáј д-излéзе чувéко, áма нéка-ј дăлбóко". Другąта вéчар тúа пák удúле дą-крáдąт, гáзта удúл нąпрéт. Ама úма прúмка сја:. Измикáрчąто устáнăве, а гáздąта нąпрéди и тáп у кąтрáно прąпáжде* [ВД(Ник),279]; и: **прăпáжќе** ~ *вáа вил'ála: "уд мéне пó-ýбăва нéма нądујнáта", он пă вил'ál "пó-сúлин јунák нéма дă úма нą свéтут". Кą удирáл нą зúдут, гу турувáл, рăкта прăпăжќála ув зúдут* [ИГ,112].

прăпаре pf 'влезе, дојде' – но обично со негација и во контексти слични на овој што следува: ~ *детто устана тамо, са мислише, кăд оде, си риче на умут: "Ќ-одум на царцката мандра!" А пак на таа мандра не бише кабил чувек да прăпаре ут ного кучијна* [V,PM,295].

прăпејве (и: **прапејве**) impf 'кога жена над гробот на скоро починат член од семејството тажно плаче со солзи и нарекува' [ТГ,31]; *прапејват* само жени и девојки, а мажите никако. Мажите плачат така што само *слăзи ронат*, но глас не пуштаат; ~ *"Слýши-мур, рăчéл, то́лко мă-прăсилú, чúм сáкиш дă-ти-кáжум и ки-ти-*

кáжум, áма пăрво шо-ки-нăрéдум ки-нăпрáвиш. Вáри чинúца, мéси пýпи, пустéли, суréди и нáпкум јáс ки-лéгнум, к-ýмрум, ти ки-мă-прăпéвиш" [ПД,153]; ~ *пустăл'áла, óн л'ăгнáл и свéштте и зăпăлúла и са: ко:-прăпéве* [ПД,153]; – ако при ткаењето жиците се заплеткуваат или се кинат, тогаш таа што ткае ќе каже: *псешка работа! Капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш. Седни па прапејви!* [ТГ,364].

прăпéле (сă) impf 'се превиткува, се препелка' (пр. од болки) [ПК(Грам)]; в. **припелка (сă)**.

прăпéче* pf **1.**'кога нешто ќе биде прегреано на огин – до степен на изгореност'; **2.**'кога сонцето силно пече' ~ *нáпкум ќи гу прăфăрл'ăт вúнто прăку нивéстта и прăку мóмчто. Пусéстримте ќаа нóсăт вóнка да сă пруштáве. Пéат: уф јунáкăви двóри,[слăнце прăпичéло,[уф мóмини двóри,[рóса зăрусúла* **[ИГ,117]**.

прăпéчуве (се) impf 'се грее на сонце' ~ *Ká пугléднуват сел'áнто: нă-мăгáрто вăлк. "Брéј, вăлк, гл'ăдájте, вăлк, дăржájте". Удрăт ус-стáп, ус-кáмăне, ýдрăт, гу-прăтéпăт. Избигáл пá. Избигáл ама глáдин, папцáл веќе, нă-мóш д-óде. Уддéл нă-нéкуј прúпик нéде, нă-нéко: слăнце. Прăпéчуве се ду-édно лóзе* [ПК,2(216)].

прăпúе* pf 'испие течност повеќе отколку што треба, отколку што е нормално' ~ *урúге, му-бăрбóре курéмо. Или прăјăдéл или тăкá úма, то: урúге, му-вúкăт. Или то: сă-прăпúл, ќи-урúге. Германците нé пăрдéшо, тáа пóвиќе га мрáзат, тáа урúгинто* [ПК,2(Грам–240)].

прăпитáве (се) impf 'живее некако, задоволувајќи ги само основните потреби' ~ *уд-нúифте искáруве кулку дă-сă-прăпитáват óни двýјцта* [ПК,2(89)].

прăпúшуве impf **1.** 'остава наследство на некого (во писмена форма)' ~ *тéјко нă-мéн и нă-дóда ни-прăпишá сúчко;* **2.** fig. – кога човек е тешко болен се вели дека **прăпúшуве** ~ *пá ли прăпúшувиш?* [ПК,2(89)].

прăпл'ýве* pf 'пливајќи помине низ некоја водена површина' ~ *Фăтúла дă-ј прăфтáсăве тáа, мóмта шо јáде. Фăрл'úла стóмнăта –сă чинúла вóда – нă мужáла дă-ј фтáсе. Прăпл'увáла пá пу минáла вóдта* [ИГ,109]; в. **приплива**.

прăпýке* pf 'почна да пука' ~ *нăпăлних óчте да плáчум. Глéм кăм-зáвуда сă-витрéе нéкуј, áма нé-мóжум да-гу-разлúчум шó-ј. Мă-пуштúа, áс тăрчум, óни прăпукáа, óдум кăт мáјка* [ПК,2(Ал–358)]; ~ *бăлгăрските вујнúци флизéа уф-Мóкрăне с-нóжуфто нă-пýшките, тéрат пу-кăштте дă-нéма Гăрци устáнни уф-сéлто. Прăшитáа кăштте, испăднáа сéлто нă-вóнка. Пá прăпукáа и цéл дéн куршýмто свирéă нăд-нáс, áјде низ нáшо: двóр: пá-у, пá-у* [ПК,2(Мор–222)]; ~ *Ká бигáме ли? Пáсăхме нис-пóл'то. Гăрцте уз-дóл ká нăстăпваа, сă-глéјше бил' ká úдаа. Нúа фăтúме дă-бéгме, а пă уд-дóл адни бýгарски вујнúци тáм нă Гăрдúиштто* (< 'Градиште' top.) *нáше, нăт-сéлто прăпукá...* [ПК2(Пос–290)].

прăпурдáве* impf 'го продава она што самиот го купил, но за повисока цена' ~ *Тýрчин адúн прăпурдăвáл пýшки на кумúтто, сă-викáл Ґáфур-ага. Нусúл аднýч пýшки, муддéли шéјсе лúри. Сéтне Тýрчино фáјќе, уф-тăквú сăндăци нăрéдăве мăстăгáрки и-нóсе, и прудáве нă-кумúтто, му-зúме пáрте* [ПК,2-(Крец–311)].

прăпăрче* pf **1.**'нешто големо, пр. камен, со кревање го постави на обратната страна' ~ *и-викнýве рăбутни́ците, сúте испáдна́ле тáм прăдéуто. Удде́ле тăкá нă-стра́на, има́ло не́ко: пло́ча, кáрпа. "Ајде, рăчéл са:, зима́јте та: да: прăпăрчáме нă-дру́гăта стра́на". – "Кáмăн то́лкуф сă-ди́ге?" – "То́лко ду́ши не́ ќа-ди́гнăте?" – "А ја́с, рăчéл, ки-ви-ви́кум, ви: ки-ди́гате"* [ПД,150]; ~ *И-зима́ле, а дигна́ле; не́ли бо́жа пувили:, шу-вéл'ăт, а-прăпăрчи́ле пло́чăта, испăдна́ло сè зла́то* [ПД,150]; **2. прапрче (са)** 'се обрна наопачки' – добар ловец е оној што ќе го погоди зајакот во тилот, па да се *прапрче* кога ќе го погоди; а птиците во лет ги гаѓа под крилјата [ТГ,387].

прăро́де* pf 'се роди повторно' (fig.) ~ *ут кá сă-упирисáх, сă-прăруди́х, сă-спаси́х* [ПК,2(197)]; сп. **природан брат.**

прăс m **1.**'подвижен дел што се наоѓа на крајот од раката (или ногата)'; ~ *и путúр'у и гу спúва, гу устáв'ă пра́зин; изваж'да и прăстин'у ут н'éјн'у прăс, си гу клáва на н'éгуву прăс* [MS,t,21]; ~ *ре́кал на ни́х: А ку́ не а ви́дам ут рăцити не́гови дýпкити ут карфи́ити, и да кла́дам прăстот ми уф дýпкити ут карфи́ити, и да кла́дам рăката ми на ре́брити не́гови, не́ и кабúл да веру́вам* [MV(K),337] – имаме употреба на предлогот **ут** (< од) на место 'на': **аку́ не а ви́дам ут рăцити не́гови дýпкити ут карфи́ити;** ~ *нăтрă си сéде, кăргýј си гле́да [прăста си кăрша – кăргýј гу ра́на* [ME(P),93]; ~ *Тогас нивјастата му вели: "бре портокалци, ошти малко не си потрапал". Тика кату чу јунакот, еднош отари вратата и побегнал сал сос еден прăстен на прăстот* [V,PM,192]; ~ *не́а а-зе́ва, а-кла́ва та́му, уза́ди, кăј кукушáрнику. Пуд-идну-ко́ш ă-пулýпа. – "Ту́ка дă-сéдиш, дă-пу́книш!", му-ве́ле. Ва́а гу-зе́ва то́ че́лу, му-ме́ра нă-ќе́рка-му – нă-прăстта не́-му вле́га че́лăта* [ДК,121]; (сп. имиња на прсти: **па́лăц** 'дебелиот прст на крајот'; **стре́дăн** (или **гуле́м**), уште: **мăле́чук прăс** [ПД(Фур)]; кај Малецки (од Солунско): **пăрăс**: *ут до́л* **гул'а́м пăрăс, стр'а́дна пăрăс,** *поудо́л ут* **стр'а́дна – ма́лка пăрăс** [MS,s,90]); **2.** 'дебелина од нешто колку 1 прст' ~ *за ина́ тапс'а́ баклáвá (гул'áма, ма́лка?) три прăст'а* (дебела) *ина́ ука́ ш'ик'е́р* [MS,t,8]; ~ *Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета* [ТГ,39]; **3.** изр.: **нă-прăсто си-гу-вăрза́** (= кога некој нечија лоша постапка ја памети многу време) [ПК,2(185)]; **устáна́ ус-прăсто уф-у́стта** – се кажува кога некоја девојка, којашто е свршена, и ќе ја прекине врската [ТГ,144]; или кога човек ќе остане без некои важни работи ~ *дéцта ма:-пруддéе кăштта, стáрјо си-устăна́ ус-прăсто уф-у́стта* [ПК,2-(206)]; ~ *Ади́нјо кóјн н'о:-зимáа вујни́цте, тувăри́а тăкво́ џăпăнé. А ди́нјо сј-о-зимáме, бигáме ус-ади́н'оо; вăло:фто и ко:лта н'а:-зимáа и, дру́кта куби́ла ут-пăто..., устăна́ме ус-прăсто уф-у́стта* [ПК,2(Крец-294)].

прăс f **1.**'многу ситна земја, како прашина' ~ *сто́риха ч'ивúја ... и фă-т'ạха да ри́јат. Ри́јат сăс прăнч'кит'ạ, ја м'áтат прăстá сăс ш'импи́т'ạ* [MS,t,8]; ~ *по дно време еден уврејн от она, што фрăкат на Солун прăст, излеваши вăнка, и тој, кату фрăкаши прăст, си*

уморил, велаши "ох" и седна да си почини тамо [V,PM,234]; ~ *да и таја турлија прăс шо се наогја ув нашто поље... шо му велиме нијă "гјерик" не јă толку писуклива* [ME-(P),75]; ~ *кăрцката земја-ј песоклива, цăрвеница, цăрна прăс, бела прăс* [ME(P),78]; сп. ~ **сăдăве** – *ут прăс шо сă* – **бил'ýре**, *уд чúнго – башкá, и* **пијáта** (од порцелан). *Тýка* **пăнúци** *вúкат, нé вúкат* **мисýре** [ИГ,120]; ~ *и инó пúл'а вúкаш'и :"кутрú за в'éни ут тáс лăскавáта прăс пиш'мáн за стáни"* [MS,t,60]; сп. **ч'éрна пăрăс, ч'арв'éна пăрăс** (= глина) [MS,s,90]; уште и: 'сад за вода од *"прăс"* [ПД(120)]; **2.** 'вид земја со жолта или црвена боја' ~ *тá-ј зă-мáжне нă-зúмниците* (= подот од собите) *уф-кăшти* [ПК2(89)]; **3.** изр.: **чóику сáмо су-инă-рăка прăс сă-нăсúтфа** (= природата на човекот е таква што го тера да приграби повеќе за себе) ~ *шó дă-му-клáјш – сè нé сă-сúте. Утúшăл нúкуј стáр чóек, пóучéн, му-вéле: "Шчó-е бе, шó? Чéкăте!", му-вéле. Нă-вó мутикнáло. Зéва иднă-рăка прăс, му а-фăрл'а узгóра – стáна. Чóику сáмо су-инă-рăка прăс сă-нăсúтфа* [ДК,-151]; **прăс и плéва** 'безброј предмети, суштества, еден покрај друг' ~ *вójска бúше прăс и плéва* [ПК,2(189)]; **прави прăст и пепјал** (= раздроби, уништи нешто) ~ *си завратја еднош на л'аво, еднош направо; душа не остави жјува. Тогас отива и на царјут от крăстот на дол гу прави прăст и пепјал, от крăстот нагори гу остави здрав* [V,PM,226] – во текстот архаизмот **прав** 'десен' е зачуван во прилошка форма: **завратја еднош на л'аво, еднош направо; прс на прс** – во минатото кога ги закопувале старците не правеле ковчези туку ги закопувале така, без ништо, тоа го викале: **прс на прс**, т.е. меѓу две земји [ТГ,255].

прăсé: (и: прăсéе) pf 1.'го исчисти житото од нечистотии' ~ *(тăкá) сă вúке тоо,* (станува збор за направата **дăрмóн**), *жúтто шó ки сă клá: уф нéго дă сă прăсé:* **[ПД(122)]; 2.** 'истури ситни работи, пари и сл. (во случајот врз главите на сватовите)' ~ *уф нидéл'та сăбáăлинта ќи дóат сфáтăве. Нивéстта ќи-ì прăчéке нà врáтта, ќи-гу пулéдне мóмчто низ прăстăнут, ќи-ì прăсéе сфáтăвто сус ичумéн, шикéр и бубăкéрно сéме* **[ИГ,117]**.

прăсéве impf 1. 'помине низ сито **брашно и сл.', в. прăсé: 1.; 2. прăсé: 2.**~ *ká-ќ излéзат уд-врáтта нивéстта и зéто сă-прăсéват ус прéсев; прéсево-ј уд-наýт, бубáјк сéме, учумéн и дрéбни пáри* [ПК,2(90)] – во контекстот имаме употреба на именка во служба на атрибут: *бубáјк сéме,* наместо 'бубакерно' – според образец од тур. јазик; сп. уште: ~ *прéсево сă-прáве ус учмéн, сéмки ,... сúтни динáрчта* [ПК,2(88)] – во текстот ја среќаваме старата множинска наставка за ср. род **-ета**, што **не се употребува во нормативниот исказ: сúтни динáрчта**; сп. уште: спроти празникот *Мартинци* според обичајот домаќинката зема и става во *ирамот* (волнена престилка) бело просо, и со него *прасејве* околу куќата, [ТГ,16] – суеверие; **2.**: ~ *нéшто áк нé сé-ј фатúло* (пр. кога се сее цвеќе) *сă-прăсéјве óш аднош* [ПК(Гăр)].

прăсéле (сă)* 'се префрли да живее од едно во друго место' ~ *И тúа русăлúј играјáли нáши óра, кýкушки óра, áма нă тýрцко úме óрта сăвикáли... Нáшите коо сă-прăсилúли тринáјста гудúна, ká избигáли тýка,*

тóо óро сă-рăширúло и тýка [ПК,2(Крец–305)].

прăсéнно adj 'се кажува за материја која што од употреба станала тенка' ~ *тó-j истéнчино уд-нóсне, óш мáлце ќи-сă-скúне. Прăсéнно-j нéкоо килúмче-ли, нéкоо чăршáф-ли, сă-прăзúрке* [ПК,2(90)].

прăсúли pf 'принуди, натера' ~ *та: ká сă-фтирúла: "Кáжи дă-кáжи, кáжи дă-кáжи, пăрúте уд-дéк-сă и ни: тóлко бугáти шó сă-чинúме". – "Слýши-мур, рăчéл, тóлко мă-прăсилú, чúм сáкиш дă-ти-кáжум, ама пăрво шо-ки-нăрéдум ки-нăпрáвиш. Вáри чинúца... јáс килéгнум, ќ-ýмрум"* [ПД,153] – прави впечаток присуството на архаичниот сврзник **чим** наместо 'штом': **чúм сáкиш дă-ти-кáжум**.

прăсин adj 'нешто направено од глина (*уд прас*)' ~ *нúа úмме прăсин мисýр за-јýрт, глигóсин-ej, ак сáкиш дă-т-јо дáм* [ПК,2(90)].

прăсúца f, zool. 'свиња што има мали прасиња'; со исто значење: **мáтурца** ~ *прăсúцта сă-упрăсúла дéвит прăсúнка* [ПК,2(90)].

прăскач* m, zool. 'вид дива птица со тувка на главата' [МЕ(Р),175]; ~ *тука се плодат ногу лиут, така има ут пилците лиутут шо се јада: диви папиј, куклики, диви кукошки... прăскача* [МЕ(Р)76]; во Кукушко го имаме запишано истиот назив: **прăскáч** 'вид шатка' [ПК,2(90)].

прăслúка* pf 'кога нешто повторно се фотографира, односно копира' ~ *и ќи-кáжум, óти читúристóтини гудúни пустóт русăлúјте. Дýри пéјсе и пăрва гудúна тúа óра, пéсни, русăлúјцки, ги-јскăрáме уф-нóти. Сăдум-дéсет и пăрва гудúна ги-нусúме уф-Загреп, сă прăсликáа и русалúцките, мăкидóнцки óра сă-чинúа уф-дукумéнт, уф-нóти* [ПК,2(Крец–305)].

прăслýша* pf 'прифати нечие барање, послуша' ~ *едúн мăш и жéна нимáле дéца. "Бóже, бóже вил'áле, врáк чéдо дa úмум, чéдо дa вúдум". Гóспут и прăслушáл и рéкăл: "Дúл'ми сáкте...". Му дáл* [ИГ,109].

прăслýшăве impf 'прислушува, настојува да чуе нешто' [ИГ,127].

прăсна мúса f 'бокал' ~ *уф-н'áа сăклáве вúно. Глигóсна-j и уд-вóнка и фнăтре, пóвичко úма кăфéни буí. Свéте, га-нóсаа за суúш адно врéме нă-свáдби* [ПК2(90)].

прăсна пăнúца f 'сад од земја (специјален вид глина)' [ПД(120)]; од Кукушко: *и óна-j ут-прăс, уф-н'áа си-рýчахме, óна нé-j глигóсна* [ПК,-2(90)].

прăсна тáва f 'поголем сад во кој се става јадење да се пече, не е длабок' ~ *óна-j глигóсна уд-нăтре, н'áа гă-вúкат и ќувéч, от сă-прáве уф-н'аа ќувéч* [ПК,2(90)].

прăсне* pf 'почна силно да трча' ~ *прăснá дa бéга* [ПК,2(166)]; ~ *Стójко си сáбл'а извáди,[на-пáша глáва-j óтсече,[прăснáли сватóве да-бéгат,[през дéвет сéла десéто,[стáра планúна стигнáли* [ПК,2(236)].

прăснува impf (и: **спрăснува**), в. **прăсне** ~ *спрăснува кóн'ут* (= коњот почна силно да трча) [MS,s,90].

прăспúи pf 1. 'ја помине ноќта во сон, некаде (и некако)' ~ *имáло нéко: врéме трýјца брáте. И-тúй трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, ги-стимнúло ду-нéко: вудăнúца. И-ричéли: тýк ки-прăспú:ме ва:-вéчăр, пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтáм* **[ПД,167]**; ~ *óни вúкăт: "Мумчé, мумчé", нé рăзбúрме, нá знájме шó-j мумчé, нúа: "дéте, дéте". И нúа пу-нúх и сăкачýјме пу-сéлто тăкá. Ода: пу-óсăм*

ду́ши тугáј бăлгарските вујни́ци, не́ ода: пу чăтвăрýјца, пу-о́сăм сăстрóја:... И тáа вéчăр рăспуридúа пу-кăштте, прăспáа вујскáта [ПК,2(217)]; ~ *дујдé чи́к-ми, и кăжá: "Ајде бéгат сúте, ки-бéгме гáре". И уддé сéлто, пригнá адúн sигвáр, áдна кóла прăгнáа. И нúă пу-чи́ко, úмăхме пé-чéс глáви гувéда и двé-трú кóзи, и зăбрáме и кáрăме. Прáво на-Штéмница óдме, то́-ј нă-гóре. Уддéме тáа плáнинта, прăспáме но́кта* [ПК,2(218)]. Давајќи илустрација за односнава лексема ќе го претставиме искажувањето на Магда Петрова, род. 1905 г. во с. Крецово, Кукушко за тоа како го доживеала измачувањето и прогонството на кукушаните за време на Втората балканска војна 1913 г.: ~ *пáмтум от бúме нă нúвăта. Дăржáх нă-чи́ко дéтто. Мójте: мáјка, чúна, жнúјаа, жéтва. Питрóвдин бúше... тáтко-ми бúше па-зă-ањгăрúа дă-нóсе, сă-дúгал аскéрут, ќ-утстăпăт. Чувéцте сă-збрáа, а нá нас ни-кóлта ни дóма, уд-ақăл излизéа. Чи́ко шéјве бéре, нéмме кáк дă-тăргниме. Нéкуј уд-нúвта бигáа, сăрпуфто фăрлúа, ка си-бúа: гóли рăци, тăкá иште, бигáа. Нă бéли гáшти, ка жнијáли. Кáк жнáли, тăкá бигáли. Ду-Кýкуш, сéтне ут-тáм нéкуј шо úмат рудни́ни си-зéе пу-нéшто.* **Прăспáме** *уф-Гăрбақшéл' нă-мéрта, зимáме едúн-двá чúфта вăлóве, шо знáјме ду-дéк ќе-ј, ду-дéк нé,... Уд Гăрбақшéл' удúме уф-Кýкуш. Прáво вăрвéме низ Кýкуш, нé устăнáме. Аскéро пучнá да úде. Вујни́цте пучнáа дă-дáват бискувúти, от имáли дéчка дóма. Жáлно бúше. Сéтне ич нé зăстăнúме, нúгде. Сè вăрвéме. Ут-Кýкуш сéтне ка испăднáме, ка фăтúа пăто зă-Бугáрја пукрăј Струмá, пукрăј Струмá, ду-Сақукóф стигнáме. Нă-мóсто, е тó мéсто јáс гу-зăбрăвúх* (се мисли на мостот на Струма, преку кој поминале "бижанците"). *Чаúр бúше, мáјка-ми бúле тáм сă-рăзбулé. Удúх, сақáх чóрба уд-вујни́цте. Дéк спрé вујнáта, спréме и нúа. С-умурúа и дубúцте, с-умурúа и чувéцте. Испупăпцáа, кóлко дýши измрée пу-пăто, е-е. И мáјките си-ј устáваа дéцта пу-пăто. Видéх, ја уд-Кущумăрлúа, тá-ј уф-Сóфја, сјáа нé-ј жéнна, другáрка ми бúше, зáдно учúме, гă-устăвúла мáјка-ј, нă-мóж дă-а-нóсе вúќе гáаре. Арно ама уд-Кущумăрлúа а-нóќе кумшúкта, рéкла: тóо килúмче-ј нă-бáпта Рýша и мóмта нéјна-ј. Гă-зéла. И такá ка сă-стигнăли и гă-дáде мóмичката, зáдно учúме бúле... Ут–Сăмукóф нé удúме уф-другýго сéло, прáво тýк сăвăрнáме óти тáтко чýл, чујáл сăтýк нáши крицувáне, си дујдéме уф-Сикúрник. И јáј-го, шó вúкат утринáјста, емéн, блúзу, нă-кăде сидумдисé гудúни ка сме тýка. Шéјс дéвит гудúни ка сме тýк, чéдо. Ми, нóго мăка истигл'áме, нóго. Прéного* [ПК,2(Крец–296)]; **2.** – **(сă)** 'кога на човека ќе му се присака да спие' ~ *пăрво стрăжăрчúл нáј-гулéмјо брáт. Двá нóжа уф-рăцúте дăрже, а-па ин-кăжáл óти ус-двé глáви-ј талáмјăта. И-кóга вéч зă-нéгувуто врéме, дудéка му-сă-прăспáло, недујдéла лáмјăта, óн гу-рăзбýде срéднио брáт* ПД,167].

прăс-пăт adv 'прекутрупа' ~ *уд-нáшто сéло ду-грáдо прăс-пăт ójме, пóблúско нé-ј* [ПК,2(90)].

прăста́мница f 'мрежа за фаќање риби во Дојранското Езеро, со средна големина, ја влечат 6 души' [ПД(128].

прăстéгнин adj 'убаво, прибрано облечен', opp. на **рăспáшин** (= *нéкуј нé ул'ýдин, нé прăстéгнин, лúгаф*) [ПК,-2(191)].

прăстúге impf 'доаѓа на некое место', в. **пристигна 1.** ~ *óдат тáм. Одáве пúсмуто нă-жéн-му. Гу-избрúчăт, гу-урéдăт, и свáдба пучнáли. Вójнта мýзика а-викнáли тáм свúре, англúската. Уф-нидéл'та и óн прăстúге, и тóо тăргóфцо. Ká-с-свалúл, óде тáм уф-нéгво, дă-кáжме двóр, ká глéде шо свúрки, că-чýде: шó-ј тáа рăбóта!* [ПК,2(Ним–272)].

прăстúгнуве impf 'достигнува' ~ *и, стăнáли сăбájле дă и тúй пу-нúх, că-рăзбудúли, глéат ги нéма дéцта и тăргнáли пу-пăто. И дé дă--ј прăфтáсăт ... И, á-бре, ý-бре, зимáли мигдáн, удúли бајá врéме, áма пá-ј прăстúгнуве, пá пу-нúх* [ПК,2(Мор–228)].

прăстин m 'краен дел од рака или нога', в. **прăс** ~ *умрé и зингúнут, и гу купáа. И си а зé óчити уф пéкул, да флизé уф тéмно на мăка, а гледá на Авраáм ут далéко, и на Лáзар уф пазýвата нéгова. И óн му викнá, да ричé: Тáтко А враáм, прóсти ми, и пýшти на Лáзар, да си натóпи на крáнинто прăстин уф вóдата, да дójди да ми си разлáди изúкот* [MV(K),274]; суфиксот **-ин** е прилично фреквентен во говорот на с. Кулакија, сп. **гóлин** наместо 'гол', **мăртфин** наместо 'мартоф' ~ *нúто ут мăртфин нéкој да стáни, не ки му слýшат* [MV(K),274].

прăстинче n, dem., в. **прăстăн** ~ *ка си утишал на вечарта, го утврил, а нашал момата. Измикáрката му, ка и гу видела прăстенут, рекла: "Што убаво прăстинче!"* [V,PM,-270].

прăстăн m 1. 'симболичен предмет во форма на круг (од злато или сребро), кога се склучува брак младоженците си ги разменуваат меѓу себе, но ги носат и како украс' [ПД-(Фур)], ~ *а тиа ушници и прăстено, и имам ошти един чифт билиц'уга, га имам от татка ми ошти* [V,PM,69]; и: **прăстин** ~ *и путúр'у и гу спúва, гу устáв'ă прáзин; извáж'да и прăстин'у ут н'éјн'у прăс, си гу клáва на н'éгуву прăс* [MS,t,21]; ~ *му вилú: "с'ăј сарáта, ш'ó за стóриш'?" "за и éзма, вилú, идúн прăстин!" "сăс тýс му ни апудúксуваш'", вилú* [MSt,71]; односно **пăрстăн**; **2. прăстин** 'дел од церемонијата кога се склучува веридба' (се разменуваат подароци – симболи) ~ *"дилму тóлкус м'ą милóва мумáта, н'éка стáни рáбутáта и у нид'ăл'а за дад'éми гул'áм прăстин"*; ... *му вилú мумáта ... : "знáш' какфó прăстин да нагутфúш'? на тáтку за úма тóп цóха, на мájка за úма тóп купринин, на м'éн'ą за úма пидис'éт пиндóлари"* [MS,t,28]; ~ *că такмóват, пýш'тат прăстин и на питнájсит'ăх брáк за стóрат* [MS,t,15]; ~ *нóс д'éн' на прăстин'у цáр'у ги густú* [MS,t,29]; **3.** изр.: **нéк ми-вăрнат пăрстăно** (стројниците) (= се кажува за нешто што не е толку важно) ~ *кáк дă нé, ки-că-спрéмум, сăнки стрójницте ки-ми вăрнат пăрстăно* [ПК,2(181)].

прăстăпýве impf **'загазнува преку нешто'**; fig. изр.: **сј-о прăстăпýве изúко** (= има говорна мана; в. **изик**) [ПК,2(195)].

прăстăпýл'ка f 'вид пита' ~*тá-ј пугáча нăутлúа, ýбуво ишáрăна усбунéла, пусóл'на ус-шикéр, намáжна ус-шăрлáн, дă лăске. Că-прáве ká заóдуве дéтинцто, нójсто му-ј-вăрsýват ус-цăрвéн кóниц, гу-*

тува́руват са́чки, се́тне ус-бăлти́а гу-се́чат ко́нцо, а нă-гла́фта м-о-ка́ршат пугáчта. Се́тне пăрчи́на пугáча но́сат нис-кумши́јте. То́о адéт гу-пра́ват не́кој и сјáа, да не́ на́ѓе дéтто, дă-си-тắрчке по́ле́сно [ПК,2(90)].

прăсу́шуве impf 1. 'кога ќе пресекне некоја вода, пр. извор, односно река' ~ *Га́лик мина́више прăзна́што по́ле, о́јше Але́ксуво; о́н би́ше гра́ница. Прăсу́шуве ле́тно вре́ме, не́ма во́да, са́мо зи́мно вре́ме и́ма во́да. Ло́ша ре́ка би́ше, пра́више ште́ти* [ПК,2(Мор–216)] – во контекстот е регистриран уште еден случај на беспредлошки додаток за место, што се третира за влијание од балканската јазична алијанса: **о́јше** Але́ксуво (м. 'за Алексуво); **2.** 'кога ќе пресекне млекото од крава, односно од овца' ~ *кра́вăта прăсу́шуве* (кога престанува да дава млеко) [ПД,157].

прăса́не* pf, в. **прăсу́шуве** ~ *прăсăна́ кра́вăта* (= кога ќе почне да дава малку млеко) [ПД,157].

прăт (и: **пăрт, прăнт**) m 'стап, прачка' – на прашањето колку души има во семејството попот (на Тановиќ) му одговорил: *"Не знам, 15 ли 17 ли, који знаје! Трабуве да земум еден прăт, да флезум уф куќи, па да и истерум сите на вонка, а ти да застаниш на врата па да броиш!"* [ТГ,280]; ~ *лафат бугарцки амă су вијă мени: месту пустолцкуту* **-ăр** (има) **-рă** пр. **прăт** м. **пăрт** [МЕ(Р),81]; ~ мрежата (за ловење на рибата **сом** во Дојранското Езеро) е закачена на тркалезни *пăртуве* во вид на инка, од последниот круг (се вика **гăзни́к) сомот** не може да се врати' [ПД(128]; ~ *о́грăда пле́тăна ут пăрте* [ПД(120)]; ~ *плитини́ца не ви́ке – туку пле́т. Ус пăрте* [ИГ,120]; ~ *се́ди мắдро, зе́р а́к зе́мум а́јн пăрт дă-т нăши́рум гắзо ќи-м-зăпо́мниш* [ПК,2(95)]; во с. Зарово е регистрирана форма со зачуван назализам: ~ *прắнтиту исắхјнăхă* [ПсС(З),67]; кај Малецки **прắнт** [MS,s,90]; в. **прắнч'ка**.

прăт (<'пред') prаep 'на предната страна' ~ *и́ма не́кој пра́ве ло́шо зăт чувéк, а прăт не́го că-пра́ве а́рин* [ПК,2-(197)]; ~ *ми́ѓу но́јзте на чурбăџи́ѓата испа́ѓе прăт ца́рут. Му пра́ве ѧдна́ тимина́ и му кăжу́ве: "Ца́ро, ре́кăл, ѧ ти ка́жум ѧшо́ că нѧсмија́ та́а ри́ăбта нѧ цăри́ца"* [ИГ,111].

прăте́пе* pf 'изнатепа силно некого' ~ *то: că-излăжа́л па́, кăчи́л-се нă-мăга́рто и о́де уф-сре́т-се́лто, а мăга́рто рикну́ве. Ка́ пугле́днуват сел'а́нто: нă-мăга́рто вắлк. "Бре́ј, вắлк, гл'ăда́јте, вắлк, дăржа́јте". Удрăт ус-ста́п, ус-ка́мăне, у́дрăт, гу-прăте́пăт. Избига́л па́* [ПК,2(Мор–216)].

прăте́пин* adj 'се кажува за некој што доживеал силно физичко насилство' ~ *că-вле́че кут прăте́пна зми́а* [ПК,2(196)].

прăте́че pf 'се појави течност од некаде' ~ *си́те другáре скина́ја,[и-ás că-сегна́х да-ски́нам,[ло́за нăго́ре ма́ле се ди́гна,[л'у́то се ма́мо нал'у́тих,] изва́дих но́ш уд-нужни́ца,[удре́жах, ма́мо, ло́за ут-ко́рăн,[уд-ко́рăн кắрви прăте́че* [ПК,2(Крец-315)].

прăто́не* pf 'кога мала количина течност, во вид на капки помине преку некоја преграда' ~ *тѧка́ иште́ кѧ спа́ле, кѧ плѧка́ле и двýјцта, то́а де́тто кѧ плѧка́л, са́лзите ут о́чте прăку пе́рницта ду душе́гут прăтуни́ле* [ИГ,112].

прăто́нуве impf, в. **прăто́не** [ИГ,128].

прăтре́се* pf 'кога некој ќе изврши детална проверка кој што има кај себе' ~ *ка́ бига́ме ас би́х идина́јсе-*

дванáјсе гуди́ни. Сѐ пáмнум. Нéли кумитéт би́ше áдно врéме у-нáс. Е, кá пучнáа дă-сă-спрéмат вујни́те: Бугáрто и Сăрбăто, Гăрцúте дă-сă-би́т сăс Тýрцúте и Тýрцúте зимáа сýмна. Фатúа да-тéрат пýшки уф-наródo дă-нéма, дă-нé-ј ýдрăт уф-грăп. Сúте сéла и прăтрисéа, шó фатúа чувек – зăтвурúа [ПК,2(Мор–217)].

прăту́рин adj 1. 'кога нешто не е подредено како што треба' ~ *сúте шéјве бúа прăту́рни* (биле во безредие); 2. 'тој што имаа брух, што е искилавен' ~ *тóо пáк, глéј го кáк óде, чúниш прăту́рин* [ПК,2(90)].

прăту́руве impf 1.'префрла нешто од еден сад во друг' ~ *мáтницúта удбýтимо прăтурéјте-ја уф-вéдăрто;* 2.'преполнува некаков сад' ~ *сă-прăтурú лáткăта*; 3. – **(си)** 'си додава, измислува' ~ *тáа гулéмта снáа нóго си-прăту́руве, дă прáве кáвги сáке, ќи-ј-скáре брáтто, а тóлку áрно живýваа* [ПК,2(90)].

прăфке impf 'кива' ~ *кá прăфке чувéк трибýве дă-си-клáде рăк- та нă-ýстта; óш аднóч кá прăфкиш тýрси рăкта на-ýстта* [ПК,2(90)].

прăфне pf 1. 'летна' ~ *прăфнá нааднóч врăпчáно;* 2. fig.'порасна детето' ~ *на-аднóч прăфнá тóо вáшто дéте* [ПК,2(90)].

прăфтáсăве impf 'достигнува' ~ *и кинисáл'е да бéгăт. Фăтúла дă-ј прăфтáсăве тáа, мóмта шо јáде. Фăрл'úла стóмнăта – сă чинúла вóда – нă мужáла дă-ј фтáсе* [ИГ,109]

прăфăрле* pf 1. 'крене, измести нешто' ~ *ќи зúмăт еднá бéла рúза, тóѓи ќи-ј прéгнăт, хýмут; уф еднá чáша вúно, ќа а нăпăлнăт, ќи пýштăт пáри уф нăтре. Ут вúнцто ќи дáде прăвно на мóмчто, нáпкум на нивéстта. Нáпкум ќи гу прăфăрл'ăт вúнто прăку нивéстта и прăку мóмчто* [ИГ,117]; ~ *една едра тупола имише тамо, фати а искурна, си а прăфарли на рамуто му, са пушти на аскерут* [ДК,296]; и: **прафрле** – народот верува дека кога паѓа град Господ сака да ги казни луѓето. За да се заштитат пукаат со пушки. Освен тоа го исмеваат попот сос следниве зборови: "*Мулеќи за дож, си а прафрлил,...* (зборот молитва не го кажуваат)... *па на место дож град!*" [ТГ,432]; и: **прифăрли*** ~ *му-дáшле кóлку сáка дă-сă-нăпúе бинúца и идну-гулéмо гăрне зă-дóма. Ама пăту бúл плăнúнцки и дилéку и пустáнăл. И нáшăл нă-пăту идну-стáп. Гу-зéл стáпу и гу-нáврăл нă-рăчкăта и гу-прифăрл'ăл прику рáмо* [ДК,152]; ~ *лéгнаха башкá, тój турú сáбјата у средјá. Тјáнака прис вечерóт прифăрлú рăка нá врăх нéгу, сá посјáчи мáлко рăката, гá трăгнá и му не кáза на нéгу. Тój сиромáх знáиши, чá нé му бéши жéна, не сáкаши злó да чúни нá нéја* [V,PM,145]; 2. и: **префăрле** 'премине преку некоја, условно речено, пречка' ~ *от ка префăрлил вагичката, на мужел вике да оде пу него. Други пăт си пофалил царут душегут (постил'ак). Братјата пофалиле А латувут инди, бил поарин* [V,PM,272]; ~ *един цар отишал да лове зајци. Испаднал един зајц, пуштил ăртто (тазијте) да гу тăрчкат; ăртто тăрчкаки го префарлиле ридут* [V,PM,52]; ~ *чул Алате, са пуштил по него. Ка префарлил ваѓата, фатил да вике: "Е! Алате, жал, жал! Не ти давум паунут". Па Алате бил прекăлнан от Бога да на може да помине вагичката"* [V,PM,272]; ~

та: мóмăта рéкла: "Брáто, зéмити брúчо, áс ќи-зéм, рéкла, грéбино, ќи-бéгиме нúă". Димéк чујáли мóмата и дéтто óти тăкá гувóрăт мájка-j и тáтку-j. "Мájка и тáтко лáгат да-нă-зăкóл'ат, нúă ќи-бéгме". Кá удúли, удúли, áдна гóра прăфăрлúли [ПК,2(Пл–258)]; ~ *усăмнáло сăбájл'та, ќи-сă-спрéме ќ-óде нă-лóф. Оде нă-гóре. Излéве адúн зájц, офáште зájцо о-дáве нă-цáро. Ошадúн пáк дáве нă-тóо цáрско: сúн. Нă-трéтjоо зájц фăтúл amsалúцкуто цăдé нă-гóр. Прăфăрлúл аднá тýмба зăгáро сă-чинýве дéте* [ПК-,2(Ним–269)]; **3.** – (са) 'се пресели од едно на друго место' ~ *и нáпкум, на-прóлитта, кăжáа ќ-óрме, óти уф-Мóкрăне сáмо óсам кăшти úмше устáнни ут-тúа нúнте... И сидéме тáм двăнájс гудúни гóр-дóлу. Утринájса ду двájс пéт. Кá дуjдéме нă-двájс читвăрта, нă-двájс-пéта сăпрăфăрлúме тýк, уф-Бурúсуво* [ПК,2(Мор–222)]; **4.** 'навлезе во нова возрасна фаза' – кога човек ќе ја **префрли** педесеттата година, тогаш се кажува дека веќе е дедо, или стар **чувек**; ако е богат и ако има големо семејство, за неговиот живот се вика дека е **бегув**, т.е. дека живее како бег [ТГ,273].

прăфăрл'уве impf **1.** 'покрива' ~ *прăфăрли ájн чăршáф на-крéвито, ќидóот гóсте;* **2.** 'претерува, поминува преку она што е норма' ~ *миprăфăрлú гáаре, ќ-о-ýдрум* [ПК,2-(90]; **3.** 'преминува од едно место на живеење во друго', в. **прăфăрле 3.** ~ *сă-прăфăрлú уф-нáска да-сéде гáаре* [ПК(Гăр)].

прăцврăстуве impf 'прави да биде нешто стабилно, односно спојува едно со друго' ~ *(тоо) шо гу прăцврăстуве тéглуто* (= дрвото што го спојува ралото и јаремот) *нă буjднрýго* (= јаремот), *гу-фáште* – објаснување за називот **кăиш** (= привој) [ПД,121].

прăцéде* pf 'за да биде млекото чисто се става во **цидúлка** (вид тканина што има ситни дупчиња низ кои поминува млекото и така се чисти) ~ *цвúка сă-вúке тáа шó сă-цéде ут-сúрăнто. Тáа гă-пудвáрăт, пóдвара сă-вúке. Цвúкта ќа:-тýриш уф-бăкăро, ќа:-пудвáриш, ќа:-прăцéдиш. Сéтне пóдварта ќа:-искáриш, и н'а: ќа:-прáцеjи и óна уф-цидúлка ќа:-тýриш, сă-чúне тáм. Цвúкăта сéтне гă:jре ќа:-шýтниш, шó ќи-j-прáвиш, вóда стăнýве* [ПК,2(Пл–256)] – наместо долгата форма за директен објект 'неа' се јавува номинативната **она: и óна уфцидúлка ќа:-тýриш;** ~ *ќи-j измóлsат óфците,ќи-прăцéдăт млéкто. Ак сáкиш д-о: путсúриш ќ-о: путсúриш, áк нé ко:-устáвиш з-ýтре. Кá гу-путсúрувиш нăднóч ќи-му-тýриш мăjáта* (= сириште). *Кá ќи-мутýриш мăjáта óно ќи-сă-фáте* [ПК,-2(Пл–255)] – во контекстот прави впечаток развојот на вокалното **л** во 'ол' **(измóлsат),** што претставува исклучок, наспрема регуларната замена 'ăл'. Бидејќи долновардарските говори не допираат со говори што го познаваат односниов резултат, останува да се претпостави внатрешен развој, односно лабијализација, под влијание на соседното билабијално **м**.

прăцéне* pf 'даде оценка, заклучи' ~ *нă кумшúита Ил'о ќуптéн éфтино, нúско му го (мо:) прăцинúле титýно* [ПК(Гăр)].

прăчéке* pf **1.** 'излезе во пресрет на оној што доаѓа' (да го поздрави и сл.), односно прими, дочека гости дома (пр. кога е празник)' ~ *мă зăстăнáа на врáтта уф мóмчто, испăднá свéкурут и свăкăрвăта, ми дăдéа едúн лéп прăд мéне, мă прăчикáа сус лéп, му сă зăклăjнáх*

трú пăта, им бăкнáх пишúн на нúх рăка [ИГ,117]; ~ *тáа úма чтúрсăт дýши брáтја, сè на пýшка сă. Ќ-óјш тáмка, ќи тă прăчéкăт... ќи-испáдне óна, ќи-т дáде слáтко (дúско), кавé ќ-ти дáде, – уф óчте нéма да а пулéдниш* [ИГ,112]; ~ *увчарут радостин првнијут Св. Јован си гу прачекуве куту ка треба и си бил ного радостин, оти и он са збрка уф свет. Ама уд неколко дена, пуминуве попут крај него и му вели: "Знаиш, утре е Св. Јован!" – "Ими некни бише Св. Јован, мер утре па!?" Нејсе и тоа ден си гу прачикал* [ТГ,26]; ~ *уф нидéл'та сăбăáлинта ќи дóат сфáтăве. Нивéстта ќи-ì прăчéке нă врáтта, ќи-гу пулéдне мóмчто низ прăстăнут, ќи-ì прăсéе сфáтăвто сус ичумéн, шиќéр и бубăќéрно сéме* [ИГ,117]; ~ *пáмнум и дрýго, сé уф-нáс чéтта анусувáа. Ká ќи-дójдат, тáтко сиублéче: двé чúфта обéла, кужýф, бăлтóн. Нă-дрýмут ќ-óот дă-ј-прăчéке, зă дă дójдат уф-нáс. Чúко пă ќи-брáне кучúнта дă-нé-лáат. Дур дă-ј-прăчéке и сéлто ќи-сă-бăстúсе* [ПК,2(Кр–294)]; и: **причека*** ~ *мутикнáло дă-óде у-плăнúнăта дéка тăрлăта дă-пусáка уд-уфчáрите дáму-дáдăт мáлку бинúица зă-дă-сă-нăпúе. Уфчáрте гу-причикáле, мудáшле кóлку сáка дă-сă-нăпúе бинúица и нă крáју му-дáшле идну-гулéмо гăрне зă-дóма* [ДК,152]; ~ *ка се јава от Араплијте Ѓуро, ети тăрчаха солунските граѓани да го причекат* [МС(В),98]; ~ *ká утúшле уф прáсите, си тăрчáло сăто бил'ýк уф мóрито... Па прафчáрити си бигáле и утúјшле уф грáдут. Ету и сăта грáда испаднáла да гу причéкат* [MV(K),265]; ~ *субráле пák прийтéл'цки идну-тувáр дăрва, гу-тувáрвăт мăгáрто и си-грéде дóма дéтто. – "А бре, сúнко, мájкă-му гу причéка, а бре, сúнко, шó стóри ти тóлку дéна? Јáс ém тă-прижáл'а"* [ДК,-149]; **2.** 'дочека нешто в раце' ~ *пусле́днуто брáт кăту-шо-гу срел'ál: уд-кóлку висúна дă-пáдне чувéк јáс ќи-гу-причéкăм уд-дилéко, шо дă-не-са-убúе"* [БМ(В),195]; ~*Ајде, цáрут ќи-а-рéше вá рăбóта. Оат нă цáрут су-кéрка-му. Рăдóсин цáрут е, шо направúте? – сéга дă-вúјмă нă-кóго припájќа. И пупитá сăте кój шо рăбутú. "Е, мóмта сипájќăше, не? Аку не-а-причéкăше вó мáлиут нéли ќи са-утéпише?" – "Ќи-са-утéпише"; тóгăј нă-нéгу припáќа* [БМ(В),196]; **3.** 'доживее, дочека некој настан' (сп. ги зборовите на кумот кога благословува на крштевката на детето)~ *Госпут да му даде касмет и здраве. Да е живо, да е здраво, и Госпуд да даде винчинија да прачеке и он така да се пунаше!* [ТГ,115] (в. кај заглавниот збор **пунаше се**); **4.** 'сретне, односно дочека некаде некого' ~ *кóга сăвăрúнах мă-прăчикáа нă-пăтут и мă убráа* [ПК(Гăр)]; ~ *дујдéме, дујдéме нă-кájничето, áма нé нă-пуштýвăт уф-сéлто дă-óдме, уф-Тудóрăво, áјде гóре уф-плáнинта. "Тýка (ричé) ки-прăнăќýвате, ýтре тáм нă-тúй кáмăне ки-сă-свáлите и-нúй ки-излéзăме, ки-вă-прăчéкăме"* [ПД,173]; ~ *кога една вечар, пред слăнце заоѓајне еден чувек пу друмут трче ли трче. Арамијата ка гу виде оти са варке, му скина една лубаница и испадна да гу прачеке, да му ја даде. Али тоа што трчише не саке да застане, да ја земе. Воа му вели: "Стој, бре, на ти една лубаница, и речи: Бог да просте"* [ТГ,147] – во текстот имаме школски пример за употреба на адверсативниот сврзник **али**: **испадна да гу прачеке, да му ја даде. Али**

тоа што трчише не саке да застане; 5. 'ја спречи болеста да се шири' ~ *Кăту чúр е. Кăзăлшúш, то: е лóшо нéшто. Ако нă-мójш до-прăвáриш сăто тéло ќи-т-јо-фáте и гутóфси. Тýк ми-излизé, фăтúх ác гă-стигнáх ýбуво и ká стујá и ká стујá, и сăбájлинта зé нă-тăká, нă-тăká дă-гúне. Гинá, гинá, ká видéх ác óти гу-прăчикáх дă-сă-шúре...* [ПК-,2(239)]; 6. изр.: **други торник да не та прачека!; Св. Никола да не гу прачекиш** – клетви запишани во Гевгелиско [ТГ,8]; од истиот регион: **нидел'а да не прачекум, ако сум рекла** [ТГ,308]; сп. пожелувања (исто од Гевгелиско): штом ќе седнат сите, домаќинот ќе се прекрсти, ќе **благуслове,** ако работат се кажува: **"А јарлија работа! Сус здраве да са прачеке вршејне!"** (ако жнеат), **"сус здраве да гу прачекме воја леб!";** ако окопуваат пченка: **"Госпуд да даде здраве и време, сус леко да и суберме...!";** ако копаат лозје: **"Госпуд да даде век и здраве, сус мирак груздубер да прачекме, пикмез да варме, вино да правме...!"** [ТГ,19]

прăчекăве impf 1.'дочекува гости за празник' ~ *тоа прастанал на ваја работа, дунесуве една овца и дубијве име Јован. Увчарут радостин првнијут Св. Јован си гу прачекуве куту ка треба* [ТГ,26]; 2. 'среќава некого на пат' ~ *на ýтрăта дéн сăбáалинта, пá сă фáшкăт, сă бóрăт ду вéчăрта. Пá нă мужéл дă нăдвúе нú тóа, нú тóа. Кă си óдăт вóа нăнáк'и, тóа нăвák'и, вóа дéтто гу прăчéкăве ăдна бáба* [ИГ,113]; ~ *"Дéк, кăжáли, ќ-óјме дă-сă-пúтуме?" – "Аj ќ-óјме нă-пóпо, óн ги-знá: зăкóнто". Уддéли нă-пóпо. Дóброама ѓáвуло сă-чинáл пóп и-гипрăчéкуве нă-пăто. Нă-истúнско: пóп нé óдат, не-j-пуштýве* [ПД,165]; в. **причикува.**

прăчúчка f, dem. 'мала прачка' ~ *дjáволот га отворú. Имаши нетри áф кутúата еднá прăчичка, га зема дjáволат прăчичката áф ракáта му и му вéли на човéко: "é, што сáкаш сегá да ти дадé кутúата?"* [V,PM,148].

прăчýве (сă) impf 'се приспорува, се прислушува нешто' ~ *лисúцта ричéла: "нáшjо: сăjбúа úма нéка: гулéма бил'á". "Аj марú, спúj тú", кăжáла мéчкăта. И вăлко тăká: "Спúj, тăká т-сă-прăчý:ве нă-тéбе". Пá ги вúке тóо. Чýла мéчката, тáп синцú-ро, пýшта се пупăто* [ПК,2(Мор–229)]; в. **прич'ýј (сă).**

прăшéте* pf ' 'се движи без работа, разгледа, намине' ~ *ác бúх уф-Кýкушко, дóле, ус-автумбúл, гипрăштáх сúте сéла, сúте, ду-кýче, ду-мéтро... пăрво утúах уф-Дрăгумúрци. У-Дрăгумúрци гу-нăjдéх Диníш Гáл'уф. Он-éj нáш чувéк: Уф-Дрăгумúрци úма óсум кăшти нáши – Măкидóнци, дрýјсте сă-Гăрци* [ПК,2(Крец–306)]; ~ *вéчăрта една гăрчка пăтрóла пумúна. Сăбájл'то нéма нúшто, бăлгăрските вујнúци флизéа уф-Мóкрăне с-нóжуфто нăпýшките, тéрат пу-кăштте дă-нéма Гăр-ци устáнни уф-сéлто. Прăшитáа кăштте, испăднáа сéлто нă-вóнка* [ПК,2(222)] – случај на употреба на беспредлошки додаток за место: **испăднáа сéлто нă-вóнка** (м. '... от сéлто нă-вóнка'); и: **прешета*** ~ *малој моме јубава,[дур јубава, сенлива![– сата каза прешитах,[твоје лико не најдех,[дур јутидох в Цариград,[тамо ти најдох лико* [ТГ,52].

прăшетуве impf, в. **прăшете** ~ *уф-Нимáнци тáм г-утипáли Тýрцте нă-Милáн, нă-Гóце Дéлчув брáт-му... нéли кумúти, прăшéтуват тáм*

прăчúчка f, dem. 'мала прачка' ~ *дjáволот га отворú. Имаши нетри áф кутúата еднá прăчичка, га зема дjáволат прăчичката áф ракáта му и му вéли на човéко: "é, што сáкаш сегá да ти дадé кутúата?"* [V,PM,148].

прăчýве (сă) impf 'се приспорува, се прислушува нешто' ~ *лисúцта ричéла: "нáшjо: сăjбúа úма нéка: гулéма бил'á". "Аj марú, спúj тú", кăжáла мéчкăта. И вăлко тăká: "Спúj, тăká т-сă-прăчý:ве нă-тéбе". Пá ги вúке тóо. Чýла мéчката, тáп синцú-ро, пýшта се пупăто* [ПК,2(Мор–229)]; в. **прич'ýј (сă).**

прăшéте* pf ' 'се движи без работа, разгледа, намине' ~ *ác бúх уф-Кýкушко, дóле, ус-автумбúл, гипрăштáх сúте сéла, сúте, ду-кýче, ду-мéтро... пăрво утúах уф-Дрăгумúрци. У-Дрăгумúрци гу-нăjдéх Диníш Гáл'уф. Он-éj нáш чувéк: Уф-Дрăгумúрци úма óсум кăшти нáши – Măкидóнци, дрýјсте сă-Гăрци* [ПК,2(Крец–306)]; ~ *вéчăрта една гăрчка пăтрóла пумúна. Сăбájл'то нéма нúшто, бăлгăрските вујнúци флизéа уф-Мóкрăне с-нóжуфто нăпýшките, тéрат пу-кăштте дă-нéма Гăр-ци устáнни уф-сéлто. Прăшитáа кăштте, испăднáа сéлто нă-вóнка* [ПК,2(222)] – случај на употреба на беспредлошки додаток за место: **испăднáа сéлто нă-вóнка** (м. '... от сéлто нă-вóнка'); и: **прешета*** ~ *малој моме јубава,[дур јубава, сенлива![– сата каза прешитах,[твоје лико не најдех,[дур јутидох в Цариград,[тамо ти најдох лико* [ТГ,52].

прăшетуве impf, в. **прăшете** ~ *уф-Нимáнци тáм г-утипáли Тýрцте нă-Милáн, нă-Гóце Дéлчув брáт-му... нéли кумúти, прăшéтуват тáм*

вéчăр, вéчăр шéтат, дéне шéтат, áма дă-нă-мóж дă-j-вúдат бéјсте. Ká уддéл, ká чинвáл, нéкуј Тýрчин излéгăл. Он пă пýзăт-кáмино сă-кријáл, Милáн. Тó пýсти Тýрчино, ká фăрлúл прáво г-удрúл уф-глáвạта [ПК,2(256)];

прăшúрин pf 'кога нешто ќе зафати поголем простор' ~ *и сéтне утúшли дă-тéрăт цăрква прă-рúмскоː влăдúка. Он рéкăл: "Ќи-ви-дáм цăрква уф Сóлăн, áк бúјте кăтулúци". И тăká стăнá- ли кăтулúци... Кăтулúцвуто ут-тóː-j прăшúрно уф–Кýкушко* [ПК2(Крец-306)].

прăшúна f 'магла од ситни честици од нешто, во случајот ситен прав од еден вид печурка' ~ *тоː тăркáлто, а врăс тóо тýка прăс пумúна и мă-изгурé. Чурáпо áс искáрум, глéдум мáлчко сă-дăрже нóхуто. Гу-вăрsáх кăпúно лúсто. Ут-тáа кăпúнта лúсто нăјдéх пýфка, гу-вăрsáх. Сă-јáде пишúн* (пуфката), *кăту гăба, нáпкум ќи-исăăне, излéве прăшúна, áма нóго нéшто-j тăвá* (= многу е корисно), *кăфéно-j* [ПК,2(240)].

прăштúла f, pl. 'врвките со кои се врзува (стега) престилката'; сп. обичај: ~ кога се пораѓа трудница бабата што доаѓа да помага прво ќе ја симне шамијата, ќе ги одврзе *прăштилата* од престилката (во говорот *ирам)* и потоа со марама три пати благо ќе ја удри по половината, зборувајќи: *"Свита Бугуројца на помуш да ни биде!"* [ТГ,105].

псалт m 'тој што пее в црква заедно со свештеникот' ~ *му вилú: "за ти дáм óш'ти парú да пóш', да нáјдиш' идúн псáлт хýбав да т'ạ науч'ú да псáлăш"* [MS,t,26].

псалтúка pl 'книги (пр. за црковно пеење)' ~ *тогас скору беха изл'али новите псалтика; детету, кату знаиши мăра от старите, сакаши да си научи и от новите* [V,PM,37].

псáла, и: **пцала*** impf 1. 'кога свештено лице пее в црква' [MS,s,91]~ *тój и вилú: "н'áј ч'éркфа да пóш' сабáлин да фáтиш' да псáлаш'"* [MS,t,27]; ~ *му вилú: "за ти дáм óш'ти парú да пóш', да нáјдиш' идúн псáлт хýбав да т'ạ науч'ú да псáлăш"* [MS,t,26]; ~ *"ина-лéјка, му-вéле, си-зăбéсу нă-пáшкăта, сисóбра трó рúби". – "Е, литурúјте?" Му-вéле: "Нă-ину-пóп тáму, му-вéле, утúду му-пумóжи дă-му-пцáлăм, му-вéле, ми дáди трó литурúј"* [ДК,118]; ~ *тогај за викнат и попот, за донесат и едно бл'удо пшеница варена и една литургиа, за благослови попот, ки прекади на сичките тáмо, вел'ајке: "Свјатиј Боже". После това псалит на празникот тропарии* [V,PM,251]; 2. 'пее' (птица) ~ *прул'éтна пúл'ạту на гóр'ạ и фáти да псá- ла и тój фáти да гу гл'éда* [MSt,45].

псáлан'é* n 'пеење в црква' ~ *и ја пúта: "как т'ạ арéса псáлан'éту?"* [MS,t,27].

псалтúр m 'книга со псалми' (извадоци од Библијата) ~ *ém и вéли: Как вéлити вúа за Христóс, чúи сúн да бúди? Вéл'ат на нéгу: Давúдуво. Вéли на нúх: Ими как Давúд му вúка на нéго у-дýхот Афéндо, шо му вéли уф псалтúрут* [MV(K),270].

псето n, zool. Canis familiaris 'домашно животно, што ја чува куќата и домашните животни' ~ *като си качиши на скалата, дур да влезе на крал'увата одаја, детето од три дана като беши хванал да мо дава каршилак на крал'а, да му отговарја преслатки збори, да мо вели на кралу, зашто не излези да го сретне, да го брани от псетите* [V,P-

М,244] – во текстот среќаваме 2 примера во кои еднозложни именки во множина се јавуваат со наставката **–и: преслатки збори** (м. 'зборови') и: **да го брани от псепите** (м. 'псетата); – во северната регија (од Долновардарско) освен **псето** обичен е називот **куче**. Сепак првоспоменатиот збор **псето** често се употребува во клетви: **цета да те јадат; псето ниедно;** има и др. називи за слично – навредливо обраќање [в. кај ТГ,129].

псешки adj **1.** 'нешто што се однесува на *псето*' – брадавиците (мали израстоци што може да се јават врз кожата на човек) ги има три вида: *обични, магарешки* и *псешки* коишто се множат една до друга и можат да ја зафатат целата рака. Според народната медицина брадавиците се лекуваат на тој начин што со игла ќе се протне конец во нив и за неколку дена ќе се исушат [ТГ,236]; **2.** изр. **псешка работа** – ако при ткаењето се јават проблеми, тогаш таа што ткае ќе каже: *псешка работа! Капа да ти падне, да не са врниш да си а земиш. Седни па прапејви!* [ТГ,364].

псо́вани n 'обраќање со безобразни зборови во кои се споменува и зборот *мајка*' [MS,s,91].

псувантѝна f 'проклетство', в. **псо́вани** [MS,s,92].

псуи* (и: **псуј**) impf 'кога некој се обраќа со безобразни зборови кон некого и при тоа ги споменува зборовите ***мајка*** односно ***сестра***' ~ *едно време имаши еден јунак, името му беши Грујо Шкиндерлиа. Тојнака беши млогу слаб на снагата, но имаши живо сърце. Едноч тихиса, един човек му и псул мајката, и тој еден јумрук гу удри и му извади душата* [V,PM,76].

псуни́са* pf 'купи' ~ *т'á му вили́: "за ти дáм парú, за да пóш' на Еврóпа, за псуни́саш' имáни"* [MS,t,27].

псуни́сува* impf, в. **псуни́са** ~ *и ути́ват ут н'égу псуни́сват и гу гл'édат у ферш'иматѝт'ą* [MS,t,14]; ~ *ш'и́ч'кију инсáн с'é ут н'éс дугáн'а псуни́сувáха* [MS,t,28].

псуру́ч'ки pl.tt. 'парчиња од нешто во форма на тесто што се прилепуваат на *зид*' [MS,s,92] (колку што ми е познато така се лепат лепешките од крави или волови).

пти́ца f, zool., в. **пиле** ~ *и пишмáн стáнąл и тъ́ргнąл дą-гǫ-бáрą. И, шетáјки гǫ-нáшąл дǫ-дъ́рвǫтǫ мъ́ртąф. И тǫгá рéкąл óти: "Немилу́вąм дą-живéąм, нą-Гóспǫ, ќи ми-нąпрáјш пти́ца, не-милу́вąм живóт вéчи. Кáде-е брáт ми, тáм и ác"* [ЛС(К),116].

пти́чка* f, dem. од 'птица' ~ *Тáм си снисéл трú јáјца и си-л'упи́л трú пили́шчичка. Лисúцта кă-нăучúла óти úма тáм пúлишча óде дă-му-исáка. И му-вúка: "Ќос Кусу́ле, въ́ртăм пáшка, сéчăм дăбúчка, пу́шчи ми пúле". И вá птúчкăта му-пушчúла аднóчку* [ВБ(Кр),313-314].

пу (и: **по**) praep **1.**'укажува на простор со кој господари некој (во случајот со земјата)' – наместо предлогот **на** ~ *на вáа саáт си радувáл Исус уф сăрцито, да ричé: На тéбе, Тáтко, сă испувјидýвам, Стопáн на нéбито и пу зéмн'ата* [MV(K),262]; **2.** 'пространство во чии граници се врши дејството', со значење: **на, низ, по,**' ~ *видé двé каúци шо стоја́ле уф бла́туту, па риба́рити испадна́ле уф каúцити, а мúиа грúпут. Па он а флéгąл уф иднó каúк, шо бéши ут Сúмона, му пúта на нéгу да гу влéчи мáло нúшт'о пу сýхуту*

[MV(K)272] -- во контекстот се забележуваат две посебности: прво употреба на предлогот **од** кога укажува на посвојност: **каи́к, што бе́ши ут Си́мона** (м. 'на Симона') – со ова и со други карактеристики јужните македонски говори се вклучуваат во оние што трпеле силно влијание од балканските (несловенски) јазици; второ: проширена употреба на предлогот **уф** (< 'во') наместо 'од' – **па риба́рити испадна́ле уф ка́ици, а ми́на гри́пут** (м. 'испаднале од каиците); ~ *гу пи́та ...: "гу ни да́ва на м'ен'а, да гу јахна да сă раш'е́там пу с'е́луту?"* [MS,t,20]; ~ *как б'ăгаш'и пу сукáку, ви́д'а ина́ по́рта утво́рина* [MS,t,56]; ~ *"за ш'е́тати пу сукáциту, кату́ про́сјаџ'е́ту ут кăш'та на кăш'та!"* [MS,t,84]; ~ *до́шал Чове́шноу Си́н да приве́ри загубе́нито. Ка ве́лите ви́а? Аку му са чи́ни на не́кој да и́ма сто́ о́фци, и да си заги́ни иде́н ут ни́х, не уста́ва деведе́јсет и де́вет, да ки киниса пу плани́нити, да пáла загубе́нито?* [MV(K),262] – случај на нарушена конгруенција: **да си заги́ни иде́н ут ни́х** (м. 'една' – од овците); ~ *"н'ăсă јас кăту́ вам будала́ да фáтам н'ес, ш'у ход'ăт пу зим'áта, јас фáш'там да л'áтат на вит'ароt"* [MS,t,75]; ~ *дјатето зема ушниците, пу лагăмот* (= подземен ходник) *пак излезе аф бабината кăшта. От тамунака отиде праве на куумциата на дјуканот* [V,PM,68]; ~ *сă прим'ăн'а у нас ру́ба кутý мисинч'и́ната ... и пáк пу бахч'áта на го́р'а на до́л, ја пра́ви хардаýш'* [MS,t,33]; ~ *и отаму кату сос крила и летнал по син'у небо, да беши изл'ал на едно широко поле* [V,PM,181]; ~ *"сега́ ми е стра́м как да излéзам пре́т господа́ро ми и прет човéците, и затова́ хо́дја по та́ја го́ра"* [V,PM-,21]; ~ *и еднош излезоха по гората сос жената му, на Бога се верно мол'аха, хем вел'аха: "милички Боже, на нам от сарце чендо да на дадеш, та нека е и змиа!"* – во контекстот имаме уште една потврда за тоа дека во овие говори остатоците од падежниот систем кај заменките недоволно функционираат: употреба на полната заменска форма за дативен предмет **нам** во комбинација со предлогот **на** (***на нам от сарце чендо да на дадеш*** – во др. говори: 'нам', односно 'на нас'); ~ *синóт му, што и би́л мло́гу ха́рин, милости́ф и пра́в човéк, кладе́ тил'а́л да ви́ка по паза́рите: "на́ ко́гу и́ма та́тко му да да́ва пет па́ри, да до́јди сја́кој да си ги зе́ми!"* [V,PM,108]; ~ *кату га најдех, си облагнах та фатих по сичката кăшта да терам* [V,PM,40]; ~ *кату са вревиши таја болка, от реч на реч отиде, са причу дур на царјут. Тогас царјут турил тел'али да викат по секој село и по секој грат: кој да знаи таја болка, от дека испаднала, много мижде има от царјут* [V,PM,-194]; **3.** 'кога укажува дека во одреден простор нешто постои' (често со значење '**во**') ~ *мăле́чко ку́че, ти́й пу гра́до ги и́ма, ти́й си́тните кучи́на* [ПД(125]; ~ *таj тре́ва зă би́шките, ни́ско ра́сте, пу-зе́мăта-j то:, жăлти ки́ткички си́тни цăфте* [ПД(123)]; ~ *си застана́* (пишува 'растана' – евидентно печатна грешка) *про́стум, и ричé на ни́х: Кój ут ва́с не́ма гре́х, то́а не́ка фăрли ка́мин на́при навра́с не́а. Ка и слуша́ле ти́и, и пу сăрцито си зна́ја се́кој, фати́ле да бе́гат* [MV(K)-,316]; ~ *некој од них имăт и пу друзи села, ама малцă куки* [ME(P)-,86]; ~ *пу-јно́ вр'ăм'а Настради́н-*

хо̀ц'а и уч'е́л на фу́рната [MS,t,56]; ~ *и тугáс гу пу́ш'тами ви́нуту, гу напулнувáми пу бъ́нч'фит'ạ и пу варе́литу* [MS,t,4]; **4.** 'укажува на управеност на движење, наместо **кај**' ~ *едно време имаши един сиромах, којто пу сапунџиите носиши пепел и са храниши* [V,PM,47]; ~ *са чини́ хикимџи́а, оти́де по касаби́те, ше́тал, хем ви́каши: "хекимџи́а! – кóј сáка стáра бóлка да излекýва?"* [V,PM,28]; ~ *и си чини богатјувата керка л'аставичка и чини да летни. Царјув син просрја рăка да га фати богатјувата керка за пашката, и остана опашката на негу, и л'аставичка летна по небету* [V,PM,73]; ~ *испáдни пу пъ́тишти и пу градúнити, и кóј ки нáјдиш кáни гу, да сă напъ́лни куќата ми... Оти нóгу л'ýди канéти, да мáлци сă чúсти* [MV(K),278]; ~ *тојнака, как га зема грошовету, га тури аф пазвата му и трăгнал да иди по пубратимиту му* [V,PM,33]; ~ *идáл дóма кăжувáл: "Мé-ј мъ́ка, викáл, зăшó дă-крáде пу-сирмăшти́ј. Нé-ј árна тá: рăбóта. Кá ќо:-зéме шéјо, кá ќо:-уткрáде му-уждúрум пу-áјн шăмáр"* [ПД,169]; **5.** 'укажува на место каде нешто е ставено, со значење **на**' ~ *сандáлу стáнува ут п'ém', ут ш'éс пръ́нч'ки, усъ́хнува сандáлу закáцини пу ш'áјкит'ạ, пу стр'ạáта* [MS,t,5]; 6. 'кога нешто некому е упатено' ~ *пéтте лéба нạ вéчăра úмин дéн; нạ зáстрăта ќи дóе пóпут дạ дúге пăнăг'úа. Кóј сáкше, зạкóл'ăвше курбáн, кóј сáкше варéно гу дáваа пу кумшúј, пу рудни́ни* [ИГ, 118]; ~ *ќе-се-бéрạт свáтове да-ќе-зéвạт што-ќе-зéвạт рабóти замóмата. Мóмчето ќе-и-кýпи тúја рабóти: черéпи ќе-кýпи, папýци, ќе-кýпи покривáло – пọ óчите му-гọ-тýрвạт на-невéстата, да-не-се-глéда невéстата* [ВЕв(Бар)]; ~ *úмăше трú пạртизáјне тáм, гу свạлúја ут-кубúлта сăмáрут, гу скинáја ... извạдúја трú пúштọли, ги клăдéја у-сăмáрут и трú кнúги и ми ричéја: вјáјни-а кубúлта сéга óди у Бúзуву. Ká–ќи-óдиш ду-Бúзуву адин стáп пу-кубúлта дạ-и-зạмúниш Гъ́рцте* [БМ(Сар),204]; **7.** 'да укаже дека нешто се случува во омеѓен простор, со значење: меѓу' ~ *фáш'та да брќа пу партáлиту, фустáн'а трисé, там гл'éда, тука гл'éда* [MS,-t,11]; **8.**'укажува на управеност на движење, наместо **кај**' ~ *едно време имаши един сиромах, којто пу сапунџиите носиши пепел и са храниши* [V,PM,47]; ~ *тојнака, как га зема грошовету, га тури аф пазвата му и трăгнал да иди по пубратимиту му* [V,PM,33]; ~ *идáл дóма кăжувáл: "Мé-ј мъ́ка, викáл, зăшó дă-крáде пу-сирмăшти́ј. Нé-ј árна тá: рăбóта. Кá ќо:-зéме шéјо, кá ќо:-уткрáде му-уждúрум пу-áјн шăмáр"* [ПД,169]; **9.** 'укажува на следење, наместо **по**' ~ *"Што, излезе Кекаро и Бојко, двојца". Тија беха овчари. Напкун ха по ни бре! Они ка видеха, што ки фатиме, а вăрлија кабаницата* [MC(B),92]; ~ *и тојнака, кату виде веки злоту сè по него ходи, са покаја* [V,PM,40]; **10.** 'усмереност на дејството, наместо **на, од**' ~ *и рече сос умот му: "Ej гиди глава, алтини и сребро ми давали, не сам земал, да си чинам кату татко ми чорбаџиа, л'у земах един тас, што не врјаднува двајси гроша!" И кату се науми това, гу удри по земјата тасот, гу разби"* [V,PM277]; ~ *утринта рано трагнали двата да бјагат. Кату чу татку и, ча побегнаа, ха и зел*

после да а тера и а пристигна на пăнтјут. Ама младата самовила знајала млогу, та фати на јунакот, гу удри по земјата [V,PM,-279]; **11.** 'укажува на цел на движењето, со значење **за**, односно **на**' ~ *пишúн ќи дóăт линáрќи, двăнáјсăт жéни (армасáрќи) пу мăлéчќут ништáн. Дéсит дýши армасáре; свéкурут, дéвирут, ќи дунéсăт алтăјне, пăпýци, купрúнин кăврăк, шăмúа, кóлба, сéнка, спăлéто* [ИГ,-116]; ~ *"Шó дă-нăпрáм, шó бúше тáте?" – "Ми-тáт-ти, рăчéл, сúнко кáк бише-жúф úмише édна пýшка, óдише пу-лóф, лувúи бúше"* [ПД,154];~ *"Јáс, ричéл, тăкá, тăкá, óдум пу-крáдăне нă-вéчăр, ричéл"* [ПД,169];~ *Исус гуворú, да ричé: Нé сам дујдéн за дрýго нúшто, тýку пу óфцити загубéни на Из...-цка зéмн'а. Жéната ка дујдéла, му са пукланú на нéгу, да вил'ála: А фéндо, помúлуј ми* [MV(K),272]; **12.** 'во некоја временска секвенца се случува нешто' ~ *по грозди време и собрала една кошничка грозди, и со една игла зарната ги дупиши и на дупките дребна отрова посипа* [V,PM,213]; ~ *ниту тój да га вúди, нúту же- ната нéгу, та утринтá ошти по зор'ата да га остáви пák женáта сáма* [V,PM,10]; ~ *кату гу зе тјумјусукот харамиата, му вели на царјут: "царју, по што време да дојда утри на конаќут?"* [V,PM,210]; ~ *отиде царјув син на чаирите, легнаха двата близу-близу; ама истом по ранината хрăтленту сос опашката си земуваше от реката вода и напрăскаше околу момата тревите* [V,PM,71]; ~ *бостанот стана кату орман, хем и врăзал либиници млого.По либиници време татко ми и вјахнал пентелот и јазе котката* [V,PM,202]; ~ *пуч'ивáш'т'ém, пуч'ивáш'т'ém си дój-дух у с'élуту сабáкарш'и (пу прузáр'ани* = во мугрите) [MS,t,2]; ~ *вéл'ат на нéгу Ученúцити: Дидáскале, сéга ти сакáле да ти фрăцкат су кáмини Јудéите, па тáму сáкаш да си óдиш? Гувóри Исус: Нé ј дванáдесет саáта дéнут? Кój пуудúл на дéнут, нé си супнýа, óти му сă глéда вúделот, и áку пуóди нéкој пу нóќа, сă сóпка* [MV(K)286] – во текстот имаме прашална реченица без партикулата '(да)ли': **Нé ј дванáдесет саáта дéнут?**; **13.** 'означува време по некој настан (пр. по некој празник)' ~ *пу-Питрóвдин, уф-тáа пýкта жéга избигáме уд-дóл;* ~ *пу рăчóкут ќи пулéгнăт мáлце. Нáпкунта ќи дóе, па ќи ужúнăвăт. Икиндúа. Ќи скăлкăт лук уф уцéт и ќи ужúнăт*]ИГ,119]; ~ *да как сă сфăршúле днúти уф литургúити, си утúди дóма му, и пу тúи днúти нáпăкон устанá тéшка Елисáва жéната му, и си скрúиши пéт месéци, ем вéлеши: Ету такá ми чинú Гóспот на мój-ти днú... да сă чúнам ризúл пу л'ýдито* [MV(K),272]; ~ *Царјут му рекла: "да дојдиш утри по пладнина"* [V,PM,210]; ~ *пу ик'индúа уше един сáат или двá ќи рăбoтăт, ќ-си óăт. Шо е дилéко нúва, и пó-рáно си óдăт*]ИГ,119]; **14.** 'укажува на состојба на времето (како метеоролошки поим)' ~ *пу-тáа мăглата, а тýк, а тáм сă-изгубúме...;* **15** 'за искажување дека нешто се врши сообразно според нешто друго' ~ *дека, по приказната, са напија вода Артаксеркувјут аскер, ут коа се јсуши Галик* [ME(P),72]. **16.** 'кога нешто се замотува (во случајот околу прстот), наместо предлогот **околу**, односно **на**' ~ *тогáс тúнака да ги фáтиш да им скúниш по еднó*

вла́кно от па́шките и по едно́ вла́кно от ши́ата; влакна́та ти́нака да ги зави́еш по прӑстит'а ти [V,PM,124]; **17.** 'упатува на редослед: едно зад друго' ~ *му докара и една паница просу. Как чини да му гу турни аф кошничката, са турна на земјата. Сакаши да гу собере тјанака, тојнака не оставиши: сакаши сам да гу собере от земјата по едно по едно зӑрно;* подолу на истата страница: *ки гу собрам по зӑрно по зӑрно* [V,PM,72]– плеонастичка употреба на предлогот **по**: *по едно по едно зӑрно* наместо 'едно по едно'; односно *по зӑрно по зӑрно* место 'зӑрно по зӑрно'; ~ *и разбра́хми шо са исти́на не́гуво кажува́ни. Има и о́шти дру́зи но́гу, ко́лко а чини́л Исус; ти́а а́ку са́каа да сӑ пи́шат сӑти иде́н пу иде́н, си́та дунја́та, ка си у́мам, не́ бе́ши каби́л да и приби́ери кни́гити шо ки сӑ пи́саа. А мин* [MV(K),...]; ~ *отидоха на сиромаховата нива, најдели крушата, по крушата и плочата* [V,PM,32]; **18.** 'упатува на распределба' ~ *најдоха на пат'у еден човек, којто имаши на двете му ноги пу две мелници* [V,PM,44]; ~ *з'е́ват ко́тката и курди́суват крусно́ту, закува́ват два ко́ли, кла́ват и пу иди́н ка́мин' на крајо́* [MS,t,7]; ~ *враза́ч'инут ха... врӑзува сно́пи; пу д'е́сит' сно́пи ха пра́и ста́ва* [MS,t,66] – присуство на множински форми кај еднозложни именки со наставката **-и: врӑзува сно́пи; пу д'е́сит' сно́пи**; ~ *умрентујут длаговал на три арнаути по сто гроша, и арнаутиту не оставиха да гу зарӑјат ... му дадо́ по сто гроша на секој арнаутин* [V,PM,33]; ~ *едно́ врја́ме три́ арга́ти побра́тими би́ли, рабо́теха и троји́ата по шејсе́т па́ри на де́н, работи́ха така́ мло́гу врја́ме* [V-PM,118]; ~ *ца́рците л'у́ди си собра́ха ме́гу ни́хка, збо́р чи́нат, ка́к да чи́нат. Еди́н от ни́хка ве́ли: "о́лан, а́ди да и́дими на́ аргати́но, што затвори́ ца́рјут, да са пи́тами, бе́лким о́н зна́е, ча́ то́јнака ра́боти по шејсе́т па́ри!"* [V,PM,118]; ~ *ито́ до́ктуро ве́ле: "Ја́с у́тре унадя̆н си-о́дум, пу-то́ нӑ-ме́н ме-вол'ӑта, а́ку са́киш дӑ-ми-да́јш до́бро, аку-не́ ки-ста́нум ки-с-о́дум". Не́-му-се-да́вя̆ нӑ-ца́ро* [ПД,149]; **19.** 'кога нешто се врши под одредени услови' ~ *де́јна а пра́ват пу ле́тну слӑнце[но́јќја се ту́рва пу мисичи́на* [ME(P),95]; ~ *да ти ш'ту стӑпна до́л на дво́ру ду́рата за уста́ни да пу ду́рата за т'ạ фа́т'ат* [MS,t,22]; ~ *гу имале не сӑл сӑт Постул, пу приказните на наште силјајне, ми дистинӑ-двӑнајсит села нӑокулу* [ME(P),85]; **20.** 'за означување на заедништво, придружба, наместо **со**' ~ *и кога са чини на петнајси или на двајси години, татку му гу зема пу негу да гу чини пепеларин: негов занајат да гу научи. И детето, кату беши млогу умно, послуша на татко му и отиде пу негу* [V,PM,47-48]; ~ *бре-ту́ка, бре-та́м, ца́рскӑта мо́ма а-не́ма. Вујни́ ца́ро пушчи́л, чина́л, нӑ-мо́жӑт да-зе́мат. Ти́ живо́тните, ме́чките, лиши́ците, вӑлците сӑ-бури́ле, уд-го́ре ка́мӑне пушчува́ле. И-рӑче́л ца́ро: "Не́ма фа́јда, ја́с то́лко во́јска истӑпа́х з-е́дна шче́рка, да́ј ки-ви́дӑме пу-ба́би, пу-мӑги́". Не́ли тӑкви́ ста́ри же́ни има́ло, мӑги́ шо-прӑви́ле – мӑге́сници* [ПД,154]; ~ *"как ки идими на халваџината, да имаш пила по тебика та да фатиш дингилите да ги делаш, да си разбие кучиата"* [V,PM,56]; ~ *затова отидоха еден ден, му вел'ат на царјут: "царју, ах царју, харну сега гу имаш това ју-*

нак по тебика, но да имаш на протудраку гăлăбите, сетника друг кату тебика нема да има на земјата" [V,PM,44]; ~ *му са поклони и му рече: "ми некеш и меника да дојдам по тебика?"* [V,PM,44]; ~ *тој, кату излезе еден ден заран вăнка, ету гленда еден калабалăк да иде каде неговата златна кула, и кату не имал по негу друг човек да пусни, за да са научи, толкос калабалик што сака* [V,PM,216] – во контекстот имаме употреба на свзрзникот **да** со интенсионално-декларативно значење, наместо 'дека': **гленда еден калабалăк да иде;** **21.** 'кога укажува на предмет за кој некој се фаќа' ~ *óн ричé: Нúму плáкати, не умрé, тукý спúи. И са смејáле су нéгу, знája шо умрé. Па óн а-извадú сăти нáдвор, и а фатú на нéа пу рăцити, а викá, да му ричé: Мóма, стáни си. И сă варнá дýшата на нéа, и стáна на тóа саáт* [MV(K),27] – имаме случај кога во функција на вокатив се јавува номинативна форма: **му ричé: Мóма, стáни си;** **22.** 'кога упатува на нешто' ~ *да застанá З..., ричé на Исус: Ету пулувúната стóка, Афéндо, му дáвам на сиромáсити; и аку излажáх нéкуа пу ákут ки му сă вăрнам читúри кáта* [MV(K),280]; **23. други** случаи: **а.** кога предлогот **пу** е удвоен: ~ *идúн ч'ув'ăк ... клáва лóзи на рóпкит'ạ и двамúна дýш'и úмат пу-пујнó кóлч'ạ и ги фтúскат лóзит'ạ* [MS,t,4]; **б.** со предлогот **на** ~ *ут там, н'ă закáраха у Бад'émч'ифлúк и там с'ạд'ăхми пу на с'éдим, óсим м'ăјинц'ạ* [MS,t,2]; **в.** со бројната форма 'една' што се редуцирала во **на** ~ *утúдух пу-на дв'ă гудúни на нос занајáт' да ш'úја* [MS,t,87]; ~ *му удрú у нус'ăт'ạ пу-на дв'ă брáдва, му разбú нус'ăт'ạ* [MS,t,77].

пý (< 'повеќе') adv ~ *и стујú пý на пạтнájси дни и úди с'étн'ạ динкш'úјата да гу стóри д'éнúуви* [MS,t,5].

пý: interj 'служи за засилување, да укаже дека нешто се прави во голема мерка' ~ *пóпо сjá: вúке: "Е Лýдо, ричéл, не-бúше мăрфéт тú нă-гóл гăс дă-мă-răскóкувиш вá:дăн, сjá: ки-свúриш сус-жéнта зá:дно к-играм:е"... бăкăлăм сéга, гутóви, к-играт óро. Ká зăсвúруве то:, мăш и-жéна, пý:, дúм стăнáло, играт* [ПД,163].

пуáпка f 'јадење наутро' ~ *нă дрýго мéсто вúкат úнак, нúạ вúкме пуáпка...* ~ *бýјрум нă-пуáпка* (= повели на појадок) [ПК,2(90)].

пуáпне pf в. **пуáпнуве** ~ *кă ќ-óјме нạ жéтва, ќи пуáпниме, ќи зạфáтме. Ми úма лéпче, úма лýкче, úма сúрăнце – кój шо úме. И ќи зăфáтме дạ жнúјме. Ако зăбáве рăчóкут, пá ќ-си áпниме, нé ќи тăрпиме – шо вéл'ăт* [ИГ,119]; ~ *от не идиш, снајо,[заедно да ручме?[рачок ти истина![што си веле Јана,[веле ем гуворе:["Мале, мила мале,[гуведа ка тирах,[јуф мајка се врнах,[тамо си пуапнах,[сега не-м са јаде"* [ТГ,330].

пуáшнуве impf **1.** 'јаде наутро, пред да почнат со полските работи (*купајне, кусејне, жнијајне* и др.), специјално јадење за *пуапка*, не се спрема' – кога *пуапнуват* в поле, на нива, јадат: леб, сирење, лук, односно она што останало од вечерата [ТГ,19]; **2.** 'јаде набрзина, каснува' ~ *пучéкjо:, сjáа ќи-дóо, пуáпнуве* [ПК,2(90)].

пуб'ạсн'áва impf 'станува бесен, опфатен од болеста беснило' – основно за

куче ~ *пуб'ạсн'а́ ку́ч'ату* [MS,s,92]; сп. **уб'ạсн'а́**.

пубе́рка f 'берење на изостанати плодови од главната берба (пр. овреви)' ~ *ѓо́мити на пубе́рка би́хми, ама ни́што не нạјдéхме* [ПК(Мор)].

пубесне pf 'кога човек ќе биде каснат од бесно куче може да *пубесне*, или да *избиснеје*'. Дека е човекот *фатен уд бес* се познава по тоа дека непрестано чувствува како нешто да му се врти во главата и добива несвестица. Постојат 2 начина на народско "лекување", првиот се состои во тоа со остар брич да му се малце исече синатa жиличка што ја имаме под јазикот и да истече малку крв, тоа се вика *да му се сече бес;* вториот начин на лекување е следниот: човекот влегува во длабока каца полна со вода што треба да му допира до устата, потоа се зема *угорен вршник* и со него го горат по темето толку колку може да издржи [ТГ,237] – се разбира дека денеска ваквиот начин на "лекување" не се практикува .

Пубијн Камин top. – во селото **Богородица** (*Бугуројца*) веднаш над црквата има мал рид што се вика *Пубијн Камин* – името го добил по тоа што има заболен (*пубијн*) камен во висина околу 2 м., а во обем колку еден обичен човек. Преданието зборува дека на тоа место имало некогаш манастир што се викал *Св. Тодур*. Кога е срушен манастирот не се знае, но останало преданието и тој камен. Навечер, спроти празникот *Св. Тодур* тука доаѓаат неротќиње не само од с. *Бугуројца*, туку и од други соседни села и во самракот по три пати ќе се завртат околу *Пубијн камин*, верувајќи дека магијата што некој ја фрлил врз нив ќе биде раскината и во иднина ќе можат да родат [ТГ,64] – суеверие.

пубиле́н* adj 'нешто што добило боја на снег, на млеко' ~ *тáм дéка-ј пубиле́на бу́бăта, дạ-ре́чме шо-са́ке дạ-на́јде ме́сто зạ-кужу́руви дạ-ви́е, ќи-са-пубе́ле пу-ти́е ве́јкте, бе́ла ќи-би́де, сăта бу́ба ќи-са-нака́че нạ-ве́јкте* [БМ(Стр),201].

пуби́рук m, в. **пубе́рка** [ИГ,128].

публеде* pf 'кога некој од преголема возбуда, особено од страв, ќе ја изгуби бојата на лицето, и ќе стане блед' ~ *и, тăка́, гу-фạти́ нạ-тăквó дéјту, вójникут, и вó ричé: "А, доло ќи-мạ-чи́ниш!?" И, вó га-зéва маши́нцката пу́шка, дăме́к, ќи-густре́л'а. То́гăш, вojни́ци гуфăти́ја... и сạ-спасú тó. А тó публидé, кăту-вóсук сạ-прăвú* [БМ(В),193].

пубра́тим* m 'многу близок пријател, како брат' ~ *едно вр'аме имаши еден поп; сос цар'ут са били млогу достови и побратими били* [V,PM,106]; ~ *напкун Милош каниса род роднини, да ги гости, и побратиме* [МС(В),97]; ~ *и гостил сичките побратими негови и јунаците, и пак сос свирката му и сторил млого ахенг на гостите негови* [V,PM,107]; ~ *кáк оти́ваши на пăт'у, аф еднá гóра голéма нéтри гу стр'áти еди́н гóл човéк и му вели: "дéка и́диш такá бе побрáтими?"* [V,PM,20]; – народот *пубратимто* ги третира за полубраќа. *Пубратиме* се постанува на различни начини: **1.** *свадбински пубратим* – таткото кога жени син, во договор со семејството избира два младичи кои на свадбата ќе помагаат и тие стануваат *пубратиме* со младоженецот. Кога ќе отидат по невеста и кога ќе ја поведат тие секогаш се со младоженецот; **2.** *има пубратиме* што стануваат на тој начин *што се крстени во една вода*. Тие се сметаат

потполно како браќа; ако пак се случи во иста вода да бидат крстени машко и женско, тие стануваат: *пубратим* и *пусестрима* – тие не можат да стапат во брак; 3. 'полубрат (брат по првото млеко што го зацицале две деца)' – откако ќе се роди бебето прво ќе му дадат малку шеќер и зејтин и веднаш потоа треба да се задои, но не го задојува мајка му, туку ќе повикаат некоја позната жена којашто *доји*, т.е. има мало дете, таа ќе го задои и ќе го дои 2-3 дена додека да добие млеко породилката. Така овие две деца се третираат за *пубратиме*, бидејќи цицале исто млеко [ТГ,107]; кога детето ќе порасне, жената што го задоила ја вика *сут-ана* (мајка по млеко); 4. '*пубратиме пу крф*' – кај двајца блиски пријатели, другари, може да се роди желба да се ородат, да станат *пубратиме*, во тој случај ќе се боцнат малку на рацете, ќе си пуштат крв, а потоа еден од друг ќе лизнат од крвта' [ТГ,277].

пубъ́рке (и: **побъ́рка**) pf 'побара' ~ *а когá стáнá, просикот фати, си врáзá пак чакшúрат му, побъ́рка на земјáта за да везми кривáкот, но не можá да гу нájди. Кату ахкаши и пéшкаши прóсикот за кривáкот, еден човек питá го: "штó дедо ахкаш и пéшкаш таká?"* [V,PM,189] – во текстот е регистрирана зборoформата **чакшúрат** (= панталоните), што ја немаме сретнато на друго место; ~ *óн ќи-нă пубъ́рке ká-ќ сă-нájде нă-тéсно* (ќе не побара кога ќе му притребаме) [ПК,2(197)].

пубъ́рке pf 'стана неурамнотежен' ~ *дéтто бил нă-пóл'то. Имáло утéпно тýрски вујнúк. И тúа сáа гуфájкăт дéтто да-кáже кój-утипá Тýрчинут. Тóо дéте рéкăл: "Нé знáм". Му-удрúли ќутéкут, опубъ́ркáли и кăжáл: "крицувáне". "Кój-сă?" "Мúцо Пăнăjóтуф и Гóце Кл'áнкуф"* [ПК,2(Кр–294)].

пубъ́ркин adj 'се кажува за човек што не расудува правилно' ~ *глéјси рąбóтта, нé о-глéји пубъ́ркин éj, ус нéго ќи-сă-рăспрáвиш* [ПК,2(189)].

пуварке pf 'побрза' ~ *што си веле Стујан,[на стара му мајка:["Мáле, стара мале,[ти стара вампирќе![пуварки се, мале,[два гроба ископи,[единјут за Јана,[а другијут за мене!"* [ТГ,331].

пуведе pf **1.** 'земе со себе во друштво' ~ *сношти је Јанка јув село влегла,[хајде, Јанке, за вода да та поведам,[дивојчице малечка, да та зал'убам! – Јуф село влегла, бајрак развила,[хајде, Јанке, за вода да та пуведам,[дивојчице малечка, да та пол'убам* [ТГ,290]; **2.** 'потера' ~ *ја нусиле јуф кулиби,[јуф кулиби пра трлото,[малце време пустујало,[малце време пред вичери,[си пувиде млади Стујан,[си пувиде дробно стадо* [ТГ,103].

пувéе (сă)* pf 'се раздвижи малку воздухот, се освежи' ~ *дă-сă-полуфтúре: извáди-ј тúа вăлнуштúнте дă-сă-пувéет нă-вăздýх* [ПК-,2(90)].

пувéе pf '(да) појава малку на коњ' ~ *нă-кójно сă-кăчú дă-пувéе мáлчко, дă-прăшéте ус-кójно* [ПК,2(90)]; сп. **вéе** 'јава'.

пувéл'а f, **1.** 'заповед' ~ *Дéтто сă пучудúл... си рéкло нą ýмут: стój дą пáднум и јáс еднăш, дą вúдум, шó ќи-прáве вóа тáтко. Кą нáжќе дéтто óдма пувéл'а ут цáрут дą гу вăрзąт дéтто* [ИГ,114]; ~ *кój сáка да слýши móа пувéла, ки разбúра за прикáзната, утдéка ут Гóспот, úлим јáзе уд ýм сą прикажýвам* [MV(K),256]; *вéли на нúх Исус: Мójо јадéнито, да чúнам пувéл'ата на*

тó шо ми пуштú, и да сфăршам нéговóто лáф [MV(K),-258]; **2.** 'желба' ~ *на тóа врéми, дуjдé идéн пиjáн човéк на Исус, му дукимáсаши на нéгу, и му вéлиши: Дидáскале, кó-i пувéл'а пóнапрéжна и гулéма на нóмуто?* [MV(K);258]; **3.** 'благослов, овластување' ~ *и тогá киníса за да úди на господáро му и сос бóгува повел'а не страдá нúшту аф морету* [V,PM,14]; ~ *рéкал: Зашт'о си расчýдите лóшо уф сăрцити вáш. Шó-i пóкулáj да рéчам: ти и прустéни грéхови, úли да рéчам: стáни си, и хóди си? Илим, акý сáкати да пикáсати шо Човéшното Сúн úма пувéл'а наврăс зéмн'ата да пруштáва грéхови* [MV(K),-266]; в. **повелиа.**

пувéлба f, 'наредба', в. **пувéл'а 1.** ~ *снáата дуjдé, дăдé пувéлба и уддé; áска нóго, нóго пувéлби нé-сáкум, дă-знájш* [ПК,2(90)].

пувéлин m 'тој што **повела, господар**' ~ *и засиднá, си прикажýваши уф каúкут на инсáнут. Ка си папсá вики да прикажýва, ричé на Сúмона: Влéчи гу сéja на дăлбóко, и фăрлájте грúпот вáшо да лóвите. И угворú Сúмон, да рéкал на нéгу: Пувéлин, сăта нóка си умурíхми, да нúшт'о нé фатúхми* [MV(K),272].

пувéлнин m, в. **пувелин** ~ *рéкал Пéтро: Пувéлнин, сфéтут ти стéгат и ти тúскат... Исус па ричé: Ми фатú идéн; óти jáс пикасáх шо испаднá кувéт уд мéн. Да как си видé жéната шо нéма да си скрúи, дуjдé путрисéна, и му кажá на нéгу за шт'о сибéп гу фатú, му си кажá на нéгу álут* [MV(K),276]; ~ *да ут тáмо ки фáтат да сă раздéл'ат óни ут нéгу, ричé Петрос на Исус: Пувéлнин, árно и тýка за нáс да бúдими* [MV(K)...].

пувújве impf **1.** 'повиткува, пр. бебе во пелени' – сета грижа околу малото дете ја има мајката. Таа ги пере пелените, таа *гу пувијве и развијве*, она го учи да јаде, она сè [ТГ,117]; **2.** – **(сă)** 'се завиткува'; сп. – **пóвут** 'растение, *то: сă пувúве пу нéко: дăрво, сă пукáчуве, цăфте бéло цвéтче и фúно мирúсе нă слáтко*' [ПД(123)]; **3.** изр.: **нé ќо: пувúвум** (= нема да му допуштам некои работи, нема да го галам) [ПК,2(182)].

пувидлив adj 'се кажува за човек што е скромен и послушен', пр. *измиќарут* може да биде *вулувар, урач, дрвар*, или и едно и друго, но ако е *молав* (со блага природа) и *пувидлив*, тогаш со него се добро постапува, дури може и да ужива [ТГ,274].

пувијáк m 'мало бебе што сèуште го завиткуваат во пелени' ~ *шó плáчиш алúс пувијáк, застрам-се, нé си мăлéчук* [ПК,1(90)].

пувијен adj 'завиткан' ~ *месту кăлпак фес пувијен су цăрнă ширвета, ка му велjат они шамијă* [МЕ(Р),81]; ~ *тó сă-úме: "Кóга ќи-пурáсте тá и кóга ќ-ă-зéм jáс? Кóга ќи-сă-стóре дă-сă-жéнăм? Ќ-ă-чéкăм jáс!?" И óн стáнва пулéка-пулéка ă-зéва кутшу-бéше пувиéна, нáдру ă-зăкáчфа нă-колjăта нă-плитúшчăта и дă-гунéма, излéзе* [ДК,151] – во контекстот има уште еден пример за употреба на презент од перфективен глагол: **и дă-гу-нéма, излéзе** (м. 'излегува).

пувлáде* pf 'совлада некого, го оневозможи' ~ *árно áма éто нéстрéќа, гу-стритéл Тýрчино и дуjдéло дулóшо, сă-збурúли. Сă-збурúли Тýрчино и дéлт Гóце. Нă мужéл Тýрчино до:-пувлáде нă-дéлт Гóце. Дéлт–Гóце о-пувлăдúл нéго* [ПК,2(Крец–311)].

пувлéче (сă) pf 'си замина, се откажа од нешто' [ПК(Шт)].

пувра́тки 'обичај поврзан со свадбата', в. **пувъ́рнич** ' ~ *и́де цáро, глéде къ́шти. И áјде гъ́-дáве мóмата. Гъ́-дáве и на пувра́тките, нéл' нъ́-пувра́тки óт, да-пувъ́рнат невéстта – пувъ́рни́ч, нъ́-недéл'та гъ́-пувъ́рка́т, га-пувъ́рнуват пръ́-та́тку-ј, дъ́-съ́-ви́ат, цáро зако́ле адна крáва* [ПК,2-(233)].

пувре́де (съ́) pf 'кога некој ќе претрпи извесно оштетување' ~ *има далак. Таа оде пу-сплúнта. Сплúнта му-съ́-издý-ве нъ́-чувéко. И то дъ́лъ́клúй съ́-ви́ке. Дъ́лáк и́ма то. И сплúнта ќи-му-съ́-издý уф-курéмо и дрóбо ќи-му-съ́-пувре́де, тó-ј дъ́лъ́клúа. И глéј го чувéко: нé-ј árин, тримéже, сè гúне, сè съ́ъ́не* [ПК,2(239)].

пувъ́та́ло n 'дрвото со кое се стега или олабавува основата на разбојот' [ДК,104].

пувъ́ту́л'ка f, 'дел од разбојот', в. **пувъ́та́ло** [ПК,1(90)].

пувъ́рза́н* adj 'кога некој со некого е во договор' ~ *Одъ́т, óдъ́т пупъ́тут и си-збуру́вът на-кój пáјќа вá сéга, чýнки ќи-пáдне на идéн удни́х. Гулéмиът: "Јáс аку-не-бéк ни́шту нъ́-мóжикте да-нъправите". Дрýјќът:"Тъ́ка́...", нáчи* (значи) *пувъ́рза́ни би́ле* [БМ(В),196].

пувъ́рија impf **1.** 'враќа' ~ *се наогја прид идéн "паметник" шо му-ј пувъ́рија мислите на по-вичка ут 2200 гудини напред* [МЕ(Р),69]; **2.** – **(са)** 'се враќа назад' [МЕ(Р),175]; **3.** 'дава одговор, одговара' ~ *на ва питачка му са пувъ́рија на чувек изридувачката на съ́та патки шо имам пуминато* [МЕ(Р),67].

пувъ́рна pf 1.'одговори' ~ *ка ки гу питаш на некуј ут силајнту за во нешто, ки ти пувъ́рна: се раскрија ув урманут* [МЕ(Р),77]; **2.** 'врати нешто назад' ~ *и́де цáро, глéде къ́шти. И áјде гъ́-дáве мóмата. Гъ́-дáве и на пувра́тките, нéл' нъ́-пувра́тки óт, да-пувъ́рнат невéстта – пувъ́рни́ч* [ПК,2(233)]; ~ *И кóга пóстити, ни́м да си чи́нити катý óпаки жáлови, шо си расипýат ли́цито ни́хно, да си пýл'ат на сфéтут шо пóстат. Илим ти кóга пóстиш, мáжи си глáвата, и ми́и си обрáзот... и Тáтко ти шо ти пузнáва уф скри́шн'ото, ки ти пувъ́рни на ашикиré* [MV(K),282]; **3.** 'кога некој не се држи до договореното' ~ *ти дадеја, моме, дујна ем нарањца,[ми те канат, моме, дур на чужда куќа...[кајил да са чиниш, реч да не повриш!* [ТГ,176]; **4.** – **(са)** 'се врати назад' ~ *ричéли: "Шó бъ́ркиш тýка?" Ричéл: "Ас дујдéх, óјгин зъ́мáх, зимáх ама-пáк съ́-пувъ́рнáх дъ́-въ́-пи́тум дáли ки-ми-гу-дáјте ел'ál óјгино". – "Дóбро, ричéли, ки-ти-гу-дáјме ел'ál óјгино, áма..."* [ПД,168]; ~ *му кажа се, што чини, как а издрагна туполта, ка и тъ́рчка дур да са пуварна. Напкум царут риче на зет мо: "Ут сеа нататки башлама на тебе царсфото, ти да царувиш"* [V,РМ,296]; ~ *тó си-вóде нáприт мъ́гáрто, ọн си-и́де, си-и́де, лисúцта у-съ́мáрут фъ́рл'ај, фъ́рл'ј рúбте, сáте пу-пъ́тут. Иднó кạ-наближúлу ду-сéлу ị-исфъ́рл'ála рúпте, скукнáла óна си-нạбрáла рúби. Са-пувъ́рнáла дóма, си-ị-нạбисúла нạ-адна тéл'* [БМ(Сар),203]; ~ *съ́-въ́рнáх нъ́-тóъ́ мéсто, глéдум нéма ни́куј. Ви́кум: ки-стóъ́м тýка, тъ́ка́ си-вéл'ум уфакáло де, нéли ká ки-устáвиш адúн шéј трéба дъ́-съ́-пувъ́рниш дъ́-гупутéриш. Стъ́нá стрéт нóш, ни́што нé съ́-јáви* [ПД,173]; ~ *истýм, пред дъ́-си-лéгнат, чъ́кáър та врáтта, испъ́днá чувéко пу-мóчáне. Ká съ́-пувъ́рнá, мъ́-глéде. "Уддéк дујдé сјá тýка?" Ви́кум: "Избигáх уд-Гъ́р-*

ците". Ви́кум: "Вýјко, ду-на́ште дă-пýштиш а́јн чувéк уд-ва́ште... дă-ми-зéме ру́би нă-мéне и-сéстра-ми и жéнта дă-дóат ду-тýка" [ПД,173].

пувăрнич m, в. **пувра́тки** – тоа е обичај поврзан со свадбата: в среда навечер дефинитивно завршува свадбата, а в петок навечер кај младите доаѓаат братот на невестата со тројца свои другари. Со себе носат и поклон со што ја канат невестата да дојде на гости кај своите родители. *Пуклонут* се состои од *пугача* и *типсија сарлија* (= слатка пита, налик на *баклава*). Гостите тука се веселат *ду никое доба*. Утредента зетот, невестата, свекорот, свекрвата, деверот и еден *пубратим* се спремаат да одат *на пуврнич уф нивестин татко и мајка*. На *пуврнич* се оди спроти недела. Штом ќи се притемни, ќе тргнат сите убаво облечени *куту за госте* носејќи поклон *пугача, млечник* (= баница со млеко на среде) и *карта* (специјален дрвен) сад *сус вино*; тука ќе преспијат и утредента одат заедно в црква. Идната недела младиот пар ги кани на *пуврнич* или *(г)и пуврнуве кумот* [ТГ,192]; ~ *си засука Ванѓелина скути ем ракаве,[си замиси Ванѓелина два чиста кулака,[оти ќ-оде Ванѓелина јуф мајка на госте,[Ванѓелина, леле цанум, в-татко на поврнич* [ТГ,40]; во Кукушко запишавме: ~ *уд-нидéл'та нáпкум нивéстта и зéто óдат уф-бáапта нă-рăчóк (нă-пувăрни́ч)* [ПК,2(91)].

пувăрќа* impf 'враќа нешто' ~ *и́де цáро, глéде кăшти. И á́јде гă-дáве мóмата. Гă-дáве и на пувра́тките, нéл' нă-пувра́тки о́т, да-пувăрнат невéстта – пувăрни́ч, нă-недéл'та гă-пувăрќат, га-пувăрнуват прă-та́тку-ј, дă-сă-ви́ат, цáро закóле адна крáва* [ПК2(233)].

пувăрнуве* impf, в. **пувăрќа** ~ *и á́јде гă-дáве мóмата. Гă-дáве и на пувра́тките,... га-пувăрнуват прă-та́тку-ј, дă-сă-ви́ат* [ПК,2(233)].

пуга́зе pf 1. 'притисне со ногата, згазне'; 2. изр.: **о пуга́зуве ла́фо** (= не се држи до договореното) ~ *нé о пугáзуви лáфо шó сј-о дáл, áк си чувéк нé ко-пугáзиш...*

пугани дни pl 'времето од **Божи́ќ** па до **Вудици** се вика **Пугани Дни**'. Некои ги викаат **Некрстени дни**, а други **Ристосуви дни**, поради тоа што во тие дни Христос не бил крстен, и ѓаволите се труделе да го излажат да не се крсти и да не се исполни волјата Божја. Се верува дека во тие дни сиот свет, и растителен и животински е усмерен против човекот. Во овие дни не треба ноќта никаде да се оди, а особено *уд вичери па ду први петли* [ТГ,12]; сп. од Кукушко: **пуга́ни дéнуве** ~ *ти́а дéнуве уд-Бужи́к ду-Вудúци, стáрте ви́кат кăркóнцул'то шитáли, зăтóо и-ви́кат пугáни дéнуве* [ПК,2(91)].

пуга́ча* f 'голем леб печен во тепсија или подница' ~ *дуjдéл кăрăкóцулта и вике: "Чéшăл, пéшăл дивójко, ќи-ти-мóтум црéвата!" "Е, сjáа, рéкăл, кýче, мáче, питéлче, кá дă-кáжум?" "Е, кá ќикáјш, рéкăл, кá си jадé сáма пугáча и такá ќи-кáјш сjáа сáма"* [ПК,2(Иц-285)]; ~ *грлото ју било, мале,[куту остра сабја,[устата ју била, мале,[чаша фикијова,[лицето ју било, мале,[тиквешка пугача,[очите ју биле, мале,[кустуренски цреши* [ТГ,52]; ~ *му-вéле нă-мăжут: "Оди дă-гупáлăш кăсмéтут". Мăжут óде дă-гу-пáла кăсмéтут. Она мéсе инапугáча ут-пéпăл. Нéма дрýго нúшто. А-клáва у-иднă-тóрба* [ДК,126]; ~ *дал' си чула Като, разбрала,[твојут*

вујко, Като, свадба ки праве[свадба ки праве, Като, син ки си жене?[ки те викат Като, за пусестрима,[ти да месиш, Като, бели пугачи,[бел' пугачи, Като, бели пуклојне [ТГ,156]; сп. верување: – кога е *новина* (млад месец), а девојката прв пат ќе го види, треба да се фати за *косланките* (плетенките) и да викне: *"На тебе бела пугача, на мене длăга коса"* – запишано во Дојран [ТГ,433].

пугачица f, dem., в. **пугача** ~ *кога măже јуд урајне,[они на пустели. – Е бре măжо, мили măжо,[мошне се разбулех,[ми тикнало пунудица,[па кукошкица,[ми тикнало рујно вино,[богме три-гудишно,[ми тикнало пугачица,[богме уд чиница* [ТГ,39-40].

пугледне pf, 1. 'упати поглед', ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[оти, Петре, така прави,[који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде!?[така ки се măчат и путиркат,[оти немум јаска никој,[ни рода-руднини, ни татко ни мајка,[на кого молба ки правум,[који ки ма пугледне и прагледне?* [ТГ,264]; и: **пуле́дне*** ~ *Е, ут-та́мка то́ă ръ́чел: "От тăка́ та: лиси́ца дă-ви́ка, сто́ј дă-пуле́днум", ка́ пуледна́л: Ри́би. "А, ръ́чел, ку́мо лиси́це, ти́, уд-де́ка ти́й ри́би?"*]ПД,157]; **2.** 'му се поврати видот, почна да гледа' (тој што порано бил слеп) ~ *тја тога искарала водата, от кладнецо што била, дала јă на царцкăтă керкă, да си умијă с нејă очите и, л'у как сă умила, завчас погледнала* [V,PM,282]; ~ *на кулата једен камен да кладат, от този кладнец, шта сă застои и ништа сă убарјă. И еднă чаша вода да земат от този кладнец, да отнесат на царскăтă керкă, да сă умијă с нејă, завчас шта сă излекува и шта погледне* [V,PM,282]; ~ *Ерге́н стăна́л, ерге́нче. И та́а ба́бăта ре́кла: "Си́но, скачиш н-а́јн пăрч, ф-сре́т нă-го́рта и́ма адна́ јăбу́лка, ќ-о́јш ќ-а-зе́миш та́а јăбу́лка и адно́то о́ко ќи-м пугле́дне". То: сă-кăчи́л нă-пăрчо* [ПК,2(230)]; ~ *пучна́л дă-пла́че то: ма́ле́чкуто, вика́л: "Дă-зна́: то: шому-искăра́ о́чите, дă-о́де нă-та́: во́јчкăта, има́ло не́ка: во́да та́мо, дă-с-изми́: о́чите, ки-му-пугле́днăт"... И-о́ни гу-уднесăт та́мка, то: си-изми́: о́чите и-пугле́дне, о́чите му-ни́кнăт па́к* [ПД,166] – во контекстот имаме уште еден случај на употреба на перфективен презент: **то: си-изми́: о́чите и-пугле́дне**.

пугл'е́ндува impf 1. в. **пугле́дне**; ~ *ре́кăл: "Бре́ј, зă-ме́не ме́сто! Ама ка-угуле́л-пăк! Ка-удрипуве́л! Брáда пушти́л, не́-се-зна́а, о́ти о́н би́л. И вăрве, вăрве-си пу-пăтут: о́де, о́де, нăми́ра-гу а́нут. Се́дне дуче́шмата дă-се-изду́ше... и ми́јки-се, пуглидну́ве нă-го́ре, ви́жде пуртре́тут* [ВК,283); **2. 'се грижи за нешто, внимава на нешто'** ~ *пугл'е́ндувај мо́јту ма́лку дур да до́јда ја́с* (= внимавај на моето дете додека да се вратам јас) [MS-,s,92]; и: **пуледнуве** ~ *еден гувидар бил ќуптен будала. Него го раниле селски, вадан ки му даиш ти леб и вичера, утре друќут, демек, сус ред. Една застра нешто са нал'утуве, и ка е кинисал да оде сус гуведа леб не зимуве. Тоа на кого бил ред му давал леб, ама воја јок; са л'уте, лебут не гу пуледнуве* [ТГ,372].

пугл'е́ндува́ни n 'поглед, согледување'; сп. **погле́ндани** и **по́гливдук** [MS,s,86], сп. и: **пуглиднуватă**.

пуглиднуватă n 'поглед, погледнување' ~ *идно пуглиднуватă нă јапцјте гирек нă јăрăцијте, гирек нă*

ајлăкчијте ... достă ј дă видă чувек... [МЕ(Р)85].

пуглăвéсуве impf 'удира по глава со нешто' ~ *ká о-пуглăвéсуве ус-адно дăрво дýр сă-зăнуркá чувéко* [ПК,2(91)].

пуглăвéте pf, в. **пуглăвéсуве** ~ *и уддéл пóпо нă-бăцáта. То: шúре сус-врéјкăта, брáт-му мăрýве сус кýтлата. Е, ká гу-зăсенáл нă-бăцáта, сéне. Пугл'ăднáл нă-гóре, тáм пóпо. Ká о-пуглăвéте édин кáмăн и-пóпо тáмо устăнáл, нăврăс кирмúјте си-умрéл* [ПД,161].

пуглăште impf **1.** 'човек **пуглăште** кога го стега грлото, и не може да голта' ~ *ká-ќ му-зăлéгне нă чувéк óн пуглăште, зáлуко му-стóо уф-гăрăлто; исто ká-ј бóлин му-сă-сýше гăрăлто и óн пуглăште* [ПК,2(91)]; **2.** *чувéк пуглăште и ká úма мăка* (пр. кога доживеал некоја непријатност); **односно:** ~ *ká лăже чувéк сáмо пуглăште, óти крúф-ej нéшто. Ká ќи-кáже сáмо пуглăште, сă-мúсле ká дă-излăже* [ПК,2(242)].

пугóде pf 1.'удри таму кај што сака, згоди'; **2.** 'наиде на она што го бара, го сретна тоа што му треба' ~ *"Дéк, кăжáли, ќ-óјме дă-сă-пúтуме?" – "Aj ќ-óјме нă-пóпо, óн ги-знá: зăкóнто". Уддéли нă-пóпо. Дóбро-ама ѓáвуло сă-чинáл пóп и-ги-прăчéкуве нă-пăто. Нă истúнскo: пóп нé óдат, не-ј-пуштýве. – "Дéк óјте брă-дéца?" – "А-мú, рăчéле, нúй óдаме нă-пóпо, пă-сјá: пугудúме"* [ПД,165]; ~ *и-сă-чúне влăдúка ѓáвуло, já-ти-гу нă-пăто ги-пăрчекáл.. "А-бă нúй óдаме ду-тéбе, áма нéјсе тă-пугудúме тýка нă пăто"* [ПД,165]; **3.** 'задоволи, исполни нечии желби' ~ *отишел сиромах па на жена му да си пита и ја вели: "ох, жену, крал'у ме најде тешка работа, да мо најда едно дете от три дана каршилик да мо даде, отговор да мо одговори; как да чинам, да погодам таја вол'а?"* [V,PM,244] – во контекстот имаме употреба на кратката зам. форма за прав предмет **ме**, место дативната 'ми': **крал'у ме најде тешка работа**; ~ *дóд Рájна нă мрáва нé нăгáзнувше, áма пá не пугудú нă-снáата* [ПК,2(185)]; 4. 'кажа точно' ~ *Ако некој во шала кажува: "Как, как, сă кине, са кубе!" Ткајачката обично му одговара: "Изúкут да си прајадиш, таков лаф да не прагуворш!" ..."Изúкут да си прагризиш, ка (како) пугуди!"* [ТГ,364]; **5.** – **сă** 'се згоди' ~ *му-рéкăл: "Ако мóже дă-спúјам тýка". – "Е, árно, му-рéкле. Нéмме мéсто, ма élăj!" Е, му-клáшле дóлу дă-спúе. Тúа имáле жéнцко рудéно. Трéтта вéчер дéтто сă-пугóди тáму* [ДК,151]; ~ *сă-прăжúни, уддé ут-тăрăн нă-глóк, сјáа пă шó-ј сă пугудú адúн пијăндýрко* (пијаница) [ПК,2(207)]; ~ *Нéли тăквú стáри жéни имáло, măгú: шо-прăвúле – măгéсници. А-пушчúле бáбăта, а-пă-то:-дéте бил нă-лóф, сáма сă-пугудúла мóмăта. А-излăжуве бáбăта: "Тăкá шчéрко, унăкá шчéрко", а зимýве* [ПД,154]; ~ *младо си саках, мале,[лудо си зимах;[се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво* [ТГ,141]; **6.** – **(си)** 'кога нешто е соодветно, односно што одговара' ~ *тјáнака пák утринтá отúде нá цáрјут, му вéли: "цáрју, јáзе дојдóх édúн лáф да ти кáжа, ама не знáм далú ке си погодú лáфот ми". Цáрјут га вéли: "кáжи, Кирá Мáргу, штó сáкаш?" – "Цáрју, твójта мóма да га дáдиш нá мój брáт Панóл, бúва ли, не бúва?"*

[V,PM,140] – употреба на кратката зам. форма за директен објект **га** наместо дативната 'ѝ': **цáрјут га вé-ли:...**; сп. верување: – *торникут* се третира за несреќен ден во неделата, особено еден саат од него (не се знае кој е) и затоа тој ден не се започнува некоја голема работа, бидејќи може да се **пугоде на лош сат**. Името на денот 'вторник' се среќава и во една тешка клетва: **други торник да не та прачека!** [ТГ,8] – суеверие; **7.** – **(са)** 'се договори' ~ *ни кинисаме оти чујаме да он има една арна бахча, а уф неја една арна трандафилова китка. Нија пак имаме един арин каранфил, па дујдеме да са пугодме: или ти да ни ја даиш, или пак нија да ти гу тислим чинме!* [ТГ,162]; ~ *Вујнáта пучнáла уд-Амбáр-Кóј, уд-Девé-Каráн. У-тáм тóпут фăтúл дăбúе нă-кăт-Кýкушко. Нă-Питрóвдин, нă-дéно, сме бéгни. Спру-му-Питрóвдин нă-вéчăрта нé сă-пугудúли Гăрцте и Бугáрто. Имáли дóгувор нăпúшно. Фăтúли вујнá, óти Сóлăн сăкáла Бăлгáрија дă-гу-дăрже. И ká-j зăфájкат нăнáште, уф-жéтва, гóли, гóли бигáли* [ПК,2(Кpец–308)]; ~ *и састáрио му-вéле: "Вáри вáдăн нăцáрицăта тú кавé". – "Ама, рăчéл, цáрица-j, тá-j жéна; áj усцáро, рăчé, и óн мăш и ác мăш пá сă-пугудúме, ами ус-жéни, рăчé, кáк ки-сă-рăзбéрăме!" – "Нé, нé, рăчé, тú, ут-сéга нă-тáм... сè ти ки-вáриш кавéта"* [ПД,145] – како морфолошка посебност треба да се истакне присуството на старата множинска наставка **-ета**, кај именките од с. род: **кавéта**.

пугодуве impf, **1.** 'удира таму кај што сака, згодува' ~ *ká-нăпăлнúл Иван усумнájсе гудúни, бúл нóгу сúлăн иргéн. Он... шăтáл пукрáj Вáрдăр пу-зăлéнте ливáди. Уз-нéгувăта стрéла пугудувáл и пúле кугá лéте* [ВД,277]; ~ *И-Стójче видéл гáаре óт ки-с-уткрúит, и-едúн Арнýтин пукнýве и Арнýтино гу-субóруве нă-Милáн, гу-пугóдуве уф-óкто... тăрче и аскéро. И уддéли тáм, сúте сă-збрáли, ус-кáмине сă-гу-дутипáли на Милáн Дéлчуф, брáт нă-Гóце Дéлчăф* [ПК,2(Ним–274)]; **2.** 'препознава'; **сп. верување:** – кога на болниот ќе му се влоши ситуацијата, одат кај некоја Циганка која умее *да прави* и *да расипува магии, да гледа и да пугодува* од што боледува болниот; таа уште "знае" и да ја опише жената што ја направила магијата и други празноверија [ТГ,-250]; **3.** изр. **се пугодуве на аминут** (= се исполнува во моментот) – *крштеникут* покажува огромна почит кон кумот, дури поголема отколку кон роденият татко. Крштеникот се плаши од клетвата на кумот како од огин. Нивната клетва е тешка и *на аминут се пугодуве* (во моментот се исполнува) [ТГ,275]; **о-пугудú уф-крúлто (= направи погрешен избор, пр. за соработник).**

пугóжде, и: **пугажќе** impf 1. 'удри каде што треба, згоди', сп. верување: — на **Бадни вечер** пушката (ловциска) треба да се остави на земја, да се земе секира и да се замавне како да ќе ја удрите и да речете: *"Ваја пушка арно не пугажќе, ки ја закол'ум!" На тоа некој од домаините ќе проговори: "Аман, ти са мол'ум – остави ја за воја пăт, ним а закол'уви, ки лове и право ки пугодуве* [ТГ,387]; **2.** 'кога нешто одговара' ~ *нóго-j кăсметлúа, сé му сă-пугóжде, усгóспо вичирáл* [ПК,2(205)].

пугоре pf 1. 'кога нешто гори, но за кусо време'; **2.** fig. 'кога на усните ќе се појави кора – од исцрпеност,

од температура и сл.' ~ *ej јуначе, младо гарматиче,[што ти јуста, јуста пугурела,[куту кора, кора калинкова,[куту риба. риба јутрујена!?* [ТГ,178].

пугро́бе* pf 'закопа умрен, погребе' ~ *"А-бре́ Лу́до ти́ шо́ ин-нăпрăви́? Ти́ ма́јка, ричел, са:-пупăри́л мијајки". "Ту́ку, ричел по́-гулемјо, ди́л'ми ма́јка са:-пупăри́л, а́ј ќа-пугро́буме ма́јка и ки-сă-де́л'ăме на́пкун". "До́бро". Е, гă пугруби́ле ма́јк-ин и ве́чăрта ки-сă-де́л'ат* [ПД,161].

пугăзе́и* m 'дел од свадбениот церемонијал – возвратена посета кај младоженците' ~ *уф-пундéлникут пусвáдбата руднúнте ут-кăт нивéста гу нóсат шуúжут уф-мóмчто и нивéстта, тóо сă-вúке пугăзéј* [ПК,2(91)]; ~ *нă-вéчирта кăј-дéсит сáатут ќи-дójдиа гóстă ут нивéстăта кăдă ă-úмаа зимáно. Тúа муси-вúкăа пугăзéи. Зă-тúа ќи-гóтвиа пá пóсебна мáнца, нéкуј кукóшки, нéкуј пúлци. Ќи-дóиа вúја, ќи-и-причéкăа, пá су-нивéстăта, су-зýрлите... ќи-јáдиа, ќи-пúија. Дур пунидéлнăкут* [ВЕв(Ил–308]; ~ *ни Пéна утúде. Пéна, нójќта ка-дујдéја пугăзéјте, дă-рéкне, тóгин утúде, нójќта, му-скăршúлă нéколку саáни и пá да-а-нéма. Ет тăкá, мускăршúлă две-три-сáјне, тăкá бигá* [БМ(Цр),207]; сп. во Солунско: **о́тбратки** [MS,t,15].

пудáве impf **1.** 'дава нешто во мала количина' ~ *бéјсте пумáгаа нăсјурмáси; ет тăкá сă-рáнаа чувéцте. Им пудáвше тáм бéго. Сéтне и óн кój знá: шó бидé, бигáме, густăвúме тáм, шó знájме шó-сă, шó нé-сă. Ká бигáме нúа дујдé Бугáрја, нéли, низ нáшто сéло заминá, низ Нимáнци. Утúде Стрéзуво, Сéслуво, надóл утúде, уф-Дóлно Пóле... Сóлунцко Пóле* [ПК,2(Пл–251)]; ~ *" ут-сéга нă-тáм, та: ки-тă-рăбóтта, низ-двóро, рăчé, сè ти ки-вáриш кавéта". И дéтто, пáмăтно: "Ајде, рăчéл, дă-нóсум". Чукнúве пá нă-врáтта и вúке уд-нăтре цáрицта: "Ајде". Флăзéл дéтто, пудáве кавéто и гу-клáва тáм нă мáста* [ПД,145]; и: **пуддáве** ~ *уддéх да-вúдум шó му-пуддáве сè тýку нă-дéтто...*; **2.** – **(сă)** 'се појавува, се покажува од некаде' ~ *глáва нé сă-пудáве нă-вóнка* (= се кажува кога надвор е премногу студено) [ПК,2(194)]; **3.** 'дава поткуп' ~ *óн пуддáве, пóлéсно да-му-са-свăршше рăбóтта;* ~ *зéре-ј пуддéл нéкаа пáра шó-ј турú на-рăбóта сúте дéца* [ПК,-2(91)]; в. **пудáде**.

пудáде (и: **подáде**) pf **1.** 'понуди нешто со раката' ~ *Вергúно мома́ хýбавă![Зéлá кадăнă бардáко,[мăр да отúде за јóда,[от нéја р'ăкă далéко,[отгдă ја видă týрчин,[и он отúде по нéја,[а тój и вéли-гóри: – "Пóдај, Вергúно, бардáко!"* [ПсС(З),71]; ~ *já подáјми мóме тéнка пýшка,[јáс дăзăмúнам, дă-пумúнам,[дă-пумúнам мóме, дă-зăмúнам,[в-чýжда чуждúна* [ПК,2(258)]; ~ *тá змúјта... му рéкла: "Амăн ти-самóл'ам да-ма извáјш уд-óгинут"... му-рéклă: "Пóдај-гу кăвáлчту јáс прику-вá ки-са-нăкáчăм и ки-маисфăрлиш" И сă гу-пудáдил тá тó кăвáлчто* [БМ(Зб),199]; ~ *кýнка – рăка на-дéчка: дáј кýна, дájкýна, óна, ќи-си-пудá: рăкичката* [ПК,2(194)]; ~ *и ќи-зéла стóмните, ќи-зăминáла зă-Чучýро* (име на извор). *Едúн-пăт, гă-стритéла нéкаа жéна, сă-викáла Гóрска сăмудúва. И рéкла: "Мóмичко, дáјми дă-пújнам вóда". Тáа мóмичка ú-пудáла стóмнăта дă-сă-нăпúе.*

"Блăгуслóвна да-си, ká ќи-прăгувóриш, ká ќи-с-јóдиш дóма, злáто и стрéбро уд-ýстта да-ти-náѓе" [ПК,2(Крец– 301)]; **2.** – **(сă)** 'се појави' ~ *Уддéле нă-пулýнуш, ка-урáле, кадрубúле, ка урáле, ама нúкуј неиспăднáл, бúле лéгнăни. Другăта вéчăр рăчéле: "Нú ќ-óме нă-дéн нăпláднина дă óрăме д-испáдне и цáрскăта мóма"... тăкá нăпрăвúле и испăднáла мóмăта нă-бăлкóно. Тăмáн сă-пудăдéла нă-бăлкóно, óрăл'то сă-пушчúле уд-гóре, афăтúле, а-нусúле* [ПД,154]; ~ *и хи рéче: "Лýбе, мáлка мóме, мóе веселúу, на скýта ти мáлку шта задрéмам, та да глéдаш прос* (sic) *злáтна пенжјýра, аку да вúдиш от нáзи бáрчúна да са подадé н'áква мăгла, и на чéса да ма рýкаш* [V,PM,260]; ~ *и змиéта заспá на мóмини скýта. И заминá мáлко врéме, и са подáде мáлку маглúца и вăрвjéше насáм, и момáта њáхтја да гу пурýка* [V,PM,260]; 3. 'се вклучува во разговор, неповикан' ~ *тú пă шó сă пудáвиш кóга нúкуј нúшто нé тă пúте, куту пăрле прăд магáре!!* [ПК(Гăр)].

пудáпка f 'јадење наутро' ~ *сăбáјл'ăн ак áпниш мáлко* (Ник), в.: **пуáпка** (Пат) [ПД(118)].

пудáре* (и: **подáре**) impf 'даде нешто во знак на благодарност' ~ *влéве тóо вăлко, мóре Кóста, и лисúцта му-вăрзýве врéјкта ýстта. "Ајде, сјáа шó чéкиш, му-вéле нă-урáчо, зéми устéно, тéслăта: дéсит дăýдриш, адúн дă брóјш". Ќутéк, ќутéк, гу-спрустúрăт нă-вăлко, гумáнат на-тăкá. Е сјáа, урáчо вúке на-лисúцта: "Шó сáкиш нă-тéп дăтă-пудáрум?"* [ПК,2(Ним–266)]; ~ *лисúцăта му-вéле: "Јáс мóжăм дăсýдăм, áма дă-сă-удвúе ут-тúлут, дă-зăстáне нă-пăтут дóлу. Јáс ќизăстáнăм нăстрéди и ќи-сýдăм: кój-е крúф, кój-е прáф"... –"Е, сéга, лисúцата му-вéле, нă-мéне, вó дóбро шу-ти-гу-нăпрáви, шó ќими-пудáриш* [ДК,137]; ~ *Стóјња му велú-гọ́ри:[– "Јój чọ́бáнче, хаjвáнче?[Извáди мóмa óд бăл Вáрдар,[Јọ́днéси ја у дọмá ú,[мáјкa ú зa тa пóдáри, тéнкa кọшýл'a лéненa; сéстрa ú зa тa пọ́дáри,[сúн'a рúзa вéзања"* [ПсС(З),75]; ~ *му рекал: "Как, о пријател'у, да сам не засмјан и радостан? Господ ми је подарил еднă ступаница толко добрă и умнă, штото никак си ни може н'акој да jă излăже". Овчаро му рекал: "Ако ми дадеш един нишјан... јаз шта jă излăга". Тој му рекал: "Шта ти дам нишјан, али пак ни ште можеш да jă излăжеш"* [V,PM,280] – во контекстот имаме уште еден пример за присуството на адверсативниот сврзник **али** наместо 'ама, но': **шта ти дам... али пак ни ште можеш да jă излăжеш.**

пудбéре* pf 'изврши груб притисок' ~ *Ама скăрáа-се Бугáрто ус-Гăрците за-Сóлун. Стипáа-се тáм. Пучнáа вујнá. Бугáрска вójска нéмше, слáбо нă-Сóлун, дáл' úмше адна дивúза, нéмше ајн-две пóлка. И Гăрцте цéла дăржáва ká пудбрá, пучнáа тúй тóпуве дăпýкат уф-сéлта, запáл'уват сéдбите, жúтта. Ká пучнáа бý, бýбý. И тăвá пóл'то стăнá, Сулýнцкото Пóле, кадéш цéло* [ПК,2-(218)]; ~ *–"Ej, вúкa, си-плáшиш, тáа нé-е-длąбóка". "Кáкo нé-е длąбóка, кáмини нóси, вúка, нé-е длąбóка!" И-óн сúлан сúлан сепрáj сас-кóн'ọ. Твá квá гọ-пọдбрáл, тóą-е сúлан, ọт-плąнúнa дóвa, пọдбрáл, тój пáднал ọт-кóн'ọ вọвọдáтa, и-вọдáтa г-ọднéлa* [ЛС-(К),119].

пудбу́кнăн adj 'човек потечен од пиење алкохол' (Дој), со исто значење во Патарос: **бубунеса́л** *(ут пијне)*, во Николич: **пуддуји** и **спуфте́сăн** [ПД(115)].

пудбу́шин adj, в. **пудбу́кнăн** [ПК,2(91)].

пудва́ре* pf 'кога цвика ќе се стави на оган за да се добие **по́двара**' ~ *цви́ка сă-ви́ке та́а шо́ сă-це́де ут-си́рăнто. Та́а гă-пудва́рăт, по́дварa сă-ви́ке. Цви́ка ќа:-ту́риш уф-бăка́ро* (= назив на сад, позајмен од името на материјалот од што е направен садот – **бăка́р**), *ќа:-пудва́риш, ќа:-прăце́диш. Се́тне по́дварта ќа:-иска́риш, и н'а: ќа:-пра́цејш и о́на уф-циди́лка ќа:-ту́риш* [ПК,2(Пл-256)].

пудваруве impf 'става на огин смеса од *благо вино* (*шира*) и *бела, пичена прс*, тоа се **пудваруве** и на тој начин се продолжува трајноста на **пикмезут што** се добива со варењето на **ширата**' **[ТГ,356]**.

пудве́е (пудве́:) pf 'исчисти жито (од сламки и сл.) со помош на ветер' ~ *кути лупа́та* (објаснување за називот **јава**), *це́ла нăпра́вăна уд да́рво, зă ве́јне нă вра́о; сă упутре́буве ка́ ки до́: жи́тто дă сă пудве́:* [ПД(122)].

пудве́дин adj **1.** 'свиткан, наведнат' ~ *мла́т чуве́к о́де пудве́дин, чи́ниш не́кој де́до де́-ј;* сп. уште: *тăкво́-ј де́тто пудве́дно, чи́ниш ни́што не́ зна́а, а́ма о́н нă-ѓа́вуло дупката а-зна́а;* **2.** 'растение зафатено од гранче што било свиткано и ставено в земја' ~ *на́шјоо трăнда́фул ут-гра́нка-ј пудве́дин. Ќи-т-пудве́дум и нă-те́бе на е́син* [ПК,2(91)].

пудвези pl 'дел од орачката опрема' [ТГ,326].

пудве́с m 'дел од опремата кога се преде со фурка' ~ *то́-ј кула́нче, усне́го сă-вăрsу́ве кăде́л'та, вăлната за-фу́рката* [ПК,2(91)].

пудвисне pf 'кога коњот ќе испушти глас, пр. кога кобилата го бара ждребето' ~ *"за дрво да врзиш Стано,[мој ми брза којна Стано,[кога којна, бела Стано,[висне и пудвисне, Стано,[и кога ки чујиш, Стано,[тогај да се сетиш, Стано,[и мен да ме смислиш, Стано!"* [ТГ,94].

пудго́не* pf 'потрча по некого со намера да го фати' ~ *уф-Кре́цăво зăпре́хме та́м нă-че́шмата, се́тне утиăхме нă-цăрквăта, уф-цăрквăта и́маа кăрште́нка, флизе́ме. "Шо́ бăркте", нă-пи́тат. Г-излăжа́ме нă-ти́а та́м, н-а́дна же́на ас и-кăжа́х: "Де́тто-ј бо́лно, са́кме дăзăпа́л'ме све́шта". Ама ас зима́х, о-слика́х кубе́то. Виде́ ај̑н мла́т по́п, ка́ нă-пудгуни́, ут-та́м ка́ мулитна́ме, испăдна́ме нă-Енеше́вско: пăт* [ПК,2(Крец–307)].

пудгăзник m ~ *то́-ј кула́н шо сто́о пут-па́шкăта нă-мăга́рто ли, нăко́јно ли* [ПК,2(91)].

пуди́ге impf **1.** 'крева нешто, го става на повисоко место'; **2.** 'кога на човек му доаѓа да поврати' ~ *ми-са пуди́ге* (односно: *нади́ге*) – ако му се повраќа; **3.** изр.: **ма́ксус гу пуди́ге** 'го провоцира (да каже нешто)' [ПД(134).

пуди́гне (и: **подигне**) pf **1.** 'крене', в. **пуди́ге 1.** ~ *То́а има́л не́кој ко́ш. Пут-ко́шо, ка́ дуjде́ле дă-гу-те́рăт, пут-ко́шо, значи: ки-гу-пулу́пе ко́шо врăз-не́го... Ама о́ни стăна́ле на́пкумте, зе́ле дă-чину́ăт, пудигна́ле ко́шо: ја́ ти-гу пут-ко́шо. Гу-нăјде́ле и гу-фăти́ле* [ПД(159)]; ~ *нă-ба́бăта и́ма ду́пкичка една́, мăле́нкичка, та́м и́ма ту́рăно цăле́зо. То: цăле́зо не́ зна́м ка́ сă-ви́ке. Нăне́го зăста́нуве до́лн'о: кра́ј нăвăрте́нто и-то́-ј цăле́зно. Ло́с – зă до:-пудигнăт ка́мăно* [ПД,171] – од

описот на деловите на воденицата; ~ *на ни́вата, и́ма една́ пло́ча; да подигнити плочата, у-до́л не́а и́ма еди́н каза́н алта́ни* [V,PM,32]; ~ *Напа́л'н'а ги в чувал* (парите) *и отива на ти́клата: "Ач авра́м, капа́ авра́а́м! Ач авра́м, капа́ авра́м!" Оназ тикла – ди́гни се, ди́гни се, похлу́пи са, похлу́пи са. Ни-мо́ј да изле́зе!... по́дигни са, па́нни пак, по́дигни са – па́нни пак* [ВД(Кал),-334]; ~ *и ни́кој ни са́ е пока́чил на небе́то, сада́ нова́ шту сле́зе от небе́то, челове́штија си́н, де́то е на небе́то та кату́ Мојсе́а как поди́гна земе́та на пу́стината така́ тр'абова да са поди́гне и ч'уле́штија си́н* [ВД(Тр),327]; **2.** 'изгради (пр. куќа)' ~ *ет-нă-при́мер уф-на́што се́ло и́ма дисти́на, дваjсе ду́ши сирути́ни, устăна́ле уд-ра́то изго́рăни, нă-мо́же дă-пуди́гне кăшча, не́ма ала́т, не́мă ра́бо́та* [ПД,143] – лексемата **рат** (= војна) освен во материјал снимен во Дојран од покојниот д-р А. Поповски, ја имаме запишано и во соседното село **Фурка**.

пуди́гнин* adj **1.**'кога нешто е ставено на повисоко место, поткренато' ~ *пи́тиш кăштте кăкви́ би́а? Еми ја́, ни́ски кăшти, не́ тăкви́ висо́ки куту-сjа́а шо́ и́мме пра́вини кăшти. Ни́ски кăшти тăка́, не́кој ма́лко пуди́гнини, тăкви́ би́а* [ВК(Шт),-288]; **2.** fig. 'ангажиран, организиран' ~ *ма́jка-му и та́тку-му Гắрците гифăти́ли и ги-зăтвури́ли уф-куна́кут, а́ма се́каа ве́чăр пу-двă-тру́jца манува́ли кој му-причело. Зăто́ и не́каа ми́сиjа – фрăнцу́ска, пуди́гнина ут-кăлу́гирките ут-Со́лун дуjде́ла уф-Амба́р-Ќо́j, та́м уф се́лто и виде́ла де́ца зăтво́рни и нăро́т зăтво́рно, та́м уф-куна́кут. Една́ мо́мичка испăдна́ла, га пита́ли: "Де́ка-j ма́jка-ти и та́тку-ти?" Мо́мичкăта ре́кла: "Е, ма́jка и та́тко та́м-сă уф-ре́кта зăко́л'ни"* [ПК,2(Крец–304)].

пуди́гнуве impf, в. **пуди́ге** **1.**~ *до́лн'о: кра́j нă-вăрте́нто, де́ка вăрте нă-ба́бăта, сă-ви́ке бо́т. Ба́бăта-j пудча́рго, до́лу, о́на гу-дăрже вăрте́нто удго́ре. Сус-ба́бăта гу-пуди́гнуват ка́măно, гу-спушту́ват, кăкво́ са́кăт бра́шно дă-ме́л'ат: по́си́тно или по́е́дро* [ПД,171].

пудли́зе pf 'тече по малку, одвај забележливо' ~ *а́j-га де́ка-j пу́книна сто́мнăта, ут-ту́к пудли́зе, зăто́-j та́а во́да пут-стумна́рнико* [ПК-,2(91)].

пудло́шка f **1.**'кожа од овца, исчистена, но со волна заедно, се користи за седење и одмарање' ~ *те́jко ќи-са-пусте́л'ше пудло́шката дуџиа́ко, та́м си-ле́jше;* **2.** fig.: ~ *шо́ су́киш адни ко́ри, али́с пудло́шки* (се однесува на кори за пита ако се многу дебели) [ПК,2(91)].

пудме́стин* adj 'кога нешто од едно место е ставено на друго' ~ *Сă-ви́кум Го́це Ри́стуф Нико́луф, ро́дин сум уф–Ку́кушко, уф се́ло Шикирли́а. Ут-Ку́куш са́ат и де́сит мину́ти. Лắжа не́ма уф-ме́н. Дваjсе кắшти би́ше. Се ристе́не. (Сега) не́ма на́ши та́м. Не́ма ус кој д-удгувори́ш. Ку́куш дуде́к гу гле́дум пудме́стино нă-на́м. А то́о ри́тче Сви́ти Го́рге шо гу ви́каа, гуле́м ри́т, тăка́ систо́о куту ръ́стури́н, иско́пин. Зна́чи уф Ку́куш де́ка-j би́л, ста́ро. Кắшти де́к сă-би́ли, дика́не, та́ма баjа́ ли́ри наjде́ли* [ПК,2-(Шек–277)].

пудме́тка f **1.**'дебела кожа (ѓон) што се става на кондурите здола'; **2.** изр.: **ко́лко чи́фта пудме́тки скина́** (= се кажува кога некој многу трчкал за да заврши некоја работа) ~ *дуде́к дă-на́jш ръ́бо́та ко́лко чи́фта пудме́тки скина́? – Че́ки, че́ки, ќи-ви́jш*

и-тéп тă-чéке [ПК,2(170)].

пудмистувачкă f 1. 'промена, изместување' ~ *бејзте шо сакаа то правиа уд јăрăџијте му: немаше жăлјувачка ни утки пудмистувачкă* [МЕ(Р),85]; 2. 'сопка' (се става за да не може да се движи некој, односно да падне) [МЕ(Р),175].

пудми́шка (и: **путпа́зва**) f 'внатрешната, долната страна под рамото накај градите' ~ *си-ј-стоплú рăџто уф пудми́шкăта* [ПД(Фур)].

пудничáрка f 1. 'нечиста крпа, служи за бришење на **подница** (црепна) оттаму името'; 2. изр.: **стăнáла алúс пудничáрка** (= се кажува за жена што е неуредна) [ПК,2(195)].

пудно́ве* pf 'кога нешто повторно се актуелизира' ~ *тúа рабóти сă уд-заманó, сјáа пáк и-прáват, пá и пуднувúа* [ПК,2(204)]; сп. пожелување: ~ *"На новјут гост Госпуд нова нафака* (среќа) *да му даде! Сус таква радуст Госпуд сите браќа да и зарадуве, и дека треба да се врне! Ваја гудина винчаме, Госпуд да пувеле уд гудина воја време мăшко дете да крстиме! Уџакут да гу пудновиме. На младенци Госпуд касмет да им даде! Мир и милост меѓу них да биде. Сус мед и млеко да се ранат!"* [ТГ,184].

пудно́шки pl 'дел од разбојот' ~ **скрипчúјната** (се прицврстени) *на* **ко́шнички**, *шо сă зăкáчăвăт на* **ни́шăлкúте**. *На* **ни́шăлкúте** *ќи вăрзиш* **пудно́шки, стрăпáл'ки** [ИГ,121].

пудо́и* pf 'кога стопанот ќе помогне новороденo јагне да се научи да смука млеко од вимето на овцата' ~ *кóга ки-сă-уј*áгне *óфцăта, óна ки-зúме ки-гу-изблúже јáгнето, ки-гу-учúсте, пóсле трéба дă-гу-пудóјш, знáчи дăцúце. Кá ки-гу-пудóјш, óн ки-сă-нăýче, вéч дрýгио дéн сáм ки-мóже дăцúце* [ПД,156].

пудрасте* pf 'порасне, стане поголем, но не за многу' – квачката веднаш не ја пуштаат слободно да се шета туку првата недела ќе ѝ врзат за ногата некоја *кирфија* (голема шајка) за да биде малку подвижна додека пилињата не *пудрастат* [ТГ,402].

пудре́де (сă)* pf 'се ситуира' ~ *дéсит гудúни кá сă уф-грáдо, гáаре фатúа кóрăн, сă-пудридúа* [ПК,2(209)]; ~ *си-л'ăгнáле, утринтá пут-пéрницта нăјдéл двé лúри. Пучнáле пóбугáтичко дă-сă-ублéчувăт, дă-сăрáнăт. Вáјн си-купúле нúвичка, ýтре кójнче, рáло и-тăкá пучнáле бугáти дă-сă-чинýват. Убуво и-кăшча синăпрăвúле, си-пудридúле сăто* [ПД,-152]; ~ *прăкăрáме тáа зúма тáм, вúкме: "Нă-прóл'ăт ќи-с-јóдме, ќиш-јóдме, сă-стóпле, кáк дé-ј ќи-спудрéде". И тăкá, тăкá, устăнáме тáм* [ПК,2(219)].

пудре́дăн* adj 'среден, приготвен како што треба' ~ *флизéме уф-грáдо, срéт грáдо* (Петрич). *Имше áјн сáат, гу-рăстурúли, сáато на-кăмбáнта, сáат дă-чýке, тăкóв. Гу-рăстурúа, дă-нé рăбóте. Нúй флизéме фáдни тýрски двóруве, áма двá мéсца сè пу-кăро сме, кăт чăдăрлúи, кăту Гýпци. Бижáнăц, нéма нúшто... "Е, е, вúкат, сă-услубудú вúк гáјре. Пудрéдăна-ј гáјре. Ќи-ш-óдме гáјре"* [ПК,2(221)].

пудреме pf 'поспие' (малку) ~ *пá пуудúле, пуд-éдно дрýго дăрво сăднáле дă-сă-пучúнăт и л'ăгнáле тăкá дă-пуспúт, дă-пудрéмăт. Пăт дăлк. И-нéко пúл'ăнце фăтúл дăчăрчóре* [ПД,153] – несоодветна конгруенција: подметот во среден, а предикатот (л-фор.) во машки род: **нéко пúл'ăнце фăтúл (дă-чăрчóре)**.

пудрýкаш'т'ém adv 'проколнувајќи' ~ *и дијатáксува паш'áта на аскéр'у, гу звáж'дат ч'урбаџ'и́јата ут кáш'тата пл'ýиш'т'ém и пудрýкаш'т'ém* [MS,t,48]; в. **подрукна**.

пýдро n 'ситен козметички прав што жените, поретко мажите, си стават на лице' ~ *нóго пýдро сă-пипéле тáа вáшта мóма, алúс бýл'те* [ПК,2(91)].

пудстрмин m 'кратко јаже закачено на долната даска од страната на самарот, што служи за товарење' – откако ќе се подигне врекáта и ќе се потпре до страната на самарот ќе се покрене *стрминот* и врекáта ќе легне. *Пудстрминот* личи на *стрмино*, само е помал: ако е самарот нов и *не е лигнан*, лесно може да се *праврате* односно да се *(на)стране;* за да не се случи тоа предните нозе од коњот се вовлекуваат во *пудстрмино* и самарот не може да падне]ТГ,420[.

пудсофа f 'дел од главната просторија во **анот (вид хотел)**' – на времето (пред Балканските војни), кога немало граница мегу Вардарскиот и Егејскиот дел од Македонија, стоката до Солун и назад се пренесувала со **кирации** и **арабации**. Бидејќи се патувало со денови тие имале "станици" – **анови** каде што ноќевале; од Гевгелија до Солун ги имало овие анови: *Стојаково, Нови-Хан* (во близина на с. Калиново), *Јенешки-Хан* (во близина на с. *Инешево*, каде што се двои патот за Кукуш), *Женско, Али-Хозино, Три-Хана, Дудулар, Тумба-Хани* и *Солун*. Главната просторија на анот била поделена на два дела: *пудсофа* – широк дел во чија позадина имало јасли за коњите и за биволите, на другата страна што се вика *софа* се наоѓало огништето околу кое одмарале и спиеле кирациите]ТГ,430[.

пудсуке* pf. 1.'завитка нешто, пр. ракави'; 2. fig.'започне засилено да работи' (откако претходно си ги подвитка ракавите, за да не се валкаат) ~ *она си купила риба ми јангула,[риба ми јангула и зелен ми бардак,[и зелен ми бардак и пара јотрова,[она си е дошла уд нова пазара,[и се пудсукала, вичера да праве* [ТГ,99].

пудуéн* и: **пудду́јн** adj 'отечен, здебелен' ~ *ут-шó-j тóлко пудду́јн тó нáшјо кумшиúа: уд-рáкúи ли, уд-бóлис ли, кój знáа?;* ~ *то· шó -j уд-рáкúа издýјн – пудду́јн мувúкиме нúй, пудду́јно мó-j лúцто* [ПК,2(Грам–240)]; ~ *кă-мирúле, кă-мирúле – сéгде. "Сéа, рéкле, дéка дóјме? У-нă-дéуто кýјкăта к-ójме, притá пудуéнта". Măшчéăта и-вúка: "Елăте, елăте, елăте". Ма нé-нă нéа. Нéа а-зéва, а-клáва тáму, ysáди, кăj кукушáрнику* [ДК,121]; ~ *е, árно. Пу-нúкуј дéн вá măшчéăта сăублéкфа, ублéкфа и нéјна кéрка. Инăпудуéна, инă-гнýсна бúла. Вáа бúла нóгу лéпа, чýпата* [ДК,120] – во контекстот правилото за удвоен објект не функционира, отсуствува личната заменската форма: **сăублéкфа, ублéкфа и нéјна кéрка** (м. 'ја облекфа'); в. **пудбýшин** и **пудбýкнин**.

пудýне* pf 'кога ќе се раздвижи воздухот, односно кога ќе се појави ветар' ~ *и сúчките отúдоха на хóро, и нáзи гиздавáта мóма и тjá дójде тáм на хóру. И играéха млóгу кату на Вилúгден. И на чесá пудý тúхан вjáтар, jýди са свúха сас вjатар* [V,PM259]; ~ *"Пýшчи, рăчéл, са· лупáтта". И пушчúл лупáтта, фăтúле дă-си-прáвăт ма·бет тáм. Ти кák-си, ти шó-си, сă-ма·битúле двýjцăта и пудунáло нéко· вéтăрче. Ги-нусúл са· дéка-j нáшта грáница, дóле, тугáj нéмише грáница* [ПД,146];

и: **по́дуна** ~ *ле́гнала-е Бе́са, мо́ре, за́спала,[пот-е́дно да́рво, мо́ри, ма́слинка,[по́дуна* (пишува: 'подума' – печатна грешка) *в'а́тар јутмо́ри,[скаршила́ гра́нка ма́слинка* [ЈС(К),134] – во текстот среќаваме употреба на именка во служба на атрибут: **скаршила́ гра́нка ма́слинка** (м. 'маслинова гранка' – образец позајмен од турскиот јазик).

пудупа́шник m 'колан што го подржува самарот на коњот да не оди напред' ...; в. **пудга́зник.**

пудъ́ржа́ве impf 'дава подрашка' ~ *Къ́де са́ато три́ тъ́ргна́ме. Пра́во утка́де Ште́мница нъ́-го́ре, да́ фъ́ти́ме зъ́-Кру́ша Пла́нна. Бъ́лгъ́рскъ́та вујска́ фа́штъ́т фро́нт нъ́-Кру́ша Пла́нна. И-ви́кат: "Бига́јте, ва́а ве́чъ́р гл'ъ́да́јте да́-пуми́нте Кру́ша Пла́нна. Ни́а ќи-пудъ́ржа́вме о́гино нъ́ Кру́ша Пла́нна да́-мо́ж да́-ј-збе́ѓте пра́ку Димир Иса́р. Да́-изми́нте нъ́мо́сто нъ́ Стру́ма". Да́-мо̨же нъ́ро́до са́-исте́гле* [ПК,2(Пос–290-291)].

пу́-е́ндро̨ adv, opp. на 'ситно'~ *ама, пу-идна́ нидел'а ќи-по́чне цра́вче да̨са-пујавуве е́ндра́чку и ќи-по́чнши пу́-е́ндро̨ ли́шче да̨-дро́биш, пу́-е́ндро̨, пу́-е́ндро̨* [БМ(Стр),201]; ~ *до́лн'о кра́ј нъ́-въ́рте́нто, де́ка въ́рте нъ́-ба́ба́та, са́-ви́ке бо́т. Ба́ба́та-ј пудча́рго, до́лу, о́на гу-дъ́рже въ́рте́нто удго́ре. Сус-ба́ба́та гу-пуди́гнуват ка́ма́но, гу-спушту́ват, ка́ква́ са́ка́т бра́шино да́-ме́л'ат: по́си́тно или по́е́дро* [ПД,171].

пу́жа f 'женско се́ уште некрстено бебе' [ПД(117)].

пуж'а́ли* pf 1.'почувствува жал, сожали' ~ *изл'а́зи но́з д'е́н' ме́ч'ката да пасе́ и гу на́јди ма́лкуту там д'е́ пла́ч'ши'и, гу пуж'али́, си гу з'е́ са́с н'е́ја на ро́пката* [MS,t,16]; ~ *су-ришето и су-да́рмун не́-са́ пъ́лне во́да. Пла́че, чи́не, ви́ка, ци́ка – не́ма. Е, са́-субра́ле вра́пците, а-пужа́л'але ба́ба́та. Му-ре́кле: "Ба́бо, до́при ришетто! Ќи-си-истре́симе ни́а тро́ пирду́фите, ќи-на́днат у-ришетто, ќи-на́пъ́лниш во́да"* [ДК146]; ~ *човекот, кату чу така́, гу зема́ и кини́са да гу ка́ра на дома́ му, зашто мло́гу гу пожали* [V,PM,8]; ~ *една́ да́ска и́маши под не́гу и си бо́риши сос стра́шните далги́ аф морету; и кату го ви́доха от далеку, гу пожали́ха, ча са́каши да си ода́ви* [V,PM,24]; ~ *дојде́ ста́рата самови́ла, га најде́ умрја́на, мло́го га пожали́ и не́ са́каши да га зарии, л'у направи́ еди́н санда́к от зла́то, га кладе не́три а́ф санда́ко, га закара́ на́ вра́х една́ че́шма, га́ положи́, та́мо га остави́* [V,PM,133]; **2.** – **(са)** 'се ожалости' ~ *уврејнот речи, ча умрја синот му, фатил мајстори, сос чарна боја му почарнаха кашта́та, дури кирамидите, и млого са пожали уврејската кашта* [V,PM,238]; ~ *кату жал му падна, и станал, отишел у дома му пожален и на мајка му ја вел'аши: "мале, мила мале, динеска излезох сос јунаци́ту и јазе да си радувам на ц'умбушут, но повики си пожалих, сиракот, зашто они си фал'аха"* [V,PM,196]; ~ *маштеа и, как пак ја виде, млогу са пожали, как пак жува да ја види. И пак млогу сос ум са вратјаши, как да најди колај, да ја погуби царјувата мома...* ~ *тога́с то́ј, кату чу́ така́ от господа́рка му, мло́гу са пожали́* [V,PM,27]; **3.** – **(са)** 'се пожали' ~ *ути́ди усре́ди у-о́рмъ́нут ни́где* (некаде). *"Урви-са́ до́лу!", ве́ле. И му-зе́ва фло́ринут. –"Ама́н, ве́ле, шо́ са́ка́ш зе́вај, уста́ј-мъ́ жи́ва!" Мисичи́нта удри́ла, не́ма ни́кој у-о́рмъ́нут де́ка да́-са́-пужа́ле. –"Мисичи́но, ве́ле, би́ди сфе́дук ти́!"*

[ДК,139].

пуж'ал'о́ва impf, в. **пуж'а́ли** [MS,-s,95].

пужи́ви* pf 'помине дел од животот' ~ *не́ е ма́лце, бра́т, тр̀ијсӑт-гуди́ни да не́-са-ви́јме. Ним-са-секи́рај, не́ма да-си-о́јш о́ште-ва́ нидэ́л'а, у-нидэ́л'а-ј про́чка, не́ка пуми́нат де́нуфте (празниците), ќи-пусе́дме кӑту-бра́т и се́сра, ќи-са-пужи́вме тро́шкичка, ним бе́ри гаjле́ за-та́мка* [БМ-(Сар),203].

пужлӑт'а́ва* impf 'станува жолт, пожолтува' ~ *гу дрӑж'ими три дни на с'а́нка, пуж'лӑт'а́ват хубав'а̨ дрӑнц'е́ту* [MS,t,5]; ~ *пуж'лӑт'а́ват листа́та* [MS,s,95].

пуж'ӑлти* pf, в. **пужлӑт'а́ва** ~ *"т'ѐ - сӑ сафи́ зла́ту!" ... "да́j да ч'о́пними иди́н да ви́дими и т'е́с такфӑ-сӑ?" ч'о́ппуват иди́н, пуж'ал-т'а́ кӑш'тата* [MS,t,86]; ~ *слӑнцӑто си грӑло и сӑ правило, чи ни ӑ глӑдӑ, тӑ сӑ вӑртӑла по нӑго, и от много вӑртӑнӑ около слӑнцӑто и мӑкӑ пожӑлтӑла та станала китка слӑнцогрӑв* [V,PM,288]; и: **пужӑлте*** ~ *али́с пипо́н се́-j чини́л, ка́-j пужӑлте́л* [ПК,2(151)].

пу́зад praep **1.**'кога нешто е назад – зад' ~ *уф-Нимӑнци* (село на север од Кукуш), *та́м г-утипа́ли Ту́рците нӑ-Мила́н, нӑ-Го́це Де́лчув бра́т-му... не́ли кумити, прӑше́-тувам та́м ве́чӑр, ве́чӑр ше́тат. Ка́ удде́л, ка́ чинва́л, не́ку̀j Ту́рчин изле́гӑл. Он пӑ пу́зӑт-ка́мино сӑ-крија́л, Мила́н. То́ пу́сти Ту́рчино, ка́ фӑрли́л пра́во г-удри́л уф гла́ва̨та* [ПК,2(256)]; ~ *се́тне адна ба́ба на̨дэ́ла адна́ да̨ла́нка, га̨-зима́ла тӑ да̨ла́нката – кӑра́ла кра́ва̨та. Тӑ да̨ла́нката га-зима́ла, до́ма га̨-кла́ве. До́ма гӑ-кла́ве пу́зӑд-вра́тта. Ими тӑ дӑла́нка мо́ма̨та би́ла. Се́тне ка́-ќ-удде́ла ба́̆нта дӑ-иска́ре кра́ва̨та, таа сѐ ќи-исчи́сте* [ПК,1(260)]; – ако некое дете е немирно мајка му ќе го скара: *"Ама ја го дедо Божиќ пузад вратта! А ко та чује, ки са нал'уте, па утре не ти донесуве ништо"...* [ТГ,84]; – **2.** 'кога нешто временски е многу близу' – кога ја носат постелнината на Вардар, каде што ја *чукат и низ вода пуминуват*, секој знае и кажува дека *панаѓирот* пристигнал и дека е *пузад врата* (во близина) [ТГ,218].

пузади́на* f 'она што е останато назад, како резерва' ~ *а пӑ-ти́ӑ ту́ка зӑпне́ли уф-кӑштте те́рат јӑде́не, те́рӑт па́ри, ни́а дӑ-јм ка́жме, а́ма ни́што гӑрчки не́ рӑзби́рме. И се́тне устӑна́ ф-се́лто еди́н тако́в, што́-j пузади́нта, убо́с пу-ста́ро сӑ-ви́кше* [ПК,2(Мор–223)].

пузаи́ме pf 'земе нешто со намера да биде вратено, позајми' ~ *она тргнала сусе јарци, сусе кози да оде на јазлӑк, да летуве уф планина. Идеќи пу пӑтут се си пракажувала: "Трш, јаре в планина! – Серем се Сечку на брадина!" – Сечко ка чујуве, му паднало криво, па си утиде пра Баба марта и фати да и са моле да му пузаиме три дни он да владеје* [ТГ,13].

пузвуле́ние n 'дозвола да се стори нешто' ~ *"ки-му-ка́јш, а́ку са́ке ца́ро дӑ-тӑ-за́пре, ја́с не́-сум са́мо зӑ-тво́јо гра́т до́ктур, не́гу сум зӑ-це́л све́т. Мо́же д-и́ма и нӑ-дру́го ме́сто тӑкво́ де́те, дӑ-гу-изл'ӑку́вум. Ја нӑ-ме́не пузвуле́ние дӑ-ста́нум, дӑ-ста́нум дӑ-си-о́дум"* [ПД,148] – во текстот имаме уште еден аргумент за тврдењето дека во југоисточните говори сèуште егзистира адверсативниот сврзник **него (негу)** паралелно со 'туку': *не́-сум са́мо зӑ-тво́јо гра́т до́ктур, не́гу сум зӑ-це́л све́т* ; за ова в. во

граматичкиот дел.

пуздра́ве* pf 'кога некој со зборови или со друг гест покажува почит кон личноста што ја среќава' ~ *сă-свăл'у́вą нă-до́лнăтą зе́мнą. Кă-сă-свăли́л нă-до́лнăта зе́мнą, уде́л пу не́куą пăт на́ис-плăни́нта. Нăо́јíą та́м ąна-ба́ба у-ąна-кули́пка. А-пуздрăви́л ба́бтą, а та́ пăк-гу-пукăни́лą дă-вле́зе у-не́јнта кýјка* [ВВ(Кр),311].

пузилине́е pf **1.** 'ја промени бојата на зелено, стане зелен'; **2.** изр.: **пузилине́л куту гури́да** (= се кажува за човек што е многу налутен) ~ *дуjдé рăстрéсин, пузилинéл куту гури́да, нă-мójш лáф дă-му-кájш* [ПК,2(189)].

пузнајáту adv 'забележливо' ~ *ридиштта и долиштта сă jзрăмнувăт и кăту рăмнинă (јаваш-јаваш), не пузнăјату се спушкăт нă долу* [МЕ(Р),79]; сп. **нé пузнајáх ká стигнáх ду тýка** (= брзо дојдов) [ПК(Мор)].

пузнајáт* adj 1.**'известен, значаен по нешто'** ~ *Постул му ј чифлик на тримина: два бези Турци и еден чифутин – пузнатјут Саул Модјано* [МЕ(Р),83]; ~ *имало блато, шо му велjăт "Кангăличко блато", ама то и помалечку и не е толку пузнато* [МЕ(Р),77]; **2.** 'тој со кого се познаваме' ~ *ка сă сфăрши́л сиúрот, да ки стáнат ки си удéле, дéтито Исус устанá на Јерусали́м; Јóсиф и Мájка му не знајáле. Трачúа шо би́л су дружúната нáпри, удúле бајá виздéн и гу пáлаа на рудни́нити и на пузнајáти л'ýди* [MV(K),308]; како именка, **в. пузнајник** ~ *он нé бéши ви́дело, тукý да нą кáжи за ви́дело. Шо и ви́дело истúнцко, шо му сфéти сéкој чóвек шо и уф инсáнот, бéши на инсáнот, и инсанот зарди нéго сą чинú, да нé гу пузнајáле, на пузнајáтите дојдé да не гу прибráле* [MV(K),251].

пузнајник* m 'близок, познат, пријател' ~ *не е видел ништо от шо му-ј најмило на дујната: родроднина, пузнајници, другаре ут дитинството* [МЕ(Р),68].

пузăва́ркуве impf 'позабрзува' ~ *ка úде на кăд-дóма бăjá пузăвáркуве* (аргументот се однесува на домашно животно) [ПК,2(91)]; в. **пува́рке**.

пуигра(а)* pf **1.** 'игра за кратко време (во случајот оро)' – *пубратимто* (на младоженецот) по вечерата одат на "машката" свадба, *малце да пуиграjат* [ТГ,173]; ~ *Ќутéк, ќутéк, гу-спрустúрăт нă-вăлко, гу-мáнат на-тăкá. Е сjáа, урáчо вúке налисúцта: "Шó сáкиш нă-тéп дă-тă-пудáрум?" "Нéjкум нúшто, сáмо ќи-ми-дájш адна квáчка ус-дванájсе пилúна, дă-си-пуиграм ус-нúх мáлко"* [ПК2(Ним–266)]; ~ *нáм, уттáм, дур дą-са-нąпрáве нивéстта азăр, свирéја, игрáја, ајд туварúја рăбóтте. Уттáм кинисáја, на-цăрквăта утúдија. Сą-извинчáја ýбву, нивéстта дăрувá. Уттáм, си-дуjдúја ут-цăрквăта, пуигрáја нą-гýмнуту трó* [БМ(Цр),206]; *"А-бé, вéле, дéдо шó тáа лисúца пу-тéбе óде?". "Остај, óстај бáбо, тáа лисúца, сjáа нúą ќи-ј дájме адна квáчка, вéле, ус-двăнájсе пúлци дă-си-пуигрáа ус-нéа"* [ПК,2(Ним–266)]; и: **поигра*** ~ *един ч'ул'ак изл'авал много пăтjă на едно мjасто с трамбула, да си подрăнкува. Еднач, като си там дрăнкал, ч'ула го една змиjă и изл'ала да поиграjа* [V,РМ,282]; ~ *"от што му са ви́де на ни́х и на́ добúците кајдúата ми хáрна, фатúха сúчки да úграт. Сéтни јáзе што кабаáт úмам?" Тогáс кадúата му најдé на нéго прáвината и му вéли: "свúрни мáлко, и јáзе да поúграм сóс мojá-*

та кадúјка!" [V,PM,127]; **2.** 'стапи во љубовна врска' ~ *тогај бабата гојори на куконата: "е!, џ'аним кукона јаз, да сам кату тебе млада, тос јунак, што промина от тука, го викнувам един веч'ар да поиграс него!"* [V,PM,165].

пуидúн (< **пу идúн**) **1.** num 'еден' ~ *пруминá пуидúн м'áјăнц, си дóјди и ч'урбаџ'ијата у зуртá* [MS,t,17]; ~ *прумúна пуидúн сáт'; т'á пак вилú: "тóс ч'ув'ăк, áку ни знáј да вр'ăј , јаз за сă уб'ăса"* [MS,t,30]; ~ *стáнаха хазăр', фл'áзуха у пујнá вáрка и трăгнаха* [MS,t,68]; ~ *з'évами лóзит'ą и т'é сă удбирáни пујнá, пујнá, с'é рáвни лóзи* [MS,t,3]; ~ *пу-идúн м'ăјąнц двá* [MS,s,92] (приближните броеви *идúн* и *двá* ги среќаваме одделени со именка, освен тоа во последните два контекста предлогот **пу** може да се сфати и како посебна говорна единица); **2.** pron: 'некој' ~ *трăгна утýк, утúди и т'á у Сулýн; пúта на кш'énудухијуту: "такфóс пуидúн ч'ув'ăк ни пруминá утýк?"* [MS,t,29]; ~ *си вил'áт ч'убáниту: "да пóјми пуидúн д'éн' да гу фáтими тузú д'ăтинци"* [MS t,16]; ~ *да гу ни утфóри пуидúн* 'да не го отвори некој'; ~ *утúди ... нáјди пóпут и гу пăта : "úмати пуидúн хúтра Пéтри?"* [MS,t,75]; **3.** 'никој' (било кој) ~ *"и ш'то прáви там нáс мóма?" – ја пúта бáбата; – "мумáта тáм ја-д'é, пúј сăс измикáркит'ą, ни мóж'и да пóј пуидúн нúту пúлă билé"* [MS,t,21]; ~ *извáж'да нóж'у за да гу закóли; и тój гл'éда, н'éма пуидúн наóкул* [MS,t,18]; ~ *кóн'у сă плáш'иш'и ут с'ăнката-му и пуидúн ни мóж'иш'и да гу приблúж'и* [MS,t,59] (= никој не можеше); ~ *ја затфóри фóтуграфúјата у идúн дулáп ... ја закл'úч'и и устáви васајéт на жинáта-му, тóс дулáп да гу ни утфóри пуидúн* [MS,t,9]; ~ *д'ăт'ąту и ж'инáта-му сă синуисуват: "за стóрими идúн будрýм, пуидúн да гу ни знáј"* [MS,t,12]; ~ *си вилú: "ут н'ăсă пóхубаф д'éн' ни мóга да нáјда ... пуидúн н'éма да м'ą вúди, да трăгна кусим'ó да вúдими за дójди кóн'ч'ąту?"* [MS,t,33]; **4.** 'некаков' ~ *гу пúта паш'áта "хúч' ни вúд'ą д'ăгунд'ą пуидúн вóгни?"* [MS,t,54]; ~ *Прул'étнаха ут Кирúт кутý пујн'é пилцá и ш'ту имáш'и сф'ăт пу рáбута, ш'úч'ки си устáнаха пухáхани* [MS,t,58]; **5.** 'нешто' ~ *"на м'éн'а ми клáди идúн трăн, на н'éја, кóгу знáј, пуидúн какó кóл и клáди!"* [MSt,78] – во контекстот среќаваме употреба на формата за директен објект: **кóгу** наместо номинативната 'кој'; **6.** изр. **пујнó вр'ăм'ą** (= во минатото, некогаш) ~ *пујнó вр'ăм'ą и бúл идúн ч'урбаџ'úја и такш'идéпсувал ут с'éлу на с'éлу* [MS,t,9]; ~ *идúн и утúвал пујнó вр'ăм'ą за да рáбути* [MS,t,18].

пујáвуве (са) impf 'се покажува, се најавува' ~ *ама, пу-иднá нидéл'а ќи-пóчне црăвче дą-са-пујáвуве éндрăчку и ќи-пóчниш пý-éдно лúшче дą-дрóбиш, пý-éндро, пý-éндро* [БМ(Стр),201].

пујáта f **1.**'просторија во која се чува стока' ~ *то-ј зградичка нăправăна дéка живéе гулéмта, édрата стóка, уф ąтáро на кăштта, мóже и пóдалéчко; пујáта-ј шóм живéе стóка, гувéцко, мúсл'ум, стăвéло* [ПД(126]; сп. сеќавања на информаторот за стопанскиот живот во Кукушко, меѓу другото го објаснува и називот **пујата** ~ *си-викáли: "Аа-а, нúą тýк нé-сéдме, нúą ќи-ш-ójме дóма"...нáшо*

тáтко ду-вáдин, ду-дéк умрé, óн сè лáгише Кýкуш, сè ќи-ш-óјше нă-Кýкуш, нé тýка, нé тýка, нé му дáј дă смúсле. Сáмо Кýкуш ќи-ш-óм, уф-Кýкуш, вúќше, Кýкуш и дрýго нúшто. И нă-мужé д-óде, тýка си-умрé. И ус-Кýкуш нă-ýстта сј-умрé. Имáли тáм нóго гулéми двóрувe, ýбуви. Шéјсе глáви гувéда јáс пóмнум уф-двóро сăс-тéлци кá úмăхме. Ќиспáднат ут **пујáтта** *прáво сј-óот, си-пáсат, бес гувидáр, нúкăкоф гувидáр пу-нúх, нúкăкво, нúшто* [ПК,2(Пос–293)]; ~ *уднăтре имáја: тримój, удáј, чăрдáци, мутлáци, ќирáли, мусáндри и дулáпи. А уднáдруф: гулéми двурój, ăрój, пујáти, кучúни, плéмни и гулéми ăмбáри* [ДК,154]; **2. од Гевгелиско (кај Иванов)** – **пујатка** и **пујата** 'широка стреа, откриен трем, сушилник, место за одмарање, чардак' [ИГ,127]; слично запишавме и ние при истражувањата од Кукушко: ~ *сýшина ду нéкуј сúд, пут-срéјте, зă стóка* [ПК,1(91)].

Пујáцка Рéка top. 'место покрај река во с. Николич, Дојранско; порано тука имало **пујáти** (простории во кои се чувало стока)' ~ *гувéăта ги-збúрăме нă-еднó мéсто, нă-**Збирáлто**, и ут-тýка пóсле ги-нóсăме нă-**Сýјте Чéшми, Икúмци, Сýа Рéка, Пујáцка Рéка*** (имиња на места во околината на споменатово село) [ПД,156].

пýјка f, zool. 1. 'мисирка'; 2. fig. 'навредлив збор за неснаодлив човек' ~ *ká-а нăвидéл тáа глáфта алúс пýјка; кут пýјка нă-мóже дăсă-снáјде* [ПК1(91)].

пујрá (и: **пójра**) f 'долниот, тесен дел од **буката** (= корито низ кое се дотерува вода во воденицата), кога излегува водата низ **појрата** удира силно во **колото**, коешто го врти воденичниот камен' [ПК2(87)]; ~ *пу-н'о пумúнуве вóта. Дујдýве дутăрáк – тúă-сă нăрéдăни прăчки кój-што-зăдăржувăт дă-нé-флéзе уф-бýкăта ѓýбре, грáнки. Пóсле удбéнто, прăку-тăрáко флéве у-бýкăта. Бýкăта дóлу тéсна-ј, тá сăвúке пујрá* [ПД,171].

пујнóш' adv 1.'понекогаш' ~ *"јáс му дáдух инá гăска, да ми спич'é, ... и ми вилú, ч'ạ прул'éтна, хúч' пéч'ина гăска прул'éтнува пујнóш'?!"* [MS,t,57]; **2.** 'еднаш' ~ *за ми дад'éш' идúн дисáјќ парú да да јáхна кóн'ч'ạту да да си прим'ăн'а пујнóш'* [MS,s,92]; в. **пуидин**.

пукáвица f 'шум од пукање' ~ *уд-дéк úде тáа пукáвица кój знáа!?* Сп. и: ~ **пукутéвица** *сă-чý кăд-вáс снóшти, сéтне и áдна шăмăтá, шó бúше тáа рăбóта нé-знáм* [ПК,1(91)].

пукајáн* adj 'тој што изразува жалење за некоја лоша постапка' ~ *тукý ки дójди врéмито, и сéга-ј, óти тúи прáвинти пукајáни л'ýди ки си пукланýат на Тáтко су сè сăрци и прáвина; óти и Тáтко такфúи пáла шо си пукланýат на нéго* [MV(K),256]; ~ *Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пăту-ти при тéбе. Глáс вел'ála уф пусталúа: Исправéјти пăтут Господúноф, рáмно чинéјте пăтúчкити нéгува... и да кажýва крăстéнио пукајáн да си мúи грéхови* [MV(K),307].

пукајáние* n 'изразена жалост за некаква лоша постапка' ~ *такá му бéши писáно да си чúнат сúти шо бéа писáни на М... нóмото и на Профúтити и уф книгити зárди мéн... óти такá му бéши писáно, и такá му бéши да си мăчи Христос, и да си прикажýва пукајáнито на л'ýдито* [MV(K),260].

пукајáчка* f, в. **пукајáнке** ~ *такá му бúло да сă мăчи Христос, и да ужúвéи ут умрéш на трúта дéна, и да си прикáжи на нéгувуто úми пукајáчката и простéнио за грéхови на сăто инсáн* [MV(K),335].

пукајне* n 1. 'кога пука пушка или др. оружје' ~ *едно-врéме пукнá идна бóмба. Су-пукájнто бóмбăта нúе видéмă плáмин сạ-дигнá, свéтло, и пучнáа пýшки, шмájзери да-пýкăт* [БМ(В),191] – в. **пукавица; 2.** 'кога од пченка (посебен вид) на огин се пржат пуканки (*шапки*)' [ТГ,347].

пукака* pf 'посере' (детски израз) ~ *кăци, кăци, баба! – баба прела две клупцијна,[да и клала на бочвата,[дошло јаре пукакало* [ТГ,118].

пукалнáнт adj 'тој врз кого "има фрлено клетва", проколнат' ~ *тáтку м'ạ имáш'и пукалнáнт, да бúх стáнал магáр'ạ, с'ă м'ạ прусти́ тáтку* [MS,t,55].

пукалн'é pf 'упати клетва, проколне' ~ *"á за т'ạ пýсна сигá, амá гл'éј, да му ни фт'éсаш' на тáтку-ти, да т'ạ пукалн'é пак да стáниш' магáр'ạ!"* [MS,t,55]; ~ *как вúд'ạ ч'ạ такá стáна, гу пукăлнá Крáл'у Мáрку, му р'éч'и: "тузú, ш'ту ми гу стóри ни на Бóга дýш'а да да-д'éш' ни на з'ém'a кóкал да кла-д'éш'!"* [MS,t39]; и: **покăлне*** ~ *га глéда лáмјата, чá лúпса едúн дáл сóс дéсет јáбăлка, сáкаши да пýкни и гу покăлнá такá: "áх Бóже, кój искинá далóт сóс дéсетјá јáбăлки? Ако е жéна, мăж да си чúни, и áко е мăж, жéна да си чúни?"* [V,PM-113]; ~ *го ударила јаче по рăкăтă с-једно даро. Детето зело да плаче. Мајка хи как ч'ула, излела та ја поклела и рекла: "Дано, керко, да сă хич ни навревиш, и на животе си дете да не видиш!"* [V,PM,292]; ~ *мајка хи сă разбол'ала и ја праштала да хи донесе вода студена. Тја ни ја услушала. Тога мајка хи ја поклела и рекла: "Да сă, керко, по кăштите навăрташ и да сă л'у жалиш, чи ни ма си слушала!"* [V,P-M,292].

пукане* pf 'упати покана (пр. за посета)', в. **пукăнýва** ~ *дудéка дạ стúгнạт ду-нéго, угладнéле и нóго сạ-измурúле. Прăд-грáтските врáти ги-срạтнáл едúн стáр чувéк и ги питáл дéка óдạт. Стáрạцо тугáј ги-пукạнúл дạ-дójдат при-нéго дạ живéạт* [ВД,277]; ~ *цáрут дáшăл зăпувéт д-óдăт сăти тáму дă-прáвăт гóзба, дă-сá-гóстăт. И-пукáнăл сăти сéла. И óни сă-ублéкле, сă-стурúле* [ДК,120]; ~ *е, вó нáшту дéте Мú- ци па муса-згудúл никуа-бăлтúјка прит-нéгу, тá фóртумта а-сичúл. Вјáве Мạрýшка унăтре, кój ки-а-фáте – пá Нýла. А-фájке Нýла – уд-зéмин а-стăркал'ála у-тá кáлта. И тăкá вúке са-влизéле унăтре, не-и-пуканúле* [БМ(Цр),207]; ~ *árнọ-ăма, ăднó дéн тáткọ-му нă-дéјто зăфăтúл дă-си-ăзăрúсýва и ут-кă-бéше сè ăзăр и-пукăнúл сăте сил'ájна и нăпрăвúл ăднá ýбăва гóзба* [ВЕв-(Кал–293)]; ~ *пạ-вúкạ: Нé-е твá јáдини зạ-чọв'áко, зạ-ạлúштатạ си. Оти ọбл'áчạн. Ас квạ-дójдах нúкој не-ме-пọкáни, сéạ зạ-ạлúштатạ мекáнити", вúкạ. "Ај дọглéдани"; си-зạмúнạл* [ЛС(К),120].

пукáнет adj ~ *ут-кă-бéше сè ăзăр и-пукăнúл сăте сил'ájна и нăпрăвúл ăднá ýбăва гóзба. Зájдно су-силјáнта бил пукáнет и пóпут* [ВЕв(Кал),293.]

пуканувачка* f 'покана' ~ *пуканувачката на Г. Лавров за ва работа, на коа му са каних јас оша утдамна* [МЕ(Р),70].

пука́чуве (сă) impf 'оди нагоре', и **пука́ци (сă)**, сп.: **по́вут** 'растение, *то: сă пувúве пу нéко: дăрво, сă пука́чуве, цăфте бéло цвéтче и фúно мирúсе*' [ПД(123)].

пука́ш'та (са) impf 'се искачува'; ~ *д'ăт'ạту пак стáнува нóс в'éч'ер ... са пука́ш'та пу скáлата на гóр'ạ, как си утúваш'и с'é* [M-S,t,22]; ~ *тóс сă пука́ш'та на врăх µ'амúјата ... сă фăрл'а ут µ'амúјата за дóл* [MS,t,56]; ~ *и сл'áва тój ут думá; андúс да пój на теáтруту сă пука́ш'та гóр'ạ на бр'ạстó* [MS,t,21].

пу́ке (и: **пу́ка**) impf 1.'стрела со оружје, пр. со пушка' [ПК(АЌ)]; ~ *пу́ка сăс туфéјќ* (= стрела) [MS,s,93]; ~ *кă-дујдé Пúо, ăднó Пúо, ăјдýт е тó, чýкăт нă-пóртăта, нé-утвáра... Кó и-глéда чéтникут зăстăнáт су-пýшката тăкá зăтскриéно и утвáра ут-гóре су-пýшкăта. Гóре пăтóн úмăше. Ут-пăтóно фăтú дă-пýка. И утвурúја óгин* [ВЕв,299]; ~ *Стипáа-се тáм. Пучнáа вујнá... пучнáа тúй тóпуве дă-пýкат уф-сéлта, запáл'ват сéдбите, жúтта. И тăвá пóл'то стăнá, Сулýнцкото Пóле, кадéш цéло* [ПК,2(218)]; ~ *кá бигáме, уд-Нимáнци кá излизéме нúй уддéме нă-нáшто сéло, нă-Плăнúца. Плăнúца пóнăтăкá е, óна нé бúше зăпáл'на. Си-пуминáме, вујнáта сă-бúт дóлу нéл'. Нúй биз-вујнá бéгме. Пу-нáс нéмше дă-пýкат, áма пóл'то гó-рише гáре* [ПК,2(250)]; **2.** 'памукот кога созрева чашката во која стои се отвара и се кажува дека **пуке**' – *на Ѓургевдин има обичај да се оди в поле, да се направи л'ул'ка од јаже; се л'ул'ат обично децата и младите, но се случува на лулката да седне и некој возрасен и тогаш кажува: "да са зал'ул'ум, да ми бубаќ пуке"* [ТГ,70]; **3.** изр.: **пу́ке уд мăки** (= многу се јадосува) ~ *и вúке: "Ајде мăр, ут-кóга си-удéна". Тáа мóмичкăта рéкла: "Еми мáле, чéшмата дăлéко-ј". "Е-шó стóмната нáчнина?" "Сă-нăпú аднá стáра бáба". Мóмичката гувóре, уд-ýстта сè стрéбро и злáто ú излéве. Еми, тáа пýке уд-мăки* [ПК,2(Крец–302)]; **пу́ке дăрво и ка́мăн** (= се кажува за зимно време кога ќе фати голем студ) [ПК,2(189)]; клетва: **пуки да пукниш** (= јади и од јадење пукни, умри) [ТГ,320].

пу́кне pf **1. в. пу́ке 1.** ~ *едно-врéме пукнá идна бóмба. Су-пукáјнто бóмбăта нúе видéмă плáмин сạ-дигнá* [БМ(В),191]; ~ *И мójто тáтко, тувăрúме, чинúме и сăбáјлинта мáјка ќи-нă-јспráте дéцта, кá ќи пýкне гăрнáтта прику кăштта и вăлóвто, адúњут нă-гóре, адúњут нă-дóле о-уднисé* [ПК,2(Иц–282)]; **2.** 'кога ќе се скине кората од рана, пр. од чир и ќе истече гнојта' ~ *и рибата гу зема пак на гăрбо и гу промина оданат. И л'у дојдоха на крајта, тојнака от страх га удри рибата сос папуцут на гăрбо. Раната оној час пукна, и уздравјала рибата* [V,PM,100]; **3.** 'умре неочекувано, од преголеми напори (физички или психички), односно од урок – суеверие' ~ *"сă размислих за братовите ми малечки и за брат ми и за снаха ми. Скоро да ми носиш на брат ми, зашто ќи пукнам"* [МС(В)96]; ~ *един ден са субрале сите жита. И дудека са фал'аа сите заедно,... белото просо ... и им рече: "Мулчејте, мулчејте, ајнаци ценабетлер! Трабуве една гудина чувек да чека, па така да му дајте леб... Ама јас! – За 90 дена никнувум, израстувум и леб дунесувум". И чиницта и ичуменут и ржта, ка чујаа вија лакрдији,*

толко са устрамија, дури на среди пукнаа уд мăка [ТГ,343]; ~ *нóс кóн', ш'у jáхаш'и д'ăдуту, пáдна на пăнт'ут, пу́кна кóн'ут* [MS,t,80]; ~ *jáс за ти дáм идúн кóн'у тук да jáхниш' , кóлку мóж'и да трạч'и́ и д'é за ти пу́кни кóн'у, друк за ти дадáт* [MS,t,19]; **4.** 'се измени, се претвори во нешто друго' ~ *сăбáлинта ќи-спáдне цáро нă-лóф. Оде, сă-шéте нă-тук, нă-тáм, адно врéме ká сă-пуштýве нă-кăт гóрта* (коњот). *Зăмúнуве аднá тýмба тóо ajгăро, кójно, пукнáл, сă-стурýве аднó дéте и úде си дóма* [ПК,2(Ним–270)]; **5.** изр.: **пу́кта жéга** 'летно време, кога ќе фати голема жештина (околу пладне)' ~ *дéк ќ-ójш уф-пу́кта-жéга бáш; чéки нéк сă-рăзлáде мáлчко бăр. Пу́кта-жé-га-j уф-жéтва врéме, нă-плáднина* [ПК,2(92)]; **пукна́ то́по** (= се кажува кога ќе се заврши некоја важна работа) [ПК2(149)] – веројатно потекнува многу одамна кога важните настани (почеток, односно крај на воен судир и сл.) се соопштувале со пукање на топ; ~ **пу́кна ут ина́т'у** (= цркна од злоба, од инает) [MS,s,93]; **му пукна́ злăшката, оти́де на дjáвола** (= умре од нервоза) [V,PM,117]; **ут-кăт гăзо дă-си-пу́книш** (= кога некој премногу ги нервира другите) [ПК-2(207)]; **да пукниш булаки!** – клетва (= да умреш); со исто значење: **пукнале да пукните!**; **дă-пу́книш, д-у́мбриш** [ДК,107]; сп. уште: **испукале и изгибирисале!** [ТГ,122].

пу́кница f **1.**'јадење' ~ *зă-jáдинто вúке пу́кница мájкăта, ká сă-л'у́те нă-дéцта;* [ПК,2(92)]; ~ *сáмо зă-аднá пу́кница рăмбиме, зă- дрýго динáр нé устáнуве* [ПК,2(189)]; **2.** fig. 'јад, мака, тешкотија' ~ *уд-нúх пу́кници сă-напăлнúх: цéл живóт сáмо пу́кници... árно не сум видела, ќи* [ПК,2(92)]; сп. уште: **пу́кници зби́ре** 'се секира' ~ *мájкта-j сáмо пу́кници дă-зби́ре* [ПК,2(190)].

пу́кнува impf 'умира од преголеми напори', в. **пу́кне** ~ *náж'да и дрýгajут кóн', пу́кнува* [MS,t,80].

пуко́рин adj 'тој што е помирлив, што ги избегнува конфликтните ситуации' ~ *дă-вéдиш глáва, дă-си пуко́рин, дă нé сă-кáриш, ус сúте да-пумúну-виш* [ПК,2(183)].

пукрáj praep **1.** 'во близина на нешто (односно на некого): до, кај, крај' ~ *гу з'éват прóс'ạку, гу закáрувat гóр'ạ пукрáj цáр'у* [MSt,24]; ~ *утúди гóр'ạ пукрáj игýмину, гу пúта: "уд'é си ти? ут кутрú манастúр?"* [MS,-t,45]; ~ *и си дójди дóлу пукрáj ман-ц'ó-jи и манц'ó-jи си дójди, гу калосурúса* [MS,t,35]; ~ *и си вилú: "спулáj-му на Гóспут', тóс в'éч'ер сă óш'-ти тýк, ýтр'ạ за си пóда думá пукрáj тajфáта-ми!"* [MS,t,42]; ~ *амá инá бáбич'ка jа пузнá мумáта, заш'тó утúва д'ăт'ạ пукрáj н'éja* [MS,t,22]; ~ *грáмнува цáр'у идúн камш'úк на гул'áмит'ạ з'éнт'уфци: "дóл брé ќérати у кукуш'кáрнику в'ä прил'áга вáм!", си гу запúра Ќел'éш'у гóр'ạ пукрáj н'éгу, кутý цáр'* [MS,t,37]; ~ *за инá гудúна н'éтр'ạ сă науч'и́ да псáла и сă врна пáк дójди пукрáj цáрувáта мóма* [MS-t,27]; ~ *jа цал'уват, се прустуват,[ред си чеке млади Стујан,[ред си чеке да-а цал'уве,[да цал'уве, да са просте,[не му дават нејни брат-ја...[си испадна и уд цркви,[си утиде ду то стадо,[да гу пасе пукрај село* [ТГ,202]; ~ *идúн трăн и клáва у ганsóт на мýхата, jа м'éтнува и н'éja пукрáj арасланут* [MSt,77]; и: **покрáj** ~ *отúде покрáj*

морéту, најдé едúн гимициа, гу пазари за да гу закáра на еднá касабá кату на Шам [V,PM,8]; ~ *покрај морето са седјали два базирґани и еден крапачин, трите на бун се зборили* [V,PM,242]; ~ *пил он тамо вода, и заеднош са чини елин сос големи рогови. Тогас тој елин и сестра му излезоха долу у рамно поли, најдоха една чешма, покрај чешмата имало един гол'ам брјаст* [V,PM,240]; ~ *кату позна сáм, ч'а ки ýмри, викná детето покрáj нéгу и му вéли: "а бре сúнку, глéдаш ли, јáзе веки ки ýмрам"* [V,PM,7]; ~ *донели софра на цар'увата керка, седна сос мајка и да вичерат, и тојнака седна покрај неа* [V,PM,34]; **2.** 'во споредба со' ~ *да видите авџиолиата, што утепа филдишите и фил'ут, он је јунак на земјата, та аз покрај негу не сам ништу!* [V,PM,44]; **3.** 'освен' ~ *у-идну-тýрцко сéло идну-газда пу-úме Мустáфá, пукрăj дрýк дубúтук имáл и иднă-мăлáчка. Су-нéа жúвăл и си-и-ранăл дéцăта су-млéко* [ДК,154]; **4.** 'наедно со друго' ~ *и т'é му р'éкуха: "јáла! сирмáси снú, н'émами дрýга удајá пóвики, амá пукрáj нам прóмин' и тú!"* [MS,t,15]; ~ *утúди тáм на инá кăш'тичка, с'ąд'áш'и инá бáба и вилú: "бáбу, јас úш'та да с'ăда пукрáj т'éб'ą!" ... двá, трú днú с'ąд'á тáм пукрáj бáбата* [MS,t,21]; ~ *и цáр'у гу пýсна на бахч'áта да рáбути пукрáj бахч'иванц'úјата* [MS,t,33]; ~ *на-стр'ăш'та имáш'и инá мáндра; ч'убáниту ут-стр'ăш'та ги гл'éдаха пукрáj мéш'л'ăнтáта ч'ą úма и инó д'ăтинци* [MS,t,16]; ~ *и т'á имáш'и мáлки мéш'л'ăнта, ги дујáш'и; пукрáj н'éјнит'ą ... гу дујáш'и и мал'éч'куту* [MS,t,16].

пукри́ва impf 1. 'кога врз нешто се става покривка' ~ *"м'éн'ą мáјка м'ą úма науч'éну сăс лúрину јоргáн да м'ą пукрúва"* [MS,t,50]; ~ *му-вилéле: "Брáт брáт нé ráне – тéшко тó шу-гу-нéма!" И тó шó прáве идну-дéн? Зéва идну-óвен, у-зăкóл'ва, у-пикнýва у-úзбăта дóлу, гу-пукрúва* [ДК,152]; ~ *стáнува ж'инáта-му, клáва идúн прускéфал дóл јургáн'у, гу пукрúва дур гóр'ą* [MS,t,13]; и: **пукри́ве** ~ *дăбуви кóлуве, сă зăбóјцăт уф зéмăта пуд вóта и пóсле ки сă нăрéдăт кути кăшча. Кá ка чăтúсиш ус читúри кушéта, сă пукрúве уд гóре* [ПД,128]; **2.** 'става покрив на куќа' ~ *не а пукрива и не а чинă миримет сăтă кукјă и тăка тро пу-тро а устава тикмилј да сă дутурă* [МЕ(Р),86]; 3. – (сă) 'кога некој си става наметка, се наметнува (со нешто)' ~ *кепе... – покрива, штоту са покриват чобаниту, кога дăжди* [V,PM,33]; **4.** 'се простира' ~ не *ув блатцкјут урман, шо е припăлнет су вода, ами ув врежут, шо гу пукривише полјто* [МЕ(Р),77].

пукри́вајне п 'кога врз нешто се става покривач, во случајот вел со што се покрива лицето на невестата' – во неделата пред свадбениот церемонијал младоженецот невестата ја дарува со: *џубе свитини* (од чоја), *пуставено сус лисичини* (кожа од лисица или од нешто друго), *папуци пăлни* (пишува: *плăни*, погрешно), *шикер, чурапе, каврак за клајнајне, каврак за пукривајне* (вел со бела, порано со црвена, боја), *нивистинка китка* (венче) и др. [ТГ,174].

пýкривач m 'она со што се покриваме кога спиеме' ~ *појде младо с-една риза грозде,[да излăже мома црнајока,] да ја носе јуф гора зилена,[тамо они век да си векуват,[пусти-л'ачут – кујун детелина,[изглавито – црквишно ли цвеќе,[пукривачут два листа букуви* [ТГ,51].

пукрива́чка* f, в. **пукривач** ~ *и́ди и Пе́трос... шо о́диши пу не́гу, и флизе́ уф гро́бут, и а глида́л са́ванити шо сто́иа та́му, и пукрива́чката шо му има́ло наврạс гла́вата, не би́ло су са́ванити, туку́ са́мо бе́ши бра́ну ку́п на идно́ ме́сто. То́га ви́ки флегạл и дру́гјут Учени́к шо до́шạл по́на́при на гро́бут* [MV,K,336].

пукри́ј* (и: **пукрије**) pf, в. **пукри́ва 1.** – кога се ставаат темели на нова куќа се благословува на следниот начин: *"Ка е арно Госпуд нека даде!... Сус радуст темел' са удире; сус радуст да са пукрије, сус радуст оѓин да са навале! Сус радуст госте да прачеке, сус радуст госте да испрате!... Да биде плӑна песни и цумбус* [ТГ,296]; ~ *бирика́т ж'ината-му мӑ пукри́ сӑс иди́н фуста́н'* [MS,t,10]; ~ *та́ идната му-ре́кла: "Е, во ца́рут дӑ-би́де, дӑ-мӑ-зе́ва ме́не, ја́с нӑ-а́скирут ќи-му-тка́јам ину-чӑдӑр – це́л а́скер дӑ-гу-пукри́е"* [ДК,113]; ~ *стӑмпалката са пукри́ ут снӑгу* [ПсС(З),-67]; ~ *ги наринди́ удго́р'а на пули́цата, ги пукри́* [MS,t,62]; ~ *и гу фа́ти за ранка́та и гу кла́ди н'е́тр'а у бакал'е́ту и гу пукри́ ас идно́ вр'ӑтиш'ти* [MS,t,68]; ~ *на којн трева жнијала,[Велико мори![Велико мори![дека жнала заспала,[ej, ѓузел мори![ej, ѓузел мори![срп пуд глава кладела,[Велико мори![Велико мори![сус трева се пукрила,[ej, ѓузел мори! ej, ѓузел мори!* [ТГ,345]; и: **покрие** ~ *и по вечерјата, легнаха да спијат, не имаха с што да го покријат чобанот, си навалиха наврăх него четиријсите змии, го покриха* [V,PM,176]; ~ *л'а́п да мја́си, да гу пе́чи, ама да е́ ништу пече́ну, ништу непече́ну... зме́јут кизá на не́ја: "Ка́к ки мја́сиш, да́ кладе́ш по́дницата да́ са па́ли, и да гу покри́еш л'а́пот от гọри ки са пе́чи, от до́л ки е́ непече́ну!"* [V,PM,132]; ~ *гол'а́мата ре́чи: "а́ко мо́жи да́ гу покри́ј кона́кут со́с едно́ пла́тно и па́к пла́тното да гу избе́ри а́ф една́ л'а́шка не́три, и па́к а́ко мо́жи да чи́ни еди́н калдӑрӑм от карагро́ши, тога́с ки гу зе́мам"* [V,PM,131]; ~ *оно час змиата виде, на пӑтју идиха едни л'уди, и му вели на човека: "покриј ми тука аф тиа шуми, да не ми видат тиа л'уди!"* [V,PM,80].

пукријува́јне n 'чинот кога нешто се покрива', в. **пукривајне** ~ *дунсе́а дупл'а́н (мạмудиа) и два́ стạмбо́ла (алтӑјне), пӑпу́ци, чура́пе, каврӑк, еди́н за клӑјна́јне, два, за пукријува́јне един, три* [ИГ,116].

пукро́ф m 'дебел покривач за зиме' ~ *то́·-j дибе́ла* "покривка", *уд-вӑлна и ко́зина рӑзбӑркино* (испомешано) [ПК2(92)].

пу́кут m 'силен шум од пукање' ~ *и о́јмă на-тӑкво́ ме́сто, карши́ то́ се́лто, иа́ко не́-са-гле́да се́лто, ама са-гле́да зра́к аку-и́ма не́што, аку-са-запа́ле или пак ќи-чу́јмă не́што пу́кут* [БМ(В),191].

пукӑну́ва impf 'повикува, пр. на гости' ~ *гу-пукӑну́ва вӑлкут к'-у-го́сте. Зӑвру́ва ину-ка́зӑн во́да, му кла́ва ину-ста́пче, му-фӑрл'а ину-вилéнце узго́ра. Му-ве́ле нӑ-вӑлкут: "Дӑ-до́јш ќи-тӑ-го́стӑм"* [ДК,118]; ~ *а-нӑо́жца лиси́цӑта, му-ве́ле: "Сӑте за́јци ми-сӑ-би́ӑт пе́за". –"А, не́*

бе́ри га́јле, му-ве́ле, и зă-за́јците и́ма кула́ј". И-пукăну́ва сắте за́јци. Му-ве́ле лиси́цăта: "Е, нă-фил'а́н ме́сто и́ма и́на-кру́ша. Ќи-до́јте ќ-а-чу́каме" [ДК,118].

пука́сне pf 'касне нешто малку' ~ *сидна́ле дă-виче́рăт. Нă-ку́чито му-да́ва. Ку́чито виче́ра – же́нта вăрза́на. Кă вичира́ле турле́нките му-и-да́шле нă-же́нта. Стăну́вăт нăра́нто. Му-да́шăл ле́п дă-пука́сне* [ДК,127].

пул m 1. 'светликави (во различни бои) сосема мали крукчиња за украсување на крпи за забрадување' ~ *ка́ се́-ј нăриди́ла пу́луве, али́с Турки́на; ~ Ниве́јсти идно́ вре́ме и-пра́веа, нă-на́ште ме́ста, ту́а го́ре ут-Илици́иву нă-го́ре, су ша́рове или сăги́а му-се-ви́кăше ру́вуто нă-ниве́јсти, су-кăлпа́к не́кој, ту́а су-пу́луви, зиле́ни шăрве́ти* [ВЕв(Ил),306]; 2. 'мала метална направа со која се прицврстува нешто што е лесно, пр. хартија на sид, на дрво – патент' ~ *а́јн пу́л дă-зăбо́дум, дă не́ ле́тке та́а кни́гта нă-ца́мут*; 3. 'нешто без вредност' ~ *тво́јта ќе́рка нă-па́рте пу́л не́ ви́ке* [ПК,-2(92)].

пула́ге (са) impf 'следува на некого нешто, му припаѓа' ~ *му-că-пула́ге нă-не́го де́-ј кắштта* (се однесува на делба на имот) [ПК-2(92)].

пула́зе pf 1. 'помине извесен простор налактен на раце и нозе'; 2. изр.: **чу́зда во́шка го-ј пулăза́ло** (= има добиено некое наследство) ~ *са́м дă-нăпра́ве то́лкăва кắшта не́-м că-виру́ве, чу́зда во́шка го-ј пулăза́ло* [ПК,2(211)]; **мра́ви мă-пулăза́а** (= почувствував голема непријатност) ~ *ка́ мо-видéх ра́нта, мра́ви мă-пулăза́а* [ПК,2(177)].

пулазе pf 'така се вика кога на празникот *Мартинци* рано наутро дојде некој'. Тоа утро се *пулазуве*. Сп. верување: ако човек (или жена) има *арин и лек полаз*, а тоа се познава по тоа дали таа година, ќе им биде успешна економијата, тогаш самите домаќини го повикуваат или му даваат порака уште претходната ноќ, утредента, рано, додека уште нема дојдено човек, да дојде и да ги *пулазе*. Кога *пулаза-чот* ќе влезе в куќи и поздрави со *дубрутро*, веднаш седнува до огинот и почнува со задникот да се врти како кокошката на јајца кога сака да ги размеша. Тогаш на огинот ќе стави гранчиња што ги донел од дворот. Овие гранки се викаат *пилци*. Кога ќе ги фрли врз огинот благословува: *"Пăлна куќа бириќет; сус крави, сус телци, овци, кукошки, пилци, јајца; на сите Госпуд да даде касмет, на неармасано – армасница; на нежинено – жена, на жинени деца; на деца здраве и касмет и уд Госпуд на сите здраве и касмет!"* [ТГ,16]; в. **по́лес.**

пулазуве impf в. **пулазе** ~ тоа утро се *пулазуве* (на празникот *Мартинци*). *Пулазувајнето* може да биде договорено, а може да биде и сосема случајно [ТГ,16].

пула́та* f 'големо претсобје, по целата должина на куќата, нешто како балкон, покриено, но отворено напред (во старите куќи *чардак*)' ~ *де́ца игрăјáјт-си нă-пула́тта* [ПД(119)]; ~ *и т'á... ути́ва у дру́гата удајá, că прим'áн'ă у н'éјнит'ą ру́би... и исл'áва ут вăнк на пула́тата* [MS,t,26]; ~ *ја з'éва јáблака́та цáрица́та, си ути́ва го́р'ą на пула́тата* [MS,t,31]; кај Д. Иванов (од Гевгелиско) – **полат, полатка** се јавува со повеќе значења: 'рафт', 'душеме', 'таван во куќата', 'прос-

торија на спрат (**горница**)'; Малецки во разговор (во Солунско) запишал: ~ *пула́та ка̏шта* (= висока куќа) [MS,s,93]; сп. **јаслак̏**.

пуле* impf 1.'гледа' ~ *и така на 105-годишен човек – ала(х)-билир може да и повиче – кäсмет биде да пул'ам на стари години* [МС-(В),77]; ~ *шо́ ќи ви́де? Инӑ-мӑ-ла́тка сă-вӑрте унӑтре. Лита́ш-тем не́-сă удäви́а де́цӑта. И-кре́-ва. Ко́га и-пу́ле – де́ца. То́ си нима́л де́ца, пу́стјут. Си-и-зе́ва, си-и-пурäсту́ва* [ДК,114]; ~ *е, о́на зе́ва ину-си́то, зе́ва но̆шфите, зе́ва бра́шно, о́де ќи-ме́се. Гу-кла́ва нӑо́пко си́тто. Се́е ба́бӑта, о́на а-пу́ле удуз-го́ра* [ДК,116]; ~ *видема шо видема, пулима шо пулима ама и времиту се чини за кинисувата* [МЕ(Р),68]; и: **пул'ă ~ и́ч нӑ-мо́ж дӑ-пу́л'ă** (= не може да гледа) [МЕ(Р) 90]; **2.** 'обраќа внимание' ~ *Си-и-вјајну́вӑт ко́јнут и куби́лта. Та́ куби́лта би́ла спӑрлна, и та́ же́нта би́ла тру́дна, та́ ко́јнчту са-заумури́лу, привзигáлу. Мајку-му, му-рекäл: "пулиш ва, му реклӑ, ја чтири души, ти две души, нојш, са-умури"* [БМ(Зб),199]; **3.** 'се грижи' ~ *и ба́бӑта му-испуштýва идна́ плу́та сире́јне, две́... – "Пу́шти го́спуди, ба́ба не́мӑм дӑ-мӑ-пу́ле, де́ца не́мӑм дӑ мӑ-пу́л'ат"* [ДК,117]; ~ *му ре́кäл: "Уд-ва́-де́н ни ба́бичка ќе-да̣-слу́шаш, ни́ де́ду-ти! Ки-си-се́диш, ки си-ја́јш, ки-си-пи́јш и ки-си-а-пу́лиш рӑбо́јчкӑта* [БМ(Зб)198]; ~ *он му берă акут нă негу, он пул'ă зă куќите* (=... тој се грижи за одржување на куќите) [МЕ(Р),90]; – во текстот наместо зам. придавка 'негов' посвојноста се изразува со предлогот **на** + полната форма за директен објект: **му берă акут нă негу (м. 'му бере неговиот ак')**; ~ *пу-вре́ме замина́л то́ ста́рјут па́к, то́ шо му-ј-да̣ди́л ти́е па́рте, му-ре́кäл: "Ка́ о́јш се́га? Та-пу́л'ăт, та-пу́л'ăт!" – "Ма-пу́л'ăт", ре́кäл* [БМ(Зб)196]; **4.** – **(са)** 'се гледа', в. **пуле 1.** ~ *на ветäрут и на зајдислäнца са пулја ут селто Пајик планина* [МЕ(Р),70]; ~ *напкун сă завäрте едниш сă пули тој Шамлијско делијче и дигна Ѓуро пијаница* [МС(В),98]; **5.** – **(са)** 'се забележува' ~ *и аку не пруштáвати на л'у́дито кабаáтити на ни́х, ни́то Та́тко ва́ш ки ви про́сти ва́ши гре́хови. И ко́га по́стити, ни́м да си чи́нити кату́ о́паки жа́лови, шо си расипу́ат ли́цито ни́хно, да си пу́л'ат на сфе́тут шо по́стат* [MV(K),282]; ~ *ама идно пурäмнувајнă нă тијă гудини су сигашните сă пулјă оти тогăј јарăџијте нă погулемите малсăјбиј биле по-арни* [МЕ(Р)85]; **6.** – **(са)** 'се интересира' ~ *устинаа за чифлиците и фатиа да пулјăт сăл нă то кăт може дă-јспаднă повичкјă* [МЕ(Р),86]; **7.** – **(са)** 'се чини' ~ *ура́чут сă-чуди́л – чуди́л и си-ре́кäл нă-у́мут: "Ај дă-ви́дме и во́ мура̣-фе́т нă-де́уту" и зăура́л тăка́, ка́ му-кăжа́л ста́рицут; кă-извăди́л три-чити́ри бра́зди, де́ду Го́спут гу-пупита́л: "Е, му-ве́ле, и-сă-нäсмијýва, ка́ ти-сă-пу́ле се́га ура́јниту?"* [ВВ,309].

пуле n 'младо магаре, прле' [ПК,2(92)].

пуле́дица* f 'зимно време кога паѓа леден дожд' ~ *ла́дăн ве́тăр и до́ш ко́га сă пуле́дуве зе́мăта* [ПД,130]; ~ *ка си дуна Сечко един ветар и дожж, ка си зафати една лапавица... чувек уд студено уф мишији дупки да са напике. Бабата сусѐ кози и јарци ка а фати пуледицта и она и јарци са шчикурисаа* (се вкочанија) *и који дека си бише там си устана*

[ТГ,13]; од Кукушко: ~ *уф-се́чко ка́-фӑтӣ ӑдна пуле́дица дӑ-нӑ-мо́јш дӑ-нӑстӑпиш нӑ-зе́мта, нӑ-чура́пе о́даа л'у́јто* **[ПК,2(92)]**.

пуле́дне pf в. **пугл'е́да** ~ *гу фӑрл'ӑт нӑ буни́штто. Та́м си ле́же. Пумина́ле адни гӑлӑбе. Во́а зна̣ја́л и гӑлӑбско да гувóре... и ти́а̣ гӑлӑбто си прӑкӑжува́ле: "Да̣ му пу́штиме а̣дно́ пе́ро, дӑ си-ј че́пне о́чте, ќи пуле́дне"* [ИГ,-114]; ~ *уф нидел'та са̣бӑӑлинта ќи до́а̣т сфа́тӑве. Нивéстта ќи-ј̣ прӑче́ке на̣ вра́тта, ќи-гу пуле́дне мо́мчто низ прӑстӑнут, ќи-ј̣ прӑсе́е сфа́тӑвто сус ичумéн, шиќéр и бубá̆ќе́рно се́ме* [ИГ,117].

пуле́дуве impf 'кога дождот што паѓа веднаш замрзнува' ~ *ла́дӑн ве́тӑр и до́ш ко́га сӑ пуле́дуве зе́мӑта* [ПД,130].

пуле́зе pf 'првото доаѓање наутро на гости на празникот св. Варвара (односно Свети Рангел и Врбница). Според верувањето, дали гостинот има "лесна рака" или не, ќе зависи каква среќа ќе има во семејството' ~ *нӑ Ва̣рва́ра са́кум Ши́л'ка дӑ мӑ пуле́зе, о́т и́ма ле́сна по̣лизи́а* [ПК,2-(166)]; в. **пулазе, по́лес.**

пуленá* (в. **пул'ана**) f 1. 'рамно, затревнато место в планина, планинска ливада' [ПД(129)]; ~ *сӑ-ба́јл' стӑну́ват, прӑгле́т, прӑгле́т тӑка́ пла́нинта, не́ли пуле́ни и́ма. Е, ре́кӑл: "сјӑ дӑ-и́ма, ча́фките нӑ-пуле́нта дӑ-ста́нӑт о́фци". Пӑ ча́фки лита́ли тӑка́, "кре́ќ, кре́ќ" прӑви́ли. О-п, ча́фките о́фци стӑну́вӑт* [ПК,2(Мор–228)]; ~ *то́о де́тто, пӑсéјќи ко́јсте пуле́нта, ближна́л пӑрстино, а́јн ко́јн тӑрче, тӑрче прӑд не́го... кӑчи́л-сӑ нӑко́јно, кӑжа́л "Збо́гум ма́јко!" "Че́ки си́но, де́к ќ-о́јш, а́с ќи-до́м". То́о буцна́л ко́јно, па́ н-а́јн пӑрч сӑ-кӑчи́ла, ба́бӑта* [ПК,2(Мор–230)] – уште еден случај на беспредлошки додаток за место: **пӑсéјќи ко́јсте пуле́нта** (м. 'на пулента'); како што е познато оваа посебност се третира за влијание од балканската јазична алијанса; **2.** 'дел од нивата намерно оставен необработен' [MS,s,93]; **3.** 'широк, рамен простор пред куќата' ~ *нарӑчај, моме, порӑчај[кога ки метат пулена[и твојта пулена да а изметат* [ME(P)100]; 'двор' ~ *бегут му дава нӑ јӑрӑци̣итӑ: кукјӑ су тремиштӑ, килар, ӑарӑ, кушуварник и сӑмӑлӑкӑ су пуленӑ* [ME(P),87]; сп. top. **Поле́нцка Пӑте́чка (сп. пате́чка** = тесен пат, врвица) (Савек, Валовиште) – **стсл.** полiана [ЈИ,Ми..., 175].

пули́* (и: **пул'а́ј***) pf **1.** в. **пулиӑве 1.** ~ *хај си стана, хај си зима једна ругузна,[си ја зави, си ја врза куту права свеќа,[јуд удзгоре ја пулија сус смола и катран,] како, ианум, ја запали уд пладнин сабајлин,[она му свитила, ианум, дур ду црна мрака* [ТГ,42]; ~ *аратли́кут и ж'ината му на аратли́кут ха пул'а́ха га́с* [MS,t,74]; ~ *хајде дошло вре́мја да и́дат на ба́н'ата́ сос други мо́ми, и детето сос тја́х. И като заста́нало нӑ вратата, заспа́ло, па́к ќосе́то го по́сечи сос но́жја и са скри́и. Кога́ изл'а́ли мо́мите от ба́н'ата́, детето сосе́чено. И го пол'ала назика мома от живата во́да, ста́нало* [V,PM,258]; **2.** изр.: **мӑ пули́ја вре́ла во́да** (= *не́што ло́шо а́к ти нӑпра́ве не́кој*) [ПД,137].

пулиј̣н* adj 'наквасен, натопен со течност' ~ *туку сум ти, лудо, уд мӑјка рудена,[уд мӑјка рудена на сам ден Благувиц,[на сам ден Вилигдин, лудо сум крстена,[сус руј̣но, благо вино, лудо, сум бӑјнана,[сус бело млеко, лудо младо, пулијана* [ТГ,96]; ~ *То́о пӑрстӑно*

дунýве, аднóш, двáпăт, трúпăт ка́ дунáл, една́ зграда́ две-спра́тна стăнáла. Лигнýве-си. Ама та́а згра́̈та пули́ло, куту пули́јна зла́то, о́чте дă-ти-устáнат уф-не́а, лắске [ПК,2(Ним–263)].

пули́ло n 'нешто многу убаво, човек не може да му се изнагледа' (сп. **пуле** 'гледа') ~ *стăнýве кýл двăнáјс сáато, си́те ка́ спúат, имáло áјн двóр широ́к тăка́ мáлко. Тóо пắрстăно дунýве, аднóш, двáпăт, трúпăт ка́ дунáл, една́ зграда́ две-спра́тна стăнáла. Лигнýве-си. А ма та́а згра́̈та пули́ло, куту пули́јна зла́то, о́чте дă-ти-устáнат уф-не́а, лắске* [ПК,2(Ним–263)].

Пулисена ж. л. име запишано во Гевгелиско [ТГ,114].

Пули́н top. – 'старо име на населено место покрај Дојранското Езеро, денеска – Дојран' ~ *тој беше от Галичник, тој беше много ербап човек и султано му даде фирман и отиде на Пулин – на Дојран* [МС(В),92]; ~ *е, пăк кóа и́дăт свáтăвто, мóмта искáрăве прắстин. Ќи гу искáре ут рắкта дạ гу ви́де мóмчто. Уф Пули́н нóго адéте и́ма. Нạ шéсте ниде́ли ќаа рạстýрăт фрýглицта, ќи нăпрáвăт уд нéа фýрка* [ИГ,120].

пулинински adj 'кога нешто се однесува на *Пулин(ин)* – стариот назив за Дојран' ~ *да исплетат тенка мрежа,[да ки дојме, мрена рибо,[да ки дојме – да те фатме,[да те правме, мрена рибо,[да те правме пресна чорба,[пресна чорба, мрена рибо:[пресна чорба – пулининска* [ТГ,49].

пули́ца* f **1.** 'дрвена направа, штица прицврстена на sид врз која се стават работи, пр. садови' ~ *ги наринди́ удгóр'ạ на пули́цата, ги пукри́* [MS,t,62]; ~ *а́јдее, сă-кăчýве: тắпă, тắпă, тắпă, о́јт дур гóр. Тáа ка́ лигнáла нă-кривáто, árн-áма сјáа тóо ми́шо шó-с-кạчи́л, гóр имáла адна пули́ца, нă тáа пули́цта гóр ф-аднá кути́а цăрвéн пипéр, другá кути́а зијти́н, аднá кути́а...* [ПК,2(Ним–264)]; ~ *арạпи́но аднá ạртмă̈ạ́ стăнáл до:-фáте дéтто. Дéтто аднó врáпче стăнýве, литнýве, óде нă-цáро нă-пули́цта зăстáнуве, сă-стурýве адна ки́тка, ама ки́тка дă-нé а-фáтиш уф-рắкта* [ПК,2-(Ним–264)]; ~ *и заедноч царјут зема една златна паница, аф неа тури едно живо мишче, гу похлупи и гу закара аф нихната удаја паницата, га кладе горе аф полицата и на тјах му вели: "таја паница да га не барнити, ча л'у да га барати ке да ви изгон'ам оттука"* [V,PM,64] – во текстот имаме проширена употреба на предлогот **аф** (< **въ**) кога упатува дека нешто се наоѓа згора, врз нешто, наместо предлогот **на**: **паницата га кладе горе аф полицата** (за мешањето на предлозите в. во граматичкиот дел); **2.** 'дел од јаремот' ~ *пули́ца и́ма и нă-бóндруќо* (= јаремот). *Усжéгăл'те ка́-ќ сă-удде́л'ат гла́фте нă-дуби́цте, тó: сă-пули́ци* [ПК,2(92)].

пули́йаве impf **1.** 'полева течност, во случајот вода да си измијат раце' ~ *уф пунидéлникут пусéстримте ц-сă ублéчăт уф нивéстини фустáјне, пубрáтимте ус шăми́јки (тул'бéјне) нạ гла́йвта... мéчки сă-прáвăт, нивéстта пули́йаве на свéкурут и свăкăрвăта* [ИГ,118]; и: **пулијве** – наутро откако ќе се облечат, се мијат, кој како ќе стигне, сепак на *свекурут* и на **свăкăрвата** *пулијве* снаата или ќерката [ТГ,18]; и: **пула́ва*** ~ *ја ду-с'ắкуха тапс'áта, гу завúрат мáслуту, с'éтн'ạ ја пулáват ш'и́ч'ката тапс'á сăс мáслу* [MS,t,8]; **2.** изр.: **мă пули́ја вре́ла вóда** (= *нéшто лóшо ák ти нăпráве нéкуј*) [ПД,137].

пул(у)ви́н adv 1.'половината од нешто, од некоја единица', в. **пол, пола** ~ *зă пи́не во́да, мо́ж дă би́де уд бăкăр, алми́н, ус ръ́чка, суби́ре пулви́н ки́ло* [ПД(120)]; ~ *"си хазăр' да до́ш' си́га?" "ма́листа! за по́да дур у дума́ и за-сă вăрна за пулви́н саа́т'* " [MS,t,84]; ~ *за о́ра пулви́н вр'ăтин', за ха о́стаја да пуч'и́нат о́луве́ту* [MSt,65]; ~ *има́ш'и иди́н Иринзјо́т (сăс пулви́н гăс), има́ш'и ина́ ма́јка* [MSt,48]; и: **полови́н** ~ *он беши половин гăзју, ама млогу газеп јунак беши* [V,PM103]; 2. изр.: **с пулви́н у́ста** (= несрдечно) ~ *мăвикна́а ама-с пулви́н у́ста* (= ме поканија ама без желба) [ПК(Гăр)].

пулуви́на f 'слабина, страничен дел од мевот' ~ *р'е́ч'и за да ни́кни д'ăт'ą Кати́нч'у за да в'е́ни ка́лч'ą, сă уд'ąли́ ут пулуви́на, па́дна на зим'а́та* [MS,t,39]; ~ *н'а́кој чǫв'ја́к ǫjде́л уф-плąни́нąтą зą-дăрвą. Бер'а́јќи дăрвą вид'а́л го́ри една́ пра́вą да́лкą, у́бавą... Се-кąчи́л го́ри, ка́к се-лизна́л, пąдна́л ǫд-дăрвǫто, пǫлǫви́нąтą, нему́ш дą-ста́ни* [ЛС(К),128]; и: **пулувинка** ~ *Бог да јобије, мамо, кундурџијчето![што ми прави, мамо, пандофлички,[што ме ного стегат, ох јоф прсти,[ох јоф прсти, мамо, чак до пета,[ох глава, ох срце, ох тенки пулувинки,[за комшијчето!* [ТГ,39]; в. **половина*** 'средина'.

пулуви́на adv, в. **пул(у)ви́н** ~ *и са́т'ут би́ш'и иди́најсти и пулуви́на стрид'ă ве́ч'ăр* [MS,t,83]; ~ *за ина́ тапс'а́ баклава́ ина́ ука́ ш'и́ке́р, идна́ ука́ ме́т, ука́ и пулуви́на бра́ш'ну* [MS,t,8]; ~ *гу занéси на бака́линут на вра́тата и гу кла́ди пра́ф и ви́кнува: "... да́ј ми пулуви́на ука́ ви́ну"* [MSt,68]; и: **пулуви́ну*** ~ *Л'а́т'аш'т'ем исл'а́зуха ут Кири́т... до́јдуха дур кумý пулуви́нуту мо́ри* [MS,t,58].

пулуви́ни* (необична употреба на множинска форма од 'половина' – кога се однесува на збир од еднородни предмети, во овој случај 'пари') ~ *му ги да́ва пулуви́нит'ą* (пари) *на н'е́гу и гу пи́та: "ти фтáсуват, бра́ти?"* [MS,t,48]; ~ *и, ако е наи́стина това, да најдити алтăните, тогáс полови́ните да ги зака́рати на ка́штата му* [V,PM,32]; сп. уште: ~ *лозјăтă сă умăлијă нă пулувини* [МЕ(Р),91].

пулувинички pl.tt., dem., сп. **пулуви́ничка 'средниот дел на човечко тело'** ~ *младо си саках, мале,[лудо си зимах;[се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво, сè трискал'аво,[кога му глава, мале,[куга му тенки пулувинички, мале* [ТГ,141]; ~ *Митра негу гу питала:["Еј бре Стујан, млади Стујан![си загубих срма кулан,[срма кулан с-пулувинки,[да не си гу Стујан, најдел?"["Не сум нашал срма кулан,[ако најдех па те лăжум,[куту него да са чинум"* [ТГ,371].

пулу́де* pf 1. 'изгуби разум, стане ненормален'; 2. fig. **а.** 'кога некој силно ќе се заљуби' ~ *пра́во ко́га вле́гла, ă-ви́шăл ца́руво си́н ка́ко и́грăла. Ле́ле, пулу́дăл пу-не́а уд-ме́рăк и су-не́а да и́гра. А-фа́тăл, и́гра по́лка су не́а. Це́ла но́ш-е су-не́а* [ДК,120]; **б.** 'кога некој многу ќе се исплаши' ~ *оти́доха по гора́та, те́ра́ха ту́ка - та́мо, га најдéха. Фатúха да́ га милу́ват и така́ да га вел'ат: "о́х, ми́личка се́стру, ни́а, как ти загуби́хми, ве́ки полудја́хми за те́ да ти на́јдими* [V,PM,132].

пулупа́чка f 'мал дрвен сад' ~ *то́-ј дăрвăно сăтче, уф-не́го уфча́ро сино́се си́рне ил' пă у́рда ка́-ј нă-о́фците, о́на сă-зăтво́руве ус-кăпа́че*

[ПК,2(92)].

пулупа́че n 'капаче' ~ *ус-не́го си-пулу́пувме гра́нчто шо-ва́рме фа́-су́л'* [ПК,2(92)].

пулу́пе pf 1. 'покрие' ~ *"Се́а, ре́кле, де́ка д-о́јме? У-нă-де́уто ку́јка́та ќ-о́јме, при-та́ пудуе́нта". Ма́шче́ата и-ви́ка: "Ела́те, ела́те, ела́те". Ма не́-нă не́а. Не́а а-зе́ва, а-кла́ва та́му, уса́ди, кằј кукуша́р-нику. Пуд-иднуко́ш ă-пулу́па* [ДК,-121]; ~ *е, не́ма, нă-мо́же до-зе́ме, зна́чи ко́јно гувóре чуве́чко изи́ќ. Тóа има́л не́кој ко́ш. Пут-ко́шо, ка́ дујде́ле дă-гу-те́рăт, пут-ко́шо, значи: ки-гу-пулу́пе ко́шо вра́з-не́го* [ПД(159)]; 2. 'остане со задниот (долниот) дел на горе' ~ *зна́чи ак пулу́пиш не́што, а́к гу зăтво́риш уд го́ре: га́рăнто, те́нџăрто ќо пулу́пе; и́ли до убắрниш нăо́пко* (садот) [ПД,120]; ~ *"Е, мă-ви́кăт". – "Ко́ј тă-ви́ка?" –"Мă-ви́кăт, ве́ле, дă-кра́стăм". Она о́де – ја́де ме́т. Ти́а вулу́јте нă-мо́жăт дă-сă-се́тăт. Ајде, а́јде – се́ки де́н та́ка, ину-де́н гу-сфăрши́ла ку́пут, гу-прикутна́ла ни́чку. – "Кă-гу-кла́ди и́мито?", му-ве́ле. –"Ја́деш ја́деш – ни́чку пулупе́ш!"* [ДК,138]; 3.'падне ничкум, умре' ~ *Ту́рџте но́го пакус пра́ви́џ, запали́џ се́лта, зăпăли́џ но́го нăро́т, но́го нăро́т измре́ тугáј. Вујчи́на, ка́ зе́е дă-фа́ркăт, дă-пу́кат, сă-пулупи́, умре́ нă-ме́стто, умре́ е́ште* [ВК(Шт),288].

пулу́пува impf, в. **пулу́пе** 1. 'покрива сад, става капак' ~ *пулу́пј-оо те́нџăрто да не́ исти́не ра́чо́ко;* 2. 'свртува нешто наопаку' ~ *пулу́пга типџи́ита, ле́бо са́м ќи-испа́дне;* 3. 'удира' ~ *пулу́п-јоо а́дна дă-ви́де де́к сă-зве́здите* [ПК,2(92)].

пулу́пăн, и **пулупе́н*** adj 1. 'покриен' ~ *инă-куко́шка устăна́та и иднупе́тăл. Ти́а вика́ле: "Ту́к-ту́к, ту́-па-ту́ка, ту́п-ту́п, ту́к-ту́к!" Ти́а же́јнте си ре́кле: "Шо́ ви́ка ту́ка во́ пе́тлу? Ај д-испу́лиме шо́ и́ма?" Ко́а ќ-о́дăт дă-ви́дăт – су-ко́шу пулупе́на, чу́пăта сто́е уздо́ла* [ДК,121]; 2. 'ставен со лицето на долу' ~ *га́рăнто, те́нџăрто ко пулу́пе; или до убắрниш нăо́пко, пулу́пăн* (садот); човекот исто така може да биде *пулу́пăн*, ако е легнат на стомак [ПД(120)].

пулууркúса impf 'опсадува, заобиколува' ~ *Ту́рчину ја пулууркúса А ти́на* [MS,s,93].

пул'а́на f 'ниско затревнато место, планинска долина'; в. **пулена** ~ *ути́духа мло́гу дале́ку на ина́ пул'а́на, ги замрач'а́ та́м на на́с пул'а́на* [MS,t,46]; ~ *та́с ути́ва иди́н д'е́н' на ни́вата да ги пасе́ га́скиту на ина́ пул'а́на* [MS,t,53]; ~ *уф-Мура́рци и́мше две́ мли́на на га́с, на-га́зија. Се́лто би́ше ку́лк пулви́на гра́т. Сăга́ уди́х пă-не́ма ни́што. Се́га би́х, та́а е́син. Ка́ о́дум та́м, на-то место, шо́ ќи-ви́диш – сѐ пул'а́ни, ка́мăнто ди́гнăни... Са́мо адна́ же́на најде́ме та́м уд-на́ште, шо́ зна́ на́шо да-гуво́ре, дру́к не́ма ни́кој, сѐ га́рчко* [ПК,2(216-217)] – автентично сведочење на информаторот (Атанас Јанев) за тоа како македонското село Моларци (во Кукушко) по Балканските војни (1913 г.), ја сменило својата демографска слика и станало грчко; сп. top. *Пол'аните* 'ниви и **пасиште**' (Д. Броди, Драмско) – [ЛИ,Ми..., 175].

пул'ка f 'млада кокошка, јарка' [ПД-,126]; сп. празноверие: ~ *ако си петле чопни си пашка, ако си пул'ка – крило си чопни* – ова го зборуваат додека го држат пилето в рака потоа ќе го пуштат и ако се **чопне** за опашка – значи дека е петел, а ако се **чопне** за крило

значи дека е **пул'ка** – [ТГ,402]; ~ *жа̏лта пу́л'ка пудбулéна, пуд-бе́л мису́р пулупéна* – брзозборка, се повторува повеќе пати [ПК,2(92)].

пумагајне n 'кога некој нема доволно работници во семејството односно нема пари да плати *измиќари* (за земјоделски работи), во таков случај, на празничен ден му доаѓаат познати *на пумагајне,* односно *на јардя̏м* (= помош, турц.). Обично доаѓаат младичи и девојки, а домаќинот им дава само јадење, а не и пари [ТГ,327].

пумагач m, в. **пумага́ч'ин** ~ *и са чини́л Пруфи́тин и вел'а́л: Благусувéн си, Го́споди, Бо́га на́ша Израи́лц'ка, шо си уми́л и си дава́л, и а чини́л си имдя̏т и пумага́ч на тво́ити л'у́ди да утки́нат* [MV(K),322]; сп. верување: -- кога ќе дојде Св. А танас тогаш е *стрет зима.* Тешко е до Св. Атанас, а штом тој ќе помине *и тоа што му беше за умирајне – не са прадауве* (= и тој што му беше за умирање нема да умре). *Свити Атанас се смета како пумагач и другар на Св. Андон* [ТГ,-27]; ~ *и о́н а зе́л на не́гу уф ря̏ити, и благосови́ на Бо́га, и ричé: Сéга, Го́споди зéвај си на измиќа́рут, като́ как си ре́кал су ми́рну; éту а виде́ле о́чити ми пумага́ч на́ш, шо си азирдиса́ на о́чити на са́ти л'у́ди; ви́дело да би́ди на инса́нут* [MV(K),-313].

пумага́ч'ин m 'тој што помага, помошник' ~ *му вили́ : "дунéсух иди́н пумага́ч'ин, да ми пума́га!"* [MS,t,73].

пума́ге (и: **пума́га**) impf 'кога некој му пружа помош на другиот' ~ *л'у́ѓя̏то шо ги фа́тиш дя̏ ти пумáгя̏т ня̏ гу́мнуто, о́ни ки ти ря̏бо́тя̏т* [ПД,122]; ~ *не́ мо́жи не́кој да рабо́ти измиќа́р на две́ а́ги; о́ти или идно́то ки си милу́ва, и на дру́ѓут ки гу кя̏скандиса; или на идно́то ки му пума́га па дру́ѓут ки гу натими́са. Не́ мо́жите да рабо́тите на Го́спот и на Дя̏а́волот* [MV(K),264] – интересно дека во Евангелието (Кулакиско), што, се разбира, се однесува на христијанската религија, среќаваме многу турцизми и имиња на турски великодостојници, каков што е случајот во контекстот: **измиќа́р на две́ а́ги** (сп. уште: **јузбашија** и др.), што зборува за силното присуство на турскиот елемент во овие краишта; ~ *"и́диш' у м'е́н'а да ра́бутиш'? ја́с и́мам кафине́ и за пума́гаш' на гул'я̏ма̏т'я̏ гарсо́ни!"* [MS,t,81]; ~ *И угвори́ Си́мон, да ре́кал на не́гу: Пуве́лин, са̏та но́ќа си умури́хми, да ни́шт'о не́ фати́хми; и́лим за тво́ја пуве́ла да а фя̏рлам гри́пут. Как му фя̏рл'а́ле, затфори́ле но́го ри́би уф гри́пут, ду́ри ки си ски́ниши. И а вика́ле на другáрите шо би́ле уф дру́ѓут ка́икут, да до́йдат да и пума́гат* [MV(K),272] – една посебност во врска со членот: во контекстот имаме пример со "двоен" член, и на определбата и на именката, што не е обично во литературниот исказ: **биле уф друѓут каикут;** сп. благослов: – на свадбената вечера прв *благушове* кумот: *"Дубре са субраме и дубре фтасаме! Госпуд ни* **пумаге,** *здраве ни даде, ил'ада утидеме, ил'ада и един дуйдеме. На новјут гост Госпуд нова нафака* (среќа) *да му даде! Сус таква радуст Госпуд сите братја да и зарадуве, и дека треба да се врне!!"* [ТГ,184].

пумáк m 'некој што не е Турчин а ја прифатил муслиманската религија' ~ *утúя̏хме уф-сéло Крéця̏во... ся̏-свя̏ли́ме ня̏-чéшмя̏та Кипя̏ри́с... а сликáх чéшмя̏та, óти на тáа чéшма ејрáнин Ри́сто... кýкушки вујвóда. Ут тáм утúах на-руся̏ли́цките гро́бишчиња.*

та. Уф-Крéцăво нéма нáши ни-адúн, сáмо Гăрци и пумáци, тăкá рăзбăркини [ПК,2(Крец–307)].

пумéва* impf, в. **пумит'é** ~ *с'éдна мумáта и кáта сабáлин и на вич'ерó и пумéваш'и кăш'тич'кáта* [MS,t,62].

пумúж'ду praep 'помеѓу' ~ *пумúж'ду на луз'éту с'ăх мисúр'; пумúж'ду на мисúр'у с'ăх фасýл* [MS-,s,93]; сп. **мúж'ду**.

пумúне (и: **помúни**) pf 1. 'се придвижи, појде од едно на друго место' ~ *Ученúците давáле на сфéтут; и сúти јадéле, и си прија-дéле. И шо артирисувáле кумáти, и кринáле, и убрáле дванáдест кóши пăлни. На вá чáс пувел'á Исус на Ученúцити да флéзат уф кáикот, да помúни утăди* [MV(K),266] – уште една потврда за посочената морфолошка специфичност: проширена употреба на множинската наставка **-и** кај еднозложни именки: **дванáдест кóши пăлни** (м. 'кошови', за ова в. во граматичкиот дел); ~ *дéцта óвăрт-зáвăрт нă-лéбо. Димéк глáдни сă, ќи-пумúнат, ќи-зăмúнат, ќи-си-скăршат лéпче* [ПК,2(187)]; сп. клетва: – кога ќе тргнат на пат ќе се прекрстат и ќе се помолат на Бога: *"Госпуди Боже и Свити Димитрије, на душмајне бастрет да им се фате* (= да бидат онемożени), *да не ма видат, да не ма чујат, крај них ка ки пумúнум, каман и дрво да са чинат, сус рат да пумúнум!"* [ТГ,306]; ~ *искарáјт-ме на друм, на субéрут,[лéле зạ бạјрáкут кójну ми вăрзáјте,[на нójзте пúсмо испишáјте,[на сăрцéто пúле Стáно,[кúтки насијáјте,[кój да помúне – сè да си скúне* [ИГ,108]; сп. верување – спроти празникот *Св. Чтирасат* девојките вражат за да дознаат кој ќе им биде избраник: во самракот ќе отсечат гранка од црница и со неа одат до некој поток или бразда со вода, и ставајќи ја гранката преку браздата ќе речат: *"Кóји ми је удилен* (определен) *ваја вечар нека дójде на вója мос да пумúне и уф нас да дójде!"* Девојката ова три пати ќе го повтори со верба дека ноќта ќе го сонува својот избраник [ТГ,46]; **2.** 'пролета (птица)' ~ *кạ пáжќе дéтто óдма пувéл'а ут цáрут дạ гу вăрзạт дéтто. Гу фăрл'ăт нă буни́штто. Тáм си лéже. Пумúнале адни гăлăбе. Вóа знạјáл и гăлăбско да гувóре* [ИГ,114]; **3.** 'измина време' ~ *пумúнá идúн д'éн', пумúнаха двá днú ... д'ăт'ạнту фáти да сă ч'ýди* [MS,t,84]; ~ *ут-кă-пумúнале двájсе гудúни, сă-дукăрáло рéт то: тăргóвăцо дă-дó: пá уф-тó: сéло. И úде. Вéчăрта си-нójце акрáно, уф-кавăнéто пусăдéле и уддéле нáóрто. Тугáј, édно врéме, сè нă-пăто сă-брáле, игрăјáле н-éјн тăпăн* [ПД,151]; ~ *амă туку речи и немă ден дă пумúнă и да немă ув у селту и некуј гос-Турчин* [МЕ(Р),-84]; ~ *и сă наближúа уф сéлото шо óдиа, па óн призделýваши далéко ут нúх да си óди. Да му сă мóлиа на нéго ém вéлеа: Ела су нáс, óти умрạкнá, и пумúнá дéнот* [MV(K),253]; 4. 'начин на кој живее, односно го исполнува времето' ~ *"ш'ó прáити, кáк пумúнáхти тóлку вр'ăм'ạ?" – "нăј млóгу хýбаја! тú кáк пумúнá!* [MS,t,86]; ~ *и му-вéле: "Вá нóш у-тéбе гóстин-сум". "Арно, дéтто му вéле, élај! Има иднă-удája". – "Тáа шу-е, му-вéле, ќи-пумúниме"* [ДК,128]; ~ *дă-глéјме дă-пумúнме áрно, шó-ќ-ни устáне другó, гóсте сме нă вéко...; ~ ох, милна мале, милна мале![на кого ме устави, милна мале?[дали ме пурасна и суриди,[па си риче стиге гајри,[*

она може сама да се гледе?![ти са суриди и киниса,[ама не питиш и за мене,[как ки пуминум, век да викувум [ТГ,264]; сп. **помин** [ПК,2-(157)]; **5.** 'оздрави' ~ *ко́а пу́л'ăт: "Ету-гу во́!" Де́ бăкăлăм, у́дри дăрво, у́дри дăрво – гу-избига́ле. Изле́гăл. – "А-а, систри́чко, шо́ ми сто́ри? Мă-утипа́ја уд-бо́ј", му-ве́ле. –"Е, то́ не́-е ни́што, му ве́ле. Ќи-ти-пуми́не"* [ДК,118]; верување: – кога на вториот ден од Велигден се прави црквениот ритуал *крхци*, жените што имаат болни деца ќе ги завиткаат во крпи и ќе ги остават на патот, преку нив да поминат *крхците* – болеста *да пумине* [ТГ,63]; **куту на куче ки пумине** (изрека; се кажува кога некое дете ќе падне, односно ќе се удри) [ТГ,247]; **6.** 'кога нешто ќе биде вовpено во тесен простор и извлечено од другата страна' ~ *ко́ј-што ми-да́ди, мо́ри ја́балка,[зиле́н да-би́ди, мо́ри ка́к-нејзи.[Ко́ј-што ми-да́ди, мо́ри, пăрстино,[приз-не́го да́-го, мо́ри, по́минат.[Ко́ј-тре́тјо ми-ме́ни, мо́ри, ц'а́лувна,[да́ј-ми-го, бо́жи, мо́ри, за-не́го* [ЛС(К),134] – во текстот има неправилна употреба на заменката за дативен предмет: **нејзи** наместо формата за директен објект 'неа': **зиле́н да-би́ди, мо́ри ка́к-нејзи; 7.** изр.: **уд-ме́н не́к пуми́не** (= нема да се лутам) ~ *за ти́а маабе́те што си-ј ка́жувала тре́бе да́-т că-л'у́тум, а́ма а́ј по́-ста́ра си, уд-ме́н не́к пуми́не* [ПК,2 (204)].

пуми́нва impf в. **пуми́нува** ~ *си гре́де ба́бăта. Пла́че, пла́че, што́ да́-пра́е? Пуми́нват вра́пците. – "Што́ пла́чиш, ба́бо, це́л де́н, му-ве́ле ту́ка!" – "Бре, нă-мо́ж да́-гу нăпăлнăм ришето́ во́да"* [ДК,116]; ~ *Ину-вре́ме нă-за́мăн има́ше ина́-лиси́ца, ину-вăлк. Лиси́цата изле́гла нă-пăтут и лигна́ла. Е, пуми́нва по́пут, си ве́ле: "Ај мă ина́-лиси́ца"* [ДК,143].

пуми́нува (и: **поми́нува**) impf **1.** 'проаѓа', в. **пумине** 1. ~ *ама уд неколко дена, пуминуве попут крај него и му веле: "Знаши, утре е Св. Јован!" – "Ими некни бише Св. Јован, мер утре па!?" Нејсе и тоа ден си гу прачикал* [ТГ,26]; ~ *и ногу друзи турлиј треви и билјки и зăрди ут шо не сă пуминува ут урман* [МЕ(Р),-76]; ~ *на то́а вре́ми, ка́ си наближи́ Исус на Ј..., иде́н сле́пин си се́диши на пăтут и про́сиши. Ка́ слуша́ сфе́т шо пуминуа, пи́таши: Шо и ва́ гирултии?* [MV(K),280] – сп. специфичност во зборообразувањето: проширена употреба на суфиксот **-ин: слепин** наместо 'слеп'; на друго место имаме забележано **го́лин** м. 'гол' и др.; **2.** 'изминува време' ~ *Кога пуминуве дистина дена, некуј чувек па му веле: "А, утре ки дојме уф тебе на ракија, утре е Св. Јован!"* [ТГ,26]; **3.** 'начин на живеење' ~ *има́ло дву́ја бра́те, а но́го у́буво пуминува́ле. До́бро-ама ѓа́вуло ги-виде́л о́ти но́го у́буво пуми́нувăт и-еди́н дру́к сă-ра́нăт... И-тăка́ ѓа́вуло гу-пăдна́л ма́ка о́ти то́лку а́рно дă-пуми́нăт* [ПД,165]; ~ *кузум, браче Ристо, ного ти са мол'ам:[клајне да му чиниш,[мăчин помин пуминувум,[ни на леб сум ни на вода; [кука́ празна растурена;[нема никуј кој да пите,[жива ли сум ил умрена* [ТГ,265]; ~ *и црева са баре карат, а кам да са не карме нија,* тоа особено важи за оние што работат заедно и затоа постои изреката: *"Сус јабанџија поарно са пуминуве"* [ТГ,319]; **4.** 'се протега' ~ *во лаф поминува узгорă ут друмут сăл уф селто Илиџијву* [МЕ(Р),82]; **5.** 'има добри односи со некого' ~ *дă-ве́диш гла́ва, дă-си пуко́рин, дă не́ сă-ка́рии,*

ус сúте да-си-пумúнувши [IK,2(183)]; **6.** 'се задоволува со нешто, не бара повеќе' ~ *не одăт ув таквијă кăвинијнă, кăдă имă ... којнак... ами поминува су 1 улнук (1 копејка) кафе* [ME(P)86]; **7.** 'се преселува од едно во друго населено место' ~ *сил'ајн-ту... фăтијă дă гу устăвăт селту и дă пуминувăт или нă Пазăр или нă Солун* [ME(P),91]; **8.** изр.: **низ вода пуминува** 'кога пере без врукá вода и без сапун'; сп. – една недела пред селскиот панаѓур ќе натоварат на кола јоргани, душеци, перници, черги и др. и сето тоа ќе го однесат на Вардар и тука **ги чукат и низ вода пуминуват** [TT,218].

пуминувајна* n **1.**'движење преку нешто, или низ одреден, ограничен простор' ~ *тука има мос и за пуминувајнто преко не плајкјат сăл пишаците* [ME(P),72]; **2.** 'оставање во наследство' ~ *амă су поминувајнту ут таткуту на синувјту на имајнту, оно се повикјă и повикјă сă друбело* [ME(P),83].

пуминувајтă* n, в. 'пуминувајна' ~ *пуминувајтту ут иден чифлукј нă друкј мојшă дă бидă или скришум нојкјтă...* [ME(P),88] – интерес претставува образувањето на гл. именка со наставката **-јтă** (< -јте, во Еницевардарско финалното *-е* се редуцира во *-ă*).

пумит'é* pf 'исчисти со метла, измете' ~ *и вилú стáрата да и пумит'é кăш'тата, дă и дукáра и мрăва вóда* [MS,t,63]; и: **помите*** ~ *вели на женá му: "нáша са на тój чáс, жéну, л'у ајди зéми мéтли, да úдими да га помитéми брáтовата ми кăшта!"* [V,PM,19]; односно **помети(е)** ~ *на стреда рано за кладе нивјастата, да пере неколко ништа, за остави сетни на зăлвата перанету, тја за помете каштата* [V,PM,250]; ~ *излела девојката, да помети рамни двори еден ден. Проминали кралски сеизи приз рамно ú двори, да напујат бăрза кон'а, и видела сеизиту на девојката. Шјаштисали, штото прогледот му си земá* [V,PM,243]; ~ *му порăнче пак: "утрината да дојдиш да сфириш, да играја хоро, ча млого биендисах тојто сфирини!" И он стана та утиде у дома му, речи на мајка му: "мале мила, да пометеш старата наша кăшта!" И мајка му помела хубаве* [V,PM,197]; ~ *тáмо најдé еднá мрáфкана дýпка; фатú, га раскопá мáлко онáја дýпка, пот нéа најдé еднá паратúрка; га отвóри, влезéла нéтри, тáмо најдé самовúлцки конáци. Си укачú гóри, најдé неизметéну, неисчúстину. Она фатú, поméти, изчúсти* [V,PM,132].

пýмка f, bot. 'израслинка на гранче од која ќе се развие цвет – пупка' [MS,-s,93].

помладјаи pf **1.**'стане помлад' ~ *момата му вели: "хубаве царју ми велиш, но ниа имаме еден адет и требува адетот да гу сторими. Адетут на и, тос човек, што ми донеси тука, да палими една хурна, да гу кладеми нетре на хурната: аку помладјаи, от три дни сетне са винчавами"* [V,PM,212]; ~ *му рече: "ох синко, ти да пошш да стоиш тамо, те за ти кладат на хурната; јазе човек за стана и за дојда да влеза у хурната, тебе за тја извадја вунка, и ут трите дена сетне да дојдиш тамо да викниш: излазох и помладјах"* [V,PM,212]; **2. пумладе (са)*** 'се возобнови' – објаснувањето за значењето на односниов глагол го даваме во контекст (извлечен од етнографски материјал); сп. магија за преземање на млекото и маслото од туѓи добици, со цел да ги пренесе

на своите кои треба да се *пумладат* и да даваат повеќе млеко; жената што ја прави магијата на туѓата стока, кога излегува од шталата со пепел *расејува* и кажува: *"на мене млеко и масло, на тебе г..."*, т.е. **кај комшијата сè да се** *запусте*, а кај неа сè да се *пу-младе* (= да дава повеќе млеко) [ТГ,66] – се разбира дека ова е дел од народниот фолклор од минатото.

пуможе pf 1. 'кога некој даде помош (со работа или со подароци)' ~ *идну-дéн дéтто, тáму дéка бирéше дăрва, му-că-јáви нúкуј-си фúл'. И гу-пýле шу-că-мăче дéтто, па и му-пумóгăл фúл'ут. Па, му-рéкăл фúл'ут: "устáни да-си-жúвиме зájно у-плăнúна"* [ДК,149]; ~ *"иналéјка, му-вéле, си-зăбéсу нă-пáшкăта, си-сóбра трó рúби". – "Е, литурúјте?" Му-вéле: "Нă-ину-пóп тáму, му-вéле, утúду му-пумóжи дă-му-пцáлăм, му-вéле, ми-дáди трó литурúј"* [ДК,118]; **2. верување** – човекот многу често се обраќа кон Бога да му помогне, сп.: — наутро откако ќе се измијат луѓето, ќе си ја симнат капата, ќе се свртат кон исток или кон иконата, ќе се прекрстат три пати и ќе ги изговорат овие зборови: *"Господи Боже! Свита Трујца, да ни пуможиш! Свита Нидел'о и Свита Бугуројцо, мајка Ристова, ни дадејте здраве и касмет и бирикет. На душмајне бастрет да фатиш, рăци да им са исушат, нози да им са фатат. И как е арно така да биде!"* [ТГ,18]; или: тој што кумот го држал гол в раце при крштевката, тој мора многу да внимава да не го навреди кумот, зашто ако кумот го *праклăне, "не можат ни три владици да му пуможат"* [ТГ,308]. Денеска младите ретко се молат на Бога, сепак кога ќе започнат некоја поголема работа често ќе кажат: *"Господи поможи!"* Или ќе се прекрстат и ќе кажат, ако имаат некој покрај **себе:** *"Ајарлија зафашќајне!"* [ТГ,18]; – поздравување: ако на пладне се сретнат двајца луѓе, помладиот го поздравува постариот со: *Пумож Бог!*, а овој му одговара: *Дај Бу добро!* [ТГ,315]; **в. помогне.**

пумóли (са)* pf 'кога ќе побара подршка, односно помош' ~ *тój му кáзува: "хúч' ниш'тăм ш'тó-гуди дрýгу да м'ą устájити да că пукáцам гóр'ą ... и да că пумóл'а на Гóспут'"* [MS,t,23]; ~ *к'élешăт отúшăл кăде-дéтто и му-речél: "Сегá јáс на-тéбка к'и-те-јáдам". Дéтто казáло: "Чéкај да-óдăм, да-се-помóл'ам на-Бóга да-ми-прóсти грéховете"* [ВС(Гр),295]; ~ *"Жéно, вéле, ќи-ти-кáжăм. Идну врéме нăинă-пăшúица, вéле, јáс му-бé измикáр, сéтне că-рéши ă-зăклá, му-зé вó флóринут". Кóа сáка д-ă-зăкóл'ăм мусă-пумóли: "Ајде мисичúно, нéма нúкуј, бúди сфéдук тú!"*]ДК,140[; ~ *зéл-ја и на-сестрá-му и катовидéли тáм едúн конăк голéм, качúл на сестрá-му гóре и зéл óн кучúн'ата и отúшăл да-шéта. Катовидéл да-лéтат едúн бул'ýк чáфк'и, се-помолúл на-Бóга: "Гóсподи бóже, вúа да-ми-дáдеш óвце"* [ВС(Гр),294] – во контекстот се забележуваат неколку граматички посебности: предлогот **на** како придружник на директниот објект – **зéл-ја и на-сестрá-му... качúл на сестрá-му гóре,** второ: множинска форма кај именките од ж. род со наставката **-е** : – **вúа да-ми-дáдеш óвце,** трето: атрибутот поставен во постпозиција во однос на именката – **едúн конăк голéм,** четврто: употреба на сврзникот **да** во интенсионални, декларативни реченици: **видéл да-**

ле́тат еди́н бул'у́к (наместо: 'дека летаат').

пумоче pf 'измокри, испишка' ~ *кӑци, кӑци, баба! – баба прела две клупцијна,[да и клала на бочвата,[дошло јаре пукакало,[дошла коза – пумучала* [ТГ,118]

пумрӑзна́нт adj 'тој што бил изложен на студенило, измрзнат' [MS-,s,93].

пумрӑ́знува* impf 'кога нешто е оставено незаштитено на ниска температура, т.е. кога измрзнува' ~ *и пра́и кули́ба за ч'уба́ниту да спа́т, да ни пумрӑ́знуват зима́та* [MS,t,67]; в. **помразни.**

пумухчи́а m 'тој што помага' ~ *ни́мче́ки нӑ-пумухчи́ј, туки пл'у́н-си нӑрӑ́цто, а́к са́киш нӑ-вре́- ме дӑсвӑ́ршиш рӑбо́тта* [ПК,2(188)]; в. **помошник.**

пуна́ adv 'најмалку, околу' (покажува приближност) ~ *з'е́ пуна́ стути́на ко́зи и ерќе́ч'а и и́ш'тиш'и да му ги зака́рат на с'е́луто́му* [MS,t,17] – падежен остаток од заменската, односно членската морфема: **с'е́луто́му**; ~ *тапс'а́та пуна́ три́ уки́ м'а́су; пуна́ дв'ӑ́ ука́ӑ* [MS,s,93].

пунӑта́мка adv 'понатаму' ~ *идно́ мӑга́ре кӑ-го-истира́ле о̀т-до́ма и-ситӑргна́ло по̀-пӑ́тут да̀-си па́ла касме́т. Пунӑта́мка си-нӑјде́л едно́ ко́ч и-му-ве́ле на-мӑга́рто: "Де́ка, по̀бра́тиме, ќ-о́јши?" И-мӑга́рето му-ве́ле: "По̀-кӑсме́т?"* [ВМ-(Сар),314]; в. **по́нӑта́м.**

пунаше (се) impf 'се однесува'; сп. пожелување: ~ *Госпуд да му даде касмет и здраве. Да е живо, да е здраво, и Госпуд да даде винчинија да прачеке, и он така да се пунаше!* (т.е. и тоа кога ќе порасне да биде кум) [ТГ,115]– гл. **се пунаше** на друго место го немаме констатирано.

пунде́лник m 'првиот ден во неделата' [ПД(Фур)]; и: **пунидјалн'ак:** ~ *и стануват, си хождат на јунакова кашта, пак седнуват, јадат, пијат, ахенг чинат, дур да усумни. На понидјалн'ак рано викат попот, му пеј водосвјатение, за да си чисти кашта* [V,PM,247]; ~ *уф пунидели́кут пусе́стримте ц-сӑ ублечӑ́т уф нивестини фуста́јне, пубра́тимте ус шӑми́јки (тул'бе́јне) на̀ гла́ӑвта... ме́чки сӑ-пра́вӑт* [ИГ,118]; постои верување дека и Господ започнал да работи *уд пуниделник* и затоа секоја поважна работа се започнува в понеделник, пр. *семе се ваќе уф пуниделник* (тогаш се сее), *куќа се зафашќе да праве уф пуниделник* итн. Некои понеделници имаат и одделни имиња: *Чисти пуниделник* (= првиот понеделник од *Велики пости*, кога куќата темелно се чисти), *Сирни пуниделник* (= првиот ден од *Бела* или *Сиропосна недел'а*), тој ден домаќинката не смее да претура по сандуците каде што стои облеката, бидејќи се плаши, според верувањето, дека глувци ќе ги изгризат алиштата [ТГ,7]; во Солунско Малецки запишал: **пунд'а́лник** [MS,s,93].

пуни́штин* adj 'сотрен, уништен' ~ *У-Кре́цӑво-ј устáвно са́мо цӑ́ркӑфта и две́ ка̀штички. Армутчи́ј-ј це́ло бри́шино. Ене́шево-ј це́ло бри́шино, Гӑрма́дна-ј це́ло бри́шино, Гавӑл'а́нциеј це́ло бри́шино. Уф–Ку́куш сӑ по́вече кулиша́не, и ут Стру́мица има. Нӑ-Штерјо и́ма, нӑ–Мӑли́но и́ма, нӑ-Кӑл'ни́кӑфци и́ма, нӑ Ли́ка То́мчӑва и́ма те́тин, но́г а́рно гувóре пу-на́шо.* **Стӑрусиде́лци не́ма у-Ку́куш, ни ади́н, ни зӑ-ле́к.** *Са́мо уф-Арсӑво и́ма стӑрусиде́лци. Ами́нус то́ги-ј пуни́штино, ут-ко́рин еј иска́рно* [ПК,2(Крец-309-310)].

пуно́во adv 'кога нешто се повторува' ~ *а́јде, ръ́чел, са: нъ́съ́д д-о́дъ́ме, пръ́ де́до и пръ́-ба́ба, на́ пу-но́во сва́дба* [ПД(152)].

пуно́се pf 1. **'понесе'** ~ *"тебе ак та видат,[море врашко чедо,[ќи та прават, џанум,[парче пу парче,[залче пу залче,[мрава што пуносе"* [ТГ,102]; ~ *пол'е, пол'е широко, ф тебе бил'ки секакви,[мирисл'ави јубави,[пол'е, пол'е широко,[мома јоде за вода,[биќар јоде пу неја,[викна биќар продвикна:[Бре стој, моме, пучекај,[да ти стомни пуносам* [ТГ,-368]; **2.** 'кога нешто е усогласено, кога може да се поднесе' ~ *е́ј гу ја́динто, не́к ја́де, а́к му пуно́се маде́то* [ПК2(178)].

пунуда (и: по́нуда) f **1.** 'нешто за јадење што се носи на болен' ~ *си земá пе́те пáри и изл'а́зи на пъ́тју, најдé калúнки да продáват, купú еднá калúнка да га прáти на мáјка му пóнуда... му вéли: "нá тáја калúнка, дá га закáраш нá мáјка ми пóнуда от мéника"* [V,PM,109] – во текстот среќаваме уште еден пример за употреба на сврзникот **да** во декларативно-интенсионални конструкции, место 'дека': **најдé калúнки да продáват** (в. во граматичкиот дел); ~ *разбулел се дете нежинено,[нити жинено, нити армасано,[пусакало нешто пунуда,[нешто пунуда, шúкер црни сливи* [ТГ,158] – во контекстот имаме школски пример за несоодветна конгруенција, т.е. за нерегуларности во категоријата род: **разбулел се дете нежинено** (за ова в. во граматичкиот дел); ~ *нема никој који да му носе,[који да му носе нешто пунуда,[се удбрала мома уд сред-село,[мома уд сред-село башта ми тирзијка* [ТГ,158]; ~ *цáрски сúн си разбол'á, сúчки пóнуда му нóсат, не јáди. Момáта вéли на бáбата: "мáјко, дá му чúнам и јáзе еднá пúта, нá цáрјув сúн да му закáраш пóнуда!"* [V,PM,134]; сп. – кога болеста ќе земе замав се јавува на роднините, и нивните жени доаѓаат да го *убидат* болниот, и по тој случај носат *пунуда* на болниот, како: *пугача, чорба русник, гутвено или пичено пиле, сиреље, лубеница, калинка, партукал, лимон, миндале* и др. Посетителите го храбрат болниот и секогаш разговорот завршува со мислата: *"Ки даде Госпуд, ки уздравеје. Ка је Госпуд не је никој... Ако саке Госпуд не му е мъ́ка"* [ТГ, 228]; **2. 'покана'** – кога детето ќе почне да оди мајка му ќе замеси **пугача** и откако ќе ја испече, им испраќа на соседите по едно парче, зборувајќи: ~ *Јуван (или Ристо, или...) прауди и ви пуштуве пунуда да дојдите да гу видите* [ТГ,122].

пунуда рашадија f – првиот ден по свадбата (понеделник) околу пладне кај младоженците доаѓа мајката на невестата, заедно со неколку роднини, да ја *убидат* (посетат) младата невеста. Сите носат *пунуда рашадија* (= алва од нишесте, скроб). Откако ќе бидат почестени со истата алва, ќе поседат малце и си заминуваат (ТГ,187).

пунудица f в. **пунуда** ~ *кога мъ́же јуд урајне,[они на пустели. – Е бре мъ́жо, мили мъ́жо,[мошне се разбулех,[ми тикнало пунудица,[па кукошкица* [ТГ,39-40]; ~ *трú гудúни, мъ́ри Кáто, трú гудúни, áјди де,[трú гудúни, Кáто, бóлен лéжа,[тú нé дóјди, мъ́ри Кáто, тú нé дóјди, áјди де[тú нé дóјди, Кáто, дъ́-мъ́вúдиш[дъ́-дунéсиш, Кáто, пунýдица* [ДК,157].

пунта f 'некаков вид болест' ~ *еј, кога бех на 20 години дети, паднах болин демек от пунта* [MC-(B),76].

пунаѓу́брува* impf 'става ѓубре (на нива) од време на време' ~ *и́ма пе-чéс гуди́ни а пунаѓу́брувам ни́вичката, тă а́рно ми-ро́жде* [ПК,2(92)].

пуо́ди pf 'оди за кратко време' ~ *на́лај си, и о́биди о́ти Профи́тин човéк уф Галилéа не испáги. Да пак ви́ки Исус а вика́, éм вéле: Ја́-сам ви́делот на сфéтут; кój и́ди пу мéн, né ја кабúл да си пуо́ди уф темни́ца, туку ки си зéми ви́делот на живо́т ду вéка* [MV(K),262]; ~ *вéл'ат на нéгу Ученúцити: Дидáскале, сéга ти сакáле да ти фрăцкат су кáмини Јудéите, па тáму сáкаш да си о́диш? Гувóри Исус: Нé ја дванáдесет саáта дéнут? Кój пуудúл на дéнут, né си супну́а, о́ти му сă глéда ви́делот, и áку пуо́ди нéкој пу но́ка, сă со́пка* [MV(K)286]; ~ *да тáмо шо си лáфиа и сă чу́даа, и о́н Исус ка си наближúј пуо́диши су ни́х. Па ви́и нé му пузнајáле на нéго* [MV(K),253] – во контекстот имаме проширена употреба кратката форма за индиректен објект **му** во служба прав предмет, наместо 'го': **нé му пузнајáле на нéго,** од друга страна во истата реченица директниот предмет е во придружба на предлогот **на;** ~ *нá пуудúле, пуд-éдно дрýго дăрво сăднáле дă-сă-пучúнăт и л'ăгнá- ле тăкá дă-пуспúт, дă-пудрéмăт. Пăт дăлк. Нéко пúл'ăнце фатúл дă-чăрчóре* [ПД,153]; ~ *пуудúле мáлце, го-сретéле пéтăлут. И мувéле и тój: "Дéка, пóбрати́ми, ќеój те?" И-тúа нá му-вéл'ăт: "Покăсмéт". И-тó му-вéле нá: "Нé ќемă-зéвăте и мéне?"* [BM(Cap),314].

пу́п interj 'за подражавање на шумот што се создава кога нешто ќе падне (пр. на земја)' ~ *стáна, утвóри вратáта и дjáкут пу́п! на зим'áта* [MS,t,68].

пупа f 1.'вид земичка, мало лепче' ~ *да мелиш колку две-три оки, да го замесиш една пупа, да да одиш на пăтут, дек ке замине Ристос, да му речиш: "Даскале! Ти са мол'ум, воа леп е ноф, да гу благословиш да е блак!"* [V,PM,294]; ~ *"Слу́шимур, рăчéл, тóлко мă-прăсилú, чúм сáкиш дă-ти-кáжум и ки-ти-кáжум, áма пăрво шо-ки-нăрéдум ки-нăпрáвиш. Вáри чинúца, мéси пу́пи, пустéли, суréди и нáпкум јáс ки-лéгнум, ќ-у́мрум"* [ПД,153]; ~ *си-прáвăхме тăквú пу́пи, ут-тéстто шó мéсăхме лéбо, дă-ј-зăлáжувме дéчката. Нéкуј пăт ги-прáвăхме ус-шикéрче...; ~ Сéтне жéнта дунцéла мóма и мăжот имáл и óн мóма. Двé мóми бúли тúа. И-сјáа жéнта ут-мăжут мóмта нé а-сáке, гă-нéјќе. Е, шо ќи-прáве: фáјќе и́-измéсуве адна бéла пу́па. И, тáа пу́па гă-тăркáл'уве.Тáа пу́па дéк ќ-оде, уф-нéкаа вудинúца* [ПК,2(Иџ–285)]; **2.** fig.'ниска, дебела жена' ~ *Вáнѓа-ј кут пу́па, зăтăвáј тăкóф зăăр* [ПК,2(92)].

пупадија f 'жена на поп' ~ *горе доло, Катерино,[горе доло јуф попове,[попут нема пупадија,[теб ки те чине Катерино,[теб ки те чине пупадија,[ти да му месиш, Катерино* [ТГ,100]; ~ *éдну врéме си-живăјáле едúн пóп и éдна пупăдúа. Пу-нéкулку гудúни уф-нúјнит брáк пучнáла неслóакта. Пупăдúатă чéсто пăта сă-нăјдувáла ус-едúн нúјн кумшúа* [ВГ-(Бог)275].

пупа̀ди́ка f, в. **пупадија** ~ *е-на́пкунтă, му-сă-уди́ло пу-ну́жда нă-твá дéтăнцуто, а-пă-та: пупăди́кăта, нă-пóпо жéнă-му ричéл: "Лýдо, óднес-о: твá дéте нéк сă-рăскáпе"* [ПД,163] – во текстот има уште една илустрација за тоа дека категоријата род (во говорите што се предмет на нашиот интерес) не функционира редовно, сп.: **пупăди́кăта, нă-пóпо жéнă-му ричéл** – субјектот во ж., а предикатот (л-формата) во м. род; за ова в. поопширно во граматичкиот дел ~ *е ут-тáмă, кóјсте – цéл дéн ин-свúре сус-то: свúрóло – нă-мóжăт дă-нáсăт, глáдни сáмо скóкат. Кá ки-дójдăт, плéтиштта ги-изăдувáли пу-грăдúнте, тéрат шó дă-јáдат, нéма. И-пупăди́кăта му-ричéл нăпóпо: "Пóпе, ричéл, óди вúди, то: Лý·то ут-кá флизé – а-пă-си-кăжáл óти Лýдо мо-ј-úмуто – кóјсте плéтиштта ги-јáат вéчăрта"* [ПД,162] – во илустративниот контекст прави впечаток проширената употреба на множинската наставка **-ишта: кóјсте плéтиштта ги-јáат.**

пупа́ја* f в. **пупадија** ~ *идну-пóп литурúсфа нă-дрýго сéло. И тó литурúјте и-нóсе, ... нă-пупáјăта му вéле: "Бýнда ти нóсăм пупáе"* [ДК,118]; ~ *и пупáјăта си-ă-исфăрли бýндăта у-óгнут. Кóа к-испýл'ăт – лисúцăта избигáнаа. – "Е, шó систóри, мăр пупája? Лисúцăта жúва бúла!"* [ДК143] – во последниот контекст номинативната форма е употребена со значење на вокатив: **мăр пупája?**

пупа́рин adj 1. 'полиен со врућа вода'; 2. fig. 'многу загрижен' ~ *уддé Питрýш кут пупáрин, му-ј уткрăдéли пáрте* [ПК,2(171)]; 3. изр.: **кут пупáрна вóшка** ~ *нóго нăдýјн тóо вáшјо зéт мăрú, кут пупáрна вóшка, лáф не кăжýве* [ПК,2(172)].

пупа́руве impf в. **попáре** ~ *тúй чувéци шо-ми-ј дунцé нă-спúјне ни устăвúа сирмúа, сјáа сáке да сă-врúјме, дăсă-пупáрувме, дă-с чúстиме уд вóшки* [ПК,2(194)]; сп. **сă нап'éкува** [MS,s,93].

пупика́ва (сă) impf 'се помочува' ~ *д'ăт'ąту ут стрáха сă пупикáва* [MS,t,11].

пупла́днина f 'времето меѓу ручек и вечера' [MS,s,84].

пуплитне́јн adj 'се кажува за човек со бледо, измачено лице' ~ *жăлтóсăн, блéт човéк* [ПД,115].

Пупо́во top. 'македонско село од северната страна на Езерото, Дојранско (за жал денеска во Грција), за време на Втората балканска војна низ него поминале колоните бегалци од Кукушко на патот кон Пиринска Македонија' ~ *Нúą ут-тáм сăбáлинто фăнáме Пупóво. Адно сéло Пупóво, а тăкá-ј, нис-стрéт нéго зăминáме. Тáм áдни гулéми брéстуве úма, тáа крáј. Já óште сă-глéет тáм уд-Дójрăн. Чéшма тáм, пá сă-плăднувáме. На длăгуто удéне трéбе дă-плăднувиш. Плăднувáме тáм, кá сă-залăдú, вéчăр тăргнáме тýка на-кăде Билáхца-ј тăвá, Пурój дéка-ј* [ПК(Пос–290)].

пупра́ве pf 1. 'направи да профункционира нешто што било расипано' ~ *анџúјата гу-глéде нéго, нă-рăце гудăрже. И днéс тăкá – ýтре тăкá, днéс тăкá, утре тăкá и анџúјата пупráве-си áнут, пупráве си-стáи, купýве си-нăјтóн и дéтто суснăјтóну си-шéте из-грáдут* [ВК,282]; 2. 'дотера' ~ *тогá му-тéкнąло óти и-нą-тój, и-нą-д'áдо-му му-кąжáл: "А с гą-нąпрąвúх тáą рąбóтą, ác-сąм úчąн дą-попрáвąм, и-зątвá ác гопопрąвúх твójо рąкопúс и гą-земáх*

ќе́ркąта" [ЛС(К),127]; **3.** – **(са)** 'се збогати' ~ *дава хи мулето, штјува на пазар', напаза́р'ува, накупо́ва на деца́та јад'а́не пеши́н'. Гладни... и им купува дрехи да са облекат. А пӑк брата му бил поп. "Ех – каа – нашија брат зашто тӑј се поправи, то́лко чорбаџи́ја стана, ниви ку́пи, о́ло́ве купи, сичко има – казва, от де толкова пари?"* [ВД(Кал),334]; **4.** 'се здебели' ~ *сą-пупрӑви́ла, но́го а́рна стąна́ла* [ПК(Пл)]; ~ *мина́ло вр'а́ми, ą-нą-фąрąо́н му-се-сӑ́н'и нąсӑ́н, изл'а́гąли кąј-Ни́л, кąде́, и-кąј-рекáтą, се́дąм кра́ви. Ра́нити, дебе́ли, го́ени, го́ени, а́мą по́сли ни́ф изл'а́гąли сла́би, ọдва́ј о́дąт, ги-изл'а́ли нą-го́ени́ти, ą-па́ и́сти тąка́ ọста́нąли, не-се-ποпра́вили* [ЛС(К),112]; **5.** fig. 'среди нешто' (во негативна смисла) ~ *е, во́ дисета́рут кӑршина́с сус-шма́јзерут у-на́с нąвӑрте́н. Па, еди́н, су-идна́ маши́нцка пу́шка, во́јник врӑс-на́с се́де. Он гле́да, деме́к, што́ стану́ва су-диситáрут. "Зąшо́ ти шма́јзерут гу-и́мӑш у-нӑ- ро́дут, у-цивилте?" "Те́п не́-т пи́тąм зӑшо́, зӑшо́ не́, ја́с те́бе дọло ќи-тпупра́вӑм!"*[БМ(В),193].

пупретка* f 'вид седенка' – група од девојки и млади жени зимно време, навечер одат дома кај некоја од девојките на **пупретка, тука** времето го исполнуваат со предење (оттаму и називот **пупретка**), но и со шеги и песни; истото го прават и во рана пролет, кога зимата сè уште се чувствува, но сепак сонцето грее топло, тие се собираат преку ден на некој *завит* (= заветрина – место што не го фаќа ветар) и тука работат по цел ден – низ шали, песни и приказни [ТГ,366]; ~ *ни́й не́мӑхме ни о́фци, ни кра́ви, ни ко́јне. Ад до́јме на-***пупре́тка***. Нивéстта ка-ј мла́да ќ-о́де уф ма́јкă-ј нą* **пусе́тка** [ИГ,119].

пупре́че pf 'оневозможи, спречи' ~ *бига́ле шо бига́ле и пре́т-дą-афтáсӑт грӑни́цта ѓáвӑлут сарąзбуди́л. Ка-са-разбуди́л пу́ле – же́на не́ма. Са-пушти́л пу-зе́мја дą-ло́ва, дą-па́ла. Не́ма. Пу-не́го де́-бре, де́-бре, пре-кра́ја и-фтáса и та́м ќи-ј-пупре́че* [БМ(В),196].

пуприка́же (си)* pf 'проговори, прозбори' ~ *дӑне́ска ше́те, у́тре ше́те, и сус-ца́рскӑта мо́ма серӑзгува́рӑт. Дне́с се-рӑзгува́рӑт, у́тре се-рӑзгува́рӑт и фли́зӑт уфадна́ грӑди́на, де́ка не́ма но́го наро́т и се́днӑт нӑ-адна́ ма́са, сипуприка́жвӑт зӑ-л'убо́в. И се-аре́сӑт* [ВК,282] – уште еден случај што потврдува дека во југоисточните говори перфективниот презент е реалност: **фли́зӑт уф-адна́ грӑди́на, ... и се́днӑт нӑ-адна́ ма́са.**

пу́пула f 'пердув' [MS,s,93]; сп. **п'е́ру, пиру́ш'ка.**

пупуне́син adj 'здрвен, вкочанет', "како **пупуниц**" [ПК(Ал)].

пу́пуниц (и: **пу́пиниц**) m, zool. 1. ~ *то́ј пи́ле, не́е нӑ-про́лит, кул-Бла́гувиц, о́н ej шӑре́н, бе́ло цӑрве́нко, и́ма цуцу́лче нӑ-гла́фта. Пе́е: пу-пупу, кулку ја́рбица-ј, а́к-тӑ-прӑби́е сӑба́јлин нӑ-гла́дин куре́м, ќи-тсмӑрде дио* -- суеверие; **2.** bot. 'растение со црвени цветови, но не мирисат убаво' ~ *тре́ва ка́-ј мла́да гӑ-ви́кат* **ма́чиц**, *гӑ бе́рат за зе́ле. Ка́-ќ пура́сне, пу́ште висо́ки рӑ́чки, нӑ-вӑро да́ве пу́пки, сӑ-рӑспу́кат, цӑ́фтат кут-афио́н. Не́кој гӑ-ви́кат* **бу́лка,** *ни́а* **пу́пуниц** – случај на употреба на перфективен презент: *сӑ-рӑспу́кат, цӑ́фтат кут-афио́н*; **3.** fig. 'со негативен однос: се кажува за мал, низок човек' ~ *ви́дј-оо али́с пу́пуниц (пу́пӑнц) ка́ о́де* [ПК,2(92)].

Пупуша top. 'могила, вештачки направена среде поле' (Серско), топонимискиот назив е изведен од апелативот **пупуш** 'папок' (според формата) [ЈИ,Ми..., 179].

пупăди́чe n, bot., Matricaria camomilla 'лековито полско цвеќе, камилица' (Пат), во Гевгелиско: **рăмо́јн** [ПД(122)].

пуразгуворе* pf 'позборува' (малку) ~ *еден ден са субрале сите жита, малце да се пуразгуворат. И дудека са фал'аа сите заедно, и ... првно зафати чиница(та) – кара башак – да са фале, вил'аќи: "Мене сите ма палат. Ма јаде и крал' и сирумах... и кога са рожќат трабувум, и кога умират – па трабувум!"* [ТГ,342].

пураснан* adj 'оформен, израснат' – првата година кога е дојдена на младата невеста ѝ "гледаат низ прсти". "*Нека и е прустено! Уд чужда е куќа! Не е пураснана уф нас, па да знаје пу ќејфут да ни чине*" [ТГ,283].

пурáсне pf **1.** 'се однесува за жив организам којшто со текот на времето се оформува, станува поголем' ~ *Та: вéчăр óни пă ки-прăвúле пăржéшка, имáле рóдăно дéте, жéнцко. Тăмáм сă-чинáло пулýнуш дујдéле нăрéчниците и пучнáле дăкăжýвăт. Пăрвăта рăчéла: "Е, дéј жúва и здрáва, дă пурáсне гулéма..." Дрýгăта: "Кá ки- пурáсне, то: щó-ј дójдăн нă-гóсте мăш дă-ј бúде"...* [ПД,151]; ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде!?![така ки се мăчат и путиркат,[зашто, Петре, јас устанах,[... деца који ки ни пурасне,[који на пăт ки ни јискаре?* [ТГ,264]; – кога новороденчето прв пат ќе го залула бабицата ќе го благослови со овие зборови: ~ *да биде здрав, да биде касмитлија, сус леко да пурасне, ерген (или мома) да са чине, татко и мајка да зарадуве, уф село да са лаге, биз него ништо да не биве, сите на него да са питат* (од него да бараат совети), *поп да биде, ѓак да биде, учител да биде книга да знаје, сус сој соп да устареје, жена да дубије, деца да дубије, деца да изгледе, деца да ижене, гулема старос да дучеке!"* [ТГ,109]; ~ *нé слýшат дéцта, а нé знáат кáквá мăка се-ј јăдéло дудéк дă-ј пурáсниш, уд мрăфка (ди-ј нăпрáвиш чувéци)* [ПК,2(204)]; ~ *рáсте висóко нă гóре, кá ки пурáсне стáблуто дáве куту бóцки; гулéми лúста дáве уд дóлу* [ПД(123)]; – на крштевката кога го даруваат детето, кога оставаат по некоја пара покрај перницата ќе речат: ~ *Ајде, гулемо да пурасне, братче (или сестричка) да си купе;* ако детето молче ќе продолжат: *гледиш ли гу, укубетут нијединот! Се разберуве, па види ка молче за пари!*, ако пак плаче: *бре, бре, бре, ки се каже дека е! И оти бил јунак, па знајал да плаќе. Ох, ох! Грубутија нијадна! – Укубет и грубутија* – така викаат за да не го "урочат" [ТГ,116]; ~ *разглидáјти áрно пилúштити на нéбито, шо нúто сéјат, нúто жнúат, и Тáтко вáш уф-нéбито и рáни... Учéјтисте ут сфéтицте уф-урмáнут как пурáстат, нито сą мăчат* [MV(K),264]; **2.** 'кога ќе се зголеми нешто што не е живо, пр. имот' (примерите не се многу, но сепак ваквата употреба на гл. **пурáсне** е реалност) ~ *арџувиту повикјă пурăстеа, имајнту сă раздруби, борџувă фăтиа да јспливувăт* [ME(P),86]; ~ *дă-úма нóго уд-нáште бижáнци тáм. Кá уддéме уф-Сóфја, нéмише нăрóт нóго. А кá уддéе уд-нáште Макидóнци: "Сóфја, вúкат, сă-наплудú сéга, пурăснá Сóфја. Нăрóт сă-*

нäплуди́, кäшти си-нäпрäви́а" [ПК,2-(Иц-284)]; 3. изр.: **му-пурäсна́ рäбо́тта** (= се однесува самоуверено, гордо) *~ де́ца му-изучи́а, сä-фати́а нä рäбо́та и така́ рäбо́тта му пурäсна́* [ПК,2(178)].

пура́снуве impf 'станува поголем', *~ де́тто сä-цäну́ве гувäда́р уф-се́лто и ма́јката дä-на́сат гуве́ата. Е, то́о де́те пура́снуве ерге́нин. Рäбути́ли адна́ гуди́на-две-три, ви́ке искару́ват гуве́та да-на́сат, гле́де де́тто, адна́ зми́а прäкäршäна, ла́зе* [ПК,2(215)]; *~ гле́дäхме бу́ба... Чим пура́сне гуле́ма, га-наре́дат на-гуле́ми о́дäре и га ра́нат гуле́ми гра́нки. Одäре, кре́вите им пра́ват, кре́вите уд-ле́си и уд-дäрва, ле́си, тäрска. И-о́на рäбо́те ме́сц-и-пу́л, зави́ве о́на. Зä-ме́сц-и-пу́л пура́снуве о́на и зави́ве* [ПК,2(215)] – географскиот распоред на сврзникот **чим** 'штом' (се јавува во крајните југоисточни говори) нè упатува да заклучиме дека се работи за архаизам, а не за позајмица придојдена од север.

пура́сти pf, в. **пура́сне** 1. *~ на то́а вре́ми, дуј де́ Исус на Назаре́т, та́мо шо бе́ши пурасте́л, кату́ как има́л о́н аде́т, флизе́ иде́н де́н уф су́бута на со́бар, и застана́ да прика́жува* [MV(K)291]; *~ и са́ти шо слуша́ле кладе́ле уф са́рцито, ем вел'але: А џиба шо ки испа́дни во́а де́ти ка ки пура́сти?* [MV(K),322]; *~ му-ве́ле во́лут: "Слу́шите ва́ка. Ја́с нä-мо́јто га́зда два́јсет гуди́ни му́ о́ра, му-рäбо́та: му-пура́сти и де́ца и ину-дру́го. Ето се́га уста́ри, мä-пуштија у-äвли́ата, мä-то́кме дä-мä-зäко́ле – му-ве́ле; не́ма пра́во"* [ВК(Рак),324]; *~ наричé Го́спот на ва́а прика́зна: Испадна́ јарамија́та да си се́и се́мито му. Да та́му шо се́иши, ко́ј зäрно ут се́мито му падна́ на пäтут и си газа́, и ут не́бито пили́штити гу издо́а. Па дру́гуту падна́ уфстре́т уф трäнити, да ка́к си пурасто́а трäните, гу удави́ле* [MV(K),273].

пурастне* (и: **порастне**) pf, в. **пура́сне** 1. *~ и сама си калн'аши днит и касметјут, вел'ајке каде Бога: "ах, Боже, милички Боже! Не да ми раждаши мајка ми един камин или едно дрјаво, туку ме роди човек, ме порастна, да си горја на жив живот!"* [V,PM,195].

пурасту́а* impf в. **пура́снуве** *~ и слизе́ су ни́х, да дујде́ на Назаре́т, и му слу́шиши на ни́х. Па ма́јка му а и́маши во́а ла́ф уф са́рцито. И Исус пурасту́аши, и софи́а му и́диши и да́р ут Го́спот и ут л'у́ди* [MV(K),308]; *~ и как са наближи́ле о́сомта де́на да са чи́ни суне́т на де́тито, и му кладо́а и́мито Исус, шо гу кладе́ Ангилут шо не бе́ши роде́н о́шти. И де́тито пурасту́аши, и ум си бе́риши и суфи́а* [MV(K),-307]; *~ шо́ ки ви́де? Ина-ма́ла́тка са-ва́рте уна́тре. Лита́штем не́-са удäви́а де́цата. И-кре́ва. Ко́га и-пу́ле – де́ца. То́ си нима́л де́ца, пу́стјут. Си-и-зе́ва, си-и-пурасту́ва* [ДК,114].

пурго́н m 'мерна единица за површина (на земја, во случајот на нива)' *~ ду-годи́нтä де́ду Го́спут па́ тäргна́л пу-зе́мјатä и пра́во нä-та́ ни́втä при-ура́чут: "Дубру́тру, јуна́че!... Ка́ ти-ва́рве, си́нку, ура́јнту?" – "Ми-спо́ре де́ду, но́гу ми-спо́ре: зä-де́н изуру́вам две́ пурго́ни!"* [ВВ,310].

пурдава́ч m 'човек што работи в продавница, односно на тезга на пазар' [ПД(Фур)].

пуридија f 'болест што се шири и ги "поредува сите" ' – кога ќе застуди повеќе времето, децата често се разболуваат од настинка, споменатава болест се вика **салгăн;** ако во исто време се разболат повеќе деца се вели дека владее **пуридија.** Оваа болест ја лекуваат така што на парче платно ќе намажат лој од овца врз која ќе посолат истолчен ким и таквата крпа ќе ја стават на градите на детето [ТГ,22]; **поридијата** може да ги зафати и животните, пр. болеста **шап** се шири од еден на друг кај воловите како **поридија; волот опфатен од оваа болест не може да оди,** *са шчипчуве* [ТГ,381]. .

Пурój top. 'место во јужниот дел од Пиринска Македонија' ~ *Нѝạ утта́м сăба́линто фăна́ме Пупо́во. Адно се́ло Пупо́во, а тăка́-ј, нисстре́т не́го зăмина́ме. Та́м а́дни гуле́ми бре́стуве и́ма, ... Плăднува́ме та́м, ка́ сă-залăдú, ве́чăр тăргна́ме ту́ка на-кӑ́де Била́хца-ј тăва́, Пурój де́ка-ј* [ПК(Пос–290)]; ~ *У Пурój па́-с нăјде́ме. Мо́с, тăкво́ нăпра́вин нă-ло́тки... Rắзбуле́л се а́дна же́на там, ду-на́с бли́зу. Ка́ пумна́ме Ште́мница на-го́ре, га-устăви́ли де́к ле́же, не́м ни́куј крӑј н'а̀, избига́ли* [ПК,2(Мор–219)] – во контекстот среќаваме уште една потврда дека категоријата род во овие говори не функционира, односно функционира само делумно: **rắзбуле́л се а́дна же́на там** (обратен случај од примерот *"тој рекла"* (< **тои рекль**), што го наведуваат повеќе истражувачи на долновардарските говори, секако со углед еден на друг, како потврда дека овде крајниот ер (во слаба позиција) се зачувал. Како што рековме, до односниов превид се дошло поради немање покомплетен увид во работите.

пуро́к m 'се кажува за човек што многу се нервира и за мала работа се лути' [ПК,2(92)].

пурта́рин* m 'чувар' ~ *си ја з'е́ ко́ш'ницáта сăс смо́кфит'ạ, утúва на манастúру, вилú да фл'а́ј н'е́тр'ạ ут по́ртата, пурта́рину гу ни устáв'а* [MS,t,45].

пуртре́т m 'фотографија, слика' ~ *и зăпо́чнувăт че́шма дă-се-пра́ве. Напра́ви-се че́шмата. Ка́жа нă-ма́јстурто дă-устáвăт една̀ кăма́ра. И мо́мта има́ла-си пуртре́т, о́ште ка́а е-би́ла мо́ма уф-ба́шминаата кӑ́шта – сӑ́што кутý ка́а е-би́ла. Ту́рăт-гу пуртре́тут фуф-кăма́рта* [ВК,283] – уште еден случај на перфективен презент: **ту́рăт-гу пуртре́тут.**

пуртука́л (-а́л') m, bot. Citrus aurantium 'јужно овошје со сочни и благи плодови' ~ *"на-ти т'е́с два̀та пуртука́л'а да ха пу́сниш' на жина̀тати!"* [MS,t,86]; ~ *би́ш'и уч'е́л кутý у Атина, сă би́ш'и фа́тил у идúн ч'урбаџ'и́ја да прудáва пуртука́ла* [MS,t,26]; во Гевгелиско: **партукала** – понеделник по свадбата кај младите доаѓа кумот и тогаш го носи својот *сујиш* (поклон) тоа е обично некој голем, бакарен сад (тепсија) полн со различно овошје: *партукале, кустејне, јабулки, шиќер* и сл. Сето овошје, особено *партукалето* се налепени *сус варак* (= "позлатени" конци) и покриени со свилен *кăврак* (вид шамија) [ТГ,188]; и: **портокал** ~ *кату промина от пăнтјут, един продавал портокали. Тој портокалџиа беши едно момче лично* [V,PM,190].

пуртукала́ m (f) 'потсмешливо обраќање кон оној што продава портокали' ~ *д'е́ си с'ạд'а́ха, сă гутф'а́ха, ч'ạ за си л'е́гнат, му вилú мума́та ...: "е бре́ пуртукала́, как б'ắш'и, да как ста́на!"* [MS,t,29];

в.: **портокалци**.

пуру́ча* pf 'се најаде' ~ *пра̏ви̏а ручо́к, сидна́а, пручаа, му-ви́ка: а̏j, ричé, во́ по́рцшто зéви-го дă-мунóсиш нă-тó шó нáj ми́-j ми́ло, нáj ми́-j ми́ло. Гáздáта му-ви́ка, знáчи нă-жéнта-му дă-му-нóси* [В-Ев(Кор),304] – прави впечаток зборедот: партилулата за суперлатив **нај** е одделена од придавката на која се однесува со кратката зам. форма 'ми' и со формата од помошниот глагол 'е(j)': **нáj ми́-j ми́ло**; и: **поруча** ~ *удеки и аскерут дуjде. Царувут зет му веле на шура мо: "Ад да поручиме, да напкум кă са удриме!". Са наручаа. "Сидеjте виа тука!", риче царувут зет* [V,PM,296].

пурцула́н m 'специјална, оплеменета глина' ~ *пиjа́тка мóш дă би́де уд метáл, мóж дă биде ут пурцула́н* [ПД(120)].

пурắмбину* adj 'материја на која има сошиено раб' ~ *пáрам рắмбови ут пурắмбинуту* [ПсС(З),66] – во контекстот се зачувани траги од некогашниот назализам: **рắмбови, пурắмбину**.

пурắмб'ува impf 'прави раб, порабува некоја материја' [MS,s,94].

пурắмнувајнă n 'споредба, барање разлики меѓу некои работи' ~ *ама идно пурắмнувајнă нă тиjă гудини су сигашните сă пулjă оти тогáj jарă̏ицjте нă погулемите мал-сă̏бцj биле поарни* [МЕ(Р),85],[МЕ(Р),175].

пурắнч'ин* adj 1.'објавен, нарачан' ~ *с'ắканд'ă има́ш'и дијадóсану ('му има́ш'и пурắнч'ину') ... óти на кутрá скáла да пójат, да ги ни устáв'ат да jáхнат на гими́jата* [MS,t,58]; 2. изр. **влăкó пурắнчину ни jадé** (= треба да се чуваме од злото бидејќи доаѓа ненајавено, впрочем како што волкот "го напаѓа, го зема тоа што не го порачал" [ПсС(З),66].

пурắчка f 'нешто за кое некој има договорено да му биде донесено' ~ *Тýрчин адúн прăпурдăвáл пýшки на кумúтто, сă-викáл Ѓáфурáга. Нусúл аднýч пýшки, му-ддéли шéjсе лúри. Сéтне Тýрчино фájќе, уф-тăквú сăндăци нăрéдăве мăстăгáрки и-нóсе, и-прудáве нă-кумúтто, му-зúме пáрте. Тóги нé-jутвурúли, от тájно сă-рăбутúло. И сéтне дăдéли пунóво пурắчка... дă-фáтат, дă-гу-утéпат* [ПК,2(Крец–311)].

пуса́кник m 'младич во љубова врска со девојка, љубовник' [ПД,117];[П-Д,114]; сп. обичај: на празникот *Св. Тодур*, навечер, кога ќе падне мрак, немажените девојки три пати ќе прескокнат преку некој поток зборувајќи: ~ *"Кој ми е пусакник, и који ми удилен, нека дојде ваја вечар заjедно да пуминме праку воја мост"* [ТГ,45].

пуса́кница f 'девојка во љубова врска, љубовница' [ПД,117].

пуседа pf 'остане некаде извесно време' ~ *оти он имаше нает пишин да ода на jдно руско село кăд иден му другар, там да пуседа тро и напкум кăда стреди на Бугурojчинут месиц да трăгна* [МЕ(Р),67]; и: **пусéде*** ~ *ка̏ ǫ-зăпăлúа Кăлúнуво, ác тáм бúх. Уддéх Кăлúнуво нă-гóсте дă-пусéдум. Тугáj стăнá тáа чýдба. И нáште тéпăт и Тýрцте тéпăт. Адновремé Тýрцте пóсустрăшúа* [ВК(Мал),289]; во текстот имаме додаток за место без предлог: **уддéх Кăлúнуво нă-гóсте** (наместо 'во Калиново'); ~ *мајка им си насмеала и рекла: "Jазе сум сиромашка; мојте моми не и зеваш". Царут и зевал. Ка пусиделе малце време, најстина пăрвната и втората правиле, куту как рекле* [V,PM,267]; ~ *е бре, дивојче*

јубаво,[седни де да пуседиме,[гледи да се пугледиме,[јоти ки се разделиме,[далеко ки си падними [ТГ,100]; ~ *не́ е ма́лце, бра́т, три́јсӑт-гуди́ни да-не́-са-ви́јме. Ним-са-секи́раj, не́ма да-си-о́јши о́ште-ва́ нидел'а, у-нидел'а-j про́чка, не́ка пуми́нат де́нуфте* (празниците), *ќи-пусе́дме кӑту-бра́т и се́сра, ќи-са-пужи́вме тро́шкичка, ним бе́ри гаjле́ за̣ та́мка* [БМ(Сар),203]; односно: **поседи** ~ *кату немаши пари, што да чини, отиде на еден ахтарин да поседи неколку дена* [V,PM,34].

пусе́ре* pf 'исфрли фекалии од дебелото црево' ~ *они л'у седна́ха, то́jнака на бра́та му ве́ли: "бра́те, ме́ни ми са́ пикаи! Ки си по́пика от ту́ка"... Па́к от мӑра ча́с се́тни са посера́ то́jнака отго́ри. Бизирґа́ните фати́ха да ве́л'ат: "о-хо-хо́! ло́пова лопови́ца по дjа́дова бради́чка!"* [V,PM,126]; ~ *т'е́ ут стра́х н'е́тр'а̣ сӑ пусираха* [MS,t,69]; ~ *а хи́тра Пе́три ут стра́х напӑлни гаш'тит'а̣ (сӑ пусира́)* [MS,t,75].

пусе́стрима f 'другарка на невестата, таа учествува во свадбениот церемонијал' ~ *дал' си чула Като, разбрала,[твоjут вуjко, Като, свадба ки праве,[свадба ки праве, Като, син ки си жене?[ки те викат Като, за пусестрима,[ти да месиш, Като, бели пугачи,[бел' пугачи, Като, бели пуклоjне* [ТГ,156]; ~ *на́п-кумта ќи-зи́ме та́ткото ш̀о да би́де ут ру́ӑбта, ќи блӑгуше́ве, ќи фӑрл'е уф-куфче́гут. Ми-j да́ве га́jре, алал ми-j чи́не. Ма́jка̣та ќи фӑрле и о́на та̣ка́. Ами и́мше мо́мта пусе́стрими? Они ќи-j на̣ди́пл'аа ру́ӑбте, ќи-j на̣пӑлнаа куфче́jзте и ќи-j зӑкл'у́чӑт* [ИГ,116-117]; ~ *пусе́стримте пе́а̣т: во́ди бра́че, во́ди,[прет ку́м да а но́сиш,[кум ќа а да̣ру́ве ду́jна ем на̣ра́нsа* [ИГ,117]; ~ *ела ми ела, пусестримо![деj, гиди, ветка пусестримо,[да ми седниш ду меника,[ду меника ле ду кулено,[да распетлиш де ред пител'ки* [ТГ,95]; в. **посестримка**.

пусе́тка f 'гостување но на кратко време' ~ *ни́ӑ не́мӑхме ни о́фци, ни кра́ви, ни ко́jне. Ад д-о́jме на-пупре́тка. Ниве́стта ка-j мла́да ќ-о́де уф ма́jкӑ-j на̣ пусе́тка* [ИГ,119].

пуси́а f 'заседа' ~ *и как отидоха аф една гора, аф едно тjасно месту, Дели–Димо влезе аф пуси́а и му вели: "скору...извади на мегдан парите ти, за да добиеш душата ти, ча ке да ти изjада, ча от Дели-Диму бегаш, а не знаиш, ча сос негу ходиш!"* [V,PM,67]; ~ *ве́ча̣рта̣, два̣-тро́ица били́ ловци́и, ко́лку били́, ви́ка̣т: "Слу́шаj, ка́ко мо́жи ни́а̣ да̣-го̣-зе́мме дето́, да̣-го̣-спа́сими, на́ли". И-по́мислили, ќе-ста́вими зас'а́да̣. Зас'а́да̣ зна́иш ш̀о ќи-се-ре́че: пуси́а* [ЛС(К),108].

пусидал'ка f 'девојка од соседно село дојдена да помага кај роднини кога има селска слава и *панаќир*. Таа може да остане кај роднините уште ден-два и по празникот и затоа ѝ викаат **пусидал'ка'** [ТГ,223].

пусиделник m – игра на зборови, се римува со **пуниделник**; фактички сите имиња на деновите имаат парници што се изведени според желбите на мрзливите луѓе, сп.: **пуниделник – пусиделник, торник – удморник, среда – непреда, читврток – запрток, питок – на пазар, сӑбута – глава мијајне, нидел'а – уф црква удејне [ТГ,9]**.

пусине́е pf 'добие модра боја' ~ *е, то́-j чи́р, о́н ќи-пусине́е, нӑ-вӑро ќи-пу́шите гно́ишта. Та́-j си́нка, си́н-кӑвица, ќи-j-до́ а́jн буру́н, тӑкво́ гно́jче. Ка́к сӑ-ска́пе та́а гно́jчта и*

то: си́нкăви́ца пуле́ка, пуле́ка сă-зе́ме, сă-зăгу́бе [ПК,2(Грам–240)].

пусинувајне n – семејство (маж и жена) што немаат деца (*немат ут срце чедо*) можат да посинат некое дете, тоа се вика **пусинувајне**. Детето на тие што го усвоиле им вика *татко* и *мајка*, а они ги викаат *син* и *ќерка* [ТГ,276].

пуси́нук m 1. 'посвоено машко дете' [ПК,2(93)], односно: 'дете преземено од други родители' [ПК,-2(Грам–243)]; – посвоеното дете, ако е машко се вика *пусинук*, а ако е девојче – *пуќерка*. [ТГ,276]; **2.** '*пусинук* се вика и син од првиот брак на еден од сопружниците' [ПД(Фур)].

пусипин adj 'кога нешто ќе се покрие со пепел, со брашно или нешто слично' – пр. лебот кога се пече во подница е *пусипин* со врукá пепел, со жар [ТГ,300].

пуси́пува impf (в. **посипа**) 'покрива некој простор со нешто ситно, пр. со брашно' [MS,s,94]; сп. **наси́пува**.

пусирич' m 'погрден збор – посерко' (обично се кажува на дете) [MS,-s,94].

пусследук m '*кошулката* во која се наоѓа бебето пред да се роди' – се случува бебето да се роди *сус кушул'а*, во таков случај се верува дека таквото дете е *ајарлија* и *касметлија*. За таквата кошулка *(пуследукут)* се верува дека има чудотворна сила, па дури тој што ја има кај себе не може ниту куршум да го *фати* (погоди) [ТГ,106].

пусле́дăн* (и: **săдăн**) adj 'нешто што е сосема на крај' [ПД(Фур)]; ~ *пусле́днуто брáт кăту шо-гу срел'ál: уд-кóлку висúна дă пáдне чувéк јáс ќи-гу-причéкăм уд дилéко, шо дă-неса-убúе"* [БМ(В),195]; ~ *Тá билá лóша жéна и му-реклá: "Нéка дă-умрéш, ăмă-ќскăм дă-ми-кăжеш". И чул'áкă са-пригóтвил зă-умирáчкă. Кăзăл-хи дă-утрéби жúту дă-умéси хл'áп и дă-свáри фăсýл зă-прéкăдă. Сúчку билó гутóу и тój утишéл зă-пусле́дăн пăт дă-си-видu кăштăтă* [ВД(ГБ),331]; ~ – *"Е, сéга, зă-тфójто áтăр ќи-ти г-уздрáвăм. Ќ-ójш ќи-му кăjш нă-сúн-ти тóа: "Оти ми пусáка нóгу пáри, му-вéле, мă-нăл'ýти". Ќи му-кăjш тáка. Ќ-ă-вúкне нивéстăта, му-вéле, ду-нéго. "Елăj мúла! Елăj злáтна! Нă-пусле́ден пăт". Д-ă-фáте зă-рăка* [ДК,123] – во контекстот имаме "изместена" употреба на предлогот **на: нă-пусле́ден пăт** (м. 'зă пуследен пăт'); сепак неколку реда подолу среќаваме: *зă-пусле́ден пăт*.

пуслу́шува impf 'прифаќа нечии сугестии' ~ *"ќ-ójш, рăчéл, ки-вúкăме тáм нă-упшинáта, ки-чýкăт бăрăбáно: мăшко дéте сă-прудáве нă-тóлко гудúни, сáмо зă-тóлко пăрú. Тá: цéна, ни динáр здóлу, ни динáр гóре". – "Дóбро", рăчéл. Гу-пуслýшува тáткуто нă-сúно* [ПД,144]; ~ *"А мóри бáбо, вéле, нéли-j срăмóта и грăóта уд-чувéците тăкóф дă-мă-глéдăт. Оди, му-вéле, мă-зăкóпи тáм уф-буни́шчăто, буни́шче вúкăме ни: гýбрăто дéка о-фăркăт, сáмо глáвăта дă-ми-сă-глéде". И та: жéна о-пуслýшува, óде гу-зăкóпува* [ПД,144]; в: **послу́шјова**.

пусмéе (сă) pf **1.**'се насмеа за кратко време'; **2.** изр.: **пусмијáл-сă ăрбýл нă-штăрбýл** (= кога нечија неуспешност се користи за прикривање на сопствените слабости) [ПК,2(190)].

пусмртче n 'дете родено по смртта на таткото' [ТГ,130]; пр. за суеверно лекување: – ако некој има отечени жлезди се "лекува" така што дете *пусмртче* три саботи по ред, пред да допре до огин, ќе плукне по жлездите – ; нешто поприроден е

вториот начин на лекување: на местото каде што има отечени жлезди се става крпа со варен ориз од што кожата се дупнува и жлездите истекуваат [ТГ,243].

пуснант* adj 'оставен да виси, пуштен' ~ *ти да гледаш хубае: гол'амата* (пишува: 'кол'амата' – очигледен превид, уредникот на Зборникот ставил sic!) *кога ки изл'ази, за има двете рăнки на главата и кладени, стрјадната за има рăнцјате и на појас, јазе сам нај-малка, рăнцјате ми ки ги имам пуснанти надолу, мени да земиш!"* [V,PM,279] – во текстот ја среќаваме конструкцијата: **има (нема) + гл. придавка,** и тоа во првичната фаза кога придавката се сложува со предметот на кој се однесува: **рăнцјате ки ги имам пуснанти.**

пусни* pf **1.** 'испрати' ~ *веки не можа да тарпи боликата на детето му, пусна жената му на владиката да гу викни* [V,PM,40]; ~ *пу́сна пашата л'у́ди да те́рат, кој гу утепа́* [V,PM,27]; ~ *" си жа́л'ạ, ма́јкọ, ри́зико́,[ри́зико́, ма́јкọ, на́реко́![нефе́лно́ мо́мче сăм зе́лạ,[нефе́лнọ, мла́дọ ѓеди́че![" – "Пу́сни гọ, Ста́нọ,[пу́сни гọ в го́рạ зеле́нạ,[бе́лки гọ вăлци изе́дạт"* [ПсС(З),73]; **2.** 'даде' ~ *ко́н'у гу ви́каха "Вуќе́фалус"; му гу пу́сна бакш'и́ш'* [MS,t,59]; **3.** 'отргне, извлече животно од запрега' ~ *достигнаха ду ламината земја при ливадите, пуснаха таму мулитата да попасат* [V,PM,44]; ~ *за умрăкни, за за́пра о́луве́ту и за ха пу́сна да пуч'и́нат* [MS,t,65] **4.** 'ослободи' ~ *ни́а не́ ти чи́ними ни́шту на те́бика, л'у ки пра́тими хабе́р на та́тко ти, да ни пра́ти па́ри и да ти пу́сними те́бика* [V,PM,26]; ~ *тогај хекимциата му вели на царју́т: "похарно е, царју, да извадими от зиндано три харамие, пешин да мо везмими по един филџан крăв с твој нештер, та да ги пустнеми от зиндан'у, да сетне да земим о-твојата рăка крăв"* [V,PM,168]; ~ *"á за т'ạ пу́сна сига́, ама́ гл'е́ј, да му ни фт'е́саш' на та́тку-ти, да т'ạ пукалн'е́ пак да ста́ниш' магар'ạ!"* [MS,t,55]; **5.** 'остави нешто да виси, односно да падне' ~ *видох сос учите ми, ча една гарга, кату л'аташи, гу имаши карагрошут на устата и гу пусна* [V,PM,40]; **6.** 'кога со притисок ќе се ослободи течност од нешто' ~ *Пе́три изва́ди идно́ ище́ ут џ'ибо́т, гу ст'е́гна ище́ту сăс ка́минут набу́н и пу́сна о́да* [MSt,75]; ~ *за дад'е́ мло́гу гро́зди ... за гу змачками у па́тусу и така́ за пу́сними мăс* [MS,t,4]; **7.** 'израсне растение, односно дел од растение' ~ *рăшта́ си пусна́ сăнко́* (зн.'пушти стебленце') [ПсС(З),67]; в. **пу́шти.**

пусо́ле pf 'со ситни работи, пр. со зрнца, покрие нешто во тенок слој' ~ *ричел: "Ки-зе́миш, ки-фа́тиш еди́н ѓа́вул, ќо-изго́риш, уд-не́гувăта пе́пăл ќо-пусте́лиш мо́сто и ни́кој не-мо́же дă-гу-рăсту́ре ве́че". – "Ми, ричел, ас шо́ ки-фа́штум ѓа́вуле, ти́ гуто́ф-си, фа́тăн". Зе́ме, гу зăпа́ле не́го, гу-изго́ре. Гă-пусо́ле пе́пăлта и-гуто́во, мо́сто не-гу-ру́ше ве́че ни́куј* [ПД,166] – во последните реченици имаме неколку примери со употреба на перфективен презент: **Зе́ме, гу зăпа́ле не́го, гу-изго́ре. Гă-пусо́ле пе́пăлта.**

пу́ста adj (m и f) **1.**'нешто напуштено', пр. **пу́ста ка́шта** (= куќа во која никој не живее) [MS,s,94]; и: **пăст*** ~ *"Ки ти кажум едно нешто, ама*

ки ми (погрешно пишува: 'ки ти') *слушиш?" – "Ки ти слушам. Татко ми ми велише: "стар чувек што ки ти рече, да го слушиш!" – "Зад тоа, зад тоа рид има едно пăсто село; в таа, в таа кука има чти-ри кукошки, едно петле"* [V,PM 273]; ~ *Ла́зăрца-j* (рид во непосредна близина на градот Кукуш) *тăквó ме́сто кăту Сви́ти Илúи, а́ма нă-стре́т по́л'то-j. Не́коо вре́ме, нă-стре́дн'о де́н нă-Вилúгдин сă-тăр-ча́ли та́м, сă-нусува́ли и́куни. Би́ло кути пăнăги́р, гу-прăви́ли кути пăнă-ги́р. Нуси́ли и́куни, тăрча́ли – ко́j сă-ка́че го́ре. И се́га пу́сто ме́сто* [ПК,2(Крец–310)]; **2.** 'сиромав, кутар' ~ *шó ки ви́де? Инă-мăла́тка сă-вăрте унăтре. Литáштем не́-сă удă-ви́а де́цăта. И-кре́ва. Ко́га и-пу́ле – де́ца. Тó си-нима́л де́ца, пу́стjут. Си-и-зе́ва, си-и-пурăсту́ва* [ДК,114]; ~ *пу́ста Ра́jна тăка́ сj-умре́, астре́тна за сè* [ПК,2(93)]; **3.** 'проклет, клет' ~ *уф-Нима́нци та́м г-утипа́ли Ту́рцте нă-Мила́н, нă-Го́це Де́лчув бра́т-му... не́ли кумúти, прăше́туват та́м ве́чăр, ве́чăр ше́тат, де́не ше́тат, а́ма дă-нă-мо́ж дă-j-ви́дат бе́јсте. Ка́ удде́л, ка́ чинва́л, не́куј Ту́рчин изле́гал. Он нă пу́зăт-ка́мино сă-крија́л, Мила́н. Тó пу́сти Ту́рчино, ка́ фăрли́л пра́во г-удри́л уф-глáвата* [ПК,2(Пл–256)]; ~ *пу́сто дă-мó-j и́мто, шо мо: дунце́ то́о стра́м;* ~ *пу́ст де́-j тако́ф живо́т* [ПК,2(93)]; ~ *тој тога увăрувал, разл'утил сă и рăкал на ăдăн си ратај, да јахнă и нăјă, и закланото дăтă на ăдăн кон, да ги заноси на ăднă далăчнă и пустă планинă* [V,PM,291]; ~ *"бра́те, фăр-ли, ре́кла се́страта бри́чут, да сă чи́не о́стри ка́мăјне, да нă мо́ж да нă сти́гне. Они па́ бе́гат. Ко́а да ви́дат, – па́ зад ни́х и́де. Они "ла́м-ја" не ви́кат – ту́ку "се́стра ми и́де" – се́стра пу́ста* [ИГ,109]; ~ *"Шо дă-нă-пла́чум, са́те о́фци, му-ве́ле, ми-избига́ја". Му-ве́ле: "Ја́с ки-ти-и-суберам, му ве́ле, а́ма ти́ на́j-а́рнуто ја́гне нă-ме́не ки-м-гу-да́ш". – "Мо́ре тфо́јо не́ка би́де, му-ве́ле, са́мо, ве́ле, збе́ри-и ини пу́сти!"* [ДК,-117]; ~ *а́јде о́де по́по, о́н до:-на́се. Пасе́л, пасе́л, о-дуне́сува до́ма, па гра́ц, гра́ц, вăгл'ане гри́зе. "Така́-л' бе́ пу́сто, да́j тă-уде́рум жи́во". Не́ о-закла́л, гу-дра́л жи́во* [ПК,2(Мор–233)]; **4.** 'запустен' (нешто што нема вредност) ~ *царјут от мăра дни сетне са беши разбол'ал от тешка болка и са фати от вăрла чума; като гу изчука, падна четиридесјат дни болин и после умрја. Пуста останала царчината му, и тогај му ја земаха столнината други царови* [V,PM,195]; ~ *и́дести та́мо на́ пăрвиј гимиjи́а, му ве́ли: "те́бе, господи́не, ки ти по́зна за та́тку; ти са мо́л'а да ми зе́миш, да ми отне́сиш на не́кој дале́чно ме́сто, да си ја́нем на не́кој чове́к". И гимиjи́ата гу земá и гу закарá на еднá пуста зе́мја* [V,PM,108].

пустав m 'големо камено корито поставено пред чешма или до бунар од кадешто вода пијат добиците' [ТГ,429].

пуста́ве* pf 'намести, стави нешто некаде' ~ *дуjдé аднó нăриjéне Гăрцте сă-прăмéстат. Примúре бидéло, прăмúре. Фрăницýjсто, Англичáнто – мúр, Гăрцте дă-с-jóт дóма, дă-сă-вăрнат пá нă-нújнто мéсто. И-бúй пустăвúли кăзájнто да-сă-вáрат. Мрăфките, ká сă-тăкá пулвúн кúло, телéшки, сéтне зáвăрни, нăпăрчат кăзáно, нă-кójно, ájде* [ПК,2(223)].

пуставен* adj 'обложен', сп. обичај поврзан со свадбата: – во неделата пред свадбениот церемонијал младоженецот на невестата ја дарува со: *џубе свитини* (од чоја), *пуставено сус лисичини* (кожа од лисица или од нешто друго) [ТГ,174]; – облеката на младата невеста во работен ден е иста како што носат девојките, но во празничен ден, особено зиме, битно се разликува, тогаш таа носи *џубе пуставено су кожа* и *влăкин фустан* [ТГ,268].

пустагóса (сă) pf 'се замисли' ~ *цáр'у сă пустагóса, ш'тó-j тас рáбута и му кáзува т'á, как бúш'и д'ăт'ạ, пуртукáла прудáваш'и, такá гу стóри на тóс р'éнт гу стóри з'éнт'* [M-S,t,30].

пустагóсува (сă) impf, в. **пустагóса (сă)** [MS,s,94].

пусталúа adj 'пуст, празен, запусген' ~ *на тóа врéми, видé Исус нóгу л'ýди, и прижал'á на нúх, и му лекувá на бóлнити лýди. Ка замрạкнá вúки, му дујдéле Ученúците нéгови да му вéлеа: Мéстото устанá вúки пусталúа* [MV(K)-,266]; ~ *ричé Гóспот: Нúкој не си утúде гóри на нéбито, тукý сáл тóа шо ислéгạл ут нéбито, Човéшноу Сúн, тó шо и на нéбито. И М... ка си нависни́ змúјата на пусталúа мéсто, такá ки си вúсни и Човéшноу Сúн* [MV(K),292]; ~ *Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пăту-ти при тéбе. Глáс вел'ála уф пусталúа: Исправéјти пăтут Господúноф, рáмно чинéјте пăтúчкити нéгува* [MV(K)-,307]; и: **пустили(ј)а** ~ *коа се наогјаше стридурекут на сăта дујна – тука, на во сеа туку речи пустилија место* [ME(P)69]; ~ *стăнýва дă-си-óде. Оде нóгу пăт. Гуфăтúло нúку дóш, нúку гăрмитúни у-нúку пустилúа мéсто – нéма дéка дă сă-склóне* [ДК,127]; односно: **пуштинúа** ~ *ку знáш, кăквá курúа е пуштинúа. Нóго нăрóд флизé в Гăрцијa* [ИГ,122].

пустакúа f 1. 'овчја кожа' ~ *кóжа уд-óфца штáвна, кá-j студéно сисéдиш на-н'áа; нă-пустăкúј сéдат Тýрцте уф-џămúита кá сă-клáнат;* 2. fig. 'се кажува за некој што е тепан-претепан' ~ *ки-т нăпрáвум пустăкúа* [ПК,2(93)]; ~ *снóшти адно ергéнче кá о-фạтúа двạ-трýјца о-нăпрăвúа пустакúа. Нóго гу типáа* [ПК,2(187)].

пусте́л'а f 1. 'направа врз која човекот легнува да спие, т.е. дебела и мека постилка врз која човекот одмара' ~ *ej, болин леже грејин Ил'о,[на мека пустел'а...[ej, дружијна гу чекат, Ил'о,[на Солун да јоде,[ох, на Солун да јоде, Ил'о,[жито да туваре* [ТГ,38]; ~ *кога мăже на јурајне,[они на мијани,[кога мăже јуд урајне,[они на пустели* [ТГ,39-40]; ~ *Зашо такá вáшо Дидáскало сéди су имрукчúи и су грéшни л'ýди да јáди су них зáјно? Исус ка слушá му рекạл на нúх: Нéмат касавéт здрáвјити л'ýди ут икимџúата, тукý бóлнити шо лéжат уф пустéлјата* [MV(K),300]; ~ *Кăрáјанăвта кýка бúше тăквá: кă ки флéјш уф кýкта, нă дéсно úма удáјка (зạ гóсте), нạпráво трéмче, нă лéво килáрче. Килáрчто зạ синдýцте, пустéл'та нăридéна тáм* [ИГ,119] – контекстот упатува дека под поимот **пустел'а** се подразбираат не само работите врз кои се леже, туку и она со што човек се покрива; и: **постел'а** ~ *"не ми потăнаа ниту корáбите, ниту пáри ми лúпсуват, но снóшти, ка-ту си лигнахми на пóстел'а, от нéколку чáс лóшо сóн засонúх"*

[V,PM,30]; ~ *купи́л: по́стел'а, перници и дру́ги рабо́ти, што му требу́ваха* [V,PM,19]; ~ *тогас негов лала стори тертип, аскерот опрегна и кучиата сос четри кон'а бӑрзи. Постелаха нетри у кучиата сѐ златни постел'а, фати царјут, са прости сос царицата и вјахна на кучиата* [V,PM,210]; ~ *што н'а́шту му аре́саши за кӑштата, и купи́л: по́стел'а, перници и дру́ги рабо́ти* [V,PM,19]; кај Малецки: **по́стил'а** и **по́стилка** [MS,s,87]; **2.** изр.: **нӑпусте́л'а-ј** (= тешко е болен) ~ *до́м до:-ви́м Ко́л'о, ви́кат нӑ-пусте́л'а би́л, не́ зна́јш шо́ би́ве, л'у́де сме* [ПК,2(185)]; со блиско значење: **на пустел'а лежи** (= боледува) ~ *ej Југнин, Југнин, добӑр јунак [три гудини болин на пустел'а лежиш* [ME(P),101].

пусте́ле* pf **1.** 'приготви постела за спиење' ~ *утиди го́р'ạ ж'ината, му пустила́ иди́н јатак за да си л'е́гни* [MS,t,37]; ~ *утидуха нӑтр'ạ ... си пустил'а́ха да пуч'и́нат* [MS,t,84]; ~ *а́ј са́а ќи-пусте́ле пӑдӑ-си-ле́гнат, дӑ-спи́ạт. Нӑ-де́тто и нӑ де́ут. Ка́ си-лигна́ле де́уто ре́кӑл; "Де́те, а́с шо́-ќ рӑбо́тум и ти то́о". "Арно, ре́кӑл, де́до". Де́ут нӑпре́де ут-тма́а кра́ј нӑ-сӳ́до, нӑ-тма́а кра́ј сӑ-вӑрга́ле, де́тто пу-не́го сӑ-вӑрга́ле* [ПК,2-(Крец–299)]; **2.** 'ја подреди собата со постилки' ~ *ка си лафиле, напкум најгулемата мома рекла: "Мале! Да ма земе царут на син мо жена, ки му пустел'ум и ублечум арно удаите". Втората рекла: "Мен, да ми земе царут на синмо, арно ки гу причекувум, ки гу дучекувум"* [V,PM,267]; ~ *"Слу́шимур, рӑче́л, то́лко мӑ-прӑсили́, чи́м са́киш дӑ ти-ка́жум и ки-ти-ка́жум, а́ма пӑрво шо-ки-нӑре́дум ки-нӑпра́виш. Ва́ри чини́ца, ме́си пу́пи, пусте́ли, суре́ди и на́пкум ја́с ки-ле́гнум, ќ-у́мрум"* [ПД,153]; ~ *"ни́е дạ-с-гу-де́лне дạ-н-сạ-ска́рне. И така́ ки-н-гу-де́лиш ти́". "Арну", ре́кӑл кади́јта. Фати́л а-пусла́л удајта сукили́ме* [БМ(Зб),197]; **3.** 'размести нешто во тенок слој (пр. врз земја)' ~ *ка ќо: пусте́л'ӑт жи́тто то: сӑ ви́ке вра́х* [ПД,122]; ~ *как са вари́ хубаво чуменот, го турих на вреки и го послах на земен. И така легнах вӑрз него* [MC(B),76]; ~ *ричел: "Киземиш, ки-фа́тиш еди́н ќа́вул, ќо: изго́риш, уд-не́гувӑта пе́пӑл ќо: пусте́лиш мо́сто и ни́кој не-мо́же дӑ-гу-рӑсту́ре ве́че"* [ПД,166]; в. **постила.**

пусте́ни* n 'кога не се користат во исхраната маснотии – пост' ~ *во́а Евангелие са пе́и и за сӑти мӑртвити, за ду́ши, за сӑта гуди́на, за Бужи́ќ, за пусте́нито за ме́со, и за си́рната суботa, и за Ту́дориц, и за Вели́кин Мӑртфин* [MV(K)331].

пу́сти* impf 'уништува' ~ *а пӑ-тӑткуми пре́д две́ де́на ути́де а́кција, бе́ше риба́р о́н, а́кција и дру́зи, дӑ-и-кре́вӑт ше́ива шọ-и́мӑше та́му, дӑ-не́-и-пу́стӑт во́ата* [ВЕв,297].

пустина* f в. **пустилиа** ~ *и ни́кој ни са́ е пока́чил на небе́то, сада́ нова́ шту сле́зе от небе́то, человеш-тија си́н, де́то е на небе́то та ка́тӳ Мојсе́а как поди́гна земе́та на пу́стината така́ тр'абова да́ са поди́гне и ч'уле́штија си́н* [ВД(Тр),-327].

пустраде pf 'доживее несреќа' – во илустрација на заглавниот збор ќе го претставиме искажувањето на ***Гоце Петров*** (чии родители се од с. Крцово) за уништувањето на

Кукуш и за страдањата низ кои минале Македонците од споменатава регија за време на Втората балканска војна 1913 г. ~ *Вујна́та пучна́ла уд-Амба́р-Ќо́ј, уд-Девé Кара́н. У-та́м то́пут фъ́тил дъ́-бу́е нъ́-къ́т-Ку́кушко. И ту́а чувéци устъ́на́ли зъ́д-вујни́цте гъ́рчки и сј-устъ́на́ли, нима́ли-съ́ ка́-дъ́-бе́гат. Нъ́-Питро́вдин, нъ́-дéно, сме бе́гни. И ка́-ј зъ́фа́јкат нъ́-на́ште, уф-же́тва, го́ли, го́ли бига́ли. Огинут пучна́л ут-Стре́зуво, пре́ма Амба́р Ќо́ј ка́ съ́-дигну́ват, зи́ма́т на-ва́ки, пу-стра́нта, пу-Га́лик. Едни зима́ли пу-Ро́шлуфскъ́та Ре́ка, едни́ пу Га́лик и са-јспъ́дна́ли нъ́-Гавъ́л'а́нци. Уд-Гавъ́л'а́нци ка́ зъ́пирда́шъ́ва́т нъ́-къ́д-Къ́ра́суле, то́пъ́фто. И ка́ зима́ли пу-во́зут, пу-Ре́кта, пузъ́д Била́хца и дујде́ли, съ́-лижа́ли та́а ве́чъ́р нъ́-Го́р Тудъ́ра́к. Уд-Го́рън Тудъ́ра́к ка́ му-тъ́ргну́ват, излéват нъ́-Лива́дъ́во. Уд-Лива́дъ́во излéват нъ́ Стру́ма, нъ́ мо́стут. Мо́стут не́ пъ́дна́л нъ́-Стру́ма, мо́стут пъ́дна́л нъ́ Кре́сна. Нъ́пра́ви́ли дру́к мо́с дъ́-пуми́нат. Та́ма-ј уда́вън Чъ́пъ́ра́зъ́фта фъ́мил'а, цéлта. А-бе, ја́-ги Чъ́пра́сци уф-Стру́мица ги-и́ма устáнно не́кој. Ка́ с-јо:-стисна́ла же́нта де́тто, тъ́ка́ га-нъ́јде́ли до́лу ча́к къ́да бајните, Мъ́рък5стинцките бајни. Та́м гъ́-нъ́јде́ли, де́тто сти́сниньо и тъ́ка́ у́мринки. Ко́лта му-съ́-убъ́рна́ла уф-ре́кта. Мо́стут пъ́дна́л и тъ́ка́ уф-ре́кта съ́-ј-здъ́ви́ла та́-фъ́ми́л'а. И де́н дъ́не́ска му-сто́о къ́шшта уф-Ку́куш. Ас-би́х уф-та́а къ́шта, ути́дах. Ка́ ќ-о́јш Миле́т Ба́хчта уд-де́сна стра́на, пут-пъ́тот-ј ни́јнта къ́шшичка, сто́о кут-дика́нче. Та́ма-ј Чъ́пра́зуфта къ́шта. И ут-Шо́пъ́вци адна фъ́ми́л'а- **пустръ́да́ла**-ј тугáј, съ́-ј-здъ́ви́ли на Стру́ма, а́ма то́-ј ча́к нъ́ Кре́сна. Стру́ма о́ни гъ́-мина́ли ус-кула́ј. То́о нъ́ро́т о́де пръ́д-вујна́та, кој де́к нъ́јде́л. Е-е ко́лк и́ма пу-пъ́то зъ́ко́пино. Ќ-у́мре, ќо:-зъ́ко́пат, ќ-у́мре, ќо:-зъ́ко́пат. Устъ́ва́ли пу-пъ́то и де́чка. Де́чка и́ма устáвно. Ко́лк и́ма е-ее, но́ќино пу-пъ́то: за́виј-го, о́став-го, за́виј-го, о́став-го. И тъ́ка́ на́пкум и-бра́ла вујна́та дъ́ не́кој ча́к уф-Аликса́ндрува бо́лница и-нъ́јде́л у-Со́фја. А не́кој кој умре́л, та́м съ́-ј-зъ́купа́ли. Та́м г-устъ́ви́ли, пу-пъ́тиштта. Но́го-ј те́шко би́ло тъ́ва́ та́м. Но́го мъ́ка-ј би́ло бе́гинто на́шо, о́ти го́ли, го́ли сме бига́ли. Ни́а ади́н къ́ритъ́ни́к и́мме сјáа уф Со́фја живе́е, о́н усадна́ то́рба и адно́ де́те и адна́ мо́мичка тъ́ка́-ј кини́син, го́л, ка́ жна́л тъ́ка́ бига́л. До́ма си́чко устáвино, уф-Ку́кушко, на́што до́л. А па-една́ на́ша ба́ба, систръ́ни́ка, о́на гъ́-дде́ли дъ́дји́ка нъ́-не́кој до́ктур уф-Ку́куши. Она устъ́на́ла, си-пръ́бра́ла па́рте, сјáа и́ма фа́брика зъ́-пъ́пуци уф-Ати́на. Е-е о́на збра́ла па́рте, от-тугáј си́чко устъ́на́ло. И ка́ ръ́спра́ве о́на, ка дујде́ли нъ́-ве́чъ́рта, тъ́ва́ би́ло гро́зно. Ни́с-се́лто гуве́да ри́кат, не́ма кој ди-ј-пръ́бе́ре. Уф-Кре́цъ́во устъ́на́ла адна́ Ка́та Мирца́нува са́ма, ни́кој, са́мо цика́ла, тъ́рча́ла нис-се́лто, ни́кој не́-гъ́-зъ́лнат, не́тъ́ма́м стъ́на́ла. По́л'то пучна́ло да-го́ре. Ут бирке́то ни́што не́ съ́-збра́ли, изгуре́ло по́л'-то. Се́ка къ́шта-ј зъ́пал'на. Къ́шта не́ устъ́ви́ли адна́. Уф-Ку́кушка уко́л'а, са́мо има устáвно дисти́на-петна́јсе къ́шти уф-Драгуми́рци, дру́гто сѐ-ј-изго́рно. У-Кре́цъ́во-ј устáвно са́мо цъ́ркъ́фта и две́ къ́шшички. Армутчи́ј-ј це́ло бри́шино. Съ́ри́-го́л'-ej устъ́на́ло, а ту́а дру́кте се́ла сѐ съ́ изго́рини. Изго́рни-съ́. И се́тне съ́-ги-ръ́стурува́ли (къ́шште) за́рди па́ри. **Стъ́русиде́лци не́ма у-Ку́куш, ни ади́н, ни зъ́-ле́к.** Са́мо уф-Арсъ́во и́ма стъ́русиде́лци. Ами́нус то́ги-ј пуни́шшино, ут-ко́рин ej иска́рно* [ПК2(Крец-309-310)].

пустраме pf 'кога некој ќе биде изложен на потсмев' ~ *ре́кал: Опак чове́к, се́кој ут ва́с не́ си пу́шки во́лут и́ли магари́ту ут ја́слата уф су́бута, и а но́си да и напои́? Ка и ве́лиши ви́а ла́фови о́н, са пустрами́ле са́ти шо би́ле та́му су не́гу; и са́то инса́н са радува́ле за са́ти ви́а чу́дби шо са исчини́ле ут не́го* [MV(K),278]; обичај – овошката којашто не раѓа треба да се *пустраме*. Треба да се отиде на Велика Сăбута в црква и да се однесе едно јајце. Кога ќе се врати дома јајцето (без некој да види) треба да се врзе за една гранка. Утредента в недела, треба да се повикаат некои познати луѓе и да се рече "Чуден асилат, чуден род!". По ова овошката ќе се засрами и идната година ќе роди [ТГ,350] – празноверие.

пустра́н* adj 'извалкан од голема нужда што ја вршел под себе' ~ *пе́тлут му-удгувóрва: "Зила́ф-е, зăто́. Ја́с читирдéсет и́мăм, са́те су-инă-сла́мка и-ла́жăм, нă-ни́кој са́рцито не́-си-гу ка́жвăм, во́ на́-инă-пустра́на же́на, ќи-му-ка́же са́рцито и сăка́л д-у́мре"* [ДК,138].

пустред adv 'среде' – временски, в. **пустрид'а** ~ *на иде́н де́н уф суббо́та, пустред но́ќ до́шле же́ни навра́з гро́бут, и а нуси́ле балса́м мироспи́в шо таргува́ле; и дру́зи су ни́х. Да а најде́ле пло́чата трацал'а́на ут гро́бут* [MV-(K),333].

пустредин adv **'среде' – просторно** ~ *пустилена су негувите високи треви и реката пустредин му като гулем темин ирам* [ME(P),71].

пустрид'á adv в. **пустред – временски** ~ *пустрид'á вич'ăро́т зл'а́зух ут ко́низма́та... ја разго́л'ах* [MS t,73]; ~ *вич'ăро́т си л'е́гнаха; пустрид'á ве́ч'ăр ба́бата ја мае́пса ж'ина́та* [MS,t,71].

Пустула́р top. 'име на село во Кукушко' ~ *и́мше адно́ ма́ле́чко се́ло, ка́ гу-ви́каа не́ зна́м. А-а-а, то́о би́ше То́лдăс. Ама ма́ле́нко би́ше то́о се́ло. То́о се́ло тăка́ сă-чини́ деме́к. Ка́ фати́ме, сă-рăстури́. Алóцала́р и Пустула́р, ти́а се́ла би́а по́бли́зу. Се́тне и́мше адно́, А мба́р-Ќо́ј му-ви́каа, Кăра́ Буна́р пу ту́рцко. Ту́рцко би́ше, кăу́ре не́мше* [ПК,2(Иц–280)].

пустулчáниц (и: **пустулчáнин**) m 'жител на с. Пустулар' – сп. сеќавања на **Ефка Кол'ува** род. во с. Иџиларе, Кукушко: ~ *ут-та́м сă-вăрна́а на́ши двăна́јс ка́шти пустулча́не ут-Пуро́ј нăса́т, дă-сј-о́от до́ма у-Пустула́р. И ти́ца сă-вăрна́а, двăна́јсе ка́шти удде́ли уф на́што се́ло. Та́м збра́ли сто́ка, си́чко шо́ устăви́ме. Два́-три́ ве́чăра гул'а́ј прăви́ли та́м, дуде́к и н-у́чат Гăрцте и Ту́рцте. Дуjде́ли адна ве́чăр ги збу́рат си́те ма́же. Де́к сă-ј уднисе́ли ни́кој и де́н-дăне́ска не́ сă зна́а, ни па жи́в не́кој сă-јăви́* [ПК,2(Иц–280)].

пусула f 'потврда, свидетелство' ~ *и сичките порти га помаза, и така сетни искара от конаќут владички пусула за да са венчај, отиде попови викна, отиде и на куумциовите порти чука* [V,PM,70].

пусф'е́нти (сă)* pf 1.'се посвети, стане светец' ~ *и така́ ути́ди Ифти́му у гура́та с'е́тн'а да ни гл'е́да хи́ч' л'у́ди за да сă ни гр'ахо́ва и та́м сă пусф'анти́* [MS,t,44]; ~ *и но́с калу́јар, д'е́ си стуја́ш'и, там сă пусфинти́ и му сă ту́рнаха ко́кале́ту* [MS,t,46]; и: **пусве́нти*** ~ *свенцéту са напи́сана на ико́нăта; чувăк са пусвенти́л* [ПсС(З),69] – во случајот имаме зачувани траги од некогашниот назализам, сп. стсл. **свѧтьць**; **2.** fig. 'се кажува за некој

што многу ослабнал' ~ *шó му-стăнá нă-тóо чувéк, кá сé-j пусвитúл, стăнáл кóска и кóжа, идвáj óде* [ПК,-2(197)].

пусăкáлник m, в. **пусáкник** ~ *ергéно шо-о-сáке мóмта-j пусăкáлник* [ПК,2(93)].

пусăкáлница f, в. **пусáкница** ~ *мóмăта пă шо-а-сáке ергéно сă-вúке пусăкáлница* [ПК,2(93)].

путáм adv 'згора' ~ *двájси (двájсти) путáм* 'нешто над 20', кај Малецки: 'околу 20' [MS,s,94].

путáна adj 'неморална' (курва) ~ *"заш'ó, вилú, маскарá-сă?" – "даш'ó, вилú, ж'инáта-ти путáнаj!"* [MS,t,70]; неморалната жена освен *путана* уште ја викаат **газина**, односно **уруспија**, сп. (кај Малецки) **руспúја**.

путéмне* pf 'кога нешто ќе добие темна боја' ~ *сéдум дéна сидéк, нú лéп, нú вóда; ýста ми-путимнéлă, кéрка плáка дóма, јáс зăутипájне! Е, имáл Гóспут за-мéн. Пá сă-пуврăтúк ду-дóма, пá си-прибрáк дéца* [БМ(Сар),204].

путéра f 'вооружена група што пребарува и напаѓа' ~ *и не-бú-час, пу-врéме, фрăп – úде една-путéра ут-тó-сéлто, а уд-дрýsи сéла, дă-кáжмă, кăу-патрóла – гулéма патрóла, ама тúе су-сидумдéjсăт, су-стó дýши патрóла бéше, гу-убикóлувăт сéлто* [БМ(В),191].

путере* pf 1. 'побара' ~ *сă-вăрнáх нă-тóй мéсто, глéдум нéма нúкуj. Вúкум: ки-стóăм тýка, тăká сивéл'ум уф-акáло де, нéли кá ки-устáвиш адúн шéj трéба дă-сă-пувăрниш дă-гу-путéриш. Стăнá стрéт нóш, нúшто нé сă-јáви* [ПД,-173]; ~ *пашóвите л'уди колку потерáа, н'áкој н'а можáа да фáтат* [V,PM,27]; ~ *и дjáдотó му кáзал: "Да са вăрнеш, сúнко, да му потéраш пет кóн'а натовáрени: едúн сос пченúца товáрен, дрýк сос мéт и едúн сос прóсо, и едúн на тéбjа, дрýгиа за невjáстата"* [V,PM,258]; 2. 'израсне, се развие (за растение)' ~ *Тоги арамијата гу запитал: "Ими как ќи пузнајум оти ќи ми са простат?" А дуовнико му ричел: "Сеј един бустан пукрај некуј друм, а уф стреди заболи един изгорин врбов кол... И кога тоа кол ќи путере, тоги знај оти Госпуд ти прусти"* [ТГ,147]; ~ *тоа вил'ајќи, емен си зима пушката... Таак! и чувекут на место си падна. Кога ки се врне назад, и кога гледа врбов кол путирал цали ластаре* [ТГ,147].

путúр m 'чаша (убаво изработена, за свечени моменти)' ~ *гл'éда на главáта-ји идúн ш'андáн' сф'ăти ... и у странáта н'éjă идúн пу- тúр ш'урбéт'* [MS,t,21].

путúрч'ă n, dem. од **путúр 'чашка'** [MS,s,94].

путúркe* impf 'грубо отстранува, турка' ~ *аман, Петре, милин ступано,[ка кајдиса ка на устави!?[... који на деца мирам ки даде,[на сираци леб ки даде![така ки се мăчат и путиркат,[сите деца сус татко ки бидат,[сите деца татко ки си чекат – твојте деца грејни пилци,[грејни пилци бис сидело* [ТГ,264].

путúске impf 'притиска' – некои **јургане** (дебел покривач) се полни со крпи и се толку тешки, што човек ако се најде под нив му се чини како *да гу путискат девит вампирина* [ТГ,22] – податоците се однесуваат на периодот од почетокот на 20. век.

путúсне* pf 1.'се нафрли врз некого, го обори на земја, го притисна' ~ *напкун са хвăрлија от коните, ма путиснаха на мен, ми*

вăрsиха рăцúте и нозúте [МС(В),74]; *~ ác зимáх, о-сликáх кубéто. Видé áјн млáт пóп, кá нă-пудгунú, утмáм кá му-литнáме, испăднáме нă-Енешéвскo пăт и утúахме зă-Крундúрци. Едúн чувéк пáсше óфци, вúкум: "Бáче дáј áдна óфца бе". "Ела, двé ќи-т-дáм". Утúах прăнéго, вúкум: áк-м-ýдре ќо-путúснум, стáр чувéк éј* [ПК,2(Крец307)]; *~ и кá нăближúла лáмăта, лисúцта прáво: лáап курéмо, гă-путúсне, гăсувлáде. Тóо Арáпино тăрче, сăнăмăчкáл крăф, óде, кăжýве: "Ас г-утипáх"* [ПК,2 (229)]; *~ кá о-путисná: ýдри, ýдри, ќóфте о-напрăвú, нé вирýм уд-нéго гáаре чувéк дă бúде* [ПК,2 (202)]; **2.** 'се најде под нешто тешко, притиснат' *~ се пугудило, мале,[сè булникаво, мале,[сè булникаво, сè трискал'аво,[сум гу пуштила, мале,[на таја нива, мале,[девит погуна,[сум правила, мале,[слатук ми рачок,[зилен ми зелник,[кога утидах, мале,[рало си стоје,[него гу нема,[гу путиснала, мале,[гулема груда* [ТГ,141]; *~ áма тóо бúл нéшто рăзврáтин чувéк. Пучнáл пу-жéнте д-ıj-гóне тáм, д-ıj-зăкáчуве. Дур нéкă не-сé-ј дáла и сéкăл цúцката и жéнта умрéла з-éн-двé дéна. Кá си-пéкла лéп нă-тó мéсто, тáм гă-путиснáл* [ПК,2(221)].

путúснуве* impf 'врши притисок врз некого, го прогонува', в. **путисне** **1.** *~ едúн урáч сијáл двá дéна, нă-трéтјоо дéн фăрле врéјкăта нă-стрáна. Кáре он вулóфто, сéтне глéде двýјца лувцúј кá о-путúснуват н-éдин вăлк нăкăде нéго бáш* [ПК,2(264)].

путúсува impf 'прска со вода, навадува', сп. **напрăскува** [MS,s,94].

путиш'тúра f 'вид црпка; во други источни говори **лејка**' [MS,s,94].

пýтка f 'полов орган кај жените'; сп. псовка: *пýтка-ти мáјч'ина* [MS,s,94].

путкаде pf, в. **путкáдуве** *~Лý·то, мăлéчкио, сáмо тимéн зéл, тимéн шопуткáдувăт нă-грóбиштăта. Утмáмка, ка-сă-свăлúле, уддéле нă-éдна гóричка и-гу-зăпăлúли то· тимéно. А-пă-нă-Гóспо гу-булéл зăбо, уддéл, си-путкăдúл зăбо, му уздăрвéл* [ПД,162]; *~ сја· гу тéре чувéко, кój гу-зăпăлúл то· тимéн тýка. Гу-нăјдéл. "Ти гу-зăпăлú то· тимéн?" -- "Аз гу-зăпăлúх". – "Аз, викáл, зăп мăбóлише, двé нăдéли гу-нусúх, ми-уздăрвé ут-твó· тимéн, кá о-путкăдúх"* [ПД,162] – уште една потврда дека остато-ците од падежниот систем кај заменките во односнава регија се сериозно засегнати: формата за субјект во реченицата **аз** се јавува во функција на прав предмет (наместо 'мене ме'): **Аз, викáл, зăп мă-бóлише;** – сп. уште едно суеверје: "се случува породилката (ако е слаба и изнемоштена) да ја *гази сенка*", за да се "одбрани од оваа болест", навечер, откако ќе се затвори портата, куќата и постелата на породилката ќе се попрскаат со *светена водица* и ќе *се накадат (путкадат) со темјан*, така што *лушутиште* ќе побегнат од куќата [ТГ,111].

путкáдуве* impf **1.**'кога попот на гробишта или в црква, со запален темјан, ја мавта кадилницата и го шири мирисот на темјанот' *~ утмáм тúй сă-свăлúле, двýјцăта брáтја. Е, сја· то· гулéмио брáт зéл тúй пó-árни шéăве, а то· Лý·то, мăлéчкио, сáмо тимéн зéл, тимéн шо-путкáдувăт нă-грóбиштăта* [ПД,162]; **2. 'се** *путкадуве* и човек кога во негова близина ќе се крене дим (од било што) и ќе допре до него'. Сп. суеверие што се практикувало во минатото: -- некои, за да се заштитат, во сабота наутро *се путкадуват сус мечкина коса*

– [ТГ,111]; в. **путкадувајне.**

путкадувајне n – против болеста *треска* во минатото се преземало и вакво суеверно лекување: ќе најдат, ќе се исечат влакна од грбот на мечка што ќе ги измешаат со трева *сарацалија* на што ќе се додаде *крпа* од облеката на болниот и неколку капки катран, сето тоа ќе се стави врз една ќерамида и ќе се запали в сабота наутро, и така запалено ќе му се поднесе на болниот да вдише од димот. Ако тоа не помогне, т.е. ако треската продолжи, тогаш ќе се организира, со помош на мечкарот, болниот да биде газен од мечка зашто веруваат дека треската се плаши од мечката и потоа ќе се изгуби [ТГ,230].

путка́жуве impf 'кога некој пренесува непријатни работи за некого на трета личност' ~ *нäкливе́туве, то᷑ шу путка́жуве и нäбу́туве, то᷑ сѐ аднó пу-дру́го. Кливе́те, а́ма дру́јсте пó-гуле́ми нäддава́т* [ПК,2(Грам-242)].

путка́ре* pf 'почне да расте' ~ *ут ка́ о-искупа́ме тит'у́но но́го путкäра́, сја́а дä-му-зäва́рне адно до́хче* [ПК,2(190)].

Пу́ткина Во́да top. 'пукнатина на карпа од која истекува тенок млаз вода' (*Карата*ш, Валовиште) [ЈИ,Ми...,-179].

путкрена pf **1.**'подигне, стави на повисоко место' ~ *му-ве́ле: "Путкре́ни сä тро́ ту́ка и́ма́м инуни́што, му-ве́ле, д-изва́дäм се́тне к-ä-кла́м со́фрäта"* [ДК,118]; **2.** 'напредна во економска смисла' ~ *нејќи питајна оти пукрај другото и во гу путкрена на Постол* [МЕ(Р),71].

путкулн'а́ва (сä) impf 'застанува на колена', в. **поткол'ани (са)**; сп. **кл'е́кнува** [MS,s,94].

путку́мник m 'вториот сведок во свадбата, втор кум' [ПД(117)]; [ТГ,169].

путкумница f 'жената на **путкумникут**, таа стои покрај **кумата**' [ТГ,169].

путнуве (са) pf – ако детето многу мокри и плаче, се кажува дека има **клинуве**, ако не поминат сами од себе тогаш *са путнуве;* сп. суеверен начин на лекување (забележан во минатото): ќе отсечат од гранка на смоква 40 парчиња, долги 3-4 см., и во сабота рано наутро одат со детето на селската река, ќе го одвиткаат детето до половина, ќе се земе едно парче од споменатите 40 и со него ќе му го измерат к... на детето и ќе го фрлат тоа парче в река или пак на суво зад себе со зборовите: *Ако са мокри – да истечат, а ако са суви да са исушат!* Така ќе сторат со сите 40 парчиња, едното парче го фрлаат в река, а другото на суво [ТГ,123].

путпа́зва f (и: **путми́шка**) 'долната страна од градите накај мишката' ~ *си-ј-сто́пли рäцто пут-пáзвата* [ПД(Фур)].

путпе́че (сä) pf 'се загрее, се затопли' ~ *и́мше адна дру́га лиши́ца. А па вäлко се́ко᷑ сäба́јле иде́л нä-го́сте унéä. Сäба́јле ќи-нäва́ле о́гино лиси́цта и о́н ќ-о᷑ дä-сä-путпе́че нä-не́јн'о᷑ о́гин. "Е-е-ej" – си-ви́ке о́на. "О-о-оj, ко́j ви́ке?"* [ПК,2(226)].

путпира́чка f 'дел од разбојот' ~ *пре́дното кро́сно е рäсце́пино.* (Има) *ста́п за запира́јне за́дното кро́сно* – **путпира́чка** [ИГ,121].

путпи́са* pf 'со своерачен потпис потврди нешто' ~ *ричé, ја жéнта ќи-ти-а до́нсäм, а́ма са́мо иднó ќиса́кäм ут-тéп. Шó? Аку ми-путпи́сäш, ричé, хо́тел Мäкидо́нjä (мо́жи дä би́ди) и фил'а́н дуќа́н, то́ и то́. Ама само мäлчи, дä-не́ ла́фиш, дä-не́ кäжу́виш о́ти ми-*

бига́ же́нта [ВЕв(Кор)305]; и: **пѫтпи́ши** ~ *ác, ко́ѧ ќе-изле́зам дѧ-говорам, тѫгај ќе-гѫ-ослобо́дити. А о́н нѧправӑл тестамент. Ко́ѧ гѫ-су́дат о́ди, гѫ-нѧка́нува нѧ-д'а́дѫму дѧ-пѫтпи́-ши, па́ дѧ-гѫ-ослобо́ди ѫд-беси́лка* [ЛС(К),126].

путпушкјӑ* impf 'во однесувањето е толерантен, попустлив' ~ *по-кротките бези по-путпушкјӑт, по серттă по грабăт* [МЕ(Р),85].

путпӑржуве impf 'става запршка, го запржува јадењето' ~ *путпӑржј-о фӑсу́л'о* [ПК,2(93)].

путпӑршка f 'кога се приготвува храна на крај се става **путпӑршка**' ~ *то́-ј а́дна лӑжи́ца бра́шно, а́дна гла́ва круми́т, цӑрве́н пипе́р и мӑрсни́на, сă-испӑржуве и сă-кла́ве нă-фӑсу́л'-ли, нă-не́каа дру́га ма́нца* [ПК2(93)].

путра́га f **1.'проследа'**; **2.** изр. **гу-зе́а путра́га** (= почнаа да го следат) ~ *и-нуси́а де́ѫта и си-вӑрна́а о́ни, кӑту куми́сиа та́м. Во́ де́те гу-зе́а путра́га зă-ло́шо мисле́јне куми́сиӑта* [ВЕв-(Кор),304].

путре́бе pf 'почувствува потреба од нешто'~ *нă-дру́гӑта ве́чӑр: вӑлко, ме́чкӑта, зӑѫците, си́т сă-изриди́-ле. "Ими, рӑче́ле, ти ки-нă-ра́ниш уф-та· дӑлга зи́ма и-тӑка́ ки-прӑживе́ме. Ни·, шо́-ки-ти-путре́-бе нă-те́бе, ки-ти-спумо́гнӑме"* [П-Д,154].

путре́се* pf 1.'го потресе болеста', в. **путре́суве** 1. ~ *ве́ли на не́гу: А бизве́рна ро́да, ду́ри ко́га ки би́дам су ва́с? Дунсе́јти гу ва́ка на ме́не. И му дунсо́а на не́гу кӑд не́гу. Да ка́ гу виде́, ско́ро емен гу путрисе́ на не́гу рӑќата, и падна́ на зе́мнјата, си ва́лкаши су не́на уф у́стата* [MV(K)285]; **2.** – **(сă)** 'се потресе, се растрепери' ~ *е́м ве́лиши на не́гу: Афе́ндо, да бе́ши ту́ка, не́ уми́раше мо́јот бра́т. Исус как а виде́ на не́а ше пла́каши, и на Чифу́тити ше си дујде́ле су не́а ше плака́ле и о́ни, сă размѧти́ ду́шата, и сă путрисе́ сна́-гата му* [MV(K),287]; ~ *и сắти л'у́ди па́к сă мо́лиа на Бо́га на́двор на саа́тут на тимнја́н ше испа́ги. Е̋ту му си кажа́ Ангелут крӑ не́гу Господи́нќут, ше сто́иши уф де́сну уф валта́рут на проскомоди́ата. Да ка гу виде́ Профи́тин Заари́н сă путрисе́ и сă уплаши́* [MV(K),294]; ~ *га гу виде у дома му, са потреси и еднош тече на кадиата, зема еден музурин, отиде у дома; гу земаха лудојут, гу занесоха отпрет кадиата* [V,PM,230].

путре́суве impf **1.'прави нешто да се тресе'**; **2.** fig. 'измачува некого, односно прави да доживува големи непријатности' ~ *ше́ о́де дă-ј-путре́суве чуве́ѫте ко́ј зна́а ?!;* – **(се)** ~ *бига́јќи но́го сă-путрисе́ме ни́а кукуше́не* [ПК,2(93)].

путрисе́н* adj 'возбуден, загрижен, исплашен' ~ *ре́кал Пе́тро: Пуве́л-нин, сфе́тут ти сте́гат и ти ти́скат... Исус па ричé: Ми фати́ иде́н; о́ти ја́с пикаса́х ше испадна́ куве́т уд ме́н. Да как си виде́ же́ната ше не́ма да си скри́и, дујде́ путрисе́на, и му кажа́ на не́гу за шт'о сибе́п гу фати́, му си кажа́ на не́гу а́лут* [MV(K),276]; ~ *бе́ши писа́но: Ду́х Господи́ново... ми пушти́ да сă радувам на сиромаси́ти, да и леку́вам на ти́ш ше са размѧте́ни уф сӑрцито, да си кӑжам на ќо́лити здра́в, и на сле́пити да гле́дат, и на путрисе́ни-ти да си пруштавӑт* [MV(K),291].

путрисилăк m 'измачување, малтретирање' ~ *шó-j тóо путрисилăк ут-тéбе, шó-j тáа чýдба* [ПК,2(93)].

путроше pf 'кога нешто ќе нестане, пр. пари, односно некој продукт' ~ *Служба, а?! –А-а тоја е замански адет. Их, што са работи работаа тоги! Тија адете сега и нема, и забравија. Ама куту как тија адете са забравија – така и Госпуд на забрави! Дека ваден чувек има толко да путроше за една служба* [ТГ,208].

путсúре pf 'така се вика процесот кога од млеко со помош на сириште се прави сирење' ~ *млéкуто ká ки-сă-измăлзе сă-цéде сус цéтка, а-сúрнуто пá, ká ки-сă-путсúре сă-цéде сус-цăдáлка. Тá:-j ут-плáтно. Кóга сă-измăлзе, кăде нáс тýка, сă-исцéдуве и пóсле, кóга е óште тóпло, сă-турýва сúрište и сă-турýве нă-тóпло мéсто дă-сă-фáте* [ПД,156]; ~ *ќи-j измóлsат óфците, ќи-прăцéдăт млéкто. Ак сáкиш д-о: путсúриш ќ-о: путсúриш, áк нé ќо:-устáвиш з-ýтре. Ká гу-путсúрувиш нăднóч ќи-му-тýриш мăјáта* (= сириште). *Ká ќи-му-тýриш мăјáта óно ќи-сă-фáте* [ПК,2(255)] – развојот на вокалното л во 'ол' не е типичен за југоисточните говори, сепак примерите: **измолзе, измолче**, не се позајмени, туку се резултат на внатрешен развиток (лабијализација)

путсúруве* impf, в. **путсúре** ~ *ќи-j измóлsат óфците, ќи-прăцéдăт млéкто. Ак сáкиш д-о: путсúриш ќ-о: путсúриш, áк нé ќо:-устáвиш з-ýтре. Ká гу-путсúрувиш нăднóч ќи-му-тýриш мăјáта* (= сириште). *Ká ќи-му-тýриш мăјáта óно ќи-сă-фáте* [ПК,2(255)].

путстрúк m 'делумно стрижење на овците' ~ *óфците и-стрúжат уф пýкта-жéга нă-курéмо и кул-пáшкăта, тóо о-вúкиме путстрúк.* Сп. уште: ~ *Тýше-j нă-путстрúк удзáстрин, óш гу нéма дă-сă-вăрне* [ПК,2(93)].

путулéјко m 'човек што се прави наивен, а "зад грб" врши лоши работи' ~ *árин путулéјко-j, дýр дă-вúјши ќитă-зăгáзе* [ПК,2(93)]; в. **путулин**.

путýлин adj 'човек што работи подмолно' ~ *нáјпутýлин ут-сúте-j тóо вáш Гóне* [ПК,2(93)].

путунýа pf 'се губи во водата, потонува' ~ *рéкал: Афéндо, áко си ти, пóвели да дójдам кăт тéп јáс пу вóдата. Он му рéкал: Ела. И слизé уф кáикут Пéтрос, си газá уф вóдата, да си óди кăд Исус. Ни́ли бéши вéтар сúлин, му паднá стрáх; да зафатú да путунýа* [MV(K),267]; в. **потăни**.

путрăгне pf 'повлече' ~ *úсто-j то: трéва, широ́чки лúста дáве; ká ко: путрăгниш óдма куту кóнци сă чинýвăт* [ПД(122)].

путрăгнуве impf, в. **путрăгне** ~ *Бýкăта дóлу тéсна-j, тá: сă-вúке пујрá. Прăку-нéă, óти-j тéсна, вó:та сúлно удúре нă-чáрго. Нă-пујрáта сă-турýве éдно дăрво шо-сă-вúке сăвăк. Кóга сăвáко сă-путрăгнуве нăзăди, тугáва вéч вó:та чúсто удúре нă-чáрго и вăрте вудни́цата* [ПД,171].

путурчăк m 'пејоративно обраќање кон Македонец, христијанин што ја сменил верата, односно станал Турчин' [MS,s,94]; в. **путýрчин**.

путýрчин adj 'тој што си ја сменил верата, од христијанин го прифатил муслиманството, т.е. се потурчил' (во минатото двата поима имале исто значење) ~ *тó дéут Трăјáн лáни умрé. Он, мájка-мо бúла потýрчина за-нéкуј Тýрчин. И-рудúла*

двé дéца. Едното Трăјáн, еднóто Ил'о ги- кăрстúли. Кá бигáли, сéстра-j ричéла: "Ел мăр-дóдо уснáс, дă- нé тă-изгóрат". Она рéкла: "Дéк мăжут и-ác тáм" [ПК,2(Крец –312)].

путфрлено adj, n (во случајот поименчена придавка) – додека не се крсти бебето не смее да се вади надвор, исто така не смее да се бакнува бидејќи се мисли дека е нечисто, а го именуваат со различни имиња, ако е машко: *путфрлено, ѓупче, џуре, шилеже*, ако е женско *пуже* [ТГ,113].

путчýкуве impf 'лесно удира' ~ *стáрасум já, нé ќи-сéдум. Сáма чéра испрáх. Трú-арнúj вóда клăдéх. Снáата кăпнá викájќи: "Нă-мójш мáле, нă-мójш тú дă-пéриш". Кá испрáх мивéле: "Ашколсýн мăр мáле, áфирин", мă-путчýкуве пу-гăрбо* [ПК,2(Иц-–286)].

путắрче pf 'побрза' ~ *áк путắрче вăрáко ќи-j пáдне, чúниш* [ПК,2-(155)].

пуќерка f 'усвоено женско дете' – семејство (маж и жена) што немаат деца (*немат ут срце чедо*) можат да посинат некое дете, ако е девојче се вика – *пуќерка* [ТГ,276].

пуфáл'уве (са) impf 'искажува пофални зборови' ~ *цáрицăта сă-пуфáл'уве нă-шчеркá-ú óти ýбуво кaвé вăрúл сúно нă-кăвă- џúта, а и дéтто бúло ýбуво, млáдо, зă-жăнýвăне* [ПД,145]; ~ *"штóм нéмиш нúкуj, ти пá нă-мéне ки-сă, нéго ти кути стáр ги-чýви ти пăрú". Нă-дрýгио дéн цáро сă-пуфáл'уве нă-цáрицăта: "Е, вéле, цáрице, уф-нáшио кăвăцúимă éдно дéте, сéга шó прáве едни кaвéта, нé сáмо, вéле, шо-j кaвéто, и дéтто, дă-гу-вújш, уф-чáша доиспújш"* [ПД,145] – во контекстот среќаваме две граматички посебности: прво, присуство на адверсативниот сврзник **него** наместо 'туку, но': **штóм нéмиш нúкуj, ти пá нă-мéне ки-сă, нéго ти кути стáр...**, втората посебност е во врска со линеаризацијата: кратката заменска форма се јавува во препозиција во однос на глаголот во императивни форми: **ти кути стáр ги-чýви ти пăрú** (м. '... чуви ги'); и за едната и за другата в. во граматичкиот дел.

пуфашта impf 'ангажира' ~ *му-вéле нă-мáтку-му: "Aj, мáтко, ќи-си-ójме сéга дóма". – "Де óше де!" – "Нé, úмме нóго пáри", му-вéле дéтто. Дéтто знáе кóлку пáри зéл ут-крáлцкăта кéрка. Е, си грéдат дóма. Дéтто пуфáшта мăjстóри дă-прáве кýjќа гулéма* [ДК,128] – во контекстот имаме обратен ред: атрибутот доаѓа зад именката: **дă-прáве кýjќа гулéма**, што се третира за влијание од балканските јазици.

Пýфе Дересú top. 'рекичка' (турц.) [ПД,135].

пуфка f 'мешунка полна со кафен прав, се фаќа на некои растенија' (возможно дека е вид печурка) ~ *áс ќи-чúнум тăкá, лéбо до-зăкáчум нă-кóлта, то тăркáлто, а врăс тóо тýка прăс пумúна и мă-изгурé. Чурáпо áс искáрум, глéдум мáлчко сăдăржe нóхуто. Гу-вăрsáх кăпúно лúсто. Ут-тáа кăпúнта лúсто нăjдéх пýфка, гу-вăрsáх* [ПК,2(240)] – во текстот забележуваме две посебности, прво: употреба на именка како атрибут на друга именка (образец позајмен од турскиот јазик): **ут-тáа кăпúнта лúсто**; и второ – присуство на перфективен презент: **чурáпо áс искáрум**.

пуфтóри* pf 1. 'кога нешто по втор пат се врши, односно се јавува' ~ *é, сéга, му-вúка, гуспудúн, ричé, já мóжи нéкăкво, áма тýка пáк ќиви-пуфтóрма сéга. Дă-вúите кáк имúло кучéнцито. Вúj-гу кучéнциту. Гу-викá. Удри-му иднó стáп* [ВЕв-

(Кор),305]; и: **похтори** ~ *пак похто́рил хизмика́рја му та го́ попи́тал: "Ка́жи ч'орбажи́!" И бјазарґа́нина му ка́зал: "Ето така́ф ми е кау́лја сас ца́рја: "До три́ дни́ ако́ да ни му ка́жа, глава́та шта ми зе́мја"* [V,PM,256]; **2.** – **(сӑ)** 'се ожени повторно' ~ *би́ши'и иди́н ивдуве́ц... сӑ пуфто́ри то́ј, з'е́ ина́ дру́га ж'е́на* [MS,t,61]; ~ *една́ же́на пуфтури́ла, има́ла две́ ќе́рки. Една́та гӑ-нуси́ла, не́јна-си. Една́та га зӑвӑри́ла, удмӑ́ж-ӣј. И тӑка́ ца́рут г-ӑриса́л мӑ́жуфта ќе́рка. Ќиркини́кта г-ӑриса́л, не́ не́јнта* [ПК2(Крец–299)]; ~ *един цар от жена останал вдовец, и от жената му останала една момичка малка до осам година. Момичката кату останала сирачка, царјут ја пусна на една друга мома, ча да са учи марафети... Татку и сакаши да си пофтори, да земи друга жена* [V,PM,275]].

пуфто́рин* adj, num **1.** 'нешто што следува зад она што е прво, втор' ~ *Исус му ре́кӑл на не́гу: Да си милу́ваш на Стопа́нот, на Го́споти, су сѐ сӑ́рцито и су сѐ ду́шата и су сѐ ра́зумут твоја. Ва́а ј напре́жна и гуле́ма пуве́ла. По́фтурна пак кату́ не́а то́кму: да си милу́ваш на кумшиа́та кату́ те́б* [MV(K),270]; **2.** 'тој што повторно стапил во брак' ~ *а́дно вре́ме има́ло е́ӣн чуве́к дуве́ц, зима́л пуфто́рна же́на. Има́ли две́ де́ца: адна́ мо́ма* (**мома** во Долновардарско значи женско дете воопшто, дури и бебето ако е женско пак е **мома**, додека во соседните источни говори значи 'девојка') *и адно́ де́те* [ПК,2-(227)].

пуфто́рно adv 'по втор пат појавено' ~ *пуфтура́к сӑ ви́ке и не́ко: си́тно не́што шо ки испа́дне пуфто́рно, дӑ ре́чӑме гро́зде или пӑ сӑја́л си не́ко: жи́то, а пуфтура́ци на́пкум испӑдна́ли* [ПД,122]; в. **пофтур**.

пуфто́р'ува* impf в. **пуфто́ри** ~ *се пуфтуру́ват две́те пра́вни ре́дишта* [МЕ(Р),95]. Заб.: во синтагмата: **двете редишта** имаме интересна употреба на множинската наставка **-ишта** во пример со избројана множина.

пуфтура́к m 'сено од второто (есенско) косење, *уф дру́ги се́ла му ви́кат ота́ва*' [ПК,2(93)]; ~ *пуфтура́к сӑ ви́ке и не́ко: си́тно не́што шо ки испа́дне пуфто́рно, дӑ ре́чӑме гро́зде или пӑ сӑја́л си не́ко: жи́то, а пуфтура́ци на́пкум испӑдна́ли* [ПД(122)].

пуха́хан* adj 'загледан' ~ *ш'и́ч'ки си уста́наха пуха́хани за да ги гл'е́дат т'ӑ́х, е́м си вил'а́ха "такфе́с пилца́ н'е́мами ви́д'ану дур сига́"* [MS,t,58].

пуха́ска (си) pf 'се загледа' ~ *и прул'е́тна пи́л'ату на го́р'а и фа́ти да пса́ла и јас си гу пуха́сках мра́ва дур сӑ загуби́ пи́л'ату* [MS,-t,45].

пуцко n, zool. Podiceps minor – тоа е мала страшлива птица со црвенопепелави пердуви. Има мали нозе и на секој прст одделно кожиче за пливање. Се храни со риба, а нејзиното месо се јаде [КД,57] – станува збор за птица што заедно со други видови птици – преселници во зимските месеци доаѓаат крај Дојранското Езеро, а рибарите се помагаат со нив во рибарењето.

пуцӑрвине́е impf 'кога нешто добива црвена боја, поцрвенува' ~ *стра́млиф чуве́к не́кој, ка́-ќ фа́те да гувóре не́што стра́мно, ќи-пуцӑрвине́е али́с ра́к* [ПК,2(191)].

пуцӑ́рнуве pf 'кога нешто добива црна боја' ~ *то: у жи́тто изле́ве, га́т, и́ма цӑ́рни зӑ́рна, уд н'о: пуцӑ́рнуве бра́шнуто* (објаснување за растението

кăркóл' = какол) [ПД(123)]; в. **почарни.**

пучáстуве impf 'кога ќе дојдат гости им се подава нешто да каснат, односно да се напијат' ~ *ее, сјáа дрýгут цáр пă-с-имáл куту нúа кá úмме дéн, нéли прáзник. Că-збрáли, и о викáле нăрóдо. Цăрúцта пучăстăвáла, пучăстăвáла нă гóстто, áма кути чувéк că-јзлăжáла нéли, că-јспăрдéла. Цáрут му-пăднáл шáнут, óти că-јзпăрдéла, зúме гă-нăпăдăве* [ПК,2-(Крец–300)].

пу́че impf **1.** 'длабоко се наведнува, со целото тело кон земјата, пр. во таква положба се стават децата кога играат "**длăга мăгăри́ца**"; **2.** сп. го обичајот: ~ *кá că-кăршат дéцта ус-јáјца нă-Вилúгдин, аднóто дăржe јáјцто, а дрýкто уждúре уд-гóре. Тóо шó о-дăржe јáјцто că-вúке óти пу́че* [ПК,2(93)].

пучека* impf 'застана, причека некого' ~ *кинисал Марко да шете...[пу него Струма нивеста,[ej, што му веле гуворе:["врни се Марко, ступано,[врни се малце пучеки![јас правих рибник јангулник,[сус кого јас ки гу ручам!?"* [ТГ,53]; ~ *пол'е, пол'е широко, ф тебе бил'ки секакви,[мирисл'ави јубави,[пол'е, пол'е широко,[мома јоде за вода,[бúкар јоде пу неја,[викна бúкар продвикна:[Бре стој, моме, пучекај,[да ти стомни пуносам* [ТГ,368]; ~ *чаморџиата момата ја зема, дјадото го оклава; ја окачи момата на кон'ут, фати да хожда на братите ú. И тој отдалеку фати да вика, го дочуха и го почакаха дури дојде* [V,PM,-234]; ~ *"ним ми раздигај јадови,[јадови моји дертови,[чунки са малце мојите,[а што да правум и сус твоји?" – "Хеј, море, лудо и младо,[... изорај рамни дворове,[пусејај моји јадуви,[пучекај што ки ти никне,[ако ти никне бусилче,[боса ки бегум пу тебе"* [ТГ,100].

пуч'ива́ш'т'е́м adv 'одмарајќи' ~ *пуч'ива́ш'т'ém, пуч'ива́ш'т'ém си дójдух у с'élуту сабáкарш'и* [MSt,2].

пучúве* (и: **пучива**) impf, в. **пуч'и́ни** ~ *удúме цél дéн, нă-дрýго дéн, нă-втóрјо дéн пá că-нăјдéме сăстáтко, мáјка, тáм кăде Симитлúа. Тáм тăргнáме дéк Цумјá, Блăгójувгрáт. Тáм пучивáме пé-чéс дéна, нéм гáре, răспрăснáл-се нарóдо. Дујдé: Бугáрто дă-брáнат вúке нăкăд Цумајá, кăд-Дýпница нă-гóре* [ПК,2(191)]; ~ *адни арăмúј имáли нóго пáри. И сиднáли дă-пучúват тáм. И-адúн ќ-óде дă-că-мóче дувăлко. "А, а, пезевéнк, шó тéриш тýк, мă-јзмучá!"* [ПК,2(191)].

пучúвка f 'одмор' ~ *Аднó врéме трăгнáме гáре нă-гóре, пу-Бăлáсца. Трăгнá адúн дă-нă-вóде сус-кójн. Тóа адúнјо вéле: "Слýши, вéле, тú кут-кá нă вóдиш ни-адúн чувéк нă-мóже дă-примúне грáницта. Тú киустáниш, вúке, уд-сăт, ác ќ-óм нăпрéд. Нă двá сáта пăт, адúн сáт* **пучúвка**" [ПД,174]; ~ *că-кăчúа, нă нóсат за-кăт Дójран. Ут кăд-Никулúч, тăмáм уддéме, едно тýрско сéло úма блúзо, пучнáа да-вúкат: "Нúа ќ-óдме ут-тýка за-Дójрăн", ама пă-вујскáта гăрчката-ј нă-пучúвка на Нóф-Дójран, сјáа шój* [ПК,2(356)]; в. **почúнка.**

пуч'и́ни (и: **почини**)* pf **1.** 'се одмори' ~ *тéлус утúди у ч'урбаџ'ијата думá, с'éднаха, пуч'úнаха, că кирáсаха* [MSt,48]; ~ *афý пуч'úна, му вилú на д'ăт'ąнту: "скóру стáн' хазăр' да б'ăгами"* [MS,t,84]; ~ *утúдуха нăтр'ą ... си пустил'áха да пуч'úнат* [MS,t,84]; ~ *дójдух дур на Мýшамáта хýбав'ą, с'éднах да пуч'ún'а там'á...~ "ми т'ą стрáх, тýк ти-*

j врит'énуту , амá с'éдни два, трú дни да пуч'úниш'!" [MS,t,63]; ~ *и си дójди удóл идúн бýк, д'é б'ăш'и и Ќел'éш'у тáм, и са запр'áха да пуч'úнат* [MS,t,36]; ~ *за óра пулувúн вр'ăтин', за ха óстаја да пуч'úнат óлувéту* [MS,t,65]; ~ *за умрăкни, за пójат у думá, зăса мýјат сăс óда, за с'éднат у думá, за пучúнат* [MS-t,67]; ~ *тамо најдоха един брјаст големо, та седнаха у-дол сјанката му, да починат там* [V,PM,181] – во контекстот среќаваме уште еден пример за нарушена конгруенција (именката во машки, атрибутот во ср. род : **един брјаст големо**); ~ *сетне рекоха: "ајди да а зарăими, да кога за си вăрнеми от курбет, тогас пак а разрăвами, а делими!" Ха зарăха пак тамо и си отидоха. Неколко време сетне отиде един Турчин тамо да почини под сјанката* [V,PM181]; ~ *нá онová брјáст дojдóха едниа базирѓáни сóс четирúјси товáра нéшто тимјáн и вóсок, под сéнката разтоварúха и седнáли дá почúнат. Они л'у седнáха, тójнака на брáта му вéли: "бráте, мéни ми сá пикáи! Ки си пóпика от тýка"* [V,PM,126]; **2.** 'умре' ~"...*тąкóв-дą-си. Не-н'áштǫ бóлнǫ, гǫ-вид'ál-си, тáму лéжи бóлно, нéгǫ ќе-гǫ-утéпąш. Нé гǫ-утéпај, дą-гǫ-зéмеш, дą-гǫ-лекýваш". – "Арнǫ, тáтǫ". Кą-пǫчинáл тáткǫ-му, дǫjдéл и ón... пǫчнал дą-шéтą* [ЛС(К),127].

пучинáтка f 'одмор, кога нешто мирува' ~ *дýри кáикут ки сă удáвиши ут далгáтити, па ón спúиши. И утúдуа Ученúцити ... ем му вéлеа: Афéндо, да ни чýиш, éту ки си загúними. И вéли на нúх: А málo-вéрни, óти таквúи плашлúви сти? Тóга станáл, и прикалнá на ветрúштити и на мóрито, да сă чинúл мóшни пучинáтка* [MV(K),297].

пуч'úнува* impf в. **пуч'úни** [MS,s,92].

пучинувајне n 'одмор' – по секоја напорна работа следува **пучинувајне** (или **удмурувајне**), на пр. при жниењето, откако ќе се истера една **поста** (= дел од нивата, во вид на лента на која истовремено жнеат неколку жетвари одеднаш), односно откако ќе се изврзат снопјето, натаму кога окопуваат пченка, откако ќе се ископаат 4 реда, пак следува **пучинувајне**, косачите исто така прават **удмурувајне** по три или четири **намлии** (= искосени редови) итн. [ТГ,21].

пучинувачка f 'одмор, починка' – при полските работи *удмурувајнто* наутро трае малку; најдолго е околу пладне; попладне, откако ќе поминат најголемите жештини, т.е. кога малку ќе се залади, **пучинувачките са малечки** [ТГ,22]; **в. пучинáтка.**

пуч'ýд'ува (сă) impf, в. **почýди (сă)** [MS,s,92].

пушéта* pf 'се раздвижи' ~ *лисúцта утúшла, си-лигнáла у-áдна трéва, нă-áдну слăнце тăкá, и спúе тáму. Тéта Врáна пушитáла узгóра и ă-видéла тáм дéка лéже. И утúшла, а трăчúла спúе. Тýпни тýка, тýпни тáму, не мăрда úч* [ВВ(Кр),314] – во текстот е присутен лексичкиот архаизам: **трачи** (= верува, претпоставува).

пýши* impf 'вдишува дим од цигари, од тутун' ~ *"Кá ки-пáдниш, рăчé, нă-дóлу уф-ливájте, тáм úма, рăчé, ки-тă-прăсрéтнăт двé кучúјна, еднóто, рăчé, бéло, еднóто, рăчé, цăрно... Шпúрто, рăчé, úмиш?" "Нé пýшум, рăчé, дéдо нéмум"* [ПД,147].

пушка f **1.**'рачно огнострелно оружје' ~ *и јаз скокнувам ортана, зевам*

пушката и викам: "Дур орда бе" [МС(В),93]; ~ *рăбојтăте сă минијă: му сă зе пусатут (немă изим дă носăт пушки и кăлăчки а ками и револјă пăк дистур)* [МЕ(Р),88]; ~ *Дăштарчинката, като погол'ама, скрила паритја,... Синчато кога попорăснало, пак го питала: "Да си имаш, брача, пари, што ќу си купиш?" – "Пиштолка и пушка, сăстричко"* [V,РМ,291]; ~ *тоа вил'ајќи, емен си зима пушката... Таак! и чувекут на место си падна. Кога ки се врне назад, и кога гледа врбов кол путирал цали ластаре* [ТГ,147]; ~ *ác уф-пуфáбрикте рăбóтах. Тýла фáбрика рăбутúх, пóсле уф-тáа Арсăнáло. Знáш-ли Арсăнáло шó-о-вúкат. А дно врéме сус-пýшки, нé кути-сјáа* [ПК,2(Иц-284] – во текстот се присутни две граматички посебности, прво: беспредлошки додаток за место – **тýла фáбрика рăбутúх** (м. 'во тýла фáбрика...'), и второ: именка употребена како атрибут на друга именка – *тýла фáбрика* (м. 'туларска фабрика'); ~ *нăјмéл-се Гóце Дéлчуф вујвóда,[ус-нéгăфта вéрна дружúна,[уф-Кукýшко рáмно пóле,[дудéк да прăмúнăт грáницта,[пăрва пýшка пукнáла,[Гóце гу уф-гăрди рăнúла* [ПК,2(Крец–296)]; ~ *Нé-ни кýпиш пу-инă-пýшка д-óјме дă-лóăме". – "Зáшт дă-н-ви-кýпам, сúнко, му-вéле, дă-ви-кýпам"* [ДК114] – присуство на перфективен глагол во презент: **нé-ни кýпиш** (м. 'не ни купуваш'); ~ *пýкна пýшка, лéле,[пýшка пýкна, пúле Стáно,[дýри гóра јéкна – јýнак си пáдна* [ИГ,108]; **2.** 'пукање со пушка' ~ *напкун имаше еден другар на срешта, патардијата га чу и как чу и пушката, тăрча и кажа на селото* [МС(В),75]; **3.** изр.: **сè на пушка сă** (= вооружени се, пушките се до нив) ~ *тáа úма чтúрсăт дýши брáтја, сè на пýшка сă. Ќ-óјш тáмка, ќи тă прăчéкăт... ќи-испáдне óна, ќи-т дáде слáтко (дúско), кавé ќ-ти дáде, – уф óчте нéма да а пулéдниш* [ИГ,112]; сп. верување: **пушка ако чује – абер (глас) ки му дојде** (= ќе слушне новост) – толкување на сон [ТГ,313].

пýш(т) adj 'неморален, развратен' ~ *Ф...-ут стујá и за нéгу вúа си мóлиши: Гóспот, исполájти, шо нé сам катý дрýзити л'ýди, лóши, крúви, пýшти, já кату вá јумбрукчúата. Пóстам двáш на нидéл'ата* [MV(K)-280] – во контекстот имаме случај на употреба на номинативна форма наместо очекуваната вокативна: **си мóлиши: Гóспот, исполájти** (наместо: 'Господи...').

пуштéн* adj 'испратен' ~ *Јác нé мóжам да чúнам ут мéн сáм нúшто, катý кáк а слýшам, сăдам; и мóата сăдба прáвина и; óти нéќам да бúди мóата пувéла, тýку Тáткувата пувéла шо ми úма пуштéно* [MV(K),331]; ~ *úли кóга ки дójди Богомóлсноу, тó шо ки ви пýшќам јác ут Тáтко ми, Сфéти Дýх истúнцко, шо и пуштéно* (пишува: *поштéно* – возможно дека мешањето е поради неинтензивниот изговор на неакцентираните **о** и **у**) *ут Тáтко ми, тó ки ви кáжи зарди мéне. И вúи па ки кáжити шо сти бúле ут крáј су мéне зájно* [MV(K),297].

пуштлу́к m 'разврат, неверство' ~ *нúкој нé-ј дóбар, сáл идéн Гóспот. Пувéлити и знáиш: Пуштлýк нúму чúни, нúмо отúпај, нúм крáди, лажóвин да не бúдиш; да úмаш тимúа на тáтко ти и на мájка ти. Он му рéкал: Сăти вúа а чувáх ут млáдус ми* [MV(K),278]; ~ *ричé на тáтку му: Ету тóлку гудúни шо*

ти рабо́там, и не́кој па̀т не́ ти расипа́х ке́фут, и не́ ми и да́де и на ме́н идна́ ко́за, да си радо́вам ја́с су прија́тил-ми; да во́а си́н ти, што ти јаде́ са̀та сто́ка пу пуштлу́кут [MV(K),181].

пу́шти pf 1. 'испрати', в. **пу́шка** ~ *"... ја́с-сум ца̀рува ке́рка и-ма̀-пушти́: ме́не да̀-ма̀-изе́де ла́мја̀та". И-о́ни ричѐли: "До́бро, ричѐли, што́м та̀-пушти́ли да̀-та̀-ја́де ла́мја̀та, си-о́ди-си ти́... на́с не́к на̀-изе́де". И-о́ни, ве́ча̀рта, ле́гнат да̀-спи́т, а́ли си-уста́ва̀т стра̀жа́р, бу́да̀н* [ПД,167] – во контекстот има неколку граматички (дијалектни) посебности: прво во врска со линеаризацијата – двојна употреба на кратката заменска форма: и постпозитивна и препозитивна во однос на глаголот во императив:– **си-о́ди-си ти́... на́с не́к на̀-изе́де**, тоа напомнува на преодниот момент кога стариот редослед бил истиснуван од новиот (за ова в. во граматичкиот дел); второ – присуство на адверсативниот сврзник **али: о́ни, ... ле́гнат да̀-спи́т, а́ли си-уста́ва̀т стра̀жа́р**; и трето – употреба на перфективен презент: **ле́гнат да̀-спи́т**; ~ *напкун ка ги пуштиха писмата, солунските граѓани са̀ качиха на солунската тумба* [MC(B),97]; сп. обичај: – младоженецот го кани кумот за да венча со овие зборови: *"Кла̀јне и здраве имате уд татко и мајка, да знајте оти уф нидел'а ки треба да доите да венчите, и за тоја ви гу пушти воја кулак* (= *паурче сус ракија, китка, пугача и карамфил*). На тоа кумот одговара: *"И ти им чини клајне и здраве"* ... [ТГ,160]; ~ *и така ги ва̀рна и ги прави тешка свадба и ги гости цел месец и напкун ги пушти на града Будима* [MC(B),96]; ~ *му вели: "нели прати ти една книга на твојта л'уба да пала една мома на Танковата ишкија и да е прилика на неја?" И он рече: "пуштих"* [MC(B),94]; ~ *то царското бостанџиџе му вели: "нија имами ца̀р много богат, не сака хазна, тој ми пушти или твојта глава да земам или ..."* [MC(B),94]; ~ *б'е́т му са̀ ви́д'а̀ на ч'урба̀ч'и́јата, ш'ту за ја в'е́ни ара́пч'а̀ту мума́та и си вили́ са̀с умо́: "за гу пу́сна ара́пч'а̀ту да гу бр̀ка Го́спут' "* [MS,t,14]; ~ *"на-ти т'е́с два́та пуртука́л'а да ха пу́сниш' на жина́та-ти!"* [MSt,86]; **2.** 'престане да држи нешто в рака и го остави да падне' ~ *он кату влезе нетре да пиј вода, излезе една самовила, пусна капакот, го закл'учи нетри. Фатил ца̀рцкото дете да плачи* [V,PM,207]; ~ *На́пкум ќа̀ зи́ма̀т, ќа̀ кла́ат на стре́ди, ќи гу зи́ма̀т и мо́мчто – и дву́јца̀та ду едно́ дру́го. Ќи зи́ма̀т една́ бе́ла ри́за, то́ќи ќи-ј пре́гна̀т, ху́мут; уф една́ ча́ша ви́но, ќа а на̀па̀лна̀т, ќи пу́шта̀т па́ри уф на̀тре* [ИГ117]; ~ *"Пу́шчи, ра̀че́л, са̀ лупа́тта". И пушчи́л лупа́тта, фа̀ти́ле да̀-си пра́ва̀т ма̀бет та́м. Ти ка́к-си, ти што́-си, са̀-ма̀бити́ле дву́јца̀та и пудуна́ло не́ко̀ ве́та̀рче. Гинуси́л са̀ де́ка-ј на̀̀шта гра́ница, до́ле, туга́ј не́мише гра́ница* [ПД,146]; **3.** 'ослободи' ~ *за̀пали-си, за̀пали-си Ша́р-Пла́нина̀, а́јди,[а по́трупа̀ а по́трупа̀ три-ју́на̀ка̀, а́јди,[три-ју́на̀ка̀, три-о́фча̀ра̀,[па̀рвјо́ о̀фча́р, па̀рвјо̀ о́фча̀р жа́лно̀ мо̀ле́, а́јди,[пушти́ мене́, пу́шти ме́не Ша̀р–Пла́нина̀, а́јди* [ЛС(К),133]; ~ *о-пи́та̀т та́м што́ да̀ на̀пра́ва̀т: "Ка́к кула́ј да̀-на́јме, да̀-ни-ка́јш?" – "Кула́ј, ричѐл, кити́·рте еди́н ка̀за́н ка̀тра́н на̀-врата. То́· ка̀тра́но не́ пу́ште кула́ј да̀-изле́зе чуве́ко, а́ма не́ка-ј да̀лбо́ко"* [ПД,170]; ~ *"Аман, Трајко, да си*

жив, остави тој човек, што сакаш ки ти дадими"... напкун как ми молиха и хатарот да не ги кърша, го пуштих [MC(B),92]; ~ *дójди вр'ăм'ą да н'ă пу́снат* [MS,s,94]; ~ *и дójди тузи́ дéка ипта́ у апри́л сă пу́ш'таха на́ш'та илики́ја* [MS,t,3] = 'да нè ослободат од служење војска' – во двата последни контекста; **4.** 'испушти животно на слобода, потера' ~ *ра́нуто стана́х на-ш'éсти, си-ч'ини́х иди́н ч'áј, сă напи́х, пушти́х дуби́циту* (пишува: 'бубициту' – печатна грешка?) *на гуида́ро, излéгух на-кавинéту, пи́х идно кавé* [ВБ(Нег–339)]; ~ *та бáбăта пушти́ла крáвăта нă-гувéăта... устăна́ла кру́ши дą-бéре. Нéко дăрво* [ПК,2(252)]; ~ *ка усамна, пуштиха коните на зелена ливада – коните да попăсат, а они малци да илиндисăт* [MC(B),95]; ~ *има́л ни́ку ло́шо ку́че, ста́ро. Гу-ману́ва у-врéјќито и гу но́се. Чéка лиси́цата сéга, кфáчка ќи-му-дунéсе. Нó, кă-му-сă-набли́зи, му-гу-пу́шта тó ку́чито* [ДК,138]; ~ *един цар отишал да лове зајци. Испаднал еден зајц, пуштил ăртто (тазијте) да гу тăрчкат* [V,PM,52]; ~ *на ногу места има ногу курић, дека ка ки си пуштăт силјајнту дубиците не си-ј припалуват цела гудина* [ME(P),77]; **5.** 'направи да потече некоја течност' ~ *му вéле: "пу́ли ту́ка! Ка́мину дă-гу-сти́снăм – во́да ќи-пу́шчăм". Му стисну́ва у́рдăта су-та́ то́рбăта и пу́шча во́да* [ДК,119]; ~ *Царут им рекал: "Манајте се ут тука, голоташе!" Пуштил л'уде да и испăдат. Големјут брат пуштил морето и издавил сите* [V,PM,270]; ~ *сто́мнăта то́не, нăто́нуве, и́збăрш-а, о́на пак пушти́ла ма́ллчко* [ПД(129)]; ~ *пушти́л крăф* (= со нешто му ја пробил кожата, пр. со рог, за да истече крв – начин на лекување); ~ *Ќ-ă-ви́кне нивéстăта, му-вéле, дунéго. "Елăј ми́ла! Елăј зла́тна! Нăпусле́ден пăт". Дă-фáте зă-рăка и дă-му-гу-фáте мăлéчкуто прăст, дă-му-гу-кăсне си́лно, дă-му-пу́шче крăф* [ДК,123]; **6.** 'направи, овозможи да влезе' ~ *кај ки најдох, на која арна нива одих, и пуштах овците нăтри* [MC(B),92]; **7.** 'одвитка нешто (пр. ракави), направи да бидат некренати' ~ *и она пушти скути и рăкави и повина лицето, сă чини гајлилија и отиде дома* [MC(B),96]; **8.** 'испружи нешто, подаде' ~ *трети пăт утишле. Царут пуштил аскерут мо, да и истепе. Тоги стреднјут брат пуштил ногата, гу урнисал сăт конак. И малечќут пуштил воденичарскúт камин, сăт аскер и царут и истепале* [V,PM,270]; ~ *И слизé уф кáикут Пéтрос, си газá уф вóдата, да си óди кăд Исус. Ни́ли бéши вéтар си́лин, му паднá стрáх; да зафати́ да путунýа, а викá ém царкá: Афéндо пóможи. Па Исус а пушти́ рăката, гу фати́* [MV(K),267]; ~ *одеки по конецут, утишла на колибата кă-де момата. Момата затворила вратта. Самовилта ú рекла: "Пушти си прăстот низ прозорецут!" Момата си гу пуштила. Самовилта и клаве еден прăстен и умире момата* [V,PM,269]; ~ *и си́чките оти́доха на хóро, и нáзи гиздавáта мóма и тjá дójде тáм на хóру. И са евú едúн чjул'ак сас сúф кóн, дójде фаф хóрото на срéде сас кóне и си пýсна ракáта та фáти хобавáта мóма и е дúгна* [V,PM,259]; ~ *"А мăр лисúцо, вéл'ăт, ќи-тă-пúтăме нúшто"* (т.е. нешто). – *"Пúтăте!", вéле. – "Јáс ă-извáду вá змúјта уд-*

о́гнут, ве́ле. А-пу́шти га́гъта и пу-га́гъта, пу-га́гъта, ми-съ-сфи́ нъ-ти́лут, о́куто са́ка дъ́-ми-гу-изва́е. Да́ли у-пра́во-е? [ДК,137]; 9. 'пушти' ~ *р'е́ч'и: "ја́с за и́зл'а!" гу вра́заха съ́с идна́ хо́ртума, гу пу́снаха пуле́ка, пуле́ка до́л* [MS,t,86]; 10. 'бутне, турне' ~ *пумна́л а́јн уфча́р: "што́ мъ́р ку́ма ле́со пла́чиш?" "Ми, фмо́јта ду́пка и́ма ја́рче живуде́рче". Има́л къ́рли́к то́о уфча́ро; бу́тне къ́рли́ко, гу-фати́л за-но́гата. По́сле гу-пушти́л къ́рли́ко уфча́ро, закачи́л не́кој чико́р, жси́ла те́гле* [ПК,2(233)]; ~ *"сва́л'-се бре Ту́нтъ́лче, ре́кла, нъ́-ба́ба д-ој нъпъ́лниме уф то́рбъ́та ти́й кру́шички!" Съ́-свъ́ли́ло Ту́нтъ́лчто, ги-збъ́ру́ве кру́ште, ги-туру́вът дои уф-то́рбъ́та, нъ́-Ту́нтъ́лчо гу-гръ́бна́ла, гу-пушти́ла уф-то́рбъ́та* [ПК,2(253)]; **11.** 'придвижи некој механизам, стори да се слуша музика' ~ *съ́-ръ́змиши́ле та́му. Пушчи́ле му́зикъ́та и ти́а, дими́к, но́гу а́рна му́зика има́ле. – "Дъ́ до́јдите!, му-ре́кле, дъ́-ви́јте што́ му́зика и́мме и што́ јъ́дъ́јне у-пъ́мпурут". Пъ́мпурут у-мо́рто* [ДК,131]; **12.** – (се) 'се нафрли, се устреми' ~ *съ́ уплаших, съ́ тромаксах; един сон соних, една змија ка се пушти да ми хапни* [МС(В),95]; ~ *ка ми видеха, што водих харамијата, емен го видеха, го познаха – го имаха къ́рстен, и едни съ́ пуштиха и ми фатиха кон'от* [МС(В),91]; ~ *една едра тупола имише тамо, фати а искурна, си а пръ́фарли на рамуто му, са пушти на аскерут* [ДК,296]; ~ *Ку́чишчъ́та ка́ ки-съ́-пу́шчъ́т уф-те́бе, пу́шкъ́та о́ш ка́ ка:-зи́миш да:-нъ́пъ́лниш. Ки-м-кле́книш нъ́-кулена и двъ́та́ дъ́-ги уте́пиш* [ПД,147]; 13. – **съ́** 'почна да трча' (силно) ~ *хи́тра Пе́три зи́гнува ут о́гн'ут идна́ гул'а́ма гур'а́на драва́ и съ́ пу́ш'та да гу т'е́ра по́пут* [MS,t,75]; [MS,s,94]; ~ *чул Алате, са пуштил по него. Ка префарлил ваѓата, фатил да вике: "Е! Алате, жал, жал! Не ти давум паунут". Па Алате бил прекълнан от Бога да на може да помине вагичката"* [V,PM,272]; **14.** – **съ́** 'се одмрзна, се стопи' (ако нешто било замрзнато, пр. јадење, дел од облека и сл.) ~ *са-пушти́л мра́зут; съ́-пушти́ла та́а ло́јта* [ПК(Гъ́р)]; **15.** – **(съ́)** 'се оддели' ~ *па гувори́ Ангил, да му ричé на не́гу: Ја́-сам Гаврил што съ́ въ́ртам накри Бо́га, и си пуштих ут не́гу да ти ка́жам на те́бе, и да ти но́сам ви́и радо́сни чу́дби* [MV(K)295]; **16.** – **(си)** 'се симна' ~ *и на ше́ста ме́сици па си пушти́л Ангил Га́врил ут Бо́га на гра́т Галиле́а, на Чи́ста Дје́ва армаса́на су мъ́ж, и́мито му Јо́сиф, уф ку́ка Да́вид; и и́мито на Мо́мата Мари́а. Ка си дујда́ Ангел Господи́ноф къ́д не́а, ричé: Ра́дуј-с прира́досна* [MV(K),315]; **17.** – **(си)** 'влезе' ~ *ка слуша што и Даскалот, си убличé цубе́ту (о́ти би́ло го́лин) и си пушти́ уф мо́рито. Па дру́зите Учени́ци дујде́ле су ка́јикут. Ка испадна́ле на су́хуту, а гле́дат о́гин запале́на, и ри́ба што си пе́чиши, и ле́п* [MV,K,338]; **18.изр.: ба́ба́та гро́ш дава́ла дъ́ съ́ пу́ште** (= не треба да се прекинува започнатата работа, независно што ни се чини тешка) [ПД(137)]; **пушти́л ко́рабе** (= заседнал некаде, зафатил позиција); **пуснал хабе́р** (= се јавил, соопштил нешто) ~ *та и пуснал хабер на татко му сос писмо, ча си чини цар на самовилите, та да дојди и татко му при негу* [V,PM,216]; ~ *о́на што́ пра́ве? Ут-сфе́штте нъпра́ва, ѓо́а мъ́рто́вец, дъ́-ре́чъ́т о́ти чу́пъ́та у-ми́ра и д-ъ́-зъ́ко́пъ́т. И му-пу́шта*

нă-цáрут ăбéр óти чýпăта ýмра [ДК,144]; со блиско значење: **пуштúл слýх** (= почнал да шири некаква информација) ~ *пуштúл слýх от брáт-му нàйдéл пáри* [ПК(Гăр)]; **пýшти-си-j нójсто кóлко тé-j длăк јургáно** (= сообрази се со можностите) ~ *нé глéди шó úмат л'ýјто, глéди кóлко мóжиш тú, пýшти-си-j нójсто кóлко тé-j длăк јургáно* [ПК2(190)]; **да си пýсна вудáта** (= да одам по мала нужда) ~ *игрáјат, игрáјат, сă умурú мумáта и му вилú на н'éгу: "да пóа дóл, да си пýсна вудáта"* [MS,t,9]; истиот изр. од Кукушко (со фонетска модификација): **бúх дă-си-пýштум вóота** [ПК,2(190)]; **пýш'та идúн тилиграф** (= испрати телеграма) [MS,s,94]; **се пусна черквата** (= кога ќе заврши божјата служба) ~ *на еднá черква, бéха собрáни сúчките прóсици отвунка, чéкаха милостина от човецúте* (пишува: 'човецúте' – печатна грешка). *Тогас и нос човек, што му прави тéс мурафéти, отúде на чéрквата, истом кога пуснá чéрквата* [V,PM,189]; ~ *му вéли: "Господáр, тój човéк је твój брáт сóс децáта му!" Такá и женúте не могóха да га познáјат женáта му. Пуснáла чéрквата, сéкој човéк отúде на кăштúте му* [V,PM,148] – уште еден пример за упростување на падежниот систем: номинативната форма се јавува во функција на вокатив: **му вéли: "Господáр, тój човéк..."**.

пуштýве* impf 1. 'испраќа', ~ *и уф стáро врéме, и тóг'и тăкá имáло, дујнá-ґузилúјка. Имáло јдúн цáр и нóго јунáци и вујскá пуштувáл, нă мужéле да а зéмăт* [ИГ,112]; ~ *рăчéл: "А брă-дéфо, ричéл, тú ушешó úма дă-вúји уд нáс. Нúă, ричéл, ичумéно дă-то:-ижнúјме, а пúсмо дă-пуштýвиш нă-жéн-ти, до:-нóсăме, ут-пéпăл лéп дă-н-нăпрáвăт, кучúна, мăчúна дă-кóле, ич-шо нé-сă-јáде"* [ПД,159]; 2. 'остава нешто', – *чиничката* (покрај: *мисирката*) се сее во редови; штом *урачут* ќе изора две бразди, друг зад него *пуштуве семе*, што орачот кога ќе се поврати лесно (со малку земја) го покрива [ТГ,333]; 3. 'средува некој да оди некаде', ~ *тó: дéте сăкáло дă-ýче. Мájка-му гу-пуштувáла нă-ýка д-óде. Е, дéк ќ-óде? Гу-пуштúли уф-нéкуј бунáр дéтто. Имáло дóл нăрóт* [ВК-(Мал),290]; *"Дéк, кăжáли, ќ-óјме дă-сă-пúтуме?"– "Aj ќ-óјме нă-пóпо, óн ги-знá: зăкóнто". Уддéли нă-пóпо. Дóбро-ама ґáвуло сă-чинáл пóп и-ги-прăчéкуве нă-пăто. Нă-истúнскo: пóп нé óдат, не-j-пуштýве* [ПД,165]; 4. 'прави да потекува течност' ~ *дóд Рájна, óти а-бóле глáфта, чéсто си пуштýве крăф ус-пúивици, сéтне пó-árно ú ej* [ПК,2(194)]; 5. 'турнува, бутнува' ~ *áма ká сă-свăлúло сéтне дă-збéре крýште имéн нă-Тýнтăлчо гу-фáште, уф-врéјкăта гу-пуштýве, гу-вăрsýве, гу-нóсе дóма. Ká у-нусúл дóма... Ká бúше, е сја: пá зăбрăвúх, нéм акăл дă* [ПК,2(254)]; ~ *бре-тýка, бретáм, цáрскăта мóма а-нéма. Вујнú цáро пушчúл, чинáл, нă мóжăт да:-зéмат. Тú: живóтните, мéчките, лишúците, вăл-ците сă-бурúле, уд-гóре кáмăне пушчувáле* [ПД,154]; 6. изр. **пуштуве клајне** (= испраќа поздрави) – како што гостот ќе донесе поздрави од своите, исто така и домаќините нив ги поздравуваат и *им пуштуват клајне* [ТГ,222].

пушќа и: **пýшта** impf 1. 'испраќа, дава нешто со порака да биде однесено некаде, односно предадено некому' ~ *пýшк'ја син му да винчáе[пýшк'ја внук му на крăштéјне[сам утúшел на мáл áрмас* [МЕ(Р),95]; ~ *зă во*

време пушќă нă Солун и нă Пазăр бăкшиш нă негуви пријател'ă ут 20-30 тувари [ME(P),91]; ~ *ја пу́ш'та Ќел'е́ш'у и н'е́гува́та ж'е́на да по́ị да бра́ќа ина́ ж'и́вина да му да́дат да по́ị и то́ј за л'а́к* [MSt,36]; ~ *му ги да́ва пари́т'ạ наса́м' ца́р'у и ко́ниту и суварију́ту, му пу́ш'та иди́н тилигра́ф и та́тку-ју, о́ти "з'е́нт'у и тфо́јта мо́ма тук сă"* [MS,t,30]; ~ *сă такмо́ват, пу́ш'тат пра́стин и на питнајсит'ắх бра́к за сто́рат* [MS,t,15]; ~ *ја́хнува д'ắт'ạ ко́н'у, пруми́на прис силата, м'а́та пари́ и л'уд'е́ту ут до́лу бира́т и си вил'а́т: "Го́пут' пари́ ни пу́ш'та"* [MS,t,20]; ~ *и пу́ш'та л'у́ди, ги ус'ắкуват, ги пра́в'ат три́ гре́нди и ги дука́руват ... д'е́ ра́бут'а́ха ма́стуре́ту* [MSt,44]; ~ *му пи́ш'и н'е́тр'ạ: "тузи́ д'ắт'ạ, ш'ту гу пу́ш'там сăс ж'иви́нит'ạ, дур да до́јда да гу на́јда испа́стрину"* [MS,t,17]; **2.** 'престанува да држи нешто и го остава некаде (да падне)' ~ *и́ш'ти на́јмрắва ш'е́с ду́ш'и, и́ш'ти иди́н да ц'а́ска ч'изи́ји, друк да пу́ш'та ко́р'ин'ạ* [MS,t,5]; ~ *ква́ се-вра́тили до́ма, ạ-о́н пạри́ти без-дạ-ви́дạт ти́ạ, квạ-са́ уф-ọдạ́ја́та, внетри, чува́ли-ти на́двọр, то́ј ọдвắрзạл еди́н чува́л и ги-пу́штạл пạри́ти вне́тре* [ЛС(К),113]; **3** 'дава можност некој да замине, да оди некаде' ~ *та изважда бозлугана, та фати д'адото да вика: "аман брате". Чаморциата от аман не зева, туку му вели: "Џадо дур не ми кажиш, дека и момата, не ти пуштам жив"* [V,PM,234]; ~ *един сиромах човек имаши едно дете; от малку гу пушташи на скол'уту* [V,PM,37]; ~ *сиромахот ... чинил едни конаки кату цар'увите; синот му гу пушташи на скол'уту, са учаши* [V,PM,33]; **4.** 'прави да потече некоја течност' ~ *останува рибите аф суха земја, баилдисуваха, и пак га пушташи от устата му водата, и живувaха рибите* [V,PM44]; ~ *(за) д'е́сит' дни́ завúра пáтусу и дувúр'а (пáпсува вар'ắниту) и тугáс гу пу́ш'тами ви́нуту* [MS,t,4]; **5.** 'се јавува нов изданок, се развива гранка' ~ *т'á му вили́: "бро́ị ги ро́гуве́ту! ко́лку ч'атáл'ạ и́ма, то́лкус гуди́ни и́ма; ка́та гуди́на ино́ ч'ата́лч'ạ пу́ш'та"* [MS,t,19]; ~ *кугá за фáти да пу́ш'та ки́тка удго́р'ạ и тугáс фáш'тами да гу бир'е́м* [MS,t,5]; ~ *за пруминáт питнáјси дни с'е́тн'ạ нарáст'ува, пу́ш'та трú, ч'е́тир листá* [MS,t,5]; **6.** 'ослободува (пр. од затвор)' ~ *ня-не́гọ то́гạ гọ-те́кнạлọ. И ви́кạ: "Ва́ше вели́чество, ác квạ-б'áх у-за́твọр, та́м и́мạ еди́н чọв'ák, ... ме́не ме-пу́штạа ня и́стạ слу́жбạ, ạ-дру́гиọ ня-смắрт"* [ЛС(К)-,112] – во текстот има уште еден пример за нерегуларната употреба на заменските форми: кратката форма за директен објект **го** наместо дативната 'му': **ня-не́гọ то́гạ гọ-те́кнạлọ** (м. 'му текнало'); ~ *с'ắ јаз за т'ạ ку́п'ạ пáк амá т'ạ ни пу́ш'там в'е́јки* [MS,t,55]; **7.** 'дозволува' ~ *брắкаха изи́н за да си до́јдат... ца́рут ги ни пу́ш'таш'и* [MS,t,58]; **8.** 'одврзува добиток и го пушта да оди некаде' ~ *гуворú Исус на не́гу, да му ре́кạл: Опак човéк, сéкуј ут вáс не́ си пу́шки во́лут и́ли магáриту ут јáслата уф сýбута, и а но́си да и напóи?* [MV(K),278]; **9.** – **(са)** 'се одделува, се откачува' ~ *ти давами това перо и, кога ки ти дойди некоја газа на главата ти, да туриш перото на вогин да велиш "тутуш" – си закашта секој нешто, "тептер" и са пуштат* [V,PM,96]; **10.** – **(са)**

'се управува, тргнува' ~ *лисúцта ричéла: "нáшјо: сăјбúа úма нéка: гулéма бил'á". "Аj марú, спúj тú", кăжáла мéчкăта. Пá ги вúке тóо. Чýла мéчката, тáп синцúро, пýшта се пу-пăто* [ПК,2(229)]; 11. изр.: **уд-бацáта нé пýште гóспо** (за да успеат работите не е доволно да се чека од Бога) [ПД,138].

пцалт m 'тој што в црква пее заедно со попот'; сп. религиозен обичај: – на средниот ден од *Вилигдин*, по службата божја селаните одат на рид *сус крхци*. Кога тргнуваат луѓето што ги носат иконите ќе се наредат и тоа прво оној со крстот, а по него оние со иконите, а свештеникот и *пцалтут* ќе пеат *"Христос воскресе"*. По нив одат останатите луѓе, жени, девојки и деца [ТГ,62].

пцувúсе* pf 'умре' (за животно) ~ *кá ни пцувисá кójнут сúте плáчăхме* [ПК,2(93)].

пчела f, zool. Apis melifera 'тенкокрилен инсект што од цветниот прав прави мед' ~ *та му дáл ќосéто пет кóн'а нáтовáрени сас што поúскал, и, катó стúгнал на крáj морéто, натýрил по сýхо пченúцата, медá, просóто, ... та са собрали пилетата, пчелите, мрафките* [V,PM,258]; ~ *фати детенто, му вели една прикажна на кусету: "пубратими! татко ми едно времја беши имал педесет кошови пчели; ката ден мухате, кога хождаха да пасат, ха бројаши, и пак вечер, кога дохождаха, ха бројаши"* [V,PM,202]; ~ *тогај му дадоха пăт и едно мишјанче и му рекоха, кога ки стани ихтиза аскер от мраве, тогај това мишан да го клава на вогинот – "ниа фтасувами тамо". И така помина от мравјате, дојде на пчелите* [V,PM,157]; ~ *рéкал на нúх: Имати нúшто за јадéни тýка? Па вúи му дáле на нéго рúба пичéна иднó дéл, и ут пчéлити мéт* [MV(K),260]; Малецки запишал: **пш'ела** [MS,s,92].

пчелóк m, bot. Melissa officinalis 'растение чии лисја имаат многу убав мирис, со таа трева ги мамат пчелите да се приберат во кошот' – **пчелинок, матичина** [ТГ,399]; сп. го објаснувањето за односниов назив од Кукушко: ~ *мирислúва трéва, ус-н'áа мáжат кóшуфто нă-пчéл'те – дă-с субéрат, óт мирúсе нă слáтко;* во некои села, пак од Кукушко, пр. во Грбашел ја запишавме разновидноста: **челóјник** [ПК,2(93)].

пченица* f , bot. Triticum vulgare (sativum) **'житна култура (растение и плод)** од којашто се прави леб' ~ *та му дáл ќосéто пет кóн'а нáтовáрени сас што поúскал, и, катó стúгнал на крáj морéто, натýрил по сýхо пченúцата, медá, просóто, пак кóнете сосjáкал* [V,PM,258]; и: **пчинúца** ~ *дă-си-зéмиш sигвáр вaлóве,[дă-си-óриш рáмни двóруве,[дă-си-сéjш бéла пчинúца,] пчинúца бéла нă-ýгар* [ПК,2(Пл–253)]; односно **пш'инúца** ~ *идúн пóп утúди на удинúцата да м'éли пш'инúца* [MS,t,78]; ~ *и за фáтиш' да урéш' , за фăрлúш' с'ăм'а на инá л'áха úти пш'инúца, úти ич'умéн* [MS,t,6].

пчилар m 'човек што чува, одгледува пчели' [ТГ,399].

пчиларник m 'место каде што се поставени кошовите од пчели' [ТГ,399].

пчиничка f, bot. Zea mays 'житна култура, пченка (плод и растение)' ~ *тогај крајта блатто пустолци, елбет и другјзте сила шо сă крајта блатто, садиа пчинички* [МЕ(Р),77]; ~ *ут 20 гудини наприт, летто, коа бишă кусу воата, садиа пустолци пчинички* [МЕ(Р),80]; ~ *зă фăсулјут и бустанут, аку сă на мистијнтă нă пчиничките, ти сă лагăт за пчиничкă* [МЕ(Р),89]; ~ *лозјăтă и пчиничките сă рăботăт су кирија: 20 гр. лирă 100 погунут лозă и 10 кутли погунут пчиничкă* [МЕ(Р),89].

пш'итó n 'вид јадење' (печено) ~ *д'á-дуту и рéкла: "да закóлими д'á-т'ąнту, да гу стóрими пш'итó!"* [MS,t,80].

пш'ифи́са* pf 'избере' ~ *ви́кна с'é-луту да гу пш'ифи́сат и да гу звá-дат прóедрус на крáтусут* [MS,t,-86].

пăдáрница f 1.'*кули́пка на-нéко· дăрво нăпрáвна, тáм лижáл пăдáро*' (= човек задолжен да го чува родот по бавчите, лозјата, нивите); 2. fig. 'мала, неугледна куќа' ~ *зăсрáм-сă мăрú, испăднá уд-аднá пăдáрница и нóго фăтú дă-знáјш* [ПК,2(93)]; 3. во Драмско (с. Височен) Ј. Иванов запишал top. **Пăдáрницата** 'ридишта' – според апелативот *пăдáрница* [ИИ,Ми...,179].

пăди́не impf 1. 'се изместува од повисоко, на пониско место, паѓа' ~ *сă-субéрвăт ăскéрте, г-утéпат. Гу-зăкли́ле, гу-извăри́ле. Она дéка пăди́не кóска сè ă-бéре и плáче. Она цéл дéн плáче и нă-ни́кој нé кăжýва* [ДК,116]; ~ *и бáбăта му-испуштýва иднá плýта сирéјне, двé... – "Пýшти гóспуди, бáба нéмăм дă-мă-пýле, дéца нéмăм дăмă-пýл'ăт". Му-спуштýва вá óше иднá – му-пăди́не и чики́јкăта нă-бáбăта* [ДК,117]; ~ *"Ки-нăпрáвите един ут-смóква фак, ко·-курди́сăте, ки-сă-фáте óн. Кá ки-му-ýдрите кутéко, ки-ви-кáже шó дă-нăпрáвите зă-дă-нé пăди́не мóсто"* [ПД,166]; ~ *сă-нăл'ýти слéпјут и ут-крýшта нă-мéчкăта узгóре му-сă-фăрл'а. Пăди́на нă-мéчкăта узгóре. Мéчкăта фăтú дă-бéга. И дéка ќ-óде? Прáво у-кăпи́нта* [ДК,136]; ~ *"Е, рéкăл, тéбе бáш сја· ká сум углăдéл, тéбе нéма дă-ти-прóстум". "Е, рéкăл, и·м, рéкăл, нă-нójсте едни́ шилизи́на, и́скар-ij пă, нáпкум, пóлéсно дă-мă-јáдиш". И тóа óде нăсăт, а-тóа му-ýдре аднá, уф-чéлто ритканúца му-дáве. И вăлко падúне тáм нé·де* [ПК,2(Мор–224)]; и: **пăјди́не*** ~ *сă-пукри́·ве ут-гóре и ут-стрáните сутрăска, нăврăс лéста сă-бéре блáто и сă-пукри́·ве сус-блáто, óти ти· **áчкувуто** (**áчко** – име на езерска птица), ти· сă-нóго лóши и пăјди́нăт уф-блáтто, уф-трăскăта уд-гóре кути кáмăн* [ПД,128]; ~ **спýза**-*ј уд óгино пéпăлта сус мăлéчки жáрчишта. Ки цăрпниш ут-шпóрто, мăкáр уф-пăпăлáрнико, жáр шо пăјди́не дóл – спýза тá·-ј* [ПД,135]; односно: **пăждúне** ~ *"а-бе, ричéл, дéка-ј кó·жта?" Дăрво удгувóруве ли, дăрво, нé удгувóруве. "Мáјкăти", ричéл. Ус-бăлти́·та, а-бре, а-бре, гу-нăсéчуве, то· дăрвуто пăждúне, пáри пăлăн у-нéтре. Сјá· сáм не-му-умé· шо-дă-нăпрáве...* [ПД,135]; 2. изр.: **глáвăта дудéк нé пáдне, ýјо нé пăјди́не** (= навиките и карактерот не се менуваат) [ПД,137]; **крýшта пут-кóрăно си-пăјди́не** (= генот е важен фактор, односно: какви родители – такви деца) [ПД,137]; **ă-пăди́не кăбăтли́а** (= ја **прогласува за виновна**) ~ *чýпăта си-ти́шила кăјтáтку-му. Му-зéле Арáпите пéт ил'á-*

ди ли́ри... Арно. Вóа... сéга знáе, сивéле: "Шó ми прáе жéнта?". Мóр жéнта ă-пăди́не кăбăтлúа сéга, áма жéнта нé-е крúва [ДК,131]; **вóнка пăди́не** (= се кажува за човек што има епилепсија) ~ *вункăшлúф, вóнка пăди́не, лóша бóлис, вóнкăшна бóл'ка тáа* [ПК,2(Грам–240)].

пăднáл л-фор. со значење на придавка: 'паднат' ~ *пóсле петнáјс дéна тăргнáме тáм нă-дóл. Пá-с збráме дистúна кăшти уд-Мурáрци, тăргнáме. Мóстут răсúпин, тáм áјн мóс пăднáл, шилéзăн бúше, пăднáл, с-убисúл тăкá. Ејн дрýк úмше, óн нă-цéло дúгнин* [ПК,2(Мор–220)].

пăднáт* adj 1.'легнат на земја' ~ *"Нáзăт, вéле, вăрни-сă!" – "Јáма приjăтéли-снă!" – "Нé-снă приjăтéли, вéле. Нáзăт нă-мóж дă-бúјме приjăтéли. Кóа ќи-си-гу-вúјш дéтито ти пăднáто; кóа ќи си-ă-вúдам јáс пáшкăта скинáта* [ДК,142]; 2. fig. 'исцрпен' (физички, материјално и сл.) ~ *нéкуј-си гу-учúл дéјту ногу... Ех, сивăрнáлу дéјту, áма гу-нăјдýва тáткуму дăнăмăна. Му-пăднá жáлус нă-дéјту зă-тáткуму. Арцúл нóгу пу-кнúги, пу-тáм, пу-вáм, зăгубúл нóгу. Е, тóгăј дéј-ту сă-нăжăл'ќ кá-гу-видé тáтку му тóлку пăднáт* [ВЕв(303)]; в. **пáднăн**.

пăзáрчин дéн 'еден одреден ден од неделата кога на пазариштето се изнесува многу стока, особено земјоделски производи' ~ *уф-Струмúца óјме сáмо пăзáрчин дéн (сăбута)* [ПК,2(93)].

Пăзлак top. 'често име на места со многу камења и ниска растителност'; Ј. Иванов наведува дека доаѓа од "префиксот *па-* + *-злак* = место со слаба почва поради што растенијата се закржлавени" [ЈИ,Ми...,180].

пăзăрцúја* m 'тој што оди на пазар да продава проиводи' ~ *нă-лисúцăта ú-сă-прăјăдéли рúби. Лигнáла нă-ăдúн дрýм и сă-чинáла сáнким ýмрăна. Пу-тó· дрýм вăрвéли уд-врéме нă-врéме пăзăрцú·* [ВК(Пат),285]; од Воденско, кај Будишевска: **пазарџија** [BV,128].

пăјтóн m 'запрежно превозно средство за луѓе, кола убаво украсена, коњите исто така се со украси' ~ *вóа си óре, тóа сиднáл дă јáде. Јадéќи тáм, ăдúн пăјтóн пу пăтут, нúкуј гулéмиц, нúкуј пáша уф нăтре* [ИГ,110]; ~ *дéтто, тóа мăлéчќут ѓáвул, му вúке нă вýјку му: "дă гу зáприш пăјтóнут". Оде, гу зăпúре нă пăтут и вóа мăлéчкуто дéте, ѓáвулут, прăфтăсáл* [ИГ,110]; ~ *дéтто му вúке нă вýјку-му, кă видéл пăјтóнут óт úде уѕгóре: "вóа ќи мă кýпе мéне, да сáкиш нóго пáри биле́ (барем)"* [ИГ,111]; ~ *инугинирáл ину-врéме имáл ину-мóмăк. Су-пăјтóнут сéки вéчер жéнта и нéго и шитáше. Сéки вéчер тá мубéше рăбóтта нă-тó измиќáрут* [ДК,139]; ~ *анцúјата гу-глéде нéго, нă-рăце гу-дăрже. И днéс тăкá – ýтре тăкá, днéс тăкá, утре тăкá и анцúјата пупráве-си ánут, пупráве си-стáи, купýве си-пăјтóн и дéтто сус-пăјтóну си-шéте из-грáдут* [ВК,282].

Пăкéтци pl. 'фамилијарно име на дојденци од Кукушко' ~ *Пăкéтци кут кучúна-сă адúн зă дрýк. Ак мóјш кáжи нéшто лóшо зă-нúјн, óчте ќи-ти-ј-звáат, úч* [ПК,2(171)].

Пăкларја top. 'падина, ниви изложени на сонце' (меѓу *Сараќој* и *Старчишта*). Според Ј. Иванов "Изведено од стсл. **пькль** (во случајот поради силниот припек) и наставката *-ар*; сп. *пек-, пекло"* [ЈИ,Ми...,180].

пăлáврăцúˑ m 'несериозен човек, сите знаат дека многу лаже' [ПД,116].

пăлдăм m 'дел од опремата на коњот' ~ *'тó-j кулáн, му-сă-клáве путпáшката нă-кójно-ли, нá-магáрто-ли, да-нé му-бéге сумáро'* [ПК-,2(95)].

пăлéна* f 'платнена завивка со која се повива мало дете (бебе)' ~ *зимýве, кути кá бúла уф-пăлéнте а дигнýве... а нăдéнуве нă кóл вонка. Сă-кăчýве нă-брóдо, с-избéгуве* [ПД(151)]; односно: **пл'áна** [MS,s,84]; pl: **пилени** ~ *ут-пилéни сă-глéјше óт нé-к-си-прăкóпцăн* [ПК,2(207)] – се кажува за немирно дете што било лошо и кога било мало; ~ *нивјастата му отишла на Костадиновата кашта, на Костадинова мајка вели: "варај мајко, миличка бабо, дали ми сакаш тоа вечер на тебе госка да бида, ча имам тузи малко дете без пл'ани, да не гу помразна вăнка?"* [V,PM,228].

пăликáр* m 'убаво дете' ~ *ýбуфте пăликáрчта нă-бáба, ми-дуjдée дă мă-зăрăдýват* [ПК,2(94)].

пăлин* adj, 1. 'сад или нешто слично во кој има ставено работи колку што може да собере, орр. на **празен**', ~ *и нă друjзте аку не повикă бăрăм целă гудинă му биа пăлни кошувjту ранă* [МЕ(Р),90]; ~ *хеj мори, моме jубава,[jубава дури сенлива![што ти е бело то грло,[куту на филџан то дано![филџан је палин ракија* [ТГ,159]; ~ *му велú : "а бре глéдаш ли тúа дванаjсите дéлви, штото са пăлни сос алтăни, и пák не кăjдúсах да дáм едúн грош за онájа рúба"* [V,PM,17]; ~ *прогледнá на гори кадé дăрвоту и, когá видé хáрно, дăрвоту е бúло ... пăлно сос драгоцени и млогу скăпи кáмини* [V,PM,7]; ~ *искáрал кратýната и акóлата та му кáзал: "Сас аj тáзикана кратýна примéрих и на акóлата писóвах". И катó зел цáрjа акóлата пăлна нýли, нé можил да соберé кóлко óки са. И такá побjáдили цáрjа* [V,PM,256]; ~ *"м'ą-и стрáх да ми-ха ни éзмити!" "амá будалá... пампóр' пăлин úмами смóкфа тójт'ą за пójми да éзмими!"* [MS,t,86]; ~ *испаднá... Пéтрос, и извадú грúпут пу сýхуту, пăлно бéши рúби гулéми стó и пéдесит и трú; да тóлко шо бúле, не си скинá грúпут* [MV,K,338] – употребата на атрибутот во пост позиција во однос на именката: **пампóр' пăлин, рúби гулéми** и сл. е позната и од други говори, но во југоисточните е повеќе присутна, бидејќи тие се вклучуваат (со повеќе елементи) во зоната, каде што било силно изразено влијанието од балканската јазична алијанса; и: **пýлин** ~ *утúди, утúди мрăва пăнт' и нájди инá пéш' пýлна л'áбуви* [MS,t,61]; ~ *ти дукáрахми ш'урбéт', пýлин б'ăш'и путúр'у* [MS,t,21]– во случајот имаме две посебности: прво едносложната придавска форма **пăлн** (: **пулн**) се проширила во двосложна **пулин** за да се запази симетрија според формите на другите родови и за множина **(пулна, пулно, пулни)** и второ под влијание на соседното билабијално **'п' пăлин** се изменило во **пулин;**; ~ *т'á му стóрила инá пúта, н'éтр'ą с'é лúри пýлна* [MSt,34]; ~ *утúди нóс в'éч'ер у н'éгу на гóсти, утúди сăс дв'ă вр'ăтиш'та книги пýлно* [MS,t,37]; ~ *и т'á му дáва инá гăска пýлна лúри н'éтр'ą и му вилú: "самóс да си ја изид'éш'"* [MS,t,33]; **2.** 'комплетен' ~ *нă зă пăлни сурат нă во нешту нејкăт зăбрăвувајнă: цариците и селџките дăвачки* (сп. употреба на определената придавска

форма: **пăлни**) [МЕ(Р),91]; сп. уште: **пăлна мисинч'úна** (= полн месец) [MS,s,87].

пăлне* impf 1. 'во некаков сад, односно во одреден простор става нешто' ~ *И-зимáле, а-дигнáле; нé-ли бóжа пувилú, шу-вéл'ăт, а-прăпăрчúле плóчăта, испăднáло сè злáто, уддóло. "Ајде, рăчéл, са: нă-тú: рăбутнúците, пăлнéјте у-врéјките кóлко мóжăте"* [ПД,150]; ~ *Тáм уф-брéго нăпрáвно кáјниче, тăкá куту-штýбил', пу-брéго истéчуве. Такá мáлчко сус-чáшка да-мóјш дă-нăлúјш. Адно лúсто бúше чéпче, дă такá си-пăлнăхме вójчка* [ПК,2(247)]; **2.** – **(са)** 'влегува и исполнува некој простор' ~ *бáт-му питáл: "Е, кăжáл, гувéăта кáк ки-ј-дéл'ăме, уд-нúх пишúн ки-зăфáтăме?" – "Кáк ки-ј-дéлăме, рăчел, кój уф-кój аăре к-óдăт, нă-нéго ки-сă". Он мúсле óти нóво мéсто нéгăвăто, сè тáм к-óдăт, а нé óде нúкуј тáмка. Сă-пăлнúле, сă-пăлнúле сè нă-вéткуто мéсто* [ПД,161]; **3.** изр.: **ми сă-пăлне дýшта** (= се радувам) ~ *кá-к вă вúдум мă-сă-пăлне дýшта* [ПК,2(176)]; **уд-нéго сáмо утрувáчки сă-пăлнум** (= се кажува кога некој со постапките ни создава големи грижи) [ПД,131]; **сј-ó: пăлне цéбо** (= се кажува за некој што набрзина се богати, односно што краде) ~ *шóм рăбóте уф-дикáн сј-ó: пăлне цéбо* [ПК,2(195)]; **ус-стрáх сă-пăлнáхме** (= живеевме во голем страв) ~ *Гоце Дéлчуф сè уф-нáшто сéло úјше. Тýрцте ă-тăкá ду-нáс, ă-тăкá едúн ду друк, ду-нáс бúа. Кá кu-трéпше до:-искáрме утсéлто, ус-стрáх сă-пăлнăхме, ее, а-тăкá бикóл'ăхме* [ВК(Мал),289].

пăлниш' m 'полна месечина, односно нешто исполнето' [MS,s,87].

пăлно adv 'многу' ~ *уд-нóгу врéме тáм-ку-му уд-мăка úмрăл. Устăнýва сáм вó. Шó кu-прáве сéга! Пáри нóгу, кýјки пăлни. Тифтéри – шу-бурчувáле цéла дăржáва. Лúри – пăлно. Уттáму вúка никóлку ăргáти* [ДК,130].

пăлóк m 'неколку ракатки жито ожнеани и оставени на земја' ~ *пóвике* **рăкăвéнки** *ки нăпрáвăт* **пăлóк**, *а пóвике пăлóзи* **снóп**; *пóвике* **снóпи** *ка ки-ј збéрăме прáвăт* **стáва** [ПД(122)] – во текстот имаме уште еден случај за проширената употреба на множинската наставка **-и**: **снóпи** (кај еднослоjни именки); претпоставка е дека се работи за позајмен образец; в. во граматичкиот дел; сп. од Гевгелиско: 'ожниени класје пред да ги врзат во сноп се викаат **полок**' [ТГ,336]; во Кукушко запишавме: *пóвиќе рăкувéтки прáват áјн пулóк* [ПК,2(92)].

пăлăштúсуве (са) impf **1. 'се задржува некаде (без ангажман)'** ~ *дéк сă-пăлăштúсуве кój гу-знáа тóлко врéме;* **2. 'се забавува, односно се залажува'** ~ *шó сă-пăлăштúсувии ус-дéчкăта óлăн;* сп.: *зăпăлăштúсј-о: дéтто дă нé-плáче пу-нáска* (= залажи го со нешто, да не плаче) [ПК,2(95)].

пăл'ăвóцко мéсо n 'старо месо' (сп. **паливóт**) ~ *уф-кăсáпницта, сáмо áдно пăл'ăвóцко мéсо, дрýго нé* [ПК,2(95)].

пăмнил m – 'оската што го поврзува воденичкото коло со каменот и така со вртење на колото, односно на каменот, житото се меле' [ПсС-(З),60].

пăмпурéтка f 'направа на 2 тркала, се движи со помош на бензин – мотор' **[ПК,2(95)]**.

пăнгăри́ца f 'големо девојче коешто се игра со помали деца' ~ *зăстрáм-се мари́, то́лкува пăнгăри́ца, си-зăигрă-ја́ла ус-мăле́нките де́чка* [ПК,2(95)].

пăнду́р m 'некој вид курир (во минатото)' ~ *пу-ăдно́ вре́ме рăни́ја ти́ја Ту́рцте ăдно́ ут-на́ште, ут-куми́тте. Димитре му-ви́ка нă-пăнду́рут що-бе́ше уф-се́лто, му-ве́ле Ми́цо, о́ди зе́вăј ăдно́ ки́ло ичуме́н, сто́ ки́ла (ки́ло ки-би́де о́сум кути́и, о́сум кути́и, ти́ја-că пу-двăна́јсет, о́кулу сто́ ки́ла). Оди зе́вај, ви́ја пцéта не́-се придáвăт, дă-и-изго́риме ту́ка* [ВЕв,296]; ~ *пу-ăдно́ вре́ме се-сфăли́ нă-у́тротоју́збăши́јăта ут-гра́дут, ут-Па́зăр, дă ви́де що́-стăна́ та́ рăбо́та. Кă-се-сфăли́ нă-се́лто, гу-бăра́ се́лто, гу-зăгрăди́ та́м и дă-ви́де ка́к бе́ше та́ рăбо́та, ко́ј бе́ше и му-кăжáа, гу-фăти́ја пăнду́рут Ми́цо* [ВЕв,296].

пăнико́т m 'широка штица со прегради за носење леб на фурна' ~ *та́-ј дăска, рăзде́л'на-ј нă-прăгра́ди, уф-се́каа прăгра́да că- туру́ве пу-а́јн саму́н дă-ки́сне, се́тне că-но́се нă-фу́рăнта;* и: **пиники́т** [ПД(133); односно: **пăники́та** ~ *уф-н'áа ки́сне сăму́но, ле́бо* [ПК,2(95)]; М. Малецки во Солунско запишал: **пинáкута** [MS,-s,82]; [BS,124].

пăни́ца f **1.**'сад во кој се става јадење'; во некои регии се конкретизира како: 'дрвен сад' ~ *пијáтки ги-ви́куме ти: пли́ткички що-că а дăлбо́ка áко-ј пăни́ца că-ви́ке... уф пăни́ца că-кăлве лу́к* [ПД,120]; ~ *и заедноч царју́т зема една златна паница, аф неа тури едно живо мишче, гу похлупи и гу закара аф нихната удаја паницата, га кладе горе аф полицата и на тјах му вели: "таја паница да га не барнити, ча л'у да га барати ке да ви изгон'ам отпука"* [V,PM,64] – нерегуларна употреба на предлогот **уф** (во) наместо 'на': **га кладе горе аф полицата** (м. 'на полицата' – покажува дека нешто се наоѓа одозгора, а не внатре), за ова в. во граматичкиот дел; ~ *таја џанабет жена беши залуд'ала, дур да отвори паницата, и как га отвори, побегналу оно шеј от нетри* [V,PM,65]; ~ *тогáс дирви́шинот му дадé една́ пани́ца закл'учéна – аф пани́цата не́три и́маши не́ценéти ка́мини и бизе́р – та му речé: "на́ ти на́ те́бека, си́нку, та́ја пани́ца, та́ когá ки са́каш не́што от џа́рју́т, да му га да́иш пани́цата"* [V,PM,142]; и **2.** 'нешто што може да се собере во садот **паница**' ~ *излезе нај малката мома да купи и му вели: "как ги продаваш вретената?" Тојнака отговори на неа: "сос пари не ги продавам, туку сос едно "ха-ха!" и едно "хи-хи"! и една паница просу"* [V,PM,72].

пăнт' (и: **пăт**) m **1.**'место за поминување од едно на друго место (личи на широка и долга лента) – пат' ~... *ги накáра џáр'у, стóр'аха идúн будру́м "лави́ринту". За да фл'ázи ч'ув'ăк, сăс кулáј фл'áваш'и, алá за да сл'ăзи, ни мóж'ш'и да нáј пăнт'* [MSt,58]; ~ *că вăрна назáт' да ви́ди, ш'о́ да ви́ди : иди́н пóп сăс иднó магáр'ą јахнáнт и врави́ пăнт'ут* [MS,t,70]; ~ *ути́ди, ути́ди мрăва пăнт' и нáјди инá пéш' пу́лна л'áбуви* [MS,t,61]; ~ *прáву пу пăнт'о́ у Сулун* [ПсС(3),64]; ~ *и́диш'и на полуви́нју пăнт', исл'áваш'и дјáвулу, му брăкаш'и вóда ... и му ја спи́ваш'и вудáта* [MS,t,44]; ~ *вили́... : "рáстувáри дру́гајут кóн' на пăнт'ут тувáр'ут да јáхни ѝ'ăдуту!"* [MS,t,80]; ~ *боса мома река прегазила,[да нажније росна дитилина,[*

да нарáне јунакова којна,[ем гу ране, ем му порачýве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да путýваш,[пăт ки пăтиш за млада нивеста" [ТГ,164]; ~ *утúвал пујнó вр'ăм'ą за да рáбути и гу стр'ăл идин харамúја на пăнт'ó и му брăкаш'и парú* [MS,t,18]; ~ *óјди на инó с'éлу, фтáса на крајó, зúма гу фáти гул'áма на пăнт'ó* [MS,t,15]; во западната и северната регија од Долновардарско (или од Солунско) нема траги од назализам: ~ *ут нúвата úдам, Нéдо, на пăтут гу стрéќам[на пăтут гу стрéјќам, дýшо, твójто стáру áру* [ME(P),98]; ~ *на тóа врéми, удéки пу пăтот Исус, а видé иднó човéк шо бéши слéп ут кá си родú. И му питáа Ученúцити нéгови, ем вéл'ат: Дидáскале, кój и грешú, вóа, úлим тáткото, úли мájка му, да си рóди слéп?* [MV(K)258] – во контекстот се повторуваат некои регионални граматички посебности, прво во врска со засегнатоста на категоријата род (несоодветна конгруенција): **а видé иднó човéк**; второ: нерегуларности кај заменките во употребата на прав и неправ предмет: **и му питáа Ученúцити нéгови**, наместо: 'и гу питаа'; **2.** 'воден пат' ~ *на пăт'у му тéкна и речé на гимициáта: "брáте ... туку да úдими на дрýго место, дéка вăрви стóката по-скăпа"* [V,PM,14]; **3.** изр.: **нă-пăто дă н'оо стрéтум** (= кога двајца се мразат и не сакаат да се видат) [ПК,2(185)]; **здрав чувек секуј пăт пари чине** (изрека: од здравиот човек секогаш има некаква корист) [ТГ,247]; **сипрáве пăт а.** (= се упатува некаде) ~ *и сè пу пăтут си óдиши, и на сéкој грáт и на сéкоа сéло си прикажýваши, и пăт си прáвиши за Јерусáлим* [MV(K),329]; **б.** (= прави добрини на блиски или подалечни луѓе со цел да му вратат кога ќе му затреба) [ПК,2(194)]; сп. уште: **кăд му-ј пăтут** (= за каде тргнал) ~ *ки та свалјат ут дубитукут и ки та клаат да носиш или да óјш пу них там кад му-ј на них пăтут* [ME(P),74]; **един ден пăнт** (= растојание што може да се помине за еден ден) ~ *тогас Бăлгаринот и зема двете магаринта от дјадото и, вјахнал на еднојут, отиде един ден пăнт; утрината и вјахнал на другото* [V,PM,180]; односно: **неколко саати пăнт** ~ *отиде неколко саати пăнт и, га гленда, отпрјат него си запали един силин вогин, пламин здига дур на небету* [V,PM,175]; **пăт да ни чине** (= да ни го стори патот отворен, прооден) ~ *јазе да ти купам, Злато,[руба, мăшка руба:[сармалија ле џамадан,[ајталија фустан,[оти наши са дервенти,[страшни ле дервенти,[који ки те виде, Злато,[сè пăт да ни чине* [ТГ,94]; ~ *кáта стó гудúни станýва и пујнó тáвма - тфójта гăска прул'éтна, утúди да ти направи пăнт'ó* [MS,t,57]; **роди ме, мале сус касмет** (или **касметлија**), **па ме фрли на пăт** (= многу работи во животот зависат од добрата или лоша среќа) **[ТГ,313]**; **пăт-параси** 'давачка, такса за поминување низ мост, или пат' ~ *ангаријата за пăтиштата като коа сă сиче, џако оша живи сăл ув оша полош кăлăп като* – **пăт-параси** [ME(P),74]; **глéндај си пăнтјо** (= замини си, оди, не ме вознемирувај) ~ *мọмá му вéли-гọбри: кó си ергéн, пọстój, чáкај,[дą ти дáм кăткą мăшąна;[кó си жéнен, глéндај си пăнтју,[глéндај си пăнтјọ, скрăши си врáтọ!"* [ПсС(З),74]; **гу-зé пăтут** (= тргна да оди некаде, замина) ~

имáше идну-стáр чóек идну-врéме. Идну-дéте си-имáше. Гу-зé дéтито дă-гу-нóсе у-нúку мéсто дилéку нă-скул'ó дă-ýче дéтто. Гу-зé пăтут, гу-нóсе, нóсе, нóсе ... Дéо, стáр чóек [ДК,140]; ~ *царцките синуви збор чиниха и рекоха мęíу них: "ади братја, да оставиме тука пот камин'ут наше прăстени и да земи секој по еден пăнт, да бăркаме тасот". Така чиниха, секој земаха по еден пăнт, хождат* [V,PM,236]; ~ *фати тја, му дала на чобанот, му даде нејните нивјастинцки руби, и он даде на неа неговите чобанските руби. Са миниха, пак тја зема пăнтјут, отишла пак на Стамбол кату чубан* [V,PM,239]; ~ *ја клáва на кóн'у на кăч'у... си прул'éтнува утáм и кáрат, кáрат, з'éха млóгу пăнт'* [MS,t,23]; **исправéјтисте пăтот** 'тргнете, заминете' ~ *ричé: Já-сąм глáс шо вúкам на пустилúа: Исправéјтисте пăтот Господúново* [MV-(K),252]; ~ *ут крáј ут Евангéлјот Исус Х...-ува, Син Господúново, катý как и кажáле Профúтити: Ету јас ки пýштам Ангелот мój нáпри на тéб, вó ки испрáви пăту-ти при тéбе* [MV(K),307]; ~ *Глáс вел'ála уф пусталúа: Исправéјти пăтут Господúноф, рáмно чинéјте пăтúчкити нéгува* [MV(K),307]; **кóга ќе-му-пáдне пăт** (= кога ќе се јави згоден момент) ~ *свéкăрут ќе-отúде у-мóмата на-годúна, на-половúна, кóга ќе-му-пáдне пăт, – засвáдба да-се-прикажýват. Ќе-кáже свéкăрут: "Ќе-дáјш мóмата, за-фнедéл'а свáдба да-прáвиме?"* [ВЕв(Бар)].

пăнчá (и: стúска) f ~ *áк зúмиш тăкá, уф еднáта рăка, а áк зúмиш уф двéте грăс* [ПД(115)]; од Кукушко: ~ *кá ќ-аа-нăпăлниш аднáта шáка ус-урúс-ли, ус-фасýл'-ли, тó-ј пăнчá* [ПК,2(95)]; ~ *пăнчáта ин вúкат тáа* (покажува на собрани прсти и отворена дланка). *Ус-пăнчáта зúмиш, úли вójчка сă-нăпијш úли шó бúло. Зúмиш аднá пăнчá вójчка, сишмăркнувиш. Пá сăшто, já тăкá, зимáл-си пăнчá урúс или фăсýл'. И стúска вúкме, кá ќа-стúсниш – та сă-вúке стúска. Ус-двéте пăнчú грăс ќи-грáбниш, то му вúкăт грăс* [ПК,2(239)].

пăнăгúă f 'специјален леб што се носи в црква за здравје' [ПД, 118]; на **пăнăгúăта** се втиснуваат фигури и знаци со **паскурник**, **пăнăгиата** се крши, се дели и се прави **нафора** што им се дава на верниците; сп. изр. **диге пăнăгиа** (= верски ритуал кога свештеникот пее врз специјално приготвен леб за в црква); фактички церемонијата тече вака: откако попот ќе отпее некоја молитва над сад со пченица, односно над *панагиата* (: *пупа*), потоа ќе го повика оној чија е **панагијата**, ќе му ги укрсти рацете и преку нив ќе стави марама, врз марамата ќе го стави лепчето, потоа и самиот свештеник ќе ги стави рацете врз лепчето, односно врз рацете на верникот и сето тоа заедно ќе го подигне и спушти три пати со зборовите: *"Вилико име Свита Трујца, Присвита Бугуројца, пумилуј нас"* [ТГ,91]; ~ *пéтте лéба нą вéчăра úмин дéн; нą зáстрăта ќи дóе пóпут дą дúге пăнăг'úа. Кój сákше, зąкól'ăвше курбáн, кój сákше вąрéно гу дáваа пу кумшúј, пу рудни́ни* [ИГ,118].

Пăнăjóтуф 'презиме запишано во Кукушко' ~ *дéтто бил нă-пóл'то. Имáло утéпно тýрски вујнúк. И тúа сáа гу-фájкăт дéтто да-кáже кój утипá Тýрчинут. Тóо дéте рéкăл: "Нé знáм". Му-удрúли ќутéкут, опубăркáли и кăжáл: "крицувáне".*

"Кój-сă?" "Мúцо Пăнăjóтуф и Гóце Кл'áнкуф" [ПК,2(Крец–294)].

Пăнăрлúj top.'име на село во Кукушко, на југ од пл. **Круша'** ~ *úмăхме плáннă нúа блúзу, áма уд-Рáмна* (име на село) *нă-гóр. Ут-Кăрá-мутлúа нă-гóр, ут-Сăрдумлúа нă-гóр. Тúă бúи плăнúнцки мéста.* ***Пăнăрлúj*** *пу-стрăдú плăнúнтă бúше. Плăнúнтă сă-вúкше* ***Дулá-тéпе*** [ВК(Шт),288].

пăпáс m **1.** 'свештеник, поп во православна црква'; **2.** 'носечка потпорна греда во кровната конструкција на куќа' [ПК,2(95)].

пăпсувáчка f 'кога организамот е многу исцрпен' ~ *тóги сă-рăбóтше ду-пăпсувáчка* [ПК,2(95)].

пăпýда f, bot. 'мешунасто растение од типот на грахот' – ~ зрната *жăлти сă, мóжăт и кăфjáви, úма éдна мáлко сúво-бéла и жăлта'* [П-Д(123)]; во Кукушко запишавме: ~ *óна-j кут-фăсýл'о, жăлта-кăфjáва, нé сă-нăвáруве и нéма тăкóф слáч кут-фăсýл'о* [ПК,2(95)]; ~ *разбулел се дете нежинено,[нити жинено, нити армасано,[пусакало нешто пунуда,[нешто пунуда, шúкер црни сливи,[шúкер црни сливи, варена папуда* [ТГ,158] – за називот **папуда** Тановúќ го дал следново значење: 'грав од најлош вид'; кај М. Малецки објаснувањето за нијанса се разликува, односно е обопштено како: *"др'éбна фасýл"* [MS,s,79].

пăпучáр* m 'мајстор што прави, односно поправа кондури' ~ *уф-Мурáрци úмше двé млúна на гáс, на-гáзија, двé млúнуве úмше. Сéлто бúше кулк пулвúна грáт. Гáс вудúница му вúкахме. Пăпучáре úмше, нáшто сéло прăку петнájсе дýши пăпучáре* [ПК2(216)].

пăпăлáрник* m 'преграден дел од шпоретот во кој паѓа (се собира) пепелта' ~ **спýза**-*j уд-óгино пéпăлта сус мăлéчки жáрчишта. Ки цăрпниш ут-шпóрто, мăкáр уф-пăпăлáрнико, жáр шо пăjúне дóл – спýза тá-j* [ПД,135].

пăпăл'áф* adj 'нешто што има боја слична на пепел' ~ *пúле-j тăвá, пó-мăлéчко уд чáфкăта, óн éj сúво, пăпăл'áво* (објаснување за птицата **киркинéс**). *Киркинéс сă-вúке и зăчувéк шо гувóре тéнко* [ПД,126]; ~ птицата **врăнишчé** има *пăпăлóва буjá* со бели перца [ПД,127]; ~ птицата **дрájка** има *пăпăлóва буjá,* долги нозе и долга шија како **пиликáн** (штрк) [ПД,127].

пăр-пăр interj 'извик кога се тера магаре' ~ *кăк сă вăркаха ут дрăвáта, úди дур на пулувúн'у пăнт', му вилú: пăр! на магáр'ąту* [MS,t,48]

пăрвáк f **1.**'првата ракија што истекува од казанот кога се вари, таа е многу лута и се користи како лек' [ПК,2-(Крец–95)]; **2.** 'првенец, најспособен' ~ *е, дáве-му стó лúри, óде уф-грáдо, сă-бунýве у-вójнта мýзика, музикáнт дă-с-úче. Иде гудúнта, úдеси дóма. Ама-с-нучúл музикáн, пăрвáк. Гу-пúте тáтку-то: "Кáк бé сúно, шó напрăвú?" "Нúш-вúке тáте, óште аднá гудина, вéле"* [ПК,2(Ним–270)]; ~ *óде уф-аднó каавинé кóмар дéк игрáат. Сă-нýчуве кáртциа пăрвáк. Иде дóма, пá гупúте тáтку-му и бáч-му, бáчăвцте. "Кáк бé сúне, шó напрăвú вáа гудúна?" "Тáте, нúшто"* [ПК-2(Ним–271)].

пăрвáрка f, zool. 'крава што прв пат се отелува', в. **пăрвускúна** [ДК,-104].

пъ́рвиј* и: **пъ́рвна** (m и f) adj, num 'прв, претходен' ~ *кога́ ки осу́мна, тогáс ви́кат пъ́рвиј мъ́ж, пак ни́кáх га чи́нат* [V,PM,10]; кај Малецки: **пъ́рвна (пъ́рмна)** – и за машки и за женски род (уште една потврда дека категоријата род во овие говори не функционира, односно функционира само делумно); сп. *пъ́рмна брáтуч'éнди; пъ́рмна нук* (= правнук) и *прумлу́к* [MS,s,90]; в. **пръв.**

пъ́рвижни́чка f, zool. в. **пъ́рва́рка** [Д-К,104].

пъ́рвиа̨ сън 'сонот што го фаќа човека веднаш по заспивањето, тогаш многу тешко се разбудува' ~ *и ти́а̨ сагла́сили, ре́шили да̨-го-утепа̨т. И легна̨ли ве́чарта̨ и, се-нарéди (óти ве́чарта̨, кај-двана́јси, еди́н са́то, те́шок пъ́рвиа̨ сън) кój как ки-сти́гни, кój ко̨па́ч, кój балти́а̨, кój дъ́рво, и дéка̨ ле́жи. А-óн му́дар. Кла́л еди́н тру́п озго́ра̨ и-го-по́крил* [ЛС(К),117].

пъ́рва ръ́ка 'првата фаза од некоја работа, пр. кога се игра карти, кога се бере тутун и сл.' ~ *му-ги-земáли си́те пари́ на̨ капета́но̨, ти́и, дру́гити ко̨мар̨ии́. Тój му-ви́ка̨, детéто̨: "Дáј-ми една́ ли́ра̨, дв'á, ác да̨-фъ́рлам, ви́ка̨, да̨-ви́дам зáро̨". Фар̨ли́л. Шó мили́ва̨, твá, гото́во̨. Дубеéш, душéш, си́ти. Тój сè прибира̨. Ни-и-прибрáл пар̨и́ти. Сéга̨, дój̀де за̨-бро́до̨. На̨-дв'á ръ́ци, на̨-пъ́рва̨ ръ́ка̨, по̨ловúнта̨ бро́т, на̨-дв'á ръ́ци, бро́до̨ бáш, ц'ál, ни-го̨-зéва̨ и-бро́до̨* [ЛС(К),125].

пъ́рво adv 'понапред' ~ *"е братку, как ти неќам? Ама да ти кажа пъ́рво, дека ке да идам, та, аку сакаш, ела!"* [V,PM,43]; ~ *тогас тој му и рекла на них: "јазе ја скокнувам, ама сакам пъ́рво сос цар̨ју̨т да чинам здрав и јак пазарлик сос писмо и сос мјухјурја"* [V,PM,185] – нерегуларност во конгруенцијата: **тој му и рекла на них;** ~ *Пу-пъ́ту вле́гал у-иднъ́-ашчи́лница зъ́-дъ́-къ́сне ни́шчо, а́ма нимáл скъ́ршена па́ра. Пъ́рво г-упи́тал ӓшчи́ата да́ли мо́же дъ́-ја́де ни́шчо, а́ма ко́га ќи-съ́-въ́рне уд-гурбе́т дъ́-му-пла́те* [ДК,155]; и: **пъ́рвно** ~ *тугá, стáро вре́ме, та́ка има́ја – кла́па нъ́-вра́тта. И та́п вра́тта, си-о́де до́ма. Си-пъ́рвно вичира́ле уна̄тре, димéк, си-вичира́ле а́рно, си-пръ́ви́ле ќéјф це́ла ве́чер. Нъ́ра́нто: "А бе ѓа́у́р, му-ве́ле, а бе ка́у́рче, зе́вај две́ ли́ри и ój си!"* [ДК,134]; односно: **пъ́рно** ~ *ути́шла́ та́м ва́, зе́лӑ да̨-гу-ти́ске наро́дут за̨-да̨-влезе о́на пъ́рно и су-бъ́клави́јта да̨-му-да́де на-нивéстта да̨-у́мре* [БМ(Зб),199]; кај М. Малецки (од Солунско): 'најпрво, на самиот почеток' [MS,s,90]; сп. **пиш'и́н.**

пъ́рвуски́на f 'крава што прв пат се отелува' (Дој), во Ник: сефте́шка [ПД(125], в. **пъ́рварка.**

пъ́рвъ́рзе pf 1. 'врзе повторно (да биде сигурно)'; **2.** 'направи преврска на рана' ~ *не́ гу пъ́рвъ́рза́ла а́рну* [ПГ(Фур)].

пъ́ргуф adj 'брз, многу подвижен' ~ *му спо́ре рабо́тта, пъ́ргуф чуве́к* (= брзо работи, му напредува работата) [ПД(116)].

пъ́рде́лин* adj 'утврден, определен' ~ *фъ́ти́ли о́ни, избъ́га́ли. Избъ́га́ли, и то́а ги-сити́л е́дно вре́ме, зе́л пу-ни́х дъ́-тъ́рче, пу-пъ́то. До́бро а́ма, о́н има́л пъ́рде́л'ъ́но, не́гуво ме́сто, утта́м нъ́тъ́ка́ нъ́ мужéл, зна́чи куту гра́ница* [ПД,159].

пъ́рди́а f 1. 'исплетени трски во правоаголна форма', во др. говори: 'леса' – врз **пъ́рдиата** се остава свилената буба да се развива; во врска со тоа во Гевгелиско го има следниот обичај: на *Вилики читвртук*, пред да огрее сонцето една **пъ́рдиа** ќе се намачка

со тенок слој од говедско лајно, *кулку за адет,* потоа се остава еден корен коприва, а од страна ќе се обеси една глава лук – за да чува од урок – суеверие [ИГ,127]; [ТГ,58]; **2. пăрдиата** се користи и за прегради, во случајот: 'ограда на трло' ~ *ричé Го́спот на Чифу́тити шо си дуйдéле кăд нéго: Исти́на, исти́на вéл'ам на ва́с, то́а шо не флéва ут вра́та уф ма́ндрата о́фцка, туку́ си качу́а пу пардúити, то́а арами́а и батакчи́а* [MV(K),319] – во контекстот имаме случај кога атрибутот е во постпозиција во однос на именката: **уф ма́ндрата о́фцка** (м. 'уф офцката мандра'); **3.** fig.'изразито слаба жена' ~ *ка́ сé-j чини́ла та́а ва́шта сна́а али́с пăрди́а, нă-сúдо да-зăлéпиш* [ПК,2(95)].

Пăрдикон' top.'многу стрмно место во *Горно Броди,* Серско'. "Композитум образуван според моделот: глагол во заповедна форма + именка. Името кажува што прави коњот кога се искачува по стрмно место" [ЈИ,Ми...,180].

пăрдо́ло adv 'удолу' ~ *и-во́ ути́шăл на-плани́нта. Вăрте лéво-дéсно, нă-можúл да-му-и-уткра́де. Итувари́ле аскéрте мăските су дăрва и-сă-вăрна́ле пăрдóло да-сигрéдат. Во́ шо́ пра́ве? Оде на́прет, сă-убису́ва су-гла́вта пăрдóло на-а̀дна-бу́ка* [ВК(Ран),323].

пăржéшка f 'гоштевка што се организира на третата вечер откако ќе се роди бебе, тогаш се пржат *лăнгиди'* ~ *Би́ло до́цкăна и то: тăргóвăцо видéл дéка свăтé: уф-нéко: кăшча... фл'ăзéл уф-двóро и-чукнáл нă-врáтта. Ти: испăдна́ле, газдите, и-о-прăима́ле нă-гóсте. Та: вéчăр óни пă ки-прăви́ле пăржéшка, има́ле ро́дăно дéте, жéнцко* [ПД(151)].

пăржи* impf 'приготвува јадење на оган, но не со варење туку со пржење (пр. колбаси)' ~ *утúдăк у-Сăркúнуву, утúдăк гóре у-планúнта, нàйдéк трú мóми и кăпидáнут – пăржија дрóп. И са-нăсмијáме, са-нăсмијáме. И, кинисáк пá, си-бигáк* [БМ(Сар),204].

пăржúве* impf 'кога животното преживар повторно ја прежвакува храната, прежива' [ПГ(Фур)]; ~ *Он мúсле óти нóво мéсто нéгăвăто, сè тáм к-óдăт, а нé óде нúкуј тáмка. Сăпăлнúле, сă-пăлнúле сè нă-вéткуто мéсто. Уф-нóво аăр, тáмка уф-нóвуто мéсто, уддéл сáмо едúн вóл. Вéчăрта нéма кój дă-му-дáде акăл, а- пă-вóло си-пăржúвăл* [ПД,161].

пăржúвне* n 'чинот, активноста кога животното ја прежвакува храната', в. **пăржúве** ~ *Уф-нóво аăр, тáмка уф-нóвуто мéсто, уддéл сáмо едúн вóл. Вéчăрта нéма кój дă-му-дáде акăл, а-пă-вóло си-пăржúвăл. Лýто му-вúке: "Ним-ми сă-крúви ки-тăзăкóл'ум". Вóло пá си-пăржúве, шознáе вóло, си-пăржúве. Он знáчи то-пăржúвăнто гу-лăгáл за сă-крúве* [ПД,161].

пăржăн* adj 'јадење што е приготвено со пржење, не со варење' ~ *уф-лýпкăта сă-тýре, ниú му вúкăме кăтăк, ýрда, пăржăни јáјца, шо бúло, ги нóса уфчáрто* [ПД,120].

пăрлáнто n 'тенка (свилена) женска шамија' [BV,137].

пăрле n **1.**'младо магаре'; **2.** изр.: **тăрче куту пăрле прăт мăгăрúца** (= кога помладиот соговорник не го дослушува постариот, односно не го остава да се доискаже) [ПК,2(200)].

пăрлúа f 'округло парче даска, убаво изработена, мазна, жените ја користат за месење' [ИГ,128].

пăрлúву ма́слу 'масло што не се користело многу време и поради тоа станало негодно за употреба'; со исто значење: **миризлúву** [MS,-

s,80].

пăрли́да f, zool. 'вид мала школка, ја има во Дојранското Езеро' [ПД,128]; и: **пурли́да** [ПК,2(92)]; Ј. Иванов во Валовишко запишал top. **Пурлида** (име на село до Струма) и додава дека називот е нејасен, но со забелешка дека наставката напомнува на грчко потекло [ЈИ,Ми...,179].

пăрлица f, zool. 1. 'магарица (млада)' [ДК,104]; 2. fig.'поодраснато девојче' ~ *це́ла пăрли́ца си-стăна́ла, о́ште ус-ку́кли си-игра́јш* **[ПК,2(95)]**.

пăрли́ч'а n, zool., dem. 'малото од магаре – прленце' [MS,s,90].

пăрл'а́к m 'младо машко магаре, прле' [ПД(130)].

пăрл'о́к m, zool. 1. 'машко магаре'; 2. – пејоративно за човек: ~ *а́рин пăрл'о́к и́ма ду-н'а́а* [ПК,2(95)].

пăрл'ути́на f 'мирисот што се шири кога нешто гори без пламен, неинтензивно' ~ *не́где го́рат не́што, но́го мири́се нă пăрл'ути́ни* [ПК,2(95)].

пăрмо́н m 'прекар' ~ *сè са́ке дăзна́а по́вќе уд-си́те, нăд си́те уд-го́ре де́-ј са́ке, кут пискул', зăто́о му-ј-зва́дин и пăрмо́н Пискул'о Са́нде* [ПК,2(193)]; ~ *нă-на́ска пăрмо́но не́-ј Бăрбăнци́ци* [ПК2(95)]; и: **пăрăмо́н** ~ *нă пăрăмо́н му-ви́кăт, не́ нă и́ме* [ПД(133)].

пăрмачéта f 'голема, бела свеќа' [ПК-2(95)].

пăрна́ј, пăрна́ј ме́лице – име на детска игра (некој вид танц) [ПК,2(95)].

пăрна́рка f, zool. 1. 'вид кокошка, со пердуви како кадрави'; сп. **парна́р** [ИГ,128]; 2. 'кадрава, разбушавена коса' ~ *ти́а ва́ште мо́ми о́дат кут пăрна́рки, сè-сă не́че́шни* [ПК,2(95)].

пăрне pf 'кога птицата одненадеш ќе летне' ~ *пăрна́ прăд ме́не* (= летна пред мене) [ПД,126].

пăрој m 'суводолица во која доаѓа многу вода по силен дожд', односно: 'надојдена вода од дожд' ~ *којлјте оат повике крај друмут пу идната или пу другата страна уд него, пуминувајќи на него коа има прид них пăрој* [ME(P),74]; и: **порój** ~ *на пăтју гу и фатил един дăш, един страшин облак... И така кинисса та отиде до една река. Кога виде една мăтна вода, един страшин пороj, седна тамо, са почуди, как да мини* [V,PM,93]; Малецки во Солунско запишал **прój** (и: **порój**) 'надојдена силна вода *ут сн'а̣го́, ут дăж'до́*' [MS,s,89]; в. top. **Пуроj**.

пăрпе́ле (се) impf 'се преметка' (пр. кога спие немирно) ~ *ва́ ве́чăр сăно́ш сă-пăрпили́х, зе́р уд-жиш-ќа́фта* [ПК,2(95)].

Пăрс -top. 'место со многу ситна земја' (Ј. Иванов погрешно запишал 'песок'); од стсл. **прѣсъ** (со метатеза); сп. *Бја́ла Пăрс* (*Бутково*, Валовиште) [ЈИ,Ми...,180]; сп. **прăс.**

пăрсе́но (< пресеено) adj 'растение што е повторно садено'...

пăрске impf 1.'кога некоја течност ќе биде разложена на ситни капки што се движат'; 2. 'кога ситни делови од нешто леткаат на различни страни' ~ *ка́ о́де же́нта, јăбу́лкăта си-ј ду́ге гра́нуфто, та́а нă-мо́ж дăфа́те, дă-ски́не. "Се́ч-гă ца́ро та́а јăбу́лкăта". Га-сичу́ве, а́рно а́ма чука́јќи, ка́ а сичува́л, дăрвуто пăрска́л, дува́ро прăскукна́л не́каа трéс- кичка уд-јăбу́лкăта* [ПК,2-(Крец–300)]; 3.'ги варосува видовите' (во минатото варосувањето се вршело со метла, со прскање) [ПД-,114]; во Солунско (според Малецки): **прăска (сăс ва́р)** [MS,-s,90].

пăрстéгне (сă) pf 1. 'се облече прибрано, стегнато'; 2. 'сериозно се приготви за некоја важна работа' ~ *вúке: "Мájко, нé-пáсме гáаре гувéда. Сjáа ác пурăснáх ергéнин, ќ-ójш, ќа:-тéриш цáруфта мóма дăсă-жéнум"... Е, ќ-óде, зă-чéдо зăатăр, мájка, ќ-óде. Сă-пăрстéгне бáпта мóре Кóста, óде и вúке: "Цáре, á-сум дójдăна стрójник"* [ПК,2(263)].

пăртизан m 'припадник на организираниот отпор против фашизмот во Грција и Егејска Македонија' ~ *вó младúнцут шо-бéше дуjдéну думéн и ми-ричé: "Бај-Вáни, ќи-сизéвăш идéн вéрин другáр и ќи-ójш фил'áн мéсто, ќи-гу-пручúстиш – тáм дека-бúле пăртизájнто"* [БМ(В),191]; ~ *úмăше трú пạртизájне тáм, гу свạлúја уткубúлта сăмáрут, гу скинája ... извạдúја трú пúштọли, ги клăдéја у-сăмáрут и трú книги и ми ричéја: вjájни-а кубúлта сéга óди у Бúзуву. Ká–ќи-óдиш ду-Бúзуву адин стáп пукубúлта дạ-и-зạмúниш Гăрцте* [БМ(Сар),204]; ~ *ée, ăдúн úмше сăjмéнин, jók до:-чúне сè шéтше пурéкта. Ас нусúх лéп, ќи-м-jо-дăăт: ájдее, вăрвум áска, нéма шó. Стрáх, нé стрáх. И сjáа кă-дуjдée нáште пăртизáне, пá удúх. У-Вăрвáрица сумнусувáла лéп и jáдне* [ВК(Мал),290].

пăрч m, zool. 'некастрирано машко од коза, служи за приплод' [ПГ(Фур)]; ~ *и тăвá стăнáло гулéмо дéте. Ергéн стăнáл, ергéнче. И тáа бáбăта рéкла: "Сúно, с-кáчиш нájн пăрч, ф-срéт нă-гó:рта úма аднá jăбýлка, ќ-ójш ќ-а:-зéмиш тáа jăбýлка и аднóто óко ќи-м пуглéдне". То: сă-кăчúл нă-пăрчо* [ПК,2(230)]; ~ *пăрчо тăрчáл, то: удделл, скинáл аднá jăбýлка, дăдéл нă бáбăта. Тáа издéла jăбýлкăта úпуглидналo аднóто óко. Пóсле нéкуj дéн пá гу-пýште* [ПК,2(190)]; ~ *кăчúл-сă нă-кójно, кăжáл "Збóгум мájко!" "Чéки сúно, дéк ќ-ójш, ác ќи-дó:м". Тóо буцнáл кójно, пá нájн пăрч сă-кăчúла бáбăта. Дуjдéл ду-áдна рéка, кójно пумнáл рéкта, пăрчо н'а:-пумúнуве* [ПК,2(230)].

пăрч–пăрч interj 'извик за терање кози' [ПД(126].

пăрчка f 'стап, прат' ~ *Тó му рéкăл: "Арно. Jác кă-ќи-му-кýпăм ини-чéjли, áк и-зăбéсе инăш нă-пérунут-му гóре, áко пáднăт тúа чéjлите утпérунут, тугáj ќ-ă-зéăм дăскăлúцăта"... А тáа имáла инăтăкфá пăрчка, óше и-дупрéла супăрчкăта чéjлите и пăднáле дóлу* [ДК,147]; ~ *нá-ти-о, вéле, то: шпúрто, ки-збéриш сăчки, пăрчки, ки нăвáлиш едúн óгин, ки-jизгóриш, ти: двăтé кýчишча, áма цăрнуто ajрúа, бéлуто ajрúа* [ПД,147]; ~ *тúạ рáбọтạт, óн сéднạл нạ-бáмạтạ, нạ-ọмáкọ. Едно вр'áме, нáли дóлу пóвисóко, жáрта дéкạ-е. Зạпóмнили-сте вúе. И-óн, еднá пăрчкạ, еднó стáпчи и-сáмọ гọрúи пépeлọ* [ЛС(К),110]; и: **прăчка** ~ *тó: сă-вúке бéнт. Пу-н'о: пумúнуве вó:та. Дуjдýве ду-тăрáк – тúă-сă нăрéдăни прăчки кój-шо-зăдăржувăт дăнé-флéзе уф-бýкăта ѓýбре, грáнки* [ПД,171]; односно: **прачка** ~ *царjувата мома кинисала да иди и пак на мајчин гроб са поплачи, и пак от гроб глас са е чуло: Немој плачеш, мила керку! Л'у дека имаш закопани двете прачки, жалтата да земиш и сос неа царjувото дете да гу учиш. И кату ки са научи, после теби ке ти сака* [V,PM,276]; ~ *и кога приближеха веки покрај касабата, у стредја пăтjут беха приботнанти три прачки, една зелена, друга жалта и трета царве-*

на [V,PM,282] – во контекстот имаме неусогласеност во развојот на големата носовка: **пăрчка (прăчка)** и: **прачка** – оваа последнава излегува од дијалектната норма; в. **прăчичка**.

пăрша f 'ситни лушпи што се јавуваат на кожата од главата – првут' [ПД-(130)]; ~ *цéлта глáва мé-j пăрша* [ПК,2(95)] – привидна употреба на кратката форма за директен објект **ме** во функција на дативната 'ми', фактички се работи за асимилација и редукција на допирот меѓу заменската форма и 3. л. од 'сум': **ми** + **е** > **ме** + **е** > *ме-j*.

пăршóле impf ~ *кá вăрне снéк или дóш пу мáллчко: вáдăн цéл дéн пăршóле снéк* [ПД,131]; ~ *дă-пувáркиме, фатú дă-пăршóле* [ПК,-2(95)]; од истиот корен во чешкиот јазик постои глагол со значење 'врне'.

пăршóл'ка f 'остаок од пржено и топено свинско месо, цимиринка' [ПК,2(95)].

пăрăвну adv 'напред, пред другите' ~ *тузú битиснýва пăрăвну заш'тó кăрăф тич'é* [MS,t,40]; в. **пăрво**.

пăрăжлúф adj 'лут' (пр. *пăрăжлúф пипер*) [ПД(119)]; и: **пăлижлúф** 'нешто што има лут вкус' ~ *шó зé ájн пăлижлúф пипéр, уф-ýстта нé сă-клáве* [ПК,2(95)].

пăрăхóд m 'направа (голема) за движење по вода, пренесува патници, стока' ~ *е, тóо тăргóвиц сă-качýве уф-пăрăхóдо, дистúна дýши миниcтăре сус-нéго. Пăрăхутчúита зăпáле пăрхóдо, ут-тáм прăку-Итáл'ја, на-скéл'то излéват, сăсвăл'ýват ут-тáмка* [ПК,2-(Ним–271)]; ~ *"слýши, му-вéле, кá ки-ти-дáде он нă-тéбе злáтнио пăрăхóд, пăмпóро и вăгóнто тú, рăчé, нă та дáта дă-дójдиш пá прă-мéне тýка; нéкуj зáлиф имáло тáмка, удмóрто. Ки-сă-нájдăме, рăчéл, и пóсле ки прăдăлжиш зă-дóма"* [ПД,148]; ~ *кá сă-испăлнуве врéмуто дудéка му-рăчéл дéуто, нă-та дáта дă-сă-нájдăт пá тáм, о-зăпúре пăрăхóдо тáм, нăкăде грáницăта, дă-претстáвăме. Изл'ăзéл тăкá, рăбутнúците си-úмăт jáдне, пújне* [ПД,150]; ~ *кăвициúцкио сúн úч-гу-нéма, óн чéка дáтта, а óни едúн дéн пóráно прăстигнáле. Утринтá о-курдúсуве пăрăхóдо, злáтнио пăмпóр, стигнýве дéно, ги-пукáжуве пăрúте гă-зúме цáрскăта мóма зă-жéна* [ПД,151].

пăрăхутчúи* m 'тој што управува со параход' ~ *е, тóо тăргóвиц сăкачýве уф-пăрăхóдо, дистúна дýши миниcтăре сус-нéго. Пăрăхутчúита зăпáле пăрхóдо, ут-тáм прăку-Итáл'ја, на-скéл'то излéват* [ПК,2-(Ним–271)]; ~ *нăпúшуве аднá гулéма книгa, пúсмо демек, гă-дáве нăпăрхутчúта, а óн тáа нидéл'а устáне уф-С..., дă-кáжме, де. Г-испráште них. Шó пишáл, пишáл тóо тăргóфцо, пăрăхутчúта, сjо-клáве пúсмото уф-цéбо и пá сăвăрúнат* [ПК,2(Ним–271)].

пăскýрник m ~ *тó-j дăрвино кăпáче, шарéно, ус-нéго сă-шăрăт пăнăгúјте* [ПК,2(95)].

пăстрăни́ца f 'добра домаќинка, што знае ред и економичност' [ПК-,2(95)].

пăт m 'линијата со која косата на главата е разделена, патец' ~ *изрéшсе, испрáв-го тóо пăт мáлко, кá сjó нăпрăвúла, чúниш кукóшките тjа-рijáли кóста* [ПК,2(95)].

пăт m (се јавува зад броеви или определби: друг, некој, често и сл.; означувајќи повторување, односно еднократност на некое дејство) ~ *едúн дéн прати от един побрáтим да тера десетина грóша на зáим, нé му дáдоха; друг пăт сам терáл от дрýг приáтел*

[V,PM,7]; ~ *кăде-на́ска два́-пăти и-стри́жăме. Пăрвăта вăлна а-ви́кăме ста́ра вăлна, сéга про́л'ăтта шо-ки-сă-стри́жат, а вто́рăта пă, éсăнта стри́жăна, та· ја-ви́кăме ја́рина* [ПД,157]; ~ *и с'éтн'ạ за гу ва́дими ка́та д'éн' и· два пăнт'а на дин'о́* [MS,t,4]; ~ *éдну вре́ме сижива́јале еди́н по́п и éдна пупăди́а. Пу-не́кулку гуди́ни уф-ни́јнит бра́к пучна́ла неслóạкта. Пупăди́атạ чéсто пăта сă-нăјдува́ла ус-еди́н ни́јн кумши́а* [ВГ(Бог),275]; ~ *нас гуди́на ш'ту и сă с'ăј, д'éсит', дванáјси пăнт'а тр'ăбува да сă скупá* [MS,t,4].

пăта impf 'прашува', в. **пи́та** ~ *с'ă ја пăта: "пи́ч'ку, ко́гу т'ạ иба́?"* [MS,t,78] – ген.-акуз. форма **ко́гу** употребена со значење на номинатив, место 'кој': **"пи́ч'ку, ко́гу т'ạ иба́?"**;~ *"ка́к прумина́ то́с вéч'ăр, Пе́три?"– "то́с вéч'ăр мло́гу зно́ј имăх!"* ~ *ути́ди... на́јди по́пут и гу пăта: "и́мати пуидин хи́тра Пе́три?"* [MS,t,75]; ~ *"с'éдни – вили́ – на та́с купа́н'а, ја́с – вили́ – за ја пăтам пи́ч'ката"* [MS,t,78]; ~ *ути́ди на пала́т'ут и гу пăта мума́та: "ш'о́ сто́ри?"... ~ "ја́с за и́зл'а навăнка да пăтам, бéлки на́јда пу ина́ ра́бута"* [MS,t,84]; ~ *ни зна́јаш'и н'ăфту; с'éдна на сука́кут и гу пăтат: "ш'о́ брăкаш' ту́кă?"* [MS,t,81].

пăте* impf 'оди, патува' ~ *боса мома река прегазила,[да нажније росна дитилина,[да наране јунакова којна,[ем гу ране, ем му порачуве:["Јади, јади јунакова којна,[ду нидел'а пăт ки да пăтуваш,[пăт ки пăтии за млада нивеста"* [ТГ,164].

пăте́ка f **1.**'тесен пат, врвица' ~ *ки-тă стре́те адна́ пăте́ка и пу н'аа ки-фа́тиш; ~ трạгну́ве, та́мка и́мише éдни тăрла уф-ту́рцко вре́ме. И де́тто пра́во нă тăрлишчăта о́де. Нă-тăрлишчăта не́-нăјдéл ни́кој. Ră-чéл: "Ки-прăдăлжум". Пумина́л, та́м éдно се́ло... Ет ти éјн ста́р чувéк, нă-не́ко· пăте́ка* [ПД,147]; **2.** изр.: **(пăте́ка) и пу н'аа ќи-фа́тиш** (= ќе тргнеш по некој пат); со исто значење: **зе́ла ина́-пăте́чка** (в. под заглавниот збор **пăте́чка**).

пăте́чка f, **1.**в. **пăте́ка** ~ *и чу́пата ăустáвăл и си-ти́шăл та́тку-му до́ма. Чу́пăта но́шќăта пла́че, ви́ка, ци́ка... не́ма, де́к д-о́де? Са́ма, ни́где. И зе́ла ина́-пăте́чка, пăти́ка. Ој ти́шла, ти́шла на́шла ини-кăли́ви* [ДК,147] и: **пăти́чка*** ~ *кату́ как и кажа́ле Профи́тити: Ету јас ки пу́штам Ангелот мо́ј на́при на те́б, во́ ки испра́ви пăту-ти при те́бе. Гла́с вел'ала уф пусталија: Исправе́јти пăтут Господи́ноф, ра́мно чине́јте пăти́чкити не́гува* [MV-(K),307]; **2.** изр.: **ки испра́ви пăту** (= ќе тргне по патот); ~ *вел'ал: Благусуве́н си, Го́споди, Бо́га на́ша Израи́лц'ка, шо си уми́л и си дава́л, и а чини́л си имда́т и пумага́ч на тво́ити л'у́ди да утки́нат. И ти́, де́ти, ки си чи́ниш Пруфи́тин Господи́нуф; да ки си о́диш на́при при Господи́новото ли́ц, да ки си чи́ниш азăр пăти́чки не́гуву* [MV(K),-322].

пăти́ка f, в. **пăте́чка** ~ *Чу́пăта но́шќăта пла́че, ви́ка, ци́ка... не́ма, де́к д-о́де? Са́ма, ни́где. И зе́ла ина́-пăте́чка, пăти́ка. Ој ти́шла, ти́шла на́шла ини-кăли́ви* [ДК,147].

пăти́ло п'страдање, мачнотија' ~ *ре́кăл: "Шо́ ќи-мă-изе́диш, а́с сум ста́ра. Ас и́м а́дно ја́гнинце, шо́ у́бува, мла́до, ќи-то·-дука́рам, ко·-изе́диш". "Е, ка́к ќи-би́де?" "Ви́кни: пăти́ло, пăти́ло уф сре́т о́фци сă-скри́ло и ја́с ќи-то·-дука́рам"* [ПК,2(224)]; ~ *и-вăлко: "Пăти́ло, пăти́ло, до́јци*

ја́гнито". А пăти́ло, сă-нăпăти́ла, уф-сре́т о́фцте лигна́ла [ПК,2-(Мор–224)].

пăтин* adj 'нешто што се однесува на пат' ~ *удгудина, ако бијме здрави и живи и него ки гу зем или ку ки гу пуштам (демек ки му платам пăтните арџови)* [МЕ(Р),...].

пăти́р m 'мала бочва' [ПК,2(95)].

пăти́ште n, в. **пăнт'** ~ *во́јскăта на-идно-пăти́ште бе́ше, а то пăти́ште, о́ти баирли́ву ме́сту-ј, кăту-ро́уви пра́вено, дăлбна́ту ме́сту* [БМ(В),193] – наставката **-ište** не внесува стилска обоеност; во Солунско Малецки забележил *вр'ăтиш'ти* место 'вреќа' [MS,s,128].

пăткăни́ца f 'шлаканица, тепачка' [ПД(116)].

пăтник* m **в. пăтувач** ~ *на во извор пăтниците пазарејна и силјајнто ут друјзте села на окулу гу велјат "Бајната"* [МЕ(Р),69]; ~ *Е, бре добри, три пăтника,[што идите јуд то село,[зашто чукат камбаните,[камбаните црковишни!" – "Дил ни питаш, млад Стујане,[дил ми питиш ки ти кажме; сеј јумрела, бела Јана"* [ТГ,202]; ~ *идну-пăтник о́дăл нă-гурбе́т. Пу-пăту вле́гăл у-иднă-ăшчи́лница зă-дă-кăсне ни́шчо, а́ма нимăл скăршена па́ра* [ДК,155]; и: **патнек** ~ *стăну́ва дă-си-о́де. Оде но́гу пăт. Гу-фăти́ло ни́ку до́ш, ни́ку гăрмити́ни у-ни́ку пустили́а ме́сто – не́ма де́ка дă-сă-скло́не. Би́ло идну-ви́дело та́му. Оде та́му, рупну́ва нă-вра́тта. Изле́га га́здăта. Му -ве́ле: "Ја́с-сум, му-ве́ле, пăтнек, дă-сă-скло́нăм ва́ но́ш ту́ка"* [Д-К,127].

пăтпăда́к m, zool. 1. в. **пăтпăло́к; пăтпăдашка**; 2. fig. 'човек со мал раст' ~ *то́о тво́јоо кумши́а али́с пăтпăда́к-ej* [ПК,2(95)]; и: **пăтпăдăк** [ЛС(К),96].

пăтпăдашка m, zool. в. **пăтпăло́к** [Д-К,104].

пăт-пăл'а́к interj 'подржување на звукот што го испушта птицата **пăтпăло́к**' ~ *Уф-по́л'то не́е: пăт-пăл'а́к, пăт-пăл'а́к. Гу и́ма уф-ни́вите* (објаснување за птицата **пăтпăло́к**) [ПД,126];

пăтпăло́к m, zool. 1.Coturnix coturnix 'потполошка, препелица' ~ *то-ј си́вичко, мăле́чко пи́ле, бе́ли да́мки и́ма низ не́го; уф-по́л'то не́е: пăт-пăл'а́к, пăт-пăл'а́к. Гу и́ма уф ни́вите, ни́ско ле́те и ко́га л'ăтну́ве бря́мче* [ПД(126]; и: **путпуло́к** 'вид птица, поголема од гулаб' [ПГ(Фур)]. (Освен **путпуло́к** кај ловциите во Гевгелиско омилен лов, од птиците, се уште следниве: *дива гăска, дива папија, јарбица, дропл'а, чафрлига, смуквар* – омилена храна му се смоквите) [ТГ,385]; **2.** fig. – со негативна конотација: 'човек со низок раст' ~ *ви́дј-оо мăр кут путпуло́к ка́ се́-ј рăшита́л* [ПК,2-(93)].

пăтро́ла f 'вооружена единица (обично мала од неколку души, но според потребите може да биде и голема), што се движи и врши контрола' ~ *ве́чăрта една гăрчка пăтро́ла пумина́. Сăба́јл'то не́ма ни́што, бăлгăрските вујни́ци флизе́а уф-Мо́крăне сно́жуфто нă-пу́шките, те́рат пукăштте дă-не́ма Гăрци устáнни уф-се́лто* [ПК,2(222)]; ~ *и не-би́-час, пу-вре́ме, фрăп – и́де една-путе́ра ут-то́-се́лто, а уд-дру́ѕи се́ла, дă-ка́жмă, кă патро́ла – гуле́ма патро́ла, ама ти́е су сидумдéјсăт, сусто́ ду́ши патро́ла бе́ше, гу-уби-ко́лувăт се́лто* [БМ(В),-191].

пăтува́ч* m 'човек што патува', в. **пăтник** ~ *сеа можа чувек тука да најда сăл неколко трага кату во*

шо гу има пăтувачут прид очите [МЕ(Р),69].

пăтýве* impf 'оди од едно на друго место, подалеку (со превозно средство или пешки)' ~ *гу субрáмă тó лéбут кóлкутǫ шо-бéрише тó кǫзáнут – гулéм кǫзáн. И јáс двéтă пýшки нǫ-рáмǫ и кǫзáнут нǫ-еднǫ-дăрву, а он, па, тóрбăта. И пăтýвмă сéга* [БМ(В),191]; ~ *стǫнýвăт сéга, си пăтýвăт. Одăт, óдăт пу-пăтут и си-збурýвăт накóј пáјґа вá сéга, чýнки ќи-пáдне на идéн уд-ни́х* [БМ(Вол),196]; ~ *и кăжá дéтто нă-мáјка-му: – Еска, ви́ке, мáма, ки-излéзум уф-срáнсво. Нă-мáјка-му и́-устáви нóго злáто, и трăгна дă пăтýве* [ВК,281]; ~ *имáло нéкоǝ врéме трýјца брáте. Ити́й трăгнáли дă-бăркăт кăсмéт, рăбóта. Пăтувáли шо-пăтувáли, гистимни́ло ду-нéкоǝ вудăни́ца. Иричéли: тýк ки-прăспи́ме вăǝ-вéчăр, пóсле ки-прăдăлжиме пó-нăтáм* [ПД,167]; ~ *Уф-Ґурґóвдин кăжáа: "Кóј сáке д-óде уф-струмичка укóл'а, óти слубóдно-ј димéк". И сă-чини́ме ни́а, дујдéме тýка. Бес плáта, пáри нé ни-зимáа за-пăт. Такá нă-дунцéе, ус-кóли, тóги рăбóтаа ус-кójнцки кóли. Ус-кójнцки кóли óдаа ут-Сóфја ду-Струмица. Ее-е, кóлко дéна ќи-пăтýвиш ускóли, знáјш* [ПК,2(Иц–283)]; и: **патјýва** ~ *за дá го изедé ламјáта, дáл му едúн сăт и го испрáтил да донесé от назикáна вóда. И кáто патјувáло дéтето, оморúло са, заспáло на пăтја* [V,PM,284]. (Рефлексот **а** за големата носовка во **патјýва** не е регуларен, сп. подолу во истиот пасус: **на пăтја. Објаснувањето може да се најде во фактот дека во гл. патјýва рефлексот не е под акцент и тоа овозможува лабава артикулација).**

пăтýре* pl.tt. 'стар модел на машки панталони' ~ *сă-прáа вáжин, áма кá припукáли и нăпăлни́л пăтýрто* [ПК,2(201)].

пăтăрдúа f 'расправија, кавга' ~ *сăчини́ адна пăтăрдúа, кá дă-ви́дум брáтто сă-фạтúли зă-гýша* [ПК,2(198)]; ~ *напкун имаше еден другар на срешта, патардијата га чу и как чу и пушката, тăрча и кажа на селото* [КС(В),75].

пăтăрóк m, zool., Anas 1.'домашна птица, машкото од шатка, живее покрај води, лесно плива', в. **патка** ~ *мăшкуто шо-ј нă пáтките пăтăрóк гу ви́куме* [ПД(130)]; ~ *ќо-о зăкóл'ме вáадин тóо пăтăрóко, ќи-сă-нăгóстиме áдно árно;* 2. fig. за човек што ги влече и ги држи раширени нозете кога оди ~ *шó чạпáтиш алúс пăтăрóк* [ПК,2(96)].

пăтăрузлúа m 'селанец од с. **Патарос** (во Дојранско, до Балканските војни македонско село, за жал сега во Грција) [ПК,2(96)]; ~ *Ас трăгнáх. Ут-Пăтăрóс ду-Гóлăк óдум, и тúй – кá ки-му-зăслăбéǝ нă-чувéк свéсто – тúй гăрчките уфицéре, шо-мăкáраǝ нă-ýчăне сè-сă прăд-мéне, сéсă прăд мéне* [ПД,173].

пăýр m, в. **пăýрче** ~ *пăýро-ј ут-прăс, глигóсно-ј, úма чéпче зă-пújне, кá-ќ смýкниш – адна гăлтка, адна чáшка прáве* [ПК,2(96)].

пăýрче n, dem. 'мал сад со "црăцка" за пиење ракија' [ПД,120]; како илустрација за називот **пăýрче** ќе дадеме два текста во кои се претставени два обичаи од Гевгелиско, едниот е врзан за празникот **мртвин,** а другиот како се "пречекува" Божиќ: – кога е *мртвин* жените *раздават* јадење за умрените; по некоја од жените во црквата ќе донесе *паурче* или *крундирче* со ракија и пред да почне да *раздава* ќе го послужи

попот и луѓето што таму ќе се најдат. Тогаш секој ќе рече: *"Госпуд да их просте, рај да им даде, уд лошо да и куртулисе, на тоја век да им се најде!"* – Сите останати одговараат: *"Амин"* [ТГ,32]; – на *Бъ́дни вечар* домаќинот ќе праша: *"Сите ли сме дома?" "Сите сме"* – му одговараат домашните. *"Азъ́р ли сте?"* (дали сте готови?) продолжува да прашува домаќинот. *"Азъ́р сме"* – одговараат. *"Е, тоги, ајде да гу викиме дедо Бужиќ на вичера"*. Потоа ќе се крене домаќинката и ќе ја стави *софрата* на *горни кът* и кога сѐ ќе се нареди на софрата, тогаш едно од децата ќе го земе лебот со *заманска пара*, другото дете ќе земе парче *сарлија* (= слатка пита, вид баклава), а третото *паурче* со ракија, ќе појдат до вратата и ќе викнат: *"Ел дедо Бужиќ, да вичерме!"* [ТГ,82].

пъ́хка* impf 'турка' ~ *да намаж'ат ч'етирт'ъ́х ќуш'а́нта на ќупри́јата, ти с'е́тн'ą ко́лку да пъ́хкаш', ни мо́ш' да ја ту́рниш'* [MS,t,24]; ~ *тогај бабата гојори на куконата: "е!, џ'аним кукона јаз, да сам кату тебе млада, тос јунак, што промина от тука, го викнувам един веч'ар да поиграа с него!" Кату чу куконата така, си разл'ути мошне, да фатила да ја пъ́хка параманата и да ја пл'уи, вел'ајќе: "фту! фту! маскаријку, вунк от дома ми!"* [V,PM,165].

пъ́хни* pf 1. в. **пъ́хка** ~ *му кла́ваш'и и-на́ ро́пката на уста́та, иди́н гул'а́м ка́мин' да ни мо́гат да гу пъ́хнат ме́ш'л'ънта́та* [MS,t,16]; ~ *о́на зе́ јатагъ́нът и сидна́ узът у-палхи́рът да-че́ка. То́кмо у-полу́ноши палхи́рът фати́ да-тро́пка, и мо́мата дигна́ јатагъ́нът и застана́ пра́фцом. Идно́ си-пъ́хна́ харми́јата гла́вата ме́ѓу жил'а́ста мо́мата го-удри́ со-јатагъ́нът* [ВЛ(Aj),338]; 2. fig. 'натера' ~ *ја́зи му бех хизмиќа́р, а́ми д'а́волот така́ ми дупна́, ми расипа́ душа́та ми, ми чалди́са умот ми и ме пъ́хна, гу утепа́х* [V,PM,28].

пъ́хну́ва impf, в. пъ́хка [MS,s,95].

пъ́ше n, zool. 'ждребе' (млад коњ) [Д-К,104].

пъ́ши́ца f 'жена на паша (= турски великодостојник) ~ *"Ка́жи, ве́ле, ка́жи што́ бе́ше то́, то́ смива́тто?" – "Же́но, ве́ле, ќи-ти-ка́жъ́м. Идну-вре́ме нъ́-ина́-пъ́ши́ца, ве́ле, ја́с му-бе́ изми́ка́р, се́тне съ́-ре́ши ъ́-зъ́кла́, му-зе́ во́ фло́ринут"*]ДК,140[.

пъ́шку́л m, zool. 'свилена буба од лош квалитет' [ПК,2(96)].

пъ́шътъ́ма́л m 'скутник од платно дома ткаено' (Пат) [ПД(118)]; ~ *пъ́шътъ́ма́ло-ј тка́ји уд-въ́лнъ́но* [ПК,2(96)].

ОДБРАНИ ГРАМАТИЧКИ ПРАШАЊА

ЗА ПРВИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО СОЛУНСКО

1.1 Македонските говори од околината на Солун побудија интерес во славистичката наука некаде кон средината на 19 век со објавувањето на дописка од солунското село Висока во весникот *Сăветник* (1/29, 7. 10. 1863 г.)[1]. Од дијалектните карактеристики на односнава дописка можеше да се заклучи дека се работи за многу архаичен говор во кој се зачувани повеќе посебности што напомнуваат на старословенскиот јазик, поправо на јазикот на Светите браќа Кирил и Методи.

Само две години подоцна дописката стана пошироко позната и достапна за специјалисти од односнава област откако проф. М. Хатала ја препечати во хрватското списание Књижевник (2, Загреб, 1865, 471–474).

Архаичноста на односниов говор претставен во дописката ќе ја илустрираме со примери во кои се чуваат назалните гласови: *гленда се дописникăт; пăнтăт по којто вăрвеше училиштето ни; причина штото чандата ни не напрендваха; никак да напрендват по рăнководството на грăцкото учение; г-н Неофит пăнтоваштем ... со коите он се мăнчеше.*

1.2 До која степен се зачувал назалниот изговор во Солунско се потврдува и со случаи во кои среќаваме назални гласови што не се етимолошки, односно неоргански: *бăнчва (прајат убрăнч за бăнчва); длăнгу (длăнгу като вăнци); мăнгла (мăнгла падна, мăнгличаву врјами); стăнкло (стăнклуту сă здруби).*

И така оваа новинарска дописка, иако без научни претензии го отвори прозорецот на говорите во Солунско, поправо на македонскиот народен јазик кон славистичкиот свет.

2.1 Меѓу првите слависти што побрзале кон Солунско треба да се спомене В. Облак[2] којшто уште кон крајот на минатиот (сега веќе предминатиот) век, зимата 1891-1892 г. го посетил Солун и неколку села во Солунско, таму останал до пролетта (март 1892 г.); во меѓувреме го привлекол вниманието на турската полиција, им станал сомнителен со своите активности при собирање на дијалектниот материјал, поради неупатеност и неукост на полицијата дури бил и затворен; подоцна го ослободиле но со интервенција на австриската дипломатија. Тој, како бивш студент, а подоцна и соработник на познатиот славист, проф. на Универзитетот во Виена, В. Јагиќ (значаен подржувач на тезата за македонското потекло на дијалектната база на старословенскиот јазик), си поставил за задача да ги истражува говорите од околината на Солун. Од селани во Солун собирал материјал од сушкиот говор (од источната солунска регија), уште и од северната (регија), од селата: Градобор, Ново Село, Бугариево, Ватилак, Вардаровци. Исто така

---

[1] Антон ПОПСТОИЛОВ, *Село Зарово, Солунско (историко-фолклорно и езиковедско изследване),* Софија: БАН, 1979, 5-152.

[2] Ватрослав ОБЛАК, *Македонски студии,* Љубљана: Заедница на македонските културни друштва во Словенија, 1994.

во Солун од мајстори - ѕидари од Дебарско тој ги истражувал говорите од селата Галичник, Клење и Обоки.

И навистина во говорот на с. Сухо (во близина на Лагадинското Езеро) нашол траги од некогашниот назализам, со коишто се потврдиле податоците од споменатата дописка во в. *Сăветник* од с. Висока (1863), и на тој начин отпаднал најважниот аргумент на оние слависти што се залагале за т. н. *Панонска теорија*. Впрочем во Воведот на трудот во којшто се објавени резултатите од истражувањата во Солунско – *Macedonische Studien*, печатено посмртно (Виена, 1896) среќаваме: "Словенските дијалекти во Македонија се во повеќекратна смисла од особен интерес за славистичката филологија. Пред сé, тие се од решавачко значење за прашањето за татковината на старословенскиот јазик. Без вистинско познавање на јужномакедонските дијалекти, особено на дијалектот што се зборува во околината на Солун, не е можно конечното разрешување на прашањето за старословенскиот јазик."

Иако книгата *Македонски студии* има чисто лингвистички карактер, сепак В. Облак не можел до крај да се ослободи од наметнатиот проблем околу карактерот на македонското население и македонскиот јазик. Тој се обидува да дискутира за тоа прашање и искажува свои ставови во врска со разрешувањето на македонското прашање. Притоа, очигледно е дека Облак тешко се снаоѓал во мрежата од пропаганди од соседните земји, коишто кон крајот на минатиот век особено се беа засилиле во Македонија и со сета жестокост настојуваа оформувањето на македонската национална посебност да го оневозможат и да го изместат од својот природен тек. Во нивните аспирации им помагаше аргументот - непостоење на македонска државност (во односниов период Македонија е сé уште турска провинција, додека трите соседни земји се беа веќе ослободиле и меѓу главните задачи на државната администрација беше настојувањето Македонија да се стави во сферата на своето влијание).

Сепак за тоа дека бугарскиот јазик не го знаел Македонецот од Солунско евидентно се забележува во описот што го дал Облак за својот информатор од с. Сухо (Солунско): "Во Солун запознав еден помлад занаетчија од Сухо, кој е тука само нешто повеќе од една година. Пред тоа за подолго време не го напуштил своето родно село. Тој не посетувал бугарско основно училиште, не знаеше да чита и пишува бугарски и бугарскиот писмен јазик му беше непознат. Тој зборуваше чисто на својот роден дијалект".

2.2 Сериозен прилог кон прочувањата на архаичните говори во Солунско дава и Антон Попстоилов, којшто како директор на Гимназијата во Солун имал можност да посети некои од околните села. Своите впечатоци од односниве патувања, што ги направил во почетокот на векот, со извесен осврт и на дијалектот ги објавил во студијата *На гости во Зарово и Висока*[3], каде што покрај другото прави и осврт на дијалектот истакнувајќи некои карактеристики што напомнуваат на старословенскиот јазик.

Специфичноста на односниов говор многу рељефно ни ја претставил Попстоилов низ разговорот што го имал со човекот што го допраќал од Солун до с. Зарово, имено на прашањето: "Зошто не зборува како другите селани?", тој му одговорил: "Господине, ти самиот слушна дека нашиот говор не е да се зборува пред свет. Јас сум превозник (кирација), одам на многу места, никаде не зборуваат како во нашето село; штом ќе почнам да зборувам по нашински (по селски) ми се смеат."

---

[3] Антон ПОПСТОИЛОВ, в. фуснота 1.

Неговиот заклучок дека говорот во солунските села стои најблизу до кирило-методиевскиот јазик јасно се наведува во студијата "Остатоци од назализмот во солунските села Зарово и Висока."

2.3 Освен за зачуваниот назален изговор на големата и мала носовка Попстоилов се задржува уште на неколку карактеристики во кои се назира архаичниот карактер на односниве говори: "Изговорот на *јат* во заровско-височкиот говор (Лагадинско)", "Прилог кон македонските говори", "Редукција на самогласките *а, е, о* во заровско-височкиот говор".

Треба да се одбележи и статијата за специфичниот развој на стариот вокал *ы* во говорите во Солунско, кој заедно со веќе споменатите архаични посебности, претставува "еден од суштествените признаци со кои се решава прашањето за татковината на Кирило-методиевскиот јазик. Сега веќе, продолжува авторот, никој не се сомнева дека првите богослужбени словенски книги пишувани од Светите браќа биле на солунскиот дијалект."

Во врска со демографската состојба треба да се истакне дека за време на Втората балканска војна 1913 г. едно од трите лагадински села – Зарово доживува страшен погром, тоа беше опожарено и комплетно уништено (од грчката солдатеска). Другите две села Сухо и Висока иако незасегнати од погромот, останаа под грчка власт, народот беше угнетуван и му се забрануваше да зборува на својот јазик; за ова со носталгија истакнува Попстоилов: секако не е тешко да си претставиме каква тага ќе го опфати научникот кога по 50–60 год. ќе ги посети овие села и наместо со архаичниот јазик, најблизок до јазикот на Св. Кирил и Методи ќе се сретне со грчки јазик, со грчки народни песни и обичаи.

Попстоилов, како и Облак станал жртва на својот научнички интерес, имено поради дијалектолошките истражувања бил затворен од турската полиција и в затвор го задржале скоро 3 месеци (поточно 83 дена), бидејќи им биле сомнителни некои зборови со зачуван назализам (*рӑнка, мӑнка, пӑнт, ерембица)* што ги нашле во неговиот бележник и поради својата неукост ги третирале како револуционерни, шифрирани пораки.

3.1 Интересот кон македонските говори во Солунско продолжува, така Јордан Иванов во париското списание *Revue des etudes Slaves* 1, Парис, 1922, 86–103, се објави со статија *Un parler bulgare archaique,* во која не запознава со дијалектен материјал што го запишал во солунските села Зарово, Сухо и Висока што ги посетил за време на Балканските војни 1912–13 год.

Во вториот дел од статијата Иванов, меѓу другото дава список на лексеми и изрази во кои се чува старословенскиот изговор на големата и мала носовка во сушко-височкиот и заровскиот говор. Иванов се задржува уште на едно интересно (и до тогаш необработено) прашање, во врска со нарушената конгруенција, како "фрапантен податок" за зачуван краен *ер,* на крајот на збороформи што завршуваат на група согласки, наведувајќи примери од типот: *тој тӑј му рекӏӑ, ендрӑ грат падна, скӑмпа ли-ј тјутјунӑ* и др. Ваквото објаснување, иако модифицирано подоцна го прифатил и М. Малецки, т.е. споменатите случаи тој ги објаснува (пак од еуфонични причини) со појава на *вторичен ер* што се развил на крајот на некои збороформи – придавки и партицини (*л*-форми), коишто завршуваат на 2 или 3 консонанти, подоцна слично објаснување среќаваме и кај Зб. Голомб,тој ги дава примерите: *мокра* m., f., *мокру* n. *; мандра* m., f., *мандру* n.

Подоцна за ова тврдење на Иванов се појавија и други мислења, имено Ст. Романски споменативе објаснувања ги третира како неосновани,

односно "како лажни остатоци од крајниот *ер*", според него се работи за остатоци од сложена придавска контрахирана форма.

Сите споменати толкувања на односниве, навистина необични случаи од Солунско имаат фонетски карактер. Обратно, нашите повеќегодишни истражувања на долновардарските говори ни даваат доволно основа вниманието да го свртиме кон морфолошкиот фактор. Во тие иследувања недвосмислено се потврди дека говорите во југоисточниот егејски дел, а тоа значи и во Солунско, се силно опфатени од нерегуларности во категоријата род, односно од изразен стремеж за елиминација на родовата опозиција, пр. кај Ст. Романски среќаваме: "... во Пазар и за машки и за женски род се употребува само формата за среден род". Така што и случајот *тој рекла* би можел да се приопшти кон споменативе случаи на нарушена конгруенција, без да се бараат комплицирани објаснувања какво што е она со развој на *вторичен ер* на крајот на зборoформите. Како потврда да споменеме дека освен примерите на кои се повикуваат и Ј. Иванов и М. Малецки и Зб. Голомб, ние констатиравме и обратни случаи: кога субјектот е во женски, а предикатот (т.е. л-формата) во машки род; така во Кулакиското евангелие среќаваме: – *вéли на нéа...: áрно си рéкал, шо нéмаш мáш óти пéт мáжи имáл си;* исто во Зборникот на Верковиќ: –... *и она отидел, гу бакна рáнката и тој ја дава един алтин многоценно;* од Мегленско: – *вó, óти му кажáл змíјта, разбирáл.* Други случаи за нарушена конгруенција има безброј: – *и му носúл на нúх на висóко планúна сáми* (Кулакија); – *шó úма пуд вá-дáрвúчту* (Мегленско); – *му р'éчи сфáт'ата "млóгу óстра нóш' úмаш' "* (Солунско); – *флéзло и дéтето в бунáрја пúло и тój* (Верковиќ)[4] итн.

4.1 Независно што обемната збирка *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových* се појави дури во четвртата деценија од 20. век (Прага, 1932), сепак рускиот проф. П. Лавров, во Предговорот напишал дека Зборникот "стои во врска со првото издание на народните песни, собрани од Ст. Верковиќ", напечатено во Белград 1860. Значи земено хронолошки низ овој обемен Збор-ник (содржи околу 130 текста приказни и еден опис на обичаи од Солунско) можеме да ја проследиме јазичната состојба во Солунско (и Серско) некаде од средината на 19 век. Иако во самиот Зборник не се споменува кој ги запишувал приказните, сепак индиректно узнаваме дека се работи за еден ракопис на што укажува авторот на предговорот од Зборникот проф. П. А. Лавров. Тоа подоцна го потврди проф. Бл. Конески, врз основа на анализа на текстовите како и врз основа на кореспонденцијата на Верковиќ. Натаму Конески го открива и идентитетот – се работи за познатиот учител од с. Висока Христодул Божиков, којшто се споменува и во др. материјали; инаку тој е роден во соседното село Сухо (како што веќе споменавме тоа се две села коишто заедно со с. Зарово го оформуваат јадрото на најархаичниот македонски говор, што се наоѓа североисточно од Солун, во областа Богданско).

Зборувајќи за споменатиот запишувач Конески ќе истакне: "Тој човек бил добар раскажувач. Користејќи спонтано елементи од народната поезија, тој во својот расказ внесува свежина и поетичност. Неговите дијалози се живи, облагородени со попрефинето обраќање. Една блага

---

[4] Коста ПЕЕВ, *За една морфонолошка посебност на југоисточните македонски говори анализирана и од полски слависти*, Славистички студии, Скопје: Филолошки факултет, 1989, 98-106.

слаткоречивост ги надахнува неговите приказни што спаѓаат несомнено меѓу најрепрезентативните обрасци од нашата народна раскажувачка уметност"[5].

Во врска со националното чувство и определба на Христодул Божиков, Конески ќе истакне: "Во писмата на Христодул Божиков доаѓа до израз негативниот однос спрема грцизмот и турската власт. Дури и во приказните тој не можел да не се искаже како Македонец на начин што ни е познат и од други изјави од истото време: *Тогас господарот му вели на писарот: 'Така да знајте, от Македонска земја какви духови испаждат!'* (стр. 153.) Тој е заправо само еден од претставниците на солунскиот круг, којшто меѓу другото во тоа време настојувал да се развие во Солун еден македонски културен центар ... Луѓето од овој круг оделе кон создавање на еден писмен јазик врз поширокатa основа на говорите во Солунско и, се разбира, со примеса на црковнословенски и други словенски елементи, што би се вклучиле во таа писмена форма. Затоа и записите на Христодул Божиков не можеме од јазична страна да ги сведеме наполно до еден локален дијалект, без да водиме сметка за тој поширок фон, врз кој се вршел изборот на особеностите за писмениот јазик што требало да најде употреба во македонските краишта."

5.1 Секако најсериозен придонес кон истражувањата на говорите во Солунско претставува активноста на проф. М. Малецки, којшто во почетокот на четвртата деценија од нашиов век, поточно 1933 г. се упатил од Јагелонскиот универзитет (Краков) кон најистуреииот југоисточен пункт од словенската јазична општност, кон периферните македонски говори во Солунско, веќе споменатите села Сухо и Висока. Тука тој останал цели 3 месеци, иако условите за дијалектно истражување, па дури и живеење биле многу тешки. Да не заборавиме дека тој дел од Македонија тогаш, како и денеска, се наоѓал во состав на Грција, а на грчката власт ѝ пречела секоја активност што не одела во прилог на нејзините настојувања за елинизација на Јужна Македонија.

Резултатите од своите истражувања планирал да ги претстави во 3 тома, за жал успеал да реализира само 2 под заеднички наслов[6]. Преранатa смрт и виорот на Втората светска војна го спречиле Малецки да го докомплетира трудот со граматичка обработка на материјалот што би претставувал трет том во едицијата. Односнава работа ќе ја доврши неговиот студент Зб. Голомб, којшто 1958 год. докторираше на оваа тема. По 2–3 години тезата беше објавена под наслов: *Два македонски говора (на Сухо и Висока во Солунско)*, MJ, 11–12, Скопје, 1960/1961, и 13–14 Скопје, 1962/1963. На тој начин беше пополнето она што недостасуваше во мозаикот од описот на солунските говори.

2003 г.

---

[5] Блаже КОНЕСКИ, *Македонскиот 19. век,* Скопје, 1986, 159.

[6] M. MAŁECKI, *Dwie gwary macedońskie. Suche i Wysoka w Sołuńskyem 1* - Teksty, Kraków, 1934; 2 - Słownik, Kraków, 1936.

РЕДУКЦИЈА НА ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА ЗАМЕНСКИ ФОРМИ ВО МАКЕДОНСКИТЕ ГОВОРИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

кон истражувањата на Зб. Голомб

1.1. Голем број истражувачи од соседните но и од подалечните славистички центри не случајно се определиле да ги испитуваат јужните македонски говори, затоа што на повеќето од нив, како дијалектолози им било познато дека имено говорите што зафаќаат периферна позиција по правило нудат богатство од информации, прво од зачувани архаизми коишто служат како препознатлива врска со постарите фази од развитокот на јазикот, тоа истовремено значи и можност за откривање на прекинати изоглоси со други словенски јазици, но од друга страна во нив исто така се среќаваат ред иновации, појавени главно од контактот со соседните јазици, особено ако се тие генеолошки подалечни и неродствени. Интензивните контакти со односниве јазици создале услови за билингвизам, и го отвориле патот кон јазична интерференција.

Меѓу припадниците на споменатите различни етнички групи, со многугодишното продолжително заедничко живеење (во централниот дел од Балканот, обединети во т. н. "балканска алијанса"), биле исполнети нужните екстралингвистички услови за "јазична симбиоза". Сепак во тој "балкански јазол" од нации, националности и различни јазици се мисли дека македонските говори во долновардарскиот дел најинтензивни контакти имале со говорот на Власите (според Голомб)[1], уште и со турскиот јазик.

2.1. Дел од познатите специфичности што во македонскиот јазик се развиле под влијание на "балканската јазична унија" и со кои се дезинтегрирал од останатите словенски јазици (присуството на глаголски конструкции со помошниот глагол *има (нема)+ глаголска придавка,* препозитивна употреба на заменските клитики во однос на глаголот, употреба на предлогот *од* "како граматички показател на односот за припадност во конструкции што го заменуваат стариот посесивен генитив-датив" и др.), доскоро се третираа како регионално врзани со западното македонско наречје, но последните истражувања што ги вршевме во југоисточните македонски говори од егејскиот дел укажуваат дека односниве дијалекти не само што ги споделуваат овие карактеристики, туку некои од нив ги среќаваме во доразвиени форми и проширени значења. Во овој момент само ќе ги споменеме: натамошно упростување на падежниот систем кај именките (пр. отсуство, иако некомплетно, на вокативот, натаму отсуство на акузативот кај личните имиња), а особено прави впечаток редукцијата на падежните остатоци кај заменските форми (на кои основно ќе се задржиме), натаму проширената употреба на предлогот *од* – под влијание на ароманскиот и грчкиот јазик, возобновување на множинската наставка *-е* кај именките од женски род, раширена особено во микротопонимиската граѓа, под влијание на ароманскиот јазик, изразито присуство на примери со нарушена конгруенција од контактот со турскиот јазик, од истиот јазик се позајмени и моделите на синтагми со непосредно прибавување на атрибутот – именка кон друга именка, случаи на двојна определба – со член и показна заменка (од грчкиот јазик) и др.

---

[1] Зб. ГОЛОМБ, *За "механизмот" на словенско-романските односи на Балканскиот Полуостров,* Македонски јазик 21, 1970, Скопје.

2.2. Она што е констатирано за балканскиот карактер на македонските говори: дека граматичката структура во голем дел е позајмена од соседните несловенски јазици, од социолошки аспект наоѓа поткрепа во искажувањата на А. Попстоилов, за турското влијание врз југоисточните говори, конкретно врз населението во с. Зарово како пр. тој го наведува следното: кога жената поздравува маж таа се поклонува прво на десната, а потоа на неговата лева страна, исто како што прават Турците за својот празник Бајрам; друг пр.: кога маж се поздравува со постара жена, ѝ ја бакнува раката на две места згора на "китката", а третиот пат ја допира до своето чело[2].

Зб. Голомб, во познатата студија за македонските говори во Солунско (работена врз материјалите собрани од М. Малецки),зборувајќи за тоа каков одраз има губењето на деклинацијата во врска со структурата на реченицата дава преглед на функционалноста на кратките заменски форми во изразувањето на односот меѓу *подметот и предметот*: "поради отсуството на синтетичка (изразена со наставки) деклинација и во принцип слободниот ред на зборовите во реченицата во нашиве говори нема можност за формално разликување на *подметот* од *директниот предмет* со помошта на тие во повеќето индоевропски јазици нормални средства. Па се јавува нов формален показател на односот *прирок (преоден) – директен предмет* во лицето на *заменската проклитика* што прави фонетска целост со прирокот. Бидејќи нашиве говори ја имаат категоријата граматички род кај именките, личната проклитичка заменка (acc. sg. m. -n.: *гу,* f.: *ја/а,* acc. pl. за сите родови *ги* С // *ха* В), претставува доволен показател на синтаксичкиот однос *прирок : директен предмет* при кое личната наставка на глаголот претставува показател на односот *прирок : подмет.*" За да заклучи (истиот): "заменските проклитики (во acc.) што стојат постојано во погоре приведените примери кон прироците не се излишен плеоназам, туку неопходен елемент што влегува во системот на јазикот и што врши точно определена функција на формален показател на синтаксичкиот однос"[3].

Како екземплификација за споменатово организирање на деловите во реченицата (меѓу *подметот, прирокот* и *директниот предмет*) следува реченицата: *Цар'у кăштата си ја битиса,* која што ги задоволува поставените тези.

Кон коментарот на Зб. Голомб во врска со вклученоста на родот во изразувањето на спометиве синтакцички релации, ние ќе истакнеме дека најновите истражувања на говорите во југоисточниот егејски дел, потврдија дека категоријата род во повеќе говори, особено во Ениџевардарско, недоволно функционира, што од своја страна сигнализира дека личната проклитичка заменка не е во можност редовно и успешно да ја врши функцијата "показател на односот *прирок : директен предмет – прирок : подмет".*

3.1. Заклучокот на кој укажува Зб. Голомб се базира врз споменатиот материјал од с. Сухо и Висока. Она што останало незабележано и на кое сакаме да обрнеме внимание е аргументот дека неретко среќаваме случаи кога заменската клитика што треба да го детерминира *директниот предмет* се јавува и во *дативни конструкции,* што зборува дека таа не може да се третира како неопходен туку како дополнителен показател на синтаксичкиот однос.

---

[2] Ан. ПОПСТОИЛОВ, *Село Зарово, Солунско (историко-фолклорно и езиковедско изследване),* Софија: БАН, 1979, 5-152.

[3] Зб. ГОЛОМБ, *Два македонски говори на Сухо и Висока во Солунско),* МЈ, 11-12, 1960/61, 13-14, 1962/63, Скопје.

4.1. Во богатиот *Зборник* на Верковиќ[4] бројот на примери во кои кратките заменски форми за директен предмет се јавуваат во дативни конструкции е толку голем што не можат да се третираат за случајни пропусти: – *изл'ала на месинчината да ја вели: "месинчино мила ..."* (м. 'да ѝ вели) (214); – *бех забравила да ја кажа на мајка ми* (м. 'да ѝ кажа) (218); – *и тој ја вели: "касмет сакам"* (м. 'тој ѝ вели') (230); – *на бáбата га фтекнá, земá еднó мáчле и еднó кýтле* (м. ' ѝ текна) – *после отиде пак на царската мома да ја вели на неа* (м. 'да ѝ вели на неа'); – *и тој ја дава адин алтин многоцено* (м. ѝ дава'); во текстовите од Малецки (иако поретко) среќаваме аналогни примери: – *нос, ш'ту гу звад'ахми за пикмес гу клавами у казаниту, гу фăрл'ами и пеп'ал н'етр'а* (м. 'му фрламе')[5]. Во Кулакиското евангелие[6] исто така има примери во кои дативните конструкции се маркирани со заменски клитики за директен предмет: *си дошле кри него, распитаа на него, ем гу велеа* (м. 'ем му велеа') (272); меѓутоа, исто така, испишавме повеќе реченици во кои се јавува нерегуларност од обратен тип; заменската клитика за индиректен предмет *(му)* се јавува во акузативни конструкции: – *да му распитаа учениците негови, ем гу велеа* (м. 'го распитаа') (273); – *му пáдна уф гăрдити, му гушнá да му бацýваши* (285) (м. 'го гушна да го бацуваше') . Внимание заслужуваат и случаите во кои клитиката *ја* (за директен предмет од 'таа') има навлезено во сферата на дативни множински конструкции: *и он а риче на них: "а неразбрани, да тешки уф сăрциту"* (м. 'он им рече') (Кул, 253).

5.1. Од досега кажаното излегува дека мешањето на заменските форми главно се случува на ниво на акузатив и датив. Но од консултираната опсежна граѓа излегува дека во југоисточните говори односнава појава (нерегуларна употреба на падежните остатоци кај заменките) е понапредна, бидејќи е опфатен и номинативот, така што изразноста на односот *подмет – директен предмет* не може да се потпре само на заменските форми. Сп. примери: – *чини една кратунка, га тури аф чешмата. Она веки га оставиха, не га откradоха* (м. 'неа веки га оставиха) [Верк., 67]; – *јазе, кубилата ми е трудна не-ти-га давам* (м. 'мене, кубилата ми е трудна'); – *некоја богатска мома да не земиш, туку брат ти, што има една хизмиќарка, она да га земиш* (м. 'неа да га земиш') [Верк, 85]; – *на мóјта кăшта úма седéло, вúка, и óн гą-лекувáх* (м. 'и него гą-лекувáх') [Лаб., Серско,129]; – *то човек. да не беши, јазика беши на два мојто живот* (м. 'мене ми беше...') [Верк., 81]; – *сéтне пóдварта ќа: искáриш... и óна уф-цидúлка ќа тýриш* (м. 'и неа уф-цидилка ќа туриш) [Пеев,Кук.,2,256]. Освен во **акузативни,** имаме запишано случаи кога **номинативот** го покрива индиректниот предмет: – *вéли на нéгу: Пријáтил, кáк си дујдé тýка, шо немáл си рýба за свáдба. Пá óн му падná тéшко* (м. 'нему му падná тéшко') [Кул, 270]; – *и óн нúкој нé-му обрăшта внимáнии* (м. 'нему нúкој нé-му обрăшта) [Лаб., Серско,129].

Упростувањето на заменскиот падежен систем на ниво на долгите форми може да се следи и на Запад: "Во нашите говори се забележуваат некои понатамошни израмнувања во промената на личните заменки... Во западното наречје се забележува процес на навлегување на долгите форми за акузатив и во сферата на индиректниот предмет: *нас ни (*спрема *нас не*), *вас ви* (спрема *вас ве*), *нив им* (спрема *ним им*). Се слуша и обратна замена: *ним ги...* Сите овие

---

[4] *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových, v Praze* , 1932.

[5] M. MAŁECKI, *Dwie gwary macedońskie. Suche i Wysoka w Sołuńskiem* 1 – Teksty, Kraków, 1934; 2 – Słownik, Kraków, 1936.

[6] A . MAZON – A. VAILLANT, *L'èvangèliaire de Kulakia. Un parler slave du Bas-Vardar,* Paris, 1938.

појави се израз на општата тенденција во развитокот на нашиот јазик за редуцирање на морфемите во деклинацијата"[7].

Сепак, поинтересни се случаите забележни во јужните (егејски) говори во кои среќаваме конструкции што дефинитивно отстапуваат од нормите на литературниот исказ (замена на долгата со кратка форма): "Се поставува прашањето за можниот контакт во овој поглед со ароманскиот. Општата состојба на еден говор како кулакискиот, во кој туѓото воздејство е очевидно во повеќе посоки, па случаите како: *сетне на ти ке ти кажа; – не те сакам на ти* (Киреч-ќој, Солунско), во кои имаме навистина изразито отстапување од словенската синтакса, – можат само да одат во прилог на една таква претпоставка"[8].

Од направената анализа може да се заклучи дека аналитизмот во југоисточните македонски говори навлегува посериозно и во сферата на заменките; дури и во употребата на оние падежни остатоци што се неопходни во нормата, конкретно во изразувањето на директниот и индиректниот предмет многу често констатиравме нерегуларности. Се разбира дека јазикот, за да ја зачува изразноста на односниве синтаксички релации, ги вклучува додатните средства, коишто во ситуацијата стануваат првостепени, а тоа се можностите што ги дава контекстот, артикулацијата во живиот говор и др.

---

[7] Бл. КОНЕСКИ, *Историја на македонскиот јазик*,Скопје, 1982, с. 147.
[8] Бл. КОНЕСКИ, в. фуснота 7 , с. 147.

СКРАТЕНИЦИ

А,БТР – Л. Андрейчин и др. , *Български тълковен речник* , София 1963.
БМ – Ст. Бојковска – Максимовска, *Дијалектни текстови од Мегленско,* Македонистика, бр. 5, Скопје, 1992.
Б(М,В,СД,К) – Т. Бицевски, *Македонски народни песни од Мегленско,* Македонско народно творештво, 6, Скопје 1985; *Македонски народни песни од Воденско,* Македонско народно творештво, 8, Скопје 1989; *Македонски народни песни од Серско и Демирхисарско,* Македонско народно творештво, 13, Скопје 1997; *Македонски народни песни од Кукушко,* Македонско народно творештво, 9, Скопје 1989.
Б,ОГ – П. Бицевски, *Орловото гнездо,* Скопје 1996.
В (V,K,S) – W. Budziszewska, *Słownik bałkanizmów w dialektach Macedonii Egejskiej,* Warszawa 1983 (V – Воден, K – Кукуш, S – Солун).
ВГ,БЕР – В. Георгиев и др., *Български етимологичен речник,* София 1971 . . .
В,СД – Б. Видоески, *Говорот на селата Плевна и Горно Броди, Драмско,* МАНУ, Прилози XXII, 2, 1992.
ВБ – Б. Видоески, *Текстови од дијалектите на македонскиот јазик,* Скопје 2000, ВГ (од Гевгелиско: Мач – Мачуково, Ст – Стојаково, Ѓав – Ѓавото, Мир – Миравци, Бог – Богданци, Пир – Пирава), ВД (Д – Дојран, Ник – Николич), ВК (од Кукушко: К – Кукуш, Пат – Патарос, Шт – Штемница, Мал – Маловци, Пл – Планица, Иц – Иџеларе); ВС (од Солунско: Кир – Киречќој, Град – Градобор), ВЕв (од Енџеардарско: Ев – Енџевардар, Бар – Баровица, Кр – Крушаре. Кор – Корнишор, Ил – Илициево, Кон – Кониково), ВВ (В – Воден, Крон – Кронцелево), ВМ (од Мегленско: Сар – Саракиново, Стр – Струпино, Тр – Тресино, Цăр – Цăрнешево, Зб – Зборцко), ВК (од Кајларско: Ран – Ранци, Тр – Тремно, Рак – Ракита, Бош – Бошувци), ВД (од Драмско: Фр – Фраштене, Тр – Трлис, ГБ – Горно Броди. Кал – Калопот, Кал – Календра), ВЛ (од Лагадинско: Ај – Ајватово), ВБ (од Богданско: Нег – Негован, Зар – Зарово, Вис – Висока, Сухо, Бал – Баливиц).
V,PM – P. Lavrov a J. Polívka, *Lidové povídky jihomakedonské z rukopisů St. Verkovičových* . V Praze, 1932, s. IV-596.
VM,ESJČ - V. Machek, *Etymologický slovnik jezika českého a slovenského,* Prag, 1957.
Г,ДМГ – Зб. Голомб, *Два македонски говора (на Сухо и Висока во Солунско),* Македонски јазик, Скопје, XI-XII, кн. 1-2, с. 113-182, XIII-XIV, кн. 1-2, с. 173-276.
ДВ - В. Думевъ, *Воденскиятъ говоръ* , МакПр, XIII, с.8–42.
ДК – В. Дрвошанов, *Кајларскиот говор,* Скопје, 1991.

ДС(Ч) – С. Давкова, *Лексиката на говорот на с. Чифлиџик* (Демирхисарско), магистерска дисертација, машинопис, Скопје 1997.
ИГ – Д. Ивановъ, *Гевгелийскиятъ говоръ,* София, 1932.
КЕ – М. Каранфиловски, *Еницевардарскиот говор*, докторска дисертација, машинопис, Скопје 1995.
ЛС(К) – Веселинка Лаброска, *Говорот на с. Кула* (Серско), магистерска дисертација, Скопје 1997.
MS,t,s – M. MAŁECKI, *Dwie gwary macedońskie. Suche i Wysoka w Sołuńskiem* 1 – Teksty, Kraków, 1934; 2 – Słownik, Kraków, 1936
МЕ(В) – Б. Ристовски, *"Вардар". Научно-литературно и општествено-политичко списание на К. П. Мисирков,* Скопје, 1966.
MV,K – A. Mazon et A. Vaillant, *L`évangéliaire de Kulakia un parler slave du Bas - Vardar,* Paris 1938.
МС(В) - Л. Милетичъ, Изъ живота на Българите въ Солунско, МакПр, VIII, София, 1932.
МЕ(Р) – Бл. Ристовски, Раните ракописи на К. П. Мисирков на македонски јазик, Скопје, 1998.
О,СРЯ – С. Ожегов, *Словарь русского языка,* Москва 1963.
ПД – К. Пеев, *Дојранскиот говор*, Македонистика, 2, Скопје 1979 (Д – Дојран, од Дојранско: Ник – Николич, Пат – Патарос, Фур – Фурка).
ПК,II – К. Пеев, *Кукушкиот говор* II, Скопје 1989 (од Кукушко: Мор – Моларци, Грам – Грамадна, Шт – Штемница, Пл – Планица, Ним – Ниманци, Шек – Шекерлија, Иц – Ицеларе, Пос – Постолар, Крец – Крецово, Гӑр – Гӑрбашел, Даут – Даутлија).
ПК – К.Пеев, според лично собрани необјавени материјали: од Кукушко: Мот – Мотулово, АḰ – Амбар Ḱој; од Гевгелиско: Којн – Којнско, Ст – Стојаково, Пир – Пирава, Гум – Гуменца, Мач – Мачуково – (материјалите се депонирани во Институтот), од Серско: Сек – Секавец [заедно со А. Поповски], од Драмско: Плев – Плевна [заедно со А. Поповски], од Гевгелиско: Фур – Фурка – (материјалите се депонирани во Архивот на МАНУ),
PS, ERHSJ – P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb, 1971...
Р,ДГ – Ст. Романски, *Долновардарскиятъ говоръ*, МакПр, кн. 1, София 1932.
РМЈ – *Речник на македонскиот јазик* I, II, III, Скопје 1961...
РСХКНЈ – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика,* Београд, 1959...
СК – Д. Сакъов, *Принос към речника на кукушкия говор,* Българска диалектология, III, София 1967.
ТГ – Ст. Тановић, *Српски народни обичаји у Ђевђелијској кази*, Српски етнографски зборник, XL, Београд, 1927.
УЕ – Д. Угриновски, *"Народни обичаи од Еницевардарско"*, машинопис.
Ф,ЭСРЯ – *Этимологически словарь русского языка,* Москва 1986...
ШК (К,Д) – К. Шапкарев, *Сборник от български народни умотворения,* т. 1, София, 1968 (К – Кукушко, Д – Дојранско).
ШК (С,К,Д,Г) – К. Шапкарев, *Избрани дела,* V, Скопје, 1976 (С – Солунско, К – Кукушко, Д – Дојранско, Г – Гевгелиско).

ТРАНСКРИПЦИЈА

ă. – Со овој знак го предаваме "темниот вокал" независно од неговото потекло.

ạ, ẹ, ọ. – Точката под вокалот го означува полуредуцираниот изговор: *ạ* клони кон *ă*, *ẹ* кон *и*, *ọ* кон *у*.

a:, e:, o:. – Должината на вокалите ја означуваме со знакот : (две точки) поставен од десната страна до буквата.

ä. – Со овој знак го обележуваме широкиот изговор на вокалот *е*.

л'. – Овој знак го означува полумекото *л*.

н'. – Со овој знак се означува мекото *н'*. Во крајната југоисточна периферија, пр. во Лагадинско консонантите си имаат свои меки парници што ги претставуваме на истиот начин – со надреден знак од десната страна на буквата (*д - д', з – з', т – т'* и сл.).

л̣. – Со овој знак се означува вокалниот изговор на *л*.

р̣. – Овој знак го означува вокалниот изговор на *р*.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3'282.4(495.6-12)(038)

ПЕЕВ, Коста
Речник на македонските говори во југоисточниот егејски дел, Б. 4 / Коста Пеев. - Скопје : Студентски збор, 2007. - 470 стр. ; 24 см

На заднината на насл. стр.: Dictionary of Macedonian dialects in the South-East Aegean part of Macedonia. B. 4 / Kosta Peev. - фусноти кон текстот

ISBN 978-9989-2474-2-2 (т. 4)

а) Македонски јазик - Дијалекти - Егејска Македонија, југоисточна - Речници
COBISS.MK-ID 68224010

Коста Пеев
РЕЧНИК
НА МАКЕДОНСКИТЕ ГОВРИ ВО ЈУГОИСТОЧНОТ ЕГЕЈСКИ ДЕЛ

**

Новинско-издавачко претпријатие *"Студентски збор"* - Скопје

**

директор
д-р Томе Груевски
**
главен и одговорен
уредник
д-р Зоран Костов
**
технички уредник
Владимир Лазов
**
дизајн на корица
Игор Настевски
**
графика
Македонски градски мотив, Ѓорги Ачески
**
Печатено во "Винсент Графика", Скопје

Издавањето на Речникот го потпомогна Министерството за култура на Република Македонија.

R II 1427 / 8

Mus. 1000225/209

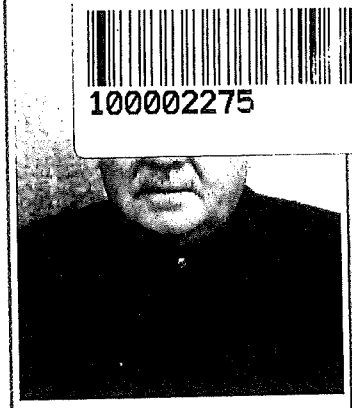
103/19878

МАНУ - БИБЛИОТЕКА
R
II 1727/4
100002275
COBISS

ИНФОРМАТОРИ за теренскиот дијалектен материјал

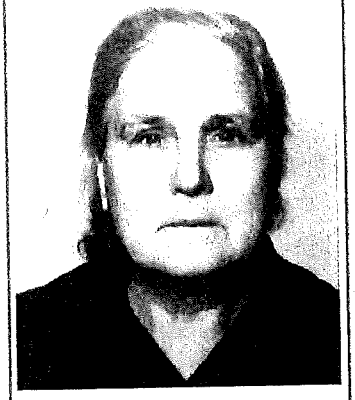
Василка Ичова Комарова (1910-1986) од с. Грбашел. По погромот на Кукушко 1913 г. живеела во Струмица.

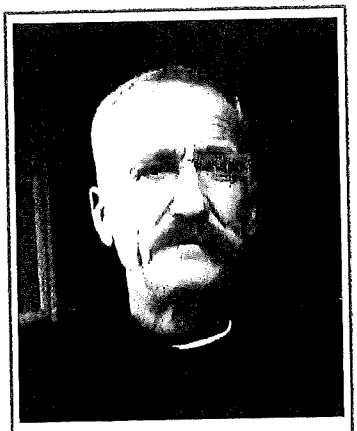
Аспарух Гошев, роден 1903 год. во с. Амбар Ќој, Кукушко. По погромот од 1913 год. живеел во с. Турново, Струмичко.

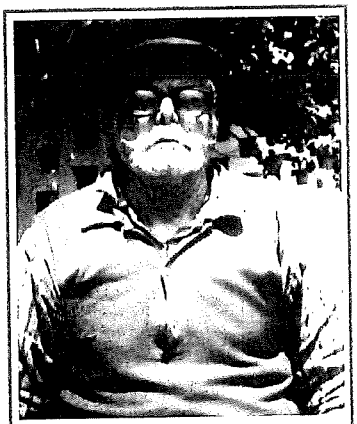
Вангел Арапов, роден 1901 год. починал 1987. По уништувањето на родното село пребегал во с. Секирник, Струмичко.

Светла Т. Богоева, родена 1906 год. во с. Коџомарлија. По бегањето од родното место (1913 год.) живеела во Струмица.

Анастас Христов, роден 1895 год. во с. Градобор. По уништувањето на Кукушко 1913 год. живеел во с. Секирник, Струмичко.

Милан Гонев, роден 1906 год. во с. Ниманци. По Балканските војни пребегал во Струмичко, с. Еднокуќево.

Анастас Јанев, роден 1900 год. во с. Моларци. По погромот на Кукушко 1913 год. пребегал во Струмичко, с. Борисово.